

Pesemsko izročilo Kočevske

Adolf Hauffen:
NEMŠKI JEZIKOVNI
OTOK NA KOČEVSKEM.
Znanstvenokritična izdaja

Uredila Anja Moric

K

Ü

î

č

ə

o

z

j

k

ô

PESEMSKO IZROČILO KOČEVSKO

Adolf Hauffen:

NEMŠKI JEZIKOVNI OTOK NA KOČEVSKEM.

Zgodovina in narečje, življenjske razmere,
šege in navade, pripovedke, pravljice in pesmi

PESEMSKO IZROČILO KOČEVSKÉ
ADOLF HAUFFEN: NEMŠKI JEZIKOVNI OTOK NA KOČEVSKEM. ZGODOVINA
IN NAREČJE, ŽIVLJENJSKE RAZMERE, ŠEGE IN NAVADE, PRIPOVEDKE, PRAVLJICE
IN PESMI

Znanstvenokritična izdaja

Uredila: Anja Moric

Tehnično uredili: Anja Moric, Urša Šivic, Anja Serec Hodžar, Martin Meir Mastnak

© Glasbenonarodopisni inštitut, Založba ZRC, ZRC SAZU in Zavod Putschlerle

Recenzentki: Marjeta Pisk, Daša Ličen

Prevod: Nina Zavašnik, Julija Rozman (poglavje Adolf Hauffen in njegova »etnografija jezikovnih otokov«)

Strokovni pregled prevoda: Anja Moric, Ana Jasmina Oseban

Prevod povzetka: Miha Odar

Jezikovni pregled: Lidija Rezoničnik

Notografitiranje: Tit Hodžar

Oblikovanje in prelom: Nataša Vuga, arnoldvuga+

Ilustracije: Nataša Šušteršič

Izdajatelj: Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Glasbenonarodopisni inštitut, zanj: Mojca Kovačič in Zavod Putschlerle, Center za raziskovanje, kulturo in ohranjanje kulturne dediščine Stara Cerkev, zanj: Anja Moric

Založnik: Založba ZRC, ZRC SAZU

Glavni urednik založbe: Aleš Pogačnik

Zanj: Oto Luthar

Tisk: Cicero Begunje d.o.o.

Naklada: 400

1. izdaja, 1. natis

Ljubljana, 2024

Besedilo je bilo pripravljeno z vnašalnim sistemom ZRCola (<http://zrcola.zrc-sazu.si>), ki ga je na Znanstvenoraziskovalnem centru Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani (<http://www.zrc-sazu.si>) razvil Peter Weiss.

Izid knjige so podprli: Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije s sredstvi za leti 2021 in 2022, Občina Kočevje s sredstvi za leto 2021 in Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Monografija je nastala v okviru projekta Teža preteklosti. Dediščina večkulturnega območja: primer Kočevske, št. J6-4612, in raziskovalnega programa Etnološke raziskave kulturnih znanj, praks in oblik socialnosti, št. P6-0187 (A), ki ju sofinancira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

Digitalna različica (pdf) je pod pogoji licence CC BY-NC-ND 4.0 prosto dostopna:
<https://doi.org/10.3986/9789610509134>

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

39:784.4(497.434=112.2)(082)

PESEMSKO izročilo Kočevske : Adolf Hauffen: nemški jezikovni otok na Kočevskem. Zgodovina in narečje, življenjske razmere, šege in navade, pripovedke, pravljice in pesmi : znanstvenokritična izdaja / uredila Anja Moric ; [prevod Nina Zavašnik, Julija Rozman (poglavje Adolf Hauffen in njegova „etnografija jezikovnih otokov“), prevod povzetka Miha Odar]. - 1. izd., 1. natis. - Ljubljana : Založba ZRC, 2024

ISBN 978-961-05-0913-4
COBISS.SI-ID 213823235

PESEMSKO IZROČILO KOČEVSKO

Adolf Hauffen:
NEMŠKI JEZIKOVNI OTOK NA KOČEVSKEM.
Zgodovina in narečje, življenjske razmere,
šege in navade, pripovedke, pravljice in pesmi

Znanstvenokritična izdaja

Uredila Anja Moric

Ljubljana
2024

Založba ZRC

ZAVOD PUTSCHERLE

VSEBINA

Predgovor	7	O skici zemljevida	392	
Uredniško pojasnilo k prevodu	10	Viri in raziskave o zgodovini, književnosti in jeziku Avstrije ter njenih kronovin	394	
Nemški jezikovni otok na Kočevskem.				
Zgodovina in narečje, življenjske razmere, šege in navade, pripovedke, pravljice in pesmi				13
Predgovor	17	Adolf Hauffen: O narodopisju Kočevarjev	397	
Vsebina	20	Študije	409	
I. Lega in struktura jezikovnega otoka	24	Petr Lozoviuk: Adolf Hauffen in njegova »etnografija jezikovnih otokov«	411	
II. O izvoru Kočevarjev in zgodovini	28	Anja Moric: Pesemsko izročilo Kočevske: od posameznih zapisov pesmi do zbirke Adolfa Hauffna	417	
III. Kočevarsko narečje	35	Anja Moric: Nemški »jezikovni otok« ali mešano jezikovno območje?: večjezikovne prakse na Kočevskem	441	
IV. Življenjske in družbene razmere ter viri zaslужka	44	Anja Moric: Kočevarske himne – vloga kočevarske pesmi od 19. stoletja do danes	459	
V. Noša in gradnja hiš	51	Marija Klobčar: »Liəbai shünə schain«, Ljubo sonce, sij – Pesmi Kočevarjev kot pričevanja o posebni zgodovinski izkušnji	481	
VI. Šege in navade, vraževerja in miti	59	Marjetka Golež Kaučič: Kočevarske in slovenske balade – kulturno in jezikovno prežemanje	517	
VII. Pravljice, povedke in ljudske pripovedke	76	Zmaga Kumer: Kočevarska ljudska pesem o ptičici svarilki in njene slovenske predloge	559	
VIII. Ljudske pesmi	92	Saša Babič: Folklorni obrasci v delu Adolfa Hauffna Nemški jezikovni otok na Kočevskem	569	
Ekskurzi	110	Helena Ložar-Podlogar: Tradicionalna svatba na Kočevskem. Kritični pretres virov	575	
1. Zastopanost koncepta »nikoli« v ljudski pesmi	110	Stvarno in imensko kazalo	600	
2. Ti si moja, jaz sem tvoj	115	Summary	608	
3. Rože na grobovih	117			
i. Nabožne pesmi in legende: št. 1–43	121			
ii. Balade in ljubezenske pesmi: št. 44–101	179			
iii. Pesmi k šegam in navadam ter šaljive in otroške pesmi: št. 102–168	277			
Pojasnila in opombe k posameznim pesmim s priložnostnimi raziskavami o zgodovini	331			
I. Nabožne pesmi in legende: št. 1–43	333			
II. Balade in ljubezenske pesmi: št. 44–101	345			
III. Pesmi k šegam in navadam, šaljive in otroške pesmi: št. 102–168	371			
Popravki in dopolnila	379			
Seznam literature o Kočevarjih v časovnem zaporedju	382			
Seznam za opombe uporabljenih etnografskih spisov	383			
Stvarno kazalo	386			

PREDGOVOR

Podobno kot viri o Slovencih, nastali v 19. in začetku 20. stoletja, ko je ozemlje Republike Slovenije upravno sodilo pod avstro-ogrsko monarhijo, so (bila) tudi etnografska dela o Kočevski in Kočevarjih, ki so izšla v nemškem jeziku (npr. Hacquet, Elze, Hauffen idr.), do nedavnega malodane spregledana. Razloge za to lahko iščemo zlasti v razvoju slovenske etnologije in poudarkih, ki jim je le-ta skozi različna obdobja posvečala pozornost (Kropej Telban in Slavec Gradišnik 2016: 7–8), pa tudi v metodološkem nacionalizmu, ki je v ospredje raziskovalnega zanimanja postavljajal predvsem nacionalno, tj. tisto, kar je bilo razumljeno kot »slovensko«, zaradi česar »nemška« Kočevska do pred nekaj desetletji ni bila predmet resnejšega zanimanja slovenskih etnologov in folkloristov.¹ Tako tudi, z izjemo knjige Wilhelma Tschinkla *Gottscheer Volkstum* (1931), ki je v slovenskem prevodu izšla leta 2004 (Florjančič in Stanonik 2004), in knjižice s prevedenimi odlomki posameznih etnografskih in leposlovnih tekstov *Kočevar ima samo eno domovino* (Müller 2014), študije o Kočevski, zapisane v nemškem jeziku, niso prevedene v slovenščino. Manko raziskav pa tudi dostopnosti etnografskih virov v slovenskem jeziku je spodbudil nastanek tega dela.

Knjiga *Pesemsko izročilo Kočevske* vsebuje prevod monografije Adolfa Hauffna *Nemški jezikovni otok na Kočevskem. Zgodovina in narečje, življenjske razmere, šege in navade, pripovedke, pravljice in pesmi* iz leta 1895, članek istega avtorja (iz leta 1896), v katerem je objavil dodatne pesmi in informacije, ki jih je prejel po izidu svoje knjige, ter devet znanstvenokritičnih študij, ki osvetljujejo vsebino in zgodovinske okoliščine nastanka Hauffnovega dela ter s tem pesemsko izročilo območja širše Kočevske postavljajo v širši kontekst.

Hauffnova knjiga je prva sistematična etnografska študija območja Kočevske in hkrati prva obsežna zbirka kočevarskih ljudskih pesmi. Izdana je bila v nemškem jeziku in je vse do izida v pričujoči znanstvenokritični izdaji – 129 let – ostala neprevedena v slovenski jezik. Deloma zaradi neprepoznavanja njenega pomena za historične etnološke raziskave Kočevske in Slovenije, deloma pa zato, ker med strokovnjaki ni bilo interesa, da bi se izjemno zahtevnega in zamudnega projekta lotili. Z izdajo pričujoče publikacije so etnografske in folklorne značilnosti Kočevske umeščene na zemljevid slovenske etnologije in folkloristike in je omogočeno njihovo nadaljnje raziskovanje in primerjalne

¹ Znanstveniki so namreč kot enoto preučevanja večinoma dojemali »slovensko etnično ozemlje«, ob tem pa ignorirali tam živeče ne-slovenske etnične skupine. Po drugi strani so tudi nemško govoreči raziskovalci še desetletja po koncu druge svetovne vojne ostali ujetniki ideologije »nemških jezikovnih otokov« (Weber-Kellermann 1959). Zato je nujno vire ponovno kritično in z distanco premisliti. Izmed slovenskih etnologov se je z območjem Kočevske poglobljeno ukvarjala samo Marija Makarovič (2005, 2008, 2010), ostali prispevki so zgolj segmentarni (Marolt 1939; Ložar-Podlogar 1993; Stanonik 2004, Šmitek 1981 itd.), avstrijskih in nemških avtorjev pa je več. Nasprotno so se slovenski zgodovinarji Kočevski bolj posvečali (npr. Ferenc 1992, 2005; Mačkovšek 1939 idr.).

študije. To je nenazadnje pomembno tudi zaradi dejstva, da so zaradi preselitve domala celotnega kočevskega prebivalstva (t. i. kočevskih Nemcev) v letih 1941/42, ki je povzročila skorajšnje izginotje kulturne dediščine tega območja, drugi viri o načinu življenja na Kočevskem iz obdobja pred vojno vse težje dostopni.

Ker je od objave izvirnika preteklo skoraj trinajst desetletij, je bilo treba nekatere koncepte, ki jih uporablja avtor in so bili sestavni del časa, v katerem je njegova knjiga nastala (zlasti npr. »jezikovni otok«), ponovno premisliti. Temu so namenjena poglavja v znanstvenokritičnem delu te izdaje. Študije se osredinjajo na zbirko kočevarskih ljudskih pesmi, ki je bila temeljni del Hauffnove monografije, a hkrati podajajo tudi širše kritične premisleke. Petr Lozoviuk Hauffnovo »etnografijo jezikovnih otokov« umesti v širši zgodovinski kontekst, pri čemer opozori na doprinos tako izvedenih terenskih raziskav, ki so danes bogat vir podatkov za etnologe in folkloriste, hkrati pa tudi na pomanjkljivosti »uporabne etnografije« oz. njene dovzetnosti za to, da postane orodje za doseganje političnih ciljev. Izpostavi tudi pomen Hauffnovega dela na Kočevskem in širše za razvoj etnologije na Češkem. Anja Moric v treh poglavjih nadaljuje s kritičnim premislekom o konceptu »nemških jezikovnih otokov«, pri čemer se osredotoči na območje Kočevske. S primeri pokaže, da jezikovna in nacionalna podoba Kočevske v različnih zgodovinskih obdobjih nista bili enoznačni. Analizira rabo kočevarskih ljudskih pesmi v procesu izgradnje narodnih identitet na Kočevskem, Hauffnovo delo kritično ovrednoti in ga umesti v širši kontekst zbiranja in razumevanja ljudskih pesmi na Kočevskem. Marija Klobčar razmišlja o duhovnih, časovnih in mišljenjskih razsežnostih kočevskega pesemskega izročila, ki nemara celo prinaša odgovor na vprašanje o izvoru Kočevarjev. Marjetka Golež Kaučič tekstualno analizira izbrane kočevarske balade in jih vzporeja slovenskim različicam. Opozori na jezikovno in kulturno prežemanje obeh izročil, kateremu se posveča tudi sestavek Zmage Kumer, ki prehajanja pesmi med govorce različnih jezikov ponazori s primerom pesmi *Ptičica svarilka*. Saša Babič analizira folklorne obrazce (vremenske paremije, izštevanke, uganke in evfemizme), ki jih je na Kočevskem zabeležil Hauffen, in opozori na pomen Hauffnove zbirke pri začetku zbiranja kočevskega folklornega gradiva. Prispevek Helene Ložar-Podlogar pa poda celovit pregled virov o ženitovanjskih šegah na Kočevskem, ki se jim je dokaj obsežno posvetil tudi Hauffen.

Pričujoče delo v smislu celostne analize širokega polja, ki ga je s svojo študijo odprl Adolf Hauffen, ne more biti popolno. Predvsem za preučevanje kočevskega narečja, šeg, stavbarstva in bivanja ostaja odprtega še veliko raziskovalnega prostora. Študija bo dosegla svoj namen, če bo pri raziskovalcih različnih znanstvenih disciplin spodbudila zanimanje za te in podobne tematike, (ljudskim) pevcem pa olajšala kulturno poustvarjanje kočevskega ljudskega pesemskega izročila.

Dr. Anja Moric, urednica

Viri in literatura

- Ferenc**, Mitja. 1993. *Kočevska: izgubljena kulturna dediščina kočevskih Nemcev*. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo – Zavod Republike Slovenije za varstvo naravne in kulturne dediščine.
- Florjančič**, Pavel in Marija Stanonik (ur.). 2004. *Kočevarska folklor: V šegah, navadah, pravljicah, povedkah, legendah in drugih folklornih izročilih = Gottscheer Volkstum: In Sitte, Brauch, Märchen, Sagen, Legenden und anderen volkstümlichen Überlieferungen by Wilhelm Tschinkel*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU
- Ferenc**, Mitja. 2005. *Kočevska – pusta in prazna: nemško jezikovno območje na Kočevskem po odselitvi Nemcev*. Ljubljana: Modrijan.
- Kropej Telban**, Monika in Ingrid Slavec Gradišnik (ur.). 2016. *Avstro-ogrška monarhija v besedi in podobi: Slovenci. 1, Štajerska, Porabje in Prekmurje, Koroška*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Ložar-Podlogar**, Helena. 1993. Tradicionalna svatba na Kočevskem: Kritični pretres virov. *Traditiones* 22: 69–96.
- Mačkovšek**, Janko (ur.). 1939. *Kočevski zbornik: Razprave o Kočevski in njenih ljudeh*. Ljubljana: Vodstvo Družbe sv. Cirila in Metoda.
- Makarovič**, Marija. 2005. *Črmošnjiško-Poljanska dolina in njeni ljudje: Kočevarji staroselci in Slovenci iz preteklosti v sedanjost*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Makarovič**, Marija. 2008. *Resnice posameznikov: po življenjskih pripovedih kočevarjev staroselcev in slovencev s Kočevskega*. Dolenjske Toplice: Društvo Kočevarjev staroselcev.
- Makarovič**, Marija. 2010. *Koprivnik in njegovi ljudje: v obdobju Kočevarjev od leta 1456 do preselitve decembra 1941 in Slovencev od preloma 19. stoletja do danes*. Ljubljana in Dolenjske Toplice: »Maks Viktor«, Društvo Kočevarjev staroselcev.
- Marolt**, France. 1939. Slovenske prvine v kočevski ljudski pesmi. V: Janko Mačkovšek (ur.), *Kočevski zbornik: Razprave o Kočevski in njenih ljudeh*. Ljubljana: Vodstvo Družbe sv. Cirila in Metoda, 175–320.
- Müller**, Jakob. 2014. *Kočevar ima samo eno domovino: Göttischeabar hot lai oin Hoimöt*. Grosuplje: Kulturno društvo sv. Mihaela.
- Stanonik**, Marija. 2004. Kočevarska slovstvena folklor. Primerjave in vzporednice. V: Pavel Florjančič in Marija Stanonik (ur.), *Kočevarska folklor: v šegah, navadah, pravljicah, povedkah, legendah in drugih folklornih izročilih = Gottscheer Volkstum: in Sitte, Brauch, Märchen, Sagen, Legenden und anderen volkstümlichen Überlieferungen*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 229–280.
- Šmitek**, Zmago. 1981. *Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja: 20. stoletje*. Občina Kočevje. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Tschinkel**, Wilhelm. 1931. *Gottscheer Volkstum in Sitte, Brauch, Märchen, Sagen, Legenden und anderen volkstümlichen Überlieferungen*. Gottschee: J. Pavlicek.
- Weber-Kellermann**, Ingeborg. 1959. Zur Frage der interethnischen Beziehungen in der »Sprachinselvolkskunde.« *Österreichische Zeitschrift für Volkskunde* XIII (62): 19–47.

UREDNIŠKO POJASNILO K PREVODU

Podoben projekt, v katerem bi celotno zbirko ljudskih pesmi iz kateregakoli tujega jezika prevedli v slovenščino, na Slovenskem še ni bil izveden, zato se pri delu ni bilo mogoče zgledovati po predhodnikih. Nalogo je otežkočalo tudi dejstvo, da govorcev kočevarščine, ki bi pri prevajanju lahko aktivno sodelovali, v Sloveniji skorajda ni več. Zlasti težavno je bilo prevajanje narečnih izrazov, ki se nanašajo na kulturne in etnološke značilnosti, npr. dele stavb in opise bivališč, šege, nošo, verovanja itd. Zaradi neenotnega zapisovanja kočevskega narečja pri različnih avtorjih je bilo iskanje izrazov v slovarjih kočevskega narečja zelo zamudno. Podobno je bilo s preverjanjem nemško ali kočevarsko zapisanih zemljepisnih imen, predvsem poimenovanj nekaterih mikrolokacij (vzpetin, krajev), katerih kočevarska imena danes niso več v rabi oz. so jih nadomestila slovenska.

Temeljno vodilo, ki smo mu sledili pri prevajanju kočevarskih ljudskih pesmi v slovenščino, je bilo omogočiti razumevanje besedil in ponuditi osnovo za nadaljnje raziskave (pomensko in strukturno primerjavo ter analizo) tako kočevskega pesemskega izročila kot tudi kočevskega narečja in ju obenem ohraniti za prihodnje generacije. Zaradi »dobesednosti« slovenski prevodi mestoma morda zvenijo nenaravno, vendar smo z odločitvijo, da pesmi ne bomo prepesnjevali, literarizirali, jih prilagajali melodijam ali skušali približati sorodnim pesmim v slovenščini, skušali kar se da ohraniti njihovo izvorno obliko in vsebino.

- Slovenski prevod vsebinsko sledi izvorniku in, če se le da, ne posega v avtorjevo strokovno terminologijo. Razjasnitvi nekaterih izrazov so namenjene opombe.
- Popravljen so nekatere oblikovne in tipkarske napake izvornika npr. pri oštevilčenju posameznih verzov in pesmi.
- Številčenje verzov je poenoteno na levo stran.
- Besede, ki so v izvorniku poudarjene z razmaknjenim zapisom, smo zapisali odebeljeno, npr. M u p p e r g = **Mupperg**.
- Poenostavljeni in poenoteni so zapisi števil, npr. »13. stoletje«, namesto besednega zapisa, pri čemer avtor ni bil dosleden. Podobno so npr. »odstotki« nadomeščeni z %.
- Nekatere okrajšave so nadomeščene z besednimi ustreznici v slovenskem jeziku: m. h. d. – srednjevisokonemško, f. – in naslednji, ff. – in sledeče, Sp. – stolpec itd.
- Imena krajev v Sloveniji, Avstriji, na Hrvaškem itd. so slovenjena, kjer slovenska poimenovanja obstajajo oz. so v rabi, v opombah pa smo zapisali izvorni zapis.
- Obdržali smo imena zgodovinskih dežel, npr. spodnja in zgornja Kranjska (namesto današnjih Dolenjske in Gorenjske).
- Pri zapisovanju kočevarščine smo ohranili izvorni avtorjev fonetični zapis, četudi bi bilo za slovensko govorečega bralca lažje, če bi uporabili slovenski zapis.

- Zaradi težnje po ohranitvi značilnosti, ki so lastne kočevskemu narečju in jih slovensko izročilo ne pozna, slovenski prevod zbirke pesmi vsebinsko in slogovno v kar največji meri sledi izvirniku.
- Pesmi so objavljene v izvorni različici, in sicer so bile večinoma zapisane v kočevščini, nekatere v nemščini. Dodani so jim slovenski in nemški prevodi. Zaradi boljše preglednosti in možnosti primerjalne analize so vse jezikovne različice natisnjene druga ob drugi.
- Pri prevodih pesmi iz kočevščine v nemščino smo se opirali na zbirko *Gottscheer Volkslieder*, a smo že obstoječe prevode, kjer je bilo potrebno, korigirali. Nekatere pesmi so bile v celoti prevedene na novo.
- Etnomuzikološkim prilagoditvam melodij prevedenih besedil se v tej izdaji nismo posvečali, prevod pa bo v prihodnje lahko služil kot osnova za tovrstno delo.
- Uredniški dodatki in slovenski prevodi nekaterih krajših segmentov v kočevščini so zapisani v oglatih oklepajih.
- Uporabljene kratice: op. ur. – opomba urednice, op. prev. – opomba prevajalke.

VIRI IN RAZISKAVE O
ZGODOVINI, KNJIŽEVNOSTI
IN JEZIKU AVSTRIJE
TER NJENIH KRONOVIN.

PRI LEONOVİ DRUŽBI
IZDALA DR. J. HIRN IN DR. J. E. WACKERNELL
REDNA JAVNA PROFESORJA NA UNIVERZI V INNSBRUCKU.

III.
NEMŠKI JEZIKOVNI OTOK NA KOČEVSKEM.

GRADEC.

CESARSKO-KRALJEVA UNIVERZITETNA TISKARNA IN ZALOŽBA »STYRIA«.
1895.

NEMŠKI JEZIKOVNI OTOK NA KOČEVSKEM.

ZGODOVINA IN NAREČJE,
ŽIVLJENJSKE RAZMERE, ŠEGE IN NAVADE,
PRIPOVEDKE, PRAVLJICE IN PESMI.

DR. ADOLF HAUFFEN

DOCENT NA NEMŠKI UNIVERZI V PRAGI.
S ŠTIRIMI SLIKAMI IN JEZIKOVNIM ZEMLJEVIDOM.

GRADEC.

CESARSKO-KRALJEVA UNIVERZITETNA TISKARNA IN ZALOŽBA »STYRIA«.
1895.

NJEGOVI PRESVETLOSTI
KNEZU KARLU AUERSPERGU,
VOJVODI KOČEVSKEMU,

POKNEŽENEMU GROFU WELSA,

VRHOVNEMU DEDNEMU KOMORNIKU IN VRHOVNEMU DEDNEMU MARŠALU
NA KRANJSKEM IN V SLOVENSKI MARKI, CESARSKEMU IN
KRALJEVEMU KOMORNIKU TER NADPOROČNIKU V REZERVU
PRI DRAGONSKEM POLKU DEŽELNE BRAMBE ŠT. 1
IPD.

S SPOŠTOVANJEM

POSVEČENO.

PREDGOVOR

27. septembra 1893 sta mesto Kočevje in kočevska dežela v veselem razpoloženju obeležila praznik daljnosežnega pomena: odprtje železnike proge. Gre za pomemben mejnik v zgodovini jezikovnega otoka, kajti čas njegove zaprtosti je minil in od zdaj bo vključen v splošni svetovni promet, kjer poleg obilnega blagoslova tičijo tudi nekatere nevarnosti. Kočevjarji, ki so v težkih pogojih več kot pol tisočletja ohranjali jezik in šege svojih očetov, bodo zdaj bolj kot kadar koli izpostavljeni tujim vplivom. V tem trenutku se ob dlje trajajočem pogledu nazaj bržkone ponuja možnost za obravnavo preteklosti, za zbiranje in opisovanje vseh izrek ljudskega značaja in ljudske poezije, šeg in življenjskih razmer. Naj ne izumrejo! Mlajši rod naj črpa moč tudi iz ozirov svojih ljudskih dobrin, da bi trajno ohranil nemško dediščino, ki jo je prejel od svojih očetov.

Vzrok za drugo pomembno spremembo v gospodarskih razmerah jezikovnega otoka je postopno opuščanje krošnjarstva, ki naj bi ga novi zakoni zdaj še bolj omejili. Ta sprememba prinaša veliko škodo posameznikom in skupnosti in nad njo so se velikokrat pritoževali. Vendar pa so s prenehanjem krošnjarstva, ki mu je sedanji čas nenaklonjen, za kar ima dobre razloge, za deželico nastale tudi raznovrstne prednosti. Svoji domači grudi, tej najzvestejši prehranjevalki, bodo Kočevjarji imeli potrebo posvetiti še bolj ljubečo pozornost in napornejše delo; vedno bolj bodo naklonjeni obrti in študiju, da bi v boju za obstanek skovali tudi duhovno orožje. Iz navidezne nesreče bo na dan vedno bolj neposredno prihajal blagoslov in zato lahko v prihodnost naprednega jezikovnega otoka gledamo z zaupanjem.

Za knjigo, ki ni mogla nastati zgolj na pisalni mizi, marveč črpa iz žive zakladnice ljudske poezije, so bili potrebni številni prijazni pomočniki, ki so del v njej opisane ga plemena. Ni mi jih manjkalo in iskreno se moram zahvaliti predvsem gospodu Josefu **Perzu**, učitelju iz Svetlega Potoka, in Hansu **Tschinklu**, študentu filozofije v Pragi. **Perz** je zame zapisal približno polovico v tej knjigi objavljenih pesmi in večino ljudskih melodij ter je prav tako bogato prispeval k sedmemu poglavju. Poleg nekaterih pesmi je **Tschinkel** v 5. in 6. poglavju zapolnil vrzeli v mojih nazorih in znanju. S svojim globoko občutenim poznavanjem narečja je bil pri pisanju kočevarskih besedil nepogrešljiv sodelavec. Več pesmi sta mi posredovala gospoda Max **Tomitsch**, zdaj višji učitelj v Sevnici (Štajerska), in Matthias **Petschauer**, učitelj v Gotenici. Večino v tej knjigi objavljenih pesmi sem slišal prepevati na Kočevskem, ampak sem besedilo in melodijo

sam zapisal le takrat, ko ni bilo mogoče, da bi mi ju posredovali domačini. Imena zapisovalcev so zabeležena ob vsaki pesmi.

Ob mojem trikratnem bivanju na Kočevskem sem se razveselil najljubeznivejših informacij, ki sem jih prejel od zasebnih in uradnih oseb, še posebej od gospoda cesarsko-kraljevega okrajnega glavarja dr. Ludwiga **Thomanna** Edlena von **Montalmarja**, gospoda duhovnika Antona **Kreinerja** iz Poloma in gospodov gimnazijskih profesorjev. Ker se je po srečnem naključju moj brat Josef **Hauffen** kot okrajni sodnik dve leti mudil na Kočevskem, je imelo moje delo vsestransko podporo.

Skrbno sem uporabil starejše članke in spise o Kočevski. Predvsem za drugo poglavje so mi prišla zelo prav v nadaljnjem besedilu podrobneje označena izbrana zgodovinska dela profesorja Josefa **Obergfölla** in gimnazijskega direktorja Petra **Wolseggerja**. Za prvo in četrto poglavje sem imel vpogled v uradna poročila in številne spise, beležke ter statistične sezname v *Gottscheer Mittheilungen*, *Deutscher Kalender für Krain* idr. Veliko omenjenih prispevkov sta napisala deželni šolski inšpektor Wilhelm **Linhart** in odposlanec Deželnega zbora Robert **Braune**, največ pa jih je izpod peresa profesorja **Obergfölla**, po rodu iz Gornje Avstrije, ki že dvajset let z bogatim, globoko ganljivim uspehom v svoji novi domovini na Kočevskem deluje kot učitelj in pisatelj.

V tem letu so bili z dveh strani pripravljene spisi o Kočevski, toda s prijazno obzirnostjo do moje knjige niso bili objavljeni.

Dobro mi je služilo do sedaj najboljšje delo o mojem predmetu preučevanja *Wörterbuch der Mundart von Gottschee*^[1] Karla Juliusa **Schröderja** (izdan v *Wiener Sitzungsberichten* 1868 in 1870). Nanj opozarjam zgolj tukaj, saj se želim izogniti ponavljanju njegovih besednih razlag. Nasprotno sem v celoti vključil **Schröderjeve** kot tudi **Elzejeve** pesmi (sicer večinoma v novih različicah), posebno ker tvorijo le majhen del moje zbirke. Neodvisno od slovarja sem v tretjem poglavju poskusil na novo predstaviti narečje. Jezikovni zemljevid Kočevske je leta 1876 v reviji *Zeitschrift des deutschen Alpenvereines* objavil Freiherr von **Czörnig**. Ker vsebuje napake, sem na koncu zvezka dodal novega. Risbe v besedilih je po mojih skicah prijazno izdelal gospod dr. Georg **Gindely**. Dolžan sem se pristrčno zahvaliti soizdajatelju zbirke, gospodu prof. dr. **Wackernellu**, za njegove plodne nasvete pri izdaji.

Sprva sem načrtoval zgolj eno izdajo kočevarskih ljudskih pesmi, toda postopoma, ko je do mene prišlo čedalje več gradiva, sem se odločil za zaokrožen prikaz jezikovnega otoka. Zdaj so ljudske pesmi in razprave o njih v središču mojega prikaza in zavzemajo največ prostora. Za osmo poglavje in opombe nisem nesmiselno zbiral vzporednic od blizu in daleč: moral sem uporabiti prav vse nemške zbirke ljudskih pesmi in, če so mi bile dostopne, tudi južnoslovanskih, da bi za vsako kočevarsko pesem raziskal, in če je le mogoče, ugotovil poreklo, **od kod** in **od kdaj** izvira. Nadalje sem moral v opombah pojasniti težja mesta posameznih pesmi, ki bi bile brez tega komaj razumljive. Nehote sem na več mestih svojo pozornost s Kočevarjev usmeril na nemško ljudsko pesem in se nisem mogel upreti skušnjavi, da sem v priložnostnih ekskurzih in raziskavah obravnaval posamezna področja nemške ljudske lirike in zgodovine na splošno.

Ne dvomim, da bi bil ulov bogatejši, če bi mreže potopil še globlje in bi ribaril naprej. Toda kdo zmore povsem izčrpati ljudsko dušo in reči: Zdaj sem končal? Kar morda še obstaja ljudskega izročila na Kočevskem, ga bo, tako upam, ravno moja zbirka privabila na plano, kajti po ljudskem verovanju zakopani zakladi na dan prihajajo le polagoma. Upam, da se mi bo nekoč ponudila priložnost, da bom lahko uporabil tudi kasneje prispelo gradivo. Med tem bom z narodopisnim delom, ki sem ga vzljubil na

[1] Slovar kočevarskega narečja. Op. prev.

majhnem kočevskem območju, nadaljeval na večjem območju nemške Češke (po naročilu *Gesellschaft zur Förderung deutscher Wissenschaft, Kunst und Literatur in Böhmen*).^[2]

Da sem se v prikazu jezikovnega otoka (ki je v pričujočih dneh narodnih bojev postal politično sporno področje) potrudil ravnati stvarno in brez predsodkov, mi ni treba zagotavljati tistim, ki jim naloge in obveznosti resne znanstvene dejavnosti niso tuje. Vendar ne bom zamolčal osebnega priznanja, da sem delo začel in dokončal z notranjim sočutjem za predmet. Naj z mojega toplega in srečnega delovnega razpoloženja iskrica preskoči na bralce, da bi bila moja sporočila sprejeta prijazno in z naklonjenostjo!

Praga, november 1894.

A. H.

[2] Družba za podporo nemške znanosti, umetnosti in literature na Češkem. Op. prev.

VSEBINA

Predgovor	17
I. Lega in struktura jezikovnega otoka	24
II. O izvoru Kočvarjev in zgodovini jezikovnega otoka	28
III. Kočevarsko narečje	35
(Samoglasniki v korenskih zlogih 35. Samoglasniki v nenaglašanih zlogih 38. Soglasniki 38. Pregibne oblike in besedotvorje 39. Besedišče 39. Pojavi, ki odstopajo od bavarsko-avstrijskega narečja 40. Vpliv slovenščine 41. Delitev narečja 42. Rezultati 43.)	
IV. Življenjske in družbene razmere ter viri zasluga	44
(Zunanji izgled 44. Higijenske razmere 44. Značaj 44. Duševna nadarjenost 45. Prehrana 45. Živinoreja 45. Gospodarstvo 46. Krošnjarjenje 46. Izselsevanje v Ameriko 47. Gozdno gospodarstvo 47. Knežje gospostvo Auerspergov 47. Obrtna dejavnost 48. Železnica 48. Šola 48. Uradi 49. Pomikanje jezikovne meje 49. Društvena dejavnost 50. Ljubezen do domovine 50. Johann Stampfl 50.)	
V. Noša in gradnja hiš	51
(Stara moška noša 51. Pastirska noša 52. Ženska noša 52. Kmečke hiše na splošno 54. Zunanost hiše 56. Kuhinja 56. Velika soba 57. Klet, hlev, podstrešje, kašče za žito 56. Gospodarsko poslopje 57. Hlev 57. Gostilne 57. Oblika naselij 57. Cerkev 58. Pokopališče 58. Vaška lipa z mizo 58. Tabor 58.)	
VI. Šege in navade, vraževerja in miti	59
(Pomen ljudskih šeg 59. Božični večer 60. Polnočnica 60. Raziskovanje prihodnosti v božičnem času 61. Dan nedolžnih otrok 61. Silvestrovo 61. Janezov žegen 61. Božična pesem 62. Novoletni dan 62. Sveti trije kralji 63. Pust 63. Pepelnična sreda 64. Cvetna nedelja 64. Veliki teden 64. Praznovanje solisticija 65. Pesmi o Janezu 65. Martin, Miklavž, Žegnanja 66. Žetvene šege 66. Krstne šege 66. Krstna imena 66. Poroka 67. Pogrebne slovesnosti 71. Obsedenost s čarovnicami 72. Gozdne žene, velikani 73. Poljški možic 74. Hudič 74. Pravni običaji 74.)	
VII. Pravljice, povedke in ljudske pripovedke	76
(Kamen sreče 76. Pravljice o kačah 76. Kačji kamen 76. Povedka o gradu 79. Zgodovinske povedke 80. Lokalne povedke 80. Legende o Jezusu in Petru 81. Šaljive zgodbe o Schildburgerjih 83. Uganke 90. Kmetijska napotila 91.)	
VIII. Ljudske pesmi	92
(Splošne značilnosti 92. Starost 93. Različne skupine pesmi 93. Vsebina, podoba, tip starih pesmi 94. Karakteristika odsotnosti 95. Lokalna obarvanost 96. Slog 97. Uvodni verzi 97. Pridevki 99. Ponavljanja 100. Podobe 101. Motivi in fraze 101. Metrika 103. Refren 103. Odsotnost rime 104. Melodije 105. Pesmi, ki izhajajo iz južnoslovanskih 105. Novejše pesmi 106. Izvajanje pesmi 108. Kočevarska himna 108.)	
Ekskurzi	110
1. Zastopanost koncepta »nikoli« v ljudski pesmi	110
2. Ti si moja, jaz sem tvoj	115
3. Rože na grobovih	117

Besedila

I. Nabožne pesmi in legende št. 1–43	121
Uvodne pripombe k pesmim	122
1. O umazanem hlevu	123
2. Jezus in Marija	123
2b. Jezus in Marija	125
3. Marija pod križem	125
3a. Marija pod križem	127
4. Marija in Janez	127
5. Marija na rožnem vrtu	129
5a. Marija na rožnem vrtu	130
6. Ptički na rožnem vrtu	130
7. Pesem ob pletju prosa	131
8. Marijin klic	132
9. Romarske pesmi	133
10. Marijina smrt	134
11. Marija pred nebeškimi vrati	135
12. Mali zidar	136
13. Marija in mlinar	137
14. Marija in pohabljeni otroci	139
15. Fantje	140
16. Marija in umirajoči polkovik	141
16a. Snežniški	142
17. Marija in ženin	143
18. Sv. Martin	143
18b. Martin	145
19. O svetem Martinu	146
20. Sv. Gregor	148
21. Gospod Ambrož	150
22. Sv. Lenart	152
23. Sv. Pavel	154
24. Sveti Štefan	154
25. Snubec	156
26. Veliki grešnik	157
27. Regina in Jezus	159
28. Regina	159
28a. Regina	161
29. O turški vojni	162
30. Sv. Barbara	163
31. Lepa hčerkica	164
32. Katarina	166
33. Grešna duša	167
34. Nedelja	168
35. Sončev obrat	169
36. Obsmrtnica	170
37. O umiranju	171
38. O ubogih dušah	172
39. Preminula duša poje	173
40. Umirajoči poje	173
41. Bogati župan	174
42. Sveti trije kralji	175
43. Velikonočna pesem	176
II. Balade in ljubezenske pesmi št. 44–101	179
44. Ženska ob morju	180
45. Lepa Marija	182
46. O lepi Primorki	184
47. Primorka	187
48. O lepi Primorki	190
49. O lepi Primorki	192
50. Lepa deklica	193
51. O lepi Primorki	194
52. Katarina	195
53. O dveh kraljevih hčerah	197
54. Mrtvi ženin	198
55. Zvesta ljubezen	200
55a. Zvesta ljubezen	201
56. Berač	202
57. Na drugi poroki	203
58. Gospod Aleksij	204
59. Mladi pob	205
60. Krojačeva pesmica	206
61. Pred kamrico	208
62. Lepa Jera	209
63. Mladi Hanžl	211
63a. Edini sin	213
64. Lepi Hans	214
65. Hans in kača	215
66. O ljubici	217
67. Edina dva sina	218
68. Prodana mlinarica	219
69. O hčerkici mladi	222
70. Vitez	224
70a. Vitez	226
70b. O vitezu	228
71. Margareta	230

71b. Lepa Greta	232	88. Vrelec mladosti	254
72. Ples	233	89. Rekrutova pesem	258
73. O turškem carju	235	90. O zelenem majaronu	259
74. Zekulo	237	91. Zaljubljenca na Kranjskem	260
74a. Plemiški sin	239	91a. Zaljubljenca na Kranjskem	261
75. Mali kramar	240	92. Kdo bo tebe troštal?	262
76. Svétnik Štefan	242	93. Črni kos in pisana žolna	263
77. O kraljevi hčeri	243	94. Kukaviček	264
78. Dekle in plemiški sin	244	95. Mladi Hans	266
79. Detomorilka	246	95a. Mladi Hanžl	268
80. Lepa Mina	247	96. O goslačku	268
80a. O zeleni lipi	248	97. Mladi duhovnik	269
81. Ogleno črn kos	251	98. Lepa Marija	270
82. Lovčeva pesmica	252	99. Potujoči otrok	273
83. O moj fantič	253	100. Sinek Marko	274
84–87. Ljubezenske pesmice	253	101. Majerica	275

III. Pesmi k šegam in navadam, šaljive in otroške pesmi št. 102–168

102. Novoletna želja	278	123. Lepa Marija	303
103. Kresna pesem	278	124. Lepa Greta	304
104. Na kresni večer	279	125. Nekoristna žena	306
105. Pesem ob spletanju venca	280	126. Poštena mačeha	307
106. Nevestino slovo	281	127. Vse hočem imeti	309
107. Godčeva pesem ob gostiji	283	128. Moja haljica	310
108. Ob izročanju poročnih daril	284	129. Hruška	311
109. Svatbena pesem	286	130. O služenju	312
110. Kratka svatbena pesem	287	131. Gostija	313
111. Snubec	288	132. Hrepenenje po ljubici	315
112. Očetova hčerkica	290	133. O pisani ladjici	316
113. Snubitev	291	134. Zabavljica o Ribničanih	317
114. Neža	292	135. Napitnica	317
115. Dve družici	294	136. Vino	318
116. Poročna pesmica	295	137. Vino in voda	319
117. Ob svetem pustnem času	295	138. Lena Gretel	319
118. Snaha	296	139. Budnice	321
119. Lepi Andrej	297	140. Furmanska pesmica	321
120. Prepir z ljubo	300	141. Tri deklice	322
121. Za fantiče in dekličice	301	142–168. Otroške pesmi	322
122. Farovška kuharica	302		

Pojasnila in opombe ob posameznih pesmih s priložnostnimi raziskavami o zgodovini	331
I. Duhovne pesmi in legende št. 1–43	333
II. Balade in ljubezenske pesmi št. 44–101	345
III. Pesmi k šegam in navadam, šaljive in otroške pesmi št. 102–168	371
Popravki in dopnila	379
Seznam literature o Kočevski	382
Seznam v opombah uporabljenih narodopisnih spisov	383
Stvarno kazalo	386
Jezikovni zemljevid	392

I. Lega in struktura jezikovnega otoka

Nemški jezikovni otok na Kočevskem sodi pod politično upravo pretežno s Slovenci^[3] naseljene avstrijske kronovine Kranjske in leži v njenem jugovzhodnem delu. Od deželnega glavnega mesta Ljubljana je oddaljen približno osem ur vožnje s kočijo ali tri ure vožnje z vlakom.

Cesta sprva vodi ob robu temno zelenega Ljubljanskega barja, mimo šotišč, koruznih in pšeničnih polj, nato pa se povzpne v strme ride skozi Auerspergove listnate gozdove. Na pobočju uzremo Auerspergov grad, matično hišo istoimenskega prastarega kranjskega rodu. Zgrajen je bil leta 1067, večkrat so ga porušili sovražni sosedje, današnjo obliko pa je dobil leta 1570, ko je bil na novo zgrajen temeljni zid. Grad, ki je trenutno v lasti grofovske linije rodbine Auersperg, s svojimi mogočnimi zidovi in vogalnimi stolpi daje vtis neomajne, davno pridobljene moči. Z vrha hriba se ponuja čudovit razgled na široko razprostirajoče se močvirje, po katerem potekajo široki vodni jarki in s topoli obdane ceste na nasipih ter ga pogosto prekinjajo domačije in plodna polja. Onstran ravnine okrog grajskega hriba počiva »bela« Ljubljana s številnimi zvoniki. V oddaljeni okolici so temne gričevne verige, v ozadju s snegom pokriti vrhovi Julijskih alp in Karavank. Nov železniški tir pelje levo okrog Turjaka, vendar pri Velikih Laščah, ki so najvišja točka na poti (580 m), sreča staro poštno cesto in od tam naprej obe poti skoraj ves čas tesno skupaj kot dobra sopotnika vodita do Kočevja.^[4] Na začetku se teren hitro vzpne v z visokim smrekovim gozdom obdano dolino, katere najožji del nosi ime »Pekel«.^[5] Desno od ceste se na najvišjem vrhu vzpenja grad Ortnek. Zgradili so ga grofje Ortenburški, ki so v 13. in 14. stoletju v deželi vladali po dolgem in počez vse do Kočevja. V 15. stoletju je grad pripadel celjskim grofom. Sedanji lastnik pa ga je na žalost pustil propadati. Na koncu gozdnate soteske cesta preide na valovito, kamnito območje, ki že ima tudi za Kočevje tipičen kraški značaj. Sredi široke, z visokimi pogozdenimi hribi obdane ravnice, leži Ribnica. Nad gručo hiš na tem čudovitem trgu se poleg velike cerkve z dvema zvonikoma dviga mogočen grad, po katerem se vzpenja bršljan in ki je bil do leta 1227 v posesti Auerspergov, kasneje je začasno pripadal Ortenburžanom, grofom Celjskim in vojvodi Teckemu.^[6] V času naseljevanja Kočevske je nad tem območjem grajski gospod Ribniški izvrševal posvetno, župnik pa cerkveno oblast. Ribničane od ostalih Slovencev na Kranjskem zaznamujeta nenavadno narečje in velika spretnost izdelovanja sit, smetišnic, grabelj, krpelj in druge suhe robe skozi stoletja. Toda njihovi sosedje jih vendarle pošteno zasmehujejo in o njih pripovedujejo

[3] V izv. Slowenen. Op. ur.

[4] V izv. Gottschee. Poimenovanje lahko označuje tako mesto Kočevje kot tudi pokrajino Kočevsko. Imena krajev, zlasti tistih na Kočevskem, so v prevodu Hauffnove študije poslovenjena, saj so kot taka v rabi danes, nekdanja nemška poimenovanja pa so navedena v opombah. Op. ur.

[5] V izv. Hölle. Op. ur.

[6] V izv. von Teck. Op. ur.

že vsem znane, povsod razširjene zgodbe o Schildburgerjih.^[7] Za Ribnico vodi cesta še mimo nekaj prijaznih naselij: mimo Gorenjih in Dolenjih Lazov, Nemške vasi, Dolenje vasi, Prigorice,^[8] ki so bila nekoč nemška, in na Jasnici^[9] doseže mejni kamen vojvodine oz. sodnega okraja Kočevje. Kočevar ob vrnitvi domov pozdravi mejnik z vzkliki veselja, nato pa vrže kamen na nasproti ležečo vzpetino, ki jo imenujejo grob francoskih oficirjev iz leta 1809.

Tukaj se tudi začne nemško govoreče območje. Naslednje vasi na obeh straneh ceste – Ložine, Koblarji, Slovenska vas, Stara Cerkev^[10] – so že nemške. Po polurni ravninski vožnji skozi raztresen gozd in mimo nerodovitnih polj se pride do široke kotanjaste doline mesta Kočevje. Mesto samo leži na 460 m nadmorske višine na vznožju dolge, strme in visoke verige z več do 1020 m visokimi vrhovi na gosto poraščenimi z gozdom. Med njimi je tudi Fridrihštajn, okronan z istoimensko ruševino. Mesto Kočevje, ki šteje 1200 prebivalcev, izgleda zelo prijetno in meščansko s prijaznimi velikimi novogradnjami, vrtovi, podeželskimi hišami in zelo živahno glavno cesto. Sredi kraja stoji obsežni knežji Auerspergov mestni dvorec. Le cerkev je zrela za rušenje in v kratkem jo bodo nadomestili z novo. Mesto s treh strani obdaja z ribami bogata Rinža (srednjevisokonemško runse = Rinnsal, rečno korito), ki kot prava kraška reka na dan privre iz lijakaste kotanje v eno uro oddaljenem kraju severno od Kočevja, teče med slikovitimi bregovi in tesno za Kočevjem, ob visokem vodostaju pa šele uro južneje, grgrajoče ponikne v več špranj in požiralnikov, da bi se pod zemljo zlila v oddaljeno Kolpo. V vojnih časih je Rinža bistveno olajšala mestno obrambo.

Glavno naselje ljudje imenujejo preprosto »Mesto«, medtem ko se pod pojmom »Gottschee« (’s *Gotscheab* ali ’s *Gotscheabarlont*) razume celotni jezikovni otok, vojvodina Kočevje. Oznako »die Gottschee« so v deželo prinesli tujci. Gre za območje, ki obsega približno 15 kvadratnih milj, 177 naselij in 25.000 skoraj izključno nemških prebivalcev, ki sami sebe imenujejo »Kočevarji« (*Gotscheabarə*), za razliko od »Kranjcev«, njihovih slovenskih sosedov. Kajti ne prištevajo se h Kranjski, čeprav ji upravno pripadajo, podobno kot se npr. Nemci ob reki Eger ne prištevajo k Češki. Jezikovni otok nima političnih meja. Na vzhodu sega v okrajni glavarstvi Novo mesto in Črnomelj, na jugu in zahodu meji s Hrvaško, na severu na sodna okraja Ribnica in Žužemberk. Celotno območje obdajajo visoki hribi in štirje gorski grebeni, ki se raztezajo s severozahoda proti jugovzhodu, nato pa jih prečijo gričevnate verige, ki pokrajino razdelijo na doline in kotline s hitro menjajočimi se višinskimi razlikami. Gre za 200 do 1300 m nadmorske višine. Najširša dolina je pristanasto zaprta kotlina na severu jezikovnega otoka, kjer leži tudi samo mesto. Po dolgem se jo prehodi v treh urah, počez pa v tri četrt ure, kar kratkomalo imenujejo »das Land« (*lont*) [= dežela]. Jugozahodno od tod, na drugi strani Mestnega vrha,^[11] leži gričevnata visoka [kočevsko]reška planota, »das Hinterland« (*hintrlont*) [= pokrajina zadaj, zaledje – med Grčaricami in Kočevsko Reko], ki je približno 200 m višja od dežele »Land«. Za hribovjem zahodno od Kočevske Reke, ločena z novim hribovjem, leži *shüəchə* (tj. brazda, staronemško *suohâ*) [= Draga, Dragarska dolina]. Severovzhodni del je gozdnato območje (*baudn*, Walden [= gozd, Kočevski rog]), ki ga od *moschə* (vreča, slovensko mošnja) [= Mošnjice, Črmošnjiško-Poljanska dolina] ločuje Kočevski rog. Za jugovzhodno območje je v rabi tudi oznaka »Unterland« [= spodnja pokrajina – od Mozlja proti jugu] (*dai untr shaitə*). Prebivalci omenjenih

[7] Gl. op. ur. št. 136 v tej knjigi. Op. ur.

[8] V izv. Obergereuth, Niedergereuth, Deutschdorf, Niederdorf, Büchelsdorf. Op. ur.

[9] V izv. Schweinberg. Op. ur.

[10] V izv. Loschin, Koflern, Windischdorf, Mitterdorf. Op. ur.

[11] V izv. Burgernock. Op. ur.

dolin se imenujejo *lontnarə*, *hintrlontnarə*, *baudnarə*, *moschnizarə* itd. Celoten jugozahodni del je bogat z romantičnimi krajinskimi lepotami in ga zaradi tega imenujejo tudi »kočevska Švica«. Najvišji vrh je Snežnik^[12] s 1291 m. Ti vrhovi se z izredno strmimi stenami spuščajo v ozki, divji dolini Čabranke in Kolpe (mejni reki med Kranjsko in Hrvaško). Nasprotno pa se vzhodne doline jezikovnega otoka približujejo povsem preprostim vinogradom in gričem v Beli krajini.

Skoraj celotno območje Kočevske pripada **kraškemu svetu**, apnenčasti planoti, ki se razteza preko osrednje Kranjske, Istre, zahodne Hrvaške, vse do Dalmacije in jo zaznamujejo tako skalnate stene in kamniti skladi kot lijakaste globeli in čudovite jame, pomanjkanje izvirov in podzemni rečni tokovi. Kočevska hribovita območja so nastala v triasu, na severu pa jih prekrivajo plasti iz krede. Toda kočevska pokrajina se razlikuje od ostalih, predvsem brezdrevesnih kraških območij, in ima prednost v tem, da vsa hribovja prekrivajo gosti, dobro vzdrževani gozdovi z raznovrstnimi listavci in iglavci, najpogosteje smrekami, jelkami in bukvami, delno jih prekriva tudi pragozd. Jelke s premerom dveh metrov niso nobena redkost. Neprehodna goščava, razbohoten srobot, gromozanske gobe na podrtih strohnjenih deblih dopolnjujejo gozdno podobo. Dna dolin večinoma niso porasla z gozdom, vendar tudi njim ne manjka zelenega okrasja, saj med velikimi nenavadno oblikovanimi in objedenimi kamnitimi bloki, s katerimi je posejano skoraj celotno območje, raste za moža visoka praprot, uspeva najraznovrstnejše jagodičevje, obilne količine lesk in brinja. Tu in tam se nad grmovjem dvigajo majhne skupine brez in macesnov. Prostrane jase zaradi nerodovitnih kamnitih tal lahko služijo zgolj kot slabi pašniki za govedo in ovce. Spet na drugih mestih tanka plast ilovnate zemlje omogoča pridelovanje nezahtevnih poljščin. Najboljša obdelovalna zemlja je v lijakastih kotanjah različnih velikosti, ki tlem po celotni deželi dajejo valovit videz. Vrtača, ki jo na slovanskih kraških področjih imenujejo »dolina«, se na Kočevskem imenuje *gr̥iəbə*, če je majhna, je *gr̥iəble*, če pa je podolgovata, kar je redkost, ji pravijo *sh̥iəchə* (brazda). Kočevarski kmet jamo obda z ograjo iz šibja in na svoji posesti prideluje koruzo, fižol, konopljo, lan, repo idr. V posameznih globokih jamah rastejo tudi mogočne smreke in jelke. Le petina celotnega območja je obdelovalne zemlje, več kot polovico pa predstavljajo gozdne površine.

S kraškim značajem so na Kočevskem povezane tudi nenavadne hidrografske razmere. Čezinčez razjedene apnenčaste skale omogočajo, da izvirna voda hitro ponikne, po drugi strani pa lahko zalogo vode, ki se je nabrala drugje, hitro izločijo. S tem nastane izrazita izmenjava povodnji in pomanjkanja vode. Tako kot Rinža tudi ostali potoki v deželi privrejo iz tal v občutni širini in po kratkem toku spet poniknejo v zemljo. Toda ob dlje trajajočem deževju podaljšajo svoj tok ali pa ozke kotline na škodo kmetov spremenijo v presihajoča jezera. Po daljši suši potoki in izviri presahnejo, zato so takrat mnoge vasi odvisne od kapnice in postane vode iz cistern. Proti obema težavam so se sedaj začeli uspešno boriti. Predvsem so očistili in podaljšali večkrat zamašene požiralnike, pri čemer je voda ob grozeči poplavi dobila izdatne odtočne poti. Prav tako so načrtovana dela za racionalno zbiranje in shranjevanje deževnice.

Tako kot celoten kras je tudi Kočevska nadvse bogata z jamami, brezni in votlinami različnih oblik in velikosti. Starim in že znanim se zaradi nadaljnjih odkritij pridružujejo vedno nove. Obstajajo kapniške jame, prepisni rovi, naravna globoka brezna in ledene jame, izmed katerih moramo med najpomembnejše naravne čudeže prišteti

[12] V izv. Schneewitzpitze. Goteniški Snežnik je v resnici visok 1289 m. Op. ur.

Ledeno jamo pri Fridrihštajnu:^[13] gre za 85 m globoko srhljivo sotesko sredi gozda, katere dno tudi sredi poletja kot navidezna tla preko drugega, z vodo napolnjenega brezna, prekriva široka ledena ploskev, medtem ko na razjedenih stenah visijo dolge ledene sveče in ledeniški jeziki. V času turških vpadov so mnoge jame služile kot zatočišča.

V neskončnih gozdovih, ki se skoraj neprekinjeno raztezajo vse do Bosne, še domujejo divje mačke, jazbeci in medvedi. Boter medved ni hudo ogrožen, saj je razmehroma nenevarno bitje. Beži pred ljudmi, redkokdaj raztrga domače živali, saj se zadovolji s koruznimi storži in moštnicami. Toda volkove, ki so prej v tropih vdirali v staje, so zasledovali s krogli in strupom, dokler niso pred približno dvajsetimi leti izumrli. Jastreb in orel še krožita zalezujoč mlado srnjad in zajce. Ptice pevke so zaradi pomanjkanja vode v gozdovih redke. Spomladi skozi gozd odmevajo le kukavičje petje, gruljenje divje grlice in dvorjenje divjega petelina. Na nižinskih tleh ne manjka gozdnih jerebov in kljunačev, srak in krokarjev. Noč oživljajo sovje tožbe in noro parjenje polhov (*Myoxus glis*), tj. nekaj med mišjo in veverico, ki skupaj z najrazličnejšimi slepimi jamskimi živalicami sodijo v značilno favno dežele Kranjske.

Po celotnem jezikovnem otoku zdaj vodijo številne poštni poti, na katerih je za prehod iz ene v drugo dolino večinoma treba prečkati visoke prelaze. Tako se s ceste pogosto ponuja najlepši razgled na mnogovrstno kočevsko hribovje, kjer se temni gozdovi in svetlo zeleni pašniki izmenjujejo z ozkimi, ograjenimi in posejanimi polji, prijaznimi belimi naselji, obdanimi s sadnim drevjem in s cerkvami ozaljšanimi vzpetinami. Toda vrh tega oko preko morja gorskih vrhov pogleduje od oddaljenih modrih vršacov v Dalmaciji do skalnate alpske verige na meji s Koroško.

[13] V izv. Friedrichsteiner Eisloch. Jama je danes v Katastru jam zabeležena kot Ledena jama v Fridrihštanskem gozdu (št. 142), bolj znana pa je kot Ledena jama oz. Ledena jama na Stojni. Hauffinovi podatki o njeni globini niso pravilni, saj je globoka 105 m in dolga 180 m (Društvo za raziskovanje jam Ljubljana 2022). Op. ur.

II.

O izvoru Kočevarjev in zgodovini jezikovnega otoka

Območje, ki ga naseljujejo Kočevarji, je bilo pred utiranjem poti in krčenjem gozdov skoraj nedostopno in še danes deloma daje vtis neprehodnosti in odmaknjenosti od sveta. V zgodnjem srednjem veku je bila tu nenaseljena divjina, kjer ponekod sploh ni bilo mogoče živeti, kajti gotovo je, da so bile kočevske kotanje, koprivniška in druge kotline te dežele v daljnih časih močnejše in pogosteje izpostavljene poplavam, kot je to danes, in vodovja, podobna sosednjemu Cerkniskemu jezeru, so napajali presihajoči dotoki in otoki. Tudi slaba tla niso mogla privabiti sosedov, da bi z veliko truda prodrli preko visokih hribovskih gozdov. Tako različna plemena, ki so naseljevala Kranjsko, vse do 13. stoletja niso opazila in prestopila območja na drugi strani širokih vojaških cest.

Zgodovinske raziskave so to domnevo vsekakor potrdile.¹ Medtem ko so povsod na Kranjskem, tudi na alpskem področju in čisto blizu meje z jezikovnim otokom, našli bogato množico predzgodovinskih in rimskih starožitnosti: kolišča, keltska grobišča, ostanke rimskih mestnih kompleksov in taborišč, na celotnem Kočevskem niso odkrili niti enega kovanca, sledi katere od rimskih cest ali utrdbe. Prav tako gre pri sorazmerno mladem krajevnem imenu Römergrund na Kočevskem le za preinterpretiranje imena *remrgrünt* = Rabengrund (kočevarsko *rom* = krokar) v ljudski etimologiji. Toda različna germanska plemena, ki so se po razpadu Rimskega cesarstva eno za drugim začasno zasedrala na Kranjskem, so na svojih poteh našla vabljive in rodovitne neposeljene površine, zato niso bila prisiljena v takojšnje krčenje divjine. Če so se drobci nepomembnih germanskih ljudstev preselili nekam nazaj v gorovje, so jih kmalu medse posrkali pomikajoči se Avari in Slovani.

Često izražene romantične domneve, da Kočevarji izvirajo iz Gotov ali Vandalov, je treba zavrnilo. Wolfgang **Lazius** jih je imel za Svebe, kranjski zgodovinopisec **Valvasor** je v 17. stoletju, Karl **Lechner** pa v novejšem času, opirajoč se na ime Kočevje in podobne navidezne razloge, zastopal gotsko teorijo, medtem ko sta Kaspar **Zeuß** in pred kratkim **Mupperg** Kočevarje imela za ostanke Vandalov.² Te domneve, za katere ni bilo najmanjšega znanstvenega dokaza, sta **Schröer** in **Obergföll** zlahka in uspešno ovrгла, saj ne morejo biti združljive z obstoječimi zgodovinskimi dejstvi in so prav tako v popolnem nasprotju s kočevarščino, ki (kot bo prikazano kasneje) ne vsebuje nikakršnih ostankov gotskega ali vandalskega jezika, temveč predstavlja bavarsko narečje z vsemi novimi jezikovnimi pojavi poznega srednjega veka.

1 Za to poglavje sem deloma uporabil naslednja dela: J. **Obergföll**: *Über die Herkunft der Gottscheer, Deutscher Kalender für Krain 1888*, 1–24 in *Gottscheer Ortsnamen*, prav tam, 1890, 10–19; Peter **Wolsegger**: *Zur Geschichte der Stadt Gottschee bis zum Jahre 1493*, prav tam, 1889, 53–64 in *Zur Geschichte von Gottschee*, prav tam, 1892, 16–22; poleg tega **Elze**, 3–10.

2 **Lazius**, *De gentium aliquot migrationibus*, str. 363; **Valvasor**, 3, 194; **Zeuß**, *Die Deutschen und die Nachbarstämme*, 589 in sledeče; **Obergföll**ova novejša dela, *Über die Herkunft der Gottscheer*, 3 in sledeče.

V kasnejših stoletjih, v času Karolingov, Otonov in dinastije Hohenstaufnov, v listinah, ki se nanašajo na Kranjsko, o Kočevski ni govora. V drugi polovici 13. in na začetku 14. stoletja listine šele začenjajo omenjati pokrajino in naselja na meji s Kočevsko: Črnomelj,^[14] Poljane,^[15] Ribnico,^[16] Kostel, Gače pri Črmošnjicah^[17] ipd. Dejansko območje Kočevske se še vedno omenja kot brezimna divjina, v sklopu ribniškega gospodstva. Kajti v delilni pogodbi Ortenburških iz leta 1263 je zapisano: »Grad Ribnica^[18] z ljudmi, posestvi in **ostalimi pritiklinami** vse do vode, ki se splošno imenuje Kolpa.«^[19]

Več naselij na robu Kočevske in v posameznih dolinah ima slovenska imena, tako imamo Malo Goro,^[20] Topli Vrh,^[21] Poljane^[22] (poljana = ravnina), Gotenico^[23] (kotnica = naselje v kotu), Borovec^[24] (= borov gozd), Reko,^[25] Ribnik ipd., kar je dokaz, da so Slovenci posamezna naselja ustanovili **pred** prihodom nemških priseljencev (kajti večina označb so jasna ledinska imena) in prav tako so s slovenskimi imeni, ki so se kasneje ohranila, poimenovali doline, ki so jih s svojih posesti prehodili le kot lovci ali pastirji. Tudi severozahodni rob območja je bil predhodno slovenski, kot dokazujejo imena Ložine, Slovenska vas^[26] itn. Da so se posamezni prebivalci slovanskega porekla zlili z nemškimi naseljenci, je moč videti tudi iz kočevarskih priimkov, kot so npr. Jaklitsch, Tomitsch ipd. Slovenci so se torej že v 13. stoletju ustalili na posameznih, lažje dostopnih, še posebej pa na rodovitnih mestih kočevske dežele; za težavno delo krčenja in za poselitev celotnega samoraslega območja so morali poklicati pravo in najboljše kolonialno ljudstvo – Nemce. Enako se je že v 12. stoletju v podobnih okoliščinah zgodilo s sedmograškimi Sasi, kasneje z Nemci v severnomadžarskem hribovju.

Tudi na Kranjskem nemški naseljenci že dolgo niso več veljali za nov pojav. Deželne poti, ki danes Kočevsko povezujejo s Kranjsko, so bile v stoletjih pred poselitvijo Kočevske podrejene različnim duhovnim in posvetnim gospodom. Velike posesti so posedovali brižinski škofje, in sicer od leta 974 okoli Škofje Loke na zgornjem Kranjskem, kasneje še na Krki na spodnjem Kranjskem in na Kolpi v Beli krajini. Ker so bili okoliški kraji slabo poseljeni, so že okrog leta 1000 tja naselili številne koloniste z Bavarske, Tirolske in Koroške. Nemške naseljence so prav tako pozvali nemški viteški red iz Črnomlja in Metlike^[27] kot tudi posvetni zemljiški posestniki. Območje kasnejše Kočevske je skupaj z drugimi prostranimi posestvi na Kranjskem že od nekdanj pripadalo oglejskim patriarhom, katerih škofija je segala vse do Drave. Patriarški fevdniki na gospodstvih Ortnek, Poljane in Ribnica^[28] (pod katere je spadala tudi Kočevska) so že v 12. in 13. stoletju postali mogočni grofje Ortenburški. Na začetku 14. stoletja sta jim pripadli še gospodstvi Grafenwart (Kostel pri Kolpi) in Lož,^[29] s tem pa so vsa območja okrog Kočevja prišla v roke te bogate rodbine. Zato je razumljivo, da se je grof Oton Ortenburški,

[14] V izv. Tschernembl. Op. ur.

[15] V izv. Pölland. Danes naselji Stari trg in Predgrad. Op. ur.

[16] V izv. Reifnitz. Op. ur.

[17] V izv. Gatschen bei Tschermoschnitz. Op. ur.

[18] V izv. Reivenz. Op. ur.

[19] V izv. je zapis preveden v nemščino. Latinsko besedilo delilne pogodbe se glasi: »Castrum Zobelsberch et Reiwenz cum hominibus et bonis et omnibus attinentiis a flumine quod Zeura dicitur usque ad aquam que Chulp vulgariter nuncupatur« (v Simonič 1971: 7). Op. ur.

[20] V izv. Malgern. Op. ur.

[21] V izv. Tappelwerch. Op. ur.

[22] V izv. Pölland, gl. op. 15. Op. ur.

[23] V izv. Göttenitz. Op. ur.

[24] V izv. Morobitz. Op. ur.

[25] V izv. Rieg, danes Kočevska reka. Op. ur.

[26] V izv. Loschin, Windischdorf. Op. ur.

[27] V izv. Tschernembl in Möttling. Op. ur.

[28] V izv. Ortenegg, Pölland in Reifnitz. Op. ur.

[29] V izv. Laas. Op. ur.

ki je med letoma 1336 in 1370^[30] te posesti najbrž upravljal večinoma iz Ribnice, trudil poseliti nenaseljena območja in v ta namen je sledil primeru brižinskih škofov ter poklical nemške naseljence. Naseljevanje se je v manjšem obsegu moralo začeti že pred letom 1336, saj je že leta 1339 oglejski patriarh grofu Otonu Ortenburškemu dovolil, da v kapeli sv. Jerneja pri Mahovniku,^[31] ki so jo postavili grofje in se nahaja v neposredni bližini kasnejšega mesta Kočevje, obdrži kaplana, saj je za prebivalce grofovske pristave (vila)^[32] iz Mahovnika do farne cerkve predaleč.³ Ta kapela je prva pastoralna postaja na kočevskih tleh. Do tedaj je dušnopastirsko nalogo vse do Kolpe opravljala župnija v Ribnici, kar se je pokazalo kot edino mogoče zgolj zato, ker je bilo to široko območje neposeljeno. Takoj ob prihodu prvih naseljencev se je pokazala potreba po novi cerkvi. Naselje je v naslednjih letih hitro napredovalo. Povzročilo naj bi veliko stroškov in iz tega razloga je bil grof Oton najbrž prisiljen, da si je v letih 1358 in 1364 pri ljubljanskih Judih izposodil precejšnjo vsoto denarja.⁴ Okoli leta 1350 je moralo priti do velikega prirasta. Sicer o tem nihče ne govori, vendar vemo, da je bilo že leta 1363 v deželi veliko novih naseljencev, da je bilo na tem območju poseljenih več dolin in da se ena od njih imenuje Kočevje. Te pomembne novice prinaša listina⁵ oglejskega patriarha Ludovika II. della Torre z dne 1. maja 1363. V njej patriarh sporoča, da je izvedel, da naj bi na mestih nekaterih do sedaj neposeljenih in neobdelanih gajev in gozdov znotraj ribniške župnije nastalo veliko človeških bivališč, zaradi česar je dežela obdelana in naj bi na njeno območje dospelo nemalo ljudi (*in quibusdam nemoribus seu silvis ... quae inhabitabiles erant et incultae, multae hominum habitationes factae sint et nemora huiusmodi ac silvae ad agriculturam reducta et non modici populi congregatio ad habitandum convenit*^[33]). Naseljenci bodo lahko le ob pomoči svojega gospoda grofa Otona Ortenburškega zgradili nove cerkve, in sicer (se razume) v **Kočevju, Poljanah, Kostelu, Osilnici in Gotenici**,^[34] in dovoljuje grofu ter njegovim dedičem, da v teh cerkvah nastavijo ustrezne duhovnike ter jih v potrditev predstavijo ribniškemu župniku.

Ime Kočevje, ki se v listini pojavi prvič, kot tudi ostala že znana poimenovanja (razen Gotenice) so ledinska imena, ki ne označujejo posameznih naselij, temveč doline, kjer bodo postavili nove cerkve. V sedemdesetih letih se v kočevski dolini in v Hinterlandu že pojavijo imena večjih naselij in nemških duhovnikov. Kolonizacija je napredovala tudi proti jugovzhodu: okrog leta 1400 je Koprivnik^[35] že postal župnijski kraj.

Od kod so naseljenci prišli, ne izvemo. Sprejeti moramo, da so prišli iz različnih smeri in ne povsem istočasno, temveč so si sledili v več valovih. Če odmislimo območja [Kočevskih] Poljan, Črmošnjic in Tople Rebrj,^[36] ki so jih že v 13. stoletju redko poseljevali Slovenci in Nemci iz spodnje Kranjske, je bil jugozahodni del dežele verjetno

3 O listini prim. **Wolsegger**, *Zur Geschichte der Stadt Gottschee*, 54 in naslednja.

4 **Elze**, str. 7 in naslednja.

5 Ta listina je natisnjena v **Schröder**, str. 177 in naslednja.

[30] Kolonizacija je potekala zlasti pod ortenburškima grofoma Otonom V. in Otonom VI. Ko je grof Oton V. leta 1343 umrl brez potomcev, ga je nasledil njegov nečak Oton VI., ki je v času vladanja (1343–1374) izvedel glavno kolonizacijo Kočevske (Simonič 1939: 56). Op. ur.

[31] V izv. Mooswald. Op. ur.

[32] Prvič omenjen kraj na Kočevskem je Mahovnik (*Moswald*), kamor je grof Oton Ortenburški V. leta 1335 postavil fevdalno središče svoje dolenske posesti. Pristava (villa) je obsegala kmetijo s pripadajočimi gospodarskimi poslopji, ime Moswald pa je bilo tedaj v rabi za močvirno pokrajino in nastajajoče naselje ob ortenburški pristavi (Simonič 1939: 55; Kordiš 2021: 17). Op. ur.

[33] Prevod besedila se glasi: »... v nekaterih logih ali gozdovih, ki so bili nenaseljeni ali neobdelani, [so se] napravila mnoga človeška naselja. Taki logi ali gozdovi so se izkrcili za poljedelstvo, v naselja pa se je sešla nemajhna množica ljudstva« (v Simonič 1971: 9). Op. ur.

[34] V izv. Gotsche, Pölan, Costel, Ossiwniz et Goteniz. Op. ur.

[35] V izv. Nesselthal. Op. ur.

[36] V izv. Pöllandel, Tschermoschnitz in Warmberg. Op. ur.

prvič poseljen od spodaj navzgor, in sicer preko Poljan^[37] in Kostela. Nasledniki kolonistov brižinskega in nemškega viteškega reda, ki so stalno prebivali na Dolenjskem, so bili naseljenci, torej iz nemškega bavarskega plemena.^[38] Toda še danes vlada ljudsko mnenje, da je območje okrog [Kočevske] Reke naseljeno dlje kot tisto okrog Kočevja. Med novimi naseljenci so bili vsekakor tudi Švabi. Okrog leta 1370 je v [Kočevski] Reki živel duhovnik Zeng (Zink), rojen v Memmingenu na Švabskem, na posesti vojvode Teckega. Kot pisar Margarete^[39] von Teck je prišel v Ribnico, ko se je le-ta poročila z grofom Friderikom Ortenburškim^[40] (Otonovim sinom) in postal duhovnik v novi koloniji. Vsiljuje se domneva, da so z vojvodinjo in duhovnikom v deželo prišli tudi švabski naseljenci, zlasti ker posamezni pojavi v kočevarskem narečju in več kočevarskih priimkov kaže jasen alemanski značaj.

Vendar je glavnina naseljencev, ki je med letoma 1350 in 1380 s severa preko Ribnice poselila kočevsko deželo, prišla z Bavarske. To prepričljivo dokazujejo kočevarsko narečje in prevladujoča večina njihovih priimkov. Ni se mogoče odločiti, ali so prišli le iz določene nemške pokrajine z bavarskim narečjem ali so jih na zgornjo Kranjsko, skozi katero jih je vodila pot, s seboj vzeli brižinski kolonisti. **Vsekakor jih je velik odstotek prišel s Koroške in osrednje Tirolske** (prim. str. 39), zakaj v kočevarščini so se ohranile jasne koroške značilnosti. Ker je bil Albert,^[41] eden izmed bratov Otona Ortenburškega, takrat (1363–1390) škof v Trentu, drugi brat, Friderik,^[42] pa je bil okoli leta 1350 višji predstavnik nadškofije v Bambergu na zgornjem Koroškem, so se ponujale ugodne priložnosti za priseljevanje s Tirolske in Koroške.

Toda **Valvasor** (3, 194) pripoveduje, da naj bi ljubljanski škof Tomaž Hren^[43] leta 1590 iz loškega arhiva prepisal zapis, po katerem je cesar Karel IV.^[44] grofu Frideriku Ortenburškemu na njegovo prošnjo za naseljevanje Kočevske podaril tristo družin premaganih Frankov in Turingov, ki so zaradi upora morale biti kaznovane drugod. Ta novica prihaja iz tretje roke in zato ni verodostojna v vseh podrobnostih. Res je, da je bila Kočevska naseljena v času vladavine Karla IV. in je možno, da so Ortenburžani od njega preko posredništva cesarjevega zeta, vojvode Rudolfa (ki je bil pogosto na Kranjskem), prejeli naseljence. Če so Franki in Turingi prišli na Kočevsko, je bilo njihovo število gotovo razmeroma majhno, kajti razen nekaj srednjenemških priimkov in izrazov v bavarskem narečju naseljencev za seboj niso pustili sledi. Naj omenim, da med kočevarskimi slovenskimi sosedi še danes vlada mnenje, da naj bi bili tuji naseljenci v to neprijazno okolje poslani za kazen. Vendar naj zapisi in govorice vendarle veljajo za majhen del naseljencev.

Toda kateri koli namen naj bi že imele nadrobnosti poselitve, je gotovo, da so se priseljeni nemški kmetje, po številu jih je bilo več tisoč, kmalu po tem z vnemo in uspešno lotili dela, zaradi katerega so bili poklicani. Redčili so gozdove, vodili govedo na pašnike, orali tanko gornjo plast rodovitne zemlje, ustanavljali so naselja in gradili cerkve. Imena vsepovsod nastajajočih novih vasi dajejo zgovorno sliko o vrsti naseljevanja. Da je bila za naseljence sekira za podiranje dreves najpomembnejše orodje, kažejo imena kot npr. **Gereuth** [Laze], **Brunngereuth** [Miklarji], **Neugereuth** [Lapinj],

[37] V izv. Pölland. Op. ur.

[38] V izv. Stamm = pleme, rod. Op. prev.

[39] V izv. Margaretha von Teck. Op. ur.

[40] Friderik III. Ortenburški (u. 1418). Op. ur.

[41] V izv. Albrecht, Albert II. Ortenburški (1306–1390). Op. ur.

[42] V izv. Friedrich, Friderik II. Ortenburški (u. 1355). Op. ur.

[43] V izv. Thomas Chrön (1560–1630), ljubljanski škof, posvečen 1597. Op. ur.

[44] V izv. Karl IV. (1316–1378), cesar Svetega rimskega cesarstva in češki kralj. Op. ur.

Suchenreuther [Ograja], **Tiefenreuther** [Trnovec], **Merleinsrauth** [Podpreska], **Stockendorf** [Planina] ipd.^[45] Naseljevali so se tudi v gozdu ali na njegovem robu: **Mittewald** [Sredgora], **Buchberg** [Bukova gora], **Gehag** [Seč], **Langenthon** [Smuka] (nem. Than = jelka), **Feichtbüchel** [Smrečnik] (nem. Fichte = smreka). Druge skupine so se naselile ob izviru ali potoku (**Brunnsee** [Studeno], **Kaltenbrunn** [Mrzli Potok], **Scheerenbrunn** [Travnik], **Lichtenbach** [Svetli Potok], **Schwarzenbach** [Črni Potok] itd.),^[46] na sončnih vrhovih (številna imena s končnicami **-Berg** (nem. hrib, gora), **-Büchel** (Hügel = nem. grič) in **-Riegel** (= nem. rebro)), pri izstopajočih skalnatih stenah (**Steinwand** [Podstenice], **Oberstein** [Žiben], **Weißenstein** [Beli Kamen]),^[47] na **poljih** in **mejah**, ob **močvirju** (**Moos**, nem. za Moor = močvirje, barje) in v **dolini**, kar nakazuje različne povezave z osnovnimi besedami. Četudi razen zgornjenemških krajevnih imen ne bi imeli drugih prič, bi le-ta zadostovala za dokaz kasnejše poselitve dežele in bi vse govorice o Gotih in Vandalih označila za pravljičice.

Zdaj pa ime Gottschee (*Gotscheab*)! Že od samega začetka označuje severno kotlino, kasneje (kot še danes v ljudskem žargonu) celoten jezikovni otok. Ime so poskušali izpeljati iz nemških besed Gotisch (gotški), Gottes See (božje jezero), guter See (dobro jezero), Gottes Segen (božji blagoslov) in slovenske besede goščevje. Vedno znova navedena in zmeraj zatrta je bila izpeljava iz slovenske besede koč. Jezikovni otok se pri Slovencih imenuje Kočevje, starejše Hočevje, torej skupina koč, Kočevar ali Hočevvar kot oznaka za prebivalca pa sta na Kranjskem tudi zelo razširjena priimka. Menjava glasov *k* in *h* v vzglasju (ob kar se je spotaknil **Schröer**) je v slovenščini nekaj povsem običajnega. Ime jezikovnega otoka je v listinah zapisano na različne načine: 1363 Gotsche, 1425 Hotschee, 1471 Kotschew, pozneje Gotsee in Gottschee. Vzglasje se torej spreminja. Kasneje se je v pisni obliki zasedel guturalni zapornik. Besedo se izgovarja kot *Gotschéab*, deloma zaradi vpliva pisne oblike z zapornikom, večinoma pa z nezvenečim pripornikom (ki ga zapisujem kot *c*, za razliko od *k*, nezvenečega pripornika v kočevarskem narečju). Tudi to podkrepi domnevo, da ime Gottschee izvira iz besede koč, saj se *c* v našem narečju vedno sklada s slovenskim *k* (prim. o tem na str. 38 in naslednji). Naglas na drugem zlogu *Gotschéab* se prav tako ujema s Kočevjem. Nemci, ki imena niso slišali od domačinov, predpostavljajo naglas Góttischee. Kočevarji seveda neradi priznavajo slovenski izvor njihovega imena. Ampak del narave odnosov je, da se ime dobi od sosedov. Tudi ime Germani, ki pomeni »prava plemena«, ni germanskega, temveč keltskega izvora.⁶ Ker so naseljenci na kranjski jezikovni otok prišli iz različnih smeri, niso imeli skupnega imena in ga tudi niso potrebovali. Toda slovenski staroselci so si seveda prizadevali prišleke poimenovati in katera imena so bila ustrežnejša kot »naselitev« in »naseljenc«?⁷

Med številnimi vasmi nove kolonije se je naselje okrog cerkve sv. Jerneja na Rinži hitro razvilo v predmestje. Leta 1377 ga že označujejo za »Kočevski trg«,^[48] okrog leta 1400 je samostojni župnijski kraj. Leta 1420 so s Friderikom, Otonovim sinom, izumrli Ortenburški in jezikovni otok je s preostalimi ortenburškimi posestmi pripadel grofu Hermanu II. Celjskemu. Hermanov sin Friderik^[49] je okrog leta 1424 na gorskem hrbtu

6 **Much**, *Deutsche Stammsitze*, 172 in naslednja.

7 Sorodna krajevna imena na Kranjskem so Hočevje, Koče, Hoče in Goče.

[45] Staronemški glagol »reuten« pomeni pridobivanje obdelovalne površine s krčenjem dreves in grmovja, glagol »stocken« pa odstranjevanje korenin in panjev porušanih dreves (Grimm in Grimm). Ker gre za pomensko navezavo na nemška poimenovanja, smo nemška imena krajev v tem segmentu ohranili in jim v oglatih oklepajih dodali ustrezna slovenska imena, kot so v rabi danes. Op. ur.

[46] Nem. Brunn, Brunnen = vodnjak, izvir; nem. Bach = potok. Op. prev.

[47] Nem. Stein = kamen. Op. prev.

[48] V izv. »Markt zu Gottschee«, zapis se pri Simoniču razlikuje, in sicer »Markt ze Gotse« (Simonič 1971: 11). Op. ur.

[49] Friderik II. Celjski (1379–1454). Op. ur.

pri Kočevju postavil grad Fridrihštajn, kjer se je pogosto mudil s svojo ljubico Veroniko Deseniško. S tega dvorca se je dve stoletji upravljalo kočevsko gospostvo, v mestu se je nahajala le ena hiša za uradovanje. V 17. stoletju je Fridrihštajn postal ruševina, od katere je danes le malo ohranjenega. Po ljudskem izročilu je bil grad začarani dvorec, o katerem krožijo marsikatere zgodbe.

Po izumrtju grofov Celjskih so leta 1456 ortenburške posesti prišle v roke Habsburžanov. Cesar Friderik IV.^[50] je te posesti razdelil, jih podaril ali zastavil: tako je Ribnica pripadla Lambergom, Kočevska pa je postala deželno knežje gospostvo. Zaradi turških vpadov je cesar Friderik dal utrditi Trg na Rinži, z listino iz leta 1471 ga je povzdignil v mesto, mu dal uradno ime Kočevje (nem. Gottschee) in mu sočasno podelil pomembne pravice in privilegije, pečat in grb. Grb prikazuje ograjeno utrdbo in svetega Jerneja (zaščitnika mestne farne cerkve) z mečem in knjigo na modrem ščitu. Barvi mesta sta modra in bela.

Mesto Kočevje in Kočevska sta nato šla težkim časom naproti. Od leta 1469 do konca stoletja so skoraj vsakoletno na Kranjsko vpadale turške horde, ki so z ropanjem, morijo in požiganjem najpogosteje prečkale Kočevsko. Za zaščito prebivalstva so na hribih in v večjih vaseh zunaj mestne utrdbe gradili t. i. tabore, tj. z okopi in jarki opremljene utrjene kraje, največkrat okrog cerkva, kjer so že v mirnih časih shranjevali orožje in zaloge, poleg tega so uvedli redne kurirje in na vzpetinah stražo s kresovi. Cesar Friderik je bil ponovno prisiljen svojim obubožanim podložnikom znižati davke in jih v izčrpani državi podpreti z uvedbo novih virov zaslužka; Kočevarjem je leta 1492 odobril pravico do krošnjatjenja, kar živahno opravljajo vse do današnjih dni. Izdelujejo suho robo in domače platno, ki predstavljata najstarejše trgovsko blago.

Za Kočevarje so najslabši časi izbruhnili pod vladavino Maksimilijana I.^[51] Poleg stalne nevarnosti sovražnika so jih doleteli še slaba letina in potres, požari in kuga. K temu dodajmo, da je grof Jurij Thurn,^[52] ki je leta 1507 od cesarja zakupil kočevsko gospostvo, svoje podložnike zatiral z nepravičnimi dajatvami in nezaslišanimi nasilnimi dejanji. Kočevarji so se uprli na začetku leta 1515,^[53] ubili so grofa in njegovega oskrbnika Steržena.^[54] S tem dogodkom je izbruhnila strahotna vstaja, ki se je naglo razširila po vsej Kranjski, Koroški in Štajerski ter je bila zadušena šele avgusta 1515.⁸ Plamen upora se je do leta 1662 še večkrat vnel. Med kasnejšimi dogodki v kočevski deželi zgodovina poroča o še sedmih velikih turških vpadih v 16. stoletju, o izseljevanju nekaterih kočevarskih družin leta 1685 in o krvavi vstaji proti francoski okupaciji leta 1809.

Kočevsko gospostvo je kot zastavna posest leta 1547 prišlo v roke grofov Blagajev, ki so ga leta 1619 prodali baronu Khyslu, le-ta pa ga je leta 1623 povzdignil v grofijo.^[55]

8 Na to vstajo se nanaša znana ljudska pesem kranjskih kmetov (**Uhland**, št. 186).

[50] Gre za cesarja Friderika III. Habsburškega (1415–1493), ki je kot Friderik V. postal vojvoda Štajerske, Koroške in Kranjske (1435), kot Friderik IV. pa nemški kralj (1440–1493). Cesar Svetega rimskega cesarstva je bil med letoma 1452 in 1493 (Demmerle 2013: 45–55). Op. ur.

[51] Maksimilijan I. Habsburški (1459–1519) je leta 1493 po smrti svojega očeta cesarja Friderika III. postal vojvoda Štajerske, Koroške in Kranjske, nemški kralj (1486–1519), cesar Svetega rimskega cesarstva (1508–1519). Op. ur.

[52] V izv. Jörg von Thurn. Op. ur.

[53] Upor 1515 naj bi zanetili prav na Kočevskem, od koder se je razširil v ostale dežele. Smrt grofa Thurna je bila eno začetnih dejanj širšega upora kmetov na Slovenskem, ni pa popolnoma jasno, ali je bil ubit spomladi 1515 ali že 1512. Op. ur.

[54] V izv. Stersen. Op. ur.

[55] Grofje Blagaji so imeli kočevsko gospostvo v zakupu od 1547 do 1614, ko ga je nadvojvoda Ferdinand dal v zakup, 1618 (Hauffen sicer navaja letnico 1619) pa prodal, baronu Janezu Jakobu Khyslu (Simonič 1970: 30–36). Temu je bil leta 1623 podeljen naziv »kočevski grof«, Kočevje z okolico pa je postalo grofija (Žabota 2018: 26). 1641 je njegov pastorek Jurij Jernej Khysel kočevsko in poljansko gospostvo prodal grofu Volfu Engelbertu Auerspergu (Simonič 1970: 30–36). Op. ur.

Leta 1641 je grof Jernej Khysl^[56] Kočevsko s Poljanami prodal grofu Volfu Engelbertu Auerspergu.^[57] Od tedaj je Kočevska ostala v lasti te presvitle rodbine, ki že od 11. stoletja stalno prebiva na Kranjskem, njeno premoženje se nahaja v bližini jezikovnega otoka in je tako bila z otokom kot njegovimi prejšnjimi lastniki večkrat v tesnejših stikih. Volf je leta 1650^[58] kot nadomestilo za porušeni grad Fridrihštajn zgradil mogočni kočevski grad. Leta 1667 je bilo tudi mesto Kočevje, ki je bilo do tedaj deželnoknežje, z ohranjenimi privilegiji predano grofom Turjaškim. Po Volfovi smrti leta 1673 je grofija prešla njegovemu bratu Janezu Vajkardu (od leta 1653 kraljevemu knezu) Auerspergu.^[59] Ta je Kočevsko skupaj z nekaterimi sosednjimi posestvi spremenil v fidejkomis in je med drugim v Ljubljani zgradil knežji dvorec. 11. novembra 1791 je cesar Leopold II.^[60] kočevsko grofijo povzdignil v vojvodino in vsakemu poglavarju knežje družine Auersperg nadel naslov »vojvoda Kočevski«.

[56] V izv. Bartholmäus Khysel. Op. ur.

[57] V izv. Wolf Engelbrecht von Auersperg. Op. ur.

[58] Gradnja gradu je dejansko potekala pod Janezom Vajkardom, ki je nasledil Volfa Engelberta, začela pa se je leta 1674, ko je bila z deželnim stavbnim mojstrom Francescom Rosino sklenjena pogodba za gradnjo (Seražin 2014: 12). Op. ur.

[59] V izv. Johann Weickhard von Auersperg. Op. ur.

[60] Leopold II. (1747–1792), sin Marije Terezije in cesarja Franca I., toskanski vojvoda (1765–1792) in cesar Svetega rimskega cesarstva (1790–1792). Op. ur.

III. Kočevarsko narečje

Temeljita primerjalna raziskava kočevarskega narečja mora pritrditi mnenju, ki ga je **Weinhold** o njem sprejel že na podlagi nekaj vzorcev: »bavarščina s slovenskimi vplivi«. ⁹ Takoj na začetku je treba poudariti, da vpliv slovenščine ni bistven in da ne spreminja izrazito zgornjenemškega osnovnega značaja narečja. Pojavljajo se sicer posamezne alemanske posebnosti, vendar bi bilo napačno narečje označiti za švabskoalemansko. Osnovni samoglasniki in večina soglasnikov se obnašajo kot v bavarsko-avstrijskem narečju. Za razliko od določenih izjem, o katerih je še treba spregovoriti, so glasovna intonacija, dolžina premorov in oblikovanje glasov v kočevarskem narečju v bistvu enaki kot v bavarskoavstrijskih narečjih.

Samoglasniki v korenskih zlogih v kočevarskem narečju so:

A. kratki samoglasniki.

a (čisti) se pojavlja 1. za srednjevisokonemški *e* (*a* s preglasom), npr. *nachtə* (Nächte [= noči]), *baßrle* (Wässerchen [= vodica]), *pantle* (Bändchen [= trakec]);

2. za srednjevisokonemški *ë* v zaprtem zlogu *harzə* (Herz [= srce]), *wrdarbm* (verderben [= pokvariti]), *wanschtr* (Fenster [= okno]), *gaut* (Geld [= denar]), *schpak* (Speck [= slanina]), *krabs* (Krebs [= rak]), *park* (Berg [= hrib, gora]), *har* (her [= sem]);

3. za *a* v zaprtem zlogu pri tujkah, *satan*, *sacrament*, *catschə* (iz slov. kača), *harpfə* (harpa,^[61] skedenj za shranjevanje poljščin).

e (zaprti) se pojavlja 1. za srednjevisokonemški *e* v zaprtem zlogu *engl* (Engel [= angel]), *prenən* (brennen [= goreti]), *endrn* (ändern [= spremeniti]); tudi kot nepravilni preglas *epfl* (Apfel [= jabolko]), *heshl* (Hasel [= leska]), ne pred *r*;

2. za srednjevisokonemški *ö* (*o* s preglasom) *pekə* (Böcke [= kozli]), *lechr* (Löcher [= luknje]), *rekə* (Röcke [= krila]), *peschlə* (Sträußchen [= šopek], srednjevisokonemško *bosche*, *böschelîn*).

9 **Weinhold**, *Bayrische Grammatik*, 9. Opomba. **Schröer** in **Obergföll** tega opažanja sicer ne potrjujeta, sam pa ga bom poskusil ponazoriti na posameznih primerih. **Schröer** je vsekakor položil temelje raziskovanju besedišča, vendar njegov zapis o narečju ne zadošča, ker ni zabeležil pomembnih glasovnih razlik. Ne razlikuje npr. med *o* za srednjevisokonemški *a* in *ö* za srednjevisokonemški *o*, med *u* za srednjevisokonemški *u* ter *ü* ali *uə* za srednjevisokonemški *ä* ipd. Tudi slovničnega prikaza ni naredil. S svojimi izpeljavami na naslednjih straneh na tem področju torej orjem ledino. Vendar tematike s tem ne nameravam izčrpati. Glede na to, da študent filologije Hans **Tschinkel** trenutno pripravlja obsežen »Kočevarski slovar«, na tem mestu navajam zgolj najpomembnejše podatke.

[61] Kozolec. Op. ur.

i 1. za srednjevisokonemški *i* v zaprtem zlogu *kint* (Kind [= otrok]), *himl* (Himmel [= nebo, nebesa]);

2. za srednjevisokonemški *ü* v zaprtem zlogu *jingar* (jünger [= mlajši]), *hitə* (Hütte [= koča]), tudi *insch* (uns [= nas]), *inshr* (unser [= naš]) za starovisokonemško *üns* in *ünser*. 1. in 2. ne veljata pred *r*.

o (odprti) za srednjevisokonemški *a* v zaprtem zlogu *hont* (Hand [= roka]), *boßr* (Wasser [= voda]), *mochn* (machen [= narediti, delati]), *kozə* (Katze [= mačka]), *bolt*, tudi *baut* (Wald [= gozd]), prav tako *jomr* (Jammer [= tarnanje], srednjevisokonemško *jâmer*).

ó (glas med novovisokonemškim *o* in *ö*) za srednjevisokonemški *o* v zaprtem zlogu, *kópf* (Kopf [= glava]), *lóch* (Loch [= luknja]), *rók* (Rock [= krilo]). Ne pred *r*, izjema je *dórt* (dort [= tam]).

ú (glas med novovisokonemškim *u* in *ü*) za srednjevisokonemški *a*, *húnt* (Hund [= pes]), *únt* (und [= in]), *júnk* (jung [= mlad]), *wúnkə* (Funke [= iskra]), *shúmr* (Sommer [= poletje]).

B. Dolgi samoglasniki.

â se pojavlja 1. za srednjevisokonemški *æ*, *bâr* (wäre [= 3. os. edn. pogojne oblike glagola biti]), *drmârn* (verkünden [= razglasiti], srednjevisokonemško *mæren*), *lârn* (leeren [= izprazniti]);

2. za srednjevisokonemški *ë* v odprtih zlogih *gâbm* (geben [= dati]), *lâbm* (leben [= živeti]), *râbə* (Rebe [= trta]), *kâwr* (Käfer [= hrošč]);

3. za srednjevisokonemški *ou*, *pâm* (Baum [= drevo]), *kâfm* (kaufen [= kupiti]), *râfm* (raufen [= ravsati se]), tudi za preglas v množini *öu*, *pâmr* (Bäume [= drevesa]);

4. za srednjevisokonemški *a* v zlitih zlogih *hâch* (Habicht [= kragulj]);

5. za tuji *a* v odprtih zlogih, *shâgə* (Save [= Sava]), *sâbl* (Säbel [= sablja]).

ê (zaprti) za srednjevisokonemški *e* v odprtem zlogu; *êdl* (edel [= plemenit]), *lêgn* (legen [= položiti]), *êbm* (eben [= raven]), *êgl* (Egel [= pijavka]) in vedno pred *r*, *hêr* (Heer [= vojska, armada]), *mêr* (Meer [= morje]), *kêrən* (kehren, fegen [= pometati]), *pêrə* (Beere [= jagoda]).

î 1. za srednjevisokonemški *i* v odprtem zlogu *lîgn* (liegen [= ležati]), *rîgl* (Riegel [= zapah]), *nîdr* (nieder [= nizko]), *shîbm* (sieben [= sedem]) in pred neizglednim *r*, *kîrchə* (Kirche [= cerkev]), *bîrt* (Wirt [= gostitelj]);

2. za srednjevisokonemški *ü* v odprtem zlogu *zîgl* (Zügel [= vajeti]), *ibr* (über [= nad]) in pred *r*, *kîrzar* (kürzer [= krajši]), *wîr* (für [= za]).

ô za srednjevisokonemški *o* v odprtem zlogu *kône* (Trauung [= poroka]), *ôbm* (oben [= zgoraj]), *lôbm* (loben [= pohvaliti]).

û (odprti) 1. za srednjevisokonemško *â*, *shûmə* (Same [= sam]), *mûgə* (Mohn [= mak], srednjevisokonemško *mâge*);

2. za srednjevisokonemški *a* v odprtem zlogu *numə* (Name [= ime]), *shugn* (sagen [= reči]). 1. in 2. ne veljata pred *l*, *n*, *r*, *s* in pred zobniki.

C. Dvoglasniki.

ai (čisti, poldolgi *a*, kratek *i*, kot npr. Kaiser [= cesar]) 1. za srednjevisokonemški *î*, *laip* (Leib [= telo]), *baip* (Weib [= ženska]), *main* (mein [= moj]);

2. za srednjevisokonemški *iu*, *laitə* (Leute [= ljudje]), *haishr* (Häuser [= hiše]), *haitə* (heute [= danes]), *waiər* (Feuer [= ogenj]);

3. za zlitje glasov *ege* in *ede gəlait* (gelegt [= položen]), *gərait* (geredet [= govoril]).

au (čisti poldolgi *a*, kratek *u*, približuje se glasu *ü*) za srednjevisokonemški *u*, *hausch* (Haus [= hiša]), *mausch* (Maus [= miš]).

au (čisti poldolgi *a*, kratek odprti *u*) 1. za srednjevisokonemški *al*, enakovreden *ol* *hausch* (Hals [= grlo]), *baut* (Wald [= gozd]);

2. za srednjevisokonemški *əl*, *gaut* (izpeljano iz *galt*, Geld [= denar]), *kaudr* (Keller [= klet]).

ea (dolg zaprt *e*, kratek čisti *a*) 1. za srednjevisokonemški *ê*, *klea* (Klee [= detelja]), *sheab* (See [= jezero]), *gean* (gehen [= iti]), *hear* (Herr [= gospod]), *pear* (Eber [= merjasec]), *kearn* (kehren, wenden [= obrniti]);

2. za srednjevisokonemški *oe*, *schean* (schön [= lep]), *kreanən* (krönen [= kronati]);

3. včasih za srednjevisokonemški *ë*, pred *r*, *eardə* (Erde [= zemlja]), *learn* (lernen [= učiti se]), *heart* (Herd [= štedilnik]), *kearn* (Kern [= jedro]), *stearn* (Stern [= zvezda]), *bear* (wer [= kdo]).

ia (dolg *i*, zelo kratek *e*) 1. za srednjevisokonemški *ie*, *liap* (lieb [= prijazen]), *diap* (Dieb [= tat]), *miəsch* (Moos [= mah], srednjevisokonemško mies);

2. za srednjevisokonemški *üe*, *hiətə* (Hüte [= klobuki]), *griəfn* (grüßen [= pozdraviti]);

3. za srednjevisokonemški *i* pred izglasnim *r*, *miər* (mir [= meni]), *diər* (dir [= tebi]), [prim. **Weinhold**, § 90].

oa (dolg odprt *o*, kratek *a*) 1. za srednjevisokonemški *ô*, *loan* (Lohn [= plačilo]), *proat* (Brot [= kruh]);

2. za srednjevisokonemški *o* pred *r*, *koarn* (Korn [= zrno]), *moargn* (morgen [= jutri]), *doarf* (Dorf [= vas]), izjema je *dört* [= tam]. [**Weinhold**, § 13.]

oi (poldolg odprt *o*, kratek *i*, obenem tudi *oai*) 1. za srednjevisokonemški *ei*, *loip* (Laib [= hlebec]), *shtoin* (Stein [= kamen]), *proit* (breit [= širok]), *boiβ* poleg *bâβ* in *bôβ* (weiß [= bel, vem]); izjema je *hailik* (heilig [= svet]);

2. za zlitje glasov *age*, *gəshoit* (gesagt [= rekel]).

ua (dolg odprt *u*, zelo kratek *ə*) 1. za srednjevisokonemški *â* pred *l*, *n*, *r*, *s* in zobniki, *juər* (Jahr [= leto]), *gnuədə* (Gnade [= milost]), *muənə* (Mond [= luna], srednjevisokonemško mâne), *muəl* (Mahl [= obed]);

2. za srednjevisokonemški *a* pred *l*, *n*, *r*, *s* in zobniki, *guərtə* (Garten [= vrt]), *wuənə* (Fahne [= zastava]), *wluədə* (Fladen [= mlinec, pita]), *huəshə* (Hase [= zajec]).

üa (dolg *ü*, zelo kratek *ə*) za srednjevisokonemški *uo*, *hüət* (Hut [= klobuk]), *giūt* (gut [= dober]), *tüən* (thun [= delati, narediti]), *müəβ* (muss [= mora]).

Samoglasniki v nenaglašanih zlogih.

Najpogostejši samoglasnik v nenaglašanih zlogih je zelo kratek *a*. Gre za nevtralni samoglasnik, ki nastane ob mirovanju jezika. (Enak je glasu *e* v novovisokonemških Knabe [= deček], Bote [= sel]). Ta samoglasnik imata zmeraj predponi *be* in *ge* ter večina priponskih zlogov, ki označujejo pregibnost. V nenaglašanih zlogih na *r*, *l*, *m*, *n* samoglasnik največkrat izpade. Srednjevisokonemška izpeljava *ære* preide v *-ar*, *maürar*, *guartnar*. Samoglasnik v nenaglašanem zlogu v preteklem pogojniku je v največjem delu Kočevske *ô*, v Unterlandu pa *ai*, torej: *ich sagte* [= rekel sem], *ich shûgôt* ali *shûga-it*. V izglasju ženskih imen se poleg *a* pojavljata *a* in *o*: *Greatâ*, *Mina*, *Leano*.

Kot lahko razberemo iz danega pregleda, kočevarski samoglasniški sistem izraža vse pomembnejše značilnosti bavarskih narečij (poleg sprememb, do katerih je prišlo v 12. in 13. stoletju pri starih dolgih glasovih *î*, *û* in *iu*). Prav tako je imelo bistveno vlogo novovisokonemško podaljšanje korenkega samoglasnika. Razen splošnega bavarskega značaja je kočevarščina zlasti podobna koroščini, in sicer v glasovih *a* in *â* za srednjevisokonemški *ë*, *â* za *æ*, *ou* in *ouï*, *u* za *û* in *a* (v odprtem zlogu) in v dvoglasnikih *ea* za srednjevisokonemški *ê* in *oe* ter *oa* za *ô* in *o* (pred *r*).¹⁰ Obe narečji se tudi v soglasniškem sistemu stikata v številnih detajlih.

Tudi **soglasniki so v kočevarskem narečju** v osnovi podobni bavarsčini, z izjemo glasov *w*, *f*, *l* in *s*, o katerih bom spregovoril v nadaljevanju. Na Kočevskem se srednjevisokonemški *b* v vzglasju in izglasju ter *g* in *d* v izglasju izgovarjajo kot nezveneči zaporniki, npr. *pâm* (Baum [= drevo]), *liap* (lieb [= prijazen]), *park* (Berg [= hrib, gora]), *hont* (Hand [= roka]) itn. Srednjevisokonemški *k* se na Kočevskem na vseh mestih izgovarja aspirirano (torej *k + h*, kar zapisujem kot *k*).

Med glasovoma *k* in *g* (srednjevisokonemški *g*) ima kočevarščina še vmesni glas, nezvenec pripornik, ki ga zapisujem kot *c*. Ta obstaja tudi v drugih zgornjenemških narečjih¹¹ in ga največkrat zapisujejo kot *gg*. Nekdanjo srednjevisokonemško podvojitev *gg* povsod nadomešča *ck* (prim. **Paul**, *Mittelhochdeutsche Grammatik*, § 36), srednjevisokonemško *brügge* je torej kočevarsko *prücä* [= most]; srednjevisokonemško *egge* je kočevarsko *ecä* [= brana]; srednjevisokonemško *rügge* je kočevarsko *rücä* [= hrbet]; srednjevisokonemško *hâgge* je kočevarsko *hücä* [= kljuka]; srednjevisokonemško *schnägge* je kočevarsko *schnacä* [= polž] ipd. Bavarsčina zelo pogosto vsebuje ta glas, večinoma v istih besedah kot na Kočevskem.¹² Nadalje *c* v kočevarščini nastopa v številnih onomatopejskih izrazih, npr. *cocazn*, *gackern*, podobno *nacazn*, *placazn* ipd.,¹³ *paicä*, Pauke [= boben] ipd.; za *k* v tujkah (romanskih ali slovanskih), npr. *côlar* (ovratnik, francosko *collier*), *côltr* (odeja, italijansko *coltre*), *nâcar* (strešno okno, srednjelatinsko *arcora*), *caschle* (košarica, slov. koš), *criäß* ([nem.] *Johannisfeuer*, slov. kres, hrvaško *kries*), *câtschä* (slov. kača), *crtatschn* (slov. krtača), *secir* (slov. sekira), *pancä* (cokla, slov. opanka) itn.¹⁴

10 **Lexer**, *Kärntisches Wörterbuch*, VIII–XIV.

11 Prim. *Deutsches Wörterbuch*, IV, 1, a, stolpec 1110, 9.

12 **Lexer** ta glas zapisuje kot *gg*: *prugge*, *egge*, *rügge* ipd., vendar tudi drugače, koroško *schlanggl*, kočevarsko *schlancl* (*Schlingel* [= smrkavec, poreden otrok]), koroško *puggl*, kočevarsko *pücl* (*Buckel* [= grba]), koroško *pünggl*, kočevarsko *pencl* (slov. bunka, oteklina) in še veliko drugih.

13 To končnico najdemo tudi v koroščini, npr. *schlearggazn* [= jecljati], ostro izgovoriti.

14 Ostala zgornjenemška narečja za tuji glas *k* praviloma uporabljajo *g*, prim. *Deutsches Wörterbuch*, IV, 1 a, stolpec 1109, 5 b. Prim. tudi koroško *gollar* ipd. Na Štajerskem zmeraj *g* za slov. *k*. V pogorju Šumava sem slišal **gaschn** za češko *kašna*, vodnjak. Na Dunaju *gawlr* za italijansko *cavaliere* ipd.

H pred vokali občasno nastopa kot močan aspirativni vložek, *Hanapark* (Anna-berg^[62]), *heantr* (eher [= prej, rajši]), zastopa pa tudi glas *s* v vzglasju pri *hó* (so [= tako]) in *hent* (sind [= so]); *d* se za glasom *n* kot del osrednjega besednega naglasa spremeni v nezvenečega. Vse naštete pojave najdemo tudi v bavarskih narečjih.¹⁵

Pri naslednjih splošnih bavarskih pojavih v soglasniškem sistemu se kočevarščina tudi v nadrobnostih približa koroščini:¹⁶ *m* se v izglasju spremeni v *n*, *n* se neorganško pridruži vzglasju: kočevarsko *nâcar* (Erker [= strešno okno]), koroško *nast* (Ast [= veja]). Obratno *n* v vzglasju odpade: kočevarsko *ascht* (Nest [= gnezdo]), *eβl* (Nessel [= vlaga]), koroško *est* (Nest [= gnezdo]), *eβl* (Nessel [= vlaga]). Pri vezniku *dass* (ut) in členu lahko *d* v vzglasju odpade; v obeh narečjih pa se, nasprotno, pri *aβ*, 's, 'n, 'in, itn. *d* predponi *er-* dodaja. *D* se vriva za *l* in *n*: kočevarsko *bêldr* (welcher [= kateri]), *kaldr* (Keller [= klet]), *scheandr* (schöner [= lepši]), *mandr* (Männer [= moški, možje]), *ma-ində* (meine [= moja]); koroško *seindr*, *alldr*, *mandr*, *mandl* itn. Kot razlogovalni glas se rad vriva *g*, npr. kočevarsko *schâgn* (schauen [= gledati]), *wrâgə* (Frau [= ženska, gospa]), *hâgə* (Haue [= motika]), koroško *schaugn*, *fögern* (feuern [= kuriti]) itn. Srednjevisokonemški *ch* je v izglasju obeh narečij odpadel: *glai* (gleich [= enako]), *i* (ich [= jaz]), *â* (auch [= tudi]), *shi* (sich [= sebe]) itn. Srednjevisokonemški *h* v osrednjem besednem naglasu in izglasju postane guturalni pripornik: kočevarsko *heachə* (Höhe [= višina]), *zeachə* (Zehe [= nožni prsti]), *schüəch* (Schuh [= čevelj]), koroško *heache*, *zeache*, *schuech* itn.

Kočevarsko narečje kaže bavarske posebnosti tudi v pregibnih oblikah in besedotvorju. Pri glagolih se tretja oseba množine konča na *-nt*, npr. *shûgnt* (sagen [= rečejo]), *raitnt* (reiten [= jahajo]) [prim. **Weinhold** § 285]. *N* v nedoločniku za *l*, *m* in *n* v besednem korenu odpade, za *b* in *f* pa se spremeni v *m*: *kuəl* (bellen [= lajati]), *tschel* (sich gesellen [= pridružiti se]), *win* (finden [= najti]), *gâbm* (geben [= dati]), *kâfm*, (kaufen [= kupiti]) [prim. **Weinhold** § 280]. Posamostaljeni glagol se v tretji osebi množine glasi *hent* (sind [= so]); korenski samoglasnik oslabi v *e*, v vzglasju je *h* namesto *s*. Oboje je splošno v bavarščini, v koroščini pa običajno (**Weinhold** §§ 296 in 190). Pretekli deležnik se glasi *gəbân* (za bavarsko *geben* [= dati] in *gwen*, *gwön*). Kot v bavarščini je tudi v kočevarščini izumrl pretekli povedni naklon, pogojnik nepravilnih glagolov pa se po analogiji pravih tvori s pripono *et*: *nâmôt* ali *nâmait* (nähme [= bi vzel]) [prim. **Weinhold** § 323]. V preteklem deležniku so mešane oblike *gəmochn* (gemacht [= naredil]), *wrkâfm* (verkauft [= prodal]), ampak tudi *wrloart* (verloren [= izgubil]). Skrčeni obliki *lât* in *lân* sta se ohranili kot *lust* in *lusn*. V kočevarščini je v sklanjatvi močno razširjena množinska pripona *-er* za moški spol, torej *pâmr* (Bäume [= drevesa]), *schtöindr* (Steine [= kamni]).

Besedišče je večinoma bavarskega izvora, kar je iz **Schröerjevega** slovarja več kot očitno. V Kočevju so se ohranili tudi izrazi, ki veljajo za povsem bavarske, npr. *êrtok* (Dienstag [= torek]), *gətanc* (links [= levo]) in *shūmitn* (Sonnenwende [= solsticij]). Večina besedišča se spet še zlasti stika z značilnimi koroškimi izrazi. Dve najpogostejše rabljeni besedi v kočevarščini in koroščini sta enaki in poleg tega le slabo razširjeni, in sicer mašilo *lai* (iz *gleich* [= pač, takorekoč]) za avstrijsko »halt«¹⁷ in *et* (iz *iht*) za kajne. (**Lexer**, 175 in 147.) Nadalje so obema narečjema skupni številni glagoli

15 **Weinhold**, *Bayrische Grammatik*, § 190 in 141.

16 **Lexer**, XII–XIV. **Weinhold**, § 169, 165, 145, 148, 177, 187 in naslednja.

17 *Lai* razen v Sorici najdemo tudi v Pustriški dolini, dolini Adiče in Vinšgau, tirolskih dolinah, ki se tudi drugače približujejo koroščini (**Weinhold**, § 188, 6, 28). Iz Pustriške doline so Soričani prišli na zgornjo Kranjsko. Priseljivanje posameznikov od tam v Kočevje je verjetno.

[62] Vzpetina Annaberg, danes Lovski vrh, s cerkvijo sv. Ane je bila do druge svetovne vojne priljubljena romarska pot. Op. ur.

na *-azen*; kočevarsko *placazn* (blitzen [= bliskati]), *gelmazn* (schreien [= kričati]), *no-pfazn* (schlummern [= dremati]), *heschazn* in *schnüpfazn* (schluchzen [= ihteti) itn. (prim. **Lexer**, 32, 112, 196, 139, 221). Pomanjševalnice na *-izl* in *-izle*: *kelbizle*, *lampizle* in še posebej pri ženskih lastnih imenih *Neashizle* (Agnes), *Moleanchizle* (Magdalena) itn. (prim. **Lexer**, 153, 171, **Weinhold**, § 208), določene oblike bavarskih besed, kot so *tongl* (dengeln [= klepati]), *anascht* (jetzt [= zdaj]), *gənoatə* (kaum [= komaj]) in mnogo drugih.¹⁸

Kočevarsko narečje ima poleg navedenih značilnosti seveda tudi druge, ki bavarskoavstrijski okvir presegajo, vendar te ne spreminjajo osnovnega značaja bavarskega narečja, ampak so opazne kot zunanji vplivi in kasnejše spremembe. Iz zgodovine priseljavanja je denimo razvidno, da je nanj bržkone vplivalo alemanskošvabsko narečje. Dokazati pa je mogoče le peščico zanesljivih znakov alemanskega vpliva.¹⁹ Prvotni kočevarski priimki, kot jih poznamo iz starega urbarja kočevskega gospostva iz leta 1574²⁰, podobno kot krajevna imena, po večini zvenijo bavarsko,²¹ le redki med njimi alemansko (Khoseli, Göseli, Haberli, Rankeli, Singeli, Werle ipd.).

Nadalje se v kočevarsščini zelo priljubljena raba zloga *le* za pomanjševalnice tolmači kot švabska. Toda zlog *le* je kot okrajšava za starejši *lein* (čigar raba je v kočevarsščini prav tako priljubljena) pogost tudi na Koroškem in Tirolskem (prim. tudi **Weinhold**, § 244). Prav tako kot Kočevar tudi Korošec pravi: *dierndle*, *pieble*, *kiele* ipd. in oba pri lastnih imenih rada uporabljata pomanjševalnice: *Tonele*, *Hansele*, *Wiltschele* (Wilhelmine) itn. Tudi *a* za srednjevisokonemški *ē* ni zgolj alemanski, temveč tudi koroški. Kot švabsko so poleg tega označevali kočevarsko izgovarjavo *oi* za srednjevisokonemški *ei*. Kočevar to izgovarja deloma kot *oi* z odprtim *o* (v [Kočevski] Reki in Stari Cerkvi^[63]), kot triglasnik *oai* (v Koprivniku in Svetlem potoku^[64]) in kot *oa* (v Črmošnjicah in Poljanah). Obstajajo torej različni glasovi, kakor se tudi v bavarsko-avstrijskih narečjih različno izgovarja stari *ei*: na Koroškem kot *oa*, v Gornji in Spodnji Avstriji kot *äi*, v avstrijskih mestih *ai* in drugače (**Weinhold**, § 64 in 98). Tudi v tem oziru se narečje ne more označiti za nebavarsko.

Nekatere kočevarske besede sicer najdemo le v današnji alemansščini, npr. *amo* (Mutter [= mati]), *pöl* (werfen [= vreči]), *paitn* (borgen [= posoditi]); vendar so te dokazano obstajale že v stari in srednjevisoki nemščini in je povsem možno, da so bile v času priseljavanja Kočevarjev v bavarščini še zelo žive. Pojav vrste značilnosti, po katerih se kočevarsščina razlikuje od današnje bavarščine, je najbrž mogoče razložiti s tem, da Kočevarji od sredine 14. stoletja živijo ločeno od svojega bratskega plemena in da se je v tej odmaknjenosti marsikaj drugače razvilo, ohranilo pa se je tudi veliko arhaičnega. Kočevarji za 2. osebo množine uporabljajo *iər* (ihr [= vi]) in *ai* (euch [= vas]), in ne stare dvojinske oblike *es* (ös) in *enk* kot Bavarci. Glagol zato obliki ne dodaja pripon, torej: *iər shügət*, *iər húbət*, nasprotno v bavarščini: *es sagts*, *es habts*. O rabi dvojine namesto množine in pripenjanju glasu *s* obstajajo zanesljivi viri šele v 14. stoletju, kar pomeni, da so Kočevarji ohranili starejšo obliko. Prav tako so ohranili rodilnik na *-s*: *wuətrsch haüsch* (Vaters Haus [= očetova hiša]) in bavarsko strukturo z dajalnikom: *in* (dem) *wuətr shain haüsch*; poleg tega stari imenovalnik šibke sklanjatve ženskega samostalnika

18 Prim. zadevne izraze v **Schröerjevem** slovarju.

19 **Schröer** meni, da alemansščina tvori močan dodatek, **Obergföll** (*Über die Herkunft der Gottscheer*, 17–21) pravi, da naj bi bil celotni vtis narečja švabski.

20 Izdal **Wolsegger** v *Mittheilungen des Musealvereines für Krain*, 1890 in naslednja.

21 Fuxl, Gastl, Krikel, Khüenzl, Lampl, Rückhl, Stampft, Rößl, Püchinger, Pramberger, Grueber, Hueber, Jager, Jagerpacher, Kofler, Leitgöb, Mueß, Schuester, Wachter itn.

[63] V izv. Mitterdorf. Op. ur.

[64] V izv. Lichtenbach. Op. ur.

brez dodanega *n*: *roashə* (Rose [= roža, cvetlica]), *wrāgə* (Frau [= ženska, žena]), v bavarščini od leta 1315 dokazljivo: die Stuben, die Rosen, die Gassen itn.²² Nenazadnje je na Kočevskem živih še veliko staronemških izrazov, ki so v knjižnem jeziku in bavarskih narečjih že zdavnaj izumrli.²³

Izstopajoča posebnost kočevskega narečja je, da ne izpušča nenaglašene *a* v nenaglašenem zlogu. Bavarec pravi **phent**, **pfiet**, **gmocht**, Kočevar pa *pəhent*, *pəhiət*, *gəmoçət* [= hitro, varovati, narediti]. Ta pojav je pripisan srednjenemškemu vplivom. Toda ta *a* ni srednjenemški *e*, temveč zelo kratek polglasnik, podoben glasu *ö*. Morda gre le za arhaičnost, ki označuje prehod starovisokonemških oblik s polnim samoglasnikom v novejšo oblike, kjer je samoglasnik izpuščen. Sicer tudi v nekaterih dolinah na Tirolskem izgovarjajo samoglasnik avgmenta (**Weinhold**, § 14.). Pomanjševalnice in priimki delujejo srednje ali spodnjenemško, kot npr. *shauice* (Sau [= svinja]), *Jonke*, *Hanske*, *Laske*. Vendar pojavnost takšnih tvorb v starejši bavarščini, čeprav bolj poredka, ni povsem izključena (prim. **Weinhold**, § 245).

Če pripomnimo, da je značaj Kočevarjev bližji prijazni uglajenosti Frankov kot grobi naravi Bavarcev, pa tudi ne smemo pozabiti, da Kočevar v nasprotju z veliko večino bavarskoavstrijskega debela ni alpski človek in da imajo njegove povsem svojske življenjske okoliščine posledično poseben izraz.

Splošni vtis kočevščine je brez dvoma bavarsko-avstrijski, a že ko ji površno prisluhnemo, takoj zaznamo tuj prizven, ki ni le nebavarski, ampak tudi nenemški. Tvorijo ga premiki glasov *f*, *w*, *l* in *s*, ki jih najverjetneje lahko pripišemo vplivom slovensščine. Nezveneči pripornik *f* (germanski *f*) se na Kočevskem vedno izgovarja zveneče, torej *wil* (viel [= veliko]), *wraitof* (Friedhof [= pokopališče]), *wrim* (fromm [= pobožen]). Po drugi strani se zveneči pripornik (srednjevisokonemški *w*) vedno izgovarja kot zapornik *b*, *būgə* (Wage [= tehtnica]), *baishə* (Weise [= napev]), *buəβ* (was [= kaj]), *zboi* (zwei [= dve]), *shbuərz* (schwarz [= črna]), *br* (wir [= mi]), *brt* (wird [= bo]).²⁴

Kočevar izgovarja običajni nemški *l*, ki pa se za samoglasniki *a*, *o* in *a* spremeni v temni (t. i. poljski) *l*, torej *gəwol* (gefallen [= biti všeč]), *himəl* (Himmel [= nebo, nebesa]), toda *himl* s sinkopo. Med samoglasnikom in *t* se *l* spremeni v *u*, pri čemer se kočevarski *o* ponovno prelevi v svetel glas *a*. Poleg *bołt* (Wald [= gozd]), *kolt* (kalt [= hladen]), *olt* (alt [= star]) Kočevar popolnoma ekvivalentno izgovarja *baut*, *kaut*, *aut*. Nadalje *kaudr* (Keller [= klet]), *gaut* (Geld [= denar]). V Polomu^[65] tudi v izglasju, npr. *zau* (zahl [= številka]), *gəwau* (gefallen [= biti všeč])²⁵ in v zlogu za pomanjševalnice *wegue* (Vögle [= ptiček]), *pichue* (Büchle [= knjižica]). Medtem ko srednjevisokonemški trdi zobni pripornik *z* (novovisokonemški *β*) na Kočevskem ostaja *β*, pa nezveneči pripornik *s* (srednjevisokonemški *s*) vedno postane zveneči nezvočnik *ž* (francosko *j*,

22 Po tem je moč sklepati, da je kočevščina nastala v 14. stoletju, kamor jo je umestil tudi **Weinhold**. (**Weinhold**, § 358, 284, 349.)

23 To več kot očitno potrjuje vsebina **Schröerjevega** slovarja, še bolj pa seznam besed Hansa **Tschinkla** (trenutno rokopis).

24 **Schröer** (*Wörterbuch*, 184 in sledeče) tu noče priznati slovenskega vpliva. Slovenec pri prevzemanju nemških besed v svoj jezik teh prilagoditev sicer ne upošteva; reče britof (Friedhof [= pokopališče]), waga (Wage [= tehtnica]), wiža (Weise [= napev]) itn.; toda ko govori nemško, reče *b* namesto *w*. Nemško govoreči ljubljanski neizobraženeec pravi: ich br, du brst, er brt (ich werde [= jaz bom] itn.), boß (was [= kaj]), bißn (wissen [= vedeti]) ipd. Nemci na nemškem jezikovnem otoku Sorica (nem. Zarz) na zgornjem Kranjskem (prim. *Alpenvereins-Zeitschrift*, 7, 163–176) in tisti v madžarskem pogorju, ki so podvrženi slovaškemu vplivu, uporabljajo *b* namesto *w* in enako lahko opazimo v spodnjepraškem pogovornem jeziku (birschte za Würste [= klobase] itn.). Tudi pri Kimbrih v Zgornji Italiji, ki uporabljajo *w* namesto *f* in *b* namesto *w*, je lahko opazen posredni slovanski vpliv.

25 Slovenec nemški *l* za samoglasnikom vedno izgovarja kot *u*, npr. gauge (Galgen [= vislice]), žauba (Salbe [= mazilo]), fauta (Falte [= guba]). V številnih predelih Kranjske, tudi v soseščini Kočevske, se slovanski *l* spremeni v *u*, npr. biu, šeu, šua za bil, šel itn. Nemci v madžarskem pogorju izgovarjajo *u* namesto *l*.

[65] V izv. Ebenthal. Op. ur.

zapisujem kot *sh*). Pred glasovi *l*, *m*, *n*, *b* ostaja zveneč, v izglasjih in pred glasovoma *t* in *p* pa je nezveneč, torej sovpada s srednje in novovisokonemškim *sch*, ki na Kočevskem ostaja nespremenjen. Kočevarsko je: *shûgen* (sagen [= reči]), *shain* (sein [= biti]), *roashə* (Rose [= roža, cvetlica]), *shlûfm* (schlafen [= spati]), *shnîrlə* (Schwiegertochter [= snaha]), *shbuərz* (schwarz [= črna]), ampak tudi *hausch* (Haus [= hiša]), *ischt* (ist [= je]), *schtain* (Stein [= kamen]), *schpak* (Speck [= slanina]) itn. *S* v tujkah se v kočevarščini izgovarja nezveneče, torej *sabl* (Säbel [= sablja]), *sacrament*, *satan*, izjema je *schain* za sanctus [= svet]. Celoten pojav je najverjetneje slovanski. Ne glede na to, da so Furlani, neposredni romanski sosede Slovencev v Gorici in Primorju, preprosto tržaško prebivalstvo v Italiji, ki so ga pretežno sestavljali Slovenci, in Soričani na zgornjem Kranjskem, v nemščini izgovarjali *sh* namesto *s*, pa so pri Slovencih ob prevzemanju nemških besed opazni isti glasovni premiki.²⁶ Medtem ko se v današnjih bavarsko-avstrijskih narečjih *s* v vzglasju vedno izgovarja nezveneče, pa nemški Ljubljčan pod slovenskim vplivom nemški *s* v vzglasju izgovarja zveneče, romanski *s* pa nezveneče. Torej strogo ločuje med: *Sorge* [= skrb], *sagen* [= povedati], *sein* [= biti] ipd. na eni strani in *Soldat* [= vojak], *ßäbel* [= sablja], *ßacrament* [= zakrament] ipd. na drugi strani.

Nemška povezava *chs* v kočevarščini postane *ksh*. Glas *tsch* (č) se v kočevarščini pojavi v *tschorbə* (Korb [= košara, koš] iz čorba, ital. corbello), *tschel* (iz Gesell [= kamerad]), *witschə* (Wicke [= grašica]), *citschar* (vrsta stročnice, lat. cicer, starovisokonemško chicherâ^[66]) ipd. Na podlagi slovenskega vpliva morda lahko razložimo tudi kočevarski *û* (za srednjevisokonemški *u*), kajti sosednji Ribničani in Črnomaljški se od ostalih Slovencev razlikujejo po izgovarjavi glasu *u*, ki je podobna glasu *ü*. Konec koncev pa je v kočevarsko leksiko vdrla tudi cela vrsta slovenskih izrazov *câtschə* (kača), *caschle* (koš), *crieß* (kres), *cneashe* (knez), *jöcen* (jokati), *râzle* (raca), *uwrlə* (javor)²⁷ in še posebej veliko slovenskih oblik krstnih imen, npr. *Neashe* (Agnes, slov. Neža), *Jure* (Georg, slov. Jurij) ipd.

Narečje ni povsem enako na celotnem območju. Posamezne doline so ločene z gorskimi verigami, prometne povezave so bile zaradi pomanjkanja cest vse do 19. stoletja zelo redke, torej je razumljivo, da so med njimi nastale razlike, zlasti ker moramo upoštevati več valov priseljevanja. Na splošno lahko na osnovi petih glavnih območij Land, Hinterland, Unterland, Waldviertel in Mosche ločimo pet narečnih podskupin, ki se imenujejo po omenjenih območjih. Moj slovnični prikaz je v bistvu usmerjen k narečni podskupini Unterland, v kateri je zapisana tudi večina pesmi. (Kolikor je moč sklepati iz nenatančnih zapisov, samo že prej natisnjene pesmi izhajajo iz narečne podskupine Land). Največje razlike so v izbiri besed. V narečni podskupini Land je najmočnejši vpliv knjižne nemščine, v podskupini Mosche pa vpliv slovenščine. V samoglasniškem sistemu sem že navedel vrsto nadomestil za srednjevisokonemški *ei*: v podskupini Land *oi*,

26 Srednjevisokonemški *z* in romanski *s* v slovenščini ostaneta nezveneča, torej *los* (Loos), *soudat*, *sabla* (Säbel [= sablja]), *s* tem da srednjevisokonemški *s* postane *ž*, kot v *žaga* (Säge), *žida* (Seide [= svila]), *roža* (Rose), *viža* (Weise [= napev]), *žnabl* (Schnabel [= kljun]), oz. *š* pred *t* in *p*, *špeh* (Speck [= slanina]), *štrafati* (strafen [= kaznovati]).

27 V nasprotju s tem slovenska leksika vsebuje veliko starih nemških izrazov, ki jih tako v knjižnem kot tudi v pogovornem jeziku Nemcev v Ljubljani ni in so v slovenščino najbrž prišli s starimi brižinskimi kolonisti in Kočevarji: npr. *lina* (srednjevisokonemško *line*), *likof* (srednjevisokonemško *lît kouf*), *rajtungə* (srednjevisokonemško *reitunge*, *Rechnung* [= račun]), *šapel* (srednjevisokonemško *schapel*), *škrat* (*schräte*), *žlahta* (starovisokonemško *slahtha*), *šarkelj* (starovisokonemško *scarta*), *špilja* (srednjevisokonemško *spille*, *Spindel* [= vreteno]), *fletn* (srednjevisokonemško *vletec*, *hübsch*), *fržmagat* (srednjevisokonemško *versmâhen*), *fajmoštr* (Pfarrmeister).

Tako kot Ljubljčan, Kočevar in večina Bavarcev (prim. *Zeitschrift für deutsche Philologie*, 24, 281 in naslednja; **Wackernell**, Hugo von Montfort, 224), Slovenec pod besedo *roža* (Rose) preprosto razume rožo oz. cvetlico. Za vrtnico pa uporablja izraz *gartroža*, nem. *Gartenrose* [= vrtnica].

[66] Čičerika. Op. prev.

v podskupini Mosche *oa*, v podskupini Hinterland *ua*, v podskupini Unterland *oai* (zaradi kratkosti zapisujem *oi*). Nenaglašeni zlog v preteklem pogojniku je v podskupini Unterland *ai*, drugače *ô*. V narečni podskupini Mosche *e* v izglasju postane *a*, npr. *ata* (oče), prav tako se v ženskih imenih in v oblikah za pomanjševalnice namesto *le* uporablja *la*. Tudi v podskupini Waldviertel se *l* v izglasju in v pomanjševalnicah spremeni v *u*. V podskupini Hinterland se *i* pred *n* spremeni v zaprti *e*, npr. *empfindlich*, *ô* pred *n* se spremeni v *û*, npr. *kûnə* (za *kônə*); *ea* (za srednjevisokonemški *oe*) v *ia* (torej *schian* itn.). Tu pravijo tudi *gəməchn* za *gəbân* (gewesen [= bil]) in nasploh dajejo prednost krepki končnici za pretekli deležnik, npr. *drzelən*, *gəkenən*. Namesto *ea* za srednjevisokonemški *ê* pred *r* se prav tako često izgovarja odprti *ê*. Sicer v kočevarskem narečju ni odprtega glasu *e*. Posamezna naselja se razlikujejo celo po določenih glasovih, tako so prebivalci Dolnje Brige^[67] zadržali srednjevisokonemški *ou* in pravijo: *schougn*, *rouchn* itn. Črmošnjičani nedoločniku dodajo *t*: *geant*, *tüənt*.

Jezik pesmi je bolj arhaičen, v rabi so dolge oblike (tako pri določnem kot nedoločnem členu, *dos* namesto *s*, *dem* namesto *m* ali *in*, *oin* namesto *a* v pogovornem jeziku) in vsebuje stare izraze, ki so danes neznani. S šolami in pridigami v knjižni nemščini ter s popotovanji moških postaja vpliv pisnega jezika čedalje večji. Seveda je najmočnejši v glavnem mestu jezikovnega otoka in njegovi okolici, kjer se uporablja zelo veliko nemških knjižnih, ne pa kočevarskih izrazov, in zlasti pred soglasniki se *f* več ne izgovarja kot *w* (*floisch*, *fraßn* itn.).

Razčlemba narečja vsekakor potrjuje izsledke raziskav o zgodovini naseljevanja. Narečje je v sami osnovi bavarskoavstrijsko. Najbolj se približa koroščini, odraža vse spremembe, do katerih je prišlo v 12. in 13. stoletju v bavarskem samoglasniškem sistemu, vendar določene posebnosti v besedotvorju in ohranitev starega besedišča tudi jasno kažejo na to, da so Kočevarji od sredine 14. stoletja živeli daleč od bavarskega debela. Odkrijemo lahko sledi alemanskih, morda tudi srednjenemških vplivov. Ni pa moč prezreti vpliva novega slovenskega soseda na soglasniški sistem in na besedišče, ravno ta namreč pojasnjuje najbolj izrazita odstopanja kočevarskega narečja od zgornje nemščine.

[67] V izv. Nieder Tiefenbach. Op. ur.

IV.

Življenjske in družbene razmere ter viri zaslužka

Na splošno so Kočevarji srednje rasti in postave. Toda pogosteje kot majhne in obilne najdemo dolge, mišičaste postave. Moški imajo večinoma rjave, valovite ali rahlo skodrane lase, sive oči, podolgovat in ozek obraz, močne brke, pogosto tudi polno brado, po čemer se jasno razlikujejo od Slovencev z okroglimi, gladko obritimi obrazi. Profil je strog, kljukasti nosovi niso redkost. Ženske so vitke, rjavolaske ali svetlolaske, večinoma imajo modrosive oči in jih odlikuje olikano, graciozno obnašanje. Dekleta so čedna, vendar se kot ženske praviloma hitro postarajo že po prvem otroku. Temu botrujejo siromašen način življenja večine, težko delo, ki ga morajo opraviti namesto moža, ko je le-ta na poti, in prezgodnje poroke, ki zdaj sicer niso več tako pogoste. Število žensk je večje od števila moških (v sodnem okraju Kočevje na 8.115 moških pride 12.216 žensk). Otroci so največkrat svetlolasi in dobro grajeni. Raziskava med šoloobveznimi otroki je pokazala 45,3 % svetlolasih, 25,9 % rjavolasih, 7,6 % črnolasih otrok, ostanek pa so mešane oblike. Tip čistega svetlolasca je za približno odstotek bolj zastopan kot pri Nemcih na Koroškem, vendar je tip čistega črnolasca celo za 3,5 % odstotkov višji kot pri Slovencih na Kranjskem, kar si lahko razlagamo le z majhnim priseljevanjem Hrvatov na Kočevsko.²⁸

Rezultati naborništva so ugodni (v povprečju za leti 1889 in 1890 31 %, na celotnem Kranjskem 26 %). Skoraj vsi Kočevarji postanejo podoficirji.

Golšavost ali bebavost sta zelo redki. Da se sploh pojavita, gre verjetno za neko vrsto atavizma. Dednost iz predhodne alpske domovine. Narod nima posebnih bolezni. Glede na povprečje zadnjega desetletja je v političnem okraju Kočevje letno umrlo 28,95 prebivalcev na 1000 ljudi (na celotnem Kranjskem 29,86). Deželani do zdravnikov gojijo veliko zaupanje. Zdravilk ni več. Skoraj vsaka Kočevarica sama doji svoje otroke, večinoma dlje kot leto. V redkih primerih, ko to ni mogoče, Kočevarica izroči otroka drugi doječi ženski; umetna prehrana dojenčkov ni znana.

Kočevar je nadvse delaven, resen, trezen in miren. Med njimi je le malo pijancev in prepepačev. Surovi izbruhi so redki, nepoštena in slaba dejanja povsem izključena. Kočevar je ponosen na svoje poštenje in zvestobo. Skrajna varčnost in preračunljiv poslovni duh sta sestavni del svojstvenih življenjskih razmer. Na splošno se hvali pridnost in sposobnost žensk. Nравnost je višja kot drugod. Za grešna dekleta so bile nekoč po vaseh v navadi barbarske kazni kot so striženje las, vlečenje skozi vas in še do pred približno petdesetimi leti so bili denimo nezakonski otroci nekaj povsem nezaslišanega. Danes fant praviloma (kot v alpskih deželah) poroči dekle, ki mu je rodilo otroka. Kot na celotnem Kranjskem je tudi na Kočevskem na vrhovih hribov in gora veliko cerkva in kapel, ob cestah pa križev in Marijinih znamenj, ki pričajo o pobožnosti prebivalstva.

Kočevarji na področju duševne nadarjenosti predstavljajo zlato sredino. Veliko rodov je na neprijaznih tleh v neugodnih razmerah stoletja bilo boj za obstanek, kar je moralo tudi duševnim lastnostim dati poseben pečat. Manjkata jim nadarjenost za očarljivo spontanost in divji zagon. Nekoliko so težki in nebogljeni. Vendar je tako preprost mož kot tudi izobraženec zanesljiv v svojem poklicnem okolju, preudaren, pameten, strokovno podkovan in prizadeven. Že v 17. stoletju so bili nekateri Kočevarji cenjeni in spoštovani zunaj domovine,²⁹ dandanes jih je v tujini veliko na uglednih položajih.

Način življenja Kočevarjev je nadvse preprost. Tudi kadar obogatijo, nimajo potrebe po razkošju in večjih užitkih. Kmetovo dnevno prehrano sestavljajo kisló zelje ali kislá repa s krompirjem in mleko s koruznimi žganci. Pogosto so na mizi fižol, cmoki in suho sadje, približno dvakrat tedensko pa meso, in sicer prekajeno svinjsko meso ali klobase. Ob slavnostnih priložnostih pečejo kopuna, bravino ali govedino, postreženo z *wilá* (nadev iz moke in jajc). Po navadi jedo črn kruh iz ostre domače pšenične moke, koruzni kruh (*tírcisch boizain proat*) ali kruh iz koruze in ječmena (*hírshain proat*) in za praznike pečejo bel kruh iz fine uvožene pšenične moke. Boljše sladice so ajdova pobolica (*hoidain poboliza*)³⁰ in šarkelj, *schartl* (starovisokonemško *scarta*). Odkar je domače vinogradništvo tako prizadela trtna uš, večinoma pijejo doma prešan sadni mošt ali ljubljansko pivo, hrvaško vino in slivovo ter brinjevo žganje (*prompain*) iz lastne žganjekuhe. Svinje so vedno pri hiši, nasprotno pa gosi in rac skorajda ni. Prav tako je nezatna vzreja ovac in perutnine. Boljši kmetje imajo praviloma dva konja in veliko govedi. Vsaka vas ima velike pašnike in pastir vodi živino vseh prebivalcev skupaj na pašo, kjer se ob lepših letnih časih na posameznih območjih zadrži po ves dan. Poleti se živino med opoldansko vročino odvede na ograjeno gozdno jaso, kočevarsko *prámsch-tol* (počivališče za živino^[68]), kjer počiva v senci dreves.

Glavno kmečko opravilo, poljedelstvo, je imelo na Kočevskem vedno zgolj postransko vlogo. Le petino celotnega območja predstavljajo polja, ki so jih sprva morali obdelovati z veliko truda. Tla so posejana s kamenjem in nikjer globoka, od časa do časa je preko apnenčaste kamnine le nekaj palcev zemlje. Zato se še često uporabljajo stari, ozki, špičasti, t. i. kočevarski plugi, medtem ko plug s širokim lemežem, ki je danes splošno v rabi, na Kočevskem imenujejo nemški plug. K temu dodajmo še ostro podnebe. Zima se prične že v začetku oktobra in še v maju kdaj pa kdaj sneži ter zmrzuje, zaradi česar prej in vse do današnjih dni ni bilo jesenske setve. Najobičajnejši poljščini sta bili rdeča pšenica^[69] in proso, ki ju značilno opeva ljudska pesem. Tudi danes še velja reklo: »Ima veliko prosa«^[70] = denarja. Poleg tega se je pridelovalo veliko lanu, ker so Kočevarice same vezle vse domače platno in najpomembnejša oblačila (kar je deloma še v navadi). Vinogradništvo na območju Maverlena, Starega Loga in Podlesja^[71] se je pričelo šele v 17. stoletju in je nekaj let hudo prizadeto zaradi trtne uši.

Danes rastejo raznotere zimske in letne poljščine. Poleg sena in detelje najbolj uspevajo krompir, 120.000 q,^[72] bela repa 50.000 q, koruza 14.000 q, čemur v navzdoljni liniji sledijo zelje, oves, proso, korenje, jarina, rž, ječmen, ozimno žito, ajda, stročnice, konoplja in lan. Pridelajo 12.000 q sadja, od česar se polovica predela v mošt. Hinterland

29 Tako je več učenjakov in državníkov iz kočevarskih družin **Erberg**, **Schweiger** in **Ziglfest**, ki so bile kasneje povzdignjene v plemiški stan. Tu naj omenim, da je bil tudi cesarski kancler **Caprivi** potomec Kočevarja Andreasa **Koprive** iz Koprivnika, ki si je leta 1653 pridobil naziv cesarskega plemiča.

30 Prim. **Schröer**, 222 in naslednja.

[68] V izv. Bremsenstall. Počivališče za živino na paši, ponavadi v senci dreves ali grmovja, kjer so živino manj napadali insekti (Tschinkel 1976: 78–79). Op. ur.

[69] V izv. Rothweizen. Stara sorta pšenice. Op. ur.

[70] V izv. »Er hat viel Hirse.« Op. ur.

[71] V izv. Maierle, Alttag in Verdreng. Op. ur.

[72] q = oznaka za cent, mersko enoto za maso, 100 kg. Stari cent je enak 56 kg. Op. ur.

je še posebej bogat s sadjem. Izkupiček od vina znaša 22,7 *hl*.³¹ Predvsem je letina v razmerju s številom prebivalcev premajhna. Borna tla so premalo pognojena in preveč obremenjena. Tripoljno gospodarjenje je pravilo, praho se redko dopusti. Tudi travniki so preveč popaseni. Seno pridobivajo tudi na hribovitih predelih, t. i. senenih delih (*hai-toildir*).

Za uvajanje racionalne dejavnosti s poudarkom na kmetijstvu je malo narejenega. Zato so kmetje, z izjemo tistih, ki so premoženje pridobili s trgovino na tujem, zelo revni. Kot razberemo iz urbarja kočevskega gospostva iz leta 1574, je bilo v 16. stoletju le malo lastnikov celotnih hub. Večina je posedovala le polovico hube, veliko pa še manj. Danes pride na približno ducat kmetov (*paùar* se na Kočevskem imenuje vsak kmet, ki ima v lasti zemljišča) le en lastnik celotne hube (*hiùabə* = 60 oralov). Ostali imajo polovico, četrtino ali osmino hube. Večina je zadolžena. Poleg njih so podeželani, ki posedujejo le hišico z neznatnim zemljiščem ali brez njega, t. i. *kaischlarə* (kajžarji), nadalje so obdelovalci občinskih zemljišč *untrshafən*, tisti brez premoženja, *inboanarə* (prebivalci) in *taubachtarə* (dninarji). Seveda so tudi hlapci in deklice (*knachtə* in *dirənə*, kar je hkrati tudi poimenovanje za dečke in deklice).

Zaradi neznatne donosnosti poljedelstva so morali Kočevjarji za preživetje že zgodaj misliti na dodatni zaslužek. Tudi vemo, da so že v 15. stoletju marljivo izdelovali platno in lesene izdelke vseh vrst ter jih s tovarnimi konji razvažali naokrog. 23. oktobra 1492 jim je cesar Friderik IV. podelil izrecno pravico do krošnjarjenja, ki je bila v letih 1571, 1596, 1774 in 1780 potrjena in razširjena z novimi ugodnostmi. Kočevjarji se torej že štiri stoletja ukvarjajo s povsem svojskim krošnjarjenjem, ki jih je vodilo skoraj po vsej Avstro-Ogrski in Nemčiji, je mnogim prineslo blaginjo, večini spodoben zaslužek in se ga je šele v zadnjih letih zaradi večjih sprememb pri mednarodnem trgovskem prometu in zaradi zakonskih omejitev vedno bolj preprečevalo ter bo moralo v ne tako bližnjem času povsem prenehati. Jeseni (najpogosteje oktobra) se Kočevar odseli iz domovine, zapusti ženo in otroke ter se odpravi v Ljubljano, Trst ali v Nemčijo (tako Kočevar imenuje celotno območje severno od Kranjske), v eno večjih mest: v Gradec, Linz, na Dunaj, v Brno, Prago, Pešto, na severno Češko, Saško ali v južno Nemčijo. Pozimi krošnjari, da bi se poleti vrnil domov s prihranki in obdeloval polje. Prvi se vrnejo ob poletnem solsticiju (nekoč z ovenčanimi poštnimi vozovi). Žene pogosto hitijo naproti svojim možem milje daleč in jih pozdravljajo z glasnimi vzkliki, obravnavajo jih kot svoje gospodarje in jim v hiši pripravijo zidano sobo, ki pozimi ostane zaprta. Njihova roba so bili sprva domači izdelki in polhove kože, kmalu nato južno sadje in uvoženo blago, ki so ga pripeljali iz bližnjega pristanišča na Reki. Zdaj blago dobivajo večinoma iz Trsta ali od rojakov, ki imajo v kraju njihovega začasnega prebivališča stalno trgovino. Pomaranče, limone, datlji, konzerve sardin, kandirano sadje, tudi galanterija in blago na metre, ki jih v z jermeni pritrjeni košari nosijo po mestih od gostilne do gostilne in prodajajo ali ga izgubijo pri znanih loterijskih igrah, npr. igri »visoko-nizko«, »par-nepar«. Na splošno so znani pod imenom Kraner (Kranjci). V večjih mestih jih v stanovanju živi več skupaj, v rednih menjavah vedno eden od njih ostane doma in skrbi za gospodinjstvo. S seboj na pot vzamejo sinove, ki so prerasli šolsko obveznost. Če se komu ponudi ugodna priložnost, se naseli v tujini, odpre prodajalno (največkrat z južnim sadjem) in postane premožen. V vseh prej omenjenih mestih najdemo bogate in ugledne trgovce, ki so bodisi začeli kot kočevarski krošnjarji bodisi so njihovi potomci. Zdaj je krošnjarjenje precej v zatonu. Odkar so italijanskemu sadju zvišali carino, ima blago, ki ga mora

31 Tako kažejo številke kranjskega poljedelskega društva za leto 1892 in za sodni okraj Kočevje, ki na splošno sovpadajo z jezikovnim otokom.

krošnjar trudoma vlačiti s seboj, precej nižjo vrednost, na novo uvedeni prodajni artikli kot npr. slamniki pa prinašajo le pičel dobiček. Praviloma se krošnjarske dovolilnice na novo izdajajo le starejšim krošnjarjem; s čimer so dobesedno izpostavljeni izumrtju. Kljub temu iz omenjene dejavnosti še vedno vsako leto v domovino priteka priličen znesek in število začasno odsotnih Kočevarjev se ocenjuje na štiri tisoč.

Nadomestilo za postopoma usihajoč vir dohodkov od sredine osemdesetih let predstavlja izseljevanje v Ameriko. Slednje je zelo hitro in grozeče naraščalo, vendar se na srečo spet zmanjšuje. Skupno se trenutno v Združenih državah Amerike nahaja okoli 2000 Kočevarjev. Največ jih je v Clevelandu (700), zatem v Brooklynu,^[73] Kansas Cityju, Chicagu, S. Franciscu. Večinoma so rokodelci ali delavci, mizarji, kovači, pleskarji, mesarji, prav tako pa tudi trgovci in gostilničarji. Tudi v Ameriki se zvesto spominjajo svoje stare domovine in se često podajo na dolgo pot, da bi jo obiskali.

Toda v deželi so poleg kmetijstva še različni viri zaslužka, ki izvirajo iz lova (še posebej iz polharstva), gojenja rib in rakov, predvsem pa iz gozdarstva in industrije. Polovica celotnega območja je gozdno zemljišče. Posamezni deli pripadajo občinam, ki pa z izjemo mesta neprimerno upravljajo svojo gozdno posest, od katere dobivajo neznamenit izkupiček. Največji del pripada knezu Auerspergu. Od obsežnih gozdov na Kranjskem kočevskemu gospostvu pripada 19.274 *ha* z 8 lovišči in 25 organi zaščite, ki so podrejeni logarju v mestu. Izredna gozdna posest je pred približno stotimi leti prinašala še zelo nepomembne dohodke. Obremenjevale so jo služnosti, izsekavali so jo brez jasnega gospodarskega načrta in hlodovine ni bilo mogoče izvažati v tujino. Ob začetku tega stoletja so iz kočevskih gozdov na svetovni trg najprej prišli pepelika, bukove gobe in leseno posodje. Od petdesetih let naprej se gozdno gospodarstvo vodi vse bolj urejeno, sistematično in s poudarkom ter dosega vedno večji dobiček. Trenutno obstaja pet parnih žag in več oglarn, ki seveda poleg drugih gozdnih del Kočevarjem nenehno omogočajo postranski zaslužek.

Ker je celotno gospostvo od začetka ostalo nerazdeljeno in v enih rokah, z izjemo mestnega gradu na jezikovnem otoku ne najdemo niti enega plemiškega podeželskega posestva, s katerimi je Kranjska sicer tako bogata. Do leta 1848, do padca zveze podložnikov in patrimonialne sodne oblasti je bil vojvoda Kočevski neomejeni gospodar celotnega mesta in dežele. Mesto je obenem obdržalo nekatere stare privilegije, tako da je posebno sodbo izrekal župan, »mestni sodnik«. Predstavniki vaških skupnosti so se imenovali *shūpon* (slovensko župan) ali krajevni sodniki in so imeli omejeno oblast. Tudi danes sta položaj vojvode in njegov vpliv zelo pomembna ne le za gospodarstvo, temveč povsod. Prejšnji vojvoda, knez Carlos Auersperg (roj. 1814),^[74] je bil, kot je znano, vodja avstrijske aristokracije, zveste ustavi, leta 1868 je postal ministrski predsednik, dolga leta je bil najvišji maršal na Češkem in predsednik Zgornjega doma, bil je miselnosposoben, imeniten, odkritega značaja. Ker je nasploh bil prijatelj nemškega ljudstva, je čezmerno skrbel tudi za svoje Kočevarje: s povečanim gospodarjenjem na njegovih posestih jim je pridobil številne prednosti, svojo dobrodelno dlan je razprl za vsako gradnjo cerkve, vsako šolo, vsako občekoristno delovanje in svoje mogočne darove je pospremil z željami, ki napolnijo srce. Ko je leta 1890 na vsesplošno žalost umrl, ga je, ker ni imel potomcev, v lastništvu bogatih posesti na Češkem, Moravskem, v Spodnji Avstriji in na Kranjskem nasledil nečak Karel Auersperg (rojen 1859).^[75] Vojvoda Karel je vse načrte svojega prednika izvajal tako, da je razumevajoče obravnaval potrebe dežele, jo darežljivo podpiral in si zelo hitro pridobil vsesplošno naklonjenost.

[73] Predel mesta New York. Op. ur.

[74] Carlos Viljem Auersperg (1814–1891). Op. ur.

[75] Karel Marija Aleksander Auersperg (1859–1927). Op. ur.

Gospodarska dejavnost na Kočevskem je v naglem vzponu in bo sčasoma lahko zacelila gospodarske rane, ki jih je blaginji v deželi zadal upad krošnjarenja. Domača industrija je prastara; že v 16. in 17. stoletju so Kočevjarji izdelovali platno in raznovrstne lesene izdelke, vendar je to zaradi popotovanj polagoma zamrlo, razen na nekaterih območjih ter se je bolj ustalilo v kočevarski sosesčini, v Ribnici in Velikih Laščah. Šola za lesno industrijo,^[76] ki sta jo leta 1882 s skupnimi močmi v mestu ustanovila Nemško šolsko društvo^[77] in Kočevar Johann Stampfl,^[78] naj bi postala zibelka oživiljene domače obrti. Strokovni učitelji na njej poučujejo umetniško izdelovanje lesenih izdelkov, struženje, rezljanje in pletenje košar. Število izdelkov kot tudi krog naročnikov sta vedno večja. Šola letno da na trg približno 1.000 kosov in prav toliko umetniških izdelkov, pisalnih pripomočkov, držal za brisače, obešalnikov za oblačila, krožnikov itn. Poleg tega v celotni deželici letno izdelajo tisoče sodčkov, čebrov, korit, škafov (30.000), smetišnic, ročajev za kladiva (5.000), zibelk, kolovratov, stolov, pip idr. in jih razpošiljajo v vse sosednje dežele prav do Dunaja, predvsem pa na Hrvaško in Balkan. V posameznih krajih se ponovno uveljavlja tkanje domačega platna. Grobi loden izdelujejo zlasti v Svetlem Potoku, Mozlju in Kumrovi vasi.^[79] Od večjih industrijskih podjetij so poleg že omenjenih parnih žag tu še opekarne, mlini in pivovarna.^[80] Leta 1835 so v Glažuti^[81] in v štiridesetih letih na Trati pri Kočevju^[82] zgradili glažuti, ki ne obstajata več. Zadnja je stala na obsežnem nahajališču rjavega premoga, ki ga je leta 1886 kupila Trboveljska premogokopna družba.^[83] Tu so našli dobro, čisto sedimentacijo premoga s povprečno debelino preko 20 m in so zato začeli na veliko kopati. Ker se je družba v zameno za nadvse ugodne koncesije obvezala zgraditi železnico, je tako nastala nova spodbuda za načrt dolenske železnice s krakom do Kočevja, o čemer se je razmišljalo od šestdesetih let. Po mnogih težavnih pripravah in s požrtvovalnim sodelovanjem vojvode ter kočevskih meščanov, Kranjske hranilnice in Kranjskega deželnega odbora, je bila gradnja končno omogočena. Jeseni 1893 je bila odprta železniška proga do Kočevja, ki je olajšala prodajo vseh obrtnih in gozdarskih izdelkov deželice in pomembno povečala izkupiček.

Kočevar je zgodaj prepoznal pomembnost šole in je za izobrazbo svoje mladine poskrbel s polagoma povečanimi sredstvi in naraščajočimi uspehi. Zanje je veljalo, da so si že prej v nerazveseljujočih razmerah pridobili začetne osnove znanja. V najodročnejših hribovskih vaseh so bile t. i. zasilne šole, o katerih nam je zabavno poročal odposlanec Braune:^[84] recimo nekakšen bolehen čevljar ali krojač je naprosjačil nekaj majavih miz in stolov ter jih razpostavil v slabi izbi (ki mu jo je prepustila občina in jo je uporabljal kot spalnico in delavnico obenem), da bi poučeval. Z voskom za čevlje premazana

- [76] V izv. die Holzindustrieschule. Šola se je sicer imenovala *Fachschule für Holzindustrie in Gottschee*, slov. Strokovna šola za lesno industrijo v Kočevju. Ustanovljena je bila leta 1882 s pomočjo Nemškega šolskega društva (*Deutscher Schulverein*), 1906 pa se je združila z Obrtno-nadaljevalno šolo, ki je od 1873 delovala v sklopu nižje gimnazije (Serše 2007: 112–116). Op. ur.
- [77] V izv. Deutscher Schulverein. Društvo je bilo leta 1880 ustanovljeno na Dunaju in je predvsem zbiralo denar za nemške šole na jezikovno mešanih območjih avstro-ogrske monarhije (Drobesch 1992: 188). Op. ur.
- [78] V Pragi živeči kočevarski podjetnik in mecen, Johann Stampfl (1856–1890), je bil podpornik nemškega šolstva in organizacij na Kočevskem. Med drugim je kupil prostore, v katerih je delovala Strokovna šola za lesno industrijo v Kočevju (Serše 2007: 112). Op. ur.
- [79] V izv. Kummerdorf. Op. ur.
- [80] Bratje Kosler, med katerimi je najbolj znan Peter Kosler (roj. 1824 v Kočah), so leta 1864 ustanovili Pivovarno Kosler (današnja Pivovarna Union). Op. ur.
- [81] V izv. Karlshütte. Op. ur.
- [82] V izv. Tratte bei Gottschee. Op. ur.
- [83] V izv. Trifailer Kohlenwerks-Gesellschaft. Op. ur.
- [84] Robert Braune (1845–1924), kočevski lekarnar, deželni poslanec (1889–1895), pesnik, prevajalec, pisec člankov in svetovno znan šahist problemist. Bil je tajnik posebnega kočevskega delovnega odbora za zbiranje ljudskih pesmi v okviru projekta *Volkslied in Österreich* (1906–1911) (Kundegrabner 1964: 144–145). Op. ur.

deska je služila za tablo. Medtem ko so najmlajši črkovali, je učitelj starejšim bral iz Svetega pisma ali iz knjižice, ki si jo je izposodil pri župniku. Šolnino so oddajali v živežu. Danes je osnovno šolstvo na Kočevskem v najbolj urejenih in razveseljujočih razmerah, potem ko so se slednje posebej v zadnjem desetletju izboljšale. Še bolj pa bi cvetele, če bi jih država in dežela izdatneje podprli. Kočevarji naredijo zelo veliko; posamezniki so šole preskrbeli s fundacijami ali pa so jih ustanovili iz lastnih sredstev. Deželani cenijo učitelje in skrbijo za reden obisk pouka. V šolskem letu 1892/93 se je 10 odstotkov šoloobveznih otrok izogibalo pouku, 11 odstotkov ga je obiskovalo zanižno, vsi ostali pa zelo marljivo. Otroci so sposobni, vneti in snažni. Učitelji (skoraj vsi rojeni Kočevarji) so sposobni, navdušeni nad svojim pomembnim poklicem. Šolske zgradbe so večinoma ustrezne in prijazne. Če odmislimo posamezne zasilne in ekskurendne šole,^[85] jezikovni otok zdaj poseduje 27 rednih javnih ljudskih šol, od katerih sta dve štirirazredni, dve trirazredni, 19 pa jih je enorazrednih. V Kočevju je bilo zelo zaslužno Nemško šolsko društvo. Poleg izdatnih prispevkov za Šolo za lesno industrijo je ob jezikovni meji ustanovilo ali razširilo vrsto šol, skoraj vse ostale ustanove preskrbelo s prispevki in je do zdaj za jezikovni otok razdelilo vse skupaj preko 100.000 guldnov. Tudi društvo Südmark^[86] (Gradec) in Splošno nemško šolsko društvo^[87] (Berlin) sta poslali nekatere dobrodošle darove.

Za napredek celotnega šolstva je pomembna nižja gimnazija v Kočevju, ki je bila ustanovljena leta 1872, od leta 1889 v njej deluje obrtna poklicna šola,^[88] s pomočjo mesta jo vzdržuje država, obiskuje jo več kot sto dijakov, vodi pa jo odličen učiteljski kader, ki si uspešno prizadeva za znanstveno raziskovanje deželice. Odkar je Johann Stampfl s svojimi velikodušnimi prispevki Kočevarjem od leta 1881 omogočil tudi obisk visokih šol, je izobraževalni krog sklenjen in iz leta v leto narašča število mladih, ki so poklicani, da služijo svoji domovini tudi na akademskih položajih.

Prebivalstvo jezikovnega otoka je vseskozi rimskokatoliške izpovedi in je razdeljeno v šestnajst župnij, na čelu katerih je dekan v mestu.

Uradniki, zdravniki in profesorji, ki delujejo med Kočevarji, so večinoma Nemci. Vendar pa se krog delovanja uradnikov na Kočevskem ne razteza preko celotnega območja jezikovnega otoka, kajti ko so v letih 1850 in 1867 izvedli novo delitev upravnih in sodnih okrajev, so jih dodelili trem okrajnim glavarstvom in šestim sodnim okrajem, ki so večinsko slovenski. Tako lahko Kočevarji le s težavo uveljavijo deželnozborskega poslanca.

V prejšnjih stoletjih je bil jezikovni otok na severu in jugu obsežnejši, kot je sedaj. Slovenski kraji Nemška vas, Prigorica, Dolenja vas, Poljane, Kostel in Osilnica^[89] so bili prej povsem ali deloma nemški, kar je moč razbrati iz krajevnih imen ali priimkov. V novejših časih se jezikovna meja ne pomika več nenaklonjeno Kočevarjem, zlasti ker se ti načeloma izogibajo zakonu s Slovankami.^[90] Prej ogroženi obmejni kraji v občinah Trava, Draga^[91] in vasi Maverlen po štetju iz leta 1890 kažejo na okrepljeno nemštvo.

[85] Zasilne in ekskurendne šole so ustanavljali v bolj oddaljenih krajih, kjer ni bilo redne šole. Pouk je potekal nekajkrat tedensko, pogosto v kateri izmed zasebnih hiš; v zasilnih šolah pod vodstvom tamkajšnjih duhovnikov, v ekskurendnih šolah pa učiteljev iz matične, večje šole (Trošt 1890: 83–84; Šuštar 2018: 13–17). Op. ur.

[86] Nacionalistična organizacija Südmark, ustanovljena leta 1889 v Gradcu, je kupovala zemljišča za podporo in širjenje nemštva v jezikovno mešanih območjih Avstro-ogrske in tja naseljevala nemške koloniste, podpirala pa je tudi nemške šole in knjižnice (Otrin in Čipić Rehar 2015: 171). Op. ur.

[87] V izv. Der Allgemeine Deutsche Schulverein. Op. ur.

[88] Od leta 1873 je v sklopu nižje gimnazije v Kočevju delovala obrtno-nadaljevalna šola, ki pa je statut in učni načrt dobila šele 1888 (Serše 2007: 116). Op. ur.

[89] V izv. Ossiuniz. Op. ur.

[90] V izv. Slawinnen. Op. ur.

[91] V izv. Obergras in Suchen. Op. ur.

V samem mestu vlada živahno narodno in gospodarsko življenje. Številna društva podpirajo umetnost in znanost, šole, športne in splošno koristne dejavnosti. Leta 1882 ustanovljena hranilnica je že dosegla milijonski letni promet. Od leta 1891 obstaja tudi Društvo Nemcev s Kočevskega^[92] s sedežem na Dunaju in z lastnimi društvenimi novicami. Veliko priseljenih Nemcev (*da inakamarə*, prišleki) oživlja in krepi nacionalna prizadevanja avtohtonih Kočevarjev.

Toda najboljša opora jezikovnemu otoku je velika ljubezen Kočevarjev do domovine. Vsako leto se moške vračajo domov s potovanja iz najbolj oddaljenih območij. Mnogo tistih, ki v tujini prebivajo za stalno, z družino preživlja poletje v rodni vasi. Kdor je postal premožen in ni več vezan na posel, starost v celoti preživi v domovini. V mnogih kočevskih vaseh lahko poleg najpreprostejših koč vidimo mestno poslopje, ki si ga je zgradil srečen povratnik. Naj je od daleč ali blizu, veliko jih domačim združenjem pošilja obilne, pogosto zelo pomembne darove. Svetel primer je Johann **Stampfl**, rojen leta 1803 v kočevski vasi Ravne,^[93] umrl 1890 v Pragi, kjer je pol stoletja posedoval veliko trgovino z južnim sadjem. Ne le veličina, temveč še posebej smotrnost in zatorej plodno delovanje njegovih dobro preišljenih prispevkov sta nadvse pohvale vredna. Ustanovil je 47 skladov za kočevske srednješolce in študente, stavbo za zavod za lesno industrijo in zgradil druge šole, s čimer je kmete od enostranskega trgovskega čuta napeljal k višjim izobraževalnim prizadevanjem.

Ker vsakega Kočevarja navdušuje vroča želja o poštenem delu za svojo domovino, gre jezikovni otok v gospodarskem, duhovnem in narodnem odnosu proti razveseljajočemu razcvetu.

[92] V izv. Verein der Deutschen aus Gottschee. Op. ur.

[93] V izv. Eben. Op. ur.

V. Noša^[94] in gradnja hiš

Duh našega časa ni najbolj naklonjen pisanim, raznolikim narodnim nošam,^[95] ki jim zato vedno bolj grozi z izpodrinjenjem, kar je doletelo tudi Kočevarje. Trgovina je **moške** pogosto vodila v tujino, kjer niso želeli zbujati pozornosti, zaradi česar so našli priložnost in si omislili poceni meščanska oblačila. Zato so krošnjarji že na začetku tega stoletja odložili domačo nošo.^[96] Ljudska noša,^[97] ki sestoji iz dragocenih prazničnih kosov, se najboljše ohranja na območjih s ponosnim, premožnim kmečkim stanom. Slednji je pri Kočevarjih, ki so se ukvarjali s trgovskimi kupčijami, komajda obstajal in tako je že v tridesetih letih moška narodna noša pričela izginjati tudi v domovini. Ko so se prvi krošnjarji vrnili domov v tujih oblačilih, so med domačini vsekakor zbudili veliko pozornosti. Tisti, ki so ostali doma in so se z običajno nošo počutili dobesečno zraščene, so domnevali, da so njihovi sokrajani pobili tujce in oblekli njihova oblačila, drugače si tega zagonetnega pojava niso znali razložiti. Toda zgled je deloval hitro in od petdesetih let je prastara moška noša z vsemi svojimi ostanki popolnoma izginila.

Staro moško nošo so sestavljali naslednji kosi: široke pumparice (*pūmprhōshə*), ki so bile za delavnik izdelane iz grobega, za praznike pa iz finega čisto belega platna (*kloinə laimót*) in prečno nagubane (*gəkrischpət*). Pozimi so bile hlače zataknjene v visoke škornje, poleti pa so s širokimi konci ohlapno visele preko čevljev z vezalkami.^[98] Škornji so bili *diknataitə*, tj. obiti z močnimi žebli, ki so bili na robu podplatov zaviti. (Prej se je na čevljih nosilo tudi lesene krpje (*shnearoifm*.) K temu so nosili telovnik, ki je bil poleti iz modrikasto-belega sukna ali lana, pozimi pa iz belega lodna in zapet z zatičnimi gumbi. Iz istih tkanin je bila suknja (kočevarsko *jōpə*). Bila je široka, brez rokavov, segala je vse do kolen, na prsih je bila zapeta z nekaj zatičnimi gumbi, na šivih in žepih pa je imela zeleno vezenje. Srajca iz grobega lana je bila na vratu odprta ali ohlapno zavezana z vrvico in je imela širok ovratnik, ki je največkrat segal preko suknje. Za hlače in usnjeni pas je bila zatlačena tako, da je spodnji del kot zvitek visel čez. Pozimi so namesto suknje nosili suknjič z rokavi. Narejen je bil iz belega lodna, iz modrikastega ali zelenega sukna, oblikovan je bil podobno kot suknja, vendar je imel rokave s širokimi zelenimi ali rdečimi zavihki ter ležeč ali stoječ ovratnik v barvi zavihkov. Na hrbtu je suknjič padal gladko in zaprto navzdol, ob straneh je imel majhne razpor-

[94] V izv. Tracht. Ohranjamo prevod »noša«, čeprav avtor ne govori o noši kot pripadnostnem kostumu (gl. Knific 2008), ampak opisuje oblačilne oblike na Kočevskem. Le-te so zlasti v tridesetih letih 20. stoletja prešle tudi v pripadnostno kostumiranje, ki je imelo namen spodbujati identifikacije z nemštvom (Kundegraber 1991: 27; Moric 2015: 97).

Op. ur.

[95] V izv. Volkstracht. Op. ur.

[96] V izv. heimische Tracht. Op. ur.

[97] V izv. volksthümliche Tracht. Op. ur.

[98] V izv. Bundschuh. Pleteršnik (1894–1895) navaja, da se izraz Bundschuh uporablja za različne vrste obuval: čizme, opanke, podvezanke oz. vezanke in punčohe. Večinoma gre za visoke čevlje z vezalkami (gl. Knific 2020: 27–33). Op. ur.

Kočevar v stari noši.

ke. Doma in pri delu so nosili kratek lanen suknjič. Do začetka stoletja je bilo za moške v navadi, da so lase nosili spete v čop, ki jim je segal do pasu. Nekaj desetletij kasneje so še puščali dolge lase. Klobuk je bil iz grobega rjavega filca, visok in s širokimi krajci. »Visok klobuk« in »bele hlače« se značilno pojavljajo celo v pesmih.

V tridesetih letih se je pojavila moda, da se je za praznike k lanenim hlačam nosilo črn frak in cilindar. Ko so se stvari obrabile, so jih uporabljali tudi za delo. Tako se je dejansko pogosto dogajalo, kar Kočevarji še danes v šali pripovedujejo, da so kmetje v fraku in s cilindrom na glavi hodili za plugom. Od petdesetih let je izginila vsaka sled posebne moške noše, nosijo enostavna meščanska oblačila in danes jih lahko pri delu na polju občasno vidimo v črni suknji in s trdim klobukom.

Le **pastirji** so še ohranili posebno obleko. Nosijo dolge lanene hlače, suknjič iz težkega sivega domačega lodna v znani obliki alpskega jopiča iz lodna z dvojnimi gumbi iz jelenovih rogov, z ali brez zelenega napustka, majhen, okrogel, temen klobuk iz lodna ali filca in čevlje iz češnjevega drevesnega lubja in z debelimi lesenimi podplati (*knòshpə*). V roki držijo debelo grčavo palico z okroglim ročajem ali fračo (*klòbə*) in velik kozji rog. Najbolj nenavaden kos obleke je njihov dežni plašč, širok, preko bokov segajoč ovratnik iz ozkih (prej v vodi zmehčanih) trakov iz lipovega lubja, ki so položeni v tri plasti in ne prepuščajo dežja.

Stara **ženska** noša je bila pred približno štiridesetimi leti^[99] tudi v mestu še povsem običajna. Nato je bila na severnem in vzhodnem delu območja postopoma opuščena ter se je danes^[100] ohranila le še na zahodnem delu, v zaprtem Hinterlandu. Poceni in nekvadratni industrijski izdelki jo korak za korakom izpodrivajo, tako da pogosto srečamo starejše ženice, ki k novim predpasnikom, naglavnim rutam ali krilom nosijo kose narodne noše, kar izgleda zelo neokusno. Prava Kočevarica nosi srajco iz grobega platna (*úntɾpfoit*),^[101] preko nje pa laneno spodnje krilo (*dar kònikainə kitl*). V tem enostavnem

[99] Okoli leta 1860. Op. ur.

[100] V času, ko je pričujoče delo nastalo, torej okoli leta 1890–1894. Op. ur.

[101] Gre za spodnjo srajco. Op. ur.

Kočevarica.

oblačilu opravlja hišna in poljska dela. Za izhode in ob nedeljah preko obleče dolgo, nagubano laneno srajco (*da gewoldrōtə pfoit*, *woldrpfōit* ali *də gərigōtə pfoit*). Le-ta je na vratu zaprta, sega do gležnjev in je od bokov navzdol ter na rokavih nagubana. Za gube v vsaki vasi skrbi t. i. *woldrarin*, zato je tudi hišno ime *pai woldrarsch* zelo pogosto. Za praznične priložnosti mora srajca imeti osem všitkov (*ochtschteaβatlə*), ki so spredaj prečno nagubani (*gekrischpət*), obrobjeni z nazobčanim robom (*gəzandlt*) in so iz finega belega platna. Srajca je zmeraj prevezana z volnenim pasom (*s' girtəle*), ki je za dlan širok, rdeč, prepleten z zelenimi ali rumenimi nitmi; z njega visijo rdeče volnene vrvice, ki so dolge tri metre in so večkrat ovite okrog bokov ter zadaj zavezane tako, da njihovi konci (*də zətn*) segajo do gležnjev. Pas nadomešča steznik. Preko srajce nosijo belo, svetlo zeleno ali svetlo modro suknjo brez rokavov (*jōpə*). Na vratu je zapeta z zatičnimi gumbi, sicer je široko odprta in sega do kolen. Spodnji konci so nekoliko zavihani, tako da se vidi pisana podloga. Na robovih, obeh stranskih žepih in šivih je suknja okrašena z zelenimi vrvicami. Skoraj povsem je enaka staremu moškemu suknjiču. Okrog vratu je širok, ležeč, bel ovratnik (*dr cōlar*), ki je včasih izvezen (*gəlōchət*). Čez prsi visijo ožji ali širši, pisani in rožasti svileni trakovi (*də pintpantlain*). Lasje so med tednom pokriti z enostavno barvno ruto (*hīdrle*), ob nedeljah pa z belo ruto (*tiəchle*). Ruta je zavezana zadaj, en konec pada naprej, drugi nazaj, široki trikotnik pada po hrbtu in ga krasijo vezene. En uhelj ni pokrit, da se vidi uhan. Ženske na glavi nosijo manjša bremena, kar jim olajša svitek (*rīdl*). Obleko dopolnjujejo rdeče, včasih tudi nagubane nogavice in odprti, nizki črni čevlji ali čevlji z vezalkami (*pūntschüəchn*), danes večinoma visoki škornji. Pozimi pod suknjo oblečejo še zavezan ovčji kožuh brez rokavov, pri čemer je volna obrnjena navznoter. Med dekleti in ženskami ni razlike, vse nosijo pod ruto spete kite.

Medtem ko se je na drugih območjih, npr. na Bavarskem in v Solnogradu, kmečka noša sčasoma večkrat spreminjala, se Kočevarice v Hinterlandu danes v bistvu oblačijo prav tako, kot sta jih opisala **Valvasor**³² v 17. in **Hacquet**³³ v 18. stoletju. Le pas je bil

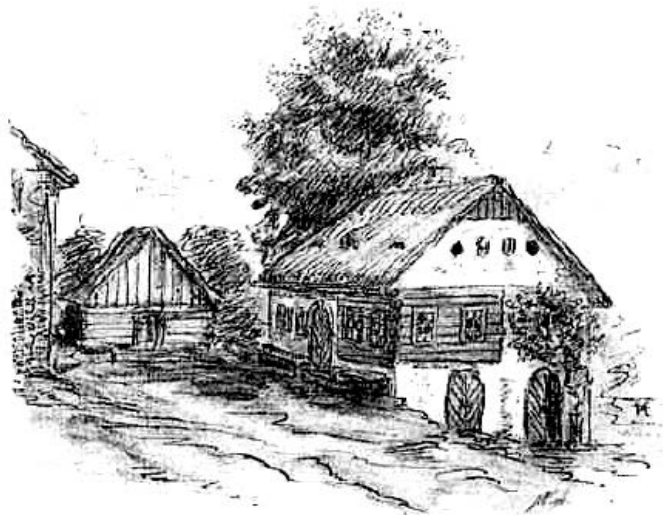
32 2, 300.

33 Slika in opis, 90 in naslednja.

prej tudi rjav, moder ali črn in ženske so, tako kot moški, pozimi včasih nosile suknjiče z rokavi. Do petdesetih let se je tudi ohranila razlika v nošenju pričesk med dekleti in ženskami. Dekleta so zmeraj nosila dve kiti, spleteni s škrlatno nitjo. Po poroki so bile kite spletene v figo, kočevarsko *roidl* (srednjevisokonemško reide, obrat, zasuk). Okoli fige je bil zavezan trak (če le mogoče v barvi las), na to je prišla majhna bela avbica, ki pri ženskah ni smela manjkati. Šele na to so si za izhode nadele naglavno ruto. Starejša šega dekletom prepoveduje tudi nošenje krzna.

Kosi ženskih oblačil se omenjajo v več pesmih (tako št. 60, 72, 106, 119).

Kočevarska ženska in moška noša nimata nobenih podobnosti z nemškimi ljudskimi nošami. Nobenega dvoma ni, da so jo Kočevarji šele v svoji novi domovini prevzeli od slovanskih sosedov in jo deloma spremenili. Sosedje na vzhodu, t. i. Belokranjci (Slovenci), in Hrvati na jugu imajo često enake ali podobne kose oblačil: moški laneno srajco in lanene hlače ali belo suknjo; ženske pa lanen predpasnik, barven pas in belo suknjo brez rokavov, okrašeno z vezeninami.

Kočevarska kmečka hiša.

Kočevarske **kmečke hiše** pripadajo **zgorjnjenemškemu** načinu gradnje, ki se razteza preko celotne srednje in južne Nemčije, Švice in zahodnega dela Avstrije (in so ga deloma prevzeli tudi Slovani, Romani in Madžari) ter ima v raznoterih različicah, ki jih pogojujejo menjavanje pokrajine in življenjske razmere, vedno enake skupne poteze.³⁴ To je nenavadna oblika bivanjskega krila, ki sestoji iz veže, le-ta hkrati služi kot kuhinja, in na eni ali obeh straneh razvrščenih izb ali kamric ter je fizično ločeno od gospodarskih in hlevskih prostorov. Tudi tip, ki ga opazimo pri hišah starih Kočevarjev, kaže posebnosti. Vendar ni omejen zgolj na jezikovni otok, temveč se postopoma začne že jugovzhodno od Ljubljane in je razširjen na velikem delu spodnje Kranjske, ne da bi lahko začrtali ostre meje. Kočevarji so torej ob priseljevanju pri Slovencih naleteli na iz domovine znani zgorjnjenemški tip hiše, ki pa je bil zaradi posebnih odstopanj, odvisnih od podnebja in zgradbe tal, zgrajen po vzorcu novih sosedov. Ali so bile tako zgrajene že prve hiše, se ne da ugotoviti, saj najstarejše še stojеče zgradbe (vsaj kolikor je meni

znano)³⁵ ne segajo dlje kot na začetek 17. stoletja. Enako kot pri Korošcih in Slovencih tudi Kočevar nima z zidovi in zgradbami zaprtega dvorišča, kot na splošno lahko najdemo v Gornji Avstriji, na Češkem in drugod.

Seveda si niso vse kmečke hiše povsem enake. Veliki posestniki so že prej gradili po mestnem vzoru, novogradnje pa so zelo različne. Ampak večina starih in manjših hiš skoraj vseskozi kaže na skupni tip. Pročelje je vedno obrnjeno proti cesti in ima tri okna (redkeje štiri) eno poleg drugega. Vhod je na sredini vzdolžne strani, ki je obrnjena proč od ceste, in vodi neposredno v kuhinjo. Streha je strma, prekrita s slamo (redkeje z lesenimi skodlami). Zidovi so deloma zgrajeni iz kamna, deloma iz brun (in sicer praviloma prostor, ki predstavlja dnevno izbo). Ker so tramovi pogosto zamazani z ilovico in kot preostanek stavbe prebarvani v belo, je zunanji vtis kljub temu enovit. Tla v dnevnem prostoru so približno za meter višja od ceste. Pod njimi, na pol v zemlji, so kleti in hlev. Ker so hiše radi gradili na strmih pobočjih, se je pogosto lahko brez stopnic prišlo neposredno v zgornje in spodnje nadstropje.

Navajam opis značilne kočevarske kmečke hiše s pogostejšimi odstopanji vred. Pročelje je ob cesti, ki se vzpenja navzgor, v spodnjem nadstropju je dvoje vrat; ena vodi v hlev, druga pa v vinsko klet ali klet za krompir. Nad njimi so tri okna. Dve sta vgrajeni v del iz brun, ki sega okrog vogala, do koder sega izba, ki je vedno obrnjena na stran proti cesti. Preostali del hiše je kamnit. Nekdaj so bila okna zelo majhna (velika približno kvadratni čevelj) in zaprta s pomičnim steklom, t. i. *schüpwanschtr*. Ponoči so bila zaprta še z lesenimi naoknicami (*plechle*). Zdaj je večina oken večja in imajo okenski križ ter stekla. Poleti se uporabljajo lesena polkna (*paukn*, polkna), pozimi pa dvojna okna (*bintrwanschtr*). Zgornji del pročelja je obit z deskami in se imenuje *hüat*. Najvišji rob strehe (sleme) se imenuje *schüß*. Kdaj pa kdaj je celoten zatrej v opažu. Na deske so nameščene kljuge, kamor za sušenje obesijo poljščine, še posebej koruzne storže. Majhna (prazna) odprtina v zatrepu se imenuje *lina* (srednjevisokonemško line). Največkrat sta po dve ali tri skupaj ali pa sta umeščeni na vsaki strani zatrepnega okna.^[102] Lina je lahko okrogla, ovalna ali polkrožna, trikotna, štirikotna ali večkotna. Skoznjjo je zelo širok razgled. Dekle tu pričakuje svojega snubca, nevesta poročni sprevod, tu se dan in noč mudi pregnana Primorka in hrepeneče gleda v smeri svoje domovine. Tu dekle prisluškuje zapeljivemu petju nevestinega morilca (prim. pesmi št. 48, 55, 62, 70a).

Pesmi pogosto omenjajo tudi »srednje okno« v pročelju. Če ima kdo dober razlog za nagel pobeg, skoči na cesto skozi srednje okno oz. *mitr wanschtr*. Tako storijo morilci mlade hčerke. Skozi to okno hudič odvede detomorilko, skozenj odletijo sinovi, ki jih je začarala njihova mati (prim. pesmi št. 69, 79, 67, tudi 111). Celotno cestno stran obrašča vinska trta. Pogosto je pred hišo videti tudi vrtiček.

Na sredini vzdolžne strani, navadno med dvema oknoma, so za moža visoka vrata z lesenim krilom, lokastim obokom in vratnim podbojem iz zelenega peščenjaka. Če tla pred vrati (ki se imenujejo *anə* ali *anai*) niso ravna in se ne vzpenjajo, do praga vodi nekaj kamnitih stopnic, lahko pa tudi dvojno odprto stopnišče ali ograjene lesene stopnice. Včasih so povezane z lesenim gankom, ki vodi okrog polovice hiše. Na sklepniku obojka vrat sta vklesana letnica gradnje ali ime graditelja. Poleg vrat redko manjka klop. Pogostokrat je to le dolga deska, ki jo podpirata dva velika kamna. Skozi hišna vrata, vedno zaprta z lesenim zapahom (*klachl*), ki se od zunaj odpira z dvodelno železno paličico (*shlißl*), se pride v vežo, ki obenem predstavlja kuhinjo, zavzema celotno notranjščino in jo v ožjem pomenu besede imenujejo hiša (*haisch*), kar je pogost primer na nemškem

35 Najstarejša hiša (v [Gorenjem] Mozlju) ima na hišnem portalu letnico 1615.

[102] V izv. Giebel Fenster. Op. ur.

podeželju.³⁶ Ob desnem ali levem notranjem zidu stoji štedilnik. Visok je približno meter in širok kvadratni meter. Les se nalaga na zgornjo ploščo in zakuri, zraven so postavljeni lonci (*hêwm*) z različnimi jedmi. Z obokanega stropa visi veriga z železnim drogom in dvema kljukama, kamor se za kuhanje s pomočjo lokastega držala pritrdi veliki kotel (*keßl*). Za peko uporabljajo glinen lonec na trinožniku ali ponev. Na zadnjem delu štedilnika je vzdani velik kotel za kuho prašičje krme. Zraven štedilnika ali na nasprotnem zidu je odprtina peči, kajti peč, ki se nahaja v izbi, kurijo v veži. V njej pečejo tudi kruh. Za kurjenje se poslužujejo preproste rešetke (*waiarreschle*), kamor poševno položijo polena. V kuhinji so omara za shranjevanje živil (*dromoarle*, iz lat. *armarium*), kjer so shranjeni mleko, maslo, moka in ostale zaloge za dnevne potrebe, sklednik (*schißlwoß*) in velik škof z vodo (*boßrschafle*). Desno od vrat sta na zunanjem zidu eden nad drugim t. i. slepo okno (*boßrlinā*), v katerem stoji škof z vodo, in kukalo (*cúcarle*). Kuhinjski zidovi in obokani strop so povsem počrneli od saj. Skozi več odprtin vleče dim v dimnico (*derā*) zgoraj in nato skozi lino ali *lukā* (luknjo v slamnati strehi) ven. Le večje in novejšje hiše imajo dimnik. Na levi strani kuhinje na podstrešje vodi leseno stopnišče, drugo pa v klet z zeljem in repo (*shaiärkaudr*).

Desno ali levo od vhoda, še zmeraj na strani proti cesti, vodijo nizka vrata v veliko (vedno pobeljeno) pravo dnevno izbo (*dā schtûbā*). V levem kotu ob kuhinjski steni stoji velika lončena peč (*ôwm*), ki jo obdajajo ozke klopi. Ima enega ali dva zapečka (*maiärle*, *Mäuerchen*, nem. *zidec*), kamor tisti, ki sedi na njej, položi noge. Nad pečjo so drogovi in kljuge, kamor obešajo perilo in koruzo, da se posušijo. V votlini (*aschähêlā*) pod pečjo je shranjeno vsakovrstno orodje, ki ga mora človek imeti pri roki.

V nasproti ležečem kotu stoji javorova miza, za katero vse obroke jedo skupaj s posli. Jed prinesejo na mizo v veliki skledi, iz katere vsi hkrati zajemajo z žlico. V kotu nad mizo je t. i. hišni oltar (*autar*): razpelo, na obeh straneh so podobe svetnikov in pod tem je trikotna deska, ki je z dveh strani pritrjena na zid in na kateri so o božiču postavljene jaslice. Z deske visi *autartiächle*, navadno okrašen z imenom Jezus. Tu za mizo, obrnjeni z obličjem proti oltarju, stanovalci opravljajo molitev in na koncu poljubijo mizo. Ker prinaša dnevni kruh, jo imajo za sveto, varujejo jo pred vsakim onečaščenjem in jo najprej rešijo iz ognjenih zubljev. Strop v izbi nosi preklada (*rischpâm*). Nad mizo ali na steni visi preprosta petrolejka. Revnejši se še poslužujejo starega *laichtar*, lesenega stojala s primežem (*laichtarkaia* ali *sprazlink*), kamor vtaknejo in prižgejo trske. Razen tega so v izbi še nečke (*pochtrügā*), vitrina za steklovino (*gleshrkoschtā*), ogledalo z glavnikom in kmečkim koledarjem (*pratungā*, srednjelatinsko *practica*), schwarzwaldska ura,^[103] kropilnik in postelja za deklo. Za dnevno izbo je kamra (*schtible*), kjer spi gospodarjeva družina. Razen omare za oblačila, preprostih stolov z naslonjali za hrbet in mize so v njej še velika zakonska postelja, lesena zibka in manjše postelje za otroke. Navadno je na ležišču plast sena, na kateri sta vreča, napolnjena z ovsenimi luščinami (*umól*) in rjuha. Za odejo nimajo pernice, temveč rdečo prešito odejo. Majhen vzglavnik je napolnjen s kokošjim puhom.

Levo od kuhinje sta še dve kamri, *dā hintrschtûbā* in *s' hintrschtible*. V eni od njiju navadno biva preužitkar (*aüszəglar*), v drugi pa odrasle domače hčere. Seveda sta lahko tudi prazni. Kot že omenjeno se pod bivanjskim krilom nahajajo kleti in hlev (*höf*),³⁷

36 Prim. *Deutsches Wörterbuch*, 4, 2, stolpec 644, 3.

37 V bavarskih alpskih kočah ga imenujejo hlev (nem. Stall), na Koroškem hlevski prostor za krmo (nem. Futterraum des Stalles: Hof) (prim. *Deutsches Wörterbuch*, 4, 2, 1658, 11). Kot tudi ostali Kočevarji usklajujejo oznake večinoma s splošnimi bavarskimi.

[103] Stenska ura z lesenim ohišjem, poslikano številčnico in preprostim mehanizmom, imenovana po izvoru iz nemškega Schwarzwalda, tudi šotarica. Op. ur.

ki zavzema celotni zadnji del hiše in ogreva kamre nad seboj, da ne potrebujejo peči. Večji kmetje imajo zraven še lastno hlevsko poslopje (*schtol*). Na zadnji vzdolžni strani hiše vodijo vrata iz kuhinje na leseni gank in k *uætrit* [= stranišču], pod katerim je svinjak. Na podstrešju (*dilæ*) so shranjeni kmečko orodje in zaloge krme. Na cestnem pročelju je navadno še ena podstrešna kamra (*dochschtible*), ki je bila polna skrinj za oblačila (*schrain*) ipd. Skrinje in omare krasijo preproste slikarije ali izrezljane risbe. Če kašča za žito (*koschtæ*) skupaj z vinsko kletjo ali hlevom ne tvori posebne zgradbe, se običajno nahaja na podstrešju. Kašča je zaprt prostor z več lesenimi zaboji (*puærm*, Barn [= zaboje, skrinja]) za poljščine. Izstopajoča strešna okna se imenujejo *nacar* (Erker [= strešna izboklina, pomol]), leseni strešni žlebovi pa *nüasch* (starovisokonemško nuosk). *Trüpf*, brazda, ki so jo v tleh zarisale odtekajoče se dežne kaplje, pri lastniških sporih označuje mejo hiše. Vsaka hiša ima staro hišno ime, ki ob vsakdanji rabi kot domače ime preide tudi na lastnika. Po statističnih seznamih na Kočevskem v eni kmečki hiši povprečno živi pet ljudi.³⁸ Na večjih kmetijah je skupaj s priužitkarji in posli pod isto streho približno ducat oseb. Zelo redko v isti hiši živita dve družini, kajti takomenevane hišne skupnosti Hrvatov in Srbov tu ne poznajo. Število in velikost gospodarskih poslopij, ki za hišo stojijo v nevezanem zaporedju, sta seveda različna. Poleg kašče, hleva, lope za vozove itn. nikdar ne manjka skedenj, kočevarsko *schtuædl*, z gumniščem (*schtuædlten*), skladovnico lesa (*æshn*), zalogo sena in detelje. Nadalje se na dvorišču, ki je vedno poraščeno s travo, nahajajo gnojišče (*mischtrüæbæ*), vodnjak (*schtearn*), ki je potreben zaradi pomanjkanja vode, in okrogla miza s klopmi. Dvorišče je ponavadi povsem odprto, nikoli ga ne obdaja zid, včasih *lotnzaün* ali *shbuærtznzaün* (ograja iz krajnikov oz. šibja). Lesa (*cotr*) živini odpira dostop. Včasih so ograjeni tudi z dvoriščem povezan sadovnjak in nevelika polja. Poljščine se same posušijo na poljih in v ta namen jih položijo na ogrodja različnih oblik iz vejevja:^[104] žito na *drischn* (koroško driste), deteljo na *rokl* (srednjevisokonemško rocke). Za Slovence običajni kozolci (leseni ali kamniti stebri, povezani s prečnimi drogovi in pokriti z ozko streho) so v uporabi le na mejah jezikovnega otoka, pa še tukaj bolj poredko. Imenujejo jih *harpfæ* ali *koasl*.³⁹

Od opisanih načinov gradnje odstopajo gostilne. Proti cesti so obrnjene z vzdolžno stranjo, kajti vhod naj bi privabljal mimoidoče in vsakdo naj bi ga našel brez težav. Vežo uporabljajo za točilnico in imajo lastno kuhinjo. Če je starejša kmečka hiša kasneje predelana v gostilno, na pročelju prebijejo vrata. Nad vhodom visi pločevinasta smrekova veja ali vinska trta kot znak za vinotoč, leseni ostružki pa nakazujejo skladiščeno pivo. Novejše stanovanjske hiše imajo prav tako vhod s ceste. (Vidi se, da konservativno načelo zaprtosti spada v preteklost.) Imajo posebne kuhinje, okrasne vrtove z modernimi lesenimi ograjami ipd.

Oblika naselij je raznolika. Hriboviti zaselki so največkrat povsem brez reda posejani po neravnih tleh in imajo s številnimi brunaricami povsem alpski značaj. Večji kraji v dolini so često t. i. obcestne vasi. Na obeh straneh podeželske ceste se vije dolga vrsta hiš, s pročelji precej tesno skupaj. Prostor med dvema hišama (*dr cõt*) navadno v enakem delu pripada obema sosedoma. Ker so vasi pogosto zasnovane ob cestnih križiščih, jih pogosto tvorita dve cesti, ki se med seboj križata. Posamezna naselja so krožno formirana okrog cerkvenih trgov in jih večinoma okrog in okrog obdajajo sadovnjaki. Ob vaški cesti navadno stoji več orehrov, ki dajejo senco in niso zasajeni za okras, temveč za zajezitev požara.

38 V 24 občinah na Kočevskem so našli 4080 hiš, 20.000 navzočih in 4000 do 5000 začasno odsotnih prebivalcev.

39 Koroško: **harpfe** in **köse**. Slednji izraz najdemo v *Das Deutsche Wörterbuch* v zvezi z nordijsko besedo kos (5, stolpec 1842). Kočevar jo je vsekakor prevzel od slovenskega izraza kozelc ali kozolec, kajti glasiti bi se morala *koashel*.

[104] Ostrvi oz. debla s prisekanimi vejami za sušenje detelje, sena ali snopov, tudi rakl (Tschinkel 1976: 156–157). Op. ur.

Sredi vasi, redkeje na njenem vhodu, na vzpetini stoji cerkev. Praviloma je močna, zgrajena v romanskem slogu in z visokim zvonikom na sprednji strani. Streha zvonika je visoka, vitka in gladka, nima baročnih vijug kot ostali zvoniki na Kranjskem. Stare, majhne podružnične cerkve v hribih imajo včasih na slemenu namesto zvonika le preprosto, leseno, pokrito ogrodje za zvonove. Za cerkvijo leži pokopališče, ki ga obdaja nizko kamnito obzidje (*dos baißð kirchlain, dar griænð wraithöf* [= bela cerkvica, zeleno pokopališče] je značilen obrazec v ljudski pesmi). Na pokopališču stojita tudi posebna mrliška vežica in kostnica (*poinschtúbð*). Zraven cerkve ali pred njo vedno stoji ena ali več čudovitih starih lip, ki so jih zasadili že med gradnjo cerkve, torej v 14. in 15. stoletju.

Pod lipo stoji okrogla (*schaiblaindð*) miza, ki jo ljudske pesmi tako pogosto omenjajo: gre za okroglo kamnito mizo na kamnitem podstavku, ki je oblikovana kot gromozanska goba, okrog pa so kamnite klopi. Po nedeljski maši tukaj sedijo najstarejši vaščani, ob blagih poletnih večerih semkaj pridejo zaljubljeni pari ali več fantov in deklet na veselo druženje (prim. pesmi št. 15, 121, 55 idr.).

Corpus Domini^[105], najstarejša cerkev v Kočevju.

V času turških vpadov je kmečko prebivalstvo, sploh na Kočevskem in spodnjem Kranjskem, tako kot na Sedmograškem, vsepovsod, navadno okrog vaške cerkve postavilo utrjene naselbine, t. i. tabore. Često so še ohranjeni ostanki obzidij, nasipov in kleti za zaloge. Danes se deli utrdbenega jarka priložnostno uporabljajo za vaške ribnike. Če se je približeval dedni sovražnik,^[106] so kmetje od blizu in daleč z živino in živežem pribežali v cerkveno utrdbo. Duhovnik je kot poveljnik utrdbe vodil obrambo. Če jim je uspelo nekaj dni odbijati naglega in nestrpnega nasprotnika, je ta odšel naprej in prebivalstvo je bilo rešeno.

[105] Cerkev sv. Rešnjega telesa. Op. ur.

[106] V izv. Erbfeind. Izraz dedni sovražnik (krščanstva) je bil od 15. stoletja v srednji Evropi v rabi kot apelativ za Turke oz. Osmane (Vinkler 2009: 145). Op. ur.

VI.

Šege in navade, vraževerja in miti

Pleme, ki prebiva stran od vojaške ceste, bo najprej svojo staro ljudsko poezijo ohranilo čisto in v nezmanjšanem obsegu in prav na jezikovnih otokih, kjer se jezik in šege očetov ohranjajo s silo in boji, najdemo najbolj intenzivno narodno življenje, ki se nepopustljivo oklepa starega podedovanega narodnega bogastva. Tako je pri sedmograških Sasih pa tudi pri Kočevarjih, kjer najdemo celo bogastvo ljudskih pesmi in pripovedk. K ljudski poeziji prav tako sodijo praznične šege. V davnini jih je ustvaril človekov čut za poetično in zrasle so se z notranjo bitjo naroda, ki jih je dolga stoletja ohranjalo, saj mu – zlasti kmetu – predstavljajo edine vence sreče, s katerimi obpleta svoje bremen in naporov polno zemeljsko žitje. Z njimi se vsaj za krajši čas osvobodi sivih vsakdanjih skrbi ali pa ga, kadar so združene s cerkvenimi opravili, slavnostno povzdignejo. Poljedelec, čigar blagor in bolečina sta tako tesno povezana z naravnimi pojavi, je nanje navezal tudi svoje navade. Večina šeg, izvirajočih še iz starih poganskih časov, je prvotno utemeljena v globokem simboličnem pomenu. Vendar so tega pogosto pozabili in ostalo je le dejanje, ki je sčasoma zvoledelo v praznoverje.

Popotniško življenje kočevarskih moških je nedvomno že zgodaj vsekalov vrzel v trdno obzidje ljudskega izročila. Moški so se iz tujine vračali z novimi nazori, sramovali so se starosvetnih domačih šeg in pozabljali stare pesmi in pripovedke. Temu naproti so bile konservativno misleče ženske, ki so ohranjale ljudsko bogastvo, saj jih je neizmerno tolažilo v tesnobnih urah osamljenosti. Pesmi in pripovedke lahko dolgo živijo naprej, če jih le posamezne ženske zadržijo v svojem tihem srcu. Toda praznične šege zahtevajo skupno udeležbo celotne vasi, tudi mož; le ti morajo navzven biti hrupni, da jih ne bi pozabili. Zato je razumljivo, da se običaji in šege na Kočevskem niso ohranili v enaki meri in tako svojstveno kakor ljudske pesmi in da so v marsičem podobni ravnov tako vpadljivim šegam Slovencev (ki pa so, po drugi strani, marsikaj prevzeli od nemških Štajercev in Korošcev). Na severnem delu jezikovnega otoka, ki je bolj izpostavljen prometu, so šle navade skoraj povsem v pozabo, bolj so se ohranile v Hinterlandu in Unterlandu (med seboj se razlikujejo v podrobnostih). Večina se navezuje na cerkvene praznike in je v temeljnih potezah enaka v Nemčiji razširjenim šegam.⁴⁰ Poganske šege in krščanski nazor se niso vedno tako dobro ujeli kot pri praznovanju božiča; zmes je često le navidezna ali nekako izravnalna, pogosto pa dokaj čudaška in zmedena. In še danes (kot v prvih stoletjih spreobrnjenja) se duhovščina tudi na Kočevskem čuti prisiljena postaviti se po robu izgredom na veselicah, še posebej za pusta.

40

Za vse, kar sem zapisal v tem poglavju, se zahvaljujem gospodom **Tschinklu**, **Perzu**, duhovniku **Krainerju** iz Starega Loga, bratu Josefu **Haußnu** idr. za ustne informacije, nadalje posameznim tiskanim **Obergföllovim** in **Perzovim** prispevkom v *Gottscheer Mittheilungen* ter lastnemu poizvedovanju in opažanju v deželi. Pri **Valvasorju**, **Elzeju** in **Schröerju** najdemo nekaj podrobnosti, še posebej o svatbi. V primerjavi nemških in slovenskih šeg se omejujem na izstopajoče, da ne bi preveč dolgovezil. Osnovne značilnosti kočevarskih šeg imajo v večini vzporednice v Nemčiji, kar bo kmalu odkril vsakdo, ki iz življenja ali iz knjig pozna nemške šege.

Lepe šege z božičnim drevesom, tako Kočevar, sploh pa Kranjec, ne pozna. Le počasni je prodrla na jug in npr. nemški prebivalci Ljubljane so jo uvozili pred približno petindvajsetimi leti. Sicer pa kočevarski kmet o božiču praznuje večino starih prazničnih ali praznovernih šeg. Stari poganski praznik **zimskega sončnega obrata** je trajal dvanajst noči. Ob tem najsvetejšem času v letu je preko Zemlje potekal sprevod bogov; slednji so se v krščanskem času spremenili v duhove in pošasti ter so se od božiča do svetih treh kraljev (*də hailign zbelʃ nachtə* [= dvanajst svetih noči]) nevarno približali človeškim naseljem, zato so se ljudje zavarovali z različnimi posebnimi zaščitnimi ukrepi in se morali narediti neškodljive. Na svete tri *bainochtnachtn* [= božične večere] (božični večer, silvestrovo in predvečer svetih treh kraljev) na Kočevskem pred hišnim oltarjem z jaslicami z belim prtom pogrnejo mizo. Nanj položijo tri ali več hlebcev finega belega kruha. Manjša se imenujeta čuvaj (*bochtrə*) in sosed (*nochparn*), večji pa *shiplink* (najbrž iz Sippe [= klan, rod], **Schröer** domneva iz srednjevisokonemške besede sip, torej kruh v velikosti sita). *Shiplink* krasijo raznovrstne figurice iz pečenega testa: Jezušček v zibelki, golobi, kokoši, govedo, svinje in pleteni rob. Narežejo ga šele na dan Svetih treh kraljev in ga razdelijo med člane družine, tudi živalim v krmo umešajo koščke kruha, da ostanejo zaščitene pred uroki.⁴¹ Kdor se odpravi na pot, za zaščito vzame s seboj golobčka s *shiplinka*. Hkrati s *shiplinkom* pečejo tudi večje golobčke iz testa, za veselje otrok, ki jih vzklikajoč kažejo sosedom in pri tem recitirajo npr.: »Golob, golob, tja ven poleti in veliko sreče v dom prinesi!«^[107] ali »Golob, golob, poleti v moj želodec.«^[108] Na tri svete večere na pogrnjeno mizo poleg kruha položijo oblačila, nakit, rožne vence, molitvenike, blagoslovljene sveče, nože, sekire, srpe, bakrene novčiče, svinjske ščetine (megleni spomin na Freyrjevega merjasca z zlatimi ščetinami),⁴² pod mizo pa vedro mleka, plug, volovji jarrem, kose itn. S tem so vsi naštetih predmeti blagoslovljeni in kdor kasneje pri sebi nosi kaj od naštetega, čarovnice nad njim nimajo moči. Da bi hišo in dvorišče zavarovali pred prikaznimi, na tri svete večere z blagoslovljeno vodo poškropijo tudi vse kamre, hleve, polja in travnike. S polnočnico je povezana cela vrsta praznovernih verovanj. Če cerkvenik narobe obleče svoje oblačilo, vidi coprnice, kako bežijo iz cerkve in se pačijo proti oltarju. Med polnočnico duhovnik med povzdigovanjem monštrance skoznjo prepozna coprnice, ministrant pa jih zagleda, če pogleda navzgor proti cerkvenemu zvoniku. Kdor točno opolnoči stopi na iztesano pručko iz ene izmed trinajstih vrst domačega lesa (mednje je treba prišteti tudi tisovino), prepozna vse coprnice. Toda pred koncem bogoslužja mora pručko vreči iz cerkve, trikrat teči okrog nje in nato zopet noter, drugače ga bodo raztrgale.⁴³ Po polnočnici se vsi mrtvi župljani zberejo v cerkvi pri maši za uboge duše, ki jo bere mrtev duhovnik. Slednjega se lahko odreši, če se sunkoma zapre mašno knjigo.⁴⁴

Če na sveto noč (ali v noči svetega Tomaža) opolnoči na prostem vidijo ogenj, je pod njim zaklad. Da bi ga izkopal, je treba ritensko šepati in pri tem moliti očenaš, obkrožiti ogenj, vanj vreči rožni venec in celotno območje poškropiti z blagoslovljeno vodo. Kdor gre na božični dan na lov, tako kot sveta Evstahij in Hubert, sreča jelena s križem v rogovju in se mora jadrno vrniti domov. Ali pa pride divja jaga (*gəjaj*), ki jo na Kočevskem, tako kot drugod v nemških deželah, ob božičnem času najpogosteje

41 Pri Slovencih na Kranjskem obstaja enaka šega, prim. Julius **Schmidt**, *Der Perchtengläube bei den Slowenen* in *Veckenstedts Zeitschrift für Volkskunde*, 1889, 418, in Österreichisch-ungarische *Monarchie*, 354 in sledeče.

42 Prim. **Grimm**, *Mythologie*, 4, 176.

43 Skoraj tako je pri Slovencih, prim. Julius **Schmidt** prav tam, 423; **Navratil**, *Letopis*, 1885, 169; **Krauß**, *Südslawische Hexensagen*, 38 in naslednja.

44 Vsa navedena verovanja najdemo tudi na Tirolskem, prim. **Zingerle**, št. 566–568, 1578–1581, 1555 in naslednja. Prim. tudi **Müllenhoff**, 170.

[107] V izv. Taube, Taube, flieg hinaus und bring viel Glück ins Haus. Op. ur.

[108] V izv. Taube, Taube, flieg in mein müge (Magen). Op. ur.

slišijo. Kdor se želi rešiti pred divjo jago, mora plosko leči na zemljo z obrazom proti tlom ter prekrizati roke in noge, sicer mu hudič zavije vrat.

Dvanajsteronočje je tudi pravi čas za raziskovanje prihodnosti. V Koprivniku in posameznih drugih krajih mladi vlivajo svinec, medtem ko starejši iz nenavadnih svinčenih oblik sklepajo o prihodnji usodi. Pred in med polnočnico hodijo prisluškovat (*lishn*) ob ograje, na razpotja itn.: če slišijo petje ali glasbo, bo v hiši kmalu svatba, če pa začujejo jok ali tožbo, bo umrl sorodnik. Pri tem mora prisluškovalec biti tiho kot miš in pri sebi ne sme imeti kovine. Na božični ali silvestrski večer upihnejo gorečo blagoslovljeno svečo in na podlagi tega, kako dolgo tli, določijo trajanje življenja. Ali pa vržejo čevljev preko glave: če pade na podplat, je to dober znak, če pa pade narobe, je to slabo znamenje; če s konico gleda proti vratom, kaže na svatbo, po drugih tolmačenjih na potovanje ali smrtni primer.⁴⁵

Opolnoči na štefanovo se živina v hlevu pogovarja o svoji bližajoči se usodi; kdor nevedoč v čevljih nosi praprotno seme, jo sliši govoriti. Na dan nedolžnih otrok slednji hodijo od hiše do hiše z drobno pletenimi šibami in *pîshn*,⁴⁶ tj. z njimi tepejo odrasle, pri čemer se širokoustijo:

Tepeškam te, tepeškam te,	<i>Pîshn di, pîshn di</i>
da boš svež in zdrav,	<i>Wrisch ûnt gashunt</i>
jagnje je bolno,	<i>'s lample ischt kronk,</i>
marš pod klop!	<i>Marsch untr d'ponk!</i>

ali:

Laška, laška,	<i>Laschka, laschka</i> (tudi <i>Leaschti, leaschti</i>), ⁴⁷
da bi sveži in zdravi bili,	<i>Wrisch ûnt gashunt,</i>
čez leto ob tem času	<i>Ins juər ùm dai zait</i>
tisoč guldnov bolj bogati.	<i>Taushnt guldn raichar bart.</i>

(Da bi ob letu osorej bili
tisoč guldnov bogatejši.)

In podobne rime, za kar dobijo orehe, jabolka ali denar.⁴⁸ Na ta dan in na silvestrovo gredo otroci (v Svetlem Potoku) popoldne od cerkve skozi vas na polja do kapele. Eden izmed otrok nosi križ, drugi posodo z blagoslovljeno vodo, vsi glasno molijo in škropijo hiše in polja z blagoslovljeno vodo.

Na dan Janeza Evangelista (27. decembra) zvečer pijejo Janezov žegen ali šentjanževca (*Hanaischshegn*)^[109] ter drug drugemu voščijo srečo. Preostalo vino shranijo kot zdravilno sredstvo proti boleznim, posebno proti bolečinam v trebuhu. Kočevar pred

45 **Zingerle**, št. 1538, 1521.

46 Koroško **plisan**, **pisnen** (**Lexer**, 82 in *Österreich-ungarische Monarchie*, 101).

47 Onomatopejsko za zvok udarcev.

48 Prim. **Schröer**, 218. Na splošno je šega v navadi tudi na Kranjskem in Koroškem. V Ljubljani otroci ob tem vzklikajo: »Frisch und g'sund, ein langes Leben und den Kindern Putizen geben« [= »Da bi sveži in zdravi bili, dolgo življenje imeli in otrokom potice dali«]. Putize [= potica] je kranjska božična in velikonočna sladica. Na Koroškem pa pravijo: »Frisch und g'sund, freudenreich, Long löbm, G'sund bleiben, Mir a wos göbm« [= »Sveži in zdravi, veseli bili, dolgo živeli, zdravi ostali, tudi meni kaj dali.«] (*Carinthia*, I, 81, 24).

[109] V izv. Johanneswein, slov. šentjanževo vino, oz. šentjanževca tj. vino, ki se blagoslovi na dan sv. Janeza 27. decembra. V besedilu se pojavlja tudi Johannessegen, ki ga v primerih, ko gre za obredje, povezano s pitjem šentjanževca, prevajamo kot Janezov žegen. Op. ur.

odhodom na pot, po poročnem obredu, pred smrtjo, za slovo po veselem druženju popije »Janezov žegen«, zadnji kozarec vina. Ta šega je seveda znana tudi v Nemčiji v pomenu, da pijača, ki jo je blagoslovil Janez, odvrača nevarnosti, saj je evangelist brez posledic popil zastrupljeno vino.⁴⁹ Na silvestrski večer otrokom pravijo, da prihaja *dar autə mon* [= stari mož] in mati ali ena od starejših dekel, ne da bi se pokazala, odpre duri otroške izbe z vzkliki: *Kindrlain, rindrlain, kizlain, lamplain, kaublain* (telički), *pißatai* (pisani), *laitə, aß gót dr hear aus gabait guət zə geruətn* (da Bog da, da vse dobro uspe, in sicer v novem letu) [= Otročički, živinica, mucki, jagenjčki, telički, pisani ljudje, naj gospod Bog da, da vse dobro uspe]. Ob tem v izbo vrže orehe in jabolka, za katere se otroci ruvajo.

O božičnem času doma pojejo cerkvene visokonemške božične pesmi. Nekoč so bile v kočevarskem ustnem slovstvu razširjene tudi posebne ljudske božične pesmi, od katerih se je **ena** ohranila (št. 1). V njej v ganljivi preprostosti odmeva sočutje do Jezuščka v »razpadajočem« hlevu, skrb, da ne bi zmrznil. Marija otroka umije, Jožef, stari mož, ga ziba, vol in osel pa pihata vanj, da bi ga ogrela. To otroško prostodušnost najdemo tudi v številnih drugih nemških božičnih pesmih, kjer pastirji stopajo k jaslicam, pomiljujejo Jezuščkove siromašne razmere, mu skrbno prinašajo plenice in odeje, njegovim staršem pa tople jedi, kar nato slavijo s pesmijo in pastirskimi žvižgi ter ga častijo kot odrešenika. Našim pesmim se še posebej približajo nekatere koroške božične pesmi.⁵⁰ Nadalje se na božični čas nanašajo različni pregovori, npr.:

Na svete tri božične večere	<i>Zün hailign drai bainochtnachtn</i>
pride zima z vsemi svojimi možmi.	<i>Kimt dr bintr mit ol shain knachtn.</i>

Ali v odnosu do sneženja: *dar baißə jałon* (ime vola) *geat aiuf ünt nîdr an doarfə ünt pôlt* (vrže) *in jedr cötl* (kot) *a hoarn* [= Beli Jałon hodi gor in dol po vasi in v vsak kot zaluča rog].

Na **dan novega leta** se po ljudskem izročilu v izvirih pretakajo vino, kri in zlato. Če s palico premešamo vodo, se je oprime zlato. S to vodo lahko tudi zamesimo vzhajano testo (*úrhop*, srednjevisokonemško urhap), ne da bi sploh potrebovali droži. Živino še pred svitom ženejo k napajalniku, da bi jo zavarovali pred čarovnicami in zvermi. Na ta dan kuhajo *ritschoch* (slov. ričet), mešanico različnih žit in stročnic, ki je bil blagoslovljen na božični večer. Spomladi to zrnje posejejo na poljih, da bi vse dobro uspelo. Za novo leto dekle prinesejo naročje drv, ne da bi šteje polena. Če je njihovo število sodo, se bo dekle v tem letu poročilo. V kratki, rimani novoletni želji (prim. spodaj pesem št. 102) se nagovorjenemu želi žita polno kaščo, živine poln hlev, otrok polno izbo, denarja polno mošnjo in neskončno bogato nevesto. Na splošno so v navadi podobni novoletni pregovori, pri sedmograških Sasih zvenijo celo dobessedno.⁵¹ Za novo leto je dan daljši za *hiəndrgroittl* (kokošji korak), za svete tri kralje pa za *hirischprünk* (jelenov skok).⁵²

49 **Grimm**, *Mythologie*, 4, 49 in naslednja. **Zingerle** v *Wiener Sitzungsberichten* (1862), 40, 177–229 prikazuje, da je ta prastara šega še danes v navadi v južni Nemčiji in nemški Avstriji. Gre za krščansko preinterpretirano pogansko šego.

50 **Weinhold**, *Weihnachtspiele und Lieder*, 430 in naslednja. **Lexner**, *Kärntisches Wörterbuch*, stolpec 325 in naslednji. Prim. tudi **Ditfurth** 1, 4. Poimenovanje »razpadajoči hlev« najdemo tudi v eni izmed visokobavarskih božičnih pesmi (**Hartmann**, *Weihnachtlied und Weihnachtspiel in Oberbayern*, 83). Sklepno dejanje naše pesmi je pogosto, tako **Hartmann**, prav tam, 74; **Pailler**, *Weihnachtlieder und Krippenspiele aus Oberösterreich und Tirol*, 141 in 33 (»Vol in osel pihata v stvarnikovo telo, da bi mu bilo toplo«).

51 Prim. npr. **Ditfurth**, 2, št. 379 in sledeče. **Schuster**, 94, A–C. Tudi tukaj: ?en kaszte fól kîren, en stal fól räinj, en stuf fól käinj? [Kaščo, polno žita, hlev, poln živine, izbo, polno otrok]. **Hruschka** in **Toischer**, 44 in sledeče. **Pailler**, 1, 303.

52 Podobno na Tirolskem, Švabskem in Češkem, prim. **Zingerle**, št. 1159, **Birlinger**, 1, 470, in **Reinsberg-Düringsfeld**, *Festkalender aus Böhmen*, 20.

Na **dan Svetih treh kraljev** na vrata s kredo narišejo križ in napišejo začetnice imen treh kraljev G M B. Na ta dan blagoslovljena voda varuje pred kačjim ugrizom. Dečki s papirnatimi kronami itn. kot⁵³ trije kralji hodijo naokrog z zvezdo in pojejo tudi drugod poznane kolednice (prim. št. 42 spodaj) v nekoliko skrajšani obliki.

Seveda so šege in praznoverja, ki so med dvanajsteronočjem v navadi na Kočevskem, z manjšimi ali večjimi razlikami znana tudi na drugih nemških območjih.⁵⁴

Za pusta (*woschonk* ali *wishigûro*) pogosto javno plešejo, še posebej ob nedeljskih popoldnevih. Toda plesne zabave prirejajo tudi ob drugem času poleti in pozimi, ko to dovoljuje cerkev; prej na gumnu,^[110] zdaj večinoma v gostilni ali večji zasebni hiši, nikoli na prostem. Med pustnim časom je bil vsak večer (razen ob četrtek in nedeljah) *prajə*, tj. čas za predenje. Po večerji so se mladi zbrali v izbi enega večjih kmetov in do enajstih predli, pri tem pa so peli in pripovedovali, zatem so *gənoraint* (noreli) in igrali ter plesali čez polnoč. Na pustno nedeljo (*woistigə shüntok* [= debela nedelja]) so srečanja sklenili s piknikom (*prajgeschə*). Ves pustni čas praznujejo tudi četrtek večer z *geschə*, večerjo z mesom in vinom. Ostanke prihranijo do nedelje. V zadnjih pustnih dneh mladi v različnih maskah hodijo od hiše do hiše, povsod jim ponudijo vino in v izbi priredijo ples ob zvokih orglic. Tudi zadnji četrtek ima vzdevek debeli^[111] in pravijo: *dar woistigə finstok⁵⁵ ischt woschongəsch priüadr* [= debeli četrtek je pustov brat]. Pustni ponedeljek se imenuje *wraßmantok*.⁵⁶

Na pustni torek (*schaißartok*) gredo povorke v sosednje vasi tudi na konjih: moški se preoblečejo v dekleta in obratno. Oblečejo se v smešna oblačila, si nadenejo maske in zbijajo vsakovrstne šale. Pri tem pojejo naslednjo pustno pesem.

Dolgoprsti pust	<i>Wingrlongr woschonk,</i>	Fingerlanger Fasching,
naslanja se na peč,	<i>Ar loinət aügn an ôwm</i>	er lehnet oben am Ofen,
s svojimi usnjenimi hlačami	<i>Mit shain dan ladrain hōshn,⁵⁷</i>	mit seinen ledernen Hosen,
gre po živinski potki.	<i>Ar geat aügn an trelain.</i>	er geht hinauf am Viehweg,
V otroke vrže kravjek.	<i>Ar polt in kindr zelain.</i>	er wirft auf die Kinder Koth.
Pust!	<i>Wishigûro!</i>	Fasching!
Pustni dan, pustni dan, pridi kmalu spet,	<i>Woshonktok, woschonktok, kimət poldə bidr,</i>	Faschingtag, kommt bald wieder,
lani sem odveč ostala, ^[112]	<i>Wertn pin i ibrik plibm,</i>	im vorigen Jahre bin ich übrig geblieben,
letos že spet.	<i>Hair schon bidr.</i>	heuer schon wieder.

53 Prim. *Dečkov rog obilja*, 2, 440 in naslednja. **Mittler**, št. 407 f, 425 in naslednja. **Böhme**, št. 539, štajersko v **Schnorrovem** arhivu, 9, 371 in naslednja. **Pailler**, 1, 324. **Zingerle**, 125. **Hartmann**, št. 124, 129 ipd. **Schröer**, *Deutsche Weihnachtsspiele aus Ungarn*, 155 in sledeče. **Weinhold**, 410 in naslednja. **Tobler**, XCII in 79. **Hruschka** in **Toischer**, 47 in naslednja. **Simrock**, Kinderbuch, št. 980. Obrnjeno na parodijo v Goethejevih pesnitvi *Epiphanijs* in veliko drugih.

54 Prim. posebno **Weinhold**, 25 in sledeče. **Zingerle**, 184–202, 124. **Nork**, *Festkalender*, 743–782, 45 in sledeče. **Wuttke**, 61–63. **Montanus**, 10 in naslednja ipd.

55 Tj. peti dan, tako na splošno v bavarščini.

56 Prav tako na Koroškem (**Lexner**, 50).

57 K temu različica: Krpa usnjene hlače. Prim. koroški pregovor: »Unter der stadelbrugge sitzt a mandel, flickt die Housen«, *Zeitschrift für Mythologie*, 3, 33. **Birlinger**, 1, 12, pripoveduje o zagonetnem duhu, t. i. Hosenfleckerju, ki krpa hlače.

[110] Prostor, kjer se mlati žito. Op. ur.

[111] Nem. feist = debel, tolst. Op. prev.

[112] Zbadljiv verz o dekletih, ki se še niso omožila (gl. Tschinkel 1976: 154). Op. ur.

Na **pepelnično sredo** (*pranchmitòch*, *prancl* = post) vlečejo in mečejo ploho (*plechle pòl*). Proti večeru fantje z veliko hrupa skozi vas na vrveh vlečejo deske in jih mečejo nepriljubljenim, ob pustu še neporočenim dekletom pred hišo. Včasih takemu dekletu na prag položijo tudi lutko moškega. Istega dne »pokopljejo pusta«. Proti večeru se zbere vaška mladina s kravjimi zvonci, konjskimi kraguljčki, pokrovkami itn. Nekdo je preoblečen v duhovnika v dolgi ženski srajci, drugi pa v ministrante. Nihajo s kadilnico, napolnjeno s snovmi, ki tlijo s kar najbolj zaudarjajočim dimom, in škropijo ljudi s kropilnikom, v katerem je umazana tekočina. Na nosilih pa nosijo slamnatega moža v ponošenih oblačilih in s cilindrom (Pusta). Na vaškem trgu ima duhovnik pogrebni govor. Eden izmed fantov, ki ima na glavi poveznjen škap in je pokrit z belo rjuho, predstavlja prižnico, za katero na pručki stoji duhovnik ter z robotimi šalami in močno pretiranim gestikuliranjem v zbornem jeziku ali narečju pridiga o ljudski nizkotnosti. Zatem se celotna družba odpravi na polje. Na poti prepevajo parodije cerkvenih pesmi, premešanih z latinskimi izrazi in podobnim. Običajno v intonaciji obrednih cerkvenih pesmi zapojejo zabavljico o Martinu Luthru. Lažni duhovnik začne:

	»Martin Luther gre s soprogo večernice pet.«	»Martin Luther geht mit seiner Gattin Vesper singen.«
Deški zbor:	»Prime jo za prstke.«	»Er greifet ihr die Zehelain« (Zehen).
Zbor:	»Prstki, večernice pojte.«	»Zechelein, Vesper singen.«

in tako naprej do meč, kolen, ust, oči, čela. Na polju pripravijo grmado in ob posnemanju pogrebne slovesnosti nanjo položijo Pusta, ki ga nato ustrelijo s pištolami in zažgejo.⁵⁸

Na **cvetno nedeljo** (*polshintok*) v cerkveni procesiji otroci nosijo veje zgodnje vrbe (*Salix praecox*), ki so okrašene s cvetočimi mačicami (*múzalain*), bršljanom, svilenimi trakovi (*pintpantlain*) in rožo iz papirja (ki so jo prihranili od svatbe). Butarice čez leto doma spravijo za podobami svetnikov. Na veliki petek od njih odrežejo koščke v obliki križa in jih pritrdijo na vrata v hlev in klet za zaščito pred čarovnicami. Ker starih križcev ne odstranijo, so nekatera vrata, kot bi bila posejana z njimi. Ob bližajočih se nevihtnih oblakih nekatere od teh vrbovih šib zasadijo na polje, da jim toča ne bi mogla škodovati. Te veje veljajo za svete, zato je njihove ostanke treba sežgati.⁵⁹ Na nekaterih območjih Kočevske na veliko soboto poleg kapele zakopljejo tri jajca, ki jih je znesla črna kokoš, da bi se obvarovali pred točo.⁶⁰

Na **veliki teden** (*dai groaßə bóchə*) se udeležujejo vseh cerkvenih slovesnosti. Na veliko soboto popoldne pred procesijo vstajenja vasi svoje župnije obišče duhovnik in v farni cerkvi ali kapeli blagoslovi jedi, ki jih ljudje prinašajo v košarah: bel kruh, *úrhobainə pobólizə* (pleten kruh z veliko kvasa), šunko, klobase, hrenovo korenino, *lách* (neka vrsta pora), pobarvana jajca idr. Na velikonočno nedeljo za zajtrk jedo juho iz *woschonkrintlain*, ostankov od pustnega torca. Na velikonočni ponedeljek popoldne se otroci (deklince in dečki posebej) zberejo

58 Ta šega je razširjena tudi na Koroškem in Kranjskem (*Österreichisch-ungarische Monarchie, Kärnten und Krain*, 104 in 376 f). Običajno tudi drugod, prim. **Reinsberg-Düringsfeld**, *Das festliche Jahr*, 67. **Birlinger**, 2, 44 idr. V Unterinntalu na dan Janeza Evangelista zažgejo Martina Luthra, Zingerle, št. 1353 in 1355.

59 Prim. **Wuttke**, 134 in naslednja.

60 Prim. **Birlinger**, 2, 78.

v izbi z velikonočnimi jedmi in praznujejo pobratenje (*'s tschel*). Vsak otrok si izbere družabnika (*tschel*) in z njim deli svojo hrano, pije vino, se z njim igra trkanje pirhov (*oiarhokn*), pri čemer se blagoslovljenih jajc ne sme uporabljati ipd.

Pred binkošti je, tako kot pred božičem in veliko nočjo, po hišah veliko čiščenje. Pravo praznovanje poletja proslavljajo na predvečer godu Janeza Krstnika, gre za ostanek poganskega **praznovanja poletnega solsticija**. Praznično razpoloženje se še stopnjuje, ker se ob tem času domov vračajo krošnjarji. Popoldne pred *shūmitn* (solsticijem) v vasi postavijo mlaj (*moile*; mlado smreko ali jelko), ki ga okrasijo s trakovi, zastavicami in venci, da bi prestal vse poletje. Zvečer je kresovanje (*criaβ*, slov. kres, hrv. kries). Ob mraku se mladina iz več sosednjih vasi ob spremstvu glasbe odpravi na vzpetino, kjer zanetijo grmado iz polen in suhljadi. Fantje skačejo okrog in preko ognja ter poskrbijo za *schaibmschikn*, tj. v velikih zamahih v dolino mečejo okrogle, s smolo premazane lesene kose (*shūmiturādle*, *schaibə* ali *cócarle*), potem ko so se vneli. Okrog in okrog na vseh vzpetinah goreči kresovi in v zraku na stotine tlečih kosov dajejo veličastno podobo. Veselo praznovanje sklene skupna večerja z vinom in pečeno jagnjetino. Bolj kakor v drugih časih se ob kresu (*criaβn*) poraja veselje do petja in še posebej dekleta poleg vsakovrstnih starih ljudskih pesmi prepevajo tudi posebne *shūmitnliədlain* [= kresne pesmi].

Na Ivanje za okna in vrata zataknejo šopke iz šentjanževke (*hypericum perforatum*, *shūmitnorashə*), topolovih vej in bukovih cvetov. Šopek ima toliko cvetov, kolikor hiša šteje stanovalcev. Čigar cvet prvi ovne, ta bo prvi umrl.

Vse šege poletnega solsticija od mlaja do šopkov so razširjene po vsej Nemčiji in drugih germanskih, romanskih kot tudi slovanskih deželah.⁶¹ Kresne pesmi z duhovno in posvetno vsebino so se pele in se pojejo tudi drugod,⁶² vendar imajo tri kočevarske *shūmitnliədlain* (št. 35, 103 in 104) nenavadno vsebino, ki odstopa od ostalih. Slikajo splošno razpoloženje in prikazujejo vrvenje posameznikov na tej priljubljeni ljudski veselici. Prva poudarja cerkveni pomen dneva kot praznovanje Janeza, ki je v Jordanu krstil Kristusa. Vsebuje vesele vzklike, vendar obenem boleči pogled na slovo, ki jeseni zopet čaka moža, ki se je pravkar vrnil domov. Druga pesem opeva ljubezenski dogodek. Mladi par je čez noč ostal pri kresu. Zjutraj ga je ona prebudila z »Le vstani, ptički že pojo« in on ji odvrne »Naj pojo, kakor hočejo«, kar zelo spominja na zelo razširjen motiv mnogih priljubljenih dnevnih pesmi.^[113] Ganljiva je podoba na koncu: »Naj cveto rože, moja in tvoja (za dodati: roža) je danes ovenela.« Tesnejše stike zaljubljenih parov ob solsticiju se da dokazati tudi v Alpah in drugod. Fant skupaj s svojim dekletom (kot tukaj) zaneti skladovnico in jo skupaj preskočita ipd.⁶³ Tretja pesem opisuje priprave na praznovanje. Mladi prosijo župana (*shūpon*) za njegovega sina in hčere, motiko, njegove vole in za ogenj, s čimer bodo lahko praznovali kresovanje (*criaβ*). S precej nepomembnimi izgovori jim župan odreče vse prošnje, celo ogenj (plamen ali grmade), kar velja za najhujšo neprijaznost. Nekako je bil praznoverno previden (kar je na Ivanje zelo potrebno),⁶⁴ saj so njegove krave začarane in ne dajejo mleka. Ves mesec do praznovanja se imenuje *shūmitnmuənot*. Razen 23. junija v posameznih dolinah tudi na predvečer svetega Vida in svetega Petra, torej 14. in 28. junija, prižigajo kresove: to so tri kresne

61 Prim. posebej **Grimm**, *Mythologie*, 4, 513–521; **Nork**, *Festkalender*, 406–438; **Mannhardt**, *Baumcultus*, 508 in sledeče; **Lippert**, 157 in sledeče; **Vogt** v *Zeitschrift des Vereines für Volkskunde*, 3, 349–369; **Krauß**, *Sitte und Brauch der Südslawen*, 176 in naslednja.

62 Kresne pesmi omenjajo: **Uhland**, *Schriften*, 3, 401; **Reinsberg-Düringsfeld**, *Das festliche Jahr*, 185 in sledeče; **Montanus**, 33 in naslednja; **Hruschka in Toischer**, 61 idr.; na Sedmograškem **Schuster**, 92. Slovenske pesmi prim. *Österreich-ungarische Monarchie*, 360; **Scheinigg**, št. 93 in naslednja; ljubezenska pesem A. **Grüna**, 36, **Blasnikova** duhovna pesem, 1, 16 (Kresnice).

63 **Mannhardt**, *Baumcultus*, 464–470.

64 **Wuttke**, 76 in naslednja.

[113] V izv. Tagelieder. V slovenski folkloristiki kategorije dnevnih pesmi ne poznamo. Op. ur.

noči (*criabnacht*).⁶⁵ Prej so plameni plapolali tudi na večer Martinovega (za varovanje območja pred vremensko škodo) in gostije so trajale vso noč. Zdaj velja le še šega, ki jo imenujejo *Mérlain lôbm* ([Martina; kočevarsko *Mertl*] hvaliti). Predvečer praznujejo z boljšo večerjo, debelim polnjenim kopunom (gosi so na Kočevskem skorajda neznane) in čezmernim uživanjem vina. Več pesmi (št. 18 in naslednja) dokazuje, da se še danes živahno spominjajo svetega Martina. Gostijo priredijo tudi jeseni ob zakolu prvega prašiča, kar imenujejo svinjski praznik, *shautonz* (svinjski ples).^[114]

Zvečer 5. decembra otroke obiše sveti Nikolaj (*Mikla*, slov. Miklavž), vendar ne kot škof, ki ga spremljata hudič in angel, kot je sicer v navadi na Kranjskem, temveč kot posameznik v strašljivi preobleki in je bolj podoben parkeljnu.^[115]⁶⁶ Otroci morajo moliti, tiste pridne obdari, poredne pa vtakne v vrečo. Vsak otrok pred spanjem na okno postavi čevelj in zjutraj v njem najde sadje ter novčiče.

Na dan cerkvenega zavetnika na Kočevskem slovesno obhajajo žegnanja. To so ljudske veselice celotne župnije. Večinoma gre za obilico jedače in pijače, včasih pride tudi do pretepa. Na jezikovnem otoku je veliko božjih poti. Kočevarji romajo tudi v božje kraje v sosesčini, vendar je to moralo biti prej bolj v navadi kot danes, kar izkazujejo romarske pesmi (št. 9, 20 idr.).

Žetvenih šeg na Kočevskem ni, saj jih slabo rodovitno poljedelstvo ni moglo spodbuditi ali ustvariti. Na tem območju najdemo le številne praznovorne zaščitne ukrepe proti vremenski škodi. Ob priliki smo jih več že omenili. Drugače spomladi v ta namen naredijo še marsikaj. Razen vrbovih vej iz butaric v polja zasadijo tudi druge palice z rožami, da ne bi bila zarečena (*wrmoint*, nem. vermeint).⁶⁷ Proti nevihti na razpotjih, navadno sredi vasi, zanetijo ogenj (*kraizwaiar*). Ogenj poskušajo zanetiti z drgnjenjem trske pod vratnim krilom, ga prestrežejo s kresilno gobo in z njim zanetijo brinovo dračje, vrbove veje, smrdljivi bezeg, zakrpane čevlje, svinjski gnoj ali kaj drugega. Bolj kot ogenj zaudarja, boljši naj bi bil učinek. Če naj bi ogenj na razpotjih pomagal tudi proti koleri, morajo preko njega skočiti ženske (tako se je dogajalo še v letu kolere 1855).

Krstne šege. Oče novorojenega otroka gre sam prosit botra in botro. V roke vzame klobuk in govori: *wölgñ tət a bak, dai main isht intr də ponk gəwöl* (»Sledite mi malo, moja je padla pod klop«, tj. je rodila.) Krstna botra na dogovorjen dan prideta po otroka in ga odneseta v cerkev. Prvemu, ki ga srečata, data kruh, da bi bil tudi otrok radodaren. Po krstu sledi skromen zajtrk in šele teden ali dva kasneje, ko se je otročnica lahko udeleži, priredijo krstno gostijo (*pfotrschoft*). Oče ponudi pojedino, gostje pa obdarijo otročnico in otroka. Krstni botri podarjajo predvsem srajčke. Otroke, kot pravijo, prinesejo iz vaške luže ali vodnjaka. Štorklje in njenega pomembnega poslanstva na Kočevskem ne poznajo.

Najbolj priljubljena krstna imena za dečke so: *Hanshe, Matl* (Matthias), poleg tega še *Andrle, Töne* (Anton), *Bartl* (Bartholomäus), *Göre* (Gregor), *Jacl, Jöshe, Jüre* (Georg, slov. Jurij), *Lüc* (Lukas), *Mârt* (Martin), *Mrosch* (Ambrosius), *Michl, Pâte* (Paul), *Peatr, Stefon*; za dekleta pa: *Mine* (Maria) – tako je ime morda vsaki tretji Kočevarici – nato še *Elshe, Geare* (Gertrud), *Greate, Cate, Leane* (Helene), *Neashe* (Agnes, slov. Neža), *Pürga* (Nothburga), *Ursche, Barwro* (Barbara). Poleg najpogostejših oblik so

65 Na Koroškem 23., 28. junija in 3. julija (pred sv. Urhom), *Zeitschrift für Mythologie*, 3, 31.

66 **Grimm**, *Mythologie* 4, 417, 425 in naslednja, 781 idr.

67 »Zarečenega« se bojijo tudi na Tirolskem, prim. **Zingerle**, št. 1322, in na Koroškem, *Zeitschrift für Mythologie*, 4, 408 in naslednja.

[114] Izraz se nanaša na »praznik« kolin oz. obred zakola prašiča, izdelave mesnin in zaključno zabavo s hrano, pesmijo in plesom. Izrazi »prašičji praznik«, »svinjski praznik« itd., so prisotni tudi drugod na Slovenskem (gl. Bogataj 2017: 21). Op. ur.

[115] V izv. Knecht Ruprecht. Op. ur.

tudi daljše oblike kot: *Gerate, Catiza; Moleansehizle* (Magdalena) ipd. Godu in rojstnega dne se spominjajo v družinskem krogu. Slavljenca zvežejo s trakom ali vrvjo in ga imajo zvezanega tako dolgo, dokler čestitke svojcev niso pri koncu.

Največje slavje v življenju posameznika je **poroka**, ki je na Kočevskem nadvse bogata s poetičnimi šegami, pesmimi in reki. V 17. stoletju je že **Valvasor** posredoval kratek opis kočevarske svatbe.⁶⁸ Ob začetku stoletja se je še odigralo celoten spodaj opisan postopek⁶⁹ in še danes se je, posebno v odročnih dolinah, ohranilo veliko omejenih šeg in vse ženitovanjske pesmi. Prej so se poročali zelo mladi: dekleta s trinajstimi ali štirinajstimi leti, fantje pa že z osemnajstimi leti, deloma tudi zato, da bi se tako izognili vojaški službi. Zdaj se redko poročajo pred dvajsetim oz. štiriindvajsetim letom. Tisti brez imetja se večinoma poročajo iz ljubezni. Fant se, takoj ko se lahko, poroči z dekletom, s katerim je dlje časa v intimnem odnosu. Toda pri premožnih kmetih, in to je povsod tako, se navadno starši po preudarku obojestranskega gmotnega stanja dogovorijo za zvezo med svojima otrokoma. Če je oče polnoletnega fanta spoznal pošteno dekle iz enakovredne družine, tja na prvo poizvedovanje pošlje katero koli starejšo žensko, tudi beračico ali berača. Šele nato gresta s sinom na snubitev. Če družina privoli, temu sledi prava slovesna snubitev s petimi možmi (*barwearə, barwarlain* [= snubci]). Navadno nevesta snubce pričakuje na lini, se poslej skriva na podstrešje in jo je treba poiskati. Zatem se natančno dogovorijo glede dote. V znak zaroke si zaročenca podata roki in se poljubita, on ji podari tolar, ona pa njemu *hídrle* (ovratno ruto). Eden od snubcev z vriskom skozi okno sosesčini oznani potrjeno zaroko.

Poroka (*hoachzait*, posebno cerkveni obred se imenuje *kônə*) po navadi sledi že čez nekaj tednov. Praviloma se odvija poleti, ko je večina moških doma, navadno v nedeljo, ponedeljek ali torek. V četrtek pred poroko ali na predvečer poroke k nevesti pridejo prijateljice in ji pomagajo pri *kranzlain pintn* [= spletanju venčka]. Pride tudi ženin s svojimi prijatelji (nekoč vedno na konju). Za mladoporočenca spletejo venca, za njune navzoče prijatelje pa povežejo šopke (*peschlain*), ki so hkrati vabilo na poroko. Pri izdelovanju vencev prepevajo (št. 105), kjer nagajivo in obenem otožno tarnajo nad izgubo devišstva »Danes je bila devica vesela, vesela ne bo nikdar več. Lahko bo še vesela, devica ne bo nikdar več« ipd. Takšne pesmi, v katerih prijateljice obžalujejo konec lepega deklišтва, so znane povsod.⁷⁰

Na poročno jutro se ženin s svojimi prijatelji prikaže pred nevestino hišo. Prej je nosil staro nošo, kasneje je zraven v visoke škornje zatlačenih lanenih hlač nosil črn frak in cilinder z rdečim trakom, danes pa nosi temno meščansko obleko in seveda šopek v gumbnici. Glavna oseba poleg njega je *staraschinar* (slo. starešina, najstarejši),⁷¹ pozavčín. Ta (v četrtek pred dogodkom) povabi goste, sodeluje pri vseh pripravah, razdeljuje obed ipd. Navadno je to bližnji sorodnik ali ženinov prijatelj v najboljših letih. Prepozna se ga po črni žametni čepici. Na nevestinem domu možje naletijo na zaprta vrata. Starešina torej zakliče: »*gabət insch aißar inshr dai scheanə praüt*« (dajte nam našo lepo nevesto). Nevestin oče odvrne: »Tukaj je« in iz hiše pošlje nevestino vodiljo (*wiararin*). Ženin mora z njo na cesti pred hišo trikrat zaplesati. Po vnovičnih prošnjah nevestin oče iz hiše pošlje družico,^[116] ki ima na glavi obroč iz testa (*toigain págə*). Z njo mora zaplesati eden izmed ženinovitih bratov ali prijateljev. Končno se pojavi

68 **Valvasor**, 2, 301.

69 **Hacquet**, str. 9.

70 **Nork**, *Sitten und Gebräuche*, 168. **Dečkov rog obilja**, 2, 56. **Schuster**, 76 in naslednja.

71 Tudi v Šleziji in v severnomadžarskem pogorju ima šaljivec pri nemških porokah slovansko ime (druschmann, truschbe, prim. **Schröer**, 279), v avstrijski Šleziji Druschma (**Peter**, 2, 216) iz slovanske besede družba.

[116] V izv. Kranzeljungfrau. Op. ur.

nevesta in ženinu slovesno ponudi vrč vina. On odpije in ji da piti, nato pa vrč vrže ob tla, da se razbije. Zatem skupaj zaplešeta. Nevesta nosi domačo nošo, toda iz finega belega platna in z bogato vezenino ter črno jopo, ki jo nosi le med poročnim obredom. Takšno jopo imajo le bogatejše ženske, siromašnejše si jo izposodijo. Nevesta na glavi nosi venec, bogato izvezen s perlami, zlatom in trakovi, z umetnimi rdečimi kitami (*riegl*) in okrašen z belo tančico. Nošenje venca je seveda dovoljeno le devicam. Nevesta ima v torbici sukanec in denar, da ji nikoli ne bi primanjkovalo lanu in denarja, ter žitna zrna, da bi poljščine dobro uspevale.

Sprevod se nato pomakne proti cerkvi. Spredej grede godci, dva šaljivca (*pojzl*, klovn) v pisanih oblačilih in z rdečimi zastavami se na konju ali peš podita okrog spreveda in uprizarjata vsakovrstne norčije. Če je nevesta nepriljubljena, fantje na poti k cerkvi na eno izmed dreves obesijo slamnato babo. Včasih predrzni fantje za šalo ukrajujejo nevesto in ženin jo mora pridobiti nazaj. O resnični kraji neveste v Gotenici poročata **Valvasor** in še danes živeča pripovedka.⁷² Med cerkvenim poročnim obredom nevesta neopazno spusti jabolko na tla, da se ji odkotali za hrbet, kar naj bi ji prineslo lahek porod (*otr cōclt dos â gearn, bues nochkimæt*). V preteklosti se je nevesta po poroki zavihetela k ženinu na konja, z njim izpila vrč vina in ga čez glavo vrgla za hrbet na tla. Danes se na ženinov dom odpeljejo z vozom. Kadar mora sprevod skozi tuje vasi, ga na poti ustavljajo v naglici postavljene šrange, in šele po plačilu v denarju ali kruhu sme nadaljevati pot. Razen tega uganjajo različne norčije, npr. na prednji del voza posadijo žensko slamnato lutko in jo brž odpeljejo. Godci morajo teči za njimi in dobiti v roke slamnato babo (*babæ*), da bi jo raztrgali. Pred ženinovo hišo pa potekajo daljša šaljiva pogajanja in nevesto spustijo v hišo šele takrat, ko sprejme postavljene pogoje. Tašča ji je некоč v pozdrav izročila vrč vina, potem ko je nevesta v hišo vrgla dukat. Poročna gostija se odvija v ženinovi hiši ali hiši nevestinih staršev, pogosteje pa v gostilni. Starešina vse razporedi, godci pa skrbijo za zabavo. Med drugim zapojejo *Godčevo pesem* (št. 107), s katero starešino pozivajo, da tudi njim ponudi jedačo: kokošje vratove in prsi, kos bravine, filo itn. V pesmi poimenujejo posamezne godce in na imena rimajo izbrane jedi. Godci pretijo, da bodo, če ničesar ne dobijo, udarili nevesto ali jo odpeljali na podstrešje. Po odpeti pesmi eden od godcev z dvema okrog obrnjenima kozarčema stopi k starešini in pravi: »*Biær hûbm gæheart, aß iær nisch mear bain hot* (da nimate več vina), *aiær küchl ischt aüsgæprün* (na koncu z močmi), *air waßle* (sodček) *ischt aüsgærün*. *Biær hûbm obr nôch a puævr taüshnt empr* (vedro), *wrlaicht kâfæt iær insch bos ub* (morda nam kaj odkupite)« [= Slišali smo, da nimate več vina, vaš kuharček je na koncu z močmi, vaš sodček je prazen. Ampak mi imamo še nekaj tisoč veder, morda nam kaj odkupite.] Nato začno v šali med seboj barantati, dokler starešina ne izrazi pripravljenosti, da bo zbiral za godce. Poslej prideta na vrsto *barfm* (metanje) ali *schtekn*, tj. starešina vzame izvotljen kruh ali kolač in vanj vtakne šopek rož. Zbranim pove, da hoče zasaditi drevo, za kar potrebuje zemljo, gnojilo, količek itn. Namesto navedenih stvari vsi gostje mladoporočencema darujejo denar, ki ga »vtaknejo« v kruh ali »vržejo« na krožnik. Ob tem pojejo pesem št. 108: »Semkaj, le semkaj, ženinov oče! Ne bo mu težko za to podariti kak tolar. Več ko bo dal, bolj bomo zadovoljni.« Nato v pesmi pozovejo taščo, svakinje, prijatelje itn. Če kdo da premalo, vsi zapojejo: »Še en kriv prst ima (nekaj še ima v dlani), dajte mu piti.« Po darovanju mladoporočenca v zahvalo zapojeta kitico: »Ko pride čas, vam bova povrnila.« Enako šego in ob tem čisto podobne pesmi imajo tudi Slovenci.⁷³

72

Valvasor, 2, 79, dogajanje postavi v 17. stoletje, pripovedka pa v 16. stoletje, prim. VII. poglavje.

73

Blasnik 1, 3. »le sem, le sem hišni oče, ino tudi hišna mati, le sem se pomikajte, v jabelko potikajte. Le sem, le sem, brat in sestra, k življenju pomagajte, ino tudi radi dajte« ipd. in 3, 57 idr. »Sdaj pa oče starašina, dajte vsacemu kozarc vinac« ipd. »Kaj se boste pogledvali, ki bi rad neč ne dali ...«

Majhni otroci zlezejo pod mizo in mladoporočencema božajo stopala, da bi dobili posladek. Svatje med gostijo pojejo pesem št. 110: »Poljubi me, lepa bela golobica, jaz sem tvoj in ti si moja«,^[117] pri čemer se morata mladoporočenca ob vsesplošnem odobravočem smehu poljubiti. Ob koncu obeda nevesti med petjem poslovilne pesmi št. 109 snamejo venec in tančico: Čebela (tj. nevesta) leti prek visoke gore, da bi videla v očetnjava. »Res mi je hudo za očetom. Oče, ali še raste moja roža? Roža še raste, cvetec pa je odpadel, tvoj ženin ga je utrgal.« Pesem se ponavlja in očeta nadomestijo tudi mati, brat, sestra, prijatelji.⁷⁴ Pri tem mora nevesta bruhniti v neutolažljiv jok, če noče, da jo doleti pomanjkanje. Na poroki pojejo tudi visokonemške pesmi, npr. tudi sicer znano pesem (prim. **Erk**; št. 543):

1.
*Cvetijo vrtnice, cvetijo nageljni,
 cveti ena rožica, spominčica.
 Rečem še enkrat: lep je mladosti čas,
 lepa je mladost, ne pride več nikdar.
 Ne pride, ne pride več nikdar,
 v vojski je ostala,
 lepa je mladost, ne pride več nikdar.*
2.
*Eno deklico imam rad za kratek čas,
 za kratek čas ima deklica rada mene,
 zato pravim še enkrat: lep je mladosti čas itn.*
3.
*Raste vinski trs, trs s trtico,
 ta trtica rodi dobrega vina,
 zato pravim še enkrat: lep je mladosti čas itn.^[118]*

Nekoč je s stropa nad mladoporočencema visel obroč iz testa, ki je naznanjal trdnost zakona. Če je nevesta izgledala premajhna in premlada, so ji stol podložili z nekaj odevami. V sosednji sobi so se gostili posli in šaljivci.

Če je gostija v hiši nevestinih staršev, se nevesta šele potem poslovi z ganljivo pesmijo (št. 106): »Bog vas varji, mati ljuba moja, vidim vas danes in nikdar več.« Še enkrat hoče pogledati v materino omaro, da bi vzela nekaj oblačil, vendar ji mati to prepreči. S tem ji nakaže, da ima odslej svojo omaro in lasten dom. V podobnih pesmih se poslovi od očeta, bratov in sester, pri čemer solze tečejo v potokih. Te pesmi ob slovesu^[119] so znane tudi drugod.⁷⁵

74 O slovanskih vzporednicah k pesmi prim. **Krauß**, *Sitte und Brauch*, 415. Pogosto se motiv ponavlja: »Gore, spustite se, da lahko vidim v deželo svojega hrepenenja«, prim. **Wenzig**, 26; **Kapper**, *Slawische Melodien*, 20.

75 **Mittler**, št. 337; **Schuster**, 74 in sledeče; **Meinert**, 128.

[117] Avtor besedila ne navaja dosledno, kakor je navedeno v pesmi. Podobno tudi drugod v knjigi. Op. ur.

[118] V izv. 1. Es blühen Rosen, es blühen Nelken, | es blüht ein Blümelein, Vergissmeinnicht. | Ich sag' es noch einmal: schön ist die Jugendzeit, | schön ist die Jugend, sie kommt nicht mehr, | sie ist beim Militär, | schön ist die Jugend, sie kommt nicht mehr. | 2. Ich lieb' ein Mädchen zum Zeitvertreibe, | zum Zeitvertreibe liebt das Mädchen mich, | drum sag' ich noch einmal: schön ist die Jugendzeit u. s. w. | 3. Es wächst ein Weinstock, ein Stock mit Rebelein, | aus diesen Rebelein, da wächst ein guter Wein, | drum sag' ich noch einmal: schön ist die Jugendzeit u. s. w. Op. ur.

[119] V izv. Scheidelieder. Op. ur.

Za slovo popijejo še Janezov žegen. Kakor hitro nevesta sede na voz (nekoč na konja), vsi zapojejo:

Ko se je zavihtela nanj, je jokala.	<i>Shi ischt aufgəshaßn, shi hot gəshnúpfazət,</i> (geweint [= jokala])
Ko je tja odjezdila, je vriskala.	<i>Shi ischt ahingəritn, shi hot gəjúcazət</i> (gejauchzt [= zavriskala]).

V nekaterih krajih, kot v Starem Logu,^[120] je v navadi sredi glasnega svatbenega veselja narediti premor in se spomniti preminulih sorodnikov. Nato v zboru zapojejo otožne pesmi št. 38 do 40, kjer preminule duše pripovedujejo o svojem trpljenju, tožijo nad zapuščenostjo in prosijo za odrešilne molitve. Vsi so ganjeni do solz. Ta lepa šega je v drugačnih oblikah v navadi tudi pri sedmograških Sasih⁷⁶ in pri Madžarih, Bavarci pa na poročni dan za pokojne sorodnike berejo zadušnice, obiščejo njihove grobove ipd.⁷⁷

Tudi v Gornji Avstriji mrtvim dušam v usta polagajo pesmi, s katerimi se poslavljaajo od sveta in ljudi ter prosijo za molitev in sočutje.⁷⁸

Po poročni gostiji mladi plešejo pozno v noč. V nevestini kamri ženin nevesti sezuje čevlje in nogavice, nato pa vsak od njihju razpusti eno njeno kito. Če on konča prej, bosta dobila sina, če prej konča ona, pa hčer. Ženin nato preko glave vrže čevlje: če so s konicami obrnjeni proti vratom, bo umrl pred ženo, če pa proti postelji, bo ona umrla pred njim.

Naslednje jutro v hišo mladoporočencev spet pridejo sorodniki in prijatelji. Toda tokrat vsak gost s seboj prinese jedi in v obliki piknika se gostija nadaljuje še več dni, kdajpakdaj tudi ves teden. Nekdaj so zgodaj zjutraj na poporočni dan nevesto z godci peljali k vodi, ji ponudili vrč vina in tri kose kruha. Naredila je požirek in po enkrat ugriznila v vsak kos, preostanek pa vrgla v vodo.⁷⁹

Te ženitovanjske šege seveda niso navzoče le na Kočevskem. Gre zgolj za poseben razvoj oblik, ki so splošno v navadi. V nekaterih posameznostih so podobne slovenskim šegam. Tudi tam je starešina prireditelj celotne slovesnosti. Na poročno jutro namesto neveste ženinu naproti v šali najprej pošljejo druge ženske. Razvijejo rdečo zastavo (kot pri vseh južnih Slovanih). Med gostijo ob šaljivih pesmih zbirajo za godce in mladoporočenca, svatba traja več dni in kot nekoč na Kočevskem sledi poporočno slavlje ob vodi.⁸⁰ Vendar so najbolj izstopajoči deli poročnega slavlja skupni bavarskemu plemenu, bržkone so tudi splošno arijski.

Zmeraj pridejo nevestini prijatelji, da bi ji nadeli venec in slovesno vzeli slovo, povsod so svatbeni mojster in šaljivec, rdeči ali pisani trakovi na klobukih, tekmovanje v teku po poročnem obredu,⁸¹ zaustavljanje poročnega sprevoda s šrango, navidezna ugrabitev neveste, zbiranje darov za mladoporočenca na šaljive posredne načine in pitje šentjanževca.⁸² Ampak tesna povezanost šeg z razpoloženskimi svatbenimi pesmimi se v takšni popolnosti, razen pri Kočevjarjih in sedmograških Sasih, ni ohranila v nobeni nemški deželi.

76 Prim. **Schröer**, 282.

77 **Bavaria**, 1, 396. **Reinsberg-Düringsfeldovo Hochzeitsbuch**, 123.

78 29. *Linzer Museumsbericht*, 144 in 146.

79 Podobno pri južnih Slovanih, prim. **Krauβ** v *Zeitschrift des Vereines für Volkskunde*, 2, 183.

80 Prim. A. **Grün**, 150 in sledeče; **Reinsberg-Düringsfeld**, *Hochzeitsbuch*, 86–93; *Österreichisch-ungarische Monarchie*, 364–366; **Blasnikove Slowenische Hochzeitslieder**, 1, 1–5, 3, 56–89.

81 **Weinhold** v *Zeitschrift des Vereines für Volkskunde*, 3, 13–16.

82 **Bavaria**, 1, 396–407. Prim. tudi preostale zvezke *Bavarie*, in **Reinsberg-Düringsfeldovo Hochzeitsbuch**; **Zingerle**, 13–26; **Birlinger**, 2, 377 in naslednja. Za sedmograške Sase prim. **Schuster**, 68–90, 444–447.

[120] V izv. Altlaag. Op. ur.

Nekateri stari ostanki še prikazujejo **pogrebne slovesnosti** pri Kočevarjih. Ko se bolnik bliža smrti, mu držijo blagoslovljeno svečo. S tem naj bi mu olajšali umiranje. Gre za staro, povsod znano šego.⁸³ O smrti poročata dve pesmi (št. 36 in 37): »Ko mi svečo bodo držali, o Jezus, bodi ob meni.« Pesem št. 36 izkazuje še druga dejanja. Mrliča oblečejo in ga položijo na pare, nato ga zapro v krsto, položijo v grob in *zúəgəriət*, tj. zasujejo z zemljo. V pesmi št. 37 umirajoči govori: »Oče, držite mi blagoslovljeno svečo, kajti moram se ločiti.« Z značilnimi besedami se poslovi tudi od ostalih članov: »v zelenem vrtu vas počakam«.⁸⁴ Obstaja veliko nemških ljudskih mrliških pesmi⁸⁵ in še posebej pogosto se, kot v navedenem primeru, ob smrtni uri po pomoč obračajo k Jezusu.⁸⁶

Nadalje je v navadi, da umirajoči, potem ko prejme maziljenje, skliče celotno hišo, vsem da dobre nauke in kot Janezov žegen popije kozarec vina. Često se je dogodilo, še leta 1894 pri triindevetdesetletnem starcu iz Livolda, da je bolnik umrl neposredno po Janezovem žegnu. Na Kočevskem na pogrebu vsi možje nosijo goreče sveče. Trupla neporočenih krasijo venci iz žanjevca.

Po pogrebu se na pokojnikovem domu ali v gostilni na račun svojcev odvija sedmina (*də shíbm̩tə*). Svojci in žalujoči prijatelji se zberejo ob dolgi mizi. Cerkovnik najprej revežem in otrokom, čakajočim pred vrati, razdeli kruh, nato se vrne v izbo in zakliče: »*də shíbm̩tə pəgint*« [= sedmina se začenja]. Zatem izreče nekaj molitev: najprej za pokojnikovo dušo, nato za vse uboge duše v vicah, za dušo, ki bo naslednja preminila, in za vse prijatelje. Potem se je in pije. Na mizi je sedem vrst različnih jedi, sedem velikih hlebcev kruha (štirje pšenični in trije proseni) ter ustrezna količina rdečega vina. Dobrota in bogastvo jedi sta seveda odvisni od razmer svojcev, vendar gostje navadno jedo in pijejo več ur.

Sedmine, ki so nedvomno zunaj starih daritev umrlemu, so bile v nemškem srednjem veku splošno znane pod imenom »sibende«. Največkrat so jih praznovali teden dni po pogrebu. Danes so na Bavarskem, v Solnogradu, na Koroškem itn. splošno v navadi bogate sedmine, ki so povezane z molitvami za pokojnika. Na Bavarskem se gostija odvija sedmi in trideseti dan po smrti ter na dan obletnice smrti, na Koroškem, Tirolskem ter pri Slovencih (kjer se šega imenuje »sedmina«) pa običajno, enako kot na Kočevskem, takoj po pogrebu.⁸⁷ Ime najbrž izvira iz sedmega dne, četudi se danes tega več ne držijo.

Enako stare kot sedmine so tudi mrliške tožbe: improvizirane žalostinke^[121] na parah pokojnega sorodnika ali prijatelja. Pri antičnih ljudstvih so bile običajne, prav tako obstajajo dokazi o njihovem obstoju v staronemških časih.⁸⁸ Do danes so se ohranile pri primitivnih ljudstvih in na območjih, nekoliko odmaknjenih od moderne kulture. Pri Fincih,⁸⁹ Korzičanih,⁹⁰ Čehih,⁹¹ Nemcih na severnem Madžarskem⁹² in sedmograških Sasih⁹³ najete objokovalke ali sorodnice pred ali med pogrebom z ritmičnim popevanjem v svobodnem verzu gostobesedno opisujejo življenje, značaj in način smrti pokojnega, pogosto z ganljivo, tragično ironijo. Tudi na Kočevskem poznajo nekaj podobnega

83 Wuttke, 428.

84 Prim. več o tem v VIII. poglavju.

85 Npr. Schlossar, št. 8 in naslednja.

86 Ditfurth, 1, 14. Böhme, št. 659. Še posebej na koncu božičnih pesmi, npr. Lexer, 326; Weinhold, 431; Ditfurth, 1, 93.

87 Wuttke, 437. Bavaria, 1, 413; 2, 324. Österreichisch-ungarische Monarchie, 131, 377.

88 Kelle, Literaturgeschichte, 37.

89 G. Meyer, Essays und Studien, 1, 160.

90 Gregorovius, Corsica, 2, 34–88.

91 Kapper, 2, 405.

92 Schröer, Versuch einer Darstellung der deutschen Mundarten des ungarischen Berglandes, 1, 157 in 150.

93 Schuster, 457 in sledeče.

[121] Gre za naricanje oz. žalovanje za umrlim s petjem obrednih pesmi. Op. ur.

(čeravno bolj izjemoma). Neki duhovnik mi je pripovedoval, da je pred leti v vasi Rogati hrib^[122] na pokopališče vodil pogrebni sprevod za otroka. Ko so truplo spustili v grob, se je njegova mati vrgla na tla, približala obraz grobu in začela jadikovati. Začenši vsak verz z jau, jau (vzkliki bolečine pri Kočevarjih) je pela o blagem, prijaznem značaju otroka, o tem, kako rada ga ima, o njegovi težki bolezni, pogrebu in vedno znova »jau, jau, zdaj ležiš v grobu – jau, jau, in jaz žalujoča ostajam«.

Večina praznovernih šeg in verovanj izvira iz **pregona čarovnic**, ki se ga Kočevarji nadvse trdovratno oklepajo. Kot sem že prej omenil, so ob božiču čaravnice na svojem višku. Takrat se ljudem najbolj približajo, naredijo največ škode, vendar jih je tudi najlažje prepoznati. *Hexin* [= čaravnica] (*hexə* pomeni varljivo svetlikanje^[123]) tudi na Kočevskem velja za povzročiteljico neviht, zlasti toče. Že **Valvasor** pripoveduje, da Kočevarji ob neurju ne le molijo, temveč se tudi oboroženi odpravijo nad copniško golazen.⁹⁴ Danes z možnarji, puškami in pištolami v nevihtni oblak streljajo zdrobljene bakrene novce ali svinjske kocine in so prepričani, da vidijo padati čaravnice, ki so jih zadeli.⁹⁵ Kadar so obstreljene, jih prepoznaš po zasolzenih očeh. Prav tako ne prenesejo dima smrdljivega bezga in pred njim bežijo. Za zaščitno sredstvo pred copnicami velja tudi *bit* (srednjevisokonemško wit, vrv iz pletenega trsa), izjemoma zvita v levo in shranjena v žepu telovnika. Starke, ki se jim solzijo oči in živijo same, pogosto veljajo za čaravnice in otroci se jih močno boje. Kadar so otroci za zaprto ograjo domačega dvorišča, se lahko iz mimoidočih čarovnic norčujejo, saj se jim ne more nič zgoditi. Nasprotno pa je v gozdu nevarnost zelo velika. Kot so mi pripovedovali, je v Gotenici pred približno štiridesetimi leti izginil otrok, ki so ga slišali kričati v gozdu. Šest dni ga je iskalo veliko ljudi in čeprav so ga ves čas slišali nekje v bližini, niso mogli odkriti, kje je. Ko so ga končno našli, je bil mrtev. Čaravnice so ga namreč tako dolgo zadrževale in ga skrivale pred človeškim pogledom. Te ženske znajo začarati tudi krave, da so *pashaichent* (srednjevisokonemško besihen), tj. da ne dajejo več mleka. Čaravnica nato pomolze svojo kravo, in sicer na verigi, s čimer pridobi mleko začarane krave. Brocken^[125] južnih Slovanov je hrib Klek pri hrvaškem Ogulinu, čisto blizu jezikovnega otoka. Več neobljudenih krajev na Kočevskem velja za mesta, kjer plešejo čaravnice. Neke noči je mimo takšnega kraja blizu Starega Loga šel mlad fant in med plešočimi prepoznal svojo mater: »Amo [= mama], ste tudi vi zraven?« je prestrašeno zaklical. »To bo tvoja in moja nesreča«, je odvrnila. Naslednjega jutra so jo našli obešeno na lipi, in sicer tako umetelno, da so morali pripeljati rablja iz Ljubljane, da je sprostil zanko. Toda sin je postajal vedno bolj bolehen in ko je umrl, so opazili, da v telesu nima srca, tega so kasneje našli v senu.

Seveda je znano, da so podobni pogledi na čaravnice v Nemčiji splošno razširjeni.⁹⁶ Ohranili so se tudi še pri Slovencih. **Valvasor**, ki je verjel v čaravnice, pripoveduje več zgodb o čarovnicah s Kranjske in poudarja, da naj bi v njegovem času čaravnice prebivale zlasti na Snežniku,^[126] v Ložu in Cerknici, torej v hriboviti divjini okrog Kočevja,

- 94 **Valvasor**, 2, 300: »Kajti ker so enako kot drugi Kranjci zapadli v zmoto, da nevihte, zlasti hude, povzročča copniška zalega, pritečejo nekateri od njih ven s starimi metlami, gnojnimi vilami in podobnimi vaškimi ali hišnimi armaturami ter suvajo z njimi v zrak proti temnim oblakom zoper hudiča in njegove privrženke v utvari, da ga bodo tako z njegovimi copnicami vred pregnali.«^[124]
- 95 Prav tako je pri južnih Slovanih: **Krauß**, *Südslawische Hexensagen, Mittheilungen der anthropolog. Gesellschaft*, 14, 46.
- 96 Prim. **Grimm**, *Mythologie*, 4, 873–912; **Wuttke**, *Register*, 475 in naslednja; Zingerle, 59–68.
- [122] V izv. Hornberg. Op. ur.
- [123] V izv. Irrlicht. Op. ur.
- [124] Prevod po *Slavi Vojvodine Kranjske*, 301. Op. ur.
- [125] Gora Brocken v severni Nemčiji v pogorju Harz, kjer je bilo po ljudskem izročilu zbirališče čarovnic (Jacobs 1879). Op. ur.
- [126] V izv. Schneeberg. Op. ur.

vendar naj bi jih krajevni sodniki uničevali z ognjem in mečem.⁹⁷ Dandanes je pri južnih Slovanih znano veliko število pripovedk in pesmi o čarovnicah.⁹⁸ Neka kočevarska pesem o čarovnicah izvira neposredno iz južnoslovanske različice. To je pesem (št. 100) »*Sinik*« (slo. sinek) *Marko*. Krstno ime Marko je na Kranjskem zelo razširjeno. S tem je lahko mišljen tudi kraljevič Marko, glavni junak srbskega ljudskega pesništva. Marko v pesmi pripoveduje, da so mu ponoči na visoki gori divje ženske (čarovnice) iztrgale srce in ga spekle. Bile naj bi njegova mati in sestre, zaradi česar jim želi pekel. Svakinja naj bi ga branila, zato ji želi večno veselje. V pripovedih o čarovnicah se pogosto ponavlja, da so nekomu škodo povzročile ravno najbližje sorodnice (zlasti mati). Kočevarski pesmi o čarovnicah se povsem približa več hrvaških in slovenskih pesmi.⁹⁹ Zjutraj se sin slabo počuti. Ko ga mati ali sestra vpraša, kaj se mu je pripetilo, odvrne, da so mu ponoči čarovnice iztrgale srce: mati, botra in sestra ali najdražja. Po drugih različicah je sestra le svetila ali jokaje stala ob strani. Za kazen mladenič coprnice privoščijo mukotrpno smrt, sestri, ki ga je varovala, pa bogato plačilo.

Sorodnica čarovnic je *teadin*, prinašalka nesreče, ki jo poznajo tudi Korošci in nemški Madžari.¹⁰⁰

Milostljivejše so **gozdne žene**,¹⁰¹ ki pa se zaradi človeške hudobije vse bolj umikajo. Ko se na vrhu hribov kadi, na Kočevskem pravijo, da gozdna žena (*wrâ*) kuha. V različnih krajih so pomagale ljudem v stiski, vendar so jih pri plačilu ogoljufali, zato so izginile. V Mavrlenu so gozdni ženi namesto zahtevanega pšeničnega kruha dali slab prosen kruh. V Rodinah je gozdna žena pozdravila veliko bolnikov, za kar je zahtevala kislo mleko. Nekoč so jo hoteli ogoljufati in so ji ponudili kislo vino. Seveda je to opazila in rekla: »*Laitlain, bain ischt ohr norhait wuâtr, milich ischt ohr tûgnt müâtr*« (Ljudje, vino je oče vseh norosti, mleko je mati vseh kreposti). Izginila je in niso je več videli. Posamezne *bildə wrâgn* živijo v jamah, ki se zaradi tega imenujejo *wrâgnlechr*. V Poljanah včasih po košnji v dolino pride pojoča *baiße wrâ* z dvema prijateljema, si vzame nekaj snopov, in z njimi spet izgine v pogorje. Njena pojava vzbudi veselje, kajti napoveduje rodovitnost in blagoslov.¹⁰² Z *baiße wrâ* označujejo tudi devico Marijo (prim. pesem št. 68).

Na Kočevskem pripovedujejo tudi o **velikanih**. Zadnji so živeli v Koprivniku, kjer še vedno stoji vodnjak, ki so ga zgradili. Ko so ljudje končno prodrli tja in obdelali polje, je ajdovska deklica vprašala: »Kaj delajo te mravlje?« Stara ajdinja ji je odvrnila: »Te mravlje nas bodo še vse pregnale.«¹⁰³

Mitološka bitja na Kočevskem so tudi gorski duhovi, ki se norčujejo, a tudi posojajo denar, t. i. *schkratl* (starovisokonemško *scrato*),¹⁰⁴ tudi na Koroškem¹⁰⁵ in pri Slovencih zlasti na območju Triglava (škrat) po ljudskem verovanju živijo še danes, prav tako majhen hišni duh *pfinstokmandle* (četrtkov možic). Ta je čisto majcen in nosi širok

97 **Valvasor**, 2, 477; 1, 359 in naslednja idr.

98 **Krauß**, *Hexensagen*, 14, 13–48 in še posebej 28.

99 Pri **Kraußu**, *Südslawische Hexensagen*, 33–35 so natisnjene druga poleg druge. Pesem o treh čarovnicah poznajo tudi Slovaki na Madžarskem, prim. *Ethnolog. Mittheilungen aus Ungarn*, 1, 90 in naslednja – Sklep kočevarske pesmi je v nemščini pogosto podoben, prim. npr. Mačehina pesem v **Erkovem Liederhortu**, št. 2: »Otrok, kaj želiš svojemu očetu? Mesto v nebesih! In kaj svoji materi? Mesto v peklu!«

100 Prim. **Schröer**, 234; **Lexer**, 65; *Zeitschrift für Mythologie*, 4, 409.

101 Prim. **Grimm**, *Mythologie*, 4, 358 in sledeče.

102 **Schröer**, 493. O beli ženi na Koroškem in Tirolskem prim. *Zeitschrift für Mythologie*, 4, 299; **Zingerle**, *Sagen*, 210.

103 **Schröer**, 462. Povsem podobno zgodbo pripoveduje **Grimm** (*Mythologie* 4, 447): »Ko so zeleno območje in okolico naseljevali še velikani, sta dva od njih naletela na običajnega človeka. »Kakšen črv je to?« je vprašal prvi, toda drugi je odvrnil: »Tile črvi nas bodo še požrli!« prim. tudi **Müllenhoff** (279) za Schleswig.

104 **Grimm**, *Mythologie*, 4, 396–399.

105 *Zeitschrift für Mythologie*, 4, 298.

klobuk (*a hūatats bintschigəs mandle*). Če kdo v četrtek zvečer, ki velja za svetega, po deveti uri prede, pride in *zərīdat də bikəlain* (zmeša štrene). Verjamejo še v *trūta*¹⁰⁶ (veščo), ki povzroča more, in *pilichmandla* [= poljšjega možica], strah vzbujajočo prikazen. Polhovi škratje ponoči strašijo lovce na polhe. Na Notranjskem je polhov zlasti ob času, ko so bukve bogate z žirom, veliko več kot kjer koli drugje. V jesenskih nočeh Kočevar, tako kot njegov slovenski sosed, v lesene pasti, ki visijo na bukvah, lovi velike količine polhov, katerih krzno se dobro prodaja.¹⁰⁷ Ob plapolajoči svetlobi bakel, ob skovikanju sov in pokanju vej se zlahka vidijo in slišijo prikazni. Pogosto se pojavi *pilichmandle*, suva in tepe lovce, se norčuje iz njih tako, da zapira lesene pasti idr. Če ujamejo preveč polhov, se razbesni, trikrat počí z bičem in nobene živalce ni več na spregled. Slovenci vse te norčije pripisujejo hudiču in **Valvasor** ga je celo narisal, kako ponoči žene polhe na pašo.¹⁰⁸ Kočevarski polhov škrat, oblečen v zeleno suknjo in z rdečim peresom za klobukom, je seveda v sorodu s hudičem.¹⁰⁹ Enako kot divji lovec nosi na Kočevskem tudi **hudič** zelena oblačila in ga opisujejo kot zelenega gospoda (*grīanə hear, grīanrōkatə hear*). V tej opravi je prišel iskat hudobnega mlinarja, ki je svojo blagoslovljeno ženo hotel prodati razbojnikom (pesem št. 68); kot zeleni gospod je čakal ob postelji umirajočega polkovnika (št. 16); kot krumpasti^[127] kovaček je v peklu grozil grešni farovski kuharici (št. 122); kot okrutni angel s kosmatimi nogami in gorečim žrelom se je prikazal grešni duši (št. 33). Neko dekle je z zelenim gospodom sklenilo pregrešno razmerje. Nekega dne je izginilo brez sledi, toda na tleh njene sobe je bilo z njeno krvjo napisano: *Aier tōchtr ischt in dr hələ am pōdn* [= Vaša hči je v peklu].¹¹⁰ Hudiču pripisujejo tudi žareče zračne pojave (imenovane tudi *aup*, Alp).¹¹¹ Na kraju, kjer se je pripetila nesreča, napravijo kup smeti (*grūəmōdə*, slo. grmada), da hudobni demon ne bi mogel priti ven in povzročiti nove nesreče.

Na koncu je treba povedati še nekaj o **pravnih običajih**, četudi poizvedovanja ponujajo le negativne rezultate. Ohranili se niso niti ustni niti pisni ostanki starega ljudskega običajnega prava Kočevarjev, iz katerih bi lahko sklepali o njihovem poreklu, kot je denimo naredil **Ficker** za sedmograške Sase.¹¹² Mestni sodnik, gosposki in krajevni sodniki so se ravnali po državnih predpisih, torej po Zakonu o sodnem postopku iz leta 1782, Civilnem zakoniku iz leta 1811 in po Kazenskem postopku iz leta 1803. Vendar je tudi v preteklih stoletjih izšlo veliko cesarskih odredb in garancijskih pisem, ki so izpodrinila vsako sled starega ljudskega prava, ki so ga Kočevarji morebiti ob naselitvi prinesli s seboj. Kočevarji se od Slovencev razlikujejo po tem, da je **premoženjska skupnost med zakoncema** vedno določena že pri poroki. Žena je »sogospodarica«, solastnica celotnega skupnega premoženja. Razlago za to razmerje bi lahko našli v krošnjarjenju. Ker je mož polovico leta odsoten, ženi le solastništvo omogoča, da v njegovi odsotnosti samostojno gospodari. Tako premoženjsko skupnost so sprejeli tudi kočevarski neposredni sosedje Slovenci, ki so se ukvarjali s krošnjarjenjem. Na celotnem Kranjskem ta sicer ni znana. Po ženinem solastništvu se deloma ravna tudi **dedovanje**. Na

106 Tudi na Koroškem prim. **Lexer**, 73.

107 Opis lova na polhe v *Österreichisch-ungarischen Monarchie*, 370 in sledeče.

108 **Valvasor**, 1, 438.

109 Hudič se je na Koroškem in Tirolskem pojavil kot zeleni lovec z rdečim peresom za klobukom (prim. *Neue Carinthia*, 1890, 130; **Zingerle**, 58). V pravljici o lenuhu hudič nastopi v zelenem suknjiču in s pohabljenom nogo (**Grimm**, 101). Na Švabskem navadno kot majhen zelen možic (**Birlinger**, 1, 344 in naslednja). Prim. tudi **Mannhardt**, *Baumcultus*, 111–117 in naslednja.

110 **Radics**, 220.

111 **Schröer**, 201.

112 **Ficker** v svojih raziskavah o dedovanju v *Ostgermanische Rechte*, 2, §513 in v *Mitteilungen des Institutes für österreichische Geschichtsforschung*, 14, 481–487.

[127] V izv. krummer. Lahko tudi šepav, kriv, grbast. Op. ur.

Kočevskem velja pravilo, da ima preživeli zakonec že po vsebini dedne pogodbe, ki je bila izstavljena istočasno s poročno pogodbo, pod varstvom zakonskih dednih pravic otrok pravico v naravi prevzeti celotno zapuščino in otrokom izplačati ustrezen dedni delež. Kjer ni oporoke, preživeli zakonec z otroki vedno stremi k podobnemu sporazumu. To je sicer večinoma v navadi tudi na Kranjskem, saj so kmečke posesti zelo majhne in se iz gospodarskih razlogov nadaljnja delitev med več otrok ne zdi dopustna. Celotno gospodarstvo praviloma preide na najstarejšega sina. Če starši prej ne umrejo, mu takoj po poroki izročijo hišo, domačijo in polja s pridržkom ustreznega izplačila ostalih otrok ter preužitka za starše. Vendar je to seveda običajno tudi drugod.

Toda pozornost zbujajoče je, da v nasprotju s Slovenci, kjer morajo biti razsipneži pogosto pod skrbništvom, ni zaradi razsipnosti sodno pod skrbništvom noben Kočevar. Omembe vredno je tudi, da Kočevarji običajno za overitev svoje izjave pokličejo tri priče in da ob novih določitvah mej s seboj jemljejo otroke in jih na meji pošteno premikajo, da bi si mejo zapomnili za vse večne čase.¹¹³

113 Gre za prastaro nemško šego (**Grimm**, *Rechtsalterthümer*, 143 f, 545). Danes je še dostikrat v navadi (prim. **Zingerle**, št. 1676; **Birlinger**, 2, 197 idr.).

VII.

Pravljice, povedke in ljudske pripovedi

Število pravih pravljic in povedk je manjše od števila šaljivih ljudskih pripovedi.¹¹⁴ V svojem bistvu sramežljivemu Kočevarju umanjka potrebna naklonjenost do svobodne, sijajne igre domišljjskega pravljničnega sveta. Zgodovinske povedke se zaradi pomanjkanja velikih dogodkov niso mogle povsem razviti. Kolikor gradiva romantičnih povedk še živi med ljudstvom, se je bogateje in bolje ohranilo v vezani obliki pesmi. Tudi bolj poetične legende so ujete v pesmi, tiste pa, ki so bližje nizkemu komičnemu in poučnemu, pripovedujejo v prozi. Najbolj priljubljene so komične in satirične ljudske pripovedke, ki temeljijo na vzajemnem zbadanju. Še dandanes jih dan na dan pripovedujejo v enostavnejši, nevezani obliki, dnevno se spreminjajo in razširjajo; njihovo število je dejansko neomejeno.

Pravljice se navezujejo na mitične in praznoverne predstave in so torej notranje sorodne že predstavljenim zgodbam o čarovnicah in gozdnih ženah. Kočevarske pravljice po večini pripovedujejo o **kačah**. Znani motivi so tu prenešeni na lokalne razmere. Po kočevarskem ljudskem verovanju obstajajo kače, ki nosijo krone. Okronana kača je vedno bela, živi na drevesu in vse požge, ko se plazi po gozdu. Če se ji kdo približa, zažvižga, nakar ji z vseh strani na pomoč prihitijo druge kače. Seveda so pravljice o okronanih kačah razširjene povsod.¹¹⁵

V kačji kroni iz kočevarskih pravljic je drag kamen, *shidlschtoin*^[128] [izgov. židlištojn = kamen sreče oz. kačji kamen^[129]]. Do njega je težko priti, lastnika naredi bogatega in zdravega, poteši njegovo lakoto, pogasi žejo in mu prinese večno srečo. Po kočevarski ljudski etimologiji se **kamen sreče** tako imenuje zato, ker se je pri njem **naselila** vsa sreča. To je pravzaprav stari kamen zmage, čarobni kamen germanskih mitov, ki prinaša zmago. Pojavlja se tako v stari sagi o Tidreku kot tudi v današnjih pravljicah Ferskih otokov, podrobno pa ga opisuje **Stricker**, avstrijski pripovedovalec iz srednjega veka.¹¹⁶ Kočevarska beseda *shidlschtoin* je, sledeč ljudski preinterpretaciji, nastala iz zgodnejše,

114 Posamezne pravljice o kačah in povedke o gradovih, ki jih obravnavam, so že natisnjene, vse ostalo je doslej neznano. Povedke in smešnice navajam na podlagi pripovedovanja gospe Gertrude **Tschinkel** in gospodov **Perz**, **Tomitsch** in **Tschinkel**.

115 Prim. **Grimm**, *Anmerkungen zu den Märchen*, 17 in 105. Tukaj izvemo nekaj o pravljicah o kačji kroni iz Avstrije, Tirolske, Predarlške, Hessna, Dolnje Lužice. Prim. tudi **Grimm**, *Sagen*, št. 221 in 459; *Mythologie*, 4, 571 in sledeče; **Birlinger**, 1, 145; **Rochholz**, *Alemannische Sagen*, 2, 5 in naslednja; **Müllenhoff**, 355; **Grohmann**, *Aberglauben und Gebräuche aus Böhmen*, 79. Podobne pravljice sem slišal v Železni Rudi (Šumava). Za kranjske Slovence prim. *Österreichisch-ungarische Monarchie*, 383.

116 Prim. **Schröer**, 475; *Mittelhochdeutsches Wörterbuch*, 2, 616. Za Ferske otoke prim. *Zeitschrift des Vereines für Volkskunde*, 2, 14.

[128] Koč. *shidlschtoin*, nem *Siedlstein* vsebuje glagol *siedeln*, kar v nemščini pomeni naseliti se. Op. prev.

[129] V slovenski izdaji knjige Wilhelma Tschinkla *Kočevarska folklor*, so prevajalci izraz *shidlschtoin*, ki se pojavlja v povedkah o kačah, prevedli kot »kačji kamen« (Florjančič in Stanonik 2004: 108), ki ga najdemo tudi v slovenskem folklornem gradivu (Stanonik 2004: 255), v germanskem pa se pojavlja *Siegstein* oz. magični kamen zmage (Tschinkel 1976: 288). V tej knjigi ohranjamo kočevarski zapis. Op. ur.

na »Siegel« [= pečat] nanašajoče se oblike sigelstein. Še danes ljudje verujejo v ta kamen. Kadar kdo na hitro obogati, pravijo, da ima *shidlstoin*, ali da ima *schkratl* [= škrate] (prim. zgoraj str. 73 itn.). Kamen se lahko zapusti dediču ali kot doto podari hčeri.

O nekem pred nekaj leti preminulem zemljiškem posestniku iz župnije v Mozlju pripovedujejo sledeč pripetljaj: mož je nekoč v neki jami videl kup kač. Odjezdil je domov, vzel kolo, ga razbelil na ognju in zalučal v jamo. Kače so se razbežale, on pa je brž pograbil kamen sreče in odgalopiral domov. Kače so mu sledile. Ko je prispel domov, je pobožal konja po repu in mu dejal: »Danes si me rešil.« Takrat se je pojavila ena od kač, ki se je skrila v konjev rep, in ga pičila v prsi, da je umrl. Njegovi otroci so obdržali kamen in obogateli.¹¹⁷

Druga pravljica pripoveduje: Popotnik se je izgubil v gozdu in padel v globoko jamo, ki jih je na kočevskih kamnitih tleh tako veliko. Ni se poškodoval, saj je padel na mehko: dno je pokrival ogromen kup kač. Med njimi se je vzdignila velika bela kača, ki je imela na glavi *shidlschtoin*, in drugim kačam ukazala, naj popotnika varujejo. Kače so pogosto lizale *shidlschtoin*. Ker je bil popotnik lačen in žejen, si ga je tudi on upal lizati in si tako tešil lakoto in žejo. Popotnik je pri kačah ostal vrsto let. Nato mu je velika bela kača obljubila, da ga bo spravila nazaj na plano, če bo molčal o svojem bivanju pri njih. To je obljubil. Torej ga je vzela na svoj hrbet, ga odnesla iz jame in gozda in po zraku k nekemu mestu, kjer je spet prišel med ljudi. Pripovedujejo še, da so bili v jami tudi polhi, ki jim je okoli vratu privezal rdeče niti, in kasneje so res ujeli številne tako označene živali.¹¹⁸

Tretja pravljica. Pred davnimi časi so bile v gozdu kače, ki so povzročale veliko škode. Tako je neki mož rekel drugim: »Če boste poskrbeli za mojo ženo in otroke, ko bom preminil, bom iztrebil vse kače.« Drugi so mu to obljubili in odšel je v gozd. Tam je naredil krog, na sredi zanetil ogenj in splezal na drevo. K ognju so prišle vse kače in zgorele. Nazadnje je prišla še velika bela kača, ki je s svojim silnim repom tako udrihala, da je podrla vsa drevesa, tudi tistega, na katerem je sedel mož. Ta je padel dol in se ubil. Tako se kače lahko prežene, ampak nekdo se mora žrtvovati.¹¹⁹

Druge kače veljajo za začarane mladenke ali mladeniče. Pred mnogimi leti je v mesto Kočevje prišel nek fant in srečal dekle. Bila je velika bela kača. Rekla mu je, da jo lahko odreši z leto dni staro leskovo šibo. To naj prinese iz gozda. Tam ga bo srečala kot bela kača s ključi v *kaiə* (gobec). Z leskovo šibo naj jih ji izbije iz gobca. Poslej bodo z neba padali toča in dež, blisk in grom, toda naj se ne boji. Tako je fant, sledeč njeni želji, šel v gozd po leskovo šibo. Na poti nazaj se je nadenj zgrnila strašna nevihta in poleg neke majhne *taschə* (jelka) je srečal belo kačo. Toda bal se je in si ji ni upal iz gobca izbiti ključev, kajti bil je še zelo mlad. Ko je šla kača mimo njega, je dejala: »Lahko bi me odrešil in sebe osrečil. Zdaj pa moram ostati kača. Če pa bo ta mala jelka enkrat zrasla v veliko drevo in bo iz njega narejena zibelka, me bo lahko odrešilo dete, ki ga bodo zibali v njej.« S temi besedami je kača izginila. Pripovedovalec je še dodal: »In to je res, to mi je povedal moj *ənə* (ded), ki je dolgo živel gori na Fridrihštajnu.«¹²⁰

Peta pravljica. Zakonca sta bila bogata, vendar brez otrok. Molila sta za otroka, pa četudi bi to bil samo psiček. Zaman! Molila sta za mucka, tudi zaman. Poslej sta molila

117 Podobne pravljice pri **Peter**, 2, 34 in **Birlingen**, 1, 103; ampak pri obeh »krona«, ne »kamen«.

118 **Schröer**, 475.

119 **Elze**, 31 in naslednja. Podobna povedka na Tirolskem (**Zingerle**, *Sagen*, št. 211) in pri Slovencih, *Österreichisch-ungarische Monarchie*, 383 in **Krek**, 71 in naslednja.

120 **Elze**, 32 in naslednja. Deloma podobno povedko (*Deutsche Sagen*, št. 13) o začarani kačji devici razlagata brata **Grimm**, kjer je mladenič iz strahu zatajil odrešitev. Zgoraj omenjeni rok za odrešitev, ko bo iz drevesa nastala zibelka ipd., se pogosto pojavlja. Prim. **Knoop**, *Allerhand Scherz*, 4; **Birlinger**, 1, 7. Kače s ključi v gobcu prim. pri **Vernaleken**, 125; **Birlinger**, 1, 86; **Zingerle**, *Sagen*, št. 209, 403 in naslednja idr.

za kačo in njuna želja je bila uslišana. Ko je kačji sin dopolnil dvajset let, sta mu starša za ženo izbrala najlepše dekle. Ker se je dekle upiralo, je moralo splezati po tramu, okrašenem s *schuershochn* (britvami). Poskusilo je, a ker je bila bolečina tako velika, se je raje vdalo in postalo kačja žena. Ko je na poročno noč jokalo, je kača rekla: »Ti me boš odrešila.« Prenehalo je jokati in se je prijazno pogovarjalo s kačo. Zjutraj pa je v hiši zaropotalo, kačja koža (*lâchə* ali *latschə*)¹²¹ je počila in pred dekletom je stal zal mladenič. Poljubila sta se. Dejal ji je: »Le obdrži to kožo, ta je za najino srečo.« Toda ona je sovražila ta kačji meh in ga je, ko nekoč moža ni bilo doma, zažgala. Brz ko se je vrnil in to slišal, jo je zapustil. Toda ona je bila v blagoslovljenem stanju in zdaj celih sedem let ni mogla roditi. Zato je sledila svojemu možu. Na poti je srečala belo ženo. Ta ji je rekla: »Tvoj mož živi s čarovnico v njenem gradu, vzemi te tri igrače.« Vzela je tri igrače in dve dala čarovnici, da bi lahko govorila z možem. Toda ko je prišla k njemu, je ta še spal zaradi nekega čarobnega napoja. Tedaj je dala še zadnjo igračo. Zdaj je mož premagal čarobni napoj, govoril s svojo ženo in ona je rodila sina. Čarovnica je bila pregnana, onadva pa sta skupaj še dolgo srečno živela.¹²²

Zelo podobno vsebino ima kočevarska pesem o lepi Mare (št. 98). Mare vsako jutro vidi, da je rosa s poljščin, ki jih mora opleti, že obrisana. Želi si, da bi bil skrivnostni storilec njen ljubi. Tedaj se pojavi dolga kača in pravi: »Naj se zgodi, poroči se z mano. Še preden slečeš svoja poročna oblačila, bom jaz odložila svoj kačji meh in postala lep mladenič. Moja mati je šla v prvem paru za križem (to pomeni, da je bila iz zelo dobre družine, saj je bilo v kočevarskih vaseh le najuglednejšim dekletom dovoljeno, da so se na procesijah postavila v prvi par). Rodila me je pri neki votli bukvi in me pustila tam (prim. pesmi št. 79 ipd.), zrasel sem v gozdu. Divja trta me je povila, mrzel veter me je zibal.« Dekle je odgovorilo: »Prej kot se poročim s kačo, raje splezam po kobili^[130] (*shaglpâm*), celi nabodeni z noži.«¹²³ Kobila zraste kvišku, dekle se ustraši in se vendarle poroči s kačo. Pred cerkvijo dekle kačo položi v košarico. Po poroki po kačinem nasvetu z leskovo šibo trikrat udari kačo čez sredino. Takrat kačji lév odpade in pred njo stoji lep mladenič. Naslednjega jutra se odpravita k dekletovim staršem in proslavita poroko.

Ta pesem ima slovenski refren: »Mare, Bog pomagaj!« in že s tem izkazuje svoj tuji izvor. Slovenska pesem »Lepa Vida«¹²⁴ z enako vsebino je malo krajša, ne omenja življenja mlade kače v gozdu, niti kobile. Po drugi strani ima kača v tej pesmi devet repov z devetimi ključi in je začaran kraljevi sin. Preobrazba s tremi triletnimi šibami je bolj natančno opisana:

Da kačo vujdre z pérvoy šibo
Ona je od glave človek.

*Wie sie schlug mir erster Ruthe,
Ward die Schlange Mensch vom Haupte.*

Da jo vujdre z drugoj šiboj,
Grata do pojasa človek.

*Wie sie schlug mit zweiter Ruthe,
Ward die Schlange Mensch zu Hüften.*

Da jo vujdre z tretjoj šiboj,
Te že grata do pet človek.

*Wie sie schlug mit dritter Ruthe,
Ward die Schlange Mensch zu Fersen.*

121 Srednjevisokonemško lasche, krpa, cunja.

122 Po pripovedi gospoda župnika **Jaklitscha**, izdal **Schröer**, 475 in naslednja. Prim. **Zingerle**, *Sagen*, št. 400 in naslednja.

123 Star izsek iz verske literature: Lucifer si želi, da bi smel po stebri, polnem nožev, splezati do nebes. Prim. **Creizenach**, *Geschichte des neueren Dramas*, 1, 204.

124 Pri Stanku **Vrazu**, 47 in naslednja, širše 48 in naslednja. Prevedel A. **Grün**, 69 in sledeče. Prim. **Krek**, 74 in naslednja. Neka odtujena, sorodna šlezjska pravljica pri **Peter**, 2, 174 in sledeče.

[130] V izv. Sägebaum, tj. tesarska oz. drvarska kobilica, na katero se položi hlod za obdelavo (Marolt 1939: 223). Op. ur.

V vseh teh poročilih se odčaranje zgodi s pomočjo leskove šibe. Leska, ki je bila posvečena bogovom, je od nekdanj posedovala čarobne moči: ščitila je pred nesrečo in boleznimi, omogočala je pridobitev bogastva in odkrivanja prihodnosti. Bela, okronana kača živi ob njenih koreninah in se zato imenuje tudi leskov črv.^[131] Lahko se jo ujame z leskovo palico. Leska ščiti pred kačami, to moč ji je podelila Marija. Ampak prav posebno moč imajo udarci z leskovo šibo.¹²⁵

Temačnejši, alegorični pomen pritiče kači v pesmi št. 65. Kot se je dogajalo v pesmi, je še danes splošno mnenje, da se lahko kače, ki ogrožajo človeka, privablja z mlekom. Za ozdravitev kačjih pikov se ljudje poslužujejo lastnih kačjih kamnov (*catschnschoin*). Če tak kamen položiš na rano, naj bi ta vsrkal strup in nabrekel. Če ga potem brž ne potopiš v mleko, se razpoči. Taki kamni se še danes dedujejo z matere na hčer in imajo za ljudi veliko vrednost. Škodljive posledice kačjega pika se da pregnati tudi z zaklinjanjem. V župniji Koprivnik živi nek podkovač, ki slovi kot pregnajalec kač. Od daleč prihajajo k njemu podeželani z govedom ali konji, ki jih je pičila kača. On potem zelo svečano izgovori svoj obrazec zaklinjanja in kačji strup izgubi vso moč. Mož nam čarobnega obrazca ni hotel zaupati. Ta je njegova skrivnost, nam je pa zagotovil, da se vse dogaja v Božjem imenu.

Med kočevarskimi **povedkami** je le malo takih, ki se nanašajo na določene stavbe ali kraje. Spomini na turške vpade v 16. in 17. stoletju so med ljudmi še živi; a dogodki tistih časov so bili preveč grozni in brezupni, da bi zbudili bajeslovnotvorno ustvarjalnost. Nadalje so ohranjeni tudi spomini na francosko zasedbo Kočevske (1809) in na razbojniško nasilje iz poznejših časov. Tako kot povsod na Kranjskem je bilo na Kočevskem še do štiridesetih let našega stoletja mnogo razbojniških tolp. Med ljudmi je posebej znan razbojniški poveljnik Michor (po domače Roschar), ki je prebival v Poljanah. V Svetlem Potoku se na neki hiši še vedno vidijo strelne line, iz katerih so streljali na razbojnike, ki so jih oblegali. Potepuški berač Brausse (rojen leta 1799) ima še vedno veliko povedati o svojih srečanjih z razbojniki.

Tudi brata Grimm pripovedujeta kočevarsko povedko, ki izvira iz prejšnjega stoletja.¹²⁶ Takole gre:

»V spodnjekranjskem mestu Kočevje živijo Nemci, ki se po svojem jeziku, noši in šegah zelo razlikujejo od preostalih Kranjcev. V bližini je star grad, ki nosi isto ime ter pripada knezu Auerspergu in o katerem domačini pripovedujejo marsikaj. Še danes v delu gradu, primernem za bivanje, s svojimi sostanovalci živi nek lovec, katerega predniku se je nekoč ob srečanju s tam živečimi duhovi zgodilo sledeče.

Lovčeva žena je odšla dol v mesto, on sam pa se je zaradi zaspanosti zleknil pod hrast pred gradom. Nenadoma je uzrl starejšega izmed svojih dveh sinov, ki ju je speča pustil v hiši, kako prihaja proti njemu, kot bi ga nekdo vodil za roko. Sicer ni videl nobenega vodnika, ampak petletni otrok je svojo levico ves čas držal kvišku, kot bi ga za njo nekdo držal. S hitrimi koraki je šel mimo in naprej proti strmemu prepadu. Prestrašeni oče je planil pokonci, da bi rešil sina, hitro ga je zgrabil in se trudil otrokovo levico iztrgati nevidnemu vodniku. Z nemajhno mujo se mu je to končno posrečilo in otrokovo dlan je iztrgal iz neke druge dlani, ki je lovec ni videl, a se mu je zdela ledeno hladna. Otrok sicer ni izgledal prestrašen in je povedal, kako se mu je približal star mož z dolgo brado, rdečimi očmi, odet v črna oblačila in z usnjeno čepico, ki se je prijazno predstavil in mu obljubil mnogo lepih stvari, če bo šel z njim, tako da ga je prijel za roko in mu sledil.

125 Grimm, *Märchen* (Anhang, Legenden št. 10); Perger, *Pflanzensagen*, 245; Rosenkranz, 181.

126 *Deutsche Sagen*, št. 147 (Kočevska). Izvira iz anonimne zbirke *Volkssagen*, Eisenach 1795, 173–188.

[131] V izv. Haselwurm. Op. prev.

Istega večera je lovec slišal, da ga je nekdo poklical po imenu; ko je odprl vrata, je zunaj stal omenjeni starec in mu pomahal. Lovec mu je sledil proti istemu prepadu. Skala se je odprla in spustila sta se navzdol po kamnitih stopnicah. Na poti sta srečala kačo, potem pa sta prispela v grobnico, ki je postajala vedno svetlejša. V dolgem prostoru je v globoki tišini sedelo sedem gologlavih starcev. Lovec je šel naprej po ozkem hodniku v majhen obok, kjer je videl stati majhno krsto, potem v večjega, kjer mu je starec pokazal osemindvajset velikih krst. V krstah so ležala trupla obeh spolov. Med pokojniki je uzrl nekaj znanih obrazov, za katere pa se ni mogel spomniti, kje jih je že videl. Zatem je bil lovec odveden v osvetljeno dvorano, v kateri je sedelo osemintrideset ljudi, med njimi štiri zelo mlade ženske, in praznovalo. Le da so bili smrtno blede in nihče ni spregovoril besede. Skozi rdeča vrata je starec odvedel lovca do vrste ljudi v starofrankovskih oblačilih, med katerimi se je lovcu zdelo, da jih nekaj pozna. Starec je prvega in zadnjega poljubil. Potem je lovec starca prosil, naj mu vendar pove, kdo so vsi ti ljudje in če jim živeči morda lahko povrne manjkajoči mir. ‚Samo stanovalci tega dvorca so,‘ je z votlim glasom odločno odvrnil starec, ‚kaj več pa zaenkrat še ne moreš izvedeti, boš pa izvedel v kratkem.‘ Po teh besedah je lovca nežno potisnil ven in lovec je opazil, da se nahaja pod nekim vlažnim obokom. Odkril je stare, razpadajoče stopnice in ko se je povzpел po njih, je prispel v malo večji prostor, od koder je skozi majhno odprtino radostno uzrl nebo in zvezde. Močna vrv, na katero je naletel, in šumenje vode sta v njem zbudila misel, da se nahaja na mestu cisterne za gradom, od koder s pomočjo kolesa črpajo vodo. Na njegovo smolo cele tri dni nihče ni prišel k vodnjaku, šele na večer četrtega dne je prišla lovčeva žena, ki je bila zelo začudena, ko je v težkem vedru na plano potegnila svojega moža, za katerega so že verjeli, da je umrl.

Obljuba starega vodnika je ostala neizpolnjena, je pa lovec ugotovil, da ga ta ni nalagal o tem, da so duhovi stari prebivalci gradu. Ko si je namreč čez čas v knežji dvorani ogledoval slike prednikov, je v njihovih obraznih potezah spet prepoznal v jami videne ljudi in trupla.«

Tudi življenjska zgodba Veronike Deseniške, ki jo **Valvasor**¹²⁷ obširno predstavi sledeč Celjski kroniki, bi lahko vsebovala veliko bajeslovnega. Grof Friderik Celjski naj bi svojo prvo soprogo zadušil v postelji in se po njeni smrti leta 1424 poročil s svojo ljubico Veroniko ter z njo živel v novozgrajenem gradu Fridrihtajm pri Kočevju. Vendar je oče Herman, ki je bil zaradi zveze z revno plemkinjo besen, ukazal sina ujeti, njegov grad podreti, v beg pognano Veroniko pa zapreti in obtožiti čarovništva. Sodišče jo je oprostilo, a grof Herman jo je dal utopiti v kadi, nato pa je sinu odpustil in znova postavil grad Fridrihtajm.

O kraju Knežja Lipa^[132] pripovedujejo, da naj bi si grof Friderik na enem od svojih potovanj tam odpočil pod lipo in tako kraju dal ime.

Nedaleč od Rimskega^[133] na majhni vzpetini leži majhen kraj Turn^[134] z neznatnimi ostanki neke okrogle, stolpaste stavbe, o kateri povedka pripoveduje takole: Predavnimi časi, ko je bil zdajšnji jezikovni otok še neposeljen in poraščen s pragozdom, je bil stolp edina stavba na dolgi poti med Ribnico in Metliko. Tu je živel grabežljiv zakonski par, ki je imel dva pristrčna otroka, sina in hčer. Hči se je omožila v Ribnico, sin pa se je odselil v tujo deželo in vstopil v službo nekega grofa, ki je vodil mnoge vojne. Starša sta na Turnu uredila prenočišča, ki naj bi za mnoge postala pogubna. Mimo Turna je vodila tovarna pot, edina pot daleč naokoli, zato jo je uporabljalo mnogo popotnikov.

127 3, 200 in naslednja, nato **Elze**, 14 in naslednja.

[132] V izv. Graffinden. Op. ur.

[133] V izv. Römergrund. Op. ur.

[134] V izv. Thurn. Op. ur.

Tako se je pogosto zgodilo, da je kateri od njih v Turnu prenočil. Nato so gostitelji s pomočjo nekaj kot medved močnih hlapcev v spanju umorili in oropali goste. Truplo so odvrgli v bližnjo jamo. Ta žalostna izguba je doletela številne popotnike, dokler nebo morilcem ni naložilo strahotne kazni. Njihov sin se je po dolgi odsotnosti v tujini podal na pot k staršem, kamor ga je gnalo domotožje. Potem ko je nekaj dni preživel pri sestri v Ribnici, je pozno zvečer prispel v domačo hišo, kjer je prvo noč želel preživeti kot neznanec. Toda starša, ki sta ga imela za potujočega grofa, sta ga v snu umorila in vrgla v brezno k ostalim žrtvam. Naslednjega dne je iz Ribnice prišla domov tudi sestra, ki so jo preganjale zle slutnje, tam pa je morala iz ust staršev izvedeti, da sta tadva svojega lastnega otroka, svojega edinega sina, umorila iz gole grabežljivosti.

Ta povedka, ki dandanes velja za resničen dogodek, spada med široko razširjene pripovedi o sumljivih prenočiščih,¹²⁸ ki so precej pogosto ustrezale resničnosti. Tudi v bližini Kočevske je bilo na trgovskih poteh na Hrvaško še v začetku našega stoletja veliko zloglasnih gostiln. Nemška ljudska pesem z enako vsebino o morilskih starših je znana povsod.

Na prelepo monštranco v Gotenici, glede izvora katere nihče ne ve podrobno, se navezuje naslednja lokalna povedka. V hiši št. 25, ki sedaj nosi ime *Zirgaisch* in naj bi pred časom imela vlogo sedeža oblasti, je v začetku 16. stoletja živel zelo lepo in krepostno dekle, hči preprostih ljudi. Vest o njeni lepoti se je razširila po vsej deželi, vse do obale modrega Jadrana. Prihajali so mladeniči iz različnih delov pokrajine, da bi prosili za roko te ljubke device. Med snubci je bil tudi mladenič iz imenitne ljubljanske družine. Dekle – ime naj bi ji bilo *Elshe* (Elisabeth) – je sklenilo iti mu za ženo in določeno je bilo, da bodo zaroko praznovali pri dekletovih sorodnikih v bližnji [Kočevski] Reki. Zgodilo se je v gozdu pred [Kočevsko] Reko, kjer je eden izmed pred tem zavrženih snubcev, ki je prišel z daljnega Jadrana, s pomočjo številnega spremstva nič hudega slutečo nevesto iztrgal izbrancu in njenim domačim. Ugrabitelj je lepo *Elshe* odpeljal na Reko^[135] in od tam z njo brez postanka odplul proti svoji daljni domovini. Nekaj let pozneje, ko se je župnik v nedeljo ravno odpravil k oltarju, da bi opravil daritev svete maše, je našel na pol odprt tabernakelj, in ko se mu je približal, je v njem zagledal razkošno monštranco, ki jo je posvetila neznana roka in katere kovinski del je bil ocenjen na vsaj 700 guldnov. Monštranca nosi letnico 1517 in mnogi verjamejo, da je bila dariteljica ugrabljena *Elshe*.¹²⁹

Torej gre za ugrabitev daleč preko Jadrana, kot je opevano v naši kočevarski pesmi št. 45 in v slovenski baladi »Lepa Vida«.

Cela vrsta kočevarskih pripovedk govori o popotovanjih Gospoda s Petrom med ljudi. Že Jakob **Grimm** (*Mythologie* 1, XXIX–XXXIV) je pokazal, da je motiv popotovanja Boga ali več bogov na Zemljo skupen skoraj vsem mitologijam in da so stari Germani spesnili še posebej veliko takih popotnih mitov. V srednjem veku so bili v navezavi na popotovanja Jezusa in njegovih apostolov v Judejo postopoma preoblikovani v krščanske, deloma tudi v poučne pripovedi. V 16. stoletju so predvsem Hans **Sachs**, Burkard **Waldis** in **Agricola** s črpanjem iz ljudskih virov priredili podobne legende. V ljudskem slovstvu so danes razširjene povsod.

128 Kot resničen dogodek se ta umor omenja za leto 1618 v Leipzigu, 1649 na Češkem, v sodobnejših časih **Gregorovius** s Korzike (2,27). Zacharias **Werner** je snov v svojem 24. februarju dramsko obdelal. Nemška ljudska pesem s tovrstno vsebino priča o dogodkih v 18. stoletju in je danes poznana v Šleziji, Hessnu, na Češkem, Bavarskem, v Brandenburgju, Schleswig-Holsteinu itn. Prim. **Erk** *Deutscher Liederhort*, št. 50a do 50c, predvsem 1, 177; **Böckel**, 108; **Müllenhoff**, 534 in naslednja.

129 Posredoval učitelj **Petschauer** v Gotenici.

[135] V izv. Fiume. Mesto Reka na Hrvaškem. Op. ur.

Te ljudske legende imajo na Kočevskem skupni naslov *Jéshisch und gót shain Peatr* (Jezus in božji Peter). Prva se glasi:

1. Jezus in Peter srečata nekega hlapca, ki leži na robu polja. Vprašata ga za pot do naslednje vasi. Prelen, da bi vstal, hlapec smer pokaže le z nogo in reče: »*Dört, bu br weartn rüabm húbm gəhot.*« (Kjer smo lani imeli repo.). S tem nezadostnim odgovorom se odpravita naprej in neko dekle, ki jo vidita delati na polju, ponovno vprašata za smer. Dekle se takoj odpravi z njima in jima pokaže pravo pot. Pa reče Gospod Petru: »*Dü, Peatr, diə poidai bəbr* (werden wir [= bova]) *wrhairotn.*« (Ti, Peter, njo bova poročila.) Peter odvrne: »*Lai dos et, 's bār ju schuədə* (schade [= škoda]), *im dos wlaisigə diərndle, ben shi dan waulən knacht pəkāmöt.*« (Samo tega ne, za tako pridno dekle bi bila škoda, če bi dobila lenega hlapca.) Toda Jezus meni: »*Grot deshbâgn: buəs hewót dar waulə knacht uənin a wlaisgəs baip uən?* (Ravno zato, kaj bi len hlapec brez pridne žene?) *Ar miəsót ju wrkām.*« (Moral bi propasti.)¹³⁰

2. Nekoč sta prespala pri nekem kmetu, ki jima je za ležišče dodelil *gəpîdnt* (prostor nad gumniščem). Ko so zjutraj prispeli mlatiči in našli oba spati, so ju budili in ker nista hotela vstati, so udarili po Petru, ki jim je ležal bližje. Tako je rekel Jezus Petru: »*Úmar lig du, úmar, Peatr, shistn shlúgnt shai bídr di, ben shai kāmənt.*« (Semkaj lezi, Peter, semkaj, sicer te bodo spet namlatili, ko se bodo vrnil.) Ko so mlatiči čez eno uro spet prišli, so namlatili tistega, za katerega so mislili, da so mu prej prizanesli. Tako je bil Peter še drugič tepen.

3. Jezus in Peter sta nekoč v času obdelovanja polja prišla h kmetu, ki je ravno zoral njivo. »*Lot shi's pauən, lot shi's?*« (A se da orati, a se da?) sta vprašala kmeta. »*'S lot shi laibar, lai hért* (hart [= težko]) *is, hért,* [= Da se orati, samo težko je, težko.] sta dobila v odgovor; »*'s brt ubr poldə* (bald [= kmalu]) *râgn* (regnen [= deževalo]) *'s afle* (der Frosch [= žaba]) *hot gəquacət!*« [= Ampak kmalu bo deževalo, žaba je regljala!] »*Dü brt's afle râgn gâbm,*« [= Tebi bo žaba dež dala,] je rekel Jezus in šla sta naprej. Pri naslednjem kmetu sta dobila podobno poročilo; kmalu bo deževalo, saj »*dr huənə hot nachtn gəkrânt*« (je sinoči kikirikal petelin). Pa je Jezus spet rekel Petru: »*Damon* (dem) *brt dr huənə râgn gâbm,*« [= Temu bo petelin dal dež,] in šel dalje. Ko sta pri tretjem kmetu postavila isto vprašanje, je ta odvrnil: »*Hért is wrailich, ubr gót brt wrlaicht poldə râgn gâbm; ben ar lai poldə râgn luəsót.*« [= Seveda je težko, ampak mogoče bo Bog kmalu dal dež; ko bi le kmalu dal dež.] Na to se je Jezus nasmejal in rekel Petru: »*Dört brt's afle unt dr huənə râgn gâbm, dan bəbm ubr biər râgn luəsn!*« [= Tam bosta žaba in petelin prinesla dež, temu ga bova pa midva dala.]

4. Jezus in Peter sta prenočila pri nekem kmetu, ki ju je zelo prijazno sprejel. Kmet je imel skedenj, poln pšenice. Da bi mu prihranil nekaj dela, je Jezus zažgal pospravljene poljščine. Pleve so pogorele, pšenica pa je ostala. Zavisten sosed je mislil, da lahko stori isto in zažgal je svojo pšenico. Toda pogoreli sta mu hiša in kmetija.¹³¹

5. Jezus in Peter sta dala podkovati konja. Da bi kovaču olajšal delo, Jezus konju odreže nogo, da nanjo nabiti podkev, nato pa jo spet zaceli. Nek kmet, ki je temu priča, naslednjič poskusi narediti isto. Toda njemu se seveda ponovna pritrditev noge ne posreči.¹³²

130 Prim. Hans **Sachs**, 1, 143; **Birlingen**, 1, 360 in naslednja; **Peter**, 2, 134 in naslednja; **Simrock**, *Legenden*, 46; **Krauß**, *Südslawische Märchen*, 2, 137.

131 Prim. **Grimm**, *Anmerkungen zum Märchen*, št. 87. Druga in četrta legenda sta predstavljeni skupaj v Odenwaldu, Alsacu, pri Bonnu itd. Prim. *Zeitschrift für Mythologie*, 1, 41 in 474; 2, 13 in sledeče.

132 Št. 5 je znana burka o ljudeh, ki se ukvarjajo s črno magijo.

K šaljivi ljudski poeziji Kočevarjev spadajo predvsem številne šaljive zgodbe o Schildburgerjih,^[136] ki jih vedno znova pripovedujejo še danes. Podobne zgodbe so seveda prastare in povsod razširjene. Že Grki starega veka so imeli svojo Abdero. Vsaka nemška dežela ima svoje mestece ali vasico, katerega se ga že od zgodnjega srednjega veka z razlogom ali brez drži prekletstvo trapastosti, ki se prenaša preko mitoloških smešnic. V Nemčiji se zaradi izrazitega nagnjenja k močnejšemu osebnostnemu razvoju še posebej hitro zgodi, da mišljenje in dejanja drugače mislečih privedejo do smešenja. Rivalstvo tekmujočih sosedskih vasi prebudi ljudsko slo po zbadanju. V vseh nemških deželah sosedski kraji drug o drugem prepevajo zbadljive rime, zlobno in satirično preimenujejo krajevna imena. Ostrejše smešnice se razvijejo v zlata vredne satire, usmerjene v malomeščanstvo in norost kratkovidnih občinskih uprav. Svetovno slavo v tem oziru nosi mestece Schilda na Saškem. Postalo je pregovorno in je dalo ime vsem tem zgodbam. Podoben sloves so uživali ali še uživajo Krähwinkel, Schöppenstedt in Buxtehude na Spodnjesaškem; Teterow v Mecklenburgu; Darsikow in Zanow na Pomorjanskem; Polkwitz v Šleziji; Friedrichrode, Wasungen, Blankenburg, Ummerstadt in Karlstadt v Turingiji in Frankovski; Triptis, Auma in Bodelwitz v Vogtlande; Ditges v Rhöngelbirgu; Fünsingen in Schrobenhausen na Bavarskem; Büsum, Kisdorf idr. v Schleswig-Holsteinu; Tripstrill, Ganslosen, Bopfinger, Obernau, Winterhausen in Reutlingen na Švabskem; Ladenburg in Hirschau na Pfalškem; Schwarzenborn v Hessnu; Garburg¹³³ v Alzaciji; Beleschdorf mdr.¹³⁴ pri sedmograških Sasih; Přelouč pri Čehih; Chmel¹³⁵ pri poljskih Judih in Tarascon v Provansi. Celo imenitna mesta, npr. Köln, Bonn, Ulm, zasmehujejo zaradi komičnih dejanj in jim nadenejo zmerljiva imena,¹³⁶ tudi cela plemena morajo od sosedov trpeti razne zbadljivke (v mislih imamo švabske šale^[137]), medtem ko so posamezne opazne, same po sebi nedolžne lastnosti zaradi sle po smešenju popačene v karikature.

Nekatere od teh zgodb so prastare, številne so bile deloma po ljudskem izročilu zapisane v knjigah smešnic^[138] 16. stoletja in so se vrnila med ljudi. Najvidnejši rezultat tega je bila knjiga *Schildbürgerbuch* [= Knjiga o Schildburgerjih], ki jo je leta 1597 izdal anonimni avtor in je bila do danes večkrat prirejena. Posamezne anekdote iz te knjige so dandanes med ljudstvom povsod razširjene.

Te zgodbe sedaj poznajo tudi na Kranjskem. Na zgornjem Kranjskem je nekaj posameznih vasi z zelo občutljivimi prebivalci: enih se ne sme vprašati, koliko je ura, drugih, kje je njihov cerkveni zvon itn. V takšnih vprašanjih se skriva prikrit posmeh.

133 Goedeke, *Grundriss*, 2, 560; Bobertag, *Volksbücher des sechszehnten Jahrhunderts*, 300 in naslednja.

134 Haltrich, *Zur Volkskunde der Siebenbürger Sachsen*, 128–140.

135 Am Urquell, 3, 28 in naslednja. *Vierteljahrsschrift für Literaturgeschichte*, 5, 466.

136 Alvin Schultz, *Deutsches Leben im vierzehnten und fünfzehnten Jahrhunderte*, 1 in sledeče; Prim. Bechstein, *Mythe, Sage, Märchen und Fabel*, 2, 141 in sledeče in pri posameznih smešnicah navedena literatura.

[136] V izv. Schildbürger-Schwänke. Šaljive zgodbe o Schildburgerjih (*Schildbürger*), prebivalcih nemškega mesta Schilda. Leta 1597 so bile v knjigi neznanega avtorja z naslovom *Das Lalebuch. Wunderseltene, abenteuerliche, unerhörte und bisher unbeschriebene Geschichten und Taten der Lalen zu Laleburg* prvič objavljene šaljive zgodbe o prebivalcih izmišljenega kraja Laleburg. Iste zgodbe so bile izdane tudi leto pozneje (1598) v knjigi z naslovom *Die Schiltbürger*, le da so bile tokrat uvrščene v resnični kraj, mesto Schildo (Šrimpf 2013: 234). Šaljive zgodbe o Schildburgerjih so postale osnova številnim smešnim zgodbam, tudi zgodbam o Ribničanih in Kočevarjih iz Rogatega Hriba, ki jih navaja Hauffen. Najverjetneje se je po njih ob pisanju Butalcev zgledoval tudi Fran Milčinski. Zaradi starejšega izvora šaljivih zgodb o Schildburgerjih, prevod »butalske zgodbe«, »Butale« in »Butalci«, kjer razširjenosti in popularnosti le-teh na Slovenskem, ne bi bil ustrezen, zato sta v prevodu uporabljeni izvorni imeni »Schilda« in »Schildburgerji«. Op. ur.

[137] V izv. Schwabenstreiche. Op. ur.

[138] V izv. Schwankbücher. Op. ur.

Za zares trapast kraj na Kranjskem v ljudskem izročilu velja trg **Ribnica**. Zagotovo po krivici. Podjetni Ribničani hodijo s svojimi siti in lesenimi sodčki daleč naokoli in so zato povsod poznani. Izstopajo zaradi svojega nenavadno stisnjeno zvenečega slovenskega narečja (s povsem zaprtima glasovoma *u* in *o*) in pretkanimi obrazi. Slovenci o Ribničanih pripovedujejo vse mogoče schildburške zgodbe in tudi Kočevarji so svoje stare ljudske anekdote prenesli na Ribnico, ki jim je najbližji večji kraj. Prepevajo tudi kratko zabavljico o Ribničanih (št. 134), kjer omenjajo suho robo, ki jo na oslih prevajajo v tujino. Razen tega imajo Kočevarji na jezikovnem otoku tudi svojo Schildo; to je majhen **Rogati Hrib**^[139] s 132 prebivalci. Kot drugod je verjetno tudi tukaj na izbiro kraja vplivalo naključje. Kočevarji sicer trdijo, da prebivalca Rogatega Hriba že na daleč prepoznajo po obraznih potezah, načinu govora in obnašanju, značilna pa je tudi zgodba, ki jo je v Rogatem Hribu doživel župnik in mi jo je zaupal:

V tem kraju je poleg cerkve (kot povsod na Kočevskem) stala veličastna lipa. Nekega dne je tja prišel župnik in opazil, da so cvetoče drevo podrli. Ko je vprašal za vzrok, mu je eden izmed prebivalcev Rogatega Hriba odvrnil, da so se bali, da bo sunek vetra lipo podrl na cerkev in jo poškodoval. »Tako močnega vetra sploh ni,« je menil župnik. »Ja, ampak kaj bomo pa storili,« je odločno odvrnil prebivalec Rogatega Hriba, »če pride še močnejši sunek vetra?« Nasproti takšni logiki je župnik umolknil.

Seveda prebivalci Rogatega Hriba vseh teh norčij, o katerih pripovedujejo Kočevarji, **niso** izvedli. Skoraj vse smešnice so namreč tujega izvora, večina zelo starega. Mnoge je mogoče najti že v *Schildbürgerbuch* iz 16. stoletja (1–4, deloma 5–7, 26), druge pripoveduje tudi sedem Švabov (10) ali pa Münchhausen (9). Večino se da dokazati na celotnem nemškem ozemlju vse do Švabske, Schleswig-Holsteina, Pomorjanske in Sedmograške.¹³⁷

Kljub temu, da je vsebina večine naslednjih anekdot že znana, menim, da njihovo dobesedno ponazarjanje v enostavni obliki, v kakršni jih pripovedujejo na kočevskem jezikovnem otoku, vendar ni brez vrednosti. Vse se od že znanih različic razlikujejo v bolj ali manj pomembnih točkah, prenešene so na domače razmere, deloma jih spremenjajo ali spodbujajo celo z resničnimi dogodki, s tem pa jih vsekakor opremijo z lokalno obarvanostjo in zaznamujejo z ljudsko nazornostjo. Namesto Ribnice ali Rogatega Hriba bom uporabil Schildo, da ne bom koga užalil.

1.¹³⁸ V Schildi so nekoč zgradili lepo, novo hišo. Na žalost so pozabili vgraditi tudi okna. Ko je bila hiša končana in se je lastnik želel vseliti, je bilo notri temno kot v rogu. Takoj je prosil župana, naj vaščane pripravi k temu, da v novo stavbo, ki naj bi bila ponos celega naselja, nanosijo dnevno svetlobo. Ti so rade volje prišli; eni z lopatami, drugi z žaklji. Vedno je eden držal žakelj, drugi pa je z lopato na vso moč metal svetlobo vanj. Ko sta menila, da je žakelj poln dnevne svetlobe, sta ga hitro zavezala, da ta ne bi ušla. Toda ko so v temnem stanovanju izpraznili žaklje, so sobe na začudenje vseh ostale enako temne kot prej. Šele zdaj so se domislili vzidati okna in lastnik se je lahko vselil.

137 Vzorednice, ki jih navajam pri posameznih schildburških zgodbah, se seveda da občutno razširiti. Toda zadostuje, če omenimo več zelo oddaljenih nemških pokrajin, da dokažemo starost, široko razširjenost in nemški izvor anekdot, ki so jih pripovedovali Kočevarji (in deloma tudi Slovenci).

138 Isti motiv v *Schildbürgerbuch* (v **Bobertagovi** izdaji) št. 9, 10 in 12, seveda v povsem drugačni, veliko obširnejši izvedbi. Tudi Kisdorferji so v svojo novo mestno hišo dan nosili v žakljih. (**Bechstein**, 143.) Podobno se je zgodilo v kraju Darsikow na Pomorjanskem (**Jahn**, *Volkssagen*, 518 in sledeče), Zanow na Pomorjanskem (**Knoop**, št. 197), prim. tudi **Müllenhoff**, 96; **Birlingen**, 1, 441.

[139] V izv. Hornberg. Op. ur.

2.¹³⁹ V Schildi je nekoč dekla s škaфом zajemala vodo iz potoka. Na svoje začudenje je na dnu škafa zagledala žival, ki je ni poznala. Bil je rak. Odnese ga je v izbo in ga položila na mizo. Kmalu so vsi Schildburgerji izvedeli za nenavadno stvar z dvoje škarij. Ampak nihče ni vedel, kaj je to za eno čudo. Tedaj so se spomnili nekega sedemnajstletnega mladeniča, ki je med Schildburgerji veljal za najpametnejšega. Brž so poslali ponj, da bi prišel in si stvar ogledal. »Joj, to je vendar krojač z dvoje škarij,« je dejal, »take sem že večkrat videl, sem ja od sveta preizkušen mož, v Starem Brezju^[140] sem tri leta zapored čuval kozle in tudi pri Kolpi sem bil že trikrat. Tam sem videl mnogo tovrstnih krojačev, kako so se kopali.« Tako je govoril pametni mladenič. Pa si je župan zaželel novih hlač in je raztegnil blago po mizi. Raka so kot krojača postavili na blago. Navzoči so radovedno zrlj vanj. Vendar krojač ni nič krojil, samo vzvratno je lezel po blagu. »Samo kaže nam, kako je treba krojiti,« je razložil izkušeni mladenič. »Urezati mora nekdo drug.« Brž so poiskali škarje in začeli rezati, kjer je rak lezel, dokler nena zadnje ni bilo celo blago razrezano na drobne koščke.

Ko je krajevni predstavnik videl, da iz tako slabo razrezanega blaga ne bo mogoče sešiti hlač, se je razjezil in je dejal: »Ta krojač se še ni izučil, ne razume še svoje obrti. Kaj počne pri nas?« Hkrati je izdal povelje, naj ga zažgejo. »Ne,« je rekla njegova žena, »če ga zažgemo, bo prehitro po njem. Raje ga vrzimo v Rinžo, kjer se bo moral utopiti, utopitev je bolj grenka smrt.« Sledili so njenemu nasvetu. Raka so v košari prinesli v Kočevje in ga pri kamnitem mostu vrgli v Rinžo.

3.¹⁴⁰ Schildburška cerkev je že zelo stara, tako da je njena streha prekrita z mahom in travo. Nek skopuški prebivalec bi rad svojemu biku privoščil to travo, zato mu je okoli vratu zavezal vrv, jo vrgel čez cerkveno streho in jo z vso silo potegnil, da je bika dvignil v zrak. Ta sploh še ni dosegel strehe, ko mu je jezik že molil iz gobca, saj mu je vrv preveč zategovala vrat. Vendar so Schildburger in njegovi rojaki, ki so opazovali situacijo, mislili, da je bik že zelo lačen in ima močno željo po travi. Ko so ga končno potegnili na vrh strehe, ni mogel več jesti, saj je medtem preminil. Zdaj je skopuški Schildburger obžaloval svoje neumno dejanje.

4.¹⁴¹ Nekoč so Schildburgerji dali izkopati globok vodnjak. Ko je bil končan, so želeli kopača znova potegniti na dan. Ampak kako? Lestve niso želeli spustiti dol, saj so se bali, da bo v temni globini zmečkala delavca. Končno se je nekdo spomnil nečesa pametnega: počez čez vodnjakovo odprtino so položili debel lesen drog. Z obema rokama se ga je čvrsto oprijel najmočnejši Schildburger in s telesom obvisel v vodnjaku. »Zdaj,« je rekel, »naj nekdo spleza po meni tako, da se prime za moja stopala.« Zgodilo se je. »Zdaj naj se pridruži drugi in stori enako,« je rekel. Tudi to se je zgodilo. Tako se je spustil dol še tretji, dokler se ni držal za stopala drugega. Na ta način naj bi se v globino spustil še četrti, peti in šesti, dokler ne bi ta človeška lestev prispela na dno vodnjaka. Po njej naj bi se kopač in ostali povzpeli spet navzgor. Domisljica je bila torej povsem v redu. Vendar kaj se je zgodilo? Ni se še spustil tretji Schildburger, ko je za tistega, ki je bil najvišje in se je držal za drog, teža preostalih postala pretežka. »Mandr (možje),«

139 Schildbürger, 41. Tukaj mladeniča šele po krojenju vprašajo za svet. O raku nič ne ve. Ker ta uščipne nekega Schildburgerja, ga takoj obsodijo na smrt z utopitvijo. Podobno pripovedujejo o Darsikowern (**Knoop**, št. 228), o Büsumern (**Müllenhoff**, 95 in naslednja), o Wolkendorfern (**Bechstein**, 143, **Müllenhoff**, 96 in naslednja) in v Zanowu (**Knoop**, št. 203).

140 V *Schildbürgerbuch*, št. 32. Tukaj je aktivna cela skupnost in najprej županovo kravo potegne na obzidje. Isto se zgodi v Obernau (**Birlinger**, 1, 442), v Fockbecku (**Müllenhoff**, 97), v Darsikovu (**Knoop**, št. 283), v Schöppenstedtu (**Kuhn**, 152), v Wolkendorfu (**Haltrich**, 138), na Tirolskem in drugod v ustnem izročilu.

141 *Schildbürgerbuch*. V »Predgovoru bralcu«, str. 310. Tukaj ušpičijo norčijo, da bi preverili, kako globok je vodnjak. Isto pripovedujejo Beleschdörferji na Sedmograškem (**Haltrich**, 132), Teterowerji v Meklenburgu (**Bartsch**, 1, 249) in Bopfingerji na Švabskem (**Birlinger**, 1, 434).

[140] V izv. Altfreisach. Op. ur.

je zaklical, »malce počakajte, moram si pljuniti v dlani, da bom lahko bolj čvrsto prijel.« Toda, o joj, ko se je spustil, da bi pljunil v dlani, droga ni mogel več doseči. Vsi trije kmetje so padli v temno globino in bili, tako kot kopač, žalostno pokončani.

5.¹⁴² Nekoč so v Schildi volili župana. Ampak rezultata ni bilo, saj je vsak Schildburger hotel postati župan. Končno so se zedinili, da naj bo izbran tisti, ki bo v temi od zadaj prepoznal svojo ženo. To je prineslo precej preglavic. Le eden je našel način: telo svoje žene je pošteno natrl s česnom. Ponoči so vse schildburške žene privedli na travnik, kjer so morale obraz zakopati v kopo sena. Nobenemu ni uspelo prepoznati svoje žene, razen iznajdljivemu, ki je sledil vonju česna. Tako je postal župan.

6.¹⁴³ Schildburgerji so se pozimi hoteli zaščititi pred vetrom in mrazom. Pozno jeseni so okoli cele vasi napeli mrežo in verjeli, da veter in mraz ne bosta mogla prodreti skozi. Vso zimo so živeli v utvari, da je v Schildi veliko bolj toplo kot drugod. Vendar nihče ni smel zapustiti vasi, da pri pretrganju mreže v vas ne bi zapihal mrzel veter. Spomladi so vsak dan hodili k mreži in skozi vtikali kazalce, da bi čutili, če je zunaj še mrzlo. Ko se jim je nekega dne zazdelo, da ne občutijo več mraza, so odstranili mrežo. Šele zdaj so se odpravili k poljskim opravičnikom, ki bi jih že zdavnaj morali narediti.

7.¹⁴⁴ Nekoč je Schildburger srečal furmana, ki je imel lepega, čudovitega žrebička. Schildburger je žrebe želel odkupiti, saj mu je bilo zelo všeč. Toda furman ga ni hotel prodati za nobeno ceno, zaradi česar je bil Schildburger zelo žalosten. Furman je imel na vozu veliko bučo. Česa takega preprosti Schildburger še nikoli ni videl, zato je vprašal, kaj je to. »To je konjsko jajce,« je odločno odvrnil furman, »iz njega se lahko izleže čudovit žrebiček.« Schildburger se je tega zelo razveselil in je za lepo vsoto odkupil bučo. Ko je prispel domov, jo je položil na toplo peč in sedel nanjo, da bi jo izvalil. Dan in noč je sedel na domnevnem konjskem jajcu in z nestrpnostjo čakal, da se iz njega izleže žrebiček. Nekoč jo je v času košnje vzel s seboj in jo v seniku postavil na sonce. »To veliko jajce potrebuje veliko toplote,« je dejal, »morda ga bo sonce lažje izleglo kot jaz.« Po sončnem zahodu jo je vzel, da bi jo znova grel s svojim telesom. Nenadoma mu je padla iz rok in se zakotalila v globoko uvalo, iz katere je zaradi nastalega hrupa izspanja planil zajec in zbežal. Schildburger je zajca imel za svojega mladega žrebička in ga je vabil k sebi, da bi se vrnil, toda zajec je hitro izginil v daljavo. Schildburger je bil zaradi tega zelo žalosten, vendar se je kmalu potolažil, saj je v jami poleg razbite buče zagledal bučna semena, ki jih je imel za mlada konjska jajca.

8.¹⁴⁵ Nekoč so šli vsi schildburški kmetje v gozd, da bi prepodili medvede, ki so jim na poljih povzročali veliko škode. Ko so se zvečer vrnili v vas, so se v krogu zbrali na vaškem trgu, da bi se prešteli. »Saj,« so rekli, »morda kdo manjka, morda se je komu pripetila nesreča.« In res! Ko so šteli, je eden manjkal. Še večkrat so se prešteli in vedno je eden manjkal, saj je tisti, ki je štel, vsakokrat pozabil šteti tudi sebe. Vsi so vpili: »Kdo bi lahko bil? Jaz sem tu, jaz ne manjkam.«

142 Tudi v *Schildbürgerbuch*, 17, so opisane komične županske volitve. Kdor predstavi najboljšo rimo, naj postane župan. – Slovani natirajo telo s česnom za zaščito proti čarovnicam. (**Krauβ**, *Südslawische Hexensagen*, 37.) V Zanowu na Pomorjanskem so morale žene potisniti glave v seno. Moški naj bi jih prepoznali od zadaj. Nočni čuvaj je prepoznal svojo ženo po rdečih dlakah. (**Knoop**, *Allerhand Scherze*, 97; podobno pri **Kuhn**, 38 in naslednja.)

143 Schildburgerji (št. 13) so pred vrata svoje na prostem stoječe mestne peči obesili zajčji vamp, da vročina ne bi ušla. Bopfingerji (**Birlinger**, 1, 440) so okoli mesta napeli vrv, da zimski mraz ne bi prodril vanj.

144 Enako zgodbo pripovedujejo cigani^[141] in prebivalci Zendrisha na Sedmograškem (**Haltrich**, 115, 138); župani Rottweila (**Bechstein**, 142), Zanowa (**Knoop**, *Allerhand Scherze*, 97), Darsikowa (**Knoop**, št. 139), Uckermarka (**Kuhn**, 330 in naslednja). Večkrat na Švabskem, prim. **Birlinger**, 1, 436 in naslednja, 443. Podobno norčijo (iz sira izvaliti tele) omenja *Schildbürgerbuch*, 321, Hans **Sachs** pa jo pretvori v anekdoto.

145 Isto pripoveduje ljudsko izročilo o prebivalcih Büsuma, potem ko so se kopali v morju, in podobno o nemških Schildburgerjih (ti so tiščali prste v trdo kašo); prim. **Bechstein**, 143, **Müllenhoff**, 94 in naslednja; o prebivalcih Zanowa (**Knoop**, št. 199), o Bopfingerjih (**Birlinger**, 1, 438).

[141] V izv. Zigeuner. To poimenovanje za Rome ohranjamo v obliki, kot je bila v rabi v času nastanka knjige. Op. ur.

Ko se niso več znašli, je najpametnejši med njimi predlagal: »Pojdimo k našemu potoku in potisnimo nosove v pesek. Kolikor vdolbin bo videti, ravno toliko nas je.« Predlog je bil enoglasno sprejet. Odšli so in zdaj so šele zares šteli. Nosnih vdolbin je bilo toliko, kolikor je Schildburgerjev zjutraj odrinilo v gozd. Razgrajajoč od veselja so se vrnili v vas.

9.¹⁴⁶ Schilda je v preteklih časih veliko trpela zaradi medvedov. Ti so postali že tako vsiljivi, da so hodili naokrog po vasi kot danes psi. Toda uloviti jih ni mogel nihče, niti si ni nihče drznil streljati nanje. Končno je tamkajšnji čebelar dobil dobro zamisel. Svoj voz je postavil na vaški trg in ojnico premazal z medom. Kmalu je v vas prišel medved, zavohal sladki med in pohitel k njemu. Pogoltno ga je požiral in v svoje žrelo je vtaknil tudi ojnico, kot bi jo hotel pogoltniti. Takrat je tja skočil lastnik voza in ga brž potisnil naprej, da se je ojnica še globje zadrila v medvedovo žrelo. Medved je to dopustil, saj je mislil le na sladki med. Vendar je pametni Schildburger potiskal tako dolgo, dokler ojnica ni prodrla skozi ves medvedov trup in na drugi strani pogledala ven. V ojnico je brž potisnil zatič, da medved ni mogel več nazaj in je bil ujet. Nato je kmet s cepcem pošteno udrihal po medvedu, dokler ta ni preminil.

10.¹⁴⁷ Schildburgerji so se želeli priučiti večšine plavanja, a si niso upali v vodo, ker so se bali utopitve. Zato so se te umetnosti hoteli naučiti na kopnem. Na županov predlog so vsi kmetje pohiteli na polje, kjer je bila ajda v polnem razcvetu. »Tukaj,« so rekli, »se zagotovo ne utopimo, tukaj se lahko naučimo plavati.« Na dani znak so vsi legli na ajdo in se pripravili na plavanje. Toda zaradi teže svojih teles so vsi takoj popadali na tla. »Še dobro, da nismo šli v vodo,« so dejali, »vsi bi utonili.«

Po nekem drugem poročilu so nekoč slučajno prispeli do njive s fižolom, jo imeli za ribnik in jo preplavali.

11.¹⁴⁸ V Schildi so imeli žegnanje. Veliko ljudi iz sosednih župnij je prišlo na praznovanje. Ker pa je cerkev v Schildi zelo majhna, je moralo veliko vernikov med mašo stati zunaj. Poleg tega je prišla še strašanska nevihta, ki je pobožne molilce razkropila po okoliških hišah. To je Schildburgerje vznejevoljilo. Da bi bilo ob prihodnjem žegnanju v cerkvi dovolj prostora za vse, so jo hoteli razširiti. Nekega jutra so vsi kmetje vzeli pot pod noge, se odpravili v cerkev in se s hrbti uprli ob cerkvene zidove, da bi jih razširili. Od napora se jim je na čelu nabral pot. Slekli so suknjiče in jih v razmaku enega sežnja razprostrli okoli cerkvenih zidov, da bi lahko kasneje videli, za koliko se je cerkev povečala. Potem so do poznega večera od znotraj spet potiskali z vsemi močmi in bili so prepričani, da se je cerkev povečala. Medtem ko so Schildburgerji v cerkvi z veliko vnemo delali, so v vas prišli cigani, si prisvojili razprostrte suknjiče in jo popihali. Ko pametni Schildburgerji zvečer niso več našli svojih suknjičev, so dejali: »Preveč smo potiskali, suknjiči so ostali pod cerkvenimi zidovi, ampak nič ne de, da je le cerkev sedaj večja.« In vsi so bili veseli.

12.¹⁴⁹ Nekoč so v Schildi brali mašo. Kot je v navadi, je ženska, ki je mašo plačala, hotela duhovniku pripraviti tudi zajtrk. Skuhala je kavo, vendar ne da bi jo zmlela.

146 Znano je, da o tem pripovedujejo tudi Munchhausnove pustolovščine.

147 Podobno sedem Švabov ravno polje zamenja z morjem in ga preplava. Wolkendorferji v Schildi so Haritschfeld videli kot rdeče morje. (Haltrich, 138.) Podobno so Darsikoverji preplavali modro morje. (Knoop, št. 231.)

148 Prebivalci Rôma (Müllenhoff, 94) so hoteli svojo cerkev premakniti za dva vatla in so za cilj postavili rdečo jakno. Ker jim jo je ukradel nek pavliha, so mislili, da je bil njihov načrt izpolnjen. Taistega so se s svojo mestno hišo lotili Bopfingerji, Buchheimerji s svojo cerkvijo (Birlinger, 1, 434 in 449). Marienburgerji (na Sedmograškem) so svojo cerkev hoteli odnesti s hriba v vas. Nek tujec jo je bil pripravljen nesti, če mu jo oprtajo na hrbet. Marienburgerji so ves dan na vso moč vlekli zadnjo steno cerkve. Tujec je medtem izginil. (Haltrich, 135.) Wingerji na Pomorjanskem so hoteli svojo cerkev poriniti na neko vzpetino. (Knoop, *Allerhand Scherze*, 86.)

149 Tudi v *Schildbürgerbuch* so cesarju predstavili komične jedi. Neka ženska v Giesebitzu (Pomorjanska) je prav tako pred moža postavila cela kavna zrna. Ta je mislil, da fižol še ni dozorel. (Knoop, *Allerhand Scherze*, 27.)

V vrelo vodo je vrgla cela kavna zrna in da bi bila kava bolj okusna, je dodala še košček slanine. Duhovnik je v izbi že dolgo čakal na zajtrk. Končno se je ženska prikazala z veliko skledo in dejala duhovniku: »Že tako dolgo kuham kavo, a ne vem, zakaj se zrna nočejo zmeščati. Toda upam, da vam bo teknila, saj sem vanjo dala še en velik kos¹⁵⁰ slanine.« Duhovnik se je nasmejal in si mislil svoje. Če je jedel z apetitom, ni povedal.

13. Neka druga ženska je hotela duhovniku pripraviti razkošen zajtrk. Kupila je rake in jih razsekala s sekuro. Vendar na njeno začudenje noben ni krvavel. Nato jih je skuhalo in vsi so postali rdeči. Pa je rekla duhovniku: »Ko sem jih zaklala, noben ni krvavel. Vsa kri je ostala v njihovih truplih. Vročina jo je potem pognala v njihovo trdo kožo. To je vendar čudovito.«

14. V času Francozov, leta 1809, so Schildburgerji živeli v velikem strahu. Bali so se, da bo v njihov kraj prišel Napoleon in ga oplenil. Da ne bi našel k njim, so kašipot »V Schilde« odstranili, ga odnesli v globoko brezno in pokrili z listjem. In res, noben Francoz ni videl Schilde. Šele po vojni so prinesli kašipot nazaj iz brezna in ga postavili na njegovo mesto.

15. Schildburgerji so hoteli vedeti, kako izgleda človeška duša. Zato so umirajočega vtaknili v žakelj, da bi ujeli njegovo dušo. Ko je ta preminil, so natančno preiskali žakelj in na dnu našli ščurka, ki se je po naključju zavlekel v kot. Tega ščurka so imeli za dušo umrlega.

16. Polhi so za Schildburgerje vselej veljali za poslastico. Nekoč so ujeli nek mladi primerek in ga sedem let pitali. Ko je bil dovolj debel in so ga ravno hoteli pokončati, jim je pobegnil v gozd. Schildburgerji so pohiteli za njim, dokler se ni skrnil v neko votlo bukev. »Ga bomo že spravili ven,« so dejali. A vhod v poljšjo luknjo je bil visoko zgoraj, blizu vej. Ker je bila bukev zelo široka, niso mogli splezati nanjo. Lestve niso imeli pri roki, zato so si morali pomagati na drug način: najmočnejši med njimi se je postavil ob deblo; na njegova ramena se je povzpel drugi, nanj tretji, dokler končno četrti ni uspel z roko seči v luknjo. »Mandr (možje), ga že imam,« je zaklical poln radosti. Takrat je prvemu spodrsnilo, drugi in tretji sta padla dol, četrti visoko zgoraj pa je obvisel z desno roko v luknji. »Kako naj zdaj moža spet spravimo dol?« so se vprašali trije Schildburgerji in se med seboj posvetovali. Brž so poslali v vas po lestev, a je bila prekratka, da bi ubožcu pomagala. Pa je naključje mimo prineslo njegovega brata, ki je bil lesarski hlapec. On je vedel, kaj storiti. Povzpel se je na zadnjo prečko na lestvi in s sekuro bratu odsekal roko, ki je bila zataknjena v luknji. Tako osvobojen je padel na tla in rekel: »Ena roka več ali manj. Brat mi je pomagal, ni ga čez brata.«

17. Nekoč se je Schildburger odpeljal k seniku, da bi naložil voz sena. Na poti tja je žrd^[142] obvisela v trnovi živi meji. Ker je kmet ni mogel ločiti od žive meje, jo je pol odsekal in pot nadaljeval s polovico žrdi. Ko je bilo seno naloženo in je želel povezati voz, je bila žrd prekratka. Po nasvetu svoje žene se je Schildburger ulegel na voz, da bi žrd dopolnil. Zdaj so tovor zvezali, vezna vrv pa je bila tako na tesno okrog moževega vratu, da ni mogel več govoriti. Odprl je usta, kot bi se hotel zasmejati, in iztegnil jezik. Njegovi otroci, ki so tekli za vozom, so govorili: »Oče, vi se lahko smejete, vi se peljete, mi moramo pa teči.« Oče jim ni mogel odgovoriti. Ko so prispeli domov, je bil že mrtev. Vezna vrv mu je zadrnila vrat.

150 Orig. Trumen, staronemško drum, splošno bavarsko trum.

[142] Debelejši drog – žrd je namenjen pričvrstitvi sena ali snopov na voz. Op. ur.

18.¹⁵¹ Nekoč je v Schildo prišel berač. Ravno je bil čas božiča. Ne da bi opazil, mu je na poti iz vreče padla krvavica, ki jo je priberačil v Štalcerjih. Ni minilo dolgo, ko je mimo prišel Schildburger. Še nikoli prej ni slišal za krvavico, niti je ni videl, niti jedel. Obstal je, jo radovedno opazoval in si mislil: »Kaj pa je to za ena žival? Spredaj in zadaj ima roge, morda nad Schildo prinese še kako nesrečo.« Kar se da hitro je stekel domov in povedal, kaj je videl. Kmalu se je na pot podalo več z dvocevkami oboroženih mož, med njimi župan, da bi uplenili žival. Počasi so se priplazili do nje, da jih ne bi opazila, pred njimi zbežala ali jih celo napadla, potem pa so s šibrovkami pošteno streljali na domnevno žival. Ko je bila vsa razcefrana in uničena, so si jo pobljže ogledali in govorili: »Joj, koliko jajčec je ta žival imela v sebi!« (Mislili so namreč na riževa zrna v krvavici.) »Kaj bi fant dal od sebe! Še dobro, da smo uplenili to žival.« Vriskajoč so se vrnili v vas in pripovedovali o svojem dejanju.

19. Nekoč je v Schildi zapadlo toliko snega, da je bilo od cerkve videti samo streho. Prebivalci so torej hoteli, da bi cerkev spet zrasla. Tako je krajevni župan izdal ukaz, naj vsak kmet k cerkvi pripelje voz gnoja. Kar se da ustrežljivo so izpolnili ukaz. Cerkev so pošteno pognojili tako, da so krog in krog na visok sneg nametali gnoj. Zaradi toplote se je sneg seveda začel taliti. Kmalu so se spet videli cerkveni zidovi in Schildburgerji so mislili, da je njihova cerkev zaradi obilnega gnojenja zopet zrasla.

20. Schildburgerji niso mogli priti v zvončnico, saj vanjo niso vodile stopnice. Lestve niso hoteli prinesiti, za kaj takega so bili prepametni. »Kajti,« so pravili, »lahko bi jo prevrnili veter in koga izmed nas ubil.« Tako so se nekoč na zvonovih potrgale vrvi, ker so bile že zelo stare. Če so ljudje še hoteli zvoniti, so morali splezati po visoki lipi poleg cerkve in od tam zlesti v zvonik. Ker pa so se Schildburgerji bali, da bi močan veter lipo podrl na cerkev in jo poškodoval, so staro, častitljivo drevo podrli. Da bi zdaj še lahko zvonili, so zbrali več dolgih grebljic in z njimi s tal močno udarjali po zvonovih.

21.¹⁵² Nekoč je Schildburger svinjo dve leti pital z lesniko in upal, da se bo lepo poredila. Ampak kako jo je pital? Lesniko je navezal na vrvico in jo spustil v hlev. Ko jo je svinja hotela zagrabiti, jo je brž potegnil gor v prepričanju, da se bo svinja nasitila že od samega pogleda na lesniko. Seveda je svinja iz dneva v dan postajala slabotnejša in končno suha kot trlica, da je lahko skozi ozko špranjo pobegnila iz hleva. Schildburger je ubogo bitje, ki se je na njegovo začudenje od lahkote in izčrpanosti že po nekaj korakih sesedlo, hitro ujel, zaklal in obesil na steno. Nenadoma je zapihal sunek vetra, svinja je padla v pajkovo mrežo in tam obstala. Zagotovo je bila to debela svinja – za pajka. Schildburger je iskal svinjo, toda ni je več našel, saj jo je pajek že snedel.

22. Nekoč je šel Schildburger v gozd, da bi podrl bukev, ki je stala ob robu globokega brezna. Ker se je bal, da bi drevo padlo v brezno, od koder se ga ne bi več dalo spraviti, je vzel dolgo vrv, splezal na drevo in jo zavezal okrog vrha drevesa, drugi del pa je zavezal konju okrog vratu, da bi bukev po padcu potegnil iz brezna. Toda kaj se je zgodilo? Schildburger je tako neumno zasekal v bukev, da je morala pasti v brezno in je konju, ki je vlekel v nasprotno smer, odtrgala glavo od trupa. Schildburger je jokal zaradi nesreče. Kmalu pa se je zopet potolažil in si rekel: »Konj seveda ne bo več vlekel, saj mu manjka stvar, čez katero se povezne komat (ni vedel, da se tej stvari reče glava), ampak lonce bo pa še lahko nosil na trg.«

151 Kisdorferji so koso videli kot nevarno žival. (Müllenhoff, 96.) V Eichelauu je nek zbiralec krp izgubil vrečo. To so Eichenlauerji imeli za medveda, potolkli so jo in prebodli. (Birlinger, 1, 445).

152 Za primerjati bi bila znana smešnica o krojaču, ki je svojega konja hotel odvaditi jesti.

23. Nekoč je Schildburger ponoči na svojem suhem kljusetu jezdil skozi usek. Konju se je le za silo uspelo izmuzniti skozi skale, medtem ko se je sedlo z jezdecem zagozdilo. Schildburger je verjel, da je še vedno na svojem konju in ga je z udarci in zmerljivkami gnal naprej, ampak on se ni premaknil. Šele zjutraj je opazil, da sedi samo na sedlu, medtem ko jo je konj že davno popihal.

24. Nekoč je Schildburger na svojem belcu jahal mimo neke ograje. Tam je hotel nekaj opraviti, ne da bi moral razjahati. Ustavil je konja, z levo nogo stopil v sedlo, z desno pa na ograjo. Ko je tako opravljal svoje, si je mislil: »Če bi zdaj kdo prišel in zaklical ‚hi, belec‘, bo to lepa reč.« Toda nehote je besede »hi, belec« izgovoril naglas. Belec je takoj ubogal ukaz svojega gospodarja in jezdec je padel v d...

25. Nekoč so hoteli Schildburgerji očistiti vaški kal, to pomeni odstraniti pesek in mulj, ki sta se nabrala na dnu. Vsi krajani so se spravili v mlako in z nogami vrtali v tla v prepričanju, da se bo mulj raztopil v vodi. Zatem so pustili vodo odteči in upali, da bodo s tem odstranili tudi mulj. Na njihovo začudenje je dno ribnika ostalo pokrito s peskom in muljem.

26.¹⁵³ V upanju, da bodo pridelali solinko,^[143] so Schildburgerji posejali sol. Toda zrasle so le koprive. Župan rastline ni poznal in se je dotaknil. Ko so ga koprive opekale, je mislil, da ga je pičila kača, in je glasno vpjioč tekkel nazaj v vas.

27. Schildburgerji so zvonik na cerkev zgolj privili. Kadar sumijo, da prihaja močan veter, ga odvijajo in shranijo v skedenj.

28.¹⁵⁴ Schildburško dekle je mati poslala v gozd s svarilom: *ahin nindrt et uən* (nikjer v) [= stran, nikjer ne zadeni]. Dekle pa jo je razumelo: *ahin ùm unt ùm uən* [= stran, povsod zadeni], se zaletelo v drevo in se ubilo.

Poleg navedenih obstajajo še druge schildburške prigode, ki so mi znane le v orisih: da so Schildburgerji nekaj časa vsakih pet dni menjali župana, da jim je kozel raztreščil kontrabas, da je neki Schildburger želel izkusiti svet, prišel v Karlovec^[144], razbil ogledalo, bil zaprt in se zadovoljen vrnil domov. In več podobnih.

Kočevarske **ljudske uganke** so zvečine oblikovane v slogu ugank, kakršne so v stari knjigi o Schildburgerjih (št. 25) zastavljali cesarju. Namenoma zvenijo dvoumno, vendar imajo povsem nedolžno rešitev. Primerov mi najbrž ni treba navajati. Obstajajo pa tudi uganke iz narave, npr.:

Bela njiva	<i>A baisr okr,</i>
črno posejana,	<i>shbuərz gəshânət,</i>
moder mož,	<i>a baishr mon,</i>
ki dobro sejati zna.	<i>dar gûət shânən kon.</i>

Rešitev: Papir, pisava, pisar.

Tudi sicer podobno znana, **Zingerle**, 279, 99; prim. **Rochholz**, 266 in naslednja.

Vitka mati,	<i>A dūrai müətr</i>
zelen oče,	<i>a griəndr wuətr,</i>
okrogli otroci.	<i>kūgəlatə kindr.</i>

Rešitev: Vinska trta.

153 V *Schildbürgerbuch*, 14 in 16 mnogo širše. Kača tu ni omenjena. Sol so sejali tudi Darsikowerji (**Knoop**, št. 232), Zanowerji (**Jahn**, *Volkssagen*, št. 642), Bopfingerji (**Birlinger**, 1, 438) idr.

154 **Radics**, 227. Zgornja formula je pri izletih čarovnic običajna. Prim. **Grimm**, *Mythologie*, 4, 906; **Kuhn**, 68 in 478.

[143] Rastlina slanega okusa. Op. ur.

[144] V izv. Karlstadt. Op. ur.

Puklast oče,
votla mati,
oluščeni otroci.

Rešitev: Mlin za žito.

*A pūclatr wuətr,
a hōlai müətr,
gəschtrainaitai kindr.*

Podobne uganke pri **Simrock**, *Das Deutsche Räthselbuch*, 3, 74 in naslednja.

Rdeč dol,
zelen gor,
moder nad tem,
rumen povrh.

Rešitev: Lan.

*Roat nîdr,
Griən aüf,
Plûb drîbr,
gâl draüf.*

Prim. **Zingerle**, 273, 31.

Naslednja uganke je zelo stara. Izpričana je že pred 10. stoletjem v latinščini in je še danes znana v Švici. Prim. **Rochholz**, 237. Glasi se:

Če ga vidim,
ga ne vzamem.
Če ga ne vidim,
ga vzamem.

Rešitev: Votel oreh.

*Shîch i's,
Shò nim i's et.
Shîch i's et,
Shò nim i's.*

Kočevarski evfemizmi so npr. *taùshnt kâfmos mearlain* ([= tisoč] kvartov korenja); *taùshnt nokintə* ([= tisoč] nagih), *taùshnt belwə* ([= tisoč] volkov) ipd. 'S *ischt a' schontə* ([= to je] sramota) in *ol shîbm pforən* [= v vseh sedmih farah] ipd.

Šaljivi odgovori so npr. na vprašanje: *Buhin pischtü gəbân?* (Kje si bil?) *Hin af də kearə.* (Tam, od koder sem se vrnil.) – *Bues trûgəschtü?* (Kaj nosiš?) *Buəs et mug gean.* (Kar ne more iti samo.)

Še nekaj **kmetijskih in vremenskih pravil:**

Zjutraj rdeče,
zvečer blateče.
Zvečer rdeče,
gospodinja zagotovo kruha speče.

*Schmoarönsch roat.
Schubönsch koat.
Schubönsch roat,
Pochət də haüschwrä shichr proat.*

To pomeni, da bo lepo in da mora za pridne poljske delavce napeči kruha.

Če je na gregorjevo (12. marca) sončno, bo leto toplo, polno prosa in vina.

Ko se mačka umiva, je treba biti pozoren, v katero smer se obrne. Če se obrne proti jugu, prihaja *Jaük* (južni veter, slov. jug) itn.

Ob zibki kočevarske matere prepevajo: *Prütai ninai, prütai nanai* ali *zün prütai, zün tschütschai!* *Prüte* (beseda neznanega izvora) po kočevarsko pomeni zibka, *tschütschn* pa v otroški govorici pomeni spati.

VIII. Ljudske pesmi

Na kočevskem jezikovnem otoku med različnimi vrstami ljudske poezije prevladujejo ljudske pesmi. Naša zbirka ljudskih pesmi je zato v središču predstavitve in se ji v analizi še posebej natančno posvečamo. Med mnogimi novejšimi zbirkami še živih ljudskih pesmi posameznih nemških dežel zavzema svojstveno mesto. Seveda po obsegu zaostaja za večino drugih zbirk. Zaobjema namreč samo majhno območje. Številne pesmi so se v zadnjih desetletjih, ko je bil vpliv tujine močnejši kot kadar koli prej, najbrž izgubile. Prenekatera še skrita čaka na najditelja. Toda moderna zakladnica ljudskih pesmi drugih nemških dežel ne daje vtisa starinskosti in svojstvenosti. Po obliki nobena bistveno ne odstopa od ostalih in pod drobnogledom le redke ponujajo toliko novega kot zakladnica kočevarskih pesmi.

Kot je znano, je nemška ljudska pesem v 15. in 16. stoletju doživela presenetljiv nov razcvet, nastalo je neprimerljivo bogastvo. Najbolj uspešne in priljubljene pesmi so se iz kraja v kraj prenesle že v obdobju splošno razširjenega popotništva in se povsod zasidrle, tako da še danes v vsaki nemški deželi najdemo številne stare balade in ljubezenske pesmi. Kdor torej v novejšem času zbira na zelo prometnih območjih, denimo v osrednji Nemčiji, večinoma najde znane pesmi, kvečjemu nove različice, in le redko kako pesem, ki je brez vzporednic. V bolj odmaknjenih predelih, kjer pokrajina ter življenjske in delovne razmere ustvarjajo posebne pogoje, kot denimo v Švici ali v notranjeavstrijskih alpskih deželah, pa ima tudi zakladnica ljudskih pesmi, pesniški odsev teh razmer, poseben značaj.

To še posebej velja za jezikovne otoke. Tu se po eni strani vse ohranja bolj čisto in neokrnjeno kot na območjih, ki so bolj izpostavljena poenotenju, po drugi strani pa se je tu stara ljudska poezija pod tujesosedskim vplivom razvijala na svojstven način.

Prav na področju ljudske pesmi najdemo pri sedmograških Sasih zelo podobne razmere kot pri Kočevarjih. Na obeh jezikovnih otokih pesmi prepevajo v narečju (sploh ljudske pesmi odročnih območij so praviloma narečne),¹⁵⁵ na obeh jezikovnih otokih dajejo prednost baladam, bolj starinski vtis pa tem pesmim (če jih primerjamo z nemškimi vzporednicami) dajejo njihova oblika (navadno gre za trivrstične kitice), zasnova in interpretacija oz. izvedba, poleg tega je na obeh jezikovnih otokih snov umeščena v lokalni okoliš in razmere. Na obeh jezikovnih otokih najdemo več časovnih slojev pesmi – tako prevzetih kot tudi tistih, ki so nastale v deželi sami. Sedmograško-saške pesmi so se enako kot kočevarske po obliki in vsebini sčasoma vse bolj prilagajale druga drugi, zaradi česar je vrsta pesniških fraz okostenela v vedno znova ponavljajoče se obrazce, ki se včasih brez posebnega premisleka pojavljajo na povsem neprimernih mestih.

Že na prvi pogled opazimo, da je kočevarska zakladnica pesmi obarvana narečno. Vtis nenavadnosti še poudarja nerimana oblika, ki močno odstopa od vsega, kar sicer poznamo v nemški ljudski poeziji. Če pa si jih pogledamo pobliže, je glavnina pesmi precej nemška. Kar zadeva njihovo vsebino, motiviko, pojmovanje in tipične stilistične značilnosti v drugih nemških pokrajinah, pogosto najdemo zelo podobne, tudi do besede enake vzporednice. Na Kočevskem prepevajo veliko najbolj znanih nemških ljudskih balad in ljubezenskih pesmi, denimo o ljubezenski preizkušnji, vračajočem se soprogu, prodani mlinarici, umoru neveste, gostilničarkini hčerkici, detomorilki, dveh družicah, vodnjaku mladosti, nezvesti ljubici, stari babi itn. Marsikaj je tod ohranjeno v bolj starinski obliki kot v matični deželi, številne pesmi so se v novih lokalnih razmerah oblikovno in vsebinsko drugače razvile. V slogu, skladnji, metriki in melodiji imajo povsem svojske, jasno izstopajoče značilnosti. Prepoznaven pa je tudi slovanski pridih.

Se pa kočevarske pesmi med sabo tudi razlikujejo. Že po obliki lahko opazimo, kdaj so različno stare. Glede na izvor zato razlikujemo več skupin. Največjo skupino tvorijo pesmi, ki jih na jezikovnem otoku prepevajo že več stoletij. Vanjo vštevamo približno sto pesmi, torej dve tretjini naše zbirke.¹⁵⁶ Nekatere od najstarejših so Kočevarji zagotovo prinesli s seboj že ob naselitvi sredi 14. stoletja. To lahko domnevamo pri pesmih, ki se navezujejo na pesnitev o Kudrun^[145] št. 44, 46 do 50; pri fragmentih pesmi o vrnitvi domov št. 56 do 58; pri pesmi o dveh kraljevih hčerah št. 53; o zvesti ljubici št. 55; kajti kot je dokazano, je bila ta snov v Nemčiji znana že v 14. stoletju.¹⁵⁷ Tudi kasneje se je na Kočevsko širil nemški vpliv. V Zgornji in Spodnji Kranjski je bilo ogromno nemških naselbin. Deželna prestolnica Ljubljana, s katero so Kočevarji trgovali, je bila v 16. stoletju tako rekoč nemška. Po vsej deželi so bili plemiški zemljiški posestniki in njihovo spremstvo, dostikrat pa tudi trgovci in najemniški vojaki Nemci. Nemške pesmi so zato vedno znova prihajale na Kočevsko. Nadalje je cesar Friderik III. leta 1492 Kočevarjem podelil pravico, da lahko s svojimi izdelki trgujejo na tujem. Tedaj se je med Kočevarji močno razširilo krošnjarstvo.¹⁵⁸ Sprva so hodili v sosednje dežele: na Hrvaško, Koroško in Štajersko, kmalu pa so se odpravili tudi naprej proti severu. Ravno v pesmih nadvse naklonjenemu 16. stoletju so se torej že precej zadrževali na nemškem ozemlju, kjer so prihajali v stik z novimi pesmimi in jih nosili domov. Večina ljudskih pesmi naj bi prišla na Kočevsko ravno v 16. stoletju. Mnogo jih je seveda nastalo šele v tem času ali pa se jih za starejše obdobje ne da dokazati. Da pa jih je večina na jezikovnem otoku že dlje časa, je razvidno iz kočevarskih posebnosti, ki jih bomo predstavili pozneje. Pogosto se izkažejo za starejšo različico vzporednic, ki so v Nemčiji izpričane za 16. ali celo šele 19. stoletje. Ohranile so staro trivrstično kitico, stare motive ali navedbo vzroka, česar v podobnih nemških pesmih ne najdemo več (npr. št. 68 do 70), ali pa kočevarska pesem združuje vse stare elemente, ki se v različnih nemških vzporednicah pojavljajo le posamično (npr. št. 11).

Seveda ni mogoče dokazati, iz katere nemške dežele so Kočevarji prinesli vsako posamezno pesem, saj povsod najdemo večino domala identičnih pesmi. Zaradi razmer so večino pesmi dobile s posredovanjem sosedskih dežel, tako da so nekatere kočevarske

156 Št. 1–19, 23–25, 28, 31–33, 41, 44, 46–59, 61–63, 67–73, 78 in naslednja, 115, 119, 126 in večina omenjenih pesmi na str. 94, ki so nastale na Kočevskem.

157 Za natančnejši dokaz gl. spodnje opombe.

158 Prim. zgoraj str. 46 in naslednja.

[145] V izv. Kudrundichtung, anonimni junaški ep v verzih v srednjevisokonemškem jeziku. Op. prev. Izvor pesmi o Primorki, ki velja za eno najstarejših kočevarskih pesmi, so z nacionalno idejo navdahnjeni raziskovalci, predvsem v času vzpenjajočega nacionalizma konec 19. in v začetku 20. stoletja iskali v nemškem epu o Kudrun in pri tem zanemarili dejstvo, da je pesem v več različicah prisotna v slovensko in hrvaško govoreči okolici Kočevske (več v Golež Kaučič v tej knjigi). Op. ur.

pesmi še danes bližje koroškim, štajerskim ali nasploh avstrijskim različicam kot tistim v Nemškem kraljestvu (npr. št. 70, 79). Toda v številnih primerih se tega ne da več razkriti, saj se je v alpskih deželah, predvsem na Koroškem in Štajerskem, ohranilo le malo starih balad.

Skupini starih, povsod razširjenih nemških ljudskih pesmi, ki so bile na Kočevskem v enaki meri podvržene značilnemu preoblikovanju, se pridružuje manjša, druga skupina pesmi, ki so verjetno nastale na samem jezikovnem otoku. Z večjo ali manjšo gotovostjo sem uvrščamo pesmi št. 20–22, 29, 34–40, 60, 64, 76, 93, 103 in naslednja, 107, 109–113, 118, 120, 122, 124, 133 in naslednja. Okoliščina, da v nemški in južnoslovanski ljudski poeziji nimajo vzporednic, seveda še ne dokazuje ničesar; vzporednice so se namreč lahko izgubile. Ampak se nanašajo tudi na določene navade in razmere na jezikovnem otoku ali pa se jasno kažejo kot bodisi popisi lokalnih dogodkov bodisi kot razpoloženski utrinki. Mlajše pesmi vsebujejo tudi rime, ki so kot take prepoznavne le v kočevarskem narečju (št. 107, 120). Te pesmi, poleg tretje skupine, ki izhaja iz slovenščine ali hrvaščine in se ji bomo posvetili pozneje, dejansko širijo nabor dotlej znanih snovi nemških ljudskih pesmi. Četrto skupino tvorijo mlajše pesmi, ki so šele v novejšem času (v našem stoletju) prišle iz nemških dežel na jezikovni otok in so bile le malo ali pa sploh ne preoblikovane v kočevarski slog ter jih prepevajo v celoti ali deloma v knjižni nemščini.

Pesmi prvih treh skupin v celoti prepevajo v narečju. To narečje je nekoliko bolj zastarelo kot danes še živeči pogovorni jezik. Nenaglašeni zlogi se zaradi metrike dostikrat polno izgovarjajo. Pri členih, zaimkih in predlogih se izogibajo danes običajnim okrajšavam. Besedišče vsebuje marsikaj, kar se je v vsakdanjem jeziku že izgubilo. Pesmi prvih treh skupin (tudi tiste južnoslovanskega izvora) so v pojmovanju, slogu, skladnji, metrični obliki povsem enako oblikovane in tvorijo podobo značilne kočevarske pesmi, ki se v posameznih potezah tako nenavadno razlikuje od splošnih nemških ljudskih pesmi.

Stara kočevarska ljudska pesem je predvsem **praznična poezija**. Prevladujejo legende, balade in epsko-lirske ljubezenske pesmi višjega sloga in so še danes v ospredju živega ljudskega petja. Že značilen uvod v večino pesmi je nadvse slovesen. Junak ali junakinja zgodaj zjutraj vstane, zmoli, se umije, pozajtrkuje, si da osedlati konja (junakinja se lepo obleče) in se tako lepo napravljen oz. napravljena odpravi doživeti kak nenavaden pripetljaj ali izvest kako izjemno dejanje. Pesmi se pojo v nadvse častitljivem duhu, s praznično vznesenostjo in vidno ganjenostjo. Poleg tega je trdo življenje, polno odrekanih, stisk in vsakovrstnega trpljenja, ki so ga morali živeti kočevski podeželani, njihovim pesmim dalo ne ravno žalosten, a vendar močno pridušen ton. Prestrašeno srce si v pesmi ne upa svobodno zavriskati. Zato umanjka sleherna šala, sleherna hudomušna fraza, sleherno navdušenje. Večinoma so opevani resni dogodki: slovo, ugrabitev, smrtni primeri, umor, vrnitev mrtvega snubca. Na Kočevskem tujim pesmim radi dodajo tragičen izid, včasih pa vendarle tudi šaljiv konec (npr. št. 80, 81, 123 in 129).

Naslednja značilnost kočevarskih pesmi je zaupljiva **pobožnost**. »Kar Bog želi, se zlahka naredi« (št. 18 do 21) ali »V Božjem imenu, v Jezusovem imenu« (št. 18, 21, 22, 32): to je njihov moto. Legendarna bela golobica, ki ob smrti mučenika odleti v nebesa, se pojavlja tudi v posvetnih pesmih (št. 66, 70).¹⁵⁹ Celo napitnice imajo nabožen uvod (št. 135). Duhovnih pesmi in legend je mnogo in med njimi najdemo najlepše ljudske pesnitve, značilne za jezikovni otok. Poleg splošno razširjenih Marijinih legend, ki prikazujejo prizore iz evangelija ali kasnejša Marijina potovanja, imajo Kočevarji še posebne Marijine pesmi. Njeno ime vzklikajo ob žetvi (št. 8). Marija na poroki užaloščenega

ženina prevzame vlogo preminulih staršev (št. 17), plešoči mladini da prvo pridigo (št. 15). Nasploh jo opisujejo kot zelo strogo: grešniku ne odpusti (št. 12 in naslednja), ali pa mu odpusti, vendar noče pozabiti (št. 15).¹⁶⁰

Čudovite so legende o svetem Juriju in o svetem Lenartu, za katere nisem uspel najti nobenih vzporednic (št. 20 in št. 22). Tako tukaj kot v drugih legendah (št. 21, 23 in naslednja) so se ljudski motivi prenašali na priljubljene svetnike, četudi nič v njihovem življenju ne napeljuje k temu. Legenda se pomeša tudi z zgodovinskimi (št. 29) in pravljničnimi motivi (št. 18), prehaja na področje balade (prim. št. 31 in št. 62).

V posvetnih pesmih se na stvari navadno prav tako gleda z vidika pobožnosti. Tudi mladina izgubo nedolžnosti jemlje zelo resno (št. 103, 121) in celo kukaviček^[146] v kočevski pesmi ni zgolj lahkomiselni razdiralec zakonov (kot v nemških pesmih), ampak prevaran ljubimec, ki umre od žalosti (št. 94). Ljubezen med sorodniki je povsod sprejeta kot prisrčna ter iskrena in celo krušna mati toplo sprejme tuje otroke (št. 126). Kot običajno v nemški ljudski pesmi je tudi tukaj ljubezen samoumevno pojmovana kot najpomembnejša stvar v življenju in se v nespremenljivi zvestobi ohranja do smrti.

V nasprotju z običajno nemško ljudsko pesmijo se kočevske pesmi izogibajo vsakršni grobi besedi, vsakršni neprijetni situaciji. Nespodobne besede v št. 95 in 120 so povsem osamljen primer. Spodobnost govora se da razložiti s tem, da na Kočevskem staro ljudsko pesem pojejo izključno ženske. Samo novejšje pesmi, kot je št. 120, in tiste v knjižni nemščini pojejo fantje.

Nadaljnja značilna karakteristika kočevskih pesmi je **preprostost** opisovanja in **treznost** zaznavanja. V baladah se sicer tudi tukaj od časa do časa govori o kraljih in vitezih, o princesah in groficah, o gradovih in draguljih, toda največkrat se izogiba bleščečim dodatkom. Kot so Kočevarji v življenju preprosti, varčni ljudje, tako tudi njihove pesmi vsebujejo le osnovno ogrodje fabule brez dodatnega podrobnega okrasja. Opis je tako razumljiv, vendar od časa do časa tudi trezen in prozaičen. Pesem o vračajočem se soprogu (št. 56) je tako rekoč le boren izsek iz nemške balade o Möringerju.^[148] Pojoče ženske ne zapuščajo ali v preteklih časih niso zapustile svoje revne hribovske vasi. Zato njihovo obzorje ostaja zelo omejeno in kar jim je bilo nerazumljivo, je izostalo iz pesmi. Tako so viteza (njim neznan stan) preobrazile v sodnika (št. 70a), rekruta ali modernega vojaka (št. 55, 59). Vitez iz nemške vzporednice, ki se preobleče v romarja, v kočevski pesmi postane berač (št. 56), kralj, ki v slovenskem izvorniku igra na violino, pri Kočevarjih postane preprost goslač (št. 96). Plemenita gospodična ali kraljeva hči, ki v nemških pesmih na nadzidku svojega gradu prisluhne snubčevemu napevu, postane kmečko dekle ob strešnem oknu (št. 70). Tudi sultanova hiša je opisana kot kočevska kmečka kočja z lino, hlevom v hiši (*hof*) in kaščo (št. 74a). Tipičen lik je **starec**, ki v kočevskih pesmih namesto različnih oseb, sicer značilnih za nemške vzporednice, uvaja dogajanje ali ga nadaljuje (št. 58, 79).

Z omenjenim smo deloma že zašli h **karakteristiki odsotnosti**. Pa nadaljujmo s tem. Kajti za ljudsko poezijo ni značilno le tisto, kar ji je lastno, temveč tudi tisto, kar ji manjka. Kočevarji, ki ne živijo v Alpah, ampak v gozdnatem sredogorju, zaradi tega v značaju, načinu življenja in pesmih pogosto odstopajo od svojih bavarsko-avstrijskih plemenskih tovarišev. Nimajo planšarskih in lovskih pesmi, in kar je zlasti omembe vredno,

160 V pripovedki »Brezbožnež?«^[147] Marie von **Ebner-Eschenbach** kmetica pravi: »Odpustiti – ja, pozabiti – ne.« Nato duhovnik: »Odpustiti, ne pozabiti, neprijaznost je iznašla ta rek, nepremišljenost ga čenča naokrog.« Kočevarji so ta rek Mariji položili v usta, kako različni so vendar nazori!

[146] V izv. Kuckuck. Kukavica je v nemščini moškega spola. Op. prev.

[147] V izv. Glaubenslos? Op. ur.

[148] Balada o plemenitem Möringerju oz. o vrnitvi pogrešanega moža. Večinoma ji pripisujejo izvor v 14. stoletju, ohranjeni rokopisi pa so iz 15. stoletja (več v Rütther 2007). Op. ur.

nimajo štirivrstičnih poskočnic, ki so sicer zelo razširjene po vsej nemški Avstriji in tudi širše. Drzna volja do življenja in vriskajoče razpoloženje poskočnic njihovi trpki naravi ne ustrežata in tako se na pobočjih jezikovnega otoka ne razlega nikakršno jodlanje. Povsem manjka tudi razposajena čutnost, s katero se v alpskih pesmih pojavljajo vse plati ljubezenskega življenja.¹⁶¹ Ničesar ne slišimo o vasovanju, o skrivnem ljubezenskem užitku, ničesar o kujanju in trmoglavljenju, o spletkah in nagajivosti, o vzajemni strastni predanosti zaljubljenecv. Na Kočevskem pa manjka tudi več skupin stare splošne nemške ljudske pesmi: pivske in vasovalske pesmi, majska kola in dnevne pesmi, najraznovrstnejše pesmi o prešuštvu. Manjkajo pesmi o nunah in menihih, o rudarjih, pomorščakih itn., saj na jezikovnem otoku ni samostana ali ladijskega prometa, in šele od nedavnega imajo rudnik.

Kočevarske pesmi vse tuje, nenavadne dogodke v celoti prenesejo v domače okolje, zato so tako izrazito lokalno obarvane. Jezikovni otoki so tudi v kulturnem življenju zelo zaprti in kot se v pesmih zrcali značaj plemena, enako velja za okoliščine, v katerih živi. Zato bi iz pesmi lahko dobesedno izluščili kulturno sliko stare Kočevske. Kot je bilo prikazano v 6. poglavju, pesmi spremljajo vsa cerkvena in posvetna ljudska praznovanja in nam dajejo priložnost prepoznati posamezne že izginule šege (npr. ob svatbi). Prav tako se v pesmih pojavljajo mitološki pojavi ljudskega verovanja, čarovnice, dolga kača itn. Deli kočevarske hiše (zlasti lina in srednje okno) in domača noša se v pesmi pogosto omenjajo kot samoumevne, edine mogoče okoliščine.¹⁶²

Ime Kočevska kot samoumeven kraj dogajanja sploh ni omenjeno: le sultan se iz Turčije odpravi v »Kočevsko deželo« (št. 73). V nasprotju s tem se pogosto omenjajo posamezni kočevski kraji: Koprivniško (št. 76), stara cerkev v Stari Cerkvi (št. 73), Kukovo in Komarna vas^[149] (št. 119). Pogoste so primerjave prednosti in slabosti posameznih območij, npr. nerodovitne Rodine z bogato obdarjenima^[150] Maverlenom in Semičem (št. 112 in naslednja). Pomembno vlogo ima najbližje sosedstvo, predvsem Ribnica (št. 67). Dekle, ki pričakuje ljubega, se razgleduje čez ribniško ravan (št. 55). Omenjena sta hrvaška kraja Ogulin (št. 29, 67) in Karlovec (št. 64, 94, 119), s Kranjske pa poleg Ribnice tudi Novo mesto (št. 69), Metlika (št. 67), zgornja Kranjska (št. 95) in večkrat Ljubljana (št. 28, 71, 95, 119). Ljubljana je označena s pridevkom bela. Tudi v slovenski ljudski poeziji ji pravijo bela Ljubljana, kar je njeno pogovorno ime. Zlasti južni Slovani mestom radi dajejo pridevek »bel«. Tako kot v pesmih južnih Slovanov tudi v kočevarskih pesmih do izraza pride bližina Turčije. Turki ugrabljajo kočevarska dekleta (št. 73, prim. tudi št. 71), za kar se kristjani maščujejo (št. 74 in naslednja). Boje s Turki omenjata dve pesmi (št. 29, 76).

Vojaške pesmi kasnejšega časa brez pojasnila zgodovinskega ozadja opisujejo odhod rekrutov na »veliko vojno« (št. 90 do 91a, prim. tudi št. 89 in 77). V mestih se večkrat odvijajo žegnanja (ki hkrati pomenijo semenj); tja jezdijo s konji in mulami (št. 64, 119, 69). »Kupna mera« velja kot mera za žito (št. 111), za plačilo obstajajo še splošnejše merske enote: »klobuk« ali »kapa polna zlata« (št. 68, 73). Najpogostejši vrsti žita sta proso in pšenica (št. 64, 93, prim. tudi št. 133). Večkrat so opisana kmečka opravila (št. 20 in naslednja idr). O najpomembnejši dejavnosti, krošnjarjenju, pesmi molčijo (tema najverjetneje ni dovolj poetična), le v kresni pesmi odmeva radost potujočih mož ob vrnitvi domov (št. 35). Pivo se ne omenja, kočevarske pesmi poznajo edinole vino, saj jim je bilo pitje piva do našega stoletja povsem tuje. Mimogrede rečeno je tudi v starejši nemški ljudski pesmi pivo redek gost, medtem ko se vino na kar se da poetičen

161 Hauffen, *Das österreichische Volkslied*, 8–17.

162 Prim. str. 55.

[149] V izv. Kukendorf in Mückendorf. Op. ur.

[150] V izv. gesegnete. Izraz je uporabljen v smislu plodnosti oz. kot nasprotje nerodovitnosti. Op. prev.

način vedno znova povečuje. Ljudske pesmi so v 15. in 16. stoletju pač nastale prav na jugu in zahodu nemškega območja, kjer so izključno vinorodne pokrajine. V preteklosti so bile nemške dežele z razvito kulturo pitja piva na severu in vzhodu, od koder pa izhaja le peščica ljudskih pesmi.

Tudi **slog** kočevarskih pesmi ima celo vrsto močno izstopajočih značilnosti. Seveda se da vse **značilne vzorce** kočevarskih pesmi prav tako dokazati v splošni nemški ljudski pesmi. Vse so torej nemške in resnično ljudske. Vendar jih izredna pogostost njihovega pojavljanja v sorazmerno majhnem številu pesmi, način njihove uporabe in določena odstopanja v besedilu jasno razločujejo od vzorcev preostalih nemških ljudskih pesmi. Znano je, da se je v nemški ljudski pesmi razvil prav poseben slog. Posamezni pesniki so pesnili v smislu in skladu z okusom celotnega ljudstva, pri tem pa so se posluževali vseh skupnih sredstev pesniških tehnik, s čimer so dosegli najhitrejši in največji učinek. Če je imela katera ljudska pesem spočetka tudi individualen pečat, se je ta (saj je šla skozi usta tisočev) polagoma zabil; nove, vpadljive fraze so zamenjali tradicionalni izrazi. Mlajše ljudske pesmi vedno sledijo starejšim, priljubljenim in učinkovitim vzorcem. Tako v tisočeri ljudskih pesmih na celotnem nemškem območju v enakih poetičnih situacijah najdemo vedno enake, končno oblikovane vzorce, enake rime, podobe in značilne fraze. Ljudske pesmi se namreč širijo le s pomočjo ustnega izročila, ki se opira na spomin, zato je razumljivo, da pevci tudi pri petju novejših pesmi iz že uveljavljenih prevzemajo običajne verze in cele kitice.

Tovrstna prisila analogije seveda na zamejenem območju jezikovnega otoka deluje še močneje. Tukaj prepevajo vedno iste redke pesmi, ki se ravna ena po drugi in si očitno postajajo vedno bolj podobne. Če od časa do časa v deželo pride nova pesem (kot se je dogajalo pri Kočevarjih), naj je ta še tako izvirna, nanjo vpliva večina v deželi že navzočih pesmi. Prevzeti mora njihov slog in metrično obliko, tako kot se mora priseljenc v lastnem interesu samoohranitve ravnati v skladu s šegami in navadami nove dežele. Ta prisila je bila v kočevarskih pesmih še veliko doslednejša kot pri sedmograških Sasih.

To je najbolj opazno pri uvodnem verz. V nemški ljudski pesmi obstaja vrsta značilnih uvodnih verzov, med katerimi je več zastopanih tudi na Kočevskem. Več kot dve tretjini starih kočevarskih pesmi se začneja z verzom: »Kako zgodaj vstane« (čemu sledi ime junaka) in nato: »On (ona) zjutraj zarana vstane.« Podoben začetek kaže vrsta nemških ljudskih pesmi. Dekle je »hotelo (ali moralo) zgodaj vstati«. Zgodaj se odpravi v gozd. Tam jo leskov grm opozori, bodisi podleže zapeljevanju bodisi najde svojega na smrt ranjenega ljubega.¹⁶³ Podobni uvodi so: »Ko zjutraj zgodaj vstanem«¹⁶⁴ – »Mlad fant (lovec, kmet, mlinar itd.) hoče zgodaj zjutraj vstati«.¹⁶⁵ – »Nekoč sem hotel zares zgodaj vstati« ipd.¹⁶⁶ Ti obrazci torej stojijo pred pesmimi različnih vsebin. Praviloma je iz pripovedovane vsebine razvidno, da je junak zgodaj vstal. Tudi sedmograški Sasi imajo pogosto tak uvod.¹⁶⁷ Ampak pri Kočevarjih kot okamneli obrazec stoji na začetku skoraj vsake stare pesmi, ne glede na to, če se zdi glede na sledečo vsebino upravičen ali ne. Tudi v uvodu legend (»Kako zgodaj vstane Marija«) in alegoričnih pesmi (»Kako zgodaj vstane nedelja«, št. 34). Zagotovo je ena sama kočevarska pesem vse ostale zvalila k posnemanju. Domnevno balada o lepi Primorki. Spada med najstarejše kočevarske pesmi, še danes je razširjena v številnih različicah (št. 44 do 50), najbolj priljubljena

163 **Erk**, *Liederhort*, št. 96a do 96i; **Böhme**, št. 42; **Hruschka** in **Toischer**, str. 117 in 119; **Simrock**, št. 195; **Tobler**, 1, 118; **Schlossar**, št. 305 idr.

164 **Mittler**, št. 683, 1529.

165 **Böhme**, št. 98; **Schlossar**, št. 297.

166 **Erk**, *Liederhort*, št. 96d, 96e, 466; **Mittler**, št. 442.

167 **Schuster**, 46 in naslednja, 69, 138 idr.

in najpogosteje péta pesem na jezikovnem otoku; tukaj ima tudi značilen uvod svoj stvaren vzrok, kajti že ep o Kudrun poroča, da je šla lepa perica zgodaj zjutraj prat na morsko obalo. Tudi balada o prodani mlinarici (št. 68) ima v posameznih nemških vzporednicah podoben uvod.¹⁶⁸ Od tam se je polagoma prenesel na druge pesmi.

Po omenjenih dveh uvodnih verzih so si tudi naslednji verzi v mnogih kočevarskih pesmih podobni. Če gre za junakinjo, je zatem običajno, da se pokriža, umije, lepo obleče in se nato odpravi ven (št. 13 in naslednja, 25, 5, 28, 32, 62, 71 in naslednja, 98, 123 idr.). Včasih se o tem poroča tudi za moške (št. 19, 22, 57, 68). Toda balade o mladih moških se navadno začnejo s tem, da junak zgodaj vstane, zbudi mater, ji naroči, naj mu skuha zajtrk in kosilo. Potem zbudi hlapce, da mu osedlajo konja, in odjaha (št. 64 in naslednja, 95, 119, 18, 61 idr.). Ta mesta so v posamičnih pesmih skoraj dobesedno enaka. Pobuda se vedno izraža z besedami: **Pojdite**, skuhajte mi, ali osedlajte mi, izvedba pa z besedami: **Brž** se je zgodilo. Pri tem je delovanje analogije tako močno, da junak v št. 64, čeprav je poročen, zaradi zajtrka ne zbudi žene (kot v št. 21), temveč mater, in da v št. 94 tudi kukavičku mati pripravlja zajtrk in kosilo. Tiho pobudo k nadaljnji značilni izvedbi uvoda so morda dale južnoslovanske pesmi. Neka hrvaška pesem se denimo začne s tem, da neko dekle zgodaj zjutraj vstane, si lepo počeeše lase in se odpravi ven.¹⁶⁹ Po drugi strani se neka slovenska pesem začne: sv. Urh je zgodaj zjutraj vstal in zbudil svojo mater.¹⁷⁰ Precej podoben uvod ima tudi neka romunska pesem.¹⁷¹

Redke stare kočevarske pesmi, ki grejo v tej točki svojo pot, imajo tudi značilne uvode, ki so znani iz nemških ljudskih pesmi. Tako z neosebnim zaimkom:^[151] »Es waren zwei Liebe« [= Bila sta dva zaljubljenca] (št. 54), »Es waren zwei Gespielen« [= Bili sta dve družici] (št. 115), »Es reitet ein Ritter auf und nieder« [= Jezdi vitez gor in dol] (št. 70b), »Es zieht eine Mutter ihr Töchterchen auf« [= Mati vzgaja svojo hčerkico] (št. 69) in številne podobne; zatem je prav tako pogosta besedna zveza: »tam stoji« ali »tam je«: »Tam je ravan« (št. 81), »Tam stoji podrt hlev« (št. 1), »Tam stoji zelena lipa« (št. 55, 121, 15) idr.¹⁷²

Navadno je po uvodih v značilnih verzih predstavljen še začetek dejanskega dogajanja. Če je junak dobro pripravljen na odhod, se glasi: »odpravi se na pot široko« ali »odjezdi na široko pot«. Če nima določenega cilja, dogajanje predstavlja srečanje. Tako omenjenemu verzu praviloma sledi: »In sreča ga (jo) star mož (ljubi Bog itn.)« (št. 18, 26, 33 in naslednja, 41, 68 in naslednja, 75 idr.). Eden izmed njiju načne pogovor: »Tako govori (stari mož)«, verz, ki je v skoraj vseh starih pesmih. Ker do srečanja vedno pride zgodaj zjutraj, se pogovor pogosto začne z jutranjim pozdravom z naslednjim dvogovorom: A: »Dobro jutro, dobro jutro, ti (stari mož ipd.)«. B: »Hvala lepa, hvala lepa, vi (gospod idr.). Dobrih juter imam bolj malo.« A: »Zakaj, zakaj, ti ...?« in B navede razlog za svojo žalost. Ta pogovor najdemo tudi v baladah o lepi Primorki. Ker je ta obrazec nakazan že v epu o Kudrun (prim. spodaj opombe za št. 44 in sledeče), je bil najbrž sprva navzoč v teh baladah in je kot uvodni verz polagoma prešel v druge kočevarske pesmi (št. 52, 56 in naslednja, 61, 68, 34).¹⁷³ Ko junak prispe do svojega cilja, mora

168 Prim. **Erk**, *Liederhort*, št. 58b.

169 **Krauß**, *Sitte und Brauch*, 160.

170 **Janežič**, 42; **Grün**, 136.

171 V *Ethnologische Mittheilungen aus Ungarn*, 1, 395. Zelen list javorja – Materin sinček je Valjan – V nedeljo zgodaj vstane – Si umije črne oči – Pred sliko svetnika se pokloni – Gre v hlev nezadržan – Svojega rjavca zajaše.

172 Ta uvod je v nemških ljudskih pesmih zelo pogost, prim. **Böhme**, št. 184b, 39, 166, 117, 176. Ampak tudi južnoslovanske pesmi se rade pričnejo s Stoji, stoji lepo polje, Stanko **Vraz**, 95, 97, 105, 121 idr.; stoji zelena lipica, **Scheinigg**, št. 62.

173 Zavrnitev jutranjega pozdrava, čeravno v drugačni obliki, najdemo npr. pri **Mündel**, št. 3. »Želim ti dobro jutro in tudi dober dan.« – »Ni mi treba želeti dobrega jutra, pa tudi ne dobrega dne.«

[151] Gre za v nemščini značilen »es«, ki izraža brezosebno. Op. prev.

opozoriti nase. Če ima zle namere ali prinaša žalostne novice, »Tako strahotno potrka«. V drugih primerih potrka »lepo« ali »prijazno« (št. 2 in 2a, 11, 68 in naslednja, 95).¹⁷⁴ Pogosto temu sledi vprašanje: »Le kdo je nocoj tako pozno zunaj« (št. 11, 68, 95).

Kot imajo številne pesmi značilen uvod, ki često globoko posega v dejansko dogajanje, tako obstajajo tudi značilni sklepni obrazci. Najbolj pogosta sta naslednja dva (tudi v Ekskurzih obravnavana) sklepa: Ob srečnem izidu zagotavljanje ljubezni z besedami »ti si moja in jaz sem tvoj«, pri nesrečnem izidu pa omemba rož, ki so zasajene na grobovih zaljubljenecv.¹⁷⁵

Seveda ne vsebuje vsaka pesem vseh obrazcev, ampak večinoma celo vrsto njih, zatorej za posebno vsebino pogosto ostane le malo prostora. Večina starih pesmi je četrtsinsko ali tretjinsko sestavljena iz značilnih verzov, zaradi česar so si tako podobne.

Značilno je uporabljeno tudi razmeroma neznatno število **pridevkov**. Najpogosteje se uporablja pridevek **lep**, ki stoji pred skoraj vsakim ženskim imenom, včasih pa je podeljen tudi mladeničem (št. 65, 72) namesto sicer običajnega **mlad**.¹⁷⁶ Nadalje so kot lepe označene stvari, ki naj se častijo: šola, čast, božja pot, in razveseljujoče stvari, kot so zajtrk, kosilo, semenj, neobičajno pa je, da tudi vest o smrti (št. 59). Zelo pogost pridevnik je tudi **bel**. Bele so seveda vedno roke, ampak tudi drugi deli telesa, zatem mrlič, cerkev, mlin, hiša in grad, perilo, postelja, ženska, angel in mesta, kot sta Ljubljana in Karlovec. Nasproti si stojijo: bela cerkev in zeleno pokopališče (št. 39, 117), belo proso in rdeča pšenica (št. 41, 64, 93, 133). Stopnjevana oblika **snežnobel** se pripisuje roki, vratu, perilu, obleki, avbi, pismu idr. Nenavadno je, da se ravno junake pesmi tako pogosto opisuje kot **majhne**. Pomanjševalnice se ne uporabljajo le za deklice, otroke, ptice, krojača (št. 60), temveč tudi za godca v št. 96, ki je pravzaprav kralj Matjaž, in trgovca v št. 75, ki želi zasnovati sultanovo hčer.¹⁷⁷ **Zeleni** so seveda drevo, lipa (in druga drevesa), majaron, vrt, planina, trava, gozd (ki je razen tega pogosteje **temen**) idr. **Rdeči** so pšenica, voli, pesek. Vino je rdeče ali hladno. **Hladni** so tudi vodnjak, voda, veter, zemlja in senca. **Siva** sta volk in kamen. Črne so oči in duhovnik. Črni **kot oglje** so oči, prst, plašč in kos. Klobuk, gora in konj so vedno **visoki**, morje in pot vedno široka, rože in dan **svetli**, steza **ozka** in vojska **velika**. **Vroč** se joče, **sladko** ali **lepo** poje. Maša, pridiga in križ so **sveti**. Ta pridevnik se tavnološko dodaja tudi imenom, ki so povezana s pridevnikom svet: *dar hailigə schain Martin, dar hailigə schainte Gorja* [= sveti šent Martin, sveti šent Gorja] idr. Omembe vredna je raba pridevnika **plemenit**. Luna sveti plemenito (št. 54), posamezni kosi oblačil so plemeniti, tj. fini (št. 72).¹⁷⁸ Posebni kočevarski pridevniki so *pisat* (pisan). Pisani so ladja (št. 49 in 133), odeja (št. 67) in konj (št. 111). Nadalje *schaiblain* (okrogel); tako se vedno opisuje mizo pod lipo (št. 15, 55a, 71, 121). Sicer nedokazana beseda je **rdečesrebrn** za pšenično klasje (bilka je rdečezlata, št. 8).

V okviru enega verza si lahko pogosto nasproti stojita dva pojma z različnima pridevnikoma. Najpogosteje se verz glasi: »Na široko pot, na ozko stezo« (št. 6 in

174 Prim. podobno v neki holzsteinerski vzporednici k št. 11 pri **Müllenhoff**, 496. Pred božjimi vrati »tam sta prav potihno potrkala«, medtem ko na peklenska vrata »tam je prav strahotno potrkala«.

175 V stari nemški ljudski pesmi je znana sklepna fraza: Kdo je pel to pesmico, vitez ali dva knapa itn., ki na Kočevskem povsem umanjka.

176 Celó: rodila je »mladega« sina, št. 98.

177 S tem so povezane očitne pomanjševalnice, npr. *engischtle*, žrebiček.

178 Nasploh se pridevniki v nemških ljudskih pesmih uporabljajo podobno. Lep, zelen, temen, bel in snežnobel, siv, črn, hladni, enako kot zgoraj. Prav tako lepo, sladko petje in vroče solze. Včasih visok klobuk (npr. **Süß**, 81; **Hruschka** in **Toischer**, 87; **Meier**, 334). Pridevnik »svet« [nem. heilig] **pred** šent [nem. sanct] je tudi v nemščini poljuden: Heiliger St. Märten (prim. **Pfannenschmiedt**, 219), Heiliger St. Veit (**Zingerle**, 157), Hilge sunte Anna, hilge sunte Veit (**Grimm**, *Anmerkungen zu den Märchen*, 221). Kočevarji imenom svetnikov dodajajo tudi gospod, npr. *Schaint Liarnr hear* (št. 22). Tudi to je poljudno nemško, npr. gospod sveti Janez (**Uhland**, *Schriften*, 3, 401).

naslednja, 32, 71, 64 idr.).¹⁷⁹ Podobno »na pot široko, na strm breg« (št. 71), »dolgo nji-vo, ozko polje« (št. 21, 52), »Oj, ti dolga večnost, ti kratek svet« (št. 122) in brez nasprotja: »ob široko morje, ob globoko jezero« (št. 44 do 50).^[152]

V kočevarskih pesmih obstaja precej dvodelnih zvez, vendar se v posamezni pesmi večina pojavi le po enkrat. Pogosto najdemo: čas in trajanje (št. 99, 118), hlapce in dekle (kar prav tako pomeni fante in dekleta, št. 21, 77, prim. tudi št. 121), nebeško kraljestvo in paradiz (št. 5, 9, 43), na veke vekov (št. 68, 96), objeti in poljubiti (št. 63, 95), jesti in piti (št. 25, 56, 71), pravi in gre¹⁸⁰ (št. 28, 77). Tridelna zveza so razen Svete trojice (npr. št. 9) tudi oče, mati in krog prijateljev (št. 80, 81).¹⁸¹

Številne dvodelne zveze nastanejo tako, da se zadnja polovica verza ponovi v naslednjem verzu, doda pa se še znan pojem. Primere za to se da najti v skoraj vsaki stari kočevarski pesmi. Na primer št. 53:

Dali vam bodo glažek vina,
glažek vina, košček kruha.

Ali št. 21, 95 idr.:

Pojdi, skuhaj mi zajtrk lep,
zajtrk lep, zraven južino.

Št. 22:

Iz mene bodo naredili oltarno mizo,
oltarno mizo, prižnico.¹⁸²

Včasih se ponovitev polovice verza nadaljuje preko več vrstic, pri čemer na novo dodana polovica navadno pomeni stopnjevanje. Npr. št. 103:

Tako kresujejo nekaj časa,
nekaj časa do polnoči,
do polnoči, do svetlega dne.^[153]

Za ponavljanje dela verza v naslednji vrstici obstajajo še drugi obrazci, npr. št. 121:

Mlado vince, podarite ga,
mlado vince, popijete ga.^[154]

Ali v št. 77:

Iti mora v veliko vojsko,
v veliko vojsko noče iti.^[155]

179 Enak verz je v npr. **Hoffmann** št. 6, **Simrock** št. 44 idr.

180 Prim. **Mittler**, št. 1099.

181 Isti obrazec v nemških ljudskih pesmih, npr. **Mündel**, št. 129, 166; **Mittler**, št. 1432, 1455.

182 Podobno, le redkeje v nemških pesmih, npr. **Mittler**, št. 799: »Da mi je moj ljubi dal dopust – mi dal dopust in name ni mislil.« – »Pod tem bom nosila veliko srčno bol – veliko srčno bol in zvesto korajžo.« Št. 982: »Imam ljubčka, ki pa daleč je – daleč je, ni ga tu.« – Tudi v južnoslovanskih pesmih, prim. **Krauß**, *Sitte und Brauch*, 160 in 186: »Mladostno sveže dekle je zgodaj zjutraj vstalo – zgodaj zjutraj vstalo, si gladko lase počesalo.«

[152] V tem odstavku je avtor napačno zabeležil nekatere številke pesmi. Op. ur.

[153] V izv. So feiern sie das Johannisfest eine kleine Weile, | Eine kleine Weile bis Mitternacht, | Bis Mitternacht, bis zum lichten Tag. Op. ur.

[154] V izv. Den jungen Wein, den schenket Ihr, | Den jungen Wein, den trinket Ihr. Avtor je v nemškem prevodu rdeče vino prevedel v mlado vino. Op. ur.

[155] V izv. Er muss gehen ins große Heer, | Ins große Heer mag er nicht gehen. Op. ur.

Ukazi, pozdravi, želje in vzkliki se navadno ponavljajo: »Le daj mi, le daj mi!«, »Pojdi domov, pojdi domov!«, »Odpri, odpri!«, »Le urno, le urno, moj žrebec!«, »Molči, molči, ti grlica!«, »Bogdaj, Bogdaj!«, »Hej, sestra, sestra, ljuba moja!« in mnogi drugi.

Ponovitve celotnih odstavkov naposled nastanejo tako, da se v pesmi z enakimi ali podobnimi besedami ponovita dve enaki ali podobni situaciji. Vprašanje in odgovor, ukaz ali želja in izvedba se pripovedujejo z istimi besedami. Tako npr. vprašanje v št. 75: »Me pelješ še kot dekle ali me pelješ k sebi že?« in odgovor: »Ne peljem te kot dekle, tudi k sebi ne peljem te.« in v št. 98 najprej naročilo: »In ko bova šla v belo posteljo, me trikrat čez sredo udaril in postala bom lep mladenič.« Enako velja za pojasnilo. Isti pogovor se pogosto večkrat zapored ponovi z različnimi osebami (št. 24, 37 idr.) ali pa nastopi več oseb s podobnimi željami, ki jih izrazijo skoraj enako (št. 69). Drugi del pesmi lahko pojasni namigovanja iz prvega dela (št. 114) ali pa gre za vrnitev, opisano z enakimi verzi (seveda v obratni smeri) kot odhod na pot (št. 46) idr.

Takšne ponovitve najdemo povsod v ljudski poeziji, tako v Homerjevih epih kot v srbskih baladah, redkejšje so v nemških ljudskih pesmih, najpogosteje pa se pojavljajo v kočevarskih pesmih. Pomislimo: kot je prikazano zgoraj, uvod in zaključek najpogosteje sestavljajo značilne vrstice. Znotraj enega verza se pogosto ponavljajo posamezne besede; znotraj pesmi si celi verzi in odstavki sledijo dvakrat ali večkrat. Pri tem velja, da se pri petju praviloma ponovi skoraj vsak verz, čemur sledi pripev. Tako je mogoče, da dolge pesmi sestavlja le nekaj različnih verzov. Ta okoliščina seveda podpira izročilo po spominu ali je, bolje rečeno, nastala zaradi njega. Pri nekaterih kočevarskih pesmih, npr. pri št. 72, 78, 111 idr., si je treba zapomniti le nekaj vrstic in vsebino v grobih potezah in že se da zapeti celo obsežno delo.

Podobe in primere so v kočevarskih pesmih prikazane v nikalni obliki. Najprej podoba, nato popravek. Npr. št. 62:

Od tam se vleče megla,
to ni megla, to so tvoji svatje.^[156]

(Podobno št. 10 in 74) ali št. 5 in št. 9:

Z neba pada hladna rosa,
to ni hladna rosa, to so Marijine solze idr.^[157]

Tovrstna oblika primerjave je še zlasti značilna za južnoslovansko ljudsko poezijo, najdemo pa jo tudi v nemški ljudski pesmi.¹⁸³

Spregovorimo še o vrsti motivov, frazah in stvarnih pomenih, ki se občasno pojavljajo v kočevarskih pesmih, vendar zanje niso tipični. Gre za tipe splošne nemške ljudske poezije. Tudi na tem področju se kaže tesna povezanost kočevarske pesniške zakladnice s splošnimi nemškimi pesmimi in občasnega južnoslovanskega pridiha. Sem sodijo predvsem fraze, ki so povezane z določenimi situacijami in motivi. Denimo z vsemi stopnjami ugrabitve. Če ljubček prispe ponoči, vpraša: »Spiš ali bediš?«^[159] in ona

183 V slovenščini, npr. pri **Grünu**, 93: (»Od kod prihaja gosta megla?«) »To res ni dim megle, to je sapa turških konj.« Prim. Stanko **Vraz**, 12, 51; **Janežič**, št. 1 idr. Veliko pogosteje v srbsčini, npr. začetek tožeče pesmi o plemeniti ženi Hasana Age,^[158] po daljši podobi: »Ni sneg, niso labodi, to je blišč šotorov Asana Age« idr. V nemških ljudskih pesmih bolj poredko, npr. **Uhland**, št. 21A (Drei vöglein wolgestalt): »To niso trije ptički, so tri fina dekleta,« ali pri **Hoffmannu**, 187: »Štoklja gre na oni travnik, to ni štoklja, to je moj ljubi«.

[156] V izv. Von dort her zieht ein Nebel, | Es ist nicht ein Nebel, es sind deine Brautleute. Op. ur.

[157] V izv. Vom Himmel fällt ein kübler Thau, | Es ist nicht ein kübler Thau, es sind Marias Thränen u. a. Op. ur.

[158] V izv. Asan Aga. Op. ur.

[159] Hauffen tudi na tem mestu verzov pesmi ne navaja dobesedno tako, kot se pojavljajo v pesmih, pač pa jih povzema po svoje. Enako ponekod v nadaljevanju. Op. ur.

odgovori: »Ne spim, bedim« (št. 54 in 85).¹⁸⁴ Če je dekle pripravljeno iti z njim, jo prime za »snežnobelo« roko in jo zavihti na konja (št. 54, 70, 70a, 71, 73) ali jo prime okoli pasu (št. 75, 82); ravbarji jo zgrabijo za belo roko in jo odpeljejo v črn gozd (št. 68).¹⁸⁵ Ko prispejo na cilj, ugrabitelj razprostre svoj plašč in nanj posede dekle (št. 70, 70a).¹⁸⁶ Pogosta je tudi fraza: »Komaj besedo izgovori, že« itn. (št. 63, 79, 98, 124 idr.).¹⁸⁷ Umirajoči v pesmi št. 37 pravi: »Tam v zelenem vrtu vas vse čakam.« Ta rimana zveza [nem. Garten - warten] je tako značilna, da se sredi nerimane, narečne pesmi poje z visokonemškim samoglasnikom *a* namesto s kočevarskim *ua*. Zelen vrt v tem primeru pomeni pokopališče. **Rožni vrt** v pomenu nebes se pojavi v pesmih št. 5 do 7, 9, 43, kot navaden hišni vrt pa v št. 55 in 62.¹⁸⁸ Značilna pa je tudi fraza: »Kdor ga bo hotel imeti, bo zanj že poskrbel« (št. 28, 41, 45, 47).

Navadno je v kočevarskih pesmih roku sedmih let pogosto dodan še kratek dodatni rok. Ljudska pesem ima rada liha števila, ki veljajo za prinašalke sreče. Poleg števila 3 je, tudi po svetopisemskem vzoru, še posebej priljubljeno število 7. Primorka ostane v tujini sedem let in tri dni (št. 47 in naslednja; v št. 46 samo sedem let). Sedem let in tri dni ni bilo ženina (št. 55; v št. 55a tri leta) in ravno toliko časa potrebuje ljubica mrtvega snubca, da najde pot domov s pokopališča (št. 54). Sedem let in sedem dni igra godec pred vrati pekla (št. 96), enako dolgo se sveti Aleksij ne približa rojstni hiši (št. 25; po legendi sedemnajst let), sedem let in sedem dni vojaki ostanejo v vojski (št. 52, 58; sedem let v št. 50 in naslednja, 57 in 77). Čas vojaškega služenja je nekoč znašal 12 let, vendar značilno število sedem v ljudski pesmi terja svojo pravico (prim. še št. 19 in 99). Pregnancem sedem let preteče tako hitro kot sedem dni (št. 46).¹⁸⁹

Kočevarske pesmi so, tako kot stare nemške ljudske pesmi, pogosto vrinile navidezen odvečen »es«, npr. *I gean as ahin*, jaz grem tja; *as ischt as et dr prâch ashô*, tako ni v navadi; *i tûan as liabr, bochn*, jaz, ljubi, bedim idr. V Deutsches Wörterbuch, 3, 1138 in naslednja, najdemo več podobnih mest, ki so navedena iz nemških ljudskih pesmi, in podano sprejemljivo domnevo, da naj bi se »es« pojavil za starejši »sich«.^[160]

- 184 Seveda na naslednjih straneh od nemških vzporednic navajam bolj malo primerov. Že pri zgoraj omenjenem značilnem dvogovoru bi prikaz vzporednic zapolnil cele strani. Najdemo ga v nekaterih nemških pesmih o mrtvih snubcih (**Erk**, *Liederhort*, št. 197 in naslednja), v pesmih o kletetavih fantih (**Simrock**, št. 47; **Uhland**, št. 107; **Böhme**, št. 75 in naslednja); v pesmih o nepoštenem ljubčku (**Simrock**, št. 183; **Uhland**, št. 85; **Hoffmann**, št. 57), prim. tudi **Simrock**, št. 134; **Grimmove pravljice**, št. 38 idr.
- 185 Tako in podobno v mnogih nemških baladah o ugrabitvah, **Böhme**, št. 436; **Hruschka** in **Toischer**, št. 119; v več izvedbah števil 41, 42 in 70b v **Erk**, *Liederhort*; pri **Uhland**, št. 88, 252A, 330 idr.; **Mittler**, št. 6, 220, 1012, 1462 idr. Prim. *Zeitschrift für deutsches Altertum* 29, 139. Zadnji omenjeni obrazec največkrat pri ugrabitvah z zlim namenom.
- 186 V večini balad o ugrabitvah, tako v skoraj vseh izdajah števil 41, 42 in 71, med drugim v št. 34 v **Erk**, *Liederhort*. Plašč je pri ugrabitvah na prostem tako samoumeven, da v neki stari pesmi (**Uhland**, št. 106) mladenič ne doseže svojega namena, ker je preveč varčen, da bi svoj nov, drag plašč položil na travo. Za ohranitev svoje časti se ima mladenka zahvaliti njegovi varčnosti.
- 187 Prim. **Erk**, *Liederhort*, št. 42c; **Hoffmann**, št. 25; **Peter**, 209. Tudi sedmograško: v *Siebenbürgischen Correspondenzblatt*, 9, 64; pri **Witstock**, povedke in pesmi iz Nösner Gelände, 13. Slovensko pri Stanko **Vraz**, 23.
- 188 Eden najpogostejših ljudskih nagrobnih napisov se glasi: Tukaj ležim v rožnem vrtu in čakam na očeta in mater (**Hörmann**, *Grabinschriften und Marthn*, 1, 4 in naslednja, 10, 14; 2, 22 in naslednja; Wilibald **Müller**, 426; **Hruschka** in **Toischer**, 94). Rožni vrt = pokopališče, prim. **Böckel**, XVIII. Podobne rimane pare, kjer pa rožni vrt pomeni le kraj radosti, pogosto najdemo v ljudskih pesmih, npr. **Mittler**, št. 903; **Peter**, 237; **Lewalter**, 1, 17; **Simrock**, št. 166; **Seidl**, **Almer**, 3, 81; pri nemških Madžarih, *Wiener Sitzungsberichte*, 27, 197; **Uhland**, št. 154, tudi št. 52 idr. Rožni vrt pogosto pomeni nebesa, npr. **Simrock**, št. 66; **Peter**, 349. Prim. še *Das Deutsche Wörterbuch*, 8, 1197; **Pergler**, *Pflanzensagen*, 233; **Uhland**, *Schriften*, 3, 439; **Germania**, 26, 70 in sledeče.
- 189 Jakob **Grimm**, *Rechtsalterthümer*, 213 in naslednja; **Böckel**, CL. V nekaterih izdajah Lenorine pesmi je snubec odsoten sedem let in pol. Številne nemške ljudske pesmi pripovedujejo o sedemletnih snubitvah (**Böhme**, št. 50; **Mittler**, št. 133, 170, 190, 212; sedem let in tri dni: **Böhme**, št. 92a; **Hermann** in **Pogatschnigg**, *Salonausgabe*, 49; sedem let in tri tedne: **Hoffmann**, št. 2, kot je Jakob Rahelo). Sedem let in en dan traja ljubezen: **Böhme**, št. 433. Pri **Hoffmannu** je sedemletno služenje: št. 109 (prav tam, kot zgoraj: sedem let se mu je zdelo kot sedem dni) in mnoge druge. Slovensko: sedem in polletni rok pri Stanku **Vrazu**, 129, 169; **Janežič**, št. 51.

[160] Sich je povratno osebni zaimek. Op. prev.

O **metriki** kočevarskih pesmi naj omenimo le najpomembnejše. Novejše pesmi so ohranile nespremenjeno metrično zgradbo, ki je prišla iz tujine. Tudi stare pesmi imajo v tem oziru svoje posebnosti. Verz v starih pesmih je imel vedno štiri poudarjene zloge. Nepoudarjeni zlogi so prosti, lahko so eno- do trizložni ali pa jih (sicer zelo redko) sploh ni. Ritem je skoraj brez izjeme jambski in skoraj vsak verz ima enozložen (redkeje dvo-zložen) predtakt. Zatorej je število zlogov v posameznih verzih lahko zelo različno. Vedno znova se pojavljajo opazne metrične nenatančnosti, kar pa je zgolj akademskega pomena, saj pesmi nikoli niso recitirane, temveč le péte, in melodija izravna vse nenatančnosti besedila. Glasbeni ritem skozi vso pesem ostaja enak in besede se mu morajo prilagajati. Ne glede na to, ali imajo melodije dvo- ali tridelni takt, praviloma prideta na en takt en poudarjeni zlog + en nepoudarjeni zlog. Torej 2/4, 3/4 ali 3/8 takt ustreza stopici. Če ima melodija 4/4 takte (torej 2/4 + 2/4) ali 6/8 takt (enako 3/8 + 3/8), na en takt prideta seveda dva poudarjena zloga, saj je to le zunanja pomenska različnost. Z metričnim predtaktom verza je praviloma skladen tudi predtakt v melodiji. Ker se pojeta dva zloga na eno noto ali obratno, en zlog na dve noti, poleg tega pa tudi zlogotvorni l, m, r itn. brez samoglasnika ustrezajo noti, imajo lahko verzi z različnim številom zlogov enako melodijo, če le število poudarjenih zlogov ostane isto. Konec je različen: z moško rimo, kadar je poudarjen zadnji zlog, ali z žensko rimo, kadar je poudarjen predzadnji zlog.

Kočevarji imajo celo vrsto sredstev, s katerimi verze s premajhnim številom poudarjenih zlogov prilagajajo melodiji. Zloge, ki so v pogovornem jeziku izpuščeni, pojejo s polnim samoglasnikom; nenaravni *e* se doda, če to zahteva melodija, npr. *shünə, moarə* za *shün, moar* (št. 45); *deh* ali *deho* se vrine v besede ali se ju doda zlasti takrat, ko se enak verz ponovi in drugi del melodije vsebuje več not kot prvi (npr. *Martinedeho* v št. 18, prim. tudi št. 64). Enakemu namenu služijo mašila kot *na, nar, lai, bōl* in zgoraj omenjeni *as*.

Praviloma so kitice dvo- ali trivrstične in ustrezajo dvo- ali tridelnim melodijam. Vse kitice ene pesmi so zgrajene enako in se pojejo po enaki melodiji. Prekomponiranje besedila je bilo ljudskemu petju zmeraj tuje. Dvovrstična kitica sestoji bodisi iz ponovitve enega verza bodisi iz enega verza in enako dolgega refrena bodisi (redkeje) iz dveh različnih verzov. Trivrstična kitica sestoji iz ponovitve verza in refrena, iz dveh različnih verzov in refrena ali (redkeje) iz enega verza in dvakrat pétega refrena, zmeraj ob predpostavki, da refren zapolni cel verz. Nobena od starejših pesmi nima več kot trivrstičnih kitic. Če se v posameznih pesmih zaradi rednih ponovitev določenih fraz besedilo razčleni na kitice po štiri in več vrstic, je ta razčlenitev povsem neodvisna od prave dvo- ali tridelne kitice, ki sloni na melodiji (npr. št. 6, 118, 120, 133). Besedilo se kaj dosti ne ozira na razčlenitev kitic. Misel se torej ne sklene hkrati s kitico in tudi stavek se lahko nadaljuje iz kitice v kitico. Ker vsebina v vsaki kitici navadno napreduje le za en verz, drugače tudi ni mogoče. V pesmih, pri katerih se melodija ni ohranila, iz besedila sploh ne moremo razbrati razčlenitve kitic. Če se del verza ponovi v naslednjem verzu, se pevec na takih mestih izogne ponovitvi in takoj preide na naslednjega (npr. št. 29, 45, 58, 95, 119 idr.).¹⁹⁰

Številne kočevarske pesmi imajo refren. Ta je že od nekdaj znamenje ljudskega petja. Prvotno in deloma še danes je namenjen zboru, ki z njim prekine kantorjevo izvajanje. Kot drugod je tudi na Kočevskem zelo raznolik. Včasih sestoji iz le nekaj čustvenih medmetov: *jo, jo* ali *aube, aube* in je dodan vsakemu ali vsakemu drugemu verzu ter nima nobene vloge pri zgradbi kitice. Toda najpogosteje zapolnjuje celoten verz in ves razdelek melodije ter sklene vsako kitico. Tudi takrat včasih sestoji le iz nesmiselnih

190 Podobno tudi v nemški ljudski pesmi, npr. **Hoffmann**, št. 5. Drugi verz vsake kitice se ponovi. V deseti in enajsti kitici pa ne, ker tretji verz že tako ali tako ponovi del drugega.

vzklikov: *haj didl daj a* (št. 56) in se lahko v različicah iste pesmi pogosto zelo razlikuje, npr. v pesmi št. 120 *tralladi radi rallala* ali *turl lümpa, tümpa, tümp* (podobno št. 108). V legendah in nabožnih pesmih refren navadno tvori klicanje Jezusa, Marije ali dotičnega svetnika. Tudi v refrenu posvetnih pesmi se rado omenja ime junaka. »*Dai sche-anə, dai jüngə mêrarin*« [= lepa, mlada Primorka] (št. 46 do 50) ali »*ai, ai, Neashizlek*« (št. 114). Z besedilom je tesneje povezan, ko ga sestavljajo vedno ponavljajoče se vprašanje (št. 118) ali nekaj besed, ki zaznamujejo razpoloženje cele pesmi, npr. *Ar schpringət unt tonzət unt bischpłt shò schean* [= Skače in pleše in žvižga tako lepo] (št. 119) ali *O dü, longai eabiköt dü kürzai barlt* [= Oj, ti dolga večnost, ti kratek svet] (št. 122).

Kar je bilo do sedaj povedanega o metriki Kočevarjev, v glavnem prav tako najdemo v splošnih nemških ljudskih pesmih,¹⁹¹ tako kot svobodo pri nepoudarjenih zlogih, jambski ritem in refren. Podobne pripomočke za prilagoditev melodije in besed najdemo tudi npr. pri šlezjskih in nemško-čeških pesmih.¹⁹² Seveda se današnje ljudsko petje redko poslužuje dvo- in trivrstičnic, pa še to v zelo starih pesmih. V starih pesmih sedmograških Sasov so tudi predvsem dvo- ali trivrstičnice. Kar pa kočevarsko pesem od vseh ostalih najizraziteje razlikuje, je popolna **odsotnost rime**. Nemške ljudske pesmi imajo v vseh obdobjih končno rimo. Seveda se je ne uporablja vedno čisto in dosledno. Pogosto gre le za asonance ali ujemanje soglasnikov (*hin* : *geh'n* [= *tja* : *iti*], *grün* : *schön* [= *zelen* : *lep*], *trug* : *tag* [= *je nosil* : *dan*] itn.), včasih za rime, ki so bile čiste le v prvotnem narečju dotične pesmi. Parne in križane tvorbe rim brez posebnih pravil stojijo ena zraven druge, dostikrat so verzi in celo cele kitice brez rime. Ampak v celoti so vse nemške ljudske pesmi rimane. V nasprotju s tem stare kočevarske pesmi nimajo niti rime niti asonance, niti najmanjše zasnove za to ne. V posameznih pesmih izjemo predstavlja le sklepni obrazec:

Jaz sem tvoj in ti si moja,
drugače ne more in ne sme biti.

Ich bin dein, du bist mein,
Das kann und mag nicht anders sein.

Vendar celo tukaj rima ni občutena kot potrebna ali zaželena, kajti različica k št. 110 odstopa od tega in za drugi verz postavi: »*Das andre helf uns Gott*« [= Za drugo nama Bog pomagaj]. V knjižnonemških rimanih pesmih, ki so jih kasneje zapisali na Kočevskem, je bila rima prav tako brez očitnega razloga postopoma opuščena (npr. št. 42). Le v redkih mlajših pesmih (št. 107, 120) najdemo narečne rime.

Kako naj torej razlagamo odsotnost rime v kočevarskih pesmih? Ne smemo domnevati, da gre za starinsko potezo in da bi Kočevarji sredi 14. stoletja s seboj prinesli nekatere stare nerimane pesmi. Kajti kolikor lahko sledimo v preteklost, nemška ljudska pesem že v 12. stoletju izkazuje končno rimo, in tudi sedmograški Sasi, ki so se izselili že sredi 12. stoletja, imajo le rimane ljudske pesmi. Kočevarji te posebnosti tudi niso mogli prevzeti od sosednjih južnih Slovanov, saj so njihove pesmi prav tako rimane. Tudi posebne pesmi iz avstrijskega alpskega sveta so vedno rimane, saj je rima npr. v poskočnicah povsem nepogrešljiva, kajti njen smisel je pogosto prav v rimi. Domnevamo pa, da lahko odsotnost rime v kočevarskih pesmih pripišemo drugima dvema vzrokoma. Prvi je ta, da so samoglasniki kočevarskega narečja izpostavljeni močni spremembi glede na siceršnjo zgornjenemščino. Številne rime v nemških pesmih v kočevarskem narečju kmalu niso več zaznane kot rime in tako so opuščene tudi preostale posamezne rime, ki niso bile zabrisane zaradi narečja. Drugi vzrok bi utegnil biti v načinu podajanja.

191 Prim. Paul, *Grundriss der germanischen Philologie*, 2, 1, 194 in sledeče; Böhme, XXVI in naslednja; Stolte, *Metrische Studien über das deutsche Volkslied*, Crefeld 1882. Metrika nemške ljudske pesmi nam še manjka.

192 *Tribsen, dusen* namesto *trieb, du* itn. (Hruschka in Toischer, 129; Hoffmann, 91; Peter, 280).

V večini pesmi se vsak verz ponovi, čemur sledi refren in šele nato naslednji verz. Pri počasnem podajanju od ene do druge rimane besede preteče toliko časa, da se rime več ne občuti. Zaradi tega torej ni bilo potrebe in rimo so postopoma opustili.

O **melodijah** kočevarskih pesmi je bilo že govora. Imajo 4/4 ali 3/4 takt in sestavljajo jih dva ali trije odstavki. Kratka melodija je v vseh kiticah enaka, kvečjemu se četrtnina spremeni v dve osminki, če tako zahteva besedilo. Poje pogosto en sam pevec, kar velja tudi za večino pesmi, ki jih v tej knjigi navajamo. Kadar pojeta dva pevca, ne pojeta eno-, marveč dvoglasno. Drugi glas, ki ga ni težko zapeti, navadno prvemu glasu tvori terco, ob zaključku seksto, redkeje pa kvinto. Primeri dvoglasnih pesmi so št. 4, 11, 44, 59, 111, 115 idr. Prav tako se dvoglasne ljudske pesmi pojejo drugod.¹⁹³ Le mlajše kočevarske pesmi imajo enake ali podobne melodije kot njihove nemške vzporednice (št. 4 ustreza **Ditfurthu** 1, 52; št. 55a je enaka **Hoffmannovi** št. 22; št. 79 je enaka **Hoffmannovi** št. 31; št. 125 je enaka **Tschischku** in **Schottkyju**, 60).

Na melodije nabožnih pesmi vpliva liturgično petje (npr. št. 36, 43 idr.). Stare pesmi imajo drugačne melodije kot nemške vzporednice in zdi se mi, da tudi bolj starinske, vendar naj bo sodba o tem prepuščena strokovnjakom. Tempo podajanja je vedno počasen. Napevi se pojejo slovesno in monotono mirno. Le šaljive pesmi kot npr. št. 114 se pojejo v hitrejšem tempu.

Kot je bilo že omenjeno, več kočevarskih balad in pesmi, približno dvajset, torej gotovo desetina celotnega pesemskega opusa, izhaja iz **južnoslovanskega prostora**. Gre za številke 26, 45, 63, 65, 74, 75, 77, 80 in naslednja, 90, 92, 96 do 101, 121, 123 (66, 94, 108). Večina jih je prosto prenešena iz slovenščine, druge pa so v posameznih motivih tesneje povezane s hrvaškimi ali srbskimi ljudskimi pesmimi.¹⁹⁴ Kadar imajo Slovenci in Kočevarji kakšno pesem skupno, je njen slovanski izvor moč dokazati le tedaj, ko je dotična pesem na Nemškem neznana in po svoji obliki in vsebini izraža južnoslovanski značaj. Dogaja se namreč tudi obratno, da Slovenci od Kočevarjev prevzamejo kako izrecno nemško pesem. Zaradi intenzivnih stikov Kočevarjev z južnoslovanskimi sosedi, ki jih obkrožajo, je povsem razumljivo, da so se od njih naučili tudi pesmi in povedk. Ljudska poezija ob mejah dežel in plemen nenehno potuje sem in tja. Vendi in Čehi prepevajo veliko nemških balad, sedmograški Sasi pripovedujejo vlaške pravljice, ljudska poezija Madžarov je povsem prepleteno s slovanskimi nitmi. Pomislimo samo na posebne razmere Kočevarjev. Mož se je po dolgi odsotnosti vrnil domov s potovanja in je domačim zapel pesmi, ki jih je slišal v tujini. Ženo, ki je ostala doma, je to gotovo premamilo, da mu je odgovorila z novo naučenimi pesmimi. In od kod drugod naj bi jih vzela, če ne od slovenskih in hrvaških sosedov. Južni Slovani so znani po bogastvu ljudskih pesmi in prav presenetljivo je, da so Kočevarji tako malo prevzeli od njih. Dokaz več, da so že prej posedovali obilico nemških ljudskih pesmi, ki tujemu materialu niso dovolile preblizu.

Kočevarji slovenskih pesmi niso enostavno prevedli, ampak so jih popolnoma predelali. Že v zunanji obliki. Slovenske pesmi imajo v nasprotju z nemškimi praviloma trohejski ritem ali stopico:

_ ◡ ◡ _ ◡ _ ◡ _

Nadalje imajo večinoma končno rimo ali asonanco, in sicer parno. Refren se redko pojavlja. Kočevarji so tudi slovenske pesmi preoblekli v zgoraj opisano obliko, snov podajajo z značilnimi kočevarskimi obrazci, pesmi začenjajo in končujejo s svojimi tudi sicer običajnimi uvodnimi in sklepnimi verzi. Tudi vsebinsko so določene stvari spre-

193 Prim. npr. dvoglasne melodije frankovskih ljudskih pesmi pri **Ditfurthu**.

194 Poseben prikaz podajam v opombah pri posameznih pesmih.

menjene, posvetnim ali veselim slovenskim pesmim je včasih dodan pobožen ali tragičen konec (npr. št. 63, 81).

Kočevarska pesem št. 98, ki izvira iz slovenščine, je ohranila tudi slovenski verz: **Mare, Bog pomagaj!** »Mare, Gott helf uns!« Dasi je to dokaj nenavadno, ne gre za edini primer. Tudi znana nemška zgodovinska pesem »o kranjskih kmetih« (**Uhland**, št. 186; **Liliencron**, *Die historischen Volkslieder der Deutschen*, 3, 188) ima slovenski refren **stara pravda** »Das alte Recht« in **le vkup, le vkup vboga gmajna** »Nur zusammen, nur zusammen, arme Gemeinde«. ¹⁹⁵ Pesem govori o dogodku iz vstaje vin-diških kmetov leta 1515. ¹⁹⁶ Nemški pevec slovenske bojne vzklike kmetov uporablja kot refren. Nemški in slovenski izvor se poleg tega mešata v pesmi št. 140, pa v vrsti koroških štirivrstičnic (**Scheinigg**, št. 17, 573 in str. 115) in ljubljanski otroški pesmici, kjer so nemške besede prevodi slovenskih.

Miza, Tisch,
Riba, Fisch,
Kaša, Brein (Brei),
Lustig sein. ^[161] ¹⁹⁷

V nemških ljudskih pesmih tujejezični verzi ali refreni tudi sicer niso redek pojav. Latinsko-nemške so številne skladbe Carmine Burane, stare nabožne ljudske pesmi in zdravice. V sodobnih ljudskih pesmih pogosto najdemo francoski refren, tako seveda v Alzaciji (**Mündel**, št. 169), ampak tudi drugod (**Dirfurth**, 2, št. 55). Vzhodnopruske otroške pesmi pogosto vsebujejo poljske vrstice itn. ¹⁹⁸

Naj mimogrede pripomnim, da so Slovenci v svojo zakladnico ljudskih pesmi sprejeli tudi precej nemškega materiala. Prepevajo nemške balade o zapuščenem otroku (prim. opombe k št. 79), o ljubezenski preizkušnji (prim. k št. 55), o klepetavem mladeniču (Stanko **Vraz**, 121; **Simrock**, št. 47), o svarilu devici (spodaj k št. 121), o grofu Frideriku (**Janežič**, št. 1), prepevajo tudi štirivrstične viže, ki so po vsebini in obliki povsem enake nemškim poskočnicam, ¹⁹⁹ poleg tega pa so njihove pesmi povsem prepredene z nemškimi besedami in frazami. ^[162]

Četrto **skupino** kočevarskih pesmi tvorijo tiste, ki so na jezikovni otok iz Nemčije prispеле šele v **zadnjem** času. Sem sodijo pesem št. 42 in naslednja, 82 do 85, 87 do 89, 102, 116 in naslednja, 125, 127 do 129, 132, 136 do 138. Prepoznavne so po tem, da nimajo posebnosti metruma in sloga, izhajajočih iz starih kočevskih pesmi. So popolnoma ali deloma knjižnonemške, imajo knjižnonemške rime, različne daljše kitične oblike, in tudi ne vsebujejo značilnih obrazcev. Kasneje kot so pesmi prišle v deželo, tem lažje so se izognile vplivu starejših pesmi in pritisku značilnih formuliranj. Nekatero izmed najmlajših pesmi se dobesečno ujemajo z nemškimi vzporednicami (npr. št. 127, 138). Večinoma jih v obliki, v kakršni so prišle iz tujine, prepevajo moški. V starejših pesmih občasno najdemo tudi nekočevarske izraze, npr. v št. 47 *zərük* (nazaj) za *hintrshich*, ali

195 Ne: »ins Feuer, Gemeinde« [= v ogenj, gmajna], kot narobe prevaja **Liliencron**.

196 **Liliencron** postavi dogodek v leto 1516, o čemer poroča že Franz Martin **Mayer** v *Archiv für österreichische Geschichte*, 65, 101.

197 S sklepnim verzom »Milch muss sein« [= mleko mora biti], »Mein muss sein« [= moje mora biti] ali »Lass mi sein« [= pustite me biti] se ta pesem poje tudi na Koroškem (**Pogatschnigg** in **Herrmann**, 2, 7; **Scheinigg**, št. 669).

198 Prim. **Frischbier**, *Preußische Volksreime und Volksspiele, Nachlese, Königsberg* 1892. – Tudi v angleških božičnih pesmih se pojavljajo francoski verzi in vzklik Noël. Prim. **Weinhold**, *Weihnachtsspiele und Lieder*, 398.

199 A. **Grün**, XV in naslednja, 140 in naslednja.

[161] Nem. Lustig sein = veselo biti. Op. prev.

[162] Sem sodijo tudi nemške popačenke v slovenskem jeziku. Op. prev.

ringle (obroč) za *wingrle*. Kadar pojejo zapisovalcu, se pevke namreč trudijo uporabljati visokonemške besede, da bi bile bolj razumljive.²⁰⁰

Med mlajše pesmi sodijo tudi **naraščajoče pesmi** št. 127 do 132. Te so (razen morda št. 130) nemškega izvora, deloma so prenesene v narečje, sicer pa so ostale skoraj dobesedno enake svojim nemškim vzporednicam. Tudi na str. 64 omenjeno zbadljivko o Martinu Luthru lahko prištevamo med naraščajoče pesmi. Veliko se prepevajo tudi **otroške pesmi**, izštevanki (*austenzn* [= ples na izločanje]) pri igri ipd., ene v narečju, druge v knjižni nemščini, saj se jih otroci deloma naučijo v šoli. Večina melodij je rimana in skoraj dobesedno enaka otroškim rimam, ki jih pojejo v drugih nemških predelih, zato bržkone še niso dolgo v deželi. Nove otroške pesmi so najbrž izpodrinile starejše.

Zdi se, da poznavanje in petje starih pesmi na Kočevskem na splošno upadata. Vsaj v mestu in v severnejših krajih, ki so bolj izpostavljeni prometu, denimo v Stari Cerkvi, niso več toliko znane. Najbolje so se ohranile v Unterlandu (Koprivnik, Svetli Potok, Kumrova vas) in v Hinterlandu ([Kočevska] Reka itn). Ženske poznajo veliko več pesmi kot moški, še zlasti stare ženice. Ne gre za to, da mladenke pesmi ne bi poznale, manjkata jim le mir in potrpljenje, da bi se jih spomnile v celoti. (Kako kratka je npr. različica balade o Primorki št. 49, ki jo je izvedlo mlado dekle.) Ko pridejo v leta, se jim v urah umirjene zatopljenosti pred očmi razgrne zakladnica starih spominov in prepevati začnejo pesmi, kot so jih nekoč slišale od svojih mater, pri čemer z domišljijo zapolnjujejo spominske luknje. Če bi bile le najstarejše ženice poznavalke pesmi, bi nemške ljudske pesmi izumrle že pred stotimi leti, kajti že prvi zbiralci so slišali peti le najstarejše mamke. V [Kočevski] Reki, Gornjem Mozlju in Svetlem Potoku sem spoznal dekleta in žene srednjih let, ki so znale zapeti petdeset in več pesmi. V šestdesetih letih je v [Kočevski] Reki še živela služkinja, ki je poznala kar dvesto pesmi. Dve izmed pevk v tej knjigi navedenih pesmi sta pred kratkim umrli v starosti osemdesetih in šestdesetih let. Z njunim odhodom bi se marsikatera stara pesem izgubila, če jih ne bi zapisal gospod učitelj **Perz**. Več pesmi iz Svetlega Potoka so posredovale gospe Gertrud **Tschinkel**, Gertrud **Wetz**, Magdalena **Vogrin** in slepo dekle Margarete **Kump**, ki sem jih vse sam slišal peti. Četudi prepeva več oseb naenkrat, gre praviloma za dvoglasno petje, le na koncu se običajno razvije v tri- ali štiriglasje. Kadar z njimi pojejo moški, z brundajočim basom dodajo nižjo oktavo. Z osupljivo zanesljivostjo vedno ujamejo pravi ton, da ostajata harmonija in čistost neokrnjeni. Blagozvočje in slovesno zapeta resna melodija, ki je povsem drugačna od vseh stvaritev umetne glasbe, vzbujata vzvišen vtis. Ta spretnost je ljudem dobesedno prirojena, njihovo petje je nekaj povsem naravnega. Enako je z besedilom. Kako pogosto kakšna pevka trdi, da pesmi sploh ne pozna, da sploh ne ve, kakšna je vsebina. Takoj ko zapoje, pa se iz njenih ust brez premorov in omahovanja izlije celotna pesem. Petja se očitno sploh ne zaveda; nobenega sledu ni o njeni osebni volji do petja in nizanja besed. Zdi se, kot da bi pesem zazvenela sama iz sebe. Če med skupinskim petjem posamezniki različno zapojejo kakšno besedo, se vname pravi prepir. Nihče ne dopusti pravice do soobstoja različic, vsako odstopanje velja za napako in nihče noče popustiti. Variante se sicer tako zelo ne razlikujejo. Kadar dve različici bistveno odstopata ena od druge, prav gotovo izvirata s povsem različnih območij (npr. št. 28, 44 do 50, 55, 70, 71). Kadar spomin zataji, pa pesem preide v prozno pripovedko, primer za to je št. 25.²⁰¹

200 Leta 1884 sta mi v [Kočevski] Reki dve dekleti zapeli pesem št. 70. Prva je verz 55 zapela: »*I boin as lai um diselbigə tondə*« [= jočem za tisto jelko], druga pa jo je krepko lopnila po hrbtu in vzkliknila: »*Diselbigə* ni kočevarsko, reče se *dai haligə*.«

201 Enako poroča **Müllenhoff** iz Schleswig-Holsteina, XXX in naslednja.

Skupinsko petje pozimi poteka ob kmečkih opravilih: ob rezanju pese, predenju, prebiranju graha in leče, ličkanju koruze itn. Poleti in jeseni se poje pri delu na polju, ob večerih pa na vaški cesti. Še danes so v vseh delih jezikovnega otoka najbolj znane različice Balade o Primorki. Zelo priljubljena je zbadljivka št. 120, ki jo često prepevajo tudi v mestu. Trditev nekaterih fantov iz [Kočevske] Reke, da so jo pred leti spesnili sami, sicer vsebuje zrno resnice, saj je pesem zaradi narečne rime na jezikovnem otoku nastala gotovo šele v novejšem času. Kočevarski krošnjarji in tuji delavci so v zadnjih letih v deželo prinesli veliko znanih koroških in štajerskih pesmi kot tudi stvaritev dunajskih »ljudskih pevcev« in jih z vnemo predelovali.

Lokalpatriotizem je bil Kočevarjem še pred nekaj desetletji povsem tuj; deželani so se poprej komajda zavedali občutka pripadnosti nemškemu ljudstvu. Zdaj se je na srečo vse to spremenilo in odkar se je zdramil radostni ponos na svojo domovino in nemško poreklo, je postala potrebna tudi posebna domovinska pesem^[163]. V njihovi stari zakladnici ljudskih pesmi je odsotna vsaka lokalpatriotska poteza, toda pesem, ki jo je po vzoru nemške vojaške pesmi^[164] napisal profesor **Obergföll**, je to vrzel povsem zapolnila. »Kočevarska himna« je zdaj dejansko ponarodela. Pozna jo tudi najpreprostejši mož; povsod kjer Kočevarji veselega srca ali vedrega razpoloženja sedijo skupaj, doma ali v tujini, jo zapojejo. Himna se glasi:

Geslo: Globoko spodaj iz venetske marke,
od tam nam zveni vesela vest:
Nemško pleme, drzno in močno,
podajte si roke v zvezo!

1. Od izvira Rinže do obrežja Kolpe
naj naša pesem zadoni;
naj živi Kočevska,
naj žive njeni nemški sinovi!
2. Prastara je slava našega plemena
kot hrasti iz naših gozdov;
Bog te varji, nemška vojvodina,
čvrsto stoj, ne popuščaj nikdar!
3. Osmanska kri, francoska kri
sta našo deželo obarvali,
neomajen nemški pogum,
mi smo podedovali.
4. In če kak strahopetni sovražni palček
bi nas blatil in sovražil,
mi nemških šeg
in nemške nravi ne bomo opustili.

[163] V izv. vaterländisch. Op. ur.

[164] V izv. Weihelied. Op. ur.

5. Zatorej, bratje, sklenite čvrsto zvezo
za našo nemško stvar!
Prisegamo z usti in roko,
držati zvesto stražo!

6. Dvignite se trumoma,
zakličite, da zopet se razleže:
»Živijo, avstrijski dvojni orel,
živijo, Habsburžani!« naj zadoni.

7. Zatorej, bratje, podajte roko v zvezo,
do roba napolnite kozarce,
naj zveni od ust do ust:
»Naj živi Kočevska dežela!«

Kasneje so v čast velikemu kočevskemu dobrotniku Johannu **Stampflu** (prim. str. 50) dodali še eno kitico:

In še enkrat kozarce napolnite!
»Heil Stampfl!« zapojmo.
Naj najboljšemu med Kočevarji
gromeči živijo zadoni!

V Ameriki živeči Kočevarji pesem prepevajo z novo sklepno kitico:

Mi tu seveda nočemo ostati,
domov želimo se vrniti,
mi ljubimo Kočevsko deželo,
visoko jo častimo.

Tretjo kitico so prevzeli celo sedmograški Sasi. V slavnostni dvorani podporne hiše pri Kronstadtu se eden izmed rekov na steni glasi:

Osmanska kri, madžarska kri
sta našo deželo obarvali,
pravi, zvesti nemški pogum,
mi smo podedovali.

To omenjam kot čisto svež primer, da nove ljudske pesmi lahko doživijo podobne usode kot stare ljudske pesmi.

EKSKURZI

1. Zastopanost koncepta »nikoli« v ljudski pesmi.

Znano je, da so se srednjevisokonemški pesniki izogibali neposredni ubeseditvi koncepta **odsotnosti nečesa**.^[165] Da bi ga izpostavili, so mu pridali podobo, viden izraz. Rekli so: **ne list, ne bilka, ne slamica**,^[166] ali pa so za to uporabili pleve, vitico, kapljo, jajce ipd. Tudi v pozitivnem smislu so namesto »nič« raje rekli »veter, rožni list, cvetka« (v Italiji fiore).²⁰² Kot še danes rečemo: »Niti za las, niti za palec, sam vrag (torej nihče) ve«^[167] idr.

V ljudski pesmi se koncept »**nikoli**« pojavlja na odločilnem, stopnjevanem vrhuncu dejanja: ob slovesu, zavrnitvi, prekletstvu. Ljudstvu, ki pesni in prepeva, se besedica **nikoli** zdi preskromna, premalo učinkovita, preobičajna, zato nikalnico raje upesni: včasih šaljivo včasih resno, zdaj igrivo zdaj pretresljivo, spet drugič uničujoče. Namesto izraza »to se ne bo nikoli zgodilo« v ljudski pesmi zasledimo »to se ne bo zgodilo, dokler ...«, čemur sledi napoved nečesa nemogočega, neskladnega z naravnimi zakoni, kar se največkrat navezuje na drevesa in cvetlice. V neki nemškočeški baladi toži mladenič, ki mu je preminila ljuba:

Ko bo hruška jabolka obrodila,
moja žalost bo minila.^{203 [168]}

Podobna slika v neki švabski pesmi:

Tako malo kot hruška
jabolk rodi,
tako malo me moja ljuba
iskreno ljubi.^{204 [169]}

Vestfalsko: »Ko bo hruška češnje obrodila«,²⁰⁵ kravarsko: »Ko bodo vse vrbe polne češenj«. ²⁰⁶ Včasih v pesmi govorec sam neusmiljeno razkrije in razgali imaginarno podobo.

202 Jakob **Grimm**, *Deutsche Grammatik*, 3, 728 in sledeče; **Uhland**, *Schriften*, 3, 320; J. **Zingerle** v *Wiener Sitzungsberichte*, 39, 414 in sledeče.

203 **Hruschka** in **Toischer**, 91.

204 **Mittler**, št. 1129.

205 **Reifferscheid**, 115, 173.

206 **Meinert**, 11.

[165] V izv. niht. Op. ur.

[166] V izv. niht ein Blatt, niht ein Bast, niht ein strô. Op. ur.

[167] V izv. Nicht um Haaresbreite, nicht einen Zoll, der Teufel (für niemand) weiß es. Op. ur.

[168] V izv. Bis der Birnbaum wird Äpfel tragen, | dann soll mein Trauern ein Ende haben. Op. ur.

[169] V izv. So weenig as e Bierebaum | en Äpfle kriegt, | so weenig haut mai Schetzle | mi aufrichtig liebt.

Moja ljubica, moja mucica, o, leto počakaj le, in ko vrbe češnje rode, prav gotovo vzamem te.	Vrbe ne rode češenj, kraljeva sveča ^[170] ni luč, torej lahko si misliš, da jaz ne vzamem te. ^{207 [171]}
--	--

V številnih pesmih ob slovesu sedmograških Sasov vedno znova odzvanja vprašanje: »Kdaj se bom zopet vrnil, kdaj vas bom zopet videl?«, čemur sledi praviloma odgovor: »Ko bo hruška obrodila rdeče vrtnice, ko bodo črni krokerji imeli belo perje. Ah, rdečih vrtnic rodila ne bo, ah, belih peres imeli ne bodo.«²⁰⁸ Tako kot prva je tudi druga podoba pri sedmograških Sasih zelo razširjena. Več nordijskih balad kot dan vrnitve nava-ja: »Ko bodo krokerji beli.«²⁰⁹ Podobno je v novogrških pesmih: »Ko se bodo krokerji v golobe spremenili.«²¹⁰ Poleg tega so navedene še druge nezaslišane stvari, tako v kra-arski pesmi ob slovesu:

Ko ogenj sneg vname
in rak bombaž prede,
ko vsa voda vino postane
in hribi in doline v dragulj se spremene,
in jaz bom gospodar tega,
ali bi ti, fina dečva, moja b'la.^{211 [172]}

Na koncu narečne pesmi sedmograških Sasov sta dve kitici v knjižni nemščini:

Ah žalost, ah žalost, kdaj te konec bo?
Ko se vse gore zrušijo.
Gore se zrušile ne bodo,
konca moji žalosti ne bo.^{212 [173]}

Ali podobno »ko se vse vode združijo« ali »ko vse vode poniknejo«.²¹³ V kočevarski pesmi št. 29 vojak pravi, da bo prišel domov, ko se bodo veje lipe v Ogulinu in bresta v Ribnici (dva precej oddaljena kraja) dotaknile.

Dosegle se ne bodo nikdar več
in vrnil se ne bom nikdar več.²¹⁴

207 *Dečkov rog obilja*, 2, 789.

208 **Schuster**, 23, 25 in sledeče, 30, 76 in naslednja, 544.

209 **Uhland**, *Schriften*, 3, 217.

210 **Schmidt**; *Neugriechische Märchen*, 155; **Lelekas**, 35. Prim. tudi **Böckel**, CL.

211 **Meinert**, 28.

212 **Schuster**, 51.

213 **Erk**, *Liederhort*, 96 in sledeče.

214 Prim. morda v **Pergerjevih Pflanzensagen**, 287. Ko bo senca lipe iz Limma v Argau do Habsburžanov segala, bo Zemlja propadla.

[170] V izv. *Königskerz*. Gre za rastlino lučnik, imenovano tudi papeževa ali kraljeva sveča. Uporablja se v zdravilne namene, stebila so bila v uporabi tudi kot sveče ali bakle. Op. ur.

[171] V izv. *Mein Schätzlein, mein Kätzlein*, | o, warte nur ein Jahr, | und wann die Weiden Kirschen tragen, | sonehm ich dich fürwahr. | Die Weiden tragen kein Kirschen, | die Königskerz ist kein Licht, | also kannst du gedenken, | dass ich dich nehme nicht. Op. ur.

[172] V izv. *Wenn das Feuer den Schnee entzündt, | wenn der Krebs Baumwoll spinnt, | wenn alles Wasser wird zu Wein, | und Berg und Thal zu Edelstein, | und ich darüber Herr werd' sein, | Wirst du, fein's Mädle, mein eigen sein*. Op. ur.

[173] V izv. *Ach Trauern, ach Trauern, wann wirst ein Ende haben? | Wenn alle Berge sich zusammen werden schlagen. | Die Berge schlagen sich zusammen nicht, | mein Trauern hat ein Ende nicht*. Op. ur.

Podobno pravi zaljubljenec v kočevarski pesmi št. 86: prišel bo spet, ko se bodo vse lipove veje sklenile. Ali v neki škotski baladi: »Odklej sonce in luna na zelenju plešeta in tega ne bo nikoli več«²¹⁵ ali znano časovno določilo: »Za binkošti na ledu« in še veliko drugih.²¹⁶

Toda v ljudskih ljubezenskih pesmih zavrjnjeni ali tisti, ki zavrne, poskuša podobo premestiti v življenje, nemogoče narediti mogoče. Prikriti nikoli se potem razkrije kot zbadanje. V neki vestfalski pesmi fant dekletu naznani, da bo prišel spet šele,

ko snežile bodo vrtnice rdeče
in deževalo hladno vino,
dotlej me čakaj,
najdražja mojega srca.^[174]

Po daljši odsotnosti se mladenič vrne, z vencem iz vrtnic in čašo vina v rokah, spotakne se in oboje mu pade iz rok.

Odtlej snežijo vrtnice rdeče,
odtlej dežuje hladno vino.^[175]

Enaka podoba in enaka rešitev sta v zakladnici nemškega ljudskega pesništva zelo razširjeni.²¹⁷ Prav tako je sorodna zelo razširjena pesem o »zimskih vrtnicah«. Dekle noče uslišati snubčeve ljubezni, dokler ji ne prinese treh vrtnic, ki so vzcvetele med božičem in veliko nočjo. Slikarka mu je pozimi umetelno naslikala tri vrtnice in snubec je osvojil dekle.²¹⁸

Tako je bilo na šaljiv način napovedano nemogoče dogajanje navidez izvedeno. Vendar ljudske pesmi tudi poročajo, da se nepričakovan čudež zares zgodi in da grozeči nikoli povsem ne izgubi moči. Primer za to je, ko suhe palice in izsušena drevesa spet ozelenijo. Ta čudež je najbolj znan v Tannhäuserjevi pripovedki, ki jo pogosto izpričujejo ljudske pesmi.²¹⁹ Papež Urban IV. govori Tannhäuserju: Tako gotovo, kot bo palica v moji roki ozelenela, ali: tako malo kot ta palica ima vrtnic, bodo lahko tvoji grehi odpuščeni. Tannhäuser se je umaknil v Venusberg. Čez tri dni pa je palica začela zeleneti. Motiv je prastar v legendi in pripovedki. Aronova palica iz *Stare zaveze* je imela popke in mandlje, palica svetega Jožefa je čez noč vzcvetela, da bi ga pred drugimi mladeniči označila za soproga svete device.²²⁰ Palice svetega Krištofa, Fingala, Pantaleona, Janeza iz Tufara in veliko drugih so prav tako ozelenele. V Karlovi pripovedki ozelenijo kopja frankovskih devic.²²¹ V legendi »Tri zelene veje« ozeleni les nekega grešnika, da bi izkazal božje odpuščanje.²²² V Pfüffingheimu pri Ulmu je k brestu zrasla palica, da bi

215 Uhland, prav tam, 217.

216 Seveda so podobni prepisi tudi v drugih književnostih, recimo v **Vergilovi Bukoliki**, 1, 59 in sledeče. Vergilij v njej posnema jezik ljudstva.

217 **Reifferscheid**, št. 11. Vzprednice prav tam, str. 149 in naslednja. **Erk**, *Liederhort*, št. 454–455, 546, 585 idr.

218 **Hoffmann**, št. 112. **Erk**, *Liederhort*, št. 151 in sledeče. **Baumbach** posnema v pesmi o slivi, ki obrodi jabolka. S tragičnim koncem v pesmi Heinricha **Stillinga** »Lipa« (nem. Linde). **Mittler**, št. 127.

219 **Erk**, *Liederhort*, 1, 39–51.

220 **Erich Schmidt**, v *Nord und Süd*, 1893, 183.

221 **Perger**, 284.

222 **Grimm**, *Märchen*, Priloga: Kinderlegenden št. 6.

[174] V izv. wenn's schneiet rothe Rosen | und regnet kühlen Wein, | so lang sollst du mein harren, | herzallerliebste mein. Op. ur.

[175] V izv. Da schneief's rothe Rosen, | da regnet's kühlen Wein. Op. ur.

potrdila Luthrov nauk.²²³ V neki švedski pripovedki povodni mož z ozelenelo palico dobi zagotovilo za odrešitev.²²⁴ Motiv se šaljivo uporablja v koroški poskočnici:

Te bom že ljubil,
ko bodo ograje cvetele,
ko bo Drava navzgor tekla,
potem te naglo bom ljubil.²²⁵ [176]

Ljudske pesmi pogosto govorijo o razcvetu posušenih dreves. V eni od različic balade o lepi Primorki (št. 47) njen ugrabitelj pokaže na posušeno češnjo in ji pravi: Kakor hitro bo to drevo pognalo listje, se boš vrnila domov k svojemu mlademu sinu. Že naslednjega jutra je posušeno drevo belo od cvetja in ugrabitelj mora Primorko odpeljati domov. V št. 48 se pojavi staro drevesno deblo, ki se nenadoma olista. V pesmi št. 67 mati prekolne svoje sinove. Odrešeni bodo šele, »ko bo suha češnja obrodila; toda to se ne bo nikdar zgodilo«.²²⁶

Končno se suha drevesa pojavljajo v številnih nemških pripovedkah, ki ob pomembnem času nepričakovano zopet ozelenijo, da bi izpričala pomembnost.²²⁷

Drug način parafraziranja besede nikoli se pojavi, ko naj bi ta prikazovala veličino vznesenosti ali lepoto nekega kraja in ljudski pevec tega ne more narediti. V takšnih primerih moderni pisci radi uporabijo besedico »nepopisen«. Nasprotno ljudske pesmi pravijo: Radosti ljubezni npr. se ne da nikoli opisati, čemur sledi značilna fraza, ki se ponavlja v raznovrstnih različicah številnih pesmi.

Rad bi, da bi nebo bilo papir
in bi vse zvezdice nanj pisale,
s sedemdesetimi rokami bi pisale (ali: ljubo dolgo noč)
in vendar ljubezni konca ne spisale.^[177]

Ta formula je prastara in neprimerljivo razširjena. Najdemo jo že v *Talmudu* in *Koranu*, pozneje so jo uporabili v judovskih in srednjelatinskih zapisih, največkrat za božjo veličino in modrost, v starofrancoskih in srednjevisokonemških pesnitvah z duhovnim in posvetnim namenom, navadno v različici: Če bi nebo papir bilo, morje pa črnilo, travne bilke perje in pisci **vsi ljudje**. Tako kot nemške ljudske pesmi ta obrazec uporabljajo tudi novogrške, južnoslovanske, romunske, madžarske ljudske pesmi za opisovanje ljubezni, bolečine, sreče, občutka maščevanja itn., največkrat s sklepno frazo: če bi vse **zvezde** pisci bile.²²⁸ V kočevski legendi o Mariji (št. 10) so nebeške radosti nazna-

223 Perger, 317.

224 Grimm, *Mythologie* 4, 781.

225 Pogatschnigg in Herrmann, 2, 1, 95.

226 V neki slovenski svatbeni pesmi se starši poslovijo od hčere: Kdaj se boš vrnila domov? K' suha hruška razcvete, ondaj nazaj pride. Korytko, 3, 59.

227 Hruškovo drevo v Walsersfeldu bo znova ozelenelo, ko bo Karel Veliki prišel z Unterberga, Perger, 272 in naslednja, podobno prav tam, 276, 287, 294. Posušena drevesa zacvetijo tudi, če mimo nesejo trupla svetnikov, prav tam, 317 in naslednja. Nadalje drevesa ozelenijo, da bi izpričala nedolžnost, prim. Birlinger, 1, 319; Vernaleken, 119; Müllenhoff, 140 in naslednja; Kuhn, 107; Grimm, *Sagen* št. 264 idr.

228 Prim. Reinhold Köhler v reviji: *Orient und Occident*, 2, 546 in 559; Anton Herrmann v *Ethnologische Mittheilungen aus Ungarn*, 1, 12–19; Köhler in Herrmann, prav tam, 1, 211–213 in 312–323; Reifferscheid, 174 in sledeče; Gustav Meyer, 65; Krauss, *Sitte und Brauch*, 130; Alemania, 11, 57; Tobler, 2, 175; Erk, *Liederhort*, št. 586, 589.

[176] V izv. I werd di schon liab'n, | wann die Zaunstecken blüh'n, | wann die Drau aufwärts rinnt, | nacher liab i di g'schwind. Op. ur.

[177] V izv. Ich wollt, der Himmel wär' Papier | und alle Sternlein schrieben hier, | sie schrieben wohl mit siebzig Händ', (ali: die liebe lange Nacht) | und schrieben doch der Lieb' kein End'. Op. ur.

čene takole: in če bi bili vsi ptiči pisci, vsi listki papirčki, vse trave pereščki in vse morje črna tinta, je ne bi mogli do konca opisati. Začuda so ptice kot pisci navedene le tukaj.

Najpreдрznejšo in najbolj šaljivo predstavo pojma nikoli najdemo v številnih nemških lažnivih pesmih in lažnivih pravljicah, v pesmih o nemogočih stvareh. Če se npr. zaljubljenca med seboj zbadata:

	ali:
In če naj ti iz ovsene slame	In če naj ti mostove zgradim
spremem fino svilo,	iz ene majhne bilke,
tak ti mi moraš iz lipovega listja	tak ti mi moraš zvezde šteti,
par novih oblek ukrojiti.	ki na nebu se blešče. ^[178]

S tem so povezane malodane nedosegljive naloge, ki so jih v srednjem veku muhaste ženske zahtevale od svojih viteških častilcev, prav tako pravljice o brezdromstvu, kajti tudi Indija Koromandija je v svoji srži le fantazijska preslikava nikalnice nikjer.²²⁹

Zanimivo je opazovati, kako se naši umetni pesniki, predvsem klasiki, obnašajo na mestih, ki zahtevajo močno poudarjen **nikoli**. Močnejši učinek se tu ne poskuša doseči s prepisi, temveč navadno z večkratnim ponavljanjem nikalnice. Naj zadostuje nekaj primerov. Torej Metkina znana pesem v Goethejevem »Faustu«:

Mir božji je šel, srce koprni,
nazaj ga nikoli nikdar več ni.^[179]

Templjar v Lessingovem »Natanu«, III, 9, zagotavlja:

A – videti jo še enkrat! Nikoli!
Nikoli! –^[180]

V Schillerjevi *Devici Orleanski* Lionel vpraša: »Bom slišal še od tebe, alj te vidil?« Jovana mu odvrne: »Nikdar! Nikdar!«^[181] V *Mesinski nevesti*, II, 3: »De k njej bi šla? nikdar, nikdar, nikdar!«^[182] In celo petkratna ponovitev v *Kralju Learu*, V, 3, kjer kralj govori mrtvi Kordeliji:

Ne bo je več nazaj,
níkdar, níkdar, níkdar, níkdar, níkdar.^[183]

229 O lažnivih ljudskih pesmih izčrpno poroča: **Uhland**, *Schriften*, 3, 213–240.

[178] V izv. Und soll ich dir von Haberstroh | spinnen die feine Seide, | so musst du mir von Lindenlaub, | ein neu Paar Kleider schneiden. | Oder: | Und soll ich dir die Brücke schlagen | von einem kleinen Reise | so musst du mir die Sterne zählen | die an den Himmel scheinen. Op. ur.

[179] Prevod Janko Moder v Goethe 2005: 330. Moder je ime Gretchen v navedenem delu prevedel kot Metka. Op. ur.

[180] Prevod Josip Vidmar v Lessing 1981: 96. Op. ur.

[181] Prevod Jovan Koseski – Vesel v Schiller 1848: 95. Op. ur.

[182] Prevod Jovan Koseski – Vesel v Schiller 1849. Op. ur.

[183] Prevod Matej Bor v Shakespeare 1964: 133. Op. ur.

2. Ti si moja, jaz sem tvoj.^[184]

Pri tem drugem primeru ne gre za poetični prepis, temveč za preprost, vendar povsem oblikovan obrazec. Znano je, da je že Wernher von Tegernsee okoli leta 1170 zapisal ljubezensko pesem z uvodom: **Dû bist mîn, ich bin dîn**. Ta obrazec se v nemškem ljudskem slovstvu ponavlja neskončno pogosto, kar so dokazali že drugi.²³⁰ Največkrat je na koncu ljubezenskega zagotovila kot zadnji najmočnejši izraz. Ta obrazec je tako tesno povezan z nemškim življenjem ljudstva, da tudi umetni pesniki tesno skupnost zaljubljenecv in zavedanje njihove gotove sreče najbolje prikažejo s tem ljudskim obrazcem. Tako ga od 12. do 19. stoletja vedno znova najdemo pri minezengerjih in v dvorni epiki, pri Hansu Sachs in v dramah angleških komediantov, pri Schillerju in Heyseju. Končno v nabožnem pesništvu v nemščini in latinščini za globoko občuteno zatopljenost v Boga. V naznačitvi v Luthrovem *Traktatu o zakonskih rečeh* iz leta 1530 je **Bolte** oblikoval mnenje, da naj bi te besede bile star nemški pravni obrazec pri zarokah. Podobno torej kot denimo »stopiti na nogo«, kar se omenja v mnogih nemških ljudskih pesmih²³¹ in je staronemška poročna šega, ki je do danes še deloma ohranjena. **Boltejevo** mnenje lahko podkrepim z več dokazi iz nemških ljudskih pesmi, ki kažejo, da sta besede »ti si moja, jaz sem tvoj« oz. »ti si moj, jaz sem tvoja« izgovarjala oba zaljubljenca in so veljale kot poročna zaobljuba ter so imele obvezujočo moč. S tem obrazcem se izražata nespremenljivost in neločljivost sklenjene zveze. Tako se konec štajerskega ljubezenskega razgovora glasi:

Ti si moja,
jaz sem tvoj,
poroka naj bo.^[185]

Sklep ljudske pesmi iz Hessna:

Ti si moja in jaz sem tvoj,
jutri se poročim s teboj.^[186]

Pogosto uporabljen rek na pobarvanih velikonočnih jajcih iz Iglaua:

Jaz sem tvoj, ti si moja,
ves dan je lahko poroka.^[187]

V zgoraj omenjeni pesmi o zimskih vrtnicah dekle snubca najprej zavrne z besedami:

Jaz nisem tvoja, ti nisi moj,
dokler ne prineseš mi treh rož.^[188]

230 **Bolte**, v *Zeitschrift für deutsches Alterthum*, 34, 161 in sledeče in v *Anzeiger*, 17, 343; R. M. Meyer, prav tam, 29, 133; **Strauch**, v *Anzeiger*, 19, 94; prim. tudi **Hauffen**, 13.

231 **Uhland**, št. 29; **Erk**, *Liederhort*, št. 429; **Simrock**, št. 111; **Mittler**, št. 786–788; **Böhme**, št. 133; *Dečkov rog obilja*, 2, 88 in naslednja in druge navedbe.

[184] V izv. Du bist mein, ich bin dein. V izvirniku zaimka mein in dein veljata za moško ali žensko obliko oz. sta nevtralna, medtem ko sem v slovenščini zaradi rime uporabljala izmenično moško in žensko obliko zaimka. Op. prev.

[185] V izv. Du bist mein, | ich bin dein, | hochzeit soll sein. Op. ur.

[186] V izv. Du bist mein und ich bin dein, | morgen soll die Hochzeit sein. Op. ur.

[187] V izv. Ich bin dein, du bist mein, | alle Tag kann Hochzeit sein. Op. ur.

[188] V izv. Ich bin nicht dein, du bist nicht mein, | bis du mir bringst drei Rosen. Op. ur.

Potem ko ji je mladenič izpolnil željo, pesem sklene z besedami:

Zdaj si moj in jaz sem tvoja.
Skupaj hočeva ostat,
dokler naju ne loči smrt.^[189]

V baladi o lepi Bernauki slednja zavrača moške, ki jo hočejo ločiti od vojvode, njenega soproga. Dvakrat izgovarja obrazec, da bi pokazala, da je s soprogom zakonito zvezana:

Vojvoda je moj in jaz sem njegova,
vojvoda je moj in jaz sem njegova,
sva si zvestobo obljubila, ja, obljubila.^[190]

Plesna pesem sedmograških Sasov se glasi:

Jaz sem tvoj,	Ech bün deinj,	Ich bin dein,
ti si moja	Tea büßt meinj,	Du bist mein,
in tako naj	Und esi sal et	Und so soll es
vedno bo. ²³²	Äinjde seinj.	Immer sein.

Na Kočevskem med svatbeno gostijo mladoporočenca zapojeta kratko pesem (št. 110) z zaključkom:

Jaz sem tvoj in ti si moja,
drugače ne more in ne sme biti.^[191]

Enak zaključek najdemo pri kočevarskih baladah št. 63, 71b, 95. Govorita ga zaljubljenca, ki se z objemi in poljubi za vedno zvezeta.²³³ V pravljici o dvanajstih lovcih kralj po prstanu prepozna svojo prvo pravo nevesto, jo poljubi in reče: »Ti si moja in jaz sem tvoj, in nihče na svetu tega ne more spremeniti.« V pravljici o pametni kmečki hčeri kralj pravi svoji ženi, ko se že drugikrat poroči z njo: »Ljuba žena, ti moraš biti moja in jaz tvoj.«²³⁴ In Faust govori Heleni v trenutku velike ljubezenske vznesenosti:

ti si moja, tvoj sem jaz;
trdno združena sva v eno,
tak usode je ukaz.^{235 [193]}

232 **Schlossar**, št. 175; **Mittler**, št. 832; Wilibald **Müller**, 404; **Hoffmann**, št. 112; **Simrock**, št. 322; **Schuster**, 109.
233 Podoben zaključek je v št. 55: »Ne more in noče drugače biti, midva skupaj morava ostat.« (*Kann in mag*. **Uhland**, št. 76d.)
234 **Grimm**, *Märchen*, št. 67 in 94.
235 *Faust*, 2. del, 3. dejanje, v. 5092 in sledeče.^[192]
[189] V izv. Jetzt bist du mein und ich bin dein. | Beisammen wollen wir bleiben, | bis uns der Tod wird scheiden. Op. ur.
[190] V izv. Der Herzog ist mein und ich bin sein, | der Herzog ist mein und ich bin sein, | sind wir gar treu versprochen, ja versprochen. Op. ur.
[191] V izv. Ich bin dein und du bist mein, | das kann und mag nicht anders sein. Op. ur.
[192] V slovenskem prevodu vrstica 9704 in sledeče (Goethe 2005: 650). Op. ur.
[193] Prevod Janko Moder v Goethe 2005: 650. V izv. Ich bin dein und du bist mein, | und so stehen wir verbunden, | Dürft' es doch nicht anders sein. Op. ur.

Še pogled na južnoslovansko ljudsko pesem: Konec slovenske vasovalske pesmi se glasi:

Ti si moja, jes sim tvoj,	Du bist mein, ich bin dein,
se zaročil bom s teboj. ²³⁶	Verbinden werd' ich mich mit dir.

Na hrvaških porokah govorijo naslednji stavek: Od vjenčanja do groba ja tvoj, a ti moja. (Od poroke do groba jaz sem tvoj in ti moja.)²³⁷

3. Rože na grobovih.

Pet kočevarskih pesmi z različno vsebino (št. 59, 60, 62, 63 in 80a) ima enak konec: dva zaljubljenca, ki sta umrla hkrati, so pokopali vsakega na eni strani cerkve; iz njegovega groba raste trta, iz njenega pa vrtnica. (V 80b sta to ena rdeča in ena rumena vrtnica.) Obe rastlini rasteta kvišku preko cerkve in se objameta kot dva zaljubljenca. To je star in zelo razširjen motiv v ljudskem slovstvu, ki v tem primeru ljubljene duši preminulih pri življenju ohranja v rastlinah. Ta motiv je najbolj znan s konca Pripovedke o Tristanu. Tudi Tristan in Izolda sta umrla hkrati. Vse nemške različice pripovedke pravijo, da je kralj Mark na Tristanov grob dal zasaditi vinsko trto, na Izoldin pa rožni grm; oba sta zrasla in se kot v globoko občuteni ljubezni oklenila drug drugega. Pripovedka o Tristanu od kočevarske interpretacije odstopa do te mere, da v njej rastline ne zrastejo same, temveč so jih šele zasadili, kar je vsekakor kasnejša sprememba,²³⁸ ter da grobova ne ležita ob cerkvenem obzidju. V francoskih različicah le ena trta ali dve bršljanovi vitici zelo hitro sami od sebe poženeta kvišku; v staronordijski različici zaljubljenca počivata vsak na eni strani cerkve, na grobovih rasteta hrast in lipa in se objemata preko cerkvene strehe.

Enako ali podobno situacijo zelo pogosto najdemo na koncu slovanskih ljubezenskih pesmi. V srbskih pesmih se na grobovih zaljubljenecv objemata bor in vrtnica ali borovec in trta.²³⁹ V neki bosanski in neki bolgarski pesmi sta to trta in vrtnica,²⁴⁰ v vendski pesmi pa dve trti.²⁴¹ V dveh slovenskih baladah, ki sta vzporednici naših kočevarskih številc 59 in 97, se preko cerkvene strehe objemata vrtnica in trta ali vrtnica in lilija.²⁴² Podobno je v neki škotski pesmi z vrtnico in lipo, v neki švedski pa z vrtnico in lilijo.²⁴³ Nekoliko odstopajo novogrška, madžarska, švedska in bretanska ljudska pesem.²⁴⁴

Nemške **ljudske pesmi** konca, kakršen je v pripovedki o Tristanu in v slovanskih ljubezenskih pesmih, ne poznajo. Kočevarji so v tem torej izjema. Pač pa je motiv cvetja, ki vzcveti na grobovih zaljubljenecv, v nemški zakladnici ljudskih pesmi zelo pogost

236 **Korytko**, 3, 89.

237 Vzporednico k tej formuli najdemo tudi v starem protijezuitskem spisu »čudežno rojstvo«^[194] itd. (prim. **Englert**, v *Alemaniji* 20; 104). Hudič veli papežu: »Kajti jaz sem tvoj in ti si moj, midva sva neločljiva.« Še večje je število tistih mest, kjer se formula uporablja v spremenjeni obliki, npr. v »Nach dem Tode« [= Po smrti] Marie von **Ebner-Eschenbach**: »tako mi pripadaš ... tako sem jaz tvoj« idr.

238 Tako meni **Grimm**, *Mythologie*, 4, 690. Ulrich von **Türheim** in Heinrich von **Freiberg** sta v svojih pesnitvah o Tristanu po pomoti dala zasaditi vrtnico na Tristanov in trto na Izoldin grob.

239 **Tlalvj**, 1768; **Kapper**, 2, 334.

240 **Krauß**, *Sitte und Brauch*, 330; **Krauß**, *Sagen und Märchen*. 2, II.

241 **Haupt** in **Schmaler**, 2, 50.

242 **Korytko**, 4, 73; Stanko **Vraz**, 123; **Janežič**, št. 12 in 75.

243 Prim. **Koberstein**, 86 in naslednja.

244 Prim. **Kind**, *Neugriechische Volkslieder*, 17. Tukaj: cipresa in rogoz. – **Carneri**, *Ungarische Volkslieder und Balladen*, 29, »Die zwei Königskinder« [= Kraljeva otroka] (Hero in Leander na Donavi). Tu se objemata bel progast in rdeč tulipan, »Die Seelen der Verliebten« [= Duše zaljubljenih] – **Arwidson**, *Svenska, Fernsänger*, 2, 23: iz groba zaljubljenecv preko cerkvene strehe raste lipa, listi se objemajo med seboj. – **Keller** in **Seckendorff**, *Volkslieder aus der Bretagne*, št. 2. Iz groba rasteta hrasta; na vejah se kljunčkata goloba.

[194] V izv. Wundergeburt. Op. ur.

v **drugi obliki**. **Koberstein** je v krasnem eseju²⁴⁵ o preminulih človeških dušah, ki živijo naprej v svetu rastlin, prikazal, kako v nemški ljudski poeziji umrli preko cvetja na grobovih oznanjajo svoje želje in prošnje, grožnje in tožbe, dokazujejo svojo nedolžnost, razkrijejo morilca ipd. Zlasti na grobovih zaljubljenec, ki jih je ločila zgodnja nasilna smrt, vzcvetajo vrtnice, lilije in druge rože, ki imajo na svojih lističih zapisano sporočilo – ali pa tudi ne (**Erk**, *Liederhort*, št. 107, 110; **Hoffmann**, št. 11 idr.). Po ljudskih legendah rože poganjajo tudi iz grobov svetnikov in blaženih, iz teles umorjenih kristjanov, po čemer se odlikujejo nad pogani. Sem spadajo tudi pripovedka o preobrazbi ljudi v cvetlice ter o liliji kot simbolu človeške življenjske moči, in ker podobne pripovedke najdemo pri vseh indogermanskih^[195] ljudstvih, jih najbrž lahko zvedemo na pravadno skupno arijsko verovanje v preseljevanje duš.

Na področju ljudske poezije bi **Kobersteinovo** različico kot tudi tiste izpod peresa njegovih naslednikov lahko še dopolnili. Zasaditev rož na grobove ali pa, da slednje poženejo same, se seveda dejansko in v pesmih nadvse pogosto pojavlja. Toda z zaljubljenici je vedno tako: en del od drugega, še živečega, zahteva, da na grob zasadi določene cvetlice. Najraje rožmarin ali vrtnice ali oboje hkrati,²⁴⁶ spominčice in vijolice.²⁴⁷ Torej se glasi nekako takole:

Če bom medtem
zaspal na smrtni postelji,
na nagrobnik mi položi
eno rož'co spominčico.²⁴⁸ [196]

Če se na grob zaljubljenec zasadi posušeno mladiko, se ta zopet olista²⁴⁹ in lipa rodi vrtnice.²⁵⁰ Nagrobno cvetje lahko nadomesti preminulega najdražjega, saj pomeni njegovo dušo:

Na mojem grobu rase trava,
ljuba, utrgaj vrtnico,
utrgaj in domov odnesi
in jo položi v spalnico,
tako tam sama ne boš spala.²⁵¹ [197]

- 245 V *Weimarischen Jahrbuche*, 1, 73–100. Esej je dopolnil Reinhold **Köhler**, prav tam, 479–483, in **Perger**, *Pflanzensagen*, še posebej str. 12–17, 80, 230 in naslednja. S tem povezan nazor o drevesni duši obravnava **Mannhardt**, *Der Baumenhus*, 5 in naslednja, 9 in sledeče, 25, 34 in sledeče, 65, 69, 603.
- 246 **Peter**, št. 307; **Mündel**, št. 30; **Hruschka** in **Toischer**, 94, tudi 92 in 98; **Mittler**, št. 762, tudi št. 813; **Erk**, *Liederhort*, št. 601, 727, 731 in naslednja, 738 in naslednja; **Perger**, *Pflanzensagen*, 143. Enak motiv še pogosto pri umetnih pesnikih, prim. *Deutsches Wörterbuch*, 8, 1169 in naslednja.
- 247 **Lewalter**, 2, 14; **Mündel**, št. 29, 30, 42, 95; **Mittler**, št. 833.
- 248 **Mündel**, št. 94.
- 249 **Hruschka** in **Toischer**, št. 112.
- 250 **Mittler**, št. 309.
- 251 **Mündel**, št. 71.
- [195] V nemščini se za indoevropski uporablja pojem indogermanisch, torej indogermanski, čeprav danes indoevropski. Op. prev.
- [196] V izv. Sollt' ich aber unterdessen | Auf dem Todsbett schlafen ein | So sollst du auf mein Grabstein setzen | Eine Blum' Vergissnichtmein. Op. ur.
- [197] V izv. Auf meinem Grabe wächst das Gras, | schätzlein brich Röslein, | brich sie ab und trag' sie heim | und leg' sie in die Schlafkammer 'nein, | da schlafst du nicht allein. Op. ur.

Cvetje na grobu ljubljene osebe je določeno za najdražjega oz. najdražjo in nihče drug ga ne sme utrpati. Je del samega umrlega.²⁵² Neki kmet, ki je ravno šel mimo mladeničevega groba, si je seveda utrgal tri lilije, si jih zataknil za klobuk in bil svežega, veselega duha.²⁵³ Zagotovilo zveste ljubezni preko groba, ki jo nakazujejo oklepajoči se cvetlici ali zapis na listih, lahko preberemo tudi na nagrobniku:

Na mojem nagrobniku je zapisano,
da sem ti zvestobo obljubil
in te tako zvesto ljubil,
zbogom, ne pozabi me.^{254 [198]}

Prav tako v naši kočevski pesmi št. 85.

Osnova večine zgoraj omenjenih pesmi je mnenje, da cvetje poganja iz srca umrlega. Ta podoba se uporablja v koroških poskočnicah tudi za še živeče ljube.

Notri v mojem srcu,
raste vej'ca rožmarina,
če utrgaš jo, tvoja bo,
ampak moraš mi zvesta biti.^{255 [199]}

V neki tirolski poskočnici je vrtnar svoji ljubi »v srček zasadil rožico«.^{256 [200]}

Lahko bi marsikaj uporabili tudi iz nemških pravljic. Mladika, ki jo je Pepelka (**Grimm**, št. 21) zasadila na materin grob, je zrasla v drevo. Ko so drevo in ptice na njem Pepelki podarili lepe obleke in ji prinesli srečo, njene mučitelje pa obdolžili in kaznovali, je bila to materina duša, ki je po smrti skrbela za svojega otroka. Tudi Dobrodelna koza (**Grimm**, št. 130) še po svoji smrti s pomočjo drevesa, ki je zraslo iz njenega drobvoja, pomaga k sreči dvoockca. Vlaška pravljica, ki jo je zapisal **Koberstein**, 91 in sledeče in ima vzporednico v sedmograško-saški pravljici, govori o tem, da so iz dveh pokopanih zlatih otrok zrasle majhne zlate jelke.²⁵⁷ Da cvetje označuje dušo ali življenjsko moč človeka (**Koberstein**, 96 in naslednja), pogosto pripovedujejo nemške pravljice (**Grimm**, št. 85, 96 in opombe).

252 Npr. **Hoffmann**, št. 171 idr.

253 **Erk**, *Liederhort*, št. 96a.

254 **Hruscha** in **Toischer**, št. 163; prim. **Mündel**, št. 112; **Mittler**, št. 1191.

255 **Pogatschnigg** in **Herrmann**, 1, 59, z več različic. Podobno tudi slovensko, Janežič, št. 74.

256 *Zeitschrift des Vereines für Volkskunde*, 4, 198.

257 **Haltrich**, 226 in 525.

[198] V izv. Auf mein Grabstein steht geschrieben, | dass ich dir bin treu geblieben | und hab' dich so treu geliebt, | lebe wohl, vergiss mein nicht. Op. ur.

[199] V izv. Ba mein Herz' drin, | wachst a Zweig Rosmarin, | brich es ab, so g'hört's dein aber treu muesst mer sein. Op. ur.

[200] V izv. a Rösl in's Herzel hinein. Op. ur.

I.
NABOŽNE PESMI
IN
LEGENDE

št. 1–43

—

Uvodne pripombe k besedilu pesmi

V naslednjih narečnih besedilih sem se namenoma izognil strogemu fonetičnemu zapisu. Prvič še nimamo splošno priznanega in vsestransko zadostnega sistema fonetičnega zapisa, drugič pa pesmi nisem hotel narediti za laike povsem nečitljive. Toda da bi natančno podal posebne glasove v kočevarskem narečju, sem moral uporabiti posamezne posebne znake, in sicer *ə* za samoglasnik, ki nastane ob mirovanju jezika, *ó* za glas med *ö* in *o*, *ú* za glas med *ü* in *u*, *l* za goltnik (takoimenovani poljski) *l*, *sh* za zveneči *sch* (slovanski ž) in *sch* za nezveneči *sch* (slovanski š). Naš *s* je v medglasju in izglasju nezveneč, *k* je navaden zgornjenemški zlitnik (kh), *c* pa je neaspiriran goltni zapornik. Dolge samoglasnike sem označil z [^], vsi ostali so kratki. Opustil sem pravila novovisokonemškega pravopisa (podaljšani h, podvojitev ipd). Ostale črke imajo glasovno vrednost bavarsko-avstrijskega narečja. Pesmi, ki so jih posredovali že **Elze**, **Klun**, **Schröer** in **Rudež**, sem moral pretvoriti v svoj način pisanja, saj starejši izdajatelji niso upoštevali pomembnih glasovnih razlik. Naslove posameznih pesmi podajam v narečju le takrat, ko izvirajo iz ljudskega izročila.

1. O umazanem hlevu Vom zerrissenen Stall

Dört do schteat a zə - ri - səns schto - le, A - tin do pri - nət dos hai - li - gə liəcht.

5
Dört do schteat a zə - ri - səns schto - læ. A - tin do pri - nət dos hai - li - gə liəcht.

1. : Tam stoji umazan hlev, v njem gori sveta luč. :	: <i>Dört do schteat a zərisəns schtolə</i> <i>Atin (darin) do prinət dos hailigə liəcht.</i> :	: Dort da steht ein zerrissener Stall, darin da brennt das heilige Licht. :
2. : Le kdo je v umazanem hlevu, da ne zmrzuje? :	: <i>Lai, bear (nun, wer) 'scht atin dan zərisən schtolə,</i> <i>As əs et gəwriəshn (frieren) tütət?</i> :	: Nun, wer ist in dem zerrissenen Stall, daß es ihn nicht frieren tut? :
3. : Notri je Marija, detece umiva, detece Jezusa umiva. :	: <i>Atin ischt Maria, 's kindlain baschət shi,</i> <i>'s kindlain Jēshisch baschət shi.</i> :	: Darin ist Maria, das Kindlein wäscht sie, das Kindlein Jesus wäscht sie. :
4. : Notri je Jožef, stari mož, lepo, belo brado ima. :	: <i>Atin ischt dər Jôshe, dər autə (alte) mon,</i> <i>A scheanən, a baisn puərtə (Bart) hot ar.</i> :	: Darin ist der Josef, der alte Mann, einen schönen, einen weißen Bart hat er. :
5. : Nogo premika, detece ziba, detece Jezusa ziba. :	: <i>In wüəs (den Fuß) pəbêgət ar, 's kindlain biəgət ar,</i> <i>'s kindlain Jēshisch biəgət (wiegt) ar.</i> :	: Den Fuß bewegt er, das Kindlein wiegt er, das Kindlein Jesus wiegt er. :
6. : Vol piha, osel sope, da detece Jezusa ogrejeta. :	: <i>Dər ôkschə pluəshət, dər eshl shmekət,</i> <i>As shai's kindlain Jēshisch drbêrm tūənt.</i> :	: Der Ochse bläst, der Esel schnaubt, damit sie das Kindlein Jesus wärmen tun. :

Perz v Svetlem Potoku.

Zadnja kitica pomeni: Vol piha in osel sope v otroka, da bi ga ogrela.

2. Jezus in Marija Jesus und Maria

Dər tok ischt wîr, də nocht ischt dû. Dər tok ischt wîr, də nocht ischt dû.

1 Dan je minil, noč je tu, ob devetih ponoči Jezus lepo potrka:	<i>Dər tok ischt wîr (vorüber), də nocht ischt dû,</i> <i>Um nainai dər nocht klökət (klopft) Jēshisch schean uən:</i>	Der Tag ist vorüber, die Nacht ist da, um neun in der Nacht klopft Jesus schön an:
»Odprite, odprite, mati Marija!«	»Mochət aüf, mochət aüf, müətr Maria!«	»Macht auf, macht auf, Mutter Maria!«

In to sliši mati Marija.	<i>Únt dos drhearət müətr Maria.</i>	Und das hört Mutter Maria.
5 Brž gre k stopnicam, k durim.	<i>Shi lâfət pəhənt zr schtiəgn, zùn toar.</i>	Sie läuft behend zur Treppe, zum Tor.
Z levico mu lepo odpre,	<i>Mit gətanər (linker) hont mochət shi imon schean aif;</i>	Mit der linken Hand macht sie ihm schön auf,
z desnico ga sprejme lepo:	<i>Mit gərachtr hont empfüchət shi 'n schean:</i>	mit der rechten Hand empfängt sie ihn schön:
»Bogdaj, Bogdaj, ljubi moj otrok,	<i>»Griəs gót, griəs gót, dù liəbəs main kint,</i>	»Grüß Gott, grüß Gott, du mein liebes Kind,
kje si se tako dolgo mudil!«	<i>Bu hoschtü di shó longə afgəhautn?«</i>	wo hast du dich so lange aufgehalten?«
10 »Mudil sem se pri dvanajstih mladeničih svojih,	<i>»I hon mi afgəhautn pain zbelfjingarn main,</i>	»Ich habe mich aufgehalten bei meinen zwölf Jüngern
mize in klopi sem pogrnil,	<i>Də tisch ün də penkə hon i afgədekən,</i>	die Tische und die Bänke habe ich gedeckt,
s sveto evharistijo pričel,	<i>'s hailigə sacrament hon i aingəshezət,</i>	das heilige Sakrament habe ich eingesetzt,
zadnjo večerjo sem z njimi imel.«	<i>Dos leschtə übndmuəl (Abendmahl) hon i mit in gəhautn.«</i>	das letzte Abendmahl habe ich mit ihnen gehalten.«
»Zakaj si tako žalosten,	<i>»Bai húbəschtü di shó loidigr,</i>	»Warum bist du so leidvoll,
15 tako žalosten, tako otožen?«	<i>Shó loidigr, shó traürigr?«</i>	so leidvoll, so traurig?«
»Kako bi žalosten in otožen ne bil,	<i>»Biə brt i et loidik et traürik shain.</i>	»Wie soll ich nicht leidvoll, nicht traurig sein,
ko bom izpil grenki kelih,	<i>Ben i aüs brt trinkn dem pitrn kelich,</i>	wenn ich den bitteren Kelch austrinken werde,
zdaj, zdaj v petkovi noči!«	<i>Nüə úmar, nüə úmar dai wraitogainə (Freitag) nocht!«</i>	jetzt um, jetzt um die Freitagnacht!«

(Vsak verz se ponovi.)

Tomitsch v Mozlju.

V različici 2a, ki jo je v Svetlem Potoku zapisal Perz, se verzi glasijo: šesti verz namesto *Mit gətanər* | *Mit dar linkn* [= z levo], sedmi verz namesto *Mit gərachtr* | *Mit dr rachtn* [= z desno],^[201] deseti verz namesto *jingarn main* | *jingrlain* [= mladeničih svojih | mladeničih], enajsti verz namesto *afgədekən* [= pogrnil] | *ugebaschet* (abgewaschen [= pomil]). Namesto verzov 14–16: *Bai schteant dainə ägl in shó wólə zächrlain?* | *Shai brnt mirs earscht nóch wólr schtean* [= Zakaj so tvoje očke tako polne solzic? | Kako polne šele bodo].

[201] V posamezni različici so za enak pomen uporabljene različne besede. Op. prev.

2b. Jezus in Marija

Jesus und Maria

1	Dan je minil, noč je prišla, moj Jezus ni prišel! Prišla je deveta ura ponoči. Kdo trka tako silno?	<i>Der tok ischt wîr, dā nocht ischt kām, Main Jēshisch, ischt et (nicht) kām. Ūmar (herum) ischt kām nainai in dār nocht. Bear (Wer) klōkət uən shō grailain (greulich)?</i>	Der Tag ist vorüber, die Nacht ist gekommen, mein Jesus ist nicht gekommen! Herbei ist gekommen die neunte Stunde und die Nacht: Wer klopft so schrecklich an?
5	»Odprite, mati ljuba moja!« Z levico mu odpre, z desnico ga sprejme. »Ljubi moj otrok, kje si bil? Jaz in tvoj oče te iščeva v bolečinah.	<i>»Moch aüf, müatr, liəbai main!« Mit gətancr hont mochət sh 'imon aüf, Mit gərachtr hont empfüchət sh 'in: »Liəbəs main kint, bū pischtü gəbân (gewesen)? Ich ünt dain wuətr shüəchənt dich mit schmarzən</i>	»Mach auf, meine liebe Mutter!« Mit der linken Hand macht sie ihm auf, mit der rechten Hand empfängt sie ihn. »Mein liebes Kind, wo bist du gewesen? Ich und dein Vater suchen dich mit Schmerzen.
10	Mislila sva, da so te Judje že ujeli.« »Bil sem pri mladeničih svojih. Razpostavili so klopi in stole in sveti zakrament.« »Sonce in luna izgubita svoj sij, moj otrok nima počitka in miru. Zvonovi prenehajo zvoniti.«	<i>Bīər hübm glābət, di jūdñ hont di schön gəwüchn (gefangen).« »Ich pin jo gəbân pai dn jüngarn main, Shai hont aüsgəshezət di penkə ünt schtiälə Ünt dos hailigə sacrament.« »Də shün ünt dər muənə wrliəschənt (verlieren) dn schain. Main kint hot koin roscht ünt koin rüə Di glōcn schtelənt dos laitm in.«</i>	Wir haben geglaubt, die Juden haben dich schon gefangen.« »Ich bin ja gewesen bei meinen Jüngern. Sie haben die Bänke und Stühle ausgesetzt und das heilige Sakrament.« »Die Sonne und der Mond verlieren den Schein, mein Kind hat keine Rast und keine Ruhe. Die Glocken stellen das Läuten ein.«

Natisnil **Schröer**, 436 in naslednja.

3. Marija pod križem

Maria unter dem Kreuze

Ma - ri - a zia - chət bōl î - brs lont, bōl î - brs lont ge - gn Rū - sa - lain.

1. Marija gre prek dežele, prek dežele v Jeruzalem.	<i>Maria ziächət bōl ìbrs lont, Bōl ìbrs lont gegn Rūsalaïn (Jerusalem).</i>	Maria zieht wohl übers Land, wohl übers Land gen Jerusalem.
2. Kaj nosi v svoji roki? V njeni roki snežnobelo pismo.	<i>Bos trügət shi in ìr dr hont? In ìr dr hont a shneabaisn priäf</i>	Was trägt sie in ihrer Hand? In ihrer Hand einen schneeweißen Brief.
3. Kaj je zapisano v pismu? Zapisano je tako:	<i>Bos schteat gäschrìbm bōl in dan priäf? 's schteat gäschrìbm a lai ashō (nur so);</i>	Was steht geschrieben wohl in dem Brief? Es steht geschrieben wohl also:
4. »Marija je izgubila svojega ljubega otroka, svojega ljubega otroka, očeta Jezusa Kristusa.«	<i>»Maria 't (hat) wrloarn ìr liäbəs kint, Îr liäbəs kint, wuätr Jêshù Krischt.«</i>	»Maria hat verloren ihr liebes Kind, ihr liebes Kind, Vater Jesus Christus.«
5. Gre tja v Jeruzalem, v Jeruzalem, prav v mesto.	<i>Shi ziächət ain gegn Rūsalaïn, Gegn Rūsalaïn bōl ain in dā shtot,</i>	Sie zieht dahin gen Jerusalem, gen Jerusalem wohl hinein in die Stadt,
6. Prav v mesto, na glavni trg, na glavni trg pred sodnikovo hišo.	<i>Bōl ain in da shtot af mitn ploz, Af mitn ploz, woar richtarsch shain haüsch (vor des Richters Haus).</i>	wohl hinein in die Stadt mitten auf den Platz, mitten auf den Platz vor des Richters Haus.
7. Tam stoji sveti križ, na njem visi njen ljubi otrok,	<i>Ahant do schteat dos hailigə kraizə, Atōbm do hongət ir liäbəs kint,</i>	Dort da steht das heilige Kreuz, droben da hängt ihr liebes Kind,
8. njen ljubi otrok, oče Jezus Kristus. Tako govori oče Jezus Kristus:	<i>Îr liäbəs kint, wuätr Jêshù Krischt. Ashō do schprichət wuätr Jêshù Krischt:</i>	ihr liebes Kind, Vater Jesus Christus. Also spricht da Vater Jesus Christus:
9. »Odpeljite proč to tujo ženo, nočem je gledati, kako vroče joče.«	<i>»Shō wiärət miär bek dos wremə baip (fremde Weib), I mûg shə et uənschâgn, biä shi hoißə boinət.«</i>	»So führet mir weg das fremde Weib, ich mag sie nicht anschatten, wie sie heiß weint.«
10. Tako govori mati Marija: »Kako mi praviš tuja žena?»	<i>Ashō do schprichət müätr Maria: »Biä nenäschtü mi wir a wreməs baip?»</i>	Also spricht da Mutter Maria: »Wie nennst du mich [für] ein fremdes Weib?»
11. Jaz sem vendar mati tvoja.« »Povzročate mi še več bolečine,	<i>I pin əs jo dā müätr dain.« »Iär tüät mier jo nöch wilmear bea,</i>	Ich bin es ja deine Mutter.« »Ihr tut mir ja noch viel mehr weh,
12. kot vse moje muke, ko me tako vroče objokujete.«	<i>Ausch (Als) biä dā gonzn muärtrn main, Ben ier miär do shō hoisə boinət.«</i>	als wie meine ganzen Martern, wenn ihr mir da so heiß weint.«
13. Z njega spolzi kapljica mleka: »Ko pojdete preko ravnice,	<i>Ar luəsət wol (fallen) a milichtrepfle, »Biä iär brt hinziächn ìbrn èbm pôdn (Ebene),</i>	Er läßt fallen ein Milchtröpfchen: »Wie ihr hinziehen werdet über ebenen Boden,
14. spustite kapljico mleka, iz nje bo zrasel pšenični klasek,	<i>Shō luəsət wol dos milichtrepfle, Daraüs brt gəruətn (gerathen) a boizächrlə (Weizenähre)</i>	so laßt fallen das Milchtröpfchen, daraus wird geraten eine Weizenähre,
15. da bi mogli sveto mašo brati, treba je treh stvari.«	<i>As koin hailgə meschə gälêshet kon shain, As draiärloje dəpai miəsnt shain.«</i>	daß keine heilige Messe gelesen werden kann, daß dreierlei dabei müssen sein.«
16. Zdaj z njega spolzi kapljica krvi: »Ko boste šli na strm breg,	<i>Ar luəsət nüe wol a plüetstrepfle: »Lai biä ier brt ziächn in shtikln roin (steilen Pfad),</i>	Er läßt nun fallen ein Blutströpfchen: »Wohl wie ihr ziehen werdet am steilen Rain,
17. spustite kapljico krvi, iz nje bo zrasla vinska trtica.	<i>Shō luəsət wol dos plüetstrepfle, Daraüs brt gəruetn a bainrâble (Weinrebe).</i>	so laßt fallen das Blutströpfchen, daraus wird geraten eine Weinrebe,
18. Da bi mogli sveto mašo brati, treba je treh stvari.	<i>As koin hailgə meschə gälêshet kon shain, As draiärloje dəpai miəsnt shain.</i>	daß keine heilige Messe gelesen werden kann, daß dreierlei dabei müssen sein:
19. Pšeničnega kruha, hladnega vina, hladnega vina, voščernih svečk.«	<i>Dos boizainə proat, dar kiälə bain, Dar kielə bain, də bokschainkêrzlain (die Wachskerzen).«</i>	das Weizenbrot, der kühle Wein, der kühle Wein, die Wachskerzen.«

3a. Marija pod križem Maria unter dem Kreuze

1	Marija je prejela sporočilce, na njem je napisan njen edini sin. Izgubila je svojega ljubega sina, gre v Jeruzalem.	<i>Maria hot pəkam a zedrlē (Zettelchen), Darāuf ischt gəschribm īr oinzigr shūn. Shi hot wrloarn īr liābm shūn, Shi ziāchət gen Jerūshalem</i>	Maria hat bekommen ein Zettelchen, darauf ist geschrieben ihr einziger Sohn. Sie hat verloren ihren lieben Sohn, sie zieht gen Jerusalem.
5	Prav v mesto, na glavni trg, tam stoji en velik križ, nanj je pribit njen dobri otrok. Ona joče tako grenko. Tako govori gospod: »Zakaj jočeš,	<i>Bōl in dr shtot af mitn ploz, Do schteat oin groāḡəs kraizə, Draūf ischt gəshlūgn īr giūtəs kint. Shi boinət au shō pitrlīch. Shō schpricht dr hear: »Bai boinəschtū,</i>	Wohl in der Stadt, mitten auf dem Platz da steht ein großes Kreuz, daran ist geschlagen ihr gutes Kind. Sie weint gar so bitterlich. So spricht der Herr: »Warum weinst du?
10	zakaj jočeš tako grenko?« »Kako bi ne jokala grenko, ko vidim teči Jezusovo kri?« Ko je Jezus šel na strm breg, je z njega spolzela kapljica krvi,	<i>Bai boinəschtū shō pitrlīch?« »Biā shōl ich et boinən pitrlīch, Bo ich shīch wliāsn Jēshisch plūet?« Ben Jēshisch ischt gəzōgn ībr shtikln roin Ar hot luən (lassen) wol oin plūätstrepfle,</i>	Warum weinst du so bitterlich?« »Wie soll ich nicht bitterlich weinen, wo ich sehe fließen Jesu Blut?« Als Jesus gezogen ist über den steilen Rain, er hat fallen lassen ein Blutströpfchen:
15	iz nje je zrasla vinska trtica. Ko je Jezus šel po ravnem polju, je z njega spolzela kapljica mleka in iz nje je zrasel pšenični klasek. In nobene maše se brati ne da,	<i>Draūs ischt gəbokschn oin bairrāble. Ben Jēshisch ischt gəzōgn ībr ēbms waut (Feld), Ar hot luən wol oin milchtrepfle, Ūnt draūs ischt gəbokschn oin boizstamlain (Weizenhalm). Ūnt koin meschə kon gəlēshət shain,</i>	daraus ist gewachsen ein Weinreblein. Wenn Jesus ist gezogen über ebenes Feld, hat er fallen lassen ein Milchtröpfchen; und daraus ist gewachsen ein Weizenhalmchen. Und keine Messe kann gelesen werden,
20	za to je treba pšeničnega kruha. Pšeničnega kruha in hladnega vina.	<i>Dəpai miās shain dos boizainə proat (Weizenbrot). Dos boizainə proat ūnt dar kiälə bain.</i>	dabei muß sein das Weizenbrot. Das Weizenbrot und der kühle Wein.

(Po Schröerju, 436, z večkratnimi popravki.)

4. Marija in Janez Maria und Johannes

Böl dōrt af griā-nr au - bm geat dr moar-gn - schtearn aūf, böł dōrt af griā-nr au - bm geat dr moar-gn - schtearn aūf.

1. : Prav tam na zeleni planini vzhaja zvezda danica. :	: <i>Ból dórt af griænir aubm</i> (Alm), <i>Geat dr moargnschtearn aúf.</i> :	: Wohl dort auf grüner Alm geht der Morgenstern auf. :
2. : Pod njo sedi Marija, naša ljuba gospa. :	: <i>Atúntn shizæt Maria</i> , <i>Ból inshæræ liðbæ wrâ</i> (Frau). :	: Drunten sitzt Maria, wohl unsere liebe Frau. :
3. : Počasi se vzpenja navzgor, in navzgor pred hišo. :	: <i>Shi ziaçhæt a beanik wîrhin</i> , <i>Únt wîrhin wîr dos haúsch.</i> :	: Sie zieht ein wenig fürhin, und fürhin vor das Haus. :
4. : Janez gleda skozi okno ven. :	: <i>Jóhanesch schágæt</i> <i>Pain wanschtr heráu.</i> :	: Johannes schaut beim Fenster heraus. :
5. : »Janez, Janez, ti sveti mož. :	: » <i>Jóhanesch, Jóhanesch</i> , <i>Dú hailigr mon.</i> :	: »Johannes, Johannes, du heiliger Mann. :
6. : Ali nisi videl Jezusa, mojega sina?« :	: <i>Hoschtú et gæschâchn</i> , <i>Jéshúm main shún?«</i> :	: Hast du nicht gesehen Jesus, meinen Sohn?« :
7. : »Videl sem ga, gospoda Jezusa, tvojega sina. :	: » <i>I honæn</i> (habe ihn) <i>ból gæshâchn</i> , <i>Hearn Jéshúm dain shún.</i> :	: »Ich hab ihn wohl gesehen, Herrn Jesus, deinen Sohn. :
8. : Z Oljske gore je šel, prepoten in preznojen. :	: <i>Won êlpark</i> (Ölberg) <i>ischt ar gægeanæn</i> , <i>Mit shbiz únt mit shbois.</i> :	: »Vom Ölberg ist er gegangen, mit Schwitzen und mit Schweiß. :
9. : Judje so ga peljali, z vrvmi so ga zvezali. :	: <i>Di júdn hont in gæwiæræt</i> , <i>Mit schtrikn hont shai 'n gæpúntn.</i> :	: Die Juden haben ihn geführt, mit Stricken haben sie ihn gebunden. :
10. : Z bičem so ga bičali, s trnjem so ga kronali. :	: <i>Mit goishln hont shai 'n gægoishælt</i> , <i>Mit dearn</i> (Dornen) <i>hont shai 'n gækreanæt.</i> :	: Mit Geißeln haben sie ihn geißelt, mit Dornen haben sie ihn gekrönt. :
11. : In dol je tekla njegova rožnata kri. :	: <i>Únt uhar</i> (herab) <i>ischt gærinæn</i> , <i>Shain roashnwuærbæs plúæt.</i> :	: Und herab ist geronnen sein rosenfarbiges Blut. :
12. : Tako, da si nihče misliti ne more, kako velike so njegove rane!« :	: <i>Shó as koin menisch gæðankn kon</i> , <i>Biæ groas shainæ búntn</i> (Wunden) <i>hent!«</i> :	: So, daß kein Mensch sich vorstellen kann, wie groß seine Wunden sind!« :
13. : Le kdor to pesmico peti zna, jo bo venomer pel. :	: <i>Lai bear dos liðdle shingn kon</i> , <i>Shing æs olæ tok amol.</i> :	: Wohl wer das Liedlein singen kann, singe es alle Tage einmal. :
14. : Nebesa bodo zanj odprta in nikdar več zaprta. :	: <i>Dær himl brt mon</i> (ihm) <i>ófn schtean</i> , <i>Únt nimmear wrschlòsn.</i> :	: Der Himmel wird ihm offen stehen, und nimmermehr verschlossen. :

Perz v Svetlem Potoku.

Druga različica pri **Schröerju**, 431 in naslednja. Tukaj manjkata kitica 8 in naslednja. Verzi 10, 2–12, 2 se tukaj glasijo: *Shai hont in uængæshlúgn an's hailigæ kraiz* | *Zbean naglain in dæ hentæ, oins in dæ wiæs* [= Pribili so ga na sveti križ | Dva žeblička v dlani, enega v stopala]. V 14, 2: *Dem bil ich gâbm dos eabik lâbm* (Leben [= življenje]) [= temu bom dal večno življenje].

5. Marija na rožnem vrtu Maria im Rosengarten

1. Marija zjutraj zgodaj vstane, Marija, Marija, o Marija, kraljica.	<i>Maria schmoarónsch</i> (des Morgens) <i>wriə aüfscheat</i> , <i>Maria, Maria, o Maria, kênigin.</i>	Maria steht des Morgens früh auf, Maria, Maria, o Maria Königin.
2. zelo lepo se opravi. Marija, Marija, o Marija, kraljica.	<i>Shi legət shi guər scheanai üən</i> , <i>Maria, Maria, o Maria, kênigin.</i>	Sie kleidet sich gar schön an. Maria, Maria, o Maria Königin.
3. Gre ven na rožni vrt. Marija itn.	<i>Shi geat hinaus in roashainguərt</i> (Rosengarten), <i>Maria u.s.w.</i>	Sie zieht hinaus in den Rosengarten. Maria u.s.w.
4. Kaj bo delala na rožnem vrtu? Marija itn.	<i>Bos belət</i> (was will) <i>shi tūən in roashainguərt?</i> <i>Maria u.s.w.</i>	Was will sie tun im Rosengarten? Maria u.s.w.
5. Rožice svetle bo trgala. Marija itn.	<i>Di reashlain gəliəchtai</i> (lichte) <i>belət shi prachn</i> (brechen). <i>Maria u.s.w.</i>	Die lichten Röslein will sie brechen. Maria u.s.w.
6. Kaj bo z rožicami svetlimi? Marija itn.	<i>Bu</i> (wo) <i>belət shi hin mit dan reashlain gəliəcht?</i> <i>Maria u.s.w.</i>	Wo will sie hin mit den lichten Röslein? Maria u.s.w.
7. Venček svetla bo spletla. Marija itd.	<i>A kranzle gəliəchtəs belət shi wlachtən</i> (flechten). <i>Maria u.s.w.</i>	Einen lichten Kranz will sie flechten. Maria u.s.w.
8. Kaj bo z venčkom svetlim? Marija itn.	<i>Bu belət shi hin mit dan kranzle gəliəcht?</i> <i>Maria u.s.w.</i>	Wo will sie hin mit dem lichten Kranz? Maria u.s.w.
9. Na sveti križ ga bo obesila. Marija itn.	<i>Aüfs hailigə kraizə belət shi 's hengn.</i> <i>Maria u.s.w.</i>	Auf das heilige Kreuz will sie ihn hängen. Maria u.s.w.
10. Kam bo s svetim križem? Marija itn.	<i>Bu belət shi hin mit dan hailign kraiz?</i> <i>Maria u.s.w.</i>	Wo will sie hin mit dem heiligen Kreuz? Maria u.s.w.
11. V nebeško kraljestvo, v paradiž. Marija itn.	<i>Ins himlraich, ins puəradaisch.</i> <i>Maria u.s.w.</i>	Ins Himmelreich, ins Paradies. Maria u.s.w.
12. Bog, pomagaj nam vsem v nebeško kraljestvo, Marija itn.	<i>Göt hilf insch oln ins himlraich,</i> <i>Maria u.s.w.</i>	Gott, helfe uns allen ins Himmelreich, Maria u.s.w.
13. v nebeško kraljestvo, v paradiž! Marija itn.	<i>Ins himlraich, ins puəradaisch!</i> <i>Maria u.s.w.</i>	ins Himmelreich, ins Paradies! Maria u.s.w.

Natisnil **Elze**, 36 in naslednja, pri Schröerju, 435.

Enako pesem je zapisal **Tomitsch** v Mozlju. Le, da ima v verzu 4 namesto *tūən* | *mochn*^[202] in v 4, 6, 8 in 10 namesto *belət* | *bil* [= bo].

[202] Glagola tun in machen v slovenščino prevajamo z delati, narediti, početi ali storiti. Obstaja minimalna razlika v njuni rabi. Op. prev.

5a. Marija na rožnem vrtu Maria im Rosengarten

1. Na vsem svetu nobenega oblačka ni, z neba pada hladna rosa. To bila ni hladna rosa, to so Marijine solzice.	<i>In gonzr barlt (Welt) ischt koin belkle (Wolkchen) et, Won himl wolət (fällt) a kiəldr tā (Thau), 's bārət (war) et a kiəldr tā, 's ischt Maria îrə zächrlain (Zähren).</i>	In der ganzen Welt ist kein Wölkchen, vom Himmel fällt kühler Tau. Es war kein kühler Tau, es sind Marias Tränen.
2. Marija zjutraj zgodaj vstane, opravi se zelo lepo, gre ven na široko pot, s široke poti na ozko stezo.	<i>Maria schteanöt schmoarónsch wriə aüf, Shi légət shi guər scheandr uən, Shi zïəchət aüßn an proitn bak (Weg), Won proitn bak aüf dan shmuəln schtaik.</i>	Maria steht des Morgens früh auf, sie kleidet sich gar schön an, sie zieht hinaus auf dem breiten Weg, vom breiten Weg auf den schmalen Steg.
3. Na vsem svetu nobenega oblačka ni, z itn. (kot v 1. kitici).	<i>In gonzr barlt ischt koin belkle et, Wón u.s.w. (wie Strophe 1).</i>	In der ganzen Welt ist kein Wölkchen, vom u.s.w. (wie Strophe 1).
4. Steza jo vodi na visoko goro, gre na rožni vrt, tam nabira rožice svetle, tam plete vence svetle.	<i>Dar schtaik wiərət shə aüf dan hoachn park, Shi zïəchət in dan roashainguərt, Shi prachət nar (nur) di reashlain gəliəcht, Shi wlachtət nar di krenzə gəliəcht.</i>	Der Steg führt sie auf den hohen Berg, sie zieht in den Rosengarten, sie bricht da die lichten Röslein, sie flicht da die lichten Kränze.
5. Kam bo z venci svetlimi? Obesi jih na sveti križ. Kam bo s svetim križem? V nebeško kraljestvo, v paradiž, da vsi bomo blaženi!	<i>Bu bil shi hin mit dan krenzə gəliəcht? Shi hengət shə af dos hailigə kraiz. Bu bil shi hin mit dan hailign kraiz? Ins himlraich, ins puəradaisch, As br olə shālik bāraitn! (Dass wir alle selig würden.)</i>	Wo will sie hin mit den lichten Kränzen? Sie hängt sie auf das heilige Kreuz. Wo will sie hin mit dem heiligen Kreuz? Ins Himmelreich, ins Paradies, daß wir alle selig werden!

Schröer, 435.

6. Ptički na rožnem vrtu Die Vöglein im Rosengarten

1. Ptički sedijo na zelenih vejicah, vsi kličejo: »Marija, pomagaj!« Vsi kličejo: »Marija, pomagaj nam!	<i>Də wêgəlain shizənt af griənən zbaiglain, Shai schraiənt olə: »Maria hilf!« Shai schraiənt olə: »Maria hilf insch (uns)!</i>	Die Vöglein sitzen auf grünen Zweigen, sie schreien alle: »Maria hilf!« Sie schreien alle: »Maria hilf uns!
---	---	---

Marija nam bo na pomoč prišla.«	<i>Maria brt insch zə hilfə kām.</i> «	Maria wird uns zu Hilfe kommen.«
Kaj bo delala na rožnem vrtu?	<i>Bos belt (will) shai tūənən in roashnguərtn?</i>	Was will sie tun im Rosengarten?
Vsi kličejo: »Marija, pomagaj!«	<i>Shai schraiənt olə: »Maria hilf!«</i>	Sie schreien alle: »Maria hilf!«
2. Ptički sedijo na zelenih vejicah,	<i>Də wégəlain shizənt af griənən zbaiglain,</i>	Die Vöglein sitzen auf grünen Zweigen,
vsi kličejo: »Marija, pomagaj!«	<i>Shai schraiənt olə: »Maria hilf!«</i>	sie schreien alle: »Maria hilf!«
Vsi kličejo: »Marija, pomagaj nam!	<i>Shai schraiənt olə: »Maria hilf insch!</i>	Sie schreien alle: »Maria hilf uns!
Marija nam bo na pomoč prišla.«	<i>Maria brt insch zə hilfə kām.</i> «	Maria wird uns zu Hilfe kommen.«
Rožice svetle bo trgala,	<i>Reashlain gəliəchtai belt shai prachn,</i>	Lichte Röslein will sie brechen,
vsi kličejo: »Marija, pomagaj!«	<i>Shai schraiənt olə: »Maria hilf!«</i>	sie schreien alle: »Maria hilf!«

Perz v Svetlem Potoku.

In tako naprej še osem kitic. Verzi 1–4 in 6 vedno ostanejo enaki, kot peti (5.) verz pa se vedno zapoje naslednja vrstica po vrsti iz pesmi št. 5. Po zgoraj zapisani melodiji se vedno prepevata po dva verza.

7. Pesem ob pletju prosa Lied beim Hirsejäten

Zbor:	Chor:	Chor:
1. Prepelica petpedika letos na našem polju.	<i>Də bochtl (Wachtel) shlügət haiər in inshrm waudə (Felde).</i>	Die Wachtel schlägt heuer in unserem Feld.
Bog, daj nam letos dobro leto,	<i>Gót gib insch haiər a güətəs juər (Jahr),</i>	Gott, gib uns heuer ein gutes Jahr,
v vinogradih in na poljih prosa.	<i>In bainpargə (Weinberge) únt in hirschpödn (Hirsefeld).</i>	im Weinberge und im Hirsefeld.
Kantor:	Vorsänger:	Vorsänger:
Stopi tja gor na široko pot,	<i>Shi trit ból aúhin (wohl hinauf) af proitn bak (Weg),</i>	Sie tritt wohl hinauf auf den breiten Weg,
na široko pot, na ozko stezo.	<i>Af proitn bak, af shmuəln schtaik.</i>	auf den breiten Weg, auf den schmalen Steig.
Zbor:	Chor:	Chor:
2. Prepelica petpedika letos na našem polju (itn. kot zgoraj)	<i>Də bochtl shlügət haiər in inshrm waudə (u.s.w. wie oben).</i>	Die Wachtel schlägt heuer in unserem Feld. (u.s.w. wie oben).
Kantor:	Vorsänger:	Vorsänger:
Na ozko stezo, na visoko goro,	<i>Af shmuəln schtaik, af hoachn park,</i>	Auf den schmelen Steig, auf den hohen Berg,
na visoko goro, na rožni vrt.	<i>Af hoachn park, in roashainguərtn.</i>	auf den hohen Berg, in den Rosengarten.
Zbor:	Chor:	Chor:
3. Prepelica itn.	<i>Də bochtl u.s.w.</i>	Die Wachtel u.s.w.
Kantor:	Vorsänger:	Vorsänger:
Kaj bo delala na rožnem vrtu?	<i>Bos belt (will) shai tūən in roashnguərtn,</i>	Was will sie tun im Rosengarten?

Trgala bo svetle rožice.	<i>Shai belt prachn gəliächte reashlain.</i>	Sie will brechen lichte Röslein.
Zbor:	Chor:	Chor:
4. Prepelica itn.	<i>Də bochtl u.s.w.</i>	Die Wachtel u.s.w.
Kantor:	Vorsänger:	Vorsänger:
Svetle rože trga,	<i>Gəliächtai roashn prachət shai</i>	Lichte Rosen bricht sie,
svetle venčke spleta.	<i>Gəliächtai kranzlain wlachtət shai.</i>	lichte kränzlein flicht sie.
Zbor:	Chor:	Chor:
5. Prepelica itn.	<i>Də bochtl u.s.w.</i>	Die Wachtel u.s.w.
Kantor:	Vorsänger:	Vorsänger:
Kaj ji bodo venčki svetli?	<i>Zbai (Wozu) hent ir (sind ihr) di kranzlain gəliächt?</i>	Wozu habt ihr die Kränzlein lichte?
Na sveti križ jih bo obesila.	<i>Züm hailign kraizə belt shai shə hengn.</i>	An das heilige Kreuz will sie sie hängen.
Zbor:	Chor:	Chor:
6. Prepelica itn.	<i>Də bochtl u.s.w.</i>	Die Wachtel u.s.w.
Kantor:	Vorsänger:	Vorsänger:
Kam bo s svetim križem?	<i>Bu belt shai hin mitm hailign kraiz</i>	Wo will sie hin mit dem heilige Kreuz?
Na božjo pot lepo, v nebeško kraljestvo.	<i>Züm götschbak (Gottesweg) schean, ins himlraich.</i>	Zur Gottesweg schönen, ins Himmelreich.

Schröer, 274 in naslednja.

8. Marijin klic Marienruf

Pšenica je obrodila, Marija!	<i>Dər boizn hot gəschösn, Mario!</i>	Der Weizen ist geschossen, Maria!
S svojimi rdečezlatimi stebelci, Marija!	<i>Mit shainən roatgüldain schtangəlain, Mario,</i>	Mit seinen rotgoldenen Stengeln, Maria!
Rdečezlato je stebelce, Marija!	<i>Roatgüldain ischt dos schtangəlain, Mario!</i>	Rotgolden ist der Stengel, Maria!
Rdečesrebrn je klas, Marija!	<i>Roatshilbrain ischt də âchr (Ähre), Mario!</i>	Rotsilber ist die Ähre, Maria!

Schröer, 436.

9. Romarske pesmi Pilgerlieder

1.

1	Mi smo danes romarčki, po Božji pot gremo, in Božjo milost iščemo. Pri Bogu gospodu najdemo	<i>Biər shaibms</i> (sind) <i>haitə rumarlain</i> (Pilger), <i>An gòtəsch bəgə</i> (Gotteswege) <i>ziəcham biər</i> <i>Únt gòtəsch gnuədə</i> (Gnade) <i>shúecham biər.</i> <i>Pai gót dan hearn winam</i> (finden) <i>biər,</i>	Wir sind heute Pilger, an Gotteswege ziehen wir, und Gottes Gnade suchen wir. Bei Gott dem Herrn finden wir
5	milost in usmiljenje, na visoki gori na rožnem vrtu. Kaj boste delali na rožnem vrtu? Svetle rožice bomo nabirali. Kaj vam bodo vendar rože svetle?	<i>Lai gnuədə únt puərmharzikait,</i> <i>Aíf hoachn park</i> (Berg) <i>in roashənguərt</i> (Rosengarten). <i>Bos bəlt iər tūən in roashənguərt?</i> <i>Gəliəchtai reashlain bel br prachn.</i> <i>Zbai</i> (wozu) <i>hent ai</i> (sind euch) <i>dóch di roashn</i> <i>gəliəcht?</i>	wohl Gnade und Barmherzigkeit, auf dem hohen Berg im Rosengarten. Was wollt ihr tun im Rosengarten? Wir werden helle Röslein brechen. Wozu sind euch doch die lichten Rosen?
10	Svetle venčke bomo pletli. Kaj vam bodo vendar venci svetli? Na sveti križ jih bomo obesili. Kam boste s svetim križem? V nebeško kraljestvo, v paradiz!	<i>Gəliəchtai kranzlain bel br wlachtn.</i> <i>Zbai hent ai dóch di krenz gəliəcht?</i> <i>Zan hailign kraizə bel br shə hengn.</i> <i>Bu belt iər hin mitn hailign kraizə?</i> <i>Ins himlraich, ins puərdaisch!</i>	Lichte Kränzlein wollen wir flechten. Wozu sind euch doch die lichten Kränze? An das heilige Kreuz wollen wir sie hängen. Wo wollt ihr hin mit dem heiligen Kreuz? Ins Himmelreich, ins Paradies!
15	V svojem imenu nas usliši, Bog, Bog oče, Bog sin, Bog Sveti duh!	<i>In dain nūm</i> (Namen) <i>drhear</i> (erhör) <i>insch</i> (uns) <i>gót,</i> <i>Gót wuətr, gót shūn, gót hailigr gaischt!</i>	In deinem Namen erhör uns Gott, Gott Vater, Gott Sohn, Gott Heiliger Geist!

Od šestega verza naprej se po vsakem verzu ponovi prvih pet vrstic.

2.

Na visoki gori, na rožnem vrtu, tam pada hladna rosa, še preden sonce z dnem vzide. To ni hladna rosa, to so Marijine solzice. Kaj boste delali na rožnem vrtu?	<i>Af hoachn park, in roashnguərt,</i> <i>Do wolət</i> (fällt) <i>hin a kiəldr tā</i> (Thau), <i>Nóch heant</i> (ehe) <i>də shūn mitn tok aúfgeat.</i> <i>Es ischt əs et</i> (nicht) <i>a kiəldr tā</i> <i>Es hent Mariasch də zācharlain</i> (Zähren). <i>Bos belt shai tūən in roashnguərt?</i>	Auf dem hohen Berg, im Rosengarten, da fällt hin ein kühler Tau, noch ehe die Sonne mit dem Tag aufgeht. Es ist es nicht ein kühler Tau, es sind Marias Tränen. Was wird sie tun im Rosengarten?
--	--	---

(Zdaj sledi besedilo prve pesmi od osmega verza naprej.)

3.

Gospod Jezus Kristus na vrt gre, svoje muke trpi, bil je tako dober,	<i>Hear Jēshu Krischt an guərt n aúsgəat,</i> <i>Shain də muətr n</i> (Martern) <i>aússchteat,</i> <i>Ar bāret</i> (war) <i>shò gūət,</i>	Herr Jesus Christus geht in den Garten hinaus, seine Martern steht er aus, er war so gut,
--	---	--

meša svojo kri	<i>Ar mischət shain plúət,</i>	er mischt sein Blut
z vinom.	<i>Ból úntɾ dan bain (Wein).</i>	wohl unter den Wein.

(Zdaj sledi besedilo prve pesmi od šestega verza naprej.)

4.

Kako je danes vesela noč!	<i>Bos ischt dos haint wír (für) a wraidigai nocht?</i>	Was ist das heute für eine freudige Nacht!
Ko le ne bi bila moja zadnja noč!	<i>Ben əs nar et (nur nicht) bâr (wäre) main dai leschtə (letzte) nocht!</i>	Wenn es nur nicht wäre meine letzte Nacht!
Če pa naj bo zadnja noč,	<i>Shólóts (sollte es) úbr shain dai leschtə nocht,</i>	Sollte es ja sein meine letzte Nacht,
sveti angel varuh, ostani z menoj,	<i>Shó hailigr schüzengl plaib pai miər.</i>	heiliger Schutzengel, bleib bei mir,
in Jezus in Marija, pojdiva z menoj!	<i>Únt Jêshisch únt Maria, gea mit miər!</i>	und Jesus und Maria, geh mit mir!

(Zdaj prva pesem od šestega verza naprej.)

Perz v Svetlem Potoku.

10. Marijina smrt Marias Tod

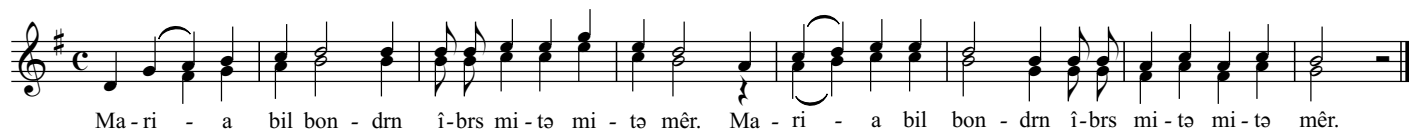
1 Kako zgodaj vstane mati Marija.	<i>Biə wriə ischt aúf müətr Maria.</i>	Wie früh ist auf Mutter Maria.
Gre gor k lini visoki,	<i>Shi ziačhət aúhn (hinauf) in də linən (Giebfenster) hoach,</i>	Sie zieht hinauf zum hohen Giebfenster,
razgleduje se v šir in dalj,	<i>Shi schágət (schaut) aús lai bait únt proit,</i>	sie schaut hinaus wohl weit und breit,
prav v šir in dalj prek ravnice.	<i>Lai bait únt proit íbr ébm pòdn.</i>	wohl weit und breit über das ebene Feld.
»Kakšno novico si mi prinesel?«	<i>»Lai bos wr (was für) a mâr (Nachricht) hoschtú miər procht?«</i>	»Was für eine Nachricht hast du mir wohl gebracht?«
»Dobre ne, slabe tudi ne,	<i>»A gúətai et, a peashai (böse) á net,</i>	»Eine gute nicht, eine böse auch nicht,
10 umrla boš devica čista!«	<i>Schtârbm brschtú júnkwrâ rain!«</i>	sterben wirst du Jungfrau rein!«
»Prav rada v smrt bom šla,	<i>»Lai schtârbm bil i gearn gear,</i>	»Wohl sterben will ich gerne gehen,
zlobnega sovraga ne bom videla.«	<i>Dan peashn waint (Feind) bil i shâchn (sehen) et.«</i>	den bösen Feind will ich nicht sehen.«
»Ne boš ga ne videla in ne slišala,	<i>»Dú brscht 'n et shâchn únd á net hearn,</i>	»Du wirst ihn nicht sehen und auch nicht hören,
ti boš uživala nebeške radosti!«	<i>Dú brscht gəniəsn di himlischn wraidn (Freuden)!«</i>	du wirst genießen die himmlischen Freuden!«
15 »Kako velike so vendar nebeške radosti?«	<i>»Biə groas hent (sind) ból di himlischn wraidn?«</i>	»Wie groß sind wohl die himmlischen Freuden?«

»Če bi vsi ptički pisarčki bili,	» <i>Ben olə wêgəlain</i> (Vöglein) <i>schraibrain bâraitn</i> (wären),	»Wenn alle Vöglein Schreiber wären,
če bi vsi listki papirčki bili,	<i>Ben olə lâplain</i> (Laub) <i>popirlain bâraitn</i> ,	wenn alle Blätter Papier wären,
če bi vse travice peresca bile,	<i>Ben olə grashlain</i> (Gräser) <i>wêdrain</i> (Federn) <i>bâraitn</i> ,	wenn alle Gräser Federn wären,
če bi vse morje črna tinta bilo,	<i>Ben 's gonzə mēr shbuəzai tintə bâr</i> ,	wenn das ganze Meer schwarze Tinte wäre,
20 bi ne mogli napisati in prebrati ne,	<i>Shai schraibnt 's et ûnt lêshnt â net</i> ,	sie schrieben es nicht und läsen es auch nicht,
kako velike radosti v nebesih so!«	<i>Biə groas di wraidn im himl hent</i> (sind)!«	wie groß die Freuden im Himmel sind!«

(Vsak verz se ponovi.)

Perz v Svetlem Potoku.

11. Marija pred nebeškimi vrati Maria vor dem Himmelsthore

1 Marija hoče preko srede, srede morja.	<i>Maria bil bondrn</i> (wandern) <i>ibrs mitə, mitə mēr</i> .	Maria will wandern mitten, mitten übers Meer.
In ko pride na sredo, sredo morja,	<i>Ûnt biə shi ischt kām afs mitə mitə mēr</i> ,	Und wie sie ist gekommen mitten, mitten auf das Meer,
začnejo zvonovi zvoniti lepo.	<i>Do hēwent də glōcn zə laitn schean uən</i> .	da fangen die Glocken schön zu läuten an.
Povzdignejo Marijo k nebesom visoko.	<i>Shai laitənt Maria zən himl hoach</i> .	Sie läuten Maria zum Himmel hoch.
5 In ko je prišla do nebeških vrat,	<i>Ûnt biə shi ischt kām zən himlischn toar</i> ,	Und wie sie ist gekommen zum himmlischen Tor,
potrka Marija z dvema prstkoma.	<i>Shò klòkət</i> (klopft) <i>Maria mit îr zboin wingrlain uən</i> .	so klopft Maria mit ihren zwei Fingerlein an.
In to sliši sveti Peter gospod:	<i>Ûnt dos do drhearet schain</i> (sanct) <i>Petrus hear</i> :	Ûnd das hört da der heilige Herr Petrus:
»Le kdo je nocoj tako pozno zunaj?«	» <i>Lai bear ischt haint nòch shò schpuətə</i> (spät) <i>awoar</i> (davor)?«	»Wer ist wohl heute noch so spät da draußen?«
Tako govori mati, mati Marija:	<i>Ashò do schprichət də müətr müətr Maria</i> :	Also spricht da die Mutter, Mutter Maria:
10 »Odpri, odpri, sveti Peter gospod,	» <i>Moch aüf, moch aüf, schain Petrus hear</i> ,	»Mach auf, mach auf, heiliger Herr Petrus,
to sem jaz, vaša ljuba gospa.	<i>I pin əs ból do, aiər liəbə wrâ</i> (Frau).	ich bin wohl da, eure liebe Frau.
Vaša ljuba gospa z eno ubogo dušo.«	<i>Ból aiər liəbə wrâ mit an uərm sheal</i> (armen Seele).«	Wohl eure liebe Frau mit einer armen Seele.«
Tako govori sveti Peter gospod:	<i>Ashò do schprichət schain Petrus hear</i> :	Also spricht da der heilige Herr Petrus:
»Naša ljuba gospa naj noter gre,	» <i>Ból inshr dai liəbə wrâ shól inar gean</i> ,	»Unsere liebe Frau soll wohl hereingehen,

15	uboga duša naj zunaj ostane, naj zunaj ostane, v trpljenje naj gre!«	<i>Dai uərmə sheal shól draüsn plaibm schtean, Shól draüsn plaibm schtean, ins loidən inin gean!«</i>	die arme Seele soll draußen stehen bleiben, soll draußen stehen bleiben, ins Leiden hinein gehen!«
	Tako govori naša ljuba gospa: »In preden duša v trpljenje gre, še prej bom jaz zanjo v trpljenje šla!«	<i>Ashó do schprichət ból inshər dai liəbə wrá: »Ünt heant (ehe) dai shealə ins loidən inin (ein) geat, Noch heantr bil i wr (für) shai ins loidən gean!«</i>	Also spricht da wohl unsere liebe Frau: »Und ehe die Seele ins Leiden hineingeht, noch eher will ich für sie ins Leiden hineingehen!«
20	»Le kaj ti je duša tako dobrega storila?«	<i>Lai buəs hot diər də shealə shó güətəs gətuən?«</i>	»Nun, was hat dir die Seele so Gutes getan?«
	»Meni v čast je vsako sobotno noč lučko prižgala, pesmico zapela, roženkranc zmolila meni na ljubo in čast.«	<i>»Shi hot miər zə earə olə shonstogainə (Samstag) nachtə, A liəchtle wrprenət, a liədle gəshüngən, A roashnkronz gəschpróchn miər zə liəbə ünt earə.«</i>	»Sie hat mir zur Ehre alle Samstag Nacht ein Licht gebrannt, ein Lied gesungen, einen Rosenkranz gesprochen mir zur Liebe und Ehre.«
	»Le kaj ti je lučka tako dobrega storila?«	<i>»Lai buəs hot diər dos liəchtle shó güətəs gətuən?«</i>	»Nun, was hat dir das Licht so Gutes getan?«
25	»Lučka je dušo v nebeško kraljestvo pripeljala.«	<i>»Dos liəchtle hot də shealə ins himlraich geprocht.«</i>	»Das Licht hat die Seele ins Himmelreich gebracht.«
	Tam bomo hvalili Boga očeta in Boga sina,	<i>Atôbm babər (werden wir) lôbm gót wuətr ünt gót shün,</i>	Da droben werden wir loben Gott Vater und Gott Sohn,
	Boga očeta in Boga sina, Boga svetega duha.	<i>Gót wuətr ünt gót shün, gót hailigən gaischt.</i>	Gott Vater und Gott Sohn, Gott heiligen Geist.

(Vsak verz se ponovi.)

Druga različica, ki jo je posredoval **Perz**, ima v prvi vrstici *Maria ziəchət ból îbrs mēr* [= Marija gre prek morja], v sedmi vrstici *Drmārən tüət shi* (se začuje) *dar Petrus hear* [= Začuje se Peter gospod], v osemnajsti vrstici *Ünt heant awoar plaibət dai uərmə shealə* [= in preden zunaj ostane uboga duša]. Manjkajo vrstice 9 in 10, 13, 16 in 17, 24–27.

12. Mali zidarček

Kloins Maurarle

Der kleine Maurer

1	Kako zgodaj vstane mali zidarček! Zjutraj zarana vstane, zida zidec, in mimo gre mati Marija:	<i>Biə wriə ischt aüf kloins maürarle. Es schteanət schmoarönsch guər wriə aüf, Es maüərt aüf a maiərle (Mäuerchen), Ünt wîr (vorüber) do ziəchət də müətr Maria:</i>	Wie früh ist auf der kleine Maurer! Er steht morgens gar früh auf, er mauert auf einem Mäuerlein, und vorüber zieht da die Mutter Maria:
5	»Lepo delo mi je všeč.« Razsrdi se mali zidarček in udari Marijo po glavi in dol teče njena roznata kri.	<i>»Dai scheanə uərbait gəwolət miər.« Drzîrn (Erzürnen) tüet shi kloins maürarle Ünt shlügət Maria af îrən kópff Ünt uhar 'scht gərün îr roashənwuərbəs plüət.</i>	»Die schöne Arbeit gefällt mir.« Erzürnen tut sich der kleine Maurer und schlägt Maria auf den Kopf und herab ist geronnen ihr rosenfarbiges Blut.

Z nebes sta prišla dva angelčka	<i>Won himl hent kām zboi engəlain</i>	Vom Himmel sind gekommen zwei Englein
10 z zlatima kelihoma.	<i>Mit ír dan güldain kelichlain.</i>	mit den goldenen Kelchen.
Prestregla sta njeno rožnato kri.	<i>Shai hont aúfgəwúchn (aufgefangen) ír roashnwuərbəs plüət.</i>	Sie haben aufgefangen ihr rosenfarbiges Blut.
Spoznal jo je mali zidarček:	<i>Wərschtean túət shi kloins maúrarle:</i>	Verstehen tut der kleine Maurer:
»Odpustite in pozabite mi, vi, mati Marija!«	<i>»Wrzaichət únt wərgasət's miər iər múətr Maria!«</i>	»Verzeihel und vergesset es mir, ihr, Mutter Maria!«
Tako govori mati Marija:	<i>Ashódre schprichət də múətr Maria:</i>	Also spricht da die Mutter Maria:
15 »Odpustila ti bom še enkrat,	<i>»Wrzaichən bil i's diər nóch a wuərt (einmal),</i>	»Verzeihen will ich es dir noch einmal,
pozabila pa nikdar.	<i>Wrgasn úbr nimmear.</i>	vergessen aber nimmermehr.
Pojdi se spovedat, odpravi se v Rim,	<i>Gea paichtigən, túə di hin af Rom,</i>	Geh beichten, mach dich auf nach Rom,
v Rim k papežu, njegovi svetosti,	<i>Af Rom zən popst shain hailikait,</i>	nach Rom zum Papst seiner Heiligkeit,
greh velik ti ne bo odpuščen!«	<i>Dai shintə groas brt diər et wrzíchən!«</i>	die große Sünde wird dir nicht verziehen!«

Perz v Svetlem Potoku.

13. Marija in mlinar Maria und der Müller

1. Kako zgodaj vstane mati Marija! Hoj, Marija, hoj, Marija!	<i>Bie wriə ischt aúf dai múətr Maria. Hoi Mario, hoi Mario!</i>	Wie früh ist auf Mutter Maria! Hoi Maria, hoi Maria!
2. Le kako zjutraj zarana vstane! Hoj, Marija, hoj, Marija!	<i>Lai biə shi schmoarónsch guər wriə aúfschteat, Hoi Mario, hoi Mario!</i>	Wohl wie sie morgens gar früh aufsteht! Hoi Maria, hoi Maria!
3. Pokriža se, lepo se tudi umije. Hoj, Marija, itn.	<i>Shi kraizigət shi, drbúgət shi schean á, Hoi Mario, u.s.w.</i>	Sie bekreuzigt sich, wäscht sich auch schön, Hoi Maria, hoi Maria!
4. Gre po poti široki, Hoj, Marija, itn.	<i>Shi zíchət ahin am bágə (Wege) proit na, Hoi Mario, u.s.w.</i>	sie zieht dahin auf dem breiten Wege, Hoi Maria, hoi Maria!
5. po poti široki, k širokemu morju. Hoj, Marija, itn.	<i>Am bágə proit, zan proitn mērə. Hoi Mario, u.s.w.</i>	auf dem breiten Wege, zum breiten Meer. Hoi Maria, hoi Maria!
6. Gre k mlinarju mlademu: Hoj, Marija, itn.	<i>Shi zíchət ahin zan milar (Müller) júnk na. Hoi Mario, u.s.w.</i>	Sie zieht dahin zum jungen Müller: Hoi Maria, hoi Maria!
7. »Oj mlinar, hoj mlinar, ti ljubi moj, Hoj, Marija, itn.	<i>»Oi milar, hoi milar, dú liəbr main, Hoi Mario, u.s.w.</i>	»O Müller, hoi Müller, du mein lieber, Hoi Maria, hoi Maria!

8. pelji me čez široko morje!« Hoj, Marija, itn.	<i>Shó wiär (führ') mi íbrs proitə mēr!«</i> <i>Hoi Mario, u.s.w.</i>	so führe mich übers breite Meer!« Hoi Maria, hoi Maria!
9. »Ne bom vas peljal čez široko morje.« Hoj, Marija, itn.	<i>»I wiär ai 's et (euch nicht) íbrs proitə mēr.«</i> <i>Hoi Mario, u.s.w.</i>	»Ich führe euch nicht übers breite Meer.« Hoi Maria, hoi Maria!
10. Prosi ga še drugikrat. Hoj, Marija, itn.	<i>Shi pitət in dai ondrə huərt (das zweitemal) na,</i> <i>Hoi Mario, u.s.w.</i>	Sie bittet ihn das andere Mal, Hoi Maria, hoi Maria!
11. Še drugikrat, še tretjikrat: Hoj, Marija, itn.	<i>Dai ondrə huərt, dai dritə huərt na:</i> <i>Hoi Mario, u.s.w.</i>	das andere Mal, das dritte Mal: Hoi Maria, hoi Maria!
12. »Dala ti bom tisočkratno srečo.« Hoj, Marija, itn.	<i>»I bil diär gābm wíl taúshnt gúətai glikə.«</i> <i>Hoi Mario, u.s.w.</i>	»Ich will dir geben viel tausend Mal gutes Glück.« Hoi Maria, hoi Maria!
13. »Tisočkratne sreče imam že dovolj.« Hoj, Marija, itn.	<i>»Wíl taúshnt gúətai glikə hon i shaubm (selbst) gəniək.</i> <i>Hoi Mario, u.s.w.</i>	»Viel tausend Mal gutes Glück habe ich selbst genug.« Hoi Maria, hoi Maria!
14. Gre k širokemu morju. Hoj, Marija, itn.	<i>Shi ziəchət ahin zan proitn mērə,</i> <i>Hoi Mario, u.s.w.</i>	Sie zieht dahin zum breiten Meer. Hoi Maria, hoi Maria!
15. Napravi križ nad širokim morjem: Hoj, Marija, itn.	<i>Shi mochət 's kraizə íbrs proitə mēr na,</i> <i>Hoi Mario, u.s.w.</i>	Sie macht das Kreuz übers breite Meer: Hoi Maria, hoi Maria!
16. Voda se je lepo razprla, Hoj, Marija, itn.	<i>Dos bosr schoidət shi schean wonanondr,</i> <i>Hoi Mario, u.s.w.</i>	das Wasser scheidet sie schön voneinander, Hoi Maria, hoi Maria!
17. pred njo razprla, za njo zaprla. Hoj, Marija, itn.	<i>Woar iərdər (vor ihr) wonondər, noch iərdər zənondr.</i> <i>Hoi Mario, u.s.w.</i>	vor ihr voneinander, hinter ihr zusammen. Hoi Maria, hoi Maria!
18. In ko je prišla na sredo morja, Hoj, Marija, itn.	<i>Únt biə shi ischt kām ins mitə mēr na,</i> <i>Hoi Mario, u.s.w.</i>	Und wie sie: mitten aufs Meer gekommen ist, Hoi Maria, hoi Maria!
19. za njo zakliče mladi mlinar: Hoj, Marija, itn.	<i>Iər noch do schraiət dar jüngə milar:</i> <i>Hoi Mario, u.s.w.</i>	ihr nach schreit da der junge Müller: Hoi Maria, hoi Maria!
20. »Tak vrnite se nazaj, mati Marija, Hoj, Marija, itn.	<i>»Shó kearət ai hintrshi (um), müətr Maria,</i> <i>Hoi Mario, u.s.w.</i>	»So kehret euch zurück, Mutter Maria, Hoi Maria, hoi Maria!
21. moja hiša je vsa v ognju, Hoj, Marija, itn.	<i>Main haúsch ischt aus (ganz) in oinəm waiər (Feuer),</i> <i>Hoi Mario, u.s.w.</i>	mein Haus ist ganz in Feuer, Hoi Maria, hoi Maria!
22. peljal vas bom prek širokega morja!« Hoj, Marija, itn.	<i>I wiär ai íbrs proitə mēr na!«</i> <i>Hoi Mario, u.s.w.</i>	Ich führe euch übers breite Meer!« Hoi Maria, hoi Maria!
23. »Ne bom se vrnila, mladi mlinar, Hoj, Marija, itn.	<i>»I kear mi et hintrshi jünger milar,</i> <i>Hoi Mario, u.s.w.</i>	»Ich kehre (mich) nicht zurück, junger Müller, Hoi Maria, hoi Maria!
24. ti imaš že dovolj dobre sreče!« Hoj, Marija, hoj, Marija!	<i>Dú hoscht əs shaubm wíl (viel) gúətai glikə!«</i> <i>Hoi Mario, hoi Mario!</i>	du hast es selbst viel gutes Glück!« Hoi Maria, hoi Maria!

14. Marija in pohabljeni otroci

Maria und die verkrüppelten Kinder

1	Kako zgodaj vstane mati Marija! Hoj, Marija, hoj, Marija! Zjutraj zarana vstane, lepo se pokriža, lepo se umije, zelo lepo se opravi,	<i>Biə wriə ischt aüf nar müətr Maria.</i> <i>Hoi Mario, Hoi Mario!</i> <i>Shi schteanöt schmoarónsch guər wriə aüf nar,</i> <i>Shi kraizigət shi schean, drbúgət shi schean,</i> <i>Shi légət shi guər scheanai uən</i>	Wie früh ist auf wohl Mutter Maria! Hoi Maria, hoi Maria! Sie steht morgens gar früh auf, sie bekreuzigt sich schön, wäscht sich schön, sie legt sich gar schön an,
5	in gre po poti široki, po poti široki v dolgo vas, v dolgo vas, v prvo hiško, v njej je našla dva starca. Tako govori mati Marija:	<i>Ünt shi ziəchət ahin am bágə proit nar,</i> <i>Am bágə proit ins longə doarf nar,</i> <i>Ins longə doarf ins earschtə haishle,</i> <i>Atin (drinnen) hot shi wün (gefunden) zboi autai (alte) laitə,</i> <i>Shó do schprichət müətr Mario:</i>	und sie zieht dahin am breiten Wege, am breiten Wege ins lange Dorf, ins lange Dorf, ins erste Häuschen, darin hat sie gefunden zwei alte Leute. So spricht da Mutter Maria:
10	»Me lahko prenočita ali ne?« »Notri imava izbo, polno otročičev, dvanajst slepih in dvanajst krumpastih, dvanajst, ki ljudem podobni niso.« »Me lahko prenočita ali ne?«	<i>»Shó megət iər mi hərbargən ódr et?«</i> <i>»Biər húbms animə (drin) a schtüb wólai (voll) kindrlain,</i> <i>Zbelwai (zwölf) plintai ünt zbelwai krümpai,</i> <i>Zbelwai, di in laitr (den Leuten) ünglaich hent (sind).«</i> <i>»Shó megət iər mi herbergən ódr et?«</i>	»So möcht ihr mich herbergen oder nicht?« »Wir haben es drinnen eine Stube voller Kinderlein, zwölf blinde und zwölf krumme, zwölf, die den Menschen ungleich sind.« »So mögt ihr mich herbergen oder nicht?«
15	»Tak namestite se v en kot!« »Tak prinesite mi skodelico mleka, skodelico mleka, skodelico vode!« Poškropi celo izbo. Vsi slepi so spregledali,	<i>»Shó húkət ai nidr inain in a binkəle!«</i> <i>»Shó trügət miər inar a schisəle milich,</i> <i>A schisəle milich, a schisəle bosr (Wasser)!«</i> <i>Shi schprengət aüs dai wólige (ganze) schtübə.</i> <i>Olə də plintən hont wurt (fortan) schean gəshächn,</i>	»So hockt euch nieder hinein in einen Winkel!« »So tragt mir hinein eine Schüssel Milch, eine Schüssel Milch, eine Schüssel Wasser!« Sie sprengt aus die ganze Stube. Alle die Blinden haben schön gesehen,
20	krumpasti so se zravnali, ostalih dvanajst so najlepši ljudje. Spoznajo, to je mati Marija: »Hvala lepa, hvala lepa, mati Marija!«	<i>Də krümpm hent wurt gruət (gerade) gəbānən (geworden)</i> <i>Də ondərñ zbelwai hent də scheanischtən laitə.</i> <i>Wərschtean tüənt shai shi, shi ischt də müətr Maria:</i> <i>»Schean donk, schean donk, müətr Mario!«</i>	die Krummen sind gerade gewesen, die anderen zwölf sind die schönsten Leute. Verstehen tun sie, sie ist die Mutter Maria: »Schönen Dank, schönen Dank, Mutter Maria!«

(Vsakemu verzu sledi pripev: *Hoi Mario, hoi Mario!* [= Hoj, Marija, hoj, Marija!]. Kjer besedilo za napev ne zadostuje, se vstavi »nar«.)

Perz v Svetlem Potoku.

Druga različica, ki jo je posredoval **Perz**, ima v sedmi vrstici *dort schleat a gonz zerisens haishle* [= tam stoji vsa umazana hiška]. Od 8–10 vrstice: *Maria ziachæt in das haishle*. | *Atin patæt* (je prosila) *shi herbargn schean*, | *Shó luæt mi animæ herbargn pai ai*, | *Bir megæn ai barlain herbargæn ete* [= Marija vstopi v hišico, | notri je prosila prenočišča lepo, | tak vzemite me k vam prenočevat | Midva vas ne moreva prenočiti]. Za vrstico 14: *Shi patæt bídr dai ondræ wuært*, | *Dai ondræ wuært, dai ondræ wuært* [= Prosila je spet še drugikrat, | še drugikrat, še drugikrat]. Za devetnajsto in dvajseto vrstico *Dæ plintæn hont gashâchæn biæ ondrai laitæ – Dæ krumpæn hont gægean biæ olæ di gruædn* [= Slepí so spregledali kot drugi ljudje, | puklasti so šli kot vsi vzravnani].

15. Fantje

Dæ Tschelæn

Gesellen

1	Prav tam stoji lipica zelena, Jezus, pomagaj!	<i>Ból dór̄t do schteat a lintle griæn, Jêshisch hilf!</i>	Wohl dort da steht ein grünes Lindlein, Jesus hilf!
	Pod njo stoji okrogla miza, Jezus, pomagaj!	<i>Úntr do schteat a schaiblindr (runder) tisch, Jêshisch hilf!</i>	Drunter da steht ein runder Tisch, Jesus hilf!
	Okrog nje sedijo mladi fantje, Jezus, pomagaj!	<i>Dæpai do shizænt di júngæn tschelæn, Jêshisch hilf!</i>	Daran da sitzen die jungen Gesellen, Jesus hilf!
	In mimo gre mati Marija.	<i>Únt wir (vorüber) do ziachæt müætr Maria.</i>	Und vorüber zieht da Mutter Maria.
5	Tako govore mladi fantje:	<i>Shó do schprachænt dæ júngæn tschelæn:</i>	So sprachen da die jungen Gesellen:
	»Ali prideš, devica, na naš ples?«	<i>»Shó geaschtü júnkwrâ in inshrn tonz?«</i>	»So gehst du, Jungfrau, in unseren Tanz?«
	»Ne pridem na vaš ples.	<i>»I geæn æs et in aiærn tonz.</i>	»Ich gehe nicht in euren Tanz.
	Ko bi vi vedeli, kdo sem,	<i>Lai ben iær besait (wüssstet), bear i pin,</i>	Wenn ihr wohl wüßtet, wer ich bin,
	bi padli na kolena,	<i>Iær wolait (fiele) nídr aúf aiær dæ kniæ,</i>	ihr fielet nieder auf eure Knie,
10	vzdignili bi bele roke,	<i>Iær rekait aúf dæ baisæn hentæ,</i>	ihr reckett auf die weißen Hände,
	sneli bi visok klobuk!«	<i>Iær námait op dan hoachæn húæt!«</i>	ihr nähmet ab den hohen Hut!«
	Prepozna jo najmlajši fant.	<i>Wærschtean tüet shi dar jingischtæ tschel.</i>	Da erkennt sie der jüngste Geselle.
	Padejo na kolena,	<i>Shai wolænt nídr aúf ir dæ kniæ,</i>	Sie fallen nieder auf ihre Knie,
	snamejo visok klobuk:	<i>Shai námænt op dan hoachæn húæt:</i>	sie nehmen ab den hohen Hut:
15	»Milostljiva, odpustite, mati Marija!«	<i>»Groasai gnuædæ, wrzaichæt müætr Maria!«</i>	»Große Gnade, verzeiht, Mutter Maria!«
	»Odpuščam vam še enkrat, Jezus, pomagaj!	<i>»Wrzaichæn tüen i ai's nôch a huært (einmal). Jêshisch hilf!</i>	»Verzeihen tue ich es euch noch einmal, Jesus hilf!
	Pozabim vam nikoli več. Jezus, pomagaj!«	<i>Wrgasæn tüæn i ai's nimmear. Jêshisch hilf!«</i>	Vergessen tue ich es euch nimmermehr. Jesus hilf!«

(Za vsako vrstico se ponovi klic »Jezus, pomagaj!«.)

Perz v Svetlem Potoku.

16. Marija in umirajoči polkovnik

Maria und der sterbende Oberst

1	Devet huzarjev gre čez Edelsberg, zbolel je polkovnik: »Tak počakajte me, tovariši moji.« »Ne čakamo, ne smemo!«	<i>Es zīəchənt nain rosârñ (Husaren) ībrñ êdelschpark (Edelsberg)</i> <i>Drkonkət ischt dar ôbrischtə:</i> <i>»Shô buərtət (wartet) iər mi, iər tshelən (Kameraden) main:«</i> <i>»Biər buərtən 's et, biər gəteafm 's (dürfens) et!«</i>	Es ziehen neun Husaren über den Edelsberg, erkrankt ist der Oberst: »So wartet ihr auf mich, ihr meine Gesellen.« »Wir warten nicht, wir dürfen es nicht!«
5	Uleže se na smrtno posteljico, pogleda k svojim nogam. Ob nogah lepo stoji mož v zeleni suknji. »Kaj čakaš tu, ti mož v zeleni suknji?« »Čakam na tvojo ubogo dušo.«	<i>Ar lēgət shi nīdr ins scharbpetle (Sterbebett), Ar bendət (wendet) shain dā āgən zan wiəsən (Füßen) shain.</i> <i>Pain wiəsən schean schteat a griənrôkr hear.</i> <i>»Buəs buertəschti do dū, griənrôkr hear (Grünrock)?«</i> <i>»I buərtəs do aīf dain uərmai shealə.«</i>	Er legt sich nieder ins Sterbebettchen, er wendet seine Augen zu seinen Füßen. Bei den Füßen schön steht ein grünberockter Herr. »Was wartest du da, du grünberockter Herr?« »Ich warte da auf deine arme Seele.«
10	Na to reče polkovnik: »Požre naj moje telo, kdor ga že hoče, ne zapusti, Bog, moje duše!« Pogleda na desno stran, na desni strani stojita dva bela angela.	<i>Ashôdo schprichət ôbrischtə:</i> <i>»Wrzear (verzehr) main laip, lai bear in bil, Wrluəs dū gôt main shealə et!«</i> <i>Ar bendət shain dā āgən zə gərachtər shaitən, Pai gərachtr shaitən schteant zbean baisə englə.</i>	Also spricht da der Oberst: »Verzehre meinen Leib, wer ihn wohl will, verlasse du, Gott, meine Seele nicht!« Er wendet seine Augen zur rechten Seite, auf der rechten Seite stehen zwei weiße Engel.
15	»Kaj čakata tu, angelčka?« »Čakava na tvojo ubogo dušo.« Pogleda na levo stran. Na levi sta dva siva volka. »Kaj čakata tu, siva volka?«	<i>»Buəs buərtət iər do, iər engəlain?«</i> <i>»Biər buərtəns do aīf dain uərmai shealə.«</i> <i>Ar bendət shain dā āgən aīf gətancai (linke) shaitə.</i> <i>Aīf gətançr shaitən schteant zbean grūbə belwə (graue Wölfe)</i> <i>»Buəs buərtət iər do, iər grūbən belwə?«</i>	»Was wartet ihr da, ihr Engelein?« »Wir warten da auf deine arme Seele.« Er wendet seine Augen auf die linke Seite. Auf der linken Seite stehen zwei graue Wölfe. »Was wartet ihr da, ihr grauen Wölfe?«
20	»Čakava na tvojo ubogo dušo.« Pogleda k vzglavju svojemu, ob vzglavju njegovem stoji Marija najčistejša. »Kaj čakaš tu, Marija najčistejša?« »Čakam na tvojo ubogo dušo.«	<i>»Biər buərtəns do aīf dain uermai shealə«</i> <i>Ar bendət shain dā āgən zan kôpfə shain, Pain kôpfə shain schteat Maria rain.</i> <i>»Buəs buertəschti do Maria rain?«</i> <i>»I buərt əs do aīf dain uərma shealə.«</i>	»Wir warten da auf deine arme Seele.« Er wendet seine Augen zu seinem Kopfe, bei seinem Kopfe steht Maria rein. »Was wartest du da, Maria rein?« »Ich warte da auf deine arme Seele.«
25	Ujeti ga hoče zloben sovrag, ujela ga je Marija najčistejša. »Požre naj moje telo, kdor hoče, ne zapusti, Bog, moje duše!«	<i>Drbischən bil shə dar peashə waint (Feind), Drbischət hot shə Maria rain.</i> <i>»Wrzear main laip, lai bear in bil, Wrluəs dū gôt main shealə et!«</i>	Erwischen will ihn der böse Feind, erwischt hat ihn Maria rein. »Verzehre meinen Leib, wer ihn wohl will, verlasse du, Gott, meine Seele nicht!«

16a. Snežniški

Dar Shneapargar

Der Schneeberger

1	Kako zgodaj vstane Snežniški. Zjutraj zarana vstane, prebudi hlapce svoje: »Pojdite, osedlajte mi mojega žrebčka,	<i>Biā wriā ischt aūf dar Shneapargar.</i> <i>Ar schteangait aūf guār wriā shmoarōnsch,</i> <i>Ar bekāt aūf dā knachtā shain:</i> <i>»Geat, shotālt miār main hengischtle,</i>	Wie früh ist auf der Schneeberger. Er steht auf gar früh morgens, er weckt auf seine Knechte: »Geht, sattelt mir meinen Hengst,
5	danes moram še daleč priti, še daleč priti, na Snežnik zeleni.« Kakor pa je tja prišel, zbolel je Snežniški, razgrne svoj plašček,	<i>I hon haint nōch bait z' gean,</i> <i>Nōch bait zā gean, af'n Shneapark griān.«</i> <i>Biā ar ūbr hin ischt kām,</i> <i>Drkronkn ischt dar Shneapargar,</i> <i>Ar proitāt aūs shain bantāle (Mäntelchen),</i>	ich habe heute noch weit zu gehen, noch weit zu gehen, auf den grünen Schneeberg.« Wie er aber hin ist gekommen, erkrankt ist der Schneeberger, er breitet aus sein Mäntlein,
10	leže na svoj plašček, ozre se tja k vzglavju svojem, tam gor so krokarji trije. »Koga čakate tam, vi krokarji trije?« »Čakamo na tvoj vid.«	<i>Ar legāt shi hin af shain bantāle,</i> <i>Ar schāgāt (schaut) ahin zā kōpfā shain,</i> <i>Atōbm hent dā remā drai (drei Raben).</i> <i>»Bamon buārtāt (wen wartet) iār do, iār remā drai?«</i> <i>»Biār buārtn do af dain āgnschain.«</i>	er legt sich hin auf sein Mäntlein, er schaut hin zu seinem Kopf, da oben sind drei Raben. »Auf wen wartet ihr da, ihr drei Raben?« »Wir warten da auf deinen Augenschein.«
15	Kako žalosten je bil Snežniški, ozre se tja k nogam svojim, tam dol so trije volki. »Koga čakate tam, vi volki trije?« »Čakamo na tvoje ponosno telo.«	<i>Biā loidik bār dar Shneapargar,</i> <i>Ar schāgāt ahin zā wiāsn shain,</i> <i>Atidn (unten) hent dā bāl wā drai (drei Wölfe).</i> <i>»Bamon buārtāt iār dā, iār bāl wā drai?«</i> <i>»Biār buārtn do af dainān schtōlzn laip.«</i>	Wie traurig war der Schneeberger, er schaut hin zu seinen Füßen, da unten sind drei Wölfe. »Auf wen wartet ihr da, ihr drei Wölfe?« »Wir warten da auf deinen stolzen Leib.«
20	Kako žalosten je bil Snežniški! Ozre se na levo stran, na levi strani so zlobni duhovi. »Koga čakate tam, vi zlobni duhovi?« »Čakamo na tvojo ubogo dušo.«	<i>Biā loidik bār dar Shneapargar!</i> <i>Ar schāgāt ūmin af dai tancā shaitā,</i> <i>Af dar tancn shaitn hent di peashn gaischtr.</i> <i>»Bamon buārtāt iār do, iār peashn gaischtr?«</i> <i>»Biār buārtn af dain dai uārmā shealā.«</i>	Wie traurig war der Schneeberger! Er schaut herum auf die linke Seite, auf der linken Seite sind die bösen Geister. »Auf wen wartet ihr da, ihr bösen Geister?« »Wir warten auf deine arme Seele.«
25	Kako žalosten je bil Snežniški! Ozre se na desno stran, na desni strani je mati Marija. »Koga čakate tam, mati Marija?« »Čakamo na tvojo ubogo dušo.«	<i>Biā loidik bār dar Shneapargar!</i> <i>Ar schāgāt ūmin af dai gārachtā shaitā,</i> <i>Af dr gārachtn shaitn ischt müātr Maria,</i> <i>»Bamon buārtāt iār do, müātr Maria?«</i> <i>»Biār buārtn do af dain dai uārmā shealā.«</i>	Wie traurig war der Schneeberger! Er schaut herum auf die rechte Seite, auf der rechten Seite ist Mutter Maria. »Auf wen wartet ihr da, Mutter Maria?« »Wir warten da auf deine arme Seele.«
30	Kako vesel je bil Snežniški, tako reče mati Marija: »Odhaja uboga duša.« Marija jo vzame v svoj predpasnik. Nese jo tja visoko v nebesa,	<i>Biā wraidik bār dar Shneapargar,</i> <i>Ashō do schprichāt müātr Maria:</i> <i>»Aūser ziāchāt dai uārmā shealā.«</i> <i>Maria nimāt shā in ir wirtichle (Schürze).</i> <i>Shi trūget shā ahin zān himl hoach,</i>	Wie froh war der Schneeberger, Also spricht da Mutter Maria: »Hinaus zieht die arme Seele.« Maria nimmt sie in ihre Schürze. Sie trägt sie dahin zum hohen Himmel,
35	tako zveneče, tako pojoče.	<i>Shō klinglintai, shō shingintai.</i>	so klingend, so singend.

17. Marija in ženin

Maria und der Braütigam

1	Kako zgodaj vstane naš ženin. Odpravi se tja k poroki lepi, odpravi se tja k maši lepi. Kako otožen je bil naš ženin!	<i>Biə wriə ischt aüf inshr praitigom.</i> <i>Ar ziəchət ahin zr kônə (Trauung) schean,</i> <i>Ar ziəchət ahin zr meschə schean.</i> <i>Biə loidik (traurig) bārət (war) inshr praitigom!</i>	Wie früh ist auf unser Bräutigam! Er zieht dahin zur Trauung schön, er zieht dahin zur Messe schön. Wie traurig war unser Bräutigam!
5	»Ne bodi otožen, ne bodi otožen, naš ženin!« »Kako bi ne otožen, ne žalosten bil?« Vsi moji prijatelji so poleg mene, moja oče in mati pa nista tu.« In prišla je mati Marija:	<i>»Et loidik, et loidik inshr praitigom!«</i> <i>»Biə shöl i et loidik, et traürik shain?«</i> <i>Olə mainə wraintə hent (sind) úmar úm mi,</i> <i>Main wuətr únt müətr hent laībər (doch) et do.«</i> <i>Und hin ischt kām müətr Maria:</i>	»Nicht traurig, nicht traurig, unser Bräutigam!« »Wie soll ich nicht leidvoll, nicht traurig sein?« Alle meine Freunde sind um mich herum, mein Vater und Mutter sind gleichwohl nicht da.« Und hin ist gekommen Mutter Maria:
10	»Ne bodi otožen, ne bodi otožen, moj ženin, mi ti bomo namesto tvojega očeta, mi ti bomo namesto tvoje matere!«	<i>»Et loidik, et loidik main praitigom,</i> <i>Biər beln (wir wollen) diər shain schtot (statt) dain wuətr,</i> <i>Biər beln diər shain schtot dain müətr!«</i>	»Nicht traurig, nicht traurig, mein Bräutigam, wir wollen dir sein an Vaters Statt, wir wollen dir sein an Mutters Statt!«

Tomitsch v Mozlju.

18. Sv. Martin

St. Martin

Biə wriə ischt aüf schain Mar - ti - ne, biə wriə ischt aüf schain Mar - ti - ne da - ho, dar hai - li - gə schain Mar - ti - ne.

1.	Kako zgodaj vstane sveti Martin, kako zgodaj vstane sveti Martin, daho, sveti šent Martin.	<i>Biə wriə ischt aüf schain Martine,</i> <i>Biə wriə ischt aüf schain Martine, daho,</i> <i>Dar hailigə schain Martinə.</i>	Wie früh ist auf Sankt Martin, wie früh ist auf Sankt Martin, daho, der heilige Sankt Martin.
2.	Zbudi hlapce svoje. Zbudi hlapce svoje, daho, sveti šent Martin.	<i>Ar bekət aüf di knachtə shain,</i> <i>Ar bekət aüf di knachtə shain, daho,</i> <i>Dar hailige schain Martine.</i>	Er weckt auf seine Knechte. Er weckt auf seine Knechte, daho, der heilige Sankt Martin.
3.	»Pojdite, osedlajte mi mojega žrebčka, (Hengstchen),	<i>»Geat, shotəlt miər main engischtle (Hengstchen),</i>	»Geht sattelt mir mein Hengstlein,«

pojdlite, osedlajte mi mojega žrebčka.« – daho	<i>Geat shotəlt miər main engischtle.« – daho</i>	»Geht sattelt mir mein Hengstlein.« – daho
Sveti šent Martin.	<i>Dar hailigə schain Martine.</i>	Der heilige Sankt Martin.
4. Jaše po poti široki.	<i>Ar raitət ahin am bâgə (Wege) proit,</i>	Er reitet dahin am breiten Weg.
Jaše itn.	<i>Ar raitət u.s.w.</i>	Er reitet u.s.w.
5. In sreča ga en stari mož.	<i>Ūnt imon pəgəgnt an austr (alter) mon,</i>	Und ihm begegnet ein alter Mann.
In sreča itn.	<i>Ūnt imon u.s.w.</i>	Und ihm u.s.w.
6. »Tak dajte mi kaj v Božjem imenu, v Božjem imenu, v Jezusovem imenu!« – daho	<i>»Shó toilət miər bos in gótəsch nŭm, In gótəsch nŭm, in Jėshisch nŭm!« – daho</i>	»So teilt mir etwas in Gottes Namen, in Gottes Namen, in Jesu Namen!« – daho
sveti šent Martin.	<i>Dar hailige schain Martine.</i>	Der heilige Sankt Martin.
7. Tako reče sveti Martin.	<i>Ashódre (also) schprichət schain Martine:</i>	So spricht da Sankt Martin,
Tako itn.	<i>Ashódre u.s.w.</i>	So u.s.w.
8. »Kaj naj ti dam v Božjem imenu, v Božjem imenu, v Jezusovem imenu?« – daho	<i>»Bos shól i diər toil in gótəsh nŭm, In gótəsch nŭm, in Jėshisch nŭm?« – daho</i>	»Was soll ich dir teilen in Gottes Namen, in Gottes Namen, in Jesu Namen?« – daho
sveti šent Martin.	<i>Dar hailige schain Martine.</i>	Der heilige Sankt Martin.
9. »Res nimam ničesar drugega.	<i>»I hon (habe) əs barlain (wahrlich) ondrsch nisch,</i>	»Ich habe es wahrlich anderes nicht.
Res itn.	<i>I hon u.s.w.</i>	Ich habe u.s.w.
10. Žrebčka pod seboj, plašček na sebi.«	<i>Dos engischt ūntr miər, dos bantəle (Mäntelchen) aif miər.«</i>	Das Hengstlein unter mir, das Mäntlein auf mir.«
Žrebčka itn.	<i>Dos engischt etc.</i>	Das Hengstlein u.s.w.
11. Prosi ga drugikrat, drugikrat, tretjikrat – daho	<i>Ar patət in dai ondrə huərt (das zweitemal), Dai ondrə huərt, dai dritə huərt – daho</i>	Er bittet ihn das andere Mal, das andere Mal, das dritte Mal – daho
sveti šent Martin.	<i>Dar hailigə schain Martine.</i>	der heilige Sankt Martin.
12. »Tak dajte mi kaj v Božjem imenu, v Božjem imenu, v Jezusovem imenu« – daho	<i>»Sho toilət miər bos in gótəsch nŭm, In gótəsch nŭm, in Jėshisch nŭm« – daho</i>	»So teilt mir etwas in Gottes Namen, in Gottes Namen, in Jesu Namen« – daho
sveti šent Martin.	<i>Dar hailigə schain Martine.</i>	der heilige Sankt Martin.
13. Tako reče sveti Martin:	<i>Ashódre schprichət schain Martine,</i>	Also spricht Sankt Martin:
Tako itn.	<i>Ashódre u.s.w.</i>	Also u.s.w.
14. »Res nimam ničesar drugega.	<i>»I hon əs barlain ondrsch nisch,</i>	»Ich habe es wahrlich anderes nicht.
Res itn.	<i>I hon əs u.s.w.</i>	Ich habe u.s.w.
15. Žrebčka pod seboj, plašček na sebi.«	<i>Dos engischt ūntr miər, dos bantəle af miər.«</i>	Das Hengstlein unter mir, das Mäntlein auf mir.«
Žrebčka itn.	<i>Dos u.s.w.</i>	Das Hengstlein u.s.w.
16. Odreže mu od plašča en kos:	<i>Ar shnaidət mon wúdr (weg) won bontl a schtik,</i>	Er schneidet ihm weg von dem Mäntlein ein Stück:
Odreže itn.	<i>Ar u.s.w.</i>	Er schneidet u.s.w.
17. »To ti dam v Božjem imenu, v Božjem imenu, v Jezusovem imenu.«	<i>»Dos toil i diər in gótəsch nŭm, In gótəsch nŭm, in Jėshisch nŭm.«</i>	»Das teile ich dir in Gottes Namen, in Gottes Namen, in Jesu Namen.«
To itn.	<i>Dos u.s.w.</i>	Das u.s.w.
18. Jaše še malo dlje.	<i>Ar raitət a beanik wírhin pos</i>	Er reitet ein wenig weiter.
Jaše itn.	<i>Ar u.s.w.</i>	Er reitet u.s.w.

19. Njegov plašček je zopet cel.	<i>Shain bantəle ischt bídr gonz gábən</i> (geworden),	Sein Mäntelchen ist wieder ganz gewesen.
Njegov itn.	<i>Shain</i> u.s.w.	Sein u.s.w.
20. Tako reče sveti Martin:	<i>Ashódo schprichət schain Martine,</i>	Also da spricht Sankt Martin:
Tako itn.	<i>Ashódo</i> u.s.w.	Also u.s.w.
21. »Kar Bog želi, se zlahka naredi.«	<i>»Bos gót bil húbm, ischt laichtə gətuən.«</i>	»Was Gott haben will, ist leicht getan.«
»Kar Bog želi, se zlahka naredi« – dahó	<i>»Bos gót bil húbm, ischt laichtə gətuən« – dahó</i>	»Was Gott haben will, ist leicht getan.« – dahó
sveti šent Martin.	<i>Dar hailigə schain Martine.</i>	Der heilige Sankt Martin.

Perz v Svetlem Potoku.

V drugi različici 18a, ki jo je v Mavrlenu zapisal **Tomitsch**, se verz 5 in naslednji glasita *Paim bāgə do shizət an uərmr mon | A nokintr, a puərwəsr* (bos) *mon* [= Ob poti sedi ubog mož | gol in bos] in pred šestnajsto kitico *Ar ziəchət aús shain glenzəntn sâbl* [= Izvleče bleščéčo sabljo]. Št. 18a se sklène s šestnajsto kitico. Tretja, precej krajša različica, 18b, ima refren: *Dar hailigə schean* (lepi) *Martine* [= Sveti, lepi Martin] namesto *schain*, kar je verjetno le napaka.

18b. Martin Martine Martin

1. Kako zgodaj vstane lepi Martin, jaše po široki poti – dahóti, sveti lepi Martin.	<i>Biə wriə ischt aúf schean Martine,</i> <i>Ar raitət hin an bāgə proit – dahóit,</i> <i>Dar hailigə schean Martine.</i>	Wie früh ist auf schön Martin, er reitet hin am breiten Wege – tahoit, der heilige schön Martin.
2. Na poti sedi stari mož, na poti sedi stari mož – dahóž, o, sveti lepi Martin.	<i>Am bāgə do shizət an austr</i> (alter) <i>mon,</i> <i>An bāgə do shizət an austr mon – dahon,</i> <i>O hailigr schean Martine.</i>	Am Wege da sitzt ein alter Mann, am Wege da sitzt ein alter Mann – dahon, o heilige schön Martin!
3. »Tak dajte mi kaj v Božjem imenu.« »Tak dajte mi kaj v Božjem imenu« – dahenu. O sveti lepi Martin.	<i>»Shó toilət miər bos in gótəsch nûm.«</i> <i>»Shó toilət miər bos in gótəsch nûm« – dahum,</i> <i>O hailigr schean Martine!</i>	»So teilt mir etwas, in Gottes Namen.« »So teilt mir etwas, in Gottes Namen« – dahum. O heilige schön Martin.
4. »Kaj naj dam v Božjem imenu?« »Kaj naj dam v Božjem imenu« – dahenu. Tako reče lepi Martin.	<i>»Bos bil ich ai toil in gótəsch nûm,«</i> <i>»Bos bil ich ai toil in gótəsch nûm« – dahum,</i> <i>Shó shúgət dar schean Martine.</i>	»Was soll ich teilen in Gottes Namen?« »Was soll ich teilen in Gottes Namen« – dahum. So sagt der schöne Martin.
5. Po sredi plašč razpolovi. Po sredi plašč razpolovi – dahi.	<i>Ar shnaidət dan bontl an dr mitn anzboi.</i> <i>Ar shnaidət dan bontl an dr min anzboi – dahoi,</i>	Er schneidet den Mantel in der Mitte entzwei. Er schneidet den Mantel in der Mitte entzwei – dahoi.

Sveti lepi Martin.	<i>Dar hailigə schean Martine.</i>	Der heilige schön Martin.
6. »Vzemi, vzemi, ti stari mož.«	» <i>Nim hin, nim hin, dù autr mon,</i> «	»Nimm hin, du alter Mann.«
»Vzemi, vzemi, ti stari mož« – dahož,	» <i>Nim hin, nim hin dù autr mon</i> « - dahon,	»Nimm hin, du alter Mann« – dahon,
o sveti lepi Martin!	<i>O hailigr schean Martine.</i>	o heilige schön Martin!
7. »Jaz nisem stari mož,	» <i>I pin əs et (nicht) an autr mon</i>	»Ich bin es nicht ein alter Mann,
jaz sem vendar ljubi Bog,	<i>I pin əs nar dar liəbə gòt,</i>	ich bin es ja der liebe Gott,
ti sveti lepi Martin.«	<i>Dù hailigr schean Martine.</i> «	du heiliger schön Martin.«

Schröer, 438.

19. O svetem Martinu Vom heiligen Martin

1 Kako zgodaj vstane sveti Martin!	<i>Bia wria ischt auf schain Martine.</i>	Wie früh ist auf Sankt Martin!
Zjutraj zarana vstane,	<i>Ar schteanót schmoarönsch (des Morgens)</i>	Er steht morgens gar früh auf,
pokriža se, lepo se umije,	<i>Ar kraizigət shi, ar drbúgət (wäscht) shi</i>	er bekreuzigt sich, er wäscht sich schön,
opravi se zelo lepo,	<i>schean,</i>	
5 gre krmit svoje črne kravice,	<i>Ar lēgət shi guər scheandr uən,</i>	er kleidet sich gar schön an,
svoje črne kravice z deteljo.	<i>Ar geanót pəshâchn (versorgen) shain an</i>	er ging füttern seinen schwarzen Kühlein,
Krmi jih že celih sedem let;	<i>shbuərzən kiəlain (Kühlein),</i>	seinen schwarzen Kühlein Klee.
tako govori sveti Martin:	<i>Shain an shbuərzən kiəlain kleadetolain</i>	
»Krmim vas že celih sedem let,	<i>(Klee).</i>	
prav nobenih sadov ne prinašate mi.«	<i>Ar pəshîchət in schön shîbm gonzai juər,</i>	Er füttert sie schon sieben ganze Jahre;
Tako pravijo črne kravice:	<i>Ashödre schprichət schain Martine:</i>	also spricht Sankt Martin:
»O nič, o nič, sveti Martin,	<i>Ashödre schsprachənt də shbuərzənən kiəlain:</i>	Also sprechen die schwarzen Kühlein:
in jutri ob tem času boste sadove našli,	<i>»I pəshîch ai schön shîbm gonzai juər,</i>	»Ich beschau euch schon sieben ganze Jahre,
par rdečih voličev z zlatimi rožiči,	<i>Lai koinə wrichtə (Früchte) pringət iər miər.</i> «	wohl keine Früchte bringet ihr mir.«
10 z zlatimi rožiči in srebrnimi kopitci.«	<i>»O nisch, o nisch schain Martine,</i>	»O nicht, o nicht, Sankt Martin,
	<i>»Und moarn in dai Zait brt iər wrichtlain win</i>	und morgen in dieser Zeit werdet ihr Früchtlein finden,
	<i>(finden),</i>	
	<i>A puər roatai ekschlain (Ochslein, Kälber)</i>	ein Paar rote Öchslein mit goldenen Hörnern,
	<i>mit güldain hearnlain (Hörner),</i>	
	<i>Mit güldain hearnlain unt shilbrain klealain</i>	mit goldenen Hörnern und silbernen Klauen.«
	<i>(Klauen).«</i>	

In prišel je zjutraj isti čas,	<i>Únt úmar ischt kâm</i> (gekommen) <i>moarn dai zait,</i>	Und herbei ist gekommen am nächsten Tag die Zeit,
on gre krmit črne kravice,	<i>Ar geanót pashâchn an shbuærzan kiälain,</i>	er geht beschauen die schwarzen Kühlein,
spet jih krmi z deteljo.	<i>Ar pashîchæt bídr kleadetolain.</i>	Er verfüttert ihnen wieder das Klee.
Tam je našel sadove lepe,	<i>Atinā hot ar wún</i> (gefunden) <i>dā wrichtlain schean,</i>	Drinnen hat er gefunden die schönen Früchtlein,
20 par rdečih voličev z zlatimi rožiči,	<i>A puær roatai ekschlain mit güldain hearnlain,</i>	o ein Paar rote Öchslein mit goldenen Hörnern,
z zlatimi rožiči in srebrnimi kopitci.	<i>Mit güldain hearnlain ün shilbrain klealain.</i>	mit goldenen Hörnern und silbernen Klauen.
In prišla je trda oblast,	<i>Únt hin ischt kâm dai schtrengə hearschoft,</i>	Und hin ist gekommen die strenge Herrschaft,
trda oblast to sliši.	<i>Dai schtrengə hearschoft drhearət dos.</i>	die strenge Herrschaft hört das.
Tako trda oblast govori:	<i>Ashódo schprichət dai schtrengə hearschoft:</i>	Also spricht da die strenge Herrschaft:
25 »Ali nam boš dal rdeče voliče	<i>»Lai bilscht dü insch gâbm dā roatn ekschlain</i>	»Willst du uns wohl geben die roten Öchslein,
ali boš zgradil nov grad?	<i>Ódr bilscht dü aúfpaüən dos naiə gəschlós</i> (Schloss)?	oder willst du aufbauen das neue Schloß?
Jutri ob tem času mora biti gotov.«	<i>Gruət moarn dai zait müəs əs wêrtik shain.</i> «	Gerade morgen (um) diese Zeit muß es fertig sein.«
Kako žalosten je sveti Martin!	<i>Biə loidik ischt schain Martine.</i>	Wie traurig ist Sankt Martin!
Pa spregovorijo črne kravice:	<i>Ashódo schprachənt dā shbuærzn kiälain:</i>	Also sprechen die schwarzen Kühlein:
30 »O nič, o nič, sveti Martin,	<i>»O nisch, o nisch schain Martine,</i>	»O nicht, o nicht, Sankt Martin,
kar Bog želi, se zlahka naredi!«	<i>Buəs gót bil húbm, ischt laichtə gətuən.</i> «	was Gott haben will, ist leicht getan!«
In končan je kmalu novi grad.	<i>Únd wêrtik ischt poldr dos naiə gəschlós.</i>	Und fertig ist bald das neue Schloß.
In spet je prišla trda oblast,	<i>Únd bídr ischt kâm dai schtrengə hearschoft,</i>	Und wieder ist gekommen die strenge Herrschaft,
tako spet govori oblast:	<i>Ashódo schprichət dā hearschoft bídr:</i>	also da spricht die Herrschaft wieder:
35 »Ali nam boš dal rdeče voliče	<i>»Lai bilscht dü insch gâbm dā roatn ekschlain,</i>	»Willst du uns wohl geben die roten Öchslein,
ali boš zgradil novo cerkev?	<i>Ódr bilscht dü afpaüən a naiə kírchə?</i>	oder willst du aufbauen eine neue Kirche?
Jutri ob tem času mora biti gotova.«	<i>Gruət moarn dai zait müəs shi wêrtik shain.</i> «	Gerade morgen (um) diese Zeit muß sie fertig sein.«
Kako je spet žalosten sveti Martin!	<i>Biə loidik ischt bídr schain Martine.</i>	Wie traurig ist wieder Sankt Martin!
Krmit gre črne kravice.	<i>Ar geanót pashâchn dan shbuærzn kiälain.</i>	Er geht beschauen die schwarzen Kühlein.
40 Tako pravijo črne kravice:	<i>Ashódo schprâchənt dā shbuærzn kiälain:</i>	Also sprechen die schwarzen, Kühlein:
»O nič, o nič, sveti Martin,	<i>»O nisch, o nisch schain Martine,</i>	»O nicht, o nicht, Sankt Martin,
kar Bog želi, se zlahka naredi!«	<i>Buəs gót bil húbm, ischt laichtə gətuən!</i> «	was Gott haben will, ist leicht getan!«
In že je končana nova cerkev.	<i>Únt wêrtik ischt bídr dai naiə kírchə.</i>	Und fertig ist wieder die neue Kirche.
In spet pride trda oblast;	<i>Únt bídr kîmət dai schtrengə hearschoft,</i>	Und wieder kommt die strenge Herrschaft;
45 tako govori trda oblast:	<i>Ashódo schprichət dai schtrengə hearschoft:</i>	also da spricht die strenge Herrschaft:
»Ali nam boš dal rdeče voliče	<i>»Lai bilscht dü insch gâbm dā roatn ekschlain</i>	»Willst du uns wohl geben die roten Öchslein,
ali nas pelješ na Elijevo goro?« ^[203]	<i>Ódr wiərəscht dü insch af Eliapark?«</i>	oder führst du uns auf den Eliasberg?«
Kako žalosten je spet sveti Martin!	<i>Biə loidik ischt bídr schain Martine.</i>	Wie traurig ist wieder Sankt Martin!

[203] Romarski kraj pri Spodnjem Logu na Kočevskem, kjer je stala cerkev sv. Elije. Vzpetina se danes imenuje Kozice (gl. Zupan, Ferenc, Dolinar 1993: 203).

	Spet gre krmit črne kravice,	<i>Ar geat bīdr pəshâchn an shbuərnz kiəlain,</i>	Er geht wieder beschauen die schwarzen Kühlein,
50	tako pravijo črne kravice: »O nič, o nič, sveti Martin, tak daj motikico pod pas in ko boš šel na strm breg, po jarmu udari enkrat.	<i>Ashódo schprachənt də shbuərnz kiəlain:</i> »O nisch o nisch schain Martine, <i>Shó nim dū's hakle íntr's girtəle</i> (Gürtel) <i>Ūnt ben dū brscht gean in schtikln roin</i> (am engen Rain), <i>Shó gaischtú</i> (gibst ein) <i>in rincn</i> (Jochring) <i>an oinign tshac</i> (Stoß).	also da sprechen die schwarzen Kühlein: »O nicht, o nicht, Sankt Martin, so nimm du die Hacke unter den Gürtel, und wenn du mit ihnen am steilen Rain gehen wirst, so gibst du ihnen in den Jochring einen einzigen Stoß.
55	Oblast bo odletela na dno pekla. Kar Bog želi, se zlahka naredi.«	<i>Də hearschoft brt wliəchn</i> (fliegen) <i>in grúntschpôdn dər helə</i> (Hölle). <i>Bues gót bil húbm, ischt laichtə gətuən.</i> «	Die Herrschaft wird fliegen auf den Grund der Hölle. Was Gott haben will, ist leicht getan.«

Perz v Svetlem Potoku.

20. Gregor (Sv. Gregor)

Goria

St. Gregor

1.	Kako zgodaj vstane sveti Gregor! Kako zgodaj vstane sveti Gregor! O, ti sveti šent Gregor!	<i>Biə wriə ischt aüf schaintə Goria.</i> <i>Biə wriə ischt aüf schaintə Goria.</i> <i>O dū hailigr schaintə Goria!</i>	Wie früh ist auf Sankt Gregor! Wie früh ist auf Sankt Gregor! O du heiliger Sankt Gregor!
2.	Zjutraj zarana vstane, zjutraj zarana vstane, o, ti sveti šent Gregor!	<i>Ar schteanót schmoarönsch guər wriə aüf,</i> <i>Ar schteanót schmoarönsch guər wriə aüf,</i> <i>O dū hailigr schaintə Goria!</i>	Er steht des Morgens gar früh auf, er steht des Morgens gar früh auf, o du heiliger Sankt Gregor!
3.	[: Vleče s svojimi voli in konjem, :] o, ti itn.	[: <i>Ar ziəchət ahin mit shain ökschən</i> (Ochsen) <i>ünt rösch,</i> :] <i>O dū</i> u.s.w.	[: Er zieht dahin mit seinen Ochsen und mit seinem Ross, :] o du u.s.w.
4.	[: S svojimi voli in konjem, z brano in plugom, :] o, ti itn.	[: <i>Mit shain ökschn ünt rösch, mit ecn</i> (Egge) <i>ünt pfluək,</i> :] <i>O dū</i> u.s.w.	[: Mit seinen Ochsen und mit seinem Ross, mit seiner Egge und (seinem) Pflug, :] o du u.s.w.
5.	[: Obdelovat gre dolgo njivo. :] O, ti itn.	[: <i>Ar geanót pauən aüf longən okr.</i> :] <i>O dū</i> u.s.w.	[: Er geht zum Bebauen auf den langen Acker. :] O du u.s.w.
6.	[: In mimo gredo romarji, :] o, ti itn.	[: <i>Ūnd wīr</i> (vorüber) <i>do ziəchənt də götschlaitə</i> (Pilger), :] <i>O dū</i> u.s.w.	[: Und vorüber da ziehen die Wallfahrer, :] o du u.s.w.
7.	[: »Kam pa kam, vi romarji?« :] O, ti itn.	[: » <i>Buhin, buhin iər götschlaitə?</i> « :] <i>O dū</i> u.s.w.	[: »Wohin, wohin, ihr Wallfahrer?« :] O du u.s.w.

8. : »Gremo na Gregorjevo goro, ^[204] :	: » <i>Biær geabm</i> (gehen) <i>ahin aüf schaint Goriapark</i> (Gregorsberg), :	: »Wir gehen dahin auf den Sankt Gregorsberg, :
o, ti itn.	<i>O dü</i> u.s.w.	o du u.s.w.
9. : In tam bo nova maša, :	: <i>Ünd dört brt shainæn naiai meschæ</i> (neue Messe), :	: Und dort wird sein eine neue Messe, :
o, ti itn.	<i>O dü</i> u.s.w.	o du u.s.w.
10. : Nova maša in pridiga.« :	: <i>Naiai meschæ ünt prædigæ</i> « :	: Neue Messe und Predigt.« :
O, ti itn.	<i>O dü</i> u.s.w.	O du u.s.w.
11. : Pusti svoje vole in konja, :	: <i>Ar luæsæt plaibm shain d' ökschæn ünt rösch</i> :	: Er läßt bleiben seine Ochsen und seinen Ross, :
o, ti itn.	<i>O dü</i> u.s.w.	o du u.s.w.
12. : Svoje vole in konja, svojo brano in plug, :	: <i>Shain d' ökschæn ünt rösch, shain ecn ünt pflüæk</i> , :	: Seine Ochsen und seinen Ross, seine Egge und seinen Pflug, :
o, ti itn.	<i>O dü</i> u.s.w.	o du u.s.w.
13. : Gre tja na Gregorjevo goro. :	: <i>Ar ziæchæt ahin aüf schaint Goriapark.</i> :	: Er zieht dahin auf den Sankt Gregorsberg. :
O, ti itn.	<i>O dü</i> u.s.w.	O du u.s.w.
14. : In ko je bilo maše konec, :	: <i>Ünd biæ dæ meschæ ischt ausgebân</i> (ausgewesen), :	: Und als die Messe aus gewesen ist, :
o ti itn.	<i>O dü</i> u.s.w.	o du u.s.w.
15. : se vrne spet nazaj domov. :	: <i>Shó ziæchæt ar biðr hintrshi</i> (zurück) <i>hoim.</i> :	: So zieht er wieder zurück nach Hause. :
O, ti itn.	<i>O dü</i> u.s.w.	O du u.s.w.
16. : Pride na svojo dolgo njivo. :	: <i>Ar kimæt hin zæ shain longæn okr.</i> :	: Er kommt hin zu seinem langen Acker. :
O ti itn.	<i>O dü</i> u.s.w.	O du u.s.w.
17. : In tam jo obdelujejo angelci, :	: <i>Ünd dört do paüænt dæ engælain,</i> :	: Und dort da bestellen ihn die Engelein, :
o ti itn.	<i>O dü</i> u.s.w.	o du u.s.w.
18. : In Bog gospod seje pšenico, :	: <i>Ünd gót dær hear, ar shânæt boizæ</i> (säet Weizen), :	: Und Gott der Herr, ersät Weizen, :
o ti itn.	<i>O dü</i> u.s.w.	o du u.s.w.
19. : Marija že žanje pšenico. :	: <i>Maria shnaidæt schôn boizæ noch.</i> :	: Maria schneidet schon Weizen nach. :
O ti itn.	<i>O dü</i> u.s.w.	O du u.s.w.
20. : Tako govori sveti Gregor: :	: <i>Ashódo schprichæt schaintæ Goria:</i> :	: Also da spricht Sankt Gregor: :
o ti itn.	<i>O dü</i> u.s.w.	o du u.s.w.
21. »Kar Bog želi, se zlahka naredi, kar Bog želi, se zlahka naredi.«	» <i>Buæs gót bil hûbm, ischt laichtæ gætuæn,</i> <i>Buæs gót bil hûbm, ischt laichtæ gætuæn!</i> «	»Was Gott will haben, ist leicht getan, Was Gott will haben, ist leicht getan!«
o, ti sveti šent Gregor!	<i>O dü hailigr schaintæ Goria!</i>	O du heiliger Sankt Gregor!

Perz v Kumrovi vasi.

[204] Možno je, da se poimenovanje nanaša na kraj Sveti Gregor pri Ortneku, kjer stoji cerkev, posvečena temu svetniku.
Op. ur.

21. Gospod Ambrož

Dar Mroashe Hear

Herr Ambrosius

Biə wriə ischt aüf dar Mroa - she hear, biə wriə ischt aüf dar Mroa - she hear. In

5
gò - täsç nûm, in Jê - shisch nûm, in gò - täsç nûm, in Jê - shisch nûm.

1. Kako zgodaj vstane Ambrož gospod.	<i>Biə wriə ischt aüf dar Mroashe hear.</i>	Wie früh is auf der Herr Ambrosius.
Kako zgodaj vstane Ambrož gospod.	<i>Biə wriə ischt aüf dar Mroashe hear.</i>	Wie früh is auf der Herr Ambrosius.
V Božjem imenu, v Jezusovem imenu,	<i>In gótäsç nûm, in Jêshisch nûm,</i>	In Gottes Namen, in Jesu Namen,
v Božjem imenu, v Jezusovem imenu!	<i>In gótäsç nûm, in Jêshisch nûm!</i>	in Gottes Namen, in Jesu Namen.
2. : Zjutraj zarana vstane. :	: <i>Ar schteanót schmoarönsch guər wriə aüf, :</i>	: Er steht des Morgens gar früh auf. :
: V Božjem imenu, v Jezusovem imenu! :	: <i>In gótäsç nûm, in Jêshisch nûm :</i>	: In Gottes Namen, in Jesu Namen. :
3. : Zbudi hlapce in dekle. :	: <i>Ar bekət aüf, də knachtə ünt diərnə. :</i>	: Er wreckt auf die Knächte und Mägde. :
V Božjem imenu, itn.	<i>In gótäsç nûm, u.s.w.</i>	In Gottes Namen, u.s.w.
4. : »Pojdite, pripravite konje in vole! :	: » <i>Geat, pəshächət (versorget) iər in rösç ünt ökschən! :</i>	: »Geht versorget ihr die Rosse und Ochsen! :
V Božjem imenu, itn.	<i>In gótäsç nûm, u.s.w.</i>	In Gottes Namen, u.s.w.
5. : Gremo obdelovat dolgo njivo, :	: » <i>Biər geabms (gehen) paiən aüf longən okr, :</i>	: Wir gehen es zum Bebauen auf den langen Acker, :
v Božjem imenu, itn.	<i>In gótäsç nûm, u.s.w.</i>	in Gottes Namen, u.s.w.
6. : Dolgo njivo, ozko polje, :	: <i>Aüf longən okr, aüf shmuəlai leakə (ein Strich Feld), :</i>	: auf den langen Acker, auf das schmale Feld, :
v Božjem imenu, itn.	<i>In gótäsç nûm, u.s.w.</i>	in Gottes Namen, u.s.w.
7. : Sejat gremo rdečo pšenico.« :	: <i>Biər geabms shänən (säen) roatən boizə.« :</i>	: Wir gehen säen roten Weizen.« :
V Božjem imenu, itn.	<i>In gótäsç nûm, u.s.w.</i>	In Gottes Namen, u.s.w.
8. : Zbudi svojo ženo: :	: <i>Ar bekət aüf də wrägə (Frau) shain : </i>	: Er weckt auf seine Frau: :
v Božjem imenu, itn.	<i>In gótäsç nûm, u.s.w.</i>	in Gottes Namen, u.s.w.
9. : »No vstani, no vstani, žena ljuba moja, :	: » <i>Nuə aüf, nuə aüf, wrägə liəbai main, :</i>	: »Nun auf, nun auf, meine liebe Frau, :
v Božjem imenu, itn.	<i>In gótäsç nûm, u.s.w.</i>	in Gottes Namen, u.s.w.
10. : Pojdi, skuha mi zajtrk lep, :	: <i>Gea, köch dü miər in woarmais (Frühstück) schean, :</i>	: geh koch du mir das schöne Frühstück, :
v Božjem imenu, itn.	<i>In gótäsç nûm, u.s.w.</i>	in Gottes Namen, u.s.w.
11. : zajtrk lep, zraven pa še južino! :	: <i>In woarmais schean, də jaishən (Mittagsmahl) dəpai! :</i>	: das schöne Frühstück, das Mittagsmahl dazu! :
V Božjem imenu, itn.	<i>In gótäsç nûm, u.s.w.</i>	In Gottes Namen, u.s.w.

12. : Obdelovat gremo dolgo njivo, : v Božjem imenu, itn.	: <i>Biær geabm paüæn aüf longæn okr, :</i> <i>In gôtäsch nûm, u.s.w.</i>	: Wir gehen Bestellen auf den langen Acker, : in Gottes Namen, u.s.w.
13. : dolgo njivo, ozko polje, : v Božjem imenu, itn.	: <i>Aüf longæn okr, aüf shmuälai leakä, :</i> <i>In gôtäsch nûm, u.s.w.</i>	: auf den langen Acker, auf das schmale Feld, : in Gottes Namen, u.s.w.
14. : sejat gremo rdečo pšenico.« : v Božjem imenu, itn.	: <i>Biær geabm shânæn roatæn boizä.« :</i> <i>In gôtäsch nûm, u.s.w.</i>	: wir gehen säen roten Weizen.« : In Gottes Namen, u.s.w.
15. : Hitro so vstali hlapci in dekle, : V Božjem imenu, itn.	: <i>Pähent bârôtn (waren) aüf dä knachtä ünt diärnä, :</i> <i>In gôtäsch nûm, u.s.w.</i>	: Schnell waren auf die Knechte und Mägde, : In Gottes Namen, u.s.w.
16. : pripravili so mu konje in vole. : v Božjem imenu, itn.	: <i>Shai päshâchânt (besorgen) imonsch (ihm) dä rôsch und ôkschän, :</i> <i>In gôtäsch nûm, u.s.w.</i>	: sie versorgten ihm die Rosse und Ochsen. : In Gottes Namen, u.s.w.
17. : Hitro je vstala njegova žena, : v Božjem imenu, itn.	: <i>Pähent bârôt aüf dä wrâgä shain, :</i> <i>In gôtäsch nûm, u.s.w.</i>	: Schnell war auf seine Frau, : in Gottes Namen, u.s.w.
18. : skuhala mu je zajtrk lep, : v Božjem imenu, itn.	: <i>Shi kôchät imon in woarmäis schean, :</i> <i>In gôtäsch nûm, u.s.w.</i>	: sie kocht ihm das schöne Frühstück, : in Gottes Namen, u.s.w.
19. : zajtrk lep, zraven pa še južino. : v Božjem imenu, itn.	: <i>In woarmäis schean, dä jaishä dëpai. :</i> <i>In gôtäsch nûm, u.s.w.</i>	: das schöne Frühstück, das Mittagsmahl dazu. : In Gottes Namen, u.s.w.
20. : Ko so prišli na dolgo njivo, : v Božjem imenu, itn.	: <i>Ben shai hent (sind) kâm aüf longæn okr, :</i> <i>In gôtäsch nûm, u.s.w.</i>	: Als sie gekommen sind auf den langen Acker, : In Gottes Namen, u.s.w.
21. : na dolgo njivo, na ozko polje, : v Božjem imenu, itn.	: <i>Aüf longæn okr, aüf shmuälai leakä, :</i> <i>In gôtäsch nûm, u.s.w.</i>	: auf den langen Acker, auf das schmale Feld, : in Gottes Namen, u.s.w.
22. : je dolga njiva že obdelana, : v Božjem imenu, itn.	: <i>Dar longä okr ischt schön gëpaiät, :</i> <i>In gôtäsch nûm, u.s.w.</i>	: der lange Acker ist schon bestellt, : in Gottes Namen, u.s.w.
23. : rdeča pšenica je že posejana, : v Božjem imenu, itn.	: <i>Dar roatä boizä ischt schön gëshânät, :</i> <i>In gôtäsch nûm, u.s.w.</i>	: der rote Weizen ist schon gesät, : in Gottes Namen, u.s.w.
24. : tako govori sveti Ambrož gospod: : v Božjem imenu, itn.	: <i>Ashôdo schprichät schaint Mroashe hear: :</i> <i>In gôtäsch nûm, u.s.w.</i>	: also da spricht Sankt Ambrosius Herr: : In Gottes Namen, u.s.w.
25. »V Božjem imenu je vse dobro delati, v Božjem imenu je vse dobro delati!« V Božjem imenu, v Jezusovem imenu, v Božjem imenu, v Jezusovem imenu!	» <i>In gôtäsch nûm ischt aus (alles) güät zä tüän,</i> <i>In gôtäsch nûm ischt aus guet zä tüän!«</i> <i>In gôtäsch nûm, in Jêshisch nûm,</i> <i>In gôtäsch nûm, in Jêshisch nûm!</i>	»In Gottes Namen ist alles gut zu tun, in Gottes Namen ist alles gut zu tun!« In Gottes Namen, in Jesu Namen, in Gottes Namen, in Jesu Namen!

Perz v Svetlem Potoku.

22. Lenart (Sv. Lenart)

Liānart

St. Leonhard

Biā wriā ischt aūf schaint Liānart hear, Biā wriā ischt aūf schaint Liānart hear! Hoi Liā-nart shō gə - denk af insch im himl hoach!

1. Kako zgodaj vstane sveti Lenart gospod,	<i>Biā wriā ischt aūf schaint Liānart hear,</i>	Wie früh ist auf sankt Leonhard Herr,
kako zgodaj vstane sveti Lenart gospod!	<i>Biā wriā ischt aūf schaint Liānart hear!</i>	Wie früh ist auf sankt Leonhard Herr!
Hoj, Lenart, tak misli na nas v nebesih visoko!	<i>Hoi Liānart, shō gədenk af insch (uns) im himl hoach!</i>	Hoi Leonhard, so gedenk uns im Himmel hoch!
2. : Lepo se pokriža in lepo se umije. :	: <i>Ar kraizigət shi schean, und drbüget (wäscht) shi schean, : </i>	: Er bekreuzigt sich schön, und wäscht sich schön. :
Hoj, Lenart, tak misli na nas tam v nebesih visoko!	<i>Hoi Liānart shō gədenk af insch im himl hoach!</i>	Hoi Leonhard, so gedenk uns im Himmel hoch!
3. : Gre tam po poti široki, :	: <i>Ar ziəchət ahin am bāgə (Wege) proit. : </i>	: Er zieht dahin am breiten Wege, :
hoj, Lenart, itn.	<i>Hoi Liānart u.s.w.</i>	hoi Leonhard u.s.w.
4. : na poti stoji lipica zelena. :	: <i>Am bāgə do schteat a lintle (Linde) griən, : </i>	: Am Wege da steht eine grüne Linde. :
Hoj, Lenart, itn.	<i>Hoi Liānart u.s.w.</i>	Hoi Leonhard u.s.w.
5. : Kako lepo poje lipica zelena! :	: <i>Biā scheanə shingət dos lintle griən! : </i>	: Wie schön singt die grüne Linde! :
Hoj, Lenart, itn.	<i>Hoi Liānart u.s.w.</i>	Hoi Leonhard u.s.w.
6. : Tako govori sveti Lenart gospod: :	: <i>Ashō do schprichət schaint Liānart hear: : </i>	: Also spricht sankt Leonhard Herr: :
Hoj, Lenart, itn.	<i>Hoi Liānart u.s.w.</i>	Hoi Leonhard u.s.w.
7. : »Zakaj poješ tako lepo, ti lipica zelena?« :	: <i>»Bai (warum) shingəscht shō scheanə dū lintle griən?« : </i>	: »Warum singst du so schön, du grüne Linde?« :
Hoj, Lenart, itn.	<i>Hoi Liānart u.s.w.</i>	Hoi Leonhard u.s.w.
8. : »Kako si ne bi lepo pela? :	: <i>»Biā shōl i's miər et (nicht) scheanə shing? : </i>	: »Warum sollte ich mir nicht schön singen? :
Hoj, Lenart, itn.	<i>Hoi Liānart u.s.w.</i>	Hoi Leonhard u.s.w.
9. : Iz mene bodo naredili oltarno mizo, :	: <i>Aūs miər brnt shai (werden sie) mochən an autartisch (Altartisch), : </i>	: Aus mir werden sie machen einen Altartisch, :
hoj, Lenart, itn.	<i>Hoi Liānart u.s.w.</i>	hoi Leonhard u.s.w.
10. : oltarno mizo, prižnico. :	: <i>An autartisch, a prēdigsehtūəl. : </i>	: Einen Altartisch, einen Predigtstuhl. :
Hoj, Lenart, itn.	<i>Hoi Liānart u.s.w.</i>	Hoi Leonhard u.s.w.
11. : Ob meni mnogo maž prebranih bo, :	: <i>Pai miər wil (viel) meschən gəlēshət brnt shain, : </i>	: Bei mir werden viele Messen gelesen sein, :
hoj, Lenart, itn.	<i>Hoi Liānart u.s.w.</i>	Hoi Leonhard u.s.w.
12. : mnogo svetih besed izrečenih bo.« :	: <i>Wil hailigai boart (Worte) gərait (geredet) brnt shain.« : </i>	: Viele heilige Worte werden geredet sein.« :
Hoj, Lenart, itn.	<i>Hoi Liānart u.s.w.</i>	Hoi Leonhard u.s.w.
13. : Gre malo naprej, :	: <i>Ar ziəchət a beanik wīrhin pos (wenig weiter), : </i>	: Er zieht ein wenig weiter, :

hoj, Lenart, itn.	<i>Hoi Liānart</i> u.s.w.	hoi Leonhard u.s.w.
14. : ob poti stoji kriva bukev. :	: <i>Paim bâgə do schteat a pūclatai poarzə</i> (krumme Buche). :	: Beim Wege da steht eine krumme Buche. :
Hoj, Lenart, itn.	<i>Hoi Liānart</i> u.s.w.	Hoi Leonhard u.s.w.
15. : Kako lepo poje kriva bukev. :	: <i>Biā scheanə do shingət dai pūclatai poarzə!</i> :	: Wie schön singt die krumme Buche! :
Hoj, Lenart, itn.	<i>Hoi Liānart</i> u.s.w.	Hoi Leonhard u.s.w.
16. : »Zakaj poješ tako lepo, ti kriva bukev?« :	: » <i>Bai (warum) shingəscht shō scheanə dū pūclatai poarzə?</i> « :	: »Warum singst du so schön, du krumme Buche?« :
Hoj, Lenart, itn.	<i>Hoi Liānart</i> u.s.w.	Hoi Leonhard u.s.w.
17. : »Kako si ne bi lepo pela? :	: » <i>Biā shōl i's miər et scheanə shing?</i> :	: »Warum sollte ich mir nicht schön singen? :
Hoj, Lenart, itn.	<i>Hoi Liānart</i> u.s.w.	Hoi Leonhard u.s.w.
18. : Iz mene bodo naredili plug, ^[205] :	: <i>Aūs miər brnt shai mochn a pflūəgshōlə</i> (Pflugsohle). :	: Aus mir werden sie machen eine Pflugsohle. :
hoj, Lenart, itn.	<i>Hoi Liānart</i> u.s.w.	hoi Leonhard u.s.w.
19. : Ko bodo kmetovat začeli. :	: <i>Shō oft shai brnt zə paūən uənhēwm</i> (anheben). :	: Sobald sie zu bestellen anheben. :
hoj, Lenart, itn.	<i>Hoi Liānart</i> u.s.w.	hoi Leonhard u.s.w.
20. bodo začeli v Božjem imenu, v Božjem imenu, v Jezusovem imenu.«	<i>Shai brnt uənhēwm in gótəsch nūm,</i> <i>In gótəsch nūm, in Jēshisch nūm,«</i>	sie werden anheben in Gottes Namen, in Gottes Namen, in Jesu Namen,«
Hoj, Lenart, itn.	<i>Hoi Liānart</i> u.s.w.	Hoi Leonhard u.s.w.
21. : Gre malo naprej. :	: <i>Ar ziəchət a beanik wīrhin pos.</i> :	: Er zieht ein wenig weiter. :
Hoj, Lenart, itn.	<i>Hoi Liānart</i> u.s.w.	Hoi Leonhard u.s.w.
22. : Ob poti stoji javor zelen. :	: <i>Paim bâgə do schteat an ūwərle</i> (Ahorn) <i>griən.</i> :	: Beim Wege da steht ein grüner Ahorn. :
Hoj, Lenart, itn.	<i>Hoi Liānart</i> u.s.w.	Hoi Leonhard u.s.w.
23. : Kako vroče joče javor zelen! :	: <i>Biā hoisə do boinət</i> (weinet) <i>dos ūwərle griən?</i> :	: wie heiß weint der grüne Ahorn! :
Hoj, Lenart, itn.	<i>Hoi Liānart</i> u.s.w.	Hoi Leonhard u.s.w.
24. : »Zakaj jočeš tako vroče, ti javor zelen?« :	: » <i>Bai boinəscht shō hoisə dū ūwərle griən?</i> « :	: »Warum weinst du so heiß, du grüner Ahorn?« :
Hoj, Lenart, itn.	<i>Hoi Liānart</i> u.s.w.	Hoi Leonhard u.s.w.
25. : »Kako bi ne vroče jokal? :	: » <i>Biā shōl i's miər et hoisə boin?</i> :	: »Wie sollte ich (mir) nicht heiß weinen? :
Hoj, Lenart, itn.	<i>Hoi Liānart</i> u.s.w.	Hoi Leonhard u.s.w.
26. : Iz mene bodo naredili mizo za krčmo. :	: <i>Aūs miər brnt shai mochn a laikowaintisch</i> (Leikaufisch). :	: Aus mir werden sie machen einen Leikaufisch. :
Hoj, Lenart, itn.	<i>Hoi Liānart</i> u.s.w.	Hoi Leonhard u.s.w.
27. : Ob meni se bodo veliko prepirali in preklinjali. :	: <i>Wīl scheltənsch und wlūəchənsch pai miər brt gərait</i> (geredet). :	: Viel schelten und fluchen bei mir wird geredet. :
hoj, Lenart, itn.	<i>Hoi Liānart</i> u.s.w.	hoi Leonhard u.s.w.
28. veliko nepravičnega denarja bodo ob meni preštevali,	<i>Wīl ungərachts gaut</i> (Geld) <i>pai miər brt gəzēlt,</i>	viel ungerechtes Geld bei mir wird gezählt,
veliko nepravičnega denarja bodo ob meni preštevali.«	<i>Wīl ungərachts gaut pai miər brt gəzēlt.«</i>	viel ungerechtes Geld bei mir wird gezählt.«
Hoj, Lenart, misli na nas v nebesih visoko!	<i>Hoi Liānart shō gədenk aūf insch im himl hoach!</i>	Hoi Leonhard, so gedenk unser im Himmel hoch!

Perz v Studenem.

[205] Koč. *pflūəgshōlə* oz. nem. Pflugsohle je del pluga oz. spodnji del rala (gl. Tschinkel 1973: 126). Op. ur.

23. Sv. Pavel

St. Paulus

1	Sveti Pavel je bil v zelenem gozdu.	<i>Dər hailigə Paulus bārōt (war) in griənən baut (Wald).</i>	Der heilige Paulus war im grünen Wald.
	»Le kaj bo tvoja hrana?«	<i>»Bos brt dain dā kōschtə (Kost) nar (nur) shain?«</i>	»Was wird wohl deine Kost sein?«
	»Jedača bodo koreninice, pijača bo dež,	<i>»Schpaishə nar shain dā bīrzəlain (Wurzeln), Trinkn nar dər rāgn (Regen) brt shain,</i>	»Speise werden sein die Würzelein, trinken wird der Regen sein,
5	za umivanje topel dež,	<i>Boschn (zum Waschen) nar dar buərmə (warme) rāgn,</i>	waschen der warme Regen.
	sušilo me bo toplo sonce,	<i>Trukn (zum Trocknen) nar shain brt dai buərmə shūn (Sonne),</i>	Zum Trocknen wird die warme Sonne sein.
	počival bom na golih skalah in kamenju,	<i>Roschtə (Rast) nar shain brt aūf laūtr welshn (Felsen) ūnt schtoinən,</i>	Rasten wird sein auf lauter Fels und Steinen,
	umrl bom pri Jezusu in Mariji,	<i>Schtarbm nar shain pai Jēshisch ūnt Maria,</i>	sterben wird sein bei Jesus und Maria,
	tam bo moja smrt.«	<i>Do brt main schtarbm nar shain.«</i>	da wird mein Sterben sein.«

Schröer, 437.

24. Sveti Štefan

Der heilige Stephan

1	Metali so kamenje v Štefana, ljubega mojega.	<i>Shai hont schtoindr gəpōlet (Steine geworfen) fa Schtēfōn, dan liəbm main.</i>	Sie haben Steine geworfen auf Stephan, meinen lieben.
	On se ne premakne, se ne zgane.	<i>Ar rükət (rückt) shi et, ar riərət shi et (nicht).</i>	Er rückt (sich) nicht, er rührt sich nicht.
	Vanj so metali kamenje.	<i>Shai hont mon (ihm) uəngəpōlet, dā schtoindr.</i>	Sie haben ihn beworfen mit den Steinen.
	On pa ni ničesar čutil, Štefan ljubi moj.	<i>Ar hot ūbr nisch gəschpīret dar Schtēfōn liəbr main.</i>	Er hat aber nichts gespürt, der Stephan, mein lieber.
5	Zbolel je Štefan, Štefan mlad.	<i>Drkronkət (erkrankt) ischt dar Schtēfōn, dar Schtēfōn jūnk,</i>	Erkrankt ist der Stephan, der Stephan jung,
	K njemu je prišel oče, k svojemu ljubemu sinu:	<i>Zə imon 'scht kām dr wuətr (Vater), zə shainəm liəbm shūn.</i>	zu ihm ist gekommen der Vater, zu seinem lieben Sohn.
	»Komu zapustiš imetje, o Štefan moj?«	<i>»Bamon (wem) schofəscht (verschaffst) dū dā giətr, o Schtēfōn main?«</i>	»Wem verschaffst (vermachst) du die Güter, o Stephan mein?«
	»Vam ga ne bom zapustil, o, oče moj!	<i>»Ich bil shə aich et (nicht) schofm, o wuətr main</i>	»Ich will sie Euch nicht verschaffen, o Vater mein!
	Vi ga ne bi mogli upravljati, ste prestari za to.«	<i>Iər mugət (könnt) shə et regiərn, iər shait zə aut (alt) darzuə!«</i>	Ihr könnt sie nicht regieren, Ihr seid zu alt dazu!«
10	Tako je svojemu očetu rekel Štefan mlad.	<i>Shō schprach zə shainəm wuətr dar Schtēfōn jūnk.</i>	So sprach zu seinem Vater der Stephan jung.
	Zbolel je Štefan, Štefan mlad.	<i>Drkronkət ischt dar Schtēfōn, dar Schtēfōn jūnk,</i>	Erkrankt ist der Stephan, der Stephan jung,
	K njemu stopi mati, mati njegova:	<i>Zə imon trit dā müətr dā müətr shain:</i>	zu ihm tritt die Mutter, seine Mutter:

	»Toda Štefan, ti ljubi moj, jaz sem vendar mati tvoja.	»Obr dú Schtêfon dú liêbr main I pin dôch dai mùatr dain.	»Aber Stephan, du lieber mein, ich bin doch deine Mutter.
15	Meni boš zapustil imetje svoje, meni boš zapustil imetje svoje!«	Shò brschtú (wirst du) miâr wrschofm dâ giâtr dain, Shò brschtú miâr wrschofm dâ giâtr dain!«	So wirst du mir verschaffen deine Güter, so wirst du mir verschaffen deine Güter!«
	»Vam ga ne bom zapustil, o, mati moja, vi ga ne bi mogli upravljati, prestari ste za to!«	»Ich bil shâ aich et schofm, o mùatr main, Iâr mugæt shâ et regiarn, iâr shait zâ aut darzuâ!«	»Ich will sie Euch nicht verschaffen, o meine Mutter, ihr könnt sie nicht regieren, Ihr seid zu alt dazu!«
	Zbolel je Štefan, Štefan mlad.	Drkronkæt ischt dar Schtêfon, dar Schtâfon jûnk;	Erkrankt ist der Stephan, der Stephan jung;
20	K njemu stopi brat, brat njegov: »Komu zapustiš imetje, o, brat moj, komu zapustiš imetje, o, Štefanček moj?«	Zâ imon trit dar prûadr, dar prûadr shain: »Bamon (wem) schofâschtú dâ giâtr, o prûadr main Bamon schofâschtú dâ giâtr, o Schtêfonlain main?«	Zu ihm tritt der Bruder, der Bruder sein: »Wem verschaffst du die Güter, o Bruder mein? Wem verschaffst du die Güter, o Stephanlein mein?«
	»Tebi ga ne bom zapustil, o, brat moj, ti ga ne moreš upravljati, ti si premlad!«	»Ich bil shâ diâr et schofm, o prûadr main, Dú mugâscht shâ et regiarn, dú pischt zâ jûnk!«	»Ich will sie dir nicht verschaffen, o Bruder mein, du kannst sie nicht regieren, du bist zu jung!«
25	Zbolel je Štefan, Štefanček, k njemu stopi ljuba, preljuba njegova: »O, Štefan, ležiš mar težko bolan, o, Štefan, ležiš mar na smrtni postelji? O, Štefan, katere rane te bolj bole,	Drkronkæt ischt dar Schtêfon, dar Schtêfonlain, Zâ imon trit dai liêbâ, dai liêbischâ shain: »O Schtêfon ligâschtú in shbâran (schweren) kronkhaitan, O Schtêfon ligâschtú in toadâschpetan (am Totenbett)? O Schtâfon, belâ bûntan (welche Wunden) tûant diâr mear bea (weh),	Erkrankt ist der Stephan, das Stephanlein, zu ihm tritt die Liebste, die Liebste sein: »O Stephan, liegst du in schwerer Krankheit, o Stephan, liegst du auf dem Totenbett? O Stephan, welche Wunden tun dir mehr weh,
30	zbadajoče ali kljuvajoče?« »Ko kljuvajočih ne bi bilo, o, ljuba moja, me za zbadajoče ne bi skrbelo! Komu bom dal imetje svoje? Dal ga bom Mariji in ljubi svoji.	Dâ gâschtochânân ôdr dâ gâhokâtan?« »Ben et dâ gâhokâtan bâraitan (waren), o liêbai main Ûm dâ gâschtochânân bârait miârs et! Bamon bil ich gâbm dâ giâtr main? Ich bil shâ gâbm Maria ûnt dâr liêbm main.	Die gestochenen oder die gehackten?« »Wenn die gehackten nicht wären, o meine Liebe um die gestochenen wâr's mir nicht! Wem wil ich geben meine Güter? Ich wil sie geben der Maria und der Liebsten mein.
35	En del bom dal ljubi svoji, ona ni vprašala po imetju mojem, ljuba je vprašala po ranah svojih, po kljuvajočih in zbadajočih. Mariji bom zapustil stopničke široke,	Oin toil bil ich gâbm dâr liêbm main, Dai hot et gewrûgæt (gefragt) ûm di giâtr main, Dai liêbâ hot gewrûgæt ûm di bûntan main, Ûm dâ gâhokâtan ûnt dâ gâschtochânân. Maria bil ich schofm oin schtiâglain proit (breite Stiege).	Einen Teil wil ich geben der Liebsten mein, die hat nicht gefragt nach meinen Gütern, die Liebste hat gefragt nach meinen Wunden, nach den gehackten und den gestochenen. Maria wil ich verschaffen eine breite Stiege.
40	stopničke iz zlata in marmorja. In kdor na stopničke bo stopil, bo name pomislil. Bog mu bodi milostljiv!«	Oin schtiâglain won gólt (Gold) ûnd marmâlschtoin. Ûnd bear (wer) af dos schtiâglain brt trâtan, Brt af mi gâdenkân. Gót shòl mon puârmharzik (barmherzig) shain.«	Eine Stiege aus Gold und Marmorstein. Und wer auf die Stiege wird treten, wird meiner gedenken. Gott soll ihm barmherzig sein.«

25. Snubec

Dar wraimon

Freier

1	Kako zgodaj vstane Lucija lepa! Le kako zjutraj zgodaj vstane, opravi se zelo lepo, rada bi se omožila.	<i>Biə wriə ischt aüf Lúzaia (Luzia) schean.</i> <i>Lai (nun) biə shi schmoarönsch wriə aüfschteat,</i> <i>Shi légæt shi guər scheanai uən,</i> <i>Shi tünait (thät) shi gearn wrhairötän,</i>	Wie früh ist auf Luzia schön! Wohl wie sie morgens früh aufsteht, sie kleidet sich gar schön an, sie tät sich gern verheiraten.
5	In prišel je snubec lep. Pripravijo poroko lepo, grejo v cerkvice belo, poroči ju župnik črn. In domov gresta ženin in nevesta.	<i>Ünd hin ischt kām dar wraimon schean.</i> <i>Shai richtänt uən dā hoachzait schean,</i> <i>Shai ziächänt ahin zən kīrchlain bais,</i> <i>Shai luəsänt shich kōnän (trauen) won pforar shbuərz.</i> <i>Ünd hoim do ziächänt dā prautlaitə.</i>	Und hin ist gekommen der Freier schön. Sie richten aus die Hochzeit schön, sie ziehen dahin zum weißen Kirchlein, sie lassen sich trauen vom schwarzen Pfarrer. Und heim da ziehen die Brautleute.
10	Tako reče snubec lep: »Le jejte in pijte, moji svatje, da bo to morala tudi moja lepa nevesta!« Odide ven na vrt svoj, pade na kolena:	<i>Ashödo schprichət dar wraimon schean:</i> <i>»Nüə asət ünd trinkət, mainə hoachzaitlaitə,</i> <i>Shö neatət (nöthigt) iər miər mein schenai praut ä!«</i> <i>Ar ziächət aüs in an guärtə shain (seinen Garten),</i> <i>Ar wolət (fällt) nīdr aüf shain dā kniä:</i>	Also da spricht der Freier schön: »Nun eßt und trinkt, meine Hochzeitsleute, so nötigt ihr mir meine schöne Braut auch!« Er zieht hinaus in seinen Garten, er fällt nieder auf seine Knie:
15	»O, Bog, o, Bog, v nebesih visoko, prisluhni glasku drobnemu, naj ostanem pri svoji nevesti, ali naj grem v tujo deželo?« V oblačkih visoko zasliši droben glasek:	<i>»Och göt, och göt won himl hoach,</i> <i>Shö luəs dü hearn a schtimlain kloin,</i> <i>Shöl i's plaibm pai mainər prautə</i> <i>Ödər shöl i's geän in wremai (fremde) lont?«</i> <i>In belklain (Wölklein) hoach heart ar a schtimlain kloin:</i>	»Ach Gott, ach Gott vom Himmel hoch, so laß du hören ein Stimmlein klein, soll ich es bleiben bei meiner Braut, oder soll ich es gehen in fremde Länder?« In Wolken hoch hört er ein Stimmlein klein:
20	»Pojdi v tujo deželo, tak zapusti svojo lepo nevesto!« Naokrog je rajžal sedem celih let, sedem celih let, sedem celih dni. In vrnil se je snubec lep.	<i>»Dü shölscht əs geän in wremai lont,</i> <i>Shö luəs dü plaibm dain scheanai praut!«</i> <i>Ar ischt ümə garaishət shībm gonzai juər,</i> <i>Shībm gonzai juər, shībm gonzə tūgə</i> <i>Ünd hintrshi (zurück) 'scht kām dar wraimon schean.</i>	»Du sollst es gehen in fremde Länder, so laß du bleiben deine schöne Braut!« Er ist herumgereist sieben ganze Jahre, sieben ganze Jahre, sieben ganze Tage. Und zurück ist gekommen der Freier schön.

(Pri petju se vsak verz ponovi.)

Perz v Svetlem Potoku.

Ob vrnitvi se ne da prepoznati, temveč le prosi za mesto pod stopnicami. Tam živi mnogo let. Ob smrti zapusti pismo, v katerem razkrije svoje ime in se izrecno zahvali, da so z njim tako dobro ravnali, ter za repo, s katero so mu stregli. Stara pevka je konec lahko povedala le v prosti prozi.

26. Veliki grešnik

Der shindar groas

Der große Sünder

1. Kako zgodaj vstane grešnik velik!	<i>Biə wriə ischt aüf dar shindar groas,</i>	Wie früh ist auf der große Sünder!
Kako zgodaj vstane grešnik velik!	<i>Biə wriə ischt aüf dar shindar groas,</i>	Wie früh ist auf der große Sünder!
O, Jezus, ti usmiljeni!	<i>O Jêshisch dü puərmharzigr!</i>	O Jesus, barmherziger!
2. : Gre tja po poti široki, :	: <i>Ar ziəchət ahin am bāgə (Wege) proit,</i> :	: Er zieht dahin am breiten Wege, :
o, Jezus, ti usmiljeni!	<i>O Jêshisch dü puərmharzigr!</i>	o Jesus, barmherziger!
3. : In sreča ga ljubi Bog. :	: <i>Unt imon pəgəgnt dar liəbə gót :</i>	: und ihm begegnet der liebe Gott. :
O, Jezus, ti usmiljeni!	<i>O Jêshisch dü puərmharzigr!</i>	O Jesus, barmherziger!
4. : »Kam pa kam, ti grešnik velik?« :	: <i>»Buhin, buhin dü shindar groas?« :</i>	: »Wohin, wohin, du großer Sünder?« :
O, Jezus, itn.	<i>O Jêshisch u.s.w.</i>	O Jesus, u.s.w.
5. : »Daleč grem, a ne vem, kam. :	: <i>»I gean əs ahin, i bois (weiß) et bu (nicht wohin). : </i>	: »Ich gehe dahin, ich weiß nicht wohin. :
O, Jezus, itn.	<i>O Jêshisch u.s.w.</i>	O Jesus, u.s.w.
6. : Velik greh sem storil, :	: <i>A groasai shintə (Sünde) hon i gətuən, : </i>	: Eine große Sünde habe ich getan, :
o, Jezus, itn.	<i>O Jêshisch u.s.w.</i>	Oo Jesus, u.s.w.
7. : ubil sem očeta in mater, :	: <i>Drshlūgn hon i main wuətr unt müətr, : </i>	: erschlagen habe ich meinen Vater und meine Mutter, :
o, Jezus, itn.	<i>O Jêshisch u.s.w.</i>	o Jesus, u.s.w.
8. : sestra in brat sta mi komaj ušla. :	: <i>Də shbeshctr unt prūədr ischt miər kamór (kaum) entgean. : </i>	: die Schwester und der Bruder ist mir kaum entgangen. :
O, Jezus, itn.	<i>O Jêshisch u.s.w.</i>	O Jesus, u.s.w.
9. : Očeta sem pokopal za hišnimi vrati, :	: <i>In wuətr hon i pəgrūbm hintr də haüshntir : </i>	: Den Vater habe ich hinter der Haustür vergraben, :
o, Jezus, itn.	<i>O Jêshisch u.s.w.</i>	o Jesus, u.s.w.
10. : mater sem pokopal za vrati izbe.« :	: <i>Də müətr hon i pəgrūbm hintr də schtūmbtīr.« :</i>	: die Mutter habe ich hinter der Stubentür begraben.« :
O, Jezus, itn.	<i>O Jêshisch u.s.w.</i>	O Jesus, u.s.w.
11. : Tako govori ljubi Bog: :	: <i>Ashódre (also) schprichət dar liəbə gót: : </i>	: Also spricht der liebe Gott: :
O, Jezus, itn.	<i>O Jêshisch u.s.w.</i>	O Jesus, u.s.w.
12. : »Pojdi na visoko goro, :	: <i>»Shó ziəch əs dü af an hoachn park (Berg), : </i>	: »So ziehe du auf den hohen Berg, :
o, Jezus, itn.	<i>O Jêshisch u.s.w.</i>	o Jesus, u.s.w.
13. : tam poklekni pod oljko zeleno, :	: <i>Dört kniənəschtü nīdr üntr an êlpām (Ölbaum) griən. : </i>	: dort kniest du nieder unter dem grünen Ölbaum, :
o, Jezus, itn.	<i>O Jêshisch u.s.w.</i>	o Jesus, u.s.w.
14. : in kleči tam triintrideset let!« :	: <i>Unt kniənəscht dört draiündraisik juər!« :</i>	: und kniest dort dreiunddreißig Jahre!« :
O, Jezus, itn.	<i>O Jêshisch u.s.w.</i>	O Jesus, u.s.w.

15. : In prišel je ljubi Bog: : O, Jezus, itn.	: <i>Únt hin ischt kâm dar liabə gót:</i> : <i>O Jêshisch</i> u.s.w.	: Und hin ist gekommen der liebe Gott: : O Jesus, u.s.w.
16. : »Vstani, vstani, ti grešnik velik, : o, Jezus, itn.	: » <i>Schtea aüf, schtea aüf dü shindar groas,</i> : <i>O Jêshisch</i> u.s.w.	: »Steh auf, steh auf, du großer Sünder, : o Jesus, u.s.w.
17. : vsi tvoji grehi so ti odpuščeni!« : O, Jezus, itn.	: <i>Olə dainə shintn hent (sind) diər nochgəluəsn!</i> « : <i>O Jêshisch</i> u.s.w.	: alle deine Sünden sind dir erlassen!« : O Jesus, u.s.w.
18. : »Resnično več ne morem vstati, : o, Jezus, itn.	: » <i>I mug əs barlain (wahrlich) et mear aüfshctean,</i> : <i>O Jêshisch</i> u.s.w.	: »Ich kann wahrlich nicht mehr aufstehen, : o Jesus, u.s.w.
19. : moji prstki ^[206] so že koreninice pognali, : o, Jezus, itn.	: <i>Mainə zeachlain (Zehen) hont bîrzlain (Wurzeln) gəwosət (gefasst) schón,</i> : <i>O Jêshisch</i> u.s.w.	: meine Zehen haben schon Wurzeln gefaßt, : o Jesus, u.s.w.
20. : moji prstki ^[207] so pognali brstiče, : o, Jezus, itn.	: <i>Mainə nêgəlain traibənt schislinglain (Schößlein),</i> : <i>O Jêshisch</i> u.s.w.	: meine Finger treiben Schößlinge, : o Jesus, u.s.w.
21. : moje srčeece je s peskom zasuto, : o, Jezus, itn.	: <i>Main harzle ischt mit shontə (Sand) wərishn (bedeckt)</i> : <i>O Jêshisch</i> u.s.w.	: mein Herz ist mit Sand verschüttet, : o Jesus, u.s.w.
22. : moja glavico pokriva zelen mah.« : O, Jezus, itn.	: <i>Main hâptle (Haupt) trügət griənəs miəsch (Moos).«</i> : <i>O Jêshisch</i> u.s.w.	: mein Haupt trägt grünes Moos.« : O Jesus, u.s.w.
23. : »Vstani, vstani, ti grešnik velik, : o, Jezus, itn.	: » <i>Schtea aüf, schtea aüf dü shindar groas,</i> : <i>O Jêshisch</i> u.s.w.	: »Steh auf, steh auf, du großer Sünder, : o Jesus, u.s.w.
24. : vsi tvoji grehi so ti odpuščeni!« : O, Jezus, itn.	: <i>Olə dainə shintn hent diər wrzichn!</i> « : <i>O Jêshisch</i> u.s.w.	: alle deine Sünden sind dir verziehen!« : O Jesus, u.s.w.
25. : Grešnika prime za belo roko, : o, Jezus, itn.	: <i>Ar wosət (fasst) in shindar, pai bair hont,</i> : <i>O Jêshisch</i> u.s.w.	: Er faßt den Sünder bei weißer Hand : o Jesus, u.s.w.
26. in ga popelje v nebesa visoko, in ga popelje v nebesa visoko, o, Jezus, ti usmiljeni!	: <i>Únt wiərət (führt) in aüchn (hinauf) in himl hoach,</i> <i>Únt wiərət in aüchn in himl hoach,</i> <i>O Jêshisch dü puərmharzigr!</i>	: und führt ihn hinauf in den Himmel hoch, und führt ihn hinauf in den Himmel hoch, o Jesus, barmherziger!

Perz v Svetlem Potoku.

V drugi **Perzovi** različici manjka osemnajsta kitica. Zaključek za kitice 24–26 se glasi:

»Tvoji grehi so ti odpuščeni vsi.«	» <i>Dainə shintn hent diər wrzichn ole.</i> «	»Deine Sünden sind dir alle vergeben.«
In vstane grešnik velik,	<i>Únt aüf nîe schteat dar shindar groas,</i>	Und nun steht der großer Sünder auf,
gresta gor v nebesa,	<i>Shai zîəchənt ahin in hoachn himl,</i>	sie ziehen in den Himmel hinauf,
o, Jezus itn.	<i>O Jêshisch</i> u.s.w.	o Jesus u.s.w.

[206] Prsti na nogah. Op. ur.

[207] Prsti na rokah. Op. ur.

27. Regina in Jezus

Regina und Jesus

1	Tam je en vrtič, z rožami je posejan, po njem špencira devica v snežnobeli obleki. Rože nabira in zelen majaron: »Dobro jutro, ti mladenič, ti najlepši moj!«	<i>Won dōrt do schteat oin gartle (Gärtchen) mit roashan ischts uəngəshān (angesäet), Darain schpozirt oin jūnkwrā mit oin shneabaisən kloit. Shi tūt dā roashan prachən unt grīənən majoran. »Gūt moarn dū jinglink, dū ołrscheanschr main!«</i>	Dort steht ein Gärtchen, mit Blumen ist es angesät, darin spaziert eine Jungfrau mit einem schneeweißen Kleid. Sie tut die Blumen brechen und grünen Majoran: »Guten Morgen, du Jüngling, du allerschönster mein!«
5	Poda mu šopek zelenega majarona. »Hvala lepa, ti devica, ti najlepša moja!« »Kako si vstopil v moj cvetlični vrt? Moje duri so zaklenjene, moji zidovi tako visoki!« »Zame nobene duri niso zaklenjene, zame nobeni zidovi niso previsoki!«	<i>Shi roichət imon oin peschle (Sträußchen) mit grīənən majoran. »Schean donk, dū jūnkwrā, dū ołrscheanschr main!« »Bu pischt dū ingəkām in main roashənguərt? Mainə tīrən hent (sind) wrschlösən, mainə māuern hent zə hoach!« »Miər hent koinə tīrn wrschlösən, miər hent koinə māuern zə hoach!«</i>	Sie reicht ihm ein Büschlein mit grünem Majoran. »Schönen Dank, du Jungfrau, du allerschönste mein!« »Wo bist du hereingekommen in meinen Blumengarten? Meine Türen sind verschlossen, meine Mauern sind zu hoch!« »Mir sind keine Türen verschlossen, mir sind keine Mauern zu hoch!«
10	»Kako ti je, devica, ime, ime?« »Ime mi je Regina!« »Kako ti je, mladenič, ime, ime?« »Ime mi je: gospod Jezus, tako mi je ime.« »Če ti je ime gospod Jezus, potem si Božji sin!«	<i>»Biə hoisət jūnkwrā, dain nāmə, dain nāmə?« »Main namə dar hoifət Regina. Biə hoifət jinglink dain namə, dain namə?« »Main namə dar hoifət: hear Jesus hoifət main nam.« »Ben dain namən hoifət hear Jesus, shó pischt dū gótisch shūn!«</i>	»Wie heißt, Jungfrau, dein Name, dein Name?« »Mein Name, der heißt Regina! Wie heißt, Jüngling, dein Name, dein Name?« »Mein Name heißt: Herr Jesus, heißt mein Name.« »Wenn dein Name Herr Jesus heißt, so bist du Gottes Sohn!«

Schröer, 459 in naslednja. Pomešani sta knjižna nemščina in narečje.

28. Kine (Regina)

Kīne

Regine

1	Kako zgodaj vstane lepa Kine! Le kako zjutraj zarana vstane, postelje svojo posteljico belo, opravi se, zapoje lepo:	<i>Biə wriə ischt aif dai scheanə Kīne. Lai biə shi schmoarōnsch wriə aifschteat, Shi petət aif ir petle bais, Shi hēwət uən, shi shingət schean:</i>	Wie früh ist auf die schöne Kine! Wohl wie sie morgens früh aufsteht, sie bettet auf ihr weißes Bettlein, sie hebt an, sie singt schön:
5	»Čemu postiljam svojo posteljico belo, če pri meni moj mož ne spi?	<i>»Bai (wozu) pet ich aif main petle bais, Ben pai miər main hear (Gatte) et shlüfm (schlafen) tūt?»</i>	»Warum bette ich auf mein weißes Bettlein, wenn bei mir mein Herr nicht schlafen tut?«

	On pri drugih ženskah spi.«	<i>Pai ondrn baibrn shlúfæt ar.</i> «	Bei anderen Weibern schläft er.«
	In to sliši njen mož:	<i>Únt dos drhearæt dær hear ír:</i>	Und das hört ihr Herr:
	»Kaj poješ tako, ti lepa Kine?«	<i>»Bai shingæscht ashó dú scheanai Kíne?«</i>	»Warum singst du also, du schöne Kine?«
10	»Jaz pojem tako, kot pesmica pravi in gre.«	<i>»I shing biä 's liædlain schteat únt geat.«</i>	»Ich singe, wie es im Liedlein steht und geht.«
	»Tak pojdiva skupaj ven na špancir,	<i>»Shó gean biær poidai ból aúsn schpozírn,</i>	»So gehen wir beide wohl draußen spazieren,
	ven na špancir h kostnici!«	<i>Ból aúsn schpozírn zær poinschtûbm (Beinhaus)!«</i>	wohl draußen spazieren zum Beinhaus!«
	»Ah ne, ah ne, moj lepi mož,	<i>»Lai et, lai et (ach, nicht) main scheandr hear,</i>	»Wohl nicht, wohl nicht, mein schöner Herr,
	ne grem ven na špancir.«	<i>I gean et aúsn schpozírn.«</i>	ich gehe nicht draußen spazieren.«
15	Vpraša jo prvokrat,	<i>Ar wrúgæt shæ dai earschtæ wuært (mal),</i>	Er fragt sie das erste Mal,
	vpraša jo drugokrat:	<i>Ar wrúgæt shæ dai zboitæ wuært:</i>	er fragt sie das zweite Mal:
	»Tak pojdiva skupaj ven na špancir!«	<i>»Shó gean biær poidai ból aúsn schpozírn!«</i>	»So gehen wir beide wohl draußen spazieren!«
	Zelo lepo se opravi,	<i>Shi lêget shi guær scheanai uæn,</i>	Sie legt sich gar schön an,
	gresta ven na špancir,	<i>Shai geangónt poidai aúsn schpozírn,</i>	sie gehen beide draußen spazieren,
20	prav ven na špancir h kostnici.	<i>Ból aúsn schpozírn zær poinschtûbm.</i>	wohl draußen spazieren zum Beinhaus.
	Vodi jo prav v kostnico,	<i>Ar wiæræt (führt) shai ból in dæ poinschtûbe,</i>	Er führt sie wohl in das Beinhaus,
	duri zapre trdno,	<i>Ar schpearæt dæ toaræ ból weschtæ züæ,</i>	er sperrt die Tore wohl feste zu,
	hišo na vseh štirih vogalih zažge:	<i>Ar zintæt dos haüsch af ol wiær ekn uæn:</i>	er zündet das Haus an allen vier Ecken an:
	»Tak gori, tak gori, lepa Kine!	<i>»Shó prin (brenne), shó prin, scheanai Kíne!</i>	»So brenne, so brenne, schöne Kine!
25	Zdaj poj, zdaj poj, lepa Kine!«	<i>Núe shing, núe shing, schenai Kíne!«</i>	Nun singe, nun singe, schöne Kine!«
	»O mož, o mož, ti ljubi moj,	<i>»O hear, O hear, dú liæbr main,</i>	»O Herr, o Herr, du mein lieber,
	usmili se me še enkrat!	<i>Drpuærm (erbarm) di nóch a wuært íbr mi!</i>	erbarme dich noch einmal meiner!
	Če že zame usmiljenja nimaš,	<i>Ben dú schön íbr mi koin drpuærm et hoscht,</i>	Wenn du schon für mich kein Erbarmen nicht hast,
	se vendar usmili svojega mladega sina!«	<i>Sho drpuærm di dóch íbr dain jüngæn shün!«</i>	so erbarme dich doch deines jungen Sohnes!«
30	»Zate nimam nobenega usmiljenja več,	<i>»I hon íbr di koin drpuærm et mear,</i>	»Ich habe für dich kein Erbarmen nicht mehr,
	in kdor bo tvojega mladega sina hotel imeti,	<i>Únd bear dain jüngæn shün brt bel (wird wollen) hübm,</i>	und wer deinen jungen Sohn wird haben wollen,
	ta bo zanj že poskrbel!«	<i>Dar brt 'n schön wrshoargn!«</i>	der wird ihn schon versorgen!«
	Spet se je vrnil lepo domov,	<i>Ar ziæchat bídr schean hinttrshi hoim,</i>	Er zieht wieder schön zurück nach Hause,
	tako trpeč, tako žalosten.	<i>Shó loidigær, shó traürigær.</i>	(als ein) so Leidiger, so Trauriger.
35	In ko je domov prišel,	<i>Únd biæ ar hoim ischt kâm,</i>	Und wie er heim ist gekommen,
	doma joče njegov mladi sin,	<i>Ahoimæ boint (weint) shain jüngær shün,</i>	daheim weint sein junger Sohn,
	njegov sin, ki joče vedno bolj.	<i>Shain shün dar boint dúch érigær (immer ärger).</i>	sein Sohn, der weint immer ärger.
	Vzame svojega mladega sina,	<i>Ar námæt har shain jüngæn shün,</i>	Er nimmt her seinen jungen Sohn,
	nese ga tja h kostnici.	<i>Ar trúgæt ín hin zær poinschtûbm.</i>	er trägt ihn hin zum Beinhaus.
40	Tam je našel kapelico,	<i>Ahant hot ar wún (gefunden) a kopælain,</i>	Dort hat er gefunden eine Kapelle,
	v njej je lepa Kine:	<i>Atin (darin) do ischt dai scheanæ Kíne:</i>	darin da ist die schöne Kine:
	»Tak podoji, tak podoji svojega mladega sina,	<i>»Shó têt (säuge), shó têt dain jüngæn shün,</i>	»So säuge, so säuge deinen jungen Sohn,
	če že zame usmiljenja nimaš,	<i>Ben dú schön íbr mi koin drpuærm et hoscht,</i>	wenn du schon für mich kein Erbarmen nicht hast,
	se vendar usmili svojega mladega sina!«	<i>Shó drpuærm di íbr dain jüngæn shün!«</i>	so erbarme dich deines jungen Sohnes!«
45	»O mož, o mož, o ljubi moj,	<i>»O hear, o hear, o liæbr main,</i>	»O Herr, o Herr, o mein lieber,

tebe se usmiliti ne morem	<i>I kon mi et drpuarm ðbr di,</i>	ich kann mich deiner nicht erbarmen,
in tudi ne tvojege mladega sina.	<i>Und a net ðbr dain júngən shún.</i>	und auch nicht meines jungen Sohnes.
Kako naj podojim tvojege mladega sina?	<i>Bið bil i têt dain júngən shún?</i>	Wie will ich säugen deinen jungen Sohn?
Moje prsi so opečene!«	<i>Mainə prischtə hent miər wrprin (verbrannt)!«</i>	Meine Brüste sind mir verbrannt!«

Tomitsch v Gornjem Mozlju.

28a. Kine (Regina)

Kine

Regina

1 Kako zgodaj vstane lepa Kine!	<i>Bið wriə ischt aúf dai scheanə Kine,</i>	Wie früh ist auf die schöne Kine!
Lepo se pokriža, lepo se umije,	<i>Shi kraizigət shi schean, shi drbúgət (wäscht) shi schean,</i>	Sie bekreuzigt sich schön, sie wäscht sich schön,
opravi se zelo lepo,	<i>Shi légət shi guər scheanai uən,</i>	sie zieht sich gar schön an,
postelje svojo posteljico belo,	<i>Shi petət aúf ír petle bais,</i>	sie bettet auf ihr weißes Bettlein,
5 nato pa zapoje tako:	<i>Shi shingət úbr lai a shó</i> (nur so):	sie singt aber wohl also:
»Zakaj postiljam svojo posteljico belo,	<i>»Bai pet i aúf main petle bais,</i>	»Warum bette ich auf mein weißes Bettlein,
če moj mož doma ne spi?	<i>Ben main hear ahoimət et shlúfət?</i>	wenn mein Herr daheim nicht schläft?
Spi tam gori v Ljubljani beli,	<i>Ar shlúfət atóbm pai Loiboch bais,</i>	Er schläft da droben im weißen Laibach,
v Ljubljani beli, pri lepih gospeh,	<i>Pai Loiboch bais, pai scheanən wrágn (Frauen),</i>	im weißen Laibach bei schönen Frauen,
10 pri lepih gospeh, pri Marjetici.«	<i>Pai scheanən wrágn, pai Mogreatizlain (Margrethen).«</i>	bei schönen Frauen, bei Margrethen.«
In to sliši njen mož:	<i>Und dos drhearət dər hear ír:</i>	Und das hört ihr Herr:
»Kaj poješ tako, lepa Kine?«	<i>»Bai shingəscht ashó dú scheanai Kine?«</i>	»Warum singst du also, schöne Kine?«
»Jaz pojem tako,	<i>»I shing əs jo lai a shó,</i>	»Ich singe es ja wohl also,
kot pesmica pravi in gre.«	<i>Lai bias in liədlain schteat unt geat.«</i>	wohl wie es im Liedlein steht und geht.«
15 Tako govori njen mož:	<i>Ashó do scliprichət dər hear ír:</i>	Also spricht da ihr Herr:
»Ti lepa Kine, ljuba moja,	<i>»Dú scheanai Kine, liəbai main,</i>	»Du schöne Kine, meine liebe,
tak obleci nedeljsko obleko,	<i>Shó lég əs uən dos shúntogainə gəbantle (Sonntagsgewand),</i>	so lege an das Sonntagsgewand,
danes greva ven na špencir!«	<i>Biər wuərn (fahren) haint aúsn afn schponzír (Spaziergang)!«</i>	wir fahren heute aus auf den Spaziergang!«
»Raje ne, raje ne, ti moj mož,	<i>»Ból et (wohl nicht), ból et, dú hear main,</i>	»Wohl nicht, wohl nicht, du mein Herr,
20 to ni v navadi tako,	<i>Es ischt əs et dr prách (Brauch) ashó,</i>	es ist es nicht der Brauch also,
da mlade žene gredo na špencir.«	<i>As júngə baibr geant schpozírn.«</i>	daß junge Weiber gehen spazieren.«

»Obleci se, obleci se, ti lepa Kine!«	»Lêg di uən, lêg di uən, dû scheanai Kîne!«	»Zieh dich an, zieh dich an, du schöne Kine!«
Sedla sta na voz lep,	<i>Shai shizənt aüchn afn búgm (Wagen) schean,</i>	Sie setzen sich hinauf auf den schöne Wagen,
odpeljala sta se k peči.	<i>Shai wuərant ahin zən hoizôwm (Heizofen).</i>	sie fahren dahin zum Heizofen.
25 Zakuril je peč veliko,	<i>Ar luət (lässt) uənhoizən dan ôwm groas,</i>	Er läßt anheizen den großen Ofen,
vanjo je vrgel svojo lepo Kine.	<i>Ar tüet in pôlən (hineinwerfen) shain scheanai Kîne.</i>	er tut hineinwerfen seine schöne Kine.
Čez nekaj časa je mrtva bila	<i>Îbr a kloin bailə 'scht shi toat gəbân (gewesen).</i>	Über eine kleine Weile ist sie tot gewesen,
in ven je poletela snežnobela golobica;	<i>Ûnd aüsar 'scht gəwlôchn a shneabaisai taübə,</i>	und heraus ist geflogen eine schneeweiße Taube;
zletela je gor na srednje okno.	<i>Shi wliəchət aüchn zan mitrn wanschtr (Mittelfenster).</i>	sie fliegt hinauf zum mittleren Fenster.
30 Tako govori ničvredni mož:	<i>Ashó do schprichət dr z'nichtə (nichtsnutze) hear:</i>	Also spricht da der nichtsnutzige Herr:
»Kdo mi bo podojil mladega sina?«	»Lai bear brt miər tētn (säugen) dan jüngən shün?«	»Wohl wer wird mir säugen den jungen Sohn?«
Tako govori snežnobela golobica:	<i>Ashó do schprichət shneabaisai taübə:</i>	Also spricht da die schneeweiße Taube:
»Kdor ga bo hotel imeti,	»Lai bear brt 'n bel (wer ihn wird wollen) hūbm,	»Wohl wer ihn wird haben wollen,
ta ga bo podojil.«	<i>Lai dar brt 'n tētn.«</i>	wohl der wird ihn säugen.«

29. O turški vojni Vom Türkenkriege

1. : Na Ogulinskem je gozdiček zelen. :	: <i>In Ogulina pôdn schteat a bandle (Wäldchen) griən</i> :	: Auf Oguliner Boden steht ein grünes Wäldchen. :
2. : In pred njim je ozka steza. :	: <i>Ûnd wîr (davor) do lîgət a shmuəlr schtaik.</i> :	: Und davor liegt ein schmaler Steg. :
3. : Po njej gre mlad soldat. :	: <i>Druən do láfət a jünger sölduət,</i> :	: Darüber läuft ein junger Soldat. :
4. : Sredi gozdička stoji kapelica. :	: <i>In mitn baudlain schteat a kopeləlain</i> :	: Mitten im Wäldchen steht eine Kapelle. :
5. In iz nje se oglasi sveta, sveta devica šent Barbara:	<i>Ûnd aüsar märt (meldet) shich dai hailigə, Dai hailigə jümkwrâ schain Barbara:</i>	Und daraus meldet sich die heilige, die heilige Jungfrau Sankt Barbara:
6. : »Kam pa kam, ti mladi soldat?« :	: »Buhin, buhin dû jünger sölduət?« :	: »Wohin, wohin, du junger Soldat?« :
7. : »Iti moram v veliko vojsko, v veliko vojsko, na Turško.« :	: »Ich müəs əs geən ins groasə hêr, Ins groasə hêr, ins türçischə.« :	: »Ich muß es gehen ins große Heer, ins große Heer, ins türkische.« :
8. : »Kdaj se vrneš spet domov?« :	: »Nar benə (wann) kiməschü hintršhi (zurück) hoim?« :	: »Wann kommst du wohl zurück nach Hause?« :

9. : »Na Ogulinskem stoji lipica zelena, :	: » <i>In Ogulina pôdn schteat a lintle griæn, :</i>	: »Auf Oguliner Boden steht eine grüne Linde, :
10. : na Ribniškem stoji brest, :	: <i>In Reifnizar pôdn schteat an ulmaindr schtók (Ulmenbaum) :</i>	: auf Reifnitzer Boden steht ein Ulmenbaum, :
11. ko veje druga drugo dosežejo, takrat se spet vrnem domov.	<i>Ben dæ escht (Äste) zænondr brnt roichæn, Denær kim i bîdr hintsrshi hoim.</i>	wenn die Äste zueinander werden reichen, dann komme ich wieder zurück nach Hause.
12. Druga druge dosegle ne bodo nikdar več, in vrnil se tudi ne bom nikdar več!«	<i>Zænondr roichæn brnt shai nimærmear, Ûnd hintsrshi kim i â nimærmear!«</i>	Zueinander reichen werden sie nimmermehr und zurück komme ich auch nimmermehr!«
13. »Zatorej misli na sveto, sveto devico šent Barbaro.	» <i>Shó denk dû lai an dai hailigæ, Dai hailigæ jûnkwrâ schain Barbara.</i>	»So denk du wohl an die heilige, die heilige Jungfrau Sankt Barbara.
14. Ona je ob vseh bolnih, ona je ob vseh umirajočih!«	<i>Shi ischt pai of dan kronkn, Shi ischt pai of dan schtarbintn!«</i>	Sie ist bei all den Kranken, sie ist bei all den Sterbenden!«
15. : »In vendar se ne vrnem nikdar več. :	: » <i>Ûnt hintsrshi kim i dôch nimærmear. :</i>	: »Und zurück komme ich doch nimmermehr. :
16. : Turške puške bodo moje svečice, :	: <i>Dæ tírcischn wlintn (Flinten) brnt (werden) malinæ kêrzlain shain. :</i>	: Die türkischen Flinten werden meine Kerzen sein, :
17. : turški psi bodo moji zvončki, :	: <i>Dæ tírcischn hüntæ brnt mainæ gleclain (Glöcklein) shain. :</i>	: die türkischen Hunde werden meine Glocken sein, :
18. : turški žrebci bodo moji pogrebnički. :	: <i>Dæ tírcischn rôsch (Rosse) brnt mainæ pegrêbærlain shain. :</i>	: die türkischen Rosse werden meine Totengräber sein. :
19. Eno me bo pogoltnilo, drugo me bo izpljunilo!«	<i>Dos oinæ brt mi inin trâtn, Dos ondræ brt mi aúsar trâtn!«</i>	Das eine wird mich hinein treten, das andere wird mich heraus treten!«

Tomitsch v Stražnem vrhu.

Z manjšimi odstopanji je bila že natisnjena v nemškem Koledarju za Kranjsko 1889, 64. Perzova druga različica iz Svetlega Potoka ima drugačno zaporedje: kitici 7 sledijo 16–19, 13, 14, 8–12. Kitici 4 sledi: »*Nar bos wr a hailont ischt atinæ* (drinnen = notri) *do?*« [= Kaj je bilo notri?], v devetem verzu namesto *lintle griæn* [= lipica zelena] piše *oichaindr schtók* [= brest kriv], v desetem *ulmaindr schtók* | *aibaindr pâm* (Eibe = tisa) [= brest kriv | drevo tise] in v šestnajstem *wlintn* | *sablæ* [= puške | sablje]. Kitica 15 manjka.

30. Sv. Barbara St. Barbara

1 »Lepa Barbara, lepa hčerkica, tak daj, Barbara, omoži se!«	» <i>Scheanæs Wawarle (Barbara), scheanæs teachtrle, Shó túæ di, Wawarle, wrhairotæn!«</i>	»Schöne Barbara, schönes Töchterlein, so tue dich, Barbara, verheiraten!«
»Omožila se ne bom, mati, nikdar, gospod Jezus Kristus je moj ženin,	» <i>Wrhairotæn bil ich mich, müætr, nimmear; Hear Jêshû Krischt ischt main praitigom,</i>	»Verheiraten will ich mich, Mutter, nimmermehr; Herr Jesus Christus ist mein Bräutigam,
5 mati Marija je moja vodnica!«	<i>Müætr Maria ischt main wiærarin (Führerin)!«</i>	Mutter Maria ist meine Führerin!«
Prosili so jo drugikrat in tretjikrat:	<i>Shi patait shæ dos zboit ün dritæ wuært (mal):</i>	Sie bitten sie noch ein zweites und ein drittes Mal:
»Tak daj, Barbara, omoži se!	<i>Shó túæ di Wawarle wrhairotæn,</i>	»So tue dich, Barbara, verheiraten!

Zgradili bomo stolp globok,	<i>Biər beln (wollen) pauən oin türn (Thurm) tiəf,</i>	Wir wollen bauen einen tiefen Turm,
vrgli te bomo vanj.	<i>Biər pólən (werfen) di in türn hinain,</i>	wir werfen dich in den Turm hinein.
10 Zgradili bomo stolp širok,	<i>Biər beln pauən oin türn proit,</i>	Wir wollen bauen einen breiten Turm,
dvanajst klafter širok, dvanajst klafter globok!«	<i>Zbelf kloftr proit unt zbelf kloftr tiəf!«</i>	zwölf Klafter breit und zwölf Klafter tief!«
Vrgli so Barbaro v stolp globok,	<i>Shai pólənt Wawarle in türn tiəf,</i>	Sie werfen Barbara in den tiefen Turm,
povzdigne glas in zapoje lepo:	<i>Es héwət (hebt) uən unt shingət schean:</i>	sie hebt an und singt schön:
»Gospod Jezus Kristus je moj ženin,	<i>»Hear Jēshū Krischt ischt main praitigom</i>	»Herr Jesus Christus ist mein Bräutigam,
15 mati Marija je moja vodnica.«	<i>Müətr Maria ischt main wiərarin!«</i>	Mutter Maria ist meine Führerin!«
Tako prosi lepa Barbara:	<i>Shó pitət scheanəs Wawarle:</i>	So bittet die schöne Barbara:
»Tak, zgradite mi line tri:	<i>»Shó pauət miər linən (Fenster) drai,</i>	»So baut mir drei Fenster,
prvo lino tam, kjer sonce vzhaja,	<i>Dai earschtə linə, bu də shün aúfgeat,</i>	das erste Fenster, wo die Sonne aufgeht,
drugo, kjer opoldne stoji,	<i>Dai zboitə, bu shi zə mitúgə schteat,</i>	das zweite, wo sie zu Mittag steht,
20 tretjo, kjer Bogu sledi,	<i>Dai dritə bn shi gót wólgn (folgen) geat,</i>	das dritte, wo sie Gott folgen geht,
tretjo, kjer Bogu sledi.«	<i>Dai dritə, bu shi gót wólgn geat.«</i>	das dritte, wo sie Gott folgen geht.«
Tja gor je poletela snežnobela golobica,	<i>Hinauf ischt gəwólchn a shneabaisai taübə</i>	Hinauf ist geflogen eine schneeweiße Taube
tja gor do nebes.	<i>Pis in dan him hoach.</i>	bis in den Himmel hoch.

Schröer, 495.

31. Lepa hčerkica

Scheans teachtrle

Schönes Töchterchen

Es hiət a müə-tr a bün-dr-scheans teach-tr - le, lai - bes o - lə mo-arn shó schean hot gə - shung.

1. Imela je mater prelepo hčerkico,	<i>Es hiət a müətr a bündrscheans teachtrle,</i>	Es hätt' eine Mutter ein wunderschönes Töchterlein,
ki je vsako jutro tako lepo pela.	<i>Lai bes (welches) olə moarn shó schean hot gəshung</i>	wohl welches alle Morgen so schön hat gesungen.
2. Prišlo je jutro in ni več pela,	<i>'S ischt a moarn umarkām (ein Morgen herangekommen) unt 's hot et mear gəshung,</i>	Es ist ein Morgen gekommen und es hat nicht mehr gesungen,
prav nihče je več slišal ni.	<i>Lai niəmont hot əs mear wrnum.</i>	wohl niemand hat es mehr vernommen.
3. Pri kamrici visijo ključki,	<i>Paim shlúfkamrlain hongənt də shlisəlain,</i>	Beim Schlafkammerlein hängen die Schlüsselein,
mati je prišla h kamrici.	<i>Di müətr ischt kam zən shlúfkamrlain.</i>	die Mutter ist gekommen zum Schlafkammerlein.

4. Šla je vprašat čuvaja mladega, tako govori mati čuvaju mlademu:	<i>Shi ischt gean wrûgæn (fragen) dan bochtar (Wächter) jûnk,</i> <i>Shó schprichæt dæ müætr zæn bochtar jûnk:</i>	Sie ist fragen gegangen den jungen Wächter, so spricht die Mutter zum jungen Wächter:
5. »Hoj čuvaj, ljubi moj, ljubi čuvaj mlad, koga ste spustili mimo?«	<i>»Hoi bochtar, liæbr main, liæbr bochtar jûnk,</i> <i>Lai bemon (wen) hot iær dÛrchluæsn gean?«</i>	»Hoi Wächter, mein lieber, lieber junger Wächter, wohl wen habt ihr durchgehen lassen?«
6. Tako govori čuvaj, čuvaj mlad: »Prav nihče ni šel tu mimo.«	<i>Ashódo schprichæt dær bochtar, bochtar jûnk:</i> <i>»Lai niæmont ischt et do dÛrchgægean.«</i>	Also spricht da der Wächter, Wächter jung: »Wohl niemand ist nicht da durchgegangen.«
7. Šla je vprašat brodarja mladega, tako govori mati brodarju mlademu:	<i>Shi ischt gean wrûgæn dan schifmon jûnk,</i> <i>Shó schprichæt dæ müætr zæn schifmon jûnk:</i>	Sie ist fragen gegangen den jungen Schiffsmann, so spricht die Mutter zum jungen Schiffsmann:
8. »Hoj brodar, ljubi moj, ljubi brodar mlad, koga ste prepeljali čez?«	<i>»Hoi, schifmon, liæbr main, liæbr schifmon jûnk,</i> <i>Lai bemon hot iær îbrgæwiæræt (übergeführt) do?«</i>	»Hoi Schiffsmann, mein lieber, lieber junger Schiffsmann, wohl wen habt ihr da hinübergeführt?«
9. Tako reče brodar, brodar mlad: »Prav nikogar nisem prepeljal čez.«	<i>Ashódo schprichæt dær schifmon, schifmon jûnk:</i> <i>»Lai niæmont hon i et îbrgæwiært.«</i>	Also spricht da der Schiffsmann, Schiffsmann jung: »Wohl niemanden habe ich nicht hinübergeführt.«
10. Vpraša še enkrat, drugikrat: »Koga ste prepeljali čez?«	<i>Shi wrûgæt nôch a huært (mal), dal ondræ huært;</i> <i>»Lai bemon hot iær îbrgæwiæræt do?«</i>	Sie fragt noch einmal, das zweite Mal: »Wohl wen habt ihr da hinübergeführt?«
11. Materi reče brodar mlad: »Prepeljal sem tistega, ki je prišel.	<i>Zær müætr schprichæt dr schifmon jûnk:</i> <i>»I hon æs gewiæræt, lai bear ischt kâm (gekommen).«</i>	Zur Mutter spricht der junge Schiffsmann: »Ich habe es geführt, wohl wer gekommen ist.
12. Prišla je lepa hčerkica, omožila se ne bo nikdar.	<i>Kâm ischt a scheanæs teachtrle,</i> <i>Hairotn tüæt æs nimmræar.</i>	Gekommen ist ein schönes Töchterlein, heiraten tut es nimmermehr.
13. Oče Jezus Kristus je ženin, mati Marija je vodnica!«	<i>Lai wuætr Jêshû Krischt ischt dær praitigom</i> <i>Dai müætr Maria ischt dæ wiærarin!«</i>	Wohl Vater Jesus Christ ist der Bräutigam, die Mutter Maria ist die Führerin!«

Perz v Svetlem Potoku.

Drugo različico 31a je zabeležil **Tomitsch** v Mozlju z naslovom: »Redovnica«. V njej po kitici 3 piše: *Dos petle ischt schean aufgæpetæt | Schean diærndle lîgæt et dorauß* [= Petelin je lepo zapel, | lepa deklica tam ne leži]. Manjkajo vrstice 2, 1; 3, 1; 7, 2 in kitice 4–6. Toda sklep je pri **Tomitschu** popolnejši, od 12. kitice naprej se pesem glasi:

»Prepeljal sem prelepo deklico, z lepimi črnimi očki, z lepimi rdečimi lički.«	<i>»Îbrgæwiært a bündrscheans diærndle,</i> <i>mit scheanæn shbuærzæn âgælain (Äuglein),</i> <i>mit scheanæn roatæn bangælain.«</i>	»Übersetzt ein wunderschönes Mädchen, mit schönen schwarzen Äugelein, mit schönen roten Wangelein.«
»Oj, hčerka, oj, hčerka ljuba moja, tak pridi še enkrat domov, nate čakajo snubčki.«	<i>»Oi tochter, oi tochter liæbai main,</i> <i>Shó gea dû nôch a wuært hinttrshi hoim</i> <i>(noch einmal zurück heim),</i> <i>auf dainær buærtânt (warten) dæ barwarlain</i> <i>(Werber).«</i>	»Oi Tochter, oi Tochter liebe mein, so geh doch noch ein mal zurück heim, auf dich warten die Bewerber.«
»Jaz ženina že imam, gospod Jezus je moj ženin, Marija je moja vodnica.«	<i>»Ich hon æs schön a praitigom,</i> <i>Hear Jêshisch ischt main praitigom,</i> <i>Maria, ischt main wiærarin!«</i>	»Ich habe schon einen Bräutigam, Herr Jesu ist mein Bräutigam, Maria ist meine Führerin!«

32. Katarina Katharina

1	Kako zgodaj vstane lepa Katrica. Kako zjutraj zarana vstane, pokriža se in se lepo umije, opravi se zelo lepo,	<i>Biə wriə ischt aüf scheanaí Catəriza.</i> <i>Lai biə shi schmoarónsch guər wriə aüfschteat,</i> <i>Shi kraizigət shi ünt drbúgət (wäscht) shi schean,</i> <i>Shi lëgət shi guər scheanaí uən,</i>	Wie früh ist auf schöne Katerina. Wohl wie sie morgens gar früh aufsteht, sie bekreuzigt sich und wäscht sich schön, sie legt sich gar schön an,
5	odpravi se v cerkvico belo, k sveti maši in pridigi. Prav sredi maše pride notri prvi sel: »Pojdi domov, pojdi domov, lepa Katrica,	<i>Shi zïəchət ahin zan kîrchlain bais,</i> <i>Zar hailigən meschə ünt prædigə.</i> <i>Lai biə dā meschə om peschtən 'ischt gəbân</i> (gewesen), <i>Hin du kimət dar earschtə pôtə (Bote):</i> <i>»Geat hoim, geat hoim, scheanaí Catəriza,</i>	sie zieht dahin zum weißen Kirchlein, zur heiligen Messe und Predigt. Wohl wie die Messe am besten ist gewesen, hin kommt da der erste Bote: »Geht heim, geht heim, schöne Katerina,
10	v vaši hiši so ravbarji!« »Tako bodi, tako bodi v Božjem imenu, v Božjem imenu, v Jezusovem imenu. Ne grem od svete maše, od svete maše, od pridige.«	<i>In aiər haüsch hent di råbarlain (Räuber)!«</i> <i>»Shó shaiən shai, shó shaiən shai in gótəsch nûm,</i> <i>In gótəsch nûm, in Jëshisch nûm.</i> <i>I gean et bek (nicht weg) won dar hailign meschə,</i> <i>Won dar hailign mesch, won dar prædigə.«</i>	in eurem Hause sind die Räuber!« »So seien sie, so seien sie in Gottes Namen, in Gottes Namen, in Jesu Namen. Ich gehe nicht weg von der heiligen Messe, von der heiligen Messe, von der Predigt.«
15	In notri pride drugi sel: »Pojdi domov, pojdi domov, lepa Katrica, vaša nova hiša gori!« »Tako bodi v Božjem imenu, v Božjem imenu, v Jezusovem imenu.	<i>Ünd hin du kimət dar zboitə pôtə:</i> <i>»Geat hoim, geat hoim, scheanaí Catəriza,</i> <i>Aiər naiəs haüsch in waiər (Feuer) ischt!«</i> <i>»Shó shai əs nar in gótəsch nûm,</i> <i>In gótəsch nûm, in Jëshisch nûm</i>	Und hin da kommt der zweite Bote: »Geht heim, gebt heim, schöne Katerina, euer neues Haus ist in Feuer!« »So sei es nur in Gottes Namen, in Gottes Namen, in Jesu Namen.
20	Ne grem od svete maše, od svete maše, od pridige.« In notri pride tretji sel: »Pojdi domov, pojdi domov, lepa Katrica, vaš mladi gospod je na smrt bolan!«	<i>I gean et bek won dar hailign mesch,</i> <i>Won dar hailign mesch, won dar prædigə.«</i> <i>Ün hin do kimət dar dritə pôtə:</i> <i>»Geat hoim, geat hoim, scheanaí Catəriza,</i> <i>Aiər jüngr hear ischt zan schtârbm kronk!«</i>	Ich gehe nicht weg von der heiligen Messe, von der heiligen Messe, von der Predigt.« Und hin da kommt der dritte Bote: »Geht heim, geht heim, schöne Katerina, euer junger Herr ist zum Sterben krank!«
25	»Tako bodi v Božjem imenu, v Božjem imenu, v Jezusovem imenu.« In ko je sveta maša končana, gre domov v novo hišo. Naproti ji pride mladi gospod,	<i>»Shó shai ar nar (nur) in gótəsch nûm,</i> <i>In gótəsch nûm, in Jëshisch nûm.«</i> <i>Ünt biə dai hailigə meschə ischt aüsgəbân,</i> <i>Shi zïəchət hoim zan naiən haüshə.</i> <i>Afn bâgə pəgəgnət îr dar jüngə hear,</i>	»So sei er nur in Gottes Namen, in Gottes Namen, in Jesu Namen.« Und wie die heilige Messe aus gewesen ist, sie zieht heim zum neuen Hause. Auf dem Wege begegnet ihr der junge Herr,

30 ona ga vpraša tako,	<i>Shi wrügæt in lai ashó,</i>	sie fragt ihn wohl also,
kdo danes so ti trije sli bili.	<i>Buæs dos hait wor drai pôtn hent gəbân.</i>	was das heute für drei Boten sind gewesen.
»To bili so trije zli duhovi.«	» <i>Dos hent gəbân drai peashə gaischtr</i> (böse Geister).«	»Das sind gewesen drei böse Geister.«

(Vsaka vrstica se ponovi.)

Tomitsch v Mozlju.

V drugi različici, ki jo je zapisal **Perz**, so novice drugačne. V deseti vrstici: »*Dain mon, dar ischt əs waintlain* (feindlich, sehr [= zelo]) *kronk*« [= Tvoj mož, on je zelo bolan]; Vrstica 17 *Dain mon, dar ischt əs schon gəschtoarb* [= Tvoj mož, on je že umrl], vrstica 24 pa *Dain haüsch ischt aus in oinəm waiər* [= Tvoja hiša je v ognju]. Zaključek za vrstice 30–32 se glasi: *Dr mon dar ischt gəshünt gəbân | Dos haüsch ischt a gonz gəbân | Jo, gonz gəbân, lai biə zəwoar | Biə wroa niə baröt scheanai Catərizə* [= Mož, on je ozdravel, | hiša je cela ostala, | ja, cela ostala, tako kot prej, | kako vesela je bila lepa Katrica].

33. Grešna duša

Dai shintig shealə

Die sündige Seele

1 : Kako zgodaj vstane duša, grešna duša! :	: <i>Biə wriə ischt aüf də shealə,</i> <i>Dai shintigə shealə!</i> :	: Wie früh ist auf die Seele, die sündige Seele! :
2. : Odpravi se na pot, na eno široko pot. :	: <i>Shi ziəchət ahin am bəgə</i> (Wege), <i>An oinəm proitən bəgə.</i> :	: Sie zieht dahin am Wege, an einem breiten Wege. :
3. : In sreča jo angel, kruti angel. :	: <i>Ünd ír pəgəgnt an engl,</i> <i>A graüshomdr engl.</i> :	: Und ihr begegnet ein Engel, ein grausamer Engel. :
4. : S kosmatimi nogami, z gorečim žrelom. :	: <i>Mit kozatn wiəsn</i> (zottigen Füßen), <i>Mit prinintn griəsl</i> (Rachen). :	: Mit zottigen Füßen, mit brennendem Rachen. :
5. : Tako govori angel, kruti angel: :	: <i>Shódo schprichət dr engl,</i> <i>Dar graüshomə engl.</i> :	: So spricht der Engel, der grausame Engel: :
6. : »Le kam, le kam, ti duša, ti grešna duša?« :	: » <i>Buhin, buhin dú shealə,</i> <i>Dú shintigai shealə?</i> :	: »Wohin, wohin, du Seele, du sündige Seele?« :
7. : »Grem tja v nebesa, visoko v nebesa!« :	: » <i>I ziəch ahin in himəl,</i> <i>In oinən hoachən himəl!</i> « :	: »Ich ziehe dahin in den Himmel, in einen hohen Himmel!« :
8. : »Nisi si zaslužila, da bi v nebesa vstopila. :	: » <i>Dú hoscht əs et</i> (nicht) <i>wrdiənət,</i> <i>In himəl in zə geənən.</i> :	: »Du hast es nicht verdient, in den Himmel einzugehen. :

9. Sveti Mihael, ki te ni stehal, : te mora poprej stehat!« :	<i>Dar hailigə Michaele, Dar hot di et gəbūgət (gewogen), : Ar mūs di wriar būgən!« : </i>	Der heilige Michael, der hat dich nicht gewäget, : er muß dich vorher wiegen!« :
10. : »Sveti Mihael, te je stehal, : na dno pekla!« :	<i> : »Dar hailigə Michaele, Dar hot di gebūgət, : In də helə (Hölle) an pōdn!« : </i>	: »Der heilige Michael, der hat dich gewäget, : an den Höllenboden!« :

Perz v Svetlem Potoku.

34. Nedelja

Dər shūntok

Sonntag

Biə wriə ischt aüf dr shūn - tok, dū liə - br hai-li - gr shūn - tok, dar shiə - sə nū - mə Jê - shisch.

1. Kako zgodaj vstane nedelja, ti ljuba sveta nedelja. Sladko ime Jezusovo.	<i>Biə wriə ischt aüf dr shūntok, Dū liəbr hailigr shūntok, Dar shiəsə nūmə Jēshisch.</i>	Wie früh ist auf der Sonntag, du lieber heiliger Sonntag. Der süße Name Jesus.
2. Odpravi se tja na pot široko in sreča jo procesija. Sladko ime Jezusovo.	<i>Ar ziəchət ahin am bāgə (Wege) proit Ūnt imon pəgəgnt a prozesion, Dar shiəsə nūmə Jēshisch</i>	Er zieht dahin am breiten Weg, und ihm begegnet eine Prozession. Der süße Name Jesu.
3. Oglasi se nedelja, ljuba, sveta nedelja. Sladko ime Jezusovo.	<i>Drmārn (vernehmen) tüət shi dr shūntok, Dar liəbe, hailigə shūntok, Dar shiəsə nūmə Jēshisch.</i>	Melden tut sich der Sonntag, der liebe, heilige Sonntag. Der süße Name Jesu.
4. »Dobro jutro, dobro jutro, vi ljudje!« Nihče ji noče odgovoriti. Sladko itn.	<i>»Gūət moarn, gūət moarn iər laitə!« 'S hot niəmont et belt ompartn (wollen antworten). Dar u.s.w.</i>	»Guten Morgen, guten Morgen, ihr Leute!« Es hat niemand wollen antworten. Der u.s.w.
5. Naprej gre tako žalostna in sreča jo ljubi Bog. Sladko itn.	<i>Ar ziəchət ahin shó traurigr, Ūnt imon pəgəgnt dar liəbə gót. Dar u.s.w.</i>	Er zieht dahin so traurig, und ihm begegnet der liebe Gott. Der u.s.w.
6. »Zakaj si tako žalostna, ti ljuba, sveta nedelja?« Sladko itn.	<i>»Bai hūbəschtū dī (warum hast du dich) shó traurigr, Dū liəbr hailigr shūntok?« Dar u.s.w.</i>	»Warum hast du dich so traurig, du lieber, heiliger Sonntag?« Der u.s.w.

7.	»Ljudje so me srečali, nihče ni hotel odgovoriti.« Sladko itn.	»Də laitə hont miər pəgəgnt, 'S hot niəmont et belt ompartn.« Dar u.s.w.	»Die Leute sind mir begegnet, es hat niemand wollen antworten.« Der u.s.w.
8.	»Ah nič, ah nič, ti nedelja, ti ljuba, sveta nedelja. Sladko itn.	»Ból nisch (wohl nichts), ból nisch dú shúntok, Dú liəbr hailigr shúntok. Dar u.s.w.	»Wohl nicht, wohl nicht, du Sonntag, du lieber, heiliger Sonntag. Der u.s.w.
9.	Stari ne morejo zaradi starosti, mladi ne morejo zaradi mladosti, sladko itn.	Di autn (Alten) mēgnt (können) et won dr eltə (vor Alter), Di jūngn mēgnt et won dr jūgnt, Dar u.s.w.	Die Alten können nicht vor Alter, die Jungen können nicht vor Jugend, der u.s.w.
10.	Tisti vmes ne morejo zaradi ošabnosti, ti ljuba, sveta nedelja! Sladko ime Jezusovo.	Di mitrn (Mittleren) mēgnt et wón dr hoafart, Dú liəbr, hailigr shúntok! Dar shiəsə nūmə Jēshisch.	Die Mittleren können nicht wegen der Hoffart, du lieber, heiliger Sonntag! Der süße Name Jesus.

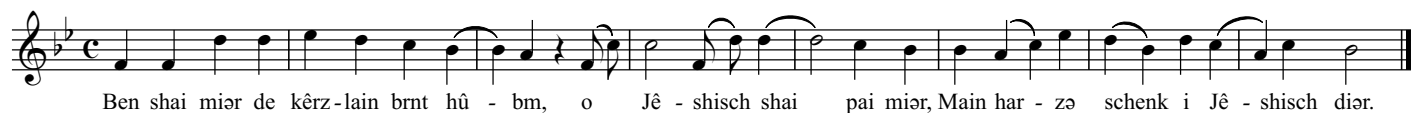
Perz v Svetlem Potoku.

35. Sončev obrat Də Shūmitən Sonnenwende

1	Prišel je sončev obrat, ljubi sveti sončev obrat. Janez, ti ljubi zlati mož, ti si krstil Jezusa, sina! O, ljubi lepi sončev obrat.	Do har hent kām (sind gekommen) di shūmitən, Di liəbm hailigən shūmitən. Jōhanesch, dú liəbr gūldaindr mon, Hoschtú gətáfət Jēshisch, dan shün! O di liəbm scheanən shūmitən.	Daher ist kommen die Sonnenwende, die liebe heilige Sonnenwende. Johannes, du lieber goldener Mann, du hast getauft Jesus, den Sohn! O du liebe schöne Sonnenwende.
5	Janez ga je krstil v reki Jordan, sprejel ga je kot svojega svetega otroka, od tam prihaja sončev obrat, ljubi sveti sončev obrat.	Jōhanesch hot 'n gətáfət in Jórdanflus, Ar hot 'n uəngənūm (angenommen) wr shain s' hailigə kint, Won dót har hent kām də shūmitən, Di liəbm hailigən shūmitən.	Johannes hat ihn getauft in Jordanfluß. Er hat ihn angenommen als sein heiliges Kind, von dorthier ist gekommen die Sonnenwende, die liebe heilige Sonnenwende.
	Želel sem si še en sončev obrat,	I binschait (wünschte) nóch a huərt (mal) də shūmitən,	Ich wünschte noch einmal die Sonnenwende,
10	ko mine sončev obrat, ljubi lepi sončev obrat. Naj te varje Bog, sončev obrat, ljubi lepi sončev obrat! Danes sem tu žito oplel,	Ben shai hent wrschlöfm (vergangen) də shūmitən, Di liəbm scheanən shūmitən. Nūə pəhiət ai gót iər shūmitən, Iər liəbm scheanən shūmitən! Haint hon i do gəjätən (gejätet) dos koarn aūs,	wenn sie ist vergangen, die Sonnenwende, die liebe, schöne Sonnenwende. Nun behüt euch Gott, du Sonnenwende, du liebe, schöne Sonnenwende. Heute habe ich das Korn ausgejätet,
15	jutri me tukaj več ne bo! Ljubi lepi sončev obrat!	Moarn brt ich et mear do shainən (sein)! Di liəbm scheanən shūmitən!	morgen werde ich nicht mehr da sein! Die liebe, schöne Sonnenwende.

Schröer, 487.

36. Obsmrtnica Ein Sterbelied

1. Ko mi svečke bodo držali, o, Jezus, bodi z menoj, svoje srce poklanjam, Jezus, tebi!	<i>Ben shai miər dā kêrzlain brnt hûbm (halten), O Jêshisch, shai pai miər, Main harzə schenk i, Jêshisch, diər!</i>	Wenn sie mir die Kerzlein halten werden, o Jesus, sei bei mir, mein Herz schenk ich, Jesus, dir.
2. Ko me bodo oblačili, o, Jezus itn.	<i>Ben shai mi uən brnt lêgən (anziehen), O Jêshisch u.s.w.</i>	Wenn sie mich ankleiden werden! o Jesus, u.s.w.
3. Ko me na pare bodo položili, o, Jezus itn.	<i>Ben shai mi af dā luədā (Totdenbrett) brnt lêgən, O Jêshisch u.s.w.</i>	Wenn sie mich auf das Totenbrett legen werden, o Jesus, u.s.w.
4. Ko mi rakev bodo naredili, o, Jezus itn.	<i>Ben shai miər dā trûgə brnt mochən, O Jêshisch u.s.w.</i>	Wenn sie mir den Sarg machen werden, o Jesus, u.s.w.
5. Ko me v rakev bodo položili, o, Jezus itn.	<i>Ben shai mi in dā trûgə brnt lêgən, O Jêshisch u.s.w.</i>	Wenn sie mich in den Sarg legen werden, o Jesus, u.s.w.
6. Ko me tja bodo peljali, o, Jezus itn.	<i>Ben shai mi ahin brnt wiərən, O Jêshisch u.s.w.</i>	Wenn sie mich dahin führen werden, o Jesus, u.s.w.
7. Ko mi grob bodo skopali, o, Jezus itn.	<i>Ben shai miər 's grop brnt mochən, O Jêshisch u.s.w.</i>	Wenn sie mir das Grab machen werden, o Jesus, u.s.w.
8. Ko me v grob bodo položili, o, Jezus itn.	<i>Ben shai mi ins grop brnt lêgən, O Jêshisch u.s.w.</i>	Wenn sie mich ins Grab legen werden, o Jesus, u.s.w.
9. Ko me bodo zakopali, o, Jezus itn.	<i>Ben shai mi zûə brnt riərən (zuschaufeln), O Jêshisch u.s.w.</i>	Wenn sie mich zuschaufeln werden, o Jesus, u.s.w.

Perz v Svetlem Potoku.

37. O umiranju Vom Sterben

1	Stopite sem k meni, oče ljubi moj, pojdite, držite mi mrtvaško svečko! Moram se ločiti od te zemlje, od te zemlje, v oglenočno zemljo.	<i>Tratət har zə miər, wuətr (Vater) liəbr main, Geat, húbət (haltet) miər də scharpkêrzlain! I müəs əs schaidən won dishr eart, Won dishr eart, in kólshbuərzai eart.</i>	Tretet her zu mir, mein lieber Vater, geht, haltet mir die Sterbekerzlein! Ich muß es scheiden von dieser Erde, von dieser Erde, in die kohlschwarze Erde.
5	Tam v zelenem vrtu vas vse počakam. Stopite sem k meni, mati ljuba moja, pojdite, držite mi mrtvaško svečko! Moram se ločiti od te zemlje, od te zemlje v oglenočno zemljo.	<i>Dört in griənən gartən bil ich ai olə bartən, Tratət har zə miər, muətr liəbai main, Geat, húbət miər də scharpkêrzlain! I müəs əs schaidn won dishr eart, Won dishr eart, in kólshbuərzai eart.</i>	Dort im grünen Garten will ich euch alle erwarten. Tretet her zu mir, meine liebe Mutter, geht, haltet mir die Sterbekerzlein! Ich muß es scheiden von dieser Erde, von dieser Erde, in die kohlschwarze Erde.
10	Tam v zelenem vrtu vas vse počakam. Stopi sem k meni, brat ljubi moj, pojdi, drži mi mrtvaško svečko! Moram se ločiti od te zemlje, od te zemlje v oglenočno zemljo. Tam v zelenem vrtu vas vse počakam.	<i>Dört in griənən gartən bil ich ai olə bartən. Trit har zə miər prüədr liəbr main, Geat, húbət miər də scharpkêrzlain! I müəs əs schaidn won dishr eart, Won dishr eart, in kólshbuərzai eart. Dört in griənən gartən bil ich ai olə bartən.</i>	Dort im grünen Garten will ich euch alle erwarten. Tritt her zu mir, mein lieber Bruder, geh, halte du mir die Sterbekerzlein, ich muß es scheiden von dieser Erde, von dieser Erde, in die kohlschwarze Erde. Dort im grünen Garten will ich euch alle erwarten.
15	Stopi sem k meni, sestra ljuba moja, pojdi, drži mi mrtvaško svečko! Moram se ločiti od te zemlje, od te zemlje v oglenočno zemljo. Tam v zelenem vrtu vas vse počakam. Stopi sem k meni, ljubi, ti ljubi moj,	<i>Trit har zə miər shbeschter liəbr main, Geat, húbət miər də scharpkêrzlain! I müəs əs schaidn won dishr eart, Won dishr eart, in kólshbuərzai eart. Dört in griənən gartən bil ich ai olə bartən. Trit har zə miər liəbr, liəbr main,</i>	Tritt her zu mir, meine liebe Schwester, geh, halte du mir die Sterbekerzlein, ich muß es scheiden von dieser Erde, von dieser Erde, in die kohlschwarze Erde. Dort im grünen Garten will ich euch alle erwarten. Tritt her zu mir, mein lieber Geliebter,
20	pojdi, drži mi mrtvaško svečko! Moram se ločiti od te zemlje, od te zemlje oglenočno zemljo. Tam v zelenem vrtu vas vse počakam.	<i>Geat, húbət miər də scharpkêrzlain! I müəs əs schaidn won dishr eart, Won dishr eart, in kólshbuərzai eart. Dört in griənən gartən bil ich ai olə bartən.</i>	geh, halte du mir die Sterbekerzlein! Ich muß es scheiden von dieser Erde, von dieser Erde, in die kohlschwarze Erde. Dort im grünen Garten will ich euch alle erwarten.

(Vsak verz se ponovi.)

Perz v Kumrovi vasi.

V verz 5 itn. pod visokonemškimi vplivi tega značilnega obrazca namesto *guərtən* in *buərtən* piše *gartən* in *bartən*, glej zgoraj stran 152. Verzu 11 sledijo verzi 2–5. V verz 13 za *liəbr*, *liəbr* piše tudi *liəbə*, *liəbai* ali *tschelən liəbai*.

38. O ubogih dušah Von den armen Seelen

1. Oj grešnik, oj grešnik, tak pojdi z menoj, tak pojdi z menoj, na levo stran!	<i>Oi shindar, oi shindar, Shó gea mit miær, Shó gea mit miær, Af dai tancə (linke) shaitə!</i>	O Sünder, o Sünder, so geh mit mir, so geh mit mir, auf die linke Seite!
2. : Tam boš videl peklenske muke. :	: <i>Dórt brscht (wirst) dú schâchn (sehen) Də helischən painən. : </i>	: Dort wirst du sehen die höllische Pein. :
3. Nihče ne verjame, ne misli na to, kako ubogim dušam v trpljenju dobro ni.	<i>Koin menisch gelábats, Gædenkəts guær et, Biə 's an uærmən shealən, In loidən et (nicht) gúæt ischt.</i>	Kein Mensch glaubt es, denkt gar nicht daran, wie es den armen Seelen im Leiden nicht gut ist.
4. : Tak pomagajte, tak pomagajte, vi živi ljudje! :	: <i>Shó haufət, shó haufət (helfet), Ir lantigən (lebenden) laitə! : </i>	: So helfet, so helfet, ihr lebendigen Leute! :
5. : Z enim samim očenašem, z enim angelskim češčenjem. :	: <i>Mit an oinzigən wuætr inshær, Mit an engəlichən grúəs. : </i>	: Mit einem einzigen Vaterunser, mit einem engelischen Gruß. :
6. Oj grešnik, oj grešnik, tak pojdi z menoj, tak pojdi z menoj, na desno stran!	<i>Oi shindar, oi shindar, Shó gea mit miær, Shó gea mit miær, Af dai rachtə shaitə!</i>	O Sünder, o Sünder, so geh mit mir, so geh mit mir, auf die rechte Seite!
7. : Tam boš videl nebeške radosti. :	: <i>Dórt brscht dú shâchn Də himilischən wraidn. : </i>	: Dort wirst du sehen die himmlischen Freuden. :
8. : Nebeške radosti, nebeške angelce. :	: <i>Də himilischən wraidən, Də himilischən englain. : </i>	: Die himmlischen Freuden, die himmlischen Englein. :
9. : Marija prosi za uboge grešnike. :	: <i>Maria shi patait (bittet) Wîr (für) də uærmən shindarə. : </i>	: Maria sie bittet für die armen Sünder. :

Perz v Svetlem Potoku.

39. Preminula duša poje

Dai ugāschidnā shealā shingāt

Die abgesehene Seele singt

1 Tam sem zapustil svojega očeta in mater,	<i>Ich hon dōrt gəluasn main wuātr ūnt mūātr,</i>	Ich habe dort gelassen meinen Vater und meine Mutter,
tam sem zapustil svojo sestro in brata,	<i>Ich hon dōrt gəluasn main shbāschtr ūnt prūādr,</i>	ich habe dort gelassen meine Schwester und meinen Bruder,
ki ne mislita name.	<i>Shai gādenkāt et (nicht) an mi.</i>	sie denken nicht an mich.
Tam sem zapustil svoje mlade prijatelje in prijateljice,	<i>Ich hon dōrt gəluasn mainā jūnktschelān (Jugendfreunde) ūnt tschelinān</i>	Ich habe dort gelassen meine Jugendfreunde und -freundinnen,
5 ki ne mislijo name.	<i>Shai gādenkāt et an mi.</i>	sie denken nicht an mich.
Nihče ne ve, nihče ne misli,	<i>Niāmont bois (weiß) ās, niāmont denkāt,</i>	Niemand weiß es, niemand denkt,
kaj uboge duše pretrpeti morajo.	<i>Bos di uārmān shealān laidān miāsānt.</i>	was die armen Seelen erleiden müssen.

Schröer, 282 in naslednja.

40. Umirajoči poje

Dai ugāschtoarbān schingānt

Der Sterbende singt

1 Oči se mi mračijo	<i>Main di āgān (Augen) tūānt wrwīnschtrn,</i>	Meine Augen verfinstern sich,
ne vidim več sveta.	<i>Ich kon et mear dā barlt (Welt) uānschāgn.</i>	ich kann nicht mehr die Welt anschauen.
Ko sem mlad in zdrav,	<i>Ben ich jūnk pin ūnt gāshūnt,</i>	Wenn ich jung bin und gesund,
imam prijateljev povsod dovolj.	<i>Hon ich wraintā ibārol gānūāk.</i>	habe ich Freunde überall genug.
5 Ko sem star ali bolan,	<i>Ben ich aut (alt) pin ōdr kronk,</i>	Wenn ich alt bin oder krank,
tedaj prijateljev nimam več!	<i>Do hon ich koinā wraintā mear.</i>	da habe ich keine Freunde mehr!
Ko enkrat v bolniško posteljo ležem,	<i>Ben ich oīnmol in kronkēpetā lig',</i>	Wenn ich einmal im Krankenbett liege,
tedaj pride duhovnik k moji postelji,	<i>Do kimāt dār priāschtar zū mainem petā,</i>	da kommt der Priester zu meinem Bett.
tedaj me pripravi na večno življenje.	<i>Do pārichtāt ar mich zā dān eabigān giātrn (ewigen Gütern)</i>	Da bereitet er mich zu den ewigen Gütern vor.
10 Ko enkrat bom umrl,	<i>Ben ich oīnmol gāschtoarbān pin;</i>	Wenn ich einmal gestorben bin,
tedaj mi naredijo novo hišo.	<i>Do mochānt shai miār oīn naiās hāusch,</i>	da machen sie mir ein neues Haus.
tedaj me odnesejo v cerkvico belo,	<i>Do trūgānt shai mi zā dām kīrchle bais,</i>	Da tragen sie mich zu dem weißen Kirchlein,
tedaj me odnesejo na pokopališče zeleno.	<i>Do trūgānt shai mi zā dām wraithōf griān.</i>	da tragen sie mich auf den grünen Friedhof.
Tam mi napravijo grob globok,	<i>Dōrt mochānt shai miār grāble tiāf.</i>	Dort machen sie mir ein tiefes Grab,

15 v njem bom spal tako sladko!	<i>Drin brt ich schlúfm ahó (so) shiàs.</i>	darin werde ich so süß schlafen!
Ko bom enkrat v grobu ležal:	<i>Ben ich oinmol in grúbə līg,</i>	Wenn ich einmal im Grabe liege:
tedaj pride duhovnik k mojemu grobu,	<i>Do kimət dar priəschtar zə mainem grúbə,</i>	da kommt der Priester zu meinem Grabe.
vrže grudo zemlje na moje prsi.	<i>Dar schmaist a schtikle eart af mainə prüscht.</i>	Der wirft ein Stückchen Erde auf meine Brust.
Ko bom enkrat pokopan,	<i>Ben ich oinmol pəgrúbm pin,</i>	Wenn ich einmal begraben bin,
20 mežnar zvoniti začne,	<i>Do hėwət dər meshnar zə laitən uən,</i>	da fängt der Mesner zu läuten an,
tedaj odidejo vsi ljudje od mene.	<i>Do geant də laitə olə won miər.</i>	da gehen die Leute alle weg von mir.
»Le počivaj v hladni zemlji,	<i>»Lai rüə dü in dər kiələn eardə,</i>	»Nun ruhe in der kühlen Erde
kot si zaslužil si!«	<i>Bu (wo) dü hin gədiənət hoscht!«</i>	wo du hin gedient hast!«

Schröer, 283 in naslednja.

41. Bogati župan

Dar raichə shüpon

Der reiche Schultheiß

1 Kako zgodaj vstane bogati župan.	<i>Biə wriə ischt aüf narə dar raichə shüpon.</i>	Wie früh ist auf wohl der reiche Schultheiß.
Zjutraj zarana vstane,	<i>Ar schteanót schmoarönsch guər wriə aüf nar,</i>	Er steht morgens gar früh auf,
lepo se pokriža, lepo se umije,	<i>Ar kraizigət shi schean, ar drbügət shi schean,</i>	er bekreuzigt sich schön, er wäscht sich schön,
zelo lepo se tudi opravi,	<i>Ar lėgət shi a guər scheandr uən nar,</i>	er legt sich auch gar schön an,
5 gre po poti široki	<i>Ar ziəchət ahin am bagə proit nar</i>	er zieht dahin am breiten Wege,
in sreča ga strašna smrt.	<i>Und imon pəgəgnt dar grimigə toat.</i>	und ihm begegnet der grimmige Tod.
»Kam pa kam, ti strašna smrt!«	<i>»Buhin, buhin narə, dü grimigr toat?«</i>	»Wohin, wohin nur, du grimmiger Tod?«
»Iskat grem bogatega župana.«	<i>»I gean əs shüəchn narə dan raichən shüpon.«</i>	»Ich gehe suchen wohl den reichen Schultheiß.«
»Prav ta, ki ga iščeš, prav ta sem jaz.«	<i>»Lai bamon (den) dü shüəchəscht, lai dar pin ich nar.«</i>	»Wohl wen du suchst, wohl der bin ich.«
10 »Pojdi domov, pojdi domov, moraš iti umret!«	<i>»Gea hoim, gea hoim narə, dü müscht əs gean schtārəbm!«</i>	»Geh heim, geh heim, du mußt gehen sterben!«
»Raje ne, raje ne, ti strašna smrt,	<i>»Ból et (wohl nicht), ból et narə, dü grimigr toat,</i>	»Wohl nicht, wohl nicht, du grimmiger Tod,
le komu zapustil bom svoje bele šimlje,	<i>Lai bamon (wem) wrluəs (lasse) ich main də baisn schimlə,</i>	wohl wem überlasse ich meine weißen Schimmel,

svoje bele šimlje, svoje belo proso?	<i>Main dā bāisn schimlā, main dan bāisn hīrshā?</i>	meine weißen Schimmel, meine weiße Hirse?
Komu zapustil bom svoje rdeče vole,	<i>Lai bamon wrluās ich main dā roatān ōkschān (Ochsen),</i>	Wohl wem überlasse ich meine roten Ochsen,
15 svoje rdeče vole, svojo rdečo pšenico?	<i>Main dā roatān ōkschān, main dan roatān boizā (Weizen)?</i>	meine roten Ochsen, meinen roten Weizen?
Le kdo bo skrbel za mojo lepo ženo,	<i>Lai bear brt wrshoargān main dai scheanā wrāgā (Frau),</i>	Wohl wer wird versorgen meine schöne Frau,
mojo lepo mlado ženo z majhnimi otroki?«	<i>Main dai scheanā jūngā wrāgā mit dan kloinān kindrn?«</i>	meine schöne junge Frau mit den kleinen Kindern?«
»Kdor jih bo hotel imeti, bo zanje poskrbel!«	<i>»Lai bear shā bil hūbm, ar brt shā wrshoargn!«</i>	»Wohl wer sie will haben, er wird sie versorgen!«

Perz v Svetlem Potoku.

Nar in nare sta mašili brez vsebinskega pomena.

42. Sveti trije kralji Die heiligen drei Könige

1. Mi smo trije možje s svojo zvezdo, : iščemo Gospoda, radi ga imamo. :	Wir sind drei Herren mit unserem Stern, : wir suchen den Herrn, wir haben ihn gern. :
2. Majhna zvezda, velik Bog, : ki je ustvaril nebesa in zemljo. :	Ein kleiner Stern, ein großer Gott, : der Himmel und Erde erschaffen hat. :
3. Povzpne se na visoko goro, : in vidimo zvezdo mirovati. :	Wir steigen auf den hohen Berg, : und sehen den Stern gleich stille steh'n. :
4. »Oj, zvezda, ne miruj, : z nami moraš v Betlehem. :	»Ei, Stern, du sollst nicht stille steh'n, : du sollst mit uns nach Bethlehem geh'n. :
5. V Betlehem, sredi noči, : sredi noči k hlevu. :	Nach Bethlehem geh'n, wohl in der Nacht, : wohl in der Nacht zu einem Stall. :
6. Danes nas čaka še dolga pot : štirinajst dni, štiristo milj.« :	Wir haben heut' noch 'ne weite Reis' : von vierzehn Tagen, vierhundert Meilen.« :
7. Prišli smo k Herodu, : Herod je govoril z zaničevanjem in posmehom: :	Wir kamen zu Herodes hin, : Herodes sprach mit Schimpf und Spott: :
8. »Črnc mi je dobro znan, : on je kralj iz Jutrovega, ^[208] :	»Der Schwarz ist mir wohlbekannt, : er ist ein König aus Morgenland, :
9. iz Jutrovega, iz Azije, : prav tam, kjer sonce najprej vzide.« :	aus Morgenland, aus Asien, : gleichwo die Sonn' zum ersten anbricht.« :
10. Pademo na kolena : in častimo ljubo detece Jezusa. :	Wir fallen nieder auf unsere Knie : und beten das liebe Christkindlein an. :
11. Bog vam daj še mir in veselje, : od začetka pa do večnosti! :	Gott gebe euch noch Fried und Freud, : von Anfang bis in Ewigkeit! :

Tomitsch v Mozlju.

[208] Starinsko za Bližnji vzhod. Op. ur.

43. Velikonočna pesmica 's Oaschtrliädle Das Osterliedchen

Kri - schtsaisch ischt ar - shton - dän won shai - nän muär - tärn o - däh - o - län. Es shò - län biär o -
 11
 læ wroa shain, lai Kri - schtsaisch brt in - shar tro - a - däh - oascht shain A - le - lo - ja!

1. Kristus je vstal od vseh svojih muk. Tega moramo biti veseli, kajti Kristus bo naša tolažba. Aleluja!	<i>Krischtaisich ischt arschtondän</i> <i>Won shainän muærtärn odähölän.</i> <i>Es schölän biär olä wroa shain,</i> <i>Lai Krischtaisich brt inshar troadähoeascht shain.</i> <i>Aleloja!</i>	Christus ist erstanden von seinen Martern allen. Des sollen wir alle froh sein, wohl Christus wird unser Trost sein. Alleluja!
2. In če on ne bi vstal, bi bil svet pogubljen. Odkar Gospod je vstal, slavimo Gospoda Jezusa Kristusa. Aleluja!	<i>Ünd bär (wäre) ar et arschtondän,</i> <i>Shö bär dä barlt (Welt) wrgodähongän (vergangen).</i> <i>Shait dr hear arschtondän ischt,</i> <i>Shö löbm biär hearn Jëshü Krischt.</i> <i>Aleloja!</i>	Und wär er nicht erstanden, so wär die Welt vergangen. Seit der Herr erstanden ist, so loben wir Herrn Jesus Christ. Alleluja!
3. Šle so tri žene sveti grob pogledat, če naš Gospod je vstal in se rešil svojih muk. Aleluja!	<i>Es geanaitän (giengen) aüsän drai wrägän (Frauen)</i> <i>Dos hailigä grop päschädähagän (beschauen),</i> <i>Ob inshr hear arschtondän ischt</i> <i>Ünt shainär muärtr (Marter) lédig ischt.</i> <i>Aleloja!</i>	Es gingen aus drei Frauen das heilige Grab beschauen, ob unser Herr erstanden ist und seiner Marter ledig ist. Alleluja!
4. V grobu angel spi: »Le sem, le sem, ve žene tri! Tega, ki ga iščete, ni več tu, on je od mrtvih vstal. Aleluja!	<i>Oin engl shlüft (schläft) in grübä (Grabe);</i> <i>»Nür zühar, nür zühar, iär wrägän drai!</i> <i>Lai bamon (den) iär shüächet, ischt et (nicht) mear dü (da),</i> <i>Ar ischt won an toatän arschtodähondän.</i> <i>Aleloja!</i>	Ein Engel schläft im Grabe: »Nur herzu, nur herzu, ihr drei Frauen! Wohl den ihr sucht, ist nicht mehr da, er ist von den Toten auferstanden. Alleluja!
5. Od smrti je vstal, v Kano Galilejsko odšel. V Kano Galilejsko, v nebeško kraljestvo, v nebeško kraljestvo, v paradíž.« Aleluja!	<i>Won toadä ischt ar arschtondän,</i> <i>Noch Kana Galileja gägodähongän (gegangen),</i> <i>Kana Galileja ins himlraich,</i> <i>Ins himlraich, ins puæredaisch.«</i> <i>Aleloja!</i>	Vom Tode ist er erstanden, nach Kana Galiläa gegangen. Kana Gailläa ins Himmelreich, ins Himmelreich, ins Paradies.« Alleluja!
6. Marija, ti prečista, ti si zelo vroče jokala za našim gospodom Jezusom Kristusom,	<i>Maria, dü wil rainai,</i> <i>Dü hoscht guär hoisä gäboidähoinät (geweint)</i> <i>Üm inshrn hearn Jëshü Krischt,</i>	Maria, du viel reine, du hast gar heiß geweint um unsern Herrn Jesus Christ,

ki je tolažnik sveta.	<i>Dar olər barlt (Welt) a treaschtar ischt.</i>	der aller Welt ein Tröster ist.
Aleluja!	<i>Aleloja!</i>	Alleluja!
7. O, Marija, ti preblaga,	<i>O Maria, dü wil zuərtai (zarte),</i>	O Maria, du viel zarte,
ti si rožni vrt,	<i>Də pischt oin roashən guərdəhuərtə (Rosengarten),</i>	du bist ein Blumengarten,
ki Bog sam ga je okrasil	<i>Dan gót shi shaubm (selbst) gəziərat hot</i>	den Gott sich selbst geziert hat
s svojim svetim kadilom!	<i>Mit shain dan hailigən bairochtschtom (Weihrauchstamm)!</i>	mit seinem heiligen Weihrauchstamm!
Aleluja!	<i>Aleloja!</i>	Alleluja!
8. Kristus spi v grobu	<i>Krischtüsch, shlúfət (schläft) in grúbe</i>	Christus schläft im Grabe
do tretjega dne,	<i>Pis af dan dritən túdəhugə (Tage),</i>	bis auf den dritten Tag,
ranjenih rok in nog.	<i>Wrbündət (verwundet) an hentn und wiəsn, (Füßen).</i>	verwundet an Händen und Füßen.
O, grešnik, moraš se spokoriti!	<i>O shindar, dü shólscht piədəhiəsən (büßen)!</i>	O Sünder, du sollst büßen!
Aleluja!	<i>Aleloja!</i>	Alleluja!
9. Tako je Bog govoril,	<i>Ashó (so) hot gót gəschpróchən,</i>	Also hat Gott gesprochen,
v tednu odpušćanja:	<i>Ból in dər ublosbódəhóchən (Ablasswochen);</i>	wohl in der Ablaßwoche:
»O, grešnik, vrni se k meni,	<i>»O shindar, kear di har zə miər,</i>	»O Sünder, kehr dich her zu mir,
vse grehe ti odpustim!«	<i>Olə dainə shintən (Sünden) wrigib i diər!«</i>	alle deine Sünden vergebe ich dir!«
Aleluja!	<i>Aleloja!</i>	Alleluja!
10. O, ti sveti križ,	<i>O dü hailigəs kraizə,</i>	O du heiliges Kreuz,
tak pomagaj nam kristjanom	<i>Shó hilf dü insch krischtənlaitən,</i>	so hilf du uns Christenleuten,
kot tudi krivovercem vsem,	<i>Biə aüch wolschən (falschen) olən,</i>	wie auch allen Falschen,
o, Gospod, tebi v veselje!	<i>O hear, noch dain gewolən (Gefallen)!</i>	o Herr, nach deinem Gefallen!
Aleluja!	<i>Aleloja shingen biər (wir),</i>	Alleluja singen wir,
11. Alelujo pojemo,	<i>Gót dan hearn, dan löbm biər,</i>	Gott den Herrn, den loben wir,
Boga Gospoda, njega slavimo,	<i>Shó hilf dü insch krischtənlaitən,</i>	des sollen wir alle froh sein,
zato veselimo se,	<i>Es shólən biər olə wroa (froh) shain,</i>	wie auch allen Falschen,
Kristus nam v tolažbo bo!	<i>Krischtüsch brt inshər troadəhoascht (Trost) shain!</i>	Christus wird unser Trost sein!
Aleluja!	<i>Aleloja!</i>	Alleluja!

Perz v Svetlem Potoku.

Fragmente te pesmi omenja tudi **Klun v Frommanovih Mundarten**, 4, 393 in naslednja. *Dəh* je v nekatere besede vrinjen kot mašilo. Tretji verz v 10. kitici pomeni: In tudi vsem krivovercem.

II.
BALADE
IN
LJUBEZENSKE PESMI

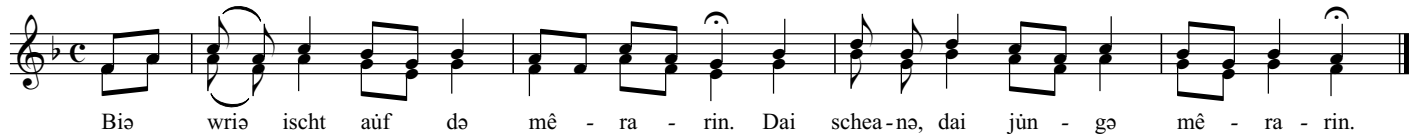
št. 44–101

—

44. Primorka

Də mērarin

Die Frau am Meere

1. Kako zgodaj vstane Primorka, lepa, mlada Primorka.	<i>Biə wriə</i> (wie früh) <i>ischt aüf də mērarin</i> , <i>Dai scheanə, dai jüngə mērarin</i> .	Wie früh ist auf die Meererin, die schöne, die junge Meererin.
2. Zjutraj zarana vstane, belo perilo gre prat,	<i>Shi schteanót</i> (steht) <i>schmoarónsch</i> (des Morgens) <i>guer wriə aüf</i> , <i>Shi geanót</i> (geht) <i>baschn dai baisə baschə</i> (Wäsche),	Sie steht des Morgens gar früh auf, sie geht waschen die weiße Wäsche,
3. k širokemu morju, h globokemu jezeru. Z delom začne, pere lepo.	<i>Zan proitən mēr</i> , <i>zan tiəfm sheabə</i> (See). <i>Shi hēwət uən</i> (hebt an), <i>shi baschət schean</i> .	zum breiten Meer, zur tiefen See. Sie hebt an, sie wäscht schön.
4. Tam na morju plava ena barčica mala, tam notri sedita dva mlada gospoda:	<i>Am mērə do shbimət oin schiflə kloin</i> , <i>Atinə</i> (drinnen) <i>do shizənt zbean</i> (zwei) <i>jüngə hearn</i> :	Am Meer da schwimmt ein kleines Schiff, drinnen da sitzen zwei junge Herren:
5. »Dobro jutro, ti lepa Primorka, ti lepa, ti mlada Primorka!«	» <i>Güətn moarn, dü scheanai mērarin</i> , <i>Dü scheanai, dü jüngai mērarin!</i> «	»Guten Morgen, du schöne Meererin, du schöne, du junge Meererin!«
6. »Lepa hvala, lepa hvala, mlada gospoda, a dobrih juter imam malo!«	» <i>Schean donk, schean donk iər jüngə hearn</i> , <i>Wil güətə moargn hon ich a beank</i> (wenig)!«	»Schönen Dank, schönen Dank, ihr jungen Herren, weil gute Morgen habe ich nur wenig!«
7. S prstka si snel je rinčico: »Vzemi, ti lepa Primorka!«	<i>Wom, nēgle</i> (Finger) <i>ar ziəchət oin wingərle</i> (Ring); » <i>Nim hin dü scheanə mērarin!</i> «	Vom Finger zieht er einen Ring: »Nimm hin, du schöne Meererin!«
8. »Nisem lepa Primorka, sem samo perica pleníc.«	» <i>I pins et</i> (nicht) <i>dai scheanə mērarin</i> , <i>I pin jo dai bintlbaschərin</i> (Windelwäscherin).«	»Ich bin nicht die schöne Meererin, ich bin doch die Windelwäscherin.«
9. Nato sta jo vzela v barčico malo in odpluli so čez široko morje.	<i>Draf shezənt shai shə afs schiflə kloin</i> <i>Ünt wuərənt</i> (fahren) <i>ibr 's proitə mēr</i> .	Darauf setzen sie sie auf das kleine Schiff und fahren übers breite Meer.
10. »Ti si vendarle lepa Primorka, lepa, mlada Primorka!«	» <i>Dü pischt laibər</i> (doch) <i>dai scheanə mērarin</i> , <i>Dai scheanə, dai jüngə mērarin!</i> «	»Du bist doch die schöne Meererin, die schöne, die junge Meererin!«
11. Vzela je rutico v roko in odplula čez široko morje.	<i>Shi namət</i> (nimmt) <i>oin hidrle</i> (Tüchlein) <i>in də hont</i> <i>Ünt wuərət</i> (fährt) <i>ibrs proitə mēr</i> .	Sie nimmt ein Tüchlein in die Hand und fährt übers breite Meer.
12. In ko so prispeli, tam pozdravili so jo in objeli	<i>Ünt biə shi otr</i> (danach) <i>hin ischt kām</i> (gekommen), <i>Dört griəsənt shais shə ünt haushnt</i> (halsen) <i>shai shə</i>	Und wie sie danach gekommen ist, dort grüßten sie sie und halsten sie sie

13. in poljubili so Primorko, lepo, mlado Primorko.	<i>Ūnt pūshənt (küßen) shai shə də mērarin, Dai scheanə, dai jūngə mērarin.</i>	und sie küßten die Meererin, die schöne, die junge Meererin.
--	---	---

Schröer, Germania, 14, 333 in naslednja.

Melodija je pri naslednjih baladah o Primorki, torej pri št. 46–49, enaka, ampak v G-duru ima še naslednje različice:

ali

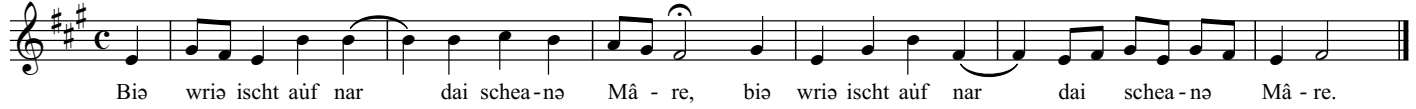
Balade o primorki se pojejo bodisi kot št. 44, torej da po dva nova verza tvorita kitico, bodisi vsakemu novemu verzu sledi refren *dai scheanə, dai jūngə mērarin* [= lepa, mlada Primorka]. V Unterlandu balado prepevajo po naslednji melodiji in vsakemu verzu dvakrat sledi refren, pri čemer nastanejo trivrstičnice.

1. Kako zgodaj vstane Primorka, lepa, mlada Primorka, lepa, mlada Primorka.	<i>Biə wriə ischt aüf də mērarin. Dai scheanə, dai jūngə mērarin, Dai scheanə, dai jūngə mērarin.</i>	Wie früh ist auf die Meererin. Die schöne, die junge Meererin. Die schöne, die junge Meererin.
2. Zjutraj zarana vstane, lepa, mlada Primorka, lepa, mlada Primorka.	<i>Shi schteanöt schmoarönsch guər wriə aüf, Dai scheanə, dai jūngə mērarin, Dai scheanə, dai jūngə mērarin.</i>	Sie steht morgens gar früh auf, die schöne, die junge Meererin, die schöne, die junge Meererin.

In tako naprej.

45. Lepa Mare (Marija)
Dai scheanə Mâre (Maria)
Die schöne Mare (Maria)

1. : Le kako zgodaj vstane lepa Mare. :	: <i>Biə wriə ischt aúf nar</i> (nur) <i>dai scheanə Mâre.</i> :	: Wie früh ist nur auf die schöne Mare. :
2. : Le kako zjutraj zarana vstane, :	: <i>Lai, biə shi schmoarónsch guər wriə aúfscheat,</i> :	: Wohl, wie sie morgens gar früh aufsteht, :
3. prat gre ob široko morje, ob široko morje, ob globoko jezero,	<i>Shi geanót baschn zan proitn mērə,</i> <i>Zan proitn mērə, zan tiəfm sheabə,</i>	sie geht waschen zum breiten Meer, zum breiten Meer, zur tiefen See,
4. : pere lepo, joče vroče. :	: <i>Shi baschət schean, shi boinət</i> (weint) <i>hoisə.</i> :	: sie wäscht schön, sie weint heiß. :
5. : Od tam priplava okrogla barčica. :	: <i>Won dōrt har shbimət a gədrulais</i> (gerundetes) <i>schefle</i> (Schiff). :	: Von dort her schwimmt ein rundes Schiffein. :
6. V njej sedi lep gospod, lep gospod, črni zamorec.	<i>Atinə (drinnen) do shizət a scheandr hearə,</i> <i>A scheandr hearə, a shbuərzr moarə</i> (Mohr).	Drinnen da sitzt ein schöner Herr, ein schöner Herr, ein schwarzer Mohr.
7. »Zakaj jočeš tako vroče, lepa Mare?« »Kako ne bi vroče jokala!	» <i>Bai</i> (warum) <i>boinəschtü shō hoisə dū, scheanai Mâre?</i> « » <i>Biə shól i 's nar et hoisə boinən!</i> «	»Warum weinst du so heiß, schöne Mare?« »Wie soll ich nicht heiß weinen!
8. Doma imam mladega sina, mladega sina, starega moža.	<i>I hon ahoimə</i> (daheim) <i>a jüngn shün,</i> <i>A jüngn shün, an autn</i> (alten) <i>mon.</i>	Ich habe zu Hause einen jungen Sohn, einen jungen Sohn, einen alten Mann.
9. Sin mi podnevi ne pusti delati. Mož mi ponoči ne pusti spati.«	<i>Dər shün, dar luət</i> (lässt) <i>mi pai tūg'</i> (Tag) <i>et</i> (nicht) <i>uərbaitn.</i> <i>Dər mon, dar luət mi pai dr nocht et shlúfm.</i> «	Der Sohn, der lässt mir bei Tage nicht arbeiten. Der Mann, der lässt mir bei Nacht nicht schlafen.«
10. : Tako govori črni zamorec:	: <i>Ashō do schprichət dar shbuərzə moarə:</i> :	: So spricht da der schwarze Mohr: :
11. : »Pridi, pridi v barčico k meni, :	: » <i>Trit inar, trit inar ins schefle zə miər,</i> :	: »Tritt ein, tritt ein ins Schiffchen zu mir, :
12. v barčici imam prav lepe zeli, vzemi, vzemi lepe zeli.	<i>I hon in schefle, guər scheanə kraitlain,</i> <i>Nim aúsar, nim aúsar di scheanən kraitlain</i> (Kräuter).	ich habe im Schiffchen gar schöne Kräuter, nimm, nimm die schönen Kräuter.
13. : In umij, in umij svojega mladega sina, :	: <i>Únt basch</i> (wasche), <i>únt basch nar dain jüngn shünə,</i> :	: Und wasch, und wasch nur deinen jungen Sohn, :
14. potem ti bo podnevi pustil delati, tvoj mož ti bo ponoči pustil spati.«	<i>Otr</i> (dann) <i>brt</i> (wird) <i>ar di pai tūgə luən</i> (lassen) <i>uərbaitn,</i> <i>Dain mon pai dr nocht luən shlúfm.</i> «	dann wird er dir bei Tage arbeiten lassen, dein Mann dir bei Nacht schlafen lassen.«
15. Komaj je stopila k njemu v barčico, je barčico odrinil.	<i>Kāmər</i> (kaum) <i>ischt shi gətrátn ins schefle zə imon</i> (ihm), <i>Ar gait</i> (gibt) <i>in schefle bōl oinigən</i> (einen) <i>schoas.</i>	Kaum ist sie getreten ins Schiffchen zu ihm, gab er dem Schiffchen wohl einen Stoß.
16. Misli, da ni še sredi morja,	<i>Shi denkət, shi ischt nót</i> (noch nicht) <i>an mitn mērə,</i>	Sie denkt, sie ist noch nicht mitten auf dem Meer,

že je na drugo stran prišla.	<i>Shi ischt af dr ondrn shaitn gəbân</i> (gewesen).	sie ist schon auf der anderen Seite gewesen.
17. : »Kako vroče tam joče lepa Mare: :	<i>Biā hoisə do boinət</i> (weint) <i>dai scheana Māre:</i>	: Wie heiß da weint die schöne Mare: :
18. »Kdo bo za mojega sinka skrbel?«	» <i>Bear</i> (wer) <i>brt wrshoargn main jüngn shün?</i> «	»Wer wird versorgen meinen jungen Sohn?«
»Kdor ga bo hotel, bo zanj skrbel.«	» <i>Bear 'n brt beln</i> (wollen), <i>ar brt 'n wrshoargn.</i> «	»Wer ihn wollen wird, der wird ihn versorgen.«
19. : »Kam me peljete, kam bom prišla?« :	: » <i>Bu wiərt</i> (führt) <i>iər mi hin, bu kim i hin?</i> « :	: »Wo führt ihr mich hin, wo komme ich hin?« :
20. : »Ah nič, ah nič, ti lepa Mare. :	: » <i>Lai nisch</i> (ach nichts), <i>lai nisch dü scheanai Māre.</i> :	: »Ach nichts, ach nichts, du schöne Mare. :
21. : Tamkaj vidiš beli grad, :	: <i>Dört shichəschtu a baisəs gəshlōs</i> (Schloss), :	: Dort siehst du ein weißes Schloss, :
22. tam boš lepa kletarica,	<i>Dört brschət əs shainən</i> (sein) <i>scheanai kelnarin,</i>	dort wirst du sein eine schöne Kellnerin,
lepa kletarica, lepa ključarica.«	<i>Scheanai kelnarin, scheanai shlislrügarin</i> (Schlüsselträgerin).«	eine schöne Kellnerin, eine schöne Schlüsselträgerin«
23. : »O, če Bog da, bom vaša uboga dekla!« :	: » <i>O belōt</i> (wollte) <i>gōt, i barōt</i> (wäre) <i>air</i> (eure) <i>uərmai diərn!</i> « :	: »O wollte Gott, ich wäre Eure arme Dirn!« :
24. : »Ne tako, ne tako, ti lepa Mare!« :	: » <i>Shō et</i> (nicht), <i>shō et, dü scheanai Māre!</i> « :	: »So nicht, so nicht, du schöne Mare!« :
25. Tamkaj je prebila sedem celih let,	<i>Dört ischt shi gəbân</i> (gewesen) <i>shīb m gonzə juər</i> (Jahr),	Dort ist sie gewesen sieben ganze Jahr,
sedem celih let in tri dni.	<i>Shīb m gonzə juər ünt drai tūgə,</i>	sieben ganze Jahr und drei Tage.
26. Vzpne se na lino visoko,	<i>Shi schtaigət aüchn</i> (hinauf) <i>in də līnə</i> (Giebelfenster) <i>hoach,</i>	Sie steigt zum Giebelfenster hoch hinauf,
gleda v šir in dalj.	<i>Shi schāgət</i> (schaut) <i>ümr bait ünt proit.</i>	sie schaut sich um weit und breit.
27. : »Se ti ne toži po tvoji deželi?« :	: » <i>Ischt drs et ontə</i> (bang) <i>noch dainəm lontə?</i> « :	: »Ist dir nicht bang nach deinem Land?« :
28. : »Ne toži se mi po moji deželi, :	: » <i>S ischt mr et ontə noch mainəm lontə,</i> :	: »Es ist mir nicht bang nach meinem Land, :
29. toži se mi po mojem mladem sinu,	<i>'S ischt mr lai ontə noch mainəm jüngn shün,</i>	es ist mir bang nach meinem jungen Sohn,
po mojem mladem sinu, po mojem starem možu.«	<i>Noch mainəm jüngn shün, noch mainəm autn mon.</i> «	Nach meinem jungen Sohn, nach meinem alten Mann.

A. H. v Gornjem Mozlju.

46. O lepi Primorki Von der schönen Meererin

1. Kako zgodaj vstane Primorka, lepa, mlada Primorka.	<i>Biā wriā ischt aif dā mērarin, Dai scheanā, dai jūngā mērarin.</i>	Wie früh ist auf die Meererin, die schöne, die junge Meererin.
2. Le kako zjutraj zarana vstane, lepa, mlada Primorka,	<i>Lai biā shi schmoarōnsch guār wriā aifschteat Dai scheanā, dai jūngā mērarin.</i>	Wohl, wie sie morgens gar früh aufsteht, die schöne, die junge Meererin.
3. Pripravlja snežnobelo perilo, snežnobelo perilo, platence.	<i>Shi richtət uən (an) shneabaisā baschā, Shneabaisā baschā, dai kloinā laimōt (Leinwand).</i>	Sie richtet an schneeweiße Wäsche, schneeweiße Wäsche, die kleine Leinwand.
4. Šla je prat ob široko morje, ob široko morje, ob globoko jezero.	<i>Shi geanōt baschn, zan proitn mērā, Zan proitn mērā, zan tiāfm sheabā.</i>	Sie ging waschen zum breiten Meer, zum breiten Meer, zur tiefen See.
5. Z delom začne, pere lepo, pere lepo, joče vroče.	<i>Shi hēwət uən, shi baschət scheanā, Shi baschət schean, shi boinət hoisā.</i>	Sie hebt an, sie wäscht schön, sie wäscht schön, sie weint heiß.
6. Od tam priplava pisana barčica, ti lepa, ti mlada Primorka.	<i>Won dōrt har shbimət a pisats scheffe (buntes Schifflein), Dū scheanai, dū jūngai mērarin.</i>	Von dort her schwimmt ein buntes Schifflein, du schöne, du junge Meererin.
7. V njej se pelje lepi Ivan, lepi, mladi Ivan.	<i>Atin do wuērət (fährt) schean Iwane (Johann), Dar scheanā, dar jūngē Iwane.</i>	Drin da fährt der schöne Johann, der schöne, der junge Johann.
8. »Dobro jutro, dobro jutro, lepa primorka, ti lepa, ti mlada Primorka!«	<i>»Gūət moarn, gūət moarn, scheanai mērarin, Dū scheane, dū jūngai mērarin!«</i>	»Guten Morgen, guten Morgen, schöne Meererin, du schöne, du junge Meererin.«
9. »Lepa hvala, lepa hvala, lepi Ivan, ti lepi, ti mladi Ivan!	<i>»Schean donk, schean donk, scheandr Iwane, Dū scheandr, dū jūngr Iwane!</i>	»Schönen Dank, schönen Dank, schöner Johann, du schöner, du junger Johann!
10. Dobrih juter imam bolj malo, ti lepi, ti mladi Ivan!«	<i>Lai gūətā moarn hon i a beanik (wenig). Dū scheanai, dū jūngr Iwane!«</i>	Wohl Gute Morgen habe ich wenig. Du schöner, du junger Johann!«
11. »Zakaj, le zakaj, lepa Primorka, ti lepa, ti mlada Primorka?«	<i>»Biā shō (wie so), biā shō, scheanai mērarin Dū scheane, dū jūngai mērarin?«</i>	»Wieso, wieso, schöne Meererin, du schöne, du junge Meererin?«
12. »Doma imam zlobno taščo, lepa, mlada Primorka.	<i>»Ich hon ahoimā a peashai shbīgr (böse Schwiegermutter) Dai scheanā, dai jūngā mērarin.</i>	»Ich habe daheim eine böse Schwiegermutter, die schöne, die junge Meererin.
13. Podnevi mi ne pusti delati, lepa itn.	<i>Shi luət (lässt) mi pai tūg' et uərbaitn, Dai scheanā u.s.w.</i>	Sie lässt mir bei Tage nicht arbeiten, die schöne u.s.w.
14. Doma imam mladega sina, lepa itn.	<i>Ich hon ahoimā (daheim) a jūngān shūn, Dai scheanā u.s.w.</i>	Ich habe daheim einen jungen Sohn, die schöne u.s.w.
15. sin, ta mi ponoči ne pusti spati.« Lepa itn.	<i>Dər shūn, dar luət (lässt) mi pai dər nocht et shlūfm« Dai scheanā u.s.w.</i>	Der Sohn, der lässt mir bei Nacht nicht schlafen.« Die schöne u.s.w.
16. Na to govori lepi Ivane: lepa itn.	<i>Ashōdo schprichət scheandr Iwane: Dai scheanā u.s.w.</i>	Also spricht der schöne Johann: die schöne u.s.w.
17. »Pridi, pridi k meni v barčico, lepa itn.	<i>»Trit inar, trit inar ins scheffe zā miār, Dai scheanā u.s.w.</i>	»Tritt ein, tritt ein ins Schiffchen zu mir, die schöne u.s.w.

18.	V moji barčici je polno žlahtnih koreninic, polno žlahtnih koreninic, polno žlahtnih zeli.«	<i>In main scheftlain hent (sind) guər wīl (viel) êdlai bîrzlain (Wurzeln), Wīl êdlai bîrzlain, wīl êdlai kraitlain.»</i>	In meinem Schiffchen sind gar viele edle Wurzeln, viele edle Wurzeln, viele edle Kräuter.«
19.	Prosi jo drugikrat, drugikrat, tretjikrat.	<i>Ar patət (bittet) shi dai ondrə huərt (zweitemal), Dai ondrə huərt, dai dritə huərt.</i>	Er bittet sie das zweite Mal, das zweite Mal, das dritte Mal.
20.	Stopila je k njemu v barčico, lepa itn.	<i>Shi 'scht inin gətrātən ins scheffe z' imon (zu ihm), Dai scheanə u.s.w.</i>	Sie ist hinein getreten ins Schiffchen zu ihm, die schöne u.s.w.
21.	Mislila je, da še notri ni stopila, lepa itn.	<i>Shi hot gəmoimt, shi 'scht nót (noch nicht) inin gətrātən, Dai scheanə u.s.w.</i>	Sie hat gemeint, sie ist noch nicht hinein getreten, die schöne u.s.w.
22.	je že bila sredi morja, lepa itn.	<i>Shi 'scht schónə gəbân (gewesen) af mitən mērə, Dai scheanə u.s.w.</i>	Sie ist schon gewesen mitten auf dem Meer, die schöne u.s.w.
23.	»Poglej tja, poglej tja na tisto goro, ti lepa itn.	<i>»Schüg (schau) hin, schâg hin af ens pargle (auf jenen Berg) Dú scheanə u.s.w.</i>	»Schau hin, schau hin auf jenen Berg du schöne u.s.w.
24.	Tamkaj vidiš nov gradič, ti lepa itn.	<i>Dört shichəschtü (siehst du) a naiəs gəshlesle (Schlösschen) Dú scheanə u.s.w.</i>	Dort siehst du ein neues Schlösschen du schöne u.s.w.
25.	Tam boš moja lepa žena, moja lepa žena, moja ključarica.«	<i>Dört brschtü (wirst du) shain main scheanai wrágə (Frau), Main scheanai wrágə, main shlislrúgarin.»</i>	Dort wirst du sein meine schöne Frau, meine schöne Frau, meine Schlüsselträgerin.«
26.	Mislila je, da še ni sredi morja, lepa itn.	<i>Shi hot gəmoimt, shi 'scht nót (noch nicht) af mitn mērə, Dai scheanə u.s.w.</i>	Sie hat gemeint, sie ist noch nicht mitten auf dem Meer, die schöne u.s.w.
27.	že je bila tam na drugi strani. lepa itn.	<i>Shi ischt schón dört af endr (jener) shaitn. Dai scheanə u.s.w.</i>	Sie ist schon dort auf der anderen Seite. Die schöne u.s.w.
28.	Vstopila je v lep gradič, lepa itn.	<i>Shi ischt gətrātən ins scheanə shlesle Dai scheanə u.s.w.</i>	Sie ist getreten ins schöne Schlösschen die schöne u.s.w.
29.	mislila je, da je šele sedem dni, lepa itn.	<i>Shi hot gəmoimt, 's ischt earscht shībm tūgə Dai scheanə u.s.w.</i>	Sie hat gemeint, es ist erst sieben Tage die schöne u.s.w.
30.	Že je preteklo celih sedem let. Lepa itn.	<i>S' ischt schónə gəbân (gewesen) shībm gonzai juər. Dai scheanə u.s.w.</i>	Sie ist schon gewesen sieben ganze Jahre. Die schöne u.s.w.
31.	Vzpne se na lino visoko, lepa itn.	<i>Shi schtaigət aúchn (hinauf) in də línə (Giebelfenster) hoach, Dai scheanə u.s.w.</i>	Sie steigt hoch hinauf zum Giebelfenster, die schöne u.s.w.
32.	gleda v šir in dalj, ja v šir in dalj v svojo deželo.	<i>Shi schâgət (schaut) úmər bait únt proit, Jo bait únt proit noch írə lontə (Land).</i>	Sie schaut über weit und breit, ja weit und breit nach ihrem Land.
33.	»Se ti ne toži po tvoji deželi?« Ti lepa itn.	<i>»Ischt drs et ontə (bang) noch dainen lontə?« Dú scheanə u.s.w.</i>	»Ist dir nicht bang nach deinem Land?« Du schöne u.s.w.
34.	»Ne toži se mi po moji deželi, toži se mi le po mojem mladem sinu.	<i>»S' ischt mr et ontə noch mainən lontə, S' ischt mr lai ontə noch mainən jüngən shün.</i>	»Es ist mir nicht bang nach meinem Land, es ist mir nur bang nach meinem jungen Sohn.

35.	Rada bi našla svojega mladega sina.«	<i>Ich mecht gean shüəchn main dan jüנגən shün.</i> «	Ich möchte ihn suchen, meinen jungen Sohn.«
	Lepa itn.	<i>Dai scheanə</i> u.s.w.	Die schöne u.s.w.
36.	»Tak vzemi si pšenični hleb!«	<i>»Shò nim əs dù a boizən loible (Weizenlaib, Brot)!«</i>	»So nimm dir ein Laib Weizenbrot!
	Ti lepa itn.	<i>Dù scheanə</i> u.s.w.	Du schöne u.s.w.
37.	Stopila je v njegovo pisano barčico,	<i>Shi tritət in shain pisats (buntes) scheffe,</i>	Sie tritt in sein buntes Schiffchen,
	lepa itn.	<i>Dai scheanə</i> u.s.w.	die schöne u.s.w.
38.	Spet se peljeta v njeno deželo.	<i>Shai wuərant (fahren) nùə bídr noch írm lontə.</i>	Sie fahren nun wieder nach ihrem Land.
	Lepa itn.	<i>Dai scheanə</i> u.s.w.	Die schöne u.s.w.
39.	On barčico močno odrine,	<i>Ar gait (gibt) in scheflain a tichtigən sctoas,</i>	Er gibt dem Schiffchen einen tüchtigen Stoß,
	Lepa itn.	<i>Dai scheanə</i> u.s.w.	die schöne u.s.w.
40.	Mislila je, da je še sredi morja,	<i>Shi hot gəmoimt, shi 'scht noch in mitn mērə,</i>	Sie hat gemeint, sie ist noch mitten auf dem Meer,
	lepa itn.	<i>Dai scheanə</i> u.s.w.	die schöne u.s.w.
41.	že je bila na drugi strani.	<i>Shi ischt gəbān, schön an endər (jener) shaitn.</i>	Sie ist schon an der anderen Seite gewesen.
	Lepa itn.	<i>Dai scheanə</i> u.s.w.	Die schöne u.s.w.
42.	Ob morju je paslo sedem malih pastirčkov,	<i>Pain mērə do hiətənt shīb̄m kloinai hirtlain,</i>	Beim Meer da hüteten sieben kleine Hirtlein,
	lepa itn.	<i>Dai scheanə</i> u.s.w.	die schöne u.s.w.
43.	šest jih je žvižgalo in pelo,	<i>Shekschai (sechs) hont lai bischpəlt (gepffifen) und gəshüngən</i>	Sechs haben wohl gepffifen und gesungen,
	lepa itn.	<i>Dai scheanə</i> u.s.w.	die schöne u.s.w.
44.	Sedmi je bil zelo žalosten,	<i>Dos shīb̄mtə hot shi gonz traürik gəhúbət (gehabt).</i>	Der Siebte hat es ganz traurig gehabt.
	lepa itn.	<i>Dai scheanə</i> u.s.w.	Die schöne u.s.w.
45.	»Zakaj si vendar tako žalosten?«	<i>»Bai húbəscht dù dich lai guər shò traürik?«</i>	»Warum hast du es gar so traurig?«
	lepa itn.	<i>Dai scheanə</i> u.s.w.	Die schöne u.s.w.
46.	»Le kako bi ne bil žalosten,	<i>»Lai biə shól i mi et shò traürik húb̄m,</i>	»Wie soll ich es wohl nicht so traurig haben,
	ti lepa itn.	<i>Dù scheanə</i> u.s.w.	du schöne u.s.w.
47.	Preteklo je sedem celih let in sedem dni,	<i>'S ischt haint shīb̄m gonzai juər unt shīb̄m tūgə,</i>	Es ist gewesen sieben ganze Jahre und sieben Tage,
	ti lepa itn.	<i>Dù scheanə</i> u.s.w.	du schöne u.s.w.
48.	odkar je moja mati šla prat k širokemu morju,	<i>As (dass) main müətr 'scht gean baschn zan proitn mērə,</i>	Dass meine Mutter waschen ging zum breiten Meer,
	k širokemu morju, h globokemu jezeru.	<i>Zan proitn mērə, zan tiəfm sheabə.</i>	zum breiten Meer, zur tiefen See.
49.	Vendar ni nikdar več nazaj prišla.«	<i>Shi ischt úbr et (aber nicht) mear hintrshich (zurück) kām.</i> «	Sie ist aber nicht mehr zurück gekommen.«
	Lepa itn.	<i>Dai scheanə</i> u.s.w.	Die schöne u.s.w.
50.	»Pridi, pridi v barčico k meni,	<i>»Trit inar, trit inar, ins scheffe zə miər,</i>	»Tritt ein, tritt ein ins Schiffchen zu mir,
	lepa itn.	<i>Dai scheanə</i> u.s.w.	die schöne u.s.w.
51.	v moji barčici je polno žlahtnih koreninic,	<i>In main scheflain do hent (sind) wíl édlai bírzlain,</i>	In meinem Schiffchen sind edle Wurzeln,
	polno žlahtnih koreninic, polno žlahtnih zeli!«	<i>Wíl édlai bírzlain, wíl édlai kraitlain!«</i>	viele edle Wurzeln, viele edle Kräuter!«
52.	»Kje naj pustim ovčice svojega očeta?«	<i>»Bo luəs (lass) i main də wuətrsch schaftlain (Vaters Schafe)?«</i>	»Wo lasse ich die Schafe meines Vaters?«

Ti lepa itn.	<i>Dù scheanə</i> u.s.w.	Du schöne u.s.w.
53. »Kdor jih hoče imeti, ta naj jih pase.«	<i>»Lai bear (wer) shə bil hūbm, dar shól shə hiatən.«</i>	»Wer sie wohl haben will, der soll sie hüten.«
lepa itn.	<i>Dai scheanə</i> u.s.w.	Die schöne u.s.w.
54. Zdaj je stopila k njemu,	<i>Shi ischt nūə gətrátən hin zə imon.</i>	Sie ist nun getreten hin zu ihm.
lepa itn.	<i>Dai scheanə</i> u.s.w.	Die schöne u.s.w.
55. dala mu je pšenični hleb,	<i>Shi hot mon (ihm) gábm a boizain zautle (Weizenbrot):</i>	Sie hat ihm ein Weizenbrot gegeben:
lepa itn.	<i>Dai scheanə</i> u.s.w.	Die schöne u.s.w.
56. »Jaz sem tvoja mati, ljuba tvoja.	<i>»Ich pin də múətr, dai liəbə dain.</i>	»Ich bin die Mutter, deine liebe (Mutter).
lepa itn.	<i>Dai scheanə</i> u.s.w.	Die schöne u.s.w.
57. Šla sem prat k širokemu morju,	<i>Ich pin geən (gegangen) baschn zan proitn mērə,</i>	Ich bin waschen gegangen zum breiten Meer,
k širokemu morju, h globokemu jezeru.	<i>Zan proitn mērə, zan tiəfm sheabə.</i>	zum breiten Meer, zur tiefen See.
58. Platence, belo perilo,	<i>Dai kloinə laimót, dai baisə baschə,</i>	Die kleine Leinwand, die weiße Wäsche,
lepa, mlada Primorka.«	<i>Dai scheanə, dai jüngə mērarin.’</i>	die schöne, die junge Meererin.«

Perz v Svetlem Potoku.

Tisti, ki niso poznali besede *mērarin* [= primorka], so prepevali tudi *biənarin* (Wienerin [= Dunajčanka]).

47. Primorka

De mērarin

Die Meererin

Začetek te pesmi (verz 1–12) je dobesedno enak kiticam 1–6 v pesmi št. 44.

13 »Zakaj, le zakaj, ti Primorka, ti lepa, ti mlada Primorka?«	<i>»Biə shó, biə shó dù mērarin, Dù scheanai, dù jüngai mērarin?«</i>	»Wieso, wieso, du Meererin, du schöne, du junge Meererin?«
15 »Tako, tako, lepi mornar mlad, doma imam hudega moža, hudega moža, mladega sina. Čez dan mi mož ne da miru, ponoči mi sin ne da spat.«	<i>»Nar shó (nur so), nar shó schean schifmon jünk, I hon ahoimə a peashn (bösen) mon, A peashn mon, a jüngən shün. Pai tūgə luət miər main mon koin rüə, Pai dr nocht luət mi main shün et shlüfm.«</i>	»Nur so, nur so, schöner junger Schiffsman, ich habe daheim einen bösen Mann, einen bösen Mann, einen jungen Sohn. Bei Tage lässt mir mein Mann keine Ruhe, bei Nacht lässt mir mein Sohn nicht schlafen.«
20 »O nič, o nič, ti Primorka, ti lepa, ti mlada Primorka!«	<i>»Lai nisch (o nichts), lai nisch, dù mērarin Dù scheanə, dù jüngə mērarin!«</i>	»Wohl nichts, wohl nichts, du Meererin, du schöne, du junge Meererin!«
Rinčico je s prsta snel: »Le vzemi, le vzemi, ti Primorka!« »Jaz nisem Primorka,	<i>Ar ziəchət a ringle wom nēgl (Finger); »Nim hin, nim hin dù mērarin!« »I pin əs et (nicht) dai mērarin,</i>	Er zieht einen Ring vom Finger: »Nimm hin, nimm hin, du Meererin!« »Ich bin nicht die Meererin,

25	jaz sem samo perica plenica.« »Pridi, pridi v barčico malo! Doma imam vseh vrst piščalkic, uspavala boš svojega mladega sina!« Tako je rekel mornar mlad.	<i>I pin əs jo lai də bintlbascharin.«</i> <i>»Schaig in, schtaig in in's schifle kloin!</i> <i>I hon ahoimə wilərlai (vielerlei) pfaiflain,</i> <i>Ausklaubm brscht du dain (deinem) jüngən shünə!«</i> <i>Ashò do shügət dar schifmon jünk.</i>	ich bin ja nur die Windelwascherin.« »Steig ein, steig ein ins Schiffchen klein! Ich habe daheim vielerlei Pfeifen, ausklauben wirst du (eine für) deinen jungen Sohn!« So sagt der junge Schiffsmann.
30	Stopila je v barčico malo, odplula sta tja na morje široko. On barčico odrine in že sta bila pri rdečem pesku. »Usmili se, ti mornar mlad,	<i>Shi schtaigət in ins schifle kloin,</i> <i>Shai shbimənt ahin an mērə proit.</i> <i>Ar gait (gibt) in schiflain lai a sctoas,</i> <i>Ūnt schon hent shai gəbān (gewesen) pain roatn shont (Sand).</i> <i>»Ai groasai gnuədə (Gnade), du schifmon jünk,</i>	Sie steigt ein ins Schiffchen klein, sie schwimmen dahin auf dem breiten Meer. Er gibt dem Schiffchen wohl einen Stoß, und schon sind sie gewesen beim roten Sand. »Ei große Gnade, du junger Schiffsmann,
35	kdo bo skrbel za mojega mladega sina?« »Kdor ga bo hotel, bo zanj že poskrbel!« »Kam me peljete, kam sem prišla?« »O nič, o nič, ti Primorka, tamle vidiš beli grad,	<i>Bear brt (wer wird) wrshoargn main jüngən shün?«</i> <i>»Bear 'n brt beln (wollen), ar brt 'n schön wrshoargn!«</i> <i>»Bu wiərt (führt) iər mi hin, bu kim i hin?«</i> <i>»Nar nisch (nur nichts), nar nisch, du mērarin,</i> <i>Dört shichəschtü a baisəs gəshlòs,</i>	wer wird versorgen meinen jungen Sohn?« »Wer ihn wird wollen, der wird ihn schon versorgen!« »Wo führt Ihr mich hin, wo komme ich hin?« »Nur nichts, nur nichts, du Meererin, dort siehst du ein weißes Schloss,
40	tam boš moja kletarica. S svojimi belimi rokami boš pipe ^[209] odpirala, s svojim krilom moje stopnice pometala. Tam boš ključarica!« »Tako, tako, vi ljubi moj,	<i>Dört brschtü shain main kelnarin.</i> <i>Mit dain baisn hentn shòlschtü də pipn (Fasshähne) afdrän,</i> <i>Mit dain kitl mainə schtiəgn ukearn (auskehren).</i> <i>Dört shòlschtü shain də shlistrūgarin</i> <i>»Ashò, ashò, iər liəbr main,</i>	dort wirst du meine Kellnerin sein. Mit deinen weißen Händen sollst du die Fasshähne aufdrehen, mit deinem Kittel meine Stiegen auskehren. Dort sollst du die Schlüsselträgerin sein!« »Also, also, ihr Lieber mein,
45	če Bog da, bom vaša uboga dekla!« Še v drugo je barčico odrinil, že sta bila pri belemu gradu, tam jo pozdravljajo in jo objemajo in poljubljajo Primorko.	<i>Belòt (wollte) got, i bāròt (wäre) aiər dai uərmə diərn!«</i> <i>Ar gəbət in schiflain a zboitn sctoas,</i> <i>Wurt (sofort) hent shai gəbān paim baisən gəshlòs,</i> <i>Dört griəsənt shai shə ūnt haushənt (halsen) shai shə,</i> <i>Ūnt pūschənt (küssen) shai də mērarin.</i>	wollte Gott, ich wäre Eure arme Dirn!« Er gibt dem Schifflin einen zweiten Stoß, sofort waren sie gewesen beim weißen Schloss, dort grüßen sie und halsen sie und küssen sie die Meererin.
50	Lepo, mlado Primorko. Tam je prebila sedem celih let, sedem celih let in tri dni. »Aj ti, aj ti, ti ljubi moj, srce me tako zelo boli	<i>Dai scheanə, dai jüngə mērarin.</i> <i>Dört ischt shi gəbān (gewesen) shīb m gonzai juər,</i> <i>Shīb m gonzai juər ūn drai tūgə.</i> <i>»Ai du, ai du, du liəbr main,</i> <i>Main harzle tūt miər guər shò bea (weh)</i>	Die schöne, die junge Meererin. Dort ist sie gewesen sieben ganze Jahre, sieben ganze Jahre und drei Tage. »Ei du, ei du, du lieber mein, mein Herz tut mir gar schon weh
55	za mojim sinkom!« »Le nič, le nič, ti Primorka,	<i>Ūm main dan jüngən shün!«</i> <i>»Nar nisch, nar nisch du mērarin,</i>	um meinen jungen Sohn!« »Nur nichts, nur nichts, du Meererin,

[209] Pipe na sodih. V kočevarski različici je pipa *Pipe*. Op. prev.

poglej ven, poglej ven skozi okno belo,	<i>Schâg aúsn</i> (schau hinaus), <i>schâg aúsn páim wanschtr bais</i> ,	Schau hinaus, schau aus dem weißen Fenster hinaus,
tam stoji suha češnja.	<i>Dórt schteat a diārər karschpân</i> (Kirschbaum);	dort steht ein dürrer Kirschbaum;
Ko se bo češnja olistala,	<i>Shó gəbisch</i> (gewiss) <i>dr karschpân lâp</i> (Laub) <i>brt trügn</i> .	So gewiss der Kirschbaum Laub tragen wird,
60 tedaj pojdeš k svojemu mlademu sinu.«	<i>Shó gəbisch geaschtú zə dain jüngən shün.</i> «	so gewiss gehst du zu deinem jungen Sohn.«
In zjutraj zarana vstane,	<i>Ūnt schmoarónsch</i> (des Morgens) <i>schteat shi guər wriə aúf</i> ,	Und des Morgens steht sie gar früh auf,
pogleda skozi okno belo:	<i>Shi schâgət aúsn páim wanschtr bais:</i>	sie schaut raus beim weißen Fenster:
»Aj poglej, aj poglej, ti ljubi moj,	» <i>Ai schâg', ai schag, dü liəbr main</i> ,	»Ei schau, ei schau, du lieber mein,
poglej skozi okno češnjo lepo,	<i>Schâg aúsn páim wanschtr afn karschpân schean</i> ,	schau raus beim Fenster auf den schönen Kirschbaum,
65 češnja cveti, od cvetov se beli!«	<i>Dar karschpân plianət</i> (blüht), <i>ar ischt plianbais!</i> «	der Kirschbaum blüht, er ist Blütenweiß!«
Odplujeta tja čez široko morje,	<i>Shai ziaəhənt ahin ĩbrs proite mēr</i> ,	Sie ziehen dahin übers breite Meer,
čez široko morje v njeno domovino.	<i>Ībrs proitə mēr in ĩr haimatlant</i> .	übers breite Meer in ihr Heimatland.
Takoj ugleda tri pastirčke;	<i>Ahant</i> (zur Hand) <i>winət</i> (findet) <i>shi drai hirtəlain</i> ,	Zur Hand findet sie drei Hirtlein,
dva sta bila tako vesela,	<i>Zboi bārónt</i> (waren) <i>shó wraidigai</i> (freudig),	zwei waren schon freudig,
70 tretji se je tako tožno držal.	<i>Dos dritə hot shi shó loidik</i> (traurig) <i>gəhúbət</i> .	der dritte war so traurig.
Tako govori Primorka:	<i>Ashó do schprichət dai mērarin:</i>	Also spricht die Meererin:
»Oj, pastirček, oj pastirček, ljubi moj,	» <i>Ai hirtle, ai hirtle, liəbr main</i> ,	»Ei Hirtlein, ei Hirtlein, lieber mein,
zakaj si tako žalosten?«	<i>Bai</i> (warum) <i>pischtú guər shó loidik?</i>	warum bist du gar so traurig?«
»Kako bi žalosten ne bil,	» <i>Biə shol i mi et loidik húbm</i> ,	»Wie soll ich nicht traurig sein,
75 prav danes se izteče sedem let,	<i>Gruət haint hent úmar</i> (sind um) <i>shĭbm juər</i> ,	gerade heute sind um sieben Jahre,
kar moja mati je šla prat	<i>As</i> (dass) <i>main müətr ischt geən baschn</i>	dass meine Mutter ist waschen gegangen
ob široko morje, ob globoko jezero,	<i>Zan proitən mēr, zan tiəfm sheab;</i>	zum breiten Meer, zur tiefen See;
nazaj ni nikdar več prišla.	<i>Zərúk ischt shi nimmear kām.</i>	Zurück ist sie nimmermehr gekommen.
Doma imam hudega očeta,	<i>I hon ahoimə a peashn wuətr</i> (Vater),	Ich habe daheim einen bösen Vater,
80 hudega očeta, hudo mačeho!«	<i>A peashn wuətr, a peashai schtiəfmüətr!</i> «	einen bösen Vater, eine böse Stiefmutter!«
Tako govori Primorka:	<i>Ashó do shúgət də mērarin:</i>	Also spricht die Meererin:
»Moj ljubi mali pastirček moj,	» <i>Main liəbəs kloinəs hirtle main</i> ,	»Mein liebes kleines Hirtlein,
pojdi, podaj mi svojo palico!«	<i>Gea, roich miər har dos riətle</i> (Stab) <i>dain!</i> «	geh, reich mir deinen Stab her!«
Prijela jo je z belo roko:	<i>Shi wosət</i> (fasst) <i>əs pai baisr hont:</i>	Sie fasst ihn mit der weißen Hand:
85 »Pridi k meni v barčico malo,	» <i>Trit in zə miər in's scheffe kloin</i> ,	»Tritt ein zu mir ins Schiffchen klein,
ti ljubi sin, moj lepi sin,	<i>Dü liəbr shün, main scheandr shün</i> ,	du lieber Sohn, mein schöner Sohn,
jaz sem vendar tvoja dobra mati,	<i>I pin əs jo dain güətai müətr</i> ,	ich bin ja deine gute Mutter,
lepa, mlada Primorka!«	<i>Dai scheanə, dai jüngə mērarin!</i> «	die schöne, die junge Meererin!«

Tomitsch v Mozlju.

Prevod pesmi je objavljen v **Roseggerjevem** »Heimgarten« 8, 864 in naslednja. Manjkajo vrstice 41 in naslednja ter 86 in naslednja. Omenja se tudi različica pesmi, kjer na koncu namesto matere ladjar z žvižganjem vabi pastirčka na ladjo.

48. O lepi Primorki Von der schönen Meererin

Začetek kot št. 44, kitice 1–6. Le 4, 2 se glasi: *Atinə do shizənt drai jūngə hearn* [= notri sedijo trije možje], čemur sledi:

7. Takole rečejo trije možje: »Zakaj, le zakaj, ti Primorka?«	<i>Ashó do schprachənt di hearn drai:</i> » <i>Biə shó</i> (wie so), <i>biə shó, dù mērarin?</i> «	Also sprechen die drei Herren: »Wieso, wieso, du Meererin?«
8. : »Tako, tako, vi mladi možje! :	: » <i>Ashó, ashó, iər jūngə hearn!</i> :	: »Also, also, ihr junge Herren! :
9. Doma imam hudega moža, hudega moža, hudega sina.	<i>Ahoimə hon i a peashn mon.</i> <i>A peashn mon, a peashn shún.</i>	Daheim habe ich einen bösen Mann. Einen bösen Mann, einen bösen Sohn.
10. Čez dan me ne pustita delati, ponoči mi ne pustita spati.«	<i>Bai tūgə luənt</i> (lassen) <i>shai mich et</i> (nicht) <i>uərbaitn,</i> <i>Pai dər nocht luənt shai mich et shlúfm.</i> «	Bei Tage lassen sie mich nicht arbeiten, bei Nacht lassen sie mich nicht schlafen.«
11. Takole rečejo trije možje: »Stopi noter, stopi noter, ti Primorka! Notri so vseh vrst koreninice, notri so vseh vrst zeli.	<i>Ashó do schprachənt di hearn drai:</i> » <i>Trit inar, trit inar, dù mērarin!</i> <i>Atinə</i> (drinnen) <i>hent oldrhont bīrzəlain</i> (allerhand Würzlein), <i>Atiəe hent oldrhont kraitəlain.</i>	Also sprachen die drei Herren: »Tritt ein, tritt ein, du Meerin! Drinnen sind allerhand Wurzeln, drinnen sind allerhand Kräuter.
13. Dala jih boš svojemu sinu, poslej te bo pustil delati lepo.«	<i>Də brshtú ingəbm</i> (eingeben) <i>dainəm shún,</i> <i>Otr</i> (hernach) <i>brt ar dich luəsn uərbaitn</i> <i>schón.</i> «	Du wirst sie deinem Sohn geben, hernach wird er dich schön arbeiten lassen.«
14. Brž ko je stopila v barčico široko, že so barčico odrinili.	<i>Kámər</i> (kaum) <i>ischt shi gətrātən ins schefle</i> <i>proit,</i> <i>Shó gəbənt shai dan schefle an sčtoas.</i>	Kaum ist sie ins breite Schiff getreten, so gaben sie dem Schiff einen Stoß.
15. Mislila je, da ni še sredi morja, že je na drugi strani bila.	<i>Shi denkət</i> (denkt), <i>shi ischt et</i> (nicht) <i>afm</i> <i>mitn mēr,</i> <i>Shi ischt an ondrdr shaitən gəbân</i> (gewesen).	Sie denkt, sie ist nicht mitten auf dem Meer, sie ist an der anderen Seite gewesen.
16. Kako vroče je jokala Primorka, lepa, mlada Primorka.	<i>Biə hoisə do boinət</i> (weint) <i>də mērarin,</i> <i>Dai scheanə, dai jūngə mērarin.</i>	Wie heiß weint die Meererin, die schöne, die junge Meererin.
17. : Takole je rekel mladi mož: :	: <i>Ashó do schprichət dar jūngə hear:</i> :	: Also spricht der junge Herr: :
18. »Ti lepa, ti mlada Primorka, mar vidiš ti tamle moj beli grad?«	» <i>Dú scheanai, dù jūngai mērarin,</i> <i>Shó shichəschtú main baisəs gəshlós?</i> «	»Du schöne, du junge Meererin, so siehst du mein weißes Schloss?«
19. Tam boš moja lepa gospa, tam boš moja ključarica.«	<i>Dórt brshtú shainən</i> (sein) <i>main scheanə</i> <i>wrá</i> (Frau), <i>Brscht shainən mainə shlislrúgarin.</i> «	Dort wirst du sein meine schöne Frau, wirst sein meine Schlüsselträgerin.«
20. »Tam bom svinjarica tvoja, prašičem bom pomije nosila.«	» <i>Dórt brt ich shainən dai shaúdiərn</i> (Schweinemagd) <i>dain.</i> <i>Dai shbain zə wrasəntrúgarin</i> (der Schweine Fraßträgerin).«	»Dort werde ich deine Schweinemagd sein. Den Schweinen die Fraßträgerin.
21. »Ne tako, ne tako, ti Primorka, ti lepa, ti mlada Primorka!«	» <i>Shó et, shó et</i> (so nicht), <i>dù mērarin,</i> <i>Dú scheanai, dù jūngai mērarin!</i> «	»Nicht so, nicht so, du Meererin, du schöne, du junge Meererin!«

22. Tamkaj prebije sedem celih let, sedem celih let in tri dni.	<i>Dört ischt shi gəbân</i> (gewesen) <i>shîbm gonzə juər,</i> <i>Shîbm gonzə juər ún drai tûgə.</i>	Dort ist sie gewesen sieben ganze Jahre, sieben ganze Jahre und drei Tage.
23. Takole reče Primorka, lepa, mlada Primorka:	<i>Ashò do schprichət də mērarin,</i> <i>Dai scheanə, dai jūngə mērarin:</i>	Also da spricht die Meererin, die schöne, die junge Meererin:
24. »Tak pustite mi iti na drugi breg, na drugi breg, preko širokega morja.«	<i>»Shò luət</i> (lasst) <i>mich gean an di geschtə</i> (jenseitige Ufer) <i>schean,</i> <i>An di geschtə schean, îbrs proitə mēr.«</i>	»So lässt mich ans andere Ufer gehen, ans andere Ufer, übers breite Meer.«
25. »Ne tako, ne tako, ti Primorka, moja lepa gospa ključarica.	<i>»Shò et, shò et, dù mērarin,</i> <i>Main scheanai wrā shlislrúgarin.</i>	»Nicht so, nicht so, du Meererin, meine schöne Frau Schlüsselträgerin.
26. Mar vidiš tam staro deblo? Sedem let se ni olistalo,	<i>Shò shichəschtú dört an autən shtók</i> (alten Baumstamm)? <i>Ar hot shîbm juər koin lāp</i> (Laub) <i>gətrúgən,</i>	So siehst du dort einen alten Baumstamm? Er hat sieben Jahre kein Laub getragen,
27. če se deblo še enkrat olista, potlej boš ti, gospa, šla na drugi breg.«	<i>Ben dər shtók nóch a huert lāp</i> (noch einmal Laub) <i>brt trúgən,</i> <i>Denər brschtú, wrā, an də geschtə gean.«</i>	wenn der Baumstamm noch einmal Laub tragen wird, dann wirst du, Frau, ans andere Ufer gehen.«
28. Takole reče Primorka, lepa, mlada Primorka:	<i>Ashò do schprichət də mērarin,</i> <i>Dai scheanə, dai jūngə mērarin:</i>	Also spricht die Meererin, die schöne, die junge Meererin:
29. »Če Bog da, da olistaš se, bom jaz smela na lepi drugi breg!«	<i>»Bólt gót, as dù trúgəscht griənəs lāp,</i> <i>As ich derfót</i> (dürfte) <i>gean an də geschtə</i> <i>schean!«</i>	»Wollte Gott, dass du trägst grünes Laub, dass ich dürfte gehen ans schöne andere Ufer!«
30. Besede še ne izgovori, že suho deblo ozeleni.	<i>Shi hot nóch et 's boart ausgərait</i> (das Wort ausgeredet), <i>Dər dírə shtók hot würt</i> (fortan) <i>lāp</i> <i>gətrúgən.</i>	Sie hat noch nicht das Wort zu Ende gesprochen, der dürre Baumstamm hat schon Laub getragen.
31. Na drugi breg je prišla Primorka. Tam je paslo šest pastirčkov malih,	<i>An də gescht</i> (jenseits) <i>ischt kām də</i> <i>mērarin.</i> <i>Dört hiətənt</i> (hüten) <i>sheks hirtlain kloin,</i>	Ans andere Ufer kam die Meererin. Dort hüten sechs kleine Hirtlein,
32. pet se jih je tako veselilo, šesti se je tako tožno držal.	<i>Wemwai</i> (fünf) <i>bārənt shò wraidigai,</i> <i>Dos shekschtə hot shi shò traürik gehúbət.</i>	fünf waren so freudig, Der Sechste war so traurig.
33. »Ti pastirček mali, ti ljubi moj, zakaj se tako tožno držiš?	<i>»Dú hirtle kloin, dù liəbəs main,</i> <i>Bai</i> (warum) <i>húbəschtú di</i> (hast du dich) <i>shò</i> <i>traürigəs?</i>	»Du kleines Hirtlein, du liebes mein, warum bist du gar so traurig?
34. Tako tožno, tako žalostno?« »Kako bi se tožno ne držal,	<i>Shò traürigəs, shò loidigəs?«</i> <i>»Biə shól i mi et traürik húbm,</i>	So traurig, so leidig?« »Wie soll ich nicht traurig sein
35. danes je sedem let in tri dni, odkar moja mati ni prišla.	<i>Es ischt haint shîbm juər ún drai tûgə,</i> <i>As</i> (dass) <i>main də müətr ischt et</i> (nicht) <i>kām.</i>	es ist heute sieben Jahre und drei Tage, dass meine Mutter nicht kam.
36. Ne vem, ali je padla v morje, ali so jo ugrabili mornarji.«	<i>I bois</i> (weiß) <i>et, ischt shi gəwol</i> (gefallen) <i>ins mēr,</i> <i>Ódr hont shi gəschtóln di schifarə.«</i>	Ich weiß nicht, ist sie gefallen ins Meer, oder haben sie die Schiffsleute entführt.«
37. »Pridi, pridi, ti ljubi moj otrok, jaz sem tvoja prava mati!«	<i>»Kim har, kim har, dù liəbəs main kint</i> <i>I pin əs dai rachtə müətr dain!«</i>	»Komm her, komm her, mein liebes Kind, ich bin deine richtige Mutter!«

49. O lepi Primorki Von der schönen Meererin

1. Lepa, mlada Primorka, lepa, mlada Primorka.	<i>Dai scheanə, dai jüŋə mērarin,</i> <i>Dai scheanə, dai jüŋə mērarin.</i>	Die schöne, die junge Meererin, die schöne, die junge Meererin.
2. Zjutraj zarana vstane, lepa, mlada Primorka.	<i>Shi schteangót schmoarónsch guər wriə aúf,</i> <i>Dai scheanə, dai jüŋə mērarin.</i>	Sie steht morgens gar früh auf, die schöne, die junge Meererin.
3. Pripravi snežnobelo perilo, lepa itn.	<i>Shi richtət uən shneabaisai baschə,</i> <i>Dai scheanə u.s.w.</i>	Sie richtet ein schneeweiße Wäsche, die schöne u.s.w.
4. Prat gre ob široko morje. Lepa itn.	<i>Shi geanót baschn zan proitən mēr.</i> <i>Dai scheanə u.s.w.</i>	Sie geht waschen zum breiten Meer. Die schöne u.s.w.
5. V daljavi zagleda pisano barčico, lepa itn.	<i>Wón baitən (weitem), do shíchət shi a pisats</i> <i>(buntes) schefle</i> <i>Dai scheanə u.s.w.</i>	Won weitem da sieht sie ein buntes Schifflein, die schöne u.s.w.
6. V njej sedi mlad gospod: lepa itn.	<i>Atinə do shizət a jüngr hear:</i> <i>Dai scheanə u.s.w.</i>	Drinnen sitzt ein junger Herr: Die schöne u.s.w.
7. »Dobro jutro, dobro jutro, lepa Primorka!« Lepa itn.	<i>»Gúət moarn, gúət moarn, scheanai mērarin!«</i> <i>Dai scheanə u.s.w.</i>	»Guten Morgen, guten Morgen, schöne Meererin!« Die schöne u.s.w.
8. »Dobro jutro, dobro jutro, ti mladi gospod! Lepa itn.	<i>»Gúət moarn, gúət moarn, dú jüngr hear!</i> <i>Dai scheanə u.s.w.</i>	»Guten Morgen, guten Morgen, du junger Herr! Die schöne u.s.w.
9. Dobrih juter imam bolj malo. Lepa itn.	<i>Gúətn moarn hon i's lai a beank (nur ein wenig).</i> <i>Dai scheanə u.s.w.</i>	Gute Morgen habe ich nur wenig. Die schöne u.s.w.
10. Doma imam hudega moža, Lepa itn.	<i>I hon's ahoimə a peashn mon,</i> <i>Dai scheanə u.s.w.</i>	Ich habe daheim einen bösen Mann, die schöne u.s.w.
11. hudega moža, hudega sina.« Lepa itn.	<i>A peashn mon, a peashn shún.«</i> <i>Dai scheanə u.s.w.</i>	einen bösen Mann, einen bösen Sohn.« Die schöne u.s.w.
12. »Pridi, pridi v mojo pisano barčico, lepa itn.	<i>»Shtaig inar, shtaig inar in main pisats schefle,</i> <i>Dai scheanə u.s.w.</i>	»Steig ein, steig ein in mein buntes Schifflein, die schöne u.s.w.
13. Ti boš lepa kletarica, lepa itn.	<i>Dú brscht əs shainən scheanai kelnarin</i> <i>(Haushälterin),</i> <i>Dai scheanə u.s.w.</i>	Du wirst sein eine schöne Kellnerin, die schöne u.s.w.
14. lepa kletarica, lepa ključarica!« Lepa itn.	<i>Scheanai kelnarin, scheanai shlislrúgarin!«</i> <i>Dai scheanə u.s.w.</i>	Schöne Kellnerin, schöne Schlüsselträgerin!« Die schöne u.s.w.
15. »Če Bog da, le svinjska dekla!« Lepa itn.	<i>»O belót gót lai shauđiərn!«</i> <i>Dai scheanə u.s.w.</i>	»O wollte Gott, nur Saudirn!« Die schöne u.s.w.
16. Postala je lepa kletarica, lepa itn.	<i>Shi ischt gəbân (gewesen) scheanai kelnarin,</i> <i>Dai scheanə u.s.w.</i>	Sie ist geworden schöne Kellnerin, die schöne u.s.w.
17. Lepa kletarica, lepa ključarica, lepa, mlada Primorka.	<i>Scheanai kelnarin, scheanai shlislrúgarin,</i> <i>Dai scheanə, dai jüŋə mērarin.</i>	Schöne Kellnerin, schöne Schlüsselträgerin, die schöne, die junge Meererin.

50. Lepa deklica

Scheans diærndle

Schönes Dirndl

1.	Kako zgodaj vstane lepa deklica! Namaka perilo belo,	<i>Biā wriā ischt aüf scheans diærndle.</i> <i>Es boikät in (weicht, ein) a baschä bais,</i>	Wie früh ist auf schöns Dirndl! Es weicht ein eine weiße Wäsche,
2.	prat gre ob široko morje, ob široko morje, ob globoko jezero.	<i>Es geänót baschän zan proitän mërä,</i> <i>zum breiten Meer, zum tiefen See.</i>	es geht waschen zum breiten Meer, zum breiten Meer, zum tiefen See.
3.	V dalji ugleda ladjico lepo, v njej sedita dva mlada gospoda:	<i>Wön baitän shíchäts a schefle schean,</i> <i>Atin do shizänt zbean jüngä hearn:</i>	Von weitem sieht es ein schönes Schifflein, darinnen da sitzen zwei junge Herren:
4.	»Dobro jutro, dobro jutro, lepa deklica!« »Lepa hvala, lepa hvala, mlada gospoda.	<i>»Güät moarn, güät moarn, scheans diærndle!«</i> <i>»Schean donk, schean donk, iär jüngän hearn.</i>	»Guten Morgen, guten Morgen, schöns Dirndl!« »Schönen Dank, schönen Dank, ihr jungen Herren.
5.	Dobrih juter imam bolj malo.« »Zakaj, le zakaj, lepa deklica?«	<i>Lai güätä moarn hon i a beank. ”</i> <i>»Biä shö, biä shö, scheans diærndle?«</i>	Nur gute Morgen habe ich wenig.« »Wieso, wieso, schöns Dirndl?«
6.	»Prav danes, prav danes je sedem let, kar je moj brat odjezdil v veliko vojsko,	<i>»Glaich haint, glaich haint, hents (sind es) shíbm juär,</i> <i>As (dass) main prüädr ’scht gäritn ins groasä hër (Heer),</i>	»Gleich heute, gleich heute sind es sieben Jahre, daß mein Bruder ist geritten ins große Heer,
7.	brat moj in ljubi moj.« Takole reče brat njen:	<i>Där prüädr main ünt där liäbä main.«</i> <i>Ashódrä (so) schprichät där prüädr ír:</i>	mein Bruder und mein Geliebter.« Also spricht da ihr Bruder:
8.	»Čigave hlače pereš bolj belo, od brata ali od ljubega?«	<i>»Lai beldä (welche) hōshän baschäscht dü (wäscht du) baisr,</i> <i>Dä prüädrrsch dä shain ódr liäbensch dä shain (die des Geliebten)?«</i>	»Wohl welche Hosen wäscht du weißer, die des Bruders oder die des Geliebten?«
9.	»Kakor belo, kakor belo mojemu ljubemu, še trikrat bolj belo bratu mojemu.	<i>»Biä bais, biä bais dan liäbm main,</i> <i>Nóch, draimol baisr dan prüädr main.</i>	»Wie weiß, wie weiß meinem Geliebten, noch dreimal weißer meinem Bruder.
10.	Brata ne morem več dobiti, ljubega lahko še vedno dobim!«	<i>A prüädr kon ich et (nicht) mear hübm,</i> <i>A liäbm kon ich dóch nóch hübm!«</i>	Einen Bruder kann ich nicht mehr haben, einen Geliebten kann ich immer noch haben!«
11.	Ljubi izvleče svetli meč, da bi prerezal njen snežnobel vrat.	<i>Där liäbä zächät shain gälichätshbeart;</i> <i>Ar bil uhokän ír shneabaisn hausch (Hals).</i>	Der Geliebte zieht sein gelichtetes Schwert; er will abhacken ihren schneeweißen Hals.
12.	»Nehaj, prenehaj, svak ljubi moj, kot svaka sva v vojsko odjezdila,	<i>»Holt aüf, holt aüf, shbügr (Schwager) liäbr main,</i> <i>Aus (als) shbügrä shaibr (sind wir) ins hër gäritn,</i>	»Halte auf, halte auf, mein lieber Schwager, als Schwager sind wir ins Heer geritten,
13.	kot svaka sva nazaj prišla in svaka večno ostaneva.	<i>Aus shbügre shaibr hinrshich (zurück) kām,</i> <i>Ünt shbügrä babr (werden wir) eabik (ewig) shain.</i>	als Schwager sind wir zurückgekommen und Schwager werden wir ewig sein.
14.	Ženske, te imajo dolge lase, dolge lase in kratko pamet.	<i>Dä baibr (Weiber), diä hont dos longä huär (Haar),</i> <i>Dos longä huär ünt a kürzän shin (Verstand).</i>	Die Weiber, die haben das lange Haar, das lange Haar und einen kurzen Sinn.
15.	Možje, ti imajo kratke lase, kratke lase in dolgo pamet.«	<i>Dä mandr (Männer), diä hont dos kürzä huär,</i> <i>Dos kürzä huär ünt a longän shin.«</i>	Die Männer, die haben das kurze Haar, das kurze Haar und einen langen Sinn.«

51. O lepi Primorki Von der schönen Meererin

1. Kako zgodaj vstane Primorka, lepa, mlada Primorka!	<i>Biā wriā ischt aúf dā mērarin, Dai scheanā, dai jūngā mērarin.</i>	Wie früh ist auf die Meererin, die schöne, die junge Meererin!
2. Zjutraj zarana vstane, gre belo perilo prat,	<i>Shi schteanōt schmoarōnsch guār wriā aúf, Shi geanōt baschān dai baisā baschā,</i>	Sie steht morgens gar früh auf, sie geht waschen die weiße Wäsche,
3. ob široko morje, ob globoko jezero, z delom začne, pere lepo.	<i>Zam proitān mēr, zam tiāfm sheabā, Shi hēwāt uān, shi baschāt schean.</i>	zum breiten Meer, zum tiefen See, sie hebt an, sie wäscht schön.
4. Kako vroče joče Primorka! Lepa, mlada Primorka!	<i>Biā hoisā boināt (weint) dā mērarin, Dai scheanā, dai jūngā mērarin!</i>	Wie heiß weint die Meererin! Die schöne, die junge Meererin!
5. Po morju plujeta dva mlada gospoda: »Dobro jutro, ti lepa Primorka!	<i>Am mērā har shbimānt zbean jūngā hearn: »Gūātñ moarn, dū scheanai mērarin!</i>	Auf dem Meere her schwimmen zwei junge Herren: »Guten Morgen, du schöne Meererin!
6. Zakaj jočeš tako vroče, ti lepa, ti mlada Primorka?«	<i>Bai (warum) boināsch dū shō hoislichai (heiß), Dū scheanai, dū jūngai mērarin?«</i>	Warum weinst du so heiß, du schöne, du junge Meererin?«
7. : »Kako bi ne jokala vroče, : 8. prav danes je sedem celih let, kar je šel moj brat v veliko vojsko.«	<i> : »Biā shōl ich et boinān hoislichai, : Lai haint ischt ās shūbm gonzai juār, As main prūādr ischt gongn ins groasā hēr?«</i>	: »Wie soll ich nicht heiß weinen, : wohl heute ist es sieben ganze Jahre, daß mein Bruder ist gegangen ins große Heer.«
9. »Komu bolj belo pereš hlače, svojemu ljubemu ali bratu svojemu?«	<i> »Bamon (wem) baschāscht baisr di hōshñ dū, Dan liābm ódr dan prūādr dain?«</i>	»Wem wäschst du weißer die Hosen, deinem Geliebten oder deinem Bruder?«
10. »Kakor belo, kakor belo mojemu ljubemu, še trikrat bolj belo bratu mojemu.	<i> »Biā bais, biā bais dan liābm main, Obr draimol baisr dan prūādr main.</i>	»Wie weiße, wie weiße meinem Geliebten, aber dreimal weißer meinem Bruder.
11. Ljubega lahko še dobim, brata ne dobim nikoli več.«	<i> Oin, liābischtn kriāg ich bīdārūm, Oin prūādr kriāg ich nīmārmear.«</i>	Einen Geliebten kriege ich wiederum, einen Brüder kriege ich nimmermehr.«
12. Lotiti se hoče Primorke, lepe, mlade Primorke!	<i> Ar bil uān pokñ dā mērarin, De scheanā, dā jūngā mērarin.</i>	Er will anpacken die Meererin, die schöne, die junge Meererin!
13. »Nehaj, prenehaj, svak najdražji moj!« »Nehaj, prenehaj, svak najdražji moj!«	<i> »Holt aúf, holt aúf shbūgr liābischtr main, Holt aúf, holt aúf shbūgr liābischtr main!«</i>	»Halte auf, halte auf, mein liebster Schwager!« »Halte auf, halte auf, mein liebster Schwager!«

52. **Kata (Katarina)***Kate***Kate (Katharina)**

1.	Kako zgodaj vstane lepa Kata! Kako zgodaj vstane lepa Kata! Pa naj bo.	<i>Wriə ischt aúf dai scheanə Kate,</i> <i>Wriə ischt aúf dai scheanə Kate.</i> <i>Luəs shə shainən</i> (lass sie sein).	Wie früh ist auf die schöne Kate! Wie früh ist auf die schöne Kate! Laß 'sie sein.
2.	Gre tja na dolgo njivo, na dolgo njivo, na ozko polje. Pa naj bo.	<i>Shi geanót ahin af longəm okr,</i> <i>Af longəm okr, af shmuəlai leakə</i> (Rain). <i>Luəs shə shainən.</i>	Sie geht dahin auf langem Acker, auf langem Acker, auf schmalem Feld. Laß 'sie sein.
3.	: Z delom začne, lepo pleve. : Pa naj bo.	: <i>Shi hēwət uən, shi jātət schean.</i> : <i>Luəs shə shainən.</i>	: Sie hebt an, sie jätet schön. : Laß 'sie sein.
4.	Mimo gresta dva junaka, dva junaka, dva soldata: Pa naj bo.	<i>Wír</i> (vorüber) <i>do zīəchənt zbean lonakən</i> (Helden), <i>Zbean lonakən, zbean solduatən:</i> <i>Luəs shə shainən.</i>	Vorüber da ziehen zwei Helden, zwei Helden, zwei Soldaten: Laß 'sie sein.
5.	: »Dobro jutro, dobro jutro, ti lepa Kata!« : Pa naj bo.	: » <i>Gūət moarn, gūət moarn, dú scheanai</i> <i>Kate!</i> « : <i>Luəs shə shainən.</i>	: »Guten Morgen, guten Morgen, du schöne Kate!« : Laß 'sie sein.
6.	»Lepa hvala, lepa hvala, dva junaka, dva junaka, dva soldata!« Pa naj bo.	» <i>Schean donk, schean donk iər zbean</i> <i>lonakən,</i> <i>Zbean lonakən, zbean solduatən!</i> « <i>Luəs shə shainən.</i>	»Schönen Dank, lönen Dank, ihr zwei Helden, zwei Helden, zwei Soldaten!« Laß 'sie sein.
7.	: »Lepa Kate, kje imaš tvoje domače?« : Pa naj bo.	: » <i>Scheanai Kate, bo hoscht dú's ondrə</i> <i>gəshində?</i> « : <i>Luəs shə shainən.</i>	: »Schöne Kate, wo hast du das andere Gesinde?« : Laß 'sie sein.
8.	: »Moji domači delajo. : Pa naj bo.	: » <i>Mains ondrə gəshində ischt aüs af də</i> <i>uərbait.</i> : <i>Luəs shə shainən.</i>	: »Mein anderes Gesinde ist aus auf der Arbeit. : Laß 'sie sein.
9.	Moja mati peče hlebčke, peče hlebčke za jutrišnjo svatbo.« Pa naj bo.	<i>Main müətr pochət loiblain</i> (bäckt Brotlaibe), <i>Pochət loiblain moarn zr hoachzait.</i> <i>Luəs shə shainən.</i>	Meine Mutter backt Brote, Backt Brote morgen zur Hochzeit.« Laß 'sie sein.
10.	»Moj oče toči vino, toči vino za jutrišnjo svatbo. Pa naj bo.	<i>Main wuətr schenkət bain ub</i> (zieht Wein ab), <i>Schenkət bain ub moarn zr hoachzait.</i> <i>Luəs shə shainən.</i>	»Mein Vater schenkt Wein ab, schenkt Wein ab morgen zur Hochzeit. Laß 'sie sein.
11.	Moja sestra guba obleke, guba obleke za jutrišnjo poroko. Pa naj bo.	<i>Main shbeschtr woldrt pfoitlain</i> (fältelt Hemden), <i>Woldrt pfoitlain moarn zr kônə</i> (Trauung), <i>Luəs shə shainən.</i>	Meine Schwester faltet Gewänder, faltet Gewänder morgen zur Trauung. Laß 'sie sein.

12.	Prav danes je sedem let, sedem let in sedem dni, pa naj bo.	<i>'S ischt as haint glaich shīb̄m juər, Shīb̄m juər ùnt shīb̄m tūgə, Luəs shə shainən.</i>	Es ist heute qleich sieben Jahre, sieben Jahre und sieben Tage, Laß 'sie sein.
13.	Odkar je moj brat v vojsko odjezdil, moj brat in moj ljubi.« Pa naj bo.	<i>Main dar prūədr ins hēr 'scht gəritən, Main prūədr ùnt main dar liəbə.« Luəs shə shainən.</i>	(Daß) mein Bruder ins Heer ist geritten, mein Bruder und mein Geliebter.« Laß 'sie sein.
14.	: Takole reče Katičin ljubi: : Pa naj bo.	: <i>Ashó do schprichət Kataisch</i> (Käthchens) <i>dar liəbə: : </i> <i>Luəs shə shainən.</i>	: Also spricht da Käthchens Geliebter: : Laß 'sie sein.
15.	»Za kom ti je, Kata, bilo bolj hudo, za tvojim bratom ali tvojim ljubim?« Pa naj bo.	» <i>Um bel ischt diərə</i> (dir) <i>Kate pos</i> (mehr) <i>loid gəbān</i> (gewesen), <i>Ūm dainən prūədr ódr dainən liəbm?« Luəs shə shainən.</i>	»Um welchen ist es dir, Kate, mehr leid gewesen, um deinen Bruder oder um deinen Geliebten?« Laß 'sie sein.
16.	»Kakor hudo mi je bilo za mojim ljubim, še trikrat bolj za mojim bratom. Pa naj bo.	<i>Biə loid ischt miər gəbān ùm main dan liəbm, Nóch drainol loidigər ùm mainən prūədr. Luəs shə shainən.</i>	»Wie leid es mir gewesen ist um meinen Geliebten, noch dreimal leidiger um meinen Bruder. Laß 'sie sein.
17.	Ljubega lahko še dobim, brata ne morem več nikdar!« Pa naj bo.	<i>A liəbm kon ich nóch gəbin</i> (gewinnen), <i>A prūədr kon ich nimərməar ete!« Luəs shə shainən.</i>	Einen Geliebten kann ich noch gewinnen, einen Bruder kann ich nimmermehr nicht!« Laß 'sie sein.
18.	: Jezen je bil Katičin ljubi. : Pa naj bo.	: <i>Zornik bārót Kataisch dar liəbə, : </i> <i>Luəs shə shainən.</i>	: Zornig war Kates Geliebter, : Laß 'sie sein.
19.	: Izvlekel je meč svetel. : Pa naj bo.	: <i>Ar zīəchət aūs shain shbeart gəliəcht : </i> <i>Luəs shə shainən.</i>	: Er zieht heraus sein gelichtetes Schwert, : Laß 'sie sein.
20.	: In hotel odsekati Katičin vrat. : Pa naj bo.	: <i>Ūnt belót ubhokən</i> (abhacken) <i>Kataisch</i> <i>hausch</i> (Hals). : <i>Luəs shə shainən.</i>	: Und wollte abhacken Kates Hals. : Laß 'sie sein.
21.	: Takole reče Katičin brat: : Pa naj bo.	: <i>Shó do schprichət Kataisch prūədr: : </i> <i>Luəs shə shainən.</i>	: So spricht da Kates Bruder: : Laß 'sie sein.
22.	: »Nehaj, prenehaj, svak ljubi moj! : Pa naj bo.	: » <i>Holt aüf, holt aüf shbūgr liəbr main! : </i> <i>Luəs shə shainən.</i>	: »Halte auf, halte auf, mein lieber Schwager! : Laß 'sie sein.
23.	Kot svaka sva v vojsko odjezdila, kot svaka sva se iz vojske vrnila. Pa naj bo.	<i>Shbāgrə shaibr</i> (sind wir) <i>ins hēr gəritən, Shbāgrə shaibr aūs'n hēr bídr</i> (wieder) <i>kām. Luəs shə shainən.</i>	(Als) Schwager sind wir ins Heer geritten, (als) Schwager sind wir aus dem Heer wieder gekommen. Laß 'sie sein.
24.	Ženske, te imajo dolge lase, dolge lase, kratko pamet!« Pa naj bo.	<i>Də baibr, diə hont dos longə huər, 'S longə huər, an kürzən shint</i> (Sinn)!« <i>Luəs shə shainən.</i>	Die Weiber, die haben das lange Haar, das lange Haar, den kurzen Sinn!« Laß 'sie sein.

Perz v Svetlem Potoku.

Kitici 4 in 6 *lonak*, popačeno, izhaja iz slovenske besede junak.

53. O dveh kraljevih hčerah Von zwei Königstöchtern

1	Kralj je imel dve hčerki, obe imata snubčke.	<i>Dər kīnik hot gəhot zboi teachrlain, Shai hont (haben) olə poidə barwarlain</i> (Werber).	Der König hat gehabt zwei Töchterlein, sie haben alle beide Werberlein.
	Tastarejša ima kmečke, tamlajša ima gosposke.	<i>Dai eltarə hot də paurischən (bäurischen), Dai jingarə hot də hearischən.</i>	Die ältere hat die bäurischen, die jüngere hat die herrischen.
5	Kako jezna je bila starejša; pripravljata snežnobelo perilo, gresta prat ob široko morje, ob široko morje, ob globoko jezero.	<i>Biə zoarnik bārət dai eltarə, Shai richtənt uən shneabaisai baschə, Shai geanətən baschən zan proitən mērə, Zan proitən mērə, zan tiəfm sheabə.</i>	Wie zornig war die ältere; sie richten an schneeweiße Wäsche, sie gehen waschen zum breiten Meer, zum breiten Meer, zum tiefen See.
	Takole reče tastarejša:	<i>Ashə do schprichet dai eltarə:</i>	Also spricht da die ältere:
10	»Hoj, sestrica, sestrica, ti ljuba moja, stopi sem, stopi sem na sivi kamen. Umila ti bom nožice bele, da te bodo tvoji snubčki še rajje imeli.« Enkrat samkrat jo odrine.	<i>»Hoi shbeschtrle, shbeschtrle, dü liəbəs main, Trit har, trit har aif də grūbm (grauen) schtoin. I brt diər ubaschn də wiəslain (Füßchen) bais, As (dass) di dainə barwrlain nóch liəbr hont.« Shi gābət iər an oinīgən schtoas.</i>	»Hoi Schwesterchen, Schwesterchen, du mein liebes, tritt her, tritt her auf den grauen Stein. Ich werde dir abwaschen die weißen Füßlein, daß dich deine Werberlein noch lieber haben.« Sie gibt ihr einen einzigen Stoß.
15	Poletela je v globoko morje. In domov se vrne tastarejša. Takole ji reče oče: »Hoj, hčerka, kje imaš tamlajšo?« »Od daleč je ladjica priplavala,	<i>Shi ischt in gəwlōchən (geflogen) ins tiəfə mēr. Ünd hintrshi ziəchət dai eltarə. Ashə do schprichət dr wuətr (Vater) ir: »Hoi, tōchtr, bo 'scht (wo hast) dai jingarə?« »Wōn baitən dōrt ischt a schefle gəshbūm (geschwommen),</i>	Sie ist geflogen ins tiefe Meer. Und zurück zieht die ältere. Also spricht da ihr Vater: »Hoi Tochter, wo ist die jüngere?« »Von weitem dort ist ein Schiffelein geschwommen,
20	na njej so bili njeni snubčki, vzeli so jo s seboj.« In mimo grede goslački. Oglasi se iz širokega morja, iz širokega morja, iz globokega jezera:	<i>Atin hent gəbān (darin sind gewesen) ir də barwarlain, Shai hont shə gənóm ahin mit in (mitgenommen).« Unt wīr do ziəchənt də gaigarlain. Drmārən (melden) tūt shi's in an proitən mērə, In an proitən mērə, in an tiəfm sheabə:</i>	darin sind gewesen ihre Werberlein, sie haben sie genommen dahin mit ihnen.« Und vorüber da ziehen die Geigerlein. Melden tut es sich in dem breiten Meer, in dem breiten Meer, in dem tiefen See:
25	»Hoj, goslači, goslački, vi ljubi moji, vzemite, vzemite moje židane lase za vaše strune, da bodo boljše igrane.	<i>»Hoi gaigarlain, gaigarlain, iər liəbm main, Namt aūsn, namt aūsn main shaidain huər (Seidenhaar) Wir aiər shaitlain (Seiten), as shai pesr brnt schpil.</i>	»Hoi Geigerlein, Geigerlein, ihr meine lieben, nehmt heraus, nehmt heraus mein seidenes Haar für eure Saiten, daß sie besser werden spielen.

Hoj, goslački, goslački, vi ljubi moji,	<i>Hoi gaigarlain, gaigarlain, iər liəbm main,</i>	Hoi Geigerlein, Geigerlein, ihr meine lieben,
vzemite, vzemite moje prstke,	<i>Namt aúsn, namt aúsn mainə nэгəlain (Finger),</i>	nehmt heraus, nehmt heraus meine Fingerlein,
30 porabite jih za vijake.«	<i>Gəpráčət shə (gebraucht sie) iər wor də schraifnэгəlain (Wirbel).«</i>	gebraucht sie für die Wirbel.«
Tako so šli gost pred kraljeva vrata:	<i>Shó geat iər gaígn woar kínik shain tír:</i>	So geht ihr geigen vor des Königs Tür:
da kralj imel je dve hčerkici,	<i>As dər kínik hot gəhot zboi teachrlain,</i>	daß der König hat gehabt zwei Töchterlein,
tastarejša je tamlajšo v morje pahnila!	<i>Dai eltarə hot dai jingarə ins mēr gəschoasn!</i>	die ältere hat die jüngere ins Meer gestoßen!
Godli so tam pred kraljevimi vrati.	<i>Shai gaigótn dórt wor kínik shain tír.</i>	Sie geigten dort vor des Königs Tür.
35 In to sliši kralj mlad,	<i>Und dos drhearət dər kínik júnk,</i>	Und das hört der junge König,
takole reče kralj mlad:	<i>Ashó do schprichət dər kínik júnk:</i>	also spricht da der junge König:
»Hoj, vraga, hči, kaj si storila!«	<i>»Hoi wraka, tóchtr, buəs (was) hoschtú gətuən.«</i>	»Hoi zum Teufel, Tochter, was hast du getan!«

(Vsak verz se ponovi.)

Perz v Svetlem Potoku.

Verz 38 *wraka*, hudičevka, iz slovenske besede wrak.^[210]

54. Mrtvi ženin Der todte Bräutigam

1. Bila sta dva zaljubljenca.	<i>Es bârótən (waren) zboi liəbai,</i>	Es waren zwei Liebende.
Ljubi je v vojsko vpoklican,	<i>Dar liəbə ischt in's hēr gəschríbm,</i>	Der Geliebte ist ins Heer verschrieben,
2. v vojsko mora marširati,	<i>In's hēr müəs ar morschírn,</i>	ins Heer muß er marschieren.
takole mu reče ljuba:	<i>Ashó do schprichət dai liəbə:</i>	Also spricht da die Geliebte:
3. »Tak pridi mi, ljubi, povedat,	<i>»Shó kím, miər liəbr zə shúgən (sagen),</i>	»So komm mir, Geliebter, zu sagen,
najsi boš živ ali mrtev,	<i>Shai lántik (lebendig) bódr (oder) toatr,</i>	sei (es als) Lebendiger oder Toter,
4. kako se ti v vojni godilo bo.«	<i>Biə's diər in kriəg' brt drgean (ergehen)!«</i>	wie es dir im Kriege wird ergehen.«
Nekoč ljubi potrka:	<i>Ahuərt (einmal) klókət uən (klopft an) dar liəbə:</i>	Einmal klopft an der Geliebte:
5. »Mar, ljuba, ne spiš,	<i>»Shó túəscht dú, liəbai, et (nicht) shlúfm,</i>	»So tust du, Geliebte, nicht schlafen,
ali, ljuba, bediš?«	<i>Bódr túəscht dú, liəbai, bochən (wachen)?«</i>	oder tust du, Geliebte, wachen?«

[210] Verz je v opombi v izvorniku napačno oštevilčen, in sicer gre za verz št. 37 in ne 38. Gre za napačno razumevanje kočevarščine in slovenskega vpliva – *wraka* namreč ni ženska oblika besede wrak, ampak je veliko verjetneje vzklík, tako kot je zdaj prevedeno v slovenski različici. Op. ur.

6. »Jaz, ljubi, ne spim, jaz, ljubi, bedim.«	»I tūən əs, liəbr, et shlūfm, I tūən əs, liəbr, bochən.«	»Ich tue es, Geliebter, nicht schlafen, ich tue es, Geliebter, wachen.«
7. »Pridi ven, pridi ven, moja ljuba!« In ven pride ljuba.	»Kim aūsar, kim aūsar, main liəbai!« Ūnt aūsar kimət dai liəbə,	»Komm heraus, heraus, meine Geliebte!« Und heraus kommt die Geliebte.
8. Prime jo za snežnobelo roko, dvigne jo na svojega visokega konja,	Ar nimət shə pai shneabaisr hont, Ar hēwət shə af shain hoachəs rōsch (Ross),	Er nimmt sie bei schneeweißer Hand, er hebt sie auf sein hohes Roß;
9. : odjezdila sta po poti. :	: Shai raitənt ahin an bāgə (Wege). :	: sie reiten dahin am Wege. :
10. »Mar se, ljuba, ne bojiš, ali se, ljuba, bojiš?«	»Sho tūəscht dū, liəbai, dich et wīrchtən Bōdr tūəscht dū, liəbai, dich wīrchtən?«	»So tust du, Geliebte, dich nicht fürchten, oder tust du, Geliebte, dich fürchten?«
11. »Čemu bi se, ljubi, bala, če ti, ljubi, si ob meni?«	»Bai (warum) brt ich, liəbr, mich wīrchtən, Ben dū, liəbr, pischt pai miər?«	»Wie werde ich, Geliebter, mich fürchten, wenn du, Geliebter, bist bei mir?«
12. Kako žlahtno tam sije luna, kako tiho tam jezdita mrtveca!	Biə ēdəl do schainət dar muənə (Mond). Biə schtāt (still) do raitənt di toatən!	Wie edel scheint da der Mond, wie still reiten da die Toten!
13. Jezdita tja k cerkvinci, prav tja na zeleni britof.	Shai raitənt ahin zan kīrchle, Jabōl ahin afs griənə wraitōf (Friedhof).	Sie reiten dahin zum Kirchlein, ja wohl dahin auf den grünen Friedhof.
14. : Takole reče ljubi: :	: Ashō do schprichət dar liəbə: :	: Also spricht da der Geliebte: :
15. »Odmakni se, odmakni se, marmornati kamen! Razpri se, razpri se, oglenočrna zemlja!	»Rūk di, rūk di, marlschtoin, Kliəb (spalte) di, kliəb di, kōlshbuərzai eardə.	»Rück dich, rück dich, Marmorstein! Spalt dich, spalt dich, kohlschwarze Erde!
16. Tak pogoltni, zemlja, mrtve, pri miru pusti žive!«	Shō wrshlik dū eardə di toatən, Shō luəs di lāntigən plaibm!«	So verschluck du, Erde, die Toten, so laß die Lebendigen bleiben!«
17. : Ko prišlo je jutro, :	: Ben ūmar ischt kām dar schmoarōnsch (Morgen), :	: Als herbeigekommen ist der Morgen, :
18. nobenega jezika ni več razumela, nobenega človeka ni več poznala.	Koin schprochə hot shi et wrschteanən, Koin menisch mhot shi et gəkenət,	keine Sprache hat sie nicht verstanden, keinen Menschen hat sie nicht gekannt.
19. Vračala se je celih sedem let, sedem celih let in tri dni.	Shi ischt hintrshich gəgeanən (heim gegangen) shīb m gonzai juər, shīb m gonzai juər ūnt drai tige.	Sie ist zurück gegangen sieben ganze Jahre, sieben ganze Jahre und drei Tage.

Zapisal **Jaklitsch** po petju stare ženice iz Stare Cerkve. Kasneje sta jo natisnila **Schröer**, 235 in sledeče in Erich **Schmidt**, *Charakteristiken* 225 in sledeče. Drugo različico je v Mozlju zabeležil **Tomitsch**; ta je natisnjena v **Gehre** 54 in naslednja. Od zgornjih različic odstopa v naslednjih posameznostih: drugi verz prve kitice namesto *gəschrīb m* | *wrschrīb m*, prvi verz druge kitice namesto *morschīrn* | *nuə gean* [= marširati | iti]. V prvem verzu pete kitice in drugem verzu osemnajste kitice manjka *et*. Drugi verz trinajste kitice se glasi: *Jabōl afs wraitōf griən* [= Prav na britof zeleni]. Prvi verz osemnajste kitice se glasi: *Koin menisch hot shi wrschteanən* [= Nobenega človeka ni razumela]. Tretjo različico sem skupaj z melodijo zabeležil v Gornjem Mozlju; od prve se razlikuje le v kitici 12. Ta se glasi:

Kako svetlo tam sije luna, kako hitro tam jezdita mrtveca.	Biə hel do schaint dar muənə, Biə shnel do raitənt di toatən.	Wie hell scheint da der Mond, wie schnell reiten da die Toten.
---	--	---

Izraza *ēdl* in *schtat*, ki sem ju hotel uporabiti, mi je pevka z veliko vnemo pojasnila kot napačna.

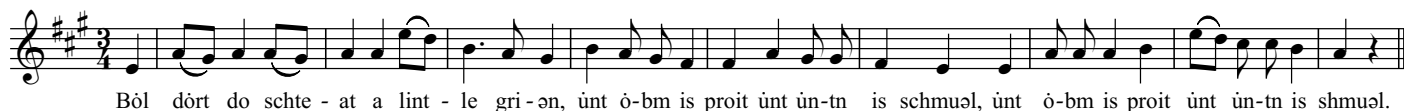
55. Zvesta ljubezen Treue Liebe

1	Tamle stoji lipica visoka, gori na vrhu cveti lepo.	<i>Dórtinā schteat oin lintle hoach, Drôbm an bipfəlain (Wipfeln) pliat (blüht) shi schean.</i>	Dort steht eine hohe Linde, droben am Wipfel blüht sie schön.
	Pod njo stoji okrogla miza; za njo sedita dva zaljubljenca.	<i>Úntn do schteat oin schaiblandr (runder) tisch; Pai damon shizənt zboi liəbai.</i>	Unten da steht ein runder Tisch; bei dem sitzen zwei Geliebte.
5	Fantič oznani novico: »Iti moram v veliko vojsko.«	<i>Dos piəble mochət a rechlungə (Mittheilung): »I müəs əs ziəchn in dos groasə hēr.«</i>	Das Büblein macht eine Mitteilung: »Ich muß es ziehen in das große Heer.«
	Takole reče deklica: »Kdaj, ljubi, prideš nazaj?«	<i>Ashō do schprichət dos diərndle: »Bene (wann) liəbr kimscht dū hintrshi (zurück)?«</i>	Also spricht das Mädchen: »Wann, Geliebter, kommst du zurück?«
	»Čez sedem let in tri dni, tedaj se vrnem!	<i>»Îbr shîbm juər únt drai tûgə, Demór (dann) kim i bîdar.</i>	»Über sieben Jahre und drei Tage, dann komme ich wieder!
	Takrat se vzpni gor k lini visoki poglej na ribniško ravan: če ugledala boš rdečo zastavo, tedaj živ bom še.	<i>Demór ziəch di aúchn (hinauf) in dos linle (Giebelfenster) hoach, Schāg dū hin îbr Raifnizar pōdn: Shó brshtú shāchn (sehen) a roatn wuən (Fahne), Do brt i nōch am lâbm shain;</i>	Dann zieh (dich) hinauf in das hohe Giebelfenster: Schau du hin über Reifnitzer Ebene, so wirst du sehen eine rote Fahne: Da werde ich noch am Leben sein.
15	Če ugledala boš črno zastavo, tedaj mrtev bom že.«	<i>Shó brshtú shāchn a shbuərzən (schwarze) wuən, Do brt i schōn gəschtoarbm shain.«</i>	So wirst du sehen eine schwarze Fahne, da werde ich schon gestorben sein.«
	Preteklo je sedem celih let, sedem celih let in trije dnevi.	<i>Úmr hent kām shîbm gonzai juər, Shîbm gonzai juər únt drai tûgə.</i>	Herum sind gekommen sieben ganze Jahre, sieben ganze Jahre und drei Tage.
	Gre gor k lini visoki, 20 gleda na ribniško ravan, ugledala je rdečo zastavo.	<i>Shi ziəchət aúchn in dos linle hoach, Shi schāgət (schaut) hin îbr in Raifnizar pōdn. Shi hot gəshāchən oin roatn wuən,</i>	Sie zieht hinauf in das hohe Giebelfenster, sie schaut hinüber in die Reifnitzer Ebene, sie hat gesehen eine rote Fahne;
	Mislila je, da je črna zastava. Vrne se nazaj, gre ven na cvetlični vrt,	<i>Shi hot gəglābt, 's ischt oin shbuərzr wuən. Shi ziəchət bîdr hintrshi, Shi ziəchət aúsn in roashainguərtə.</i>	she hat geglaubt, es ist eine schwarze Fahne. Sie zieht wieder zurück, sie zieht hinaus in den Blumengarten,
	25 usede se na siv kamen, joče, au, tako grenko.	<i>Shi shezət shich nîdr af grūbm (grauen) shtoin, Shi boinət, aú, (weint, au,) shó pitrlich.</i>	sie setz sich nieder auf grauen Stein, sie weint, au, so bitterlich.
Od daleč vidi jezdeca prihajati: »Zakaj jokaš tako grenko?« »Kako bi ne grenko jokala,	<i>Wōn baitən (weitem) shîchət shi an raitar ziəchn. »Bai (warum) boinəscht dū shó pitrlich ?« »Biə shól i et pitrlich boinən,</i>	Von weitem sieht sie einen Reiter ziehen: »Warum weinst du so bitterlich?« »Wie soll ich nicht bitterlich weinen,	
30 ko moj ljubi mrtev je?« »Prav včeraj sem tam mimo jezdil, kjer se je tvoj ljubi ženil! Kakšno usodo mu želiš? Zlo ali dobro?«	<i>Ben main dar liəbə gəschtoarbm ischt?« »Lai gəschər pin i worpai gəritən, Bu dain dar liəbə gəhoachzaitət hot. Bos wor a gəlikə (Glück) binschəscht dū imon. Oin peashəs ódr oin gūətəs?«</i>	wenn mein Geliebter gestorben ist?« »Wohl gestern bin ich vorbeigerriten, wo dein Geliebter Hochzeit gefeiert hat! Was für ein Schicksal (Glück) wünschst du ihm? Ein böses oder ein gutes?«	

35	»Ne želim mu zle usode, želim mu tisočkrat dobre sreče, kolikor v morju zrn peska je!« On izvleče robec: »Vzemi, ti lepa deklica!	»I binsch imon koin peashəs gəlikə, I binsch imon taúshənt gúətəs gəlike, Bos im mērə shontschtoinlain (Sandkörner) ischt. Ar námət aúsar oin hídrle (Tuch); »Nim hin, dú scheanəs medichlain,	»Ich wünsche ihm kein böses Schicksal, ich wünsche ihm tausendfach gutes Glück, was im Meere an Sandkörnern ist!« Er nimmt heraus sein Tüchlein: »Nimm hin, schöns Mädelein!
40	Obriši svoje očke, ne more in ne sme drugače biti: Midva morava skupaj ostati!«	Trikən aús dainə ágəlain, Es kon únt mog et ondrsč shain, Bíər poidai (wir beide) miasənt painondr shain!«	Trockne aus deine Äugelein, es kann und mag nicht anders sein: Wir beide müssen beieinander sein!«

Schröer, 426 in naslednja.

55a. Zvesta ljubezen Treue Liebe

1. Prav tam stoji lipica zelena, : in zgoraj je široka in spodaj je ozka. :	Ból dórť do schteat a lintle griən, : Únt òbm í's proit únt únťñ is shmuəl. :	Wohl dort da steht eine grüne Linde, : und oben ist sie breit und unten ist sie schmal. :
2. In pod njo je okrogla miza, : in za njo sedita dva zaljubljenca lepa. :	Únt drúnťr do ischt a schaiblaindr tisch : Únt dron do shizənt zboi liəbai schean. :	Und drunter da ist ein runder Tisch, : und dran da sitzen zwei schöne Liebende. :
3. In se pogovarjata tako: : »Za tri leta moram na pot.« :	Únt shai rədənt mit ainondr ashó (so): : »I mias nóč drai juər bondrn (wandern) geən.« :	Und sie reden miteinander also: : »Ich muß noch drei Jahre wandern gehen.« :
4. Tri leta so minila, : in mimo prijezdi jezdec. :	Də drai juər hent úmar kām, : Únt wír (vorüber) do raitət a ritarschmon (Ritter) :	Die drei Jahre sind herum gekommen, : und vorüber da reitet ein Reitersmann. :
5. Takole reče jezdec: »Včera je sem skoz mestece jezdil, kjer je tvoj najdražji poroko imel.«	Ashó do schprichət dr ritarschmon: »Pin geschr dúrch a shtatle (Städtchen) gəritən, Hot dain harzliəbischtr hoachzait gəhot.«	Also spricht da der Reitersmann: »Bin gestern durch ein Städtlein geritten, hat dein Herzliebster Hochzeit gehabt.«
6. »Če je moj najdražji poroko imel, mu želim toliko sreče, kolikor je v morju zrn peska!«	»Hot main harzliəbischtr hoachzait gəhot, I binsch (wünsch) imon shó wíl gəlikə, Lai buəs (als) in mērə shontschtoinlain hent!«	»Hat mein Herzliebster Hochzeit gehabt, ich wünsche ihm so viel Glück, wohl was im Meere Sandsteine sind!«
7. On seže v svojo torbo, : njegov robec je belo opran. :	Únd ar graifət in shainə toschən, : Shain shnúpftiəchle ischt bais gəbaschən :	Und er greift in seine Taschen, : sein Schnupftüchlein ist weiß gewaschen. :
8. In ji ga spusti v roko:	Únd ar barfót's (wirft es) hin in írñ uərm (Arm):	Und er wirft es hin in ihren Arm:

»Obriši mi, obriši mi očke, ti boš moj srčni zaklad.	» <i>Drik mir, drik mir af də âgəlain,</i> <i>Dù shòlscht main schozinigr</i> (inniger Schatz) <i>shain.</i>	»Drücke mir, drücke mir auf die Augelein, du sollst mein inniger Schatz sein.
9. In če bi me grajala, preklela, : bi ponosno odjahal od tod!« :	» <i>Únt hiəscht a schelt, a wliəch gəmoçət,</i> : <i>Shò bâr (wâr) i sçhtólz gəritən dəwòn!</i> « :	Und hättest ein Schelten, einen Fluch gemacht, : so wäre ich stolz davongeritten!« :

Perz v Svetlem Potoku.

56. Berač Der Bettler

1. Berač pride v dolgo vas, haj didl daj a.	<i>Dar patlar ziəçət ins longə doarf,</i> <i>Hai didl dai a.</i>	Der Bettler zieht ins lange Dorf, hai didl dai a.
2. V dolgo vas na svatbo, haj didl daj a.	<i>Ins longə doarf an də hoachzait,</i> <i>Hai didl dai a.</i>	Ins lange Dorf zur Hochzeit, hai didl dai a.
3. Usede se k peči. Takole pravi lepa nevesta:	<i>Ar shezət shi paim ôwm</i> (Ofen) <i>nîdar.</i> <i>Ashôdo schprichət dai scheanə praüt:</i>	Er setzt sich beim Ofen nieder. Also spricht da die schöne Braut:
5 »Mi jemo in pijemo in živimo dobre volje, na berača ni pomislil nihče.« Kozarček vina mu ponudi. »Lepa hvala, lepa hvala, ti lepa nevesta! Moja prva žena si ti bila!«	» <i>Biə asn únt trinkən únt lâbm güətr dingə,</i> <i>Afm patlar gədenkət niəmont et.</i> « <i>Shi roichət imon oin glashle bain</i> (Wein). » <i>Schean donk, schean donk, dù scheanai</i> <i>praüt,</i> <i>Main earsçtai kônə</i> (Frau) <i>pischt dù gəbân</i> (gewesen)!«	»Wir essen und trinken und leben guter Dinge, an den Bettler denkt niemand nicht.« Sie reicht ihm ein Gläschen Wein. »Schönen Dank, schönen Dank, du schöne Braut! Meine erste Gemahlin bist du gewesen!«
10 Ko to sliši ženin, skoči prav čez mizo: »Kot fant sem prišel, kot fant bom tudi odšel!« Haj didl daj a.	<i>Biə dos drhearət dar praitigóm,</i> <i>Ar túət an schprünk bôl îbrn tisch:</i> » <i>Jünkhearə</i> (als Junggesell) <i>pin i inar kâm,</i> <i>Jünkhearə gean i bídr aüsn!</i> « <i>Hai didl dai a.</i>	Wie das der Bräutigam hört, er tut einen Sprung wohl über den Tisch: »Als Junker bin ich hereingekommen, als Junker gehe ich wieder hinaus!« Hai didl dai a.

(Po vsaki vrstici: Haj didl daj a.)

Schröer, 210 in naslednja.

57. Na drugi poroki

Auf der zweiten Hochzeit

1	Stari mož v svojem vinogradiču, zjutraj zarana vstane, lepo se pokriža in lepo se umije, gre tja v svoj vinogradič.	<i>Dar autə (alte) mon in shain bainparglain (Weinberg), Ar schteanót schmoarónsch guər wriə aíf, Ar kraizigət shi schean unt drbügət (wäscht) shi schean, Ar ziəchət ahin in shain baingartle.</i>	Der alte Mann in seinem Weinberglein, er steht morgens gar früh auf, er bekreuzigt sich schön und wäscht sich schön, er zieh dahin in sein Weingärtlein.
5	In mimo gre mlad soldat: »Dobro jutro, dobro jutro, vi stari mož!« »Lepa hvala, lepa hvala, ti mladi soldat, dobrih juter imam bolj malo.« »Zakaj, zakaj, vi stari mož?«	<i>Únt wír (vorüber) do ziəchət a jüngr sólduət: »Gúət moarn, gúət moarn iər autr mon!« »Schean donk, schean donk, dú jüngr sólduət, Lai gúətn moarn hon i a beank (wenig).« »Biə shó, biə shó, iər autr mon?«</i>	Und vorüber da, zieht ein junger Soldat: »Guten Morgen, guten Morgen, ihr alter Mann!« »Schönen Dank, schönen Dank, du junger Soldat, nur gute Morgen habe ich wenig.« »Wieso, wieso, ihr alter Mann?«
10	»Prav danes je sedem let, kar smo poroko imeli; potem je moj sin na vojsko odjezdil in se ni nikoli več vrnil. No, danes imamo zopet poroko.	<i>»Es ischt əs haint glai shīb̄m juər, As (dass) biər húb̄m hoachzait gəhot; Otr (hernach) 'scht main shún ins hēr gəritən, Únt híntrshì (zurück) ischt ar et mear kām. Núə haint húb̄m biər (haben wir) á schön bídr hoachzait.</i>	»Es ist es heute gleich sieben Jahre, daß wir haben Hochzeit gehabt; dann ist mein Sohn ins Heer geritten, und zurück ist er nicht mehr, gekommen. Nun heute haben wir auch schon wieder Hochzeit.
15	Pridite v našo hišo, kjer slavimo poroko, dali vam bodo glažek vina, glažek vina, rezinico kruha.« Šel je v hišo, kjer poroko slavijo, sedel je na klopco ob peči.	<i>Hin ziəchət in inshr hoachzaitshäusch, Shai brnt ai (werden euch) gābm a glashle bain, A glashle bain, a shntle proat.« Ahin 'scht ar gezôchn in's hoachzaitshäusch, Ar shezət shi nīdr afs öwmpankle.</i>	Hin ziehet in unser Hochzeitshaus, sie werden euch geben ein Gläschen Wein, ein Gläschen Wein, ein Schnittchen Brot.« Dahin ist er gezogen ins Hochzeitshaus, er setzt sich nieder auf die Ofenbank.
20	Vsi nazdravljajo nevesti, ko je vrsta prišla na mladega soldata, je nazdravil nevesti: »Na zdravje, na zdravje, moja lepa nevesta!« Spusti svoj poročni prstanček.	<i>Shai trinkót olə dr praitə gəshunt, (der Braut Gesundheit) Ben úmar ischt kām af'n jüngrən sólduət, Ar trinkət á dr praitə gəshunt: »Gəshunt, gəshunt, main scheanai prait!« Ar luəsət wol (fallen) shain kônrringle (Ehering);</i>	Sie trinken alle der Braut Gesundheit, als es herumgekommen ist zum jungen Soldaten, er trinkt auch der Braut Gesundheit: »Gesundheit, Gesundheit, meine schöne Braut!« Er läßt fallen sein Eheringlein.
25	»Prav danes je sedem let, ko sva tudi midva skupaj sedela. Danes že ob drugem možu sediš.« Takole reče lepa nevesta:	<i>»Es ischt əs haint glai shīb̄m juər, As (dass) biər á shaibm (sind) painondr gəshasn (gesessen). Haint shizəschd dú schön pai an ondr mon.« Ashódo schprichət dai scheanə prait:</i>	»Es ist heute gleich sieben Jahre, daß wir auch sind beieinander gesessen. Heute sitzt du schon bei einem anderen Mann.« Also spricht da die schöne Braut:

»Odpeljite, odpeljite ženina!	» <i>Namt aúsn</i> (nehmt hinaus), <i>namt aúsn dan praitigom</i> .	»Nehmt heraus, nehmt heraus den Bräutigam!
30 Dajte mi prejšnjega ženina!«	<i>Gábat miar inar an heantigən</i> (früheren) <i>praitigom!</i> «	Gebt mir herein den früheren Bräutigam!«
Tako govori mlad soldat:	<i>Ashódo schprichæt dar jüngə sólduæt:</i>	Also spricht da der junge Soldat:
»O ne, o ne, ti lepa nevesta,	» <i>Ho nain, ho nain, dú scheanai prait,</i>	»Ho nein, ho nein, du schöne Braut,
prej ko vam zdrago povzročim,	<i>Heant, as</i> (ehe, dass) <i>i moch dain únwríðə</i> (Unfriede),	ehe daß ich deinen Unfrieden mache,
Bog te obvaruj, moja lepa nevesta,	<i>Pəhiæt di gót, main scheanai prait,</i>	behüte dich Gott, meine schöne Braut,
35 vidim te danes in nikdar več!«	<i>I shích di á haint únt nimmear!</i> «	ich sehe dich auch heute und nimmermehr!«

Perz v Kumrovi vasi.

58. Aleš gospod

Dər Leze hear

Der Leze Herr (Alexius)

Dos schrai - bm ischt kâ - mən af Le - ze hear, as dar Le - ze hear muəs ge - nən ins hēr.

1. Prišlo je pismo do Aleša gospoda,	<i>Dos schraibm ischt kām af Leze hear,</i>	Das Schreiben ist gekommen zum Herrn Alexius,
: da Aleš gospod mora iti v vojsko. :	: <i>As</i> (dass) <i>dər Leze hear müəs geanən ins hēr.</i> :	: daß der Herr Alexius muß gehen ins Heer. :
2. Prepovedal je ženi svoji,	<i>Ar hot əs wrpôtən dər wrágən</i> (Frau) <i>shain,</i>	Er hat es verboten seiner Frau,
omožiti se sedem let,	<i>As shi et dearf hairotm shíbm juər,</i>	daß sie nicht darf heiraten sieben Jahre,
sedem celih let in sedem dni.	<i>Shíbm gonzai juər únt shíbm túgə.</i>	sieben ganze Jahre und sieben Tage.
3. Potem se omožiti sme s komer želi,	<i>Otər</i> (hernach) <i>hairot shi, buəs wr oin</i> (was für einen) <i>shi bil,</i>	Dann heirate sie, was für einen sie will,
: le z mladim zlatarjem ne! :	: <i>Lai dan jüngən gólt schmit dearf shi et</i> (darf sie nicht)! :	: nur den jungen Goldschmied darf sie nicht! :
4. Ko je preteklo pol leta,	<i>Ben úmar ischt kām a haubəs</i> (halbes) <i>juər,</i>	Als herum ist gekommen ein halbes Jahr,
omožila se je žena njegova,	<i>Gəhairotət hot də wrágə shain,</i>	geheiratet hat seine Frau,
vzela je zlatarja mladega.	<i>Shi hot gənóm in gólt schmit jünk.</i>	sie hat genommen den jungen Goldschmied.
5. Ko je preteklo sedem let,	<i>Ben úmar hent kām də shíbm juər,</i>	Als herum sind gekommen die sieben Jahre,
: sedem let in sedem dni, :	: <i>Də shíbm juər únt də shíbm túgə,</i> :	: die sieben Jahre und die sieben Tage, :
6. vrne se Aleš gospod	<i>Hintrshi ziachæt dər Leze hear</i>	zurück zieht der Herr Alexius,
: in sreča ga stari mož: :	: <i>Únt imon pəgégənat an austr mon:</i> :	: und ihm begegnet ein alter Mann: :
7. »Dobro jutro, dobro jutro, ti stari mož,	» <i>Gúət moarn, gúət moarn dú austr mon,</i>	»Guten Morgen, guten Morgen, du alter Mann,

kako gre, kako gre v velikem mestu zdaj?«	<i>Biā geats, biā geats in dar groasn sctot ā nōch?«</i>	wie geht es, wie geht es in der großen Stadt auch noch?«
»V velikem mestu gre resnično dobro.«	<i>»In dar groasān sctot geats barlain (wahrlich) gūāt.«</i>	»In der großen Stadt geht es wahrlich gut.«
8. »Kako gre, kako gre v hiši Aleševi zdaj?«	<i>»Biā geats, biā geats in Lezaisch haūshā ā nōch?«</i>	»Wie geht es, wie geht es in des Alexius Haus auch noch?«
: »V hiši Aleševi resnično ne gre dobro. :	: <i>»In Lezaisch haūshā geats barlain et gūāt. : </i>	: »In des Alexius Haus geht es wahrlich nicht gut. :
9. Aleš gospod je moral iti v vojsko.	<i>Dār Leze hear hot mischt (gemusst) geān ins hēr:</i>	Der Herr Alexius hat gehen müssen ins Heer.
: Prepovedal je ženi svoji, :	: <i>Ar hot ās wrpōtān dār wrāgān shain, : </i>	: Er hat es verboten seiner Frau, :
10. omožiti se sedem let, sedem celih let in sedem dni, da ne sme vzeti zlatarja mladega.	<i>As shi et dearf hairōtm shībm juār, Shībm gonzai juār unt shībm tūgā, As shi et dearf nām in gōltschmit jūnk.</i>	daß sie nicht darf heiraten sieben Jahre, sieben ganze Jahre und sieben Tage, daß sie nicht darf nehmen den jungen Goldschmied.
11. Ko je preteklo pol leta, omožila se je žena njegova, vzela je zlatarja mladega.«	<i>Ben ūmar ischt kām a haubās juār, Gəhairōtāt hot dā wrāgā shain, Shi hot gānōm in gōltschmit jūnk.«</i>	Als herum ist gekommen ein halbes Jahr, geheiratet hat seine Frau, sie hat genommen den jungen Goldschmied.«
12. »Kako gre, kako gre, siroticam malim?«	<i>»Biā geats, biā geats in boishlain (Waisen) kloin?«</i>	»Wie geht es, wie geht es den kleinen Waislein?«
: »Sirodice male so služabniki!« :	: <i>»Dā boishlain kloin hent diānschpōtān!« : </i>	: »Die kleinen Waislein sind Dienstboten!« :
13. Kako žalosten je bil Aleš gospod! : Vrnil se je v veliko vojsko. :	<i>Biā loidik bārait dār Leze hear, : Ar zīachāt hintārshi in's groasā hēr. : </i>	Wie traurig war der Herr Alexius! : Er zieht zurück ins große Heer. :

Perz v Svetlem Potoku.

59. Mladi pob*Dār jūngā pūā***Der junge Bub**

Biā wrīā ischt aūf na dar jūn - gō pūā na. Biā wrīā ischt aūf na dar jūn - gō pūā na.

1 Kako zgodaj vstane mladi pob!	<i>Biā wrīā ischt aūf na dar jūngā pūā na.</i>	Wie früh ist auf der junge Bub!
Gre tja k ljubici v vas.	<i>Ar geānōt ahin na zar liābm ins doarf na.</i>	Er geht dahin zur Geliebten ins Dorf.
In sreča ga dekla lepa:	<i>Und imon pāgēgnāt a pōtschoft scheānai:</i>	Und ihm begegnet eine schöne Botschaft:
»Kam pa kam, ti mladi pob?«	<i>»Buhin, buhin na, dū jūngr pūā na?«</i>	»Wohin, wohin, du junger Bub?«

5	»Grem tja k ljubi v vas.«	»I gean əs ahin na zar liəbm ins doarf na.«	»Ich gehe es dahin zur Geliebten ins Dorf.«
	»Kje pa, kje pa, ti mladi pob,	»Bòl et (wohl nicht), bòl et na, dù jüngr pià na,	»Wohl nicht, wohl nicht, du junger Bub,
	oni ljubi že svečko drže.«	Shai húbənt (halten) dar liəbm də kərzlain schónə.«	sie halten der Geliebten die Kerzen schon.«
	»Kje pa, kje pa, ti dekla lepa,	»Bòl et, bòl et na, dù pòtschoft scheanai,	»Wohl nicht, wohl nicht, du schöne Botschaft,
	prejšnjo noč sem pri njej vasoval.«	Pin nachtn pai dr nocht (gestern nachts) pai ír gəbàn (gewesen).«	bin nachts bei der Nacht bei ihr gewesen.«
10	In ko je prišel k ljubi v vas,	Únd bià ar ischt kàm zar liəbm ins doarf na,	Und wie er ist gekommen zur Geliebten ins Dorf,
	ljuba njegova je že mrtva.	Dai liəbə shain na ischt schónə toat na.	seine Geliebte ist schon tot.
	Od žalosti je takoj umrl.	Ar ischt gleich wòn loidə toat gəbàn.	Er ist gleich vor Leid tot gewesen.
	Postala sta dve beli trupli.	Shai hent gəbàn zboa baisə laichən.	Sie sind gewesen zwei weiße Leichen.
	Odnesejo ju k cerkvinci,	Shai trúgənt shə aúsən zən kírchlain oins na,	Sie tragen sie hinaus zum Kirchlein,
15	pokopljejo vsakega na eno stran cerkvice.	Shai pəgrúbənt an jèdr shaitn kírchlain oins na.	sie begraben an jeder Seite der Kirche eins.
	Iz njega je zrasla lepa vinska trta,	Aús imon 'scht gəboksčən a scheanai bainrábə (Weinrebe),	Aus ihm ist gewachsen eine schöne Weinrebe,
	iz nje je zrasla lepa gartroža.	Aús ir ischt gəboksčən a scheanai guərtnroashə.	aus ihr ist gewachsen eine schöne Rose.
	Zrasli sta do vrha cerkvice,	Shai hent aúfgəboksčən in kírchlain ans oart na,	Sie sind hinaufgewachsen an die Spitze der Kirche,
	oklenili se druga druge,	Shai wosənt shi úmar (umfassen sich) oins in dos ondrə,	sie fassen sich herum eins in das andere,
20	tako kot sta se zaljubljenca rada imela.	Glai bià shi zboi liəbai gəliəbənt hont na.	gleich wie sich zwei Geliebte geliebt haben.

(Vsak verz se ponovi.)

Perz v Studenem.

Osemnajsta vrstica dobesedno: zrasli sta do konca cerkvice. Različice: V drugi različici, ki jo je zabeležil **Perz**, je v drugi vrstici namesto *geanót* | *lafot* [= gre | teče]. V osmi vrstici namesto *Bol et, bol et* [= Kje pa, kje pa] piše *et lugn, et lugn* (ne laži!). *Na* je le mašilo.

60. Krojačeva pesmica

A shnaidarliədlain

Ein Schneiderliedchen

Biə wriə ischt aúf kloins shnai - dar - le, aú - be, aú - be. Biə wriə ischt aúf kloins shnai - dar - le.

1	Kako zgodaj vstane mali krojaček, aube, aube!	<i>Biā wriā ischt aúf kloins shnaidarle, aúbe, aúbe.</i>	Wie früh ist auf kleins Schneiderlein, au weh, au weh!
	Šiva svoji ljubi obleko,	<i>Es shnaidət zənondr (näht zusammen) shain dar liābm a pfoit (Hemd)</i>	Es schneidert zusammen seiner Geliebten ein Kleid,
	svoji ljubi snežnabelo avbo.	<i>Shain dar liābm a shneabaisai haúbə.</i>	seiner Geliebten eine schneeweiße Haube.
	In prišel je majhen ptiček,	<i>Ūnt hin ischt kām kloins wégəle (Vöglein),</i>	Und hin ist gekommen kleins Vöglein,
5	tako govori majhen ptiček:	<i>Ashódo schprichət kloins wégəle:</i>	also spricht da kleins Vöglein:
	»Mali krojaček, ti ljubi moj,	<i>»Kloins shnaidarle, dú liābəs main,</i>	»Kleins Schneiderlein, du mein liebes,
	ti bi ne pel in žvižgal ne,	<i>Dú shingəscht et, dú bischpləscht (pfeifst) á net,</i>	du sängest nicht, du wispeltest auch nicht,
	ko bi vedel, kar jaz vem.«	<i>Ben dú besöscht (wüsstest), buəs (was) i bois.«</i>	wenn du wüßtest, was ich weiß.«
	Takole reče mali krojaček:	<i>Ashódo schprichət kloins shnaidarle:</i>	Also spricht da kleins Schneiderlein:
10	»Zakaj, zakaj, mali ptiček?«	<i>»Biā shó, biā shó, kloins wégəle?«</i>	»Wieso, wieso, kleins Vöglein?«
	»Ljuba tvoja je snežnabelo truplo,	<i>»Dai liābə dain 'scht a shneabaisai laichə,</i>	»Deine Geliebte ist eine schneeweiße Leiche,
	od tam jo že neso.«	<i>Wón dórt har trúgənt shai shə schön.«</i>	von dort her tragen sie sie schon.«
	In kakor so prišli h krojačku,	<i>Ūnt biā shai hent kām (sind gekommen) zən shnaidarle,</i>	Und wie sie sind gekommen zum Schneiderlein,
	takole govori mali krojaček:	<i>Ashó do schprichət kloins shnaidarle:</i>	also spricht da kleins Schneiderlein:
15	»Spustite, spustite snežnabelo truplo!«	<i>»Luət (lasst) nídr, luət nídr, shneabaisai laichə!«</i>	»Laßt nieder, laßt nieder die schneeweiße Leiche!«
	Sname ji zeleni kranc,	<i>Ar zearət (zerrt) ír bek an griānən kronz,</i>	Er zerrt ihr weg den grünen Kranz,
	nadene ji snežnabelo avbo,	<i>Ar shezət ír aúf di shneabaisə haúbə,</i>	er setzt ihr auf die schneeweiße Haube,
	tudi on od žalosti takoj umre.	<i>Ar ischt wón loidə á würt (auch sofort) glaiç toat.</i>	er ist von Leid auch gleich tot.
	Postala sta dve snežnabeli trupli.	<i>Shai hent gəbān zboa shneabaisə laichn.</i>	Sie sind geworden zwei schneeweiße Leichen.
20	Odneso ju k cerkvisi beli,	<i>Shai trúgənt shə aúsn zən kírchlain bais;</i>	Sie tragen sie raus zur weißen Kirchlein;
	pokopljejo vsakega na eno stran cerkvice.	<i>Shai pəgrúbnt an jédri shaitn kírchlain oins.</i>	sie begraben an jeder Seite der Kirche eins.
	Iz nje je zrasla gartroža lepa;	<i>Aús ír ischt gəboksçhən a guərtnoashə schean;</i>	Aus ihr ist gewachsen eine schöne Rose;
	iz njega je zrasla vinska trta lepa.	<i>Aús imon ischt gəboksçhən a bainrābə (Weinrebe) schean.</i>	aus ihm ist gewachsen eine schöne Weinrebe.
	Zrasli sta do vrha cerkvice,	<i>Shai hent aúfgəboksçhən in kírchlain ans oart;</i>	Sie sind hinauf gewachsen an die Spitze der Kirche;
25	oklenili se druga druge,	<i>Shai wosənt shi úmar (umfassen sich) oins in dos ondrə,</i>	sie fassen sich herum eins in das andere,
	in se objeli in poljubili tako zelo lepo,	<i>Ūnt haushnt únt púschnt (küssen) shi guər shó schean,</i>	und umarmen und küssen sich gar so schön,
	kakor sta se zaljubljenca rada imela.	<i>Glai biā shi zboi liābai gəliābət hont.</i>	gleich wie sich zwei Geliebte geliebt haben.

(Vsaka vrstica se ponovi in vmes se poje »aube, aube« (ojj).)

Perz v Svetlem Potoku.

61. Pred kamrico

Woarn Shlúfkamlain

Vor dem Schlafkammerlein

Es hiət a knëb - lain shie - sn shlúf, es hiət a knëb - lain shiə - sn shlúf.

1	Fantič je sládko spal. Sanjalo se mu je tako, da je njegova ljuba zbolela. Zbudi svoje hlapce:	<i>Es hiət a knëblain shiəsn shlúf</i> (Schlaf); <i>Es trâmət imon lai ashò,</i> <i>As shain dai liəbə drkronkət ischt.</i> <i>Ar bekət aüf də knachtə shain:</i>	Es hätt ein Knäblein süßen Schlaf. Es träumt ihm wohl also, daß seine Geliebte erkrankt ist. Er weckt auf seine Knechte:
5	»Pojdite, osedlajte mi rjavega konja, odjezdim tja daleč k ljubi!« Jezdi tam po poti široki, ob poti stoji pivnica, med vrati birtinja stoji:	<i>»Geat, shotəlt miər dos praiünə ròsch;</i> <i>I rait əs ahin zar liəbm bait!«</i> <i>Ar raitat ahin am bāgə</i> (Wege) <i>proit.</i> <i>Palm bāgə do schteat a praihaishle</i> (Brauhaus), <i>Af dr tīr do schteat wrā haüschbīrtin</i> (Wirtin):	»Geht, sattelt mir das braune Roß; ich reite es dahin zur Geliebten weit!« Er reitet dahin am breiten Wege, beim Wege da steht ein Brauhäuschen, in der Tür da steht Frau Hauswirtin:
10	»Dobro jutro, dobro jutro, gospa birtinja!« »Lepa hvala, lepa hvala, ti mladi fant, le dobrih juter je bolj malo.« »Zakaj, zakaj, gospa birtinja?« »Ker je moja hči danes zbolela.«	<i>»Güət moarn, güət moarn wrā haüschbīrtin!«</i> <i>»Schean donk, schean donk, dü jünger piü,</i> <i>Lai güətə moarn gäits</i> (gibt's) <i>shear a beank</i> (sehr wenig).« <i>»Bīə shò, biə shò, wrā haüschbīrtin?«</i> <i>»Bail main töchtər haint drkronkət ischt.«</i>	»Guten Morgen, guten Morgen, Frau Hauswirtin!« »Schönen Dank, schönen Dank, du junger Bub, wohl gute Morgen gibt es sehr wenig.« »Wieso, wieso, Frau Hauswirtin?« »Weil meine Tochter heute erkrankt ist.«
15	»Tak dajte mi ključek, ključek od kamrice!« Da mu ključek, ključek od kamrice. on gre tja h kamrici,	<i>»Shò gābət miər də shlisəlain,</i> <i>Də shlisəlain wón shlúfkamlain!«</i> <i>Shi gābət imon də shlisəlain</i> (Schlüssel), <i>Də shlisəlain wón shlúfkamlain.</i> <i>Ar ziəchət hin zən shlúfkamlain,</i>	»So gebt mir das Schlüsselein, das Schlüsselein vom Schlafkammerlein!« Sie gibt ihm das Schlüsselein, die Schlüsselein vom Schlafkammerlein. Er zieht hin zum Schlafkammerlein,
20	h kamrici, k ljubi svoji. Potrka prvokrat: »Kako gre, kako gre, preljuba mojá?« Ona mu ne odgovori. Potrka drugokrat,	<i>Zən shlúfkamlain, zar liəbm shain.</i> <i>Ar klöpfət uən dos earschtəmol:</i> <i>»Biə geats, biə geats, harzliəbischtai main?«</i> <i>Shi gābət imon koin ompoart</i> (Antwort) <i>et.</i> <i>Ar klöpfət on dos zboitəmol,</i>	zum Schlafkammerlein, zu seiner Geliebten. Er klopft an das erste Mal: »Wie geht es, wie geht es, Herzliebste mein?« Sie gibt ihm keine Antwort nicht. Er klopft an das zweite Mal,
25	drugokrat, tretjikrat: »Kako gre, kako gre, preljuba mojá?« Ona odgovori mu tako: »Kdor v nebesa hoče iti, mora na zemlji pošten biti!«	<i>Dos zboitəmol, dos dritəmol:</i> <i>»Biə geats, biə geats, harzliəbischtai main?«</i> <i>Shi ompoartət imon lai a shò:</i> <i>»Bear in himl bil inin gean,</i> <i>Müəs af dr barlt</i> (Welt) <i>aüfrichtik shain!«</i>	das zweite Mal, das dritte Mal: »Wie geht es, wie geht es, Herzliebste mein?« Sie antwortet ihm wohl also: »Wer in den Himmel will hineingehen, muß auf der Welt aufrichtig sein!«

(Vsak verz se ponovi.)

Perz v Svetlem Potoku.

62. Lepa Jera

Scheanai Geare

Die schöne Gertrud

1	Kako zgodaj vstane lepa Jera. Lepo se pokriža, lepo se umije. Prebudi mater svojo: »Le vstanite, le vstanite, mati ljuba moja,	<i>Biə wriə ischt aüf dai scheanə Geare.</i> <i>Shi kraizigət shi schean, shi drbúgət (wäscht) shi schean,</i> <i>Shi bekət aüf də müətr ír:</i> <i>»Nüə aüf, nüə aüf müətr liəbai main,</i>	Wie früh ist auf die schöne Gertrud. Sie bekreuzigt sich schön, sie wäscht sich schön. Sie weckt auf ihre Mutter: »Nun auf, nun auf, meine liebe Mutter,
5	pridite me počesat, pridite, lase mi spletite!« Lepa Jera gre gor k visoki lini, tam v daljavi vidi meglico. Takole reče lepa Jera: »Mati, mati, ljuba moja,	<i>Geat, schtrâlət (kämmt) mi, geat wlachtət (flechtet) mi!«</i> <i>Scheanai Geare ziəchət aüchn in də hoachn lin;</i> <i>Wón baint do shíchət shi a nábəle (Nebel).</i> <i>Ashódo schprichət scheanai Geare:</i> <i>»Müətr, müətr, liəbai main,</i>	geht, strahlt mich, geht, flechtet mir die Haare!« Die schöne Gertrud zieht hinauf an das hohe Giebelfenster; von weitem da sieht sie einen Nebel. Also spricht da die schöne Gertrud: »Mutter, Mutter, meine liebe,
10	od tam se dviga meglica.« »To pa ne, to pa ne, ti lepa Jera, to ni meglica, to so tvoji svatje, tvoji svatje, tvoj snubec mlad.«	<i>Dórthar do ziəchət a nábəle.«</i> <i>»Ból et (wohl nicht), ból et, dū scheanai Geare;</i> <i>Es ischt əs et a nábəle,</i> <i>Es hent əs dainə prautlaitə (Brautleute),</i> <i>Dainə prautlaitə, dain wraimon (Freier) jünk.«</i>	dorther da zieht ein Nebel.« »Wohl nicht, wohl nicht, du schöne Gertrud; es ist nicht ein Nebel, es sind deine Brautleute, deine Brautleute, dein junger Freier.«
15	»To pa ne, to pa ne, mati ljuba moja, prej ko se omožim s snubcem mladim, prej postanem belo truplo!« Odide v svojo kamrico. In tja prišli so svatje,	<i>»Ból et, ból et, müətr liəbai main,</i> <i>Nóch heant (ehe) i's hairot dan wraimon jünk,</i> <i>Nóch heant bil i shain a baisai (weiße) laichə!«</i> <i>Shi ziəchət inin (hinein in) ír shlúfkamrle.</i> <i>Un hin hent kām də prautlaitə,</i>	»Wohl nicht, wohl nicht, meine liebe Mutter, noch eher ich es heirate den jungen Freier, noch eher will ich sein eine weiße Leiche!« Sie zieht hinein in ihr Schlafkammerlein. Und hin sind gekommen die Brautleute,
20	svatje, snubec mlad. Takole reče snubec mlad: »Mati, mati, ljuba moja, tak dajte nam lepo Jero, lepo Jero, mojo lepo nevesto!«	<i>Dai prautlaitə, dar wraimon jünk.</i> <i>Ashódo schprichət dar wraimon jünk:</i> <i>»Müətr, müətr, liəbai main,</i> <i>Shó gait insch (gebt uns) aüsar dai scheanə Geare,</i> <i>Dai scheanə Geare, main scheanə praut!«</i>	die Brautleute, der junge Freier. Also spricht da der junge Freier: »Mutter, Mutter, meine liebe, so gebt uns heraus die schöne Gertrud, die schöne Gertrud, meine schöne Braut!«
25	Takole reče njena mati: »Lepe Jere ni doma,	<i>Ashódo schprichət də müətr ír:</i> <i>»Scheanai Geare ahoimə et (daheim nicht) ischt,</i>	Also spricht da ihre Mutter: »Schöne Gertrud ist nicht daheim,

šla je po hladno vodo, hladno vodo k vodnjačku hladnemu.«	<i>Shi ischt gean shüæchn kiælæs bosr (Wasser), Kiælæs bosr zæn prinlain kiæl.«</i>	sie ist suchen gegangen kühles Wasser, kühles Wasser vom kühlen Brünlein.«
Tekel je k vodnjačku hladnemu.	<i>Ar láfæt pæhænt zæn prinlain kiæl.</i>	Er läuft behend zum kühlen Brünlein.
30 Pri vodnjačku hladnemu lepe Jere ni.	<i>Paim prinlain kiæl scheanai Geare et ischt.</i>	Beim kühlen Brünlein ist die schöne Gertrud nicht.
»Najbrž je na rožnem vrtu.«	<i>»Shi ischt æs nar (wohl) in roashainguært.«</i>	»Sie ist es wohl im Blumengarten.«
Hitro gre v rožni vrt, na rožnem vrtu lepe Jere ni.	<i>Ar láfæt pæhænt in roashainguært, In roashainguært scheanai Geare et ischt.</i>	Er läuft behend in den Blumengarten, im Blumengarten ist die schöne Gertrud nicht.
Teče spet nazaj domov.	<i>Ar láfæt nüæ bídr híntrshi hoim.</i>	Er läuft nun wieder zurück nach Hause.
35 Takole reče snubec mlad: »Mati, mati, ljuba moja, tak dajte mi ključek, ključek od kamrice.«	<i>Ashódo schprichæt dar wraimon jünk: »Múætr, múætr, liæbai main, Shó gábæt iar miær dæ shlisælain, Dæ shlisælain wón shlüfkamlain.«</i>	Also spricht da der junge Freier: »Mutter, Mutter, meine liebe, so gebt ihr mir das Schlüsselein, das Schlüsselein vom Schlafkammerlein.«
Dala mu je ključek, 40 ključek od kamrice.	<i>Shi gábót imon dæ shlisælain, Dæ shlisælain wón shlüfkamlain.</i>	Sie gibt ihm das Schlüsselein, das Schlüsselein vom Schlafkammerlein.
Tam najde lepo Jero.	<i>Atin (ðrin) do winæt (findet) ar dai scheanæ Geare.</i>	Darin da findet er die schöne Gertrud.
Ona je že belo truplo.	<i>Shi ischt æs schön a baisai laichæ.</i>	Sie ist es schon eine weiße Leiche.
Takole reče snubec mlad: »Če mrtva si zavolj mene, 45 jaz umrjem zavolj tebe.«	<i>Ashódo schprichæt dar wraimon jünk: »Pischt æs dü bëgn mainr toat, Shó bil i â bëgn dainr toat shain!«</i>	Also spricht da der junge Freier: »Bist du es meinewegen tot, So will ich auch wegen deiner tot sein!«
Tudi on postane belo truplo.	<i>Ar ischt æs â a baisai laichæ.</i>	Er ist auch eine weiße Leiche.
Odnesli so ju ven k cerkvici beli, na vsako stran cerkvice so pokopali enega.	<i>Shai trúgænt shæ aúsn zæn kírchlain bais; An jêdr shaitn kírchlain pægrúbænt shai oins.</i>	tragen sie hinaus zum weißen Kirchlein, an jeder Seite der Kirche begraben sie eins.
Iz njega je zrasla vinska trta, 50 iz nje je zrasla gartroža.	<i>Aús imon 'scht gæbokschan a bainrábæ, Aús ír ischt gæbokschan a guærtntroashæ.</i>	Aus ihm ist gewachsen eine Weinrebe, aus ihr ist gewachsen eine Rose.
Zrasli sta do vrha cerkve, tam sta se objeli in poljubili, kot sta se dva ljuba rada imela.	<i>Shai hent æs gæbokschan in kírchlain ans oart (Ende); Dört haushænt (halsen) shai shi únt púschænt shai shi, Glai biæ shi zboi liæbai gæliæbæt hont.</i>	Sie sind es gewachsen bis an die Spitze der Kirche, dort umarmen sie und küssen sie sich, gleich wie sich zwei Geliebte geliebt haben.

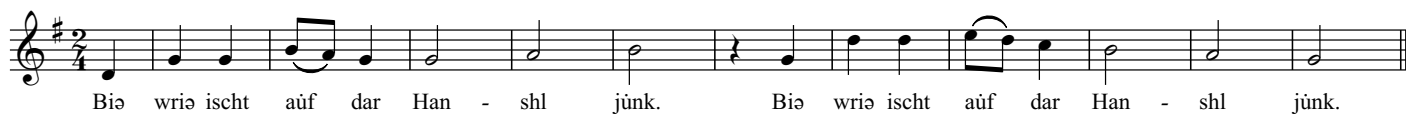
(Vsak verz se ponovi.)

Perz v Svetlem Potoku.

63. Mladi Hanž

Hanshl jünk

Der junge Hans

1	Kako zgodaj vstane Hanž mlad!	<i>Biə wriə ischt aüf dar Hanshl jünk.</i>	Wie früh ist auf der junge Hans!
	Zjutraj zarana vstane,	<i>Ar scheanót schmoarónsch (des Morgens) guər wriə aüf,</i>	Er steht morgans gar früh auf,
	zelo lepo se opravi,	<i>Ar légət shich guər scheandr uən.</i>	er legt sich gar schön an,
	gre tja na žegnanje.	<i>Ar geanót ahin afs kirtogle (Jahrmarkt).</i>	er geht dahin auf die Kirmes.
5	Tam zagleda lepo dekle.	<i>Dört shíchət ar scheans diərnle.</i>	Dort sieht er schöns Dirnlein.
	»O, mati, ljuba mati moja,	<i>»O müətr, liəbai müətr main,</i>	»O Mutter, liebe Mutter mein,
	moje srce me strašno boli	<i>Main harzle tüət miər grailain bea (weh)</i>	mein Herzle tut mir gräulich weh
	za tisto lepo deklico,	<i>Ūm əns (jenes) dos scheanə diərnle,</i>	um jenes das schöne Dirnlein,
	ki sem jo včeraj videl	<i>Lai béls (welches) ich geschtr gəsháchən hon</i>	welches ich gestern gesehen habe
10	na tistem lepem žegnanju!«	<i>Aüf en dan scheanən kirtogle!«</i>	auf jener der schönen Kirmes!«
	»O nič, o nič, sin ljubi moj,	<i>»Lai nisch (o nichts), lai nisch, shün liəbr main,</i>	»Wohl nichts, wohl nichts, Sohn lieber mein!
	zgradili bomo mlin bel.	<i>Biər babm (werden) aüfpaün a milə bais (Mühle weiß).</i>	Wir werden aufbauen eine weiße Mühle.
	Ko bodo vsi ljudje mlet hodili,	<i>Ben olə (alle) laitə zən muəln (mahlen) brnt (werden) kām,</i>	Wenn alle Leute zum Mahlen werden kommen,
	bo tudi lepa deklica prišla.«	<i>Scheanəs diərnle brt ə kām.«</i>	schönes Dirnlein wird auch kommen.«
15	Vsi ljudje so mlet prišli,	<i>Olə laitə hent zən muəln kām,</i>	Alle Leute sind zum Mahlen gekommen,
	lepa deklica pa ni prišla.	<i>Scheanəs diərnle ischt laibər et (doch nicht) kām.</i>	schönes Dirnlein ist dennoch nicht gekommen.
	»O nič, o nič, sin ljubi moj!	<i>»Lai nisch, lai nisch, shün liəbr main,</i>	»Wohl nichts, wohl nichts, Sohn lieber mein!
	Zgradili bomo cerkvico belo.	<i>Biər babm aüfpaün a kírchle bais.</i>	Wir werden aufbauen ein weißes Kirchlein.
	Ko vsi ljudje k maši pridejo,	<i>Ben olə laitə zər meschə kāmənt,</i>	Wenn alle Leute zur Messe kommen,
20	bo tudi lepa deklica prišla.«	<i>Scheanəs diərnle brt ə kām.«</i>	schönes Dirnlein wird auch kommen.«
	Vsi ljudje so k maši prišli,	<i>Olə laitə hent zər meschə kām,</i>	Alle Leute sind zur Messe gekommen,
	lepa deklica pa ni prišla.	<i>Scheanəs diərnle ischt laibər et kām.</i>	schönes Dirnlein ist dennoch nicht gekommen.
	»O nič, o nič, sin ljubi moj!	<i>»Lai nisch, lai nisch, shün liəbr main,</i>	»Wohl nichts, wohl nichts, Sohn lieber mein!
	Na pare bomo dali snežnobelo truplo.	<i>Biər babm uən richtən (aufbahnen) shneabaisai laichə.</i>	Wir werden herrichten eine schneeweiße Leiche.
25	Ko bodo vsi ljudje kropit hodili,	<i>Ben olə laitə zən schprengən brnt kām,</i>	wenn alle Leute zum Sprengen werden kommen,
	bo tudi lepa deklica prišla.«	<i>Scheanəs diərnle brt ə kām.«</i>	schönes Dirnlein wird auch kommen.«
	Vsi ljudje so kropit prišli,	<i>Olə laitə hent zən schprengən kām,</i>	Alle Leute sind zum Sprengen gekommen,
	lepa deklica je tudi prišla.	<i>Scheanəs diərnle ischt laibr ə (doch auch) kām.</i>	schönes Dirnlein ist gleichwohl auch gekommen.

»Kaj je to za eno čudno truplo?	» <i>Bos ischt dos wr a bündrlainai</i> (wunderliche) <i>laichə?</i>	»Was ist das für eine wundersame Leiche?
30 Nožice so nared za skok,	<i>Də wiaslain húbənt shi aúfn schprúnk,</i>	Die Füßlein halten sich auf den Sprung!
očke so nared, da bi se odprle,	<i>Də áglain húbənt shi aúfn schproz</i>	Die Äuglein halten sich auf den Aufschlag!
ročice so nared, da bi zgrabile!«	<i>Də hantlain húbənt shi aúfn drbisch.</i> «	Die Händchen halten sich auf das Erwischen!«
Komaj je besedo izrekla,	<i>Kámór</i> (kaum) <i>hot shi's boart aúsgərait</i> (ausgeredet),	Kaum hat sie das Wort ausgeredet,
mrlič že skoči pokonci;	<i>Shó schpringət də laichə schón aúf;</i>	so springt die Leiche schon auf;
35 objame jo in poljubi jo:	<i>Ar haushət</i> (halst) <i>shə únt púschət shə:</i>	Er umarmt sie und küßt sie:
»Ti si moja in jaz sem tvoj,	» <i>Lai dú pischt main únt ich pin dain,</i>	»Wohl du bist mein und ich bin dein,
drugače ne more in ne sme biti!«	<i>Es kon únt mog et ondrsch</i> (nicht anders) <i>shain!</i> «	es kann und mag nicht anders sein!«
Od strahu je omedlela,	<i>Woar schrókn ischt shi úmägəwol</i> (umgefallen),	Vor Schreck ist sie umgefallen,
in oba sta umrla.	<i>Únt hent gəschtoarbm olə poidai.</i>	und sind gestorben alle beide.
40 »Če si umrla zavolj mene,	» <i>Pischtü gəschtoarbm bēgn mainr,</i>	»Bist du gestorben meinerwegen,
jaz umrem zavolj tebe!«	<i>Shó schtirb i bēgn dainr.</i> «	so sterbe ich deinerwegen!«
Pokopali so enega na vsako stran cerkve;	<i>Shai pəgrúbənt an jedr shaitn dr kírchn oins;</i>	Sie begraben an jeder Seite der Kirche eins;
tam zasadili dve liliji.	<i>Inin</i> (hinein) <i>hont shai gəshezət zbean</i> <i>lilgənschtekə</i> (Lilienstöcke).	hinein haben sie gesetzt zwei Lilienstöcke.
Zrasli sta prek cerkvice visoke.	<i>Shai hent aúfgəbokschan íbrs kírchle hoach.</i>	Sie sind aufgewachsen über das Kirchlein hoch.
45 Ko sta se na vrhu srečali,	<i>Biə shai óbm zənondr hent kám,</i>	Wie sie oben zueinander sind gekommen,
tam sta se objeli in poljubili,	<i>Dórt haushənt shai shi únt púshənt shai shi,</i>	dort halsen sie sich und küssen sie sich,
kot dva resnična zakonca.	<i>Aus</i> (als) <i>biə zboi bírklichə kónlaitə</i> (Eheleute).	als wie zwei wirkliche Eheleute.

Schröer, 267–269.

Verz 25: Ko bodo ljudje mrliča (z blagoslovljeno vodo) kropit prišli. Verzi 30–32: Noge so nared za skok, oči, da bi se odprle, roke, da bi zgrabile. Verz 43 in naslednji se pojeta tudi:

Iz enega je zrasla vinska trta,	<i>Aús oim ischt gəbokschen a bainrábə</i> (Weinrebe),	Aus eine ist gewachsen eine Weinrebe,
iz drugega je zrasla gartroža.	<i>Aús oim ischt gəbokschen a gəurtroashə</i> (Rose).	aus andere ist gewachsen eine Rose.

Radics, 226, je to pesem slišal v Gotenici in je posredoval omenjena verza, za konec pa še:

Čez leto in dan sta se na vrhu srečala,	<i>Íbr juər únt tok hent shai óbm zənondr kám,</i>	Ein Jahr und einen Tag später trafen sie sich oben,
objela sta se in poljubila	<i>Shai hont shi gəhaushət únt gəpúschət.</i>	sie umarmten und küssten sich
kot dva zakonca.	<i>Biə zboi kónlaitə.</i>	als zwei Eheleute.

Vsekakor ta zaključek ni zabeležen povsem pravilno, kajti to niso verzi.

63a. Edini sin
Dar oinzigə shün
Der einzige Sohn

1	Kako zgodaj vstane edini sin! Gre na sejem lep, kupi par rdečih volov, rdeč par volov in rjavega konja. Tam vidi lepo deklico.	<i>Biə wriə ischt aif dar oinzigə shün.</i> <i>Ar zöchət ahin af an kirtok (Jahrmarkt) schean,</i> <i>Ar kâfət əs a roats puər ókschən</i> (ein Paar rother Ochsen), <i>A roats puər ókschən únt a prainəs rósch.</i> <i>Ar shíchət do a scheanəs diərndle.</i>	Wie früh ist auf der einzige Sohn! Er zieht dahin auf die schöne Kirmes, er kauft es ein rotes Paar Ochsen, ein rotes Paar Ochsen und ein braunes Roß. Er sieht da ein schönes Dirndlein.
5	Ko pa je domov prišel, reče mami svoji: »O, mati, ljuba mati moja, moje srce me strašno boli za tisto lepo deklico,	<i>Nüə ben ar obr hoim ischt kâm,</i> <i>Shúgət ar zər müətr shain:</i> <i>»O müətr, liəbai müətr main,</i> <i>Main harzle tüət miər grailain bea</i> (weh) <i>Ūm êns</i> (jenes) <i>dos scheanə diərnlə,</i>	Nun wenn er aber heimgekommen ist, sagt er zu seiner Mutter: »Oi Mutter, liebe Mutter mein, mein Herz tut mir schrecklich weh um jenes das schöne Dirndlein,
10	ki sem jo včeraj videl na tistem lepem žegnanju!« »O nič, o nič, sin ljubi moj! Zgradili bomo mlin bel; ko vsi ljudje bodo mlet hodili,	<i>Lai béls</i> (welches) <i>ich geschtr gəshächən hon</i> <i>Aif en dan scheanən kirtoglə!«</i> <i>»Lai nisch</i> (o nichts), <i>lai nisch, shün liəbr main,</i> <i>Biər babm</i> (werden) <i>aifpaün a mīlə bais</i> (Mühle weiß). <i>Ben olə</i> (alle) <i>laitə zən muəln</i> (mahlen) <i>brnt</i> (werden) <i>kâm,</i>	wohl welches ich gestern gesehen habe auf jener der schönen Kirmes!« »Wohl nichts, wohl nichts, mein lieber Sohn, wir werden aufbauen eine weiße Mühle. Wenn alle Leute zum Mahlen werden kommen,
15	bo tudi lepa deklica prišla.« Vsi ljudje so mlet prišli, lepa deklica pa ni prišla. »O nič, o nič, sin ljubi moj! Zgradili bomo cerkvico belo.	<i>Scheanəs diərnlə brt â kâm.«</i> <i>Olə laitə hent zən muəln kâm,</i> <i>Scheanəs diərnlə ischt laibər et</i> (doch nicht) <i>kâm.</i> <i>»Lai nisch, lai nisch, shün liəbr main,</i> <i>Biər babm aifpaün a kírchle bais.</i>	schönes Dirndlein wird auch kommen.« Alle Leute sind zum Mahlen gekommen, schönes Dirndlein ist dennoch nicht gekommen. »Wohl nichts, wohl nichts, mein lieber Sohn, wir werden aufbauen ein weißes Kirchlein.
20	Ko vsi ljudje k maši pridejo, bo tudi lepa deklica prišla.« Vsi ljudje so k maši prišli, lepa deklica pa ni prišla. Takole reče mati njegova:	<i>Ben olə laitə zər meschə kâmənt,</i> <i>Scheanəs diərnlə brt â kâm.«</i> <i>Olə laitə hent zər meschə kâm,</i> <i>Scheanəs diərnlə ischt laibər et kâm.</i> <i>A shò nüə schprichət də müətr shain:</i>	Wenn alle Leute zur Messe kommen, schönes Dirndlein wird auch kommen.« Alle Leute sind zur Messe gekommen, schönes Dirndlein ist dennoch nicht gekommen. Also spricht nun seine Mutter:
25	»O nič, o nič, ti ljubi moj, na pare bomo dali truplo lepo, vsi ljudje bodo k truplu prišli, lepa deklica bo tudi prišla.« Takole reče lepa deklica:	<i>»Lai nisch, lai nisch, shün liəbr main,</i> <i>Biər geabm uənrichtn</i> (aufbahren) <i>a laichə schean,</i> <i>Olə laitə brnt zr laichn gean,</i> <i>Scheans diərndle brt a har kâm.«</i> <i>Ashò do schprichət dos scheanə diərndle:</i>	»Wohl nichts, wohl nichts, du mein lieber, wir gehen herrichten eine schöne Leiche, alle Leute werden zur Leiche gehen, schönes Dirndlein wird auch herkommen.« Also spricht da das schöne Dirndlein:
30	»Kako čudno se mi zdi truplo: z nogami nared za skok, z rokami, da zgrabijo, z očmi, da bi se odprle, z usti nared za smeh.«	<i>»Biə bündrlain kimət miər dai laichə woar,</i> <i>Mit'n wiəsn afn schprünk, mit'n hentn afn</i> <i>drbisch,</i> <i>Mit'n ägn afn schproz, mitn maülə af's lochn.«</i>	»Wie wundersam kommt mir die Leiche vor, mit den Füßen auf dem Sprung, mit den Händen bereit zum Zugreifen, mit den Augen bereit zum Aufschlagen, mit dem Maul bereit zum Lachen.«

In pokonci skoči edini sin, ujame lepo deklico.	<i>Ūnt aūf do schpringət dar oinzigə shūn, Ar drbischət jo scheans diərndle.</i>	Und auf springt da der einzige Sohn, er erwischt ja schönes Dirndlein.
35 Omedlela je lepa deklica, od čistega strahu je umrla in on od čistega veselja.	<i>Gəgūmachtŋ (ohnmächtig) ischt scheans diərndle, Woar laūtr schrōkn ischt's gəschtoarbm, Ūnt ar woar laūtr wraidŋ (Freuden).</i>	Ohnmächtig geworden ist schönes Dirndlein, vor lauter Schrecken ist es gestorben, und er vor lauter Freude.

Petschauer v Gotenici.

64. Lepi Hanž

Schean Hanshe

Der schöne Hans

1 Kako zgodaj vstane lepi Hanž mlad!	<i>Biə wriə ischt aūf scheandr Hanshe jūnk.</i>	Wie früh ist auf der schöne junge Hans!
Le kako zjutraj zarana vstane, prebudi mater ljubo svojo: »Le vstanite, le vstanite, mati ljuba moja,	<i>Lai biə ar schmoarōnsch wriə aufschtēat, Ar bekət aūf dā müətr liəbā shain: »Nūə aūf, nūə aūf, müətr liəbai main,</i>	Wohl wie er morgens früh aufsteht, er weckt auf seine liebe Mutter: »Nun auf, nun auf, meine liebe Mutter,
5 pojđite, skuhajte mi zajtrk lep.«	<i>Geat, kōchət miər in woarmais (Frühstück) schean«.</i>	Geht kocht mir das Frühstück schön.«
Brž je vstala mati njegova, skuha mu zajtrk lep. On prebudi hlapce svoje: »Le vstanite, le vstanite, hlapci ljubi moji,	<i>Pəhənt bār aūf dā müətr shain, Shi kōchət imon in woarmais schean. Ar bekət aūf dā knachtə shain: »Nūə aūf, nūə aūf, knachtə liəbā main,</i>	Behend war auf seine Mutter, sie kocht ihm das Frühstück schön. Er weckt auf seine Knechte: »Nun auf, nun auf, meine lieben Knechte,
10 pojđite, osedlajte mi mojega rjavca in mojo mulo, iti moram v Karlovec, iskat grem rdečo pšenico, rdečo pšenico, belo proso.« Že so bili pokonci hlapci njegovi;	<i>Geat, shotəlt miər main praūn ūnt main mūr (Maultier), I mūs əs gean in di Kuərlschtot (Karlstadt), I gean əs shūəschən an (den) roatən boizə (Weizen), An roatən boizə, an baisn hīrshə.« Pəhənt bārōnt aūf dā knachtə shain;</i>	geht, sattelt mir meinen Braunen und mein Maultier, ich muß es gehen in die Karlstadt, ich gehe es suchen einen roten Weizen, einen roten Weizen, eine weiße Hirse.« Behend waren auf seine Knechte;
15 osedlajo mu njegovega rjavca in njegovo mulo. Gre tja v Karlovec.	<i>Shai shotəlnit imon shain praūn ūnt shain mūr. Ar geanōt ahin in dā Kuərlschtot.</i>	sie satteln ihm seinen Braunen und sein Maultier. Er geht dahin in die Karlstadt.

In ko je k mitničarki prišel:	<i>Unt biə ar ischt kām zə dr maütmarin:</i>	Und wie er gekommen ist zu der Zöllnerin:
»Hoj, mitničarka, mitnino tvojo ti bom plačal.«	»Hoi, maütmarin, də maütə dain, dai zuəl i diər.«	»Hoi Zöllnerin, deinen Zoll, den zahle ich dir.«
»To pa ne, to pa ne, lepi Hanž mlad,	»Böl et (wohl nicht), böl et, scheandr Hanshe jünk,	»Wohl nicht, wohl nicht, schöner junger Hans,
20 tvojo mitnino ti podarim.	<i>Də maütə dain dai schenk i diər.</i>	deinen Zoll, den schenke ich dir.
Pridi, to noč pri meni prespi!«	<i>Gea, shlúf böl haint dai nocht zə miər!«</i>	Geh, schlafe wohl heute die Nacht bei mir!«
»To pa ne, to pa ne, ti mitničarka,	»Böl et, böl et, dü maütmarin,	»Wohl nicht, wohl nicht, du Zöllnerin,
žena moja bi lahko žalostna bila.«	<i>Də wrägə main mecht loidik (traurig) shain.«</i>	meine Frau könnte traurig sein.«
Kako jezna je bila mitničarka;	<i>Biə zoarnik bārót də maütmarin;</i>	Wie zornig war die Zöllnerin;
25 dala je ubiti lepega Hanža mladega.	<i>Shi luəsət umpringən schean Hanshain jünk.</i>	sie läßt umbringen den schönen jungen Hans.
In domov sta prišla njegov rjavec in njegova mula;	<i>Ūn hoim ischt kām shain prain unt shain mūr;</i>	Und heim ist gekommen sein Brauner und sein Maultier;
lepi Hanž pa domov ni prišel.	<i>Schean Hanshe ischt laibór et (doch nicht) hoim kām.</i>	der schöne Hans ist gleichwohl nicht heim gekommen.
Šli so iskat lepega Hanža mladega,	<i>Shai geanótən shüəchn schean Hanshain jünk,</i>	Sie gehen suchen den schönen jungen Hans,
domov so pripeljali lepega Hanža, mrtvega.	<i>Shai pringənt hoim schean Hanshain, toat.</i>	sie bringen den schönen Hans tot heim.
30 Žena njegova je tudi precej umrla.	<i>Də wrägə shain ischt a glai toat.</i>	Seine Frau ist auch gleich tot.

(Vsak verz se ponovi. Prvikrat je v sklepno besedo vrinjena besedica *dəh*.)

Perz v Svetlem Potoku.

65. Hanž in kača Hans und die Schlange

1 Kako zgodaj vstane lepi Hanž.	<i>Biə wriə ischt aüf dar scheanə Hanshe.</i>	Wie früh ist auf der schöne Hans.
Zjutraj zarana vstane;	<i>Ar schteanót schmoarónsch (des Morgens) guər wriə aüf;</i>	Er steht morgens gar früh auf;
prebudi mater svojo:	<i>Ar bekət aüf də müətr shain:</i>	er weckt seine Mutter auf:
»Le vstanite, le vstanite, mati ljuba moja,	»Nüə aüf, nüə aüf, müətr liebai main,	»Nun auf, nun auf, meine liebe Mutter,
5 pojдите, skuhajte mi zajtrk lep,	<i>Geat, kóchət mir in woarmais (Frühstück) schean,</i>	geht, kocht mir das Frühstück schön,

	zajtrk lep, zraven pa še južino.	<i>In woarmais schean, dā jaishən</i> (Mittagessen) <i>dāpai.</i>	das Frühstück schön, das Mittagsmahl dabei.
	Grem gor na visoko poseko,	<i>I gean əs aüchn</i> (hinauf) <i>in dā hoachən raitər</i> (Rodung),	Ich gehe es hinauf in die hohen Rodungen,
	grem požgat grmovje.«	<i>I gean uənzintn</i> (anzünden) <i>dā gramódlain</i> (Reisig).«	ich gehe anzünden das Reisig.«
	»Nikar, nikar, ti lepi Hanž,	» <i>Ból et</i> (wohl nicht), <i>ból et, dü scheandr Hanshe,</i>	»Wohl nicht, wohl nicht, du schöner Hans,
10	danes je sveti dan,	<i>Es ischt əs haint a hailigər tok,</i>	es ist heute ein heiliger Tag,
	sveti dan, kvaterna nedelja!«	<i>A hailigər tok, gətampřshúntok</i> (Quatembersonntag)!«	ein heiliger Tag, Quatembersonntag!«
	Poslej ni ničesar več vprašal;	<i>Ar hot laibór nisch gəwroit</i> (gefragt) <i>dərnóch;</i>	Er hat gleichwohl nichts gefragt danach;
	na visoko poseko je šel.	<i>Ar geanót aüchn in dā hoachən raitr.</i>	er geht hinauf in die hohen Rodungen.
	Prvo grmovje, ki ga je zažgal,	<i>'S earschtə gramódle, dos ar uən hot gezintət,</i>	Das erste Reisig, das er angezündet hat,
15	mu je zares čisto zgorelo.	<i>S ischt mon barlain wrdanklain</i> (ganz) <i>wřprün</i> (verbrannt).	es ist ihm wahrlich ganz verbrannt.
	Drugo grmovje, ki ga je zažgal,	<i>'S zboitə gramódle, dos ar uən hot gezintət,</i>	Das zweite Reisig, das er angezündet hat,
	mu je zares čisto zgorelo.	<i>'S ischt mon barlain wrdanklain wrprün.</i>	es ist ihm wahrlich ganz verbrannt.
	Iz tretjega grmovja, ki ga je zažgal,	<i>'S dritə gramódle, dos ar uən hot gezintət,</i>	Das dritte Reisig, das er angezündet hat,
	se priplazi dolga kača,	<i>Aúsar luət</i> (lässt) <i>shi dai longə shlongə,</i>	heraus läßt sich die lange Schlange,
20	ovije se Hanžu okrog vratu.	<i>Shi luəsət shi úmar in Hanshaisch hausch</i> (Hals).	sie läßt sich herum um Hansens Hals.
	»Tak pomagajte, tak pomagajte, oče ljubi moj!«	» <i>Shó haufət</i> (helfet), <i>shó haufət, wuətr liəbər main!</i> »	»So helft, so helft, mein lieber Vater!«
	»Jaz ti resnično ne morem pomagati,	» <i>I mog diər barlain</i> (wahrlich) <i>haufən et</i> (nicht),	»Ich kann dir wahrlich nicht helfen,
	jaz sem ti, Hanž, poprej povedal:	<i>I hon diər's Hanshe zəwoar</i> (zuvor) <i>gəshoit</i> (gesagt):	ich habe es dir, Hans, zuvor gesagt:
	Danes je sveti dan,	<i>Es ischt əs haint a hailigər tok,</i>	Es ist heute ein heiliger Tag,
25	sveti dan, kvaterna nedelja.«	<i>A hailigər tok, gətampřshúntok.</i> «	ein heiliger Tag, Quatembersonntag.«
	»Tak pomagajte, tak pomagajte, mati ljuba moja!«	» <i>Shó haufət, shó haufət, müətr liəbai main!</i> «	»So helft, so helft, meine liebe Mutter!«
	Jaz ti resnično ne morem pomagati,	» <i>I mog diər barlain haufən et;</i>	»Ich kann dir wahrlich nicht helfen;
	jaz sem ti, Hanž, poprej povedala:	<i>I hon diərs Hanshe zəwoar gəshoit:</i>	ich habe es dir, Hans, zuvor gesagt:
	Danes je sveti dan,	<i>Es ischt əs haint a hailigər tok,</i>	Es ist heute ein heiliger Tag,
30	sveti dan, kvaterna nedelja.«	<i>A hailigər tok, gətampřshúntok.</i> «	ein heiliger Tag, Quatembersonntag.«
	»Tak pomagaj ti, ljuba, preljuba moja!«	» <i>Shó hilf dü, liəbai, liəbischtai main!</i> «	»So hilf du, Geliebte, meine Liebste!«
	Vzela je skodelico mleka,	<i>Shi námət har a schisəle mīlich;</i>	Sie nimmt her eine Schüssel Milch;
	stran je zabila dolgo kačo.	<i>Wüdr</i> (fort) <i>lókət shi dai longə shlongə.</i>	fort lockt sie die lange Schlange.
	Objel je ljubo okrog vratu:	<i>Ar wosət</i> (fasst) <i>dai liəbə im ĩrn hausch:</i>	Er faßt die Geliebte um ihren Hals:
35	»Hoj ljuba, ljuba, ti preljuba moja,	» <i>Hoi liəbai, liəbai, dü liəbischtai main,</i>	»Hoi Geliebte, Geliebte, du meine Liebste,
	ti si moja in jaz sem tvoj,	<i>Dü pischt main unt i pin dain,</i>	du bist mein und ich bin dein,
	drugače ne more in ne sme biti!«	<i>Es kon unt mog et mear</i> (nicht mehr) <i>ondřsch shain!</i> «	es kann und mag nicht anders sein!«

(Vsak verz se ponovi.)

Perz v Kumrovi vasi.

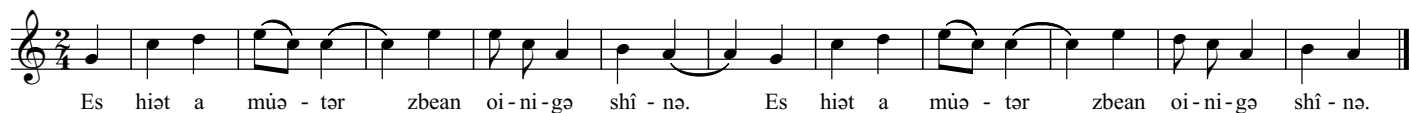
66. O ljubi

Wòn dar liabm

Von der Geliebten

1	Ljuba, ta gre na vrt in veže ljubemu pušeljc. Tam mimo prijaše ljubi. Tam mimo prijaše ljubi.	<i>Dai liabə, dai geanòt in guərtə</i> (Garten) <i>Unt pintət dan liabm a peschle</i> (Sträußchen) <i>Dar wîr</i> (vorüber) <i>dòrt raitət, dar liabə,</i> <i>Dar wîr dòrt raitət, dar liabə.</i>	Die Geliebte, die geht in den Garten und bindet dem Geliebten ein Sträußlein. Da vorüber reitet der Geliebte. Da vorüber reitet der Geliebte.
5	»Komu vežeš, ljuba, pušeljc?« »Jaz ga, ljubi, zate vežem!« »Jaz imam že eno drugo, eno ljubo, ki mi ob vzglavju sedi.« »Če imaš že eno drugo, eno ljubo,	» <i>Bamon</i> (wem) <i>pintəschət dū, liabai, dos peschle?</i> « » <i>Ich pint dos, liabar, diərə!</i> « » <i>Ich hon schón an ondrai, an liabai,</i> <i>Bəlai pain hâpitschən</i> (Kopfkissen) <i>shizət.</i> « » <i>Hoschtū schón an ondrai, a liabai,</i>	»Wem bindest du, Geliebte, das Sträußlein?« »Ich binde das, Geliebter, dir!« »Ich habe schon eine andere, eine Geliebte, welche (mir) beim Kopfkissen sitzt.« »Hast du schon eine andere, eine Geliebte,
10	ki ti ob vzglavju sedi, želim ti tisočkratno srečo, da leto in dan bolan ležiš, da ti meso od kosti odpade, da se duša od telesa ne bi mogla ločiti!«	<i>Bələ pain hâpitschən shizət,</i> <i>I binschən diər taushənt gəlikə,</i> <i>Das dū juər unt tok kronkr līgóscht,</i> <i>Das dər 's wloisch wón poindr</i> (Knochen) <i>bekwaulót</i> (wegfault) <i>Də shealə wón laib et mecht</i> (kann nicht) <i>schoidn!</i> «	welche beim Kopfkissen sitzt, ich wünsche dir tausend (faches) Glück, daß du Jahr und Tag kränker liegst; daß dir das Fleisch von den Knochen wegfault, die Seele vom Leib nicht möge scheiden!«
15	Zbolel je ljubi, meso mu je od kosti odpadlo, : in duša se od telesa ni mogla ločiti. : Poslal je po ljubo: »Tak pojdi, tak pojdi, ti ljuba,	<i>Drkronkət bārót dar liabə,</i> <i>Das mon 's</i> (es ihm) <i>wloisch</i> (Fleisch) <i>wón</i> <i>poindr ischt gəwaulət</i> : <i>Un də shealə wón laib et mecht schoidən.</i> : <i>Ar schikət nar</i> (nur) <i>um dai liabə:</i> » <i>Shó gea, shó gea, dū liabai,</i>	Erkrankt war der Geliebte, daß ihm das Fleisch von den Knochen ist gefault, : und die Seele vom Leib nicht mochte scheiden. : Er schickt wohl um die Geliebte: »So geh, so geh, du Geliebte,
20	: ljubi je pote poslal.« : »On že eno drugo ima, eno ljubo, ki mu ob vzglavju sedi!« Ponjo pošlje drugikrat: »Tak pojdi, tak pojdi, ti ljuba,	: <i>Dar liabə hot um dich gəschikət.</i> « : » <i>Ar hot schon an ondrai, a liabai,</i> <i>Bəlai pain hâpitschən shizət.</i> « <i>Ar schickət nar dai ondrə huərt</i> (mal): » <i>Shó gea, shó gea, dū liabai,</i>	: der Geliebte hat um dich geschickt.« : »Er hat schon eine andere, eine Geliebte, welche beim Kopfkissen sitzt!« Er schickt wohl das zweite Mal: »So geh, so geh, du Geliebte,
25	: ljubi je pote poslal.« : : Ponjo pošlje tretjikrat: : »Tak pojdi, tak pojdi, ti ljuba, ljubi je pote poslal.« Ljuba je odšla:	: <i>Dar liabə hot um dich gəschikət.</i> « : : <i>Ar schikət nar dai dritə huərt:</i> : » <i>Shó gea, shó gea, dū liabai,</i> <i>Dar liabə hot um dich gəschikət.</i> « <i>Gəgeanən bārót dai liabə.</i>	: der Geliebte hat um dich geschickt.« : : Er schickt wohl das dritte Mal: : »So geh, so geh, du Geliebte, der Geliebte hat um dich geschickt.« Gegangen war die Geliebte:
30	»Tak pomagaj, tak pomagaj, ti ljuba! V težki bolezní ležim!« »Ne morem ti, nočem ti pomagati. Ljuba ti bo pomagala, ki ob vzglavju sedi!«	» <i>Shó hilf, shó hilf, dū liabai,</i> <i>I līg in shbārər kronkhait!</i> « » <i>I kon dər, i mog dər et haufən</i> (helfen), <i>Dai liabə dai brt dər schón haufən,</i> <i>Bəlai pain hâpitschən shizət.</i> «	»So hilf, so hilf, du Geliebte! Ich liege in schwerer Krankheit!« »Ich kann dir, ich mag dir nicht helfen. Die Geliebte, die wird dir schon helfen, welche beim Kopfkissen sitzt!«
35	Ljubi je umrl, ven je odletel bel golob.	<i>Gəschtoarbm bārót dar liabə,</i> <i>Aüs ischt gəwólöchen a baisai taübə.</i>	Gestorben war der Geliebte, hinaus ist geflogen eine weiße Taube.

67. Edina dva sina
Zbean oinigə shîn
Zwei einzige Söhne

1 Mati je imela edina dva sina.	<i>Es hiət a müətr zbean oinigə shîna.</i>	Es hatte eine Mutter zwei einzige Söhne.
Pokrila ju je s pisano deko,	<i>Shi hot shə züəgədekət mit a pisatn (bunten) dekən;</i>	Sie hat sie zugedeckt mit einer bunten Decke;
šla je tja k sveti maši,	<i>Shi 'scht ahin gəgeanən zar hailigən meschə,</i>	sie ist dahin gegangen zur heiligen Messe,
k sveti maši, k sveti pridigi.	<i>Zar hailigən meschə, zar hailigən prēdigə.</i>	zur heiligen Messe, zur heiligen Predigt.
5 Ko se je vrnila od svete maše,	<i>Biə shi ischt kām wón dar hailigən meschə,</i>	Wie sie gekommen ist von der heiligen Messe
ju je prebudila z zmerjanjem in kletvami,	<i>Shi hot shə aufgəbekət mit scheltn ünt wlüəchn,</i>	hat sie sie aufgeweckt mit Schelten und Fluchen,
z zmerjanjem in kletvami, z gorečimi plameni.	<i>Mit scheltən ünt wlüəchən, mit dan prinintən prentə (mit brennenden Bränden).</i>	mit Schelten und Fluchen, mit den brennenden Bränden.
Spremenila sta se v črna krokerja,	<i>Shai hent gəruətn (geworden) zbean shbuərzə remər (Raben),</i>	Sie sind geworden zu zwei schwarzen Raben,
skozi srednje okno sta poletela,	<i>Shai hent aüsgəwłöchən dūrch dos mitrə wanschtr;</i>	sie sind ausgeflogen durch das mittlere Fenster,
10 proti Metliškem sta poletela.	<i>Shai hent gəwłöchən gegn Möttlingar pōdän.</i>	sie sind geflogen gegen Möttlinger Boden.
Tako reče eden: »Tukaj bova našla,	<i>Shó schprichət dar oinə: »Do babm (werden) biər win (finden),</i>	So spricht der eine: »Da werden wir finden,
tukaj bova našla svojo hladno južino.	<i>Do babm biər win inshr küəlai jaishən (Essen).</i>	da werden wir finden unser kühles Mittagmahl.
Ubogemu solinarčku je poginil konjič.	<i>Do 'seht uərmən shauzarlain (dem armen Salzer) dos reschle gəwrekət (verreckt).</i>	Da ist einem armen Salzer das Rößlein verreckt.
Na Metliškem stoji suha češnja.	<i>In Möttlingar pōdn schteat a dūrər karschpon (Kirschbaum).</i>	Im Möttlinger Boden steht ein dürrer Kirschbaum.
15 Ko bo suha češnja zeleno listje pognala,	<i>Bən dar dūrə karschpon grīənai läblain (Laub) brt trúgən,</i>	Wenn der dürre Kirschbaum grünes Laub wird tragen,
takrat bova midva odrešena.«	<i>Denr babm biər peadə (werden wir beide) drleashət (erlöset) shainən.«</i>	dann werden wir beide erlöst sein.«
Tako reče drugi: »To se nikdar ne bo zgodilo	<i>Shó schprichət dar ondr: »dos brt nimmear shainən</i>	So spricht der andere: »Das wird nimmermehr sein
in nikdar ne bova odrešena!«	<i>Ünt nimmear babm biər drleashət shainən!«</i>	und nimmermehr werden wir erlöst sein!«

(Vsak verz se ponovi.)

Perz v Svetlem Potoku.

68. Prodana mlinarica Die verkaufte Müllerin

1 Kako zgodaj vstane mlinar mlad.	<i>Biə wriə ischt aüf dar milar (Müller) jünk.</i>	Wie früh ist auf der junge Müller.
Kako zjutraj zarana vstane,	<i>Lai biə ar schmoarönsch (des Morgens) wriə aüfschteat,</i>	Wie er morgens früh aufsteht,
pokriža se, lepo se umije,	<i>Ar kraizigət shi, ar drbügət (wäscht) shi schean,</i>	er bekreuzigt sich, er wäscht sich schön,
opravi se prav lepo.	<i>Ar legət shi guər scheandr uən.</i>	er legt sich gar schön an.
5 Gre tja na pot široko,	<i>Ar ziəchət ahin am bâgə (Wege) proit,</i>	Er zieht dahin am breiten Wege,
čez zelen gozd, čez temen gozd.	<i>Dürch griənən baut (Wald), dūrch winschtrn baut.</i>	durch grünen Wald, durch finsteren Wald.
In srečajo ga ravbarčki:	<i>Ünd imon pəgégənt də rābarlain (Räuber).</i>	Und ihm begegnen die Räuber:
»Dobro jutro, dobro jutro, ti mlinar mlad.«	<i>»Güət moarn, güət moarn, dū milar jünk.«</i>	»Guten Morgen, guten Morgen, du junger Müller.«
»Lepa hvala, lepa hvala, vi ravbarčki,	<i>»Schean donk, schean donk, iər rābarlain,</i>	»Schönen Dank, schönen Dank, ihr Räuber,
10 dobrih juter imam bolj malo.«	<i>Lai, güətə moarn hon i guər beank (wenig).«</i>	wohl gute Morgen habe ich gar wenig.«
»Zakaj, zakaj, ti mlinar mlad?«	<i>»Biə shò, biə shò, dū milar jünk?«</i>	»Wieso, wieso, du junger Müller?«
»Niti krajcarja v moji hiši ni.«	<i>»Koin kraizar gaut (Geld) in main haüshə et ischt.«</i>	»Kein Kreuzer Geld in meinem Hause nicht ist.«
»Tak, povej nam za kako nosečo ženo,	<i>»Shò shüg' dū insch a shbongrs baip (schwangeres Weib),</i>	»So sage du uns ein schwangeres Weib,
dali ti bomo klobuk poln denarja.«	<i>Biər beln dr gābm a hüət wól gaut (Hut voll Geld).«</i>	wir wollen dir geben einen Hut voll Geld.«
15 »Noseča ženska je žena moja.«	<i>»A shbongrs baip ischt də wrāgə (Frau) main.«</i>	»Ein schwangeres Weib ist meine Frau.«
Dali so mu klobuk poln denarja.	<i>Shai gābənt imon a hüət wól gaut.</i>	Sie geben ihm einen Hut voll Geld.
Zdaj se je vrnil domov	<i>Ar ziəchət nüə bīdr hint'rshi hoim;</i>	Er zieht nun wieder zurück nach Hause;
in ko je spet nazaj prišel,	<i>Ün biə ar nüə bīdr ischt hint'rshi kām,</i>	und wie er nun wieder zurück ist gekommen,
doma tako strahotno potrka.	<i>Ar klöpfət ahoimə shó grailain uən.</i>	er klopft daheim so greulich an.
20 »Le kdo je danes tako pozen?«	<i>»Nar bear (wer) ischt haint shó schpuətə (spät) do?«</i>	»Wer ist heute nur so spät da?«
»Le jaz sem, mlinar mlad,	<i>»Nar ich pins do dar milar jünk,</i>	»Ich bin es nur da, der junge Müller,
prinesel sem ti klobuk poln denarja.«	<i>I hon diər prūcht (gebracht) a hüət wól gaut.«</i>	ich habe dir gebracht einen Hut voll Geld.«
»S pobožnostjo in častjo ga nisi dobil!«	<i>»Mit wrümən (Frommen) ünt earn hoschts et pəkām!«</i>	»Mit Frommen und Ehren hast du es nicht bekommen!«
»Pač, pač, gospa mlinarica.	<i>»Ja ból, ja ból, wrā milarin.</i>	»Ja wohl, ja wohl, Frau Müllerin.

25	Tvoj oče v zadnjih vzdihljajih leži, zdaj sem prišel od delitve dediščine.«	<i>Dain wuətr</i> (Vater) <i>in zîgn lîgn tûət,</i> <i>Nûə pin i's kām wòn dr utoilungə</i> (Erbtheilung).«	Dein Vater in den (letzten) Zügen liegen tut, nun bin ich es gekommen von der Erbteilung.«
	Ona se zelo lepo opravi, gre tja na široko pot, čez zelen gozd, čez temen gozd.	<i>Shi lēgət shi guər scheanai uən;</i> <i>Shi ziəchət ahin am bāgə proit,</i> <i>Dûrch grîənən baut, dûrch winschtrn baut.</i>	Sie legt sich gar schön an; sie zieht dahin am breiten Weg, durch grünen Wald, durch finsternen Wald.
30	In srečajo jo ravbarčki: »Kam pa kam, gospa mlinarica?« »Moj oče v zadnjih vzdihljajih leži.«	<i>Ûnt îr pəgégnt də rábarlain:</i> <i>»Buhin, buhin, wrâ milarin?«</i> <i>»Main wuətr in zîgn lîgn tûət.«</i>	Und ihr begegnen die Räuber: »Wohin, wohin, Frau Müllerin?« »Mein Vater in den (letzten) Zügen liegen tut.«
	Prijeli so jo za belo roko, peljali so jo v zelen gozd,	<i>Shai wosənt</i> (fassen) <i>shi pai baisr hont:</i> <i>Shai wiərənt</i> (führen) <i>shi in grîənən baut,</i>	Sie fassen sie bei weißer Hand, sie führen sie in den grünen Wald,
35	peljali so jo v temen gozd. »O ravbarčki, vi ljubi moji, dovolite mi le trikrat zakričati.«	<i>Shai wiərənt shi in wintrschtrn baut.</i> <i>»O rábarlain, iər liəbm main,</i> <i>Wrlābət</i> (erlaubt) <i>miər nûr drai schraiə zə</i> <i>tûən.«</i>	sie führen sie in den finstern Wald. »O Räuber, ihr meine lieben, erlaubt mir nur drei Schreie zu tun.«
	»Le kriči, le kriči, kolikor hočeš!« Prvi krik, ki se iz nje izvije:	<i>»Shó schrai, shó schrai, shó wil dü bilscht!«</i> <i>Dan earschtn schrai shi mochn tûət:</i>	»So schreie, so schreie, so viel du willst!« Den ersten Schrei, (den) sie machen tut:
40	»O sveti angel varuh, pridi mi na pomoč!« Drugi krik, ki se iz nje zvije: »O sveti oče, pridi mi na pomoč, o sveti Jezus, pridi mi na pomoč!« Tretji krik, ki se iz nje izvije:	<i>»O hailigr schüzengl, kim mr zə hilf!«</i> <i>Dan zboitn schrai shi mochn tûət:</i> <i>»O hailigr wuətr, kim mr zə hilf,</i> <i>O hailigr Jēshisch, kim mr zə hilf!«</i> <i>Dan dritən schrai shi mochn tûət:</i>	»O heiliger Schutzengel, komm mir zu Hilfe!« Den zweiten Schrei, (den) sie machen tut: »O heiliger Vater, komm mir zu Hilfe, o heiliger Jesus, komm mir zu Hilfe!« Den dritten Schrei, (den) sie machen tut:
45	»O sveta Marija, pridi mi na pomoč!« In prišla je bela žena. Prime jo za belo roko, odpelje jo iz zelenega gozda, odpelje jo iz temnega gozda:	<i>»O hailgai Maria, kim mr zə hilf!«</i> <i>Ûnt hin ischt kām a baisəs baip</i> (weißes Weib). <i>Shi wosət</i> (fasst) <i>shi pai baisr hont;</i> <i>Shi wiərət shi aüs grîənən baut,</i> <i>Shi wiərət shi aüs winschtrn baut:</i>	»O heilige Maria, komm mir zu Hilfe!« Und hin ist gekommen ein weißes Weib. Sie faßt sie bei weißer Hand, sie führt sie aus dem grünen Wald, sie führt sie aus dem finsternen Wald:
50	»Tak poberite se, vi ravbarčki! Mlinarica pripada meni; mlinar mlad pripada vam.« Odpelje jo spet lepo nazaj domov: »Hotel si svojo ženo in otroka prodati; prodal si svojo lastno dušo.« In prišel je gospod v zeleni suknji. Zgrabi ga, raztrga ga, odnese ga na dno pekla.	<i>»Sho scharət ai</i> (scheert euch), <i>iər</i> <i>rábarlain!</i> <i>Dai milarin gəhearət main;</i> <i>Dar milar jûnk gəhearət aiər</i> (euch).” <i>Shi wiərət shi bîdr schean hintrshi hoim:</i> <i>»Dû hoscht gəbelt dain baip ûnt dain kint</i> <i>wrkāfm</i> (verkaufen); <i>Dû hoscht wrkāfat dain aigənə sheal.«</i> <i>Ûnt hin ischt kām a grîənρόkatr</i> (im grünen Rock) <i>hear.</i> <i>Ar drbischət</i> (erwischt) <i>in; ar zəraisət in;</i> <i>Ar trûgət in in dr hel an pōdn</i> (in den Höllengrund).	»So schert euch (weg), ihr Räuber! Die Müllerin gehört mein; der junge Müller gehört euch.« Sie führt sie wieder schön zurück nach Hause: »Du hast gewollt dein Weib und dein Kind verkaufen; du hast verkauft deine eigene Seele.« Und hin ist gekommen ein grünberockter Herr. Er erwischt ihn, er zerreißt ihn, er trägt ihn an den Boden der Hölle.

(Vsak verz se ponovi.)

Tomitsch v Mozlju.

Verz 25: Tvoj oče leži v zadnjih vzdihljajih. Drugo različico, 68a, ki jo je zapisal **Perz**, sem objavil v nemškem *Kalender für Krain*, 1891, 12 in naslednja. V njej v verzu 6 in verzu 29 piše: *An bâgə proit, in winschtrn baut* [= Na pot široko, v temen gozd]. V verzu 20: *Moch aüf, moch aüf, dü liəbai main* [= Odpri, odpri, ti ljuba moja]. Verzi 24–27: *Dar wuətr dain ischt zən schtarbm kronk, də müətr dain ischt zən schtarbm kronk* [= Oče tvoj je na smrt bolan, mati tvoja je na smrt bolna]. Od verza 31 naprej: »*Güətn moarn, güətn moarn, wra milarin.*« | »*Schean donk, schean donk iər rābarlain, | Lai güətnə moarn hon i guər beank.*« | »*Biə shò, biə shò wrā milarin?*« | »*Dar wuətr main afn kronkpet ligət | Də müətr main deschglaichən â.*« | [= »Dobro jutro, dobro jutro, gospa mlinarica.« | »Lepa hvala, lepa hvala, vi ravbarčki, | le dobrih juter imam bolj malo.« | »Zakaj, zakaj, gospa mlinarica?« | »Oče moj bolan leži | mati moja prav tako.« | Zaključek za verze 36–58 se glasi:

Takole reče gospa mlinarica:	<i>Ashódre schprichət wrā milarin:</i>	Also spricht Frau Müllnerin:
»Dovolite mi le trikrat zakričati.«	» <i>Wrlábət miər nür drai schraia zə tüən.</i> «	»Erlaubt mir nur drei Schreie zu tun.«
Trikrat zakričati so ji dovolili.	<i>Drai schraia zə tuen wrlábənt shai ir.</i>	Drei Schreie zu tun erlaubten sie ihr.
Prvi krik očetu njenemu,	<i>Dan earschtn schrai zən wuətr ír,</i>	Den ersten Schrei zum Vater ihren,
drugi krik materi njeni,	<i>Dan zboitn schrai zər müətr ír,</i>	den zweiten Schrei zur Mutter ihren,
tretji krik ljubi njeni gospe	<i>Dan dritn schrai zər liəbm ír wrágn (Frau)</i>	den dritten Schrei zu ihrer lieben Frau,
mlada mlinarica nameni.	<i>Dai jüngə milarin mochn tüət.</i>	die junge Müllnerin machen tut.
In prišla je ljuba njena gospa:	<i>Ünt hin do kimət dai liəbə ír wrágə:</i>	Und hin da kommt ihre liebe Frau:
»Kaj delate vi, satančki in ravbarčki!	» <i>Wiə (hui) pokət ai, iər satonlain ünt rābarlain!</i>	»Was macht ihr, ihr Teufel und Räuber!
Ta duša mi je zvesto služila.«	<i>Dai shealə hot miər dūrch traia gədiənat.</i> «	Diese Seele hat mir durch Treue gedient.«
Ravbarčki zbežijo proč.	<i>Ahin do lāfənt də rābrlain.</i>	Dahin laufen die Räuber.
Vrne se nazaj domov	<i>Shi ziəchət nüə bídr hintršhi hoim,</i>	Sie zieht wieder zurück heim,
in kakor je domov prišla,	<i>Biə shi obr ischt hoimə kām (gekommen),</i>	wie sie aber ist heim gekommen,

(Mlinarju reče:)

»Hotel si mojo dušo prodati,	» <i>Dü hoscht gəbelt main shealə wrkáfə,</i>	»Du hast gewollt meine Seele verkaufen,
pa si le svojo lastno prodal,	<i>Dü hoscht dain aigəñə nüə wrkáfət,</i>	du hast deine eigene nur verkauft,
na veke vekov zdaj gori ti!«	<i>Aüf imr ünt eabik pren nüə dü!«</i>	auf immer und ewig brenn nur du!«

69. O hčerkici mladi
Wòm teachtrle jünk
Vom jungen Töchterlein

1	Mati vzgaja hčerkico. Ta prebudi mater svojo: »Le vstanite, le vstanite, mati ljuba moja, pridite, kite mi spletite, pridite in me počesite.	<i>Es zīachət a müətr a teachtrle aūf.</i> <i>Es bekət aūf də müətr shain:</i> <i>»Nūə aūf, nūə aūf, müətr liəbai main,</i> <i>Geat, wlachtət (flechtet) mi, geat schträlət mi.</i>	Es zieht eine Mutter ein Töchterlein auf. Es weckt seine Mutter auf: »Nun auf, nun auf, meine liebe Mutter, geht, flechtet mich, geht, strählet mich.
5	Grem tja na sejem ^[211] lep!« Brž je vstala mati njena, kite ji splete lepo, lepo jo počese. Zelo lepo se opravi in se odpravi na sejem lep.	<i>I zīəch ahin an kīrtok (Jahrmarkt) schean!«</i> <i>Pəhent bār aūf də müətr shain,</i> <i>Shi wlachtət's schean, shi schträlət's schean.</i> <i>Nūə lēgət shi's guər scheanəs uən</i> <i>Ūnt zīəchət ahin an kīrtok schean.</i>	Ich ziehe dahin auf die Kirmes schön!« Behend war auf seine Mutter, sie flicht es schön, sie strahlt es schön. Nun zieht es sich gar schön an und zieht dahin auf die Kirmes schön.
10	In srečajo jo znanci trije, znanci trije iz Novega mesta. »Kaj si želiš, ljuba, s sejma lepega?« »Le kupi, le kupi, prav kar želiš!« Kupil ji je zlat prstanček.	<i>Ūnt īr pəgēgənt di pəkəntən drai,</i> <i>Di pəkəntən drai wón dar naiən schtot</i> <i>(Rudolfswerth).</i> <i>»Buəs bilscht dū, liəbai, kīrtok schean (als</i> <i>Kirchtagsgeschenk)?«</i> <i>»Shó kâf (kauf), shó kâf, lai buəs dū bilscht.«</i> <i>Ar kâfət īr a güldain ringle.</i>	Und ihr begegnen die drei Bekannten, die drei Bekannten von der neuen Stadt (= Rudolfswerth). »Was willst du, Liebe, von der schönes Kirmes?« »So kaufe, so kaufe, wohl was du willst!« Er kauft ihr ein goldenes Ringlein.
15	Koštal je točno sto goldinarjev, za srednji prst je bil ravno pravi, tako lepo in tako fajn ji je pristajal. In na to pride drugi znanec: »Kaj si želiš, ljuba, s sejma lepega?«	<i>Gəköschtət hot's gruət (gerade) hūndrt güldn;</i> <i>An mitrn nēgl (Finger) ischt īr's racht gəbân</i> <i>(gewesen),</i> <i>Shó schean ūnt shó wain (fein) ischt īr's</i> <i>uəngəschtean (gestanden).</i> <i>Ūnt zūhar do kimət dar zboitə pəkəntə:</i>	Gekostet hat es gerade hundert Gulden; am Mittelfinger ist es ihr recht gewesen, so schön und so fein ist es ihr angestanden. Und hinzu da kommt der zweite Bekannte:
20	»Le kupi, le kupi, prav kar želiš!« Kupil ji je srebrn pas. Koštal je točno dvesto goldinarjev, tako lepo in tako fajn ji je pristajal. In na to pride tretji znanec:	<i>»Shó kâf, shó kâf, lai buəs dū bilscht!«</i> <i>Ar kâfət īr a shilbrgīrtl (Silbergürtel).</i> <i>Ar köschtət gruət zbeanhūndrt güldn;</i> <i>Shó schean ūnt shó wain ischt ar uəngəschtean.</i> <i>Ūnt zūhar do kimət dar dritə pəkəntə:</i>	»So kaufe, so kaufe, wohl was du willst!« Er kauft ihr einen Silbergürtel. Er kostet gerade zweihundert Gulden; so schön und so fein ist er ihr angestanden. Und hinzu da kommt der dritte Bekannte:
25	»Kaj si želiš, ljuba, s sejma lepega?« »Le kupi, le kupi, prav kar želiš!« Kupil ji je svileno obleko. Koštala je točno tristo goldinarjev, tako lepo in tako fajn ji je pristajala.	<i>»Buəs bilscht dū, liəbai, kīrtok schean?«</i> <i>»Shó kâf, shó kâf, lai buəs dū bilscht!«</i> <i>Ar kâfət īr a shaidain kloidər (Seidenkleid).</i> <i>Es köschtət gruət draihūndrt güldn;</i> <i>Shó schean ūnt shó wain ischt īr's</i> <i>uəngəschtean.</i>	»Was willst du, Liebe, von der schönes Kirmes?« »So kaufe, so kaufe, wohl was du willst!« Er kauft ihr ein Seidenkleid. Es kostet gerade dreihundert Gulden; so schön und so fein ist es ihr angestanden.

[211] Hauffen *kīrtok* oz. žegnanje (praznovanje godu zavetnika cerkve) pojasnjuje z napačno besedo Jahrmarkt oz. sejem, ki je bil sestavni del praznika. Ker se pesem nanaša na sejemski del žegnanja, tudi v slovenskem prevodu namesto žegen ohranjamo sejem. Op. ur.

30	Takole rečejo znanci trije: »V sredo ponoči bomo prišli točno ob polnoči k tebi.« Spet se je vrnila domov. In prišla je sredina noč,	<i>Ashó do shúgənt də pəkəntən drai:</i> <i>»In mitóchn (Mittwoch) nocht kāmam biər (wir),</i> <i>In zbelwai dr nocht bōl hin zə diər.«</i> <i>Shi ziəchət nüə bídr hintrshi hoim.</i> <i>Únt úmar ischt kām mitóchn nocht;</i>	Also sagen da die drei Bekannten: »Mittwoch nacht kommen wir, um zwölf in der Nacht wohl hin zu dir.« Sie zieht nun wieder zurück nach Hause. Und herbei ist gekommen Mittwoch nacht
35	tja prišli so znanci trije. In pristopi prvi znanec; tako strahotno potrka: »Odpri, odpri, ti ljuba moja, kupil sem ti prstanček iz zlata.	<i>Bōl hin hent kām (sind gekommen) di pəkəntən drai.</i> <i>Únt zúhar do tritət dar earschtə pəkəntə;</i> <i>Ar klöpfət əs shó grailain uən:</i> <i>»Moch aüf, moch aüf, dü liəbai main,</i> <i>I hon diər gəkáfət a ringle wón gölt.</i>	wohl hin sind gekommen die drei Bekannten. Und hinzu tritt da der erste Bekannte; er klopft es so greulich an: »Mache auf, mache auf, du meine Liebe, ich habe dir gekauft ein Ringlein von Gold.
40	Točno sto goldinarjev me je koštal; tako fajn in tako lepo ti je pristajal!« In pristopi drugi znanec: »Odpri, odpri, ti ljuba moja, kupil sem ti pas iz srebra.	<i>Es hot mi gəkóschət gruat hündərt güldn;</i> <i>Shó wain únt shó schean ischt diər's uəngəschtean!«</i> <i>Únt zúhar do tritət dar zboitə pəkəntə:</i> <i>»Moch aüf, moch aüf, dü liəbai main,</i> <i>I hon diər gəkáfət a gírtl wón shilbr.</i>	Es hat mich gekostet gerade hundert Gulden; so fein und so schön ist es dir angestanden!« Und hinzu tritt da der zweite Bekannte: »Mache auf, mache auf, du meine Liebe, ich habe dir gekauft einen Gürtel von Silber.
45	Točno dvesto goldinarjev me je koštal, tako fajn in tako lepo ti je pristajal!« In pristopi tretji znanec: »Odpri, odpri, ti ljuba moja, kupil sem ti obleko iz svile.	<i>Ar hot mi gəkóschət zbeanhündərt güldn,</i> <i>Shó wain únt shó schean ischt ar diər uəngəschtean!«</i> <i>Ún zúhar do tritət dar dritə pəkəntə:</i> <i>»Moch aüf, moch aüf, dü liəbai main,</i> <i>I hon diər gəkáfət a kloidr wón shaidə.</i>	Er hat mich gekostet zweihundert Gulden, so fein und so schön ist er dir angestanden!« Und hinzu tritt da der dritte Bekannte: »Mache auf, mache auf, du meine Liebe, ich habe dir gekauft ein Kleid von Seide.
50	Tristo goldinarjev me je koštala, tako fajn in tako lepo ti je pristajala!« Vrata so le enkrat potisnili; ona je pobegnila na sredo hiše. In ko so v izbo vstopili,	<i>Es hot mi gəkóschət draihündərt güldn;</i> <i>Shó wain únt shó schean ischt's diər uəngəschtean!«</i> <i>Shai gábənt dr tír lai an oinzigən druk;</i> <i>Shi ischt würt gəwólóchn (gleich geflogen) aüf mitəs haüsch.</i> <i>Únt biə shai (als sie) hent nüə in də schtúbə kam,</i>	Es hat mich gekostet dreihundert Gulden; so fein und so schön ist es dir angestanden!« Sie gaben der Tür nur einen einzigen Druck; sie ist fort geflogen in die Mitte des Hauses. Und wie sie nun in die Stube gekommen sind,
55	odnesejo ven ljubo svojo, ljubo svojo pri srednjem oknu in jo precej raztrgajo v prah in pepel.	<i>Shó trúgənt shai aüsar dai liəbə ír,</i> <i>Dai liəbə ír pain mitrn wanschtr (mittleren Fenster)</i> <i>Ún zəraisənt shə glaich in schtáp (Staub) únt áschə.</i>	so tragen sie hinaus ihre Liebe, ihre Liebe beim mittleren Fenster und zerreißen sie gleich in Staub und Asche.

Perz v Svetlem Potoku.

70. Vitez

Dər ritarschmon

Der Rittersmann

1	Kako zgodaj vstane vitez! Zapoje novo pesmico, pesmico s triglasno melodijico. To sliši mala deklica,	<i>Biə wrīə ischt aúf dər ritarschmon.</i> <i>Ar hēwət (hebt) a naiəs liədlə uən,</i> <i>A liədlə mit draiərloi schtimlain.</i> <i>Dos drhearət kloins medichlain (Mägdlein),^[212]</i>	Wie früh ist auf der Rittersmann! Er hebt ein neues Liedlein an, ein Liedlein mit dreierlei Stimmlein. Das hört kleins Mägdelein,
5	mala deklica v kamrici: »Ko bi viteza poznala, tistega, ki pesmico poje, pesmico s triglasno melodijo, ta bi bil moj ljubi.«	<i>Kloins medichlain shlúf kamrlain:</i> <i>»Ben (wenn) i dan ritar kenót (kannte),</i> <i>Lai beldr (welcher) dos liədlə shingən tūət,</i> <i>Dos liədlə mit draiərloi schtimlain,</i> <i>Dar bārót (wäre) main dar liəbə.«</i>	kleins Mägdelein im Schlafkämmerlein: »Wenn ich den Ritter kannte, wohl welcher daas Liedlein singen tut, das Liedlein mit mit dreierlei Stimmlein! Der wäre mein Geliebter.«
10	Zunaj se oglasi vitez mlad: »Jaz sem ta tvoj ljubi! Jaz znam pesmico dobro peti. Zato pridi k meni, dobra deklica.« In odpre dobra deklica.	<i>Awoar (draußen) do mārət (meldet) shi dar ritar jūnk:</i> <i>»I pin əs dain dar liəbə,</i> <i>I kon dos liədlə gūət shingən.</i> <i>Shó kim zə miər prof (brav) medichlain.«</i> <i>Ūnt aúf do mochət prof medichlain.</i>	Vorn da meldet sich der junge Ritter: »Ich bin es dein Geliebter! Ich kann das Liedlein gut singen. So kommt zu mir, brav' Mägdelein.« Und auf macht da brav' Mägdelein.
15	Prime jo za belo roko; zavihti jo na svojega žrebčka. Odjezdita po poti. Ko sta košček poti prejezdila, jezdita mimo leščevja,	<i>Ar nimət shi pai baisr hont;</i> <i>Ar shbingət shi aúf shain hengischtlain (Hengst).</i> <i>Shai raitənt ahin am bāgə (Wege).</i> <i>Biə shai a schtikle hent gəritn,</i> <i>Raitənt shai wīr woar (vorüber vor) a heshlschtaidə (Haselstände),</i>	Er nimmt sie bei schneeweißer Hand; er schwingt sie auf sein Hengstlein. Sie reiten dahin am Wege. Wie sie ein Stücklein sind geritten, reiten sie vorüber vor einer Haselstande,
20	na katerem enajst grlic sedi. Pojejo novo pesmico: »Ne daj se, devica, zapeljati; vitez te bo zapeljal! Nas je že enajst,	<i>Lai bu do elf tūrtltaübən tūənt shizən.</i> <i>Shai shingənt a naiəs liədlə:</i> <i>»Shó luəs dich, jūnkwrā, wrwīərən (verführen) et;</i> <i>Dər ritar tūət di wrwīərən!</i> <i>Bīər shaibm (sind) schön inshər elwə,</i>	worauf da elf Turteltauben sitzen. Sie singen ein neues Liedlein: »So laß dich, Jungfrau, verführen nicht; der Ritter tut dich verführen! Wir sind schon unser elf,
25	tadvanajsta boš ti!« »Nič se ne boj, ti devica lepa, grlice pojejo tako pesmico, kot jo v tej deželi pojejo.« Ko sta košček poti prejezdila,	<i>Dai zbelftə dai brscht (wirst) dū shainən!«</i> <i>»Shó wīrcht dich et, dū jūnkwrā schean,</i> <i>Də tūrtltaübən shingənt a hetain (solch ein) liədlə,</i> <i>Biə shai in dan lontə (Lande) tūənt shingən.«</i> <i>Biə shai a schtikle gəritn hent,</i>	die zwölfte, die wirst du sein!« »So fürchte dich nicht, du Jungfrau schön, die Turteltauben singen ein solches Liedlein, wie sie in dem Lande tun singen.« Wie sie ein Stücklein geritten sind,
30	jezdita mimo vodnjaka lepega,	<i>Shai raitənt wīr woar a prinə (Brunnen) schean,</i>	sie reiten vorüber vor einem schönen Brunnen,

[212] V kočevarskem izvorniku se za dekle uporablja beseda *Mädichlein*, nem. Mägdelein, kar poetično pomeni dekle in ne dekle. Op. prev.

kjer kri in voda tečeta,	<i>Bu do plūat ün bosr (Wasser) tūat rinən,</i>	wo Blut und Wasser tut rinnen,
kjer kri in voda tečeta.	<i>Bu do plūat ün bosr tūat rinən.</i>	wo Blut und Wasser tut rinnen.
Takole reče devica lepa:	<i>Ashó do schprichət dai jünkwrâ schean:</i>	Also spricht da die schöne Jungfrau:
»O, vitez mlad, ti ljubi moj,	<i>»O ritar jünk, dú liäbar main,</i>	»O junger Ritter, du mein lieber,
35 kakšen je to vodnjak,	<i>Bos rinət do wr a prünə,</i>	was rinnt da für ein Brunnen,
kjer kri in voda tečeta?«	<i>Bu do plūat ün bosr tūat rinən?«</i>	wo da Blut und Wasser tut rinnen?«
»Nič se ne boj, ti devica lepa,	<i>»Shó wíreht di et, dú jünkwrâ schean,</i>	»So fürchte dich nicht, du Jungfrau schön,
v tej deželi je tak vodnjak,	<i>'S ischt in dan lontə a hetain (solch ein) prünə,</i>	es ist in dem Lande ein solcher Brunnen,
kjer kri in voda tečeta.«	<i>Lai, bu do plūat ün bosr tūat rinən.«</i>	wo das Blut und Wasser tut rinnen.«
40 In ko sta košček poti prejezdila,	<i>Únt biə shai a schtikle gəritn hent,</i>	Und wie sie ein Stücklein geritten sind,
prijezdita v temen gozd.	<i>Shai raitənt in a winschtrn baut (Wald).</i>	sie reiten in einen finstern Wald.
Razgrne oglenočrn plašč,	<i>Ar proitət aūs a kôlschbuərzən montl,</i>	Er breitet aus kohlschwarzen Mantel,
posede lepo devico nanj.	<i>Ar shezət dai scheanə jünkwrâ drauf.</i>	er setzt die schöne Jungfrau drauf.
Prijazno ga gleda v oči,	<i>Shi schâgət mon (schaut ihm) wraintlich in də ägən,</i>	Sie schaut ihm freundlich in die Augen,
45 iz njenih oči tečejo solze.	<i>Aūs irən äglain wliəsənt zächərn (Zähren).</i>	aus ihren Augen fließen Tränen.
»Mar jočeš za očetovim premoženjem,	<i>»Shó boinəscht (weinst) dú um dain wuətrsch (Vaters) güət,</i>	»So weinst du um deines Vaters Gut,
ali jočeš za svojo ponosno materjo,	<i>Bödr boinəscht dú um dain schtolzik müətr,</i>	oder weinst du um deine stolze Mutter,
ali jočeš za svojo častjo,	<i>Bödr boinəscht dú um dain earə,</i>	oder weinst du um deine Ehre,
ki bo v gozdu ostala?«	<i>Lai bes (die) in baudə (Walde) tūat plaibm?«</i>	wohl welche im Walde tut bleiben?«
50 »Ne jočem za očetovim premoženjem,	<i>»I boin əs et (nicht) um main wuətrsch güət,</i>	»Ich weine es nicht um meines Vaters Gut,
ne jočem za svojo ponosno materjo,	<i>I boin əs et um main schtolzik müətr,</i>	ich weine es nicht um meine stolze Mutter,
jočem za tisto jelko,	<i>I boin əs um dai haligə (jene) tondə (Tanne),</i>	ich weine es wohl um jene Tanne,
kjer enajst devic visi.«	<i>Bu di elf jünkwrâgn tūənt hongən.«</i>	wo die elf Jungfrauen tun hängen.«
»Na njej visi že enajst devic,	<i>»Es hongənt schön elf jünkwrâgn drauf;</i>	»Es hängen schon elf Jungfrauen drauf,
55 tadvanajsta, ta boš ti.	<i>Dai zbelftə, dai brscht dú shainən (wirst du sein),</i>	die zwölfte, die wirst du sein.
Drugače pač ne more biti!«	<i>Es kon güər et ondrsch shainən!«</i>	Es kann gar nicht anders sein!«
»Tak dovoli mi, vitez, trikrat zakričati.«	<i>»Shó wrläb miər ritar drai schraigə zə tūən!«</i>	»So erlaube mir, Ritter, drei Schreie zu tun.«
»Le kriči, kolikor želiš,	<i>»Shó schrai, biwīl əs (wieviel als) dú bilscht,</i>	»So schreie, wieviel als du willst,
v gozdu ni nikogar, ki bi slišal.«	<i>'S ischt niəmont zə hearən in baudə (Wald).«</i>	es ist niemand zu hören im Walde.«
60 Prvi krik, ki se iz nje izvije,	<i>Dan earschtən schrai shi mochən tūət;</i>	Den ersten Schrei, (den) sie machen tut,
nameni očetu svojemu:	<i>Shi mochət in zən wuətr (Vater) ir:</i>	sie macht ihn zu ihrem Vater:
»Tak pridi mi na pomoč, moj oče,	<i>»Shó kim miər zə hilfə, main wuətr,</i>	»So komme mir zu Hilfe, mein Vater,
moje življenje bo ostalo v gozdu!«	<i>Main läbm (Leben) dos plaibət in baudə!«</i>	mein Leben, das bleibt im Walde!«
Drugi krik, ki se iz nje izvije,	<i>Dan zboitən schrai shi mochən tūət;</i>	Den zweiten Schrei, (den) sie machen tut,
65 nameni materi svoji:	<i>Shi mochət in zər müətr ir:</i>	sie macht ihn zu ihrer Mutter:
»Tak pridi mi na pomoč, moja mati,	<i>»Shó kim miər zə hilfə, main müətr,</i>	»So komme mir zu Hilfe, meine Mutter,
moje življenje bo ostalo v gozdu!«	<i>Main läbm, dos plaibət in baudə!«</i>	mein Leben, das bleibt im Walde!«
Tretji krik, ki se iz nje izvije,	<i>Dan dritən schrai shi mochən tūət;</i>	Den dritten Schrei, (den) sie machen tut,
nameni bratu svojemu:	<i>Shi mochət in zən prüədr ir:</i>	sie macht ihn zu ihrem Bruder:

70	»Tak pridi, brat, mi na pomoč, moje življenje bo ostalo v gozdu!« Brat, ki je bil lovec, slišal je psička lajati, slišal je svojo sestrico kričati:	»Shó kim mər, priədr, zə hilfə, Main lâbm, dos plaibət in baudə« Dar priədr, dar bārót a jagrschmon, Ar hearət dos hintlain kuələn (bellen), Ar hearət shain shbeschrlain schraiən.	»So komme mir, Bruder, zu Hilfe, mein Leben, das bleibet im Walde!« Der Bruder der war ein Jägersmann. Er hört das Hündlein bellen, er hört sein Schwesterlein schreien:
75	»Stoj, prestopj, ti vitez mlad, podari vendar moji sestri življenje!«	»Haut (halt) aüf, haut aüf, dü ritar jünk, Shó schenk maindr shbeschtr dos lâbm!«	»Halt auf, halt auf, du junger Ritter, so schenke meiner Schwester das Leben!«

Schröer, 463 in naslednja v Stari Cerkvi.

77. vrstica tudi: *Də shbeschtr, dai gəhearət main* [= Sestra, ta pripada meni].

70a. Vitez

Dar richtarschmon

Richter ^[213]

Biə wriə ischt aüf kloins jünk wrä - lain. Biə wriə ischt aüf kloins
4
jünk wrä - lain. Lai biə shi schmoarönsch wriə aüf - schteat. Lai biə shi schmoarönsch wriə aüf - schteat.

1.	: Kako zgodaj vstane mala devičica! :	: <i>Biə wriə ischt aüf kloins jünkrälain.</i> :	: Wie früh ist auf kleins Jungfräulein! :
	: Kako zjutraj zarana vstane. :	: <i>Lai biə shi schmoarönsch (des Morgens) guər wriə aüfschteat.</i> :	: Lai wie sie morgens gar früh aufsteht. :
2.	: Gre gor k lini visoki. :	: <i>Shi schtaigət aüchn in də lînə (Giebelfenster) hoach.</i> :	: Sie steigt hinauf in das hohe Giebelfenster. :
	Tam sliši prelepo pesmico z dvo- in triglasno melodijo.	<i>Dört hearət shi a bündrscheans liədlain Mit zboi ünt draiərlai schtimlain.</i>	Dort hört sie ein wunderschönes Liedlein mit zwei und dreierlei Stimmlein.
3.	: In mimo prijezdi vitez. :	: <i>Ünt wîr (vorüber) do raitət a richtarschmon.</i> :	: Und vorüber da reitet ein Richtersmann. :
	Poje prelepo pesmico z dvo- in triglasno melodijo.	<i>Ar shingət a bündrscheans liədle Mit zboi ünt draiərlai schtimlain.</i>	Er singt ein wunderschönes Liedlein mit zwei und dreierlei Stimmlein.
4.	Takole reče mala devičica: »Hoj, vitez, hoj, vitez, ti preljubi moj,	<i>Ashòdo schprichət kloins jünkrälain: »Hoi richtar, hoi richtar, dü liəbischtr main,</i>	Also spricht da kleins Jungfräulein: »Hoi Richter, hoi Richter, du mein liebster,

[213] Naslov pesmi 77a je Hauffen v nem. prevedel kot Richter, torej sodnik. Glede na vsebino pesmi je bolj verjetno, da gre za viteza in ne za sodnika. Op. prev.

tak to pesmico me ja nauči	<i>Shó tūā mi dos liädle jo learn</i>	so tue mich das Liedlein ja lehren
z dvo- in triglasno melodijo!«	<i>Mit zboi unt draiärlai schtimen!«</i>	mit zwei und dreierlei Stimmen!«
5. Takole reče vitez:	<i>Ashódo schprichæt dær richtarschmon:</i>	Also spricht da der Richtersmann:
»Pridi dol, pridi dol, mala devičica.	<i>»Schaig uhar (herab), schtaig uhar kloins jünkwrälain.</i>	»Steig herab, steig herab, kleins Jungfräulein.
Pesmico te bom naučil	<i>I bil di dos liädle learn</i>	Ich will dich das Liedlein lehren
z dvo in triglasno melodijo!«	<i>Mit zboi unt draiärlai schtimen!«</i>	mit zwei und dreierlei Stimmen!«
6. : Prišla je dol z line visoke. :	: <i>Shi schtaigæt uhar wón dar línän hoach.</i> :	: Sie steigt herab von dem hohen Giebfenster. :
Prijel jo je za belo roko,	<i>Ar wosæt (fasst) shä obr pai baisr hont,</i>	Er faßt sie aber bei weißer Hand,
zavihtel jo na svojega žrebčka.	<i>Ar shbngæt shä äüchn af shain engischtlain (Hengst).</i>	er schwingt sie hinauf auf seinen Hengst.
7. : Jezdila sta mimo jelke visoke. :	: <i>Shai raitænt wîr (vorüber) woar a tonä (Tanne) hoach.</i> :	: Sie reiten vorüber vor einer hohen Tanne. :
: tam zgoraj sedi grlica. :	: <i>Atôbm (droben) do shizæt a türtltaübä.</i> :	: da droben da sitzt eine Turteltaube. :
8. : Takole reče grlica: :	: <i>Ashódre (also) schprichæt dæ türtltaübä:</i> :	: Also spricht da die Turteltaube: :
»Razjaši, razjaši, mala devičica,	<i>»Schaig uhar, schtaig uhar, kloins jünkwrälain,</i>	»Steig herab, steig herab, kleines Jungfräulein,
sicer boš morala umreti v gozdu!«	<i>Lai shischtn (sonst) müascht dü schtarbm in baudä!«</i>	sonst mußst du sterben im Walde!«
9. : »Molči, molči, ti grlica. :	: <i>»Shbaig schtilä, shbaig schtilä dü türtltaübä:</i> :	: »Schweig still, schweig still, du Turteltaube. :
: če ne te pri priči ustrelim!« :	: <i>Shischtn schiäs i di glai zænondr (zusammen)!«</i> :	: sonst schieße ich dich gleich zusammen!« :
10. : In ko sta na zeleno ravnico prišla. :	: <i>Ünt ben shai hent, (als sie sind) kâm in griænän pôdn.</i> :	: Und als sie sind gekommen in die grüne Ebene. :
jezdita mimo vodnjaka;	<i>Shai raitænt wîr woar a prünä;</i>	sie reiten vorüber vor einem Brunnen;
ta je ves s krvjo oblit.	<i>Ar ischt otr (ganz) mit plüätä wärün (umflossen).</i>	er ist ganz mit Blut verronnen.
11. : On sleče svoj plašč lepi. :	: <i>Ar ziæhæt äüs shain bontl (Mantel) schean.</i> :	: Er zieht aus seinen schönen Mantel. :
: razgrne ga po zeleni travi. :	: <i>Ar proitæt in äuf dos griænä grosch (Gras). : </i>	: er breitet ihn auf das grüne Gras. :
12. : nanj posede malo devičico: :	: <i>Ar shezæt hin kloins jünkwrälain:</i> :	: Er setzt hin kleins Jungfräulein: :
»Tak malo mi oberi uši,	<i>»Shó tūā miær a beank (wenig) läushn (lausen),</i>	»So tue mich ein wenig lausen,
zlate lase nakodraj mi!	<i>Dæ göltwuærbm (goldfarben) huær äuf kraushn!</i>	die goldfarbenen Haare aufkrausen!
13. : Poglej gor, poglej gor, mala devičica. :	: <i>Schâg äüchn (schau hinauf), schâg äüchn, kloins jünkwrälain.</i> :	: Schau hinauf, schau hinauf, kleins Jungfräulein. :
tam gor visi enajst devičic;	<i>Atôbm shó hongænt elf jünkwrälain;</i>	da oben so hängen elf Jungfräulein;
ti boš tadvanajsta!«	<i>Dü brscht (wirst) æs shainän dai zbelftä!«</i>	du wirst es sein die zwölfte!«
14. : »Hoj, vitez, hoj, vitez, ti preljubi moj. :	: <i>»Hoi richtar, hoi richtar, dü liäbischtr main.</i> :	: »Hoi Richter, hoi Richter, du mein liebster. :
tak pusti mi trikrat zakričati;	<i>Shó luæs (lass) mi dôch mochæn drai schraiä;</i>	so laß mich doch machen drei Schreie;
nikogar ni v gozdu, ki bi mogel slišati!«	<i>'S ischt niæmont im baudä, dar's hearæt!«</i>	es ist niemand im Walde, der es hört!«
15. Prvi krik, ki se iz nje izvije,	<i>Dan earschtæn schrai shi mochæn tüæt;</i>	Den ersten Schrei, (den) sie machen tut,
nameni očetu svojemu:	<i>Shi mochæt 'n zæ dan wuætr îr:</i>	sie macht ihn zu ihrem Vater:
»Hoj, oče, hoj, oče, pridi hitro,	<i>»Hoi wuætr, hoi wuætr, kim poldr (bald),</i>	»Hoi Vater, hoi Vater, komm balde,

če ne, moram danes umreti v gozdu.«	<i>Shischn mäs (sonst muss) i haint scharbm im baudə«</i>	sonst muß ich heute sterben im Walde.«
16. Drugi krik, ki se iz nje izvije, nameni materi svoji: »Hoj, mati, hoj, mati, pridi hitro, če ne, moram danes umreti v gozdu.«	<i>Dan zboitən schrai shi mochən tüət; Shi mochət 'n zə dər müətr ír: »Hoi müətr, hoi müətr, kim poldr, Shischn mäs ich haint scharbm im baudə.«</i>	Den zweiten Schrei, (den) sie machen tut, sie macht ihn zu ihrer Mutter: »Hoi Mutter, hoi Mutter, komm balde, sonst muß ich heute sterben im Walde.«
17. Tretji krik, ki se iz nje izvije, nameni bratu svojemu: »Hoj, brat, hoj, brat, pridi hitro, če ne, moram danes umreti v gozdu.«	<i>Dan dritn schrai shi mochən tüət; Shi mochət 'n zə dan prüədr ír: »Hoi prüədr, hoi prüədr, kim poldr, Shischn mäs i haint scharbm im baudə.«</i>	Den dritten Schrei, (den) sie machen tut, sie macht ihn zu ihrem Bruder: »Hoi Bruder, hoi Bruder, komm balde, sonst muß ich heute sterben im Walde.«
18. : Njen brat je bil lovec, : slišal je svojo sestrico kričati; utišal je svojega psička.	<i>: Dar prüədr ír bār a jagərschmon; : Ar hearət shain shbeschrlain schraian; Ar hoisət shain hintlain (Hunde) shbaigən.</i>	: Ihr Bruder war ein Jägersmann, : er hört sein Schwesterlein schreien; er heißt sein Hündlein schweigen.
19. : Brat gre proti krikom. : In ko je tja prišel, tam vidi svojo sestrico stati.	<i>: Dar prüədr ziəchət in schraian (dem Schreien) züə : Ünd ben ar obr hin ischt kām, Do shīchət ar shain shbeschrlain schtean (stehen).</i>	: Der Bruder zieht den Schreien zu, : und als er aber hin ist gekommen, da sieht er sein Schwesterlein stehen.
20. : Sestrica pred vitezom stoji. : Precej na petelina pritisne; viteza ustrelí.	<i>: Dos shbeschtrle schteat woarn richiarschmon. : Ar ziəchət aüf in huənə schean (er zieht seinen Hahn zurück); Ar schiəsət in richtar zənondr.</i>	: Das Schwesterlein steht vor dem Richtersmann. : Er zieht schön den Hahn zurück; er schießt den Richter zusammen.
21. : »Rekla si, rekla si, : tam gor visi enajst devic, ti boš tadvanajsta!«	<i>: »Dü hoscht gəshoit, dü hoscht gəshoit (gesagt), : Atôbm (oben) do hongənt elf jünkwrälain, Dü brscht əs shain dai zbelftə!«</i>	: »Du hast gesagt, du hast gesagt, : da oben hängen elf Jungfräulein; du wirst es sein die zwölfte!«

Perz v Svetlem Potoku.

70b. O vitezu Wöm ritarschmon Vom Rittersmann

1. Jezdi vitez gor in dol, pescico lepo poje, : pescico s triglasno melodijo. :	<i>Es raitət a ritar aüf ünt nīdr; Ar tüənót a liədle schean shingən, : A liədle mit draiərlai schtimən : </i>	Es reitet ein Ritter auf und nieder; er tut ein Liedlein schön singen, : ein Liedlein mit dreierlei Stimmen. :
2. : In to zasliši devica čista. : »Kdor me bo pescico naučil, mu hočem dati svojo čast!«	<i>: Ünt dos drhearət (vernimmt) də jünkwrâ rain. : »Lai bear mi dos liədle tüət learn, I bôlót (wollte) mon gâbm main earə!«</i>	: Und das hört die Jungfrau rein. : »Wohl wer mich das Liedlein tut lehren, ich wollte ihm geben meine Ehre!«
3. : Takole reče vitez: :	<i>: Ashódo schprichət dar ritarschmon: : </i>	: Also spricht da der Rittersmann: :

»Jaz te bom pesmico naučil, ti mi boš dala svojo čast!«	»I túæn di dos liædle learn, Dú brsçt miær gãbm dain earæ!«	»Ich tue dich das Lieclein lehren, du wirst mir geben deine Ehre!«
4. : Posadi jo na svojega visokega konja. : Jezdita mimo vodnjaka, iz katerega kri in voda tečeta.	: Ar shezæt shæ af shain hoachæs rósçh. : Shai raitænt wîr (vorüber) woar a prûnæ, Bu plúæt únt bosr aúsar rinæt?	: Er setzt sie auf sein hohes Roß. : Sie reiten vorüber vor einem Brunnen, wo Blut und Wasser heraus rinnt.
5. : »Hoj, vitez, vitez, preljubi moj, : kaj pomeni ta vodnjak tu, iz katerega kri in voda tečeta?«	: Hoi, ritar, ritar, liæbischtr main, : Lai buæs (was) pædaitæt dar prûnæ do, Bu plúæt únt bosr aúsar rinæt?«	: »Hoi Ritter, Ritter, mein liebster, : was bedeutet der Brunnen da, wo Blut und Wasser heraus rinnt?«
6. : Takole reče vitez: : »Hoj, devica, ljuba moja, to pomeni tvoje življenje!«	: Ashódo schprichæt dar ritarschmon: : »Hoi, júnkwrâ, liæbai mainai, Lai dos pædaitæt dain lâbm (Leben)!«	: Also spricht da der Rittersmann: : »Hoi Jungfrau, meine liebe, wohl das bedeutet dein Leben!«
7. : Jezdita mimo leščevja, : : grm, ta se lepo upogne. :	: Shai raitænt wîr woar a hesçhsçtaúdæ (Haselstaude), : : Dæ schtaúdæ, dai túæt shi schean piægæn. :	: Sie reiten vorüber vor einer Haselstaude, : : die Staude, die tut sich schön biegen. :
8. : Takole reče devica čista: : »Hoj, vitez, ti preljubi moj, kaj pomeni ta grm?«	: Ashódo schprichæt dæ júnkwrâ rain: : »Hoi, ritar, dú liæbischtr maindr, Lai buæs pædaitæt dai schtaúdæ?«	: Also spricht da die Jungfrau rein: : »Hoi Ritter, du mein liebster, wohl was bedeutet die Staude?«
9. : Takole reče vitez: : »Hoj, devica, preljuba moja, ta pomeni tvojo čast.«	: Ashódo schprichæt dar ritarschmon: : »Hoi, júnkwrâ, liæbsçhtai mainai, Lai dos pædaitæt dain earæ.«	: Also spricht da der Rittersmann: : »Hoi Jungfrau, meine liebste, wohl das bedeutet deine Ehre.«
10. : Jezdita mimo jelke visoke, : : s katere enajst devic visi. :	: Shai raitænt wîr woar a tonæ hoach. : : Bu elf júnkwrâgn atôbm (oben) hongænt? :	: Sie reiten vorüber vor einer hohen Tarine, : : wo elf Jungfrauen da droben hängen. :
11. : »Hoj, vitez, vitez, preljubi moj, : kaj pomeni ta jelka tu, s katere enajst devic visi?«	: »Hoi ritar, ritar, liæbsçht main, : Lai buæs pædaitæt dai tonæ do, Bu elf júnkwrâgn atôbm hongænt?«	: »Hoi Ritter, Ritter, mein liebster, : wohl was bedeutet die Tanne da, wo elf Jungfrauen da droben hängen?«
12. : Takole reče vitez: : »Hoj, devica, preljuba moja, prav ti boš tadvanajsta.«	: Ashódo schprichæt dar ritarschmon: : »Hoi júnkwrâ, liæbsçhtai mainai, Lai dú brsçt æs shain dai zbelftæ.«	: Also spricht da der Rittersmann: : »Hoi Jungfrau, meine liebste, wohl du wirst es sein die zwölfte.«
13. : Sedeta na sivo kamenje: : : »Tak iz sivih las mi oberi uši.« :	: Shai shezænt shi nîdr af grúbæ schtoin (graue Steine). : : »Shó túæ miær dæ grúbm (graue) huær aúslæúshn.« :	: Sie setzen sich nieder auf graue Steine: : : »So tue mir die grauen Haare auslausen.« :
14. : Brat njen je bil lovec, : : ki je lahko vse ptičke dobro ustrelil. :	: Dær prúædr ír bær a jagærschmon, : Der dæ wégælain olæ gúæt schiæsn kon. :	: Ihr Bruder war ein Jägersmann, : : der die Vöglein alle gut schießen kann. :
15. : »Hoj, brat, hoj, brat, hitro pridi, če ne moram umreti v gozdu.« :	: »Hoi prúædr, hoi prúædr, kim poldr (bald), Shisçhtn mæs (muss) i schtarbm im baudæ.« :	: »Hai Bruder, hoi Bruder, komm bald, sonst muß ich sterben im Walde.« :
16. : In to brat njen zasliši: : : psičku ukaže molčati: :	: Únd dos drhearæt dær prúædr ír; : Ar hoisæt shain hintælain shbaigæn; :	: Und das hört ihr Bruder; : : er heißt sein Hündlein schweigen; :
17. : pritisne na petelina svojega; : in ustrelí viteza: : »Zdaj boš ti tadvanajsti.« :	: Ar zîchæt aúf dæn huænæ (Hahn) shain; : Ar schiæsæt nîdr dæn ritarschmon: : »Dú brsçt æs nüæ shain dai zbelftæ.« :	: Er zieht seinen Hahn auf; : er schießt nieder den Rittersmann: : »Du wirst es nun sein die zwölfte.« :

71. Marjetica Margarethe

1	Kako zgodaj vstane Marjetica. Zjutraj zarana vstane, zelo lepo se opravi. Gre tja na pot široko,	<i>Biā wriā ischt aūf Mogreatizle.</i> <i>Shi schteangōt schmoarōnsch</i> (des Morgens) <i>guār wriā aūf,</i> <i>Shi lēgāt shi guār scheanai uān.</i> <i>Shi ziechāt ahin am bâgā</i> (Wege) <i>proit,</i>	Wie früh ist auf Margretelein. Sie steht morgens gar früh auf, sie legt sich gar schön an. Sie zieht dahin am breiten Wege,
5	na pot široko, na strm breg, na strm breg, v leščevje malo. Sede na siv kamen, peti začne, poje lepo: »Ja meni enakega v deželi ni,	<i>Am bâgā proit in schtikālŋ</i> (steilen) <i>roin,</i> <i>In schtikālŋ roin, ins heshloch</i> (Haselgebüsch) <i>kloin.</i> <i>Shi shezāt shi nīdr aūf grūbā</i> (graue) <i>schtōin,</i> <i>Shi hēwāt uān, shi shingāt schean:</i> <i>»Jo mainās glaichn im lont et ischt,</i>	am breiten Wege, am steilen Rain, am steilen Rain, ins kleine Haselgebüsch. Sie setzt sich nieder auf grauen Stein, sie hebt an, sie singt schön: »Ja meinesgleichen im Lande nicht ist,
10	edino mladi Elšpargar. Pri ljubljanskem vodnjaku sedi, srebro in zlato, to prešteva, žlahtno sukno, to meri.« Zapoje še drugikrat:	<i>Lai biā</i> (als) <i>dar jūngā Elschpargar!</i> <i>Pai Loibochar prinlain</i> (Brunnen) <i>shizāt ar,</i> <i>Dos shilbr ūnt gōlt, dos zēlāt ar,</i> <i>Dos ēdlā tüach, dos masāt</i> (misst) <i>ar.«</i> <i>Ski shingāt bīdr dai ondrā wuārt</i> (mal):	als allein der junge Elsberger. Auf dem Laibacher Brunnlein, da sitzt er, das Silber und Gold, das zählt er, das edle Tuch, das mißt er.« Sie singt wieder das zweite Mal:
15	»Ja meni enakega v deželi ni, edino mladi Elšpargar.« Zapoje še tretjikrat: In to sliši Elšpargar. Prebudi hlapce svoje:	<i>»Jo mainās glaichn im lont et ischt,</i> <i>Lai biā dar jūngā Elschpargar!«</i> <i>Shi shingāt's bīdr dai dritā wuārt.</i> <i>Ūn dos drhearāt dar Elschpargar.</i> <i>Ar bekāt aūf de knachtā shain:</i>	»Ja meinesgleichen im Lande nicht ist, als allein der junge Elsberger.« Sie singt wieder das dritte Mal: Und das hört da der Elsberger. Er weckt auf seine Knechte:
20	»Tak osedlajte mi mojega žrebčka!« Sede na svojega žrebčka, odjezdi tja na strm breg, na strm breg, v leščevje malo. Zdaj tja je prišel Elšpargar:	<i>»Shō sholtāt miār main hengischtle</i> (Hengst)!« <i>Ar shezāt shi aūf shain hengischtle,</i> <i>Ar raitāt ahn in sektikālŋ</i> (steilen) <i>roin,</i> <i>In sektikālŋ roin, in's heshloch kloin.</i> <i>Nūā do ischt kām dar Elschpargar:</i>	»So sattelt mir meinen Hengst!« Er setzt sich auf seinen Hengst, er reitet dahin am steilen Rain, am steilen Rain, ins kleine Haselgebüsch. Nun ist da gekommen der Elsberger:
25	»Marjetica, ti ljuba moja, tak podaj mi svojo belo roko.« »Ne dam ti svoje bele roke, možje so goljufivi, goljufivi, zapeljivi!«	<i>»Mogreatizle, dū liābas main,</i> <i>Shō roich miār har dain baisā</i> (weiße) <i>hont!«</i> <i>»I roich ās et main baisā hont,</i> <i>Dā hearn hent</i> (sind) <i>pātriāgarisch,</i> <i>Pātriāgarisch, wrwīararisch.«</i>	»Margretelein, du meine liebe, so reiche mir her deine weiße Hand.« »Ich reiche es nicht meine weiße Hand, die Herren sind betrügerisch, betrügerisch, verführerisch!«
30	Prosi jo še drugikrat: »Tak podaj mi svojo belo roko!« (itn. kot v verzih 27–29)	<i>Ar patāt shi dai ondrā wuārt:</i> <i>»Shō roich miār har dain baisā hont!«</i> (u.s.w. wie V. 27–29)	Er bittet sie das zweite Mal: »So reiche mich her deine weiße Hand!« (u.s.w. wie V. 27–29)

Na tla spusti svoj bič:	<i>Ar liəsót wol (ließ fallen) shain traibrätle</i> (Treibruthe, Reitgerete).	Erließ fallen seine Treibrute:
»Bič mi podaj!«	» <i>Shó roich miər har dos traibrätle!</i> «	»So reiche mir her die Treibrute!«
Bič mu je podala.	<i>Shi roichət imon dos traibrätle.</i>	Sie reicht ihm die Treibrute.
35 Prijel jo je za belo roko,	<i>Ar wosət (fasst) shi pai baisr hont,</i>	Er faßt sie bei weißer Hand,
zavihtel jo je na svojega žrebčka.	<i>Ar pôlät (wirft) shi aüf shain hengischtle,</i>	er wirft sie auf seinen Hengst.
Odjezdi spet nazaj,	<i>Ar raitət bîdr hintrshi,</i>	Er reitet wieder zurück,
ja, nazaj v turško deželo.	<i>Jo hintrshi in Tîrcailont.</i>	ja zurück ins Türkenland.
Sedeta za okroglo mizo,	<i>Shai shezənt shi nîdr zam schai-blain (runden)</i> <i>tisch,</i>	Sie setzen sich nieder zum runden Tisch,
40 jesta in pijeta kratek čas.	<i>Shai əsənt unt trinkənt a kûrzi zait,</i>	sie essen und trinken eine kurze Zeit.
On pošlje po muzikante:	<i>Ar schikət um də schpillaitə:</i>	Er schickt um die Spielleute:
»Živo, živo, vi muzikanti!«	» <i>Wrisch aüf, wrisch aüf, iər schpillaitə!</i> «	»Frisch auf, frisch auf, ihr Spielleute!«
Marjetica pa je zapela:	<i>Mogreatizle hot dūrch (immer) gəshūng:</i>	Margrete hat immer gesungen:
»Ja, meni enakega v deželi ni,	» <i>Jo mainəs glaichn im lont et ischt,</i>	»Ja meinesgleichen im Lande nicht ist,
45 edino mladi Elšpargar!«	<i>Lai biə dar jūngə Elschpargar.</i> «	als allein der junge Elsberger!«
Prosi ga prvokrat:	<i>Shi patət in dai earschtə wuərt:</i>	Sie bittet ihn das erste Mal:
»Nehaj, nehaj, ti Elšpargar,	» <i>Hear aüf, hear aüf, dü Elschpargar,</i>	»Hör auf, hör auf, du Elsberger,
razpadel je par koničastih čevljev!«	<i>Zərpröscht n hent di schpizpuər schuə (das</i> <i>Paar spitzer Schuhe)!«</i>	zerborsten sind die spitzen Paar Schuhe!«
Prosi ga drugokrat:	<i>Shi patət in dai ondərə wuərt:</i>	Sie bittet ihn das zweite Mal:
50 »Nehaj, nehaj, ti Elšpargar,	» <i>Hear aüf, hear aüf, dü Elschpargar,</i>	»Hör auf, hör auf, du Elsberger,
strgal se je moj pasek!«	<i>Zərpröscht n ischt main gîrtələ!</i> «	zerborsten ist mein brauner Gürtel!«
Prosi ga tretjikrat:	<i>Shi patət in dai dritə wuərt:</i>	Sie bittet ihn das dritte Mal:
»Nehaj, nehaj, ti Elšpargar,	» <i>Hear aüf, hear aüf, dü Elschpargar,</i>	»Hör auf, hör auf, du Elsberger,
raztrgala se je moja nabrana obleka!«	<i>Zərpröscht n ischt main gərigótə pfoit</i> <i>(Faltenhemd)!«</i>	zerborsten ist mein Faltenkleid!«
55 In kakor to izgovori,	<i>Ūn biə shi dos hot aüsgərait (ausgesprochen),</i>	Und wenn sie das ausgeredet hat,
pade na tla in umre.	<i>Shi wolət (fällt) nîdr unt plaibət toat.</i>	sie fällt nieder und bleibt tot.

(Vsak verz se ponovi.)

Schröer, 430 in naslednja.

V različici 71a, ki jo je zapisal **Perz**, po šestem verzu sledi: *Də galən nūsən nūsənət shi | In baisn pūəshn barfət shi shə* [= Rumene lešnike lušči | in jih v belo nedrje spravlja]. Po trinajstem verzu se različica sklene z naslednjimi verzi:

Zadaj stoji Elšpargar:	<i>Hintriuks do schteat dar Belschpargar:</i>	Hinterrücks da steht der Elsberger:
»Kako pa poješ, Marjetica?«	» <i>Biə shingəscht dü Mogreatizle?</i> «	»Wie singst du, Margrete?«
»Jaz pojem tako,	» <i>I shing əs ober lai a shó,</i>	»Ich singe es aber wohl so,
kot pesmica pravi in gre.«	<i>Lai biə 's in liədlain schteat unt geat.</i> «	wohl wie es im Liedchen steht und geht.«
Prijel jo je za belo roko:	<i>Ar wosət shə pai baisr hont:</i>	Er fasst sie bei weißer Hand:
»In jaz sem tvoj in ti si moja,	» <i>Ūnt i pin dain unt dü pisch main,</i>	»Und ich bin dein und du bist mein,
drugače ne more in ne sme biti.«	<i>Es hon unt mog et ondərsch shain!</i> «	es kann und mag nicht anders sein!«

71b. Lepa Gretica
Dos scheanə Greatle
Das schöne Gretlein

1	Kako zgodaj vstane lepa Gretica. Gre tja na strm breg, v leščevje nizko, gre nabirat lešničke rumene, v snežnobelo nederje jih meče.	<i>Biə wriə ischt aif dos scheanə Greatle.</i> <i>Shi ziəchət ahin in schtikəln roin, ins heshloch</i> (Haselgebüsch) <i>kloin,</i> <i>Shi geangait nūsn də nūslain gal</i> (die gelben Haselnüsse), <i>In shneabaisn pūashn</i> (Busen) <i>pōlət</i> (wirft) <i>shi shə.</i>	Wie früh ist auf das schöne Gretlein. Sie zieht dahin am steilen Rain, ins kleine Haselgebüsch, sie geht pflücken die gelben Nüsse, in den schneeweißen Busen wirft sie sie.
5	Takole poje lepa Gretica: »Ti lepi, ti mladi Elšpargar, ki zdaj doma ga ni, ki mu v deželi para ni, šel je tja v Ljubljano belo,	<i>Ashó do shingət dos scheanə Greatle:</i> <i>»Dü scheandr, dü jüngr Elschpargar,</i> <i>Dar anascht</i> (jetzt) <i>ahoimə</i> (daheim) <i>et ischt,</i> <i>Jo shaindrsč glaichn</i> (seinesgleichen) <i>in lontə et ischt,</i> <i>Ar ziəchət ahin af Loiboch bais,</i>	Also singt da das schöne Gretlein: »Du schöner, du junger Elsberger, der jetzt daheim nicht ist, ja seinesgleichen im lande nicht ist, er zieht dahin aufs weiße Laibach,
10	v Ljubljani beli, tam meri on, sebi za suknjo, meni za jopo.« To sliši Elšpargar: »Ti lepa Gretica, ljuba moja, kako si pravkar zapela?»	<i>In Loiboch bais, do masət</i> (misst) <i>ar,</i> <i>Imón zə rokə</i> (sich für einen Rock), <i>miər zər jópə</i> ^[214] .« <i>Dos drhearət dar Elschpargar:</i> <i>»Dü scheanai Greatle, liəbai main,</i> <i>Lai biə hoschtü anascht gəshüng?»</i>	im weißen Laibach, da mißt er, ihm zum Rock, mir zur Jacke.« Das hört der Elsberger: »Du schönes Gretlein, meine liebe, wohl wie hast du jetzt gesungen?»
15	»Jaz sem prav tako zapela, kot pesmica pravi in gre.« »O, lepa Gretica, ljuba moja, odlomi mi šibo!« Poda mu šibo.	<i>»I hon əs lai ahó</i> (nur so) <i>gəshüng,</i> <i>Biə's in liədle geat ünt schteat.</i> « <i>»O scheanai Greatle, liəbai main</i> <i>Prich miər aūsar a schiəslingə</i> (Ruthe)!« <i>Shi roichət mon aüchn</i> (hinauf) <i>dos schiəslingə.</i>	»Ich habe es wohl so gesungen, wie es im Liedlein geht und steht.« »O schönes Gretlein, meine liebe, brich mir heraus einen Schöbling!« Sie reicht ihm hinauf den Schöbling.
20	Za snežnobelo roko jo prime. »Tak pusti me, možje so zapeljivi, zapeljivi, goljufivi.« Ničesar več ni vprašal, zavihti jo gor na žrebčka.	<i>Pai shneabaisr hont drbischət</i> (erfasst) <i>ar shə.</i> <i>»Shó los mi shain, də hearn hent wrwiərarisch,</i> <i>Wrwiərarisch, pətriəgarisch.</i> « <i>Um aus</i> (alles) <i>hot ar lai nisch</i> (nichts) <i>gəwroit</i> (gefragt), <i>Ar shbingət shə aüchn afs hengischtle.</i>	Bei schneeweißer Hand erwischt er sie. »So laß mich sein, die Herren sind verführerisch, verführerisch, betrügerisch.« Um alles hat er wohl nichts gefragt, er schwingt sie hinauf auf den Hengst.
25	Odjezdi tja v svojo domovinico: Prvo noč njegova lepa žena, drugo noč njegova kletarica, tretjo noč njegova svinjska dekla. Takole reče lepa Gretica:	<i>Ar raitət ahin in shain hoimotle:</i> <i>Dai earschtə nocht shain scheanai wrágə</i> (Frau), <i>Dai zboitə nocht shain kelnarin,</i> <i>Dai dritə nocht shain shaüdiərn.</i> <i>Ashó</i> (so) <i>lai shügət dai scheanə Greatle:</i>	Er reitet dahin in seine Heimat: Die erste Nacht seine schöne Frau, die zweite Nacht seine Kellnerin, die dritte Nacht seine Saudirn. Also sagt wohl das schöne Gretlein:
30	»Mar vam nisem že prej povedala: Možje so zapeljivi, goljufivi, goljufivi, zapeljivi!«	<i>»Hon i ai</i> (euch) <i>dos et heant</i> (früher) <i>gəshoit</i> (gesagt); <i>Də hearn hent wrwiərarisch, pətriəgarisch,</i> <i>Pətriəgarisch, wrwiərarisch!</i> «	»Habe ich euch das nicht eher gesagt: Die Herren sind verführerisch, betrügerisch, betrügerisch, verführerisch!«

Petschauer v Gotenici.

[214] Gre za ženski suknjič (brez rokavov). Op. ur.

72. Ples Ein Tanz

1. Kako zgodaj vstane lepa, plemenita Lenka, lepa, plemenita Lenka!	<i>Biə wriə ischt aüf dai scheanə, êdlə Lanco</i> (Lene), <i>Dai scheanə, êdlə Lanco.</i>	Wie früh ist auf die schöne edle Lene, die schöne edle Lene!
2. »V vsej deželi mi enakega ni, da z njim se naplesala bi.«	<i>»In gonzn lontə ischt mainəschglaichn ete</i> (nicht), <i>Lai beldr mi utonzət</i> (müde tanzt)!»	»Im ganzen Lande ist meinesgleichen nicht, welcher mich austanzt (müde tanzt)!«
3. Oglasi se lepi knez Jure, lepi knez Jure.	<i>Drmârn</i> (melden) <i>tüt shi dar scheanə kneshə Jüre</i> (Fürst Georg), <i>Dar scheanə kneshə Jüre:</i>	Melden tut sich der schöne Fürst Georg. der schöne Fürst Georg.
4. »Z menoj se naplesala boš, ti lepa, plemenita Lenka, ti lepa, plemenita Lenka!«	<i>»I kon di utonzn, dū scheanai, êdlai Lanco,</i> <i>Dū scheanai, êdlai Lanco!«</i>	»Ich kann dich austanzen, du schöne edle Lene, die schöne edle Lene!«
5. Prvikrat sta se v krogu zavrtela, sta se v krogu zavrtela,	<i>Am earschtn bâg'</i> (das erstemal) <i>shai zə schaibm</i> (im Kreise) <i>shi hont gəkearət</i> (gedreht), <i>Zə schaibm shi hont gəkearət,</i>	Beim ersten Mal, (daß) sie sich im Kreis gedreht haben, sie sich im Kreis gedreht haben
6. na tla pade njen lepi, žlahtni venček, njen lepi, žlahtni venček.	<i>Uhar wolət</i> (fällt) <i>îr scheanəs, êdləs kranzle,</i> <i>Îr scheanəs, êdləs kranzle.</i>	herab fällt ihr schönes edles Kränzlein, ihr schönes edles Kränzlein.
7. »Urno, no urno, ti lepa, plemenita Lenka, ti lepa, plemenita Lenka!«	<i>»Wrschga</i> (schnell), <i>na wrschga, dū scheanai, êdlai Lanco,</i> <i>Dū scheanai, êdlai Lanco!«</i>	»Schnell, schnell, du schöne edle Lene, die schöne edle Lene!«
8. »Počasi, bolj počasi, ti lepi knez Jure, ti lepi knez Jure!«	<i>»Longshom, nar longshom, dū scheandr kneshə Jüre,</i> <i>Dū scheandr kneshə Jüre!«</i>	»Langsam, wohl langsam, du schöner Fürst Georg, du schöner Fürst Georg!«
9. Drugikrat sta se v krogu zavrtela, sta se v krogu zavrtela.	<i>Am zboitn bâg shai zə schaibm shi hont gəkearət;</i> <i>Zə schaibm shi hont gəkearət.</i>	Beim zweiten Mal, (daß) sie sich im Kreis gedreht haben, sie sich im Kreis gedreht haben.
10. Na tla pade njena lepa, žlahtna ruta, njena lepa, žlahtna ruta.	<i>Uhar wolət îr scheanəs, êdləs tiəchle,</i> <i>Îr scheanəs, êdləs tiəchle.</i>	Herab fällt ihr schönes edles Tüchlein. Ihr schönes, edles Tüchlein.
11. »Urno, no urno, ti lepa, plemenita Lenka, ti lepa, plemenita Lenka!«	<i>»Wrschga</i> (schnell), <i>na wrschga, dū scheanai, êdlai Lanco,</i> <i>Dū scheanai, êdlai Lanco!«</i>	»Schnell, schnell, du schöne edle Lene, Du schöne, edle Lene!«
12. »Počasi, bolj počasi, ti lepi knez Jure, ti lepi knez Jure!«	<i>»Longshom, nar longshom, dū scheandr kneshə Jüre,</i> <i>Dū scheandr kneshə Jüre!«</i>	»Langsam, wohl langsam, du schöner Fürst Georg, du schöner Fürst Georg!«
13. Tretjikrat sta se v krogu zavrtela, sta se v krogu zavrtela.	<i>Am dritn bâg' shai zə schaibm shi hont gəkearət,</i> <i>Zə schaibm shi hont gəkearət.</i>	Beim dritten Mal, (daß) sie sich im Kreis gedreht haben, sie sich im Kreis gedreht haben.

14.	Na tla pade njena lepa, žlahtna jopa, njena lepa, žlahtna jopa.	<i>Uhar wolət ír scheanai, êdlai jöpə, Ír scheanai, êdlai jöpə.</i>	Herab fällt ihre schöne edle Jacke, ihre schöne, edle Jacke.
15.	»Urno, no urno, ti lepa, plemenita Lenka, ti lepa, plemenita Lenka!«	<i>»Wrschga (schnell), na wrschga, dú scheanai, êdlai Lanco, Dú scheanai, êdlai Lanco!«</i>	»Schnell, schnell, du schöne edle Lene, du schöne, edle Lene!«
16.	»Počasi, bolj počasi, ti lepi knez Jure, ti lepi knez Jure!«	<i>»Longshom, nar longshom, dú scheandr kneshə Jüre, Dú scheandr kneshə Jüre!«</i>	»Langsam, wohl langsam, du schöner Fürst Georg, du schöner Fürst Georg!«
17.	Četrtilkrat sta se v krogu zavrtela, sta se v krogu zavrtela. sta se v krogu zavrtela.	<i>Am wiərtŋ bâg' shai zə schaibm shi hont gəkearət, Zə schaibm shi hont gəkearət.</i>	Beim vierten Mal, (daß) sie sich im Kreis gedreht haben, sie sich im Kreis gedreht haben.
18.	Že bila je čisto bleda, čisto bleda.	<i>Shó ischt shi schónə gonz drploichət (ganz erleicht), Schónə gonz drploichət.</i>	So ist sie schon ganz erleicht, schon ganz erleicht.
19.	»Urno, urno, ti lepa, plemenita Lenka, ti lepa, plemenita Lenka!«	<i>»Wrschga (schnell), na wrschga, dú scheanai, êdlai Lanco, Dú scheanai, êdlai Lanco!«</i>	»Schnell, schnell, du schöne edle Lene, du schöne, edle Lene!«
20.	»Počasi, bolj počasi, ti lepi knez Jure, ti lepi knez Jure!«	<i>»Longshom, nar longshom, dú scheandr kneshə Jüre, Dú scheandr kneshə Jüre!«</i>	»Langsam, wohl langsam, du schöner Fürst Georg, du schöner Fürst Georg!«
21.	Petikrat sta se v krogu zavrtela, sta se v krogu zavrtela,	<i>An wemftən (fünften) bâg shai zə schaibm shi hont gəkearət, Zə schaibm shi hont gəkearət,</i>	Beim fünften Mal (daß) sie sich im Kreis gedreht haben, sie sich im Kreis gedreht haben,
22.	ona je že omedlela, že omedlela.	<i>Shi ischt əs schónə gəgümachtət (ohnmächtig, todt), Schónə gəgümachtət.</i>	sie ist schon ohnmächtig geworden, schon ohnmächtig.
23.	»Urno, urno, ti lepa, plemenita Lenka, ti lepa, plemenita Lenka!«	<i>»Wrschga na, wrschga, dú scheanai, êdlai Lanco, Dú scheanai, êdlai Lanco!«</i>	»Schnell, schnell, du schöne edle Lene, du schöne, edle Lene!«

Perz v Svetlem Potoku.

73. O turškem carju

Wòn dan tîrcischn koishr

Von den türkischen Kaiser

1	Kako zgodaj vstane mali beraček! Berači tu, berači tam, berači tam v turški deželi, v turški deželi pri turškem carju.	<i>Biə wriə ischt aüf kloins patlarle</i> (Bettler). <i>Es patlät hin, əs patlät har,</i> <i>Es patlät ahin in Tîrcailont,</i> <i>In Tîrcailont zan tîrcischn koishr.</i>	Wie früh ist auf der kleine Bettler! Er bettelt hin, er bettelt her, er bettelt dahin im Türkeiland, im Türkeiland zum türkischen Kaiser.
5	Takole reče mali beraček: »Zakaj se ti, car, ne oženiš?« »Zakaj bi se oženil, ne poznam, ne vem za nobeno sebi enako. Če mi za meni enako poveš,	<i>Shò do schprichət kloins patlarle:</i> <i>»Bai (warum) geascht dü di koishr et (nicht) hairotn?«</i> <i>»Bai bil i mi gean hairotn,</i> <i>I ken, i bois (weiß) mainsch glaichə et.</i> <i>Ben dü miər shügəscht (sagst) deshglaichə main,</i>	So spricht da der kleine Bettler: »Warum gehst du dich, Kaiser, nicht verheiraten?« »Warum will ich mich verheiraten gehen, ich kenne, ich weiß meinesgleichen nicht. Wenn du mir sagst meinesgleichen,
10	dal ti bom polno kapo denarja.« »Tebi enako, to že poznam, pri stari cerkvi sta dve družici. Na veliki šmaren bo tam žegnanje, na prednjih stolih sedita obe:	<i>Shò bil i diər gābm a kopə (Kappe) wólai (voll) gaut (Geld).«</i> <i>»Deshglaichə dain, dai bois i schön,</i> <i>Pai dar autn (alten) kîrchn hent zboa tschelinən (Freundinnen).</i> <i>An groasn schain wrântok (Frauentag) ischt kîrtok dört.</i> <i>In an wodərn (vordem) schtüälə shizənt shai:</i>	so will ich dir geben eine Kappe voller Geld.« »Deines gleichen, die weiß ich schon, bei der alten Kirche sind zwei Gespielinnen. Am Groß-Frauentag ist dort Kinnes, In einem vorderen Stuhle sitzen sie:
15	Taprva, ta je Magdalenica, tadruga, ta je Marjetica. Kakor lepa je Margaretica, še trikrat lepša je Marjetica, vidi se jima vino po grlu teči.«	<i>Dai oinə, dai ischt Moleantschizle (Magdalena),</i> <i>Dai ondrə, dai ischt Mogreatizle (Margarethe).</i> <i>Biə schean do ischt Moleantschizle,</i> <i>Nóch drainmol scheanar Mogreatizle,</i> <i>Shai shāchənt dan bain an haushə úgurin.«</i>	Die eine, die ist Magdalena, die andere, die ist Margrete. Wie schön da Magdalena (auch) ist, noch dreimal schöner ist Margrete, sie sehen den Wein im Halse herunterrinnen.«
20	Sede na svojega visokega konja. Odjezdi tja v kočevsko deželo, v kočevsko deželo, k stari cerkvi. Ko pride tja, stopi v cerkev,	<i>Ar shizət əf shain hoachəs rósch.</i> <i>Ar raitət ahin in's Gotscheabarlont,</i> <i>In's Gotscheabarlont, zar autn kîrchn.</i> <i>Ben (als) ar obr hin ischt kām,</i> <i>Ar zīchət in də kîrchə hinain,</i>	Er sitzt auf auf sein hohes Roß. Er reitet dahin ins Gottscheerland, ins Gottscheerland, zur alten Kirche. Als er aber hin gekommen ist, er zieht in die Kirche hinein;
25	na prednjih stolih sedita, Margaretica in Marjetica.	<i>In an wodərn schtüälə shizənt shai</i> <i>Moleantschizle ünt Mogreatizle.</i>	in einem vorderen Stuhle sitzen sie, Magdalena und Margrete.

Marjetico prime za belo roko:	<i>Ar wosət (fasst) Mogreatizlain pal baisr hont:</i>	Er faßt Margrete bei weißer Hand:
»Ti greš z menoj v turško deželo!«	» <i>Dü geascht mit miər in's Tircailont!</i> «	»Du gehst mit mir ins Türkeiland!«
Duhovnik na prižnici je bil njen brat.	<i>Dər gaischtlich af dr konzl ír prüədr bār.</i>	Der Geistliche auf der Kanzel ihr Bruder war.
30 »Tak pomagaj, tak pomagaj mi, brat moj, da mi ne bo treba iti v turško deželo!«	» <i>Shò hilf, shò hilf miər, prüədr main, As i et (dass ich nicht) müəs gean in's Tircailont!</i> «	»So hilf, so hilf mir, mein Bruder, daß ich nicht gehen muß ins Türkeiland!«
»Pusti, pusti sestro mojo!«	» <i>Luəs (lass) aüs, luəs aüs də shbeschtr main!</i> «	»Laß aus, laß aus meine Schwester!«
Takole reče turški car:	<i>Ashòdo schprichət dar türcischə koishr:</i>	Also spricht da der türkische Kaiser:
»Ne blebeči, ne blebeči, ti kočevarski far!«	» <i>Et plopr (nicht plappern), et plopr, dü gotscheabarschr pföf!</i> «	»Nicht plappre, nicht plappre, du gottscheeberischer Pfaffe!«
35 »Ne klepeči, ne klepeči, ti turška svinja!«	» <i>Et plaüdr, et plaüdr, dü türcischai shau!</i> «	»Nicht plaudre, nicht plaudre, du türkische Sau!«
Pregovoriti se ni dal.	<i>Ar luəsət shi laibör drshügən (einreden) et.</i>	Er läßt es sich dennoch nicht versagen.
Odjezdila sta tja v turško deželo.	<i>Shai raitənt ahin in's Tircailont.</i>	Sie reiten dahin ins Türkeiland.
Takole reče turški car:	<i>Ashòdo schprichət dar türcischə koishr:</i>	Also spricht da der türkische Kaiser:
»Le urno, le urno, moj žrebček,	» <i>Wrisch aüf, wrisch aüf, main engischtle (Hengst),</i>	»Frisch auf, frisch auf, mein Hengst,
40 ko prideš v turško deželo,	<i>Ben dü kiməscht in's Tircailont,</i>	wenn du ins Türkeiland kommst,
dal ti bom kupljenik ^[215] ovsa,	<i>I bil diər gābm a kāfmos hübr (Kaufmaß Haber),</i>	ich will dir geben ein Kaufmaß Hafer,
kupljenik ovsa ali dva.«	<i>A kāfmos hābr ódr zboi.</i> «	ein Kaufmaß Hafer oder zwei.«
Takole reče Marjetica:	<i>Ashòdo schprichət Mogreatizle :</i>	Also spricht da Margrete:
»Bog daj, da bi si zlomil vrat,	» <i>Bólòts (wollte) gót, as dü in hausch (den Hals) uprachòscht,</i>	»Wollt's Gott, daß du den Hals abbrächest,
45 še preden prideš v turško deželo!«	<i>Heant (ehe) as dü kiməscht in's Tircailont!</i> «	ehe daß du kommst ins Türkeiland!«

(Vsak verz se ponovi. V sklepno besedo je vključena besedica *doh*.)

Perz v Studenem.

Verz 19 pomeni: Vidi se, kako jima vino teče po grlu. V drugi različici, ki jo je v Gornjem Mozlju zabeležil **Tomitsch**, za peti verz piše: *Ar shezət shi nīdr afs ówmpankle* (Ofenbank [= klop ob peči]) [= Usedel se je na klop ob peči.]. Verz 12: *tschelinən | shbeschtern* [= družici | sestri]. Prvi je ime Magdalenica. Verz 38: *Ar shbingət (zavihti) shə aüf shain engischtlain* [= Zavihti jo na svojega žrebčka]. Verzi 40–45 manjkajo.

[215] Lesena posoda, ki je služila kot mernik za žito. Op. ur.

74. Zekulo

1	Kako zgodaj vstane plemičev sin! »Tak oče, oženite me!« »Oj, sin, oj, sin, ti ljubi moj, ne poznam, ne vem za tebi enako!«	<i>Biā wriā ischt aüf dar êdlmonsχ shün: »Shó tüät mi 's wüätr (Vater) wrhairotn!« »Oi shün, oi shün, dü liäbär main, I ken, i bois (weiß) dain glaichä et!</i>	Wie früh ist auf der Edelmanns Sohn! »So tut es mich, Vater, verheiraten!« »Oi Sohn, oi Sohn, du mein lieber, ich kenne, ich weiß deiner Gleiche nicht!«
5	»Oj, oče, oj, oče, vi ljubi moj, jaz poznam, jaz vem za meni enako. Turški car ima tri hčerke: Najstarejša ni, najmlajša tudi ne, tasrednja je enaka mi!«	<i>Oi wüätr, oi wüätr, iär liäbär main, I ken, i bois dai glaichä main. Dar tircischä koishr hot drai teachtrlain: Dai eltischt' et, dai jingischt' a net, Dai mitr dai bârait (wäre) dai glaichä main!«</i>	»Oi Vater, oi Vater, ihr lieber mein, ich kenne, ich weiß die Gleiche mein. Der türkische Kaiser hat drei Töchterlein: Die älteste nicht, die jüngste auch nicht, die mittlere, die wäre die Gleiche mein!«
10	»Oj, sin, oj, sin, ti ljubi moj, kdor hoče iti v turško deželo, ta mora imeti petsto konj, petsto konj, petsto mož. Prav kakršne konje, prav take obleke,	<i>»Oi shün, oi shün, dü liäbr main, Lai bear (wer) do bil geänän in Tircailont, Lai dar mäs (muss) hübm wenföhndrt rösχ, Wenföhndrt rösχ, wenföhndrt mon. Lai biätainai (was für) rösχ, lai hetainai (solche) kloidr,</i>	»Oi Sohn, oi Sohn, du lieber mein, wohl wer da will gehen ins Türkeiland, wohl der muß haben fünfhundert Rosse, fünfhundert Rosse, fünfhundert Mann. Wohl was für Rosse, wohl solche Kleider,
15	bele konje, bele obleke, rdeče konje, rdeče obleke!« »Oj, oče, oj, oče, vi ljubi moj, to že vem, to že imam.« »Oj, sin, oj, sin, ti ljubi moj,	<i>Lai baisai rösχ, lai baisai kloidr, Lai roatai rösχ, lai roatai kloidr!« »Oi wüätr, oi wüätr, iär liäbr main, Dos bois i schön, dos hon i schön.« »Oi shün, oi shün, dü liäbr main,</i>	wohl weiße Rosse, wohl weiße Kleider, wohl rote Rosse, wohl rote Kleider!« »Oi Vater, oi Vater, ihr lieber mein, das weiß ich schon, das habe ich schon.« »Oi Sohn, oi Sohn, du lieber mein,
20	če ne boš dobil sebi enake, bo prerezan tvoj beli vrat!« Odjezdili so tja v turško deželo. In ko so prišli v turško deželo: »Oj, oče, oj, oče, vi ljubi moj,	<i>Ben dü et päkimäscht dai glaichä dain, Brt ugähokät dain dar baisä hausχ (Hals)!« Shai raitänt ahin in Tircailont. Ünd ben (als) shai 'nt käm in Tircailont: »Oi wüätr, oi wüätr, iär liäbr main,</i>	wenn du nicht bekommst die Gleiche dein, wird abgehackt dein weißer Hals!« Sie reiten dahin ins Türkeiland. Und als sie sind gekommen ins Türkeiland: »Oi Vater, oi Vater, ihr lieber mein,
25	na ravnici je megla.« »Oj, hčerka, oj, hčerka, ti ljuba moja, to so vendar tvoji svatje.« Potrkali so pri turškem carju: »Pošljite ven, pošljite ven ljubo mojo,	<i>In êbm podn 'scht a nâbäle (Nebel).« »Oi töchtr, oi töchtr, dü liäbai main, 'S hent äs nar (es sind wohl) daindä präütllaitä.« Shai klöpfänt uän päim tircischän koishr: »Gait äüsar (gebt heraus), gait äüsar dai liäbä main,</i>	auf ebenem Boden ist ein Nebel.« »Oi Tochter, oi Tochter, du liebe mein, es sind wohl deine Brautleute.« Sie klopfen an beim türkischen Kaiser: »Gebt heraus, gebt heraus die Liebe mein,
30	pošljite ven, pošljite ven meni enako. Najstarejša ni, najmlajša tudi ne, tasrednja je enaka mi!« »Ne more biti enaka ti, ona ima veliko drugih snubčkov!«	<i>Gait äüsar, gait äüsar dai glaichä main. Dai eltischt' et, dai jingischt a net, Dai mitr ischt dai glaichä main!« »Shi kon et shain dai glaichä dain, Shi hot wíl (viel) ondrä barwarlain (Werber)!«</i>	gebt heraus, gebt heraus die Gleiche mein. Die älteste nicht, die jüngste auch nicht, die mittlere ist die Gleiche mein!« »Sie kann nicht sein die Gleiche dein, sie hat viele andere Werberlain!«
35	Razprostrli so rdeč plašč. Nanj položili tri prstančke male iz čistega zlata in kamna dragega.	<i>Shai proitänt äüs a roatäs tüäch. Draüf légänt shai drai ringlain kloin Wön lautär gölt ünt êdälsχtoin.</i>	Sie breiten aus ein rotes Tuch. Drauf legen sie drei Ringlein klein von lauter Gold und Edelstein.

»Kateri izmed treh je pravi, tako zares veš, katera je enaka ti.«	»Bes (welches) ischt dos rachtə wón (von) dan drain, Shò boischt (weiß) du bôl dai glaichə dain.«	»Welches ist das rechte von den dreien, so weißt du wohl die Gleiche dein.«
40 »Največji ne, najmanjši ne, srednji je od meni enake!« Visok drog postavijo in nanj zlato kroglo obesijo. »Če jo s kamnom zadaneš,	»Dos greaschischtə et (nicht), dos bintschigschtə et, Dos mitr ischt dos glaichə main!« A hoachai schtongə richtənt shai aüf Ünt tüənt a göldaindai kügl drauf. »Shò trifəscht (triffst) du shə mit dan schtain,	»Das größte nicht, das winzigste nicht, das mittlere ist das Gleiche mein!« Eine hohe Stange richten sie auf und tun eine goldene Kugel drauf. »So triffst du sie mit dem Stein,
45 sebi enako domov odpelješ!« Ni meril prav dolgo in vrgel proti drogu. Kroglo je fajn zadel. Z okna gleda njemu enaka,	Shò wiərscht (führst) du dain dai glaichə hoim!« Ar masət (zielt) et guər (nicht gar) longə, Ünt pôlät (wirft) aüf dai schtongə. Gətrôfn ischt dai kügl wain (fein). Wón wanschtr (Fenster) shíchəts dai glaichə shain.	so führst du deine Gleiche heim!« Er zielt nicht gar lange und wirft auf die Stange. Getroffen ist die Kugel fein. Vom Fenster sieht's die Gleiche sein,
50 ven je prišla, podala mu roko: »Pridi, brž me odpelji v svojo domovino, bogati Zekulo me ne bo pustil, ne ujec njegov, Janko, skopuški mož, ojoj, ojoj, sem bo prišel	Shi lăfət aüsn, gait mon (gibt ihm) də hont: »Gea, wiər mi pəhent in dain hoimotlont, Dar raichə Zekulo bil mi et luən (lassen), Shain wetr (Vetter) et, Janko, dar gaizigə mon, Oi jaü (weh), oi jaü, ar brt (wird) har kām	sie läuft hinaus, gibt ihm die Hand: »Geh, führe mich behend in dein Heimatland, der reiche Zekulo will mich nicht lassen, sein Vetter nicht, Janko, der geizige Mann, oi jeh, oi jeh, er wird herkommen
55 in me od tebe vzeli!« In res pride Zekulo, on reče mu tako: »Če jo hočeš imeti za sebi enako, moraš še danes truplo postati!«	Ünt mi diər wón dər shaitən nām!« Ünt richtig kimət Zekulo, Ar shügət imon (sagt ihm) lai ashó: »Bilscht du shə hübm, als glaichai dain, Shò müscht du haint nòch a laichə shain!«	und mich dir von der Seite nehmen!« Und richtig kommt Zekulo, er sagt ihm wohl also: »Willst du sie haben als Gleiche dein, so mußt du heute noch eine Leiche sein!«
60 Naprej se odpravita. Posadi jo na visokega konja. Bila sta se na življenje in smrt; rožice so od krvi tako rdeče. Pretaka Zekulo svojo kri;	Shai ziəchənt baitər wīrhin pos (fürbaß). Ar shezət shi af a hoachəs rōsch. Shai shlūgənt anondər (schlagen sich) af lābm ünt toat; Də reashlain hent wón plüət shó roat. Aüs rinət Zekulo shain plüət;	Sie ziehen weiter hin fürbaß. Er setzt sie auf ein hohes Roß. Sie schlagen sich auf Leben und Tod; die Rösslein sind vom Blut so rot. Aus rinnt dem Zekulo sein Blut;
65 ženin, on dobro zadene. »Oj, ljuba, oj, ljuba, enaka mi! Zdaj ob meni lahko srečna si!« »Oj, ljubi, oj, ljubi, enak mi, zdaj večno sem lahko enaka ti!«	Dar praitigom ar trafot güət. »Oi liəbai, oi liəbai, glaichai main, Nüə konscht du wraidik pai miər shain!« »Oi liəbr, oi liəbr, glaichər main, Nüə kon i eabik dain glaichai shain!«	der Bräutigam, er trifft gut. »Oi Liebe, oi Liebe, Gleiche mein! Nun kannst du freudig bei mir sein!« »Oi Lieber, oi Lieber, Gleicher mein, nun kann ich ewig deine Gleiche sein!«

Tschinkel je verz 1–30 zabeležil v Svetlem Potoku. Pevka naprej ni več znala. Drugo različico je zabeležil **Tomitsch**. Začetek je enak zgornjemu, namesto verzov 10–27 piše: »Shai riəfənt zənondr olə wraintə (prijatelj) | Shai riəfənt zənondr də hoachzainlaitə | Shai ziəchənt ahin zan tūrcischən koishər.« [= Sklicali so vse prijatelje, sklicali so vse svate, odpravili so se tja k turškemu carju.] Od 27. do 30. verza je spet enako **Tschinklovi** različici. Zgoraj je od 31. do 69. verza po **Tomitschevi** različici.

74a. Plemičev sin
Dar êdlmonsč šün
Der Edelmannssohn

1	Kako zgodaj vstane plemičev sin! Prebudi očeta svojega: »Pojdite, oče, iskat snubčke moje, petsto mož, vseh v rdečih plaščih!«	<i>Biə wriə ischt aif dar êdlmonsč šün.</i> <i>Ar bekət aif dan wuətr šain:</i> <i>»Geat shüəchn, wuətr, də barwarlain</i> <i>(Werber) main,</i> <i>Wemfhündrt mon, laütr roatbontlatə (in</i> <i>rothen Mänteln)!«</i>	Wie früh ist auf der Edelmannssohn! Er weckt auf seinen Vater: »Geht suchen, Vater, meine Werber, fünfhundert Mann, lauter rotbemäntelte!«
5	Kako urno je vstal oče njegov, iskat gre njegove snubčke, petsto mož, same vitezke: »O, sin, o, sin, ti ljubi moj, za tebi enako ne vem!«	<i>Biə pəhent bar aif dr wuətr šain,</i> <i>Geat mon (ihm) shüəchn də barwarlain šain,</i> <i>Wemfhündrt mon, laütr raitarlain:</i> <i>»O šün, o šün, dü liəbr main,</i> <i>Dainəschglaichn bois (weiß) ich et (nicht)!«</i>	Wie behend war auf sein Vater, geht ihm suchen seine Werber, fünfhundert Mann, lauter Reiter: »O Sohn, o Sohn, du mein lieber, deinesgleichen weiß ich nicht!«
10	»Turški car ima tri hčerke: najstarejša ni, najmlajša ni, tasrednja, ta je enaka mi.« Odjezdili so tja k turškemu carju. Turški car je pri lini visoki:	<i>»Dar türčischə koishr hot drai teachtrlain,</i> <i>Dai eltsichtə et, dai jingischtə et,</i> <i>Dai mitrə, dai ischt dai glaichə main.«</i> <i>Shai raitənt ahin zan türčischn koishr.</i> <i>Dar türčischə koishr ischt in linə</i> <i>(Giebelfenster) hoach:</i>	»Der türkische Kaiser hat drei Töchterlein, die älteste nicht, die jüngste nicht, die mittlere, die ist meinesgleichen.« Sie reiten dahin zum türkischen Kaiser. Der türkische Kaiser ist am hohen Giebelfenster:
15	»Hčerka ljuba moja, tam jaše gospod, kaj za en gospod bi to mogel biti?« »O, nič, o, nič, oče ljubi moj, to je vendar plemičev sin, snubček moj, petsto mož,	<i>»Töchtr liəbai main, dōrt raitət a hear,</i> <i>Buəs (was) müəs dos wr a hear šain?«</i> <i>»Lai nisch (o nichts), lai nisch, wuətr liəbr</i> <i>main,</i> <i>Dos ischt jo bōl dar êdlmonsč šün;</i> <i>Də barwarlain main, wemfhündrt mon,</i>	»Meine liebe Tochter, dort reitet ein Herr, was muß das für ein Herr sein?« »Wohl nichts, wohl nichts, mein lieber Vater, das ist ja wohl der Edelmannssohn, meine Werber, fünfhundert Mann,
20	petsto mož, samih vitezkov.« »Oj, hčerka, oj, hčerka, ti ljuba moja, zakaj mi tega nisi hotela prej povedati?« »O, nič, o, nič, ti oče ljubi moj, vol je v hlevu, vino je v kleti,	<i>Wemfhündrt mon, laütr raitarlain.«</i> <i>»Oi tōchtr, oi tōchtr, dü liəbai main,</i> <i>Bai (warum) hoscht dü dos miər et heant</i> <i>(früher) belt (wollen) shügn?«</i> <i>»Lai nisch, lai nisch, dü wuətr liəbr main</i> <i>Dar ókschə ischt in hōwə (Stall), dar bain</i> <i>ischt in kaudr (Keller),</i>	fünfhundert Mann, lauter Reiter.« »Oi Tochter, oi Tochter, du meine liebe, warum hast du mir das nicht früher wollen sagen?« »Wohl nichts, wohl nichts, du mein lieber Vater, der Ochse ist im Stall, der Wein ist im Keller,
25	pšenica, ta je v kašči.« Okronali so vse tri enako: »Le izberi, le izberi, katero hočeš.« Ponudil jim je svoj srebrn prstanček: »Če ga prava ne vzame,	<i>Dar boizə (Weizen), dar ischt in koschtə.«</i> <i>Shai kreonənt shə bōl olə drai glaich</i> <i>»Nüə klaüp, nüə klaüp, lai bēlai dü bilscht«</i> <i>Ar rekət in hin šain shilbrringle:</i> <i>»Ben et (wenn nicht) dai rachtə draif shōl</i> <i>grai_fm</i>	der Weizen, der ist im Kasten.« Sie krönen sie wohl alle drei gleich: »Nun nimm, nun nimm, wohl welche du willst.« Er reckt ihnen hin sein Silberringlein: »Wenn nicht die rechte drauf soll greifen,
30	odsekam ji snežnobelo roko.«	<i>Shō hok ich ir ub shneabaisai hont.«</i>	so hacke ich ihr ab die schneeweiße Hand.«

Vendarle ga je prava vzela,	<i>Es hot laibr (doch) dai rachtə drauf gəgrifm,</i>	Es hat gleichwohl die Rechte drauf gegriffen,
tasrednja njegova, najljubša njegova.	<i>Dai mitrə shain, dai liəbischətə shain.</i>	seine Mittlere, seine Liebste.
Peljal jo je notri k rdeči okrogli mizi,	<i>Ar wiərət shə inin (hinein) zan roatschaiblain (rothen, runden) tisch,</i>	Er führt sie hinein zum roten runden Tisch,
prinesel ji je za piti in jesti.	<i>Ar trügət ir aüf z' trinkn unt z' asn.</i>	er trägt ihr auf zu trinken und zu essen.
35 Takole reče njegova lepa nevesta:	<i>Ashó do schprichət shain scheanai praüt:</i>	Also spricht da seine schöne Braut:
»Zdaj bodo vsi konji šli v galop.	<i>»Anascht (jetzt) brnt də rósch olə in schprinktonz gean.</i>	»Jetzt werden die Rosse alle im Springtanz gehen.
Če padem,	<i>Ben ich nar uhar shól wol (wenn ich herabfallen sollte),</i>	Wenn ich herab sollte fallen,
me ne hodi pobirat!«	<i>Nar et gea hēw'n dú mi aüf (geh' nicht mich aufheben)!«</i>	nicht gehe du mich aufheben!«
In padla je njegova lepa nevesta.	<i>Ünt uhar ischt gəwol shain scheanai praüt.</i>	Und herab ist gefallen seine schöne Braut.
40 Brž je skočil s svojega konja;	<i>Ar schpringət pəhent wón shain róschə uhar;</i>	Er springt behend von seinem Roß herab,
imel je nož v svoji nožnici,	<i>Ar hot a mesr in shaindr schoidn,</i>	er hat ein Messer in seiner Scheide,
zapičil se je naravnost v njeno srcece,	<i>Es schpringət gruət (gerade) in ír harzle inain,</i>	es springt gerade in ihr Herz hinein,
mrtva je bila njegova lepa nevesta.	<i>Toat ischt gəbân shain scheanai praüt.</i>	tot ist gewesen seine schöne Braut.

Petschauer v Gotenici.

Verz 22 in sledeči: »Zakaj mi tega nisi hotela prej povedati?« Namreč, da bi se začele odvijati priprave na svatbo. Toda hči tolaži sultana, da je vse pripravljeno: vol v hlevu, vino v kleti, pšenica v kašči.

75. Mali kramar Der kleine Krämer

1. : Kako zgodaj vstane mali kramarček! :	: <i>Biə wrīə ischt aüf kloins krūmarle (Krämer).</i> :	: Wie früh ist auf kleins Krämerlein! :
Sani, sani daj, sani daj!	<i>Sani, sani dai, sani dai.</i>	Sani, sani dai, sani dai!
2. Gre tja na pot široko itn.	<i>Es zīəchət ahin am bâgə proit u.s.w.</i>	Es zieht dahin am breiten Wege,
In sreča ga grofov sin:	<i>Ünt imon pəgəgnət dar growmarshün (Grafensohn):</i>	und ihm begegnet der Grafensohn:
»Kam pa kam, mali kramarček?«	<i>»Buhin, buhin, kloins krūmarle?«</i>	»Wohin, wohin, kleins Krämerlein?«
5 »Nekam grem, a kam ne vem, sebi enake ne dobim.«	<i>»I zīəch ahin, i bois et bu (weiß nicht wohin), Dai glāichə main zə pəkām (bekommen) et ischt.«</i>	»Ich ziehe dahin, ich weiß nicht wo, die mir gleiche ist nicht zu bekommen.«

	»Jaz vem, jaz vem za tebi enako, turški cesar ima tri hčerke, ne najstarejša, ne najmlajša, tasrednja je enaka ti.«	»I bois, i bois dai glaichə dain, Dar tircischə koishr hot drai teachrlain, Et dai eltischtə, et dai jingischtə, Dai mitrə ischt dai glaichə dain.«	»Ich weiß, ich weiß die dir gleiche, der türkische Kaiser hat drei Töchterlein, nicht die älteste, nicht die jüngste, die mittlere ist die dir gleiche.«
10	»Trikrat sem jo že šel snubit, in me ni hotela vzeti.«	»I pin shə draimol gean barwm (werben) schón Ûnt shi hot mi et bôlt nâm (nicht nehmen gewollt).«	»Ich bin sie dreimal schon werben gegangen, und sie hat mich nicht wollen nehmen.«
	»Kaj mi daš za lon? Pripeljal ti jo bom domov.«	»Lai, buəs gaischt (was gibst) dū miər zə loanə? I pring diər shə hoim zə haúshə.	»Wohl was gibst du mir zum Lohne? Ich bringe sie dir heim nach Hause.«
15	»Toliko ne moreš zahtevati.« »Tak pobarvaj moj vozek z ognjeno rdečo kredo lepo.«	Dú konəscht et shò wíl wrlóng'.« »Shó pis (male) dū miər main bāgnlə (Wägelchen) Mit waiərroatr (feuerrother) kraigə (Kreide) schean.«	»Du kannst nicht so viel verlangen.« »So male du mir mein Wäglein mit feuerroter Kreide schön.«
	In ko je tja prišel: »Le ven, kraljeva hčerka, ne najstarejša, ne najmlajša, tasrednja, naj pride ven!«	Ûnt ben ar obr hin ischt kām: »Nūə aúsar kinigəsch (des Königs) də teachrlain, Et dai eltischtə, et dai jingischtə, Dai mitr, dai shól aúsar kām!«	Und als er aber hin ist gekommen: »Nun heraus, des Königs Töchterlein, nicht die älteste, nicht die jüngste, die mittlere, die soll herauskommen!«
20	Zgrabi jo čez pas, posadi jo na svoj vozek. »Me pelješ še kot dekle	Ar wosət (fasst) shə íbr də mitə, Ar tiənót shə aúfshain bāgnle. »Wiərəscht (führst) dū mi nóch longə diərn (als Mädchen)	Er faßt sie über die Mitte, er tut sie auf sein Wäglein. »Führst du mich noch lange als Mädchen
25	ali me pelješ k sebi že?« »Ne peljem te kot dekle, tudi ne peljem te k sebi, peljem te k malemu kramarčku.«	Ódr wiərəscht dū mi diərə?« »I wiər di et mear longə diərn, I wiər di a net miərə, I wiər di lai kloin krúmarlain.«	oder führst du mich (als Braut) zu dir?« »Ich führe dich nicht mehr lange als Mädchen, ich führe dich auch nicht zu mir, ich führe dich wohl zum kleinen Krämerlein.«
	Drug drugega pogledata, drug drugemu se smejeta.	»Shai shāchənt (sehen) oins dos ondr, Shai tiənt a loch zənondr (sie lachen miteinander),	Sie sahen eins das andere, so sie tun ein Lachen zueinander.
30	»Trikrat sem te prišel snubit, ti me nisi hotela vzeti, sedaj si pa sama prišla.«	»I pin di draimol gean barwm (werben), Dú hoscht mich et bôlt (nicht wollen) nâm, Nūə pischt dū shaubm (selbst) kām.	»Ich bin dich dreimal werben gegangen, du hast mich nicht wollen nehmen, nun bist du selbst gekommen.«

(Vsak verz se ponovi, čemur sledi: Sani sani daj, sani daj.)

Perz v Svetlem Potoku.

25. verz pomeni: Ali me pelješ na svoj dom kot nevesto? Verz 28 pomeni: Peljem te h kramarju.

76. Svétnik Štefan

Ruat Schtefon

Rath Stephan

1	Kako zgodaj vstane svétnik Štefan gospod,	<i>Biā wriā ischt aif ruat Schtefon hear,</i>	Wie früh ist auf Herr Rat Stephan,
	kako zgodaj je pokonci svétnik Štefan!	<i>Biā wriā ischt aif ruat Schtefon.</i>	wie früh ist auf Rat Stephan!
	Jezdi po Koprivniškem:	<i>Ar raitət ahin dūrch Nestolar pōdn:</i>	Er reitet dahin durch die Nesseltaler Ebene:
	»Le delajte, le delajte, moji Koprivničani!	<i>»Nūā paūət, nūā paūət main dā Nestolar (meine Nesselthaler)!</i>	»Nun bauet, nun bauet, meine Nesseltaler!
5	Zdaj mi naredite tri pluge,	<i>Anascht (jetzt) paūət iər mit drai pflīagn (Pflügen),</i>	Jetzt baut ihr mit drei Pflügen,
	če pa se vrnem,	<i>Ben i obr hintrshi (zurück) kim,</i>	wenn ich aber zurückkomme,
	ostanete brez enega.«	<i>Denar brt (dann wird) iər mit oinəm et (nicht) mear.«</i>	dann werdet ihr mit einem nicht mehr.«
	Odjezdi tja h koprivniškemu vodnjaku,	<i>Ar raitət ahin woar (vor den) Nestolar prūnə,</i>	Er reitet dahin vor den Nesseltaler Brunnen:
	vrže prstanček v koprivniški vodnjak:	<i>Ar pōlāt (wirft) dos rincəle in Nestolar prūnə:</i>	er wirft das Ringlein in den Nesseltaler Brunnen:
10	»Če bo prstanček plaval,	<i>»Lai brt dos rincəle shbimən,</i>	»Wird das Ringlein schwimmen,
	se vrnem nazaj.«	<i>Shō kim i bīdr hintrshi (zurück).«</i>	so komme ich wieder zurück.«
	Ne sem, ne tja ni plaval,	<i>'S ischt et ūmin, et ūmar (nicht hin, nicht her) gəshbūmən,</i>	Es ist nicht hin um, nicht herum geschwommen,
	prav na dno je potonil.	<i>'S ischt lai zə pōdn gəgean (gesunken).</i>	es ist wohl zu Boden gegangen.
	Takole reče svétnik Štefan,	<i>Ashódo (so) schprichət ruat Schtefon,</i>	Also spricht da Rat Stephan,
15	svétnik Štefan svoji ženi:	<i>Ruat Schtefon zə shain dər wrāgn (Frau);</i>	Rat Stephan zu seiner Frau:
	»Če boš rodila dečka,	<i>»Shō brscht dū gəpearn a knēbəlain,</i>	»So wirst du gebären ein Knäblein,
	krsti ga z mojim imenom.	<i>Shō tāf (tauf) əs dū nōch mainən nūm.</i>	so taufe es du nach meinem Namen.
	Če pa boš rodila deklico,	<i>Shō brscht dū gəpearn a medichlain,</i>	So wirst du gebären ein Mägdelein,
	krsti jo z imenom, katerim želiš!«	<i>Shō tāf əs dū, lai biā dū bilscht!«</i>	so taufe es du, wohl wie du willst!«
20	Odjezdil je tja v Ogulin.	<i>Ar raitət ahin ins Ogulin.</i>	Er reitet dahin nach Ogulina.
	V Ogulinu ga čaka Turek.	<i>In Ogulin buərtət (wartet) dər Tīrcə.</i>	In Ogulina wartet der Türke.
	Mudil se je pod hrastom,	<i>Ar 'scht ingəschtōbm (geweilt) intr an oichə (Eiche),</i>	Er hat geweilt unter einer Eiche,
	hrast ga je zvalil.	<i>Də oichə hot in gəloichət (gelockt).</i>	die Eiche hat ihn gelockt.
	Mudil se je pod oljko;	<i>Ar 'scht ingəschtōbm intr an ēlā (Ölbaum);</i>	Er hat geweilt unter einem Ölbaum,
25	oljka se je izvotčila,	<i>Də ēlā hot shi gəhēlāt (hohl gemacht),</i>	der Ölbaum, hat sich ausgehöhlt,
	Štefana gospoda pa ni več bilo.	<i>Dər Schtefon hear ischt laibr bek (doch weg).</i>	der Herr Stephan ist gleichwohl weg.
	Nataknilo so njegovo glavo na kol	<i>Shai schteknt shain kōpf nar uən an a shtak,</i>	Sie stecken seinen Kopf wohl an eine Stange,
	in jo nosili skozi koprivniško vas:	<i>Shai trūgnt 'n ahin dūrch Nestolar doarf:</i>	sie tragen ihn dahin durch das Dorf Nesselstal:
	»Le veselite se, le veselite se, moji Koprivničani,	<i>»Nūā wrēbət (freut) ai, nūā wrēbət ai main dā Nestolar,</i>	»Nun freuet euch, nun freuet euch, meine Nesseltaler,
30	ker Štefana gospoda več ni.«	<i>Dər Schtefon hear ischt laibr bek!«</i>	so der Herr Stephan ist wohl weg.«

Tschinkel v Svetlem Potoku.

Verz 25 in naslednji: Oljka se je nagnila preko Štefana, da bi ga zaščitila, vendar ga je Turek ubil.

77. O kraljevi hčeri Von der Königstochter

1	Kako zgodaj vstane stari kralj!	<i>Bīa wrīa ischt aūf dar autā (alte) kīnik.</i>	Wie früh ist auf der alte König!
	Kako žalosten je bil stari kralj:	<i>Bīa loidik bārōt (traurig war) dar autā kīnik:</i>	Wie traurig war der alte König:
	moral bi iti v veliko vojsko,	<i>Ar misait (müste) geaṇan ins groasā hēr,</i>	Er müßte gehen ins große Heer,
	v veliko vojsko ni maral iti.	<i>Ins groasā hēr mog ar et geaṇ.</i>	ins große Heer mag er nicht gehen.
5	Ne sina ne ženina nima.	<i>A shūn und an oidān (Eidam) hot ar et (nicht).</i>	Einen Sohn und einen Eidam hat er nicht.
	Takole reče hči njegova:	<i>Ashō (so) do schprichāt dā tōchtr shain:</i>	Also spricht da seine Tochter:
	»Oj, oče, oj, oče, vi ljubi moj,	<i>»Oī wuātr, oī wuātr, iār liābr main,</i>	»Oi Vater, oi Vater, ihr mein lieber,
	tak povejte mi, kako v vojski gre,	<i>Shō shūgāt miār, biās (wie es) in hērā geat,</i>	so sagt mir, wie es im Heere geht,
	kako v vojski gre, v vojski je.	<i>Biās in hērā geat, in hērā schteat.</i>	wie es im Heere geht, im Heere steht.
10	In napravite mi soldaško obleko,	<i>Ūnt mochāt iār miār sōlduātṅkloidr,</i>	Und macht ihr mir Soldatenkleider,
	jaz bom za vas v vojsko šla.«	<i>I bil wr ai (für euch) ins hēr in geaṇ.«</i>	ich will für euch ins Heer hinein gehen.«
	Napravi ji lepo soldaško obleko,	<i>Ar mochāt īr scheaṇā sōlduātṅkloidr,</i>	Er macht ihr schöne Soldatenkleider,
	pouči jo, kako v vojski gre,	<i>Ar learāt shā, biās in hērā geat,</i>	er lehrt sie, wie es im Heere geht,
	kako v vojski gre, v vojski je:	<i>Biās in hērā geat, in hērā schteat:</i>	wie es im Heere geht, im Heere steht:
15	»Oj, hčerka, oj, hčerka, ti ljuba moja,	<i>»Oī tōchtr, oī tōchtr, dū liābai main,</i>	»Oi Tochter, oi Tochter, du meine liebe,
	ko boš prišla v regiment	<i>Ben dū brsht (wirst) kām zān rogāment (Regiment),</i>	wenn du wirst kommen zum Regiment
	in vsi soldati klobuk snamejo,	<i>Ūnt olā sōlduātṅ in hūāt enthēbānt (abnehmen),</i>	und alle Soldaten den Hut abheben,
	ti svojega ne snami.	<i>Enthēb ās dū an dainān et (nicht).</i>	hebe du den deinen nicht hoch.
	Rdeče kite skrivj pod klobuk.	<i>Dā roatān zepfā tūā aūchn 'trn (hinauf unter) hūāt.</i>	Die roten Zöpfe tue hinunter unter den Hut.
20	Ko boš prišla v konjušnico	<i>Ben dū brsht kam in rōschāschtol,</i>	Wenn du wirst kommen in den Pferdestall
	in boš morala konja čistiti,	<i>Ūnt dū dā rōsch brsht misn pūzān,</i>	und du die Rosse wirst putzen müssen,
	ob tem lepo poj.	<i>Shō tūā shingān schoaṇā dāzua.</i>	so tue dazu milde singen.
	Ko drugi jedo čebulo hudo,	<i>Ben dā ondrn asānt in zbīwāl peasch (bösen Zwiebel),</i>	Wenn die anderen die bösen Zwiebeln essen,
	ti jej česen mehak.	<i>Shō is ās dū in knōwloch boich (weichen Knoblauch).</i>	so iß es du den weichen Knoblauch.
25	Ko drugi ležejo na hrbet,	<i>Ben dā ondrn shi nīdrlēgānt an rūcā,</i>	Wenn die anderen sich niederlegen auf den Rücken,
	ti lezi na trebuh.	<i>Shō lig dū nīdr afm paūch.</i>	so liege du nieder auf dem Bauch.
	Ko drugi ležejo na posteljo,	<i>Ben dā ondrn ligānt aūf dos petā,</i>	Wenn die anderen liegen auf dem Bett,
	ti lezi na tla.	<i>Shō lig dū nīdr afm pōdn.</i>	so liege du nieder auf dem Boden.
	Ne sleci hlač svojih,	<i>Ziāch et aūs dā hōshn dain,</i>	Ziehe nicht aus deine Hosen,
30	ko te drugi soldati gledajo.	<i>Ben ondrā sōlduātṅ diār zūāsčāgānt.</i>	wenn andere Soldaten dir zuschauen.
	Rdečih kit ne razkrij,	<i>Dā roatān zepfā schtrāl et aūs,</i>	Die roten Zöpfe strähle nicht aus,
	ko te drugi soldati gledajo!	<i>Ben ondrā sōlduātṅ dier zūāsčāgānt!</i>	wenn andere Soldaten dir zuschauen!
	Če pa te vprašajo,	<i>Ben shai di obr wrūgān (fragen) brnt,</i>	Wenn sie dich aber fragen werden,
	zakaj tako delaš,	<i>Bai (warum) dū's ashōdre mochān tūāscht,</i>	warum du es also machen tust,
35	jim odgovori vsakokrat:	<i>Shō ompoart (antwort) in a jēdān bāg (jedesmal);</i>	so antworte ihnen ein jedes Mal:

Taka je v moji deželi navada!«	'S ischt əs in main lontə dər prách (Brauch)!«	Es ist es in meinem Lande der Brauch!«
Bila je v vojski sedem let.	Shi bārót (war) in hērə shíbm juər.	Sie war im Heere sieben Jahre.
In minilo je sedem let,	Ūnt úmar hent kām də shíbm juər,	Und herum sind gekommen die sieben Jahre,
prijezdila je nazaj v svojo deželo;	Hintrshi (zurück) raitət shi in ír lont;	zurück reitet sie in ihr Land;
40 dvignila je visok klobuk:	Enthēbat hot shi ír hoachən hūat:	hoch gehoben hat sie ihren hohen Hut:
Spustile so se rdeče kite.	Uhar wolənt (herabfallen) də roatən zepfə.	Herab fallen die roten Zöpfe.
Konja je z ostrogami spodbodla:	Shi gait in (gibt dem) rósch mit'n schpoarn a cink (Stich):	Sie gibt den Rossen mit den Sporen einen Stich:
»Fuj, vi in vaš regiment!	»Pfui iər und aiər rogəment!	»Pfui, ihr und euer Regiment!
Sedem let sem bila v vojski,	Pin shíbm juərə in hērə gəbān (gewesen)	Bin sieben Jahre im Heere gewesen,
45 in vendar nihče ni vedel,	Ūn dōch hot niəmont et gəbescht (gewusst),	und doch hat niemand nicht gewußt,
če sem žena ali mož,	Pin i a baip ódr a mon,	bin ich ein Weib oder ein Mann,
če sem hlapec ali dekla!«	Pin i a knacht ódr a diərn!«	bin ich ein Knecht oder eine Dirn!«

Perz v Svetlem Potoku.

Pevka je povedala, da (32. verz) sledi še nekaj kraljevih nauk, ki jih je pozabila.

78. Dekle in plemičev sin Das Mädchen und der Edelmannssohn

Lai bear mi aüs - wiə-rót aüs wünsch - trn bau-də, Lai bear mi aüs - wiə-rót aüs - wünsch - trn bau-də, jo, jo.

1. : »Kdor me odpelje iz temnega gozda, : ja, ja.	: »Lai bear (wer) mi aüswiərót (hinausführte) aüs wünschtrn baudə (Walde), : Jo, jo.	: »Wohl wer mich hinausführt aus finsterem Walde, : jo, jo.
2. Dala mu bom tri dni plesa, itn.	I belót (wollte) mon (ihm) gābm drai tūgə zə tonzən, u.s.w.	ich wollte ihm geben drei Tage zu tanzen,
tri dni plesa, tri noči spanja,	Drai tūgə zə tonzən, drai nachtə zə shlúfm (schlafen),	drei Tage zu tanzen, drei Nächte zu schlafen,
tri noči spanja in mojo lepo čast.«	Drai nachtə zə shlúfm ūnt main scheanə earə.«	drei Nächte zu schlafen und meine schöne Ehre.«
5 In to sliši lepi plemičev sin:	Ūn dos drhearət scheandr ēdlmonsč shūnə:	Und das hört der schöne Edelmannssohn:
»Jaz te bom odpeljal iz temnega gozda.«	»I bil di aüswiərən aüs wünschtrn baudə.«	»Ich will dich hinausführen aus finsterem Walde.«
Odpelje jo iz temnega gozda:	Ar wiərət shə aüsn aüs wünschtrn baudə:	Er führt sie hinaus aus finsterem Walde:
»Le daj mi, le daj mi, kar si obljubila!«	»Nūə gib miər, nūə gib miər, lai buəs dū 'scht (was du hast) wrschpróchən!«	»Nun gib mir, nun gib mir, wohl was du hast versprochen!«

»O ne, o ne, lepi plemičev sin!	» <i>Ból et (wohl nicht), ból et scheandr édlmonsč shûnâ!</i>	»Wohl nicht, wohl nicht, schöner Edelmannssohn!
10 Tu naprej sekajo očetovi sekači.	<i>Awoar (davom) do hólzánt mainâ wuâtrsch dâ hólzarâ (Vaters Holzhauer).</i>	Da vorne da holzen meines Vaters Holzfäller.
Lahko naju slišijo, lahko naju vidijo.«	<i>Shai mechtân insch hearân, shai mechtân insch shâchân (sehen).«</i>	Sie könnten uns hören, sie könnten uns sehen.«
Odvede jo malce, malce naprej:	<i>Ar wiârât shâ a beanik, a beanik wîrhin pos (fürbaß weiter):</i>	Er führt sie ein wenig, ein wenig weiter:
»Le daj mi, le daj mi, kar si obljubila!«	» <i>Nûâ gib miâr, nûâ gib miâr, lai buâs dû 'scht wrschprôchân!</i> «	»Nun gib mir, nun gib mir, wohl was du hast versprochen!«
»O ne, o ne, lepi plemičev sin!	» <i>Ból et, ból et, scheandr édlmonsč shûnâ!</i>	»Wohl nicht, wohl nicht, schöner Edelmannssohn!
15 Tu naprej kosijo očetovi kosci.	<i>Awoar do mânânt (mähen) mainâ wuâtrsch dâ mûdarâ (Mäher).</i>	Da vorn da mähen meines Vaters Mäher.
Lahko naju slišijo, lahko naju vidijo.«	<i>Shai mechtân insch hearân, shai mechtân insch shâchân.«</i>	Sie könnten uns hören, sie könnten uns sehen.«

Verzi 12–16 se še dvakrat ponovijo, za petnajsti verz piše:

20 »Tu naprej grabijo očetovi grabljiči.«	» <i>Awoar do rachânt (rechseln) mainâ wuâtrsch dâ racharâ.«</i>	»Da vorn da rechen meines Vaters Recher.«
25 »Tu naprej kmetujejo očetovi kmetiči.«	» <i>Awoar do paüânt mainâ wuâtrsch paürarâ (Bauern).«</i>	»Da vorn da bauen meines Vaters Bauern.«

Temu sledi:

27 Odvede jo k očetovemu vrtu.	<i>Ar wiârât shâ pis zâ wuâtrsch guærtân.</i>	Er führt sie bis zu des Vaters Garten.
Skoči prav čez ograjo,	<i>Shi tüânôt a schprünk ból îbrn zaün,</i>	Sie tut einen Sprung wohl über den Zaun,
prav čez ograjo, potem zavriska:	<i>Ból îbrn zaün, a júcaza (Jauchzer) draüf:</i>	wohl über den Zaun, einen Jauchzer darauf:
30 »Tako še nihče ni pretental lepega plemičevega sina,	» <i>Shô hot niâmônt uângâwiârât (angeführt) schean édlmonsč shûnâ,</i>	»So hat niemand angeführt den schönen Edelmannssohn,
kakor sem jaz pretental lepega plemičevega sina!«	<i>Lai (wie) i hon uângâwiârât schean édlmonsč shûnâ!«</i>	nur ich habe angeführt den schönen Edelmannssohn!«
Ja, ja.	<i>Jo, jo.</i>	Jo, jo.

(Vsakemu [ponavljajočemu se] verzu sledi: Ja, ja.)

Perz v Svetlem Potoku.

79. Detomorilka Die Kindesmörderin

1 Kako zgodaj vstane stari mož!	<i>Biə wriə ischt aüf dar autə (alte) mon.</i>	Wie früh ist auf der alte Mann!
Zjutraj zarana vstane,	<i>Ar schteanöt schmoarónsch (des Morgens) guər wriə aüf,</i>	Er steht morgens gar früh auf,
gre tja na pot široko,	<i>Ar ziachət ahin am bəgə (Wege) proit,</i>	er zieht dahin am Wege breit,
na pot široko, skozi temen gozd.	<i>Am bəgə proit dūrch dan winschtrn baut (Wald).</i>	am Wege breit, durch den finsternen Wald,
5 Oglasi se iz votle bukve:	<i>Drmārən (melden) tūət shis (sich's) in dar hólən püəchən (Buche):</i>	Melden tut es sich in der hohlen Buche:
»Vi, stari mož, vi, ljubi moj,	<i>»Iər autr mon, iər liəbr main,</i>	»Ihr, alter Mann, Ihr, lieber Mann,
tak nesite me v hišo, kjer je svatba.	<i>Shò trügət (tragt) mi ins hoachzaitshäusch.</i>	so tragt mich ins Hochzeitshaus.
Nevesta, ta bi morala biti moja mati!«	<i>Də praüt, dai shól main müətr shain!«</i>	Die Braut, die soll meine Mutter sein!«
»Kako bi nevesta tvoja mati bila,	<i>»Biə shól də praüt dain müətr shain,</i>	»Wie soll die Braut deine Mutter sein,
10 ona nosi zelen krancl?«	<i>Shi trügət ainən griənən kronz?«</i>	sie trägt einen grünen Kranz?«
»Prav pod zelenim kranclom	<i>»Ból drüntr üntr dan griənən kronz,</i>	»Wohl drunter unter dem grünen Kranz
je tri fantiče rodila.	<i>Hot shi drai knēblain gəpoarən.</i>	hat sie drei Knäblein geboren.
Dva je v vodo vrgla,	<i>Lai zboi hot shi ins bosr (Wasser) gəpólət (geworfen);</i>	Wohl zwei hat sie ins Wasser geworfen;
le mene je v drevesu skrila,	<i>Lai mi hot shi in a pām (Baum) wrschtekət,</i>	nur mich hat sie in einem Baum versteckt,
15 z listjem in zemljo me je zakrila.«	<i>Mit lāp (Laub) ünt eardə zügədekət.«</i>	mit Laub und Erde zugedeckt.«
Odnesel ga je v hišo, kjer je svatba:	<i>Ar trügəts in dos hoachzaitshäusch:</i>	Er trägt es in das Hochzeitshaus:
»Nevesta ta bi morala biti moja mati!«	<i>»Də praüt dai shól main müətr shain!«</i>	»Die Braut, die soll meine Mutter sein!«
»Če jaz sem mati tvoja,	<i>»Ben i pin də müətr dain,</i>	»Wenn ich bin deine Mutter,
potem naj satan k oknu pride,	<i>Shò shól dər saton zən wanschtr (Fenster) kām,</i>	so soll der Satan zum Fenster kommen,
20 odnese naj me v temen gozd!«	<i>Ar shól mi trügən in winschtrn baut (Wald)!«</i>	er soll mich tragen in den finsternen Wald!«
Besede še ni izgovorila,	<i>Shi hot's boart nót aüsgərait (noch nicht ausgeredet),</i>	Sie hat das Wort noch nicht ausgeredet,
satan je že k oknu prišel,	<i>Dər saton ischt schön zən wanschtr kām,</i>	der Satan ist schon zum Fenster gekommen,
odnesel jo je v temen gozd.	<i>Ar trügət shə in (hinein) in winschtrn baut (Wald).</i>	er trägt sie hinein in den finsternen Wald.

(Vsak verz se ponovi.)

Perz v Studenem.

80. Lepa Mina

Dai sheanə Mîne (Minna)

Die schöne Minna

1	Kako zgodaj vstane lepa Mina! Takole reče lepa Mina: »Mati, mati, vi ljuba moja, moj srček me zelo boli!«	<i>Biə wriə ischt aüf dai sheanə Mîne.</i> <i>Ashōdo (so) schprichət dai sheanə Mîne:</i> <i>»Müətr, müətr, iər liəbai main,</i> <i>Main harzlain tüət miər grailain bea (weh)!«</i>	Wie früh ist auf die schöne Minna! Also spricht da die schöne Minna: »Mutter, Mutter, ihr meine liebe, mein Herz tut mir greulich weh!«
5	»Mina, Mina, ti lepa moja Mina, tak pojdi v shrambo, tam boš našla tri hlebce kruha; tak poskusi od vsakega malo, spet ti bolje bo.«	<i>»Mîne, Mîne, dü sheanəs main Mîne,</i> <i>Shó gea dü in də proatkomr (Brotkammer),</i> <i>Atin brscht dü win (finden) draiərlojə proat;</i> <i>Shó kóscht wón jédn lai a beank (wenig),</i> <i>Es brt diər bídr pesar (besser) shain.«</i>	»Minna, Minna, du meine schöne Minna, so gehe du in die Brotkammer, darin wirst du finden dreierlei Brot; so koste von jedem wohl ein wenig, es wird dir wieder besser sein.«
10	»Mati, mati, vi ljuba moja, vse to sem že naredila.« Spet krikne glasno: »O, velika milost v nebesih visoko, prav zdaj umrla bom!«	<i>»Müətr, müətr, iər liəbai main,</i> <i>Aus (alles) dos hon i schönə gətuən.«</i> <i>Shi schraiət bídr zə laütr schtim:</i> <i>»O groasai gnuədə (Gnade) wón himl hoach,</i> <i>I brt əs lai anaschtə (jetzt) toat!«</i>	»Mutter, Mutter, ihr meine liebe, alles das habe ich schon getan.« Sie schreit wieder mit lauter Stimme: »O große Gnade vom Himmel hoch, ich werde es wohl jetzt tot (sein)!«
15	»Mina, Mina, ti lepa moja Mina, tak pojdi tja k peči, tam boš našla treh vrst mesa, tak poskusi od vsake malo, spet ti bolje bo.«	<i>»Mîne, Mîne, dü sheanəs main Mîne,</i> <i>Shó gea dü hin zən ôwm (Ofen) hin,</i> <i>Atinə brscht dü win draiərloj wloisch (Fleisch),</i> <i>Shó kóscht wón jédn lai a beank,</i> <i>Es brt diər bídr pesar shain.«</i>	»Minna, Minna, du meine schöne Minna, so gehe du zum Ofen hin, darin wirst du finden dreierlei Fleisch, so koste von jedem wohl ein wenig, es wird dir wieder besser sein.«
20	»Mati, mati, vi ljuba moja, vse to sem že naredila.« Spet krikne glasno: »O, velika milost iz nebes visoko, prav zdaj umrla bom!«	<i>»Müətr, müətr, iər liəbai main,</i> <i>Aus dos hon i schönə gətuən.«</i> <i>Shi schraiət bídr zə laütr schtim:</i> <i>»Ogroasai gnuədə wón himl hoach,</i> <i>I brt əs lai anaschtə toat!«</i>	»Mutter, Mutter, ihr meine liebe, alles das habe ich schon getan.« Sie schreit wieder mit lauter Stimme: »O große Gnade vorn Himmel hoch, ich werde es wohl jetzt tot (sein)!«
25	»Mina, Mina, ti lepa moja Mina, tak pojdi v vinsko klet, tam boš našla tri vrste vina, tak poskusi vsakega malo, spet ti bolje bo.«	<i>»Mîne, Mîne, dü sheanəs main Mîne,</i> <i>Shó gea dü in dan bainkldr (Weinkeller).</i> <i>Atinə brscht dü win draiərlojə bain</i> <i>Shó kóscht wón jédn lai a beank,</i> <i>Es brt diər bídr pesar shain.«</i>	»Mlinna, Minna, du meine schöne Minna, so gehe du in den Weinkeller. Darin wirst du finden dreierlei Wein. So koste von jedem wohl ein wenig, es wird dir wieder besser.«
30	»Mati, mati, vi ljuba moja, vse to sem že naredila.« Spet krikne glasno: »O, velika milost v nebesih visoko, prav zdaj umrla bom!«	<i>»Müətr, müətr, iər liəbai main,</i> <i>Aus dos hon i schönə gətuən.«</i> <i>Shi schraiət bídr zə laütr schtim:</i> <i>»O groasai gnuədə wón himl hoach,</i> <i>I brt əs lai anaschtə tout!«</i>	»Mutter, Mutter, ihr meine liebe, alles das habe ich schon getan.« Sie schreit wieder mit lauter Stimme: »O große Gnade vom Himmel hoch, ich werde es wohl jetzt tot (sein)!«

35	»Mina, Mina, ti lepa moja Mina, zdiš se mi, kot da si noseča.«	»Míne, Míne, dú scheanās main Míne, Dú kimscht miār woar, biā dú shbongrai (schwanger) bārscht (warest).«	»Minna, Minna, du meine schöne Minna, du kommst mir vor, wie (wenn) du schwanger wārst.«
	»Mati, mati, vi ljuba moja, vam se taka zdím, torej sem. Nisem prvíkrat,	»Müātr, müātr, iār liābai main, I kim ai's woar (euch vor), i pin ashó (so). I pin ās et dai earschtā wuārt (mal),	»Mutter, Mutter, ihr meine liebe, ich komme es euch (so) vor, ich bin also. Ich bin es nicht das erste Mal,
40	ampak že devetikrat.«	I pin ās schon dai naintā wuārt.«	ich bin es schon das neunte Mal.«
	»Mina, Mina, ti lepa moja Mina, kje imaš otročiče svoje?«	»Míne, Míne, dú scheanās main Míne Bu hoscht dú hin dā kindrlain dain?«	»Minna, Minna, du meine schöne Minna, wo hast du hin deine Kinderlein?«
	»Dva sem v drevesu skrila, ju z listjem in zemljo zakrila;	»Zboi hon i in a pām (Baum) wrschtekāt, Mit lāp unt eardā zūāgādekāt;	»Zwei habe ich in einem Baum versteckt, mit Laub und Erde zugedeckt;
45	druge sem v vodo vrgla.«	Dā ondrn hon i ins bosr gāpōlāt (geworfen).«	die anderen habe ich ins Wasser geworfen.«
	»Mina, Mina, ti lepa moja Mina, tak poberi svoje obleke, prej ko oče domov pride!«	»Míne, Míne, dú scheanās main Míne, Shó klaūp dú zānondr dā kloidr dain, Heant (ehe) as dār wuātr zā haūshā kimāt!«	»Minna, Minna, du meine schöne Minna, so raffe zusammen deine Kleider, ehe daß der Vater nach Hause kommt!«
	Lepa Mina gre v temen gozd.	»Dai scheanā Míne ziācht in winschtrn baut (Wald).	Die schöne Minna zieht in den finstern Wald.
50	Tam je rodila mladega sina. In prišel je ljubi njen:	Atin (darin) hot shi gāpoarn a jūngān shūn. Unt hin ischt kāmān dar liābā īr:	Darin hat sie geboren einen jungen Sohn. Und hin ist gekommen ihr Geliebter:
	»Hoj, ljubi, hoj, ljubi, ti najdražji moj, tak prinesi mi vode ali vina, če ne od žeje umrem!«	»Hoi liābr, hoi liābr, dú liābischtr main, Shó pring dú miār bosr ódr bain (Wein), Lai shischtn (sonst) pin i's wōn drūrschtā toat!«	»Hoi Geliebter, hoi Geliebter, du mein liebster, so bringe du mir Wasser oder Wein, wohl sonst bin ich es vor Durst tot!«
55	Lepi ljubi se odpravi v gostilno belo, prinese ji pučerle vina. Toda ko je k njej prišel, lepa Mina je že mrtva. V njenem naročju je našel mladega sina.	Dar scheanā liābā ziācht ins bīrtshāusch bais, Ar pringāt īr hin a pūtschāle (Fässchen) bain. Ben ar (als er) obr hin zā īr ischt kām, Dai scheanā Míne ischt schönā toat. In īr schoas hot ar wūn (gefunden) a jūngān shūn.	Der schöne Geliebte zieht ins weiße Wirtshaus, er bringt ihr hin ein Fäßchen Wein. Wenn er aber hin zu ihr ist gekommen, die schöne Minna ist schon tot. In ihrem Schoß hat er gefunden einen jungen Sohn.
60	»Hoj, oče, hoj, oče, vi ljubi moj, tak dajte me dojljli beli, dojljli beli, v šolo lepo. Izučil se bom za duhovnička. Prvo mašo, ki jo bom bral,	»Hoi wuātr, hoi wuātr, iār liābr main, Shó gābāt mi hin an dā shāgā (Amme) bais, An dā shāgā bais, in dā schūlā schean. I brt ās learn (lernen) a priāschtarle. Dai earschtā meschā i lēshān brt,	»Hoi Vater, hoi Vater, ihr mein lieber, so gebt mich hin zur weißen Amme, zur weißen Amme, in die Schule schön. Ich werde es lernen ein Priester (zu sein). Die erste Messe, (die) ich lesen werde,
65	bral bom za očeta svojega. Drugo mašo, ki jo bom bral, bral bom za mater svojo. Tretjo mašo, ki jo bom bral, bral bom za vse prijatelje.	I brt shā lēshān wrn (für den) wuātr (Vater) main, Dai zboitā meschā i lēshān brt, I brt shā lēshān wr dā müātr main. Dai dritā meschā i lēshān brt, I brt shā lēshān wr dai gonzā wraintschoft.	ich werde sie lesen für meinen Vater, die zweite Messe, (die) ich lesen werde, ich werde sie lesen für meine Mutter. Die dritte Messe, (die) ich lesen werde, ich werde sie lesen für die ganze Freundschaft.
70	Le za svojo staro mater nobene, ker je moja mater zdoma spodila.«	Lai (nur) wr main uānā (Großmutter) koinai et, Lai bail shi main müātr wōn haūshā 't gājoit (gejagt).«	Wohl für meine Großmutter keine nicht, wohl weil sie meine Mutter aus dem Hause hat gejagt.«

(Vsak verz se ponovi.)

Perz v Svetlem Potoku.

80a. O zeleni lipi

Wòn dar griən lintn

Von der grünen Linde

1	Kako zgodaj vstane lepa deklica. Gre ven pod zeleno lipo. Počeše se, si pokrtači lase. Tam zgoraj poje lepa ptica:	<i>Biə wriə ischt aif dos scheanə diərndle.</i> <i>Shi ziəchət aüsn (hinaus) üntr dai griənə lintn.</i> <i>Shi kompət (kämmt) shi, shi schträlət shi.</i> <i>Atôbm (droben) do shingət a scheandr wêgl (Vogel);</i>	Wie früh ist auf das schöne Dirndlein. Sie zieht hinaus unter die grüne Linde. Sie kämmt sich, sie strahlt sich. Oben da singt ein schöner Vogel:
5	»Le češi se, le krtači si lase, lepa deklica, ti boš lepa nevesta, lepa nevesta, mrtva nevesta!« Gre notri k materi: »O, mati, mati, ljuba mati,	<i>»Lai komp di, lai schträl di, scheanəs diərndle,</i> <i>Dú brscht shainən (wirst sein) a scheanai praüt,</i> <i>A scheanai praüt, a toadisich praüt (eine todte Braut)!«</i> <i>Shi ziəchət inin (hinein) zə dr müətr:</i> <i>»O müətr, müətr, liəbai müətr,</i>	»Nur kämme dich, nur strähle dich, schönes Dirndlein, du wirst sein eine schöne Braut, eine schöne Braut, eine Todesbraut!« Sie zieht hinein zu der Mutter: »O Mutter, Mutter, liebe Mutter,
10	kako strašno mi je slabo!« »O, hčerka, o, hčerka, ti ljuba hčerka, tak pojdi ven v shrambo, tam so še trije hlebci kruha, tak poskusi od vsakega hlebca malo,	<i>Biə's miər lai waitlain huərtə (sehr hart) ischt!«</i> <i>»O tóchtr, o tóchtr, dú liəbai tóchtr,</i> <i>Shó ziəch dú aüsn in də komrə,</i> <i>Awoar hent nóch drai loibə proat (Laibe Brot),</i> <i>Shó kóscht wón jédn loib a beank (wenig),</i>	wie es mir wohl schrecklich elend ist!« »O Tochter, o Tochter, du liebe Tochter, so zieh du hinaus in die Kammer, draußen sind noch drei Laib Brot, so koste von jedem Laib ein wenig,
15	bolje ti, hčerka, bo.« »O, mati, o, mati, ljuba mati, nič mi bolje ne bo.« »Hčerka, hčerka, ti ljuba hčerka, pojdi ven v vinko klet,	<i>Es brt diər, tóchtr, pesr (besser) shain.«</i> <i>»O müətr, o müətr, liəbai müətr,</i> <i>'S bil (es will) miər nisch pesr shain.«</i> <i>»Tóchtr, tóchtr, dú liəbai tóchtr,</i> <i>Shó ziəch dú aüsn in bainkaudr (Weinkeller),</i>	es wird dir, Tochter, besser sein.« »O Mutter, o Mutter, liebe Mutter, es will mir nichts besser sein.« »Tochter, Tochter, du liebe Tochter, so zieh du hinaus in den Weinkeller,
20	tam so trije sodi vina, poskusi iz vsakega soda malo, bolje ti, hčerka, bo.« »O, mati, o, mati, ljuba mati, nič mi bolje ne bo.«	<i>Awoar hent drai wasr bain (Fässer Wein).</i> <i>Kóschtü wón jédn wosə (Fasse) a beank,</i> <i>Es brt diər, tóchtr, pesr shain.«</i> <i>»O müətr, o müətr, liəbai müətr,</i> <i>'S bil miər nisch pesr shain.«</i>	draußen sind drei Fässer Wein. Koste du von jedem Fasse ein wenig, es wird dir, Tochter, besser sein.« »O Mutter, o Mutter, liebe Mutter, es will mir nichts besser sein.«
25	»Hčerka, hčerka, ti ljuba hčerka, tak pojdi gor v gornjo kamro, leži na svojo posteljo belo, prižgi si šest sveč svetlih, k vzglavju dve, k nogam dve,	<i>»Tóchtr, tóchtr, dú liəbai tóchtr,</i> <i>Shó ziəch dú aühin (hinauf) in də hoachə komrə,</i> <i>Leg di aühin aif dain petle bais (weißes Bett),</i> <i>Shó zint diər uən sheksch (sechs) kérzn gəliəcht,</i> <i>Zə kópfə zbeanə (zwei), zə wiəsn (Füßen) zbeanə,</i>	»Tochter, Tochter, du liebe Tochter, so ziehe du hinauf in die hohe Kammer, lege dich hinauf auf dein weißes Bett, so zünde dir an sechs gelichlte Kerzen, zum Kopfe zwei, zu den Füßen zwei,
30	na vsako stran še eno.« Prišel je ženin. Lepo goslajo lepi goslački,	<i>An jêdr shaitn oinai â (auch eine).«</i> <i>Hin ischt kām dar praitigom.</i> <i>Schean gaignt də scheanən gaigarlain,</i>	an jeder Seite eine auch.« Hin ist gekommen der Bräutigam. Schön geigen die schönen Geiger,

tam gori poje lepa ptica:	<i>Drôbm do shingət dar scheanə wêgl</i> (Vogel);	droben da singt der schöne Vogel:
»Le goslajte, le goslajte, vi goslački,	<i>»Lai gaigət, lai gaigət, iər gaigarlain,</i>	»Nur geiget, nur geiget, ihr Geiger,
35 imeli boste lepo nevesto,	<i>Iər brt hûbm</i> (haben) <i>a scheanai praüt,</i>	ihr werdet haben eine schöne Braut,
lepo nevesto, mrtvo nevesto!«	<i>A scheanai praüt, a toadisich praüt!</i> «	eine schöne Braut, eine Todesbraut!«
Razsrdi se ženin,	<i>Drzîrn</i> (erzürnen) <i>túət shi dar praitigom,</i>	Erzürnen tut sich der Bräutigam,
ustreli lepo ptico:	<i>Ar schiəsət uhar</i> (herab) <i>dan scheanen wêgl:</i>	er schießt herab den schönen Vogel:
»Ptički bi morali peti druge stvari.«	<i>»Də wêgle shóltn shingn ondrə dingr.</i>	»Die Vöglein sollten singen andere Dinge.«
40 Pelje jih notri k rdeči okrogli mizi,	<i>Ar wiərət</i> (führt) <i>shə inin zan roatschaiblain</i> (rothen, runden) <i>tischə;</i>	Er führt sie hinein zum roten runden Tisch;
nekaj časa čaka:	<i>Ar buərtət</i> (wartet) <i>lai a kloinai bailə:</i>	er wartet wohl eine kleine Weile:
»Kje je moja lepa nevesta?«	<i>»Bu ischt hin main scheanai praüt?«</i>	»Wo ist hin meine schöne Braut?«
»Tvoja lepa nevesta je pri hladni vodi.«	<i>»Dain scheanai praüt ischt um kiələs bosr</i> (Wasser).«	»Deine schöne Braut ist um kühles Wasser.«
Spet nekaj časa čaka.	<i>Ar buərtət bídr a kloinai bailə.</i>	Er wartet wieder eine kleine Weile.
45 »Tvoja lepa nevesta je v gornji kamri.«	<i>»Dain scheanai praüt ischt in an hoachn komrə.«</i>	»Deine schöne Braut ist in der hohen Kammer.«
Gre v gornjo kamro,	<i>Ar ziəchət aúhin in dai hoachə komrə,</i>	Er zieht hinauf in die hohe Kammer,
njegova lepa nevesta, ta je že mrtva.	<i>Shain scheanai praüt, dai ischt schön toat.</i>	seine schöne Braut, die ist schon tot.
Pade čez svojo lepo nevesto.	<i>Ar wolət</i> (fallt) <i>hin íbr shain scheanə praüt.</i>	Er fällt hin über seine schöne Braut.
V trenutku sta bili dve trupli.	<i>'S bārònt in oindr núə</i> (in einem Nu) <i>zboi laichn.</i>	Es waren in einem Nu zwei Leichen.
50 Pokopljejo ju pri cerkvi beli,	<i>Shai pəgrúbənt</i> (begraben) <i>shə hin zan kírchlain bais,</i>	Sie begraben sie hin zum weißen Kirchlein,
na vsaki strani pokopljejo enega.	<i>An jêdr shain pəgrúbənt shai oins.</i>	an jeder Seite begraben sie eins.
Iz njega je zrasla rdeča roža,	<i>Aús imon</i> (ihm) <i>ischt gəbokschən a roatai roashə,</i>	Aus ihm ist gewachsen eine rote Blume,
iz nje je zrasla rumena roža.	<i>Aús ír ischt gəbokschən a gálai roashə</i> (gelbe Rose).	aus ihr ist gewachsen eine gelbe Blume.
Zrasteta vse do vrha cerkvice.	<i>Shai bokschənt an kírchlain ans oart</i> (Ende).	Sie wachsen an die Spitze der Kirche.
55 Ko do vrha cerkvice zrasteta,	<i>Bíə shai an kírchlain ans oart hent,</i>	Wie sie an der Spitze der Kirche sind,
druga drugo objameta	<i>Hont shai shi inanondr gəwosət</i> (umfasst),	haben sie sich ineinander gefaßt,
kot dva lepa zaljubljenca.	<i>Bíə zboi scheanai liəbai túənt.</i>	wie zwei schöne Geliebte tun.
To sta v nebesih ženin in nevesta.	<i>Dos hent</i> (sind) <i>im himl zboi praütlaítə.</i>	Das sind im Himmel zwei Brautleute.

81. Ogleno črn kos
Dai kôlshbuarza ompschl
Die kohlschwarze Amsel

1	Prav tam je lepa ravan. Na sredi je leščevje, polno je ptičic. Na sredi sedi ogleno črn kos.	<i>Ból dōrt do schteat schean êbmdər pōdn.</i> <i>In dər mitn do schteat a hêshlschtaüdə</i> (Haselstaude), <i>Shi ischt əs êbm wōlə</i> (voll) <i>wégəlain.</i> <i>In dar mitn shizət kôlshbuarzai ompschl.</i>	Wohl dort da steht ein schön ebener Boden. In der Mitte da steht eine Haselstaude, sie ist voller Vöglein. In der Mitte sitzt die kohlschwarze Amsel.
5	Poje in žvižga tako lepo. In mimo pride stari mož: »Zakaj poješ in žvižgaš tako lepo?« »Zakaj si ne bi lepo pel, za menoj so tri dežele,	<i>Shi shingət unt pfaiḡət aus</i> (alles) <i>shō</i> <i>scheanə.</i> <i>Und wîr</i> (vorüber) <i>do zīəchət an autr</i> (alter) <i>mon:</i> <i>»Bai</i> (warum) <i>shingəscht unt pfaiḡəscht dū</i> <i>aus shō schean?«</i> <i>»Bai shol i's miər et</i> (nicht) <i>scheanə</i> <i>shingən,</i> <i>I hon əs hintr miər drai lantər</i> (Länder).	Sie singt und pfeift als so schön. Und vorüber da zieht ein alter Mann: »Warum singst und pfeifst du als so schön?« »Warum soll ich es mir nicht schön singen, ich habe hinter mir drei Länder,
10	v vsaki deželi imam eno ljubico lepo, vsaka ljubica ima enega mladega sina. In ko sinovi odrastejo, dal jih bom v šolo belo. Postali bodo trije šolarčki,	<i>In an jēdn lontə hon i a liəbai schean,</i> <i>A jēdrai liəbai hot a jūngən shūn.</i> <i>Unt biə də shīnə</i> (Söhne) <i>aufboksčən brnt,</i> <i>I brt shə gābm in də schüələə bais.</i> <i>Shai brnt əs shainən</i> (sein) <i>drai</i> <i>schüəlarlain</i> (Schüler),	in jedem Lande habe ich eine Geliebte schön, eine jede Geliebte hat einen jungen Sohn. Und ,wenn die Söhne aufwachsen werden, ich werde sie geben in die weiße Schule. Sie werden sein drei Schüler,
15	trije šolarčki, trije študentki mladi. Prvo mašo, ki jo bodo brali, brali bodo za očeta svojega. Drugo mašo, ki jo bodo brali, brali bodo za mater svojo.	<i>Drai schüəlarlain, drai shtodentlain jūnk.</i> <i>Dai earschtə meschə shai lēshn brnt,</i> <i>Shai brnt shə lēshn wrn wuətr</i> (für den Vater) <i>îr.</i> <i>Dai zboitə meschə shai lēshn brnt,</i> <i>Shai brnt shə lēshn wr də müətr îr.</i>	drei Schüler, drei Studenten jung. Die erste Messe, (die) sie lesen werden, sie werden sie lesen für ihren Vater. Die zweite Messe, (die) sie lesen werden, sie werden sie lesen für ihre Mutter.
20	Tretjo mašo, ki jo bodo brali, brali bodo za vse prijatelje.«	<i>Dai dritə meschə shai lēshn brnt,</i> <i>Shai brnt shə lēshn wr dai gonzə</i> <i>wraintschoft.«</i>	Die dritte Messe, (die) sie lesen werden, sie werden sie lesen für die ganze Freundschaft.«

(Vsak verz se ponovi.)

Perz v Svetlem Potoku.

82. Lovčeva pesmica
A Jâgrliadle
Das Jägerliedchen

1	Jager gre na jago tri četrt ure pred dnevom. In sreča ga deklica, v žamet in taft je oblečena.	<i>Es geat a jâgr bôl jûgân</i> <i>Drai wiärtlschtündn woarn tûgâ</i> (vor Tage). <i>Ûnt imon pægêgnât a diârndle,</i> <i>Mit shomât</i> (Sammt) <i>ûnt tofât</i> (Taft) <i>is'</i> <i>uângäkloidât</i>	Es geht ein Jäger wohl jagen drei Viertelstund' vor Tage. Und ihm begegnet ein Mädchen, mit Samt und Taft ist es angekleidet.
5	Jager jo vpraša, če bi mu pomagala jagat jelena ali srno v temnem zelenem gozdu. Deklica mu brž odgovori:	<i>Dær jâgr tûât as wrûgân</i> (fragen), <i>Bil's imon haufân</i> (helfen) <i>jûgân</i> <i>A hîris ôdr a reach</i> <i>In winschtrn griânân baut</i> (Wald). <i>Dos diârndle tûât mon</i> (ihm) <i>glai shûgân:</i>	Der Jäger tut es fragen, will es ihm helfen jagen einen Hirsch oder ein Reh im finsternen grünen Wald. Das Mädchen tut ihm gleich sagen:
10	»Jenov jagati ne znam; lepemu jagru se ne odrečem!« Čez pas jo objame in jo nese v svojo kočo. Spita skupaj celo noč	<i>»Hîrisâ jûgen kon i's ete</i> (nicht); <i>Dan hîbschân jâgr wrshûg i's</i> (versag' ich's) <i>ete.</i> « <i>Ar nâmôt shâ îbr dâ mitâ</i> <i>Ûnt trûgât shâ in shain shlûfhîta.</i> <i>Shai shlûfânt painondr dai gonzâ nocht</i>	»Hirsche jagen kann ich es nicht; dem hübschen Jäger versage ich es nicht!« Er nimmt sie über die Mitte und trägt sie in seine Schlafhütte. Sie schlafen beieinander die ganze Nacht
15	vse do belega dne. Deklica reče tako: »Vstani, vstani, ti leni jager, jeleni ti že gredo naproti, in jaz sem še devica.«	<i>Pis aûf dan helgêliachtân tok.</i> <i>Dos diârndle shûgât ashô:</i> <i>»Schtea aûf, schtea aûf, dû wauldr</i> (fauler) <i>jâgr,</i> <i>Dâ hîrisâ geant dær schôn entgêgn,</i> <i>Ûnt jûnkrwâ pin i's nôch.</i> «	bis auf den hellichten Tag. Das Mädchen sagt also: »Steh auf, steh auf, du fauler Jäger, die Hirsche gehen dir schon entgegen, und Jungfrau bin ich es noch.«
20	Razjezi se jager, deklico hoče ustreliti. Deklica ga lepo prosi, naj ji življenje še podari prav v temnem zelenem gozdu.	<i>Zîrn</i> (zürnen) <i>tûât shi dær jâgr,</i> <i>Ar bil dos diârndle drschîasn.</i> <i>'S diârndle tûât'n schean pâtân</i> (bitten), <i>Ar shôl mon</i> (ihm) <i>dos lâbm nôch schenkân</i> <i>Bôl in winschtrn griânân baudâ.</i>	Erzürnen tut sich der Jäger, er will das Mädchen erschießen. Das Mädchen tut ihn schön bitten, er soll ihm das Leben noch schenken wohl im finstern grünen Walde.
25	Jager si premisli, življenje ji bo še podaril.	<i>Dær jâgr, dar tûât shi nochdenkân,</i> <i>Ar bil mon's lâbm nôch schenkân.</i>	Der Jäger, der tut nachdenken, er will ihm das Leben noch schenken.

Perz v Kumrovi vasi.

83. O moj fantič O main schozl O mein Schätzel

1	Ko zjutraj zgodaj vstanem, stopim ven na prag. V daljavi vidim fantiča stati z zelenim pušeljcem.	<i>Ben i schmoarónsch</i> (des Morgens) <i>wriə</i> <i>aúfschtean</i> , <i>Trit i aúsn af main tír</i> (vor die Thür). <i>Wón baitn</i> (weiten) <i>shích i's schozl schtean</i> <i>Mit a griənən peschlain</i> (Strauß).	Wenn ich morgens früh aufsteh, tret ich heraus vor meine Tür. Von weitem seh ich's Schätzel stehn mit einem grünen Sträußlein.
5	»Preljubi fantič, ne zapusti me, to te prosim iz srca! Lepa nisem, bogata tudi ne, to moraš sam vedeti. Ljudje nimajo prav, veliko govore.	» <i>Scheanschtr schoz</i> , <i>wrluəs mi et</i> (verlass mich nicht), <i>Dos pít i dí wón harzn!</i> <i>Schean pin i et, raich a net</i> , <i>Dos múəschd dú shaubəschd besn</i> (selbst wissen). <i>Də laitə hent wausch</i> (falsch), <i>shai rədənt</i> <i>wíl</i> .	»Schönster Schatz, verlaß mich nicht, Das bitte ich dich von Herzen! Schön bin ich nicht, reich auch nicht, das mußst du selbst wissen. Die Leute sind falsch, sie reden viel.
10	Če vse to verjameš, pač ne prideva skupaj!«	<i>Ben dú dos aus</i> (alles) <i>glábəschd</i> , <i>Shó kám br et zənondr</i> (kommen wir nicht zusammen)!«	Wenn du das alles glaubst, so kommen wir nicht zueinander!«

Perz v Svetlem Potoku.

84. Ljubezenske pesmice Liebesliedchen

1.	Eno pesmico bom zapela, vsaka deklica se bo žalostila. Ljubi moj pob, nimam miru!	<i>A liədle bil i shingən</i> , <i>Jédrai diərn brt shi grím</i> (grämen). <i>Liəbr main püə</i> , <i>I hon koin rüə</i> .	Ein Liedchen will ich singen, jedes Mädchen wird sich grämen. Mein lieber Bub, ich hab keine Ruh!
2.	Komaj imam osemnajst let, moj pob mi ne da miru. Ljubi moj pob, kaj miru ne daš?	<i>Kám</i> (kaum) <i>pin i ochzən juər</i> , <i>Main püə gait mr</i> (gibt mir) <i>koin rüə</i> . <i>Liəbr main püə</i> , <i>Buəs</i> (was) <i>gaischt koin rüə?</i>	Kaum bin ich alt achtzehn Jahr, mein Bub gibt mir keine Ruh. Mein lieber Bub, was gibst du keine Ruh?
3.	Pobe je težko ljubiti, ker deklice le žalostijo. Vse do groba ni miru.	<i>Püəbm hent huərtə</i> (sind hart) <i>zə liəbm</i> , <i>Bail shai lai diərnlain pətriəbmt</i> (betrüben). <i>Pis ins grop</i> <i>Ischt koin rüə</i> .	Buben sind schwer zu lieben, weil sie nur Mädchen betrüben. Bis ins Grab, ist keine Ruh.

4. Prvi bi bil prstanček,	<i>Dos earschtə bâr (wäre) a rincəlain,</i>	Das Erste wäre ein Ringlein
drugi bi bil robček.	<i>Dos zboitə bâr a hídrlain (Tuch).</i>	Das Zweite wäre ein Tuch.
Pob, zbogom,	<i>Púə lebe ból,</i>	Bub leb wohl,
ne pozabi me!	<i>Wrgis mi et!</i>	vergiß mich nich.

Schröer, 424.

V prvi in drugi vrstici četrte kitice so mišljena običajna poročna darila.

85.

1 »Moja lica so rožnato rdeča, jaz ljubim te do smrti.	» <i>Mainə bangəlain hent (sind) roashəroat,</i> <i>Ich liəb dich pis in dən toat.</i>	»Meine Wangen sind rosenrot, ich lieb dich bis in den Tod.
Moji zobki so beli kot kost, ljubim samo tebe.	<i>Mainə zendəlain hent bais biə poin (Bein),</i> <i>Liəb ich dich gonz aloin.</i>	Meine Zähnen sind weiß wie Bein, lieb ich dich ganz allein.
5 Moje očke so ogleno črne, ljubim te, moj tisočkratni zaklad.	<i>Mainə ágəlain hent kólshbuərz,</i> <i>Ich liəb dich main taúshntschoz.</i>	Meine Äuglein sind kohl schwarz, ich lieb dich mein Tausendschatz.
Spiš mar ali bediš?«	<i>Shlúfəschd tú ódr bochəschd tú?«</i>	Schlafst oder wachst du?«
»Ne spim, sem že bolan, ne bom več dolgo živel.	» <i>Ich shlúf et (nicht), ich pin schön kronk,</i> <i>Ich brt et lábm (leben) lonk.</i>	»Ich schlaf nicht, ich bin schon krank, ich werd nicht lang leben.
10 Brž mi duhovnika pošlji, potem mi bolje bo.	<i>Schik əs miər an priəschtar gəshbint,</i> <i>Lai brt ich pesr shain.</i>	Schick mir einen Priester geschwind, wohl werd ich besser sein.
Grob je že izkopan, že sem vanj pogledal,	<i>Dos grop ischt schon aúsgəhəut,</i> <i>Hob schon hinain gəschəut;</i>	Das Grab ist schon ausgehauen, hab schon hinein geschaut,
tam leži velik kamen,	<i>Draín lígət oin groasr schtoin,</i>	darin liegt ein großer Stein
15 na njem mora pisati, da si midva ljuba sva!«	<i>Draúf múəs geschríbm shain,</i> <i>Das biər zboi liəbai shain!«</i>	darauf muß geschrieben sein, daß wir zwei Geliebte sind!«

Schröer, 424 in naslednja.

86.

1 Tam je en lep vrt z rožami posejan.	<i>Dórt schteanót oin scheandr guərtə</i> <i>Mit roashn uəngəshân (angesät).</i>	Dort steht ein schöner Garten mit Rosen angesät.
Po njem špencira ena deklica. K njej pride ljubi,	<i>Atinə schpozírt oin júnkwrá.</i> <i>Zə ír kámót dar liəbə,</i>	Darinnen spaziert eine Jungfrau. Zu ihr kommt der Geliebte,
5 ljubi, njen edini. Podari mu pušeljč iz čistega rožmarina.	<i>Dar liəbə, dar oinzigə.</i> <i>Shi roichət imon a peschle (Sträußchen)</i> <i>Wón roinschtən roshmarin.</i>	der Geliebte, der einzige. Sie reicht ihm ein Sträußlein von reinstem Rosmarin.
On ga je samo pogledal, v roke ga je vzel:	<i>Ar tet's alai (nur) uənschâgn,</i> <i>In də hentə námót ar's;</i>	Er tät es gleichwohl anschauen, in die Hände nimmt er es:
10 »Imam tudi eno lepotico, eno ljubo v belem Karlovcu!«	» <i>I hon ə a scheanai, a liəbai,</i> <i>In baisar (weißer) Karlstadt.«</i>	»Ich habe auch eine Schöne, eine Geliebte in der weißen Karlstadt!«
»Aj, ljubi, kdaj prideš spet	» <i>Ai liəbr, ben kiməschd tú bídr</i>	»Ei Geliebter, wann kommst du wieder,

in da me boš vzel?«	<i>Únt as (dass) dú mi brscht nâm (wirst nehmen)?«</i>	und daß du mich wirst nehmen?«
»Tam na Metliškem,	<i>»Atídn (unten) im Mettingar pôdn,</i>	»Dort im Mettlinger Boden,
15 tam stoji lipica zelena	<i>Do schteanót a lintlain griæn.</i>	da steht eine grüne Linde,
in ko bodo veje	<i>Únt ben lai olæ eschtæ (Äste)</i>	und wenn alle die Äste
druga drugo dosegle,	<i>Zænondr roichn brnt,</i>	zueinander reichen werden,
tedaj spet pridem	<i>Dan do kim i bídr,</i>	dann da komme ich wieder
in te bom vzel.	<i>Únt as i di brt nâm.</i>	und daß ich dich werde nehmen.
20 Imam tudi eno lepoticó, eno ljubo	<i>I hon á a scheanai, a liæbai,</i>	Ich habe auch eine Schöne, eine Geliebte
pri belem Karlovcu,	<i>Pai dar baisn Karlstadt.</i>	bei der weißen Karlstadt,
ki mi je veliko ljubša	<i>Dai ischt miær jo wil liæbr,</i>	die ist mir ja viel lieber
kot srebro in zlato!«	<i>Dan shilbr únt dos gólt.«</i>	als Silber und das Gold!«

Schröer, 424 in naslednji fragment.

87.

1 Srcece, spremeni se,	<i>Harzle kear di (änd're dich),</i>	Herzlein ändre dich,
bolečina, razbij se,	<i>Loit (Leid) zrprich di.</i>	Leid zerbrich dich,
ljubi, sporoči le,	<i>Liæbai lai mâr (melde) di,</i>	Liebste melde dich nur,
kje si.	<i>Bo dú pischt.</i>	wo du bist.
5 Če še naprej	<i>Ben i a würt (fort),</i>	Wenn ich auch weiterhin
tako dolgo živela bom,	<i>Shó longæ lábait (lebte)</i>	so lange lebe,
dokler ne umrem,	<i>Pis i schtârbait.</i>	bis ich stürbe,
kam šla bom,	<i>Bo gean i otr hin,</i>	wo geh ich aber hin,
ko umrem?	<i>Ben i toat pin?</i>	wenn ich tot bin?

Tomitsch v Mavrlenu.

88. Vrelec mladosti Jungbrunnen

In main dan wuə - trsch gu-də-huær - tn, Do schteant drai pâmlain griæn, O - je - dæho, do schte-ant drai pâmlain griæn.

1. Na mojega očeta vrtu,	<i>In main dem wuətrsch (Vaters) gudæhuærtan (Garten),</i>	In meines Vaters Garten,
tam stoje tri drevesca zelena,	<i>Do schteant drai pâmlain (Bäumchen) griæn,</i>	da stehen drei Bäumlein grün,
ojedeho, tam stoje tri drevesca zelena.	<i>Ojedæho, do schteant drai pâmlain griæn.</i>	ojedeho, da stehn drei Bäumlein grün.

2. Prvo drevesce nosi, nosi muškate ^[216] . Ojedeho, nosi muškate.	<i>Dos earschtə pāmle trudəhūgət</i> (trägt), <i>Dos trūgət mōschkətəlain</i> (Muscaten), <i>Ojedəho, dos trūgət mōschkətəlain.</i>	Das erste Bäumlein trägt, das trägt Muskatäpfeln. Ojedeho, das trägt Muskatäpfeln.
3. Kdor bi rad muškate nabiral, ta mora zelo zgodaj vstati. Ojedeho, ta mora zelo zgodaj vstati.	<i>Lai bear də mōschkətəlain bil klaūbm,</i> <i>Dar mūəs guər wriə</i> (früh) <i>aūf shain,</i> <i>Ojedəho, dar mūəs guər wriə aūf shain.</i>	Wohl wer die Muskatäpfeln will klauben, der muß gar früh auf sein. Ojedeho, der muß gar früh auf sein.
4. Jaz in moj najdražji, bova zgodaj vstala. Ojedeho, bova zgodaj vstala.	<i>Ich unt main dar liədəhiəbə</i> (Liebste) <i>Biər babm</i> (werden) <i>wriə aūf shain.</i> <i>Ojedəho, biər babm wriə aūf shain.</i>	Ich und mein Liebster, wir werden früh auf sein. Ojedeho, wir werden früh auf sein.
5. Drugo drevesce nosi, nosi klinčke. Ojedeho, nosi klinčke.	<i>Dos zboitə pāmle trudəhūgət,</i> <i>Dos trūgət nāgəlain</i> (Nägelein), <i>Ojedəho, dos trūgət nāgəlain.</i>	Das zweite Bäumlein trägt, das trägt Nägelein. Ojedeho, das trägt Nägelein.
6. Kdor bi rad klinčke nabiral, ta mora zelo zgodaj vstati. Ojedeho, mora zelo zgodaj vstati.	<i>Lai bear də nāgəlain bil prachən</i> (brechen), <i>Dar mūəs guər wriə aūf shain,</i> <i>Ojedəho, dar mūəs guər wriə aūf shain.</i>	Wohl wer die Nägelein will brechen, der muß gar früh auf sein. Ojedeho, der muß gar früh auf sein.
7. Jaz in moj najdražji, bova zgodaj vstala. Ojedeho, bova zgodaj vstala.	<i>Ich unt main dar liədəhiəbə,</i> <i>Biər babm wriə aūf shain,</i> <i>Ojedəho, biər babm wriə aūf shain.</i>	Ich und mein Liebster, wir werden früh auf sein. Ojedeho, wir werden früh auf sein.
8. Tretje drevesce nosi, nosi spominčice. Ojedeho, nosi spominčice.	<i>Dos dritə pāmle trudəhūgət,</i> <i>Dos trūgət wrgisnichtmain,</i> <i>Ojedəho, dos trūgət wrgisnichtmain.</i>	Das dritte Bäumlein trägt das trägt Vergißnichtmein. Ojedeho, das trägt Vergißnichtmein.
9. Kdor spominčice hoče trgati, ta mora zelo zgodaj vstati. Ojedeho, ta mora zelo zgodaj vstati.	<i>Lai bear dos wrgismainnicht bil prachən,</i> <i>Dar mūəs guər wriə</i> (früh) <i>aūf shain,</i> <i>Ojedəho, dar mūəs guər wriə aūf shain.</i>	Wohl wer das Vergißnichtmein will brechen, der muß gar früh auf sein. Ojedeho, der muß gar früh auf sein.
10. Jaz in moj najdražji, bova zgodaj vstala. Ojedeho, bova zgodaj vstala.	<i>Ich unt main dar liədəhiəbə,</i> <i>Biər babm</i> (werden) <i>wriə aūf shain.</i> <i>Ojedəho, biər babm wriə aūf shain.</i>	Ich und mein Liebster, wir werden früh auf sein. Ojedeho, wir werden früh auf sein.
11. Na vrtu mojega očeta, tam stoji vinska klet. Ojedeho, tam stoji vinska klet.	<i>In main dan wuətrsch gudəhuərtən,</i> <i>Do schteat a bainkaudr</i> (Weinkeller), <i>Ojedəho, do schteat a kainkaudr.</i>	In meines Vaters Garten, da steht ein Weinkeller. Ojedeho, da steht ein Weinkeller.
12. In v kleti stojijo, tam stojijo trije sodi vina. Ojedeho, tam stojijo trije sodi vina.	<i>Und in dan kaudr schteadəheanənt,</i> <i>Do schteant drai wasr bain</i> (Fässer Wein), <i>Ojedəho, do schteant drai wasr bain.</i>	Und in dem Keller stehen, da stehen drei Fässer Wein. Ojedeho, da stehen drei Fässer Wein.
13. Kdor vino hoče piti, ta mora zelo zgodaj vstati. Ojedeho, ta mora zelo zgodaj vstati.	<i>Lai bear dan bain bil trinkən,</i> <i>Dar mūəs guər wriə</i> (früh) <i>aūf shain,</i> <i>Ojedəho, dar mūəs guər wriə aūf shain.</i>	Wohl wer den Wein will trinken, der muß gar früh auf sein. Ojedeho, der muß gar früh auf sein.
14. Jaz in moj najdražji, bova zgodaj vstala. Ojedeho, bova zgodaj vstala.	<i>Ich unt main dar liədəhiəbə,</i> <i>Biər babm</i> (werden) <i>wriə aūf shain.</i> <i>Ojedəho, biər babm wriə aūf shain.</i>	Ich und mein Liebster, wir werden früh auf sein. Ojedeho, wir werden früh auf sein.
15. Na vrtu mojega očeta,	<i>In main dan wuətrsch gudəhuərtən,</i>	In meines Vaters Garten,

[216] Muškata jabolka, sorta jabolk z okusom po muškatenem oreščku (Tschinkel 1976: 72). Op. ur.

tam stoji kašča nova.	<i>Do schteat a koschtə nai</i> (Kasten neu),	da steht ein Kasten neu.
Ojedeho, tam stoji kašča nova.	<i>Ojedəho, do schteat a koschtə nai.</i>	Ojedeho, da steht ein Kasten neu.
16. In v novi kašči,	<i>Ūnt in dan naiən kodəhoschtən,</i>	Und in dem neuen Kasten,
tam je zlata skrinja.	<i>Do ischt a güldaindr schrain,</i>	da ist ein goldener Schrein.
Ojedeho, tam je zlata skrinja.	<i>Ojedəho, do ischt a güldaindr schrain.</i>	Ojedeho, da ist ein goldener Schrein.
17. Notri v zlati skrinji,	<i>Atin dan güldain schraidəhainə,</i>	Drin in dem goldenen Schrein,
tam sta njegovo in moje srce.	<i>Do ischt shain harzle ūnt dos main,</i>	da ist sein Herzlein und das meine.
Ojedeho, tam sta njegovo in moje srce.	<i>Ojedəho, do ischt shain harzle ūnt dos main.</i>	Ojedeho, da ist sein Herzlein und das meine.
18. Kdor srčee hoče imeti,	<i>Lai bear dos harzle bil hudəhūbm</i> (haben),	Wohl wer das Herzlein will haben,
ta mora zelo zgodaj vstati.	<i>Dar miəs guər wriə</i> (früh) <i>auf shain,</i>	der muß gar früh auf sein.
Ojedeho, ta mora zelo zgodaj vstati.	<i>Ojedəho, dar miəs guər wriə auf shain.</i>	Ojedeho, der muß gar früh auf sein.
19. Jaz in moj najdražji,	<i>Ich ūnt main dar liədəhiəbə,</i>	Ich und mein Liebster,
bova zgodaj vstala.	<i>Biər babm</i> (werden) <i>wriə auf shain.</i>	wir werden früh auf sein.
Ojedeho, bova zgodaj vstala.	<i>Ojedəho, biər babm wriə auf shain.</i>	Ojedeho, wir werden früh auf sein.
20. Na vrtu mojega očeta,	<i>In main dan wuətrsch gudəhuərtən,</i>	In meines Vaters Garten,
tam teče vodnjaček hladen.	<i>Do schmaist</i> (fließt) <i>a prinle kiəl,</i>	da fließt ein Brunnlein kühl.
Ojedeho, tam teče vodnjaček hladen.	<i>Ojedəho, do schmaist a prinle kiəl.</i>	Ojedeho, da fließt ein Brunnlein kühl.
21. Kdor bo iz vodnjačka pil,	<i>Bear aüs dan prinlain bil tridəhinkən</i> (trinken),	Wer aus dem Brunnlein will trinken,
bo mlad in nikdar star.	<i>Brt</i> (wird) <i>jünk, ūnt nimər aut</i> (alt),	wird jung und nimmer all.
Ojedeho, bo mlad in nikdar star.	<i>Ojedəho, brt jünk ūnt nimər aut.</i>	Ojedeho, wird jung und nimmer all.
22. Jaz in moj najdražji,	<i>Ich ūnt main dar liədəhiəbə,</i>	Ich und mein Liebster,
bova zgodaj vstala.	<i>Biər babm</i> (werden) <i>wriə auf shain.</i>	wir werden früh auf sein.
Ojedeho, bova zgodaj vstala.	<i>Ojedəho, biər babm wriə auf shain.</i>	Ojedeho, wir werden früh auf sein.
23. Bova iz vodnjačka pila,	<i>Babm</i> (werden) <i>aüs dan prinlain tridəhinkən,</i>	Werden aus dem Brunnlein trlnken,
bova mlada in nikdar stara.	<i>Babm jünk ūnt nimər aut,</i>	werden jung und nimmer alt.
Ojedeho, mlada in nikdar stara.	<i>Ojedəho, babm jünk ūnt nimər aut.</i>	Ojedeho, werden jung und nimmer alt.
24. Na drugi strani Save	<i>An êndr shaitn Shadəhəgən</i> (jenseits der Save),	Auf Jener Seite der Save
tam veje hladen veter.	<i>Do wanlt</i> (weht) <i>kiəlr bint,</i>	da weht ein kühler Wind.
Ojedeho, tam veje hladen veter.	<i>Ojedəho, do wanlt a kiəlr bint.</i>	Ojedeho, da weht ein kühler Wind.
25. Zaneso skupaj dva zaljubljenca,	<i>Ar wanlt zənondr zboi liədəhiəbai,</i>	Er weht zueinander zwei Liebste,
ki rada bi skupaj bila.	<i>Bêlə</i> (welche) <i>painondr beln</i> (wollen) <i>shain,</i>	welche beinander wollen sein.
Ojedeho, ki rada bi skupaj bila.	<i>Ojedəho, bêlə painondr beln shain.</i>	Ojedeho, welche beinander wollen sein.
26. Jaz in moj najdražji,	<i>Ich ūnt main dar liədəhiəbə,</i>	Ich und mein Liebster,
bi rada skupaj bila.	<i>Biər beln painondr shain,</i>	Wir wollen beieinander sein.
Ojedeho, bi rada skupaj bila.	<i>Ojedəho, biər beln painondr shain.</i>	Ojedeho, wir wollen beieinander sein.

Perz v Svetlem Potoku.

Druga različica, ki jo je zapisal **Tomitsch** v Gornjem Mozlju, obsega kitice 1–7, nato pa kot sklepno kitico: *Dar dritə trügət wríd* (mir) *unt ainikait. Nar ich ūnt main dar liəbə, Biər hūbm jo wríd ūnt ainikait.* [= Tretje nosi mir in enotnost. Jaz in moj ljubim, midva imava mir in enotnost.] – V sklepu prve vrstice v vsaki kitici je kot mašilo vrinjena besedica *dəh*.

89. Rekrutova pesem

Recrútnliat

Rekrutenlied

1. Rože, ki cveto na vrtu, soldati marširajo na vojsko. In ko so na bojišče prišli, pomislijo precej na dom.	<i>Də roashn, diə plianənt</i> (blühen) <i>in guərtn</i> (Garten), <i>Sölduətən marschiərənt ins hēr.</i> <i>Ūnd biə shai ins waut</i> (Feld) <i>hent</i> (sind) <i>gəkomən,</i> <i>Shai denkənt glaiç bīdr zərik.</i>	Die Rosen, die blühen im Garten, Soldaten marschieren ins Heer. Und wie sie ins Feld sind gekommen, sie denken gleich wieder zurück.
2. In ko so se vrnili, mala deklica na vratih stoji: »Bogdaj, Bogdaj, lepotica, od srca všeč si mi!«	<i>Ūnd biə shai zərik hent gəkomən,</i> <i>Kloins medichle schteat af dər tīr:</i> <i>»Griəs gót, griəs gót, dú wainai</i> (feine), <i>Wōn harzən gəwoləschd dú miər!</i> «	Und wie sie zurück sind gekommen, kleins Mädchen steht auf der Tür: »Grüß Gott, grüß Gott, du Feine, von Herzen gefällt du mir!«
3. »Kaj mi bo tvoje laskanje, imam že dolgo moža, čednega, lepega, pridnega, ki me preživljati zna.«	<i>»Buəs nüzət mir dain gəwolən,</i> <i>Ich hon jo schön lengischt a mon,</i> <i>A hipschən, a scheanən, a práwən,</i> <i>Dar mi dərhautən</i> (erhalten) <i>kon.</i> «	»Was nützt mir dein Gefallen, ich habe ja schon längst einen Mann, einen hübschen, einen schönen, einen braven, der mich erhalten kann.«
4. Kaj vzame iz svoje torbe? Čašo rdečega vina: »To bova spila, to bo najino slovo!«	<i>Buəs nimət ar aūs shainər toschən?</i> <i>A pechar mit roatən bain</i> (Wein): <i>»Dos babm</i> (werden) <i>biər poidai</i> (beide) <i>aüstrinkən,</i> <i>Dos brt inshər obschid shain!</i> «	Was nimmt er aus seiner Tasche? Einen Becher mit rotem Wein: »Das werden wir beide austrinken, das wird unser Abschied sein!«
5. Kaj vzame iz svoje nožnice? Nož z ostro konico; zabode ji nož v srce, kri brizgne v nebo.	<i>Buəs nimət ar aūs shainər schoidən?</i> <i>A mesr mit schuərfr schpiz;</i> <i>Ar schtekət īrs mesr ins harzə,</i> <i>Dos plüət ischt gégén himl gəschprizt.</i>	Was nimmt er aus seiner Scheide? Ein Messer mit scharfer Spitze; er steckt ihr das Messer ins Herz, das Blut ist gen Himmel gespritzt.
6. »Ah, Bog, ah, Bog, kako grenka, kako grenka je vendar smrt!« Če dekle dva poba ljubi, to le redko prinese kaj dobrega. Ěnega mora zapustiti, če ne, jo stane lastne krvi.	<i>»Ach gót, ach gót, biə pitr,</i> <i>Biə pitr ischt dóch dar toat!</i> « <i>Ben a diərndle zbean püəbm tüt liəbm,</i> <i>Dos tüt jo sheltən a güət.</i> <i>Dan oin müəs shi wrluəsn</i> (verlassen), <i>Shischtn</i> (sonst) <i>kóschtəts īr aigənəs plüət.</i>	»Ach Gott, ach Gott, wie bitter, wie bitter ist doch der Tod!« Wenn ein Dirndl zwei Buben tut lieben, das tut ja selten gut. Den einen muß sie verlassen, sonst kostet es ihr eigenes Blut.

Perz v Svetlem Potoku. V knjižni nemščini v Elze, 34.

90. O zelenem majaronu
Wòn dan griæn mairuæn
Von dem grünen Majoran

1	»Ljuba, ljuba, poveži mi pušeljček, pušeljček iz majarona!«	» <i>Liəbai, liəbai, pint mr a peschle</i> (Sträußchen), <i>A peschle wòn mairuæn!</i> «	»Liebe, Liebe, bind mir ein Sträußchen, ein Sträußchen aus Majoran!«
	»Kako naj ti ga povežem, kako naj ti ga povežem, ko mi solzice teko?	» <i>Biə bil i diər's pintn, biə bil i diər's pintn,</i> <i>Ben mr də zächrlain</i> (Zähren) <i>úwn</i> (herab) <i>geant?</i>	»Wie will ich es dir binden, wie will ich es dir binden, wenn mir die Zähren herab gehen?
5	A vendar, a vendar, ti ga povežem, s črno svilo bo povezan. Za tvoj klobuk bo zataknen s srebrno buciko, da te bodo videla, da te bodo videla,	<i>Laibór</i> (doch), <i>laibór, bil i diər's pintn,</i> <i>Mit shbuəzr shaidə brt's shain gəpúntn.</i> <i>Af dain hūət brt's shain gəschtekət</i> <i>Mit a shilbrain schteknádəlain,</i> <i>As</i> (dass) <i>di brnt sháchən, as di brnt sháchən</i> (sehen),	Aber doch, aber doch will ich es dir binden, mit schwarzer Seide wird es gebunden sein. Auf deinen Hut wird es gesteckt sein mit einer silbernen Stecknadel, dass dich werden sehen, dass dich werden sehen,
10	nemška dekleta bodo videla. Znižaj se, znižaj, visoka gora, dvigni se, dvigni se, globoka dolina, da bom videla, da bom videla, kje moj najdražji maršira!«	<i>Də taitschən diərndlain sháchn brnt.</i> <i>Shó nīdr, shó nīdr, hoachəs parglain,</i> <i>Hêw di, hêw di, tiəfəs tol,</i> <i>As i brt sháchən, as i brt sháchən,</i> <i>Bo main harzliəbschtr morschiərn tüət!</i> «	die deutschen Dirndlein sehen werden. So nieder, so nieder, hohes Berglein, heb dich, heb dich, tiefes Tal, dass ich werde sehen, dass ich werde sehen, wo mein Herzliebster marschieren tut!«

Tomitsch v Gornjem Mozlju. Natisnil **Gehre**, 55 in naslednja.

91. Zaljubljenca na Kranjskem Die zwei Lieben im Krainerland

1. Danes je pismo prišlo, da mladi fantje v vojsko morajo.	<i>Es ischt haint oin schraibæn kâ mæn</i> (gekommen), <i>As di jüngen püabæn in's hêr miasnt gean.</i>	Es ist heute ein Schreiben gekommen, Dass die jungen Buben ins Heer müssen gehen.
2. En ima eno lepo, eno ljubico, z njim je hotela iti.	<i>Es hot oindr a scheanai, a liabai,</i> <i>Mit imon belót (wollte) shi geanæn.</i>	Es hat einer eine Schöne, eine Liebe, mit ihm wollte sie gehen.
3. : »Tak ostani, ti ljuba, na Kranjskem!« :	: »Shò plaib, dü liabai, in Kroinlont!« :	: »So bleib, du Liebe, in Krainland!« :
4. »Na Kranjskem ostala ne bom, s teboj bom vendar šla!«	»In Kroinlont plaib i ete (nicht), <i>Mit diær gean i laibör (doch)!«</i>	»In Krainland bleib ich nicht, mir dir gehe ich aber doch!«
5. »Kam boš, ljuba, ti takrat šla, ko jaz v ogenj bom šel?«	»Bu brscht dü, liabai, lai denör (dann) <i>hingeæn,</i> <i>Ben i in's waiær (Feuer) brt geanæn?«</i>	»Wo wirst du, Liebe, wohl dann hingehen, wenn ich ins Feuer werd gehen?«
6. »Ko ti v ogenj boš šel, ob strani ti bom stala!«	»Ben dü ins waiær brscht geanæn, <i>Pai dær shaitæn brt i diær schteanæn!«</i>	»Wenn du ins Feuer wirst gehen, bei der Seite werde ich dir stehen!«
7. »Kam boš, ljuba, ti takrat šla, ko me bo krogla zadela?«	»Bu brscht dü, liabai, lai denör hingeæn, <i>Ben mich dai kügæl brt trafm?«</i>	»Wo wirst du, Liebe, wohl dann hingehen, wenn mich die Kugel wird treffen?«
8. »Ko te, ljubi, krogla bo zadela, moje srcece mi bo počilo.«	»Ben dich, liabær, dai kügæl brt trafm, <i>Main harzle miær brt upraschtæn (bersten).«</i>	»Wenn dich, Lieber, die Kugel wird treffen, mein Herz wird mir zerbersten.«
9. »Kam boš, ljuba, ti takrat šla, ko na stran bom padel?«	»Bu brscht dü, liabai, lai denör hingeæn, <i>Ben i an dò shaitæ (zur Seite) brt wolæn</i> <i>(fallen)?«</i>	»Wo wirst du, Liebe, wohl dann hingehen, wenn ich zur Seite werd fallen?«
10. »Ko boš ti, ljubi, na stran padel, noben drug se mi ne bo dopadel!«	»Ben dü, liabær, an dæ shaitæ brscht wolæn, <i>Koin ondrær brt miær gæwol (gefallen)!«</i>	»Wenn du, Lieber, zur Seite wirst fallen, kein anderer wird mir gefallen!«
11. »Kam boš ti, ljuba, takrat šla, ko bo boben zame udaril?«	»Bu brscht dü, liabai, lai denör hingeæn, <i>Ben dai trümæl mich aüs brt paicæn</i> <i>(trommeln)?«</i>	»Wo wirst du, Liebe, wohl dann hingehen, wenn die Trommel mich auspauken wird?«
12. »Ko bo boben zate udaril, zvonovi zame bodo zadoneli!«	»Ben dai trümæl dich aüs brt paicæn, <i>Dæ glöcn mich brnt aüslaitæn!«</i>	»Wenn die Trommel dich auspauken wird, die Glocken werden mich ausläuten!«

Schröer, 211 in naslednja.

V drugi vrstici enajste in prvi vrstici dvanajste kitice namesto »trümæl«
[= boben] piše tudi »paice« (pavka).

91a. Zaljubljenca na Kranjskem Die zwei Lieben im Krainerland

1	Na Kranjskem sta dva lepa zaljubljenca, ki sta se tako rada imela. On v vojsko je vpoklican, na vojsko mora iti.	<i>In Kroinarlontə hent (sind) zboi scheanai liəbai, Dīə oins dos ondr shó gearn hont gəhot. In's hēr ischt ar wrschrībən, In's hēr mūs ar morschiārən.</i>	Im Krainerland sind zwei schöne Liebende, die eins das andere so gern gehabt haben. Ins Heer ist er verschrieben, ins Heer muß er marschieren.
5	»Ljubi, ljubi, ljubi moj, pusti tudi meni s tabo iti!« »Kako bi šla z menoj? Jaz dobim na dan pet krajcarjev denarja.« »O, nič, o, nič, ti ljubi moj,	<i>»Liəbr, liəbr, liəbr main, Luəs mi ā mit diər morschiārən!« »Biə bilscht dū mit miər geən? I kriəg in tūgə wenf kraizarə gaut (Geld).« »O nisch, o nisch, dū liəbr main,</i>	»Geliebter, Geliebter, mein Geliebter, laß mich auch mit dir marschieren!« »Wie willst du mit mir gehen? Ich kriege am Tag fünf Kreuzer Geld.« »O nichts, o nichts, du mein Geliebter,
10	v gostilno bova šla, maseljč vina bova spila, za krajcar kruha bova pojedla.« »Ljuba, ljuba, ljuba moja, kje boš takrat,	<i>In's birtshausch babr (werden wir) geənən, A māsle bain babr trinkən, Ūm a kraizar proat babr asn.« »Liəbai, liəbai, liəbai main, Bu brscht dū denór shain,</i>	ins Wirtshaus werden wir gehen, ein Maß Wein werden wir trinken, um einen Kreuzer Brot werden wir essen.« »Geliebte, Geliebte, meine Geliebte, wo wirst du dann sein,
15	ko me bo krogla zadela?« »Ko te bo krogla zadela, srčece mi bo počilo!« »Ljuba, ljuba, ljuba moja, kje boš takrat,	<i>Ben mi də kūgl brt trafən?« »Ben di də kūgl brt trafən, Do brt mr's harzle upraschtən!« »Liəbai, liəbai, liəbai main, Bu brscht dū denór shain,</i>	wenn mich die Kugel wird treffen?« »Wenn dich die Kugel wird treffen, da wird mir das Herz zerbersten!« »Geliebte, Geliebte, meine Geliebte, wo wirst du dann sein,
20	ko padel bom na stran!« »Ko na stran boš padel, se mi drugi bo dopadel!«	<i>Ben i an də shaitə brt wolən (fallen)?« »Ben dū an də shaitə brscht wolən, Do brt mr a ondrər gəwol (gefallen)!«</i>	wenn ich auf die Seite werde fallen!« »Wenn du auf die Seite wirst fallen, da wird mir ein anderer gefallen!«

Tomitsch v Gornjem Mozlju.

92. Kdo bo tebe troštal?^[217]

Bear brt di treaschn?

Wer wird dich trösten?

1. »Kdo bo tebe, ljuba, takrat troštal, kadar bom od tebe daleč proč, drugo deklico bom ljubil?« »Troštale me bodo vse te rožice, ki na polju rastejo. Kupila si bom novo kosico, : da rožice pokosila bom.« :	» <i>Bear</i> (wer) <i>brt di, liəbai, â nôch treaschn</i> (trösten), <i>Ben i shó bait</i> (weit) <i>wón diər brt shain</i> , <i>Oin ondərs mēdichlain brt liəbm?</i> « » <i>Mich brnt treaschn ol dā reashəlain</i> (Blumen), <i>Lai bēlā im waudā</i> (Felde) <i>bokschən tūənt</i> . <i>I brt miər kāfm a naiəs shangaišle</i> (Sense), : <i>As i dā reashəlain ushnaidən brt.</i> « :	»Wer wird dich, Liebste, noch trösten, wenn ich weit von dir werd sein, ein andres Mädchen werd lieben?« »Mich werden trösten alle die Röslein, wohl welche im Wald wachsen tun. Ich werd mir kaufen ein neues Senselein, : daß ich die Röslein abschneiden werde.« :
2. »Kdo bo tebe, ljuba, takrat troštal, kadar bom od tebe daleč proč, drugo deklico bom ljubil?« »Troštale me bodo vse ptičice, ki naokrog po gozdu letajo. Kupila si bom novo puškico, : da ptičice postrelila bom.« :	» <i>Bear brt di, liəbai, â nôch treaschn</i> , <i>Ben i shó bait wón diər brt shain</i> , <i>Oin ondərs mēdichlain brt liəbm?</i> « » <i>Mich brnt treaschn ol dā wégəlain</i> , <i>Lai bēlā im baudā</i> (Wald) <i>ümə wliəchn</i> <i>tūənt</i> . <i>I brt miər kāfm a naiəs pikschəlain</i> (Büchse), : <i>As i dā wégəlain drschiasən brt.</i> « :	»Wer wird dich, Liebste, noch trösten, wenn ich so weit von dir werd sein, ein andres Mädchen werd lieben?« »Mich werden alle Vöglein trösten, wohl welche im Wald umher fliegen tun. Ich werd mir kaufen ein neues Büchlein, : daß ich die Vöglein erschießen werd.« :
3. »Kdo bo tebe, ljuba, takrat troštal, kadar bom od tebe daleč proč, drugo deklico bom ljubil?« »Troštale me bodo vse ribice, ki naokrog po vodi plavajo. Kupila si bom novo mrežico, : da ribice vse polovila bom.« :	» <i>Bear brt di, liəbai, â nôch treaschn</i> , <i>Ben i shó bait wón diər brt shain</i> , <i>Oin ondərs mēdichlain brt liəbm?</i> « » <i>Mi brnt treaschn ol dā wischəlain</i> (Fischlein), <i>Lai bēlā im bosr ümə shbimən tūənt</i> . <i>I brt miər kāfm a naiəs nezəlain</i> , : <i>As i dā wischəlain olə inwūchən</i> (einfangen) <i>brt.</i> « :	»Wer wird dich, Liebste, noch trösten, wenn ich so weit von dir werd sein, ein andres Mädchen werd lieben?« »Mich werden trösten all die Fischlein, wohl welche im Wasser umher tun schwimmen. Ich werd mir kaufen ein neues Netzlein, : daß ich die Fischlein alle einfangen werd.« :
4. »Kdo bo tebe, ljuba, takrat troštal, kadar bom od tebe daleč proč, drugo deklico bom ljubil?« : »Troštal me bo moj Jezušček, ki nebo in zemljo je ustvaril.« :	» <i>Bear brt di, liəbai, â nôch treaschn</i> , <i>Ben i shó bait wón diər brt shain</i> , <i>Oin ondərs mēdichlain brt liəbm?</i> « : » <i>Mi brt treaschn main Jēshischlain</i> , <i>Dar himl unt eardə drschofm hot!</i> « :	»Wer wird dich, Liebste, noch trösten, wenn ich so weit von dir werd sein, ein andres Mädchen werd lieben?« : »Mich wird trösten mein Jesulein, der Himmel und Erde erschaffen hat.« :

Perz v Svetlem Potoku.

[217] Troštati pomeni tolažiti. Op. ur.

93. Črni kos in pisana žolna

Dai shbuərzə ompschl unt dai pisatə schpachtə

Die schwarze Amsel und der bunte Specht

1	»Kaj si si pripravil, ti črni kos, ti črni kos, za mrzlo zimo?«	» <i>Buəs hoscht dū dr züəgərīcht, dū shbuərzai ompschl,</i> <i>Dū shbuərzai ompschl, wr dan kautn (kalten) bintr?«</i>	»Was hast du dir zugerichtet, du schwarze Amsel, du schwarze Amsel, für den kalten Winter?«
	»Pripravil sem si rdeče jagode, rdeče jagode in črne.«	» <i>I hon mr züəgərīcht dos roatə pērlə (rothe Beere),</i> <i>Dos roatə pērlə unt's shbuərzə.«</i>	»Ich habe mir zugerichtet das rote Beerle das rote Beerlein und das schwarze.«
5	»Shiral boš ob rdečih jagodah, ob rdečih jagodah in črnih.«	» <i>Dū brscht wrdarbm pai dan roatn pērlain,</i> <i>Pai dan roatn pērlain unt pai dan shbuərzə.«</i>	»Du wirst verderben bei den roten Beerlein, bei den roten Beer, Jein und bei den schwarzen.«
	Pa reče črni kos: »Kaj si si pripravila, ti pisana žolna, ti pisana žolna, za mrzlo zimo?«	<i>Nüə schprīcht dai shbuərzə ompschl:</i> » <i>Buəs hoscht dū züəgərīcht, dū pisatai (bunter) schpachtə,</i> <i>Dū pisatai schpachtə wr dan kautn bintr?«</i>	Nun spricht die schwarze Amsel: »Was hast du dir zugerichtet, du bunter Specht, du bunter Specht für den kalten Winter?«
10	»Pripravila sem si rdečo pšenico, rdečo pšenico in belo proso. Shranila sem ju v kašči pri ljudeh.«	» <i>I hon mr züəgərīcht dan roatn boizə (Weizen),</i> <i>Dan roatn boizə unt dan baisn hīrshə.</i> <i>I hon in pəhautn (aufbewahrt) in dər laitə koschtə.«</i>	»Ich habe mir zugerichtet den roten Weizen, den roten Weizen und die weiße Hirse. Ich habe ihn behalten im Kasten der Leute.«
	»Ti ne boš jedla, kadar boš hotela, ti boš jedla takrat, ko bodo hoteli ljudje.«	» <i>Dū brscht et asn, bən dū brscht beln (wollen),</i> <i>Dū brscht denór (dann) asn, ben də laite brnt beln.«</i>	»Du wirst nicht essen, wenn du wirst wollen, du wirst dann essen, wenn die Leute werden wollen.«
15	»Kje si si postlal, ti črni kos?« »Postlal sem si pod votlo bukvijo.« »Kje si si postlala, ti pisana žolna?« »Postlala sem si pod votlim kamnitim zidom.« Pa reče črni kos:	» <i>Bu hoscht dū dīər hingəpetət dū shbuərzai ompschlə?«</i> » <i>I hon mr hingəpetət (gebettet) untr a hōlai pūəchə (Buche).«</i> » <i>Bu hoscht dū dīər hingəpetət dū pisatai schpachtə?«</i> » <i>I hon mr hingəpetət untr a hōlai schtoinbont (Steinwand).«</i> <i>Nüə schprīcht dai shbuərzə ompschl:</i>	»Wo hast du dich hingebettet, du schwarze Amsel?« »Ich habe mich hingebettet unter eine hohle Buche.« »Wo hast du dich hingebettet, du bunter Specht?« »Ich habe mich hingebettet unter eine hohle Steinwand.« Nun spricht die schwarze Amsel:
20	»Ko prišla bo topla vigred, me pridi zbudīt.« Prišla je topla vigred, zdaj ven zleti črni kos, odleti tja k votlemu kamnitemu zidu.	» <i>Ben brt kām dar buərmə (warme) longis (Lenz),</i> <i>Kiməscht dū mi geən zə bekn (wecken).«</i> <i>Ūmar ischt kām dar buərmə longis,</i> <i>Aūsən nüə wliəchət dai shbuərzə ompschl,</i> <i>Shi wliəchət ahin zə dar hōlən schtoinbont.</i>	»Wenn der warme Lenz kommen wird, kommst du gehen mich zu wecken.« Herbei ist gekommen der warme Lenz, hinaus nun fliegt die schwarze Amsel, sie fliegt dahin zu der hohlen Steinwand.
25	»Le ven, le ven, ti pisana žolna, topla vigred je že tu!« »Tu notri se po najboljših močeh borim s smrtjo.	» <i>Nüə aūsar, nüə aūsar, dū pisatai schpachtə,</i> <i>Dar buərmə longis ischt schön dūdo (da).«</i> » <i>I pritsch (kämpfe) mi am peschtn aninə (herinnen) mitn toadə.</i>	»Nun heraus, nun heraus, du bunter Specht, der warme Lenz ist schon da!« »Ich kämpfe am besten hier drinnen mit dem Tode.

Rekla sem ti, da boš shiral, ob rdečih jagodah in ob črnih;	<i>I hon gəshoit (gesagt), dū brscht wrdarbm, Pai dan roatn pêrlain ûnt pai dan shbuærzn;</i>	Ich habe gesagt, du wirst verderben, bei den roten Beerlein und bei den schwarzen;
30 zdaj sem sama shirala ob rdeči pšenici, ob rdeči pšenici in belem prosu.« Pa reče črni kos: »Mar ti nisem rekel prej, da ne boš jedla, kadar boš hotela,	<i>Núa pin ich wrdoarbm paim roatn boizn, Paim roatn boizn ûnt baisn hîrshə.« Núa schprichət dai shbuærzə ompschl: »Hon i diər et heant (nicht vorher) gəshoit, As dū et brscht asn, ben dū brscht beln,</i>	nun bin ich verdorben beim roten Weizen, beim roten Weizen und der weißen Hirse.« Nun spricht die schwarze Amsel: »Habe ich dir nicht vorher gesagt, daß du nicht wirst essen, wenn du wirst wollen,
35 da boš jedla, ko bodo hoteli ljudje?« In shirala je pisana žolna.	<i>As dū brscht asn, ben də laitə brnt beln?« Ûnt wrdoarbm ischt dai pisatə schpachtə.</i>	daß du wirst essen, wenn die Leute werden wollen?« Und verdorben ist der bunte Specht.

Petschauer v Gotenici.

94. Kukaviček^[218]

Dər Cúcə

Der Kuckuck

1 Kako zgodaj vstane kukaviček, kuku.	<i>Biə wriə ischt aif dər cúcə (Kuckuck), Cúcú.</i>	Wie früh ist auf der Kuckuck, kuckuck.
Zjutraj zarana vstane, prebudi mater svojo:	<i>Ar schteanót schmoarönsch guər wriə aif, Ar bekət aif dai müətr shain:</i>	Er steht morgens gar früh auf, er weckt auf seine Mutter:
5 »Vstanite, vstanite, o, mati moja, pojđite, skuhajte mi zajtrk, danes moram daleč iti, daleč iti v Niederland, v Niederland in k ljubi moji!«	<i>»Schteat aif, schteat aif, o müətr main, Geat, kóchət miər dan woarmais (Frühstück). I hon əs haitə bait (weit) zə gean, Bait zə gean, in's Nídrłont, In's Nídrłont ûnt zar liəbm main!«</i>	»Steht auf, steht auf, o meine Mutter, geht, kocht mir das Frühstück, ich habe es heute weit zu geben, weil zu geben ins Niederland, ins Niederland und zu meiner Geliebten!«
10 Vstala je mati njegova, skuha mu zajtrk dober, zajtrk dober in še južino. Odleti tja v Niederland, v Niederland k ljubi svoji.	<i>Aif ischt gəschteanən dai müətr shain; Shi kóchət imon dan woarmais schean, Dan woarmais schean, də jaishə (Mittagmahl) á. Ar wliəchət ahin in's Nídrłont, In's Nídrłont zar liəbm shain.</i>	Auf ist gestanden seine Mutter, sie kocht ihm das Frühstück schön, das Frühstück schön, das Mittagessen auch. Er fliegt dahin ins Niederland, ins Niederland zu seiner Geliebten.
15 Ko pa pride tja, na okno potrka:	<i>Ben ar obr hin ischt kām, Klókət (klopft) ar paim wanschtr uən:</i>	Wenn er aber hingekommen ist, klopft er beim Fenster an:

[218] Nem. der Kuckuck (koč. der Cuce), kukavica, je v nemščini moškega spola. Zaradi pomena besedila je beseda prilagojena. Op. prev.

	»Je moja ljuba doma?«	»Ischt main dai liəbə ahoimə (daheim)?«	»Ist meine Geliebte daheim?«
	»Tvoje ljube ni doma, je na rožnem vrtu,	»Dai liəbə dain ischt et ahoimə. Shi ischt in roashənguərtən,	»Deine Geliebte ist nicht daheim, sie ist im Rosengarten,
20	nabira rožice svetle!«	Shi prichət ír də reashlain gəliəcht.«	sie bricht ihre Blümlein licht!«
	»Kaj ji bodo rožice svetle?«	»Zbai (wozu) hent ír də reashlain gəliəcht?«	»Wozu sind ihr die Blümlein licht?«
	»Danes bode venček spletla, jutri na poroko gre z njenim drugim, ljubim.«	»Shi brt haint də kranzlain pintən, Shi geat diər moarn zə kônə (Trauung) Mit ír dan nekschtən, dan liəbm.«	»Sie wird heute ein Kränzlein binden. Sie geht dir morgen zur Trauung mit ihrem Nächsten, dem Geliebten.«
25	»Kdo je njen drugi, ljubi?«	»Bear ischt ír dar nekschtə, dar liəbə?«	»Wer ist ihr Nächster, der Geliebte?«
	»Najbližji sosed!«	»Dar nānischte gəmoinar (der nächste Nachbar).«	»Der allernächste Nachbar!«
	Kako žalosten je bil kukaviček! Spet nazaj odleti. Tam ob poti je kopica sena,	Biə loidik (traurig) bārət dər cūcə! Ar wliəchət bîdr hintershich. Paim bāgə do ischt oin haischōbr;	Wie traurig war der Kuckuck! Er fliegt wieder zurück. Beim Wege, da ist ein Heuschober,
30	sede na kopico sena.	Ar shizət hin aîfn haischōbr.	er setzt sich hin auf den Heuschober.
	Kako žalosten je bil kukaviček:	Biə loidik bārət dər cūcə:	Wie traurig war der Kuckuck:
	»O, ljuba, ljuba, ljuba moja!«	»O liəbai, liəbai, liəbai main!«	»O Geliebte, Geliebte, Geliebte mein!«
	In tam je umrl kukaviček. Kuku.	Ûnt toat do bārət dər cūcə. Cūcū.	Und tot da war der Kuckuck. Kuckuck.

(Po vsakem verzu se poje cūcū.)

Po navadi je pesmi dodan naslednji govorjeni stavek: »Ûnt shait dar zait cūcət koin cūcə mehr, biə ar an əarschtən haischōbr shîchət.« [= In od tistikrat nobena kukavica ne kuka več, ko zagleda prvo kopico sena.]

Schröer, 414 in naslednja.

95. Mladi Hanž

Der junge Hans

1. : Kako zgodaj vstane lepi Hanž mlad! :	: <i>Biə wriə ischt aúf scheandr Hanshe júnk?</i> :	: Wie früh ist auf schöner junger Hans! :
2. : Le kako on zjutraj zarana vstane, :	: <i>Lai biə ar schmoarónsch guər wriə aúfschteat,</i> :	: Wohl wie er morgens gar früh aufsteht, :
3. : prebudi mater svojo: :	: <i>Ar bekət aúf dā müətr shain:</i> :	: Er weckt auf seine Mutter: :
4. : »Le vstanite, le vstanite, mati ljuba moja, :	: » <i>Nüə aúf, nüə aúf, müətr liəbai main,</i> :	: »Nun auf, nun auf, meine liebe Mutter, :
5. pojđite, skuhajte mi dober zajtrk, dober zajtrk, zraven pa še južino!	<i>Geat, kochət miər in woarmais (Frühstück) schean, in woarmais schean, dā jaishn (Mittagessen) dāpai!</i>	geht, kocht mir das Frühstück schön, das Frühstück schön, das Mittagsmahl dabei!
6. Iskat jih grem, svoje snubčke, svoje snubčke, petsto mož.	<i>I gean shə shüəchn mainə barwarlain (Werber), mainə barwarlain, wənfhündərt mon.</i>	Ich gehe sie suchen, meine Werber, meine Werber, fünfhundert Mann.
7. : Petsto mož, same jezdece.« :	: <i>Wənfhündərt mon, aus (alles) raitarə.</i> « :	: Fünfhundert Mann, alles Reiter.« :
8. Skuha mu zajtrk dober, zajtrk dober, zraven pa še južino.	<i>Shi kóchət imon in woarmais schean, in woarmais schean, dā jaishn dāpai.</i>	Sie kocht ihm das Frühstück schön, das Frühstück schön, das Mittagsmahl dabei.
9. : Odjezdijo tja v Ljubljano belo. :	: <i>Shai raitənt ahin aúf Loiboch bais.</i> :	: Sie reiten dahin auf das weiße Laibach. :
10. Prvi konji so sivi konji, čisto sivi konji in siva obleka.	<i>Də earschtə rósch (Rosse) hent grúbai (graue) rósch, lai, grúbai rósch unt grúbəs kloidr.</i>	Die ersten Rosse sind graue Rosse, wohl graue Rosse und graues Kleid.
11. Drugi konji so črni konji, čisto črni konji in črna obleka.	<i>Də zboitən rósch hent shbuərzai rósch, Lai, shbuərzai rósch unt shbuərzəs kloidr.</i>	Die zweiten Rosse sind schwarze Rosse, wohl schwarze Rosse und schwarzes Kleid.
12. Tretji konji so rdeči konji, čisto rdeči konji in rdeča obleka.	<i>Də dritn rósch hent roatai rósch, Lai roatai rósch unt roatəs kloidr.</i>	Die dritten Rosse sind rote Rosse, wohl rote Rosse und rotes Kleid.
13. Zadnji konji so beli konji, čisto beli konji in bela obleka.	<i>Də leschtən rósch hent baisai rósch, Lai baisai rósch unt baisəs kloidr.</i>	Die letzten Rosse sind weiße Rosse, wohl weiße Rosse und weißes Kleid.
14. : Z njimi jaše Hanž mlad. :	: <i>Mit dan (denen) do raitət dər Hanshe júnk.</i> :	: Mit denen da reitet der junge Hans. :
15. : Ko pa so tja prišli, :	: <i>Ünt biə shai obr hin hent kām,</i> :	: Und wie sie aber hin gekommen sind, :
16. v vsem mestu ni nobene luči več, prav pri njegovi ljubi, tam pa gorijo tri.	<i>In dar gonzən schtot ischt koin liəchtle mear, Lai pai shain dar liəbm do prinənt drai.</i>	In der ganzen Stadt ist kein Lichtlein mehr, wohl bei seiner Geliebten, da brennen drei.
17. On pa tako prijazno potrka in ven pogleda ljuba njegova.	<i>Ar klöpfət obr shò wraindlich uən, Ünt aúsar schagət (schaut) dai liəbə shain.</i>	Er klopft aber so freundlich an, und heraus schaut seine Geliebte.

18. : »Le kdo je nocoj tako pozno zunaj?« :	: » <i>Lai bear (wer) ischt haint nôch shô schpuæt awoar?</i> « :	: »Wohl wer ist heute noch so spät davor?« :
19. »In jaz sem tukaj, Hanž mlad, Hanž mlad, ljubi tvoj.	» <i>Ûnt ich pin do, dər Hanshe jünk, Dər Hanshe jünk, dar liəbə dain,</i>	»Und ich bin da, der junge Hans, der junge Hans, dein Geliebter.
20. Ljubi tvoj s petsto možmi, petsto možmi, tvojimi snubčki.	<i>Dar liəbə dain mit wenfñündrt mon, Wenfñündrt mon, dainə barwarlain.</i>	Dein Geliebter mit fünfhundert Mann, fünfhundert Mann, deine Werber.
21. Tak podaj mi, ljuba, svojo belo roko!« Ona mu poda mačjo taco.	» <i>Shô rek miər, liəbai, dain baisə hont!</i> « <i>Shi rekət imon dos kozəntazle</i> (Katzentatze).	So recke mir, Geliebte, deine weiße Hand!« Sie reckt ihm die Katzenpfote.
22. Razsrđi se Hanž mlad: »Tako me, ljuba, pošteno piši v . . . !«	<i>Drzîrn tüt shi dər Hanshe jünk:</i> » <i>Shô lek mi liəbai prâf in . . . !</i> «	Erzürnen tut sich der Junge Hans: »So leck mich, Geliebte, brav im . . . !«
23. »Vrni se, vrni se, lepi Hanž mlad, tvojih umetnij sem že dolgo sita.«	» <i>Gea hintrshi</i> (zurück), <i>gea hintrshi,</i> <i>scheandr Hanshe jünk,</i> <i>Dainə kinschtə</i> (Künste) <i>pin i schón</i> <i>longə shot</i> (satt).«	»Geh zurück, geh zurück, schöner junger Hans, deine Künste bin ich schon lange satt.«
24. : »Le urno, le urno, moji snubčki, :	: » <i>Wrisch aif, wrisch aif, mainə</i> <i>barwarlain,</i> :	: »Frisch auf, frisch auf, meine Werber, :
25. gremo tja na Gornjo Kranjsko, na Gornjo Kranjsko k ljubi moji.	<i>Bîr geabm's</i> (gehen) <i>ahin af Obrkroin,</i> <i>Af Obrkroin zar liəbm main.</i>	Wir gehen es dahin auf Oberkrain, auf Oberkrain zu meiner Geliebten.
26. : Tam ima kralj tri hčerkice: :	: <i>Dört hot a kînik</i> (König) <i>drai</i> <i>teachtrlain,</i> :	: Dort hat ein König drei Töchterlein, :
27. Tastarejša ni, tamlajša ni, tasrednja, ta je enaka mi.«	<i>Dai éltischtə et, dai jingischtə et,</i> <i>Dai mitr, dai ischt deschglaichə main.</i> «	Die älteste nicht, die jüngste nicht, die mittlere, die ist meinesgleichen.«
28. In ko so tja prišli, on tako prijazno potrka.	<i>Ûnt biə shai obr hin hent kâm,</i> <i>Ar klöpfət obr shô wraindlich uən.</i>	Und wie sie aber hin gekommen sind, klopft er aber so freundlich an.
29. In ven pogleda ljuba njegova:	<i>Ûnt aúsar schăgət dai liəbə shain:</i>	Und heraus schaut seine Geliebte;
30. »Le kdo je nocoj tako pozno zunaj?«	» <i>Lai bear ischt haint nôch shô schpuæt</i> <i>awoar?</i> «	»Wohl wer ist heute noch so spät davor?«
31. »In jaz sem tukaj, Hanž mlad, Hanž mlad, ljubi tvoj,	» <i>Ûnd ich pin do, dər Hanshe jünk,</i> <i>Dər Hanshe jünk, dar liəbə dain,</i>	»Und ich bin da, der junge Hans, der junge Hans, dein Geliebter,
32. ljubi tvoj, s petsto možmi, s petsto možmi, tvojimi snubčki.«	<i>Dar liəbə dain mit wenfñündrt mon,</i> <i>Mit wenfñündrt mon, dainə barwarlain.</i> «	Dein Geliebter mit fünfhundert Mann, mit fünfhundert Mann, deine Werber.«
33. : Z belo roko mu odpre. :	: <i>Shi mochət aif mit baisr hont.</i> :	: Sie macht auf mit weißer Hand. :
34. Prime jo okrog vratu, objame jo in poljubi jo.	<i>Ar wosət shə úmar úm baisən hausch</i> (Hals), <i>Ar haushət shə únt púschət</i> (küsst) <i>shə.</i>	Er faßt sie um um den weißen Hals, er umarmt sie und küßt sie.
35. »In jaz sem tvoj in ti si moja, drugače ne more in ne sme biti.«	» <i>Ûnt i pin dain únt dú pischət main,</i> <i>Es kon únt mog et mear ondrsch shain.</i> «	»Und ich bin dein, und du bist mein, es kann und mag nicht mehr anders sein.«

95a. Mladi Hanž
Hanshl jünk
Der junge Hans

1	Kako zgodaj vstane Hanž mlad! Gre tja na Gornjo Kranjsko. In ko je tja prišel, potrkal je na okence:	<i>Biā wriā ischt aüf dār Hanshl jünk.</i> <i>Ar ziāchāt ahin af Obrkroin.</i> <i>Lai biā ar aühin ischt kām,</i> <i>Klōpfāt ar uān ans wanschrle:</i>	Wie früh ist auf der junge Hans! Er zieht dahin auf Oberkrain. Wohl wie er hinauf gekommen ist, klopft er an ans Fensterlein:
5	»Tak odpri mi, ti, ljuba moja!« »Le kdo je nocoj tako pozno zunaj?« »Jaz sem tu, Hanž mlad, tak podaj mi, ljuba, svojo belo roko!« Podala mu je mačjo tačko.	<i>»Shō moch miār aüf dü liābai main!</i> <i>»Lai bear ischt haint shō schpuātā</i> <i>awoar?«</i> <i>»I pin do dār Hanshl jünk,</i> <i>Shō rek miār liābai, dain baisai hont!«</i> <i>Shi rekāt imon a koznprazle (Katzenpfote).</i>	»So mach mir auf, du meine Geliebte!« »Wohl wer ist heute so spät davor?« »Ich bin da, der junge Hans, so recke mir, Geliebte, deine weiße Hand!« Sie reckt ihm eine Katzenpfote.
10	Gre tja na Vrhniko, tam ima še eno ljubo: »Odpri, ti, ljuba moja!« »Odpri ne bom, niti notri spustila, nocoj sta že dva pri meni.«	<i>Ar ziāchāt ahin af Obrloiboch,</i> <i>Dört hot ar nōch a liābai:</i> <i>»Moch aüf dü liābai main!«</i> <i>»I moch et aüf i luās et ain,</i> <i>I hon haint schön zbeanā pai miār.«</i>	Er zieht dahin auf Oberlaibach, dort hat er noch eine Geliebte: »Mach auf, du meine Geliebte!« »Ich mach nicht auf, ich lasse nicht ein, ich habe heute schon zwei bei mir.«
15	Kako žalosten je bil Hanž mlad!	<i>Biā loidik (traurig) bar dār Hanshl jünk!</i>	Wie traurig war der junge Hans!

Petschauer v Gotenici.

96. O goslačku
Vom Geigerlein

1	Bil je drobčen goslaček, šel je tja do vrat pekla, tam je goslal sedem celih let, sedem celih let in sedem dni:	<i>Es bar a bintschigās (winziges) gaigarle,</i> <i>Es geanōt ahin zān helātoarē (Höllenthor),</i> <i>Dört gaigāt's shībm gonzai juār,</i> <i>Shībm gonzai juār unt shībm tūgā:</i>	Es war ein winziges Geigerlein, es geht dahin zum Höllentor, dort geiget es sieben ganze Jahre, sieben ganze Jahre und sieben Tage:
5	»Le gor, le gor, le gor, oče, mati in sestra moja!« In ko gor so prišli, so se nazaj ozrli: »Oj, kako velik prazen prostor je,	<i>»Nūā aiūwar (herauf), nūā aiūwar, nūā aiūwar,</i> <i>Wuātr, müātr unt shbeschr main!«</i> <i>Unt biā shai aiūwar hent kām,</i> <i>Hont shai hintrshi gāsčāgāt</i> <i>(zurückgeschaut):</i> <i>»Ai, biā ischt nūā a goasr ploz lār (leer),</i>	»Nun herauf, nun herauf, nun herauf, Vater, Mutter und Schwester mein!« Und als sie herauf sind gekommen, haben sie zurückgeschaut: »Au, was ist nun ein großer Platz leer,
10	kjer smo bili prej mi trije.« Razsrdi se goslaček,	<i>Bū biār drai atin shaibm (sind) gābān</i> <i>(gewesen).«</i> <i>Drzīrn tūāt shi dos gaigarle.</i>	wo wir drei darin sind gewesen.« Erzürnen tut sich das Geigerlein

sestro sune,	<i>Ar gâbôt dər shbeschtr a sçtoas,</i>	Er gibt der Schwester einen Stoß,
da je odletela na dno pekla.	<i>As shi ischt gəwłôchn dər hel am pōdn.</i>	daß sie ist geflogen ,an den Höllenboden.
»Zdaj cvri se in gori na veke vekov,	<i>»Nüə pruət (brate) ünt pren dü imr ünt eabik,</i>	»Nun brate und brenne du immer und ewig,
15 če ti zaradi prostora žal je bilo.«	<i>Ben dr's loid ischt gəbân um dan ploz.«</i>	wenn es dir leid ist gewesen um den Platz.«

Perz v Svetlem Potoku.

97. Mladi duhovnik Der junge Priester

Biə wriə ischt aüf dar nai-ə priəsch-tar. Biə wirə ischt aüf dar nai-ə priəsch-tar.

1 Kako zgodaj vstane novomašnik!	<i>Biə wriə ischt aüf dar naiə priəschtar.</i>	Wie früh ist auf der neue Priester!
Zjutraj zarana vstane,	<i>Ar schteanôt schmoarónsch guər wriə aüf,</i>	Er steht morgens gar früh auf,
svojega očeta in mater prebudi:	<i>Ar bekət aüf shain wuətr ünt müətr:</i>	er weckt auf seinen Vater und (seine) Mutter:
»Le vstanita, le vstanita, moja oče in mati,	<i>»Nüə aüf, nüə aüf, main wuətr ünt müətr,</i>	»Nun auf, nun auf, mein Vater und Mutter,
5 pojdiva, poiščita mi dvanajst kaplanov:	<i>Geat, shüəchət miər də zbelf koplandr (Kapläne):</i>	geht, sucht mir die zwölf Kapläne:
tri pred mano, tri za mano,	<i>Drai woar maindr, drai noch maindr,</i>	Drei vor mir, drei hinter mir,
tri na moji desni,	<i>Drai pai maindr rachtən shaitən,</i>	drei bei meiner rechten Seite,
tri na moji levi,	<i>Drai pai maindr tancn (linken) shaitən,</i>	drei bei meiner linken Seite,
da me peljejo k cerkvi beli,	<i>As (dass) shai mi wiərənt (führen) zən kīrchlain bais,</i>	daß sie mich führen zum weißen Kirchlein,
10 trikrat okrog cerkvice,	<i>Draimol umar ums kīrchle,</i>	dreimal herum um das Kirchlein,
prav okrog cerkvice in noter šel!»	<i>Lai ums kīrchle ünt inin drin (hinein)!«</i>	wohl um das Kirchlein und drin hinein!«
Precej sta vstala oče in mati.	<i>Pəhent bārñ aüf shain wuətr ünt müətr.</i>	Behend waren auf sein Vater und Mutter.
Šla sta iskat dvanajst kaplanov.	<i>Shai geant shüəchn də zbelf koplandr.</i>	Sie gehen suchen die zwölf Kapläne.
Peljali so ga h glavnemu oltarju.	<i>Shai wiərənt in hin zan woadrñ autar (Hauptaltar).</i>	Sie führen ihn hin zum vorderen Altar.
15 Začel je, mašo bere.	<i>Ar hēwət uən, ar lēshət meschə.</i>	Er hebt an, er liest die Messe.
Ko se prvokrat obrne,	<i>An earschtən bāg (mal) ar shi hintsrhi kearət,</i>	Beim ersten Mal, (daß) er sich zurück kehrt,
sredi cerkve stoji njegova ljuba.	<i>Aüf mītr kīrchən schteat shain dai liəbə.</i>	in der Mitte der Kirche steht seine Geliebte.
Ko se drugokrat obrne,	<i>An zboitən bāg ar shi hintsrhi kearət,</i>	Beim zweiten Mal, (daß) er sich zurück kehrt,

njegova ljuba je že prebledela.	<i>Unt shain dai liabə ischt schön drploichət</i> (erbleicht).	und seine Geliebte ist schon erbleicht.
20 Ko se tretjikrat obrne, ona je že omedlela.	<i>An dritn båg ar shi hintsrshi kearət,</i> <i>Unt shi ischt schönə gəgümachtət</i> (ohnmächtig).	Beim dritten Mal, (daß) er sich zurück kehrt, und sie ist schon in Ohnmacht gefallen.
Takole reče mladi duhovnik: »Ne verjemite, ne verjemite, ve mlade deklice, takim fantom, ki študentje so.	<i>Ashódo schprichət dar jüngə priəschtar:</i> <i>»Et glábət (glaubt nicht), et glábət, iər</i> <i>jüngən diernə</i> <i>Hetaim (solchen) púəbm, bēlə shtodentn</i> <i>hent (sind).</i>	Also spricht da der junge Priester: »Nicht glaubt, nicht glaubt, ihr jungen Mädchen, solchen Buben, welche Studenten sind.
25 Moško srce je kot železni obroči, žensko srce je kot ledena plošča.	<i>A mandrain harzə ischt biə aishnaind ə</i> <i>pentr (Eisenbänder),</i> <i>A baibrain harzə ischt biə an aischplatle</i> (Eisplatte).	Ein männliches Herz ist wie eiserne Bänder, ein Weiberherz ist wie eine Eisplatte.
Pokopljite mi jo prav pred cerkvena vrata, kjer vsako jutro preko nje bom šel, kjer vsako jutro nanjo bom mislil!«	<i>Pəgrúbət miər shə glaich woar də kīrchtūr,</i> <i>Lai bu i olə moarn iβr shai brt gean,</i> <i>Bu i olə moarn an shai brt gədenkn!«</i>	Begrabt sie mir gleich vor der Kirchtür, wohl wo ich alle Morgen über sie werde gehen, wo ich alle Morgen an sie werde denken!«

(Vsak verz se ponovi.)

Perz v Kumrovi vasi.

98. Lepa Mare

Dai scheane Mâre

Die schöne Mare

1. Kako zgodaj vstane lepa Mare, Mare, Bog pomagaj!	<i>Biə wriə ischt aüf dai scheanə Mâre.</i> <i>Mâre, bog pomagaj (Gott helf' uns)!</i>	Wie früh ist auf die schöne Mare, Mare, Bog pomagaj! [= Mare, Gott hilf!]
2. Zelo lepo se opravi. Mare, Bog pomagaj! Plet gre na svoje polje. Takole reče lepa Mare:	<i>Shi lēgət shi guər scheanai uən.</i> <i>Mâre, bog pomagaj!</i> <i>Shi geanót jätən aüf ir okr.</i> <i>Shó do schprichət scheanai Mâre:</i>	Sie legt sich gar schön an. Mare, Bog pomagaj! Sie geht jäten auf ihren Acker. So spricht da die schöne Mare:
5 »Vsako jutro je rosa osuta. Bog daj, da je bil to moj ljubi,	<i>»S' ischt miər olə moarn dər táb (Thau)</i> <i>ugəkêrət (abgekehrt).</i> <i>Bólt (wollte) gót, əs bār main dar liabə,</i>	»Es ist mir alle Morgen der Tau abgekehrt. Wollte Gott, es wäre mein Geliebter,

ki mi je roso strosil.«	<i>Dar miær hot main tâb ugâkêræt.«</i>	der mir meinen Tau abgekehrt hat.«
Sedla je, zadremala je	<i>Shi shezæet shi niðr, wrnopfaizæt (geschlummert) hot shi,</i>	Sie setzt sich nieder, eingeschlummert ist sie,
in v naročje se ji je splazila dolga kača.	<i>Ûnt in schoasə do kraichæt dai longə shlongə.</i>	und in den Schoß da kriecht die lange Schlange.
10 Prebudila se je lepa Mare,	<i>Drbochæt ischt dai scheanə Mære,</i>	Erwacht ist die schöne Mare,
prestrašena je lepa Mare.	<i>Drklúpfæt (erschrocken) ischt dai scheanə Mære.</i>	erschrocken ist die schöne Mare.
Takole reče dolga kača:	<i>Shò do schprichæt dai longə shlongə:</i>	So spricht da die lange Schlange:
»Kar si si želela, to boš dobila!	<i>»Buæs dù 'scht (hast) gəbünschen, dos shòlscht dù hûbm!</i>	»Was du gewünscht hast, das sollst du haben!
Moraš se z mano poročiti, ti lepa Mare.	<i>Dù müascht mi hairotn, dù scheanai Mære.</i>	Du mußt mich heiraten, du schöne Mare.
15 Preden slečeš svojo poročno obleko,	<i>Heant (ehe) dù brscht aüsziachn dainə praütinkloidr,</i>	Ehe du deine Brautkleider ausziehen wirst,
še prej bom jaz slekla svoj kačji oklep	<i>Nöch heant brt i aüsziachn main cátschnlatsch (Schlangenbalg),</i>	noch eher werde ich ausziehen meinen Schlangenbalg,
in postala bom lep mladenič.	<i>Ûnt i brt shainən a scheandr jünkhear.</i>	und ich werde sein ein schöner Jungherr (Junker).
Moja mama je šla v prvem paru za križem,	<i>Main müætr 'scht gəgeanən dos woadr puær (im vordern Paar) pain kraizə,</i>	Meine Mutter ist gegangen im vordern Paar beim Kreuze,
izstopila je pri votli bukvi	<i>Aüs ischt shi gəträtən zar hólän püæchn (Buche),</i>	hinaus ist sie getreten zur hohlen Buche,
20 in tam me je rodila.	<i>Ûnt dört hot shi mi gəpoarən.</i>	und dort hat sie mich geboren.
Vrgla me je v votlo bukev.	<i>Shi hot mi gəpólæt (geworfen) in dai hólə püæchə.</i>	Sie hat mich geworfen in die hohle Buche.
Divja trta me je povijala,	<i>Də bildn krozrâbm (Kratzreben) hont mi gəwäschət (gefätscht),</i>	Die wilden Kratzreben haben mich gewickelt,
hladen veter me je zibal,	<i>Dar kialə bint hot mi gəbiægət (gewiegt),</i>	der kühle Wind hat mich gewiegt,
dolga kača me je dojila.	<i>Dai longə shlongə hot mi gəshägət (gesäugt).</i>	die lange Schlange hat mich gesäugt.
25 Le omoži me, le omoži me, ti lepa Mare!«	<i>Nüə hairot mi, hairot mi, dù scheanai Mære!«</i>	Nun heirate mich, heirate mich, du schöne Mare!«
Takole reče lepa Mare:	<i>Ashòdo (so) schprichæt dai scheanə Mære:</i>	Also spricht da die schöne Mare:
»Preden se poročim z dolgo kačo,	<i>»Heant i hairot dai longə shlongə,</i>	»Ehe ich heirate die lange Schlange,
grem raje na kobilo, ^[219]	<i>Liæbær gean i an shâglpâm (Sägebaum),</i>	gehe ich lieber auf einen Sägebaum,
vso nabodeno z noži!«	<i>Dar mit laütær mesrn uæn ischt gəschtekæt!«</i>	der mit lauter Messern besteckt ist!«
30 Besede še ni prav izgovorila,	<i>Shi hot nót nüə (noch nicht recht) 's boart aüsgərait (ausgeredet),</i>	Sie hat noch nicht recht das Wort ausgeredet,
že je zrasla kobila,	<i>'S ischt schön aüfgəbokschan dær shâglpâm,</i>	es ist schon aufgewachsen der Sägebaum,
vsa nabodena z noži.	<i>Ar ischt æs wólə (voll) mesrn uængəschtekæt.</i>	er ist es voller Messer besteckt.
»Tak pojdi na kobilo, ti, lepa Mare!«	<i>»Shò gea nüə aüf'n shâglpâm, dù scheanai Mære!«</i>	»So geh nun auf den Sägebaum, du schöne Mare!«
»Preden grem na kobilo,	<i>»Nöch heant i gean aüf'n shâglpâm,</i>	»Noch ehe ich gehe auf den Sägebaum,

[219] Tesarska oz. drvarska kobila, na katero so položili hlod za obdelavo (Marolt 1938: 223). Op. ur.

35	raje se z dolgo kačo poročim.« Takole reče dolga kača: »Ko bova k poroki šla, ti boš šla po lepi ravni cesti, jaz se bom plazila po grmovju.	<i>Liəbər hairot i dai longə shlongə.«</i> <i>Shōdo schprichət dai longə shlongə:</i> <i>»Ben biər babm (werden) zr kônə</i> <i>(Trauung) gean,</i> <i>Dù brscht əs gean an schean ebəndr</i> <i>schtruəsən (Straße),</i> <i>I brt kraichən an schtraūsóchə (Gestrüpp).</i>	lieber heirate ich die lange Schlange.« So spricht da die lange Schlange: »Wenn wir werden zur Trauung gehen, wirst du (es) gehen auf schön ebener Straße, ich werde kriechen im Gestrüpp.
40	Vzemi košarico, lepa Mare; pri cerkvi me boš dela v košarico; in leskovo šibo si odlomi. In ko bova šla v posteljo belo, me trikrat udari čez sredo,	<i>Nim dù a hontzischtle (Handkorb),</i> <i>scheanai Märe;</i> <i>Pai dər kīrchən tüəscht dù mich ins</i> <i>zischtle;</i> <i>Ünt prich diər aúsar a heshlain schislink</i> <i>(Haselschössling).</i> <i>Ünt ben biər geabm ins petə bais,</i> <i>Shō shlúg dù drai wértə (mal) miər íbr də</i> <i>mitə,</i>	Nimm du einen Handkorb, schöne Mare; bei der Kirche tust du mich ins Körbchen; und brich dir ab ein Haselschößling. Und wenn wir gehen ins weiße Bett, so schlag du dreimal mir über die Mitte,
45	in postala bom lep mladenič!« In ko sta prišla v posteljo belo, je udarila trikrat kačo čez sredo, postala je lep mladenič. Ob njenem hrbtu je ležal kačji lev.	<i>Ünt i brt əs shain a scheandr júnkhear!«</i> <i>Ünt ben shai hent kām in's petə bais,</i> <i>Shi shlúgət drai wértə də shlongə íbr də</i> <i>mitə,</i> <i>Shi ischt gəbân a scheandr júnkhear.</i> <i>Pai ír rúcn (Rücken) ischt gəlāgn də</i> <i>cātschənlatschə.</i>	und ich werde es sein ein schöner Jungherr (Junker)!« Und wenn sie sind gekommen ins weiße Bett, sie schlägt dreimal die Schlange über die Mitte, sie ist gewesen ein schöner Jungherr. Bei ilirem Rücken hat der Schlangenbalg gelegen.
50	Ko sta zjutraj zgodaj vstala, je šel iskat njenega očeta in mater: pri linah visokih stojita njena oče in mati, od daleč vidita jezditu viteza. »Bog daj, da bi to bil naš ženin!«	<i>Lai biə shai schmoarónsch wriə</i> <i>aúfschteant,</i> <i>Ar geanót shúəchn ír wuətr únt müətr.</i> <i>In línən hoach schteat ír wuətr únt müətr,</i> <i>Wón baitən do shâchənt shai a ritər raitən.</i> <i>»Bólt gót, əs əs bārót inshr oidən</i> <i>(Eidam)!«</i>	Lai wie sie morgens früh aufstehen, geht er suchen ihren Vater und (ihre) Mutter; im Giebelfenster hoch steht ihr Vater und (ihre) Mutter; von weitem da sahen sie einen Ritter reiten. »Wollte Gott, es wäre unser Eidam!«
55	Ko pa je k njima prišel: »Bog daj, moja oče in mati!« Skoro je bila poroka. Mare, Bog pomagaj!	<i>Ben (als) ar obr hin zə in ischt kām:</i> <i>»Griəs ai gót, main wuətr únt müətr!«</i> <i>Shai hont əs nüə earscht hoachzait gəhot.</i> <i>Märe, bog pomagaj!</i>	Wenn er aber hin zu ihnen gekommen ist: »Grüß euch Gott, mein Vater und (meine) Mutter!« Sie haben (es) nun erst Hochzeit gehabt. Mare, Bog pomagaj!

(Vsakemu verzu sledi: Mare, Bog pomagaj!)

Perz v Svetlem Potoku.

99. Vandrajoči otrok

Das wandernde Kind

1	Imela je mati devet hčerke, desetič je noseča bila.	<i>Es hiət a müətr nain teachrlain, Zan zéntən bārót shi shbongrai (schwanger) gəbân.</i>	Es hätt' eine Mutter neun Töchterlein, zum zehnten war sie schwanger gewesen.
	Noč in dan je prosila, da sina bi rodila.	<i>Shi patət tok ünt nocht, as əs a pəble bār (wäre).</i>	Sie betet Tag und Nacht, daß es ein Büblein wäre.
	Ko je napočil čas,	<i>Ben úmar ischt kāmən də zait ünt bailə,</i>	Als herum ist gekommen die Zeit und Weile,
5	je rodila deklico, krstila jo je za Marjetico, vzgajala jo je sedem celih let.	<i>Shi hot gəpoarn a diərnlə, Shi hot 's lon táfim Mogreatizle (Margarethe), Shi hot 's aifgəzôchən shíbm gonzai juər.</i>	sie hat geboren ein Mädchen, sie hat es taufen lassen Margrete, sie hat es aufgezogen sieben ganze Jahr.
	Od Boga je prišel listek, ^[220] da se Marjetica od sveta posloviti mora,	<i>Wón gót ischt kāmən a zedəle (Zettel), As Mogreatizle müəs gean də barlt (Welt) ból üb,</i>	Von Gott ist gekommen ein Zettel, daß Margrete von der Welt abscheiden muß,
10	prav od sveta, prav s sveta.	<i>Də barlt ból üb, də barlt ból aüs.</i>	von der Welt wohl ab, aus der Welt wohl hinaus.
	Kako žalostna je bila Marjetica:	<i>Biə loidik bārót Mogreatizle:</i>	Wie traurig war Margrete:
	»Hoj, mati, mati, vi, ljuba moja, tak, specite hlebec kruha, hlebec kruha, ječmenovega kruha.	<i>»Hoi, müətr, müətr, iər liəbai main, Shó pochət (backt) iər a zautle proat (Laib Brot), A zautle proat, a garschtain (Gersten) proat.</i>	»Hoi Mutter, Mutter, ihr meine liebe, so backt einen Laib Brot, einen Laib Brot, ein Gerstenbrot.
15	Razdelite ga na deset delov, morda pa pride v Magdaleničin del.«	<i>Shó zətoiləts iər in zēchən toil, Wrlaicht brts kām in Molantschizlaisch (Magdaleness) toil.«</i>	So zerteilt es in zehn Teile, vielleicht wird es kommen in Magdalenas Teil.«
	Lepo speče ječmenov kruh, razdeli ga lepo na deset kosov.	<i>Shi pochət schean a garschtain proat, Shi zətoiləts schean in zēchən toil.</i>	Sie backt schön ein Gerstenbrot, sie zerteilt es schön in zehn Teile.
	Spet je bilo v Marjetičinem kosu.	<i>'S ischt bídr kām in Mogreatizlaisch toil.</i>	Es ist wieder gekommen in Margretes Teil.
20	Proč gre Marjetica in za njo zakliče Magdaleniča:	<i>Ahin do zīəchət Mogreatizle Ünt noch do schraiət Molantschizle:</i>	Dahin zieht da Margrete, und nach schreit da Magdalena:
	»Tak ozri se, Gretica, še enkrat nazaj, mati tvoja je omedlela!«	<i>»Shó kear di, Greatle, a wuərt (einmal) hintrshich, Də müətr dain ischt gəgümachtət (ohnmächtig)!«</i>	»So kehre dich, Grete, einmal zurück, deine Mutter ist ohnmächtig geworden!«
	»Potlej naj omedli v Božjem imenu,	<i>»Shó shai shi gegümachtət in gótisch nüm,</i>	»So sei sie ohnmächtig geworden in Gottes Namen,
25	nazaj ne ozrem se nikoli več: Jaz moram oditi s sveta, prav s sveta, prav od sveta!«	<i>Lai hintrshich kear i mi nimərmear: I müəs əs gean də barlt ból üb, Də barlt ból üb, də barlt ból aüs!«</i>	nur zurück kehre ich mich nimmermehr: Ich muß von der Welt wohl abgehen, von der Welt wohl ab, aus der Welt wohl hinaus!«

(Vsak verz se ponovi.)

Perz v Studenem.

[220] Gre za sporočilo, zapisano na listku. Op. ur.

100. Sinek Marko
Sinic Marko
Söhnchen Marcus

1 »Hoj, sinek Marko, kje si danes spal?«	»Hoi, <i>sinic Marko, bu' scht</i> (wo hast) <i>dü haint gəshlúfm?</i> «	»Hoi, Söhnchen Marko, wo hast du heute geschlafen?«
»Spal sem na visoki gori,	» <i>I hon gəshlúfm af dan hoachən parglain</i> (Berg),	»Ich habe geschlafen auf dem hohen Berglein,
na visoki gori pri treh tujih ženskah;	<i>Af dan hoachən parglain pai drai wremən baibrn</i> (fremden Weibern);	auf dem hohen Berglein bei drei fremden Weibern;
srčece moje so mi ven vzele,	<i>Shai hont əs miər main harzlə aúsar gənom,</i>	sie haben es mir mein Herzlein herausgenommen,
5 srčece moje so mi spekle.	<i>Shai hont əs miər main harzlə gəpruətən</i> (gebraten).	sie haben es mir mein Herzlein gebraten.
Ena je bila mati moja,	<i>Dai oinə ischt gəbân</i> (gewesen) <i>lai də müətr main,</i>	Die eine ist gewesen wohl meine Mutter,
druga je bila sestra moja,	<i>Dai zboitə ischt gəbân lai də shbeschtr main,</i>	die zweite ist gewesen wohl meine Schwester,
tretja je bila svakinja moja.«	<i>Dai dritə ischt gəbân lai də shbégrin main.</i> «	die dritte ist gewesen wohl meine Schwägerin.«
»Hoj, sinek Marko, kaj priželiš svoji materi?«	»Hoi, <i>sinic Marko, buəs wrschofəscht dü dainər müətr?</i> «	»Hoi, Söhnchen Marko, was verschaffst du deiner Mutter?«
10 »Svoji materi in svoji sestri priželim	» <i>I wrschof mainr müətr unt mainr shbeschtr</i>	»Ich verschaffe meiner Mutter und meiner Schwester
le dno pekla, dno pekla!	<i>Lai də helə an pōdn, də helə an pōdn</i> (der Hölle Abgrund)!	wohl den Höllenboden, dem Höllenboden!
Svoji svakinji priželim večne radosti,	<i>I wrschof mainr shbégrin də eabigən wraidn</i> (Freuden),	Ich verschaffe meiner Schwägerin die ewigen Freuden,
ker me je na gori branila.«	<i>Bail</i> (weil) <i>shi hot an mi afn parglain gəbêrət</i> (vertheidigt)!«	weil sie mich auf dem Berglein verteidigt hat'.«

Perz v Svetlem Potoku.

101. Majerica (Uspavanka)
***Də moirarin* (Ein Wiegenlied)**
Die Meierin (Ein Wiegenlied)

1	Kako zgodaj vstane majerica! Zjutraj zarana vstane, zapoje svojemu mlademu sinu: »Grofove posesti tvoje bodo vse!«	<i>Biə wriə ischt aüf də moirarin.</i> <i>Shi schteanöt schmoarónsch guər wriə aüf,</i> <i>Shi shingət zə ír jüngən shûn:</i> <i>»Di grūwñsch (des Grafen) də giətr brnt olə dain shain!«</i>	Wie früh ist auf die Meierin! Sie steht morgens gar früh auf, sie singt zu ihrem jungen Sohn: »Des Grafen Güter werden alle dein sein!«
5	In to sliši grafica mlada. Kako je bila jezna in zaklicala je dninarici: »Ubij, ubij majeričinega sina, dala ti bom židano krilo,	<i>Ünt dos drhearet də grēwin jüñk,</i> <i>Biə zoarnik bār shi draüf,</i> <i>Uən riəfət shi də loandiarn:</i> <i>»Pring ümə, pring ümə dər moirarin shûn,</i> <i>Ich bil diər gābm a shaidain rök,</i>	Und das hört da die junge Gräfin. Wie zornig war sie drauf, und sie rief zur Lohndirn: »Bring um, bring um der Meierin Sohn! Ich will dir geben einen seidenen Rock,
10	ki me je koštalo petsto guldnov!« In ko je dekla tja prišla, je rekla dekla: »Hoj, majerica, pojditе, poiščite mi hladne studenčnice, jaz bom zibala vašega mladega sina.«	<i>Bêldr mich kōschtət wēñhündrt güldən!«</i> <i>Ünt biə də diərn hin ischt kām</i> <i>Do schprichət də diərn: »Hoi moirarin,</i> <i>Geat, shüəchət miər kiäləs prünbosr,</i> <i>Ich bil aich biəgən (wiegen) aiər jüñgən shûn!«</i>	welcher mich kostet fünfhundert Gulden.« Und wie die Dirn dahin ist gekommen zur Meierin, da spricht die Dirn: »Hoi Meierin, geht, sucht mir kühles Brunnenwasser, ich will euch wiegen euren jungen Sohn.«
15	In izvlekla je svoj nožič in ga zabodla v otrokovo srčece in zibka je precej polna krvi. Dekla, ta je brž odšla ven in noter je prišla majerica.	<i>Ünt aüsar hot shi gəñóm ír mesrle</i> <i>Ünt schtekət 's in in kindəsch harzlə;</i> <i>Ünt 's biəgle (Wiege) ischt würt wóləs (voll) plüət.</i> <i>Də diərn, dai geangót pähent aüs,</i> <i>Ünt inin ischt kām də moirarin.</i>	Und heraus hat sie genommen ihr Messerlein, und steckt es hinein in des Kindes Herz, und die Wiege ist sofort voller Blut. Die Dirn, die geht behend hinaus, und hinein ist gekommen die Meierin,
20	Njen mladi sin je bil že mrtev. Deklin nožič je zaboden v njegovo srčece. Kako vroče joče majerica! In sliši jo grof mlad: »Hoj, stražar, ti ljubi moj,	<i>Ír jüñgr shûn bār schönə toat,</i> <i>Dər diərnə mesrle schtakət in shainəm harzle.</i> <i>Biə hoisə boinət dai moirarin.</i> <i>Üñ dos drhearət dər grūwə (Graf) jüñk:</i> <i>»Hoi toarbartl (Thorwart), dü liəbr main,</i>	ihr junger Sohn war schon tot. Der Dirn Messerlein steckte in seinem Herzlein. Wie heiß weint die Meierin! Und das hört der junge Graf: »Hoi Torwärter, ihr mein lieber,
25	pojdi tja k majerici in vprašaj, kaj manjka ji, mar manjka ji potice ali rdečega vina?« »Ne manjka mi potice,	<i>Gea ühin (hinab) zər moirarin</i> <i>Üñ wrüg (frag), buəs ír wälən (fehlen) tüət:</i> <i>Geat ír üb dai wöchizə (Kuchen)</i> <i>Ödr dar roatə bain?«</i> <i>»Miər geat et üb dai wöchizə,</i>	geh hinunter zur Meierin und frage, was ihr fehlen tut, geht ihr ab das Kuchenbrot oder der rote Wein?« »Mir geht nicht ab das Kuchenbrot,
30	ne manjka mi rdečega vina. Moj mladi sin že mrtev je, deklin nož v srčecu zaboden.« In vrnil se je stražar, takole reče stražar:	<i>Miər geat et üb dar roatə bain.</i> <i>Main jüñgr shûn, dar ischt schön toat,</i> <i>Dər diərnə mesr im harzle schtakət!«</i> <i>Ünt aühin ischt kām dər toarbartl,</i> <i>Ashódo schprichət dər toarbartl:</i>	mir geht nicht ab der rote Wein? Mein junger Sohn, der ist schon tot, der Dirn Messer im Herzlein steckt.« Und hinauf ist gekommen der Torwärter, also spricht da der Torwärter:

35	»Hoj, grof, ti ljubi moj, majeričin sin, on je že mrtev in ubila ga je dekla tvoja!« In prišel je grof mlad: »Hoj, dekla, hoj, dekla, ljuba moja,	»Hoi, grúwə (Graf), dú liəbr main, Dər moirarin shún, dar ischt schön toat, Únt úmə hot in prúcht də diərn dain!« Únt hin ischt kām dər grúwə júnk: »Hoi diərn, hoi diərnə, liəbai main,	»Hoi Graf, du mein lieber, der Meierin Sohn, der ist schon tot, und ihn hat umgebracht deine Dirn!« Und hin ist gekommen der junge Graf: »Hoi Dirn, hoi Dirn, meine liebe,
40	zakaj si ubila majeričinega sina?« »Kako bi ne, kako bi ne, gospod ljubi moj, gospa mi je obljubila židano krilo!« »Hoj, žena, hoj, žena, ti ljuba moja, katero raco ustrelimo danes?«	Bai (warum) hoscht dú úmə prúcht dər moirarin shún?« »Hiət et (hätte es nicht), hiət et, hear liəbr main, Dai wrâgə (Frau) hot miər wrhoisən a shaidain rók.« »Hoi wrâgə, hoi wrâgə, dú liəbai main, Bêlai rāzə (welche Ente) drschiasən biər haint?«	warum hast du umgebracht der Meierin Sohn?« »Hätte nicht, hätte nicht, mein lieber Herr! Die Frau hat mir verheißen einen seidenen Rock!« »Hoi Frau, hoi Frau, du meine liebe, welche Ente erschießen wir heute?«
45	»O, gospod, o, gospod, katero ti hočeš!« Ustrelil je svojo belo ženo, oženil se je z majerico.	»Ho hear, ho hear, lai bêlai dú bilscht!« Drschósən hot ar shainə baisə wrá, Gəhairotət hot ar də moirarin.	»O Herr, o herr, wohl welche du willst!« Erschossen hat er seine weiße Frau Geheiratet har er die Meierin.

(Refren se glasi: *Prutaj, ninaj, prutaj, ninaj*. Prim. zgoraj str. 91.).

Po **Rudežu** natisnil **Schröer**, 440 in naslednja.

III.

PESMI K ŠEGAM IN NAVADAM

TER

ŠALJIVE IN OTROŠKE PESMI

št. 102–168

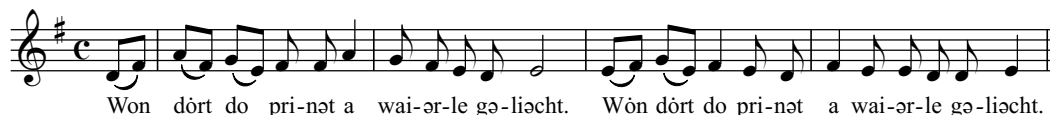
—

102. Novoletna želja Neujahrswunsch

1 Voščimo srečno novo leto,	<i>Biər binschn a glīklichəs naiəs juər,</i>	Wir wünschen ein glückliches neues Jahr,
staro je pri kraju;	<i>Dos autə (alte) ischt guər (zu Ende);</i>	das alle ist zu Ende;
veliko dobrih juter,	<i>Wil guətə moarn (viel guten Morgen),</i>	viel guten Morgen,
kaščo, polno žita,	<i>A koschtə wól (Kasten voll) koarn,</i>	einen Kasten von Korn,
5 štalo, polno govedi,	<i>A schtol wól rindr,</i>	einen Stall voller Rinder,
izbo, polno otrok,	<i>A schtúbə wólai kindr,</i>	eine Stube voller Kinder,
mošnjo, polno denarja,	<i>A paitl wól gaut (Beutel voll Geld),</i>	einen Beutel voller Geld,
zelo bogato nevesto.	<i>A shtoinraichai prait.</i>	eine steinreiche Braut.

Tomitsch v Gornjem Mozlju.

103. Kresna pesem A shūmitliädle Sonnwendlied

1 Tam spredaj gori ogenj svetel,	<i>Wōn dōrt do prinət a waiərle gəliächt (lichtes Feuer),</i>	Dort vorn da brennt ein helles Feuer,
ob njem kresuje lepa Mare.	<i>Dəpai do criəsət (unterhält das Feuer) dai scheanə Māre.</i>	dabei da krieβet (feiert Sonnwendwende) die schöne Mare.
In mimo pride mladi mož:	<i>Ūnt wīr (vorüber) do ziəchtə a jüngr jūnkhear:</i>	Und vorüber da zieht ein junger Junker:
»Pusti me, Mare, k sebi na kres!«	<i>»Shó luəs mi, Māre, zə diər af'm criəs (Johannisfeuer)!«</i>	»So laß mich, Mare, zu dir auf den Krieβ (Sonnwendfeier)!«
5 Tako kresujeta kratek čas,	<i>Shó criəsənt shai a kloinai bailə,</i>	So krieβen sie eine kleine Weile,
kratek čas do polnoči,	<i>A kloinai bailə af mitai nocht (Mitternacht),</i>	eine kleine Weile von Mitternacht,
do polnoči do svetlega dne.	<i>Af mitai nocht pis an gəliächtən tok.</i>	von Mitternacht bis an den hellen Tag.
Takle reče lepa Mare:	<i>Shó do schprichət dai scheanə Māre:</i>	So spricht da die schöne Mare:
»Le vstani, le vstani, ti mladi mladenič!	<i>»Nūə aif, nūə aif, dū jüngr jūnkhear!</i>	»Nun auf, nun auf, du junger Junker!
10 Vsi ptički že pojo tako lepo.«	<i>Də wēgəlain shingənt olə schön shə schean.«</i>	Die Vögelein singen alle schon so schön.«

»Naj pojo, kakor hočejo.«	» <i>Shó shingən shai, lai biə shai belənt</i> (wollen).«	»So singen sie, wohl wie sie wollen.«
»Le vstani, le vstani, ti mladi mladenič, vse rožice že cveto tako lepo.«	» <i>Nūə aíf, nūə aíf, dú jüngr jünkhear,</i> <i>Də reashlain plianənt</i> (blühen) <i>olə shó</i> <i>schean!</i> «	»Nun auf, nun auf, du junger Junker, die Blümlein blühen alle schon schön!«
»Naj cveto, kakor hočejo.	» <i>Shó plianən shai, lai biə shai belənt.</i>	»So blühen sie, wohl wie sie wollen.
15 Tvoje in moje so že odevetele prav danes sredi kresne noči!«	<i>Ból dain únt's main hent wrplianət</i> (verblüht) <i>Ból haint in oinr mitərn criəsnocht!</i> «	Deins und meins sind wohl verblüht wohl heute mitten in einer Krießnacht!«

(Vsak verz se ponovi.)

Perz v Svetlem Potoku.

104. Na kresni večer Am Sonnwendabend

1. »Hoj, župan, ljubi naš, Marija, prav nocoj na kresni večer, Marija.	» <i>Hoi, shúpon</i> (Schultheiß), <i>liəbr inshr,</i> <i>Mario,</i> <i>Ból haint an shúmitobnt, Mario</i>	»Hoi, Schultheiß, unser lieber, Maria, wohl heute am Sonnwendabend, Maria.
2. Hoj, župan, ljubi naš, Marija, tak dajte nam našega mladeniča, Marija.	<i>Hoi, shúpon, liəbr inshr, Mario,</i> <i>Shó gait</i> (gebt) <i>insch aiər jünkhear, Mario.</i>	Hoi, Schultheiß, unser lieber, Maria, so gebt uns unseren Junker, Maria.
3. Mi gremo mlaj iskat!« Marija. »Jaz ne dam vam svojega mladeniča, Marija.	<i>Bīər geabm a moile</i> (Maibaum) <i>shúəchən!</i> « <i>Mario,</i> <i>»I gib' ai's et main jünkhear, Mario.</i>	Wir gehen einen Maien suchen!« Maria. »Ich gebe euch nicht meinen Junker, Maria.
4. Strašno je utrujen, Marija, je ravno iz gozda prišel.« Marija.	<i>Ar ischt əs grailain</i> (gräulich) <i>miədə, Mario,</i> <i>Ar ischt earscht aúsn boldə kám.</i> « <i>Mario.</i>	Er ist schrecklich müde, Maria, er ist erst aus dem Wald gekommen.« Maria.
5. »Če je strašno utrujen, Marija, naj ga varje ljubi Bog!« Marija.	» <i>Shó ischt ar grailain miədə, Mario,</i> <i>Shó pahiat ai'n</i> (euch ihn) <i>gót dar liəbə!</i> « <i>Mario.</i>	»Ist er schrecklich müde, Maria, so behüt ihn euch Gott der liebe!« Maria.
6. »Hoj, župan, ljubi naš, Marija, dajte nam vašo sekiro, Marija.	<i>Hoi, shúpon, liəbr inshr, Mario,</i> <i>Shó gait insch aiər hokə</i> (Hacke), <i>Mario.</i>	»Hoi, Schultheiß, unser lieber, Maria, so gebt uns eure Hacke, Maria.
7. Mi gremo mlaj posekat!« Marija. »Jaz vam ne dam svoje sekire, Marija.	<i>Bīər geabm a moile hokən!</i> « <i>Mario,</i> <i>»I gib ai's et main hokə, Mario.</i>	Wir gehen einen Maien hacken!« Maria. »Ich geb euch nicht meine Hacke, Maria.
8. Moja sekira je skrhana.« Marija. »Hoj, župan, ljubi naš, Marija.	<i>Main hokə ischt aúsgəwelət</i> (schartig).« <i>Mario,</i> <i>»Hoi, shúpon, liəbr inshər, Mario.</i>	Meine Hacke ist schartig.« Maria. »Hoi, Schultheiß, unser lieber, Maria.
9. Dajte nam vaše vole, Marija, mi gremo mlaj peljat.« Marija.	<i>Shó gait insch aiər də ókschən, Mario,</i> <i>Bīər geabm a moile wiəran</i> (führen).« <i>Mario.</i>	So gebt uns eure Ochsen, Maria, wir gehen einen Maien führen.« Maria.

10. »Ne dam vam svojih volov, Marija, strašno so utrujeni.« Marija.	»I gib ai's et niain dā ókschän, Mario, Shai hent as grailain miäðä.« Mario.	»Ich gebe euch nicht meine Ochsen, Maria, sie sind schrecklich müde.« Maria.
11. »Če strašno so utrujeni, Marija, naj jih varje ljubi Bog!« Marija.	»Hent shai grailain miäðä, Mario, Shó pəhiät ai shä göt dar liäbä!« Mario.	»Sind sie schrecklich müde, Maria, so behüt sie euch Gott der liebe!« Maria.
12. »Hoj, župan, ljubi naš, Marija, tak dajte nam vaš ogenj, Marija.	»Hoi, shūpon liäbr inshər, Mario, Shó gait insch aiär waiär (Feuer), Mario.	»Hoi, Schultheiß, unser lieber, Maria, so gebt uns euer Feuer, Maria.
13. Mi gremo kurit kres!« Marija.	Biär beln a criäs (Johannisfeuer) geän mochän!« Mario.	Wir wollen ein Johannisfeuer machen!« Maria.
»Ne dam vam svojega ognja, Marija.	»I gib ai's et main waiär, Mario.	»Ich gebe euch nicht mein Feuer, Maria.
14. Moje krave letos ne dajejo mleka.« Marija.	Main dā kiä pəshaichənt (versagen die Milch) haiär.« Mario.	Meine Kühe versagen in diesem Jahr die Milch.« Maria.
»Hoj, župan, ljubi naš, Marija.	»Hoi, shūpon liäbr inshər, Mario.	»Hoi, Schultheiß, unser lieber, Maria.
15. Dajte nam vaši deklici, Marija, kako jima je že ime: Marija.	Shó gait insch aiär dā jünkwrāgn, Mario, Lai biä shai olä hoisənt: Mario.	So gebt uns eure Jungfrauen, Maria, wie sie wohl alle heißen: Maria.
16. Lepa Mina, lepa Jera, Marija, mi gremo pesmico zapet, Marija.	Dai scheanə Mine, dai scheanə Geare, Mario, Biär belän a liädle geän shingən, Mario.	Die schöne Minne, die schöne Margarete, Maria, wir wollen gehen ein Liedchen singen, Maria.
17. Prav danes na kresni večer, Marija. Prav danes na kresni večer!« Marija.	Ból haint an shūmitobnt, Mario. Ból haint an shūmitobnt!« Mario.	Wohl heute am Sonnwendabead! Maria. Wohl heute am Sonnwendabead!« Maria.
18. »Ne dam vam svojih deklic, Marija, strašno sta utrujeni.« Marija.	»I gib ai's et main dā jünkwrāgn, Mario, Shai hent as grailain miäðä.« Mario.	»Ich gebe euch nicht meine Jungfrauen, Maria, sie sind schrecklich müde.« Maria.
19. »Če strašno sta utrujeni, Marija, naj ju varje ljubi Bog!« Marija.	»Shó hent shai grailain miäðä, Mario, Shó pəhiät ai shä göt dar liäbä!« Mario.	»So sind sie schrecklich müde, Maria, so behüt sie euch Gott der liebe!« Maria.

Perz v Svetlem Potoku.

105. Pesem ob spletnju venca Lied beim Kranzbinden

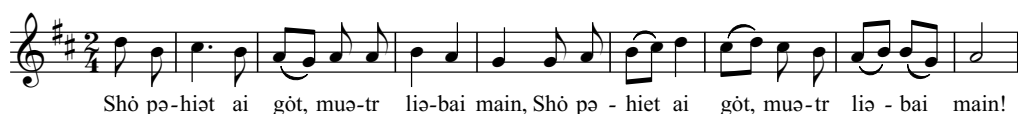
1. Danes je bila devica vesela, vesela ne bo nikdar več!	'S ischt haint a jünkwrā wrēli (fröhlich) gəbänən (gewesen), Wrēli brt shi nimmear!	Es ist heute eine Jungfrau fröhlich gewesen, fröhlich wird sie nimmermehr!
2. Vesela je še lahko, devica ne bo nikdar več!	Wrēli kon shi ból nöch shainən (sein), Jünkwrā brt shi nimmear!	Fröhlich kann sie noch sein, aber Jungfrau wird sie nimmermehr!
3. Danes je devica pušeljček dala,	'S hot haint a jünkwrā peschlain (Sträußchen) gəroichət,	Es hat heute eine Jungfrau Sträußlein gereicht,

dala ga ne bo nikdar več!	<i>Roichən (darreichen) brt shi nimmear!</i>	reichen wird sie nimmermehr!
4. Da ga lahko še enkrat, devica ne bo nikdar več!	<i>Roichən hon shi bōl nōch a huərtre (einmal), Jūnkwrâ brt shi nimmear!</i>	Reichen kann sie noch einmal, aber Jungfrau wird sie nimmermehr!
5. Danes je devica rožice nabirala, nabirala ne bo nikdar več!	<i>'S hot haint a jūnkwrâ reashlain gəprōchən (gepflückt), Prachən brt shi nimmear!</i>	Es hat eine Jungfrau Rosen gebrochen, brechen wird sie nimmermehr!
6. Nabira jih lahko še enkrat, devica ne bo nikdar več!	<i>Prachən kon shi bōl nōch a huərtre, Jūnkwrâ brt shi nimmear!</i>	Brechen kan sie noch einmal, aber Jungfrau wird sie nimmermehr!
7. Danes je devica venček spletla, spletala ne bo nikdar več!	<i>'S hot haint a jūnkwrâ kranzlain gəpūntn, Pūntn brt shi nimmear!</i>	Es hat heute eine Jungfrau Kränzlein gebunden, binden wird sie nimmermehr!
8. Splete ga lahko še enkrat, devica ne bo nikdar več!	<i>Pūntn kon shi bōl nōch a huərtre, Jūnkwrâ brt shi nimmear!</i>	Binden kann sie noch einmal, aber Jungfrau wird sie nimmermehr.

Tomitsch v Gornjem Mozlju.

Schröer, 277 ima enako pesem, vendar brez pete in šeste kitice.

106. Nevestino slovo Abschied der Braut

1 »Naj varje vas Bog, mati ljuba moja! Od vas moram lepo slovo jemati in vi od mene in jaz od vas! Tak pustite me, mati, k skrinji iti,	<i>»Shò pəhiət ai gót, müətr liəbai main! I müəs wón ai schean urlop nám, Ūnt iər wón miər ūnt i wón ai! Shò luət mi, müətr, in koschtə gean,</i>	»So behüt euch Gott, meine liebe Mutter! Ich muß von euch schön Urlaub nehmen, und ihr von mir und ich von euch! So laßt mich, Mutter, in Kasten gehen,
5 pozabila sem svoje pisane čevlje.« »Naj si pozabila, kar si hotela, k moji skrinji ne stopiš nikdar več.« »Tak pustite me, mati, k skrinji iti, pozabila sem svoje podvezice.	<i>I hon wrgasn mainə piswuərbmschüəch (bunte Schuhe).« »Shò hob wrgasn, lai buəs dü brscht, In main dan koschtn brscht dü nimmear.« »Shò luət mi, müətr, in koschte gean, I hon wrgasn mainə schtrümpfpantlain.</i>	ich habe vergessen meine bunten Schuhe.« »So hab vergessen wohl was du willst, in meinen Kasten kommst du nimmermehr.« »So laßt mich, Mutter, in Kasten gehen, ich habe vergessen meine Strumpfbändlein.
10 Letos so še moje podvezice, čez leto bodo trakovi zibelke.« »Naj si pozabila, kar si hotela,	<i>Haiər hent shai mainə schtrümpfpantlain, Ins juər brnt shai mainə biəgnpantlain (Wiegenbänder).« »Shò hob wrgasn, lai buəs dü bilscht,</i>	Heuer sind sie meine Strumpfbändlein, übers Jahr werden sie meine Wiegenbändlein sein.« »So hab vergessen wohl was du willst,

k moji skrinji ne stopiš nikdar več!«	<i>In main dan koschtn brschtu nirmear!</i> «	in meinen Kasten kommst du nimmermehr!«
Z enako pesmijo <i>mutatis mutandis</i> se nevesta poslovi od očeta, bratov in sester ter prijateljc. Nato zapoje:		
»Iti moram v tujo deželo,	» <i>I müas as gean in a wremas (fremdes) lont,</i>	»Ich muß es gehen in ein fremdes Land,
v tujo deželo, meni nepoznano.	<i>In a wremas lont, 's ischt miar unpakont.</i>	in ein fremdes Land, es ist mir unbekannt.
Ni pametno hoditi tja,	<i>'S ischt bøl gälôbät (rathsam), et in (nicht hinein) zə gean,</i>	Es ist wohl ratsam, nicht hin zu gehen,
tuja dežela, druga roka.«	<i>A wremas lont, an ondrai hont.</i> «	ein fremdes Land, eine andere Hand.«
Brž ko odide, ostali zapojejo:		
Ko ga je zajahala, je ihtela!	<i>Shi ischt aufgashasn, shi hot gashnupfazət (geweint)!</i>	Sie ist aufgesessen, sie hat geschluchzt!
Ko je odjezdila, je zajuckala!	<i>Shi ischt ahin gəritn, shi hot gəjucətət (gejauchzt)!</i>	Sie ist dahin geritten, sie hat gejauchzt!

(Vsak verz se ponovi.)

Tschinkel v Svetlem Potoku.

Drugo različico najdemo v **Schröer**, 278. Tu je po prvem verzu vrinjeno: *I shîch ai haint ûnt nirmear* [= Vidim vas danes in nikdar več]. Toda manjkajo verzi 3, 6, 12 in od 14 do 17. V tretji različici, ki jo je zabeležil **Perz**, se tretji verz glasi: *Də zait ischt kâm, as i bondrn müas, | Ins wremdä lont, as ischt miar unpakont* [= Prišel je čas, ko odvandrat moram, v tujo deželo, meni neznan]. V petem verzu namesto *piswuərbm* [= pisane] piše *schpizpuər* [= špičaste], v devetem verzu namesto *schtrümpfpantlain* [= podvezice] piše *pintpantlain* [= trakovi]. Verzi od štirinajstega do sedemnajstega manjkajo. – V tretji **Tomitschevi** različici iz Gornjega Mozlja se štirinajsti do sedemnajsti verz glasijo: *Pəhiät ai gôt, müətr liəbai main | Biər shâchn insch haint ûnt nirmear | Et hûbät (nicht gehabt) ai müətr shó loidigai, | Shó loidigai, shó traürigai.* [= Bog vas varji, mati ljuba moja, vidiva se danes in nikdar več. Ne bodite, mati tako otožni, tako otožni, tako žalostni.] Četrto različico iz Šalke vasi je posredoval baron **von Czörnig** (v *Zeitschrift des Alpen Vereines*, 9, 287); trinajstemu verzu sledi nov daljši odlomek, ki gotovo ni povsem pravilen, saj je zabeležen nemetrično. Glasi se: »*Amo (mama), wrzaichat miər, bos ich et racht hon gətuən | Ben's miər ahuərt lai shlacht brt drgean, kim i laibr bîdr hintrshi (vrniti se nazaj). | Liəbai amo, bu brt i denar hingean, ben mi main mon brt shlûgn?*« | »*Gea hin bu dü bilscht, zə miər derfəscht dü et kâm, | Kiməscht dü denar ben dü prâchscht (potrebovati) koarn, uərbaisn (fižol), mâl (moka), shauz (sol), denar konschtü kâm. | Ben di dain mon schlûgət, denar derfəschtü miər et kâm. | Ben di dain mon aüsjugət, liəbai tóchtr, bu geaschtü denar hin? | Zə miər derfəschtü et ingean, gea züm gəmoinar (sosed). | As et dr mon af mi zoarnik ischt, as i di afhaut (obdržati). | Otr müəschtü hoimgean, otr dan mon patn | As ar diər wrzaichət, bos dü ungrachts hoscht gətuən.*« [= »Mati, odpustite mi, če sem storila krivico. | Če mi bo tam slabo šlo, se raje vrnem. | Ljuba mati, kam bom potem šla, če me mož tepel bo?« | »Pojdi, kamor hočeš, k meni prišla ne boš. | Če boš prišla, ko boš potrebovala žito, fižol, moko, sol, potem lahko prideš. | Če te mož bo tepel, potem k meni ne hodi. | Če te bo mož pregnal, ljuba hčerka, kam boš šla? | K meni ne hodi, pojdi k sosedu. | Da ne bo mož jezen name, ker sem te obdržala. | Ali moraš iti domov ali prositi moža, | naj ti odpusti, ker si storila krivico.«]

107. Godčeva pesem ob gostiji Geigerlied beim Schmause

1. Starešina je nož brusiti začel, misli, da godec ne bo nič vedel. Haš, haš, haš, gogrdač!	<i>Dər schtraschinar</i> (Hochzeitsbitter) <i>hêwət 's mesr uən zə bezən</i> (schärfen), <i>Ar moint, dər gaigar brt nisch</i> (nichts) <i>besn</i> (wissen). <i>Hasch, hasch, hasch, gogrdatš!</i>	Der Hochzeitsbitter fängt an, das Messer zu wetzen, er meint, der Geiger werde nichts wissen. Hasch, hasch, hasch, gogrdatš!
2. »Starešina, nekaj vam povem: dajte godcu kurjo glavo. Haš, itn.	» <i>Schtraschinar, bil ai buəs shügən:</i> <i>Gait</i> (gebt) <i>har in</i> (dem) <i>gaigar an hiənlaisch krügən</i> (Hühnerkragen). <i>Hasch, u.s.w.</i>	»Hochzeitsbitter, ich will euch etwas sagen: gebt her dem Geiger einen Hühnerkragen. Hasch u.s.w.
3. Starešina, ne bodite tako fouš, dajte godcu kurji vrat! Haš, itn.	<i>Schtraschinar, et shait guər shó wausch</i> (falsch), <i>Gait har in gaigar an hiənlaisch hausch</i> (Hals)! <i>Hasch, u.s.w.</i>	Hochzeitsbitter, seid nicht gar so falsch, gebt her dem Geiger einen Hühnerhals! Hasch u.s.w.
4. Starešina, ne bodite tako zelo tiho, dajte nam tudi kaj od file! Haš, itn.	<i>Schtraschinar, et shait guər shó schtilə,</i> <i>Gait insch har à wón</i> (auch von) <i>dər wilə</i> (Fülle)! <i>Hasch, u.s.w.</i>	Hochzeitsbitter, seid nicht gar so still, gebt uns auch her von der Fülle! Hasch u.s.w.
5. Starešina, vaša fila je tako zelo rumena. Vaša žena danes ne bo manjkala. Haš, itn.	<i>Schtraschinar, aiər wilə ischt guər shó gal</i> (gelb). <i>Aiər baip</i> (Weib) <i>brt haiər et wâl</i> (nicht fehlen). <i>Hasch, u.s.w.</i>	Hochzeitsbitter, eure Fülle ist gar so gelb. Euer Weib wird heute nicht fehlen. Hasch u.s.w.
6. Enemu godcu je ime Još, dajte mu prsi kokošje! Haš, itn.	<i>Dar oinə gaigar hoisət Jösch</i> (Josef), <i>Gait 'mon</i> (ihm) <i>har hiənlaisch rōsch</i> (Hühnerbrust)! <i>Hasch, u.s.w.</i>	Der eine Geiger heißt Josef, gebt ihm her die Hühnerbrust! Hasch u.s.w.
7. Starešina, dajte nam od ovenčka stegno, sicer dobi nevesta sunek. Be, be, be, budl trč.	<i>Schtraschinar, gait insch har wón bîdrlain</i> (Widder) <i>a hûf</i> (Schenkel), <i>Shischtn</i> (sonst) <i>pəkimət də praüt a pûf</i> (Stoß). <i>Bä, bä, bä, budl trtsch</i> (Widder stoß)!	Hochzeitsbitter, gebt uns her vom Widder einen Schenkel, sonst bekommt die Braut einen Stoß, bä, bä, bä, Budl trtsch.
8. Dajte nam od ovenčka filo, sicer peljemo nevesto na dile ^[221] . Be, itn.	<i>Gait insch har wón bîdrlain də wilə,</i> <i>Shischtn wiərbr</i> (führen wir) <i>də praüt af də dilə</i> (Boden). <i>Bä, u.s.w.</i>	Gebt uns her vom Widder die Fülle, sonst führen wir die Braut auf den Boden. Bä u.s.w.

[221] Podstrešje. Op. ur.

9. Dal nam je sprednji del od riti, po tem bomo lažje gagali. Be, itn.	<i>He gait insch har wòn an hintron as woadr</i> (vom Hintern das Vordere), <i>Otr</i> (danach) <i>babr</i> (werden wir) <i>laichtar goadrn</i> (schnattern). <i>Bä</i> , u.s.w.	Er gibt uns her von dem Hintern das Vordere, danach werden wir leichter schnattern. Bä u.s.w.
10. Enemu godcu je ime Matl, rad bi še kaj od ovenčka priberačil. Be, itn.	<i>Dar oinā gaigar hoisət Matl</i> (Matthias), <i>Ar mecht nòch epos</i> (etwas) <i>wòn bídrlain patl</i> (erbetteln). <i>Bä</i> , u.s.w.	Der eine Geiger heißt Matthias, er möchte noch etwas vom Widder erbetteln. Bä u.s.w.
11. Drugemu godcu je ime Rok, kmalu pojde za njim. Be, itn.	<i>Dar ondr gaigar hoisət Ròch</i> (Rochus), <i>Ar geat mon a poldr</i> (bald) <i>nòch</i> . <i>Bä</i> , u.s.w.	Der andere Geiger heißt Rochus, er geht ihm bald nach. Bä u.s.w.
12. Staresšina, zdaj je svatbe konec, zdaj gremo v drugo hišo.« Be, be, be, budl trč.	<i>Schtraschinar, anascht</i> (jetzt) <i>ischt dā hoachzeit</i> <i>aús</i> , <i>Nüə geabr</i> (gehen wir) <i>in an ondrs haüsch</i> .« <i>Bä, bä, bä, búdl trtsch!</i>	Hochzeitsbitter, jetzt ist die Hochzeit aus, nun gehen wir in ein anderes Haus.« Bä, bä, bä, Budl trtsch!

Perz v Svetlem Potoku.

Pri **Schröerju**, 279 in naslednja, manjkajo peta kitica in od sedme do enajste kitice. Fragment je **Tschinkel** objavil v *Kalender*, 1892, 69. V drugi vrstici sedme kitice namesto *pəkimət dā* [= dobi] piše *gabr dr* (damo), v drugi vrstici osme kitice namesto *wiərbr dā* piše *geabr mit dr*. Temu kot deveta kitica sledi: *Gait insch har wòn bídrlain in haüsch* | *Shischtn shaibr* (smo) *dr praitə wansch* (falsch [= nepravil]). *Bä itn.* [= Dajte nam od ovenčka v hiši, če ne nismo pravi svatje. Be itn.] Druga vrstica pete kitice pomeni: Vaša žena bo še letos rodila.

108. Ob izročanju poročnih daril Bei Überreichung der Hoshzeitgeschenke

1. Semkaj, le semkaj, ženinov oče. Sani sani daj, kdor nič nima, ta beži!	<i>Züəhar nar züəhar</i> , <i>Praitigonsch wuətr</i> . <i>Sani sani dai</i> , <i>bear</i> (wer) <i>nisch hot, dar wlai</i> (fliehe)!	Herzu, nur herzu, Bräutigams Vater! Sani sani dai, wer nichts hat, der flieh!
2. Ne bo se hudoval, tolar bo dal.	<i>Ar brt shi et</i> (er lässt sich's nicht) <i>wrdriəsən</i> , <i>Ar brt a tuəlar</i> (Thaler) <i>schiasən</i> .	Er wird sich nicht verdrießen, er wird einen Taler schießen.

Sani itn.	<i>Sani itn,</i>	Sani u.s.w.
3. Več ko bo dal, ljubše nam bo.	<i>Biə mear ar brt gābm,</i> <i>Biə liəbr babr (werden wir's) shāchn (sehen).</i>	Je mehr er wird geben, desto lieber werden wir es sehen.
Sani itn.	<i>Sani u.s.w.</i>	Sani u.s.w.
4. Ima še en pohabljen prst, dali mu bomo piti.	<i>Ar hot jo nōch a pūclats nēgəle (gekrümmten Finger),</i> <i>Biər gābm mon (ihm) zə trinkən.</i>	Er hat ja noch einen gekrümmten Finger, wir geben ihm zu trinken.
Sani itn.	<i>Sani u.s.w.</i>	Sani u.s.w.
5. Lepo Boglonaj vam, ljubi moj ata!	<i>Scheanai gótđonk ai,</i> <i>Liəbr main ate (Vater)!</i>	Schönes Gottđank Ihnen, Lieber mein Vater!
Sani itn.	<i>Sani u.s.w.</i>	Sani u.s.w.
6. Le semkaj, ženinova mati! Ona prinese lepo rožo.	<i>Zúəhar praitigonsch müəmə (Muhme)!</i> <i>Shi pringət a scheanai plüəmə.</i>	Herzu, Bräutigams Mutter! Sie bringt eine schöne Blume.
Sani itn.	<i>Sani u.s.w.</i>	Sani u.s.w.
7. Le semkaj, ljubi golob! Nevesti prinese lepo avbo.	<i>Zúəhar, liəbai taübə!</i> <i>Shi pringət dar praüt a scheanai haübə.</i>	Herzu, herzu, liebe Tauben! Sie bringt der Braut eine schöne Haube.
Sani itn.	<i>Sani u.s.w.</i>	Sani u.s.w.
8. Kadar pride čas, vam bova povrnila!	<i>Ben zait unt bail (Weile) brt kām (kommen),</i> <i>Biər babm (werden) ai's bídr kearən (es euch erstatten).</i>	Wenn Zeit und Weile wird kommen, werden wir es euch wieder erstatten!
Sani, sani daj, kdor nima nič, ta beži!	<i>Sani, sani dai,</i> <i>bear nisch hot, dar wlai!</i>	Sani sani dai, wer nichts hat, der flieh!

Schröer, 281 in naslednja.

V **Perzovi** različici je dodana peta kitica. Pri **Perzu** se prva vrstica četrte kitice glasi: *Dürschtik ischt ar, dürschtik* [= Žejen je, žejen.]. Refren sestavljajo brezpomenske besede: *Sani, sani daj, sani, sani daj*. – **Tomitsch** je v Gornjem Mozlju zabeležil začetek pesmi z refrenom: *Sani, sani dai, links, lanks, wlai*. – V **Tschinklovem** fragmentu, *Kalender* 1892, 70, se pripev glasi: *Sani, sani dai, zinko Lanco wlai* (blöde Lene, flieh [= neumna Lenka, beži]), prva vrstica pete kitice se glasi: *Schean dank, schean dank* [= Hvala lepa, hvala lepa.]. – Prva vrstica četrte kitice pomeni: Še nekaj drži v dlani. – Dodatek k strani 82. Za drugo kitico primerjaj: »Naj gospodarja ne ujezi, rad bi dal še nekaj tolarjev.« [= »es möcht' den Hausherrn nicht verdrießen. | Er möcht' ein Paar Thaler herschießen.«] V plesni igri z mečem iz Šumave. (*Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen*, 26, 39.)

109. Svatbena pesem Hochzeitslied

1. : Čebela leti, : prek visoke gore.	: <i>Paiər</i> (Biene), <i>dai wliəchət</i> : <i>Íbrn hoachn park</i> (Berg).	: Biene, die fliegt, : über den hohen Berg.
2. : Višje ko leti, : tem lepše poje:	: <i>Je hæachar ski wliəchət</i> , : <i>Biə</i> (desto) <i>scheanar shi shingət</i> :	: Je höher sie fliegt, : desto schöner singt sie:
3. : »Znižaj se, znižaj se, : ti visoka gora,	: » <i>Shai nīdr, shai nīdr</i> , : <i>Dū hoachər park</i> ,	: »Sei niedrig, sei niedrig, : du hoher Berg,
4. : da bi videla : v očetnjavo.	: <i>As</i> (dass) <i>i inin</i> (hinein); <i>shāchait</i> (sähe). : <i>In wuətrsch lont</i> .	: Daß ich hineinsehe : in Vaters Land.
5. : Meni ni hudo : za očetnjavo.	: <i>Es ischt miər et loit</i> : <i>Ūm wuətrsch lont</i> .	: Es ist mir nicht leid : um Vaters Land.
6. : Meni je le hudo : za očetom mojim.	: <i>Es ischt miər lai loit</i> : <i>Ūm dan wuətr main</i> .	: Es ist mir wohl leid : um meinen Vater.
7. : Oče, ljubi moj, : ali še raste moja roža?«	: <i>Wuətr, liəbr main</i> , : <i>Schteat main roashə nōch?</i> «	: Vater, lieber mein, : steht meine Blume noch?«
8. : »Roža, ta še raste, : cvetek pa je odpadel.«	: » <i>Də roashə, dai schteat nōch</i> , : <i>Dos plianle</i> (Blümchen) <i>ischt ūmægəwol</i> (umgefallen).«	: »Die Blume, die steht noch, : das Blümchen ist umgefallen.«
9. : »Kdo ga je utrgal?« : »Ja, tvoj mladi fant.«	: » <i>Bear hot əs ūmægəwelət</i> (gefällt)?« : <i>Jo dain dar jūngə tschel</i> (Gesell).«	: »Wer hat es gefällt?« : »Ja dein junger Geselle.«

Perz v Svetlem Potoku.

V drugi različici, ki jo je v Gornjem Mozlju zabeležil **Tomitsch**, se kitici 8 in 9 glasita:
Müetr, liəbai main, schteat main roashə nōch? | *Roashə dain schteat nōch*, | *'S plianle ischt ūmægəwol* [= Mati, ljuba moja, ali moja roža še raste? | Roža tvoja še raste, cvetek je odpadel.]

110. Kratka svatbena pesem Kurzes Hochzeitslied

Dù schea-nai bai-sai taù - bæ, Shó püsçh dù mi paim maù - læ! I pin dain unt dù pischt main, 'S kon guær etmear ondrsçh shain!

Ti lepa bela golobica,	<i>Dù scheanai baisai taübə,</i>	Du schöne weiße Taube,
tak poljubi me na usteca!	<i>Shó püsçh dù mi paim maülə!</i>	so küss du mich am Munde!
Jaz sem tvoj in ti si moja,	<i>I pin dain unt dù pischt main,</i>	Ich bin dein und du bist mein,
drugače več ne more biti!	<i>'S kon guær et mear ondrsçh shain!</i>	es kann gar nicht mehr anders sein!

Tschinkel (Kalender 1892, 70).

110a.

Ti lepa bela golobica,	<i>Dù scheanai baisai taubə,</i>	Du schöne weiße Taube,
tak poljubi me na usteca!	<i>Shó püsçh (küss) dù mi paim maülə (Mund)!</i>	so küss du mich am Mund!
Jaz sem tvoj in ti si moja,	<i>I pin dain unt dù pischt main,</i>	Ich bin dein und du bist mein,
za drugo nama Bog pomaj!	<i>'S ondrə hilf insch gòt!</i>	das andere hilf uns Gott!

Perz v Svetlem Potoku.

111. Snubec Der Werber

1. Snubit je šel piskrovezovo hčer.	<i>Ar ischt gean barwm</i> (werben) <i>hêwmpintarsch</i> (Hafenbinders) <i>tòchtr</i>	Er ist werben gegangen Hafenbinders Tochter.
: Enkrat se zavrti, enkrat se okrog obrni,	: <i>Tùml di a mol, kear di a mol harùm</i>	: Tummel dich, einmal, kehr dich einmal herum,
plemič ima sina. :	<i>Dər êdlmon hot a shûn</i> (Sohn). :	der Edelmann hat einen Sohn. :
2. Piskrovez svoje hčere ni hotel dati.	<i>Dər hêwmpintar't</i> (hat) <i>shain tòchtr et belt</i> (nicht gewollt) <i>gâbm</i>	Der Hafenbinder hat seine Tochter nicht wollen geben.
Enkrat se zavrti itn.	<i>Tùml di</i> u.s.w.	Tummel dich u.s.w.
3. Snubit je šel kotlarjevo hčer.	<i>Ar ischt gean barwm kespintarsch tòchtr.</i>	Er ist gegangen werben Kesselflickers Tochter.
Enkrat se zavrti itn.	<i>Tùml di</i> u.s.w.	Tummel dich u.s.w.
4. Kotlar svoje hčere ni hotel dati.	<i>Dər kespintar't shain tòchtr â net belt</i> <i>gâbm.</i>	Der Kesselflicker hat seine Tochter nicht wollen geben.
Enkrat se zavrti itn.	<i>Tùml di</i> u.s.w.	Tummel dich u.s.w.
5. Snubit je šel krtačarjevo hčer.	<i>Ar ischt gean barwm pîrschnpintarsch</i> <i>tòchtr.</i>	Er ist gegangen werben Bürstenbinders Tochter.
Enkrat se zavrti itn.	<i>Tùml di</i> u.s.w.	Tummel dich u.s.w.
6. Krtačar svoje hčere ni hotel dati.	<i>Dər pîrschnpintar't shain tòchtr â net belt</i> <i>gâbm.</i>	Der Bürstenbinder hat seine Tochter nicht wollen geben.
Enkrat se zavrti itn.	<i>Tùml di</i> u.s.w.	Tummel dich u.s.w.
7. Snubit je šel metlarjevo hčer.	<i>Ar ischt gean barwm pâshnpintarsch</i> (Besenbinders) <i>tòchtr.</i>	Er ist gegangen werben Besenbinders Tochter.
Enkrat se zavrti itn.	<i>Tùml di</i> u.s.w.	Tummel dich u.s.w.
8. Metlar je svojo hčer vendarle dal.	<i>Dər pâshnpintar't shain tòchtr laibr</i> (wirklich) <i>gâbm.</i>	Der Besenbinder hat seine Tochter gleichwohl gegeben.
Enkrat se zavrti itn.	<i>Tùml di</i> u.s.w.	Tummel dich u.s.w.
9. Iskat jo gredo s črnim šimljem. ^[222]	<i>Shai geant shə shüəchn mit a shbuərzn</i> <i>schiml.</i>	Sie gehen sie suchen mit einem schwarzen Schimmel.
Enkrat se zavrti itn.	<i>Tùml di</i> u.s.w.	Tummel dich u.s.w.
10. Na črnem šimlju noče jezdit.	<i>Auf a shbuerzn schiml bil shi obr et raitn.</i>	Auf einem schwarzen Schimmel will sie aber nicht reiten.
Enkrat se zavrti itn.	<i>Tùml di</i> u.s.w.	Tummel dich u.s.w.
11. Iskat jo gredo z belim fuksom. ^[223]	<i>Shai geant shə shüəchn mit a baisn</i> <i>wükschə</i> (weißen Fuchs).	Sie gehen sie suchen mit einem weißen Fuchs.
Enkrat se zavrti itn.	<i>Tùml di</i> u.s.w.	Tummel dich u.s.w.

[222] Konj belkaste barve. Op. ur.

[223] Konj rjavkaste ali rumenkasto rdeče barve. Op. ur.

12. Na belem fuksu noče jezdití.	<i>Aúf a baisn wúkschə bil shi â net raitn.</i>	Auf einem weißen Fuchs will sie auch nicht reiten.
Enkrat se zavrti itn.	<i>Tüml di u.s.w.</i>	Tummel dich u.s.w.
13. Iskat jo gredo s pisanim rjavcem.	<i>Shai geant shə shüəchn mit a pisatn praindl (scheckigen Braun).</i>	Sie gehen sie suchen mit einem bunten Braunen.
Enkrat se zavrti itn.	<i>Tüml di u.s.w.</i>	Tummel dich u.s.w.
14. Na pisanem rjavcu tudi bo jezčila.	<i>Aúf a pisatn praindl bil shi laibr raitn,</i>	Auf einem bunten Braune will sie gleichwohl reiten.
Enkrat se zavrti itn.	<i>Tüml di u.s.w.</i>	Tummel dich u.s.w.
15. Ko jo v gradič pripeljejo,	<i>Biə shai shə hont ins shlesle (Schlösschen)</i>	Wie sie sie haben ins Schlößlein gebracht,
enkrat se zavrti itn.	<i>gəprúcht.</i> <i>Tüml di u.s.w.</i>	Tummel dich u.s.w.
16. jo k srednjemu oknu posedejo.	<i>Shai shezənt shə hin zan mitrn wanschtr (mittleren Fenster).</i>	sie setzen sie hin zum mittleren Fenster.
Enkrat se zavrti itn.	<i>Tüml di u.s.w.</i>	Tummel dich u.s.w.
17. Prinesli so ji sedem kupljenikov hruškic.	<i>Shai hont ír aufgətrúgn shíbm káfmos pírlain (Kaufmaß Birnen).</i>	Sie haben ihr aufgetragen sieben Kaufmaß Birnen.
Enkrat se zavrti itn.	<i>Tüml di u.s.w.</i>	Tummel dich u.s.w.
18. Nakar se je klop prelomila na pol.	<i>Otr (dann) ischt də ponk af der mitn ugəpróschn (entzweigebrochen).</i>	Dann ist die Bank in der Mitte durchgebrochen.
Enkrat se zavrti itn.	<i>Tüml di u.s.w.</i>	Tummel dich u.s.w.
19. Pod njo so našli sedem kupljenikov hruškovih pečč.	<i>Ūntr hont shai wún (gefunden) shíbm káfmos pírlaischcracn (Birnkörner).</i>	Darunter haben sie gefunden sieben Kaufmann Birnenkömer.
Enkrat se zavrti itn.	<i>Tüml di u.s.w.</i>	Tummel dich u.s.w.
20. Pod njo so našli sedem kupljenikov hruškovih pecljev.	<i>Ūntr hont shai â wún shíbm káfmos pírlaischtengəlain (Birnstengel).</i>	Darunter haben sie auch gefunden sieben Kaufmaß Birnenstengel.
Enkrat se zavrti itn.	<i>Tüml di u.s.w.</i>	Tummel dich u.s.w.
21. Šla sta ležat na mehko posteljo.	<i>Shai geant nüə poidai lígn af dos boichə petə (weiche Bett).</i>	Sie gehen nun beide liegen auf das weiche Bett.
Enkrat se zavrti itn.	<i>Tüml di u.s.w.</i>	Tummel dich u.s.w.
22. Spala sta devetindevetdeset noči.	<i>Shó shlüfənt shai nainüntnainzig nachtə.</i>	So schlafen sie neunundneunzig Nächte.
Enkrat se zavrti itn.	<i>Tüml di u.s.w.</i>	Tummel dich u.s.w.
23. Leto in dan sta pretekla,	<i>Juər ünt tok ischt bəl úmarkâm;</i>	Jahr und Tag ist wohl herumgekommen,
enkrat se zavrti itn.	<i>Tüml di u.s.w.</i>	tummel dich u.s.w.
24. Toda kaj še sta dobila:	<i>Obr bos (aber etwas) hont shai â nóch mit pəkâm:</i>	aber was haben sie auch noch mitbekommen:
enkrat se zavrti itn.	<i>Tüml di u.s.w.</i>	Tummel dich u.s.w.
25. Dečkov in deklic jima ni manjkalo!	<i>A piəble ünt a diərnle ischt in et aüsplíbm!</i>	ein Bübchen und ein Mädchen ist ihnen nicht ausgeblieben!
: Enkrat se zavrti, enkrat se okrog obrni,	: <i>Tüml di a mol, kear di a mol harüm,</i>	: Tummel dich, einmal, kehr dich einmal herum,
plemič ima sina. :	<i>Dər édlmon hot a shún. : </i>	der Edelmann hat einen Sohn. :

112. Očetova hčerkica *Wuetsch teachtrle* Vaters Töchterlein

1. Imel je oče hčerkico. Jo, jo, hčerkico.	<i>Es hiät a wuätär a teachtrle,</i> <i>Jo, jo a teachtrle.</i>	Es hätt' ein Vater ein Töchterlein. Jo, jo Töchterlein.
2. Hčerkica je imela snubčke. Jo, jo, snubčke.	<i>Dos teachtrle hiät barwarlain (Werber),</i> <i>Jo, jo barwarlain.</i>	Das Töchterlein hat Werber. Jo, jo Werber.
3. Snubčke v mavrlenskih vinogradih. Jo, jo, v mavrlenskih vinogradih.	<i>Də barwarlain in Maiərlarpark</i> <i>(Maierlerberg),</i> <i>Jo, jo in Maiərlarpark.</i>	Die Werber in Meierler Berg. Jo, jo in Meierler Berg.
4. V mavrlenskih vinogradih, v rodinskih vinogradih. Jo, jo, v rodinskih vinogradih.	<i>In Maiərlarpark, in Rodinapark,</i> <i>Jo, jo in Rodinapark.</i>	In Meierler Berg, in Rodiner Berg. Jo, jo in Rodiner Berg.
5. »Ne dajte me, oče, v rodinske vinograde! Jo, jo, v rodinske vinograde.	<i>»Et gait (gebt) mi wuät in Rodinapark!</i> <i>Jo, jo in Rodinapark.</i>	»Nicht gebt mich, Vater, nach Rodiner Berg! Jo, jo nach Rodiner Berg.
6. Tam raste kislo vino. Jo, jo, kislo vino.	<i>Dört boksčət shaiərdər bain (saurer Wein),</i> <i>Jo, jo shaiərdər bain.</i>	Dort wächst saurer Wein. Jo, jo saurer Wein.
7. Kislo vino in črna pšenica. Jo, jo, črna pšenica.	<i>Shaiərdər bain unt shbuərzr boizə</i> <i>(schwarzer Weizen),</i> <i>Jo, jo shbuərzr boizə.</i>	Saurer Wein und schwaner Weizen. Jo, jo schwaner Weizen.
8. Le dajte me, oče, v mavrlenske vinograde! Jo, jo, v mavrlenske vinograde.	<i>Lai gait mi wuät in Maiərlarpark!</i> <i>Jo, jo in Maiərlarpark.</i>	Gebt mich nur, Vater, nach Meierler Berg! Jo, jo nach Meierler Berg.
9. Tamkaj raste dobro vino. Jo, jo, dobro vino.	<i>Lai dört do boksčət güətr bain,</i> <i>Jo, jo güətr bain.</i>	Wohl dort da wächst guter Wein. Jo, jo guter Wein.
10. Dobro vino in rdeča pšenica. Jo, jo, rdeča pšenica.«	<i>Güətr bain unt roatr boizə,</i> <i>Jo, jo roatr boizə.«</i>	Guter Wein und roter Weizen. Jo, jo roter Weizen.«
11. A oče jo dal je v rodinske vinograde. Jo, jo, v rodinske vinograde.	<i>Dar wuät hot shə laibór (doch) gābm</i> <i>in Rodinapark,</i> <i>Jo, jo in Rodinapark.</i>	Der Vater hat sie dennoch nach Rodiner Berg gegeben. Jo, jo nach Rodiner Berg.

Perz v Svetlem Potoku.

V drugi **Tomitschevi** različici, ki ni v celoti ohranjena, se besedilo od pete do desete kitice glasi: *In Rodinapark ischt shaiəər bain Jo, jo* itn. | *Shaiəər bain unt shbuərzəs proat* itn. | *Sbuərzəs proat unt groasai noat* itn. | *In Mairlarpark ischt shiəsr bain* itn. | *Shiəsr bain unt baisəs proat* | *Baisəs proat unt koinai noat* [= V rodinskih vinogradih je kislo vino. Jo, jo itn. | Črno vino in črn kruh. Jo, jo itn. | Črn kruh in velika beda. Jo, jo itn. | V mavrlenskih vinogradih je sladko vino. Jo, jo itn. | Sladko vino in bel kruh. Jo, jo itn. | Bel kruh in nobene bede.]

113. Snubitev Die Werbung

1	Vzgojila je mati hčerko.	<i>Es ziachət a müətr a teachtrlain,</i>	Es zieht eine Mutter ein Töchterlein (auf).
	Hčerko snubita dva snubca.	<i>Üms teachtrlain wraiənt (freien) zbean barwarə.</i>	Ums Töchterlein freien zwei Werber.
	»Dajte me, mati, v semiške vinograde,	<i>»Shò gâbət mi müətr in Schiəmitscharpark.</i>	»So gebt mich, Mutter, nach Schiemitscher Berg,
	v semiških vinogradih je dobro vino,	<i>In Schiəmitscharpargə gait's (gibt's) güətnə bain,</i>	in Schemitscher Berg gibt es guten Wein,
5	dobro vino in slab kruh.	<i>Güətnə bain ünt shlachtəs proat.</i>	guten Wein und schlechtes Brot.
	Pustite me, mati, v rodinske vinograde,	<i>Shò luət (lasset) mi, müətr, in Rodinapark,</i>	So laß mich, Mutter, nach Rodiner Berg,
	v rodinskih vinogradih je bel kruh,	<i>In Rodinapargə gait's baisəs proat,</i>	in Rodiner Berg gibt es weißes Brot,
	bel kruh in slabo vino.«	<i>Baisəs proat ünt shlachtən bain.«</i>	weißes Brot und schlechten Wein.«
	»Pojdi, hčerka, kamor češ,	<i>»Shò ziəch dū hin tóchtr, bu dū bilscht,</i>	»So ziehe du hin, Tochter, wo du willst,
10	v semiške vinograde ali v rodinske vinograde,	<i>In Schiəmitscharpark ódr Rodinapark,</i>	nach Schiemitscher Berg oder Rodiner Berg,
	vidiva se danes in nikdar več!«	<i>Biər sháchn insch haint ünt nirmear!«</i>	wir sehen uns heute und nimmermehr!«

113a.

1	»Dajem te, hči, v rodinske vinograde.	<i>»I gib di tóchtr in Rodinapark.</i>	»Ich gebe dich, Tochter, nach Rodiner Berg.
	V rodinskih vinogradih je grenko vino,	<i>In Rodinapark ischt pitrər bain,</i>	In Rodiner Berg ist bitter der Wein,
	je grenko vino in črn kruh.«	<i>Ischt pitrər bain ünt shbuərzəs proat!«</i>	ist bitter der Wein und schwarzes Brot.«
	In vstopila sta dva snubčka.	<i>Ünt inar (herein) hent kām zbean barwarlain.</i>	Und hinein sind gekommen zwei Werber.
5	»Tak pustite me, mati, na Semiško goro.	<i>»Shò tüət mi müətr in Schiəmitscharpark.</i>	»So laßt mich, Mutter, nach Schiemitscher Berg.
	Na Semiški gori je dobro vino,	<i>In Schiəmitscharpark ischt güətr bain,</i>	In Schiemitscher Berg ist guter Wein,
	dobro vino in bel kruh!«	<i>Güətrə bain ünt baisəs proat!«</i>	guter Wein und weißes Brot!«
	»Torej želim ti Semiško goro!«	<i>»Shò binsch (wünsch) ich diər in (den) Schiəmitscharpark.«</i>	»So wünsche ich dir den Schiemitscher Berg!«
	Takole reče mačeha:	<i>Ashódre shügət də shtiəfmüətr:</i>	Also da sagt die Stiefmutter:
10	»V osmih dneh, tako ti želim,	<i>»In ocht tügən, shò binsch ich diər,</i>	»In acht Tagen, so wünsche ich dir,
	da oleseniš in okameniš!«	<i>Dū shólscht pəschtokən ünt pəschtoin (zu Holz und Stein werden)!«</i>	du sollst zu Stock und Stein werden!«
	Olesenela in okamenela je lepa hči.	<i>Pəschtokət ünt pəschtoinət ischt dai scheanə tóchtr.</i>	Zu Stock und Stein geworden ist die schöne Tochter.

114. Neža

Neashe

Agnes

1. Kako zgodaj vstane lepa Neža! Aj, aj, Nežica.	<i>Biə wriə ischt aüf dai scheanə Neashe.</i> <i>Ai, ai Neashizle.</i>	Wie früh ist auf die schöne Agnes! Ai, ai Agnes.
2. Lepa Neža ima snubčka. Aj, aj, Nežica.	<i>Schean Neashe hot əs barwarlain</i> (Werber). <i>Ai, ai, Neashizle.</i>	Schön Agnes hat es Werber. Ai, ai Agnes.
3. Ja, snubčka v snubčevi deželi, v snubčkovi deželi, lepega Juraja.	<i>Jo barwarlain in's barwischlont</i> (des Werbers Land), <i>In's barwischlont an</i> (den) <i>scheanən Jürain</i> (Georg).	Ja Werber in des Werbers Land, in des Werbers Land vom schönen Georg.
5 »Lepa Neža, vzemi mene: Moje strehe so vse s špehom krite, moji zidovi vsi iz pobolic zidani, moje ograje so vse iz klobas, doma imam mizo iz kosti!«	» <i>Scheanəes Neashe nim mi:</i> <i>Mainə dachr</i> (Dächer) <i>hent olə mit schpak gədekət,</i> <i>Mainə maüərn hent olə mit pobolizən</i> (Kuchen) <i>gəmaüərt,</i> <i>Mainə zaindr</i> (Zäune) <i>hent olə mit bürschtn</i> (Würsten) <i>gəzainət,</i> <i>I hon's ahoim a poinain</i> (beinern) <i>tisch!</i> «	»Schön Agnes, nimm mich: Meine Dächer sind alle mit Speck gedeckt, meine Mauern sind alle mit Kuchen gemauert, meine Zäune sind alle mit Würsten gezäunt, ich habe daheim einen beinernen Tisch!«
10 »Lepi Jure, tebe vzamem, dobra gospodarica sem: Znam kuhati, znam peči, znam pri tebi spat!« »Le pojdi tja, v snubčkovo deželo.« »Kam dala bom svoje skrinje, polne žita,	» <i>Scheandr Jürə, di nim i,</i> <i>A güətai bürtin pin i:</i> <i>Kon kóchn, kon pochn</i> (backen), <i>kon shlüfm pai diər!</i> « » <i>Nüə züəch obr hin in's berwischlont.</i> « » <i>Bu tüən i hin mainə kaschtə</i> (Schränke) <i>wólə</i> (voll) <i>koarn,</i>	»Schöner Georg, dich nehme ich, eine gute Wirtin bin ich: Kann kochen, kann backen, kann schlafen bei dir!« »Nun ziehe aber hin in des Werbers Land.« »Wo tue ich hin meine Kästen voller Korn,
15 kam dala bom hlev, poln živine, kam dala bom sode, polne vina?« Poklicala je sosedove kokoši, zbrala je sosede, začne, razdaja vse.	<i>Bu tüən i hin 'n schtol wól rindr,</i> <i>Bu tüən i hin də wasr</i> (Fässer) <i>wólə bain?</i> « <i>Shi lókət zənondr nochparsch də hiəndr</i> (Hühner), <i>Shi nāmöt zənondr də nochparlaitə,</i> <i>Shi hēwət uən</i> (hebt an), <i>shi wrschenkət aus</i> (alles).	wo tue ich hin den Stall voller Rinder, wo tue ich hin die Fässer voller Wein?« Sie lockt zusammen Nachbars Hühner, sie nimmt zusammen die Nachbarleute, sie hebt an, sie verschenkt alles.
20 Zdaj gresta v snubčkovo deželo. »Le kje imaš streho iz špeha? To je ja le streha iz desk! Le kje je zid iz pobolice? To je ja le kamniti zid!	<i>Nüə züəchənt shai hin in's barwischlont.</i> » <i>Bu hoscht dü nüə dos schpakainə doch?</i> <i>Es ischt jo lai a pretrain doch</i> (Bretterdach)! <i>Bu hoscht əs nüə dai pobolizainə maüər</i> (Kuchenmauer)? <i>Es ischt jo lai a schtöinainai maüər!</i>	Nun ziehen sie hin in des Werbers Land. »Wo hast du nun das Speckdach? Es ist ja nur ein Bretterdach! Wo hast du es nun die Mauer aus Kuchen? Es ist ja nur eine steinerne Mauer!

25	Le kje imaš ograjo iz klobas?	<i>Bu hoscht əs nūə an bîrschtain zaün?</i>	Wo hast du es nun einen Zaun aus Würsten?
	To je ja le ograja iz šibja!	<i>Es ischt jo lai a rûətaindr zaün (Ruthenzaun)!</i>	Es ist ja nur ein Ruthenzaun!
	Le kje imaš mizo iz kosti?«	<i>Bu hoscht əs nūə a poinain tisch?«</i>	Wo hast du es nun einen beinernen Tisch?«
	Na kolena je vzel skledo:	<i>Ar nimət də schisl af də kniə:</i>	Er nimmt die Schüssel auf die Knie:
	»To je vendar ja miza iz kosti!«	<i>»Dos ischt əs jo a poinaindr tisch!«</i>	»Das ist es ja ein beinerer Tisch!«
30	Začne in silovito joče.	<i>Shi hēwət uən ünt jocət wescht (weint heftig).</i>	Sie hebt an und weint heftig.
	»Kje so zdaj moje skrinje, polne žita?	<i>»Bu hent əs nūə mainə kaschte wòlə koarn?</i>	»Wo sind es nun meine Kästen voller Korn?
	Kje je zdaj moj hlev, poln živine?	<i>Bu ischt əs nūə main schtol wòl rindr?</i>	Wo ist es nun mein Stall voller Rinder?
	Kje so zdaj moji sodi, polni vina?«	<i>Bu hent əs nūə mainə wasr wòlə bain?«</i>	Wo sind es nun meine Fässer voller Wein?«
	»Tak poznaš mar brezovo mast?«	<i>»Shó kenəschət dú dos pîrchainə shmauz (Birkenschmalz)?«</i>	»So kennst du das Birkenschmalz?«
35	»Ne poznam brezove masti.«	<i>»I ken əs et dos pîrchainə shmauz.«</i>	»Ich kenne es nicht, das Birkenschmalz.«
	Vzel je brezovo šibo,	<i>Ar nimət har a pîrchainai rûəə,</i>	Er nimmt her eine Birkenrute,
	udaril je po lepi Neži.	<i>Ar biksət (prügelt) dîrch dos scheanə Neashe.</i>	er wichst durch die schöne Agnes.
	»Jo že poznam, brezovo mast.«	<i>»I ken əs schön dos pîrchainə shmauz.«</i>	»Ich kenne es schon das Birkenschmalz.«
	Aj, aj, Nežica.	<i>Ai ai Neashizle.</i>	Ai, ai Agnes.

(Vsakemu verzu sledi: Aj, aj Nežica.)

Perz v Studenem.

V drugi različici, ki jo je zapisal **Perz**, za petnajsto vrstico piše: *Bu tūən i hin mainə rōsch ünt kiə* (krave)? [= Kam bom dala svojega konja in krave?] Od osemnajste vrstice se besedilo glasi: *Shi lōkət zənonndr nochparsch də kiə*, | *Shi gābót aüszətrinkn də wasr bain*, | *Shi wrschenkət ahin ókschn ünt rōsch* [= Vkup je zvalila sosedove krave, | dala jim je piti vode, | Podarila je vole in konja]. Za dvaintrideseto vrstico piše: *Bu hent əs nūə mainə ókschn ünt rōsch?* | *Bu hent əs nūə mainə scheanən kiə?* [= Le kje so moji voli in konj? | Le kje so moje lepe krave?].

115. Dve družici

Də zboa tschelinən

Die zwei Gespielinnen

1. Bili sta dve družici, bogata in revna.	<i>Es bârötən nare zboa tschelinən, A raichai ünt an uərmai (Arme).</i>	Es waren wohl zwei Gespielinnen, eine reiche und eine arme.
2. : Obe sta imeli ljubega. :	: <i>Es hont əs peadə (beide) a liəbm. : </i>	: Es haben beide einen Geliebten. :
3. Takole reče ljubi, ljubi svoji materi:	<i>Ashódo schprichət dar liəbə, Dar liəbə zə shaindr müətr:</i>	Also spricht da der Geliebte, der Geliebte zu seiner Mutter:
4. »Le katero naj vzamem, tabogato ali tarevno?«	<i>»Lai bəlai (welche) shól i nām (nehmen), Dai raichə ödr dai uərmə?«</i>	»Wohl welche soll ich nehmen, die reiche oder die arme?«
5. »Tak vzemi tarevno in pustil tabogato:	<i>»Shó nim əs dú dai uərmə, Ünt luəs dú plaibm dai raichə:</i>	»So nimm es du die arme, und laß du bleiben die reiche:
6. Tarevna, ta je vajena na vročem soncu pleti.	<i>Dai uərmə, dai ischt gəbēnət (gewohnt), Af hoisr shün (Sonne) zə jātən;</i>	Die arme, die ist gewöhnt, in heißer Sonne zu jäten;
7. Tabogata, ta je vajena v hladni sencu počivati.	<i>Dai raichə, dai ischt gəbēnət, In kiələn schuətn (Schatten) zə roschtm (rasten).</i>	Die reiche, die ist gewöhnt, im kühlen Schatten zu rasten.
8. Tarevna, ta je vajena prosen kruh jesti.	<i>Dai uərmə, dai ischt gəbēnət, Dos hīrshainə proat (Hirsebrot) zə asn;</i>	Die arme, die ist gewöhnt, das Hirsebrot zu essen;
9. Tabogata, ta je vajena pšenični kruh jesti.	<i>Dai raichə, dai ischt gəbēnət, Dos boizainə proat zə asn.</i>	Die reiche, die ist gewöhnt, das Weizenbrot zu essen.
10. Tarevna, ta je vajena toplo vodo piti.	<i>Dai uərmə, dai ischt gəbēnət, Dos buərmə bosr (warme Wasser) zə trinkən;</i>	Die arme, die ist gewöhnt. das warme Wasser zu trinken;
11. Tabogata, ta je vajena hladno vino piti.«	<i>Dai raichə, dai ischt gəbēnət, Dan kiələn bain zə trinkən.«</i>	Die reiche, die ist gewöhnt, den kühlen Wein zu trinken.«
12. Vzel je tarevno in pustil tabogato.	<i>Ar nāmót nüə dai uərmə Ünt luəsət plaibm dai raichə.</i>	Er nimmt nun die arme und läßt die reiche bleiben.
13. Živela sta sedem celih let. Nato je tarevna umrla.	<i>Shai lābənt shībm gonzai juər. Gəschtoarbm ischt otr (danach) dai uərmə.</i>	Sie leben sieben ganze Jahr. Gestorben ist dann die arme.
14. Sedaj je vzel tabogato, vse je zapravila v enem letu.	<i>Ar nāmót nüə dai raichə, Shi wrprosat aus (alles) in oin juərə.</i>	Er nimmt nun die reiche, sie verpraßt alles in einem Jahr.

Perz v Svetlem Potoku.

116. Poročna pesmica
A hairotliadle
Ein Heiratlied

1. Ko na poroko pomislim, srh me spreleti. Da bi vstopil v stan, ^[224] to zelo težke so stvari, ki prinašajo strah in skrbi.	<i>Ben i ans hairotn denk,</i> <i>Kimæt miær dær graüshn uæn,</i> <i>Shól trätæn in dan schtont.</i> <i>Es hent guær shbâra (schwere) shochæn,</i> <i>Dæ onkscht ünt kümrr mochænt.</i>	Wenn ich ans Heiraten denke, überkommt mich das Grauen, soll treten in der Stand. Es sind gar schwere Sachen, die Angst und Kummer machen.
2. Kot dostikrat to gre: Če bogato oženim, kar rajši videl bi, bi se tako bahala, koliko denarja daje mi.	<i>Biæ 's wilwêrtæ (vielmals) geat:</i> <i>Hairot i a raichai,</i> <i>Shó biæ i's liæbar hiæt (hätte),</i> <i>Shó tüænót (thät) shi shich aüfschtraichæn,</i> <i>Buæs i wr a gaut drhaut (Geld erhalte).</i>	Wie es oftmals geht: heirate ich eine Reiche, so wie ich es lieber hätte, so tät sie sich aufstreichen, was ich für ein Geld erhalte.
3. Poslušal bi dan in noč: »Naredila sem te za moža, ti lump in bahač, ti pa nisi niti pol tolarja k meni v hišo prinesel!«	<i>Do hoisæt æs tok ünt nocht:</i> <i>»Hon dich zæn mon gæmocht.</i> <i>Dú lümp ünt dú pruælar,</i> <i>Dú hoscht koin haubm (halben) tuælar</i> <i>Zæ miær in's häusech gæprücht!«</i>	Da hieße es Tag und Nacht: »Habe dich zu einem Mann gemacht. Du Lump und du Prahler, du hast keinen halben Talar zu mir ins Haus gebracht!«

Schröer, 263 in naslednja.

117. Ob svetem pustnem času
Üm dai hailigæ woschonkzait
Um die heilige Faschingszeit

1 Ob svetem pustnem času so šli trije kmetje špansirat: taprvi ima pridnega hlapca, tadruzi ima ponosno deklo, 5 tattetji ima leno ženo.	<i>Ümar üm dai hailigæ woschonkzait,</i> <i>Do geangönt drai pauærn schpoziærn:</i> <i>Dar oinæ hot a præwn knacht,</i> <i>Dar zboitæ hot a schtölzai diærn,</i> <i>Dar dritæ hot a waülæs baip (faules Weib).</i>	Um die heilige Faschingszeit (herum), da gingen drei Bauern spazieren: der eine hat einen braven Knecht, der zweite hat eine stolze Dirn, der dritte hat ein faules Weib.
Kako bi tako žalosten ne bil? Gre tja v cerkev belo, pade na kolena: »Ti, bogati Bog tam iz nebes,	<i>Biæ shól ar et shó traurik shain?</i> <i>Ar ziæchæt hinübr in dæ kîrchæ bais,</i> <i>Ar wolæt (fällt) af shainæ kniæ:</i> <i>»Dú raichr gót wón himl dôrt,</i>	Wie soll er nicht so traurig sein? Er zieht hinüber in die weiße Kirche, er fällt auf seine Knie: »Du reicher Gott vom Himmel dort,
10 tak pošlji mojo ženo v smrt!«	<i>Shó shent (sende) dú main baibæ in (den) toat!«</i>	so sende du mein Weib in den Tod!«

[224] Zakonski stan. Op. ur.

Ko pa je domov prišel, je bila njegova žena že mrtva.	<i>Unt bon (wann) ar obr hoim ischt kâm, Nûə bârôt shain baip schön toat.</i>	Und als er aber heim ist gekommen, nun war sein Weib schon tot.
Gre tja k sosedu, prosi ga prav lepo:	<i>Ar ziachət hinibr zən nochparschmon, Ar patôt in racht schean:</i>	Er zieht hinüber zum Nachbarsmann, er bittet ihn recht schön:
15 »Pojdi, pelji moja žena na britof zeleni, dobil boš dobro plačilo.	<i>»Gea wiər (führ) main baip afs wraitóf (Friedhof) griən, Dú pəkimscht a gúətn loan.</i>	»Geh, führ mein Weib auf den grünen Friedhof, du bekommst einen guten Lohn.
Tak položi nanjo velik kamen, da ne pride več nikdar domov.«	<i>Shó lëg ír aúf a groasn schtain, Shó kimət shi nimmear hoim.«</i>	So lege auf sie einen großen Stein, so kommt sie nimmermehr heim.«

Tomitsch v Bukovi gori.

118. Snahica

Dos schnîrle

Schwiegertochter

Dürchn dÛrch dos bau - dle li - gət a schtaig - le, DrÛntn do láfət a
schea - nəs uər - məs shnîr - le. Ai du schea - nai main tóch tr biə geats wr di?

1. Skozi gozdiček vodi stezica, po njej gre lepa, revna snahica.	<i>Dürchn dÛrch dos baulde (Wäldchen) ligət a schtaigle, DrÛntn do láfət a scheanəs, uərməs (armes) shnîrle.</i>	Hindurch durch das Wäldchen liegt ein Steig, drunten da läuft ein schönes, armes Schwiegertöchterlein.
Aj, ti lepa moja hči, kako ti gre?	<i>Ai, dú scheanai main tóchtr, biə geats wr di (wie geht's dir)?</i>	Ei, du meine schöne Tochter, wie geht es für dich?
2. »Kakšnega tasta, hči, si dobila?«	<i>»A biətain (was für einen) shbâchr (Schwäher), tóchtr, hoscht dú wünən (gefunden)?«</i>	»Was für einen Schwiegervater, Tochter, hast du gefunden?«
»Dobrega, dobrega, kot moj lastni oče.«	<i>»A gúətn, a gúətn, biə aigəndn main (wie meinen eigenen) wuətr.«</i>	»Einen guten, wie meinen eigenen Vater.«
Aj, ti lepa moja hči, kako ti gre?	<i>Ai, dú scheanai main tóchtr, biə geats wr di?</i>	Ei, du meine schöne Tochter, wie geht es für dich?
3. »Kakšno taščo, hči, si dobila?«	<i>»A biətainai shbígr (Schwieger), tóchtr, hoscht dú wünən?«</i>	»Was für eine Schwiegermutter, Tochter, hast du gefunden?«
»Dobro, dobro, kot moja lastna mater.«	<i>»A gúətai, a gúətai, biə aigəndə main müətr.«</i>	»Eine gute, eine gute, wie meine eigene Mutter.«
Aj, ti lepa moja hči, kako ti gre?	<i>Ai, dú scheanai main tóchtr, biə geats wr di?</i>	Ei, du meine schöne Tochter, wie geht es für dich?

4. »Kakšnega svaka, hči, si dobila?«	»A <i>biətain shbûgr</i> (Schwager), <i>tóchtr, hoscht dü wúnən?</i> «	»Was für einen Schwager, Tochter, hast du gefunden?«
»Dobrega, dobrega, kot moj lastni brat.«	»A <i>gúətn, a gúətn, biə aigəndn main prüədr.</i> «	»Einen guten, einen guten, wie meinen eigenen Bruder.«
Aj, ti lepa moja hči, kako ti gre?	<i>Ai, dü scheanai main tóchtr, biə geats wr di?</i>	Ei, du meine schöne Tochter, wie geht es für dich?
5. »Kakšno svakinjo, hči, si dobila?«	»A <i>biətainai shbêgrin, tóchtr, hoscht dü wúnən?</i> «	»Was für eine Schwägerin, Tochter, hast du gefunden?«
»Dobro, dobro, kot moja lastna sestra.«	»A <i>gúətai, a gúətai, biə aigəndə main shbeschtr.</i> «	»Eine ernte, eine ernte. wie meine eigene Schwester.«
Aj, ti moja lepa hči, kako ti gre?	<i>Ai, dü scheanai main tóchtr, biə geats wr di?</i>	Ei, du meine schöne Tochter, wie geht es für dich?
6. »Kakšnega moža, hči, si dobila?«	A <i>biətainai kônə</i> (Ehe, Mann), <i>tóchtr, hoscht dü wúnən?</i> «	»Was für einen Ehemann, Tochter, hast du gefunden?«
»Zlobnega, zlobnega, kot je tista pod ploščo!«	»A <i>peashai, a peashai, biə dai intr dr plotn!</i> «	»Einen bösen, einen bösen, wie die unter der Platte!«
Aj, ti moja lepa hči, kako ti gre?	<i>Ai, dü scheanai main tóchtr, biə geats wr di?</i>	Ei, du meine schöne Tochter, wie geht es für dich?

A. H. v Kočevski Reki.

Verzi v tej pesmi so podvojeni, tvorita jih po dve štirikrat poudarjeni polovici. Konec refrena dobesedno pomeni: Kako je zate? Druga vrstica šeste kitice pomeni: slab (zakon), kot tisti pod kamnito ploščo, kjer namreč prebivajo kače.

119. Lepi Andrej

Schean Andrle

Der schöne Andreas

Biə wriə ischt aüf schean An-dr - le. Biə wriə ischt aüf schean An-dr - le. Es schpringət unt ton - zət unt bisch-pəlt shó schean.

1. Kako zgodaj vstane lepi Andrej.	<i>Biə wriə ischt aüf schean Andrle.</i>	Wie früh ist auf der schöne Andreas!
Kako zgodaj vstane lepi Andrej.	<i>Biə wriə ischt aüf schean Andrle.</i>	Wie früh ist auf der schöne Andreas!
Skače in pleše in žvižga tako lepo.	<i>Es schpringət unt tonzət unt bischpəlt</i> (pfeift) <i>shó schean.</i>	Er springt und tanzt und pfeift so schön.
2. : Le kako zjutraj zarana vstane. :	: <i>Lai biə ar schmoarónsch</i> (des Morgens) <i>guər wriə aüfschteat, : </i>	: Wohl wie er morgens gar früh aufsteht. :
Skače itn.	<i>Es schpringət</i> u.s.w.	Er springt u.s.w.
3. : Prebudi mater svojo: :	: <i>Ar bekət aüf də müətr shain: : </i>	: Er weckt auf seine Mutter: :
Skače itn.	<i>Es schpringət</i> u.s.w.	Er springt u.s.w.
4. : »Le vstanite, le vstanite, mati ljuba moja, :	: » <i>Nüə aüf, nüə aüf, müətr liəbai main, : </i>	: »Nun auf, nun auf, meine liebe Mutter, :

Skače itn.	<i>Es schpringət</i> u.s.w.	Er springt u.s.w.
5. Pojdite, skuhajte mi zajtrk lep, zajtrk lep, zraven pa še južino.«	<i>Geat, kóchət miər in woarmais</i> (Frühstück) <i>schean,</i> <i>In woarmais schean, də jaishn</i> (Mittagmahl) <i>dəpai!</i> «	Geht, kocht mir das Frühstück schön, das Frühstück schön, die Jause dabei.«
Skače itn.	<i>Es schpringət</i> u.s.w.	Er springt u.s.w.
6. : Brž je vstala mati njegova, :	: <i>Pəhent bār aíf də mùətr shain,</i> :	: Behend war auf da seine Mutter. :
Skače itn.	<i>Es schpringət</i> u.s.w.	Er springt u.s.w.
7. Skuha mu zajtrk lep, zajtrk lep, zraven pa še južino.	<i>Shi kóchət imon in woarmais schean,</i> <i>In woarmais schean, də jaishn dəpai.</i>	Sie kocht ihm das Frühstück schön, das Frühstück schön, die Jause dabei.
Skače itn.	<i>Es schpringət</i> u.s.w.	Er springt u.s.w.
8. Gre tja na sejem lep, na sejem lep, v Ljubljano belo.	<i>Ar geanót ahin an kirtok</i> (Jahrmarkt) <i>schean,</i> <i>An kirtok schean, aíf Loiboch bais.</i>	Er geht dahin zum schönen Jahrmarkt, zum schönen Jahrmarkt, nach Laibach weiß.
Skače itn.	<i>Es schpringət</i> u.s.w.	Er springt u.s.w.
9. : In sreča ga ljuba njegova: :	: <i>Únt imon pəgəgnət dai liəbə shain:</i> :	: Und ihm begegnet seine Liebste: :
Skače itn.	<i>Es schpringət</i> u.s.w.	Er springt u.s.w.
10. : »Kam pa kam, lepi Andrej?« :	: » <i>Buhin, buhin, schean Andrle?</i> « :	: »Wohin, wohin schöner Andreas?« :
Skače itn.	<i>Es schpringət</i> u.s.w.	Er springt u.s.w.
11. »Grem tja, na sejem lep, na sejem lep, v Ljubljano belo.	» <i>I gean ahin an kirtok schean,</i> <i>An kirtok schean, af Loiboch bais.</i>	»Ich geh dahin zum schönen Jahrmarkt, zum schönen Jahrmarkt, nach Laibach weiß.
Skače itn.	<i>Es schpringət</i> u.s.w.	Er springt u.s.w.
12. Kaj bi, ljuba, rada s sejma imela, bi rada, ljuba, nagubano srajčico?«	<i>Buəs bilscht dū, liəbai, kirtok</i> (vom Jahrmarkt) <i>hūbm,</i> <i>Bilscht dū, liəbai, də woldrpfotlain</i> (Faltenhemden)?«	Was willst du, Liebste, als Jahrmarktgeschenk haben, willst du, Liebste, ein Faltenhemdlein?«
Skače itn.	<i>Es schpringət</i> u.s.w.	Er springt u.s.w.
13. »Ja, kaj mi bo nagubana srajčica, ko pa je nositi ne smem?«	» <i>Jo, zbai</i> (wozu) <i>hent miər də woldrpfotlain,</i> <i>Lai, ben i shə trúgn et gədearf?</i> «	»Ja, wozu sind mir die Faltenhemdlein, wohl wenn ich sie tragen nicht darf?«
Skače itn.	<i>Es schpringət</i> u.s.w.	Er springt u.s.w.
14. : »Ali bi rada, ljuba, pisanih trakcev?« ^[225] :	: » <i>Ódr bilscht dū, liəbai, də pintpantlain</i> (Bänder)?« :	: »Oder willst du, Liebste, Bänder?« :
Skače itn.	<i>Es schpringət</i> u.s.w.	Er springt u.s.w.
15. »Ja, kaj mi bodo pisani trakci, ko pa jih nositi ne smem?«	» <i>Jo, zbai hent miər də pintpantlain,</i> <i>Lai, ben i shə trúgn et gədearf?</i> «	»Ja, wozu sind mir die Bänder, wohl wenn ich sie nicht tragen darf?«
Skače itn.	<i>Es schpringət</i> u.s.w.	Er springt u.s.w.
16. : »Ali bi rada, ljuba, par špičastih čevljev?« :	: » <i>Ódr bilscht dū, liəbai, a</i> <i>schpizpuərschüəchn</i> (spitze Schuhe)?« :	: »Oder willst du, Liebste, ein Paar spitze Schuhe?« :
Skače itn.	<i>Es schpringət</i> u.s.w.	Er springt u.s.w.
17. »Ja, kaj mi bodo špičasti čevlji, ko pa jih nositi ne smem?«	» <i>Jo, zbai hent miər də schpizpuərschüəchn,</i> <i>Lai, ben i shə trúgn et gədearf?</i> «	»Ja, wozu sind mir die spitzen Schuhe, wohl wenn ich sie nicht tragen darf?«
Skače itn.	<i>Es schpringət</i> u.s.w.	Er springt u.s.w.
18. »Ali bi rada, ljuba, zibelko belo, zibelko belo in pregrinjale ^[226] na njej?«	» <i>Ódr bilscht dū, liəbai, a biəgle</i> (Wiege) <i>bais,</i> <i>A biəgle bais, a bantəle</i> (Mäntelchen, Wiegendecke) <i>draíf?</i> «	»Oder willst du, Liebste, eine weiße Wiege, eine weiße Wiege, ein Bändlein drauf?«

[225] Pisani svileni trakovi, ki so jih ženske pritrđile na ovratnik (Tschinkel 1976: 58). Op. ur.

[226] Ohranjamo Hauffnovo razlago, a je bolj verjetno, da je šlo za trak, s katerim so na vrhu prevezali zibko, da otrok ne bi padel iz nje (več v Tschinkel 1976: 464). Op. ur.

Skače itn.	<i>Es schpringət</i> u.s.w.	Er springt u.s.w.
19. : »To si, Andrej, dobro zadel.« :	: » <i>Dù hoscht di, Andrle, güət wrschtean!</i> « :	: »Du hast dien, Andreas, gut verstanden!« :
Skače itn.	<i>Es schpringət</i> u.s.w.	Er springt u.s.w.
20. : »Kaj bi rada, ljuba, po sejmu imela? :	: » <i>Buəs bilscht dü, liəbai, nóch kirtok hübm?</i> :	: »Was willst du, Liebste, nach dem Jahrmarkt haben? :
Skače itn.	<i>Es schpringət</i> u.s.w.	Er springt u.s.w.
21. »Bi rada, ljuba, košarico jajc, košarico jajc iz Kukovega?«	» <i>Bilscht dü, liəbai, a caschle oiər</i> (Körbchen Eifer), <i>A caschle oiər wón Kukndorf?</i> «	»Willst du, Liebste, ein Körbchen Eier, ein Körbchen Eier von Kukendorf?«
Skače itn.	<i>Es schpringət</i> u.s.w.	Er springt u.s.w.
22. : »To si, Andrej, dobro zadel!« :	: » <i>Dù hoscht di, Andrle, güət wrschtean!</i> « :	: »Das hast du, Andreas, gut getroffen!« :
Skače itn.	<i>Es schpringət</i> u.s.w.	Er springt u.s.w.
23. »Ali bi rada, ljuba, vedrce masti, vedrce masti iz Komarne vasi?«	» <i>Ódr bilscht dü, liəbai, an emprle shmauz</i> (Eimer Schmalz), <i>An emprle shmauz wón Mükndorf?</i> «	»Oder willst du, Liebste, einen Eimer Schmalz, einen Eimer Schmalz von Muckendorf?«
Skače itn.	<i>Es schpringət</i> u.s.w.	Er springt u.s.w.
24. : »To si, Andrej, dobro zadel.« :	: » <i>Dù hoscht di, Andrle, güət wrschtean!</i> « :	: »Das hast du, Andreas, gut getroffen!« :
Skače itn.	<i>Es schpringət</i> u.s.w.	Er springt u.s.w.
25. »Ali bi rada, ljuba, vedrce vina, vedrce vina iz rodinskih vinogradov?«	» <i>Ódr bilscht dü, liəbai, an emprle bain</i> (Wein), <i>An emprle bain wón Rodinapark?</i> «	»Oder willst du, Liebste, ein Eimerlein Wein, ein Eimerlein Wein vom Rodinger Berg?«
Skače itn.	<i>Es schpringət</i> u.s.w.	Er springt u.s.w.
26. : »To si, Andrej, dobro zadel!« :	: » <i>Dù hoscht di, Andrle, güət wrschtean!</i> « :	: »Das hast du, Andreas, gut getroffen!« :
Skače itn.	<i>Es schpringət</i> u.s.w.	Er springt u.s.w.
27. »Ali bi rada, ljuba, tovor pšenice, tovor pšenice iz Karlovca?«	» <i>Ódr bilscht dü, liəbai, a shámle boizə</i> (Saumross Weizen), <i>A shámle boizə wón dər Kuərlichtot?</i> «	»Oder willst du, Liebste, ein Saumroß Weizen, ein Saumroß Weizen von Karlstadt?«
Skače itn.	<i>Es schpringət</i> u.s.w.	Er springt u.s.w.
28. : »To si, Andrej, dobro zadel!« :	: » <i>Dù hoscht di, Andrle, â güət wrschtean!</i> « :	: »Das hast du, Andreas, gut getroffen!« :
Skače itn.	<i>Es schpringət</i> u.s.w.	Er springt u.s.w.
29. : »Ampak kdo bo vse to skup spravil!« :	: <i>Obr bear</i> (wer) <i>brt dos aus</i> (alles) <i>zənondr pring</i> (herbeischaffen)!« :	: »Aber wer wird das alles zusammen bringen!« :
Skače itn.	<i>Es schpringət</i> u.s.w.	Er springt u.s.w.
30. : »Kdor to hoče imeti, naj si gre sam iskat!« :	: » <i>Lai bear's brt bel</i> (wollen) <i>hübm, gea's</i> (geh' es) <i>shaubm</i> (selbst) <i>shüəchn!</i> « :	: »Wohl wer's wird wollen haben, geh es selber holen!« :
Skače itn.	<i>Es schpringət</i> u.s.w.	Er springt u.s.w.
31. In šel je tja na sejem lep, na sejem lep, v Ljubljano belo.	<i>Ünt ar geat ahin an kirtok schean,</i> <i>An kirtok schean, aüf Loiboch bais.</i>	Und er geht hin zum schönen Jahrmarkt, zum schönen Jahrmarkt, nach dem weißen Laibach.
Skače in pleše in žvižga tako lepo.	<i>Es schpringət ünt tonzət ünt bishpəlt shó schean.</i>	Er springt und tanzt und pfeift so schön.

Perz v Svetlem Potoku.

V drugi različici, ki jo je kot fragment zabeležil **Tomitsch**, se dekletov odgovor v trinajsti, petnajsti in sedemnajsti kitici glasi: *Dos káfət miər main müətr ból* [= To mi je kupila mati]. Najbrž dekle tudi zato pravi, da omenjenih kosov oblačil ne sme nositi, ker bi jih dobila od mladeniča in ne od matere. Vrstice 19, 22, 24, 26 in 28 pomenijo: Andrej, prav si uganil.

120. Prepir z ljubo Streit mit der Lieben

1. »Kje imaš prstanček, ki sem ti ga dal?« Traladi radi ralala, tralalala la.	»Bu hoscht dü hin dos ringəle, Lai bes (das) i diər hon gâbm?« Traladi radi ralala, tralalala la.	»Wo hast du hin das Ringlein, das ich dir hab gegeben?« Traladi radi ralala, tralalala la.
2. »V vodo sem ga vrgla, odplaval je stran.« Traladi radi ralala, tralalala la.	»Ins bosr hon i's gəpôlät (geworfen), Ahin hot shi's gəlôlät (geschwommen).« Traladi radi ralala, tralalala la.	»Ins Wasser hab ich's geworfen, dahin ist es geschwommen.« Traladi radi ralala, tralalala la.
3. »Kje imaš jabolko, ki sem ti ga dal?« Traladi itn.	»Bit hoscht dü hin dan epfl, Lai bel i diər hon gâbm?« Traladi u.s.w.	»Wo hast du hin den Apfel, den ich dir hab gegeben?« Traladi u.s.w.
4. »Na gnoj sem ga vrgla, vrana ga je izglodala.« Traladi itn.	»In hoscht hon i'n (ich ihn) gəpôlät, Də krâ (Krähe) hot 'n ausgəhôlät (ausgehöhlt).« Traladi u.s.w.	»Auf den Mist hab ich ihn geworfen, die Krähe hat ihn ausgehöhlt.« Traladi u.s.w.
5. »Kje imaš hlebček, ki sem ti ga dal?« Traladi itn.	»Bu hoscht dü hin dos zautle (Brotlaib), Lai bes i diər hon gâbm?« Traladi u.s.w.	»Wo hast du hin den Brotlaib, den ich dir hab gegeben?« Traladi u.s.w.
6. »Hlebček sem požrla, tebe sem pozabila.« Traladi itn.	»Dos zautle hon i wrasn (gefressen), Af di hon i wrgasn.« Traladi u.s.w.	»Den Brotlaib hab ich gefressen, dich hab ich vergessen.« Traladi u.s.w.
7. »Kje imaš trakec, ki sem ti ga dal?« Traladi itn.	»Bu hoscht dü hin dos pantle, Lai bes i diər hon gâbm?« Traladi u.s.w.	»Wo hast du hin das Bändchen, das ich dir hab gegeben?« Traladi u.s.w.
8. »Trakec sem podarila, nate več nisem mislila.« Traladi itn.	»Dos pantle hon i wrschenkät, Af di hon i et mear gedenkät.« Traladi u.s.w.	»Das Bändchen hab ich verschenkt, an dich hab ich nicht mehr gedacht.« Traladi u.s.w.
9. »Kje imaš pušeljček, ki sem ti ga dal?« Traladi itn.	»Bu hoscht dü hin dos peschle (Sträußchen), Lai bes i diər hon gâbm?« Traladi u.s.w.	»Wo hast du hin das Sträußchen, das ich dir hab gegeben?« Traladi u.s.w.
10. »Pušeljček se je posušil, tebe imam za norca.« Traladi itn.	»S peschle ischt drdorät (verdorrt), Dich haut (halt) i wr a norä (Narren)!« Traladi u.s.w.	»Das Sträußchen ist verdorrt, dich halt ich für einen Narren.« Traladi u.s.w.
11. Tak pijte, pijte, ljudje, krčmar še da na kredo. Traladi itn.	Shó trinkät, trinkät, laitä; Dər birt gait (gibt) nöch af paitä (Borg). Traladi u.s.w.	So trinket, trinket Leute, der Wirt gibt noch auf Borg. Traladi u.s.w.

12. Tem več ko bo dal,	<i>Biā mear</i> (je mehr) <i>as ar brt gābm</i> ,	Je mehr daß er wird geben,
tem bolj bomo veseli.	<i>Biā liābar babr's</i> (werden wir's) <i>shāchn!</i>	wie lieber werden wir sein.
Traladi itn.	<i>Traladi</i> u.s.w.	Traladi u.s.w.

Josef Hauffen v mestu Kočevje.

Druga različica iz Kočevske Reke ima pripev: *Holadi, holado, holadi, holado*. Tretji različici, ki jo je posredoval **Perz**, manjkajo kitice 7, 8, 11 in 12. Nasprotno pa temu sledijo naslednje kitice: *Bu hoschtū hin dos pfoitle* (Hemdchen [= srajčko]) | *Lai bes* u.s.w. | *Aūfn zaiūn hon i's gəproitət* | *Unt uən hon i's gəschoichət*. | *Bu hoschtū hin dos hīdrle* (Tüchlein [= robček]) | *Lai* u.s.w. | *'S hīdrle hon i zərisn* | *Af di hon i gəschisn* [= Kje imaš srajčko, | ki sem itn. | Na ograjo sem jo obesila | in vaš petelin se je prestrašil. | Kje imaš robček, | ki sem itn. | Robček sem raztrgala, | nate sem se posrala]. **Tomitschevi** iz Mozlja je prvih šest kitic končal z refrenom *Turl lumpa, lumpa, turl lumpa tump*.

121. Za mlade pobe in dekliče

Wər də jūng pūābm ūnt diərndlain

Für die jungen Buben und Dirndlein

1 Tam stoji lipica zelena.	<i>Ahontre</i> (dort) <i>schteat a lintle griən</i> .	Dort steht eine grüne Linde.
Spodaj je ozka in zgoraj široka	<i>Ūntn is shmuəl und ōbm is proit</i> ,	Unten ist (sie) schmal und oben ist (sie) breit,
in pod njo je okrogla miza.	<i>Ūn drūntr ischt a schaiבלachr</i> (runder) <i>tisch</i> .	und darunter ist ein runder Tisch.
Tam pijejo pobi in dekliči.	<i>Dört trinknt də pūābm ūnt diərndlain</i> .	Dort trinken die Buben und Mädchen.
5 Tam mimo leti ptičica:	<i>Wīr</i> (vorüber) <i>do wliəchət</i> (fliegt) <i>a wēgəlain</i> (Vöglein):	Vorüber da fliegt ein Vöglein:
»Vi, mladi pobi in dekliči,	<i>»Iər jūngən pūābm ūnt diərndlain</i> ,	»Ihr jungen Buben und Mädchen,
rdeče vino točite,	<i>Dan roatn bain, dan schenkət iər</i> ,	den roten Wein, den schenket ihr,
rdeče vino pijete,	<i>Dan roatn bain, dan trinkət iər</i> ,	den roten Wein, den trinket ihr,
svoj ledik stan zapijate!«	<i>Aiərn lēdign schtont wrtinkət iər!</i> «	euren ledigen Stand vertrinket ihr!«
10 »Mala ptičica, ti ljuba moja,	<i>»Kloins wēgəle, dū liābəs main</i> ,	»Kleines Vöglein, du mein liebes,
če te mi dobimo,	<i>Ben biər di pəkāmən mechtən</i> ,	wenn wir dich bekommen sollten,
ti populimo peresca,	<i>Biər zearaitn</i> (zerrten) <i>aus dainə wādrlain</i> (Federn),	wir zerrten aus deine Federlein,
ti populimo krilca!«	<i>Biər zearaitn aus dainə wātōchlain</i> (Fittige)!«	wir zerrten aus deine Fittichlein!«
»Vi, mladi pobi in dekliči,	<i>»Iər jūngən pūābm ūn diərndlain</i> ,	»Ihr jungen Buben und Mädchen,
15 storite mi, kar želite,		tut mir wohl, was ihr wollt,
mlado življenje mi pustite.	<i>Main jūngəs lābm</i> (Leben) <i>schenkət miər</i> .	mein junges Leben schenkt mir.
Poletje sijoče bo prišlo,	<i>Dər shumər kimət wrūmər</i> (prangend) <i>har</i> ,	Der Sommer kommt prangend her,
rože bodo spet vse lepo cvetele,	<i>Də roashən brnt bīdr</i> (wieder) <i>olə schean plīən</i> ,	die Blumen werden alle wieder schön blühen,

	moja peresca bodo spet zrasla,	<i>Mainə wádrlain brnt bídr bockshn</i> (wachsen),	meine Federlein werden wieder wachsen,
20	moja peresca in krilca,	<i>Mainə wádrlain únt watóchlain;</i>	meine Federlein und Fittichlein;
	vašega ledik stanu ne bo nikdar več!«	<i>Aiər lédigr schtont brt nimmear!</i> «	euer lediger Stand wird nimmermehr!«
	»Mala ptičica, ti ljuba moja,	<i>»Kloins wégəle, dú liəbəs main,</i>	»Kleines Vögelein, du mein liebes,
	poveš nam prav, učiš nas prav,	<i>Dú shúgəsch insch racht, də learəsch insch racht,</i>	du sagst uns recht, du lehrst uns recht,
	ubogamo te: gremo domov!«	<i>Biər wólgn</i> (folgen) <i>di: biər geabm hoim!</i> «	wir folgen dir: wir gehen heim!«

Tomitsch v Gradacu.

122. Farovška kuharica

Də pforarkechin

Pfarrerköchin

1	»Mežnar, ljubi moj, pojdi, lučko prižgi.	<i>»Meshnar liəbr main, gea pluəsh a liəchtle</i> (blas ein Licht an).	»Mein lieber Mesner, geh, zünde ein Lichtlein an.
	Tak pojdi, lučko prižgi, pojdi, poglej na podstrešje:	<i>Shó gea, pluəsh a liəchtle, gea schág</i> (schau) <i>af dan pódn:</i>	So geh, zünde ein Lichtlein an, geh, schaue auf den Boden:
	Kaj tako tolče in ropota, kot bi konja podkovali?«	<i>Buəs zúmpət únt pealət, biəs a rósch pəshlúgait?</i> «	Was lärmt und schlägt da, wie (wenn) ein Roß beschlagen würde?«
	Oj, ti dolga večnost, ti kratek svet!	<i>Oi dú longai eabikót</i> (Ewigkeit), <i>dú kúrzi barlt</i> (Welt)!	Oi du lange Ewigkeit, du kurze Welt!
5	»Župnik, ljubi moj, kuharici tvoji	<i>»Pforar liəbr main, dai Kechin dainai,</i>	»Mein lieber Pfarrer, deine Köchin,
	so podkovali roke in noge.«	<i>Dai ischt pəshlúgn</i> (beschlagen) <i>an hentn, an wiəsn</i> (Füßen).«	die ist beschlagen an Händen und Füßen.«
	Oj, ti dolga večnost, ti kratek svet!	<i>Oi dú longai eabikót, dú kúrzi barlt!</i>	Oi du lange Ewigkeit, du kurze Welt!
	Takole reče župnik kuharici:	<i>Ashódo schprichət dər pforar zər kechin:</i>	Also spricht da der Pfarer zur Köchin:
	»Kuharica, ljuba moja, kdo te je podkoval,	<i>»Kechin, liəbai mainai, bear 't</i> (wer hat) <i>di pəshlúgn</i>	»Köchin, meine liebe, wer hat dich beschlagen,
10	kdo ti je podkoval roke in noge?«	<i>Bear 't di pəshlúgn an hentn, an wiəsn?</i> «	to wer hat dich beschlagen an Händen und Füßen?«
	Oj, ti dolga večnost, ti kratek svet!	<i>Oi dú longai eabikót, dú kúrzi barlt!</i>	Oi du lange Ewigkeit, du kurze Welt!
	Takole reče kuharica njegovca:	<i>Ashódo schprichət də kechin shainai:</i>	Also spricht da seine Köchin:
	»Na dnu pekla je krumpast kovaček,	<i>»In dr hel</i> (Höll') <i>an pódn 'scht a krümpəs shmidle</i> (Schmied),	»Am Boden der Hölle ist ein krummer Schmied,
	on mi je podkoval roke in noge.«	<i>Es hot mi pəshlúgn an hentn, an wiəsn,</i> «	er hat mich beschlagen an Händen, an Füßen.«
15	Takole reče župnik kuharici:	<i>Ashódo schprichət dər pforar zər kechin:</i>	Also spricht da der Pfarrer zur Köchin:
	»Kuharica, ljuba moja, bral bom,	<i>»Kechin, liəbai mainai, i bil əs ləshn,</i>	»Köchin, meine liebe, ich will es lesen,
	bral bom mašo zate.«	<i>I bil əs ləshn a meschə wr daindr</i> (für dich).«	ich will es lesen eine Messe für dich.«

Oj, ti dolga večnost, ti kratek svet!	<i>Oi dū longai eabikót, dū kúrzaí barlt!</i>	Oi du lange Ewigkeit, du kurze Welt!
Takole reče kuharica njegova:	<i>Ashódo schprichæt dæ kechin shainai:</i>	Also spricht da seine Köchin:
20 »Raje ne, raje ne, ti župnik ljubi,	<i>»Ból et (wohl nicht), ból et, dū pforar liabr,</i>	»Wohl nicht, wohl nicht, du lieber Pfarrer,
le beri za neko drugo dušo.	<i>Shó lészch dū narə (nur) wr an ondrai shealə.</i>	so lies du nur für eine andere Seele.
Več ko boš bral, tem globlje bom prišla,	<i>Biə mear dū lészhəscht, biə tiəfar kim i,</i>	Je mehr du liest, desto tiefer komme ich,
tem globlje bom prišla na dno pekla!«	<i>Biə tiəfar kim i in dər hel an pòdn!«</i>	desto tiefer komme ich an den Boden der Hölle!«
Oj, ti dolga večnost, ti kratek svet!	<i>Oi dū longai eabikót, dū kúrzaí barlt!</i>	Oi, du lange Ewigkeit, du kurze Welt!

Tschinkel v Svetlem Potoku.

123. Lepa Medo (Marija) Dai scheanə Miədo (Marie) Die schöne Marie

1. Kako zgodaj vstane lepa Mido!	<i>Biə wriə ischt aüf dai scheanə Miədo.</i>	Wie früh ist auf die schöne Marie!
Hoj, Medo, Medo, Pomaranča!	<i>Hoi Miədo, Miədo, Pomeranscho!</i>	Hoi Marie, Marie, Pomeranzo!
2. Zjutraj zarana vstane,	<i>Shi schteanót schmoarónsch guər wriə aüf,</i>	Sie steht morgens gar früh auf,
hoj, Medo, Medo, Pomaranča!	<i>Hoi Miədo, Miədo, Pomeranscho!</i>	hoi Marie, Marie, Pomeranzo!
3. Pokriža se lepo in umije se lepo,	<i>Shi kraizigæt shi schean unt drbúgæt (wäscht) shi schean,</i>	Sie bekreuzigt sich schön und wäscht sich schön,
hoj, Medo itn.	<i>Hoi Miədo u.s.w.</i>	hoi Marie, usw.
4. Past gre očetove vole,	<i>Shi geanót hiətən (hüten) ír wuətrsch də ókschən,</i>	Sie geht hüten die Ochsen ihres Vaters,
hoj, Medo itn.	<i>Hoi Miədo u.s.w.</i>	hoi Marie, usw.
5. Na planino zeleno, k studencu mrzlemu,	<i>Aüf də olm (Alm) griən, zən prinlain kiəl.</i>	Auf der grünen Alm, zum kühlen Brünnlein.
hoj, Medo itn.	<i>Hoi Miədo u.s.w.</i>	Hoi Marie, usw.
6. Ko pride na planjavo zeleno,	<i>Biə shi ischt kām avf də olm griən,</i>	Wie sie ist gekommen auf die grüne Alm,
hoj, Medo itn.	<i>Hoi Miədo u.s.w.</i>	hoi Marie, usw.
7. Na planino zeleno, k studenčku mrzlemu:	<i>Aüf də olm griən, zən prinlain kiəl:</i>	auf die grüne Alm, zum. kühlen Brünnlein:
hoj, Medo itn.	<i>Hoi Miədo u.s.w.</i>	hoi Marie, usw.

8. »Le jejte in pijte, očetovi voli!« Hoj, Medo itn.	»Nūā wrasət ūnt trinkət, main wuātrsch d'òkschən!« <i>Hoi Miādo</i> u.s.w.	»Nun freßt und trinkt, Ochsen meines Vaters!« Hoi Marie, usw.
9. In usede se lepa Medo, hoj, Medo itn.	Ūnt nīdr shizət dai scheanə Miādo, <i>Hoi Miādo</i> u.s.w.	Und nieder sitzt die schöne Marie, hoi Marie, usw.
10. Zaspala je lepa Medo. Hoj, Medo itn.	Wrshlūfm (einschlafen) tūət dai scheanə Miādo. <i>Hoi Miādo</i> u.s.w.	Einschlafen tut die schöne Marie. Hoi Marie, usw.
11. Pomaranče, ki so tako lepo cvetele, hoj, Medo itn.	Də pomeranschn, diə hont shó schean gəplīnət (geblüht), <i>Hoi Miādo</i> u.s.w.	Die Pomeranzen, die haben so schön geblüht, hoi Marie, usw.
12. Padle so v njeno naročje, hoj, Medo itn.	Shai hent ugərīshət (herabgefallen) in īr də schoasn (Schoß). <i>Hoi Miādo</i> u.s.w.	Sie sind herabgefallen in ihren Schoß, hoi Marie, usw.
13. »Naj Bog vzame pomaranče! Hoj, Medo itn.	»As gót pənāmaid (nähme) də pomeranschn! <i>Hoi Miādo</i> u.s.w.	»Daß Gott nähme die Pomeranzen! Hoi Marie, usw.
14. Prebudile so me iz sna.« Hoj, Medo, Medo, Pomaranča!	Shai hont mi gəbekət aūs main shlūf.« <i>Hoi Miādo, Miādo, Pomeranscho!</i>	Sie haben mich geweckt aus meinem Schlaf.« Hoi Marie, Marie, Pomeranzo!

Perz v Kumrovi vasi.

124. Lepa Greta

Dai scheanə Greatle (Gretchen)

Die schöne Grete

Biā wriā ischt aúf nar dai schea-nə Great - le, Dai schea-nə Great - le af hoa-chən parg - lain.

1. Kako zgodaj vstane lepa Greta, lepa Greta na visoki gori!	<i>Biā wriā ischt aúf nar dai scheanə Greatle, Dai scheanə Greatle af hoachən parglain (Berge).</i>	Wie früh ist auf wohl die schöne Grete, die schöne Grete auf hohem Berge!
2. Na visoki gorici v novi hišici: »Vsi ljudje se med seboj na svatbo vabijo,	<i>Af hoachən parglain in a naiən haishlain (Haus);</i> <i>»Olā laitə luədənt anondr (laden einander) an də hoachzait,</i>	Auf hohem Berge in einem neuen Häuschen: »Alle Leute laden einander zur Hochzeit,
3. na svatbo, na rajanje, le mene ne povabi prav nihče.«	<i>Lai an də hoachzait, ból an də wraidə (Freude),</i> <i>Lai mi luədət bārlain (wahrlich) niəmont ete (nicht).«</i>	wohl zur Hochzeit, wohl zur Freude, nur mich lädt wahrlich niemand nicht ein.«

4. In besede še ni niti izgovorila in prišel je njen brat Jure.	<i>Unt shi hot dos boart (Wort) nót (noch nicht) aúsgərait (ausgeredet), Unt hin ischt kám ír príədr Jüre (Georg).</i>	Und sie hat das Wort noch nicht ausgeredet, und hin ist gekommen ihr Bruder Georg.
5. »Kaj si mi prinesel, moj brat Jure?« »Prišel sem te povabit na poroko,	<i>»Buəs hoscht dú miər príucht (gebracht) main prüədr Jüre?« »I pin di kám zə luədn ból an də hoachzait,</i>	»Was hast du mir gebracht, mein Bruder Georg?« »Ich bin gekommen dich einzuladen wohl zur Hochzeit,
6. na poroko, na rajanje.« »Kdo se bo poročil, moj brat Jure?«	<i>Ból an də hoachzait, ból an də wraidə.« »Lai bear hot shi gəhairotət, main prüədr Jüre?«</i>	wohl zur Hochzeit, wohl zur Freude.« »Wohl wer hat sich verheiratet, mein Bruder Georg?«
7. »Tvoj brat Ivan, tvoja sestra Barbara.« »Počakaj me malo, moj brat Jure,	<i>»Dain prüədr Jwane (Johann), dain shbeschtr Wawro (Barbara).« »Buərt mi (wart mich) a bailə main prüədr Jüre,</i>	»Dein Bruder Johann, deine Schwester Barbara.« »Warte auf mich eine Weile, mein Bruder Georg,
8. speč grem poročno potico.« »Ni treba poročne potice,	<i>Jndesch i gean pochən (backen) hoachzaitswóchizə (Kuchen).« »'Scht et wón neatən (vonnöthen) a hoachzaitstswóchizə,</i>	indes ich backen gehe einen Hochzeitskuchen.« »Es ist nicht vonnöten ein Hochzeitskuchen,
9. vzemi, Greta, prosen kruh, ki ga boš razdelila revnim ljudem.«	<i>Shó nim dú, Greatle, lai a hírshain loible (Hirselaib), Dos dú aús brscht toil (wirst austheilen) dan uərmən laitən.«</i>	so nimm du, Grete, wohl ein Hirsebrot, das du austeilten wirst den armen Leuten.«
10. »Tak počakaj me malo, moj brat Jure, da si nadanem nagubano obleko.«	<i>»Shó buərt mi a bailə, main prüədr Jüre, As i uən gean légən dos woldrpföitle (Faltenhemd).«</i>	»So warte auf mich eine Weile, mein Bruder Georg, daß ich gehe anlegen das Faltengewand.«
11. »Ni ti treba nagubane obleke, vzemi, Greta, vsakdanjo obleko,	<i>'Scht et wón neatən dos woldrpföitle, Shó nim dú, Greatle, dos bartogainə (Werktags) pfoitle,</i>	»Es ist nicht vonnöten das Faltengewand, so nimm du, Grete, das Alltagsgewand,
12. ti boš v kuhinji pri materi.« »Počakaj me malo, moj brat Jure,	<i>Dú brscht shain in dr kúchl pai dr müətr.« »Shó buərt mi a bailə, main prüədr Jüre,</i>	du wirst sein in der Küche bei der Mutter.« »So warte auf mich eine Weile, mein Bruder Georg,
13. postlat grem svojo belo zibko.« »Ni treba bele zibke,	<i>As i uən gean petən (aufbetten) main's baisə biəglə (Wiege). »'Scht et wón neatən dos baisə biəglə,</i>	daß ich betten gehe mein weißes Wiegelein.« »Es ist nicht vonnöten das weiße Wiegelein,
14. vzemi, Greta, navadno zibko.« Ko sta prišla na očetov vrt:	<i>Shó nim dú, Greatle, lai's bartogainə biəglə.« Ben shai hent hin kám in ír wuətrsch guərtə:</i>	so nimm du, Grete, wohl die Alltagswiege.« Als sie sind gekommen in ihres Vaters Garten:
15. »Kaj tolče in ropota na očetovem vrtu?« »Tam le skupaj zbijajo svatbene mizice.«	<i>»Buəs zümpət unt pealət (lärm) in main wuətrsch guərtən?« »Lai bu (nun dort wo) shai zənondr shlügənt də hoachzaitstischlain.«</i>	»Was lärm und schlägt in meines Vaters Garten?« »Nur wo sie aneinander schlagen die Hochzeitstische.«
16. In ko sta prišla v očetovo hišo: »Kdo joče tako vroče v očetovi izbi?«	<i>Unt ben shai hent kám in ír wuətrsch haüsch: »Bear boinət shó hois in main wuətrsch dər schtübm?«</i>	Und als sie sind gekommen in ihres Vaters Haus: »Wer weint so heiß in meines Vaters Stube?«
17. »To so, Greta, le naši goslački.« In ko sta prišla v očetovo izbo,	<i>»Dos hent əs, Greatle, lai inshr də gaigarlain.« Unt ben shai hent kám in ír wuətrsch schtübə,</i>	»Das sind, Grete, nur unsere Geiger.« Und als sie sind gekommen in ihres Vaters Stube,

18. sta v njej našla dve beli trupli, ja, beli trupli, očeta in mater.	<i>Atinə hot shi wún</i> (gefunden) <i>zboa baisə laichən,</i> <i>Jo, baisə laichən, wuətr ünt müətr.</i>	Darinnen bat sie gefunden zwei weiße Leichen, ja, weiße Leichen, Vater und Mutter.
19. »Zakaj mi tega poprej nisi hotel povedati?« »Dal sem ti, Greta, razumeti.«	» <i>Bai hoscht dü 's miər et zəwoar</i> (zuvor) <i>belt shūgən?</i> « » <i>I hon diər, Greatle, zə wrschtean jo gābm.</i> «	»Warum hast du es mir nicht zuvor sagen wollen?« »Ich habe (es) dir, Grete, zu verstehen ja gegeben.«
20. Omedlela je lepa Greta, zdaj so bila tri bela trupla.	<i>Gəgümochtət</i> (in Ohnmacht) <i>ischt dai scheanə Greatle.</i> <i>'S hent würt</i> (nun) <i>gəbān drai baisə laichən.</i>	Ohnmächtig geworden ist die schöne Grete, es sind sofort gewesen drei weiße Leichen.

Perz v Svetlem Potoku.

125. Nekoristna žena Dos znichtə baip Das nichtsnutze Weib

»Baip, dü shölscht hoim gean, Dain mon, dar ischt kronk!« »Ischt ar kronk, Nüə gót shai donk!

5
Liə - bər Wronz, Nüə nöch a tonz, No - char bil i hoi - mə gean, No - char bil i hoi - mə gean!«

1. »Žena, pojdi domov, tvoj mož je bolan!« »Če je bolan, Bogu hvala! Ljubi Franc, le še en tanc, potem bom šla domov, potem bom šla domov!«	» <i>Baip, dü shölscht hoim gean,</i> <i>Dain mon, dar ischt kronk!</i> « » <i>Ischt ar kronk,</i> <i>Nüə gót shai donk!</i> <i>Liəbər Wronz, Nüə nöch a tonz,</i> <i>Nochar bil i hoimə gean, Nochar bil i hoimə gean!</i> «	»Weib, du sollst heim gehn, dein Mann, der ist krank!« »Ist er krank, nun Gott sei Dank! Lieber Franz, nur noch ein Tanz, nachher will ich heim gehn, nachher will ich heim gehn.«
2. »Žena, pojdi domov, tvoj mož bo umrl!« »Če bo umrl, mene ne bo konec. Ljubi Franc itn.«	» <i>Baip, dü shölscht hoim gean.</i> <i>Dain mon, dar geat scharbm!</i> « » <i>Geat ar scharbm,</i> <i>I brt et</i> (werde nicht) <i>wrdarbm.</i> <i>Liəbr Wronz</i> (Franz) u.s.w.«	»Weib, du sollst heimgehn, dein Mann, der wird sterben!« »Wird er sterben, ich werd nicht verderben. Lieber Franz usw.«
3. »Žena, pojdi domov, tvoj mož leži v zadnjih vzdihljajih!« »Če leži v zadnjih vzdihljajih,	» <i>Baip, dü shölscht hoim gean,</i> <i>Dain mon, dar ligt in zīgən</i> (in den Zügen)!« » <i>Ligt ar in zīgən,</i>	»Weib, du sollst heimgehn, dein Mann, der liegt in den letzten Zügen!« »Liegt er in den letzten Zügen,

pa naj leži!	<i>Luast in ligøn!</i>	laßt ihn liegen.
Ljubi Franc itn.«	<i>Liabr Wronz u.s.w.«</i>	Lieber Franz usw.«
4. »Žena, pojdi domov, tvoj mož je umrl!«	<i>»Baip, dú shòlschst hoim gean, Dain mon, dar ischt gəschtöarbml!«</i>	»Weib, du sollst heimgehn, dein Mann, der ist gestorben.«
»Če je umrl, ne bo več motil!	<i>»Ischt ar gəschtöarbml, Brt et mear wrdoarbml!</i>	»Ist er gestorben, wird [er] nicht mehr verdorben.
Ljubi Franc itn.«	<i>Liabr Wronz u.s.w.«</i>	Lieber Franz usw.«
5. »Žena, pojdi domov, tvoj mož leži na zemlji.«	<i>»Baip, dú shòlscht hoim gean, Dain mon dar ligt af eardn!«</i>	»Weib, du sollst heimgehn, dein Mann, der liegt auf der Erde.«
»Če na zemlji leži, bom pa drugega častila.	<i>»Ligt ar af eardn. I brt an ondrn wærearn (verehren)!</i>	»Liegt er auf der Erde, ich werde einen andren verehren.
Ljubi Franc itn.«	<i>Liabr Wronz u.s.w.«</i>	Lieber Franz usw.«
6. »Žena, pojdi domov, tvoj mož bo pokopan.«	<i>»Baip, dú shòlscht hoim gean, Dain mon, dar brt pəgrúbml!</i>	»Weib, du sollst heimgehn, dein Mann, der wird begraben.«
»Če bo pokopan, bom pa drugega imela!	<i>»Brt ar pəgrúbml, I brt an ondrn húbml!</i>	»Wird er begraben, ich werd einen andren haben!
Ljubi Franc itn.«	<i>Liabr Wronz u.s.w.«</i>	Lieber Franz usw.«

Perz v Svetlem Potoku.

126. Poštena mačeha

Dai prâwə (brave) schtiəfmüətr

Die brave Stiefmutter

1 Kako zgodaj vstane mala dninarica!	<i>Biə wriə ischt aúf kloin loandiərnle,</i>	Wie früh ist auf das kleine Lohndirlein!
Gre tja h gospodinji:	<i>Es ziaəhət ahin zər haúschbirtin (Hausfrau);</i>	Es zieht dahin zur Hauswirtin:
»Oj, gospodinja, vi ljuba moja, kakšne prečudovite sanje sem imela!	<i>»Oi haúschbirtin, iər liəbai main, Bos wr a bündrlain trâm (Traum) ischt miər woargəgean!</i>	»Oi Hauswirtin, ihr meine liebe, was für ein wundersamer Traum ist mir erschienen!
5 : Kdo bi mi sanje razložiti znal? :	<i>: Bear (wer) miər dan trâm aúslėgən kenait (könnte)? : </i>	: Wer mir den Traum auslegen könnte? :
Meni vsako jutro tri sonca vzidejo, pred vašim oknom je zastavica visela.«	<i>Miər olə moarn drai shün (Sonnen) aúfgeant, Woar aiər wanschtr ischt a wánle (Fahne) gəschtean«</i>	Mir gehen alle Morgen drei Sonnen auf; vor eurem Fenster hat ein Fähnlein gestanden.«
»Mala dninarica, ljuba moja, sanje ti bom sama razložila:	<i>»Kloin loandiərnle, liəbəs main, Dan trâm lėg ich diər shaubrscht (selbst) aús:</i>	»Klein' Lohndirlein, mein liebes, den Traum lege ich dir selbst aus:
10 Jaz bom hudo zbolela, zbolela in umrla.	<i>Ich brt diər graúlain drkronken tūən, Drkronken tūən únt scharbm tūən.</i>	Ich werde schrecklich erkranken, erkranken und sterben.

	Ti se boš omožila z mojim mladim možem.	<i>Dú brscht es hairotn main jüngən birt (Mann).</i>	Du wirst heiraten meinen jungen Wirt,
	: Jaz bom zapustila svoje sirotice male, :	: <i>Ich brt wrluasn (verlassen) main dā boishlain (Waislein) kloin, : </i>	: ich werde verlassen meine kleinen Waislein, :
15	tak s siroticami ravnaj, kot dobro je,	<i>Shó moch mit dan boishlain buəs giätlich ischt,</i>	So mache mit den Waislein, was gütlich ist,
	kot dobro in kot človeško je.	<i>Buəs giätlich unt buəs menschlich ischt.</i>	was gütlich und was menschlich ist.
	Ko boš svojim dala bel kruh,	<i>Ben dü ein dain (den Deinen) brscht gābm dos baisə proat,</i>	Wenn du den deinen wirst geben das weiße Brot,
	tak mojim daj črn kruh.	<i>Shó gib an main dos shbuərzə proat.</i>	so gib den meinen das schwarze Brot.
	Ko boš svojim dala rdeče vino,	<i>Ben düan dain brscht gābm dan roatən bain,</i>	Wenn du den deinen wirst geben den roten Wein,
20	tak mojim daj mrzlo vodo.	<i>Shó gib an main dos kiälə bosr (Wasser).</i>	so gib den meinen das kühle Wasser.
	Ko boš svojim postiljala pernico,	<i>Ben dü an dain brscht petən 's wêdrpetlain (Federbett),</i>	Wenn du den deinen wirst betten das Federbettlein,
	tak mojim postelji na slami!«	<i>Shó pet an main aüf dan schtroabə (Stroh) oins!«</i>	so bette den meinen auf dem Stroh eines!«
	Zbolela je gospodarica,	<i>Drkronkət ischt dai häuschbirtin,</i>	Erkrankt ist die Hauswirtin,
	umrla je gospodarica.	<i>Gəschoarbm ischt dai häuschbirtin.</i>	gestorben ist die Hauswirtin.
25	: Omožila se je z mladim gospodarjem. :	: <i>Ēns (jenes) hot gəhairotət dan jüngən häuschbirt. : </i>	: Es hat geheiratet den jungen Hauswirt. :
	Naredila je, kar dobro je,	<i>Es hot gätuən buəs giätlich ischt,</i>	Es hat getan, was gütlich ist,
	kar dobro in človeško je.	<i>Buəs giätlich unt buəs menschlich ischt.</i>	was gütlich und was menschlich ist.
	Siroticam je dala bel kruh,	<i>Dan boishlain hot shi gābm dos baisə proat,</i>	Den Waislein hat sie gegeben das weiße Brot,
	svojim je dala črn kruh.	<i>An ir (den Ihrigen) hot shi gābm dos shbuərzə proat.</i>	den ihren hat sie gegeben das schwarze Brot;
30	Siroticam je dala rdeče vino,	<i>Dan boishlain hot shi gābm dan roatən bain,</i>	den Waislein hat sie gegeben den roten Wein,
	svojim je dala mrzlo vodo.	<i>An ir hot shi gābm dos kiälə bosr.</i>	den ihren hat sie gegeben das kühle Wasser.
	Siroticam je postlala pernico,	<i>Dan boishlain hot shi gəpetət dos wêdrpetlain,</i>	Den Waislein hat sie gebettet das Federbettlein,
	svojim je postlala na slami.	<i>An ir hot shi gəpetət aüf dan schtroabə oins.</i>	den ihren hat sie gebettet auf dem Stroh eines.
	Takle reče njen lepi gospodar:	<i>Ashódo schprichət ir scheandr häuschbirt:</i>	Also spricht da ihr schöner Hauswirt:
35	»Moja gospodarica, ti ljuba moja,	<i>»Main häuschbirtin, dü liəbai main,</i>	»Meine Hausvrtin, du meine Hebel
	: zakaj ne daš vsem otrokom enako?« :	: <i>Bai gaischt dü (warum gibst du) dan kindərn et olən (nicht allen) glaich?« : </i>	: Warum gibst du den Kindern nicht allen gleich?« :
	»Le zato, moj mladi, moj ljubi gospodar:	<i>»Lai ashó (nur so) main jüngər, main liəbr häuschbirt:</i>	»Wohl also, mein junger, mein Heber Hauswirt,
	tvoja prva žena mi je poprej dejala,	<i>Dain earschtai wrā (Frau) hot miər zəwoar (zuvor) geshoit (gesagt),</i>	deine erste Frau hat mir zuvor gesagt,
40	naj vse naredim tako, kot dobro je,	<i>Ich shól aüs (alles) tūən buəs giätlich ischt,</i>	ich soll alles tun, was gütlich ist,
	kot dobro je, kot človeško je!«	<i>Buəs giätlich ischt, buəs menschlich ischt!</i>	was gütlich ist, was menschllch ist!«

127. Vse hočem imeti

I bil aus hûbm

Ich will alles haben

Ben i a pù - ə pin, Mecht i a baip â hûbm, Mecht i gearn besn, Biə main baip hoisət. Kî - ri - e - lei - son hoi-set main baip.

1. Ko postanem fant, rad bi ženo imel, rad bi vedel, kako je moji ženi ime. Kirielejson je ime moji ženi.	<i>Ben i a baip a pùə pin,</i> <i>Mecht i a baip a hûbm,</i> <i>Mecht i gearn bean,</i> <i>Biə main baip hoisət.</i> <i>Kirielešion hoisət main baip.</i>	Wenn ich ein Bub bin, möcht ich auch ein Weib haben, möcht ich gern wissen, wie mein Weib heißt. Kyrie-eleison heißt mein Weib.
2. Ko bom ženo imel, bi rad še otroka imel, rad bi vedel, kako je mojemu otroku ime. Sveža hitrost je ime mojemu otroku, Kirielejson je ime moji ženi.	<i>Ben i a baip â hon,</i> <i>Mecht i a kint â hûbm,</i> <i>Mecht i gearn besn (wissen),</i> <i>Biə main kint hoisət.</i> <i>Wrischgəshbint hoist main kint,</i> <i>Kirielešion hoisət main baip.</i>	Wenn ich ein Weib auch habe, möcht ich ein Kind auch haben, möcht ich gern wissen wie mein Kind heißt. Frischgeschwind heißt mein Kind, Kyrie-eleison heißt mein Weib.
3. Ko bom otroka imel, bi rad še dekle imel, rad bi vedel, kako je moji dekli ime. Dekle v pumparicah je ime moji dekli itn.	<i>Ben i a kint â hon,</i> <i>Mecht i a diərn â hûbm,</i> <i>Mecht i gearn besn,</i> <i>Biə main diərn hoisət.</i> <i>Pūmpəsdīərn hoisət main diərn u.s.w.</i>	Wenn ich ein Kind habe, möcht ich ein Mädchen auch haben, möcht ich gern wissen wie mein Mädchen heißt. Pumpesmädchen heißt mein Mädchen. u.s.w.
4. Ko dekle bom imel, bi rad še hlapca imel, rad bi vedel, kako je mojemu hlapcu ime. Na pol v desno je ime mojemu hlapcu itn.	<i>Ben i a diərn â hon,</i> <i>Mecht i a knacht â hûbm,</i> <i>Mecht i gearn besn,</i> <i>Biə main knacht hoisət.</i> <i>Holbrechts hoist main knacht u.s.w.</i>	Wenn ich ein Mädchen habe, möcht ich ein Knecht auch haben, möcht ich gern wissen wie mein Knecht heißt. Halbrechts heißt mein Knecht. u.s.w.
5. Konj – velik Štajerec.	<i>Rōsch (Ross) – Groasr Shtairar (großer Steirer).</i>	Roß – großer Steirer.
6. Hlev – povsod.	<i>Schtot (Stall) – Îberot (überall).</i>	Stall – überall.
7. Seno – raztroseno.	<i>Hai (Heu) – Aúsgəschtrait (ausgestreut).</i>	Heu – ausgestreut.
8. Ko bom seno imel, bi rad še vodnjak imel, rad bi vedel, kako je mojemu vodnjaku ime. Okroginkrog je ime mojemu vodnjaku. Raztroseno je ime mojemu senu. Povsod je ime mojemu hlevu.	<i>Ben i a hai â hon,</i> <i>Mecht i a prūn (Brunnen) â hûbm,</i> <i>Mecht i gearn besn,</i> <i>Biə main prūn hoisət.</i> <i>Umüntium hoisət main prūn.</i> <i>Aúsgəschtrait hoisət main hai.</i> <i>Îberot hoisət main schtot.</i>	Wenn ich ein Heu habe, möcht ich auch einen Brunnen haben, möcht ich gern wissen, wie mein Brunnen heißt. Umundum heißt mein Brunnen, Ausgestreut heißt mein Heu, Überall heißt mein Stall,

Na pol v desno je ime mojemu hlapcu.	<i>Holbrechts hoisət main knacht.</i>	Halbrechts heißt mein Knecht,
Velik Štajerec je ime mojemu konju.	<i>Groasr Schtairar hoisət main rōsch.</i>	Großer Steirer heißt mein Roß,
Dekle v pumparicah je ime moji dekli.	<i>Pūmpəsdiārn hoisət main diārn.</i>	Pumpesmädchen heißt mein Mädchen,
Sveža hitrost je ime mojemu otroku.	<i>Wrischgəshbint hoisət main kint.</i>	Frischgeschwind heißt mein Kind,
Kirielejson je ime moji ženi.	<i>Kirieleison hoisət main baip.</i>	Kyrie-eleison heißt mein Weib.

Perz v Kumrovi vasi.

128. Moje krilce

Main kitəle

Mein Kittelchen

Main ki-te-le wołt zə - so-mən, Pin i's zə ai-nəm hen-lain gə-gon-gən: »Liəb-stəs hen le hilf də-züə, As main ki-tə-le wēr-tik bār!«

6
Henlain schpricht: »Dos šól gə schâ-chen; Də-züə bil i main zipf bōl gâ-bən.« Hen-laisch zipf, šhō schteat main ki-tə-lə nōch šhō hipsch.

1. Moje krilce se pobeša,	<i>Main kitəle wołt zəsomən,</i>	Mein Kittelchen fällt zusammen,
zato sem h kokoški šla:	<i>Pin i's zə ainem henlain gəgongən:</i>	bin ich zu einem Hennlein gegangen:
»Preljuba kokoška, pomagaj,	<i>»Liəbstəs henle hilf dəzūə,</i>	»Liebstes Hennlein, hilf dazu,
da bo moje krilce stalo.«	<i>As main kitəle wērtik bār!«</i>	daß mein Kittelchen fertig wär.«
Kokoška reče: »Tako naj bo;	<i>Henlain schpricht: »Dos šól gəschâchən;</i>	Hennlein spricht: »Das soll geschehen;
svojo rožo ti bom dala.«	<i>Dəzūə bil i main zipf bōl gâbən.«</i>	ich will dir meinen Zipf wohl geben.«
Kokošja roža,	<i>Henlaisch zipf,</i>	Hennleins Zipf,
zdaj krilce prav lepo stoji.	<i>šhō schteat main kitəle nōch šhō hipsch.</i>	nun steht mein Kittelchen noch so hübsch.
2. Moje krilce se pobeša,	<i>Main kitəle wołt zəsomən (fällt zusammen).</i>	Mein Kittelchen fällt zusammen,
zato sem k lisici šla:	<i>Pin i's zə oinəm wükschə (Fuchs) gəgongən:</i>	bin ich zu einem Fuchs gegangen:
»Preljuba lisica, pomagaj,	<i>»Liəbstər wüksch, šhō hilf dəzūə,</i>	»Liebstes Fuchs, hilf dazu,
da moje krilce spet bo stalo.«	<i>As main kitəle wērtik bār (fertig würde)!«</i>	daß mein Kittelchen fertig wär.«
Lisica reče: »Tako naj bo,	<i>Wüksch schpricht: »Dos šól gəschâchən</i>	Fuchs spricht: »Das soll geschehen,
svoj rep ti bom dala.«	<i>(geschehen),</i>	
Lisičji rep, kokošja roža,	<i>Dəzūə bil ich main shbonz (Schwanz) bōl gâbm.«</i>	ich will dir meinen Schwanz wohl geben.«
zdaj krilce prav lepo stoji.	<i>Wükschisch shbonz, henlaisch zipf,</i>	Fuchsisch Schwanz, Hennleins Zipf,
	<i>Shō schteat main kitəle nōch šhō hipsch!</i>	nun steht mein Kittelchen noch so hübsch.
3. Moje krilce se mi pobeša,	<i>Main kitəle wołt zəsomən,</i>	Mein Kittelchen fällt zusammen,
zato sem do volka šla:	<i>Pin i's zə oinəm bōlwə (Wolf) gəgongən:</i>	bin ich zu einem Wolf gegangen:

»Preljubi volk, tak pomagaj, da moje krilce spet bo stalo.«	»Liabstər bōlf, shō hilf dazūa, As main kitāle wērtik bār!«	»Liebstes Wolf, hilf dazu, daß mein Kittelchen fertig wär.«
Volk reče: »Tako naj bo, svojo luknjo ti bom dal.«	Bōlf schpricht: »Dos shōl gāschāchən, Dəzūa bil i main lōch (Loch) bōl gābm.«	Wolf spricht: »Das soll geschehen, ich will dir meinen Loch wohl geben.«
Volčja luknja, lisičji rep, kokošja roža, zdaj krilce prav lepo stoji.	Bōlwisch lōch, Wükschisch shbonz, henlaisch zipf, Shō schteat main kitāle nōch shō hipsch!	Wolfisch Loch, Fuchsich Schwanz, Hennleins Zipf, nun steht mein Kittelchen noch so hübsch.
4. Petelin – greben.	Huənə (Hahn). – Kompə (Kamm).	Hahn – Kamm.
5. Zajec – zadnje tace.	Huāshə (Hase). – Tonz (Hinterfüße).	Hase – Hinterfüße.
6. Medved – taca.	Pār (Bär) – Tozə (Tatze).	Bär – Tatze.
7. Pater – kuta.	Patər – Kūtə (Kutte).	Pater – Kute.
8. Moje krilce se pobeša, zato sem k Mini šla: »Preljuba Mina, pomagaj, da moje krilce spet bo stalo.«	Main kitāle wolt zəsomən, Pin i's zə oinər Mūno (Minna) gəgongən: »Liabstai Mūno, hilf dazūa, As main kitāle wērtik bār!«	Mein Kittelchen fällt zusammen, bin ich zu einem Minne gegangen: »Liebstes Minne, hilf dazu, daß mein Kittelchen fertig wär.«
Mina reče: »Tako naj bo, še svoje prsi bom dodala.«	Mūno schpricht: »Dos shōl gāschāchən, Dəzūa bil ich mainə tūtən gābm.«	Minne spricht: »Das soll geschehen, ich will dazu meine Brüste geben.«
Minine prsi, patrova kuta, medvedja taca, zajčje zadnje tace, petelinji greben, volčja luknja, lisičji rep, kokošja roža, zdaj krilce prav lepo stoji.	Mūnisch tūtən, Patərsch kūtən, pārishch tozə, huāshənsch tonz, huənisch kompə, bōlwisch lōch, wükschisch shbonz, henlaisch zipf, Shō schteat main kitāle nōch shō hipsch!	Minnisch Brüste, Patrishch Kute, Bärishch Tatze, Hasensch Hinterfüße, Hahnisch Kamm, Wolfisch Loch, Fuchsich Schwanz, Hennleins Zipf, nun steht mein Kittelchen noch so hübsch.

Perz v Svetlem Potoku.

129. Hruška Der Birnbaum

1. Drevo na planini. Na planini stoji hruška, vsa olistana.	Pām (Baum) in dər aum (Alm). In dər aum schteat a pīrnpām, Ar trūgət lāp (Laub).	Baum in der Alm. In der Alm steht ein Birnbaum. Er trägt Laub.
2. Na drevesu je prelepa veja. Veja na drevesu, drevo na planini, na planini stoji hruška, vsa olistana.	Auf dan pāmə Schteat a bündrscheandr oscht (Ast). Oschť af m pāmə, Pām in dər aum, In dər aum schteat a pīrnpām, Ar trūgət lāp.	Auf dem Baume steht ein wunderschöner Ast. Ast auf dem Baume, Baum in der Alm, in der Alm steht ein Birnbaum, er trägt Laub.
3. Na veji je prelepo gnezdece. Gnezdece na veji, veja na drevesu itn.	Af dan oschtə Schteat a bündrscheans naschtle (Nest). Naschtle af m oschtə, Oschť af m pāmə u.s.w.	Auf dem Ast steht ein wunderschönes Nest. Nestchen auf dem Ast, Ast auf dem Baume u.s.w.

4. V gnezdecu	<i>In dan naschtle</i>	In dem Nestchen
je prelepo jajce.	<i>Schteat a bündrscheans oi (Ei).</i>	steht ein wunderschönes Ei.
Jajce v gnezdecu itn.	<i>Oi in dan naschtle u.s.w.</i>	Ei in dem Nestchen u.s.w.
5. V jajcu	<i>In dan ojə</i>	In dem Ei
je prelepa ptičica.	<i>Schteat a bündrscheans wêgəle (Vögelchen),</i>	steht ein wunderschönes Vögelchen.
Ptičica v jajcu itn.	<i>Wêgəle in dan oje u.s.w.</i>	Vögelchen in dem Ei u.s.w.
6. V ptičici	<i>In dan wêgəle</i>	In dem Vögelchen
je prelepo srce.	<i>Schteat a bündrscheans harz.</i>	steht ein wunderschönes Herz.
Srce v ptičici,	<i>Harz in dan wêgəle</i>	Herz in dem Vögelchen,
ptičica v jajcu,	<i>Wêgəle in dan ojə,</i>	Vögelchen in dem Ei,
jajce v gnezdecu,	<i>Oi in dan naschtle,</i>	Ei in dem Nestchen,
gnezdece na veji,	<i>Naschtle af m oschtə,</i>	Nestchen auf dem Ast,
veja na drevesu,	<i>Oscht af m pāmə,</i>	Ast auf dem Baume,
drevo na planini.	<i>Pām in dar aum.</i>	Baum in der Alm.
Na planini stoji hruška,	<i>In dar aum schteat a pīrpām,</i>	In der Alm steht ein Birnbaum,
vsa olistana.	<i>Ar trūgət lāp.</i>	er trägt Laub.

Klun v Deutschen Mundarten, 4, 394.

130. O služnju Vom Dienen

1. Prvo leto je služila,	<i>Dos earschtə juər gədiənət,</i>	Das erste Jahr gedient,
putko zaslužila,	<i>A henle (Henne) wrdiənət:</i>	ein Hähnlein verdient,
putka piške vodi.	<i>Dos henle wiərət (führt) hiənlain (Hühnchen).</i>	das Hähnlein führet Hühnlein.
2. Drugo leto je služila,	<i>Dos zboitə juər gədiənət,</i>	Das zweite Jahr gedient,
račko zaslužila:	<i>A razle (Ente) wrdiənət:</i>	ein Entlein verdient:
račka ima široke tace.	<i>Dos razle schteat af proitən tazlain (Fuß).</i>	Das Entlein steht auf breiten Tatzen.
Putka piške vodi.	<i>Dos henle wiərət hiənlain.</i>	Das Hähnlein führet Hühnlein.
3. Tretje leto je služila,	<i>Dos dritə juər gədiənət,</i>	Das dritte Jahr gedient,
purančka zaslužila:	<i>A pūrle (Truthahn) wrdiənət:</i>	einen Truthahn verdient:
Puranček pravi: Dolga ušesa.	<i>Dos pūrle shūgət: longai oarn (Ohren).</i>	Der Truthahn sagt: Lange Ohren,
4. Četrto leto je služila,	<i>Dos wirtə juər gədiənət,</i>	Das vierte Jahr gedient,
jagenjčka zaslužila,	<i>A lample, wrdiənət:</i>	ein Lämmlein verdient:
jagenjček pravi: Ostrizi me!	<i>Dos lample shūgət: schîr (schere) mich!</i>	Das Lämmlein sagt: Scher mich!
5. Kozica – pliska, plaska!	<i>Goisle (Geiß) – pliska, plaska!</i>	Geißlein – pliska, plaska!
6. Prašiček – zakolji me!	<i>Wakle (Ferkel) – pik mi!</i>	Ferkel – pik mich!

7. Kravica – pomolzi me!	<i>Kiæle (Kühlein) – milch mi!</i>	Kühlein – milch mich!
8. Konjiček – jaši me!	<i>Reschle – rait mi!</i>	Rösslein – reit mich!
9. Možiček – ljubi me!	<i>Mandle – liab' mi!</i>	Männlein – lieb mich!
10. Deseto leto je služila,	<i>Dos zêntā juær gædianæt,</i>	Das zehnte Jahr gedient,
fantička zaslužila,	<i>A piæble wrdianæt:</i>	ein Büblein verdient.
fantiček pravi: zibaj me!	<i>Dos piæble shûgæt: biæg (wiege) mi!</i>	Das Büblein sagt: Wieg mich!
Možiček pravi: Ljubi me!	<i>Dos mandle shûgæt: liab' mi!</i>	Das Männlein sagt: Lieb mich!
Konjiček pravi: Jaši me!	<i>Dos reschle shûgæt: rait' mi!</i>	Das Rösslein sagt: Reit mich.
Kravica pravi: Pomolzi me! itn.	<i>Dos kiæle shûgæt: milch' mi! u.s.w.</i>	Das Kühleln sagt: Milch mich. u.s.w.
Putka piške vodi.	<i>Dos henle wiæræt hienlain.</i>	Das Hähnlein führt Hühnlein.

Schröer, 231 in naslednja.

V drugi, **Perzovi**, različici se prva kitica glasi: *I hon gedianet dos earschte juer, | I hon wrdienet a henle guer. | 'S henle itn.* [= Služila sem prvo leto, | zaslužila sem putko celo. | Putka itn.] Druga kitica gre: *I diæn main hearn dos zboitā juær, | I hon wrdianæt a hânle* (Hahnchen [= petelinčka]) *guær | 'S hânle shûget: hapa, hapa.* [= Služim gospodarju drugo leto, | zaslužila sem petelinčka. | Petelinček pravi: hapa, hapa]. Besedni red je v naslednjih kiticah isti. Živali ali klici se od zgornje različice deloma razlikujejo: 7. *'S kiæle shûgæt: tuca, tuca.* [= Kravica pravi: tuka, tuka.] 8. *'S ekschle shûgæt: muca, muca.* [= Osliček pravi: muka, muka.] 10. *Dā tōchtr shûgæt: meaca, meaca.* [= Hčerka pravi: meka, meka.]. Tretja vrstica pete kitice gre tako: *'S goisle hot a krimpæs hearndle* (rožičke) [= Kozica ima krive rožičke.].

131. Gostija

Dā geschta

Bewirtung

1. Prišel je ponedeljek,	<i>Ūmar 'scht kām (herangekommen ist) dær mantok (Montag),</i>	Heran ist gekommen der Montag,
žena je moža na gostijo povabila.	<i>Hots baip in mon an dā geschta gæwiært (geladen).</i>	hat das Weib den Mann zur Bewirtung geladen.
Ovenčka je spekla,	<i>A bîdrle (Widder) hot shi gæpruæt (gebraten),</i>	Einen Widder hat sie gebraten,
v kamro je stekla.	<i>In dā komr (Kammer) ischt shi gælōfæn.</i>	in die Kammer ist sie gelaufen.
Ovenčka je sama snedla,	<i>'S bîdrle hot shi shaubm (selbst) guæs (gegessen),</i>	Den Widder hat sie selbst gegessen,
roge je možu prihranila:	<i>Dā hoarn (Hörner) hot shi in monæ (dem Manne) gæschpuært (gespart):</i>	die Hörner hat sie dem Mann gespart:
»Jej, jej, jej, ti ljubi moj mož,	<i>»Is, is, is, dū liæbr nian mon,</i>	»Iß, iß, iß, du mein lieber Mann,
od tega se boš še zredil!«	<i>Wōn damon (dem) brscht dū nōch woist (feist) shain!«</i>	von dem wirst du noch feist sein!«
»Ah, Bog ve,	<i>»Och gôt, dar bois (weiß),</i>	»Ach Gott, der weiß,
od tega se ne bom nikdar zredil!«	<i>Wōn damon brt i nimr woist.«</i>	von dem werd ich nimmer feist!«

2. Prišel je torek, žena je moža na gostijo povabila.	<i>Ūmar 'scht kām dər ertok</i> (Dienstag), <i>Hot's baip in mon an dā geschtə gəwiərt.</i>	Heran ist gekommen der Dienstag, hat das Weib den Mann zur Bewirtung geladen.
Purančka je skuhala, v kamro je stekla.	<i>A pûrle</i> (Truthahn) <i>hot shi gəkôchət,</i> <i>In dā komr ischt shi gəlôfən.</i>	Einen Truthahn hat sie gekocht, in die Kammer ist sie gelaufen.
Purančka je sama snedla, kljun je možu prihranila:	<i>'S pûrle hot shi shaubm guəs,</i> <i>In shnûbl</i> (Schnabel) <i>hot shi in monə gəschpuərt:</i>	Den Truthahn hat sie selbst gegessen, den Schnabel hat sie dem Mann gespart:
»Jej, jej, jej, ti ljubi moj mož« itn.	<i>»Is, is, is, dū liəbr main mon«</i> u.s.w.	»Iß, iß, iß, du mein lieber Mann,« u.s.w.
3. Prišla je sreda, žena je moža na gostijo povabila.	<i>Ūmar 'scht kām dər mitôch,</i> <i>Hofs baip in mon an dā geschtə gəwiərt.</i>	Heran ist gekommen der Mittwoch, hat das Weib den Mann zur Bewirtung geladen.
Račko je skuhala, v kamro je stekla.	<i>A razle</i> (Ente) <i>hot shi gəkôchət,</i> <i>In dā komr ischt shi gəlôfən.</i>	Eine Ente hat sie gekocht, in die Kammer ist sie gelaufen.
Račko je sama snedla, tačko je možu prihranila:	<i>'S razle hot shi shaubm guəs,</i> <i>'S prazle</i> (Pfote) <i>hot shi in monə gəschpuərt:</i>	Die Ente hat sie selbst gegessen, die Pfote hat sie dem Mann gespart:
»Jej, jej, jej« itn.	<i>»Is, is, is«</i> u.s.w.	»Iß, iß, iß« u.s.w.
4. Četrtek – pečenka – raženj.	<i>Pfinstok</i> (Donnerstag) – <i>prâtle</i> (Braten) – <i>pruətschpis</i> (Bratspieß).	Donnerstag – Braten – Bratspieß.
5. Petek – pobolica ^[227] – skorja.	<i>Wraitok – pobolizn</i> (Strudel) – <i>rintlain</i> (Rinde).	Freitag – Pobilizn – Rinde.
6. Sobota – knedlji – juha.	<i>Shonstok</i> (Samstag) – <i>knelain</i> (Knödel) – <i>shūpm</i> (Suppe).	Samstag – Knödel – Suppe.
7. Prišla je nedelja, žena je moža na žegnanje peljala:	<i>Ūmar 'scht kām dər shüntok,</i> <i>Hot's baip in mon an kirtok gəwiərt.</i>	Heran ist gekommen der Sonntag, hat das Weib den Mann zum Jahrmarkt geführt:
»Glejte, glejte, ljudje, tu vidite moža, vrednega žene:	<i>»Schâgət</i> (schauet), <i>schâgət, laitə,</i> <i>Lai dos 'scht a mon, a baibəsch bart</i> (eines Weibes wert);	»Schaut, schaut, Leute, ja, das ist ein Mann, eines Weibes wert:
trebuh kot možnar, noge kot statve,	<i>A paūch, biə a prachl</i> (Brechel), <i>Wiəsə</i> (Füße), <i>biə hoschplschtapflə</i> (Haspel- Staffeln),	Ein Bauch wie eine Brechei, Füße wie Haspelstapfeln,
prsti kot od grabelj zobje, roke kot od grabelj štil,	<i>Nêgle</i> (Finger), <i>biə rachnzendə</i> (Rechenzähne), <i>Hentə, biə rachnpanklain</i> (Rechenbänke),	Finger wie Rechenzähne, Hände wie Rechenbänke,
glava kakor svinjski škaf.	<i>A kôpf, biə a shbainschhof</i> (Schweinschaff).	ein Kopf wie ein Schweinschaff,
: Ja, to je mož, vreden žene!« :	: <i>Lai dos 'scht a mon a baibəsch bart!</i> « :	: ja das ist ein Mann, eines Weibes wert!« :

Perz v Svetlem Potoku.

[227] Potica oz. pecivo iz kvašenega testa, običajno polnjeno z veliko masla in rozinami (gl. Tschinkel 1976: 117–118).
Op. ur.

132. Hrepenenje po ljubici Sehnsucht nach dem Liebchen

Pogovor dveh oseb.

A: »Hej, Hanž.«	A: »Hoi Hanshe.«	A: »Hei Hanshe.«
B: »Hej.«	B: »Hoi.«	B: »Hei.«
A: »Nisi videl moje Gretice?«	A: »Main Geatlain et gəshâchn (nicht gesehen)?«	A: »Mein Gretlain nicht gesehen?«
B: »Pač.«	B: »Jo.«	B: »Doch.«
A: »Kdaj?«	A: »Benə (wann)?«	A: »Wann?«
B: »V ponedeljek.«	B: »In mantogən (Montag).«	B: »Am Montag.«

Zdaj zapoje:

Ben lai poldr man - tok bâr, man - tok bâr, As i pai main - dr Mo-ge - to bâr, ge - to bâr!

»Ko le kmalu ponedeljek bi bil, ponedeljek bi bil,	»Ben lai poldr mantok bâr, mantok bâr,	»Wenn nur bald Montag wär, Montag wär,
da pri svoji Margareti bi bil, geti bi bil.«	As i pai maindr Mogeto bâr, geto bâr!«	daß ich bei meiner Margarethe wär, gete wär.«

Temu sledi pogovor kot zgoraj z zaključkom: *in êrtogen* (v torek) in pripev: *Ben lai poldr* (ko bi le kmalu) *mantok*, *êrtok bâr* (bil), *As i pai maindr Mogeto* (Margareti) – *geto bâr!*
[= Ko le kmalu ponedeljek, torek bi bil, da pri moji Margareti bi bil, – geti bi bil!]

Tako se nadaljujeta pogovor in pripev za vse dni v tednu; za zaključek pa:
Ben lai poldr mantok, *êrtok*, *mitòch*, *pfinstok*, *wraitok*, *shonstok*, *shüntok bâr*, *As i pai
maindr Mogeto bâr*, – *geto bâr!* [= Ko le kmalu ponedeljek, torek, sredo, četrtek, petek,
sobota, nedelja bi bila, da pri moji Margareti bi bil, – geti bi bil!]

Perz v Kumrovi vasi.

133. O pisani ladjici

Wòm pisatn scheflain

Vom bunten Schifflein

Dòrt - har shbi - mət a pi - sats schef - le, Bòl bòl, du êd - lər roa - tr bòl.

1. Od tamkaj pluje pisana ladjica, ja, ja, ti žlahtna, rdeča, ja.	<i>Dórthar</i> (von dorther) <i>shbimət a pisats schefle</i> . <i>Bòl, bòl, dù êdler, roatr, bòl</i> .	Von dorther schwimmt ein buntes Schifflein, wohl, wohl, du Edler, Roter, wohl.
Na ladjici so vseh vrst žita, ja itn.	<i>In dan scheftlain ischt olərlojə koarn</i> , <i>Bòl</i> u.s.w.	In dem Schifflein ist allerlei Korn, wohl u.s.w.
Vseh vrst žita, rdeča pšenica. ja itn.	<i>Olerloje koarn, roatr boize</i> . <i>Bòl</i> u.s.w.	Allerlei Korn, roter Weizen. Wohl u.s.w.
Rdeča pšenica da visoke hlebce, ja itn.	<i>Roatr boize gait</i> (gibt) <i>hoache loibe</i> (Laibe), <i>Bòl</i> u.s.w.	Roter Weizen gibt hohe Laibe, wohl u.s.w.
visoki hlebci dajo rdeče hlapce. Ja, ja, ti žlahtna, rdeča, ja.	<i>Hoache loibe gabent roate knachte</i> . <i>Bòl, bòl, dù êdler, roatr, bòl</i> .	hohe Laibe geben rote Knechte. Wohl, wohl, du Edler, Roter, wohl.
2. Na ladjici je vseh vrst žita. Ja itn.	<i>In dan scheftlain ischt olərlojə koarn</i> , <i>Bòl</i> u.s.w.	In dem Schifflein ist allerlei Korn, wohl u.s.w.
Vseh vrst žita, belo proso. Ja itn.	<i>Olərlojə koarn, baisr hīrshə</i> (weißer Hirse). <i>Bòl</i> u.s.w.	Allerlei Korn, weiße Hirse. Wohl u.s.w.
Belo proso da visoke hlebce. Ja itn.	<i>Baisr hīrshə gait hoachə loibə</i> , <i>Bòl</i> u.s.w.	Weißer Hirse gibt hohe Laibe, wohl u.s.w.
Visoki hlebci dajo rdeče hlapce. Ja, ja, ti žlahtna, rdeča, ja.	<i>Hoachə loibə gābənt roatə knachtə</i> . <i>Bòl, bòl, dù êdler, roatr, bòl</i> .	hohe Laibe geben rote Knechte. Wohl, wohl, du Edler, Roter, wohl.
3. Ploska pira.	<i>Platəlelai pīrə</i> (flacher Spelz).	Flacher Spelz.
4. Trikotna ajda.	<i>Draiəcatai hoidə</i> (dreieckiger Buchweizen).	Dreieckiger Buchweizen.
5. Špičast oves.	<i>Schpizr hūbr</i> (spitzer Hafer).	Spitzer Hafer.
6. Na ladjici je vseh vrst žita. Ja itn.	<i>In dan scheftlain ischt olərlojə koarn</i> , <i>Bòl</i> u.s.w.	In dem Schifflein ist allerlei Korn, wohl u.s.w.
Vseh vrst žita, bleđa rž. Ja itn.	<i>Olərlojə koarn, ploichai rōcə</i> (bleicher Roggen). <i>Bòl</i> u.s.w.	Allerlei Korn, bleicher Roggen. Wohl u.s.w.
Bleđa rž da visoke hlebce. Ja itn.	<i>Ploichai rōcə gait hoachə loibə</i> , <i>Bòl</i> u.s.w.	Bleicher Roggen gibt hohe Laibe, wohl u.s.w.
Visoki hlebci dajo rdeče hlapce. Ja, ja, ti žlahtna, rdeča, ja.	<i>Hoachə loibə gābənt roatə knachtə</i> , <i>Bòl</i> u.s.w.	Hohe Laibe geben rote Knechte. Wohl u.s.w.
Rdeči hlapci dajo bleđa dekleta. Ja, ja, ti žlahtna, rdeča, ja.	<i>Roatə knachtə gābənt ploichə diərnə</i> . <i>Bòl, bòl, dù êdler, roatr, dù</i> .	Rote Knechte geben blasse Mädchen. Wohl, wohl, du Edler, Roter, wohl.

134. Zabavljica o Ribničanih Necklied auf die Reifnitzer

1 Lepi Matl, Ribničan,	<i>Scheandr Matl</i> (Matthias) <i>Raiwnizar</i> ,	Schöner Matthias Reifnitzer,
lepe pučerle dela,	<i>Scheanai pütschəlain</i> (Fässchen) <i>mochət ar</i> ,	schöne Fäblein macht er,
lepe zamaške struži,	<i>Scheanai krâgəlain</i> (Stöpsel) <i>drakschəlt ar</i> ,	schöne Stöpsel drechselt er,
lepe osličke sedla,	<i>Scheanai êshəlain</i> (Esel) <i>shotəlt</i> (sattelt) <i>ar</i> ,	schöne Esel sattelt er,
5 lepo Mino rad ima.	<i>Scheanai Mînain</i> (Minna) <i>liəbət ar</i> .	schöne Minna liebt er.

(Ta kitica se s spremembo ženskega imena večkrat ponovi.)

A. H. v mestu Kočevje.

135. Napitnica Trinkliädle Trinkliedl

Ma - ri - a 't insch gə - luə - dn in hi - ml ain zə gean, Mit wrai - dən, mit wrai - dən in

4
hi - ml ain zə gean, Mit wrai - dən, mit wrai - dən in hi - ml ain zə gean.

1. Marija nas je povabila, da v nebesa gremo,	<i>Maria 't insch gəluədn in himl ain zə gean</i> ,	Maria hat uns geladen in den Himmel ein zu gehen,
radostno, radostno, da v nebesa gremo,	<i>Mit wraidən, mit wraidən in himl ain zə gean</i> ,	mit Freuden, mit Freuden, in den Himmel ein zu gehn,
radostno, radostno, da v nebesa gremo.	<i>Mit wraidən, mit wraidən in himl ain zə gean</i> .	mit Freuden, mit Freuden, in den Himmel ein zu gehn.
2. V nebesih bomo slavili Boga očeta in Boga sina,	<i>In himl babr lôbm</i> (werden wir loben) <i>gót wuətr unt gót shûn</i> ,	Im Himmel werden wir loben Gott Vater und Gott Sohn,
Boga očeta, Boga sina, Boga svetega duha,	<i>Gót wuətr, gót shûn, gót dan hailigən gaischt</i> ,	Gott Vater, Gott Sohn, Gott den heiligen Geist,
Boga očeta, Boga sina, Boga svetega duha.	<i>Gót müətr, gót shûn, gót dan hailigən gaischt</i> .	Gott Vater, Gott Sohn, Gott den heiligen Geist.

3. Matl Hanžu nalije, pijeta na zdravje najdražjih.	<i>Dər Matl schenkət 's Hanshain uən, Shai trinkənt dan liəbm gəshünt</i> (Gesundheit).	Der Matthias schenkt dem Hansel ein, sie trinken auf die Gesundheit der Lieben.
Pijeta, pijeta na zdravje Marije, pijeta, pijeta na zdravje Marije.	<i>Shai trinkənt, shai trinkənt Maria îrn nûm, Shai trinkənt, shai trinkənt Maria îrn nûm.</i>	Sie trinken, sie trinken auf Maria ihren Namen, sie trinken, sie trinken auf Maria ihren Namen.

Pri petju se v tretji kitici spreminjajo krstna imena vsakega iz družbe. »*Hanshe schenket 's Andrlain uen*« [= »Hanž Andreju nalije.«] itn. Ob petju »*shai trinlant*« [= Pijeta] mora tisti, o komer prepevajo, izprazniti svoj kozarec.

Tschinkel v Svetlem Potoku.

Sklepno kitico je **Tomitsch** iz Mozlja zabeležil v drugi različici:

Jakl Matlu nalije na zdravje njegove ljube. Pijte, le pijte na njuno ime.	<i>Jakəle schenkəts Matəlain</i> (Matthias) <i>uən</i> <i>Af shain dai liəbə gəshünthait.</i> <i>Trinkət, nar trinkət in îrn poidn nûm.</i>	Der Jakle schenkt dem Matthias ein, auf seiner Liebsten Gesundheit Trinkt, nur trinkt auf ihren beiden Namen.
---	---	--

136. Vinska kapljica Der Rebensaft

1 Ti lepa, dobra vinska kapljica, kako nekaterim daš moči!	<i>Dü scheandr güətr rābmshoft, Biə gaischt</i> (gibst) <i>dü muənichəm güətai</i> <i>kroft!</i>	Du schöner guter Rebensaft, wie gibst du manchen gute Kraft!
Če me položiš na tla, spet bom vstal,	<i>Pôlāscht</i> (wirfst) <i>dü mi nîdr,</i> <i>Shò schtean i bîdr aüf,</i>	Wirfst du mich nieder, so steh ich wieder auf,
5 spet bom vstal,	<i>Begn dainr drzîrn i mi laibr et</i> (gleichwohl nicht)!	wegen dir erzürn ich mich gleichwohl nicht!

Schröer, 221 in naslednja.

V drugi **Tomitschevi** različici iz Mozlja je v drugem verz: *muənichəm* | miər [= nekaterim | meni]. Tretji verz: *pôlāscht* | *welāscht* [= položiš | padeš] in peti verz: *laibr et* | *nimrmear* [= res ne | nikoli več].

137. Vino in voda Wein und Wasser

1 Vино reče vodi: »Jaz sem tako fino!« Vedno se prepirata. Voda reče: »Jaz sem še bolj fina, za vse me potrebujejo:	Der Wein sagt zum Wasser: »Ich bin so fein!« Sie stritten immer mitsammen. Das Wasser sagt: »Ich bin noch mehr fein, mich braucht man zu allen Sachen:
5 Za kuhanje, za pranje, za vse mogoče stvari.« Vino, to reče: »Jaz sem še bolj fino, ker mene v cerkev nesejo.« Voda reče: »Jaz sem še bolj fina, saj če k tebi ne bi tekla,	Zum Kochen, zum Waschen, zu allerhand Sachen.« Der Wein, der sprach: »Ich bin noch mehr fein, denn mich trägt man in die Kirchen hinein.« Das Wasser sprach: »Ich bin noch mehr fein, denn wär' ich nicht zu dir geronnen,
10 bi se že zdavnaj posušilo.« Vino, to reče: »Prav imaš, voda je gospodar, vino je hlapec!«	so wärs du ja längst verdorret.« Der Wein, der sprach: »Du hast recht, das Wasser ist der Meister, der Wein ist der Knecht!«

Elze, 35.

Tomitsch je v Mozlju zaključek zabeležil v narečju:

»Če ne bi k tebi tekla, ti bi zgorelo.«	»Bārait (wäre) i et za diər gərin, Bāraischt dū wrprün.«	»Wäre ich nicht zu dir geronnen, wärs du verbrannt.«
Vino reče: »Prav imaš, ti si gospod, jaz hlapec.«	Dər bain shûgat': »Dü hoscht racht, Dü pischt dər hear, i pin dər knacht.«	Der Wein sagt: »Du hast Recht, du bist der Herr, ich bin der Knecht.«

138. Lena Greta Die faule Gretel

Wer ei - ne fau - le Gre - tel hat, Der kann nicht lu - stig sein. Sie schla - fet al - le Mor -

7
gen, Mor - gen, Bis dass die Son - ne scheint, Bis dass die Son - ne scheint.

1. Kdor eno leno Greto ima, ta vesel ne more biti.	Wer eine faule Gretel hat, der kann nicht lustig sein.
---	---

Ona prespi vsa jutra, jutra, dokler sonce ne posveti, dokler sonce ne posveti.	Sie schlafet alle Morgen, Morgen, bis dass die Sonne scheint, bis dass die Sonne scheint.
2. Oče je iz gozda prišel, Greta, ta še spi. »Tak spi, tristo hudičev, hudičev, naš pastir je že v gozdu, naša krava je še v hlevu.«	Der Vater aus dem Walde kam, die Gretel, die schläft noch. »So schlaf zum Tausend Teixel, Teixel, unser Hirt ist schon im Wald, uns're Kuh ist noch im Stall!«
3. Greta je skočila iz postelje, s krilom v roki. Kravico pomolsti gre, pomolsti gre z neumitimi rokami. Ej, to res sramota je!	Die Gretel aus dem Bette sprang, den Rock in ihrer Hand. Sie geht das Kühlein melken, melken mit der ungewasch'nen Hand. Ei, das ist 'ne rechte Schand!
4. Ko kravo je pomolzla, še vode je dolila, potem je šla do očeta, očeta: »Toliko mleka naša krava da.« Ej, to daljši mir prinaša.	Als sie die Kuh gemolken hat, da gießt sie Wasser zu; Dann geht sie hin zum Vater, Vater: »So viel Milch gibt unsre Kuh.« Ei, das macht die lange Ruh.
5. V roke palico je vzela in kravico odgnala. Kravico je gnala, : gnala v zeleni gozd. :	Sie nimmt den Stock in ihre Hand und treibt das Kühlein nach. Sie thut das Kühlein treiben, : treiben in'n grünen Wald :
6. »Dobro jutro, ljubi pastir moj, Kaj sem ti hudega storila, da moram vsako jutro : gnati mojo kravico?« :	»Guten Morgen, lieber Hirte mein, was hab' ich dir Leid's gethan, dass ich muss alle Morgen : treiben mein Kühlein nach?« :
7. »Če mi daš ves pinjenec, kot druge deklice dado, tedaj bom vsako jutro žvižgal pred tvojimi vrati: Lena Greta, pridi sem.«	»Gibst du mir alle Buttermilch, was and're Mädchen thun, so will ich alle Morgen blasen vor deiner Thür: Faule Gretel komm herfür!«
8. »Dam ti ves pinjenec, zraven pa še smetano, da boš vsako jutro pred mojimi vrati žvižgal: Lepa Greta, pridi sem.«w	»Ich geb dir alle Buttermilch, die saure auch dazu, dass du wirst alle Morgen blasen vor meiner Thür: Schön Gretel komm herfür!«

Elze, 35 in naslednja.

Pri **Elze** manjkajo tretja vrstica druge kitice, peta vrstica tretje kitice, celotna četrta kitica. V četrti vrstici sedme kitice in četrti vrstici osme kitice piše »Pfeifen« [= piskati] namesto »Blasen« [= žvižgati]. Dodatke in spremembe sem vstavil na podlagi v ostalem enake beležke Juliusa **Schmidta**. Tretja, **Perzova** različica odstopa le v nekaterih besedah in se dobesedno ujema z **Mittler**, št. 1027.

139. Budnice Wecklieder

1.

Kako lepo kokodakajo kokoši,	<i>Biə scheanə krânənt</i> (krähen) <i>də hiəndr</i> (Hühner),	Wie schön krähen die Hühner,
kako lepo pojo.	<i>Biə scheanə shingənt shai.</i>	wie schön singen sie.
»Jakl, zbudi svojo Mino!«	<i>»Jakl</i> (Jakob) <i>bek dain Mīne!</i> «	»Jakob, weck deine Minne!«
Mina je že vstala.	<i>Mīne bār schön aūf.</i>	Minne war schon auf.
»Še drugi svojo naj zbudi!«	<i>»Bek dar ondr â dai shainə.</i> «	»Weck der andre auch die Seine.«

Schröer, 411 (v Stari Cerkvi).

2.

Le vstani, le vstani, svetel dan!	<i>Ból aūf, ból aūf gəlīəchtr tok!</i>	Wohl herauf, wohl herauf, lichter Tag!
Vsi zvončki pojo lepo	<i>Olə də glecəlain laitənt schean,</i>	Alle die Glöcklein läuten schön,
in [čr]mošnjiška dekleta pa še spijo lepo.	<i>Ūnt Moschnar diərndlain shlūfnt nóch olə schean.</i>	und die Tschermoschnitzer Mädchen schlafen noch alle schön.

Schröer, 447 (v Črmošnjicah).

140. Furmanska pesmica Fuhrmannsliedchen

Čihi, čihi, moj rjavec, hoda ho,	<i>Tschihi, tchihi, main praūnə</i> (Braun), <i>hóda hó,</i>	Tschihi, tchihi, mein Brauner, hoda ho,
še danes moraš doma biti,	<i>Nóch haint brscht dú ahoimə</i> (daheim) <i>shain,</i>	noch heut muß du daheim sein,
še danes moraš doma biti, dahó,	<i>Nóch haint brscht dú ahoimə shain, dahó,</i>	noch heut muß du daheim sein, dahó,
pri moji mladi Kranjici,	<i>Pai main dar jūngn kroinarin,</i>	bei meiner jungen Krainerin,
terala, terala, terala, teho,	<i>Terala, terala, terala, tehó,</i>	teralla, teralla, teralla, teho,
tederala, terala, terala, teho!	<i>Toderala, terala, terala, tehó!</i>	tederalla, teralla, teralla, teho!

Tomitsch v Mozlju.

141. Tri deklice Drei Mädchen

1. Na vrtu cveto tri rože, tri lepe rožice. To vendar niso rože, so lepe deklice.	Es blühen drei Rosen im Garten, Tri lepe rožice. (Drei schöne Röschen) Es sind ja keine Rosen, So lepe deklice. (Es sind schöne Mädchen)
2. Prva je Marjanka, ta druga Micinka, tretja nima imena, je moja ljubica.	Die eine heißt Marianka, Ta druga Micinka. (Die zweite Mariechen) Die dritte hat keinen Namen, Je moja ljubica. (Sie ist mein Liebchen)

A. H. v Kočevski Reki.

142. Otroške pesmi Kinderlieder

Han-she, heng dain hint-le uən, As əs mi et pai-sn kon: Pai-sət's mi, Klog i di, Tau-shnt tuə-la-rə Kósch-təts di!

Hanž, psička priveži, da me ne more ugrizniti.	<i>Hanshe, heng dain hintle uən, As əs mi et paisn kon:</i>	Hans, bind dein Hündlein an, daß es mich nicht beißen kann.
Če ugrizne me, tožim te, tavžent tolarjev stane te.	<i>Paisət's mi, Klog i di, Taušht tuəlarə Kósch-təts di!</i>	Beißt es mich, verklag ich dich, tausend Taler kostet's dich.

143.

Glo-ri-an, Glo-ri-an, Sie-ben Jah-re alt ge we-sen, Sie-ben Jah-re Dummheit. Glori-an, Glorian, Mi-ne kehr di um.

Glorjan, Glorjan, sedem let star, a sedem let neumnosti.	Glorian, Glorian, Sieben Jahre alt gewesen, Sieben Jahre Dummheit.
Glorjan, Glorjan, Mina te zavrti.	Glorian, Glorian, Mine kehr di um.

144.

Blau-er, blau-er Fingerhut, Steht der Jungfrau gar so gut. Jung-frau die muss tan-zen, Auf dem grü-nen Ran-zen. Schäf-lein, Schäf-lein

10
Nie-drig zu dei-nen Fü-ßen, Ge-stern hast du Zeit ge-habt Ei-ne Ros' zu küs-sen. Küs-se wen du willst, Küs-se wen du willst!

Modri, modri naprstec ^[228]	Blauer, blauer Fingerhut,
devi prav lepo pristoji.	steht der Jungfrau gar so gut.
Deva mora plesati	Jungfrau die muss tanzen,
na zelenem oprtniku.	auf dem grünen Ranzen.
Ovčica, ovčica,	Schäflein, Schäflein,
tja k tvojim nogam,	niedrig zu deinen Füßen,
včeraj si imela čas	gestern hast du Zeit gehabt
rožo poljubiti.	eine Ros' zu küssen.
Poljubi, kogar hočeš,	Küsse wen du willst,
poljubi, kogar hočeš!	küsse wen du willst!

145.

Grü - nes Gras Frisst der Has' Un - ter mei - nen Fü - ßen, Wel - che da die

6
Schön - ste ist, Die - se werd' ich küs - sen. Küs - se wen du willst, Küs - se wen du willst!

Zeleno travo	Grünes Gras
zajec jé.	frisst der Has'.
Pod mojimi stopali,	Unter meinen Füßen,
ono, ki najlepša je,	welche da die Schönste ist,
tisto bom poljubil.	diese werd' ich küssen.
Poljubi, kogar hočeš,	Küsse wen du willst,
poljubi, kogar hočeš!	küsse wen du willst!

[228] Rastlina naprstec (nem. Fingerhut). Op. ur.

146.

Pika, paka, kladivce,	<i>Pica, paca, hamrle,</i>	Pica, paca Hammerle,
mlinar gre v kamrico,	<i>Dər milar geat in's kamrle.</i>	der Müller geht ins Kammerle.
na glavi belo kapo ima,	<i>Hot a baisəs hiätle aif,</i>	Hat ein weißes Hütchen auf,
štiriindvajset jih gor stoji.	<i>Wirüntzbonzik schteant bōl draif.</i>	vierundzwanzig stehen wohl drauf.

Tako je v Svetlem Potoku. V Mozlju se četrta vrstica glasi: *Ūnt a gālai wēdr* (rumeno perje) *draif* [= na njej pa rumeno perje] ali *Shekschūntdraisik wēgelain* (ptičkov) *draif* [= šestintrideset ptičkov gor.]

147.

Rin - ga, rin - ga, Ro - sen, Die Bu - ben ha - ben Ho - sen Die Mäd - chen ha - ben Rö - cke Und fal - len in die Dre - cke.

Ringa, ringa, rože,	Ringa, ringa, Rosen,
hlače imajo fantje.	die Buben haben Hosen.
Deklice krila imajo	Die Mädchen haben Röcke
in v dreke padajo.	und fallen in die Drecke.

148.

Dežek, dežek, kapljice,	<i>Ragn (Regen), ragn, trüpfn,</i>	Regen, Regen, Tropfen,
zbale so se dekllice.	<i>Də diərnə brnt drklüpfn</i> (erschrecken).	die Dirnen werden aufklopfen.
Fantje v pernících leže,	<i>Də püəbm līgt in wēdrpetn</i> (Federbetten),	die Buben liegen in Federbetten,
v svinjskem dreku dekllice.	<i>Də diərnə līgt in shaüdrekn.</i>	die Dirnen liegen in Saudreck.

149.

Speci hlebček, speci hlebček,	<i>Poch a zautle, poch a zautle</i> (back ein Brotlaib),	Back ein Brotlaib, back ein Brotlaib,
brž v peč.	<i>Hüz in ôwm</i> (Ofen).	hutz in den Ofen.

(Ob izgovarjanju teh besed se igrajo z otrokovo glavo, kot bi bila hlebec hruha, ki ga je treba dati v peč.)

150.

Mina, Cina,	<i>Mine, Zine,</i>	Mine, Zine,
svoje duri odpri.	<i>Moch aũf dain tírle.</i>	mach auf dein Türlein.
Kaj je notri?	<i>Buəs ischt atinə (drinnen)?</i>	Was ist drinnen?
Le pšenično zrnje.	<i>Laútr boizain koarn.</i>	Lauter Weizenkorn.
Včera j zjutraj	<i>Geschtr moarn (früh)</i>	Gestern morgen
sem zunaj ga izgubil.	<i>Don i's aúsar wrloarn.</i>	hab ich es draus verloren.
Danes zjutraj	<i>Haitə moarn</i>	Heute morgen
sem ga zopet našel	<i>Hon i's bídr wún (gefunden);</i>	hab ich es wieder gefunden,
tam na hribu pri vodnjaku.	<i>Dórt pai píchl prún (Hügel).</i>	dort beim Hügelbrunnen.

151.

Predi, predi, predica,	<i>Schpinar, Schpinar, praiarle,</i>	Spinn, spinn, Spinnerin,
eno nitko sedem let.	<i>Shúbm juər a wádnle (Faden).</i>	sieben Jahre ein Fädelein.
Dolgo	<i>Lonk,</i>	Lang,
kakor klop,	<i>Biə a ponk;</i>	wie eine Bank;
debelo	<i>Dik,</i>	dick,
kakor vrv,	<i>Biə a schtrik;</i>	wie ein Strick;
visoko, kakor hiša,	<i>Hoach, biə a háusch;</i>	hoch, wie ein Haus;
nizko, kakor miš.	<i>Nídr, biə a máusch.</i>	niedrig, wie eine Maus.

152.

Ringa, ringa, raja,	<i>Ringa, ringa, raia,</i>	Ringel, Ringel, Raihe,
mi smo trije,	<i>Shain biər inshr draia,</i>	sind wir unser dreie,
na grmu bezgovem sedimo,	<i>Shizn biər af hólđrpâm,</i>	sitzen auf dem Holderbaum,
gledamo, kaj ptički delajo.	<i>Schâgn buəs (schauen was) də wéglain túənt.</i>	schauen was die Vöglein tun.
Ptički lepo pojejo,	<i>Wéglain túənt schean shingən,</i>	Die Vöglein tun schön singen,
pa pride lovec s puškico,	<i>Kimt a jagr mit dər piksch,</i>	kommt ein Jäger mit der Büchs,
vse nas postrelil bo.	<i>Schiəst insch olə nídr.</i>	schießt uns alle nieder.

153.

Hanž, panž, peška breskova,	<i>Hansch, pansch, pfērshaichkearn (Pfersichkern),</i>	Hans, Pans, Pfirsichkern,
jesti, piti rad ima,	<i>Asn, trinkn túət ar gearn,</i>	essen, trinken tut er gern,
svojo ljubo rad ima.	<i>Shain dai liəbə hot ar gearn.</i>	seine Liebste hat er gern.

154.

Polžek, ven, polžek!	<i>Shnacə, aúsar</i> (Schnecke heraus), <i>shnacə!</i>	Schnecke, heraus, Schnecke!
Hišica gori.	<i>Haishle print ub.</i>	Das Häuslein brennt ab.
Polžek, polžek, brž,	<i>Shnacə, shnacə, pús,</i>	Schnecke, Schnecke, pus,
dal ti bom novo hišico.	<i>Gib diər a naiəs haishle.</i>	ich geb dir ein neues Häuslein.

155.

Megla, beži!	<i>Nábl wlaich</i> (Nebel flieh)!	Nebel flieh!
Oče in mati gresta nadte	<i>Wuətr únt müətr geant diər noch</i>	Vater und Mutter gehen dir nach
s puško in sabljo.	<i>Mit pikschn</i> (Büchse) <i>únt sabl.</i>	mit Büchse und Säbel.

156.

1, 2, policaj	1, 2, Polizei,
3, 4, pridi sem,	3, 4, komm zu mir,
5, 6, stara veščá,	5, 6, alte Hex,
7, 8, lahko noč,	7, 8, gute Nacht,
9, 10, gremo spat,	9, 10, schlafen gehen,
11, 12, mladi volk.	11, 12, junge Wölf.

157.

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7,	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7,
ali si mi pisal pismo?	Hast du mir ein'n Brief geschrieben?
Le kam?	Wo denn hin?
V Berlin,	Nach Berlin,
kjer najlepša dekleta cveto.	wo die schönsten Mädchen blüh'n.

158.

Leni, Leni, črnílnik,	Leni, Leni, Tintenfass,
pojdi v šolo in se nauči kaj,	geh in die Schul' und lerne was;
pridi domov in povej mi kaj,	komm zu Haus und sag' mir was,
kar si se danes naučila.	was du heut' gelernet hast.
En, dva, tri,	eins, zwei, drei,
ven greš ti!	du bist frei!

159.

Raca, traca, črnilnik,	Ente, Tente, Tintenfass,
pojdi v šolo in se nauči kaj:	geh in die Schul' und lerne was:
A, e, i, o, u,	A, e, i, o, u,
največji osel si ti!	der größte Esel bist du!
En, dva, tri,	Eins, zwei, drei,
ven greš ti!	du bist frei!

160.

Engati, bengati,	Engati, Bengati,
hopsa di go,	hopsa di go,
hopsa di gria, gria go.	hopsa di gia, gia go.
En, dva, tri,	Eins, zwei, drei,
ven greš ti!	du bist frei!

161.

Engele, bengele, pusti me živeti,	Engele, Bengele, lass mich leben,
lepo ptico ti bom dal.	will dir einen schönen Vogel geben.
Ptica, ptica slamo da,	Vögel, Vögel, gibt mir Stroh,
slamo, slamo krava jé,	Stroh, Stroh frisst die Kuh,
krava, krava mleko da,	Kuh, Kuh gibt mir Milch,
mleko, mleko mačka pije,	Milch, Milch frisst die Katz,
mačka, mačka miš lovi,	Katz, Katz fängt die Maus,
miš, miš, ven greš ti!	Maus, Maus, du bist aus!

162.

Adl, madl, Tomajzadl,	Adl, madl, Tomaisadl,
bič, buč, ti si fuč.	bitz, butz, ausgestutzt bist du.
En, dva, tri,	eins, zwei, drei,
ven greš ti!	du bist frei!

163.

Hokus, pokus,	Hokus, pokus,
rimsko, češko,	römisch, böhmisch,
les, knof,	Holz, Knopf,
šavc, bavec,	schauz, bauz
en, dva, tri,	eins, zwei, drei,
ven greš ti!	du bist frei!

164.

Ence, tence, tihe, tahe,	Enze, tenze, tiche, tache,
na, a, perle, puf.	na, a, pearle, puff.

165.

Erle, perle,	Earle, pearle,
pumpa dis,	pumpa dis,
jej dober taler, jej.	iss den guten Thaler, iss.
Anton,	Anton,
pakaron,	pakaron,
jaz in ti	ich und du
v gobi.	in den Schwamm.

166.

Eke, peke,	Eke, Peke,
sladkor v prahu,	Zuckermehl,
aber, faber,	Aber, Faber,
domine.	Domine.
En, dva, tri,	eins, zwei, drei,
ven greš ti!	du bist frei!

167.

Ljubo sonce, sij,	<i>Liəbai shünə schain,</i>	Liebe Sonne schein,
sred mosta maseljč vina stoji	<i>Af mitr prūcn (Brücke) schteat a mäsle bain (Wein),</i>	mitten auf der Brücke steht ein Viertel Wein,
in za groš kruha:	<i>Ūm a gröschn proat:</i>	um einen Groschen Brot:
vino in kruh,	<i>Bain ūnt proat,</i>	Wein und Brot,
bede ni.	<i>Koinai noat.</i>	keine Not.

168.

Engale, bengale,	<i>Engəle, bengəle</i>	Engale, Bengale,
muka na té,	<i>Mūk af di,</i>	muht auf dich,
bel kruh,	<i>Baisəs proat,</i>	weises Brot,
naša beda,	<i>Inshr noat,</i>	unser Not,
fini, fani,	<i>Fini, fani,</i>	fini, fani,
tuš!	<i>Tüş!</i>	tusch!

Otroške pesmi so v Kočevju, Svetlem Potoku, Stari Cerkvi, Mozlju in Koprivniku zabeležili **Perz**, Benno **Seemann**, **Tomitsch** in **Tschinkel**.

POJASNILA IN OPOMBE

K

POSAMEZNM PESHMIM

S PRILOŽNOSTNIMI RAZISKAVAMI O ZGODOVINI

—

I.

Nabožne pesmi in legende

1. O umazanem hlevu

(Prim. str. 62 in naslednja)

2. Jezus in Marija

Pesem pripoveduje o dogodku iz Jezusovega življenja, ki je sicer v protislovju s svetopi-semškimi zapisi. Po Evangeliju (Marko, 14, 26 idr.) gre Jezus po sveti zadnji večerji naravnost na Oljsko goro, kjer so ga ujeli. Ljudski pevec pa reče, da Jezus v tem odločilnem trenutku še enkrat odide k Mariji, da bi se od nje poslovil. Naša pesem tako poroča o tem, kako Jezus pozno zvečer pride domov. Marija ga sprejme in zaskrbljeno vpraša, kje se je tako dolgo mudil. »Mudil sem se pri svojih dvanajstih apostolih in zadnjič z njimi večerjal.« »Zakaj si tako žalosten?« »Kaj žalosten ne bi bil, ko bom izpil grenki kelih v petkovi noči.« – Verz 6 in naslednji (Z levico mu odpre, z desnico ga lepo sprejme) najdemo tudi v slovenskih pesmih, prim. A. Grün, 94; Stanko Vraz, 13.

Št. 2b in naslednja se razlikujeta le v nekaj podrobnostih. Konec, ki ni v celoti ohranjen, jasno opozarja na strahote velikega petka. Verz 16 se nanaša na običaj katoliške cerkve, da od velikega četrta do velikonočne sobote cerkveni zvonovi ne zvonijo.

3. Marija pod križem

Zelo poetična upesnitev o tem, kako naj poteka sveta maša. Marija iz pisma izve za bližajočo se smrt svojega sina. Odpravi se v Jeruzalem, na morišče, kjer Kristus visi na križu. Kristus materi očita solze, s katerimi še povečuje njegovo trpljenje. Zatem z njega spolzita kapljica mleka in kapljica krvi. Marija naj ju poseje na polju: iz prve bo zrasel pšenični klas, iz druge bo vzcvetela vinska trta. Odtlej ne moremo več maševati brez pšeničnega kruha, vina in sveč.

Na koncu pesmi so naenkrat omenjene sveče. V pesmi 3a, kjer kaplji na polje padeta neposredno z Jezusa, sveče niso omenjene. Najdem pa jih v južnoslovanski pravljici (Krauß, 2, št. 157, prav tako slovensko pri Kreku, 32 in naslednja), ki govori o nastanku čebele. Tam Kristus reče: »Za vse veke bo izdelovala vosek, brez njega ne bo moč brati svete maše.« Morda dodatek izhaja iz tega vira.

Kristus se je primerjal s pšeničnim zrnom in z vinsko trto (Janezov evangelij, 12, 24 in 15, 1), in ta primerjava se pogosto pojavlja v ljudskih pesmih (Mannhardt, Baumcultus, 230; Erk, št. 2028 in naslednja). Neka češka pesem (Waldau, 2, 229) pripoveduje, da je Marija oškropila vrt s Kristusovo krvjo in da je iz vsake kaplje zrasla vinska trta: kdor bo pil to vino, bo postal blažen. Po neki slovenski pesmi (Scheinigg, št. 105) je ena kaplja Kristusove krvi kanila na pšenično polje, ena v vinograd, ena na verno človeško dušo. Neka

nemškočeška pesem (**Hruschka** in **Toischer**, 1, št. 98a in opombe, 504) podobno poroča o sveti Katarini: kjer je tekla njena kri, tam sta rasla trta in pšenica. Konča se podobno kot pesem št. 3a: »In če kruha in vina ne bi bilo, na svetu več ne bi bilo maše.« To sklepno misel najdemo samo v nemškočeški različici priljubljene Pesmi o Katarini in je bila najbrž prevzeta iz neke Marijine pesmi. (O začetku št. 3 prim. opombe k št. 4.)

4. Marija in Janez

Marija vpraša apostola Janeza, ki zre skozi okno, ali je videl njenega sina. Janez ji pritrudi: »Judje so na Oljski gori Jezusa ujeli, ga bičali, s trnjem okronali, da je po njem tekla rožnata kri. Neverjetno je, kako velike so njegove rane.«

Zaupni pogovor Marije z Janezem, Marijina pot h križu in njen pogovor z Jezusom (začetek št. 3) so sestavni deli številnih **Marijinih tožb**, ki se v Nemčiji od 12. stoletja pojavljajo kot samostojne pesnitve in kasneje kot vloški v pasijonskih igratih (prim. **Creizenach**, *Geschichte des neueren Dramas*, 241 in naslednja). Ta snov je po izvoru ljudska in ta ljudska pesem je še danes nadvse razširjena. Enako vsebino kot št. 4 in tudi z istim uvodom: »Tam v dolini vzhaja zvezda danica, pod njo sedi Marija« ter istim koncem: »Kdor to pesem enkrat na dan prepeva, si bo prislužil nebesa« imajo ena štajerska, ena frankovska in ena švabska pesem (**Schlossar**, št. 4; **Ditfurth**, 1, 52; **Meier**, št. 200 idr., prim. **Erk**, št. 2062). Ljudska pesem (kot tudi Marijine tožbe) se tu navezuje na Janezov evangelij 19, 26 in naslednja, kjer Marija o Jezusu večinoma sprašuje Janeza. To vlogo pogosto prevzame tudi Peter (**Ditfurth**, 1, 51; **Erk**, št. 2058 in naslednja in 2061; **Carinthia I.**, 81, 26; **Hruschka** in **Toischer**, 1, št. 29, kjer je omenjena tudi Kristusova »rožnata kri«); ali pa ime nagovorjenega apostola sploh ni omenjeno (»lep mladenič« idr., prim. **Mittler**, št. 440 in naslednja; **Simrock**, št. 72; **Böckel**, št. 122; **Tobler**, 2, 155; **Erk**, št. 2060 idr.). Ljudska pesem s podobno vsebino in enakim zaključkom »Jezus na vrtu« (**Böhme**, št. 542) najbrž izvira že iz 15. stoletja. Podobno ljudsko pesem najdemo tudi pri Dancih in Estoncih (**Grundtvig**, *Gamle danske folkeviser*, 2, 526 in **Neuss**, *Volklieder der Esthen*, št. 33.)

5. Marija na rožnem vrtu

Marija je na rožnem vrtu in plete vence, da bi jih obesila na sveti križ. Motiv Marije na rožnem vrtu, tj. v nebesih (o tem prim. str. 102), je zelo ljudski (npr. **Hruschka** in **Toischer**, 1, št. 19). Zaključek pesmi št. 5a, prošnja Mariji, naj pomaga do blaženosti, kot tudi refren »Marija, o kraljica«, sta v ljudskih pesmih o Mariji nadvse pogosta (npr. **Ditfurth**, 1, 26 in naslednja; **Erk**, št. 2055). Besedilo pesmi št. 5a se deloma razlikuje od št. 5. K prvi kitici prim. str. 101.

6. Ptički na rožnem vrtu

Tu zgoraj opisano pesem št. 5 prepevajo ptički.

7. Pesem ob pletju prosa

Verzi, ki se prepevajo ob tem poljskem opravilu, prenesejo v pesmi št. 5 omenjeno spletanje venca itn. na prepelico. Uvod pesmi s pobožno razlago prepeličjega petpedikanja »Prepelica petpedika letos na našem polju: Bog daj nam letos dobro leto«, je podoben tistemu v zelo razširjeni ljudski pesmi o »prepeličjem petpedikanju«:

Čuj prepelico tam v žitu petpedikati:	Hör' die Wachtel im Getreide dort schlagen:
»Daj Bog, daj Bog!«	»Walte Gott, walte Gott!«
Nadvse veselo nam naznani pomlad:	Thu tuns ganz fröhlich den Frühling ansagen:
»Hvala Bogu, hvala Bogu!«	»Danke Gott, danke Gott!«

(Dečkov rog obilja, 1, 230 in 232; prav tako **Mittler**, št. 605 in naslednja; **Kretschmar**, 1. št. 134; **Schlossar**, št. 324; prim. tudi **Simrock**, št. 370).

9. Romarske pesmi

Gre za štiri pesmi, ki se še danes prepevajo na romanjih. Po vsebini so enake pesmi št. 5 in 5a, le da se dogajanje tokrat prenese na pojoče romarje. Verz 2 in naslednji »Po Božji pot gremo in Božjo milost iščemo« spominja na začetek priljubljene romarske pesmi, ki izvira iz 12. stoletja (**Erk**, št. 2019): »V Božjem imenu potujemo, njegove milosti si želimo.«^[229]

10. Marijina smrt

Marija z line vidi, kako pada megla. A to ni megla, temveč prihajajoči angel. Ta ji označi, da bo kmalu umrla. Marija je pripravljena umreti, le zlobnega sovraga noče videti. Angel ji zagotovi, da bo prišla v nebesa, katerih radosti se ne da opisati. O koncu prim. str. 113 in 114.

11. Marija pred nebeškimi vrati

Ob donenju zvonov Marija v spremstvu neke uboge duše potuje preko morja do nebeških vrat. Peter jih odpre, vendar je pripravljen v nebesa spustiti samo Marijo. Božja mati pa noče v nebesa brez grešnice, saj je ta vsako soboto njej v čast prižgala lučko, zapela pesem in zmolila rožni venec. Enako vsebino, tudi z uvodom »Marija je šla na pot« kažeta frankovska in šlezjska pesem (**Ditfurth**, 1, 52; **Peter**, 1, 352); vendar je duša v tem primeru samo »prižgala svečko«. Druge različice ne omenjajo ničesar in Marija grešnico pravzaprav reši brez vidnega razloga. Tako tudi v nemških in čeških pesmih na Češkem in Moravskem (**Hruschka** in **Toischer**, 1, št. 30a in 30b; **Waldau**, 2, št. 90; **Erben**, *Pisne narodni v Čechách*, 504, 59; **Sušil**, *Moravské národní písně*, št. 22). Ker je ključno dejanje potonilo v pozabo, se je v drugi skupini pesmi pojavil nov motiv: Peter duši zavrne vstop, ker je vsako soboto zvečer malce plesala. Marija ji odpusti ta greh in jo odpelje v nebesa (prim. Dečkov rog obilja, 1, 356; **Simrock**, št. 69 idr.). Motiv: »Ko je bila Marija sredi morja, so zadoneli vsi zvonovi« najdemo tudi v **Hruschka** in **Toischer**, 1, št. 80b; konec s hvalo trojice tudi v **Mittler**, št. 444 in 449 in v **Tobler**, 2, 156 in naslednja. Prepričanje, da Marija grešniku odpre pot v nebesa, če ta obžaluje svoje grehe in jo časti, je bilo v nemških srednjeveških pesnitvah pogosto opevano (prim. **Pfeiffer**, *Märien-Legenden*, št. VI, IX in X).

12. Mali zidar

Marija občuduje zidarjevo delo. Slednji se razjezi (odobravanje razume kot posmeh?) in Marijo udari po glavi, da zakrvavi. Prikažeta se dva angela in ujameta njeno rožnato kri v zlate kelihe. Zidar prepozna Marijo in jo prosi odpuščanja. Odpustila mu sicer bo, vendar

[229] V izv. In gottes namen varn wir, sîner genâden gern wir. Op. ur.

njegovega dejanja ne bo pozabila (o tem prim. str. 136). V nasprotju s to izjavo doda: »Pojdi se spovedat k papežu v Rim, hud greh ti ne bo odpuščen.« Ta konec je bil najverjetneje dodan kasneje.

13. Marija in mlinar

Marija prosi mlinarja, naj jo prepelje čez morje, za kar mu obljubi tisočkratno srečo. Toda on prošnjo zavrne: Sreče imam že dovolj. Nato Marija pokriža morje, ki se pred njenimi koraki razdeli in se za njo spet združi. Ko pride do srede morja, mlinar zakliče za njo, da mu gori hiša in naj se vrne, saj jo je pripravljen prepeljati na drugo stran. Marija odvrne: »Ti imaš vendar že dovolj dobre sreče.« Tej legendi so podobne številne različice pesmi: »Marija in mornar« (**Simrock**, št. 70 in naslednja; **Erk**, št. 2065). Mornar jo bo prepeljal na drugi breg le, če bo postala njegova ljubica. Marija se zato čez morje odpravi peš. Mornarju se stre srce. Vmesni člen med nemško in kočevarsko legendo je slovenska ljudska pesem s Koroške: Mornar (**Scheinigg**, št. 97; **Janežič**, št. 58). Mornar Marije noče prepeljati za Božje plačilo, temveč le za težke tolarje. Marija razdeli morje in se po suhem odpravi na drugo stran, ribičevo hišo pa zajame ogenj. V tistem ribič zakliče za njo, da rad izpolni njeno naročilo, če se ga le usmili ali pa se usmili vsaj njegovega otroka v hiši. Marija se usmili spečega otroka in pogasi ogenj. V kočevarski različici pesmi se mlinar pojavi šele kasneje, morda zaradi zamenjave besed *mlar* in *mêrar* (ladjar, kapitan) ali ker je bil izbran namenoma, saj ljudska pesem rada pripisuje svetoskrunska dejanja mlinarjem (prim. št. 68).

Zgoraj omenjene nemške legende so enotnega mnenja: »In ko je Marija prišla na sredo morja, so zadoneli zvonovi.« Te podobe v pesmi št. 13 ni, se pa pojavlja v pesmi št. 11.

14. Marija in pohabljeni otroci

Marija prenočuje v siromašni hiši. V njej živi dvanajst slepih, dvanajst hromih in dvanajst nečloveško grdih otrok. Potem ko ji dajo mleko in vodo, s tem poškropi izbo in vsi otroci ozdrave. Temu je podobna neka češka legenda (**Waldau**, 1, št. 229). Splošni motiv, da Bog, Marija ali svetniki potujejo po Zemlji ter pomagajo otrokom, revnim in skromnim, je zelo razširjen v vseh ljudskih književnostih. Če pomislimo le na davno pripovedko o Filimonu in Bavkidi (**Ovid**, *Metamorfoze*, 8, 617 in na pravljico »Siromak in bogataš« (**Grimm**, št. 87 in opombe k temu s številnimi vzporednicami).

15. Fantje

Fantje mimoidočo Marijo povabijo na ples pod lipo. Ona jim odvrne: »Ko bi me vi poznali, bi padli na kolena in molili.« Najmlajši jo prepozna in vsi padejo na kolena, da bi jo prosili za odpuščanje. Marija jim odpusti, vendar tega ne pozabi (prim. str. 94 in 95).

16. Marija in umirajoči polkovnik

16a. Snežniški

V pesmi št. 16 umirajoči huzarski polkovnik ob vznožju smrtne postelje zagleda hudiča v zeleni suknji, na levi strani pa dva siva volkova. Vsi čakajo na njegovo dušo. Tedaj polkovnik zakliče: »Požre naj moje telo, kdor hoče, le Bog naj ne zapusti moje duše.« V tistem na svoji desni zagleda dva bela angela, ob vzglavju pa Marijo. Potem ko umre, hoče zlobni sovrag zgrabiti njegovo dušo; vendar jo Marija reši.

V pesmi št. 16a gre Snežniški na zeleni Snežnik. Nenadoma postane na smrt bolan in se uleže na svoj plašč. Ob vzglavju zagleda tri krokarje, ob nogah tri volkove, na levici zlobne duhove; eni čakajo na njegovo telo, drugi pa na njegovo dušo. Močno se užalosti, vendar ga potolaži pogled na Božjo mater, ki na njegovi desni čaka na njegovo dušo. Nato umre. Marija spravi njegovo dušo v predpasnik in jo ob spremljavi pesmi in zvonov odnese v nebesa. – Snežnik leži na jezikovnem otoku, nedaleč od Gotenice. (V pesmi št. 16 omenjeni Edelsberg mi ni znan.)

Neka štajerska pesem govori o Mariji z angeli ob smrtni postelji deklice (**Schlossar**, št. 310). O tem, da Marija zlobnemu sovragu prevzame duše umrlih, pripovedujejo tudi nemške srednjeveške pesnitve (prim. **Pfeiffer**, *Marien-Legenden X*) in neka moderna šlezjska legenda v prozi (**Peter**, 2, 42). Spor za človeško dušo med dobrimi in zlimi duhovi je zelo star motiv (prim. **Kelle**, *Literaturgeschichte*, 145 in 360 in naslednja).

17. Marija in ženin

(Prim. str. 94 in 95.)

18. Sv. Martin

Kot v vsej Nemčiji tudi na Kočevskem obhajajo god svetega Martina, saj sodi med najbolj ljudske svetnike nasploh. Kot jezdec na belcu so ga v ljudskih pogledih dostikrat povezovali s temnimi spomini na Odina in starimi daritvenimi običaji. Sv. Martin velja za zaščitnika konj, govedi in perutnine, in ker je njegov god 11. novembra, tudi za svetnika žetve; po vsej Evropi njemu v čast prirejajo praznike žetve (prim. **Pfannenschmid**, *Germanische Erntefeste*, Hannover 1878, str. 193–243, 464–523). Na Kranjskem so številne cerkve in vasi poimenovane po njem, tudi na Kočevskem mu je posvečenih več cerkva in kapel. – Na jezikovnem otoku o svetem Martinu prepevajo dve pesmi. Pesem št. 18 ga v spomin na najbolj znan dogodek v njegovem življenju slavi kot dobrotnika. Martin je bil kot mlad rimski jezdec nastanjen v zimskem prenočišču Amiens. Nekega nadvse mrzlega januarskega večera (l. 354) je pred mestnimi vrati srečal golega berača. Razrezal je svoj plašč in mu dal polovico. Ponoči se mu je prikazal Kristus s prav to polovico plašča in se mu zahvalil za dar; kajti berač je bil on sam. Martin se je dal krstiti, postal je duhovnik in leta 401 umrl kot čudodelni škof v Toursu. – Na vseh slikah je upodobljen enako: jaha na belcu, v desnici drži meč, v levici polovico plašča, ki jo podaja beraču. Poznejša legenda je podrobnosti tega dogodka večkrat spremenila. Pesem št. 18 pripoveduje o tem, da naj bi polovica Martinovega plašča spet postala cela, medtem ko v pesmi št. 18b berač že takoj oznani, da ni berač, temveč Bog sam.

Nabožno pesem o svetem Martinu najdemo tudi v **Cornerjevi** pesmarici iz leta 1631 (št. 323, prim. **Erk**, št. 2101). Ostale ljudske pesmi o Martinu se od teh vsebinsko močno razlikujejo: v bistvu gre za pivske pesmi.

19. O svetem Martinu

Vsebina te pesmi je pravljica, v njej se pojavljajo znani motivi, s svetim Martinom pa so jo bržkone povezali šele pozno in še to le površno. Pesem pripoveduje: sveti Martin sedem let pase črne krave za strogega gospodarja. V zahvalo mu povržejo nekaj rdečih telet z zlatimi rogovi in srebrnimi kopiti. Tedaj gospodar od njega zahteva, naj mu izroči voliče ali pa mora do naslednjega jutra sezidati nov grad. Črne krave potolažijo svetega Martina: »Kar Bog želi, se zlahka naredi,« in v naslednjem hipu že stoji nov grad. Gospodar naslednjega jutra spet zahteva voliče ali pa novo cerkev. Z Božjo

pomočjo črne krave pravočasno postavijo tudi cerkev. V tretje gospodar zahteva voliče ali da ga Martin odvede na *Eliapark* (Elijevo goro, romarski kraj pri Spodnjem Logu na Kočevskem). Tam gospodar strmoglavi v brezno in sveti Martin sam obdrži svoje čudežne živali. – Pravljica v taki obliki sicer ni izpričana nikjer, vendar se njeno podobje pojavlja v številnih naših pravljicah in pripovedkah: da krut gospodar v najkrajšem času zahteva nemogoča dela, da so v hipu sezidane velike gradnje in da pri tem pomagajo dobrosrčne živali. Tako denimo v pravljici o pravi nevesti (**Grimm**, št. 186) zlobna mačeha od dekleta zahteva, naj v enem dnevu sezida lep grad. Obstaja veliko germanskih pripovedk, v katerih velikani ali hudič v eni noči postavijo cerkve, mline, gradove, obzidja ali mostove, največkrat kot posledica stave s katoličani, pri tem pa so opeharjeni za plačilo (**Grimm**, *Mythologie*, str. 442, 852–855; **Grimm**, *Sagen*, št. 181, 189 idr.). Pepelki pri težkih opravilih pomagajo golobi, mladeniču v pravljici »Bela kača« (**Grimm**, št. 17), ribe, mravlje in krokarji, mladeniču iz južnoslovanske pravljice (**Krauß**, 1, št. 80) pa čarobni konj. – Okrutni gospodar se z zadnjo željo pokoplje sam, enako pa se zgodi tudi zlobnemu kralju v eni od pripovedk iz [zbirke pravljic in legend] *Gesta Romanorum* (**Grimm**, *Märchen*, opombe, 298). Ta od enega izmed svojih vitezov zahteva črnega konja, črnega sokola itn. Vitez mu prinese vse zelene stvari. Kralj se zavihiti na konja, ta pa ga vrže v brezno.

Ker je Martin zavetnik pastirjev in živine, bi se nanj lahko denimo brez težav prenesla pravljica o kravjem pastirju pod št. 19. Tudi zlati rogovi telet pri tem niso moteči. Živalim, ki so jih žrtvovali Odinu (na čigar mesto je v ljudski zavesti deloma stopil Martin), so stari Germani pozlatili roge (**Grimm**, *Mythologie*, 44 in naslednja; **Simrock**, *Mythologie*, § 134) in ta pojav se je v ljudskih običajih ohranil vse do danes (**Pfannenschmid** prav tam, 216 in sledeče; **Nork**, *Festkalender*, 192; **Krauß**, *Sitte und Brauch bei den Südslawen*, 451). V spomin na žrtvovane živali še danes 10. novembra v različnih nemških pokrajinah pečejo »Martinove rožičke«. V pravljicah in pesmih se pogosto pojavljajo podobne čudežne živali: beli vol z zlatimi rogovi, ki pomaga pastorki v stiski, v sedmograškosaški pravljici »Čarobni rog« (**Haltrich**, 232 in naslednja); beli srnjak z zlatimi rogovi v gorenjski pripovedki »Zlatorog«, ki jo je priredil Baumbach; jelen z zlatim rogovjem v srbski ljudski pesmi (**Talvj**, 2, 79); bela krava z zlatimi rogovi v zbirki »*Gesta Romanorum*«, poglavje 111, in še veliko drugih.

20. Sv. Gregor

Sveti Gregor prekine delo na polju, tam pusti vole in krave, brano in plug, ter se pridruži mimoidočim romarjem, ki gredo na Gregorjev hrib, da bi prisostvoval novi maši. Nato se vrne na polje, da bi nadaljeval z delom. Tam zagleda angele, kako orjejo namesto njega, gospod Bog seje pšenico, Marija pa žanje pšenično klasje, ki že poganja za sejalcem. »Kar Bog želi, se zlahka naredi.«

Legende pogosto pripovedujejo o podobnih čudežih. Po neki srednjeveški legendi o Mariji (**Pfeiffer**, št. IV) se mlad vitez mudi v ženskem samostanu pri sveti maši v čast Mariji in zato zamudi na turnir. Medtem se v njegovi podobi nadvse pogumno bori Marija. – Medtem ko kastilski vitez Pascal Vivas v kapeli svetega Gregorja zatopljen v molitev presliši hrup bitke, se sv. Jurij bori namesto njega in premaga Saracene (**Uhland**, *St. Georgsritter*).

21. Gospod Ambrož

Pesem je podobna št. 20. Gospod Ambrož vse opravlja v Božjem in Jezusovem imenu. Prebudi svoje delavce in vse pripravi, da bi orali in sejali pšenico. Ko pridejo na polje, je vse delo že opravljeno. Ambrož sklene pesem z besedami: »Dobro je vse delati v Božjem imenu.«

22. Sv. Lenart

Sveti Lenart sreča lipo, ki veselo prepeva, da je njen les namenjen oltarni mizi in prižnici. Ob njej bodo brali veliko maš in izgovorili veliko svetih besed. Neka bukev prepeva, da jo bodo uporabili za plug.^[230]

Z njo bodo v Božjem imenu opravljali delo. Javor pa žaluje, ker bodo iz njega naredili mizo za krčmo, kjer bo slišati veliko kvantanja in kletev.

Te vrste lesa se na Kočevskem in splošno na Kranjskem tudi v resnici uporabljajo za navedeni namen. Mnenje, da imajo drevesa dušo, je v nemški ljudski misli močno razširjeno. Drevesa govorijo in jočejo in krvavijo, vanje se zatečejo človeške duše, domnevajo celo, da obstajajo čisto prave drevesne duše (**Mannhardt**, *Baumcultus*, 6, 9 in naslednja, 34 in naslednja, 40 in sledeče, 603 in naslednja). Ni nenavadno, da so to bajko povezali s svetim Lenartom. Po legendi je sv. Lenart iz Limogesa živel v gozdu, kjer si je postavil molilnico, hranil pa se je z zelišči in gozdnimi plodovi. Njemu posvečene kapele navadno gradijo v gozdovih. Je tudi zavetnik gozda in lesa. Na lenartovo prebivalci Zgornje Bavarske drug drugemu prinašajo lesene klade; stara poganska znamenja, okorne kose lesa, ki so jih odkrili v gozdu in postavili v kapele sv. Lenarta, pa imenujejo Lenartove klade (**Pergner**, *Pflanzensagen*, 282; **Lippert**, *Deutsche Festbräuche*, 105). Na območju Kočevske je Lenart ugleden svetnik, ki so mu posvečene štiri cerkve, več kapel in stranskih oltarjev. Lenartov hrib^[231] pri Kočevski Reki je najbolj priljubljena romarska točka na jezikovnem otoku. – Kakšna vzporednica s pesmijo št. 22 mi ni znana.

23. Sv. Pavel

Ta pesem je posvečena sv. Pavlu Puščavniku. Ljudski pevec sočutno vpraša, kako lahko svetnik živi v gozdu. Ta odvrne: »Moja hrana so korenine, pijača pa dež. Umivam se s toplim dežjem, sušim na toplem soncu. Počivam na skalah in kamnih. Umrli bom pri Jezusu in Mariji.«

24. Sveti Štefan

Poročilo o kamenjanju prvega mučenca je v tej pesmi povezano z zelo razširjenim ljudskim motivom različnega odziva svojcev (prim. o tem št. 65). K težko ranjenemu Štefanu pridejo njegovi starši in brat in ga vprašajo, komu bo zapustil svoje imetje. Staršem ga noče dati, saj so prestari, tudi bratu ne, ker je premlad. Nato pride njegova nevesta in ga vpraša, katere rane ga bolj bolijo, prebite ali prebodene. Zaradi njenega sočustvovanja ji Štefan zapusti polovico imetja, drugo polovico pa določi za gradnjo Marijinih stopnic iz zlata in marmorja. Kdor bo stopil na te stopnice, bo ohranjal spomin nanj. Bog naj se ga usmili.

[230] Gl. opombo [205]. Op. ur.

[231] V izv. Leonhardsberg. Op. ur.

Prvega mučenca so očitno pomešali z ogrskim kraljem Štefanom, svetnikom, ki je vrsto let trpel zaradi težke bolezni. Bil je zelo premožen. Mariji v čast je gradil čudovite cerkve in se na dan Marijinega vnebovzeta leta 1038 poslovil z Marijinim imenom na ustnicah (prim. **Stadler**, 5, 373 in naslednja).

25. Snubec

Ženin se po poroki med svatbeno gostijo odpravi na vrt, tam pade na kolena in prosi nebesa za nasvet, kaj naj stori. Glas z oblakov mu ukaže, naj se odpravi na tuje. Poslušša ga in se vrne domov šele po sedmih letih (v legendi po sedemnajstih).

Ime svetnika v fragmentno ohranjeni pesmi ni omenjeno. Vendar gre za Aleša, čigar življenje je bilo pogosto opisano v različnih srednjeveških književnostih (prim. **Maßmann**, *Sanct Alexius' Leben*, Quedlinburg 1843). Na Kranjskem lahko v kuhinjah in kapelah pogosto vidimo podobo tega svetnika, kako neprepoznan kot berač na slabem ležišču leži ob stopnicah očetove hiše. Vsebina pesmi št. 25 ima nekaj stičnih točk z baladami št. 56 do 58.

26. Veliki grešnik

Grešnik se spove ljubemu Bogu, da je ubil svoje starše in jih zakopal za hišnimi vrati, brat in sestra pa sta mu komaj pobegnila. Bog mu naloži pokoro, naj triintrideset let kleči na gori pod oljko. Grešnik kleči, dokler mu prsti na nogah ne poženejo korenin, prsti na rokah vzbrstijo, srce mu zasuje pesek in glavo prerase mah. Takrat mu Bog odpusti vse grehe in ga za roko odvede v nebesa.

Enako vsebino z manjšimi odstopanji najdemo v slovenski ljudski pesmi »Grešnik« (Janežič, št. 27). Tu Jezus s svojimi apostoli pluje čez morje, ko ga pokliče grešnik; toda šele ob tretjem klicu ga Jezus spove. Grešnik mora klečati pod posušenim drevsom. Ko bo drevo znova ozelenelo, mu bodo grehi odpuščeni. Čudež nastopi po šestih letih, toda grešnik je medtem že zraščen s tlemi. Tedaj se ga Jezus dotakne, spokornik premine, iz njegovih ust pa vzleti bel golob in se usede na Jezusovo ramo.

Vitez Julijan (v »*Gesta Romanorum*«, poglavje 18) nevede ubije lastne starše in da bi se spokoril, se umakne v revščino. Pokora v pesmi št. 26 je enaka tisti, ki jo je opravil sveti Gregor, ko je sedemnajst let z zvezanimi nogami preživel na skali v morju, da bi se spokoril za krvoskrunstvo. V srednjem veku je bila legenda večkrat prirejena (prim. **Goedeke**, *Grundriss*, 1, 91). V neki srbski ljudski pesmi se mladenič spokori, ker je zapeljal svoje posvojene sestre. Devet let leži bolan in nepokreten, da se podenj ugnezdijo kače, skozi skelet mu požene trava in po glavi brenčijo muhe (**Rajkovič**, *Srpske narodne pesme*, 25). Franc piše Karlu Mooru (**Schiller**, *Razbojniki*, 1, 2), da ga je oče hotel imeti v ujetništvu tako dolgo, »da ti bodo zrasli lasje kakor orlu perje in nohti kakor ptičji kremplji«.^[232]

27. Regina in Jezus

Gre za zelo razširjeno nemško ljudsko pesem. Regina na zaprtem vrtu nabira rože. Nenadoma se pred njo prikaže mladenič. »Kako si prišel čez visoke zidove?« »Nobeno obzidje mi ni previsoko, ime mi je Jezus.« »Če ti je ime Jezus, potem si Božji sin.« S tem se kočevarska pesem konča. Njej najbližje različice s Štajerske (**Schnorrs**, *Archiv*, 9, 370 in naslednja), iz Hessna (**Böckel**, št. 1 in str. 107), narečna iz Švice (**Tobler**, 1,

[232] Prevod Albrecht Fran (Schiller b.n.l.: 13).

88), s Švabske (**Meier**, št. 208, tudi z imenom Rosina, prim. tudi št. 129) in iz Alzacije (**Mündel**, št. 22, »Christina«) poleg tega pripovedujejo, da je Regina z odrešenikom odšla v nebesa in da prosi Jezusa, naj o tem v pismu obvesti njene starše. Ta skupina pesmi najbrž predstavlja le skrajšano obliko neke starejše pesmi, ki jo je **Uhland** (št. 331) posredoval na podlagi nekega rokopisa iz 16. stoletja. V sedemnajstih osemvrstičnicah poroča o tem, kako se Jezus, »izdelovalec umetnega cvetja«, na vrtu prikaže plemenitemu dekletu (ime ni omenjeno), ki ga nato odpelje v nunski samostan. Zdaj je **Bolte** (*Zeitschrift für deutsches Alterthum*, 34, 18–31) objavil še starejšo in obširnejšo različico iz 15. stoletja. Prav tam **Bolte** natančno poroča o številnih različicah te zelo razširjene pesmi. Poleg že omenjene skupine obstaja še druga, v kateri junakinja nastopi kot sultanova hči, in tretja v tonu potujočih pevcev, kjer je hči poveljnika iz [romunske] Oradee. Pesem se je razširila vse do Holandije, Danske in Skandinavije ter do Vendov. K Boltejevimi dokazom dodajam še krajšo slovensko različico Ajdovska deklica (**Janežič**, št. 24), ki spada v drugo skupino. Pesem o Regini na Štajerskem pojo močno predrugačeno in bolj posvetno (**Schlossar**, št. 308); pri sedmograških Sasih je iz nje nastala ljubezenska pesem (**Schuster**, 15 in naslednja). Več že znanih različic pesmi o Regini je zdaj izdanih skupaj v **Erk**, št. 2121 do 2129.

Celotna zasnova pesmi o Regini in Kristusova nenadna pojavitev pred dekletom na vrtu na prvi pogled spominjata na od mrtvih vstalega odrešenika, ki se kot vrtnar prikaže pred Marijo Magdaleno, o čemer piše Janezov evangelij, 20, 14–17. Ta dogodek, ki je bil opevan v staronemških pesmih 15. stoletja (**Uhland**, št. 322 in naslednja), je bržkone vplival na nastanek pesmi o Regini. Ni mi znano, zakaj se je od različnih ženskih imen v tej pesmi ustalilo prav ime Regina.

28. in 28a. Regina

Dve različici, ki se med seboj razlikujeta le v nekaj podrobnostih. – Regina prepeva pesem o nezvestobi svojega moža. Ta pride k njej, jo odvede v kostnico (na britof) ali do peči in jo zažge. (V nebo zleti bela golobica.) Ko se mož vrne domov, zasliši jokati svojega sinka. Navda ga sočutje, odpelje ga k materi in zakliče: »Usmili se in nahrani svojega sina.« Regina mu odvrne: »Kako naj ga nahranim, moje prsi so opečene.« – Iz legende o mučenki Regini, ki je bila devica in pastirica, je z našo pesmijo skladno le eno, in sicer da je bila z vrelo vodo opečena do smrti.

Pogosto se pojavi sklep: Kdor ga bo hotel, bo zanj že poskrbel (prim. str. 102).

29. O turški vojni

Soldat, ki se odpravlja v turško vojno, gre mimo kapele sv. Barbare. Svetnica mu zakliče, da naj misli nanjo, kajti ona je ob vseh bolnih in umirajočih. Soldat ve, da mora umreti, le toži nad tem, da ne bo mogel imeti krščanskega pogreba. Namesto sveč bodo turške puške (ali sablje), namesto zvonov lajež turških psov, namesto pogrebnikov turški konji, ki ga bodo poteptali v zemljo. – Ogulin leži na Hrvaškem in ga od Ribnice (ki je v pesmi tudi omenjena) ločuje celotno območje Kočevske. Drevesne veje iz teh dveh dolin se torej nikoli ne bodo staknile (prim. o tem str. 111). Podobno situacijo najdemo v ljubezenski pesmi št. 86. – Sveta Barbara v katoliški cerkvi velja za zavetnico umirajočih. Kdor jo v smrtni nevarnosti pokliče, se od življenja ne poslovijo brez zakramentov za umirajoče. Njeno ime se pojavi tudi v litanijah za umirajoče, zato v tej pesmi soldata tolaži. Tudi v drugih ljudskih pesmih jo priklicujejo, da bi pomagala trpečim, bolnim in umirajočim. Tako npr. v **Ditfurth**, 1, 137, »In vsi bolni bodo oživali, | kdaj smrt se mimo bo plazila, | ah, od nas se ne boš odmaknila, | v vsej naglici boš priskočila.« Podobno na

Koroškem (*Carinthia*, I, 81, 26) in na Tirolskem (**Zingerle**, 234, št. 33 in naslednja). V slovenski ljudski pesmi Sveta Barbara (**Janežič**, št. 18) neki soldat sreča sveto Barbaro, ki s kelihom in hostijo hiti k umirajočim. Roga se ji in njenemu početju. On da je že nikoli ne bo klical. Dan pozneje zboli in obleži za sedem let, da se mu meso že loči od kosti. Šele ko pokliče svetnico, ki ga oskrbi, lahko umre.

30. Sv. Barbara

Pesem nam pripoveduje znano legendo o svetnici. Barbara se noče poročiti: Kristus je njen ženin, Marija pa njena vodnica. Oče jo zapre v stolp, kamor si svetnica da vgraditi tri okna: eno gleda proti jutru, drugo proti poldnevu, tretje pa tja, »kamor sonce sledi Bogu«, kjer torej zaide k Bogu.²⁵⁸ Mučeniška smrt ni omenjena, preskoči kar na konec: Tja gor je poletela bela golobica. (O beli golobici kot podobi nedolžne duše prim. številne zapise **Zingerleja** v *Sagen*, 632.) Legendo o Barbari obravnava več nemških ljudskih pesmi (prim. **Pröhle**, št. 121 in str. 310), nemških ljudskih predstav (prim. **Schlossar**, *Deutsche Volksschauspiele. In Steiermark gesammelt*, 2, št. 3) in ena slovenska pesem (**Janežič**, št. 19; **Seheinigg**, št. 107).

31. Lepa hčerkica (31a. Redovnica)

Dekle (čigar ime ni omenjeno) pred snubci zbeži iz domače hiše. Mati vpraša čuvaja, ali ni nikogar spustil mimo, in brodarja, ali ni nikogar prepeljal čez vodo. Brodar prizna, da je na drugi breg prepeljal lepo dekle. Mati kliče za njo, naj se vrne domov, k snubcem; vendar ji dekle odgovori enako kot sveta Barbara: »Jezus je moj ženin, Marija moja vodnica.« Vsebinsko se pesem približa baladi št. 62.

32. Katarina

Medtem ko Katarina prisostvuje sveti maši, ji sli sporoče, da je njena hiša oropana in zažgana, mož pa leži in umira. Toda ona hoče slišati mašo do konca; šele nato se odpravi domov, kjer je vse v najlepšem redu. Tedaj sprevidi, da so bili le zlobni duhovi tisti, ki so hoteli zmotiti njeno pobožnost. – Nasprotje temu je pesem št. 125, kjer žena noče iti s plesa domov k umirajočemu možu. Pesem št. 32 z znano legendo o Katarini in z ljudskimi pesmimi s tovrstno vsebino (npr. **Erk**, št. 2116–2119; **Hruschka** in **Toischer**, 1, št. 98a in b) nima nobenih stičnih točk.

33. Grešna duša

Grešno dušo, ki bi rada šla v nebesa, ogenj bruhajoči angel maščevanja odvede v pekel, potem ko je nadangel Mihael pretehtal njene grehe in jih ocenil za pretežke. – Ker nadangel Mihael po Stari zavezi vodi duše v nebesa, se je temu že kmalu pridružilo mnenje, da tehta duše, pri tem pa ga opazuje Satan (prim. **Stadler**, 4, 441; **Nork**, *Festkalender*, 563). – Pesem je samostojna, vendar obstaja dovolj nemških ljudskih pesmi, v katerih nastopajo uboge duše pred nebeškimi vrati: denimo št. 11 z vzporednicami. Druga skupina poroča o grešni duši pred nebeškimi vrati, ki je slednjič le smela v nebesa, ker je obžalovala svoje grehe (**Mittler**, št. 443–451; **Erk**, št. 2031–2038 idr.). Tretja skupina poroča

o treh sestrah, od katerih le najmlajši zaradi grehov nebeška vrata ostanejo zaprta (**Beifferscheid**, 110; **Nüllenhoff**, 496; **Simrock**, št. 68, kjer so opisane peklenške muke tretje sestre: **Baumgarten**, 148, kjer je pesem vsebinsko povezana s pesmijo št. 11: Marija se usmili zavrnjene sestre in jo odpelje v nebesa, saj ji je vsako soboto ponoči prižgala svečo).

34. Nedelja

Nedelja v človeški podobi se pritožuje, da jo ljudje premalo spoštujejo. – Tudi ta pesem nima neposrednih vzporednic; soroden motiv vsebuje pesem št. 65. Ljudska pesem iz Kravarskega (**Meinert**, 213) opisuje, kako strogo se kaznuje oskrnitev nedelje.

35. Solsticij

(Prim. str. 65.)

36. in 37. Obsmrtnici

(Prim. str. 71.)

38. O ubogih dušah

39. in 40. Pesmi umrlih

(Prim. str. 71 in 72)

41. Bogati župan

Smrt pride po bogatega župana. Ta noče iti z njo: »Kdo bo prevzel moje konje in vole, moje žito, kdo bo skrbel za mojo lepo ženo, moje majhne otroke?« V kočevarskih pesmih smrt da značilen odgovor: »Kdor jih bo hotel, bo že zanje poskrbel« (str. 102). – Tej pesmi je najbližja neka češka pesem (**Waldau**, 2, št. 268). Nek bogati kmet se odpravi na polje in se veseli vzvalovljenega žitnega polja, ko se prikaže smrt. Kmet jo roti za odlog; poskrbeti mora še za majhne otroke in mlado soprogo, ni se še spokoril za grehe. Toda smrt se ne ozira na to. – Ta motiv je zelo razširjen, često je bil rabljen v pesnitvah o mrtvaškem plesu in upodobljen na srednjeveških slikah ter ga danes slišimo v ljudskih pesmih. Podoba je toliko bolj pretresljiva, kadar smrt vzame človeka, ki izstopa po statusu in moči, po svoji nadarjenosti, bogastvu ali cvetoči mladosti, zaradi katere se še močneje oklepa življenja. Poklicani zmeraj išče izhod: naniza vse nujne obveznosti, ki čakajo nanj; omenja revne, bolne in stare, ki bi raje umrli pred njim; prosi za milostni odlog, vendar smrt ostaja neizprosna. V 16. stoletju so v Augsburgu natisnili pesem o smrti in mladeniču (prim. *Vierteljahrsschrift*, 4, 152 in naslednja), v 17. stoletju je nastala pesem o smrti in dekletu na rožnem vrtu (**Erk**, št. 2153), v Šleziji prepevajo pesem o kraljevi hčeri in smrti (**Erk**, št. 2154), na Štajerskem o smrti in mladeniču, o smrti in dekletu (**Schlossar**, št. 12; **Rosegger**, št. 21; prim. tudi **Claudius**, »Der Tod und das Mädchen«). V Avstriji so priljubljene pesmi, v katerih se smrt pogovarja s princem Evgenom, cesarjem Karlom VI. in z Marijo Terezijo (prim. **Hauffen**, 25); pri Slovencih pa smrt in mlinar, smrt in mladenič (**Korytko**, 4, 53 in 105; 5, 68). – Nadvse pogosto se pojavlja kot motiv v upodabljalni umetnosti starega in novega veka.

42. Sveti trije kralji

(Prim. str. 63.)

43. Velikonočna pesem

Ta pesem je bila prevzeta pozno in nikoli povsem prilagojena kočevskemu narečju. Gre za splošno znano staro velikonočno pesem »Kristus je vstal«, katere prvotna različica najbrž izvira iz sredine 12. stoletja, zgodaj je bila sprejeta v velikonočne igre in liturgijo cerkvenega velikonočnega slavja in je danes enako znana in priljubljena tako v krščanskih kot tudi v protestantskih deželah (prim. **Böhme**, št. 552; **Erk**, št. 1970; **Simrock**, št. 374; **Uhland**, 313a in b idr.). Kočevarska različica je najbližja daljši **Uhlandovi** različici. Pri Kimbrih v zgornji Italiji ta pesem dokazano obstaja od leta 1519 (**Schmoller**, *Cimbrisches Wörterbuch*, 66).

II.

Balade in ljubezenske pesmi

44, 46–49, 51. O lepi Primorki

45. O lepi Mariji

50. O lepi deklici

52. Katarina

Gre za devet balad različnega izvora, nenavadno pomešanih v celoto in navzven deloma povezanih s tujimi motivi. Iz medsebojne primerjave različic in še posebej iz primerjave s pesmijo št. 45, najdbo iz Gornjega Mozlja, je razvidno, da sta balada o lepi Primorki in balada o lepi Mariji prvotno obstajali ločeno in da spadata v različni skupini pesmi, da je prva nemškega in druga slovanskega porekla, da pa so ju pozneje povezali, ker je glavni prizor v obeh baladah na prvi pogled enak. V obeh primerih se dekle mudi na morski obali in pere, ko pripluje ladja z enim ali več možmi, ki perico odpeljejo čez morje. Vendar ta navidezna podobnost ni v skladu s peričinim dejanskim položajem. V prvi baladi (št. 44, o Primorki) gre namreč za **dekle**, ki pere na **tuji** morski obali in jo nazaj v **domovino** odpeljeta **dva znanca**, brat in njen ljubi. V drugi različici (št. 45, Marija) je perica ženska, ki pere na domači morski obali in jo v tujino odpelje neznanec. Torej gre za čisto nasprotje. Z mešanjem obeh snovi je vsebina seveda zmedena in skažena.

Če si prvo pesem ogledamo ločeno od druge, ta nedvomno – to mora priznati vsak – spominja na zgodbo o Kudrun. Sicer ne predstavlja nadaljevanja stare sage o Kudrun, prav gotovo pa je srednjevisokonemški Ep o Kudrun vplival na njen nastanek. Ta pesnitev je nastala v Avstriji okrog leta 1210: tudi poznejše priredbe in dodatki nakazujejo na Avstrijo. Če je bila torej pesnitev v 13. stoletju razširjena v avstrijskih alpskih deželah, so lahko predniki Kočevarjev, ki so se sredi 14. stoletja od tam odselili, dobro poznali nastopajoče like in vsebino Epa o Kudrun in povsem možno je, da se tega zdaj spominjajo v svojih pesmih. Ime se je pozabilo: junakinja se v kočevarskih pesmih imenuje *Də mērarin* [= Primorka], z zaprtim ê, tako kot v kočevarski besedi *mêr* (morje), torej: »tista, ki živi ob morju«. V tem pomenu je ime na Kočevskem znano še danes. Morje, namreč Kvarnerski zaliv, je jezikovnemu otoku zelo blizu in Kočevarji so s pristaniškim mestom Reka vselej vzdrževali živahen promet. Hrvaški prebivalci te morske obale sami sebe imenujejo Primorci (tj. tisti, ki žive ob morju), Kočevarji v Unterlandu svoje neposredne sosede imenujejo *də mērarə* (v ednini *dər mērar* in *də mērarin* [= Primorec in Primorka]). Ime je torej povsem jasno in zato tudi **Heinzlova** domneva, da naj bi »Meererin« morda označevala prebivalco stare dežele Merano (*Über die ostgothische Heldensage*, 21), ne vzdrži. (Prof. **Heinzel** je, kot mi je prijazno sporočil, to domnevo zdaj opustil.)

Balada št. 44 **O Primorki** strnjeno in brez olepšav poda jedro sage. Zgodaj zjutraj gre lepa, mlada Primorka na morsko obalo in začne prati belo perilo. Približa se ji barka z dvema mladima možema. Zakličeta ji: »Dobro jutro, ti lepa Primorka.« Ona odvrne:

»Lepa hvala, nimam dobrih juter.« Eden od moških ji poda prstan: »Vzemi, lepa Primorka.« (Z njo je bržkone v tesnejši zvezi, kar je v tej različici zabrisano, medtem ko je v pesmih št. 50 in št. 51 izrecno rečeno, da sta prišleka Primorkin brat in njen ljubi: prim. str. 350.) Ona jima odvrne: »Nisem lepa Primorka, sem samo perica.« To pomeni, da se sramuje svojega položaja in ne želi, da bi jo prepoznali. Mlada moža jo vkrcata v barko, z besedami: »Seveda si lepa Primorka.« Kar pomeni: Kljub temu te prepoznava. Ona v roko vzame robček. (To pokaže, da je pripravljena odriniti, kajti tako Kočevarice kot Kranjice imajo navado v roko vzeti robček, kadar odhajajo na daljšo pot. Schröderjeva domneva, da naj bi Primorka robček **vrгла** v morje, ni ustrezna.) Nato odpluje preko morja. Ko končno prispe, jo vsi pozdravljajo, objemajo in poljubljajo. Ta zaključek jasno kaže, da se je vrnila k svojim, iz tujine so jo pripeljali domov. – Verz za verzom se balada ujema z vsebino Epa o Kudrun, še posebej s 25. zgodbo. Tudi Kudrun se s prijateljico na dan ponovnega snidenja že zgodaj zjutraj odpravi prarodila na morško obalo (kitice 1200 do 1204). Po morju zagledata prihajati »dvojico v barki« (1207); Herwig »je voščil dobro jutro«, a tudi tu poklicana ugovarja pozdravu zaradi svojega žalostnega položaja »dobro jutro in dober večer, se prijazno izogne« (1220). Tudi Kudrun je sram takole stati pred junaki in se zato ne pusti prepoznati: »iščeta Kudrun, njo je delo ugonobilo« (1242), prim. tudi »sem uboga perica« (1294, 3). Toda Herwig ji da prstan in ona zdaj prepozna ljubega in brata (1247 in sledeče). Odpeljeta jo v domovino, kjer jo mati poljubi v pozdrav (1576).

V različicah št. 46 do 48 in št. 51 je Primorka od svoje družine ločena sedem let: Kudrun je od svojih ločena dvakrat sedem let. V različici št. 47 mora Primorka na tujem dvoru pometati stopnice in s svojimi belimi rokami opravljati ostala nižja dela. Tudi Kudrun mora v Gerlindini spalnici pomesti tla, zakuriti v peči in s svojimi lasmi pobrisati prah (996, 1019 in naslednja). A to le mimogrede. Ravno zgoraj omenjeni tesni odnosi kažejo na to, da balada zrcali srednjevisokonemški Ep o Kudrun, saj ne izhaja iz žive ljudske pripovedi.²⁵⁹

Od navedenega se povsem razlikuje vsebina balade št. 45 »**O lepi Mariji**«. Tukaj junakinji ni ime Primorka, temveč **Mare**, tj. Marija, na Kočevskem nadvse razširjeno osebno ime. Tudi melodija te pesmi se povsem razlikuje od melodije balade o Primorki. Gre za prepričljiv dokaz, da ima drugačen izvor; kajti vsebina in melodija sta v ljudski pesmi med seboj neločljivo povezani. Po priljubljeni melodiji je lahko denimo spesnena **novejša** ljudska pesem, torej na podlagi iste melodije poznamo dve ali več pesmi, toda kolikor mi je znano, se nikdar ne zgodi, da bi pravo ljudsko pesem na istem območju *ad libitum* prepevali po dveh različnih melodijah. – Pesem št. 45 je enostavno prost prevod razširjene slovenske ljudske pesmi O lepi Vidi (**Korytko**, 1, 116: 2, 19; Stanko **Vraz**, 149, prevod A. **Grün**, 47 in sledeče). Pesem ima naslednjo vsebino: Lepa Vida stoji na morski obali in pere, ko po morju pripluje črn zamorec (čern zamurec). Zamorec zaustavi čoln in vpraša Vido, zakaj ni več videti tako cvetoča. Ona mu odvrne:

259

Schröder je v *Germaniji*, 14, 327–336 objavil tri različice: št. 44, št. 48 in št. 51 in tudi že raziskal odnose med balado, Epom o Kudrun in slovensko ljudsko pesmijo o Lepi Vidi. **Martin** v svoji *Kudrun-Ausgabe*, str. 1 in naslednja, in v *Germania*, 17, 425 in sledeče zanika vsakršno sorodnost med kočevsko balado in Epom o Kudrun. Meni, da so vse te pesmi različice ene same pesmi, da ne gre za mešanje različnih snovi in da je pesem št. 44 zgolj »skrajšana in zmedena različica« pesmi št. 48. Na podlagi svojega novega gradiva, še posebej samostojnih pesmi št. 45 in 52, lahko dokažem, da imamo pred seboj vendarle preplet različnih snovi in da balada o Primorki v resnici izvira iz Epa o Kudrun, kar bodo prihodnje raziskave, tako upam, tudi potrdile.

»Kak' bi bila rudeča in cveteča, ker zadela mene je nesreča. Doma imam stariga moža in bolno dete, bolno dete cel dan prejokuje, celo dolgo noč moš prekašljuje.« Tako je rekel črn zamurec: »Le z mano, le z mano, lepa Vida.«	»Wie sollt' ich roth und blühend sein, da mich schweres Unglück getroffen hat? Zu Hause habe ich einen alten Mann und ein krankes Kind, das kranke Kind weint den ganzen Tag, die ganze lange Nacht hindurch hustet der Mann.« Also sprach der schwarze Mohr: »Nur mit mir, nur mit mir, schöneVida.«
---	--

Postala boš dojilja sinu španskega kralja, tam se ti bo vedno dobro godilo.

V barko lepa Vida je stopila, al' ko sta od kraja odtegnila, ko je barka že po morju tekla, se zjokala Vida je in rekla: »Komu sim pustila starega moža in bolno dete?«	In das Schiff trat die schöne Vida, aber als sie vom Ufer abstieß, als das Schiff schon übers Meer lief, fieng Vida an zu weinen und sprach: »Wem hab' ich meinen alten Mann, und mein krankes Kind anvertraut?«
--	---

Po treh tednih prispeta v Španijo. Vida vstane že zgodaj zjutraj:

Tam pri oknu solnca je čakala potolašit žalost nesrečeno.	Am Fenster wartet sie auf die Sonne, um sich über ihr Unglück zu trösten.
--	--

Vpraša sonce po svojem otroku. Ponoči vpraša luno. Oba ji odgovorita: Tvoj otrok je umrl in tvoj mož se je v veliki žalosti odpravil od doma, da bi te našel. Vida kraljici kot razlog za svoje tarnanje navede, da je v morje spustila težko zlato kupo. Kraljica jo potolaži in kupi novo kupo:

Vsak dan vender je pri oknu stala, še po sinku, oču, moš jokala.	Trotzden stand sie (Vida) täglich am fenster und weinte um Sohn, Vater und Mann.
---	---

Kako močno sta si torej podobni ta slovenska pesem in kočevarska balada o lepi Mariji! Veliko podrobnosti se povsem prekriva. Ime Mare je v življenju Kočevarjev in v kočevarskih pesmih enako pogosto kot ime Vida pri Slovencih, zato je tudi uporabljeno, kajti ime Vida na Kočevskem ni v rabi. Marija se zgodaj zjutraj odpravi na morskobalo. Pere perilo in ob tem joče. Z barko se pripelje črn zamorec in jo vprašal, zakaj tako joče. Ona mu odvrne: »Doma imam mladega sina in starega moža. Sin, ta mi čez dan delati ne da, mož, ta mi ponoči spati ne da.« Zamorec jo povabi na svojo barko. Tam da so zelišča, s katerimi lahko pozdravi moža in sina. Toda komaj stopi na barko, že zamorec odrine od obale. Marija joče in toži: »Kdo bo za mojega sinka poskrbel? Kam me peljete?« Zamorec jo odpelje na beli grad, kjer bo ključarica. Tam ostane sedem let in tri dni in z visokega okna toži za svojim sinom. S tem se besedilo pesmi iz Gornjega Mozlja (št. 45) konča, nadaljuje pa se v drugih različicah. Razlike med slovensko in kočevarsko balado so neznatne. Tu junakinja moža in sina ne zapusti prostovoljno, temveč jo ugrabijo. Kar je tudi bolj naravno, saj pozneje oba močno pogreša. Tukaj tudi ne postane dojilja, temveč ključarica. Na Kočevskem nikoli ni prešlo v navado, da

bi se mlade matere v tujini udinjale kot dojlje. Izpuščeni so omemba Španije in Vidin pogovor s soncem, z luno in s kraljico. Če pomislimo, da je v resnici zapisana le peščica slovenskih ljudskih balad in da od kočevarskih balad zaenkrat poznamo samo to različico, lahko sklepamo, da sta si pesmi v nam neznanih različicah bržkone še bolj podobni. Ta balada je zagotovo slovanskega izvora, kočevarska različica pa je zgolj priredba. Zamorci so, če se prav spomnim, v nemškem ljudskem slovstvu zelo redki, nasprotno pa v južnoslovenskih ljudskih pesmih zelo pogosti gostje. Ugrabitve mladih deklet in žena s strani pripadnikov druge vere so bile pri južnih Slovanih ob turški meji stoletja na dnevnem redu in so zato tudi predmet številnih balad (prim. opombe k pesmim št. 73–75).

Slovenska balada se konča nezadostno, prekine se. Razumljivo je, da ljudski domišljiji to ni dalo miru in da je stremela k bolj razveseljivemu zaključku. Tako ostale kočevarske različice pripovedujejo, da lepa perica spet najde priložnost za vrnitev domov k sinu. Ali so podobo o vrnitvi ustvarili Kočevarji sami ali pa so jo črpali iz ene izmed izgubljenih slovenskih različic balade o Vidi, zaenkrat ni možno odločiti. Najdemo jo v pesmih št. 46 do 49, kjer se lepa Marija z *mêrarin* [= Primorko] že stopila v en lik. Gre za proces, ki ne zbujajo najmanjše pozornosti ali je nerazložljiv. Balade o Mare in o Primorki imajo, kot je bilo zgoraj prikazano, na zunaj povsem enako situacijo in enak uvod, torej se jih je dalo zlahka pomešati. Nadalje je balada o Primorki najbolj znana in najbolj priljubljena kočevarska ljudska pesem. Še danes jo prepevajo v vseh delih jezikovnega otoka, tudi v mestu, kar pri ostalih ljudskih pesmih vsekakor ni v navadi. Toda priljubljene ljudske snovi s tako rekoč magnetno silo pritegnejo sorodne motive, se popolnoma posvetijo tujim pesmim ali pa razpadejo in iz tega potegnejo, kar ustreza njihovi svojskosti. Tako so bila Marina doživetja prenesena na Primorko. Primorkina podoba je prevladala in je postopoma izpodrinila ime Mare pa tudi njene posebne usode, ki niso ustrezale prvotnemu Primorkinemu položaju. To spremembo lahko korak za korakom spremljamo skozi pesmi št. 46, 49 in 47. Seveda je v balado o Mare najprej prešlo Primorkino ime. S spremembo imena je postala junakinja ona in motivi nemške balade o Primorki so vplivali na celotno prvotno slovensko Marijino pesem. Tako je nastala nenavadna zmešnjava pripetljajev.

Pesem št. 46 se s pesmijo št. 45 skoraj povsem ujema še v eni točki. Z imenom Primorka se je v pesem vrnil tudi refren »Lepa, mlada Primorka«. Ime junakinje, naslov, uvodni verz in refren so torej v pesmi št. 46 enaki prvotni baladi o Primorki št. 44, zato tudi to pesem prepevajo z melodijo pesmi o Primorki. Melodija pesmi o Mare se drži le različice št. 45. Vse ostale različice: 44, 46, 47 do 49, 51 po imenu junakinje, uvodu in refrenu veljajo za balade o Primorki in imajo enako melodijo. V pesmi št. 46 zamorec izgine, zato pa se pojavi lepi Ivan. Ivan je na Kočevskem neobičajna slovenska različica imena Johann. Ugrabitelj je torej še vedno tujec, četudi nima več drugačne barve kože in ne pripada drugi veri. V pesmi št. 49 je ugrabitelj »mladi mož«, ki ni več označen kot tujec; v pesmi št. 47 pa sta to dva mlada moža iz prvotne balade o Primorki. Lepa poteza iz pesmi št. 45, da naj bi perica na barki našla zelišča, s katerimi bi pozdravila sina, je v pesmi št. 48 ohranjena, v št. 46 zabrisana in v št. 47 povsem pozabljena; tu so omenjene piščalke kot igrače za sina. Stari mož in mladi sin, nad katerima toži perica, sta v pesmih št. 47, 48 in 49 ohranjena, občasno pa v pesmi št. 46 namesto starega moža nastopi zlobna mačeha. Pevka, ki je to pesem prepevala, je očitno črpala iz lastnega življenja. V pesmi št. 46, kot tudi v št. 47 in 48, je že dodana peričina vrnitev. Svojega sina v domovini ponovno sreča kot pastirčka.

Pesem št. 47 poleg že omenjenih motivov iz pesmi št. 45 prevzame še podatek, da perico po dospetju na drugo stran morja nekdo pričaka (nova gospoda?) ter jo objame in poljubi. V pesem št. 47 je dodanih največ podrobnosti, še posebej o peričini vrnitvi. Mornar perici pove, kaj vse bo morala delati na belem gradu: s svojimi belimi rokami bo morala odpirati pipe na sodih, s svojim krilom pometati stopnice. Sedem let pozneje po

sinu hrepeneča perica zre skozi okno in zagleda posušeno češnjevo drevo, kako ponovno vzcveta (prim. o tem str. 113): v tem vidi znamenje, da se bo vrnila domov. Ko se vrne na domačo obalo, zagleda tri pastirje. Eden izmed njih je žalosten. Vpraša ga, zakaj. Ker matere ni že sedem let, ji ta odgovori. Tedaj ga vzame k sebi na barko in mu razkrije, kdo je.

Pesem št. 48 je nekoliko krajša različica pesmi št. 47. Tukaj z barko pristanejo kar trije možje, kar je bilo bržkone spremenjeno pozneje. Ljudska pesem ima rada trojico, morda je razlog v tem. Tudi v baladi o Primorki, ki jo je v Gotenici slišal **Radics** (226), pristanejo trije mladi možje. V pesmi pa se nadalje omenja samo en mladi mož. Ta perici obljubi, da jo bo oženil. Ona mu ne verjame in se boji, da bo morala služiti kot svinjska dekla.²⁶⁰ Po vrnitvi med šestimi pastirji zagleda svojega sina. V pesmi št. 48 ni, tako kot v pesmih št. 46 in 47, izrecno povedano, da deček stopi k materi na barko, vendar se to da sklepati iz njenih besed: »Pridi sem, ljubi otrok«. V nobeni od različic perica po vrnitvi ne stopi na domača tla. Ali je samo prišla po sina, da bi se nato vrnila k ugrabitelju, ki je morda postal njen mož? Pesmi, ki so nam na voljo, tega ne pojasnjujejo.

Pesem št. 49 je zelo skrajšana različica balade o Primorki, prepletene z motivom Mare. Ne drži vedno, da so v ljudskem pesništvu najkrajše oblike tudi najstarejše. Pogosto so prvotno preproste in kratke pesmi sicer preoblikovane in podaljšane s tujimi dodatki. Vendar se lahko tudi daljša pesem med ustnim izročilom zaradi pomanjkljivega spomina okvari in skrajša. Primer za to je prav pesem št. 49, ki sem jo leta 1886 po petju nekega mladega dekleta zabeležil v Kočevski Reki. Prim. tudi št. 71b.

Pesem št. 50 **Lepa deklica** je spet samostojna pesem s posebnim doživetjem, posebnim naslovom in posebno melodijo.²⁶¹ Junakinji je ime le Lepa deklica. Pere na morški obali, ko v barki do nje priplujeta brat in ljubi. Brat jo vpraša: »Čigave hlače pereš bolj belo?« (Kočevarji so v preteklosti nosili bele lanene hlače.) Dekle odgovori: »Bratove.« To pomeni, da nasploh daje prednost bratu, kajti novega brata ne more več dobiti (če bi tega izgubila), ljubega pa še lahko dobi. Ljubi se razjezi in jo hoče ubiti, ampak brat mu to prepreči: »Svaka bova ostala.« Sestrino izjavo upraviči s publico: Ženske imajo dolge lase in kratko pamet. – Motiv primerjave brata in ljubega je zelo star. Najdemo ga že pri **Herodotu** (3, 119). Pri južnoslovanskih narodih in južnoslovanskem ljudskem pesništvu ima brat (v nasprotju z germanskim nazorom) vedno prednost pred ljubim.²⁶² Brez dvoma je tudi pesem št. 50 slovanskega izvora.²⁶³

Tako kot balada o Mare je tudi »Lepa deklica« zaradi navzven podobne situacije povezana z balado o Primorki. Že v pesmi št. 50 najdemo fraze, ki se povsem ujema-jo s »Primorko« in so bile gotovo vzete iz nje. Le da je dogodek iz pesmi št. 50 v pesmi

260 V pesmi št. 49. ugrabitelj Primorki reče: »Ti boš moja kletarica, ti boš moja ključarica,« ona pa mu odvrne: »Ah, če Bog da, le svinjska dekla«. Tudi ti dve mesti bržkone izvirata iz slovenskih pesmi. V slovenski baladi »Ribniška Alenčica« (Stanko **Vraz**, 33) neko dekle, ki ga je ugrabil Turek, na pomoč pokliče grofa:

Ste hotli meti me gospo
naj bom za vašo kuharico - -
za hišno dajte mene vzet -
ste hotli me gospo imet
za svinjarico prosim vzet.

Ihr wolltet mich zu Gattin haben,
Nehmet mich doch als Köchin - -
Nehmet mich doch als Hausmädchen. -
Ihr wolltet mich zu Gattin haben,
Bitte, nehmt mich als Schweinemagd.

Primerjaj tudi št. 71b.

261 Melodije na žalost ne poznam, ker je gospa, ki je gospodu Perzu zapela pesem št. 50, kmalu zatem odpotovala v Ameriko. Vendar mi gospod Perz zagotavlja, da je melodija popolnoma drugačna od tiste v pesmi o Primorki.

262 Prim. tudi **Krauss**, *Sitte und Brauch*, 221 in naslednja.

263 Žal nisem uspel najti vzporednice.

št. 51 v celoti prenesen na Primorko.²⁶⁴ Tudi pesem št. 52, **Katarina**,²⁶⁵ pripoveduje o enakem dogodku, ki pa se tokrat ne odvija na morski obali. Kata dela na polju, ko se ji po sedemletni odsotnosti približata brat in ljubi. Seveda ne moreta vprašati po pranju hlač, temveč ljubi vpraša: »Za kom ti je bilo (med ločitvijo) bolj hudo, za bratom ali za ljubim?« Odgovor in zaključek sta enaka kot v pesmi št. 50. Po bolj poetičnem in ustrežnejšem vprašanju v pesmi št. 52 sklepam, da je ta pesem najbrž starejša in da je bila pesem št. 50 umeščena na obalo šele pod vplivom Primorke. Če je dekle že izgubilo ime Katarina in postalo perica, se je prav tako lahko zlilo s Primorko. Seveda pa celoten motiv ne bi mogel prenesti na Primorko, če ne bi bila tudi oba moža z barke v Primorki že od doma obravnavana kot brat in ljubi. Seveda bi sicer manjkala vsaka stična točka.

Iz primerjave vseh navedenih pesmi torej razberemo, da je najstarejša različica vseh kočevarskih balad o Primorki pesem št. 44, ki je Epu o Kudrun najbolj podobna. Z mešanjem pesmi št. 44 in št. 45 (balada o Mare) so nastale pesmi št. 46 do št. 49, z mešanjem pesmi št. 44 in št. 52 (balada o Katarini) je preko pesmi št. 51 nastala pesem št. 50. Baladi o Mare in Katarini sta posebni pesmi z lastnima junakinjama, dogajalniji in melodijami in obe (zagotovo št. 45) sta slovanskega izvora ter z balado o Primorki prvotno nista imeli nič skupnega.

Povsem drugačno vsebino ima naslednja kočevarska balada, ki nam tudi predstavlja dekle, ki pere na morski obali.²⁶⁶

53. O dveh kraljevih hčerah

Kralj je imel dve hčeri. Za starejšo se poteguje manj snubcev kot za mlajšo, zato prva povede sestro s seboj prat na morsko obalo, kjer jo porine v morje. Toda utopljena sestra z morskega dna kliče mimoidočim goslačem, naj njene lase uporabijo namesto strun, njene prste namesto vijakov za uglaševanje in naj njeno usodo razglasijo pred kraljevimi vrati. Tako je zločin prišel na dan. – S Švedske, Norveške, Danske, Islandije, Ferskih otokov, iz Anglije in s Škotske poznamo ljudske balade, ki imajo skorajda enako vsebino. Le da v vseh teh primerih iz delov telesa utopljene sestre nastane harfa. Kočevarska različica je še najbližja švedski baladi, ki jo je prevedel **Uhland**. (Dokazila in besedila v Reinhold **Köhler**, *Aufsätze über Märchen und Volkslieder*, 79–99.) V Nemčiji balada ni znana. Alemanska pesem v **Erlach**, 4, 397, je le poznejši prevod. Pravljica o pojoči kosti (**Grimm**, št. 28 in opombe) odstopa v bistvenih točkah: tukaj brat ubije brata in iz kosti utopljenega brata neki pastir naredi ustnik za rog. Toliko izrazitejše je ujemanje med št. 53 in severnogermskimi različicami. Slednje so bile zapisane šele v novejšem času, toda kočevarska pesem mora v deželi biti že dolgo. V stilu, metriki in narečju ima vse kočevarske posebnosti in mnogo posebnih potez: več snubcev, več potujočih pevcev, gosli namesto harfe itn.

Uganke se ne da rešiti drugače kakor z domnevo, da je bila pred stoletji tudi v Nemčiji znana ljudska balada z enako vsebino, ki pa se je kasneje izgubila.

264 S pesmijo o morskih razbojnikih (**Uhland**, št. 117 in **Vilmar**, *Handbüchlein*, 209), ki jo je **Schröer** objavil v *Germania*, 14, 328 in 331, nima nobene podobnosti.

265 Pesem št. 52 ima lastno melodijo; ali je ta enaka izgubljeni melodiji pesmi št. 50, mi ni znano.

266 V neki čisti lirski novogrški ljudski pesmi (**Gustav Meyer**, 49) tudi dekle pere na morski obali. Veter dvigne rob njene obleke in v odsevu zasijejo obala, dežela in ves svet.

54. Mrtvi ženin

Ta balada spada v krog pravljic, razširjen po vsej Evropi in poimenovan snov o Lenori, nanašajoč se na **Bürgerjevo** balado »Lenora« (1773).^[233] Gre za pravljico o mrtvem ženinu, ki ponoči pride iskat svojo ljubo in jo odvede h grobu. Snov je bila pogosto obravnavana v nemških ljudskih pesmih. Pesmi o mrtvem ženinu poznamo iz Badna, Frankovske, Turingije, Šlezije, Kravarskega, Češke, Tirolske, Štajerske, Koroške (prim. **Erk**, št. 197a–197g). Vendar vse navedene pesmi bistveno odstopajo od Bürgerjeve »Lenore« in od kočevarske balade. Ne omenjajo namreč srhljive ježe ali ženinove vojaške službe. Mladenič ponoči pride k svoji najdražji. Zaudarja po zemlji, saj je že osem let in pol počival v grobu. Sledeč njegovemu pozivu se začne nevesta pripravljati na poroko. Med pripravami umre. S tem je hrepenenje obeh potešeno, smrt ju združi v miru.

Kočevarska balada je veliko bližja pravljicam o Lenori, razširjenim v severni Nemčiji (v regiji Münsterland, deželi Schleswig-Holstein in vzhodni Prusiji), še bolj pa v Gornji in Spodnji Avstriji, na Češkem, Moravskem, Tirolskem in Koroškem.²⁶⁷ V vseh navedenih različicah se med ježo glasi: Kako svetlo sije luna, kako hitro jezdijo mrlič. Sledi jezdečevo vprašanje: »Ali se, ljuba, bojiš?« in njen odgovor: »Zakaj bi se bala, če ti ob meni si.« Torej dobesedno kot na Kočevskem (št. 54b, le manjše odstopanje od št. 54 in št. 54a). Prav tako v gornjeavstrijskih pravljicah najdemo druge poteke naše balade. Tudi tam je mladenič odšel na vojsko in se vrnil, saj je ljubi obljubil, da bo živ ali mrtev dal vest o sebi. Pride ponoči, ona se zavilhti k njemu na konja in v naglici odjezdita na pokopališče. On se pogrezne v grob (prizor na pokopališču je v Gornji Avstriji podrobneje opisan kot na Kočevskem), ona pa se reši, toda zjutraj ugotovi, da je v tuji deželi in šele po več letih prispe nazaj v domovino.

Na avstrijske različice pravljice o Lenori so prav gotovo vplivale številne različice slovanskih narodov, skupno pa jim je, da so vedno srhljive. Kar se tiče kočevarske balade, ta izkazuje tesnejšo sorodnost z neko slovensko pravljico (*Ljubljanski Zvon*, 1892, 402 in naslednja) in z neko slovensko balado, ne da bi bila odvisna od njiju. Slovenska balada (posredovano od **Valjavec**, *Narodne Pripovjesti*, Zagreb 1890, str. IV in sledeče) pripoveduje: Na vrtu naredi šopek iz rožmarina in nageljnov. S solzami ga navlaži, s črno nitjo ga poveže: »Če si živ ali mrtev, Anzelj, po šopek boš prišel.« Ob enajstih ponoči Anzelj potrka na okno: »Če živ ali mrtev, po šopek sem prišel.« Ona se pripravi na pot, on jo vzame na konja in naglo odjezdita. Ko prispeta že daleč na polje, jo vpraša:

Pogovor se trikrat ponovi. Prispeta na »blagoslovljeno« pokopališče. En grob je odprt. Anzelj leže vanj, ona ob grobu izdihne dušo.

Kočevarska balada je torej edina ohranjena nemška ljudska pesem z enako vsebino, kot jo ima Bürgerjeva izgubljena ljudska predloga. Vsa ostala severnonemška ali avstrijska ustna izročila, ki se ujemajo s tem, pripovedujejo v prozi. O kiticah 5 in 6 naše pesmi prim. zgoraj str. 102 in št. 85.

O pomenu in široki razvejanosti snovi o Lenori pri Germanih, Slovanih in drugih plemenih raje ne bom naprej opisoval, da ne bi ponavljal pogosto povedanega. Najboljši in nadrobnejši pregled je posredoval Erich **Schmidt**, *Charakteristiken*, 219–244 (z ekurzom Aloisa **Brandla**).

267 K opombam v Erich **Schmidt**, *Charakteristiken*, 225 in naslednja, 241 in naslednja dodajam:

Hauser, *Sagen aus dem Pzannaun*, št. 74; *Carinthia*, 63, 24 in sledeče; *Zeitschrift Riesengebirge*, 10, 19.

[233] Balada Gottfrieda Augusta Bürgerja iz leta 1773, po nekaterih navedbah tudi 1774, ki jo je v slovenščino prevedel Žiga Zois, prevod pa je izboljšal France Prešeren. Op. prev.

55. in 55a. Zvesta ljubezen

Gre za eno najstarejših in najbolj razširjenih nemških ljudskih pesmi. Najstarejše znano besedilo iz pesmarice iz leta 1592 je natisnjeno v **Uhland** št. 116. Vendar mora pesem izvirati že iz 14. stoletja, ker se je v 15. stoletju poleg melodije ohranila duhovna prepesnitev (prim. **Erk**, 1, 237). Pri Uhlandu natisnjena starejša različica danes v ljudskem izročilu ne živi več. Vendar v vseh nemških pokrajinah pojejo različico, ki deloma odstopa (**Simrock**, št. 84; **Erk**, št. 67b), le v Alpah je pesem neznana (dokaz v **Erk**, 1, 243). Vse te med seboj skorajda enake pesmi se začnejo:

V globoki dolini lipa stoji,	Es steht (stand) eine Lind im tiefen Thal,
gori je široka in ozka doli.	ist oben breit und unten schmal.

Zaljubljenca se ločita pod lipo. Po večletni odsotnosti se on vrne. Ona ga ne prepozna in ko ji pove, da se je njen preljubi oženil, mu kljub temu zaželi toliko sreče, kot je peska v morju. Tedaj ji poda bel robček: »Obriši si solze, jaz sem tvoj ljubi. Če bi me preklela, bi spet odjezdil.« Enako vsebino in dostikrat enake fraze kaže kočevarska različica št. 55a, le da je krajša in so posamezne poteze pozabljene: jezdečevo vprašanje, ali je dek-le žalostno zaradi staršev, izročitev prstana, posamezne primerjave v dekletovem voščilu itn. Nova v kočevarski pesmi je omemba okrogle mize pod lipo (prim. o tem str. 58).

Razen tega o motivu ljubezenske preizkušnje pripoveduje še več nemških ljudskih pesmi, ki na razne načine odstopajo od dveh zgoraj omenjenih različic. Enkrat je drugačen uvod, spet drugikrat se razlikuje jezdečeva zunanja pojava, spet tretjič pogovor med zaljubljencema ali sklepna kitica (**Erk**, št. 67b–67f). Tudi pri Romanih, Vendih in Čehih (**Reifferscheid**, 154–158; *Zeitschrift des Vereines für Volkskunde*, 1, 418 in sledeče). Pri Slovencih (Stanko **Vraz**, 60, 61 in naslednja, 94) najdemo večkrat spremenjene pesmi z isto snovjo.

Naša kočevarska balada št. 55 ima v bistvu enako vsebino kot pesem št. 55a, le obširnejšo izvedbo: na splošno se torej ujema z najboljširnejšo nemško obliko (**Erk**, št. 67c). Na začetku je omemba lipe (tudi tukaj z okroglo mizo). Mladenič mora v vojno. Ločitev je določena za sedem let kot v večini pesmi; po časovnem izteku dek-le na vrtu pričakuje ljubega. Temu kot povsod sledita pogovor in scena prepoznavanja. Toda pri kočevarski baladi št. 55 se izmed vseh ostalih vzporednic konec razlikuje:

Ne more in noče drugače biti,	Es kann und mag nicht anders sein,
midva skupaj morava ostati!	wir beide müssen beinander sein.

Razen tega še prastar pravljичni motiv, ki manjka v številnih nemških, romanskih in slovanskih pesmih o ljubezenski preizkušnji. Soldat, ki se poslavlja, svoji ljubi reče: »Ko bo ta čas minil, pojdi gor do line²⁶⁸ visoke in poglej tja preko ribniške ravnice. Če ugledala boš rdečo zastavo, tedaj živ bom še, če ugledala boš črno zastavo, tedaj mrtev bom že.« Po sedmih letih in treh dneh je pogledala skozi lino. Zagledala je rdečo

268

V verzih 11 in 19 se pravilno imenuje *linle*, gre za pomanjševalnico od *linə*, torej lina, in ne *lindle*, kot piše **Schröder**. Saj vendar ne bo plezala na lipo. Razen tega se verz 24 glasi: Spet se je nazaj spustila, ven na cvetlični vrt je odšla. Torej ven iz hiše, ne iz lipe, kar bi bilo nesmiselno.

zastavo, vendar je mislila, da je črna. Odpravi se na vrt in joče, dokler ne prigalopira njej neznan jezdec. Motiv dogovora z različnimi barvami in zmote čakajočega se ponavlja v antični in srednjeveški pripovedki. Tezej je ob vrnitvi iz Teb pozabil dvigniti dogovorjeno belo jadro. Njegov oče Egej, ki je verjel, da je videl črno, se je vrgel v morje. Hudo bolni Tristan dolgo čaka na Izoldo, ki bi ga ozdravila. Končno se bliža, po dogovoru z belim jadrom. Vendar pa Tristanova soproga v vnemi pomotoma reče, da je črno in bolnik umre od skrbi. V neki sonderburški pravljici (**Müllenhoff**, 49) naj bi mladenič v skladu z dogovorom svoji ljubi z rdečo ruto napovedal svojo pomilostitev. Zmotil se je in je vzel belo ruto, nakar se je ona zabodla. Kočevarski baladi je bližje predmet v nemški pravljici o dvanajstih bratih (**Grimm**, št. 9). Kraljica reče odhajajočim sinovom: »Če bom rodila sinka, bom (na stolpu gradu) razobesila belo cunjo in takrat boste smeli spet priti. Če pa bom rodila hčerkico, bom razobesila rdečo cunjo in potem pojdite stran in ljubi Bog naj vas varuje.«

Ta element je torej zelo star in je možno, da je bil v pesmi o zvesti ljubezni prisoten že od samega začetka, vendar so ga mlajše nemške različice izgubile. Različica, ki jo danes prepevajo v Nemčiji (**Erk**, 67c), je seveda izpustila tudi druge stare elemente, ki jih najdemo v pesmi iz 16. stoletja (**Erk**, 67a). Naša balada št. 55 je v besedah in frazah povsem kočevarska. Ker je bila pesem o zvesti ljubezni v Nemčiji znana že v 14. stoletju, so Kočevarji pesem št. 55 zagotovo prinesli s seboj že ob priseljevanju. Druga kočevarska različica št. 55a je po vsebini in besedilu bližja nemškim vzporednicam in jo prepevajo po melodiji, ki je znana tudi v Nemčiji, torej so jo na jezikovni otok gotovo prinesli šele pozneje.

56. Berač

57. Na drugi poroki

58. Gospod Lece (Aleš)

Tri balade o vrnitvi soproga, za katerega se verjame, da je mrtev. V št. 56 se soprog domov vrne kot berač. Svojo ženo najde kot nevesto sedeti na svatbeni gostiji. Nevesti se berač zasmili in ponudi mu kozarec vina. Tedaj se soprog razkrije in ženin, ki to sliši, steče iz hiše. – To skopo poročilo izpušča vse poetično pa tudi marsikatero pomembne stare elemente pripovedke, denimo navedbo časa ločitve in ponovno prepoznavanje s pomočjo prstana. Sta se pa oba motiva ohranila v pesmi št. 57: Soldat, ki se po sedmih letih vrne domov, od nekega starega moža (svojega očeta) izve, da se njegova žena ravnokar moži. Odpravi se k mizi v hišo, kjer poteka svatba. Gostje nazdravljajo nevesti. Ko pride na vrsto soldat, tudi on nazdravi in (v kozarec?) spusti svoj prstan. Tedaj ga nevesta prepozna in hoče odsloviti drugega ženina. Toda soldat noče povzročati spora in jo za zmeraj zapusti: »Vidim te danes in nikdar več!« – Sorodna ji je pesem št. 58. Ko se soprog po pogojenih sedmih letih in sedmih dneh vrne domov, je žena že dolgo znova poročena, in sicer ravno z mladim zlatarjem, ki ji ga je prepovedal, njegovi otroci pa so postali posli. Takoj, ko to izve, se žalosten vrne v vojsko. Ime Lece je okrajšava imena Aleksij. Ker sorodno legendo o tem svetniku prepevajo tudi na Kočevskem (prim. št. 25), je bil prenos imena na pričujočo posvetno snov zlahka mogoč. Prenos je zgolj površen in pesmi št. 58 se nikakor ne da obravnavati kot legendo.

Pripovedko o vrnitvi domov pripoveduje znana nemška balada O plemenitežu iz Moringena (**Uhland**, št. 298). Tudi tukaj se soprog po sedmih letih ločitve vrne domov in nerazpoznaven kot romar na svojem gradu prosi za dar. Njegova žena, ki ravnokar sedi na svatbeni gostiji, mu, ganjena od sočutja, ponudi kupo vina. Mož vanjo spusti svoj poročni prstan, po čemer ga žena prepozna. Ta pade na kolena, Moringer pa njej in ženinu odpusti. Osnovne poteze so torej enake kot v kočevarski baladi št. 57 (in št. 56).

Pesmi imata enak izvor, vendar sta se razdružili, ker balada o plemenitežu iz Moringena snov podaja v verzni obliki, neznailni za ljudske pesnitve, daljši za štirideset kitic in vsebinsko olepšani, medtem ko kočevski baladi podajata le skop, preprost izvleček dogodka in viteškega pustolovca spremenita v modernega vojaka. Balada o plemenitežu iz Moringena je izpričana že v 14. stoletju (prim. **Böhme**, 36). Gre torej za zelo staro snov. Kočevski so jo morali prinesiti s seboj že ob priseljevanju, kajti v poznejših stoletjih je, kolikor nam je znano, ljudje niso več nikjer prepevali in prav tako manjka med danes živimi ljudskimi pesmimi. Kočevski baladi št. 56 in št. 57 se nam torej zdita toliko dragocenejši kot edini ohranjeni ostanki stare ljudske pesmi o vračajočem se soprogu, ki je služila za predlogo prepesnjevalcu umetne balade o plemenitežu iz Moringena. Na Kočevskem se je tematika toliko lažje ohranila, saj so se v resničnem življenju dejansko odvijali podobni dogodki, ker so moški toliko potovali (vnovična poroka ali nezvestoba več let zapuščene soproge).

Na splošno je bila pripovedka o vrnitvi domov brez tesnejšega odnosa do naših balad pri Germanih in drugih plemenih nadvse pogosto obravnavana poetično (dokazi v **Uhland**, *Schriften*, 4, 295 in sledeče ter **Böhme**, 31), toda predvsem se vedno znova ponavlja lepa poteza iz št. 57, da neprepoznani soprog v vino vrže svoj poročni prstan, ki mu ga je nadel žena. Tako je v mlajši Hildebrandovi pesmi (**Böhme**, 31, v pesmi in pripovedki o Henrik Levjem (**Böhme**, 31; **Grimm**, *Sagen*, št. 526), v pravljici o medvedarju (**Grimm**, *Märchen*, št. 101), v pripovedki o grofu Hubertu iz Calwa (**Grimm**, *Sagen*, št. 530), ki se še najbolj približa snovi balade o plemenitežu iz Moringena, v sagi o Frithjofu itn. Da se zaljubljenca ali zakonca po dolgi ločitvi prepoznata po prstanu, je eden najpogostejših motivov v pripovedkah in ga najdemo tako v sagi o Kudrun kot tudi v ravnokar obravnavanih pesmih o zvesti ljubezni.

Naša balada št. 58, ki se seveda v bistvenih točkah razlikuje od balad št. 56 in št. 57, ima v današnji nemški zakladnici ljudskih pesmi več vzporednic. V Hessnu, Šleziji in nemški Češki prepevajo balade o vjaskovi vrnitvi. Vojak, ki se je dolgo mudil na tujem, ponovno najde svojo ženo z drugim možem in majhnimi otroki. Vzame si najstarejšega sina in se odpravi nazaj v vojno (**Mittler**, št. 262; **Hoffmann**, št. 228; **Hruschka** in **Toischer**, 228; **Simrock**, št. 310 idr.). Pri južnih Slovanih na Balkanskem polotoku se žena sme vnovič poročiti, če moža ni devet let. Če se ta vrne, ima pravico do nje le v primeru, da žena z drugim možem nima otrok. To je staro običajno pravo in o tem poročajo nekatere ljudske pripovedke (prim. **Krauß**, *Sitte und Brauch*, 229–232). Tudi moderni pesniki večkrat pripovedujejo o vrnitvi soproga, ki je bil razglašen za mrtvega, k ženi; tako je v **Tennysonovi baladi** »Enoch Arden«, v **Maupassantovi zgodbi** »Le retour« itn.

59. Mladi pob

60. Krojačeva pesmica

Št. 59 pripoveduje: Fant prejme sporočilo, da je njegova ljuba na smrt bolna. Pohiti k njej, vendar jo že najde mrtvo. Tudi on umre od bolečine. Pokopljejo ju v skupni grob. To vsebino prikazuje tudi večja vrsta nemških ljudskih pesmi o zvestem fantu, umirajoči ljubici, zvestem Huzarju ipd., ki so med seboj tesno sorodne (**Erk**, št. 93a–93h; **Mündel**, št. 27). Od njih je kočevski baladi najbližja pesem O plemiškem sinu (**Erk**, št. 93e), ki ima razen podobne snovi tudi podoben konec: na grobu obeh se razcvetijo lilije, ki oznanjajo ljubezen para. Toda še bližje naši pesmi št. 59 je slovenska pesem Dva groba (Stanko **Vraz**, 123). Ptiček Ivanu oznani, da je njegova ljubica hudo bolna. Ivan pohiti k njej, jo najde mrtvo in še sam umre od bolečine. Pokopljejo ju vsakega na svojo stran cerkve. Iz njunih grobov zrasteta vrtnica in lilija. Konec pesmi št. 59 se dobesedno ponovi v pesmi št. 60 in št. 62 in naslednja. O tem starem motivu prim. str. 117 in sledeče.

Druga slovenska pesem (**Korytko**, 3, 67) je prav tako sorodna. Tukaj umirajoče dekle izreče svojo željo, da naj si ljubi izbere drugo. V pesmi št. 60 enaka usoda sreča krojača. Snov iz pesmi št. 59 se tukaj spremeni tako, da krojač ravno za ljubo šiva nagubano^[234] srajco in avbico, ko mu ptiček sporoči njeno smrt. Nagubana srajca je bila očitno določena za poročno obleko, avbica pa je bila v starih časih naglavno pokrivalo, po katerem so se kočevarske žene razlikovale od neporočenih deklet, in ki so si jo na glavo posadile dan po poroki (prim. str. 54). Krojač svoji mrtvi nevesti s čela sname deviški venček in ji na glavo posadi avbico, da bi simbolično nakazal, da se v smrti poroča z njo. Ptica kot sel, prim. **Uhland**, *Schriften*, 3, 109 in sledeče; **Erk**, št. 412a–417, 492, 562 idr.

61. Pred kamrico

Fant sanja, da je njegova ljuba zbolela; prebudi hlapce, da mu osedlajo konja, in pohiti na njen dom. Mati, gostilničarka, mu da ključe od hčérine kamre. Tam trikrat zaman potrka na vrata, nato pa se zasliši glas: »Kdor v nebesa hoče iti, mora na zemlji pošten biti.« O dekletovi smrti se izrecno ne poroča. – Na splošno se vsebina ujema z drugim delom balade o vitezu in deklici, ki je razširjena v številnih različicah in jo še danes prepevajo v več nemških pokrajinah (**Erk**, št. 110a–110g; **Uhland**, št. 97; *Schriften*, 4, 99–108). Tudi tukaj viteza mučijo sanje, da je njegova ljuba umrla. Da osedlati konje, odjezdi k njej in jo najde mrtvo. Uhland je že opozoril na to (prav tam, 99), da je drugi del balade starejši, saj se pojavlja v mnogih pesmih in pripovedkah z različno predzgodbo, ampak je pogosto (kot v št. 61) tudi samostojen. Kot v omenjeni nemški baladi je večinoma vitez zapeljal dekle in jo nato zapustil. Tudi v naši kočevarski baladi naj bi zaljubljenca zadela enaka krivda, kajti dekle mu je v sklepnih besedah očitalo neiskrenost, torej prelomitev besede ali zvestobe.

62. Lepa Jera

Balada ima podobno vsebino kot predhodne pesmi št. 59 do št. 61, vendar je tragika tu večja zato, ker ljuba umre prav na poročni dan. Jera zagleda od daleč prihajati svate. Materi reče, da bo raje umrla, kot da se poroči s snubcem, ki so ji ga izbrali. Nato se zaklene v svojo kamro. Pride ženin s svojimi prijatelji in z značilnimi besedami (prim. str. 67) zahtevajo nevesto. Snubec jo mora poiskati. Naprej ničesar ne opazi, kajti h kočevarskim poročnim običajem sodi, da se nevesta skriva (prim. zgoraj str. 67). Išče jo pri vodnjaku, na vrtu, zmeraj neuspešno. Zdaj mu mati da ključe od kamre. Odpravi se tja in najde nevestino truplo. »Če mrtva si zavolj mene, jaz umrjem zavolj tebe,« zdaj zakliče in umre. – Razlog, zakaj se nevesta noče poročiti, ni naveden. Lahko bi pomislili na razlog verske narave, kot v kočevarski baladi o sveti Barbari (št. 31); vendar je verjetneje, da se nevesta noče poročiti s snubcem, ki so ji ga izbrali starši, in od žalosti umre. Morda gre za Turka (sultanovega sina), kot v sorodni slovenski pesmi (**Stanko Vraz**, 50), kjer nevesta na poročni dan prav tako umre. V nemškem ljudskem pesništvu je nevestina smrt na poročni dan nadvse pogost motiv. Povod je lahko različen. V neki nemško-češki pesmi nek črn moški nevesti oznani, da bo morala umreti (v neki drugi pesmi se po naključju na poročno jutro zastrupi). Ko pridejo svatje, je že mrtva. Vprašujočemu ženinu se mati sprva izmika z odgovorom. Ženin jo gre iskat v kamro in tam zagleda truplo (**Hruschka** in **Toischer**, 96 in naslednja). Ali pa se dekle noče poročiti, toda kljub temu jo ženin odpelje na svoj dom, kjer kmalu zatem zbolí in umre (**Tobler**,

[234] Nemščina je v drugi polovici 19. stoletja iz francoščine prevzela izraz »plissee«, zato bi se prevod lahko glasil tudi »plisirana srajca«. Op. prev.

115 in sledeče). V drugih pesmih se nevesta na poročni dan utopi ali pa z urokom postane žrtev zlobne tašče (**Hoffmann**, št. 2 in opombe; **Peter**, 1, 216). Najbolj so razširjene pogosto spremenjene balade o grofu Frideriku, ki svojo nevesto na poročni dan po naključju smrtno rani z mečem. Nato se bodisi zabode sam ali pa ga zabode tast. Iz njegovega groba zraste lilija, ki dokazuje njegovo nedolžnost (**Erk**, št. 107a–107c; **Uhland**, št. 122; **Uhland**, *Schriften*, 4, 134 in sledeče).

Naši baladi je podobna tudi neka sedmograško-saška pesem, ki se sicer ne dogaja na poročni dan. Mladenič vpraša mater svoje neveste: »Kje je moja nežna vrtnica?« Mati mu odvrne: »Poslala sem jo v pekarno.« Mladenič jo tam zaman išče. Prav tako v kleti. Končno mati prizna: »Poslala sem jo na pokopališče, tam globoko spi« (**Schuster**, 48–51). V srbski baladi »Kako se je Mara znebila vojvode Štefana« (**Kapper**, 2, 289) se nevesta na poročni dan pretvarja, da je mrtva, da bi se znebila neljubega snubca. Zvijaha uspe. Pesmi št. 62 je sorodna tudi pesem št. 80a.

Besede, ki jih v kočevarski baladi izgovarja mladenič (verz 44 in naslednji), prav tako najdemo v pesmi št. 63, na koncu sage o Tristanu, pa tudi v neki vendski baladi o gospodu in devi (**Haupt** in **Schmaler**, 1, 159–162) ter v slovenskih baladah s tujo vsebino (**Korytko**, 4, 73; **Janežič**, št. 1). O koncu naše pesmi prim. zgoraj str. 116 in naslednja.

63. Mladi Hanže

Te balade v nemški zakladnici ljudskih pesmi ni. Je slovanskega izvora. Pri Slovencih obstaja v dveh različicah: Čudna bolezen (Stanko **Vraz**, 93 in naslednja; v skrajšani obliki jo je prevedel Anastasius **Grün**, 36 in naslednja) in Zaljubljen grofič (**Korytko**, 4, 43 in naslednja). Prva pripoveduje: Mladenič je na semnju videl lepo deklico in je pozneje ne najde več. Mati mu zgradi novo cerkev, da bi deklica z ostalimi prišla k maši. Vsi pridejo, le ljuba ne. Nato mati zgradi vodnjak. Vsi pridejo po vodo, le ljuba ne. Nato se mladenič pretvarja, da je mrtev. Vsi pridejo molit k param in tudi ljuba pride. »Kakšen mrlič je vendar to?« vpraša. »Z očmi mežika, noge ima pripravljene na ples, roke za objem, usta za poljub!« Druga pesem v razširjeni obliki pripoveduje o dogodku med grofovim sinom in plemenito gospodično. Sklene se s poroko. Madžari so od Slovanov prevzeli tega kot tudi mnoge druge ljudske motive. Pesem o lepem Anatonlu (**Carneri**, *Ungarische Volkslieder und Balladen*, 24) se ujema s prvo slovensko pesmijo. Le da namesto cerkve in vodnjaka zgradijo mlin in železen most. – Tudi naša kočevarska balada sledi slovenski pesmi. Tu zgradijo mlin, nato cerkev in nazadnje dajo na pare lažnega mrliča. Dobro se stopnjuje. Poleg tega uvodni verz in več fraz v pesmi št. 63 pripada čudoviti kočevarski zakladnici obrazcev, baladi pa je dodan tudi tragičen konec, ki so ga najbrž prevzeli od prej omenjenih kočevarskih pesmi (zlasti št. 62). Mladenič skoči s par in objame dekle:

Ja, ti si moja in jaz sem tvoj,
drugače biti ne more in ne sme.

Ja, du bist mein und ich bin dein,
es kann und mag nicht anders sein.

To je bil najbrž star konec, kajti ti verzi so pogost sklepni obrazec (prim. št. 65 in zgoraj str. 115 in naslednja). Kasneje so dodali: Dekle je od strahu umrlo. Mladenič zakliče: »Če umrla si zavolj mene, jaz umrem zavolj tebe«, in od bolečine za njo umre (torej kot v pesmi št. 62). Nato so oba pokopali in iz grobov zrasteta vinska trta in vrtnica (prim. št. 62 in str. 117 in sledeče), kar je enako koncu pripovedke o Tristanu in Izoldi.

64. Lepi Hanž

Lepi Hanž zgodaj zjutraj zbudi svojo mater, da mu pripravi zajtrk, in hlapce, da mu osedlajo konja in mulo. Odhaja v Karlovec, kjer bo kupil pšenico in proso. Na poti tja ga zaustavi mitničarka: od njega ne zahteva denarja, temveč ljubezen. Toda on jo zavrne, saj hoče ostati zvest svoji soprogi, na kar se mitničarka razjezi in da lepega Hanža ubiti. Konj in mula se sama vrmeta domov. Hlapci odidejo iskat gospodarja in domov pripeljejo truplo, na kar žena umre od bolečine.

Gre torej za umor iz maščevanja zaradi zavrnjene ljubezni. Motiv, ki je še zlasti pogost v pripovedkah o vilah. V danski baladi »Hči vilinskega kralja«, ki jo je **Herder** zapisal v svoji zbirki ljudskih pesmi, Oluf noče plesati z vilo, ker se bo naslednjega jutra poročil. Zato mu vila zada smrtni udarec v srce. Bled odjezdi domov. Na poročno jutro ga nevesta najde mrtvega. Vodna vila Fénette v dolini Rone se prikaže iz lokvanja, da bi objela nekega mimoidočega mladeniča. On se ji iztrga iz objema, pride do svoje neveste, zakliče »Fénette« in umre (**Salvi-Lopez**, *Alpensagen*, 162 in naslednja). V neki brentanski ljudski pesmi neka vila na smrt prekolne gospodiča Nanna, ker ostaja zvest svoji mladi ženi (**Keller** in **Seckendorff**, *Volkslieder aus der Bretagne*, št. 2). Tudi vodna vila Else zasleduje Wolfdietricha s svojimi ljubezenskimi ponudbami in ga hudo kaznuje zaradi zavrnitve (**Wolfdietrich** B, kitice 305 do 342) in tako naprej. – Toda kočevarska balada je tako zraščena s krajevnimi razmerami, da je najverjetneje nastala na jezikovnem otoku in se za svoj nastanek sme zahvaliti domačemu dogodku. Med nemškimi ljudskimi baladami ne poznam vzporednice.

Da lepi Hanž, ki je sicer poročen, zaradi zajtrka ne zbudi svoje žene, temveč mater, lahko razložimo s tem, da so uvodni verzi kot stalni obrazec.

65. Hanž in kača

Začetek je kot v pesmi št. 64. Mati sinu ne dovoli oditi na delo, ker je tisti dan posvečeni dan: kvatrna nedelja. Sin kljub temu odide na poseko in zaneti kupe dračja. Nato se mu okrog vratu ovije »dolga kača«. Na pomoč kliče očeta in mater, toda oba ga zavrneta. Nato pokliče svojo preljubo, ki z mlekom zvabi kačo stran in reši ljubega.

Tukaj je nekaj izpadlo, kajti pomena kače ni več moč prepoznati. Ampak lahko sklepamo o njem iz neke slavonske pesmi z enako vsebino (prim. *Ethnologische Mittheilungen*, 1, 214). V omenjeni pesmi gre junak v nedeljo na lov in s tem oskrune posvečeni dan. Nenadoma se mu okrog vratu ovije kača. Niti mati niti sestra ga nočeta osvoboditi; le soproga roti kačo. Tedaj kača spregovori: »Jaz nisem navadna kača, jaz sem sveta Nedjelica (hrvaško nedjela = nedelja) in sem kaznovala grešnika, ki je oskrunil Gospodov dan.« Zatem izgine. – Zagotovo ima kača tudi v kočevarskih pesmih enak pomen. Personifikacijo nedelje, ki zameri, da je niso spoštovali, najdemo tudi v pesmi št. 34.

Motiv, da najbližji sorodniki zavrnejo pomoč, v nasprotju s tem pa se ljubi ali ljubica ne boji žrtve, zastavi vse premoženje, celo tvega svoje življenje, da reši ljubega ali ljubico, je v nemških (npr. Baladi o mornarju, **Uhland**, št. 117) in v tujih ljudskih pesmih zelo pogost. (Prim. **Herrmannov** bogat pregled v *Ethnologischen Mittheilungen*, 1, 34–49 in 213–215.) Sem spadajo tudi slovenska pesem Rodbina (Stanko **Vraz**, 141) ali neka češka (**Waldau**, 2, 81) in naša legenda o Štefanu (št. 24). Obratno je pri Srbih, kjer ima krvno sorodstvo višjo vrednost od izbranega. Za celjenje junakovih ran mati rada da svojo desnico, sestra svoje svilene lase, toda soproga za to ne da niti svoje biserne ogrlice (**Talvj**, 1, 65).

66. O ljubici (Rešeno prekletstvo)

Dekle prekolne svojega nezvestega ljubega, da hudo zboli, ne da bi mogel umreti. Prekletstvo se izpolni in ob negi druge ljubice bolnik ne more niti ozdraveti niti umreti. Trikrat pošlje po prvo ljubico. Končno ta pride (razdre prekletstvo) in on umre. – Pesem bržkone le po naključju spominja na konec pripovedke o Tristanu. Hudo ranjeni Tristan, ki mu druga ljubica ne zna pomagati, pošlje po Izoldo. Ko se ta končno približuje, on umre. (Prim. **Schröer**, *im Heimgarten*, 749). Vzporednice k tej pesmi ne poznam, vendar utegne biti južnoslovanskega izvora. V hrvaških in srbskih ljudskih pesmih dekleta zelo pogosto preklinjajo svoje nezveste ljubčke (**Krauß**, *Sitte und Brauch*, 190).

67. Edina dva sina

Mati se vrne iz cerkve in prekolne svoja sinova, najbrž od jeze, ker še ležita v postelji in sta zamudila k maši. Spremenita se v krokarja in za zmeraj odletita. – V tem se kažejo le še ostanki pravljicne snovi o sedmih krokarjih (**Grimm**, *Märchen*, št. 25). V neki šlezij-ski pravljici (**Peter**, 2, 169) mati prekolne svoje tri sinove, ki se nato spremenijo v krokarje. Morda gre za mačeho, ki z zlobnimi uroki svoje pastorke spremeni v živali, kot je to pogosto v nemških pravljicah (**Uhland**, *Schriften*, 3, 279 in sledeče).

68 in 68a. Prodana mlinarica

Dve različici zelo znane nemške ljudske pesmi. Nek revni mlinar je ravbarjem prodal svojo nosečo ženo za poln klobuk denarja. Kljub njegovemu zanikanju žena opazi, da si denarja ni pridobil častno. Mlinar ženo pošlje k njenim domnevno na smrt bolnim staršem. V gozdu jo ujamejo ravbarji. Prosi jih, da bi smela trikrat zakričati. Nato s prvim krikom pokliče angela varuha, z drugim Jezusa in s tretjim Marijo (v 68a, ki se sicer skoraj dobesedno ujema s pesmijo št. 68, pokliče očeta, mater in Marijo). V obeh primerih jo reši Marija, mlinarja pa pošlje v pekel (mož v zeleni suknji, prim. 8, 93 in naslednja).

Pesem je še danes po vsej Nemčiji razširjena v številnih različicah. Vse govorijo o tem, da je mlinar ženo prodal trem ravbarjem, potem ko so ti večkrat zvišali ponujeno kupnino. Vse (z eno samo izjemo) pripovedujejo, da mlinar pošlje ženo k bolnim staršem in da je nato rešena iz rok razbojnikov. V večini različic (iz Saške, Altmarka, Taunusa, spodnjega Hessna, prim. **Erk**, št. 58a–58e; **Lewalter**, 2, 62) mlinarica na pomoč pokliče svojega brata, ki je lovec, in ta jo reši. V gornjihessenski pesmi jo reši oče (**Böckel**, št. 67), v frankovski (**Ditfurth**, 2, št. 40) pa »velik gospod«. Praviloma rešitelj tudi ustrelj zlobnega mlinarja. V pesmi s Kravarskega (**Meinert**, 111) naj bi mlinarica na moževo zahtevo prignala domov tri prašiče.²⁶⁹ Ravbarji jo umorijo. Umor pride na dan in mlinarja privežejo na kolo. Bližje kot označene pesmi sta naši baladi nemškočeška (**Hruschka in Toscher**, 127) in švabska različica (**Meier**, 403). V obeh mlinarica trikrat pokliče: mater, očeta in brata. Brat jo reši.

Kočevarska balada se torej od vseh ostalih različic razlikuje po svojem legendi podobnem koncu. Le tu mlinarico reši Marija. S tem izhodiščem se balada približuje srednjeveški legendi o Mariji »Vitez in njegova žena« (**Pfeiffer**, *Marien-Legende*, XX), kjer vitez za bogato plačilo hudiču proda svojo ženo. Toda Marija reši pobožno častilko iz krempljev hudobneža. Nemške ljudske pesmi o prodani mlinarici so dokazane šele v 18. stoletju, vendar je bila sejmarska pesem s podobno vsebino natisnjena že leta 1596,

prav tako je znanih več podobnih dogodkov iz 16. stoletja (dokazi v **Erk**, 1, 199 in sledeče). Torej so očitno že v 16. stoletju prepevali pesmi s tovrstno vsebino in jih morda že kmalu povezali s staro legendo o Mariji. Zdaj običajen konec, kjer je rešitelj brat, utegne biti prevzet iz starejše Balade o sinjebradcu (prim. št. 69). Kočevarji so balado sprejeli gotovo že v 16. ali 17. stoletju, saj so v njej prepoznavni pristni kočevarski obrazci.

V nobeni od omenjenih pesmi ni pojasnjeno, zakaj ravbarji kupijo prav nosečo ženo. Predpostavlja se, da to pač vsi vedo. Od 15. stoletja (kolikor nam je znano) in vse do danes je bilo v velikem delu Evrope razširjeno praznoverje, da je mogoče z rokami še nekrščenih, še boljje nerojenih otrok, izrezanih iz materinega telesa, čarati. Prsti so veljali za vitrihe, ki naj bi lastnika naredili nevidnega, če jih je ponoči prižgal, pa naj bi stanovalce hiše, ki jo je hotel oropati, pahnili v globok spanec. Zato so vse do tega stoletja obstajali ravbarji, ki so morili visoko noseče ženske in njihovim dojenčkom sekali roke. O tem ne govorijo le pravljice in ljudske pripovedke, temveč tudi sodni spisi in kronike. Oskrunjenja otroških trupel v podobne namene so se še leta 1887 dogajala v Meiningnu. Številnim dokazom, ki jih navajajo **Erk**, 1, 199 in sledeče; **Lewalter**, 2, 62 in sledeče (deloma temeljijo na starejših **Mannhardtovih** in **Köhlerjevih** delih) in posebej **Böckel**, XXVII–XXXIII, dodajam, da so ravbarji tudi po vsej Kranjski vse do štiridesetih let tega stoletja uganjali grdobije z otroškimi rokami in so jih zaradi njihovega praznoverja imenovali rokovnjači (iz »roka«), tudi rokovníki in rokovmahi (prim. *Lubljski zvon*, 1, 8).

Na koncu je vredno omeniti, da se sramotna prodaja žene v vseh ljudskih pesmih pripisuje ravno mlinarju. Po srednjeveškem ljudskem mnenju, od katerega se danes ni ničesar ohranilo, je mlinarska obrt veljala za nepošteno. Mlinarjem so često odrekli vstop v ceh (dokazi v **Böckel**, XXVI). Po ljudskem pripovedovanju je kukavica mlinar, ki se je vanjo spremenil za kazen zaradi svojega oderuštva (**Grimm**, *Mythologie*, 564). Še v 16. stoletju so bili mlinarji v norčijah in pustnih igrah prikazani kot tatovi, sleparji in oderuhi, mlinarice pa kot zvodnice ali zakonolomke. Samotne mlinarje so imeli celo za cestne razbojnike. Splošno razširjene so tudi pripovedke o hudičevih mlinih. In koliko zlobnega o mlinarjih in mlinaricah šele vedo povedati ljudske pesmi (npr. **Simrock**, št. 283–285; **Böhme**, št. 43 in naslednja; **Mittler**, št. 1539–1541). Tudi v naši legendi št. 13 zločin proti Mariji pripisujejo mlinarju.

69. O mladi hčerkici

Mlado dekle od treh mladeničev prejme darila s semnja. Prvi ji podari zlat prstanček, drugi srebrn pas, tretji pa svileno obleko. Vsak od njih si v zameno za darilo pridržuje pravico do dekleta in napove svoj obisk za sredo ponoči. Ob istem času se pojavijo pred njeno hišo. Dekle zbeži v izbo, vendar jo moški ujamejo, jo skozi okno zvlečejo ven in jo raztrgajo: ker je nihče ne more imeti sam zase, jo razčetrirajo.

Tej baladi je sorodna velika skupina nemških ljudskih pesmi o gostilničarkini hčerkici, ki jih še danes prepevajo v vseh nemških pokrajinah (**Erk**, št. 57a–57c in še posebej str. 193). Te pesmi se med seboj razlikujejo le v besedilu, vendar imajo enako vsebino: trije jezdec, ki se izdajajo za imenitne gospode, zavijejo h gostilničarki. Uspavajo jo z napitkom, nato pa se lotijo njene hčerke. Prvi reče: »Moja je, dal sem ji prstan.« Drugi reče: »Jaz sem ji dal dragulj.« Tretji meni, da je vredna, da si jo razdelijo z mečem. To tudi naredijo. Vse te pesmi so dokazane le za naše stoletje. **Schade** (*Weimar. Jahrbuch*, 3, 276) meni, da je to prastara, vendar že prepesnjena snov. V nobeni različici se ne navaja razlog strašnega umora. Toda iz besed morilcev se da razbrati, da so dekle poznali že od prej. Najbrž je dekle bilo v zvezi z vsemi tremi, torej je vse tri varalo, in se je umor zgodil iz maščevanja. Tudi tukaj se mi zdi, da kočevarska balada predstavlja starejšo različico;

kajti le-ta prinaša predzgodbo o darilih, iz katerih so izpeljane določene pravice. Stil izkazuje, da je pesem št. 69 na Kočevskem doma že dolgo, torej mora biti tudi nemška ljudska pesem, s katero je gotovo povezana, starejša, kot je bilo do zdaj moč dokazati. Prav tako je znano, da je **Uhland** za svojo lepo balado »Gostilničarkina hčerka« uporabil uvod in obliko verza omenjene balade o umoru (prim. **Bolte**, v *Vierteljahrschrift für Literaturgeschichte*, 5, 493 in naslednja).

Podobno pesem z miroljubnim izidom najdemo v srbščini (**Talvj**, 2, 90). Od treh mladih popotnikov prvi dekletu da jabolko, drugi šopek bazilike, tretji pa zlat prstan. Nato se sprejo glede tega, komu dekle pripada. Toda sodnik odloči: dekle pripada tistemu, ki ji je dal prstan.

70, 70a in 70b. Nevestin morilec^[235]

Tri različice o nevestinem morilcu, eni najbolj razširjenih nemških ljudskih balad. Prva različica, št. 70, je najbolj obširna, 70a in 70b pa sta skrajšani, vendar sta ohranili nekaj starih potez, ki manjkajo v št. 70. V št. 70a se namesto viteza [nem. Ritter] pojavi *richtarschmon*, sodnik, saj na Kočevskem o tem stanu niso več imeli jasne predstave.

Pesem št. 70 pripoveduje: Nek vitez prepeva pesem s triglasno melodijo (v št. 70a dvoglasno in triglasno). Neko deklo ga sliši in si zaželeli, da bi pevec postal njen ljubi (želi si, da bi jo naučil pesmico, št. 70a in št. 70b; potem bi ga počastila, št. 70b). Vitez jo zavihiti na svojega konja in jo odpelje v gozd. Enajst divjih grlic na leskovem grmu (divja grlica na jelki v št. 70a) opozarja deklo, ko jezdi mimo. Vitez se izgovarja (v št. 70a hoče ustreliti grlico). Nato jezdita mimo vodnjaka, iz katerega tečeta kri in voda. Spet dekletovo vprašanje in vitezov izgovor. Prispeta v gozd, vitez razprostre svoj plašč in nanj posede deklo (v št. 70b na sivo kamenje). Nato zahteva, da mu počese zlate lase (št. 70a in št. 70b). Deklo joka. Vitez jo vpraša, ali joče za očetovim posestvom, za materjo ali za svojo častjo (to vprašanje v št. 70a in št. 70b manjka). Deklo pa joka zaradi jelke, s katere visi enajst devic. »Dvanajsta boš ti.« Deklo prosi, ali bi smela trikrat zavpiti in pokliče očeta, mater in brata. Mimo pride brat, ki je lovec, in reši sestro. (V št. 70a in št. 70b pritisne na petelina in ustrelji viteza.)

Enako vsebino imajo številne balade o nevestinem morilcu, ki so v vseh delih Nemčije od 16. stoletja do danes izpričane pod različnimi naslovi (**Erk** je poznal 80 različic, prim. **Erk**, 1, 120; **Mittler**, št. 76 do 87 idr.) Tudi posamezna situacija, pogovori, prikazi v obrazcih se v pesmih večinoma dobesedno ujemajo s kočevarsko balado. Seveda se vse te pesmi med seboj razlikujejo v nebistvenih stvareh.

Vitez poje pesem s triglasno melodijo (s tremi glasovi, o triglasnem petju). Piše tudi dvoglasno (**Schlossar**, št. 309) ali »tri pesmice z enim glasom«, tj. po eni melodiji (**Erk**, št. 41b) ali »ptičje petje« (**Erk**, št. 42b) ali zgolj: pel je lepo, svetlo, s svetlim glasom idr. Izraza triglasno petje prej še niso razumeli. Na vsak način je bila v vitezovem petju neka posebna, čudovita spretnost. Kajti deklo je bilo pripravljeno iti z njim, če jo nauči te umetnosti. Pel je bodisi pesem v treh različnih melodijah bodisi pesem, kjer se tri osebe pogovarjajo, on pa posnema njihove glasove in najprej zapoje z globokim, nato s srednje visokim glasom in slednjič v falzetu, torej triglasno (dvoglasna pesem bi označevala pogovor med fantom in dekletom). Ali pa naj domnevamo, da je sam prepeval triglasno ljudsko pesem (najstarejše ljudske pesmi so bile triglasne)? To bi bila vsekakor pravljična spretnost, ki pa je tukaj očitno tudi mišljena. V eni izmed različic (**Erk**, št. 42b) so omenjeni trije jezdec, ki pojejo »pesmico s tremi glasovi«, torej triglasno. V nadaljevanju je govora le o enem vitezu.

[235] Tako avtor, čeprav se naslovi pesmi razlikujejo oz. se v njih pojavlja vitez. Op. prev.

Devica je največkrat kraljeva hči ali plemenita gospodična, na Kočevskem preprosto podeželsko dekle, tudi v štajerski različici »devica z vasi«. Nadaljnje poročilo je nasploh povsod enako. Ko prispeta v gozd, vitez na travo razgrne svoj plašč in se z dekletom usede nanj. Gre za situacijo, ki se tudi v ostalih baladah o ugrabitvi prav tako vedno znova ponavlja (prim. str. 102). Zatem mu mora dekle obrati uši. Tu se je v pesmi št. 70a celo ohranila stara rima: »Tak malo mi oberi uši, zlate lase nakodraj mi.« Enako je v štajerski in koroški različici pesmi (**Erk**, št. 41g).²⁷⁰ V starejših različicah so bili prvi dekletovi kriki namenjeni Jezusu in Mariji (**Erk**, št. 41a–41c, prim. št. 68), v mlajših različicah pa prva dva staršem, tretji pa vedno bratu. Brat pride mimo, bodisi pravočasno kot rešitelj bodisi prepozno kot maščevalec.

V posameznih elementih je kočevarska balada bliže modernim nemškim različicam kot pa daljšim zapisanim izročilom iz 16. stoletja. Blizu je štajerski baladi o lažnem vitezu (**Erk**, št. 41g; **Schlossar**, št. 309), kjer niso več omenjena niti oblačila device, najbliže pa je koroški baladi o vitezu v gozdu (**Pogatschnigg**, *Salonausgabe*, 33). Nekega elementa pesmi št. 70 pa ne najdemo v nobeni od številnih vzporednic: na leskovem grmu sedi enajst divjih grlic, ki dekle opozarjajo: »Ne daj se zapeljati, **nas je že** enajst, tadvanajsta boš ti.« Grlice govorijo kot predstavnice enajstih umorjenih devic, kot bi tako rekoč živele naprej kot grlice. To premišljeno pojmovanje gotovo ni staro, temveč je nastalo šele pozneje, morda naključno. V večini nemških vzporednic gre za **enega** svarečega goloba ali divjo grlico – svareči ptiček je star pravljичni element – v nekaterih poznejših pesmih pa sta to dva ali trije golobi. Le v koroški baladi gre za enajst divjih grlic, ki svari dekle, ne da bi govorile v lastnem imenu. Ko pa se je enkrat na tem mestu pojavilo število enajst, ki ustreza številu umorjenih deklic, se je golobe lahko zlahka obravnavalo kot spremenjene dekllice ali njihove duše. To mnenje se je zlahka oblikovalo prav na Kočevskem, saj se v kočevarskih pesmih o smrti svetnikov in nesvetnikov običajno ponavlja: »In poletel je golob« (prim. št. 28, 66), torej duša umrlega. Koroška balada se s kočevarskimi različicami presenetljivo ujema tudi v ostalem. Kočevarji so torej svojo balado o nevestinem morilcu dobili s Koroške. Ne da se z gotovostjo dokazati, ali je bilo to že ob njihovem priseljevanju (kar bi bilo spričo starih motivov v pesmi zelo mogoče) ali šele v 16. stoletju.

V pesmi št. 70b se je na golobe povsem pozabilo. Na poti stoji leskov grm in se »sklanja« (tako kot se v koroški pesmi glasi o golobih na grmu: »Sklanjajo se«). Devica vpraša, kaj to pomeni, in vitez ji odvrne: »To je tvoja čast.« Tudi ta element se pojavlja le tukaj in je v tej pesmi bržkone nastal zaradi izpuščenih golobov. Ampak to naj bi pokazalo, da lahko v znani ljudski pesmi o dekletu in leskovem grmu tudi grm svari pred izgubo deviške časti. Leskov grm se omenja v vseh nemških vzporednicah: gre za preoško drevo.

Vsebina in pomen balade o nevestinem morilcu sta bila pogosto izčrpno obravnavana; je v tesnem ali malo manj tesnem odnosu z mnogimi ljudskimi snovmi kot tudi starimi miti. Ljudsko pesništvo, ki rado slavi moč petja, tudi pogosto, tako kot tukaj, pusti mladeniču s čarobnim petjem zavesti dekle (že **Horand** v pripovedki o Hildi, dokazi v **Böckel**, CLXXIV f). Številne nemške in francoske pripovedke (Sinjebradec) pripovedujejo o gobavih možkih, ki ugrabljajo device, da bi se okopali v njihovi krvi. V srednjem veku je deviška kri veljala za edino zdravilno sredstvo proti gobavosti in

270

Tudi ta situacija je pogosta. V Siegfriedoven delu *Volksbuch Kriemhilda* v naročju drži zmajevo glavo in mu obira uši. V pravljici »Kralj zlate gore« (**Grimm**, št. 92) kraljica kralju obira uši, dokler ta ne zaspi. Hudič pusti svoji babici obirati uši (**Grimm**, *Märchen*, št. 29). Oropana deklica mora velikemu medvedu z glave obrati uši (**Müllenhoff**, 384., prav tako ravbarjem, **Kuhn**, 160; **Birlinger**, 1, 368). »Obiranje uši« ne smemo vedno jemati dobesedno. Pod tem se razume tudi čehljanje po glavi.

to je tudi pravi, kasneje pozabljen razlog za grozodejstva in vodnjak krvi v naši baladi (prim. mdr. **Erk**, 1, 148 in naslednja; **Grimm**, *Märchen*, št. 40 in 46 in opombe). Naši baladi so sorodne številne nemške ljudske pesmi (**Erk**, št. 42a–42n) in veliko pesmi in pravljič germanskih, slovanskih in romanskih plemen (prim. **Reifferscheid**, 161–170).

71, 71a in 71b. Margareta

72. Ples

Tudi Margareta je balada o ugrabitvi s strašnim izidom. Margareta glasno poje, da si želi ljubega, in sicer trgovca iz Ljubljane, mladega Elsbergerja. Ta jo sliši, pride k njej, jo prime za belo roko, zavihti na konja in jo ugrabi. V neki gostilni jesta in pijeta. Nato Elsberger pleše z dekletom, dokler se ji čevlji ne raztrgajo, ji ne počí pas, dokler se ne zgrudi mrtva. – Pesem št. 71a je precej krajša. Začetek je isti. Dekle prepeva, pride Elsberger, jo prime za roko in pravi:

In jaz sem tvoj in ti si moja,
drugače ne more in ne sme biti.

Und ich bin dein und du bist mein,
es kann und mag nicht anders sein.

Tukaj je bila celotna zgodba o ugrabitvi gotovo pozabljena in da bi fragment sploh lahko imel konec, so bili zadnji verzi prevzeti iz drugih kočevarskih ljubezenskih pesmi (prim. str. 116). Kajti prav gotovo je imela ta balada o ugrabitvi, tako kot večina ostalih, že po naravi pesniške oblike same tragičen konec. – Pesem št. 71b je prav tako krajša različica. Na koncu je nakazano, da zapeljivec dekline obravnava vedno slabše: sprva kot ženo, nato kot služkinjo, na koncu pa kot svinjsko deklo. Torej podobno kot v baladah o Primorki št. 48 in naslednja. Zapeljivec je iz Ljubljane (kjer ima trgovino ali kamor je po št. 70b šel le po nakupih), torej s severa. Potem se pesem glasi: z dekletom je odjezdil »nazaj« v Turčijo, ki pa leži na jugu. Seveda gre tu za napako. Ugrabitev v Turčijo je poznejši dodatek po analogiji drugih pesmi, v katerih so bili ugrabitelji ravno Turki (prim. št. 73, kjer je bila še ena Margareta odpeljana v Turčijo). Prej je balada (št. 71b) pripovedovala le o ugrabitvi v njegovo domovino ali v gostilno, kar tako pogosto najdemo v nemških pesmih o ugrabitvi (**Simrock**, št. 54–56; **Uhland**, št. 256 in naslednja).

Na začetku pesmi Margareta glasno kliče ljubega; enako je v Slikarjevi hčerki (**Uhland**, št. 254) in v neki srbski ljudski pesmi (**Talvj**, 2, 14). Margareta med divjim plesom umre. Ta motiv ustvarja vsebino pesmi št. 72.

V pesmi št. 72 se Lene hvali, da se z nikomer ne more naplesati do utrujenosti. Pojavi se *Kneshe Jure* (slo. knez Jurij) in pleše z njo, dokler ji na tla ne pade venček, dokler ne izgubi robčka in jope, dokler ne pobledi in umre.

O smrtnih plesih pogosto slišimo v ljudskem pesništvu. V več alpskih pripovedkah (*Alpenburg*, *Deutsche Alpensagen*, št. 17; *Neue Carinthia*, 1890, 130) v lovca preoblečen hudič tako divje pleše s planšarico, ki jo je obsedla sla po plesu, dokler se mrtva ne zgrudi. Podobno je v Šleziji (**Müllenhoff**, 146 in naslednja). V nemški ljudski pesmi okrutni brat (**Erk**, št. 186a–186e) svojo radoživo sestro, ki jo hoče kaznovati, odvede v gostilno in z njo pleše sedem ur, dokler ji iz prsi ne priteče mleko ali ji predpasnik ne pade s telesa, nato pa jo umori. V Nezvesti nevesti (**Simrock**, št. 38) prevarani mladenič pleše z nevesto in jo nato umori. Iz starejših časov poznamo veliko primerov divjih plesalcev (**Uhland**, *Schriften* 3, 398 in sledeče, prim. str. 365 in naslednja).

73. O turškem carju

Neki berač turškemu carju hvali lepoto kočevskega dekleta Margarete in mu pove, kje jo lahko najde. (Na Kočevskem se radi poslužujejo beračev in beračic za prvi korak k sklenitvi zakonske zveze, prim. str. 67.) Car se odpravi na pot na Kočevsko, k Stari Cerkvi, tj. v Staro Cerkev, in sicer na veliki šmaren (15. avgusta). Prime jo za belo roko in jo ugrabi, navkljub ugovorom njenega brata duhovnika. Na poti car prijazno prigo-varja konju, Marjetica pa si želi, da bi si konj zlomil vrat, še preden bi prispel v Turčijo. – Ugrabitve kočevarskih deklet s strani Turkov so se ob številnih vpadih tega smrtnega sovražnika na Kranjsko dovolj pogosto pojavljale (prim. str. 33). Podobni dogodki se pojavljajo tudi v številnih slovenskih baladah, ki so sorodne s pesmijo št. 73, ne da bi morali sklepati na neposreden odnos (prim. Stanko **Vraz**, 155; **Korytko**, 3, 75). Ugrabljena dekleta so bila včasih tudi rešena (Stanko **Vraz**, 33; **Korytko**, 2, 75). V neki slovenski baladi (**Korytko**, 3, 54) turški car pošlje svoje ljudi po neko ljubljansko dekle, ki jo hoče imeti za ženo. Toda Marija dekle zastre z meglo, s seboj jo vzamejo angeli in Turki se morajo vrniti praznih rok.

Lepota kočevarskih deklet je tu nakazana z izrekom, da se vidi, kako jim po grlu teče vino. Ta element kaže na lepotni ideal nemškega srednjega veka. Koža na vratu je morala biti tako tanka, da se je skozi jo videlo vino, ki ga je lepotica pila (prim. **Weinhold**, *Die Deutschen Frauen in dem Mittelalter*, 1, 227). Najdemo pa ta element tudi v starofrancoščini (npr. v epu Jehan et Blonde Philippa de Remija. V, 360 in sledeče) in v srbsčini (**Kapper**, 2, 135).

Dejstvo, da so krščanska dekleta ugrabljali za sultanov harem, je našo kočevarsko balado s poetično domišljijo spremenilo v roparski pohod samega sultana. Ljudje so namreč domnevali, da ima tudi sultan samo eno ženo.

74 in 74a. Zekulo

Poetična domišljija je ustvarila tudi obraten motiv, da si mladi kristjani za ženo pripe-ljejo hčer turškega carja, torej gre za neke vrste povračilni ukrep. V resničnosti se je večkrat dogajalo, da so se Srbi in Hrvati na turškem teritoriju maščevali in so ugrabljali turška dekleta. O tem pripovedujejo njihove ljudske pesmi. Tako je v neki srbski pesmi (**Kapper**, 1, 60) junak Stojan Janković iz Kotorja ukradel lepo Fatimo, hčer turškega age, jo dal krstiti in se poročil z njo.

Podobni dogodki so podlaga kočevarskima baladama št. 74 in št. 75. Balada o Zekulu mi je na voljo v dveh fragmentih, ki sem ju sam sestavil. (V opombah sem oba dela natančneje označil.) Fragmenta se vsebinsko povsem ujemata, po obliki pa ne, ker se eden (**Tomitsch**) v celoti rima, drugi (**Tschinkel**) pa le deloma. Balada pripoveduje: plemiški sin se z velikim spremstvom odpravi v Turčijo, da bi zasnužil sultanovo sred-njo hčer. Ta ima veliko snubcev in dobil jo bo tisti, ki bo rešil določene naloge. Če jih ne reši, bo obglavljen. Plemiški sin prepozna pravi prstan ter zadene zlato kroglo na drogu in tako dobi dekle. Toda Zekulo, ki ima starejše pravice do nje, je noče pustiti. Plemiški sin se bori z Zekulom, ga premaga in se poroči z dekletom. – Pesem je srbskega porekla. Neposredne vzporednice nisem mogel najti. Se pa ime Zekulo in dvoboj med snubcema ponovita v pesmi »Lepa tolmačka« v **Herderjevi** zbirki ljudskih pesmi. **Herder** je pe-sem poznal iz italijanskega prevoda Fortisa, ki ga je dobil od vlahov, tj. Srbov, živečih na kvarnerskih in dalmatinskih otokih in na obali (prim. **Herderjeva Zbrana dela**, ki jih je uredil in izdal **Suphan**, 25, 449). **Miklošič** (*Wiener Sitzungsberichte*, 103, 459 in naslednja) je menil, da ne gre za izvirno srbsko ljudsko pesem, ampak jo je po ljudskih motivih priredil Andrija **Kačič-Miošič**. V kočevarski pesmi manjka predzgodba, nov pa

je znani pravljlični motiv težke naloge. – Različica št. 74a se v drugem delu pomembno razlikuje od št. 74. Tudi tukaj ni omenjen Zekulo, vendar ima s Herderjevo pesmijo skupno nekaj drugega. Pri **Herderju** Zekulo nezvesti nevesti odseka desnico, medtem ko mu ta vrača darila v zlatu. V pesmi št. 74a snubec trem sultanovim hčeram ponudi svoj srebrni prstan in jim zagrozi, da bo odsekal desnico napačni, če bo ta segla po njem. Toda po prstanu seže prava nevesta (namreč srednja hči, ki jo je prišel snubit). Morda tukaj lahko privzamemo neko vrsto salomonske preizkušnje: le dekle, ki ga resnično ljubi, se ne bo ustrašilo grožnje. Omembe vreden je najbrž pozneje dodan konec pesmi št. 74a. Nevesta med ježo domov pade z ognjevitiga konja, ženin ji hoče hitro pomagati, tedaj pa mu iz nožnice zdrsne meč, se zarije naravnost v nevestino srce in jo ubije. Gre torej za povsem enako situacijo kot v zelo razširjeni nemški ljudski baladi o grofu Fridriku (**Erk**, št. 107).

75. Mali kramar

Pesem št. 75 se navezuje na predhodnice, vendar se zdi iznakažena. Mali kramar si želi ženo. Grofovski sin gre pod pogojem, da mu kramar voz pobarva rdeče, v Turčijo, zasnubi sultanovo srednjo hčer in jo pripelje h kramarju. Sklepne besede verzov 31–33 govori kramar. Mislim, da je prvotno šel kramar snubit za grofovskega sina, ki bi kot soprog vendarle bolje sodil k sultanovi hčeri. Zdi se, da sta zamenjala svoji vlogi.

76. Svétnik Štefan

Svétnik Štefan jezdi skozi Koprivnik, kmetom napoveduje hude čase, svoji ženi naroči, naj otroka, ki ga pričakuje (če bo sin), poimenuje po njem, sam pa se odpravi na Hrvaško proti Ogulinu, kjer pade v boju proti Turkom. Turki v Koprivnik prinesejo njegovo glavo, nataknjeno na kol. – Osnova za to balado utegne biti pozabljen zgodovinski dogodek.

77. O kraljevi hčeri

Stari kralj mora na vojsko, saj nima niti sina niti zeta, ki bi ga lahko zastopala. Njegova hči si je pripravljena nadeti vojaško suknjo in namesto očeta služiti v vojski. Oče ji da vrsto nasvetov, kako naj skriva svoj pravi spol, in jo nato pusti oditi. Sedem let služi kot vojak. Nato odjezdi domov in se norčuje iz svojega regimenta, saj ni nihče ugotovil, da je v resnici ženska.

Zlasti južnoslovanske pesmi pogosto govorijo o tem, da so šla dekleta ali žene, preoblečene v vojake, nad sovražnika (Turka), bodisi da bi maščevale brata (**Grün**, 102; Stanko **Vraz**, 29; **Korytko**, 2, 5) ali rešile moža (**Kapper**, 1, 192; prim. tudi 2, 273). Tudi neka švabska ljudska pesem govori o ženi, ki je v vojni opravljala junaška dejanja (**Meier**, 330; **Birlinger**, 29). Naši pesmi št. 77 so zelo blizu tri severnoslovanske pesmi. V neki češki pesmi (**Waldau**, 1, št. 352) naj bi neki kmet šel služiti. Prosi hčere, da bi se namesto njega odpravile v vojno. Najmlajša je na to pripravljena, odjezdi proti Turkom in vse požene v beg (podobno v **Wenzig**, 108 in naslednja). V neki slovaški pesmi (**Kapper**, *Slawische Melodien* 34) kralj zbira vojsko za pohod proti Turkom. Vsi se morajo javiti. Od nekega starca zahteva nadomestnega moža. Ker ta nima sina, pošlje v vojsko svojo najmlajšo hčer.

V kočevarski pesmi opazimo, da mora stari kralj sam najti nadomestnega moža. Morda je bila starejša različica bližja slovaški pesmi in je bil kralj po pomoti postavljen na mesto svojega ostarelega podložnika ali pa je imel ljudski pevec v mislih kneza, ki mora

plačevati tribut, morda katerega izmed srbskih vladarjev, ki so sultanu dolgo plačevali tribut in morali služiti v vojski. Najverjetneje je torej pesem št. 77 slovanskega izvora.

78. Dekle in plemičev sin

Dekle, ki se izgubi v gozdu, obljubi svojo čast tistemu, ki jo bo privedel nazaj ven. Mimo pride plemičev sin, jo odpelje iz gozda in jo nato opomni na obljubo. Dekle pa se mu noče vdati na obrobju gozda, kajti lahko bi ju videli očetovi drvarji. Z nadaljnjimi podobnimi izgovori ga postopoma privede do očetovega vrta, tam pa preskoči ograjo in zavriska: »Pretentala sem lepega plemičevega sina!«

Podobno vsebino, četudi z malce drugačnimi podrobnostmi, najdemo v šlezijški pesmi Poželjivi mladenič in zvito dekle^[236] (**Hoffmann**, št. 132). Mladenič hoče zapeljati dekle, ki pa ga z zvijačo ne pusti blizu, zavihiti se na njegovega konja in odjezdi domov: »Tako se danes potegne najbolj zvite mladeniče.« O podobnih ljudskih pesmih prim. **Hoffmann**, 157 in **Erk**, št. 74a–74e. V neki češki pesmi (**Waldau**, 2, 47) dekle prevara poželjivega vojvodo; precej podobnih izpeljav najdemo tudi v nemških anekdotah in pripovedkah.

Začetek spominja na našo balado št. 70 o nevestinem morilcu. Verzi 20 in naslednji »v enem skoku je preskočila ograjo vriskajoč«, so podobni tudi v poskočnicah, npr. »Poskočno čez cesto, pa vrisk zapovrh«^[237] (**Hörmann**, 199; **Mittler**, št. 1106; **Neckheim**, *Kärtnerlieder*, št. 66).

79. Detomorilka

Na poročni dan hudič pride po nevesto, ki je umorila že dva otroka, enega pa prepustila samemu sebi. – Pesem je povsod razširjena in v skoraj vseh avstrijskih kronovinah izpričana domala enako (**Schlossar**, št. 306; **Peter**, 1, 210; **Meinert**, 164; **Baumgartner**, 140; **Hruschka** in **Toischer**, 129 in naslednja; **Tobler**, 2, 182 in naslednja idr.). Kočevarska balada se od tega le malo razlikuje. Vedno gre za tri otroke, od katerih je mati dva vrgla v vodo, tretjega pa skrila v votlo drevo. Ta otrok v vseh različicah sliši pastirjeve klice, na Štajerskem: *an olta Holda* (Halter = pastir), na Kočevskem pa starega moža (prim. o tem str. 95). Konec se zmeraj glasi, da hudič pleše z nevesto in jo (skozi okno) odnese v pekel. V kočevarski pesmi ples ni omenjen. V nekaterih pesmih pastir vpraša sebi prepuščenega otroka: »Kdo te je hranil?« Otrok odvrne: Sveti duh ali Kristus ali mati Marija me je previjala in kopala (**Baumgartner**, 141). V pesmi št. 79 tega vprašanja in odgovora ni. Toda podobno vprašanje in odgovor najdemo v pesmi št. 98, kjer je prav tako omenjen otrok, položen v votlo bukev: srobot ga je povijal, veter ga je zibal. Pesem št. 79 se pravzaprav tako natančno ujema zlasti z avstrijskimi različicami, da so se ohranile celo nekatere rime. Tudi prva polovica melodije je enaka tisti, ki je ob tej pesmi izpričana v Šleziji in Brandenburgju. Pesem št. 79 se je torej morala na Kočevskem pojaviti šele pozneje.

Slovenska balada Kozarčik, kozar (**Korytko**, 3, 35; krajše **Scheinigg**, št. 59), pripoveduje o enakem dogodku. V določenih podrobnostih se razlikuje od kočevarske balade, vendar je zelo blizu stari različici iz Kravarskega. Gotovo je že zgodaj nastala po nemški predlogi, ohranila je celo star element, ki je na Kravarskem le deloma ohranjen, v ostalih nemških različicah pa se je izgubil. Pesem s Kravarskega pripoveduje: Hudič z nevesto pleše.

[236] V izv. Junktornlust und Mädchenlist. Op. ur.

[237] V izv. An Sprung übers Gassel, an Juchezzer drauf. Op. ur.

Pleše z njo prvi ples,
skozi nohte ji kri iztisne.

Ar tanzt mit ihr den ersten Tanz,
ar drikt (drückt) ihrs Blut zum Nagle raus.

Seveda mora imeti nadaljevanje, ki pri **Meinertu** manjka, toda v slovenski pesmi se je ohranilo.

Ko se prvič zabrni,
ji je iz zanohta kri kapala,
ko se drugič zabrni,
je prec vsa črna ratala,
ko se tretjič zabrni,
na tla padla, omedli.

Da sie sich das erstmal (im Tanz mit dem Teufel) dreht,
ist ihr aus den Nageln Blut getropft;
da sie sich zum zweitenmal dreht,
ist sie ganz schwarz geworden;
da sie sich zum drittenmal dreht.
fällt sie zu Boden und ist todt.

Smrtni ples s hudičem je star motiv (prim. str. 362). V najbolj podobni obliki pesmim o detomorilki se pojavlja v neki vestfalski pesmi (**Reifferscheid**, št. 3), kjer hudič na poročno jutro zapleše z nevesto in jo odnese s seboj skozi okno, ker je bila prvemu ljubčku nezvesta. Prav tako v neki saški pripovedki (**Grimm**, *Sagen*, št. 209). O podobnih poročilih v pesmih in pripovedkah prim. **Böckel**, LXIX; **Zingerle**, *Sagen*, 383. O detomorilkah je še veliko drugih nemških balad (tako **Erk**, št. 56a–56c); sorodna s št. 79 je tudi naslednja balada.

80. Lepa Mina

80b. O zeleni lipi

81. Ogleno črn kos

Pesem št. 80 je prav tako balada o detomorilki. Lepa Mina svoji materi potoži, da se počuti na smrt bolna. Mati jo hoče ozdraviti s tremi vrstami kruha, tremi vrstami mesa in tremi vrstami vina. Ker nič ne pomaga, mati opazi, da je njena hči v blagoslovljenem stanju. Mina prizna in se obtoži, da je umorila že osem otrok. Mati jo požene čez prag. V gozdu ob navzočnosti ljubega rodi sina in umre. K tej pesmi ne poznam neposredne vzporednice. Bržkone gre za samostojno različico oddaljenih sorodnih nemških pesmi, kjer mati prepozna hčerino skrb vzbujajoče stanje (**Erk**, št. 110 idr.).

Konec je nenavaden. Mladi sin prosi, naj ga dajo dojilji in ga kasneje pošljejo v šolo za duhovnika. Prvo mašo bo bral za očeta, drugo za mater, tretjo pa za vse sorodstvo (razen za staro mati, ki je izobčila njegovo mater). Otrok naj bi s tem poplačal grehe svojih staršev. Enak konec najdemo v kočevarski pesmi št. 81: Na leskovem grmu sedi kos in prepeva. Mimoidoči starec ga vpraša, zakaj tako lepo poje. Kos mu odvrne, da ima v treh deželah tri ljubice in z vsako od njih po enega sina. Do sem pesem sledi neki slovenski pesmi (Stanko **Vraz**, 195), le da mladega lovca zamenja tipičen starec. Z besedami »Vsak sin tri kikle ima« se konča slovenska pesem, medtem ko ima št. 81 enak konec kot št. 80: Sinovi bodo postali duhovniki in bodo prve maše brali za starše in sorodnike. V nasprotju s tem pobožnim koncem se druga različica slovenske pesmi o kosu konča povsem lahkomišno vedro s poudarkom na najboljšem ljubezenskem ležišču (Stanko **Vraz**, 129 in naslednja; A. **Grün**, 7 in naslednja). Tudi tretja različica (Stanko **Vraz**, 195 in naslednja; A. **Grün**, 6) je ohranila predrznost in objestnost. Kočevarji so šele tukaj za mladeničevo lahkomišnost dodali pokoro (kos se pojavi simbolično zanjo). V neki pesmi iz Alzacije (**Bündel**, št. 64) kos nastopi kot ljubček. V preostalih vzporednicah te pesmi je le priča zmenka (**Simrock**, št. 131; **Ditfurth**, 2, št. 167).

Pesem št. 80a je videti kot zloženka dveh kočevarskih pesmi. Prvi del se vsebinsko in deloma celo dobesedno ujema s pesmijo št. 80, drugi del pa s pesmijo št. 62. Nevesta se na poročni dan slabo počuti, materina sredstva ne pomagajo, nevesta umre. Ženin jo dolgo išče in nato od bolečine še sam umre. Razlog za njeno usodno slabo počutje ni naveden. Ohranjena pesem je očitno pomanjkljiva.

82. Lovčeva pesmica

Pesem št. 82 je znana nemška ljudska pesem, ki je očitno na Kočevsko prišla zelo pozno, kajti vsebuje povsem visokonemške besede in fraze, ohranila je še večino rim in vsebinsko nima nobenega novega poteka. Med mnogimi nemškimi različicami (**Hoffmann**, št. 176 in naslednja; **Peter**, 1, 285; **Meinert**, 203; **Mittler**, št. 204; **Tobler**, 2, 185 in mnogi drugi) je najbližja nemško-češki pesmi (**Hruschka** in **Toischer**, 116, št. 23b).

Dekletov posmeh, da je ohranila devištvo čez noč, najdemo tudi v ljudskih pesmih z drugačno vsebino (npr. **Meier**, 394 in naslednja), prav tako pa časovno določitev v uvodu: tri četrt ure pred dnevom (v pesmih o nabiralki robid, **Erk**, št. 121a in naslednja).

83. O moj fantič

Gre za zelo skrajšano različico znane nemške ljubezenske pesmi (**Mittler**, št. 911; sorodne so **Erk**, št. 559a, 560a in b). Tukaj najdemo vse glavne poteke: Ko zjutraj zgodaj vstanem, te vidim lepo opravljenega. Ne zapusti me, četudi ljudje, kot tudi sam veš, o naju govorijo veliko slabega.

84.–87. Ljubezenske pesmice

Vse te pesmi so vpeljali pozno. V pesmih št. 84, št. 85 in št. 87 se je rima ohranila. Pesem št. 85 še malce odstopa od nemške istovsebinske pesmi (prim. **Simrock**, št. 134; **Mittler**, št. 812 in naslednja; **Erk**, št. 728a–728c idr). Pesem št. 86 je najstarejša med njimi in je v tesnejšem odnosu s kočevarskimi pesmimi (prim. str. 111).

88. Vrelec mladosti

Pesem št. 88 je tesno povezana s pesmijo v več različicah iz 16. stoletja (**Uhland**, št. 80 in 29; **Böhme**, št. 185; **Erk**, št. 428 in 738). Toda ima drugačno razporeditev in je tudi popolnejša. Kajti tukaj, tako kot v neki deloma sorodni nemško-češki pesmi (**Hruschka** in **Toischer**, 165 in naslednja), najdemo tudi omembo vinske kleti in lep ljudski konec, ki se na podoben način ponavlja v drugih starih pesmih. Hladen veter pihne skupaj dva zaljubljenca, ki želita biti drug ob drugem (prim. **Uhland**, 31A in B. »Obsij naju, ti ljubo sonce ... obsij skupaj naju zaljubljenca, ej, ki rada skupaj bi bila!«, podobno **Schuster**, 41). V krajši obliki z odstopanji pesem o vrelcu mladosti še danes prepevajo v drugih pokrajinah, npr. v Šleziji (**Hoffmann**, št. 151).

Ker je v pesmi št. 88 omenjena Sava, ki Kočevarjem vendarle ni tako blizu, so pesem pred tem verjetno prepevali v Ljubljani ali v prej močnih nemških kolonijah na zgornjem Kranjskem in je od tam prišla na Kočevsko.

89. Rekrutova pesem

Rekrutova pesem, ki je na Kočevsko prišla pozno in je deloma ohranjena v narečju, je zelo razširjena (**Simrock**, št. 81 in naslednja). Samo na nemškem Češkem je devet

različic, **Hruschka** in **Toischer**, 133 in sledeče, 42a–42i in prim. vzporednice, prav tam, str. 507 in naslednja). Kočevarska pesem se skoraj dobesedno ujema z neko nemško-češko različico (št. 42c).

90. O zelenem majaronu

Gre za rekrutovo pesem slovenskega izvora. Dekle svojemu ljubemu, ki odhaja na vojsko, povezuje šopek majarona. Želja ob koncu, da naj se gora pogrezne in dolina dvigne, da ga bo videla marširati, najdemo tudi v neki kočevarski svatbeni pesmi (št. 109). Slovenske pesmi z isto vsebino (**Korytko**, 3, 87; Stanko **Vraz**, 179 in naslednja) se skoraj dobesedno ujemajo s kočevarsko pesmijo. Druga prav tako vsebuje zgoraj omenjeno željo, ampak ne na koncu, kajti obe slovenski pesmi se končata s pogledom na novo dekletovo ljubezensko razmerje.

91 in 91a. Zaljubljenca na Kranjskem

Mladič mora na vojsko, toda ljuba noče ostati »na Kranjskem«, temveč hoče iti z njim. Hoče mu stati ob strani, ko bo šel v boj, z njim umreti, ko ga bo zadela krogla. Nespremenljivo zvesto vztrajanje ob ljubem vse do smrti v tej preprosti pesmi pride do izraza na ganljiv način. – To je toliko bolj neobičajno, kajti v pesmi št. 91a je enaka vsebina obrnjena na šalo. »Kako šla boš z menoj, ko jaz na dan le pet krajcarjev dobil bom«, pravi soldat. Zelo praktičen razmislek, povsem moderen vrinek. Na koncu dek-le lahkomišelnost izjavi: »Ko boš ti umrl, se mi bo drugi dopadel.« Ta fraza ustreza koncu obeh različic pod št. 90 omenjenih slovenskih rekrutovih pesmi, od koder je prevzet. V tretji slovenski rekrutovi pesmi (**Korytko**, 3, 127) si ljuba želi oditi s soldatom, da bi skrbela za njegovo obleko in perilo.

92. Kdo bo tebe tolažil

Pesem št. 92 je skorajda dobeseden prevod slovenske pesmi (**Korytko**, 3, 92 in sledeče). Le tu dek-le pred sklepno kitico pravi: »Troštali me bodo mladi fantje, ki na polju žvižgajo; njih prestregla bom.« Nenavadna tolažba za žalujočo ljubico, zato so Kočevarji ta del tudi izpustili. Podobna slovenska pesem brez nabožnega konca je v A. **Grün**, 34 in naslednja.

93. Črni kos in pisana žolna

Kos za zimo shrani jagode. Žolna se ta hrana zdi nezadostna: v ljudskih kaščah si je shranila pšenico in proso. »Ti boš jedla le takrat, ko bodo ljudje pustili«, ji reče kos. Ko se prebudi pomlad, kos najde žolno, umirajočo od lakote. – Vzporednica k tej basni mi ni znana. Pesem je utegnila nastati na Kočevskem. V Hinterlandu je še danes zelo priljubljena.

94. Kukaviček

Kukaviček izve, da se bo njegova ljuba poročila z nekom drugim in od bolečine umre. Pesem se vsebinsko in v pojmovanju pomembno razlikuje od nemških pesmi o kukaviči. Tam je kukaviček zakonolomec, nezvest ljubimec, ki ima pravi harem. Brez žalovanja zapušča svoje ljubice. Velja za veselega znanilca pomladi, vendar tudi za utelešenje raznovrstnih hudobij (**Uhland**, *Schriften*, 3, 24 in naslednja, 43 in naslednja, 88 in naslednja; **Grimm**, *Mythologie*, 563 in sledeče; pesmi v **Uhland**, št. 11–13, 259; **Mittler**, št. 563–580; **Ditfurth**, 1, št. 159; **Erk**, št. 667, 880 in naslednja idr.). Pri južnih Slovanih

je kukavica razumljena kot tožeča in ne kot vedra, predrzna ptica, zato v srbskih pesmih pravijo: Tožiti kot siva kukavica (**Talvj**, 2, 42, 279, 283; 1, 234). Po srbskem pojmovanju je kukavica ženska, ki je tako dolgo tožila za sinom ali bratom, dokler se ni spremenila v kukavico (**Krauß** v *Zeitschrift des Vereines für Volkskunde*, 2, 181 in naslednja).

V neki nemški pesmi o kukavici (**Mittler**, št. 576) se kot v št. 94 omenja Nižina (Niederland). To ujemanje je le naključno, kajti pod Niederland se v pesmi št. 94 najbrž misli na jugovzhodni del Kočevske (prim. str. 25). O začetku naše pesmi prim. str. 97 in naslednja.

95 in 95a. Mladi Hanž

Kot se zdi, gre za modernizirano (parodizirano) različico pesmi št. 74 ali za poznejšo povezavo pesmi št. 74 s pesmijo št. 95a. Mladi Hanž se z velikim spremstvom odpravi v Ljubljano; ker ga tam ljubica odslovi, se odpravi naprej na Gorenjsko h kraljevi srednji hčeri. Ta mu odpre vrata in ga objame z značilnim pozdravom: »In jaz sem tvoja in ti si moj.« Drugi del in krajša različica št. 95a sta podobna neki slovenski pesmi (**Korytko**, 3, 89).

96. O goslačku

Goslač sedem let in sedem dni gode pred peklom, dokler njegovi starši in sestra ne pridejo ven. Toda ti se ozirajo nazaj v pekel in sestra meni, da je zdaj tam velik prostor prazen. Tedaj goslač sune sestro, da pade nazaj v pekel.

Gre torej za pripovedko o Orfeju, ki je v slovenski pesmi (Stanko **Vraz**, 6 in naslednja) prenesena na kralja Matjaža. Kočevarji so jo prevzeli od Slovencev. Le da so namesto kralja, ki gode, postavili goslača, namesto soproge pa starše in sestro. Da je v pesmi št. 96 prvotno šlo le za eno žensko osebo, je razvidno iz tega, da goslač porine in prekolne le sestro (in ne tudi staršev).

97. Mladi duhovnik

Mladi duhovnik obhaja novo mašo. Med bogoslužjem od bolečine umre njegova ljuba, saj ji je zdaj za zmeraj iztrgan. Duhovnik vsa dekleta javno posvari pred ljubezenskimi prisegami študentov in si zaželi, da njegovo ljubo pokopljejo pred cerkvenimi vrati, da se je bo vsak dan spominjal. – Gre za prevod slovenske pesmi (**Korytko**, 1, 106 in naslednja), le da tu duhovnik dan poprej svoji ljubi reče, da naj oblečena v nevesto pride v cerkev k poroki. Kočevarji so se tej okrutnosti izognili. Druga slovenska pesem z enako vsebino (**Korytko**, 4, 69 in sledeče) na koncu pove, da od bolečine umre tudi duhovnik. Oba pokopljejo ob cerkvi in iz grobov rastejo rože (prim. str. 117). Navzočnost kar dvanajstih kaplanov se da razložiti s tem, da ta dogodek v slovenskih pesmih poteka v kapucinski ali frančiškanski cerkvi, kjer novomašnika spremlja dvanajst menihov. Samo v kočevarski različici je uporabljena primerjava: Moško srce je kot železni obroči. Ta primerjava je v nemškem ljudskem pesništvu pogosta. Zvesti Henrik (**Grimm**, *Märchen*, št. 1) si z železnimi obroči oklene srce, da ne bi počilo od žalosti (vzporednice k temu **Grimm** v opombah, 5).

98. Lepa Marija (in kača)

(Prim. str. 78 in naslednja.)

99. Potujoči otrok

Zelo razširjena pesem v južnoslovanskem pesništvu. Najdaljša različica je slovenska pesem Desetnica (Stanko **Vraz**, 165 in sledeče; isto v **Korytko**, 1, 82 in sledeče). Pripoveduje o tem, da imata zakonca devet gradov in devet hčera. Kot desetega otroka si želita dečka, vendar spet pride deklica. Angel otroku prinese zlat prstan, materi pa naroči, naj otroku za na pot speče kruh. Mati umesi prstan v kruh, ki ga razdeli na deset delov, v upanju, da bo prstan v kruhu našel drug otrok. Vendar prstan dobi desetnica, revno se napravi in se odpravi po svetu. Po sedmih letih se vrne domov in prosi za prenočišče. Starši, ki je ne prepoznajo, ji ga odklonijo, saj ves prostor potrebujejo za praznovanje poroke najstarejše hčere. Deklica se razkrije in odide. Mati umre, sestre pa deklico kličejo nazaj, vendar ona ne posluša.

Druga različica (**Korytko**, 2, 86) pove več o otrokovem nomadskem življenju. Namesto angela prstan prinese ptica. V tretji različici (**Korytko**, 4, 24) otrok popotuje v romarskih oblačilih; konec se deloma razlikuje.

Kočevarska pesem enako vsebino podaja v skrajšani obliki. Ničesar ne pove o vrnitvi najmlajše hčere in o poroki najstarejše. Mati umre takoj po prvem otrokovem odhodu. Verz 16 »Morda pa v Magdalenin del pride« je materina želja. Očitno ima Magdalena najmanj rada. Gotovo je Magdalena najstarejša hči, kajti tudi v slovenski pesmi ji je ime Lenica in je posebej omenjena. Desetemu otroku je, kot v tretji slovenski pesmi, ime Marjeta. (Ti dve imeni za dve sestri najdemo tudi v kočevarski baladi št. 73.) Razlog, zakaj mora otrok na pot, ni naveden. Gotovo je mati **deklico** preklela, ko je prišla na svet namesto zelenega dečka. Kot kazen za to mora tako zgodaj izgubiti otroka. Napotek materi navsezadnje pride prav iz nebes. Mati poleg tega umre, zavedajoč se, da je otrok po njeni krivdi poslan v revščino. Kontekst je jasneje izražen v sorodni srbski pesmi (**Kapper**, 2, 121). Neka žena si kot desetega otroka končno želi dečka, ker pa na svet ponovno pride deklica, vzklikne: »Zlobni duh naj jo vzame!« Ko deklica odraste, jo zlobna vila odpelje v gozd. Tarnajoča mati jo zaman kliče nazaj.

V kočevarski baladi in v dveh slovenskih pesmih deklica v sedmem letu zapusti hišo svojih staršev. Če odmislimo značilno svetopisemsko število, je za razmisliti, da s sedmim letom preneha otrokova nedolžna starost. Tudi v neki pravljici iz Mecklenburga mora deklica s sedmimi leti zapustiti hišo svojih staršev (**Grimm**, *Anmerkungen zu den Märchen*, 58; prim. **Hältrich**, 307).

100. Sinek Marko

(Prim. str. 73.)

101. Majerica

Tudi ta balada je slovenskega izvora. Pesem Majerica (v Stanko **Vraz**, 160; v krajših različicah 66, 67 in 68) pripoveduje o istem dogodku. Mlada grofica dekli ukaže, naj zabori majeričinega otroka, saj ga je zaplodil grof. Za kazen grof ženo pahne skozi okno ali pa jo umori z mečem. V kočevarski pesmi jo ustrelji in se nato poroči z ljubico, majerico. Pesem št. 101 je že leta 1820 zapisal **Rudež**^[238] z opombo: »ljudska uspavanka«, saj refren vsebuje uspavanko Kočevaric: prutaj ninaj, prutaj ninaj (prim. str. 130).

[238] Pesem je Jožef Rudež objavil leta 1823 v časopisu *Vorzeit und Gegenwart* (Rudesh 1823). Op. ur.

III.

Pesmi k šegam in navadam, šaljive in otroške pesmi

102. Novoletna želja

(Prim. str. 62 in naslednja.)

103 in 104. Kresni pesmi

(Prim. str. 65 in naslednja.)

105–110. Svatbene pesmi

(Prim. str. 67–70.)

111. Snubec

112. Očetova hčerkica

113. Snubitev

Tri pesmi o snubitvi. V pesmi št. 111 je šaljivo predstavljeno, kako naporna je snubitev. Snubec zaman snubi hčere različnih rokodelcev, šele metlarjeva hči ga vzame. Ponoj pride na različnih konjih, ki v resnici ne obstajajo, dokler končno ne odjezdi z njim na pisanem rjavcu. Šaljive pesmi o snubitvi so v nemških deželah zelo številne, le da je v njih obratno: dekle ne ve, iz katerega stanu naj si izbere moža in tako v pesmi našteje vse poklice. Gre za zbadljivke, ki pretehtavajo prednosti in slabosti različnih rokodelskih poklicev (Erk, št. 841–849; Mittler, št. 923–926; Hruschka in Toischer, 204 in sledeče; Hoffmann, št. 185; Tobler, 1, 162; Meier, 148 in 153; Schuster, 112 in sledeče; Mündel, št. 20 idr.; tudi v srbski književnosti je zelo podobno (Talvj, 1, 17, kot tudi v novogrški književnosti, Gustav Meyer, 51).

Pesem št. 112 ne potrebuje posebne razlage. Del besedila v pesmi št. 113 se je po vsem sodeč izpridil. V pesmih omenjeni kraji Mavrten, Rodine in Semič so del jezikovnega otoka. Oznaka »Berg« [= hrib, gora] lahko pomeni vinograd [nem. Weinberg] ali preprosto kar vinogradniški okoliš.

114. Neža

Jure snubi Nežo in ji svoj dom opisuje z znanimi obilji iz Indije Koromandije: strehe so iz špeha, ograje iz klobas, zidovi iz kolačev, miza iz kosti. Neža mu verjame, med sosede razdeli vse svoje imetje ter sledi snubcu v njegovo domovino. Tam ne najde ničesar od obljubljenega: streha je iz desk in ne iz špeha, zidovi so iz kamna in ne iz kolačev itn. Jure šaljivo odgovarja na njena vprašanja; ker pa ne preneha jokati, Jure vzame brezovo

šibo in jo pretepe. – Da snubec dekletu daje napihnjene obljube, ki se jih ne drži, se pogosto pojavlja v številnih baladah o ugrabitvi. Naši pesmi je po vsebini na splošno najbližja balada o ponosnem Henriku (**Simrock**, št. 9; **Reifferscheid**, št. 16 in naslednja), ki Margareti, kraljevi hčeri, pripoveduje čudovite reči o svoji deželi. Ona mu verjame in sledi, nato pa se počuti prevarano (prim. tudi **Grimm**, *Märchen* št. 84). Podobne hiše kot v pesmi št. 114 so v Indiji Koromandiji (**Böhme**, št. 278a): tudi tukaj so zidovi iz kolačev, ograje iz klobas, streha je prekrita s pogačami. Po neki sedmograški pripovedki (**Haltrich**, 110) je neka vlaška cerkev iz masti, pogač, klobas in sira. Hišica iz sladkorja v pravljici o Janku in Metki (**Grimm**, št. 15) in veliko gradov, hiš in mlinov iz dragih kamnov, zlata in rož v nemških ljudskih pravljicah (**Uhland**, *Schriften*, 3, 239 in sledeče) naj omenimo le mimogrede. Tudi v poskočnicah so hišice »prekrite z medenjaki« (**Hörmann**, 38; **Seidl, Almer**, 1, 63).

Tretja kitica: »Snubčka v snubčevi deželi« pomeni, da ima dekle snubca v deželi snubcev, tj. da ima možnost oditi v deželo tistega snubca, čigar snubitev sprejme.

115. Dve družici

Dve družici, ena bogata in druga revna, imata istega ljubega. Ta svojo mater vpraša za nasvet, katero izmed njiju naj vzame. Mati mu svetuje revno, kajti ta je navajena delati in varčno živeti.

Naša pesem ima, četudi v drugačni različici, enak uvod kot stara in razširjena nemška ljudska pesem »Dve družici«, ki je bila natisnjena že leta 1582 (**Uhland**, št. 115A; **Erk**, št. 70b idr.), toda je vsekakor starejša. Tudi tukaj imata dve prijateljici, bogata in revna, istega ljubega. Le-ta razmišlja, s katero izmed njiju naj se oženi. »In če bogata premoženje potroši, se ljubezen iztroši.« Zato vzame revno. O čemer se tukaj premišlja le kot o možnem primeru, kočevarska pesem poroča kot dejstvo. Mladenič poroči revno dekle, ki kmalu umre, zato se nato poroči še z bogato, ki pa »v enem letu za pravi vse«. Tako je še posebej poudarjen moralni nauk pesmi.

Pesem »Dve družici« je tudi danes v stari različici skoraj v enakem besedilu razširjena na različnih območjih (**Erk**, št. 70a–70d; **Mittler**, št. 141 in naslednja; **Meier**, 373). Švicarska različica (**Erk**, 70d) od ostalih odstopa v verzih:

Ta bogata ne je prosenega kruha
in nikoli ne gre rada na sonce.

Die Richi ist keis Haberbrot
und geit nit gern an d' Sonne.

Podobno torej kot kočevarska pesem opozarja, da bo le revna plela po soncu in jedla prosen kruh. Različne življenjske navade bogatih in revnih, ki so v kočevarski pesmi učinkovito prikazane, morajo biti stare in so prej najbrž obstajale tudi v različicah iz drugih pokrajin.

Motiv revne in bogate neveste obravnava še mnogo drugih nemških ljudskih pesmi in vedno je rešen v korist revne neveste (prim. o tem moj spis v Sauerjevi *Euphorion*, 2. del).

116. Poročna pesmica

Pesem o pomisleku glede zakonskega stanu. Na Kočevsko je prišla pozno. Rima je le deloma ohranjena in se skoraj dobesedno ujema z v Nemčiji še danes razširjenimi različicami, le da so v pesmi št. 116 izpadli verzi o stari, mladi in revni ženi (prim. **Erk**, št. 864; **Simrock**, št. 220; **Mittler**, št. 1007; **Mündel**, št. 231 in naslednja; **Hoffmann**, št. 95 in št. 184; **Zurmühlen**, št. 86).

117. Ob svetem pustnem času

Kmet ima leno ženo. Boga prosi, da umre. Žena umre, kmet da na grob postaviti velik kamen, da se ne bi vrnila. – Gre za staro, zelo razširjeno pesem, ki mora biti na Kočevskem že dolgo, saj je izpeljana povsem svojstveno. Pust kot časovno določilo in uvod o treh kmetih ima le kočevarska pesem. Vse nemške različice govorijo o stari ženi, le na Kočevskem in Kravarskem (**Meinert**, 20) je to lena žena. Pesem št. 117 je najbližja stari različici iz 16. stoletja (**Uhland**, št. 292; **Böhme**, št. 247) in spodnjeporenski pesmi (**Zurmühlen**, št. 48). Tudi tukaj mož v cerkvi prosi za ženino smrt. Na njen grob položi kamenje. Nova poroka ni izrecno omenjena. V večini modernih različic (**Simrock**, št. 246; **Erk**, št. 914; **Mittler**, št. 179; **Meier**, 344 idr.) srečni vdovec poroči mlado ženo, ki ga tepe ali pa zapravi njegovo imetje, tako da si želi nazaj staro ženo. Več različic se v posameznih verzih povsem ujema s kočevarsko pesmijo. Tako je tudi v frankovski (**Ditfurth**, 2, št. 199) in v štajerski različici (**Schlossar**, št. 299) na grob pokojne starke položen »velik kamen«. Drugi tako kot v pesmi št. 117 pripovedujejo: »Ko pa domov je prišel, njegova žena je bila že mrtva« (**Hruschka** in **Toischer**, 221 in naslednja; **Schlossar**, št. 298 in naslednja; in sicer v hebrejščini zapisani in precej drugačni pesmi v **Rosenberg**, *Über eine Sammlung deutscher Volks- und Gesellschaftslieder in hebräischen Lettern*, 28).

118. Snaha

Hčerka svoji materi pripoveduje, kako je zadovoljna s svojo novo družino. Vsi so pošteni, le njen mož ne. Njen zakon je kot »pod [kamnito] ploščo«. Pod tem se razume, kot mi je pojasnila pevka, kačji zakon, kajti pod kamnito ploščo se rade zadržujejo kače, torej gre za nesrečen zakon. K tej pesmi ne poznam nobenih vzporednic.

119. Lepi Andrej

Lepi Andrej gre v Ljubljano na proščenje (in hkrati na semenj). Svojo ljubico vpraša, kaj naj ji od tam prinese, in našteva darila: več kosov ženske noše, živila idr. Ona mu odgovori, da od njega ne sme sprejeti oblačil, z ostalimi darili pa se strinja. Toda na koncu on reče: »Kdor to hoče imeti, naj si gre sam iskat.« Vse skupaj je torej le zbadanje. – Zbadljivke med zaljubljenecema so zelo pogoste. V neki pesmi z zgornje Bavarske (**Mittler**, št. 1106) zaljubljenec vpraša, kaj naj dekletu kupi na semnju: predpasnik, usnjene vezalke^[239] ali rdeč životec? Če mu ne odpre, pa »ti pokažem fige«.^[240]

V pesmi št. 119 fant med darila prišteva tudi zibelko in pregrinjalo. Gre za jasno namigovanje na to, kako daleč lahko pride njuno razmerje. Enak potek najdemo v neki sorodni štajerski pesmi (**Schlossar**, št. 157), le da je konec učinkovitejši. Fant vpraša, kaj naj ji kupi na semnju. Ona mu odvrne: Vse, le mlinskega kamna ne, tega ne bi mogla prenašati. On na to pravi: Podaril ti bom nekaj lažjega:

Kupil ti bom zibelko
in zraven otroški voziček,

A Wiagn wiar i da kaufn und
dazua an Kinderwagn.

Ponudba daril spominja tudi na našo balado št. 69.

[239] Lahko tudi usnjeni trakovi, npr. za zavezovanje životca pri dirndlu. Op. ur.

[240] V izv. zoag i dir d' Feign. Op. ur.

120. Prepir z ljubo

(Prim. str. 165.)

121. Za fantiče in dekliče

Pod lipo sedijo fantje in dekleta in popivajo. Ptica jih svari: »Svoj ledik stan (deviškost) zapijate.« Ptici grozijo, da ji bodo izpulili perje; vendar jim ta odvrne: »Rože spet bodo cvetele, moja peresca spet bodo zrasla, vaša deviškost nikdar se več ne vrne!« Ta pesem lepo dopolnjuje znano nemško ljudsko pesem o deklici in leski (**Böhme**, št. 65 in veliko drugih), kjer leskov grm svari: »Jaz spet bom ozelenel, toda dekcle izgubljenega venca več ne bo našla.« Tudi zgornji motiv ptičjega svarila je pogost v našem ljudskem pesništvu. V neki pesmi iz 16. stoletja, ki je izpričana v več različicah, grozijo slavcu. Toda ta se ne prestraši, dekleta svari pred sleparskimi fanti in jih opozarja, da naj ohranijo svojo deviško čast (**Erk**, št. 410; **Uhland**, št. 17; **Böhme**, št. 161). Tudi uvod naše pesmi, ki se ponavlja v kočevarskih pesmih št. 15 in št. 55, je v nemških ljudskih pesmih pogost (prim. str. 98). Legenda o Mariji št. 15 ima povsem enako situacijo. Marija gre mimo lipe, pod katero plešejo mladi. Spregovori svareče besede. Toda naša pesem št. 121 se skoraj dobesedno ponovi v slovenski pesmi *Devičtvo* (Stanko **Vraz**, 182 in naslednja; **Korytko**, 2, 80). Ta pesem je le nekoliko obširnejša in ptičje svarilo je namenjeno samo dekletom. Spričo velike razširjenosti tega motiva v nemški ljudski poeziji sem mnenja, da slovenska pesem bržkone izvira iz nemščine, da je bila samostojno izpeljana ter da je posledično vplivala na kočevarsko ljudsko poezijo.

122. Farovška kuharica

Kuharico, ki se je spečala z duhovnikom, pri katerem je živela, hudič v peklu hudo kaznuje. Duhovniku se prikaže kot duh na podstrešju in mu zaupa svoje muke. Duhovnik hoče zanjo brati maše, vendar ona zavrne njegove zadušnice. – V neki tirolski pripovedki (**Zingerle**, *Sagen*, 396) tako kot tukaj hudič dekletu nadene podkev. Omembe vredno je, da je hudič opisan kot krumpast, tj. šepav kovač, gre torej za staro podobo, ki se navezuje na mit o Wielandu in Hefajstu (prim. **Grimm**, *Mythologie*, 829). Pesem je bržkone nastala na Kočevskem.

123. Lepa Marija

Lepa Marija zaspi med pašo. Z drevesa pade pomaranča in jo zbudi, zato Marija ta sadež prekolne. – Na Kočevskem ni pomarančevcev, zato je morala pesem priti z juga. V pesmih južnih Slovanov, ki na jadranski obali in na jugu Balkana sadijo pomarančevce, je to drevo omenjeno zelo pogosto. Ob njih se srečujejo zaljubljeni (**Kapper**, 2, 227), pod njimi pokopavajo najbližje (prav tam, 116), lepa dekleta sadijo in negujejo pomarančevce (prav tam, 246, 257; celo tudi v neki pesmi iz Alzacije, **Mündel**, št. 112). V nemških ljudskih pesmih pogosto najdemo sorodno situacijo, da dekleta zadremajo na vrtu in jim v naročje padejo rože (npr. **Mittler**, št. 979). Naši pesmi št. 123 je najbližja neka bolgarska pesem (**Wenzig**, 238): Dekle spi pod lovorovim drevesom, ko jo zadane veja, ki jo je zazibal veter, in jo prebudi. Dekle se razjezi, saj je tako sladko sanjala o ljubezni. Tak konec je morda poprej imela tudi naša pesem št. 123. Vsekakor je slovanskega izvora.

124. Lepa Greta

Lepa Greta si želi, da bi jo enkrat povabili na svatbo. Komaj izgovori to željo, se prikaže njen brat in jo povabi na dvojno poroko njunega brata in sestre. Greta se hoče takoj pripraviti; speči hoče svatbeni kolač in se napraviti v najboljšo nedeljsko obleko. Toda brat meni, da nič od tega ni potrebno in jo povede s seboj v vsakdanjih oblačilih. Ko prideta domov, oba starša najde mrtva. »Zakaj mi tega nisi prej povedal?« ga vpraša. »Saj sem ti namignil,« pribije brat. Ona umre od bolečine. – Pesem je kočevskega izvora.

125. Nekoristna žena

Pesem so vpeljali kasneje, vsebuje besedišče iz standardne nemščine, rime in melodija pa so enake kot v spodnjeavstrijski pesmi »Tek posvetnih reči« (**Tschischka**, 60), s katero se tudi dobesedno ujema. Ta pesem je zelo razširjena (**Erk**, št. 910a–910d; **Mittler**, št. 259 in naslednja; **Meier**, 241; **Schuster**, 139; **Ditfurth**, 2, št. 201 idr.). Večina jih ima enak refren kot št. 125: »Ljubi Franc, še en tanc!« Vse imajo še eno dodatno sklepno kitico (ki v št. 125 manjka), po kateri so snubci v hiši in žena šele takrat gre domov.

126. Poštena mačeha

Gre za povsem drugačno pesem, saj mačeha, da bi bila prijazna in človeška, bolje skrbi za pastorko kot za lastne otroke. – V pravljicah in ljudskih pesmih (npr. **Mittler**, št. 96 in 99) so mačeha sicer vedno zlobne. Pesem je verjetno nastala na Kočevskem. Iz posameznih elementov je razviden vpliv slovenskega ljudskega pesništva. Verze 18 in sledeče najdemo v pesmi Sirote (Stanko **Vraz**, 135). Umirajoča vdova bratu preda svoje otroke in pravi: »Ko svojim otrokom bel kruh dal boš, mojim daj mešanega. Ko svojim otrokom vino boš dal, mojim vodo daj.«

Omembe vredne so dninaričine sanje: tri sonca, ki vzidejo, bržkone nakazujejo veliko srečo, ki jo čaka, zastava pa pomeni skorajšnjo poroko. Kajti na Kranjskem na porokah nosijo zastave (prim. str. 68 in 70). V drugih kočevarskih pesmih se pastorkom slabo godi, npr. v pesmi št. 58. **Schröer** (499) omenja kočevarsko pesem o dveh siroticah, katere besedila tudi jaz nisem mogel najti. Sirotice pridejo tožit na materin grob, ker ne dobijo lesa in vode. Iz groba se zasliši: »*Geat hoim ier boishlain main, ahoime brt ier win* (našle) *dos holz in bosr sehean*« [= Pojdite domov, sirotice moje, tam boste v vodi našle les].

127. Vse hočem imeti

Do pesmi št. 132 si sledi niz naraščajočih pesmi. Na Kočevsko so prišle kasneje. Vsebujejo besedišče iz standardne nemščine, rime in znane melodije ter se bolj ali manj dobesedno ujemajo s povsod v nemških deželah razširjenimi vzporednicami. Pesem št. 127 je najbližja spodnjeavstrijski različici (**Tschischka**, 30). Obstaja še veliko podobnih različic (prim. **Ditfurth**, 2, št. 398b; **Tobler**, 1, 152; **Rochholz**, 166; **Grimm**, *Märchen*, št. 140 in še posebej opombe k temu; 223 in naslednja: **Zepling** v *Siebenbürgischer Correspondenzblatt* 9, 67).

128. Moje krilce

Ta naraščajoča pesem se skoraj dobesedno ujema s šlezjsko različico (**Hoffmann**, št. 51). Za razliko od pesmi št. 127 je ta ohranjena pretežno v narečju. Narečni izraz

Zipf pomeni podbradek pod kljunom pri kokoših. **Tanz** so zajčje zadnje noge, saj zajec na njih stoji tako, kot bi bil pripravljen za ples (prim. tudi *Dečkov rog obilja*, 2, 761 in *Simrock, Kinderbuch*, št. 1044).

129. Hruška

Ta naraščajoča pesem je še zmeraj zelo razširjena in so jo v ustnem izročilu v novejšem času zapisali po vsej srednji Nemčiji (**Erk**, št. 1746), na Kravarskem (**Meinert**, 221) in v avstrijski Šleziji (**Peter**, 1, 49 in sledeče, 52 in sledeče). Naša pesem št. 129 je najbližja frankovski različici (**Ditfurth**, 2, št. 393). Ostale vzporednice prim. v **Reifferscheid**, 176.

130. O služenju

Podobno pesem prepevajo na Koroškem (*Carinthia* 1. 81, str. 28). Isto, vendar krajšo pesem najdemo tudi v slovenščini (**Korytko**, 2, 98) in v hrvaščini (**Valjevac**, *Narodni pripovjesti*, 308 in naslednja). Pesem št. 130 je bližja koroški različici.

131. Gostija

V pesmi je naštet, kaj je žena skuhala vsak dan v tednu, kaj od tega je zadržala zase in kaj je pustila možu. Vzporednice, ki bi se s pesmijo povsem ujemale, ne poznam. Podobnih šaljivih pesmi, v katerih so našteje jedi za vsak dan v tednu, je v nemških zbirkah dovolj (prim. **Schlossar**, št. 325; **Ditfurth**, 2, št. 207; **Meier**, 329 in naslednja). Šaljivi pregledi tedna so tudi v: **Hoffmann**, *Niederländische Volkslieder* št. 158; *Dečkov rog obilja*, 2, 664.

132. Hrepenenje po ljubici

Gre za predelavo znane študentske pesmi »Lavrencija, draga Lavrencija« (**Erk**, št. 1742), povezane s pogovorom, ki se ponovi po vsaki kitici.

134. Zabavljica o Ribničanih

(Prim. str. 84.)

135. Napitnica

(Prim. str. 94.)

136. Vinska kapljica

Podobne zdravljice vinu so v nemškem ljudskem pesništvu zelo pogoste (prim. npr. **Uhland**, št. 215, 221, 229 itn.). Skoraj dobesedno je naši pesmici podoben napis v neki kleti v Meschendorfu na Sedmograškem (**Haltrich**, 480).

137. Vino in voda

Ljudski besedni boji med vodo in vinom, poletjem in zimo, postenjem in nepostenjem in podobno so bili od nekdaj zelo priljubljeni (prim. **Uhland**, *Schriften*, 3, 28 in sledeče; **Erk**, št. 1074–1077). Našo pesem najdemo že na letakih iz 16. stoletja in še da-

nes na celotnem nemškem območju. Kočevarska pesem je najbolj sorodna s štajerskimi (**Schlossar**, št. 317) in koroškimi (**Pogatschnigg** in **Herrmann**, 2, št. 573) različicami. O izredni razširjenosti te teme tudi pri tujih ljudstvih prim. **Böckel**, 108 in naslednja in XI. Vzporednicam dodajam dialožno pesem »voda in vino« Nemcev iz severnomadžarskega pogorja (**Schröer**, *WSB*, 27, 233–236).

138. Lena Greta

139. Budnice

Močno razširjeno ljudsko pesem o leni Greti na Kočevskem prepevajo v standardni nemščini. Zgoraj natisnjeno besedilo se skorajda ne razlikuje od različic, ki so na splošno razširjene v Nemčiji (prim. **Mittler**, 1027; zelo skrajšano pri **Hruschka** in **Toischer**, 260, št. 288; prav tam vzporednice v opombah str. 514). Melodijo te pesmi poleti vsako jutro trobijo pastirji. Tako da, kot obe pesmici, zapisani pod št. 139, tudi zares služi kot budnica.

141. Tri deklice

Ta nemško-slovenska pesem je neobičajna vzporednica k **Uhland**, št. 21, A in B; **Mittler**, št. 769; **Simrock**, št. 154. Zlasti druga kitica se vsebinsko povsem ujema z nemškimi različicami. In tako kot je navedeno: To niso tri rožice, to so tri lepe deklice. V **Uhland**: To niso tri ptičice, to so tri gospodične fine.^[241] Uvodni verz: »Na vrtu cveto tri rože« je enak uvodu pesmi št. 89: »Rože, ki na vrtu cveto.« (Za slovenske verze prim. str. 106). Vzporednice k tej stari pesmi, omenjeni že v 16. stoletju, navaja **Uhland** (*Schriften* 4, 25 in sledeče). Prav tako opozarja, da je v ljubezenskem pesništvu minezengerjev omemba imena ljubice veljala za nespodobno in da je neoznačevanje tretjega, odličneža, stara ljudska oblika. (Novejšo literaturo o tem prim. v **Böhme**, št. 184, 436 in naslednja; **Erk**, št. 418a in 418b, 419b–419e; **Mündel**, št. 143; prim. tudi številne različice pesmi o treh sestrah, kjer najmlajša med njimi fanta spusti noter.) Sorodna je tudi zelo razširjena otroška pesem o treh lepih mladih predicah (**Simrock**, *Kinderbuch*, št. 180–183; **Hruschka** in **Toischer**, 435 in naslednja, še posebej št. 346a). Tri mlade predice spominjajo na sojenice norne (prim. **Rochholz**, 139 in sledeče; **Grimm**, *Mythologie*, 345; **Tobler**, 2, 239 in sledeče). V kočevarskih pesmih št. 74, št. 75 in št. 95 je prav tako govor o treh dekletih, izmed katerih si snubec izbere srednjo, od vseh najlepšo.

142.–168. Otroške pesmi

Na splošno o otroških pesmih prim. str. 107. K posameznim številkam obstaja mnogo deloma dobesedno ujemajočih se nemških vzporednic in tistih, ki se več ali manj razlikujejo. K št. 142 prim. **Simrock**, *Das deutsche Kinderbuch*, št. 692; *Neue Carinthia*, 1890, 136; **Hruschka** in **Toischer**, 5. razdelek, št. 283a. – K pesmi št. 143 prim. tudi konec pravljice »Deklica Maleen« (**Grimm**, št. 198). – K št. 144 prim. **Hruschka** in **Toischer** prav tam, št. 379 (in veliko vzporednic v opombah); **Rochholz**, 350. – K št. 145 prim. *Carinthia* I. 82, str. 192; **Hruschka**, št. 388 in naslednja; **Erk**, št. 1885. – K št. 146 **Simrock** prav tam, št. 850 in naslednja; *Neue Carinthia*, 1890, 192; **Zingerle**, 240, št. 64 in naslednja – K št. 148 prim. **Rochholz**, 191; **Erk**, št. 1843. V Ljubljani se ta otroška rima glasi:

[241] V izv. So sind es nit drei Vögelein, es sind drei Frewlein fein. Op. ur.

Dežek, dežek kaplja,
 pobe je tepsti treba.
 Deklice leže v pernici,
 pobje leže v kurjekih.

Regen, Regen tropfen,
 die Buben muss man klopfen.
 Die Mädeln liegen im Federbett,
 die Buben liegen im Hühnerdreck.

K pesmi št. 152 prim. **Simrock**, št. 908 in sledeče; **Erk**, št. 1870. – K št. 154 prim. *Carinthia* I, 82, str. 24 in naslednja; **Hruschka**, št. 261 in sledeče; **Müllenhoff**, 509. – K št. 155 prim. **Hruschka**, št. 259. – K št. 156 prim. *Neue Carinthia* 1890, 192; **Hruschka**, št. 348. – K št. 157 in naslednja prim. *Neue Carinthia* 1890, 193; **Hruschka**, št. 341a. – K št. 159 prim. **Simrock**, št. 826 in sledeče; **Hruschka**, št. 306. – K št. 160 prim. **Zingerle**, 242, št. 75. – K št. 161 prim. **Hruschka**, št. 44 in naslednja; **Erk**, št. 1861. – K št. 162 prim. *Neue Carinthia*, 1890, 191. – K št. 166 prim. **Hruschka**, št. 317. – K št. 167 prim. **Erk**, št. 1834 in naslednja.

Popravki in dopnila

Številke na str. 25, vrstica 13 od zgoraj in 26 in naslednja od zgoraj imajo glede na naj-novejše rezultate štetja dopnilo in popravek na str. 392. – Str. 44, vrstica 10 od zgoraj: piše 8030 moških, 11.831 žensk. – Str. 46, vrstica 1 od zgoraj: Opomba k neznatni količini 22'7 hl, da dejanski kočevski vinorodni okoliši Mavrlen, Nova Gora, Poljane itn. ležijo izven sodnega okraja Kočevje. – Str. 46, vrstica 6–11: Huba na Kočevskem znaša približno 60 oralov. Na drugih nemških območjih največkrat med 30 in 40 oralov. Stara urbarska huba velja za dvakrat večjo od današnje »običajne hube«. – Str. 47, vrstica 18 in naslednja od zgoraj: Po najnovejših meritvah gozdna površina Kočevskega gospodstva znaša 18.881 ha, celotno gozdno osebje trenutno sestoji iz 38 mož. – Str. 47, vrstica 5 od spodaj: Gospodstva knežjega auersperškega fideikomisa se nahajajo na Češkem, v Gornji Avstriji, Istri in na Kranjskem. – Str. 49, vrstica 14 od spodaj: kočevarski župniji v Dragi in Žužemberku ne sodita pod kočevsko dekanijo. – Str. 49, vrstica 1 od spodaj: Za Mavrlen se tega podatka ne da razbrati iz uradnega krajevnega repertorija, ker so rezultati štetja za Mavrlen in Stražnji Vrh navedeni skupaj. – K str. 65 dodajam, da na predvečer kresovanja kočevarski otroci po travnikih nabirajo rože, jih v košarah pri-nesejo domov in jih potresejo po tleh, da »bo sveti Janez imel mehko ležišče«. – Str. 67, opomba 71: Namesto **veseljak** beri **pozvačin**. – Str. 68, opomba 73 in str. 70, opomba 80: Namesto **Blasnik** beri **Korytko**. – K str. 73: Bele žene pomagajo tudi pridnim kmetom. Medtem ko ti opoldne počivajo, one namesto njih opravljajo dela na polju. – Str. 73, opomba 102, str. 77, opomba 120 in str. 78, opomba 122 so pravilne številke strani v **Zingerlovih** pripovedkah, 2. natis: 644 in naslednja, 180, 323 in naslednja, 147. – Str. 82, opomba 130: za več uporabljene literature prim. **Schumannove** *Nachtbüchlein*, ki jih je izdal **Bolte**, 410 in *Sämmtliche Fabeln und Schwänke* **Hansa Sachsa**, ki jih je izdal **Goetze** 1, 485 in 2, str. XVII.

Str. 95, vrstica 8 od zgoraj: namesto 18 beri 19. – vrstica 5 od zgoraj: namesto 23 in naslednja beri 22 in 24. – Str. 99, opomba 176: namesto 98 beri 80. – Str. 106, vrstica 10 od zgoraj: namesto 140 beri 141. – K str. 108 želim omeniti, da je na Dunaju živeči Kočevar Georg **Ostermann** (iz Mahovnika) napisal vrsto pesmi v kočevarskem narečju, od katerih posamezne na jezikovnem otoku pogosto prepevajo po ljudskih melodijah. Njegova najbolj priljubljena pesem je »Očetova hiša«, ki opisuje kočevarsko kmečko hišo. Vključujem jo zaradi vsebine (po lastnem zapisu), da prikažem primer moderne narečne pesmi v nasprotju s starimi ljudskimi pesmimi. Glasi se:

Očetova hiša

Main wuetrhausch

1. To hišo, kjer sem se rodil	<i>Ens (jenes) haüsch, bu (wo) i gepoaren</i>	Jenes Haus, wo ich geboren
in odraščal,	<i>Unt aufgebokschen pin,</i>	und aufgewachsen bin,
ki mi je vsako jutro	<i>Bu mier an jedr moarn (Morgen)</i>	wo mir jeder Morgen nur Lust
le radost prinesla,	<i>Lai (nur) luscht hot prucht (gebracht) in shin,</i>	hat gebracht in den Sinn,
kjer sem materino ljubezen	<i>Bu I de muetrliebe</i>	wo ich die Mutterliebe
tako zelo užival,	<i>Sho wol genosen hon,</i>	so vollgenossen hab,
o kateri nikdar tožno,	<i>An bels (an welches) i guer nie triebe,</i>	an welches ich gar nie trübe,
le vedro razmišljam,	<i>Lai hoitr denken kon,</i>	nur heiter denken mag,
to hišo ljubim vedno.	<i>Ens hausch lieb i peschtendig.</i>	jenes Haus lieb ich beständig.
Ne da se povedat' kako,	<i>Kon's guer et (nicht) shugen bie (sagen wie),</i>	Kann's gar nicht sagen wie,
: tako iskreno, tako živo,	: <i>Sho inig, sho lebendig</i>	: so innig, so lebendig,
vi sploh ne veste, kako! :	<i>Jer glabetßs guer et bie! : </i>	ihr glaubt es gar nicht wie. :
2. Suha predsoba,	<i>A truknai woadraï (trocken, vorder) schtube,</i>	Eine trockene Vorderstube,
izba poleg nje,	<i>A schtible neben uen,</i>	ein Stübchen nebenan,
spodaj zasipnica,	<i>Duntr an erdepftgrube,</i>	darunter eine Kartoffelgrube,
hlev je tam zadaj,	<i>Der shtol wurt hinten druen,</i>	der Stall gleich hinten dran,
klet dobro zidana,	<i>A kaudr (Keller) guet gemauert,</i>	ein Keller gut gemauert,
trdna lesena streha,	<i>A weschta pretrdoch,</i>	ein festes Bretterdach,
ki dolga leta drži,	<i>Bes (des) longai jarlain tauert,</i>	das lange Jahr hält,
in spredaj še kašča:	<i>Unt woar a koschte noch:</i>	und vorne ein Kasten noch:
in za seno in krmo	<i>Unt wie wor's hai (Heu) unt gruemet</i>	und nun fürs Heu und Grummett
hlev, visok kot hiša:	<i>A shtuedl (Stadel) hoach bin's hausch:</i>	eine Scheune hoch wie's Haus:
: Taka je moja ljuba domovina,	: <i>Sho ischt main liebai hoimot,</i>	: so ist meine liebe Heimat,
taka je očetova hiša. :	<i>Sho ischt main wuetrhausch. : </i>	so ist mein Vaterhaus. :
3. V cesarskih deželah	<i>Es gail (gibt) in koishersch lantern (des Kaisers Ländern)</i>	Es gibt in Kaisers Ländern
je veliko lepih hiš,	<i>Guer scheanai haishr will (viel),</i>	gar schöne Häuser viel,
knezi in veliki možje	<i>Wirschtn (Fürsten) unt hoache mandr (Männer)</i>	die Fürster und hohe Männer
imajo veliko gradov.	<i>Hont' guer geshlesar wil (viele Schlösser).</i>	haben gar Geschlösser viel.
Ti bogati ljudje	<i>De hetain (diese) raichen laite</i>	Diese reichen Leute
so srečni, slišim praviti:	<i>Hent glicklich hear i shugn:</i>	sind glücklich, hör ich sagen:
»Ničesar nimajo na kredo,	» <i>Shai prachent nisch af paite (auf Borg).</i>	»Sie brauchen nichts auf Borg,
nič se ne mučijo.«	<i>Shai tuent shi a net plugn (plagen).«</i>	sie tun sich euch nicht plagen.«
Morda je res tako, a vendar	<i>S mug shain unt doch dos oine</i>	S'mag sein, und doch das eine
je čista resnica,	<i>Ischt gonz a buerai mar (wahrer Ausspruch),</i>	ist ganze eine wahre Mähr,
: da bi doma	: <i>As (dass) i ben i ahoime (daheim),</i>	: das ich zu Hause
še bolj srečen bil. :	<i>Noch mear zewriden bar (ware). : </i>	noch mehr zufrieden wär. :
4. Ja, res! Želim si	<i>Jo barlain (wahrlich)! I tuen binschen (wünschen)</i>	Ja wirklich! Ich tu wünschen
predvsem le to.	<i>Woar olai (vor allem) mieir lai dos.</i>	vor allem mir nur das.
Srce mi zažari,	<i>Main harze tuet mier glinschen (glimmen),</i>	Mein Herz glüht mir wenn

kadar pomislim;	<i>Ben i'n gedonken wos (fasse);</i>	ich diese Gedanken fass;
rad bi na stara leta	<i>I mecht in auten tugen (alten Tagen)</i>	ich möcht in alten Tagen
doma v miru bil,	<i>Ahoime (daheim) shain in rue,</i>	zu Hause sein in Ruh,
v očetovi hiši živel,	<i>Af wuetrsch haushe laben,</i>	am Vaterhause leben
srečen kakor fant;	<i>Shoglicklich bie ausch (als) pue:</i>	so glücklich wie als Bub:
rad bi v kočevskih hribih	<i>Macht in Gotscheabar pargen (Bergen)</i>	Möcht in Gottscheer Bergen
užival svež zrak,	<i>Noch wrischai luft genisn,</i>	noch frische Luft genießen,
: v domovini hočem umreti,	: <i>Mecht in der haimot scharben,</i>	: möcht in der Heimat sterben,
svoje življenje skleniti! :	<i>Macht dort main shain (Sein) peshliesn! : </i>	dort mein Sein beschließen! :

K besedilu o kočevarskih pesmih moram pripomniti, da sem kljub trikratnim korekturam v prvi poli pustil nekaj napak in nedoslednosti. Predvsem sem na začetku pozabil nekaj oznak za dolžino. Vedno se mora glasiti: *shûn* (sin), *ôbm* (zgoraj), *schtûbâ*, *lêgân*, *pægêgnân*, *lîna* (lina), *pôdn*, *êschl*, *kêlich*. Nadalje sem nekajkrat za pretekli pogojnik v nenaglašnem zlogu zapisal ə namesto pravičnega ó; pravilno je torej *prachôt* (trgati), *bârôt* (biti), *schteanôt* (vstati) itn.). Gre za pogojne oblike, ki pa imajo v pesmi zdaj povedni pomen (kot »thät«). V avgmentu *gə* in v dvoglasnikih *iə*, *uə* in *úə* na nekaterih mestih napačno piše *e*. Nedosledno je seveda, če namesto zmeraj nezveneče izgovornega glasu *s* v prvih pesmih od časa do časa pišem *β*, in če pustim *pischtú* poleg *pischt dú* idr. Druge nedoslednosti so pogojene z narečjem. Poleg *di*, *i*, *shi* se pojavljajo oblike *dich*, *ich*, *schich*; prav tako *unt* poleg *und* in *ün*, glede na položaj v stavku. Polne oblike in zlogi so pri padanju skrajšani ali oslavljeni; torej sta upravičeni obliki *trafən* in *trafm*, *schraibən* in *schraibm*, *shainən* in *shain*, *prúcht* in *procht* (prinesti), *múg* in *mog*, *buəs* in *bos* (kaj), *úbr* in *obr*. Poleg tega se zlasti v pesmih, ki jih je zapisal Schröer, pojavljajo standardne nemške besede in oblike. Od tega posebej izpostavljam: v št. 5, vrstica 2 namesto *úən* | beri *uən*; v št. 13, 17. in 19. kitici namesto *iər* | *îr*; št. 14, verz 11 namesto *animə* | *aninə*; št. 19, verz 53 nametso *engen* | *steilen*; št. 24. verz 1 namesto *fa* | *af*; verz 9 in 18: namesto *mugət* | *mégət*; št. 38 melodija, zadnji takt *e* | *g*; št. 40, napis namesto *Dai* | *Di*; št. 46, 19. kitica, št. 48, 36. kitica, 2 in št. 74, verz 61: namesto *shi* | *she*; št. 47, verz 42: namesto *ukearn* | *ukêrn*; št. 48, 31. kitica: namesto *sheks* | *sheksch* in št. 55, verz 10 in naslednja: namesto *Demôr* | *Denôr*.

Seznam literature o Kočevarjih v časovnem zaporedju

- Valvasor** Johann Weikhard, Freiherr von, *Die Ehre des Herzogthums Krain*. 1689. 4 deli. (1, 210; 2, 300 in naslednja; 3, 193–205.)
- Hacquet** B., *Abbildung und Beschreibung der Südwest- und östlichen Wenden, Illyrier und Slawen*. Leipzig o. J. [1801.] Str. 84–91.
- Richter** in Rudesch, Das Herzogthum Gottschee. (*Schotkyev Vorzeit und Gegenwart*. 1823. 1, 257–278.)
- Klun** V. F., Die Gottscheer. (*Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit*. N. F. 1. 1853 prim. stolpce 49–54.)
- Elze** T., Gottschee und die Gottscheer. (*Drittes Jahreshft des krainischen Laudesmuseums*. Ljubljana 1862. Str. 1–66.)
- Radics** P. von. Die altdeutsche Colonie Gottschee in Krain. (*Österreichische Revue*. 1864, III, 210–221. IV, 220–231.)
- Schröer** K. J., Ein Ausflug nach Gottschee. (*Jahrbuch des österreichischen Alpenvereins*. IV., 1868. Str. 374–379.)
- Schröer** K. J., Das Fortleben der Kudrun-Sage. (*Germania*, XIV. 1869. Str. 327–336. prim. k temu *Germania*, XVII. 208 in sledeče, 125–431 in sledeče.)
- Schröer** K. J., Wörterbuch der Mundart von Gottschee. Dunaj, 1870. (posebna izdaja *Wiener Sitzungsberichten*. LX., 1868, str. 165–288 in prav tam LXV., 1870, str. 391–510.)
- Titzenhaller** F., Über Gottschee und einige ältere literarische Erscheinungen in Gottscheer Mundart. Vortrag 1875. (*Jahresberichte des Vereines für Erdkunde zu Dresden*. XIII/XIV, str. 18–34.)
- Schröer** K. J., Eine deutsche Sprachinsel. (*Heimgarten*, I., 1877, str. 744–757.)
- Czoernig** K., Freiherr von, Die deutsche Sprachinsel Gottschee. Mit einer ethnographischen Karte. (*Zeitschrift des deutschen und österreichischen Alpenvereines*. IX., 1878, str. 273–287.)
- Mupperg** Dr., Das bedrohte Land Gottschee. 1880. (*Im neuen Reich* I.)
- Obergföll** J., Die Gottscheer Familiennamen. Gottschee, 1882. (*Festschrift des Gymnasiums*.)
- Lechner** C., Die Goten in der Gottschee. (*Aus allen Welttheilen*. XV., 1883, str. 80–83.)
- Gehre** M., *Die deutschen Sprachinseln in Österreich*. 1886. (str. 48–57.) (Esej istega avtorja: »Eine Fahrt nach der deutschen Sprachinsel Gottschee« v der »Nationalzeitung«, 1884. št. 125, 128 in 140.)
- Tomšič** in **Ivanc**, *Kočevsko okrajno glavarstvo (Die Bezirkshauptmannschaft Gottschee), zemljepisno-zgodovinski opis*. Ljubljana, 1887.
- Obergföll** J., Über die Herkunft der Gottscheer. (*Deutscher Kalender für Krain*, 1888, 1–24.)
- Wolsegger** P., Zur Geschichte der Stadt Gottschee bis zum Jahre 1493. (*Prav tam* 1889, 53–64.)
- Wolsegger** P., Das Urbarium der Herrschaft Gotische vom Jahre 1574. (*Mittheilungen des Musealvereins für Krain*. 1890 in naslednja, 140 in sledeče.)
- N. N. Gottschee, eine deutsche Sprachinsel in Krain. (*Nation* VII. 1890, str. 174–177.)
- Obergföll** J., Gottscheer Ortsnamen. (*Deutscher Kalender für Krain* 1890, 10–19.)

- Die Österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild. Kärnten und Krain.**
Dunaj 1891. (Str. 417–428, Schröerjev esej o Kočevski.)
- Wolsegger P.**, *Zur Geschichte von Gottschee*. (D. Kalender f. K.. 1892, 6–22.)
- Gratzy O.**, *Die deutsche Sprachinsel Gottschee als neues Beispiel deutscher Wanderfreunde*. Predavanje. Meissen 1892.
- Poleg tega številni krajši spisi v **Deutschen Kalender für Krain, Laibacher Wochenblatt**, v **Mittheilungen des Vereines der Deutschen aus Gottschee** in v **Südösterreichischen Post**.

Seznam za opombe uporabljnih etnografskih spisov

- Arnim L. A.** v. in **Brentano C.**, *Des Knaben Wunderhorn (na novo uredila Birlinger in Orecelius)*. Dva zvezka. Wiesbaden 1874 in 1876.
- Baumgarten A.**, *Aus der volksmäßigen Überlieferung der Heimat*. (Bericht des Museums in Linz. Št. 29, 1870.)
- Bavaria**, *Landes- und Volkskunde des Königreichs Bayern*, objavil H. Riehl. Štirje zvezki. München 1860–67.)
- Bechstein L.**, *Mythe, Sage, Märchen und Fabel*. Trije deli. Leipzig 1854.
- Birlinger A.**, *Aus Schwaben. Sagen, Legenden u. s. w.* Dva zvezka. Wiesbaden 1874.
- Böckel O.**, *Deutsche Volkslieder aus Oberhessen*. Marburg 1885.
- Böhme Fr.**, *Altdeutsches Liederbuch. Volkslieder der Deutschen in Wort und Weise aus dem 12. bis 17. Jahrhunderte*. Leipzig 1877.
- Carinthia I**, *Mittheilungen des Geschichtsvereines für Kärnten*. Celovec.
- Carinthia**, *Neue Zeitschrift für Geschichte, Volks- und Alterthumskunde Kärntens in Klagenfurt*.
- Ditfurth F. W.**, Freiherr v., *Fränkische Volkslieder mit ihren zweistimmigen Singweisen*. Dva dela. Leipzig 1855.
- Erk L.**, *Deutscher Liederhort. Neu bearbeitet und fortgesetzt von Franz M. Böhme*. Trije zvezki. Leipzig 1893–1894.²⁷¹
- Erlach Fr. K.** Freiherr v., *Die Volkslieder der Deutschen*. Pet zvezkov. Mannheim 1834–1836.
- Gesta Romanorum**, izdal H. Oesterley. Berlin 1872.
- Grimm Jakob** in **Wilhelm**, *Kinder- und Hausmärchen*. Trije zvezki. Berlin 1819–1822.
- Grimm Jakob** in **Wilhelm**, *Deutsche Sagen*, tretja izdaja. Berlin 1891.
- Grimm Jakob**, *Deutsche Mythologie*. Četrta izdaja, ki jo je zagotovil E. H. Meyer. Trije zvezki. Berlin 1875–1878.
- Grün A.**, (grof Anton Auersperg), *Volkslieder aus Krain*. (Prevod iz slovenščine.) Leipzig 1850.
- Haltrich**, *Zur Volkskunde der Siebenbürger Sachsen*. Mali spisi, ki jih je izdal J. Wolf. Dunaj 1885.

- Hauffen A.**, Das deutsche Volkslied in Österreich-Ungarn. (*Zeitschrift des Vereines für Volkskunde IV*. 1894, str. 1–33.)
- Haupt und Schmalzer**, *Volkslieder der Wenden der Ober- und Niederlausitz*. Dva zvezka. Grimma 1841–1843.
- Herrmann E.** in Pogatschnigg V., *Deutsche Volkslieder aus Kärnten, gesammelt und ausgewählt*. Salonausgabe. Gradec 1884.
- Hoffmann v. Fallersleben** in E. Richter, *Schlesische Volkslieder mit Melodien*. Leipzig 1842.
- Hörmann v. L.**, *Schnaderhüpfeln aus den Alpen*. Druga izdaja. Innsbruck 1882.
- Hruschka A.** in Toischer W., *Deutsche Volkslieder aus Böhmen*. Herausgegeben vom Deutschen Verein zur Verbreitung gemeinnütziger Kenntnisse. Praga 1891.
- Jahn U.**, *Volkssagen aus Pommern und Rügen*. Ščečin 1886.
- Janežič A.**, *Cvetje slovanskega naroda I*. Celovec (Klagenfurt) 1852.
- Kapper S.**, *Die Gesänge der Serben*. Dva zvezka. Leipzig 1852.
- Kapper S.**, *Slawische Melodien*. Leipzig 1844.
- Knoop O.**, *Volkssagen, Erzählungen. Aberglauben, Gebräuche und Märchen aus dem östlichen Hinterpommern*. Posen 1885.
- Knoop O.**, *Allerhand Scherz, Neckereien, Reime und Erzählungen über pommersche Orte*. Ščečin 1891.
- (**Korytko E.**), *Slovenske pesmi kranjskiga naroda*. Ljubljana 1839–1844.
- Krauß F.**, *Sagen im Märchen der Südslawen*. Dva zvezka. Leipzig 1883–1884.
- Krauß F.**, *Sitten und Brauch der Südslawen*. Dunaj 1885.
- Krek B.**, *Slovenske narodne pravljice in pripovedke*. Maribor brez letnice.
- Kretschmer A.** in Zuccalmaglio v., *Deutsche Volkslieder mit ihren Original-Weisen*. Dva zvezka. Berlin 1838–1841.
- Kuhn A.** in Schwarz W., *Norddeutsche Sagen, Märchen und Gebräuche aus Mecklenburg, Pommern, der Mark u. s. w.* Leipzig 1848.
- Lewalter J.**, *Deutsche Volkslieder. In Niederhessen aus dem Munde des Volkes gesammelt*. Hamburg 1890 in naslednje.
- Lexner M.**, *Kärntisches Wörterbuch. Mit einem Anhang: Weihnachtsspiele und Lieder aus Kärnten*. Leipzig 1862.
- Lippert J.**, *Deutsche Festbräuche*. Praga 1884.
- Mannhardt W.**, *Wald- und Feldculte L. Der Baumcultus der Germanen und ihrer Nachbarstämme*. Berlin 1875.
- Meier E.**, *Schwäbische Volkslieder mit ausgewählten Melodien*. Berlin 1855.
- Meinert Jos. G.**, *Alte deutsche Volkslieder in der Mundart des Kuhländchens*. I (en zvezek). Dunaj in Hamburg 1817.
- Mittler Fr. L.**, *Deutsche Volkslieder*. Druga izdaja. Frankfurt na Majni 1865.
- Montanas (A. v. Zuccalmaglio)**, *Die deutschen Volksfeste, Volksbräuche und deutscher Volksglaube in Sagen, Märchen und Volksliedern*. Iserlohn brez letnice.
- Müllenhoff K.**, *Sagen, Märchen und Lieder der Herzogthümer Schleswig-Holstein und Lauenburg*. Kiel 1845.
- Müller W.**, *Beiträge zur Volkskunde der Deutschen in Mähren*. Dunaj und Olmütz 1893.
- Mündel C.**, *Elsässische Volkslieder*. Straßburg 1884.
- Nork F.**, *Der Festkalender*. (Das Kloster, sedmi zvezek) Stuttgart 1819.
- Perger A. v.**, *Deutsche Pflanzensagen*. Stuttgart 1864.
- Peter A.**, *Volkstümliches aus Österreichisch-Schlesien*. Dva zvezka. Troppau 1865 in sledeče.

- Pfaunenschmid H.**, *Germanische Erntefeste im heidnischen und christlichen Cultus mit besonderer Beziehung auf Niedersachsen*. Hannover 1878.
- Pogatschnigg V.** in Herrmann E., *Deutsche Volkslieder aus Kärnten*. I. (Druga izdaja). Gradec 1879, II. 1870.
- Pröhle H.**, *Weltliche und geistliche Volkslieder und Volksschau- spiele*. Druga izdaja. Stuttgart 1863.
- Reifferscheid A.**, *Westfälische Volkslieder in Wort und Weise*. Heilbronn 1879.
- Rochholz E. L.**, *Alemannisches Kinderlied und Kinderspiel aus der Schweiz*. Leipzig 1857.
- Rosegger P.** in Heuberger R., *Volkslieder aus Steiermark mit Melodien*. Pressburg 1872.
- Rosenkranz C.**, *Die Pflanzen im Volksaberglauben*. Kassel 1893.
- Scheinigg J.**, *Narodne pesni koroških Slovencev*. Ljubljana (Laibach) 1889.
- Schlossar A.**, *Deutsche Volkslieder aus Steiermark*. Innsbruck 1881.
- Schuster F. W.**, *Siebenbürgisch-sächsische Volkslieder, Sprichwörter, Räthsel u. s. w.* Hermannstadt 1865.
- Seidl J. G.**, *Almer, innerösterreichische Volksweisen*. Dunaj 1850.
- Simrock K.**, *Das deutsche Kinderbuch*. Tretja izdaja. Frankfurt na Majni 1879.
- Simrock K.**, *Die deutschen Volkslieder*. Frankfurt na Majni brez letnice.
- Süss M. V.**, *Salzburgische Volkslieder*. Salzburg 1865.
- Talvj** (Therese v. Jakob), *Volkslieder der Serben*. Dva zvezka. Druga izdaja. Halle in Leipzig 1835.
- Tobler L.**, *Schweizerische Volkslieder*. Dva zvezka. Frauenfeld 1882–1884.
- Tschischka F.** in Schottky J., *Österreichische Volkslieder mit Singweisen*. Druga izdaja. Pešta 1844.
- Uhland L.**, *Alte hoch- und niederdeutsche Volkslieder*. Druga izdaja. Stuttgart 1881.
- Uhland L.**, *Schriften zur Geschichte der Dichtung und Sage*. III. in IV. zvezek. Stuttgart 1866 in 1869.
- Valjavec**, *Narodne pripovjesti u Varaždinu i okolici*. Druga izdaja. Zagreb 1890.
- Vernakelen Th.**, *Mythen und Bräuche des Volkes in Österreich*. Dunaj 1859.
- Vraz S.**, *Narodne pesni ilirske, koje se pjevaju po Štajerskoj, Krajskoj i zapadnoj strani Ugerske I (en zvezek.)* Zagreb 1839.
- Waldau**, *Böhmische Granaten*. Dva zvezka. Praga 1858.
- Weinhold K.**, *Weihnacht-Spiele und -Lieder aus Süddeutschland und Schlesien*. Nova izdaja. Dunaj 1875.
- Weinhold K.**, *Bairische Grammatik*. Berlin 1867.
- Wuttke A.**, *Der deutsche Volksab er glaube der Gegenwart*. Druga izdaja. Berlin 1869.
- Zingerle J. V.**, *Sitten, Bräuche und Meinungen des Tiroler Volkes*. Druga izdaja. Innsbruck 1871.
- Zingerle J. V.**, *Sagen aus Tirol*. Druga izdaja. Innsbruck 1891.
- Zurmühlen H.**, *Niederrheinische Volkslieder*. Leipzig 1879.

(Pri pesniških zbirkah z zaporednimi številkami citiram številko, pri ostalih spisih stran. Poudarjeno natisnjene besede pomenijo uporabljene okrajšave.)

Stvarno kazalo²⁷²

A

alemansko-švabsko narečje 35, 40, 43
 Aleš, sveti 340, 353
 Auersperg, pobočje in grad 25
 – rodbina 24
 – knez Carlos 47
 – knez Karel 47
 – vojvodski naziv 34
 – Johann Weikhard 34
 – Lastništvo gozdov 47
 – Volf Engelbert 34

B

balade o ugrabitvi 102, 362
 Barbara, sveta 162–164, 341, 342, 355
 Bavarska 29, 31, 38–43, 53, 71, 81, 83, 339, 373
 bavarsko-avstrijsko narečje 28, 31 35, 38, 40–42
 bela žena 73, 220, 379
 beseda »es« v ljudski pesmi 102
 binkošti 65, 112
 Blagaj, grof 33
 boj duhov za dušo 337
 Borovec 29
 Bosna 27
 božič 59–62
 božično drevesce 60
 božične pesmi 62
 brat in ljubi 349
 brižinski škofje 29–61, 42
 butarice 64, 66

C

Caprivi 45
 Celjski, grofje 24, 32, 33, 80
 cerkev 58
 Cerknica 28, 72
 cvetna nedelja 64

Č

Čabranka 26
 čarovnice ob božičnem času 72
 čarovnice, pregon 72
 četrtkovi škratje 73
 Črmošnjice 29, 30, 43, 321
 Črnomelj 25, 29
 čudežno pomagajo 337, 338

D

dan nedolžnih otrok 61
 Dalmacija 26, 27
 darila za mladoporočenca 68
 Dedovanje 74
 detomorilka 364, 366
 dimnica 56
 Dolenja vas 49
 Dolenji Lazi 25
 Dolnja Briga 43, 392
 dota 77
 duša pred nebeškimi vrati 335, 342, 343
 duše dreves 339
 družica 67
 družinska imena 29
 dvorišče 55, 57

E

Eber Freyers, der 60
 Egej, saga 353
 Erberg, družina 45

F

Filimon in Bavkida 336
 Francozi na Kočevskem 33, 88
 Franki 31, 41
 Friderik IV., cesar 33, 46, 93
 Friderik, balada o grofu 356, 364
 Fridrihtajn, grad 25, 33, 34, 80
 Furlani 42

G

Germani 28, 32
 god 67
 godec na svatbi 68
 godec pred peklom 369
 gostilna 57
 gostilničarkina hčerka 359
 golob, bel, kot podoba duše 69, 94,
 340–342, 361
 golobčki iz testa 60
 Gorenji Lazi 25
 gradnja, zgornje nemška 54
 grlica 360, 361
 gospodarska poslopja 57
 Gotenica 17, 29, 30, 68, 72
 goteniška monštranca 81
 Goti 28

H

harfa, govoreča 350
 Herderjeva pesem »Lepa tolmačka« 363
 Hinterland 25, 30, 42, 43, 45, 52, 53, 59,
 107, 368, 397, 407
 hišni oltar 56, 60
 hlev 57
 Hrvaška 26, 45, 48, 72, 81, 93, 96, 341,
 345, 364
 Hren, Tomaž, škof 31
 huba 46, 379
 hudič 55, 61, 66, 72, 74, 117, 336, 338,
 358, 359, 361, 362, 365, 366

I

Indija Koromandija 114, 371, 372
 Istra 26, 379
 Ivanje 65
 izkopavanje zaklada 60

J

jaga, divja 60, 61
 jajca črnih kokoši 64
 Janez, Evangelist 62
 Janez Krstnik 65, 169
 Janezovo vino 61, 62
 Janezov žegenj 61, 62, 70, 71
 Jasnica 25
 jelen s križem 60
 Jernej, zavetnik 33
 Jezusovo potovanje po Zemlji s Petrom 82
 Jezusovo slovo od Marije 333
 Jezus začne maševati 333
 Jezušček 60
 južni Slovani 70, 72, 73, 96, 104, 105,
 348, 354, 369, 374

K

kača s ključi 77
 – bela 77, 338
 – se spremeni v mladeniča 78
 kačji kamen 76, 77, 79
 kamen sreče 76, 77
 Karel IV., cesar 31
 Karlovec 90, 96, 99
 kašča za žito 56
 Khysel, grof 33, 34
 Kimbri v Zgornji Italiji 41, 344
 Klek, hrib 72
 klet 56
 kmečki upor 33
 kmetijska pravila 129
 Knežja Lipa 80, 88
 knjižni jezik, vpliv 41–43
 Koblarji 25
 Kočevje, ime, mesto 17, 24, 25, 28–34,
 39, 44, 46–49, 58, 72, 77, 79, 80, 85, 301,
 317, 329, 392

Kočevska Reka 25, 29, 31, 40, 81, 107
 Kočevske Poljane 25, 30, 40
 Kočevski rog 25
 koline 66
 Kolpa 25, 26, 29, 30, 85, 108
 Koprivnik 28, 30, 40, 45, 61, 75, 79, 96, 107
 kos 251, 263, 264, 366–368
 Kostel 29–31, 49
 Kostnica 58
 Koroška 27, 29, 33, 71, 73, 93
 – narečje 31, 38–40
 – narodopisje 44
 kozolec 35, 57
 kraja neveste 68, 70, 81
 kras 24–26
 krave, začarane 65, 72
 krokarji, preobrazba v 358
 krošnjarenje 17, 33, 46–48, 51, 65, 74, 93, 96, 109, 392
 krplice 51
 krstna imena 42, 73, 318
 krstni običaji 66
 Kudrun 93, 98, 345, 346, 350, 354
 kuhinja 56
 kukavica 95, 98, 359, 368, 369

L

Lamberški grofje 33
 Ledena jama 27
 legenda o Gregorju 338, 340
 lena žena 373
 Lenorin motiv 351
 Leopold II., Cesar 34
 lepotni ideal, srednjeveški 363
 leskov grm 97, 360, 361, 366, 374
 lipa 58, 72, 80, 84, 89, 99, 111, 117, 118, 339, 352, 366, 374
 lina 55, 69, 352
 ljubezenska preizkušnja 352, 353, 357
 Ljubljana 46, 93, 96, 99, 362, 367
 ljubljansko narečje 41, 42
 ljudske navade, splošne 59 in sledeče

Ložine 25, 29, 392
 Luther 64, 107, 113, 115

M

mačeha 338, 348, 375
 Mala gora 29
 Mahovnik 30, 379
 Maksimilijan, cesar I. 33
 Marijine tožbe 334
 Marijine pesmi 94, 95
 Marko 73
 martinovanje 66, 338
 maščevanje za zavrnjeno ljubezen 357
 Mavrlen 73, 371, 379, 392
 Mestni vrh 25
 Metlika 20, 80, 96
 Mihael, nadangel 342
 Miklavžev večer 66
 mit o Wielandu 374
 miza v hiši 56
 – pod lipo 58
 mlaj 65
 mlinar, hudodelski 336, 358, 359
 morilski starši 81
 Mozelj 77, 107, 345, 347
 mrtvaška sveča 71
 mrtvaške pesmi 71
 Muha vas 392

N

nadomestitev s svetnikom 339
 nagubana srajca 51
 napovedovanje prihodnosti 61, 79
 naraščajoče pesmi 107, 375, 376
 nagrobni napisi 102, 119
 nedelja, oskrunjena 343, 357
 Nemška vas 25
 Nemški viteški red 29
 Nemško šolsko društvo 48, 49
 nevesta 55, 62, 67, 70
 – bogata in revna 372
 – umre na poročni dan 355, 356
 – noša 68

nevestini starši 67, 68
 nevestin morilec (Sinjebradec) 360–362
 nevestin venček 68
 novoletni dan 62
 Novo mesto 25, 96

O

običajno pravo 74, 354
 obirati uši 361
 oblika vasi 57
 obmejna ureditev 75
 obroč iz testa 67, 69
 ogenj na razpotjih 66
 Oglej, Patriarhi 29, 30
 Ogulin 72, 96, 111, 341, 364
 okno, srednje 55
 Orfej, pripovedka o 369
 Ortenburžani, grofje 24, 29–33
 Ortnek, grad 24, 29
 Osilnica 30, 49
 otroci na poročni gostiji 69
 otroške pesmi 107, 377, 378
 otroške roke (ki so jih uporabili razbojniki) 359

P

pastirska noša 52
 parkelj 66
 Pekel (ime doline) 24
 pepelnična sreda 64
 pesem o kranjskih kmetih 106
 pesem s triglasno melodijo 360
 pesmi o Janezu 65
 pesmi za slovo na poroki 69
 Peter in Marija 335
 Peter, legende o 82
 petpedikanje prepelice 334
 plesi, divji 362
 ploh vleči 64
 pogrebne slovesnosti 64
 pokopališče 58
 poletni sončev obrat 60
 polh 74

polhov škrat 74
 Poljane 29, 49, 379
 polnočnica 60
 polnočnica za umrle 60
 pomaranče v pesmi 374
 poporočno slavje 70
 poskočnica 96, 104, 106, 113, 119, 365, 372
 pozavčini 67, 379
 praprot 61
 praznovanje svetih treh kraljev 63
 praznovanje velikega četrta 63
 premogovništvo 48
 premoženjska skupnost zakoncev 74
 preužitkar 56
 Prigorica 25, 49
 pripovedka o gradu 79
 pripovedka o vrnitvi domov 353, 354
 prodana žena 358, 359
 prstan kot prepoznavni znak 354
 ptički kot svarilci 347
 pumparice 51
 pust 63, 64

R

ravbarji 102, 358, 359
 razmislek o zakonskem stanu 372, 373
 refren 103
 Reka 81, 345
 rekruti 368
 Ribnica 24, 25, 29–31, 33, 48, 80, 81, 84, 96, 111, 341
 rima v ljudski pesmi 104
 rimske ostaline 28
 Rimsko 80
 Rinža 25, 26, 32, 33, 85, 108
 Rodine 73, 96, 290, 291, 299, 371, 392
 Rogati hrib 72, 83, 84
 romanja 66
 romarske pesmi 66, 335
 rožni vrt 102
 Rudolf, vojvoda 31

S

Schweiger, Freiherrn von 35
 sedmina 71
 sedmograški Sasi (pesmi) 29, 59, 62, 70, 71, 83, 92, 97, 104, 105, 109, 111, 341, 461, 521
 Semič (Schiemitsch) 96, 291, 371
 sedem let 102
 severnomadžarski Nemci 29, 67, 377
 silvestrovo 60–62
 slamnata baba 68
 Slovenci, jezik, navade, miti, šale, pesmi 24, 29, 30, 32, 42, 44, 54, 55, 57, 59, 60, 68, 71–77, 84, 105, 106, 343, 347, 352, 356, 369, 392
 Slovenska vas 25, 29
 smrdljivi bezeg 66, 72
 smrt v pesmih 343
 Snežnik 26, 337
 snubitev 67, 371
 Solnograd 53, 71
 Sorica, nemški jezikovni otok 39, 41, 42
 spletanje venčka 67
 Stara Cerkev 25, 40, 96, 107, 199, 226, 321, 329, 363
 stara žena 373
 starešina 67, 68, 70, 283, 284
 Stari Log 45, 59, 70, 72
 stari mož 62, 98
 suho drevje zopet ozeleni 112, 113
 sultanova hči 341
 svatbene pesmi 67–70, 113
 sveti večer 60
 Svetli Potok 17, 32, 40, 48, 61, 79, 107
 Südmark, društvo 49

Š

Škofja Loka 29
 Šola za lesno industrijo 48–50

Štajerska 33, 93, 340, 341, 343, 351, 356
 Štefan, kralj Ogrske 340
 štefanovo 61

T

tabori 33, 58
 Teadin 73
 Tecki, vojvoda 24, 31
 Thurn, grof Jörg von 33
 Tirolska 29, 31, 40, 41, 71
 toča 72
 Tomaževa noč 60
 Topla Reber 30, 392
 Topli vrh 29
 Tristan in Izolda 117, 353, 356, 358
 trkanje pirhov 65
 Trst 46
 truplo, navidezno mrtvo 356
 tujejezični verzi 106
 tujke 35, 38, 42
 Turingi 31, 83, 351
 Turki 27, 33, 58, 79, 96, 101, 341, 348, 355, 362–368
 Turn, kraj 80

U

uganka 90, 91
 Unterland 25, 38, 42, 43, 59, 107, 181, 345, 397
 uspavanka 370

V

vandali 28, 32
 velikani 73
 velika noč 64, 65
 veliki teden 64
 Veronika Deseniška 33, 80
 vešča 74
 Vidov dan 65

vino in voda 376
vino v nemški pesmi 96–97
volnen pas 53
vrt 55, 57, 102

Z

zabava s plesom 63, 66
zabavljač 67, 70
zaroka 67
zastava, rdeča, na porokah 68, 70, 376
– kot dogovorjeni znak 352
zbadljivka o različnih poklicih 371
– med dvema zaljubljenca 373
Zeng (Zink), duhovnik 31

zgodbe iz Rogatega hriba 84 in sledeče
zgodbe o Schildburgerjih 83 in sledeče
Ziglfest, Freiherrn von 45

Ž

žalostinke 71
ženin 67–70
ženske, preoblečene v vojake 364
živali z zlatimi rogovi 337
žolna 368
Žužemberk 25, 378

O skici zemljevida

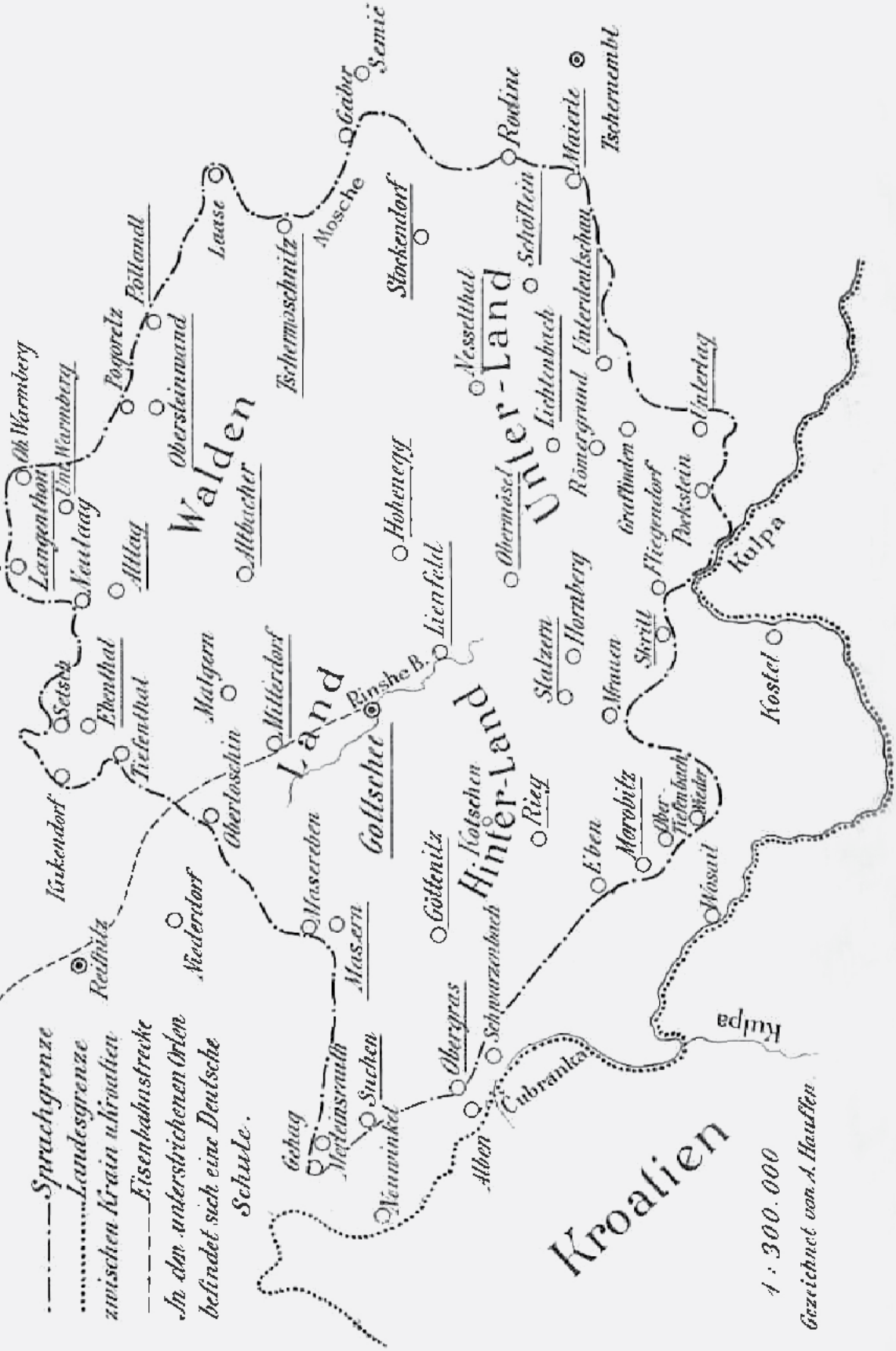
Kot nakazuje priložena skica, se meja kočevskega jezikovnega otoka razteza od Smuke [= Langenthon] in Gornje tople rebri [= Oberwarmberg] kot najsevernejših točk jugovzhodno preko Predgrada [= Pöllandel] v Laze [= Laase]. Od tam gre južno skozi Mošnjice [= Mosche] proti Gabru in skozi Rodine v Mavrten [= Maierle]. Jugozahodno se preko Spodnjega Loga [= Unterlag] in Pokšteina [= Pockstein] bliža Kolpi, krajši del poti proti Muha vasi [= Fliegendorf] pa sovpada z deželno mejo s Hrvaško. Od tod se severozahodno v številnih zavojih vzpenja preko Morave [= Mrauen], Dolnje Brige [= Niedertiefenbach], Borovca pri Kočevski Reki [= Morobitz], Raven [= Eben], Trave [= Obergrass] in Srednje vasi pri Dragi [= Mittergrass] ter Drage [= Suchen] v Lazec [= Gehag]. Od tam poteka vzhodno skozi Podpresko [= Merleinsrauth] v Grčarice [= Maseren], nato pa severovzhodno po zavojih skozi Gornje Ložine [= Oberloschin], Vrbovec [= Tiefenthal], Kukovo [= Kukendorf], Seč [= Setsch], Novi Log [= Neulag] nazaj na izhodišče. Na splošno je meja ostra črta, saj povsem ali skoraj povsem nemški obmejni kraji ležijo nasproti slovenskim sosednjim krajem. Na zahodu sta Seč [= Gehag] in Podpreska [= Merleinsrauth] na pol slovenska, v Srednji vasi [= Mittergrass] je slovenska tretjina, v Rodinah na vzhodu pa prevladuje slovenska večina. To jesen v Travi [= Obergrass] zagotovo pričakujejo ustanovitev nemške šole: to upanje se zaenkrat še ni izpolnilo. K jezikovnemu otoku spada 24 občin s 171 naselji, od katerih jih je pet slovenskih; razen tega pa šest kočevarskih naselij spada k slovenskim občinam. Od omenjenih 177 naselij sem na zemljevidu prikazal le pomembnejša. Na območju jezikovnega otoka živi približno 700 Slovencev, nemških staroselcev pa je 18.800. Ker je preko 5000 Kočevarjev začasno odsotnih (kot krošnjariji in v Ameriki), se njihovo število lahko ocenjuje na 24.000. Mesto Kočevje ima trenutno (od začetka premogovništva) približno 1.500 prebivalcev.

Die Deutsche Sprachinsel Gottschiee

nach der Volkszählung 1890

Rechtswert

- Sprachgrenze
- Landesgrenze
- zwischen Krain u. irnadien
- Eisenbahnstrecke
- In den unterstrichenen Orten befindet sich eine Deutsche Schule.

1 : 300.000

Gezeichnet von A. Hauffen.

Viri in raziskave o zgodovini, književnosti in jeziku Avstrije ter njenih kronovin^[242]

V srednjevisokonemški literarni zgodovini so občutno v ospredju tiste nemške dežele, ki so se tekom časa združile v današnjo Avstrijo. Tu je viteška lirika dobila poljudne osnove, učili so se petja in pripovedovanja Waltherja von der Vogelweideja; epske junaške pesmi so tod dobile klasično zgradbo in nastala je Pesem o Nibelungih (nem. Das Nibelungenlied).

V 14. in na začetku 15. stoletja je tudi [ljubezenska lirika] *Minnesang* tod našla svoje zadnje predstavnike, cvetela je didaktika, izstopalo je zgodovinopisje, zvenela je ljudska pesem, nastale so prve univerze in bogato razvejano ljudsko gledališče ter se razvili začetki novovisokonemškega knjižnega jezika.

Šele od sredine 15. stoletja se je dotedanje literarno zgodovinopisje začelo polagoma umikati. To se le deloma sklada z dejanskimi razmerami; saj dovršen del krivde nosita izključno nestanovitnost in pomanjkljivost raziskovanja, ki je literarnim tokovom in izstopajočim pesniškim osebnostim drugih dežel posvečalo več skrbi kot tistim na jugu in jugovzhodu.

Posebna naloga *Avstrijskih virov in raziskav* naj bo zapolniti te vrzeli in nadoknaditi zamujeno. Vsebovale naj bi razprave in izdaje, biografije posameznih osebnosti in strnjene predstavitev krajših ali daljših časovnih razdobj. Ponatisi brez tozadevnih znanstvenih raziskav se dopuščajo zgolj pri posebno dragocenih knjižnih delih.

Seveda sta v ospredju tega prizadevanja literarnozgodovinska in jezikovna plat, kljub temu pa ne sme biti zaprt za objavo in obravnavo tudi pravih zgodovinskih virov (listin, pisem, spisov, dnevniških zapiskov ipd.). Toda tovrstni viri naj vendarle izhajajo iz avstrijskih arhivskih fondov ali pa naj vsaj obravnavajo pretežno avstrijske razmere. Toliko bolj so dobrodošli viri, ki hkrati obravnavajo zgodovinsko in literarnozgodovinsko področje.

Vse objave naj se črpajo iz prvotnih virov in nakazujejo napredek v našem poznavanju obravnavanih tem; oblika posredovanja znanstvenih raziskav pa mora biti takšna, da lahko vzbudi zanimanje in razumevanje tudi pri širšem krogu bralcev.

Avstrijski viri in raziskave izhajajo v različnem obsegu in v nevezanem zaporedju, vendar naj bi letno izšlo ne manj kot 15 in ne več kot 60 pol. Zagotovljen je ustrezen avtorski honorar. Rokopise lahko pošljete izdajatelju ali upravnemu odboru Leonove družbe. Založba bo poskrbela za dobro opremljenost publikacij. Izračun cene je kar se da ugoden. Člani Leonove družbe ob nakupu vseh številc dobijo popust. Vendar je ta popust mogoče uveljaviti le v pisarni Leonove družbe (Dunaj, I. Annagasse 9).

Najprej bodo izšli: *Viri in raziskave I*: »Izdaja staronemških pasionskih iger s Tirolske« J. E. Wackernella (večji del je že natisnjen). *II*: »Pisma nadvojvodinje Magdalene Firenske bratu nadvojvodi Leopoldu« J. Hirna.

[242] V izv. Quellen und Forschungen zur Geschichte, Literatur und Sprache Österreichs und seiner Kronländer. Op. ur.

Viri in literatura uporabljeni v opombah urednice:

- Bogataj**, Janez. 2017. *Koline*. Ljubljana: Rokus Klett.
- Demmerle**, Eva. 2013. *Habsburžani*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Drobesch**, Werner. 1992. Deutscher Schulverein: Njegova ideologija, notranja struktura in delovanje s posebnim ozirom na Slovenijo. *Zgodovinski časopis* 46 (2): 187–198.
- Društvo za raziskovanje jam Ljubljana**. 2022. Ledena jama v Fridrihštanjanskem gozdu Dostopano 17. 4. 2024, <https://www.katasterjam.si/Caves/Details/142>.
- Florjančič**, Alojzij Pavel in Marija Stanonik. 2004. *Kočevarska folklor: v šegah, navadah, pravljicah, povedkah, legendah in drugih folklornih izročilih = Gottscheer Volkstum: in Sitte, Brauch, Märchen, Sagen, Legenden und anderen volkstümlichen Überlieferungen*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Goethe**, Johann Wolfgang, 2005. *Faust: celotna izdaja*. Ljubljana: Sanje.
- Grimm**, Jakob in Wilhelm Grimm. *Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm, digitalisierte Fassung im Wörterbuchnetz des Trier Center for Digital Humanities*. Dostopano 16. 8. 2024, <https://www.woerterbuchnetz.de/DWB>.
- Jacobs**, Eduard. 1879. *Der Brocken in Geschichte und Sage*. Halle: Pfeffer.
- Knific**, Bojan. 2008. »Ko v nošo se odenem...«: vprašanja pripadnostnega kostumiranja s posebnim pogledom na kostumiranje narodno-zabavnih ansamblov. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo.
- Knific**, Bojan. 2020. *Obutvena dediščina na Slovenskem: o škornjih, čevljih, coklah, opankah, copatah in drugih obuvalih*. Tržič, Ljubljana: Tržiški muzej, Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti.
- Kordiš**, Ivan. 2021. *Kotschew - Gottschee - Kočevje: 550 let mestnih pravic*. Kočevje: Pokrajinski muzej.
- Kundegraber**, Maria. 1964. Das Schicksal der Gottscheer Volksliedsammlung (1906–1912). *Sonderdruck aus dem Jahrbuch des Österreichischen Volksliedwerkes* 13: 143–148.
- Kundegraber**, Maria. 1991. *Razvoj kočevske noše: razstava v Likovnem salonu Kočevje in Slovenskem šolskem muzeju v Ljubljani, Kočevje in Ljubljana, februar–marec 1991 = Die Entwicklung der Gottscheer Tracht: Sonderausstellung in der Kunstgalerie Kočevje und im Slowenischen Schulmuseum in Ljubljana, Kočevje und Ljubljana, Februar–März 1991*. Kočevje: Muzej.
- Lessing**, Gotthold Ephraim. 1981. *Modri Natan: dramska pesnitev v petih dejanjih*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Marolt**, France. 1939. Slovenske prvine v kočevski ljudski pesmi. V: Janko Mačkovšek (ur.), *Kočevski zbornik: Razprave o Kočevski in njenih ljudeh*. Ljubljana: Vodstvo Družbe sv. Cirila in Metoda, 175–320.
- Moric**, Anja. 2015. Nesnovna kulturna dediščina kočevskih Nemcev: včeraj in danes, med staro in novimi domovinami. V: Rok Andres idr. (ur.), *Slovanski jeziki na stičišču kultur: konferenčni e-zbornik*. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije, Študentska sekcija, 103–116.
- Otrin**, Blaž in Marija Čipić Rehar. 2015. *Jegličev dnevnik: znanstvenokritična izdaja*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.
- Rüther**, Hanno. 2007. *Der Mythos von den Minnesängern: die Entstehung der Moringer-, Tannhäuser- und Bremberger Ballade*. Köln, Weimar, Wien: Böhlau Verlag.
- Schiller**, Friedrich. b. n. l. *Razbojniki*. Dostopano 10. 2. 2024, <https://www.slogi.si/wpcontent/uploads/2021/01/RAZBOJNIKI.pdf> str. 13.
- Schiller**, Friedrich. 1848. *Divica Orleanska*. Ljubljana: Jožef Blaznik.

- Seražin**, Helena. 2014. Kočevski grad v listinah arhiva knezov Auersperg. *Acta historiae artis Slovenica* 19 (2): 7–44.
- Serše**, Aleksandra. 2007. Šola za lesno stroko Kočevje. *Arhivi* 30 (1): 111–120.
- Shakespeare**, William. 1964. *Kralj Lear*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Simonič**, Ivan. 1939. Zgodovina kočevskega ozemlja. V: Janko Mačkovšek (ur.), *Kočevski zbornik: razprave o Kočevski in njenih ljudeh*. Ljubljana: Družba sv. Cirila in Metoda, 45–130.
- Simonič**, Ivan. 1971. Zgodovina mesta Kočevja in Kočevske. V: Herman Kotar, M. Andeselič in M. Briški (ur.), *500 let mesta Kočevje*. Kočevje: Skupščina občine Kočevje, 5–51.
- Stanonik**, Marija. 2004. Kočevarska slovstvena folklor: primerjava in slovenske vzporednice. V: Alojzij Pavel Florjančič in Marija Stanonik (ur.), *Kočevarska folklor: v šegah, navadah, pravljicah, povedkah, legendah in drugih folklornih izročilih = Gottscheer Volkstum: in Sitte, Brauch, Märchen, Sagen, Legenden und anderen volkstümlichen Überlieferungen*. Ljubljana: Založba ZRC, 229–280.
- Šrimpf**, Katarina. 2013. Anekdote o Lamberžanih in vpliv ljudskega izročila na Butalce Frana Milčinskega. *Studia mythologica Slavica* 16: 233–246.
- Šuštar**, Branko. 2018. Podružnična šola in njene prednice pred 1958. *Šolska kronika* 27 (3): 7–21.
- Trošt**, Frančišek. 1890. Ekskurendna (izgredna) šola. *Učiteljski tovariš* 30 (19): 83–84.
- Tschinkel**, Walter. 1973. *Wörterbuch der Gottscheer Mundart. Band 1*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Vinkler**, Jonatan. 2009. »Criste, zaterri Turke inu papežnike!«. *Stati inu obstati* 9/10: 136–166.
- Žabota**, Barbara. 2018. Janž Khisl iz »Mrzlega studenca«. V: Veronika Pflaum in Marjana Žibert (ur.), *Grad Khislstein in zgodbe rodbine Khisl*. Kranj: Gorenjski muzej, 14–35.

Dr. Adolf Hauffen, Praga

O narodopisju Kočevarjev^[243]

Upanje, ki sem ga izrazil ob izidu moje knjige *Nemški jezikovni otok na Kočevskem* (Gradec, 1895), se je dejansko izpolnilo. Iz vseh delov jezikovnega otoka so mi posredovali pesmi, pripovedke, šaljive zgodbe in opise navad, na katere domačini sicer ne bi bili posebej pozorni in bi sčasoma verjetno zdrsnili v pozabo. Dodatno gradivo nameravam natančneje ovrednotiti pozneje, tokrat navajam le majhen izbor: **pesmi iz t. i. Hinterlanda**, območja, ki je v moji zbirki prišlo tako ali tako bolj malo do izraza. Naslednje, do zdaj neznane pesmi, sem prejel od učitelja Wilhelma **Tschinkla** iz [Kočevske] Reke (št. 1–5) in Benna **Seemanna** iz [Kočevske] Reke (št. 68).

Narečje Hinterlanda se v nekaterih spodaj navedenih značilnostih razlikuje od narečja iz Unterlanda, ki sem mu sicer sledil v svoji zbirki. Navajam:

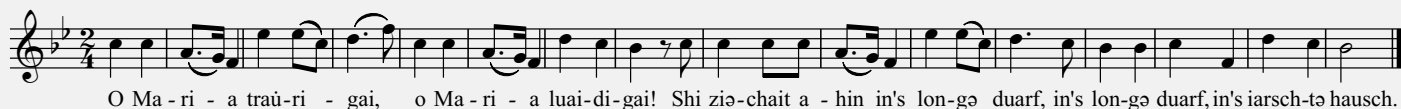
(Hinterland)		(<i>Unterland</i>)		(srednjevisokonemško)
ia	namesto	<i>ea</i>	za	ê in oe
ua	namesto	<i>oa</i>	za	ô in o pred r
uai	namesto	<i>oi</i>	za	ei
en	namesto	<i>in</i>	za	in
ûn	namesto	<i>ôn</i>	za	on

Pričel bom z dvema **legendama**. Izmed ljudskih pesmi kočevskega jezikovnega otoka so najbolj nenavadne prav legende. V ganljivo otroškem pojmovanju podajajo preprosto, nabožno vsebino. Večinoma jih lahko, tako kot naslednje, označimo kot žanrske slike. Št. 1 in 2 ne kažeta nikakršne tesnejše sorodnosti s številnimi nemškimi legendami o Jezusu ali Mariji, temveč sta povsem samostojni.

[243] Adolf Hauffen je leta 1896, eno leto po izidu knjige *Nemški jezikovni otok na Kočevskem. Zgodovina in narečje, življenjske razmere, šege in navade, pripovedke, pravljice in pesmi*, v *Zeitschrift für österreichische Volkskunde. Organ des Vereins für österreichische Volkskunde in Wien. I. Jahrgang 1895. Mit 31 Textabbildungen und einer Karte*. Dunaj in Praga: F. Tempsky, str. 326–338, objavil dopolnitve h knjigi. Op. ur.

1. O Marija¹

O Maria

1. O Marija, žalostna, o Marija, trpeča!	<i>O Maria traùrigai, o Maria luaidigai!</i>	O Maria, du traurige, o Maria, du leidende!
Gre tja v dolgo vas,	<i>Shi ziaçhait ahin in's longə duarf,</i>	Sie ziehet dahin in's lange Dorf,
v dolgo vas, v prvo hišo.	<i>In's longə duarf, in's iarschtə hausch.</i>	in's lange Dorf, ins erste Haus.
2. O Marija itn.	<i>O Maria traùrigai, o Maria luaidigai!</i>	O Maria u.s.w.
: Tam prosi za prenočišče. :	: <i>Shi pàtait dòrt ùm hêrpargə. :</i>	: Sie bittet dort um Herberge. :
3. O Marija itn.	<i>O Maria u.s.w.</i>	O Maria u.s.w.
»V naši hiši prostorčka več ni,	<i>»In inshər haùshə ischt kuain plazle miar,</i>	»In unserm Hause ist kein Plätzchen mehr,
danes so pri nas duhovniki.«	<i>Biər húbəns haint diə pforlaitə.«</i>	wir haben heut' die Pfarrersleute.«
4. O Marija itn.	<i>O Maria u.s.w.</i>	O Maria u.s.w.
Gre v drugo hišo,	<i>Shi ziaçhait in dos zbuaitə haùsch,</i>	Sie ziehet ins zweite Haus,
tam prosi za prenočišče.	<i>Shi pàtait dòrt ùm hêrpargə.</i>	sie bittet dort um Herberge.
5. O Marija itn.	<i>O Maria ...</i>	O Maria ...
»V naši hiši prostorčka več ni,	<i>»In inshər haùshə ischt kuain plazle miar,</i>	»In unserm Hause ist kein Plätzchen mehr,
danes so pri nas svatje.«	<i>Biər húbəns haint diə huachzaitlaitə.«</i>	wir haben heut' die Hochzeitsleute.«
6. O Marija itn.	<i>O Maria ...</i>	O Maria ...
Gre naprej v tretjo hišo,	<i>Shi ziaçhait bìdər (wieder) in's dritə haùsch,</i>	Sie ziehet wieder ins dritte Haus,
spet prosi za prenočišče.	<i>Shi pàtait bìdər ùm hêrpargə.</i>	sie bittet wieder um Herberge.
7. O Marija itn.	<i>O Maria ...</i>	O Maria ...
»V naši hiši prostorčka več ni,	<i>»In inshər haùshə ischt kuain plazle miar,</i>	»In unserm Hause ist kein Plätzchen mehr,
danes so pri nas romarji.«	<i>Biər húbəns haint diə bolwuərtslaitə (Wallfahrtsleute).«</i>	wir haben heut' die Wallfahrtsleute.«
8. O Marija itn.	<i>O Maria ...</i>	O Maria ...
Gre naprej v temen gozd,	<i>Shi ziaçhait ahin in den winschaftərn baut (finstern Wald),</i>	Sie ziehet fort in den finstern Wald,
usede se na siv kamen.	<i>Shi shezait shi nìdər af a grúbən schtuain (grauen Stein).</i>	sie setzt sich nieder auf den grauen Stein.
9. O Marija itn.	<i>O Maria ...</i>	O Maria ...
»Lisička ima v gozdu svoj brlog,	<i>»Dos wikschle (Füchlein) in baudə hot shain hêləle (Höhle),</i>	»Das Füchlein im Wald hat seine Höhle,
jaz in moj otrok nimava domovnice.«	<i>Ich ùnt main kint húbən kuain huaimòtle (Heimat).«</i>	ich und mein Kind haben kein Heimatchen.«
10. O Marija itn.	<i>O Maria ...</i>	O Maria ...
»Pticek v zraku ima svojo vejico še,	<i>»Dos wégəle (Vöglein) in liftən hot shain aschtle nòch,</i>	»Das Vöglein im Lüftchen hat sein Ästchen noch,
jaz in moj otrok nimava domovnice!«	<i>Ich ùnt main kint húbən kuain huaimòtle!«</i>	ich und mein Kind haben kein Heimatchen!«

Deveta in deseta kitica se nanašata na znan Jezusov rek iz Matejevega evangelija 8,20.

1 Od posebnih znakov uporabljam le ə za samoglasnik, pri čemer gre za mirovanje jezika, ó za med ö in o ležeči glas ter ú za med ü in u ležeči glas. — S sh zapisujem zvoneči sch (ž), s c pa neaspiriran goltni zapornik v nasprotju z zlitnikom k (kh). Dolge samoglasnike označujem z ^.

2. O gospodu Jezusu Vom Herrn Jesus

1. V vsem mestu, tam ni nobene luči, v kovačevi hiši, tam ena luč gori.	<i>In dar gonzən shtot, du prenət kuain liəcht, Pai shmîdəsch haüşə, du prenət a liəcht.</i>	In der ganzen Stadt, da brennt kein Licht, bei des Schmiedes Hause, da brennt ein Licht.
2. Ah, tam za Jezusa žeblje kujejo. Z nebes pride glasek droban:	<i>Lai, bu shai Jêshisch diə nâglə shmîdənt. Es kimət won himlə a shtimlain kluain:</i>	Ach, wo sie Jesu die Nägel schmieden. Es kommt vom Himmel ein Stimmlein klein:
3. »Ne kujte, ne kujte žebļjev tako dolgih, gospod Jezus je še premlad za to!«	<i>»Et shmîdət, et shmîdət die nâglə shô lonk, Hiar Jêshisch ischt noch jûnk dərzûə!«</i>	»Schmiedet nicht, schmiedet nicht die Nägel so lang, Herr Jesus ist noch zu jung dazu!«
4. V vsem mestu, tam ni nobene luči, v tesarjevi hiši, tam ena luč gori.	<i>In dar gonzən shtot, du prenət kuain liəcht, Pai zimrarsch (Zimmermanns) haüşə, du prenət a liəcht.</i>	In der ganzen Stadt, da brennt kein Licht, bei des Zimmermanns Hause, da brennt ein Licht.
5. Ah, tam za Jezusa križ delajo. Z nebes pride glasek droban:	<i>Lai, bu shai Jêshisch dos kraizə mochənt. Es kimət won himlə a shtimlain kluain:</i>	Ach, wo sie Jesu das Kreuz machen. Es kommt vom Himmel ein Stimmlein klein:
6. »Ne delajte, ne delajte križa tako velikega, gospod Jezus je še premlad za to!«	<i>»Et mochət, et mochət dos kraizle shô gruas (groß), Hiar Jêshisch ischt nôch jûnk dərzûə!«</i>	»Macht nicht, macht nicht das Kreuz so groß, Herr Jesus ist noch zu jung dazu!«
7. V vsem mestu, tam ni nobene luči, v Kranjčevi hiši, tam ena luč gori.	<i>In dar gonzən shtot, du prenət kuain liəcht, Pai Krainarsch² hausha, du prenət a liəcht.</i>	In der ganzen Stadt, da brennt kein Licht, bei des Krainers Hause, da brennt ein Licht.
8. Ah, tam za Jezusa krono pletejo. Z nebes pride glasek droban:	<i>Lai, bu shai Jêshisch də kruanə wlachətənt (die Krone flechten). Es kimət won himlə a shtimlain kluain:</i>	Ach, wo sie Jesu die Krone flechten. Es kommt vom Himmel ein Stimmlein klein:
9. »Ne pletite, ne pletite krono tako velike, gospod Jezus je še premlad za to!«	<i>»Et wlachətə, et wlachətə də kruanə shô gruas, Hiar Jêshisch ischt nôch jûnk dərzûə!«</i>	»Flechtet nicht, flechtet nicht die Krone so groß, Herr Jesus ist noch zu jung dazu!«

2 Lastno ime: v hiši nekega Kranjca. To je moral biti nepriljubljen, morda brezbožen sosed, ki so mu pripisali spletnje trnove krono za Jezusa.

3. Deset božjih zapovedi

Die zehn Gebote Gottes

Vsemogočni gospod, ti večni dobri Bog,	<i>Olmechtigər hiar, dū iabigər giätigər göt,</i>	Allmächtiger Herr, du ewiger gütiger Gott,
kako pogosto smo prekršili prvo zapoved!	<i>Biə öft hūbn biər wrträtən dos earschtə gəpöt!</i>	wie oft haben wir übertreten das erste Gebot!
Gospod, svoje grehe obžalujem, Gospod, odpusti mi jih!	<i>Hiar, maində shintən tent mir luait, hiar, wrzaichət shə miər!</i>	Herr, meine Sünden tun mir Leid, Herr, verzeih't sie mir!
Vse dni in vse ure sem svojo ubogo dušo prikrajševal nebeških radosti.	<i>Olə tūg' unt olə schtünt ischt main uərmai shialə wondər wraidə gəkamt.</i>	Alle Tage und alle Stunden ^[244] ist meine arme Seele um die Freuden gekommen, d.h. jederzeit habe ich (durch Sünden) meine Seele um die himmlischen Freuden gebracht.

Pesem ima deset kitic. Besedilo je zmeraj isto, le da se namesto **prve** v naslednjih kiticah uporablja **druga ... deseta zapoved**.

Nemške ljudske pesmi o desetih božjih zapovedih so obstajale že v 15. in 16. stoletju (prim. Erk-Böhme, *Liederhort*, št. 2006). So pa navajale vsebino vseh desetih zapovedi. Možno je, da je bilo v kočevski pesmi nekoč enako in da je pesem šele sčasoma postala tako monotona.

Sledi nekaj pesmi s posvetno vsebino.

4. Lepa Mica

Die schöne Mieke

[244] V izv. alle Tage = vse dni. Gre za napako pri prevodu. Op. prev.

1. »O, ti lepa Mica, letos se ne poroči! Čez leto vzami šuštarja.« »Ne maram šuštarja. Mi bodo prav'li šuštar'ca, povrh pa še, da flike perem.« »O, ti lepa Mica, letos se ne poroči!«	»O <i>dú schianai Mizo,</i> <i>haiər mon di's³ et!</i> <i>Afs juər, du nimscht a schüəschtar.</i> <i>»A schüəschtar mug i's et,</i> <i>Shai shúgnt mir otai schüəschtarin,</i> <i>dəzúə noch wklaischbascharin.</i> <i>»O <i>dú schianai Mizo,</i></i> <i>haiər mon di's et!«</i>	»O, du schöne Mieze, heuer heirat' nicht! Aufs Jahr, da nimm 'nen Schuster.« »'nen Schuster mag ich nicht. Sie sagen mir dann Schusterin, dazu noch Fleckl-Wäscherin.« »O, du schöne Mieze, heuer heirat' nicht!«
2. »O, ti lepa Mica, letos se ne poroči! Čez leto vzemi krojača.« »Ne maram krojača. Mi bodo prav'li krojačica, povrh pa še, da pobiram flike.« »O, ti ...	»O, <i>dú schianai Mizo,</i> <i>haiər mon di's et!</i> <i>Afs juər, du nimscht a shnaidar (Schneider).«</i> <i>»A shnaidar mug i's et,</i> <i>Shai shúgənt miər otai shnaidarin,</i> <i>Dəzúə nòch wklaisch-klaübarin (Fleckl-Klauberin).«</i> <i>»O, <i>dú</i> ...</i>	»O, du schöne Mieze, heuer heirat' nicht! Aufs Jahr, da nimm 'nen Schneider.« »'nen Schneider mag ich nicht. Sie sagen mir dann Schneiderin, dazu noch Fleckl-Klauberin.« »O, du ...
3. »O, ti lepa Mica, letos se ne poroči! Čez leto vzemi mlinarja.« »Ne maram mlinarja. Mi bodo prav'li mlinar'ca, povrh pa še, da zemlje žrem.« »O, ti ...	»O, <i>dú schianai Mizo,</i> <i>haiər mon di's et!</i> <i>Afs juər, du nimscht a milar (Müller).«</i> <i>»A milar mug i's et.</i> <i>Shai shúgənt miər otai milarin,</i> <i>Dəzúə də priətlaisch-wrassarin (Brötchenfresserin).«</i> <i>»O, <i>dú</i> ...</i>	»O, du schöne Mieze, heuer heirat' nicht! Aufs Jahr, da nimm 'nen Müller.« »'nen Müller mag ich nicht. Sie sagen mir dann Müllerin, dazu noch Brötchenfresserin.« »O, du ...
4. Pisarka – da tinto ližem.	<i>schraibarin - tintənlakarın</i>	Tintenleckerin
5. Kmetica – da knedle žrem.	<i>paiərin – knelaisch-wrassarın</i>	Bäuerin-Knödelfresserin
6. Mizarka – da pobiram polena.	<i>tischlarin - schuaitənklaübarın</i>	Tischlerin – Scheite-Klauberin
7. »O, ti lepa Mica, letos se ne poroči! Čez leto vzemi furmana.« »Furmana rada imam. On bič vzame v roko in fura po vsej deželi.« »O, ti lepa Mica, letos se ne poroči.«	»O, <i>dú schianai Mizo,</i> <i>haiər mon di's et!</i> <i>Afs juər, du nimscht a wuərmon.«</i> <i>»A wuərmon mug i's bəl.</i> <i>Ar nimət da paitschə in də hont,</i> <i>Unt wuərət aus dos gonzə lont.«</i> <i>»O, <i>dú schianai Mizo</i></i> <i>Haiər mon di's et.«</i>	»O, du schöne Mieze, heuer heirat' nicht! Aufs Jahr, da nimmst 'nen Fuhrmann.« »'nen Fuhrmann mag ich wohl. Er nimmt die Peitsche in die Hand und fährt aus das ganze Land.« »O, du schöne Mize, heuer heirat' nicht.«

Gre za pesem o norčevanju iz posameznih obrti in drugih stanov, podobno kot ga v povezavi s snubitvijo ali izbiro ženina zelo pogosto najdemo v nemškem ljudskem pesništvu. Največkrat so pesmi oblikovane tako, da dekle premišljuje o različnih stanovih in pri vsakem opazi nevšečnost, bodisi da gre za dolžnosti žene, npr. čevljarjeve žene morajo rezati usnje, žene upravnikov morajo izpirati maslo (prim. Erk-Böhme's *Liederhort*, št. 841; Meier, *Schwäbische Volkslieder*, str. 153; Hoffmann, *Schlesische*

Volkslieder, št. 185; Hruschka in Toischer, nemško češke ljudske pesmi, str. 205), bodisi da gre za sitnosti v zvezi z ženinom, npr. čevljarji imajo črne roke, lovci ustrelijo preveč živali (Erk, št. 842). Nazadnje se odloči bodisi ostati sama ali ne glede na stan **vzeti tistega**, ki ji je všeč. V ostalih pesmih iz te skupine predstavniki različnih poklicev sami snubijo dekline, toda ona jih s posmehom zavrne. Na koncu dekline vzame berača (prim. Erk, št. 848; Meier, str. 148; Mündel, *Elsässische Volkslieder*, št. 20). Razširjene pa so tudi pesmi z vsebino, kot je zgornja, da dekline noče tega ali onega, saj bi potem dobilo sramotilni vzdevek. Tako v Erk, št. 843 in 847 ter Hruschka, str. 204, št. 186. Te se v besedi popolnoma razlikujejo od kočevarske pesmi. Ena kitica te pesmi je sicer tradicionalna. Iz neke nedvomno daljše starejše pesmi iz leta 1544 se je ohranila le ena kitica (prim. Erk, št. 844). Dekline noče vzeti pisarja, kajti potem

bi mi rekli gospa pisarka
in ona, ki s črnim packa.

Ker se kočevarska pesem vsebinsko razlikuje od sorodnih ljudskih pesmi, ki so v Nemčiji razširjene danes, in ker je v celoti napisana v narečju, je na jezikovnem otoku bržkone znana že dolgo, morda od 16. stoletja.

5. Lepa Urša

Die schöne Ursule

1. Oj, Urša, Urša, ti lepa, mlada, ti lepa, mlada Uršica!	<i>Oi Urschə, Urschə, dü schianai, jungai, dü schianai, jungai Urschiza!</i>	Oi Urschi, Urschi, du schöne, junge, du schöne, junge Ursula!
Pripravlja snežnobelo perilo, pripravlja snežnobelo perilo.	<i>Shi richtait uən shniabaiβai baschə, Shi richtait uən shniabaiβai basch.</i>	Sie richtet an schneeweiße Wäsche, sie richtet an schneeweiße Wäsch'.
2. Oj, Urša ...	<i>Oi Urschə ...</i>	Oi Urschi ...
Prat je šla h globokemu vodnjaku, prat je šla h globokemu vodnjaku.	<i>Shi ischt gian baschən (gegangen waschen) zan tiəfən prünən (Brunnen), Shi ischt gian baschən zan tiəfən prün.</i>	Sie ist waschen gegangen zum tiefen Brunnen, sie ist waschen gegangen zum tiefen Brunn.
3. Oj, Urša ...	<i>Oi Urschə ...</i>	Oi Urschi ...
Rodila je mladega sina, rodila je mladega sina.	<i>Shi hot gəpuarən (geboren) a jüngən shūnə (Sohn), Shi hot gəpuarən a jüngən shūn.</i>	Sie hat geboren einen jungen Sohn, sie hat geboren einen jungen Sohn.
4. Oj, Urša ...	<i>Oi Urschə ...</i>	Oi Urschi ...
Vrgla ga je v globok vodnjak, vrgla ga je v globok vodnjak.	<i>Shi hot in uhingəpōlən (hinabgeworfen) in an tiəfən prünən, Shi hot in uhingəpōlən in an tiəfən prün.</i>	Sie hat ihn hinabgeworfen in den tiefen Brunnen, sie hat ihn hinabgeworfen in den tiefen Brunn.

5. Oj, Urša ...	<i>Oi Urschə ...</i>	Oi Urschi ...
Šla se je spovedat k duhovniku mlademu,	<i>Shi ist shi gian paichtigən</i> (beichten) <i>zan priəschtar jüngən,</i>	Sie ist beichten gegangen zum jungen Prister,
šla se je spovedat k duhovniku mlademu.	<i>Shi ischt shi gian paichtigən zan priəschtar jüng'.</i>	sie ist beichten gegangen zum jungen Prister,
6. Oj, Urša ...	<i>Oi Urschə ...</i>	Oi Urschi ...
Lepo spove se grehov vseh,	<i>Shi paichtigait schian ír də shintən olə</i> (all' ihre Sünden),	Sie beichtet schön da alle ihre Sünden,
lepo spove se grehov vseh.	<i>Shi paichtigait schian ír də shintən ol.</i>	sie beichtet schön da alle ihre Sünden.
7. Oj, Urša ...	<i>Oi Urschə ...</i>	Oi Urschi ...
Gre tja k rablju mlademu,	<i>Shi gianait</i> (geht) <i>hin zən henkarsch</i> (Henker) <i>jüngən,</i>	Sie geht hin zum jungen Henker,
gre tja k rablju mlademu.	<i>Shi gianait hin zən henkarsch jüng'.</i>	sie geht hin zum jungen Henker.
8. Oj, Urša ...	<i>Oi Urschə ...</i>	Oi Urschi ...
Odsekal ji je snežnobeli vrat,	<i>Ar hokait iar uhar shniabaisən haushə</i> (Er hackt ihr herab den schneeweißen Hals),	Er hackt ihr herab den schneeweißen Hals,
odsekal ji je snežnobeli vrat.	<i>Ar hokait iar uhar shniabaisən hausch.</i>	er hackt ihr herab den schneeweißen Hals.
9. Vzletela je bela golobica,	<i>'s ischt aufgəwlôchən a baiβai tauba</i>	Es ist aufgefliegen eine weiße Taube,
vzletela je bela golobica.	<i>'s ischt aufgəwlôchən a baiβai taüb</i> (Es ist aufgefliegen eine weiße Taube).	es ist aufgefliegen eine weiße Taub.
Oj, Urša, Urša, ti lepa, mlada,	<i>Oi Urschə, Urschə, dū schianai, jüngai,</i>	Oi Urschi, Urschi, du schöne, junge,
ti lepa, mlada Uršica.	<i>Dū schianai, jüngai Urschiza.</i>	du schöne, junge Ursula.

Na Kočevskem so znane še druge pesmi o detomorilkah. V svoji zbirki denimo omenjam pesem št. 79, po vsej Nemčiji razširjeno balado o trikratni detomorilki, ki jo je z lastne svatbe odnesel hudič (prim. vzporednice v moji knjigi na str. 365 in v Erk Böhme, *Liederhort*, št. 212 a–f.); nadalje št. 80 v moji zbirki: povsem svojstveno pesem z nabožnim končnim obratom. Tudi zgornja pesem vsebuje nabožne elemente. Detomorilka obžaluje svoje dejanje, se spove in se sama izroči rablju. Da ji je odpuščeno, nakaže bela golobica, ki po njeni smrti poleti v nebo in simbolizira grehov očiščeno dušo, kar se v kočevarskih pesmih pogosto pojavlja (str. 94). Na splošno lahko s pesmijo št. 5 primerjamo nemško balado (pri Erk, št. 56 b), kjer je skesana detomorilka tudi usmrčena, s čimer reši svojo dušo.

Zgornja pesem ima neobičajno kitično zgradbo: dva verza sta povsem enaka, s to razliko, da se prvi konča padajoče, drugi, ki je za zlog krajši, pa naraščajoče. Da sledi melodiji, mora biti v zadnji besedi drugega verza izpuščen zadnji zlog, kjer je zadnja beseda enozložna, pa je v prvem verzu treba dodati neorganski *e*, npr. *shúnə*.⁴)

4 Kočevar vedno reče *shun* (sin), *moar* (zamorec), *hear* (gospod) in le če to zahteva melodija, kdaj pa kdaj doda neorganski *e* (prim. v moji knjigi na str. 103). Tovrstne oblike torej ne dokazujejo srednjemškega izvora, kot v nadrobni in poučni oceni moje knjige sicer meni **J. W. Nagl** (*Euphorion* 2, 645). Da je treba v kočevarskem narečju v večji meri upoštevati srednjemške elemente, zdaj menim tudi sam, četudi se ne strinjam z vsemi **Naglovimi** izpeljavami.

6. Ko rad bi k svoji ljubi šel Wenn ich zu meiner Liebe will geh'n

1. Ko rad bi k svoji ljubi šel, vrata škripajo vso noč. Naj pride veter, raztrga te, da k svoji ljubi lahko grem!	<i>Ben i zə main dar liəbən bil gianən, Shó cərcəzət's catrle dai gonzə nocht. Shó kem dar bent, zerzar 'ar di, As i zə main dar liəbən kon gian!</i>	Wenn ich zu meiner Lieben will geh'n, so knarrt das Gatter die ganze Nacht. So komme der Wind, zerreiss' er dich, dass ich zu meiner Lieben kann geh'n!
2. Ko rad bi k svoji ljubi šel, psiček laja vso noč. Naj pride volk, raztrga te, da k svoji ljubi lahko grem!	<i>Ben i zə main dar liəbən bil gianən, Shó kuəlat's hentle (bellt das Hündchen) dai gonzə nocht. Shó kem dar bölf (Wolf), zerzar' ar di, As i zə main dar liəbən kon gian!</i>	Wenn ich zu meiner Lieben will geh'n, so bellt das Hündchen die ganze Nacht. So komme der Wolf, zerreiss' er dich, dass ich zu meiner Lieben kann geh'n!
3. Ko rad bi k svoji ljubi šel, petelinček kikirika vso noč. Naj pride kragulj in te požre, da k svoji ljubi lahko grem!	<i>Ben i zə main dar liəbən bil gianən, Shó krānət's hāndle (kräht das Hähnchen) dai gonzə nocht. Shó kem dar hācht (Habicht) unt wräss' ar di (fress' er dich), As i zə main dar liəbən kon gian!</i>	Wenn ich zu meiner Lieben will geh'n, so kräht das Hähnchen die ganze Nacht. So komme das Habicht und fress' er dich, dass ich zu meiner Lieben kann geh'n!
4. Ko rad bi k svoji ljubi šel, otrok kriči vso noč. Naj pride smrt, te zaduši, da k svoji ljubi lahko grem!	<i>Ben i zə main dar liəbən bil gianən, Shó schraiəts kent (schreit das Kind) dai gonzə nocht. Shó kem dar toat (Tod), dərdrük ar di (erdrück er dich), As i zə main dar liəbən kon gian!</i>	Wenn ich zu meiner Lieben will geh'n, so schreit das Kind die ganze Nacht. So komme der Tod, erdrück er dich, dass ich zu meiner Lieben kann geh'n!

Gre za pesem, ki jo danes pogosto prepevajo v [Kočevski] Reki, Borovcu in Brigi^[245] in jo zaradi njenega drznega, v zadnji kitici tudi brezčutnega tona težko umestimo v kočevarsko zakladnico pesmi. Vendar odsotnost rime in povsem narečna ubeseditev govora v prid temu, da je pesem nastala na jezikovnem otoku, verjetno v novejšem času.

7. O novem mlinu Von der neuen Mühle

1 Kako zgodaj vstane lepa deklica. Opravi se zelo lepo, gre tja k vodnjačku hlademu po škaf hladne vode.	<i>Biə wriə ischt aif schians diərndle. Es lēgət shi guər schianes uən, Es lāfət ahin zan prenlain kiəl, Um a schafle kialəs boßər.</i>	Wie früh ist auf das schöne Mädchen. Es legt sich gar schön an, es läuft dahin zum Brunnlein kühl um ein Schaff kühlen Wassers.
5 In sreča jo mlad gospod: »Dobro jutro, dobro jutro, lepa deklica!«	<i>Unt ír pəgēgnət a jungər hiar: »Güət muarn, güət muarn, schians diərndle!«</i>	Und ihr begegnet ein junger Herr: »Guten Morgen, guten Morgen, schönes Mädchen!«
»Lepa hvala, lepa hvala, ti mladi gospod!«	<i>»Schian donk, schian donk, dü jungər hiar!«</i>	»Schönen Dank, schönen Dank, du junger Herr!«
»Utrgaj mi vrtnico!«	<i>»Prich miər har a ruashənrüətə!«</i>	»Brich mir ab eine Rosenruthe!«
»Ne bom ti utrgala vrtnice,	<i>»I prich et har a ruashənrüətə,</i>	»Ich brech' dir nicht ab eine Rosenruthe,

[245] V izv. Rieg, Morobitz in Tiefenbach. Op. ur.

10	možje so zapeljivi, goljufivi.«	<i>Dið hiarn hent wærwīararisch, pætriāgarisch.«</i>	die Herren sind verführerisch, betrügerisch.«
	Prosi jo drugikrat, tretjikrat.	<i>Ar pātait she dai zbuaitə, dai dritə wuært.</i>	Er bittet sie das zweite-, das drittemal.
	Utrga mu vejico zeleno,	<i>Shi prichæt har a zbuaiḡle griæn,</i>	Sie bricht ihm ab ein Zweiglein grün,
	pada mu jo na njegovega rjavega konja.	<i>Shi raichæt imons af shain praünəs rōsch.</i>	sie reicht es ihm auf sein braunes Ross.
	Prijel jo je za snežnobelo roko,	<i>Dærtopn hot ar sh' pai shniabaiḡar hont,</i>	Erfasst hat er sie bei der schneeweißen Hand,
15	zavihti jo na svojega rjavega konja.	<i>Ar shbengæt shə auhin af shain praünəs rōsch.</i>	er schwingt sie hinauf auf sein braunes Ross.
	»Ojoj, ojoj, Bog se usmili,	<i>»Au jau, au jau, as gót dærpærm's,</i>	»O weh, o weh, dass es Gott erbarm',
	zapustila sem svoj novi mlin,	<i>I hon's wærluæḡæn main naiai mīl,</i>	ich hab' verlassen meine neue Mühle,
	začimbe ⁵ in poper melje,	<i>Schtüp unt pfaḡær muælæt shi,</i>	gewürz und Pfeffer mahlet sie,
	čisto vino ga poganja!«	<i>In laütær bainə lâḡæt shi!«</i>	in lauter Wein läuft sie!«
20	»O nič, o nič, lepa deklica,	<i>»O nisch, o nisch, schians diærndle,</i>	»O nichts, o nichts, schönes Mädchen,
	ti greš z mano v moj beli grad,	<i>Dú giascht mit miær af main baiḡæs g'æshlōs,</i>	du gehst mit mir auf mein weißes Schloss,
	tam boš moja lepa žena!«	<i>Dort bærscht dú shain main schianai wrâ!«</i>	dort wirst du sein meine schöne Frau!«
	Ko sta prišla pred beli grad,	<i>Bið shai hin hent kâm wör's baiḡæs gæshlōs,</i>	Als sie hin sind gekommen vor das weiße Schloss,
	je v visoki lini sedela njegova prava žena:	<i>In līnan huach shizæt shain rachtai wrâ:</i>	im hohen Giebelfenster sitzt seine rechte Frau:
25	»O, gospod, o, gospod, koga si mi pripeljal,	<i>»O hiar, o hiar, bamon hoscht dú miær prücht,</i>	»O Herr, o Herr, wen hast du mir gebracht,
	svinjsko deklo ali služkinjo?«	<i>A shaüdiærn ödær a loandiærn?«</i>	eine Schweinemagd oder eine Dienstmagd?«
	Razjaše svojega rjavega konja,	<i>Ar schtaigæt uhar won praünən rōschə,</i>	Er steigt herab vom braunen Ross,
	urno steče po stopnicah,	<i>Ar lâḡæt auhin an schtiægæn gæschbint,</i>	er läuft hinauf die Stiege geschwind,
	pahne svojo lepo ženo;	<i>Ar schtoaḡæt uhar shain schianai wrâ;</i>	er stoßt herab seine schöne Frau;
30	zlomila si je beli vrat.	<i>Gæprōchæn hot shi iær baiḡæn hausch.</i>	gebrochen hat sie ihren weißen Hals.
	Medtem je deklica zbežala v mlin.	<i>Dærbail ischt's diærndle z' shain mīl entlöḡæn.</i>	Derweilen ist's Mädchen zur Mühle entlaufen.
	Začimbe in poper melje,	<i>Schtüp unt pfaḡær muælæt shi,</i>	Gewürz und Pfeffer mahlet sie,
	poganja ga čisto vino.	<i>In laütær bainə lâḡæt shi.</i>	in lauter Wein läuft sie.
	On se prestraši, ko pride dol:	<i>Dærschrökæn ischt ar, bið ar uhar ischt kâm:</i>	Erschrocken ist er, als er herab ist kommen:
35	»Zdaj nimam več svoje lepe žene,	<i>»Nuð hon i et main schianai wrâ,</i>	»Nun hab' ich nicht meine schöne Frau,
	lepa deklica mi je tudi ušla!«	<i>Schians diærndle ischt miær â entgian!«</i>	das schöne Mädchen ist mir auch entgangen!«

Izročilo te balade se je bržkone ohranilo v okrnjeni obliki; zdi se, da je ta ali oni potek izpadel iz konteksta. O ugrabitvi device s pomočjo veje s skoraj enakimi besedami pripoveduje kočevarska balada **Margareta** (št. 71 v moji zbirki). Umor soproge zavoljo mladega dekleta najdemo tudi v baladi o majerici (št. 101). Zelo star germanski motiv predstavlja čudežni mlin. V neki nemški ljudski pesmi iz 16. stoletja mlin melje srebro in zlato, v neki danski pesmi cimet in mandlje, v neki švedski pesmi ima ta pravljíčna gradnja zlate mlinske kamne in slonokoščene stebre (prim. Uhland, *Schriften* 3, 239 in sledeče): v neki sedmograško-saški pesmi (Schuster, št. 331) meljejo štiri mlinska kolesa: muškatne oreške, klinčke, sonce in luno. – Naša balada je na jezikovni otok gotovo že pred stoletji prišla s severa. Vsebinsko sorodne pesmi se v Nemčiji niso ohranile.

5 Schtúp ne pomeni Staub (kočevarsko *schtâb* [= prah]), ampak gre za izraz, ki označuje mleti cimet, klinčke ipd. (prim. Schmeller, *Bayrisches Wörterbuch* 2, razdelek 720).

8. Lepa Kate

Dai schianə Kate (Katharina)

Die schöne Kate

1. Kako zgodaj vstane lepa Kate. Zjutraj zarana vstane. Pa naj bo!	<i>Biə wriə ischt auf dai schianə Kate.</i> <i>Shi schtiangait schmuarənsch guər wriə aüf.</i> <i>Luəs shə shainən!</i>	Wie früh ist auf die schöne Käthe. Sie steht des Morgens gar früh auf. Lass sie sein!
2. Plet gre na dolgo njivo, na dolgo njivo, na ozko polje. Pa naj bo!	<i>Shi gianait jātən af longən okr,</i> <i>Af longən okr, af shmuəlai liakə.</i> <i>Luəs shə shainən!</i>	Sie geht jäten auf den langen Acker, auf den langen Acker, auf den schmalen Rain. Lass sie sein!
3. Kako vroče joče lepa Kate. Prednjo prijaše visok gospod. Pa ...	<i>Biə huaiβə jōcət dai schianə Kate.</i> <i>Wor shai raitət a huachər hiar.</i> <i>Luəs ...</i>	Wie heiß weinet die schöne Käthe. Vor sie hin reitet ein hoher Herr. Lass ...
4. »Zakaj jočeš tako vroče, lepa Kate?« »Kako bi vroče ne jokala? Pa ...	<i>»Bai jōcəschət shə huaiβə, schianə Kate?«</i> <i>»Biə shōl i et huaiβə jōcən?«</i> <i>Luəs ...</i>	»Warum weinst so heiß, schöne Käthe?« »Wie soll ich nicht heiß weinen? Lass ...
5. Enega samega brata sem imela, ki so mi ga v vojsko vzeli.« Pa ...	<i>An uainzligən prüədər hon i g'hot,</i> <i>Dan 't shai miər in's hēr gənōmən.«</i> <i>Luəs ...</i>	Einen einzigen Bruder hab' ich gehabt, den haben sie mir in's Heer genommen.« Lass ...
6. »Komu si bolj belo prala, svojemu ljubemu ali svojemu bratu?« Pa ...	<i>»Bamon hoscht dü baiβər gəbaschən,</i> <i>Dain dan liəbən bōdr dain dan prüədər?«</i> <i>Luəs ...</i>	»Wem hast Du weißer gewaschen, deinem Lieben oder deinem Bruder?« Lass ...
7. »Kakor belo, kakor belo svojemu ljubemu, še trikrat bolj belo svojemu bratu!« Pa ...	<i>»Biə bais, biə bais main dan liəbən,</i> <i>Nōch drainol baiβər main dan prüədər!«</i> <i>Luəs ...</i>	»Wie weiß, wie weiß meinem Lieben, noch dreimal weißer meinem Bruder!« Lass ...
8. »Koga si rajši imela, svojega ljubega ali svojega brata?« Pa ...	<i>»Bamon hoscht dü liəbər gəhot,</i> <i>Dain dan liəbən bōdr dain dan prüədər?«</i> <i>Luəs ...</i>	»Wen hast du lieber gehabt, deinen Lieben oder deinen Bruder?« Lass ...
9. »Kakor rada, kakor rada svojega ljubega, še trikrat bolj brata svojega!« Pa ...	<i>»Bia giarn, biə giarn main dan liəbən,</i> <i>Nōch drainol liəbər main dan prüədər!«</i> <i>Luəs ...</i>	»Wie gern, wie gern meinen Lieben, noch dreimal lieber meinen Bruder!« Lass ...
10. »Ljubega lahko še enkrat dobim, ampak brata nikdar več!« Pa ...	<i>»A liəbən kon i nōch a wuərt hūbən,</i> <i>Obr a prüədər bōl nimmermiar!«</i> <i>Luəs ...</i>	»Einen Lieben kann ich noch einmal haben, aber einen Bruder wohl nimmermehr!« Lass ...
11. Izvlekel je svojo ostro sabljo, odsekal ji je snežnobeli vrat. Pa naj bo!	<i>Ar ziəchət aūsar shain schpizən βabəl,</i> <i>Ar hokət ir ub in shniabaiβən hausch.</i> <i>Luəs shiə shainən.</i>	Er zieht heraus seinen spitzen Säbel, er hackt ihr ab den schneeweißen Hals. Lass sie sein!

Balada je različica pesmi Katarina (v moji zbirki je to št. 52), ki se zaradi podobnega osnovnega motiva prepleta s pesmimi o Primorki (Kudrun) (prim. št. 50 in 51). Iz pričujoče različice je razvidna zmeda izročil. Čeprav je na polju, omenja pranje. Namesto dveh mož (brata in ljubega) tu nastopa le eden, in sicer ljubi – bržkone gre za navezavo na pesmi o ljubezenski preizkušnji (št. 55 in naslednja). Užaljeni ljubček tukaj umori dekle, medtem ko se v drugih različicah (št. 50–52) vmeša brat in sestro reši. Že prej sem izrazil domnevo (v moji knjigi na str. 350), da so balade o Kate slovanskega izvora. Dajanje prednosti krvnim sorodnikom (bratu) pred izbranci (ljubim) je značilno slovansko. V germanskem ljudskem pesništvu je vedno nasprotno. Pomislimo samo na Kriemhilde! Dejansko obstaja slovenska pesem (našel sem jo šele pozneje), ki se vsebinsko popolnoma ujema s kočevsko balado št. 50. Gre za pesem *Draži brat od ljubega*, ki jo je **M. Valjavec** slišal v preddvorski župniji^[246] in jo je leta 1884 objavil v slovenski reviji *Kres* (str. 179): »Dekle na rečnem bregu pere dve srajci. Mimo prideta popotnika. »Kaj počneš tu?« – »Srajci perem, eno za mojega ljubega, drugo za brata. Mojega brata ni že sedem let.« – »Za koga bi se dlje bala, za ljubega ali za brata?« – »Za ljubega nič dlje kot za kogarkoli, za brata vse življenje.« – Tedaj jo hoče ljubi umoriti, brat pa ga zadrži: »Resnico govori. Ljubega še lahko dobi, brata pa nikdar več!«

K pesmim želim dodati še nekaj **navad**, ki mi jih je po objavi moje knjige povedal moj brat (Josef Hauffen, okrajni sodnik v Kočevju).

K str. 64. Na **velikonočno soboto** se koprivniška dekleta potrudijo, da kar se da hitro pred oltar k blagoslovu prinesejo velikonočna jedila, nato pa kolikor morejo hitro skozi stranska vrata stečejo ven in domov. Nekatera pri tem padejo in na veselje norčavih fantov, ki jim na pot namenoma postavijo vse mogoče ovire, stresejo pirhe, kolače in ostale dobrote iz košare. Dekleta tako hitijo zato, ker verjamejo, da se bo tista, ki se bo prva vrnila domov, še istega leta poročila. Zadnjo velikonočno soboto (leta 1895) so se fantje po blagoslovu od zunaj oprli ob omenjena stranska vrata. Ker dekleta niso mogla ven, je v cerkvi prišlo do nevarnega prerivanja in splošnega vznemirjenja, zaradi česar so fante posledično naznanili zaradi motenja bogoslužja.

Na str. 66 naj k **poimenovanju** omenimo naslednjo »staro navado« iz Kočevske: če se staršem po poroki njihovega otroka rodi še en otrok istega spola, ta prejme krstno ime svojega poročenega brata oziroma sestre.

O **poročnih navadah** na str. 68: V Hinterlandu je bilo še pred približno štiridesetimi leti v navadi, da so pred poročno mizo (na ženinovem domu) postavili slamnato lutko. Po poroki jo je mlada žena zgrabila in jo vrgla skozi okno. Lutka je predstavljala taščo in ta običaj naj bi prikazoval, da taščica odslej v tej hiši ne sme več ukazovati.

Še en **pravni običaj**. Na strani 56 sem omenil, da ima jedilna miza v kočevskih kmečkih hišah prav poseben položaj in da denimo ob nevarnosti požara najprej rešijo njo. Brat mi je iz svoje pravne prakse zaupal, da pri prodaji hiše miza sporazumno velja kot prodana skupaj s hišo. Četudi si je prodajalec izgovoril, da s sabo vzame vso notranjo opremo, miza vselej ostane kupcu.

Tudi **mizarji** imajo na jezikovnem otoku zelo neobičajno pravico, in sicer smejo za **krsto** zahtevati tako visok znesek, da ta ni več v nobenem razmerju z dejansko vrednostjo blaga. Najrevnejši kmet za preprosto leseno krsto odšteje 6 florinov, premožnejši posestnik pa tudi 16–20 florinov. Sicer tako varčni Kočevjarji plačilu tega zneska nikoli ne ugovarjajo.

[246] V izv. Höflein; Preddvor na Gorenjskem. Op. ur.

ə

č

ł

Ů

o

z

k

j

a

ŠTUDIJE

ô

K

m

î

ù

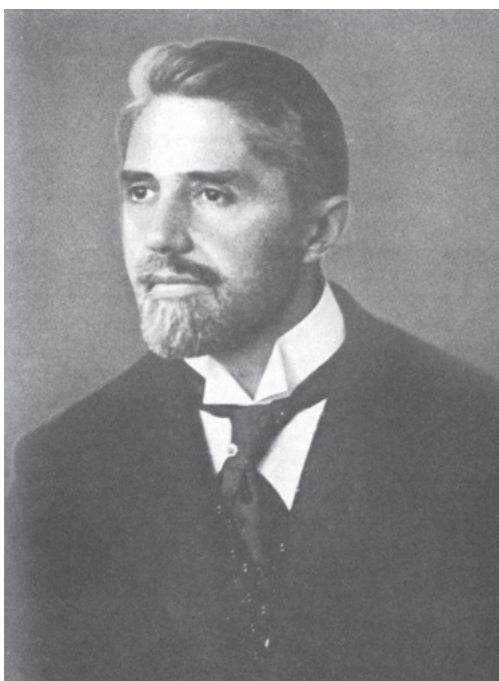
*Schpinar, Schpinar, praiarle,
shîbm juər a wâdnle.*

Petr Lozoviuk

**Adolf Hauffen in njegova
»etnografija jezikovnih otokov«**

Adolf Hauffen (1863–1930) je bil eden najpomembnejših in mednarodno priznanih predstavnikov sodobnega nemškega narodopisja v Srednji Evropi. Kot bo prikazano v nadaljevanju, je bil dejaven na številnih področjih te discipline, ki je bila za časa njegovega življenja še v začetni fazi razvoja, in je pomembno prispeval k njeni uveljavitvi kot univerzitetnega predmeta v svoji novi domovini. Njegov doprinos k razvoju akademskega narodopisja v čeških deželah se med drugim kaže v tem, da je bil v takratni strokovni literaturi večkrat predstavljen kot »ustanovitelj znanstvenega narodopisja na nemškem Češkem« (Jungbauer 1931a: XXX).

Adolf Hauffen (Gesemann idr. 1930/31: 44.)

Hauffen se je rodil leta 1863 v Ljubljani kot sin trgovca s suknom. Njegova babica po očetovi strani je bila Italijanka iz Trsta, medtem ko je bila njegova mati kranjskega nemškega rodu. Na Univerzi na Dunaju je študiral nemščino, zgodovino in geografijo, nato pa še nemščino in angleščino v Leipzigu, kjer se je prvič navdušil za etnografsko delo (Jungbauer 1931a: XXV). Pozneje je nekaj semestrov preživel v Gradcu, kjer je obiskoval predavanja germanista in literarnega znanstvenika Augusta Sauerja. Tam je leta 1886 doktoriral iz filozofije. V naslednjih dveh letih se je v Berlinu udeleževal različnih seminarskih vaj in predavanj ter poglobljal svoje znanje v tamkajšnjih knjižnicah (Hauffen 1924: 6). Poleti 1889

je Hauffen na pobudo svojega graškega učitelja Sauerja odšel v Prago, kjer je bil Sauer izredni profesor na nemški Karlovi in Ferdinandovi univerzi. Oktobra istega leta je Hauffen v svoji novi češki domovini začel poučevati kot privatni docent.

Že na začetku svojega delovanja na nemški Univerzi v Pragi je veliko pozornosti posvečal sistematizaciji etnografskega zbiranja na nemško govorečih območjih Češke. Med letoma 1894 in 1900, ko je bilo objavljeno tudi njegovo delo o Kočevski, je s pomočjo vprašalnikov sistematično zbiral obsežno gradivo o etnografskih pojavih na nemškem Češkem. Zbrani odgovori vključujejo bogate zbirke pesmi, pripovedk, dramskih iger, rokopisnih knjig o čarovništvu in ljudskem zdravilstvu, poleg tega pa še načrte, risbe in fotografije ljudske arhitekture, narodnih noš, stanovanjske opreme itd. (Hauffen 1896: 56). Sorodne teme so bile podrobno obravnavane tudi v njegovi monografiji o Kočevski, zato lahko predvidevamo, da je informacije o kulturnih realijah na Kočevskem zbiral na podoben način.

Rezultate tega zbiranja, ki je potekalo v okviru Družbe za podporo nemške znanosti, umetnosti in literature na Češkem, je bilo treba najprej sistematično zapisati, nato pa objaviti v člankih in monografijah. Zato je Hauffen leta 1896 ustvaril novo zbirko z naslovom *Beiträge zur deutschböhmisches Volkskunde* (slov. Prispevki o etnografiji čeških Nemcev), ki se je po ustanovitvi Češkoslovaške preimenovala v *Beiträge zur sudetendeutschen Volkskunde* (slov. Prispevki o etnografiji sudetskih Nemcev). Hauffnov način zbiranja gradiva z vprašalniki in možnost objave pridobljenih ugotovitev sta tudi druge narodopisce spodbudila k aktivnemu zbiranju »ljudskih izročil«.

Adolf Hauffen se je za časa svojega življenja zanimal predvsem za filološko zaznamovano narodopisje, pri čemer je težišče njegovega dela predstavljalo ustno izročilo, kot so pripovedke, pravljice in zlasti nemške ljudske pesmi. Poleg tega se je izčrpno posvečal tudi vidikom nemškega narodopisja s poudarkom na »nemški folklori na Češkem« (Hauffen 1924: 7) in »obmejnem nemštvu« (Alzacija, Kranjska), ki ga je zanimalo od začetka njegovega raziskovanja. Delovni načrt za področje narodopisja, ki ga je Hauffen zasnoval na univerzi, je poleg jezikovnih raziskav narečij vključeval tudi študije ljudske umetnosti, dramskih iger, prava, glasbe in knjig, poleg tega pa še šeg, navad, ljudske medicine in skupnosti. Hauffen je bil tudi avtor številnih delnih študij o zgodovini nemške in še posebej nemško-češke narodopisne tradicije.¹ Podobne teme je obravnaval tudi v okviru svojih narodopisno zasnovanih predavanj in vaj na univerzi (več o tem Lozoviuk 2008: 116 in sledeče).

Hauffen je menil, da bi moral biti cilj akademskega narodopisja »najti znanstveno formulo za pojem ljudske duše« (1896: 94). »Ljudsko dušo« je interpretiral kot »skupne najpomembnejše notranje značilnosti plemena« (prav tam). Poleg tega pogleda na etnografsko raziskovanje, ki je bil takrat zelo razširjen, je Hauffen poudarjal tudi, da bi moral biti poseben doprinos narodopisja na Češkem »raziskovati, kaj je nemškega in kaj slovanskega izvora oziroma kaj je v skupni indoevropski lasti od starodavnih časov« (nav. delo: 56). Interetnično usmerjena zanimanja lahko zasledimo že v njegovi monografiji o Kočevski, ko na primer primerja slovanske in nemške kulturne oblike: »Zaradi intenzivnih stikov Kočevarjev z južnoslovanskimi sosedi, ki jih obkrožajo, je povsem razumljivo, da so se od njih naučili tudi pesmi in bajk. Ljudska poezija ob mejah dežel in plemen nenehno potuje sem in tja.« (Hauffen 1895: 160).

Čeprav prva poročila in dela o potomcih nemško govorečih kolonistov, ki so živeli na »jezikovnih otokih«, segajo že v prvo polovico 19. stoletja (prim. npr. Schott 1842), se je nemška »etnografija jezikovnih otokov« programsko razvila šele po prvi svetovni vojni (prim. Lozoviuk 2008: 168 in sledeče). Na splošno bi lahko rekli, da je bila razumljena kot del »raziskav o jezikovnih otokih«, le-te pa kot del »splošne etnografije nemštva« (Kuhn 1934: 15). Vroclavski etnograf in zgodovinar Walther Kuhn je v svojem

1 Le str. 91. Opomba 1, navajam po prvi izdaji.

temeljnem delu o nemškem »raziskovanju jezikovnih otokov« pojem »jezikovni otok« opredelil kot »del ljudskega ozemlja, ki je prostorsko ločen od zaprtih območij svojega lastnega naroda in ga iz vseh strani obdaja tuja narodnost« (nav. delo: 16). Prvo omembo izraza »Sprachinseldkunde«, nauk o jezikovnih otokih, lahko zasledimo v prispevku etnografa in sudetskega Nemca Emila Lehmana² s programskim naslovom »narodnost jezikovnih otokov« (nav. delo: 15). Ta ne tako obsežen članek je leta 1918 izšel v mesečniku *Deutsche Arbeit*, v njem pa je Lehmann izrazil svoje prepričanje, da lahko na jezikovnih otokih najdemo kulturne pojave, ki so dragoceni z etnografskega vidika in jih ni treba le dokumentirati, temveč bi morali biti tudi predmet »narodnih obrambnih ukrepov«. Med raziskovanjem nemških »jezikovnih otokov« je Lehmann v prvi vrsti iskal odgovore na naslednji vprašanji: 1. »Kako se je nemška narodnost v tujini ohranila?« in 2. »Kako se bo uveljavila v prihodnosti?« (1918: 51). Tovrstna vprašanja so značilna tudi za poznejša teoretska dela na tem področju.

Večina del o jezikovnih otokih je bila vsebinsko dobro zasnovana, kar dokazuje tudi Hauffnova monografija o »kočevskem jezikovnem otoku«. Na podlagi metodoloških pristopov raziskav pa lahko ugotovimo, da so se slednje dolgo časa posvečale izključno opisovanju etnografskih pojavov. Šele v tridesetih letih 20. stoletja je prišlo do resnih prizadevanj, da bi poglede na tematiko jezikovnih otokov oblikovali v splošnih tezah (prim. Kuhn 1934; Jungbauer 1930a). Do takrat se je etnografija jezikovnih otokov osredotočala na zbiranje, opisovanje in tipologizacijo klasičnega etnografskega gradiva, ki ga je bilo mogoče najti v okviru posebnih okoliščin, značilnih za nemško govoreče enklave. Tako je bil rezultat terenskih raziskav širok nabor gradiva, ki je še danes dragocen vir za etnologe.

Jezikoslovno in etnografsko zanimanje za etnične enklave je temeljilo na aksiomatičnem prepričanju, da lahko na primeru »jezikovnega otoka« jasno opazujemo in preučujemo arhaične družbene in kulturne pojave v njihovi zgoščeni obliki (Jungbauer 1930b: 21), kar v domovini prednikov kolonistov ni bilo več mogoče. Nemško govoreče manjšine so tako veljale za primer izvirnega nemškega načina življenja, ki je bil vplivu industrializacije in urbanizacije izpostavljen le delno ali skoraj nič, raziskovalci pa so kraje nemško govorečih kolonistov in njihovih potomcev opazovali kot »kulturne konzerve«. Zato so bile izginjajoče oblike starih tradicij, ki so bile večinoma opisane v precej odročnih, podeželskih skupnostih, razumljene kot primeren predmet etnografskih raziskav. To perspektivo lahko prepoznamo tudi v Hauffnovi monografiji.

V povezavi s tem je treba dodati, da je bil Hauffen trdno prepričan o tem, da Kočevska ponuja številne »arhaične in edinstvene« kulturne značilnosti, kar je poskušal prikazati predvsem na primeru ljudskih pesmi, ki so mu bile še posebej ljube (prim. npr. Hauffen 1895: 130 in sledeče). V tem smislu je trdil, da se na jezikovnem otoku »po eni strani vse ohranja bolj čisto in neokrnjeno«, za razliko od območij, ki so bila bolj izpostavljena kulturnemu »poenotenju«. Po drugi strani pa se je »tu stara ljudska poezija pod tujesosedskim vplivom razvijala na svojstven način« (nav. delo: 131). Kar se tiče kočevarske »zakladnice pesmi«, je trdil, da se tudi na Kočevskem pojejo številne »najbolj znane nemške ljudske balade in ljubezenske pesmi«. »Marsikaj je tod ohranjeno v bolj starinski obliki kot v matični deželi, številne pesmi so se v novih lokalnih razmerah oblikovno in vsebinsko drugače razvile,« je dodal. »V slogu, skladnji, metriki in melodiji imajo povsem svojske, jasno izstopajoče značilnosti« (nav. delo: 132).

Tej predstavi o etničnih enklavah se je pozneje pridružilo prepričanje, da je treba tovrstne enklave primarno obravnavati kot nacionalne »oaze« sredi tujih etnij. Zlasti v obdobju med obema vojnoma se je iz ideoloških in geopolitičnih razlogov povečalo zanimanje za podeželske skupnosti potomcev nemških izseljencev. Za nekatere nemško

govoreče narodopisce je preučevanje »jezikovnih otokov« celo postalo eden najpomembnejših ciljev. Rezultate »etnografije jezikovnih otokov« bi tako lahko označili »kot izredno pomembne ne samo z vidika etnografije, temveč tudi z vidika nacionalne politike« (Jungbauer 1930a: 146). To je predstavnikom »Sprachinselforschung« – raziskav o jezikovnih otokih – omogočilo, da so se zavestno in javno opredelili za »uporabno etnografijo« (Jungbauer 1936: 25). Tovrstno prakticiranje »raziskovanja jezikovnih otokov« je s seboj prineslo težnjo po tem, da bi na terenu zbrane informacije ponovno postale dostopne »ljudstvu doma« z namenom promocije »domoljubja in narodne zavesti« (Jungbauer 1938: 440). Zlasti pa bi morali poskrbeti za to, da bi se »pestra« tradicija ljudskih izročil, ki so tonila v pozabo, ohranila »za šolo in mladino ter za celotno javnost« (nav. delo: 441).

Na ta način je bila »etnografija jezikovnih otokov«, na primer v delih Hauffnovega kolega sudetskega Nemca Emila Lehmana, politično instrumentalizirana. Uporabni vidik »raziskav o jezikovnih otokih« se jasno kaže v Lehmannovem poudarku na »narodni vzgoji« v nacionalnem smislu. Slednjo naj bi se izvajalo z namenom, da bi se na »jezikovnih otokih« »ubranili« pred »vdirajočimi tujimi prvinami« in »ponovno oživili pozabljene lastne prvine« (1937: 204). Lehmann se je v zapisu iz leta 1937 spraševal naslednje: »Kako se branimo pred potujčevanjem naroda? Kako ščitimo svojo ljudsko zapuščino?« (prav tam). Tudi Gustav Jungbauer, Hauffnov učenec in naslednik na katedri praške univerze, je menil, da bi moralo sudetsko nemško narodopisje »v večji meri opazovati in raziskovati sodobne pojave v povezavi s političnimi, verskimi, gospodarskimi in drugimi okoliščinami«, da bi opravilo pripravljalo delo za »[narodna] obrambna in kulturna društva« (Jungbauer 1933: 1).

Tovrsten način razmišljanja je bil Hauffnu v devetdesetih letih 19. stoletja še precej tuj. Na več mestih v svojem besedilu je namreč poudarjal dejstvo, da je etnična enklava prostor kulturne izmenjave (prim. npr. Hauffen 1895: 132). V tem smislu Hauffnove monografije o »kočevskem jezikovnem otoku« ne moremo obravnavati kot tipičen primer dela s področja »etnografije jezikovnih otokov«. To pa ne pomeni, da monografija ni vsebovala pomembnih vidikov etnografske raziskovalne tradicije, ki so bili značilni za medvojno obdobje. Hauffnovo besedilo se tematsko še vedno močno povezuje z etnografskim kanonom njegovega časa, ki je prevladoval v podobnih študijah, preden je v ospredje stopil etnično-emancipatorni vidik. Če pa Hauffnovo delo beremo kot monografijo o »plemenu«, potem jo lahko razumemo kot zgledno študijo, ki se uvršča v vrh tedanje znanosti. Iz besedila lahko sklepamo, da je Hauffen številne predstavljene podatke zbral na podlagi lastnega opazovanja (gl. npr. Hauffen 1895: 87, 88, 98, 103) in je očitno imel poznanstva na Kočevskem. Poleg tega je bil seznanjen s širokim naborom sekundarne literature, predvsem tujih avtorjev. Razvidno je tudi, da je imel vsaj pasivno znanje slovenščine.

O motivih za pisanje tematske monografije lahko danes le ugibamo, zagotovo pa je imel pomembno vlogo pri tem Hauffnov osebni odnos do njegove kranjske domovine. Gustav Jungbauer je Hauffnovo domnevno močno nacionalno zavest povezoval s poreklom svojega učitelja (Jungbauer 1931b: 139). Poleg tega je Jungbauer dejstvo, da je bil Hauffen »močno naklonjen svoji narodnosti ter nemško vrsto in kulturo postavljaj nad vse« (1931b: 139), pripisoval »položaju jezikovnega otoka« Hauffnovega otroštva. Kot smo že omenili, pa v Hauffnovem besedilu ne zasledimo nacionalno usmerjenih argumentacij. V povezavi z »lokalnim patriotizmom« Kočevarjev je menil, da ga »pred nekaj stoletji še niso poznali«. »Deželani so se poprej komajda zavedali občutka pripadnosti nemškemu ljudstvu,« je nadaljeval in sklenil, da se je to šele »zdaj na srečo« spremenilo (Hauffen 1895: 165).

Hauffnova zgledna monografija o kočevskem »jezikovnem otoku« je zagotovo doprinesla k temu, da sta oba njegova najpomembnejša učenca in naslednika, Gustav Jungbauer in Josef Hanika, na Nemški univerzi v Pragi nadaljevala z »raziskovanjem jezikovnih

otokov« in prispevala k njegovi metodološki zasnovi v vsenemškem kontekstu (več o tem Lozoviuk 2008). O zanimanju drugih nemško-čeških (sudetskih nemških) avtorjev za vprašanje jezikovnih otokov pričajo pogoste objave na to temo v reviji *Sudetendeutschen Zeitschrift für Volkskunde*, najpomembnejši reviji na področju nemško govoreče etnografije na Češkoslovaškem.

Viri in literatura:

- Hauffen**, Adolf. 1895. *Die Deutsche Sprachinsel Gottschee. Geschichte und Mundart, Lebensverhältnisse, Sitten und Gebräuche, Sagen, Märchen und Lieder*. Graz: K.K. Universitäts-Buchdruckerei und Verlags-Buchhandlung »Styria«.
- Hauffen**, Adolf. 1896. *Einführung in die deutsch-böhmische Volkskunde nebst einer Bibliographie*. Prag: J.G. Calve (J. Koch).
- Hauffen**, Adolf: Mein Leben und Wirken. V: Die Wünschelrute. *Jahrbüchlein der »Heimatsbildung« für sudetendeutsche Heimatarbeit und Volkserziehung auf das Jahr 1924*, Reichenberg: Kraus. 5–18.
- Hauffen**, Adolf. 1931. *Bibliographie der deutschen Volkskunde in Böhmen*. Reichenberg: Sudetendeutscher Verlag Franz Kraus.
- Jungbauer**, Gustav. 1930a. Sprachinselvolkskunde. *Sudetendeutsche Zeitschrift für Volkskunde* 3: 143–256.
- Jungbauer**, Gustav. 1930b. Die deutsche Volkskunde in der Tschechoslowakei. V: Gottlieb Brandsch idr. (ur.), *Deutsche Volkskunde im ausserdeutschen Osten*. Berlin, Leipzig: Walter de Gruyter, 1–25.
- Jungbauer**, Gustav. 1931a. Einleitung. V: Adolf Hauffen, *Bibliographie der deutschen Volkskunde in Böhmen*. Reichenberg: Sudetendeutscher Verlag Franz Kraus, V–XLVIII.
- Jungbauer**, Gustav. 1931b. *Geschichte der deutschen Volkskunde*. Prag: J.G. Calve.
- Jungbauer**, Gustav. 1933. Zwei wichtige Fragen. *Sudetendeutsche Zeitschrift für Volkskunde* 6: 1–3.
- Jungbauer**, Gustav. 1936. *Deutsche Volkskunde mit besonderer Berücksichtigung der Sudetendeutschen*. Brünn, Prag, Reichenberg: Nordböhm.
- Jungbauer**, Gustav. 1938. Die volkskundliche Forschung in der Tschechoslowakei. *Deutsches Archiv für Landes- und Volksforschung* 2: 434–451.
- Kuhn**, Walter. 1934. *Deutsche Sprachinsel-Forschung. Geschichte, Aufgaben, Verfahren*. Plauen im Vogtland: Günther Wolff.
- Lehmann**, Emil. 1918. Sprachinselvolkstum. *Deutsche Arbeit* 18: 51–55.
- Lehmann**, Emil. 1937. Grenzlandvolkskunde. *Politische Erziehung* 8: 201–204.
- Lozoviuk**, Petr. 2008. *Interethnik im Wissenschaftsprozess. Deutschsprachige Volkskunde in Böhmen und ihre gesellschaftlichen Auswirkungen*. Leipzig: Leipziger Universitätsverlag GmbH.
- Schott**, Albert. 1842. *Die deutschen Kolonien in Piemont: Ihr Land, ihre Mundart und Herkunft. Ein Beitrag zur Geschichte der Alpen*. Stuttgart, Tübingen: J.G. Cotta'sche Verlag.

Slikovni viri:

- Gesemann**, Gerhard idr. 1930/31. An Stelle der feierlichen Inauguration des Rektors der Deutschen Universität in Prag 1933/1934. *Bericht für die Studienjahre 1930/31*. Prag: Selbstverlag der Deutschen Universität.

*Biə wriə ischt aif də mêrarin,
dai scheanə, dai jüngə mêrarin.*

Anja Moric

Pesemsko izročilo Kočevske: od posameznih zapisov pesmi do zbirke Adolfa Hauffna

Odročnost, jezikovna različnost od okolice in nepojasnen izvor njenih prebivalcev so pokrajini Kočevski nadeli pridih skrivnostnosti. Zlasti od 19. stoletja dalje je privabljala različne izobražence in postala navdih njihovih zgodovinskih in etnografskih študij. Avtorji člankov v tedanjem časopisju in literaturi so se opirali predvsem na zapisa Janeza Vajkarda Valvasorja (1689) in Balthasarja Hacqueta (1801–1808), ki sta bila prva, ki sta Kočevsko in Kočevarje podrobneje opisala in tudi upodobila v svojih delih.

Kočevar in Kočevarica, kot ju je upodobil Balthasar Hacquet (1801–1808).

Na percepcijo Kočevske kot nemške je vplivalo širjenje nacionalnih idej v avstroogrski monarhiji. Čeprav marčna revolucija leta 1848 na Kočevskem ni pokazala večjih vplivov (Granda 1995), so v desetletjih, ki so ji sledila, tudi tam nacionalne ideje padle na plodna tla. Razumevanje oz. enačenje nacionalne identitete z rabo jezika se je

do leta 1895, ko je izšla Hauffnova knjiga, že precej uveljavilo. Kot drugod po Evropi, je bil osnova nacionalnih razlikovanj romantični nacionalizem, politično in kulturno gibanje, ki je zaznamovalo 18. in 19. stoletje. Slonelo je na idejah nemškega filozofa in pesnika Johanna Gottfrieda Herderja, ki je poudarjal pomen kulture in jezika za identiteto naroda. Verjel je, da ima vsak narod svoj edinstven duh (*Volksgeist*), ki se izraža skozi njegov jezik, tradicijo, mitologijo in umetnost, razlike med narodi pa se odražajo tudi v ljudskem pesemskem izročilu.¹ Po Evropi so pod Herderjevim vplivom z namenom povečati slavo lastnega naroda in prebuditi ponos in patriotizem v ljudeh (Kohn 1965: 46–47; Greenfeld 1996: 361) začeli ustvarjati literaturo v domačih jezikih, zbirati ljudske pesmi in raziskovati zgodovino. Naraščujoče zanimanje za folkloro je spodbudilo identitetne procese novonastalih nacionalnih držav. Ideje romantičnega nacionalizma, katerega nosilci so bili zlasti izobraženci, so po eni strani postale osnova za emancipacijske (politične) težnje tako imenovanih »nezgodovinskih« narodov (gl. Kremenšek 1978: 21–22) – med njimi slovenskega – po drugi strani pa za ekspanzionistične ideje narodov, ki so sami sebe videli kot (kulturno) superiorne. Nemški romantiki (Johann Gottlieb Fichte, Friedrich Schlegel, Wilhelm Müller idr.) so povzdigovali naprednost, kulturnost, izobraženost nemškega naroda v primerjavi z drugimi evropskimi narodi (Kohn 1965: 36; Greenfeld 1996: 364–367; Hobsbawm 2007: 124) in stremeli k prvinski družbi, za katero so se ozirali v nemški srednji vek. Stare nemške prvine naj bi se ohranile zlasti v nemško govorečih skupnostih, ki so živele ločene od strnjene nemško govorečega okolja. Kot potomci srednjeveških nemških kolonistov so v ospredje njihovega zanimanja prišli tudi Kočevarji. Opazili so jih najprej v slovenskem intelektualnem krogu, kjer so jih tako kot nato v nemškem – zaradi sorodnosti njihovega narečja z nemščino – večinoma videli kot Nemce, le da so hkrati prepoznali podobnost kočevskega ljudskega izročila in načina življenja s slovensko govorečimi sosedi.

Zgodovinske, jezikoslovne in folkloristične raziskave Kočevske so se razcvetele konec 19. stoletja z razvojem t. i. etnografije jezikovnih otokov ali *Sprachinselvolkskunde*.² Prelomnico v raziskovanju ljudskih pesmi na Kočevskem je predstavljala zbirka Adolfa Hauffna, leta 1895 izdana v knjigi *Nemški jezikovni otok na Kočevskem: Zgodovina in narečje, življenjske razmere, šege in navade, pripovedke, pravljice in pesmi*. Pred njenim izidom so namreč posamezne kočevske pesmi zgolj sporadično izhajale v različnih publikacijah, v katerih so zapisovalci običajno zabeležili tudi svoja opažanja in mnenja o Kočevarjih in njihovem načinu življenja. Pričujoče poglavje³ je namenjeno zlasti osvetlitvi zbiranja in razumevanja kočevskih ljudskih pesmi s strani izobražencev, ki so kočevsko pesemsko izročilo opazili pred Hauffnom,⁴ in kratki analizi njegove monografije, kjer opozorim na nekatere pomanjkljivosti in doneske, ki niso posebej predstavljene v drugih poglavjih znanstvenokritičnega dela te knjige.

Začetki zbiranja in raziskovanja kočevskega ljudskega pesemskega izročila

Eden prvih, ki se je med zbiranjem slovenskega narodnega blaga začel zanimati tudi za kočevsko pesemsko izročilo, je bil ribniški graščak in učenec Jerneja Kopitarja,

1 Bil je prvi, ki je uporabil izraz »ljudska pesem« (Bohlman 2004: 42).

2 Več v poglavju *Nemški »jezikovni otok« ali mešano jezikovno območje?: večjezikovne prakse na Kočevskem* v tej knjigi.

3 Članek je nastal v okviru temeljnega raziskovalnega projekta Teža preteklosti. Dediščina večkulturnega območja: primer Kočevske (J6-4612) in raziskovalnega programa Etnološke raziskave kulturnih znanj, praks in oblik socialnosti (P6-0187), ki ju sofinancira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

4 Prispevkom o Kočevski, ki so nastajali sočasno, a s pesemskim izročilom niso tako ali drugače povezani, se na tem mestu ne posvečam.

Jožef Rudež (1793–1846). Leta 1823 je zapisal primere kočevskega narečja, Očenaš in besedila štirih kočevarskih ljudskih pesmi ter jih objavil v časopisu *Vorzeit und Gegenwart*. K temu ga je nagovoril Kopitarjev znanec, profesor in urednik Julius Maximilian Schottky, da bi z Rudeževimi opažanji dopolnil krajši zapis o Kočevarjih izpod peresa ljubljanskega profesorja Richterja (1823: 257–263). Zapisa, ki sta bila izdana v isti številki publikacije, se bistveno razlikujeta, zaradi česar se je verjetno tudi uredniku zdelo smiselno zabeležiti, da sta nastala neodvisno drug od drugega (nav. delo: 263). Richter je za Kočevarje zapisal, da se skrbno »izogibajo vsakršnemu mešanju in porokam s svojimi sosedi, slovanskimi Kranjci, Hrvati in drugimi mejaši«, njihov jezik pa je »zastarela, surova nemščina brez slovanskih besed« (nav. delo: 260–261). Rudež pa je ravno obratno opozoril na slovenski izvor imen najstarejših kočevskih vasi in pogostost slovanskih priimkov med Kočevarji, ki se od »okoliških Slovanov razlikujejo v glavnem po jeziku, ki je grobo in nerazvito nemško narečje, pomešano z več slovanskimi besedami in oblikami. V oblačenju in navadah so slovanizirani« (Rudesch 1823: 264–265).

Rudežu so sledili drugi zbiralci, med njimi njegov prijatelj, poljski etnograf Emil Korytko (1813–1839), ki je 1838 med svojim bivanjem v Ribnici obiskal tudi Kočevsko. Kočevarji, za katere je zapisal, da so v nemščino prevedena slovanska knjiga (Kidrič 1912: 683), so ga pritegnili do te mere, da jim je nameraval posvetiti samostojno monografijo, poseben članek pa naj bi izšel tudi pri praškem časopisu *Ost und West*. Korytko je sodeloval oz. si izmenjeval informacije z narodnozavednimi intelektualci tistega časa, poleg že omenjenega Rudeža tudi z Jernejem Kopitarjem, Francetom Prešernom, Andrejem Smoletom in Matevžem Ravnikarjem (Kidrič 1912: 688), pri pridobivanju informacij o Kočevarjih pa mu je pomagal župnik Michael Wolf iz Mozlja. Žal mu je prezgodnja smrt preprečila knjižno izdajo zbranega kočevskega folklornega gradiva, ki bi sicer bila prva tovrstna študija območja Kočevske. Ohranilo se je zgolj 11 pesmi.

Nad kočevskimi pesmimi se je navdušil tudi v Ljubljani rojeni zgodovinar, Vincenc Fereri Klun (1823–1875), »osrednja osebnost Historičnega društva za Kranjsko«, poslanec v kranjskem deželnem in kasneje v dunajskem državnem zboru (Janša - Zorn 1993: 413), jih dalj časa zbiral in jih imel namen objaviti (1854: 50). V članku v *Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit* je leta 1854 zapisal *Poročno pesmico in Očenaš*. Pesmi, ki jih je zbral Klun, je kasneje po svojem fonetičnem zapisu prepisal in objavil Hauffen (1895). Klun je Kočevsko opisal kot »zaprt jezikovni otok« (1854: 50), Kočevarji pa so po njegovem mnenju »nemškega rodu in se od svojih slovenskih sosedov (Kranjcev) že od nekdanj razlikujejo po jeziku, oblačenju in običajih« (prav tam). Razvrščanje v nacionalne kategorije pa ni bilo preprosto in še manj nedvoumno, zaradi česar so romantični zgodovinarji, folkloristi in narodopisci v svojih tekstih pogosto prihajali v nasprotje z lastnimi trditvami. Klun je glede prehajanja šeg med skupnostma celo v istem stavku nasprotoval sam sebi (in svojemu leto poprej izdanemu članku (gl. zgoraj)):

Po načinu življenja in izobrazbi so Kočevarji pogosto podobni svojim slovanskim sosedom, od katerih so prevzeli že veliko navad, čeprav se radi izogibajo mešanju s sosednjimi Slovenci. (Prav tam)

Podobno je leta 1854 in 1855 zapisal, da se kočevsko narečje tekom stoletij ni spreminjalo:

Njihov jezik je zastarela, groba nemščina brez primesi slovanskih besed; vendar so Nemcem pogosto nerazumljivi, kar je nedvomno posledica sedanjega razvoja nemškega jezika, medtem ko so Kočevarji morda povsem nespremenjeno ohranili svoje staro narečje. (Klun 1854: 52)

V isti reviji pa je pozneje potožil, da mu pri zapisovanju kočevarščine težave povzroča prav mešanje s slovenščino:

Izjemno hitro govorjenje, občasno mešanje kočevskega narečja s slovanskimi (slovenskimi) besedami, ki se pogosto izgovarjajo ponemčeno, ter slovanizacija nekaterih nemških besed ali posameznih črk – vse to izjemno otežuje opazovanje in še bolj zapisovanje [kočevskega narečja, op. a.]. (Klun 1855b: 181)

Leta 1855 je Klun kratek sestavek o kočevski slovnici, skupaj s pesmijo o Mariji v kočevskem narečju, ki jo je po Istiniču (1855a: 54) prepisal po nemškem pravopisu, objavil v *Die deutschen Mundarten: Monatschrift für Dichtung, Forschung und Kritik*. V isti številki je poobjavil tudi *Poročno pesmico* in *Očenaš*, leta 1857 pa izdal še dve kočevski pesmi (*Burschenlied* in *Osterlied*). Kluna, ki je bil zaradi svojega prestopa iz slovenskega v nemški politični tabor kontroverzna osebnost druge polovice 19. stoletja, je po eni strani vodila tendenca, da bi nemško govoreči svet seznanil s Slovenci (Kuret 1992), po drugi strani pa je Nemcem želel približati tudi nemške manjšine oz. »otoke« izven nemško govorečega območja. V tej maniri je o zbiranju kočevskih ljudskih pesmi zapisal: »Moj namen je, kot sem že dejal, germanistom postopoma predložiti v pregled in urejanje čim več nepopačenega gradiva.« (Klun 1857: 396) Predlagal pa jim je tudi preučevanje »še ene nemške kolonije na Kranjskem« (prav tam), in sicer t. i. soriških Nemcev.

Kočevarje je na podlagi jezikovne sorodnosti v nemško nacionalno kategorijo prištel tudi Klunov sodobnik Jurij Kobe (1807–1858) pod vzdevkom Istinič (od katerega je Klun prepisal pesem o Mariji, gl. zgoraj). Tudi Kobe, ki je imel kot kaplan v Semiču in Kostelu, zlasti pa kot župnik na Planini, stike s Kočevarji, je le-te v uvodu svojega prispevka, objavljenega leta 1855 v *Koledarčku slovenskem*, opisal kot »tista zanimiva nemška otočica v slavenskem morji« (Istinič 1855: 51), njegova opažanja glede mešanih porok, podobnosti oblačilnih praks, prehajanja šeg in prisotnosti slovenskih elementov v kočevskem narečju, pa so Klunovim nasprotna:

Kočevar je telesno gingaveji od Slovenca, svojega soseda, pri kateremu se tudi rad ženi in mu svoje otroke rad udaje, kajti med njima nobene meržnje ni. [...] Kakor opravo, tako so tudi mnoge druge šege vzeli od Slovincov, na priliko: kres, svatbene običaje, koledo itd. Njih jezik je čudna soderga: frankonska starjevina kerpana s slavenskimi županci. Kteri Slavenec bi na prvi pogled svojih, akoravno popačenih, besed ne poznal [...]. (Istinič 1855: 53)

Kobe je pesem o Mariji zapisal v kočevskem narečju, a je pri tem uporabil slovenski fonetični zapis.

Isto pesem je šest let pozneje skupaj s še osmimi kočevskimi ljudskimi pesmimi in *Očenašem* objavil tudi evangeličanski pastor in zgodovinar Theodor Elze (1823–1900). Poudarjal je nemški značaj Kočevarjev oz. ločnice med Kočevarji in njihovo okolico:

Kočevarji so strogo ločeni od sosednjih Slovanov in le redko prihaja do porok med enimi in drugimi. Ta ostra narodnostna razmejitev pojasnjuje, zakaj je nemški značaj Kočevarjev, razen nekaj slovanskih običajev, besed in izrazov, do danes ostal povsem čist in nemešan. (Elze 1861: 22–23)

V opombi pa je, v neskladju z zgornjim zapisom, ugotavljal: »Izjema so le nekatere obmejne vasi, na primer Smuka. V novejšem času Kočevarice pogosto odhajajo na delo izven svoje dežele, da bi se naučile kranjščine.« (Elze 1861: 22) Popisu podobnosti

s slovenščino je dodal »pojasnilo«: »Toda to so le nepomembne podrobnosti, ki še ne opravičujejo trditve, da se tu dogaja slovanizacija. Kočevarsko narečje je še vedno pristna, dobra in čista nemščina [...].« (Elze 1861: 46) Elzejevo romantično predstavo o prvinskosti kočevarskih pesmi in njihovem ohranjanju v izolaciji povzema sledeči odlomek:

Ni presenetljivo, da se pesniška umetnost v tem malem narodu, ki je bil pet stoletij ločen od svojih nemških korenin, ni razcvetela bolj »vzvišeno« kot v teh preprostih pesmih, ki s svojo prisrčno sentimentalnostjo in naivno naravnostjo nagovorijo vsako dovzetno srce. Te pesmi bi lahko primerjali z bridkim petjem osamljene ptice v gozdu, ki je v ujetništvu še niso umetno izurili v sodobnih opernih arijah. (Elze 1861: 39)

Leta 1864 je zgodovinar in publicist Peter von Radics (1836–1912) v dveh zvezkih *Osterreichische Revue* v članku z naslovom Staronemška kolonija Kočevska na Kranjskem (*Die altdeutsche Colonie Gottschee in Krain*) poročal o svojem obisku vojvodine Kočevske, ki jo je dve leti prej imenoval »nemški jezikovni otok sredi slovanske dežele« (1862: XVI). Zabeležil je tudi opažanja, povezana z nekaterimi pesmimi, npr. pri ženitovanjskih šegah (1864: 224–225; več v Ložar - Podlogar v tej knjigi). Dekle, iz hiše kjer je prenočeval, mu je zapelo več kočevarskih pesmi, izmed katerih so tri posebej pritegnile njegovo pozornost: pesem o Primorki, pesem o mladeniču, ki se na sejmu zaljubi v lepo dekle (o dveh ljubih) in pesem o leni Greti (Radics 1864: 226–227). Radicsev potopis je zanimiv tudi zaradi svoje etnografske naravnosti.

Mesec dni je na Kočevskem preživel tudi jezikoslovec in germanist Karl Julius Schröer (1825–1900) iz Bratislave (Marolt 1939: 182; Ruch 1983: 176), avtor prvega slovarja kočevskega narečja (1869 in 1870). Kočevarsščino je analiziral s pomočjo 39 primerov kočevarskih ljudskih pesmi (gl. Schröer 1869, 1870), pri čemer ga je, tako kot njegove predhodnike, vodila želja po raziskovanju »starinskih značilnosti« oz. »nemškega bistva« pri Kočevarjih. Leta 1891 je v sestavku *Kočevje in Kočevarji*, ki je bil del serije knjig *Avstro-ogrška monarhija v besedi in podobi* zapisal:⁵

Nemško ljudstvece, odmaknjeno v pragozdu, že stoletja ločeno od nemškega duhovnega življenja še vedno ohranja najboljše lastnosti nemškega bistva, je še posebej privlačno zaradi starinskih značilnosti, ohranjenih v tej odmaknjenosti. To velja za njihov jezik, njihove šege in navade in posebej za njihove pripovedke in pesmi, v katerih se izpoveduje globoka in iskrena ljudska duša. (Kropej Telban in Slavec Gradišnik 2018: 80 [Schröer 1891: 418])

V skladu z iskanjem nemškega bistva je zbrano gradivo tudi interpretiral. Schröer je bil prvi (Marolt 1993: 182), ki je kočevarski baladi o Meererin oz. Primorki pripisal izvor iz epa o Kudrun (Schröer 1870: 177–178), nakar je njegova teorija še stoletje služila utemeljevanju nemškosti Kočevarjev oz. kontinuitete nemštva na Kočevskem (glej Ruch 1982: 178–179). Z izvorom Primorke iz Kudrun so nemški folkloristi dokazovali starodavnost Kočevarjev in prisotnost nemške kulture na Kočevskem od srednjega veka naprej, ko naj bi priseljenci s seboj iz prvotne nemške domovine prinesli tudi omenjeno pesem. Danes dostopni podatki in analize kažejo, da je bila balada o Primorki v nemškem

5 Schröerjev članek je bil del serije knjig *Die Österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild*, ki je izhajala v letih 1884–1902 na Dunaju in v Budimpešti. Serijo knjig je podprl nadvojvoda Rudolf. Namen dela je bil predstaviti značilnosti vseh narodov avstroogrske monarhije in tako z raznolikostjo spodbujati enotnost in ljubezen do cesarstva (Slavec Gradišnik 2016: 16–17).

jeziku (oz. v kočevarščini) zapisana zgolj na Kočevskem. V slovenščini pa ni prisotna samo v slovensko govoreči okolici Kočevske, pač pa tudi drugod po slovenskem poselitvenem prostoru, med drugim v Reziji, in sicer v več različicah. Razširjenost balade na Slovenskem, v Nemčiji pa ne, pod vprašaj postavlja njen izvor iz epa o Kudrun, čemur se med drugim v svojem prispevku v tej knjigi posveča Marjetka Golež Kaučič.

Prehajanje pesemskega gradiva od enega naroda k drugemu, kot tudi medetnične stike v regijah, ki so jih razumeli kot nemške, so znanstveniki pod vplivom koncepta »nemških jezikovnih otokov« dolgo časa zavračali. Šele v drugi polovici 20. stoletja je prehajanje pesmi na Kočevskem od ene skupnosti k drugi obširno obravnavala poznavalka kočevarskih ljudskih pesmi Zmaga Kumer. S freiburškim kolegom Erichom Seemanom sta družno in posamično izdala več znanstvenih razprav na to temo.⁶ Članek Kumrove, *Kočevarska ljudska pesem o ptičici svarilki in njene slovenske predloge* iz leta 1964, v slovenskem prevodu prvič objavljamo v pričujoči monografiji. V njem avtorica z natančno analizo različic pesmi *O ptičici svarilki*, ki ji je Hauffen pripisal nemški izvor, le-tega ovrže in, kar je pomembnejše, pokaže, »da ni mogoče kar brez zadržka predpostavljati prevzemanja pesmi v celoti« (Kumer v tej knjigi), pač pa se pesemsko izročilo na mešanih jezikovnih območjih, najsi izhaja iz slovenskega ali nemškega izročila, (pre)oblikuje po svoje. Koncept o »jezikovnih otokih« kot zaprtih nacionalnih entitetah, ki je determiniral tudi raziskave Kočevske, je ovrгла šele etnologinja Ingeborg Weber-Kellerman (npr. 1959; 1978) v svojih študijah »medetničnih« stikov in razmerij na mešanih jezikovnih območjih v Transilvaniji in Vojvodini.

Adolf Hauffen: etnografska študija Kočevske in zbirka ljudskih pesmi

Prve zbiralce in zapisovalce pesmi so pri raziskovanju oddaljenega »kočevarskega otoka« vodile predvsem z romantičnim nacionalizmom navdahnjene ideje, zazrte v idealizacijo preteklosti in njenih ostalin, ki naj bi bile ravno zaradi domnevne večstoletne izoliranosti ohranjene na Kočevskem. Podobno razumevanje najdemo tudi pri Adolfu Hauffnu (1863–1930), avtorju prve sistematične etnografske študije o Kočevski, ki je zaslužen za nastanek in objavo prve obsežne zbirke kočevarskih ljudskih pesmi.

V ljubljanski trgovski družini rojeni Hauffen je kot germanist in etnolog znan predvsem na Češkem. V Ljubljani je obiskoval gimnazijo (1875–1882) (Glonar 1926), nato pa je od leta 1883 študiral nemščino, angleščino, zgodovino in geografijo na Dunaju, v Leipzigu, Berlinu in Gradcu (Basler 1969). Tri leta po zaključenem doktoratu, leta 1889, je postal privatni docent za germanistiko na Nemški univerzi v Pragi, leta 1898 izredni, 1919 pa redni profesor (Glonar 1926). Njegova monografija *Nemški jezikovni otok na Kočevskem. Zgodovina in narečje, življenjske razmere, šege in navade, pripovedke, pravljice in pesmi* (1895) je bila uvod v folkloristične in narodopisne raziskave, ki jih je nadaljeval na tedanjem Češkoslovaškem pa tudi Moravskem, v Šleziji in Karpatih, zaradi česar si je prislužil naziv »oče češkega narodopisja (Volkskunde)« (Lozoviuk v tej knjigi).⁷

Za razliko od predhodnikov, ki so zapisovali zgolj posamezne primere kočevarskih ljudskih pesmi, se je Hauffen dela lotil poglobljeno, vključno z obsežno primerjalno analizo, pri čemer je upošteval do tedaj izdane zbirke pesmi evropskih narodov. Četudi je nekatere koncepte, ki jih je uporabljal, danes treba kritično premisliti, čemur je med drugim namenjena pričujoča monografija, njegovo delo ostaja z vidika etnologije in folkloristike Kočevske (in Slovenije) izjemnega pomena.

6 Pozornost si zasluži tudi razprava Martina Rucha (1982).

7 Hauffnovemu delu se bolj natančno posveča poglavje Petra Lozoviuka v tej knjigi.

Knjiga *Nemški jezikovni otok na Kočevskem* je izšla kot tretji zvezek zbirke *Viri in raziskave o zgodovini, književnosti in jeziku Avstrije ter njenih kronovin* pri Leonovi družbi⁸ v Gradcu. Zbirko, ki je bila namenjena študijam slabše raziskanih južnih in jugovzhodnih avstrijskih dežel, sta urejala zgodovinar Josef Hirn (1848–1917) in germanist Josef Eduard Wackernell (1850–1920), oba redna javna profesorja na univerzi v Innsbrucku. Slednji je bil Hauffnov prijatelj⁹ (Ortner 2019a: 216) in vodja leta 1905 ustanovljenega *Tiroler Volksliedarchiva* – delovnega odbora za Tirolsko in Vorarlberško v okviru zbiralne akcije *Das Volkslied in Österreich* (Ljudska pesem v Avstriji) (Ortner 2019b). Hauffen je v okviru iste akcije vodil odbor za Češko, sodeloval pa je tudi v odboru za Kočevsko, kjer je bil za vodjo postavljen njegov učenec Hans Tschinkel.

Hauffen je knjigo, ki jo je natisnila založba Styria, posvetil kočevskemu vojvodi Knezu Karlu Auerspergu. Že iz **predgovora**, datiranega z novembrom 1894, je moč razbrati, da je svoje delo na Kočevskem dojemal kot osebno poslanstvo, tj. da se zapiše in ohrani starodavno kočevarsko izročilo, ki so ga vse bolj ogrožali zunanji vplivi. Izrazil je zaskrbljenost nad tem, da bi prihod železnice na Kočevsko, leta 1893, tujim vplivom izpostavil dotlej »v izolaciji« ohranjene jezik in šege Kočevarjev. Z večjim optimizmom ga je navdajalo sočasno postopno zakonsko omejevanje krošnjarjenja, saj bi le-to po njegovem omejilo potovanja Kočevarjev v tujino, ki pa se ga prebivalci Kočevske, za katere je krošnjarjenje predstavljalo vir preživetja, niso veselili.

Razglednica, poslana leta 1899, z upodobitvijo kočevske železniške postaje in mestnega trga. Zbirka razglednic NUK: Kočevje (1898–1910).

Hauffen je na Kočevskem bival trikrat, raziskovanje mu je olajšalo dejstvo, da je tam njegov brat, Josef Hauffen, dve leti opravljal službo okrajnega sodnika. Pri pripravi zgodovinskega in etnografskega orisa se je opiral na obstoječo literaturo in zgodovinske študije pa tudi na informacije, ki so mu jih posredovali okrajni glavar Ludwig Thomann Edlen von Montalmar, župnik Anton Kreiner iz Poloma in kočevski gimnazijski profesorji. Pri terenskem delu je imel pomočnike, in sicer so pesmi zbirali Josef Perz, učitelj

8 Na krščanskih temeljih osnovana družba, imenovana po papežu Leonu XIII. Leta 1892 jo je na Dunaju ustanovil politik in zgodovinar Joseph Alexander Helfert (1820–1910) z namenom spodbujanja znanosti in umetnosti (Austria-Forum 2017).

9 Wackernell je Hauffnu svetoval pri pripravi knjige, za kar se mu je ta v predgovoru tudi zahvalil.

iz Svetlega Potoka, ki je zapisal kar polovico pesmi¹⁰ in večino melodij, Hans Tschinkel (1872–1925), študent germanistike na Filozofski fakulteti v Pragi, Max Tomitsch, učitelj na Schulvereinovi šoli v Mavrlenu in Matthias Petschauer, učitelj v Gotenici. V zbirko je vključil tudi zapise pesmi svojih predhodnikov: Schröerja, Elzea, Kluna in Rudeža. Imena zapisovalcev so v knjigi navedena na koncu vsake pesmi.

Predgovoru sledi osem poglavij. V **prvem** je Hauffen opisal geografsko lego in kraške značilnosti kočevske pokrajine, pri čemer je nanizal tudi vrsto podrobnosti iz lokalne realnosti, kot so poimenovanja geografskih območij Kočevske, nekateri lokalni toponimi in narečna poimenovanja npr. kraških pojavov, ki danes več niso v rabi.¹¹

Pri snovanju **drugega poglavja** o zgodovini Kočevske in izvoru Kočevarjev, v katerem podaja kratek pregled od srednjeveške poselitve dalje, se je večinoma opiral na dela profesorja Josefa Obergfölla in gimnazijskega direktorja Petra Wolseggerja, ki sta delovala na Kočevskem, spregledal pa spise slovenskih zgodovinarjev, npr. Janeza Parapata¹² (1874). Med zmotami, ki jih velja izpostaviti, je Hauffnova trditev, ki gre z roko v roki z njegovim romantičnim pogledom na »nemške jezikovne otoke«, da je bilo območje Kočevske pred prihodom nemških kolonistov, z izjemo nekaterih krajev na obrobju, neobljudeno:

Slovenci so se torej že v 13. stoletju ustalili na posameznih, lažje dostopnih, še posebej pa na rodovitnih mestih kočevske dežele; za težavno delo krčenja in za poselitev celotnega samoraslega območja so morali poklicati pravo in najboljšo kolonialno ljudstvo – Nemce. (Hauffen 1895: 10)

Mnenje o neposeljenosti Kočevske pred prihodom nemških kolonistov je v zgodovinskih delih o Kočevski razširjeno še danes in temelji na odsotnosti prazgodovinskih najdb. Vendar pa manko najdb ne odraža dejanskega stanja in ga lahko pripišemo predvsem nezadostnemu izvajanju arheoloških raziskav (glej Hornak in Stepišnik 2008) na tem območju. Šele leta 1910, 15 let po izidu Hauffnove knjige, je ravnatelj Deželnega muzeja za Kranjsko (današnji Narodni muzej Slovenije), dr. Josip Mantuani, na prvo arheološko poizvedovanje na Kočevsko poslal svojega sodelavca Jerneja Pečnika. Hauffen torej Pečnikovih dognanj ni mogel poznati. Vendar pa so bila nekatera arheološka najdišča, ki pričajo o stalni ali vsaj občasni obljudenosti Kočevske, nedvomno pa o njeni prehodnosti, znana že v času, ko je pripravljajl svojo študijo. Ob gradnji kočevske železnice so npr. leta 1855 našli t. i. antenski meč iz obdobja kulture žarnih grobišč¹³ in pet rimskodobnih novcev (Lozić 2017: 10), cesar Hauffen v svoji knjigi ne omenja. Za arheologijo se je navduševal tudi Hauffnov informator Peter Wolsegger. Ta je leta 1894, ko je Hauffen zaključeval s pripravo svoje študije, v Lisičji jami pri Koblarjih odkril tri prazgodovinske posode. Verjetno je bil prav Wolsegger tisti, ki je povabil eminentnega tržaškega profesorja Karla Ludwiga Moserja, da je leto kasneje, 11. septembra 1895, obiskal Kočevsko in v Lisičji jami ter Dolgi jami pri Koblarjih odkopal prazgodovinske ostanke človeških skeletov in keramike (Flego in Rupel 2018: 442). Lisičjo jamo je sicer že leta 1886 obiskal Karl Deschmann, kustos Kranjskega deželnega muzeja v Ljubljani (Flego in Župančič 2008: 185). Več kot stoletje po izidu Hauffnove knjige Kočevska

10 Perz sicer v svojem spominskem zapisu navaja, da je sam med svojim učiteljevanjem v Svetlem Potoku zbral več kot 100 pesmi. Večino sta peli dve pevki, s katerima je bival pod isto streho. Leta 1894 je zbrane pesmi izročil Hauffnu (1930: 196).

11 To sicer velja za celotno monografijo.

12 Parapat, ki je med letoma 1864 in 1867 služboval kot kaplan v Stari Cerkvi pri Kočevju, je pri raziskavi pomagal celo Schröerju (Steska 1895: 95).

13 Danes v hrambi Naravoslovnega muzeja na Dunaju.

ostaja arheološko pomanjkljivo raziskana, vendar tezo o njeni neposeljenosti pred prihodom nemških kolonistov ovračajo novejša prazgodovinska najdišča (Mantuani 1924; Jamnik idr. 2002; Velušček 2011 idr.), ki so predvsem na račun sodobne tehnologije (laserskega skeniranja površja Slovenije) vse številnejša (npr. Hornak in Stepišnik 2008; Lozić 2017; Janežič 2022). Arheološke najdbe med drugim pričajo o prehodnosti kočevske pokrajine od prazgodovine naprej in s tem o neustreznosti rabe termina »nemški jezikovni otok«.

Koblarska jama je bila verjetno zaradi svojih oblik, ki spominjajo na vulvo, prostor prazgodovinskih pokopov. Zadnja arheološka raziskava, med katero je bilo najdeno večje število skeletnih ostankov, je bila v jami opravljena leta 2002.

Foto: Anja Moric, julij 2024.

Glede izvora Kočevarjev si zgodovinarji niso edini. Hauffen je bil mnenja, da večinoma izvirajo iz Bavarske: »Vsekakor jih je velik odstotek prišel s Koroške in osrednje Tirolske.« (Hauffen 1895: 14) Zapis škofa Hrena o kazenski naselitvi tristotih frankovskih in turinških družin se mu ni zdel verjeten, čeprav je hkrati zabeležil, »da med kočevarskimi slovenskimi sosedi še danes vlada mnenje, da naj bi bili tuji naseljenci v to neprijazno okolje poslani za kazen« (Hauffen 1895: 14). Pri tolmačenju imena Kočevje je sledil Rudeževi (1823) domnevi o izvoru iz slovenske besede »koče«. Hauffen poglavje zaključí s krajšim zgodovinskim pregledom, kjer omenja osmanske vpade, upor kočevskih kmetov in plemiške rodbine na Kočevskem. Danes o izvoru Kočevarjev prevladuje jezikoslovna »koroško-tirolska teorija« (Petschauer 1984: 87), utemeljena na podobnosti kočevskega narečja z jeziki koroško-tirolske mejne regije, ki jih je izpostavil tudi Hauffen. Svež razmislek o priseljevanju na Kočevsko, na podlagi analize kočevarskih pesmi, prinaša študija Marije Klobčar, objavljena v tej knjigi.

Avtorico prevpraševanje nekaterih vsebinskih elementov kočevarskih ljudskih pesmi (npr. izrazov prestiža in pripadnosti višjemu družbenemu sloju) usmeri k ponovnemu premisleku o izvoru Kočevarjev iz Frankovske in Turingije (današnje Nemčije) – torej k teoriji, ki so jo pred tem, sicer brez prepričljivega argumenta, (nekateri) znanstveniki zavračali. Klobčarjeva »frankovsko-turinško teorijo« postavi v zgodovinski okvir, v čas spora, do katerega je v 14. stoletju prišlo po izvolitvi grofa Güntherja za rimskega kralja. Njegov nasprotnik, Karel IV., je proti legalno izvoljenemu Güntherju organiziral upor, poraženi Günther pa je v zameno za pomilostitev svojih podpornikov, ki so bili kasneje kazensko poslani na Kočevsko, prestol predal nasprotniku. Klobčarjeva svojo predpostavko o izvoru Kočevarjev iz Turingije utemeljuje tudi z nekaterimi slovenskimi izrazi, ki jih najdemo v kočevarskih pesmih (npr. knez, kres, župan, starešina). Meni, da so bili le-ti prinešeni iz Turingije, ki je bila v času omenjenega spora poseljena tudi s t. i. Vendi oz. Slovani. Glede na dejstvo, da je bila kolonizacija Kočevske dolgotrajna – potekala je do konca 14. stoletja – ni nenavadno, da so priseljenci v različnih etapah priseljevanja prihajali iz različnih območij (glej npr. Simonič 1971: 9; Petschauer 1984: 87–88), ki so upravno sodila pod ortenburško oblast ali bila drugače povezana z Ortenburžani.¹⁴ Ta območja so danes del različnih držav: Avstrije, Nemčije, Italije in Slovenije. Prispevek Marije Klobčar zato odpira prostor za dodatne raziskave – tako o prehodnosti meja med govorcji različnih jezikov kot tudi med posameznimi območji znotraj zgodovinskih političnih tvorb.

V **tretjem poglavju** je Hauffen, kljub temu, da je navedel, da se raziskovanju kočevarskega narečja posveča njegov učenec Hans Tschinkel, le-temu posvetil dokaj obsežen sestavek. Kočevarščino je po Weinholdu in v skladu s svojim razumevanjem izvora Kočevarjev označil za »bavarščin[o] s slovenskimi vplivi«, hkrati pa menil, da »vpliv slovenščine ni bistven in da ne spreminja izrazito zgornjenemškega osnovnega značaja narečja« (1895: 19). Vplivi slovenščine naj bi bili najbolj izraziti na območju Črmošnjiške doline (Mosche), nemščine pa na območju mesta Kočevje z okolico oz. severno ležečimi vasmii (Land). Slednje ne preseneča, saj so prebivalci mesta Kočevje govorili nemško in ne kočevarsko, zaradi jezika administracije v Kočevju in tudi zato, ker je bila nemščina izrazni način meščanstva – s katerim se je to samorazlikovalo od okoliškega kmečkega prebivalstva (Moric 2010). Hauffen je opazil, da je znotraj narečja prišlo do nekaterih razlik med posameznimi deli pokrajine (Land, Hinterland, Unterland, Waldviertel in Mosche). Kočevarščina je obsegala pet narečnih podskupin, razlike med njimi pa naj bi nastale zaradi geografske ločenosti in priseljevanja v več etapah. Fonetični zapis kočevarščine je Hauffen prilagodil narečni podskupini Unterland – območje južno od Kočevja, od vasi Mozelj proti hrvaški meji.

Življenjskim in gospodarskim razmeram na Kočevskem je namenjeno **četrto poglavje**. Začne se s posplošenim opisom telesnih značilnosti Kočevarjev in mestoma stereotipnim oz. idealiziranim prikazom njihovih osebnostnih lastnosti, kot so delavnost, pridnost, resnost, mirnost, skromnost, gracioznost itd. Z etnološkega vidika so zanimivi kratki, včasih skopi, a kljub temu povedni opisi načina življenja na Kočevskem od prehrane, poljedelstva, krošnjarjenja, upravne razdelitve do domače obrti in šolstva itd.

V **petem poglavju** je Hauffen združil opise oblačilnih praks in stavbnih značilnosti na Kočevskem. Pri opisu oblačilnih praks se naslanja predvsem na že omenjena opisa Valvasorja in Hacqueta in jih pripiše vplivu slovenske okolice:

Valvasorjeva (1689) upodobitev Kočevarjev s sodčki pučerli.

Upodobitev Kočevarice, konec 19. stoletja (Schröer 1891: 428).

Kočevarska ženska in moška noša nimata nobenih podobnosti z nemškimi narodnimi nošami. Nobenega dvoma ni, da so jo Kočevarji šele v svoji novi domovini prevzeli od slovanskih sosedov in jo deloma spremenili. (Hauffen 1895: 52)

V njegovem opisu prehajanja od stare noše k novejšim oz. modernim načinom oblačenja je moč začutiti v uvodniku izražen odpor do vplivov modernizacije. Za žensko nošo npr. zapiše:

Poceni in nekvalitetni industrijski izdelki jo korak za korakom izpodrivajo, tako da pogosto srečamo starejše ženice, ki k novim predpasnikom, naglavnim rutam ali krilom nosijo kose narodne noše, kar izgleda zelo neokusno. (Hauffen 1895: 50)

V nadaljevanju poglavja se je posvetil značilnostim gradnje, notranji opremi bivališč, kmečkemu gospodarstvu in obliki naselij.¹⁵ Za kmečke hiše, ki so bile običajno vrhhlevne, je menil, da pripadajo zgornjenemškemu načinu gradnje, za katerega je hkrati ugotavljal, da je razširjen tudi drugod po Kranjskem.¹⁶ Nekoliko nostalgичno razlaga o lipah sredi vasi in okroglih mizah pod njimi. Izpostavil je tudi stavbne elemente, ki se pojavijo v kočevarskih ljudskih pesmih, in sicer izstopata »lina« (manjša odprtina v zatrepu) in srednje okno na pročelju.

Na nekaterih hišah na Kočevskem, kot je primer iz Drage na sliki, so še ohranjene podstrešne line. Foto: Anja Moric, avgust 2024.

15 Prevladovala so obcestne in središčne vasi.

16 Avstrijska etnologinja Maria Kundegraber ugotavlja, da se Kočevarji »po svojih hišah in hišni opremi [...] niso razlikovali od svojih slovenskih sosedov. Saj so gradnjo vedno znova določali predpisi zemljiškega gospoda, razen tega so ljudje takrat gradili z gradivom, ki je bilo na razpolago. V nasprotju z napačnimi razlagami pri Kočevarjih ni moč ugotoviti vzhodnoalpske črne kuhinje, temveč je bila običajna kmečka peč, ki sega prvotno iz veže (Vorhaus, koč. *haus*), kjer je kurišče, v sobo. Ta peč služi gretju, kuhanju in pečenju in izpolnjuje vse namene, ki naj jih ognjišče ima. Kdaj je ta oblika nastala, je neznano. Toda nedvomno je pri Slovencih zelo razširjena« (Lackner-Kundegraber 1995: 78). Pregled virov o kočevarski ljudski noši najdemo pri isti avtorici (Kundegraber 1991) pa tudi npr. v Šantel 1939.

Šesto poglavje je namenjeno opisu različnih šeg, ljudskih verovanj in običajnega prava, sedmo pa ljudskemu pripovedništvu. Izpostaviti velja Hauffnov zapis 28 šaljivih zgodb o prebivalcih Rogatega Hriba oz. Ribnice, iz katerih je zelo verjetno Fran Milčinski črpal navdih za svoje *Butalce*. Zgodbe, ki sicer izhajajo iz splošno razširjenih smešnic o Schildburgerjih, so še en element, ki priča o prehodnosti »meja« med različnimi območji, narodi in govorci različnih jezikov.

Najobsežnejše, **osmo poglavje**, je namenjeno obravnavi kočevarskih ljudskih pesmi. Nadaljuje se v osrednji del monografije – zbirko pesmi, ki jim sledi obsežna primerjalna analiza zbranega gradiva, s katero se knjiga zaključuje. Hauffen je kočevarske ljudske pesmi razdelil v štiri skupine, in sicer tiste, ki naj bi jih Kočevarji v srednjem veku prinesli iz prvotne domovine (za te meni, da so najštevilnejše in zavzemajo dve tretjini njegove zbirke), pesmi, ki so nastale po priselitvi na Kočevsko, pesmi, prevzete od sosedov Slovencev in Hrvatov, ter pesmi, ki so v novejšem času iz drugih dežel prišle na Kočevsko. Tematsko pesmi deli na nabožne, legendne, balade, ljubezenske pesmi, pesmi k šegam in navadam ter šaljive in otroške pesmi. Zbiralci so jih zapisovali predvsem po petju žensk, in sicer večinoma v kočevarskem narečju pa tudi v nemščini.

Hauffnova raziskava geografsko ni uspela zajeti celotnega kočevarskega območja. Njegovi zbiralci so največ pesmi zapisali na območju Unterlanda, manj v Hinterlandu, ostale predele Kočevske pa so zaobšli. Deloma je Hauffen zbrano gradivo dopolnil leto po izidu svoje knjige ter prejemu komentarjev in novih pesmi zlasti iz Hinterlanda. Osem naknadno prejetih pesmi je objavil v članku z naslovom *O narodopisju Kočevarjev* (preveden in objavljen tudi v tej knjigi) (Hauffen 1896). Njegova osredotočenost na ti dve območji je morda naključna, verjetneje pa je, da je menil, da so v teh odročnejših predelih stare kočevarske pesmi ohranjene boljše ali v pristnejši obliki:

Zdi se, da poznavanje in petje starih pesmi na Kočevskem na splošno upadata. Vsaj v mestu in v severnejših krajih, ki so bolj izpostavljeni prometu, denimo v Stari Cerkvi, niso več toliko znane. Najbolje so se ohranile v Unterlandu (Koprivnik, Svetli Potok, Kumrova vas) in v Hinterlandu ([Kočevska] Reka itn). (Hauffen 1895: 163)

Omejenost zbiranja na omenjeni območji je popravila kasnejša zbiralna akcija, ki jo je vodil Hauffnov učenec Hans Tschinkel.

Pri primerjalni analizi pesmi je Hauffen sicer izhajal iz nemškega pesemskega izročila, a je upošteval tudi ostalo tedaj dostopno literaturo in vire ter zbrane pesmi vzporejal s tistimi iz drugih zbirk, ki so mu bile dostopne. Primerjava kočevarskih pesmi (in povedk) s slovenskimi mu je bila otežkočena, saj v času, ko je pisal svoje delo, slednje še niso bile zbrane v integralni zbirki, pač pa so bile zgolj posamično objavljene v različnih publikacijah. Čeprav je nemškemu okolju pripisal več vpliva na kočevarsko izročilo kot slovenskemu, je prepoznal tudi vpliv slednjega. Njegov fonetični zapis temelji na nemškem pravopisu, ki smo ga ohranili tudi pri prevodu njegove študije. Poslovenjeni zapisi narečnih besed bi sicer bili slovenskemu bralcu prijaznejši, opaznejše pa bi bile tudi povezave kočevarščine s slovenskim jezikom. Upe o izvedbi nadaljnega raziskovalnega dela v tej smeri polagamo na kolege jezikoslovce. V pričujoči študiji se analizi (posameznih) pesmi in medkulturnemu prepletanju v njih posvečajo Marija Klobčar, Marjetka Golež Kaučič in Zmaga Kumer, folklornim obrazcem pa Saša Babič.

Tudi oz. predvsem v osmem poglavju Hauffen, ki sicer večinoma teži k objektivnosti, idealizira svoj predmet preučevanja. Verjetno je, da njegovi zbiratelji v želji po ohranitvi »avtentičnega« niso zapisali ali pa je Hauffen kasneje sam iz analize izključil »moderne« pesmi, ki so bile v 19. stoletju priljubljene v Avstriji in Nemčiji in prisotne

tudi na Kočevskem (glej Ruch 1982: 181). Teh v Hauffnovi zbirki ne najdemo, kakor tudi ne najdemo pesmi, ki bi lahko vzbujale kakršnokoli moralno sodbo, tj. erotičnih oz. kvantarskih in »prostaških« pesmi. Hauffen je o njih zapisal:

V nasprotju z običajno nemško ljudsko pesmijo se kočevarske pesmi izogibajo vsakršni grobi besedi, vsakršni neprijetni situaciji. Nespodobne besede v št. 95 in 120 so povsem osamljen primer. Spodobnost govora se da razložiti s tem, da na Kočevskem staro ljudsko pesem pojejo izključno ženske. Samo novejšje pesmi, kot je št. 120, in tiste v knjižni nemščini pojejo fantje. (Hauffen 1895: 137)

A vendar je že 7 let po izidu Hauffnove knjige Hans Tschinkel v okviru velike avstrijske zbiralne akcije na Kočevskem zbral tudi vulgarne in prešuštniške pesmi¹⁷ (glej Ruch 1982: 182). Prav tako je zbral več štirivrstičnih poskočnic, za katere je Hauffen trdil, da jih na Kočevskem ni: »Povsem manjka tudi razposajena čutnost, s katero se v alpskih pesmih pojavljajo vse plati ljubezenskega življenja.« (1895: 138) Težnjam po izločanju »neprimernih« pesmi ni podlegel zgolj Hauffen, pač pa tudi njegovi slovenski sodobniki. V zbirki slovenskih ljudskih pesmi se jim je izognil veliki zbiralec slovenskega narodnega blaga Karel Štrekelj (Terseglav 1981: 183–208). Veljalo je namreč

prepričanje, da so okrogle pesmi plod 20. stoletja oz. najnovejšega časa in da naša ljudska tradicija kvantarskih pesmi ni poznala. To mnenje so poleg moralistov utrjevali folkloristi sami, ki okroglih pesmi v zbirkah ali znanstvenih spisih niso upoštevali, ker jih niso imeli za ljudske. (nav. delo 1981: 192–193)

Hauffnovih morebitnih moralnih zadržkov ne moremo presojati. Vulgarne in moderne pesmi so bile predvsem v navzkrižju z njegovo predpostavko o zaprtosti kočevskega »jezikovnega otoka« za zunanje vplive in prvinskosti Kočevarjev, čeprav bi bilo zelo nenavadno, če kočevski krošnjariji s svojih popotovanj po Evropi v kočevsko domovino ne bi prinašali tudi novih popularnih pesmi. Nenazadnje je sam Hauffen to dejstvo moral priznati, čeprav bolj mimogrede in nanašajoč se zgolj na »zadnja leta«: »Kočevarski krošnjariji in tuji delavci so v zadnjih letih v deželo prinesli veliko znanih koroških in štajerskih pesmi kot tudi stvaritev dunajskih ‚ljudskih pevcev‘ in jih z vnemo predelovali.« (Hauffen 1895: 165) Prostor za nadaljnje raziskave kočevarskih ljudskih pesmi ostaja odprt tudi na tem področju.

Na Hauffnovo nepravilno zapisovanje melodij je opozoril že France Marolt (1939). Na zmotno trditev, da kočevarske pesmi zanje značilne nerimanosti niso mogle dobiti od južnih Slovanov, katerih pesmi bi naj bile vedno rimate (Hauffen 1895: 158), pa v tej knjigi opozarja Marjetka Golež Kaučič. Riman način verzificiranja je v slovenskih ljudskih pesmih namreč značilen šele od 19. stoletje dalje, pred tem pa je bila zanje značilna odsotnost rime. Golež Kaučič (v tej knjigi) ugotavlja, da se je »v kočevarskih pesmih ohranil starejši način verzifikacije brez rime, značilen za slovensko/slovansko okolico«.

Zaradi prostorskih in časovnih omejitev se podrobni vsebinski in primerjalni analizi Hauffnove etnografske študije oz. prvemu delu njegove knjige v tej študiji ni bilo mogoče posvetiti. Nekateri elementi načina življenja Kočevarjev so bili že obravnavani v drugih delih. Slovstveni folklori je bil namenjen slovenski prevod knjige Wilhelma Tschinkla, ki sta ga uredila Pavel Florjančič in Marija Stanonik (2004), preučevanje kočevarščine, ki se ji je posvečalo mnogo zlasti avstrijskih raziskovalcev (od Karla Juliusa Schröderja, Hansa

Kočevski krošnjar, prodajalec pomaranč
na Dunaju (Schröer 1891: 423).

Tschinkla pa do Walterja Tschinkla,¹⁸ Eberharda Kleinmeyerja in Marie Hornung itd.), pa bi zahtevalo poglobljene sodobne premisleke – predvsem mešanih slovenskih in nemških/avstrijskih raziskovalnih skupin jezikoslovcev in lingvističnih antropologov. Rabi in družbeni vlogi kočevarščine med Kočevarji v današnjem času sem se posvečala avtorica te besede (Moric 2010). O oblačilnih praksah na Kočevskem je obširno pisala Maria Kundgraber (1966; 1991) pa tudi Saša Šantel (1939). Sakralno stavbno dediščino sta v svojih delih popisala Gojko Zupan in Mitja Ferenc (2006),¹⁹ sama in skupaj s Francetom Dolinarjem (Zupan idr. 1993), umetnostno topografijo Kočevske sta pripravila Blaž Resman in Helena Seražin (2010), medtem ko značilnosti ljudske gradnje z izjemo Simoničevega (1939: 24–39) sestavka v *Kočevskem zborniku* o tipih naselij, kmečkih domov in razdelitvi zemljišč še čakajo podrobnejšo študijo. O ljudskih šegah na Kočevskem je obsežno pisal Richard Wolfram (1980), ki je podatke zbiral med Kočevarji v avstrijskih begunskih taboriščih. V znanstvenokritičnem delu te knjige prostor namenjamo predvsem svatbenim šegam, in sicer v izčrpnem poglavju Helene Ložar-Podlogar. Preostanek znanstvenokritičnih študij je osredotočen predvsem na Hauffnovo zbirko ljudskih pesmi, vendar pa kljub temu ne zaobide drugih aspektov načina življenja na Kočevskem. V nekaterih podatkih, za katere se zdi, da jih je Hauffen zabeležil mimogrede, namreč najdemo zanimive informacije, npr. o začetnih fazah razvoja nacionalizmov na Kočevskem (Moric v tej knjigi), v drobcih iz ljudskih pesmi pa morda celo odgovore o izvoru Kočevarjev (Klobčar v tej knjigi). Namen te monografije je torej predvsem ponuditi prevod, da bo Hauffnovo pionirsko delo med Kočevarji dostopno kar se da širokemu krogu ljudi, in s tem osnovo za nadaljne (primerjalne) raziskave političnih in družbenih odnosov v mešanih jezikovnih regijah ter ponuditi kritičen premislek o zaprtosti/neprehodnosti meja med etničnimi oz.

18 V Borovcu rojeni Walter Tschinkel, avtor kočevskega slovarja, je bil nečak Hansa Tschinkla.

19 Izdala sta tudi serijo monografij o nakdanjih kočevarskih vasch (Ferenc in Zupan 2011–2013).

jezikovnimi skupinami. Pri tem namen študije ni osredotočanje na kritiko v smislu, kot jo je podal npr. France Marolt (1939), pač pa ob upoštevanju sodobnih dognanj in hkratnem razumevanju družbenih, političnih in zgodovinskih karakteristik obdobja, v katerem je Hauffnovo delo nastalo, ponovno premisliti določene etnološke koncepte in metode.

Pesemske raziskave na Kočevskem po izidu Hauffnove zbirke

Izid Hauffnove študije je k raziskovanju kočevskega folklornega izročila in narečja pritegnil tudi druge raziskovalce, in sicer najprej iz vrst Kočevarjev. Med njimi izstopa na Kočevskem rojeni Hans Tschinkel, ki je na praški univerzi pri Hauffnu študiral germanistiko in kasneje postal ravnatelj praške gimnazije. Leta 1908 izdano *Slovnico kočevarskega narečja* je posvetil svojemu učitelju (glej Tschinkel 1908), izdala pa jo je, tako kot Hauffnovo zbirko, Gesellschaft zur Förderung deutscher Wissenschaft, Kunst und Literatur in Böhmen. Hans Tschinkel se je zbiranja kočevskih pesmi lotil še temeljiteje kot Hauffen, in sicer v okviru projekta Das Volkslied in Österreich (Ljudska pesem v Avstriji), za katerega je leta 1904 avstroogrsko ministrstvo za kulturo in prosveto na Dunaju naročilo zbiranje ljudskih pesmi celotnega avstrijskega dela cesarstva. Namen akcije je bil zbrati in v seriji zvezkov objaviti ljudske pesmi vseh etničnih skupnosti v cesarstvu, kar bi spodbudilo medsebojno razumevanje in sobivanje, predvsem pa nadnacionalno zavest znotraj meja avstro-ogrske monarhije (Hois 2005: 23). Adolf Hauffen je bil imenovan za predsednika odbora za Češko, Karel Štrekelj za Slovenijo, za Kočevsko pa je bil leta 1906 delegiran Hans Tschinkel, kot predstavnik kranjske deželne vlade pa je v njem sodeloval tudi Hauffen²⁰ (Kundegraber 1964: 144–145). Ducat zbiralcev, izmed katerih se je po številu zapisanih pesmi zlasti izkazal nečak Hansa Tschinkla Wilhelm Tschinkel,²¹ je do konca leta 1911 zapisalo približno 1170 pesmi. Po tem, ko so izločili skoraj enake različice, je ostalo 770 pesmi, večinoma opremljenih z melodijami, več kot 50 folklornih obrazcev in ducat plesov. Približno 470 enot je bilo zapisanih v narečju, preostale pa v nemščini ali mešanici narečja in nemščine (Gottscheer Bote 1913: 124). Dve leti pozneje je bila zbirka, za katero je Hans Tschinkel pripravil vsebinskoanalitične opombe, pripravljena za tisk (nav. delo: 125), vendar zaradi notranjih nesoglasij in začetka prve svetovne vojne v knjižni obliki ni izšla. Pesmi iz te zbiralne akcije so leta 1928 prišle v hrambo Deutsche Volksliedarchiva v Freiburgu in bile štiri desetletja za tem natisnjene v zbirki z naslovom *Gottscheer Volkslieder* (Brednich in Suppan 1969, 1972, 1984).

Delo, ki ga je Hauffen začel pri Kočevarjih, je služilo kot model za raziskave, ki jih je nato nadaljeval na t. i. nemškem Češkem. Tam je med drugim do leta 1918 urejal zbirko publikacij *Beiträge zur deutsch-böhmischen Volkskunde*, vplival pa je tudi na delo drugih folkloristov, npr. Josefa Hanike (1900–1963).

Zbiranje kočevskega folklornega izročila se je nadaljevalo po prvi svetovni vojni. Izstopa zlasti zbirka pripovedi Wilhelma Tschinkla²² *Kočevarska folklor v šegah, navadah, pravljičah, povedkah, legendah in drugih folklornih izročilih*, izdana leta 1932.

20 Več v poglavju *Kočevarske himne – vloga kočevarske pesmi od 19. stoletja do danes* v tej knjigi.

21 Ta se je prav tako zgledoval po Hauffnovem delu in postal strasten zbiralec kočevskega, zlasti pripovednega izročila (Florjančič in Stanonik 2004: 16).

22 Wilhelm Tschinkel (1875–1938), rojen v Svetlem Potoku na Kočevskem, je kot učitelj služboval v Kočevski Reki, Borovcu in Kočevju, po prvi svetovni vojni pa v Rožeku na avstrijskem Koroškem. Bil je sodelavec časopisa za avstrijsko narodopisje *Zeitschrift für österreichische Volkskunde* na Dunaju (Lackner-Kundegraber 1995: 81) in prvi urednik *Kočevskega koledarja* (*Gottscheer Kalender*).

Tschinkel je med svojim 27 let trajajočim zbirateljskim delom zabeležil tudi 120 pesmi, izmed katerih je kasneje izbral in objavil 15 litanijskih pesmi (Tschinkel 1938).

Romantična zagnanost, ki se je izrazila z začetnim zbiranjem pesemskega izročila v 19. stoletju, je zlasti v obdobju med svetovnjima vojnama prerasla v politični aktivizem. Temu dejstvu sta botrovala občutek ogroženosti, ko so Kočevarji v novi jugoslovanski državi postali manjšina, in širjenje nacionalsocialističnih idej, ki so tudi na Kočevskem padle na plodna tla. Trideseta leta 20. stoletja so zaznamovali obiski nemških in avstrijskih intelektualcev, ki so s prirejanjem (pevskih) dogodkov in tečajev širili velikonemške ideje. Pozornost je vzbudilo zlasti praznovanje 600-letnice naselitve Kočevske, ki so jo Kočevarji z vrsto prireditev obeležili avgusta 1930. Ob tej priložnosti je bilo 36 ljudskih pesmi izdanih v knjižici *Gottscheer Volkslieder mit Bildern und Weisen*, ki jo je izdal Deutsche Volksliedarchiv iz Freiburga pod vodstvom folklorista Johna Meierja, vključene pa so bile tudi v zbirke nemških ljudskih pesmi *Deutsche Volkslieder mit ihren Melodien*. Pisanja o »nemškem jezikovnem otoku« na Kočevskem so se okrepila, izšlo je več publikacij, ki so promovirale nemško podobo tega območja, med njimi npr. zbornik, izdan ob 600-letnici Kočevske, *Jubiläums-Festbuch der Gottscheer 600-Jahresfeier: aus Anlaß des 600-jährigen Bestandes des Gottscheer Landes* (Erker 1930) in Groethejeva knjiga *Die Deutsche Sprachinsel Gottschee in Slowenien* (1931). Prav tako je Kočevsko obiskalo več sodelavcev različnih tedaj veliko-nemško usmerjenih inštitutov.²³ Leta 1929 sta se na zbirateljsko potovanje na Kočevsko odpravila avstrijski folklorist Karl Horak in njegova kasnejša žena Grete in zabeležila 25 pesmi z melodijami (Brednich 1966: 128). Interpretacije, ki odražajo politične ideje tistega časa, sta objavila leta 1933 (več v Holzappel in Schusser 1996). Leta 1935 je med svojimi potovanji po Jugovzhodni Evropi Slovenijo obiskal novinar in zunanji sodelavec Etnološkega muzeja v Berlinu Gustav Adolf Küppers-Sonnenberg in s fonografom posnel 12 kočevarskih pesmi (Kunej 2018). Kljub neznanstvenemu pristopu k etnomuzikološkemu delu (Metz 2011: 92) so zaradi svoje edinstvenosti Küppers-Sonnenbergovi kočevski (in drugi) zvočni posnetki dragocen vir za nadaljnje raziskave.

Aktivnosti nemških aktivistov in znanstvenikov, predvsem njihovo nekritično prevzemanje pesemskega izročila oz. neprepoznavanje slovenskega izvora (nekaterih) kočevarskih pesmi, je zmotilo določene slovenske intelektualce. Po javnem pozivu za preučitev kočevskega »vprašanja«, ki ga je izdala Cirilmetodova družba v odgovor na publikacije, izdane po obeležitvi 600-letnice Kočevske, je leta 1937 kočevske vasi Stari Log, Svetli Potok in Koprivnik obiskal ravnatelj Folklornega inštituta v Ljubljani France Marolt. Zabeležil je 40 pesmi (oz. njihovih različic) in dve inštrumentalni viži.²⁴ Svoje nasprotovanje prevzemanju kočevskega blaga s strani nemških folkloristov je izrazil v poglavju *Slovenske prvine v kočevski ljudski pesmi* v publikaciji *Kočevski zbornik*, zaradi česar je prišel v sodni spor s kočevarskim časopisom *Gottscheer Zeitung* in študentom Walterjem Hönigmannom, ki sta kritizirala Maroltovo študijo in celo njegovo strokovno usposobljenost.²⁵

Polemiziralo se je celo znotraj nemške raziskovalne sfere. Hauffnovo sicer široko sprejeto in praviloma opevano delo je bilo v tridesetih letih 20. stoletja deležno kritike s strani njegovega nekdanjega sodelavca oz. pomočnika pri zbirateljski akciji. Kritiziral ga je Max Tomitsch v *Gottscheer Kalender* za leto 1934, ki se ni strinjal s trditvijo, da so nekatere kočevske kraje prej kot »Nemci« poselili »Slovenci«. Hauffnovo delo je bilo,

23 Nekateri so bili člani oz. drugače povezani z Nacionalsocialistično nemško delavsko stranko.

24 Gradivo hrani Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU.

25 O omenjenem sporu več v poglavju *Kočevarske himne* v tej knjigi.

FI mapa Ms.Ma.98 Kočevje, I./dop (98/1 - 98/42) zprd. št. 5. fol 98/2-E
 Kraj in čas zps.: Koprivnik (Nezetal) št.27., 1937 spn. zpsv. Kočevje, I./178
 Pol(a): Neža Krakar, 72 let, neopismena, vdova, kočevarka
 Moš Romš, oglas, iz stare cerkve, padel v svet.
 vojni - Ona iz Raskitnice Zpsv.: France Marolt

Daj ščinej Mère

♩ = 80 (org.) ten. ten.

Solje ♩ = ♩

Bia vria iät sáf nar daj ščinej Mère, bia vria iät
 sáf nar daj ščinej Mère.

Instrumentalna viša (kolo!)
 pleš! ritm. alteracija utegne biti tetrapodična

- 1 -

Nim áúeer, nim áúeer da ščineen khróitlain
 unt béé unt béé nar dajm júsga šún.
 Ži iät getrétn in 's šéfle khlóin,
 ar géit in šéfle hál óinigen šbúrkh
 Ži dénkot, Ži iät nóx_en mitten mór,
 Ži iät af dar_ónóern šáitén gabén.
 :/Bíe štuórkh nar jókot daj ščinej Mère:/:
 :/Bu vfort ir mí hín, bu khím i hín?/:
 :/Bár bórd mir šégen majn júsga šún?/:
 Ašódró šúgot dar šbúrtse müdre:
 'Bár'n bórd bezn, dár búr'n šégen.
 Lei níe, zej níe dú ščinej Mère!
 dórt šínéštú e bólesse gešlése.
 Žó_ét, žó_ét, dú ščinej Mère!
 dórt búrétú ščineen majn ščinej vráge.
 :/Máin ščinej vráge, majn ščinej káznarin./:
 "O bélot gót nar, o bélot gót nar,
 i bérót áir-áir úúrmej dírn." áir-áir besedno-zvočna sinkope!
 :/Dórt iät Ži gabén šífm góntesj júdr./:
 Ži štólgot šúhe in de ščineen hónx,
 Ži šégot úmmer ólls bóit unt próit.
 :/Ólls bóit unt próit šr dár_éneen šáit./:
 Ašódró šúgot dar šbúrtse hárra,

gh dohro razločno!

ólls = ger

- 3 -

:/Bíe vria iät sáf nar daj ščinej Mère./:
 :/Lei bíe Ži šmóroné guér vria sáfstéat./:
 Ži géwónt bášén teán próitén móre,
 teán próitén móre, teán tíšén šéybe.
 Ži bášét ščine, Ži ríxtont ún ríxtat
 daj khlóine léimót, daj khlóine léimót. k|_h dobro sléno
 :/Ži bášét ščine, Ži jókot štuórkh./:
 :/Vón dórt nar ščimot_e godrúles šéfle./:
 Attíne do šíttseet a_ščineer hárra, hárra /ne hárr < hiehr!>
 a_ščineer hárra, dar šbúrtse müdre. müdr < v govorici - v petih končičah
 Ašódró šúgot dar šbúrtse müdre: müdr >
 "Gúte móóren, guét móóren, dú ščinej Mère!
 :/Bai jókéstú žó štuórkh dú Mère?/:
 Ašódró šúgot daj ščinej Mère:
 "Bíe šól i 'e nar et jókj štuórkh. jók|_v(gh) dohro razločno
 :/Viz guéte móóren hón_1 a_vésggh./:
 I hón hólme e júsga šún,
 e júsga šún, an áytn món.
 Pél_túge zút_ar mí ét_úérbáitn,
 pél_nóxt zút mí méjn món et_šlúfm.
 Ašódró šúgot dar šbúrtse müdre:
 "Trít innar teb míere in 'n šéfle khlóin
 :/Arínne hón_1 guér ščine khróitlain./:

- 2 -

dar ščine hárra, dar šbúrtse müdre:
 :/Iät dar 's ét ónte nóx óéineen zónt?/:
 :/'S iät mór ét ónte nóx míneen zónt./:
 "S iät mór zej ónte nóx júsga šún,
 nóx júsga šún, nóx áytn món."

* Enojne vrstice se ponavljajo :/..../:

- 4 -

Skenogram zapisi kočevarske pesmi *Lepa Mare*, ki jo je leta 1937 v Koprivniku zapisal France Marolt, pevka Neža Krakar, 72 let. Hrani arhiv Glasbenonarodopisnega inštituta ZRC SAZU [MsMa_98_19_01].

kljub svoji romantični naklonjenosti nemštvu na t. i. »jezikovnih otokih«, v času vzpenjajočega se nacionalsocializma in velikonemških idej premalo radikalno oz. nemško naravnano, da bi ustrezalo hitro napredujoči ideologiji, ki si je, paradoksalno, močno prizadevala za njegov obstoj, v letih 1941 in 1942 sama povzročila izginotje »nemškega jezikovnega otoka« na Kočevskem. Žal lahko danes o tem, kako bi Hauffen odgovoril na kritiko, če ne bi štiri leta pred njeno objavo umrl, zgolj ugibamo.

Po drugi svetovni vojni je preučevanje kočevarske folklorne nacionalne delitve (deloma?) preseglo s sodelovanjem Deutsches Volksliedarchiva iz Freiburga in Glasbenonarodopisnega inštituta iz Ljubljane. Najpomembnejši rezultat sodelovanja med omenjenima inštitutoma je izdaja treh delov obsežne zbirke kočevarskih pesmi z naslovom *Gottscheer Volkslieder*.²⁶ Pri projektu je poleg nemških kolegov Rolf Brednicha in Wolfganga Suppana sodelovala tudi poznavalka kočevarskih pesmi Zmaga Kumer. Načrtovane četrte knjige omenjene zbirke, ki bi vsebovala kritičnoprimerjalne

študije kočevskega pesemskega izročila, zaradi smrti večine sodelujočih pri projektu ni več mogoče pričakovati. Bi pa ta, kot gre sklepati iz nepopolnih zapiskov Kumrove, na katerih je gradila svojo neobjavljeno in nato izgubljeno študijo, ponudila tako razmislek o kompleksnosti lokalnih, jezikovnih in nacionalnih realnosti kot tudi o (nekdanji) prehodnosti in povezanosti srednjeevropskega prostora.

Viri in literatura:

- Austria-Forum.** 2017. Leo-Gesellschaft, Österreichische, AEIOU, V: *Austria-Forum, das Wissensnetz*. Dostopano 10. 7. 2024, https://austria-forum.org/af/AEIOU/Leo-Gesellschaft,_Österreichische.
- Basler, Otto.** 1969. »Hauffen, Adolf«. V: *Neue Deutsche Biographie* 8 (1969). Dostopano 10. 7. 2024, <https://www.deutsche-biographie.de/pnd116524278.html#ndbcontent>.
- Bergen, Doris L.** 1994. The Nazi Concept of »Volksdeutsche« and the Exacerbation of Anti-Semitism in Eastern Europe, 1939–45. *Journal of Contemporary History* 29 (4): 569–582.
- Brednich, Rolf Wilh.** 1966. Gottscheer Volkslieder. Ein Vorbericht zu ihrer Gesamtausgabe. *Jahrbuch für Volksliedforschung* 11 (1966): 123–130.
- Brednich, Rolf W.** in Wolfgang Suppan. 1969. *Gottscheer Volkslieder: Vol. I: Volksballaden*. Mainz: B. Schott's Söhne.
- Brednich, Rolf W.** in Wolfgang Suppan. 1972. *Gottscheer Volkslieder: Vol. II: Geistliche Lieder*. Mainz: B. Schott's Söhne.
- Brednich, Rolf W.** in Wolfgang Suppan. 1984. *Gottscheer Volkslieder: Vol. III: Weltliche Lieder, Volkstänze, Nachträge zu Band I*. Mainz: B. Schott's Söhne.
- Florjančič, Pavel** in Marija Stanonik (ur.). 2004. *Kočevarska folklor: v šegah, navadah, pravljicah, povedkah, legendah in drugih folklornih izročilih = Gottscheer Volkstum: In Sitte, Brauch, Märchen, Sagen, Legenden und anderen volkstümlichen Überlieferungen by Wilhelm Tschinkel*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Elze, Theodor.** 1861. *Gotschee und die Gotschewer. Eine Skize. Separat Abdruck aus dem Jahreshefte des Vereines des krain. Landes-Museums*. Laibach: Ign. Kleinmayr und F. Bamberg.
- Ferenc, Mitja** in Gojko Zupan. 2011–2013. *Izgubljene kočevske vasi: nekoč so z nami živeli kočevski Nemci*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Flego, Stanko** in Lidia Rupel. 2018. Le grotte di interesse archeologico indagate da Ludwig Karl Moser in Slovenia e Croazia. V: Elisabetta Borgna, Paola Càssola Guida in Susi Corazza (ur.), *Preistoria e Protostoria del Caput Adriae: Studi di Preistoria e Protostoria* 5. Firenze: Istituto Italiano di Preistoria e Protostoria, 441–458.
- Flego, Stanko** in Matej Župančič. 2008. K arheološki dejavnosti K. L. Mooserja v jamah Tržaškega krasa. V: Stanko Flego in Lidija Rupel (ur.), *Ludwig Karl Moser (1845–1918) med Dunajem in Trstom*. Ljubljana: Založba ZRC, 191–200.
- Florjančič, Alojzij Pavel** in Marija Stanonik. 2004. *Kočevarska folklor: v šegah, navadah, pravljicah, povedkah, legendah in drugih folklornih izročilih = Gottscheer Volkstum: in Sitte, Brauch, Märchen, Sagen, Legenden und anderen volkstümlichen Überlieferungen / Wilhelm Tschinkel*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Földes, Csaba.** 2006. »Sprachinsel« – Paradigma auf dem Prüfstand: Konzept, Terminologie und Forschungsmethodologie. *Zeitschrift für deutsche Philologie* 3: 321–341.

- Glonar**, Joža. 1926. Hauffen, Adolf (1863–1930). V: *Slovenska biografija*. SAZU, ZRC SAZU, 2013. Dostopano 7. 7. 2024, <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi225890/#slovenski-biografski-leksikon>.
- Gorenjec** – Podgoričan, Leop.[old]. 1886. *Kres. Poučen in znanstven list* 6 (2): 177–179.
- Gottscheer Bote**. 1913. Das deutsche Volkslied in der Sprachinsel Gottschee. *Gottscheer Bote* 10 (16): 124–125.
- Granda**, Stane. 1995. Politične razmere na Kočevskem v letu 1848. *Kronika* 43 (3): 23–37.
- Hacquet**, Balthasar. 1801–1808. *Abbildung und Beschreibung der südwest und östlichen Wenden, Illyrer und Slaven, deren geographischer Ausbreitung von dem adriatischen Meere bis an den Ponto, deren Sitten, Gebräuche, Handthierung, Gewerbe, Religion u.s.w. nach einer zehnjährigen Reise und vierzigjährigem Aufenthalte in jenen Gegenden*. Leipzig: Industrie - Comptoir.
- Hauffen**, Adolf. 1895. *Die deutsche Sprachinsel Gottschee. Geschichte und Mundart, Lebensverhältnisse, Sitten und Gebräuche, Sagen, Märchen und Lieder*. Graz: K. K. Universitäts-Buchdruckerei und Verlags-Buchhandlung »Styria«.
- Hauffen**, Adolf. 1896. Zur Gottscheer Volkskunde. *Zeitschrift für österreichische Volkskunde, Jahrgang 1. 1895*. Wien und Prag: 326–338.
- Hois**, Eva Maria. 2005. Folk music research in »old« Austria and in »new« Europe concerning understanding between nations and national endeavors. *Traditiones* 34 (1): 23–34.
- Holzapfel**, Otto in Ernst Schusser. 1996. *Auf den Spuren von Karl und Grete Horak: und anderen Volksliedsammlern in der ehemaligen deutschen Sprachinsel Gottschee im heutigen Slowenien: Beiträge über Gottscheer Lieder und ihre Sammlung, Archivierung, Kommentierung und Herausgabe; Schlaglichter über Abgeschlossenheit, Kontakte und Vergehen einer deutschen Sprachinsel in Wort und Bild; Bezüge zur musikalischen Volkskultur in Oberbayern*. München: Volksmusikarchiv des Bezirks Oberbayern, Deutsches Volksliedarchiv.
- Hornak**, Milan in Uroš Stepišnik. 2008. Prispevek k razumevanju zgodovinske poselitve južnega dela Ribniške Male gore. *Dela – Oddelek za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani* 30: 39–49.
- Istinič** [Jakob Kobe]. 1855. Kočevari. *Koledarček slovenski za navadno leto 1855*. Ljubljana: Jožef Blaznik.
- Jamnik**, Pavel in Anton Velušček. 2011. Arheološka in paleontološka jamska najdišča s širšega območja ribniške in struške doline ter Kočevske. V: Anton Velušček (ur.), *Spaha*. Ljubljana: Založba ZRC, 33–64.
- Jamnik**, Pavel, Petra Leben-Seljak, Janez Bizjak in Brane Horvat. 2002. Koblarska jama na Kočevskem – prazgodovinsko grobišče in kultni prostor: Antropološka analiza skeletnih ostankov z opisom pridatkov. *Arheološki vestnik* 53: 31–49.
- Janežič**, Zvonka. 2022. *Arheološka najdišča Kočevskega roga in Poljanske gore*. Diplomsko delo. Črnomelj: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za arheologijo.
- Janša - Zorn**, Olga. 1993. Vincenc Fereri Klun kot zgodovinar. *Zgodovinski časopis* 47 (3): 413–419.
- Kidrič**, Fr.[ance]. 1912. Donesek k zgodovini kočevske narodne pesmi. *Carniola: Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko* 3: 28–43.
- Klun**, V.[incenc] F.[ereri]. 1854. Die Gottscheer. *Anzeiger für Kunde der Deutschen Vorzeit* 2 (3): 49–54.
- Klun**, V.[incenc] F.[ereri]. 1855a. Im Gottscheer Dialekte. *Die deutschen Mundarten: Monatschrift für Dichtung, Forschung und Kritik* 2: 86–87.

- Klun**, V.[incenc] F.[ereri]. 1855b. Gottscheer Mundart. *Die deutschen Mundarten: Monatschrift für Dichtung, Forschung und Kritik* 2: 181–183.
- Klun**, V.[incenc] F.[ereri]. 1857. Gottscheer Mundart. *Die deutschen Mundarten: Monatschrift für Dichtung, Forschung und Kritik* 4: 394–397.
- Kundegraber**, Maria. 1964. Das Schicksal der Gottscheer Volksliedsammlung (1906–1912). *Sonderdruck aus dem Jahrbuch des Österreichischen Volksliedwerkes* 13: 143–148.
- Kropej Telban**, Monika in Ingrid Slavec Gradišnik. 2018. *Avstro-ogrška monarhija v besedi in podobi: Slovenci. 2, Kranjska, Primorje*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Kumer**, Zmaga. 1964. »Das Gottscheer Volkslied vom warnenden Vogel und seine slowenische Vorlage«. *Jahrbuch für Volksliedforschung, 9. Jahrgang Festschrift zum 75. Geburtstag von Erich Seemann*. Berlin, Boston: De Gruyter, 52–62.
- Kumer**, Zmaga. 1987. »Lepa voda Ljubljaničica«. *Traditiones* 16: 247–254.
- Kundegraber**, Maria. 1991. *Razvoj kočevske noše: razstava v Likovnem salonu Kočevje in Slovenskem šolskem muzeju v Ljubljani, Kočevje in Ljubljana, februar–marec 1991 = Die Entwicklung der Gottscheer Tracht: Sonderausstellung in der Kunstgalerie Kočevje und im Slowenischen Schulmuseum in Ljubljana, Kočevje und Ljubljana, Februar–März 1991*. Kočevje: Muzej.
- Kundegraber**, Maria. 1966. Zur Altersfrage der Gottscheer Volkstracht. *Sonderbände der Zeitschrift des historischen Vereines für Steiermark* 11 (1966): 35–44.
- Metz**, Franz. 2011. Küppers Among the Danube Swabians. V: Lars-Christian Koch in Susanne Ziegler (ur.), *Walzenaufnahmen aus Südosteuropa = Wax Cylinder Recordings from Southeast Europe: G. Küppers-Sonnenberg 1935–1939*. Berliner Phonogramm-archiv, Historische Klangdokumente. Berlin: Staatliche Museen zu Berlin, 91–103.
- Kuret**, Niko. 1992. Prezrti spisi o Slovencih. *Traditiones* 21: 137–152.
- Lackner-Kundegraber**, Maria. 1995. Etnografske posebnosti v nekdanjem Kočevskem nemškem jezikovnem otoku. *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino* 43 (3): 76–84.
- Ložić**, Edisa. 2017. *Arheološka interpretacija lidarskih podatkov za območje širitve gospodarske cone Lik v Kočevju – Strokovno poročilo o delu in rezultatih*. Strokovne podlage za širitev in preureditev gospodarske cone Lik v Kočevju. Ljubljana: Skupina Stik.
- Ložar - Podlogar**, Helena. 1993. Tradicionalna svatba na Kočevskem. *Traditiones* 22: 69–96.
- Mantuani**, Josip. 1924–1925. Prazgodovinska gomila na Kočevskem. *Glasnik muzejskega društva za Slovenijo*: 9–16.
- Marolt**, France. 1939. Slovenske prvine v kočevski ljudski pesmi. V: Janko Mačkovšek (ur.), *Kočevski zbornik: Razprave o Kočevski in njenih ljudeh*. Ljubljana: Vodstvo Družbe sv. Cirila in Metoda, 175–320.
- Moric**, Anja. 2010. Ohranjanje kočevsarščine, narečja kočevskih Nemcev, v Sloveniji, Avstriji, Nemčiji, Kanadi in ZDA. *Razprave in gradivo* 61: 92–119.
- Ortner**, Sonja. 2019a. Zur Geschichte des Tiroler Volksliedarchivs. Ein historischer Abriss anhand von Korrespondenzen und anderer im Archiv vorhandener Aufzeichnungen und Quellen. Teil 1: Die ersten drei Jahrzehnte (1905–1937). *Jahrbuch des Österreichischen Volksliedwerkes* 67/68 (2019): 199–235.
- Ortner**, Sonja. 2019b. »Volksliedarchiv, Tiroler (TVA)«. *Oesterreichisches*

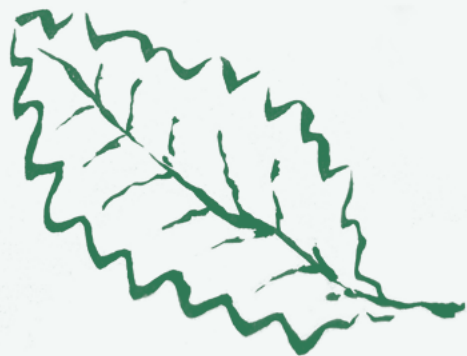
Musiklexikon online. Dostopano 26. 7. 2024, https://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_V/Volksliedarchiv_Tiroler.xml.

- Parapat**, Janez. 1874. Doneski k zgodovini Kranjskih mest. II. Kočevje. *Letopis Matice Slovenske* (1874): 75–102.
- Pečnik**, J. 1904. Prazgodovinska najdišča na Kranjskem. *Izvestja muzejskega društva za Kranjsko*. XIV: 27–45, 125–143, 185–196.
- Perz**, Josef. 1930. Das Gottscheer Volkslied. V: Josef Erker (ur.), *Jubiläums-Festbuch der Gottscheer 600-Jahresfeier: Aus Anlaß des 600-jährigen Bestandes des Gottscheer Landes*. Kočevje: Festausschuss der Gottscheer 600-Jahrfeier, 195–198.
- Petschauer**, Erich. 1984. »Das Jahrhundertbuch«: Gottschee and its People Through the Centuries. New York: Gottscheer Relief Association.
- Podlogar**, Leopold. 1908. Zgodovinske drobtine iz velikolaškega okraja. *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko* 18 (1): 1–11.
- Radics**, Peter v. 1864a. Die altdeutsche Colonie Gotschee in Krain. *Oesterreichische Revue* 2 (3): 210–221.
- Radics**, Peter v. 1864b. Die altdeutsche Colonie Gotschee in Krain. *Oesterreichische Revue* 2 (4): 220–231.
- Resman**, Blaž in Helena Seražin. 2010. Upravna enota Kočevje: občine Kočevje, Kostel in Osilnica. Ljubljana: Založba ZRC.
- Richter**. 1823. Das Herzogthum Gottschee (Gothschee). *Vorzeit und Gegenwart. Ein periodisches Werk für Geschichte, Literatur, Kunst und Dichtung* 3: 257–263.
- Ruch**, Martin. 1982. Die Gottschee als Volksliedlandschaft. *Jahrbuch für Volksliedforschung* 27/28: 175–185.
- Rudesch** [Rudež, Jožef]. 1823. Weitere Nachrichten über die Gottscheer im Herzogthume Krain. *Vorzeit und Gegenwart. Ein periodisches Werk für Geschichte, Literatur, Kunst und Dichtung* 3: 263–278.
- Simonič**, Ivan. 1939. Geografski pregled kočevskega jezikovno mešanega ozemlja. V: Janko Mačkovšek (ur.), *Kočevski zbornik: razprave o Kočevski in njenih ljudeh*. Ljubljana: Družba sv. Cirila in Metoda, 7–44.
- Simonič**, Ivan. 1971. Zgodovina mesta Kočevja in Kočevske. V: Herman Kotar, Marija Andeselič in Miha Briški (ur.), *500 let mesta Kočevje*. Kočevje: Skupščina občine Kočevje, 5–51.
- Schröer**, Karl Julius. 1869. *Ein Ausflug nach Gottschee. Beitrag der Erforschung der Gottscheer Mundart*. Wien: K. K. Hof. und Staatsdruckerei.
- Schröer**, Karl Julius. 1870. *Weitere Mittheilungen über die Mundart von Gottschee*. Wien: K. K. Hof. und Staatsdruckerei.
- Schröer**, Karl Julius. 1891. *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild: Kärnten und Krain*. Wien: k.k. Hof- und Staatsdruckerei, Alfred von Hölder.
- Schröer**, Karl Julius. 2018. Kočevje in Kočevarji. V: Monika Kropelj Telban in Ingrid Slavec Gradišnik (ur.), *Avstro-ogrška monarhija v besedi in podobi. Slovenci 2. Kranjska, Primorje*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 79–96.
- Slavec Gradišnik**, Ingrid. 2016. V: Monika Kropelj Telban in Ingrid Slavec Gradišnik (ur.), *Avstro-ogrška monarhija v besedi in podobi: Slovenci. 1, Štajerska, Porabje in Prekmurje, Koroška*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 7–25.
- Steska**, Viktor. 1895. Die deutsche Sprachinsel Gottschee. *Dom in svet* 8 (3): 94–95.
- Šantel**, S[aja]. 1939. O izvoru kočevske narodne noše. V: Janko Mačkovšek (ur.), *Kočevski zbornik: razprave o Kočevski in njenih ljudeh*. Ljubljana: Družba sv. Cirila in Metoda, 7–44.
- Terseglav**, Marko. 1981. *Klinček lesnikov*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Tschinkel**, Hans. 1908. *Grammatik der Gottscheer Mundart*. Halle: M. Niemeyer.

- Tschinkel**, Wilhelm. 2004. *Kočevarska folklor v šegah, navadah, pravljicah, povedkah, legendah in drugih folklornih izročilih*. Ljubljana: Društvo Kočevarjev staroselcev in Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU.
- Valvasor**, Johann Weichard Freiherrn von. 1689. *Die Ehre des Herzogthums Krain von Laibach - Nürnberg. Band II., Buch 6., Von der Gottscheer Sprache und Sitten*.
- Weber-Kellermann**, Ingeborg. 1959. Zur Frage der interethnischen Beziehungen in der »Sprachinselvolkskunde«. *Österreichische Zeitschrift für Volkskunde* XIII (62): 19–47.
- Weber-Kellermann**, Ingeborg. 1978. *Zur Interethnik: Donauschwaben, Siebenbürger Sachsen und ihre Nachbarn*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- Wolfram**, Richard. 1980. *Brauchtum und Volksglaube in der Gottschee*. Wien: Österreichisches Museum für Volkskunde.
- Zupan**, Gojko, Mitja Ferenc in France M. Dolinar. 1993. *Cerkve na Kočevskem nekoč in danes = Die Gottscheer Kirchen einst und heute*. Kočevje: Muzej in Župnija.
- Zupan**, Gojko in Mitja Ferenc. 2006. *Cerkve na Kočevskem nekoč in danes. 2. = Die Kirchen im Gottscheerland einst und heute. 2.* Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Županič**, Niko. 1937. Okrog novega leta na Kočevskem. *Jutro* 3. 1., 5.

Slikovni viri:

- Zbirka razglednic NUK**. Kočevje (1898–1910). URN:NBN:SI:IMG-1MI52BOO, Dostopano 15. 7. 2024, <http://www.dlib.si>.

*»Hoi, sinic Marko, bu' scht dü
haint gəshlûfm?«*

Anja Moric

Nemški »jezikovni otok« ali mešano jezikovno območje?: večjezikovne prakse na Kočevskem

Uvod

Koncept »nemški jezikovni otok«, ki implicira na nemškost pokrajine Kočevske, se je uveljavil v 19. stoletju in kljub mnogim podatkom o dejanski rabi več jezikov na tem območju vztraja še danes. Sledi prve poselitve na Kočevskem segajo v prazgodovino (npr. Mantuani 1924–1925; Simonič 1939: 45; Jamnik in Velušček 2011), a vendar so bila gozdnata območja izkrčena in poseljena večinoma šele s srednjeveško kolonizacijo. O izvoru Kočevarjev obstaja več teorij. Najširše sprejeta so dognanja avstrijskih jezikoslovcov, nastala na podlagi analize kočevskega narečja, po katerih naj bi večino priseljencev s svojih severnejših posestev na Koroškem in Tirolskem – Pustriške in Lesne (Lesach) doline, tj. današnje Avstrije in Italije – v tridesetih letih 14. stoletja na Kočevsko naselili grofje Ortenburžani (Petschauer 1984: 87). Po drugi strani pa naj bi bilo, po pisanju ljubljanskega škofa Tomaža Hrena (posvečen leta 1599), po koncu začetne faze kolonizacije na Kočevsko poslanih tudi 300 uporniških družin iz Frankovske in Turingije (Grothe 1931: 33), torej današnje Nemčije. Del priseljencev naj bi izviral celo z drugih slovensko govorečih območij – Starega trga, Loža, Cerknice in Idrije¹ (Petschauer 1984: 87–88), kjer so imeli Ortenburžani svoja posestva, verjetno pa so bili med njimi v manjšem številu celo koroški Slovenci (Simonič 1971: 9). Čeprav ni zanesljivih virov o dejanskem izvoru kolonistov, vemo, da je bila kolonizacija dolgotrajen proces, ki je potekal do konca 14. stoletja. Izvajala se je predvsem iz gospodarskih razlogov, tj. zaradi povečanja rodovitnih zemljišč.

Zaradi priselitve iz različnih krajev, kjer se je govorilo različne jezike in narečja, kot tudi zaradi stikov z okoliškim prebivalstvom, se je na Kočevskem razvilo zanimivo mešano jezikovno območje, kjer je 600 let – vse do preselitve večine prebivalstva v nemški rajh v letih 1941/42 – prevladovala raba kočevščine (lokalno poimenovane *Götscheabarisch*), srednjeveške nemščine s primesmi slovenščine (glej Schröer 1869; Hauffen 1895; Tschinkel v Florjančič in Stanonik 2004 itd.). Označba »Kočevar« (angl. in nem. *Götscheer*; kočevarsko *Götscheabar*) je postala poimenovanje za prebivalca tega območja. Kot v drugih pokrajinah na Slovenskem (npr. Drnovšek 2005; Čuček in Cvirn 2012: 30) je bilo pred vzponom nacionalizmov sredi 19. stoletja značilno, da so bila takšna krajevna poimenovanja nevtralna in niso označevala etničnega ozadja prebivalcev. Tudi jezik ni bil pokazatelj etnične pripadnosti (Judson 2006; Kosi 2010; Almasy in Tropper 2018: 11–13), temveč način razlikovanja med kulturnimi skupnostmi (Hobsbawm 2007: 73).

1 Naselili naj bi se v Dragarski dolini na zahodnem delu Kočevske (Petschauer 1984: 87–88).

Leta 1471 je Kočevje dobilo mestne pravice, na kar spominja mestni pečat s podobo sv. Jerneja pred ograjeno utrdbo in napisom *Sigillum civitatis in Kotschew 1471*. (Arhiv Republike Slovenije, AS 1070, Zbirka pečatov št. 2.)

Nacionalno obarvane ideje, med njimi predstava o »nemških jezikovnih otokih«, ki so se v 19. in 20. stoletju razširile po Evropi, za raznolikost, kot jo je bilo moč najti na Kočevskem (gl. Moric 2020) pa tudi v drugih mešanih regijah avstro-ogrske monarhije (gl. Judson 2006; Zahra 2008), niso bile odprte, saj se niso osredotočale na podobnosti in sobivanje, pač pa na razlike in meje (gl. Barth 1998) med etničnimi skupnostmi. Pri poudarjanju nacionalnih razlik so prav tako igrale vlogo znanstvene discipline (Weber-Kellermann 1959). Zlasti folkloristika in jezikoslovje sta bili uporabni orodji za ideološko motivirane zbiratelje kulturnih dobrin.

Odnosi med kočevskimi »Nemci« in »Slovenci« so se na prelomu 19. in 20. stoletja vse bolj radikalizirali, narodnostno razlikovanje pa se je utrdilo po koncu prve svetovne vojne oz. načrtanju novih državnih meja (gl. Moric 2021b). Kočevjarji so v novoustanovljeni jugoslovanski državi postali manjšina.² Čeprav so že konec 19. stoletja nekateri starši iz kočevarsko govorečih vasi pošiljali svoje otroke v bolj oddaljene slovenske šole, da bi se naučili različnih jezikov (več v nadaljevanju), so se nasprotja (zlasti jezikovna) v medvojnem obdobju že začela odražati v javnem in verskem življenju. Razmere so se zaostriale s širjenjem nacizma in s preselitvijo večine Kočevjarjev v vzhodno Slovenijo (v okolico Brežic in Krškega, tedaj pod nemško okupacijo) v letih 1941–42 na podlagi sporazuma med Hitlerjem in Mussolinijem.³ Tam živeče slovensko prebivalstvo je bilo izgnano v delovna taborišča, Kočevjarji pa so bili naseljeni v njihove izpraznjene domove. Po vojni so najprej postali begunci, nato pa so si domovanja poiskali v Avstriji, Nemčiji, ZDA in Kanadi, kjer danes najdemo aktivne izseljenske skup-

2 Kraljevina SHS je z mirovno pogodbo, ki jo je 10. oktobra 1919 v Saint Germainu sklenila z Avstrijo, nemški manjšini v Kraljevini zagotovila minimalno manjšinsko varstvo. Zavezala se je, da bo ščitila manjšine, ki se rasno, versko ali jezikovno razlikujejo od večinskega prebivalstva. Podobne obveze do svojih manjšin je sprejela tudi Avstrija (Cvirn 2002a: 114). Kraljevina SHS, Poljska, Romunija, Grčija in Češkoslovaška so morale z zavezniki podpisati še posebno mirovno pogodbo o zaščiti narodnih manjšin, ki pa je manjšinam v Kraljevini zagotavljala le osebno, ne pa tudi skupinske zaščite. Na pravice manjšin sta se neposredno nanašala 8. in 9. člen te pogodbe, ki sta manjšinam dovoljevala (na lastne stroške) ustanavljati in upravljati dobredelne, verske in socialne ustanove, šole in druge vzgojne zavode, kjer lahko »svobodno rabijo svoj jezik in izpovedujejo svojo vero« (Komac in Zagorac 2002: 142). Vendar pa pogodba o zaščiti narodnih manjšin ni bila vključena niti v vidovdansko ustavo iz leta 1921 niti v oktroirano ustavo iz leta 1931, čeprav se je Kraljevina SHS obvezala, da bo člene iz te manjšinske pogodbe priznala kot temeljne zakone. Zgolj 16. člen vidovdanske ustave je manjšinam pod pogoji, ki jih določi zakon, načeloma zagotavljal pravico do šolstva v maternem jeziku (Cvirn 2002b: 116).

3 Leta 1941 so si okupacijske sile razdelile slovensko ozemlje. V skladu s Hitlerjevimi direktivami sta največje dele ozemlja priključila Hitler in Mussolini. Kočevska je prišla pod italijansko upravo. Kočevjarjem je bila ponujena opcija, da zapustijo svoje domove in se preselijo v nemški rajh, ki je tedaj obsegal tudi Posavje in Obsotelje. Preselitev ni bila osamljen primer, temveč del Hitlerjevega velikega načrta za združitev vseh Nemcev na ozemlju rajha. Večina prebivalstva – 11.509 ljudi (Ferenc 2002: 155) – se je odločila za preselitev.

nosti. Pred preselitvijo leta 1940 je na Kočevskem živelo 12.498 Kočevarjev (Ferenc in Repe 2004: 148). Po vojni jih je v Sloveniji ostalo manj kot 600 (Ferenc 2005: 269).

Namen poglavja je s primeri jezikovnih praks na Kočevskem pred drugo svetovno vojno pokazati do zdaj zapostavljeno večjezikovno podobo t. i. »nemškega jezikovnega otoka« na Kočevskem. Ker izraz »jezikovni otok« ne upošteva dejanske večjezične in večkulture narave območja, hkrati pa odseva nacionalistične predpostavke avtorjev, ki ga uporabljajo, ga je treba ponovno premisliti. Zgodnjo fazo nacionalnega gibanja oz. začetka delitev na »Nemce« in »Slovence« na Kočevskem postavljam v širši zgodovinski kontekst – v čas, ko so tudi v drugih večjezičnih pokrajinah avstro-ogrske monarhije potekale bitke za prevlado narodnih jezikov v javnem življenju. S predstavitvijo podatkov iz zgodovinskih in arhivskih virov problematiziram enopomensko razumevanje razmerij med govorcami različnih jezikov, ki so jih določale zlasti od zgoraj vcepljene nacionalne ideje narodnih aktivistov in njihovih organizacij ter jih utrdile spremembe političnih mej. Predstavljeni so primeri večjezičnosti v različnih kočevskih krajih na prelomu iz 19. v 20. stoletje. Večjezikovna in večkulturena prepletanja na Kočevskem pred drugo svetovno vojno ponazarjajo tudi izsledki raziskave *Ohranjanje identitete Kočevarjev*, ki sem jo opravila med Kočevarji v Sloveniji, Avstriji, Nemčiji, ZDA in Kanadi med letoma 2007 in 2015.⁴

Percepcija »nemškega jezikovnega otoka«

19. stoletje je tako kot v ostale dele Evrope (gl. Anderson 2007; Hobsbawm 2007 idr.) tudi na Kočevsko prineslo narodno razlikovanje. Spodbujali so ga zlasti z romantičnim nacionalizmom navdahnjeni intelektualci in birokrati iz nemško govorečih dežel, ki so na Kočevsko prihajali z namenom raziskovanja ali pa so se tam zaposlili kot učitelji in uradniki. Raziskave Kočevske so se razcvetele z razvojem etnografije jezikovnih otokov ali *Sprachinselvolkskunde*, ki se je začela v tridesetih letih 19. stoletja (Heinke 2015). Sprva so bili v rabi izrazi, kot so jezikovne enklave, kolonije, sporade itd., ki jih je od leta 1847 začel nadomeščati termin »jezikovni otok«. Le-ta je bil prvič uporabljen za slovanško govorečo skupnost na nemško govorečem območju v okolici Königsberga (Földes 2006: 323), kasneje pa se ga je v nemški znanosti uporabljalo zlasti za nemško govoreče skupnosti, ločene od izvorne domovine. Koncept »jezikovni otok« je bil torej sinonim za etnično oz. narodno manjšino, pri čemer je bila etničnost razumljena kot jezikovna pripadnost. »Otoke«, ki so se nahajali zunaj strnjene nemško govorečega območja, poleg Kočevske tudi npr. Spiš (Szepes) na Madžarskem, Brno in Jihlava na Češkem, so zaradi njihove oddaljenosti obravnavali kot jezikovne in kulturne relikte (Heinke 2015), kjer so iskali elemente »stare nemške duše« oz. izvorni nemški način življenja, za katerega so menili, da ga v nemških deželah ni bilo več moč najti, ohranil pa naj bi se v odročnih podeželskih skupnostih (glej Lozoviuk v tej knjigi, tudi Moric). Kot je leta 1891 zapisal avtor prvega slovarja kočevskega narečja Karl Julius Schröer, namreč kočevsko

4 Raziskava *Ohranjanje identitete Kočevarjev* temelji na kombinaciji kvantitativnih in kvalitativnih metod raziskovanja. Uporabila sem zaporedni pojasnjevalni načrt triangulacije (Lobe 2006: 66). Študijo sem začela z zbiranjem in analizo kvantitativnih podatkov (anketni vprašalnik, ki ga je rešilo 166 Kočevarjev iz Slovenije, Avstrije, Nemčije, Kanade in ZDA) in jo nadaljevala z zbiranjem in analizo kvalitativnih podatkov, pri čemer sem zaradi razseljenosti Kočevarjev po vsem svetu uporabila etnografsko metodo raziskovanja na več krajih, t. i. večprizoriščno etnografijo (glej npr. Marcus 1995; Falzon 2009). Zbrala sem 62 življenjskih zgodb in refleksij Kočevarjev iz zgoraj naštetih držav, se udeležila vsaj desetih prireditev v organizaciji kočevarskih društev v Sloveniji, Avstriji in ZDA ter obiskala več kočevarskih društev in posameznikov. Čeprav je raziskava OIK zaključena, še naprej zbiram informacije in ohranjam stike s Kočevarji z vsega sveta. Več o raziskavi *Ohranjanje identitete Kočevarjev* v Moric 2018: 9.

nemško ljudstvece [...] ohranja najboljše lastnosti nemškega bistva, je še posebej privlačno zaradi starinskih značilnosti, ohranjenih v tej odmaknjenosti. To velja za njihov jezik, njihove šege in navade in posebej za njihove pripovedke in pesmi, v katerih se izpoveduje globoka in iskrena ljudska duša. (Kropej Telban in Slavec Gradišnik 2018: 80 [Schröer 1891: 418])

Da bi pokazali na njegovo germanskost, so »kočevski jezikovni otok« kot del nemškega naroda »znanstveno opredelili po posameznih značilnostih, ki so ga razlikovale od drugih skupin« (Hroch 2007: 9). Kot pove že samo poimenovanje »jezikovni otok«, je bil jezik, pa tudi narečja, v središču raziskovanja, v ta segment je sodilo tudi ljudsko pripovedništvo in pesništvo, kasneje pa tudi zgodovinske in kulturne značilnosti.

Eden prvih, ki se je začel zanimati za Kočevjarje, je bil ribniški graščak Jožef Rudež, ki je leta 1823 zapisal primere kočevskega narečja in besedila štirih kočevarskih ljudskih pesmi. Njegovi objavi v časopisu *Vorzeit und Gegenwart* so sledili drugi zbiralci narodnega blaga, med njimi Emil Korytko, ki mu je prezgodnja smrt preprečila izdajo monografije z zbranim kočevarskim folklornim blagom.⁵ Vpliv intelektualcev je kratko zabeležil tudi Hauffen (1895: 45): »Veliko priseljenih Nemcev (*dā inakamarā*, prišleki) oživlja in krepi nacionalna prizadevanja avtohtonih Kočevjarjev.« Zbiranje ljudskega izročila, vključno z ljudskimi pesmimi, skupaj z ustanavljanjem nemških šol v dvojezičnih vaseh, ki jih je podpirala nemška nacionalistična organizacija *Deutscher Schulverein* (Nemško šolsko društvo)⁶ in druge dejavnosti, je postala osnova za nastajajoče nacionalno razlikovanje na območju Kočevske.

Te težnje so se še okrepile po prvi svetovni vojni, ki je prinesla nove politične okoliščine in spremenjen status Kočevjarjev, ki so v novonastali jugoslovanski državi postali manjšina. Zanimanje za nemške »jezikovne otoke«, ki so tedaj ostali sami sredi »ogrožujočega slovanskega morja«, je med raziskovalci in ljubitelji iz Avstrije in Nemčije narastlo. Študije »jezikovnih otokov« so postale sestavni del političnega diskurza oz. zahtev Nemcev po priznanju manjšinskih pravic in predmet prizadevanja številnih »narodno obrambnih« organizacij, ki so skrbele za promocijo in ohranjanje nemštva.

To je vse bolj postajalo del nacionalnega diskurza in je v kontekstu družbeno razširjene kritike nove državne ureditve v Srednji Evropi po prvi svetovni vojni in posledičnih zahtev po politični reviziji vključevalo dolžnost skrbi za Nemce, ki živijo zunaj nemške države. (Heinke 2015)

V skladu s skrbjo za obstoj »ogroženih nemških jezikovnih otokov« se je tudi na Kočevskem pospešilo zbiranje kulturnih dobrin, ki se je nadaljevalo vse do druge svetovne vojne. Najbolj ekstremen primer je bilo delo nacistične Schwalmove kulturne komisije, ki je pred preselitvijo Kočevjarjev v letih 1941/42 imela nalogo zabeležiti kulturno podobo Kočevske (gl. Dow 2018).

5 Več o zbiranju ljudskih pesmi na Kočevskem v poglavju *Pesemsko izročilo Kočevske: od posameznih zapisov pesmi do zbirke Adolfa Hauffna* v tej knjigi.

6 Organizacija *Deutscher Schulverein* je bila ustanovljena na Dunaju leta 1880. Njena glavna naloga je bilo zbiranje denarja za nemške šole na jezikovno mešanih območjih (Judson 2006: 17) in s tem »obramba« nemškosti v teh regijah. Leta 1885 so ji sledili slovenski narodni aktivisti z ustanovitvijo Družbe svetega Cirila in Metoda. Podobne organizacije so že prej ustanovili Čehi, Italijani in Poljaki (Drobeshch 1992: 188). Druga nemška narodno aktivistična organizacija, *Verein Südmark*, je kupovala zemljo v jezikovno mešanih regijah in tam naseljevala nemške koloniste. Prva organizacija *Schulvereina* na Kočevskem je bila ustanovljena leta 1881 v Kočevju (Hriber 1930: 216).

Percepcija zaprtega »nemškega jezikovnega otoka« na Kočevskem je prisotna še danes in se je pred nastankom pričujoče monografije praktično ni prevpraševalo. To je neustrezno najmanj iz jezikovnega razloga, saj so bili prebivalci območij, ki jih danes največkrat prepoznamo pod pojmom »nemški jezikovni otoki« (v našem primeru kočevski), večinoma (vsaj) dvojezični, četudi so si jih narodni aktivisti na obeh straneh, nemški in slovenski, radi prilaščali. Zanje je, kot je predlagal zgodovinar Pieter Judson (2008), pravilneje uporabljati izraz »mešane jezikovne regije«, ki implicira rabo več jezikov in sožitje med njihovimi govorci, kar je na teh območjih dejansko obstajalo vse do pojava nacionalizmov v 19. stoletju oz. do spremembe političnih meja po prvi svetovni vojni. Takšno poimenovanje presega nacionalistične delitve, ki so tudi v znanstvenem raziskovanju (čeprav morda nezavedno) prisotne še danes (glej Weber-Kellermann 1959).

Začetki narodnostnega razlikovanja (na Kočevskem)

Dogodke na Kočevskem v 19. stoletju lahko razumemo le, če jih umestimo v širšo zgodovinsko sliko dogajanja v avstro-ogrski monarhiji. Pieter Judson je obravnaval pojav in vzpon nacionalizma na treh jezikovno mešanih območjih avstrijskega dela nekdanje Avstro-Ogrske: Češki, južni Tirolski in južni Štajerski. Pokazal je, da med tamkajšnjimi prebivalci do pojava nacionalizma v drugi polovici 19. stoletja niso obstajala (pomembnejša) nasprotja ali delitve na podlagi jezikovne različnosti, saj so brez težav uporabljali več jezikov in se niso narodnostno opredeljevali glede na jezik (Judson 2006: 3). Podobno tudi Vasilij Melik (1992: 171) opisuje jezikovne razmere na ozemlju današnje Slovenije. Ugotavlja, da je v začetku 19. stoletja kmečko prebivalstvo večinoma govorilo slovensko, v večjih krajih, trgih in mestih pa je bilo prebivalstvo dvojezično in je govorilo tako nemško kot slovensko. Višji sloji in del meščanstva so običajno komunicirali v nemščini, ne glede na njihov materni jezik ali poreklo. Vendar pa raba jezika tedaj še ni določala (narodne) pripadnosti prebivalstva. Do pojava nacionalizmov (po vsej Evropi) z marčno revolucijo leta 1848 je bila identiteta prebivalstva na območju današnje Slovenije predvsem lokalna in regionalna.

Prehod od starejših oblik identifikacije, povezane z mestom in deželo, v smeri identifikacije z lastno jezikovno in »narodno« skupino v modernem smislu je dobil prve spodbude šele po izbruhu marčne revolucije leta 1848 (Čuček in Cvirn 2012: 30).

Ponekod na večjezičnih območjih avtro-ogrske monarhije so še v 19. stoletju dvojezičnost spodbujali. Da bi se otroci naučili obeh regionalnih jezikov, so si starši v podeželskih predelih Moravske in Češke za daljši čas izmenjevali otroke, v delih Štajerske in Koroške pa so tradicionalno zahtevali dvojezične šole (Judson 2006: 3). Podobno so v šestdesetih letih 19. stoletja tudi nekateri Kočevarji iz Planine, kjer je bila nemška šola, svoje otroke raje pošiljali v dvojezično črnomaljsko šolo (Trdan 1999: 62). Zanimiv primer, ki kaže na neprisiljeno večjezičnost, najdemo tudi v zapisu škofa Antona Bonaventure Jegliča, ki je 18. oktobra 1899 poročal o obisku vaščanov iz vasi Zdihovo, kjer je bilo 52 nemških in 11 slovenskih hiš. Čeprav je tamkajšnji župnik Mausser pridigal tudi v slovenščini, so Slovenci kljub temu raje prihajali k nemškim pridigam (Otrin in Čipić Rehar 2015: 45). Take samoumevne in neprisilne dvojezičnosti narodni ideologi nikakor niso mogli sprejeti. Mešana jezikovna območja so opredeljevali kot »mejne regije«, kjer naj bi od nekdanj obstajal konflikt med govorci različnih jezikov. S tem so v lokalnih družbah uveljavljali razlikovanje oz. prebivalce teh regij nacionalno polarizirali.

Vzajemno tolerantnost med različnimi jezikovnimi skupnostmi so uničili šele zunanji nacionalisti iz nemških in avstrijskih mest, ki so skozi ustanavljanje ponemčevalnih

šol, turizem in časopisje producirali konflikt med Nemci in Slovenci (kot tudi med Nemci in Čehi in ostalimi narodi monarhije) (Judson 2006: 3). Po izključitvi Avstrije iz Nemške zveze leta 1866 so Nemci v monarhiji postali manjšina, a so se zelo trudili obdržati vodilno vlogo na kulturnem, političnem in gospodarskem področju (Promitzer 2004: 188). Po porazu nemških liberalnih strank na parlamentarnih volitvah leta 1880 in porazih na volitvah v deželne skupščine pa so bili soočeni z dejstvom, da je nemško govorečih prebivalcev v monarhiji manj, kot so si predstavljali, in z dejstvom o legitimnosti zahtev slovanskih narodnih aktivistov po rabi njihovih jezikov v uradih (Judson 2006: 16). V ruralne predele Avstrije so se z namenom ubranitve nemštva in nemščine pred tujci – Slovani in Italijani (Drobesch 1992: 190) – selili izobraženci (učitelji, zdravniki itd.), obiskovali so jih turisti, ki so se dojemali kot nosilce družbenih sprememb oz. kot nosilce napredka in večje narodne zavesti. Učitelji so imeli v začetku 20. stoletja vodilno vlogo pri spodbujanju narodno usmerjenih organizacij. V osemdesetih letih 19. stoletja so češki, slovenski in nemški narodni aktivisti za svoje namene rekrutirali potujoče učitelje, ki so hodili v odročne kraje in tam spodbujali narodnostno organiziranje (Judson 2004: 142; 2006: 74–84; za Kočevsko glej Rus 1939: 143). Vnete narodne aktiviste – profesorje iz Avstrije – je na Kočevsko pripeljala državna nižja gimnazija v Kočevju, ustanovljena leta 1872. Najvidnejši so bili Benedict Knapp, Josef Obergfoll in Peter Wolsegger. Zlasti prvi je bil znan nacionalist, ki je v Kočevje pripeljal tudi nemški vrtec (J. R. [Josip Rus] 1930: 64). Obergfoll in Wolsegger pa sta bila predvsem aktivna pri objavljanju domoznanskih spisov.

Teritorialno in etnično usmerjene oblike nacionalistične ideologije nemških buržoaznih političnih strank sta udeleževali dve prostovoljni organizaciji, ki sta imeli namen spodbujati narodno zavest med nemško govorečimi prebivalci imperija in povečati rast števila nemško govorečih. Aktivisti so leta 1880 na Dunaju ustanovili Deutscher Schulverein (Nemško šolsko društvo), ki je zbiralo denar za nemške šole na jezikovno mešanih območjih (Judson 2006: 17). Pobuda za ustanovitev te organizacije je prišla predvsem iz dunajskega centra, medtem ko so bili predlagatelji iz jezikovno mešanih regij zgolj v manjšini (Drobesch 1992: 188), iz česar je razvidno, da je bil »konflikt« ustvarjen zunaj večjezikovnih območij. Leta 1885 so jim sledili Slovenci z ustanovitvijo Družbe sv. Cirila in Metoda (že pred njimi pa Čehi, Italijani in Poljaki s podobnimi organizacijami). Druga nemška nacionalistična organizacija Südmark je v podporo in širitev nemštva v jezikovno mešanih regijah kupovala zemljo, tja naseljevala nemške koloniste, podpirala pa je tudi nemške šole in knjižnice (Otrin in Čipić Rehar 2015: 171).

Praktično edina razlika med prebivalci jezikovno mešanih območij, ki so jo narodni aktivisti lahko poudarjali, je bila jezikovna. Zato so si nacionalistične organizacije prizadevale za gradnjo nacionalnih šol, ki bi otroke vzgajale v lojalne pripadnike določenega naroda (Judson 2006: 21–22). Že omenjeno društvo Deutscher Schulverein je bilo ustanovljeno z namenom razvijati nemško šolstvo

v avstrijskih deželah z narodnostno mešanim prebivalstvom, na nemških jezikovnih mejah in nemških jezikovnih otokih [...] Pred prvo svetovno vojno je zbralo v ta namen okoli trideset milijonov avstrijskih kron in na novo sezidalo več kot tristo novih šol in dalo podporo in posojilo pri gradnji več kot 420 šolskih ali drugih objektov. Tam, kjer za gradnjo nove nemške šole ni dobilo potrebnih sredstev od lokalnih oblasti ali pa sploh ni bilo zakonskih pogojev za ustanovitev javne nemške šole, ker je bilo premalo nemških otrok, je šolo zgradilo z lastnimi sredstvi in jo tudi samo vzdrževalo kot privatno šolo, dokler ni bilo zadostnega števila nemških ali ponemčenih otrok, potem pa jo je pod določenimi pogoji – med katerimi je bil temeljni ta, da mora biti šola samo nemška – spremenilo v javno

nemško šolo, ki so jo vzdrževale oblasti. Seveda si je društvo prizadevalo, da z germanizacijo otrok čimprej ustvari pogoje za javno nemško šolo, pri čemer si je pomagalo tudi z ustanavljanjem nemških otroških vrtcev in posebnih dečjih kolonij, nemških knjižnic itd. (Ferenc 1968: 67–68)

Podlaga takšnega delovanja je bila ustava iz leta 1867, ki je narodom monarhije zagotovila pravice do izobraževanja v lastnem jeziku, šolski zakon iz leta 1869 pa je zagotavljal ustanovitev državnih manjšinskih šol na vseh območjih, kjer je pet let zaporedoma povprečno 40 otrok živelo v razdalji štirih kilometrov oz. ene ure hoda. Omenjeni zakon je spodbudil tudi slovanske narodne aktiviste, da so začeli zahtevati rabo lastnega jezika v šolah in uradih tam, kjer je živelo večinsko slovansko prebivalstvo (Judson 2006: 24–27).

Schulverein je že leta 1881 po prizadevanju Benedicta Knappa v Kočevju odprl svojo podružnico, leto za tem pa je že ustanovil lesno-obrtno šolo, ki je bila kmalu poddržavljena, čeprav ji je primanjkovalo učencev (J. R. [Josip Rus] 1930: 65). Osredotočil se je zlasti na gradnjo šol na obronkih kočevskega območja, ki jih je dojemal kot najbolj ogrožena. Prvo društveno nemško šolo na Kočevskem je Schulverein odprl leta 1882 v Mavrlenu. Načrt o njenem poddržavljenju se je izjalovil, saj kljub prizadevanjem ni dosegla predpisanega števila otrok (J. R. [Josip Rus] 1930: 65). Kjer so šole že obstajale (npr. v Smuki in Kočevskih Poljanah), je ubral drugačno taktiko, in sicer jih je izdatno finančno podprl pod pogojem, da bo učni jezik izključno nemški (J. R. [Josip Rus] 1930: 66). Leta 1914 je imel Schulverein v lasti 8 šol in 4 vrtce, poleg tega je denarno podpiral še 11 šol in 2 vrtca (Kordiš in Škufca 1995: 13).

Stavba nekdanje šole v Dragi, avgust 2024. Foto: Anja Moric

Najbolj očitno se je boj za »vzgajanje« Nemcev in Slovencev izrazil na zahodnem delu kočevskega območja – v Dragarski dolini. Cerkvena »vojna« se je razplamtela v letih 1889/90, ko naj bi nemški farani v Dragi zahtevali, da se v bogoslužje uvedejo nemške pridige in je spor moral reševati ljubljanski škof Jakob Missia (Trdan 1999: 71). Prah se je ponovno dvignil konec leta 1902, zaradi česar je decembra v Drago odpotoval tudi Missiev naslednik škof Anton Bonaventura Jeglič, da bi se na lastne oči prepričal o narodnostni podobi kraja. Okrajni glavar za Kočevje Michael Gstettenhoffer, kočevski župan Alois Loy, s Tirolske priseljeni gimnazijski učitelj Josef Obergföll in ravnatelj kočevske gimnazije Peter Wolsegger, prav tako priseljenc s Tirolske, so ga namreč

prepričevali o nemškem značaju Drage in okoliških vasi, zaradi česar so želeli, da bi se verouk poučeval v nemščini. Jeglič je ugotovil, da v Dragi z okolico prevladuje raba kočevskega narečja, vsi odrasli pa so govorili tudi slovensko, saj se jih je kar tretjina tja priselila iz okoliških slovenskih vasi (Otrin in Čipić Rehar 2015: 181), mnogi pa so imeli stike tudi čez mejo na Hrvaškem. O rabi knjižne nemščine v vsakdanjem življenju Jeglič ni poročal. Zapisal je:

Služba božja je tukaj od nekdaj slovenska in tudi krščanski nauk v šoli. Okoli leta 1835, ko se je župnija iz Trave prenesla v Drago, se je nekoliko časa v Dragi nemško pridigovalo, toda ker so ljudje znali le slovensko in kočevsko ter nemškega niso razumeli, so verniki od službe božje izostajali, dokler se ni vpeljal slovenski jezik. [...] 1. ako se gleda na občevalni jezik, rekel bi, da so tu večinoma Nemci, 2. ako se gleda na rod, deloma sedaj, deloma od dedov, reči moramo, da so vsi Slovenci, vendar pa 3. je posebno v vaseh Trava, Srednja vas in Draga neka zavest, da so to nemške vasi, 4. ljudje slovenski znajo in tudi morajo znati, ker imajo za sosede same Slovence in so s Slovenci popolnoma premešani, 5. dobro naj se tudi nemškega nauče, 6. Cerkev ima popolnoma prav, da ne odstopi od slovenskega jezika ne v cerkvi ne v šoli, kar bi bilo samo na škodo prebivalcem, in sicer to tem bolj, ker 7. so nemške šole in so starši nekako prisiljeni otroke v te šole pošiljati. (Otrin in Čipić Rehar 2015: 181–182)

Sklepati gre, da farani, katerih vsakdanji pogovorni jezik je bila kočevščina, z razumevanjem slovenščine niso imeli težav, nasprotno pa jim je težave povzročalo razumevanje nemškega jezika. Zato je verjetno, da so spor okoli rabe jezika v cerkvi sprožili ali vsaj podžigali predvsem (zgoraj omenjeni in drugi) nemški intelektualci. Že leto poprej je namreč Jeglič zapisal, da je ljudi »hujškal« gozdar kneza Auersperga (Otrin in Čipić Rehar 2015: 116). Zanimariti ne gre niti delovanja Schulvereina, ki je imel v Travi pri Dragi že pred letom 1905 svojo podružnico in je tudi podpiral šoli v Travi in Dragi (Trdan 1999: 59). Nemško šolo v Travi je sicer leta 1898 (Turk 2007: 44) ustanovila Südmark in 1902 celo (začasno?) dosegla, da je v njej deželni svet prepovedal duhovniku poučevati verouk v slovenščini. Jeglič je temu že tedaj nasprotoval, saj

Cerkev v Dragi. Foto: Anja Moric, 2020.

se doma povsod moli le slovensko, ker je vsa služba božja le v slovenskem jeziku, ker je večina ljudi slovenskega rodu in ker tukajšnji Kočevarji nemškega ne razumejo, ako je pa kje kak šolar, ki samo nemški zna, naj se samo nemški poučuje. (Otrin in Čipić Rehar 2015: 171)

Poleg cerkvene se je v Dragi odvila tudi šolska »vojna« oz. »Boj za Drago«, kot je dogajanje slikovito poimenoval časopis *Slovenski narod* (Beg 1911: 13). Leta 1883, ko je bila v Dragi ukinjena utrakvistična šola, je deželni šolski svet odredil razdelitev učencev v slovenski in nemški oddelek po maternem jeziku, z obveznim poukom drugega deželnega jezika. Oba oddelka pa je v turnusih poučeval isti učitelj. Dokler je slovenske učitelje podpirala *Družba sv. Cirila in Metoda*, je bil slovenski oddelek bolj obiskan od nemškega (Beg 1911: 12). Ko je le-ta podporo opustila, pa je poučevanje na obeh oddelkih prevzel kočevski Nemeč Tscherne, ki je s podporo Schulvereina in Auerspergovega gozdnega oskrbnika Künzla uspešno agitiral za nemštvo.

Prebivalci so odvisni od kneza, oziroma od njegovega oskrbnika zaradi zaslužka, pašnikov, dobave drv itd. »Schulverein« pa pošilja bogate darove za božičnice, s čemer preslepita starše in otroke. (Beg 1911: 12)

Schulverein oz. nemški narodni aktivisti so v nemške šole hoteli pritegniti ne le nemško govoreče otroke, pač pa tudi otroke iz t. i. mešanih zakonov in tudi iz popolnoma slovanskih družin, s tem da so v svojih šolah zagotavljali boljšo opremo, materialne ugodnosti, npr. brezplačne knjige ali boljša božična darila (Judson 2006: 44), enako taktiko so uporabljali tudi slovenski narodni aktivisti. Učitelj Ciril Metodove družbe Andoljšek je v svojih spomnih situacijo v Dragi opisal takole:

Nikoli ne pozabim, kakšen je bil boj pred šolo, ko sem izpraševal starše, v kateri oddelek naj vpišem otroke. Zapeljani Slovenci so mislili, da bodo vsi otroci v nemškem oddelku. Toda zavedni možje so se držali. Oba oddelka sta bila nekako enako močna. In posledica tega nenaravnega deljenja? Šola v Dragi je postala unicum, morda na celem svetu, v zasmeh pedagogiki. [...] In zdaj pouk v nemškem oddelku. Ubogi otroci! Začel sem z nemščino; nobeden me ni razumel; kočevščine nisem znal. Zapeljanci so zahtevali, da se moram navaditi kočevskega narečja. Vslužbenci kneza Auersperga so povsod vohunili; orožniki so mi bili vedno za petami in vsako mojo izgovorjeno besedo denuncirali v Kočevje. (Andoljšek 1930: 57)

Andoljšek si je od 1890 pa vse do svojega odhoda za slovensko prevlado v Dragarski dolini prizadeval s sredstvi, ki jih je imel na voljo: pogosto je prirejal narodne veselice za Družbo sv. Cirila in Metoda, prepovedal je nemške molitvenike in razdeljeval slovenske, ki jih je izdala Družba sv. Cirila in Metoda (Andoljšek 1930: 58–59). Ta je sicer na Kočevskem ustanovila nekatere svoje podružnice: leta 1886 v Travi in Dragi, za Kočevje in okolico pa leta 1910 (Ferenc 2005: 56), vendar v krajih, ki jih je štela za izgubljene, ni vztrajala.

Nacionalne delitve so spodbujali tudi popisi prebivalstva, ki so od sedemdesetih let 19. stoletja prebivalstvu jezikovno mešanih območij vsiljevali izbiro zgolj enega jezika. V prvem uradnem štetju leta 1880 so ljudi spraševali po njihovem občevalnem jeziku in ne po njihovi narodnosti ali maternem jeziku, respondenti pa so lahko navedli samo en jezik, pri čemer se je dejstvo o dvojezičnosti nekaterih območij zanemarilo. Uradno štetje prebivalstva je postalo orodje za dokazovanje, katera narodnost oz. jezik prevladuje na katerem območju (Judson 2006: 14–27). Popis je bil osnova, na kateri so nemški

narodni aktivisti – statistiki, geografi, etnografi in zgodovinarji – gradili podobo nemške superiornosti (gl. Promitzer 2004). Številke so bile pomembne tudi slovenskim narodnim aktivistom, ki so prav tako neprestano preverjali številčnost Slovencev in stremeli k njenemu povečanju (npr. Beg 1911). Spolitiziranost popisov prebivalstva se je pokazala tudi na primeru Drage, kjer se je leta 1880 za Nemce opredelilo 78, za Slovence pa 158 prebivalcev. Zgolj desetletje kasneje, leta 1890, je bila slika popolnoma obrnjena, in sicer je bilo v vasi 238 Nemcev in 20 Slovencev (Grothe 1931: 96).

Priče pozabljene večjezičnosti na Kočevskem

Zapise o večjezičnosti in sobivanju med govorce različnih jezikov najdemo predvsem v arhivskih virih, kot so šolska poročila, časopisi, cerkvene knjige in literatura (gl. Trdan 1999). Popotna učitelja Tomšič in Ivanc, ki sta leta 1887 obiskala mesto Kočevje, sta npr. poročala:

Meščanje so v ogromnej večini Nemci, vendar se skoro po vseh prodajalnicah in gostilnah lahko slovensko pomeniš. Gimnazija je slabo obiskovana; tretjina učencev je Slovencev in Hrvatov. (Tomšič in Ivanc 1887: 70)

Neposredne informacije o življenju na Kočevskem pred drugo svetovno vojno so zaradi vse manjšega števila še živečih Kočevarjev čedalje težje dostopne. V nadaljevanju se osredotočam na ustna pričevanja, ki sem jih zbrala med raziskovalnim delom med Kočevarji v Avstriji, Nemčiji, ZDA in Kanadi, kjer sem še uspela zabeležiti spomine na relacije med Slovenci in Nemci in rabi različnih jezikov na Kočevskem pred drugo svetovno vojno.

Malodane vsi moji sogovorniki se spominjajo dobrih medsosedskih odnosov, pri čemer velja opozoriti, da so se odnosi na mikro nivoju (vas, mesto) lahko razlikovali od makro nivoja (država, politika), kar je ugotovila tudi Thomassonova (2010: 52). Intenziteta stikov med »Nemci« in »Slovenci« na Kočevskem je najverjetneje variirala glede na območje. Zlasti na »mejah« kočevskega govornega območja je prihajalo do tesnejših stikov med obema skupnostma, kar je med drugim razvidno iz pojavljanja mešanih zakonskih zvez. Jože, rojen v Bistrici nad Črnomljem, mi je npr. povedal:

[Slovenske; op. a.] punce iz doline so šle rade gor, ker so bili kočevarski fantje lepi. Kočevarske punce pa so rade šle v dolino, ker je bilo tam lažje življenje. (Jože, prva generacija, OIK)

Prevladujoči jezik na Kočevskem pred drugo svetovno vojno je bila kočevarščina⁷, ki se je uporabljala po vsem podeželju. Prebivalci mesta Kočevje pa so govorili večinoma knjižno nemščino, ki je bila, tako kot v drugih večjih mestih (Ptuj, Celje, Maribor) izraz meščanstva. Brigitte (Gradec, OIK) je od rojstva pa do leta 1941 živel

7 Kočevarščina na območju Kočevske v Sloveniji je v Unescovem atlasu ogroženih jezikov sveta uvrščena v skupino »kritično ogroženih jezikov« (Mosley 2010), kar pomeni, da jo poznajo samo še prastari starši in se je v vsakdanjem življenju več ne uporablja (UNESCO Ad Hoc Expert Group on Endangered Languages 2003: 8–10). Med izvajanjem raziskave Ohranjanje identitete Kočevarjev sem ugotovila, da umestitev kočevarščine v skupino »kritično ogroženih jezikov« resda velja za območje Slovenije, medtem ko bi narečje v ZDA in Kanadi lahko uvrstili v kategorijo »zelo ogroženih« jezikov, kamor sodijo jeziki/narečja, ki jih govori le še generacija starih staršev in starejše generacije, generacija staršev pa narečje razume, a ga z otroki ne govori, raba narečja je torej omejena predvsem na formalne priložnosti in na prireditve, kjer se srečajo starejši člani skupnosti (UNESCO Ad Hoc Expert Group on Endangered Languages 2003: 8–10). Ohranjanje kočevskega narečja sem obširno obravnavala v Moric 2010 oz. 2011).

Kočevarici med pogovorom. Risba Marthe Hutter.
Zasebna zbirka Anje Moric.

v Kočevju. Povedala je: »V mestu Kočevje nismo govorili kočevarsko, ampak nemško (hochdeutsch). Kočevarščino zelo dobro razumem, vendar je ne govorim dobro.«

Kljub sorodnosti kočevarščine in nemščine iz Jegličevega dnevniškega zapisa in pričevanja učitelja Andoljška (gl. prejšnji razdelek) razberemo, da prebivalci Drage in okolice, ki so govorili kočevarsko, niso nujno razumeli tudi nemškega jezika. Bližja jim je bila slovenščina, ki se jo je govorilo v okolici. Podobno je še štirinajst let kasneje, 16. aprila 1917, na drugem koncu kočevskega območja, v Planini pri Črnomlju, kjer je bila šola v nemškem jeziku, v poročilu vizitacije zapisal župnik Viktor Kragl:

Ko pride otrok v šolo, se kar največ poskrbi, da se neguje otrokova vzgojna stran. Zelo težko pa je pri začetnikih to, ker še niso večči nemškega jezika in tako otrok v pričetku prav nič ne zastopi, še manj pa more govoriti, ker zna le kočevsko. (NŠAL, šk.1)

Enako je več desetletij po koncu vojne, ko so Kočevarje v Celovcu obiskali rojaki iz Društva staroselcev iz Občic, ugotovil učitelj Ludwig Kren, rojen leta 1921 v Stari Cerkvi, ki je po vojni živel v bližini Celovca:

Tedaj se je izkazalo, da ljudje govorijo še starejši način kočevarščine, ki se je ohranil v dolini Črmošnjice. In se je tudi spoznalo, da ti ljudje niso zmožni govoriti nemško – pismeni jezik, ker se ga nikoli niso učili. (Kren, prva generacija, OIK)

Nemškega jezika so se torej vaški prebivalci Kočevske naučili šele v nemških šolah oz. nemških oddelkih – preden so mnoge v drugi polovici tridesetih let jugoslovanske oblasti ukinile⁸. Že ta podatek sam po sebi bi lahko bil dovolj za obrat v dojemanju Kočevske kot (izključno) nemške (oz. nemško govoreče) enklave.

Jezikovne razlike niso povzročale večjih težav pri sporazumevanju. Slovenci, ki so živeli med Kočevarji, so znali govoriti kočevarsko narečje, Kočevarji, ki so živeli v pretežno slovenskih vaseh, pa so govorili (vsaj osnovno) slovensko. Ena od sogovornic je povedala:

Imeli smo [v vasi Doljnja Briga; op. a.] dobre sosede, ki so bili s Hrvaške. Njihovi sinovi so govorili kočevarsko, mi pa smo z njihovimi starši govorili slovensko. [...] Nekateri starši so tudi govorili malo kočevarsko. Tako kot naša sosedka, ki je poznala le nekaj besed, a nas je razumela. Moja mati ni znala slovensko, a sta se vseeno razumeli. To so bili resnično dobri ljudje. V tistem času ni bilo sovraštva in ni bilo pomembno, kdo si bil ali od kje si prišel. (Kočevarica, prva generacija, OIK)

Jožefina mama je bila rojena v kočevarsko govoreči družini na Smuki. Poročila se je s Slovencem iz bližnje vasi Pleš. Jožefa se spominja, da je mama

znala dobro slovensko, zelo dobro, samo gotove besede pa tudi ne. Ko je prišla na Pleš v slovensko družino, pa ni znala vprašati, kje so tiste vilice za žgance mešati. Ata je bil pa navihan, je pa take stvari šla pa staro mamo vprašati, mamo od očeta. Jo je pa nahecal, da se temu reče burkeljce. Pa je šla k stari mami pa je rekla: »Mama, kje pa so tiste burkeljce za žgance mešati?« »Daj no, spet te je naplahtal!« [smeh] Prav malo katero besedo da ni znala izraziti, predmete pa tako. Drugače je pa govorila lepo slovensko, pisala slovensko in nemško. So jo še pohvalili Kočevarji, kako lepo piše, Kornschrift so rekli, Kornschrift! To je tista visoka pisava. (Jožefa Škedelj v Moric 2018b)

Jožefa je v otroštvu znala kočevarsko, a je zaradi nerabe z leti to narečje pozabila. Spominja pa se rabe slovenske in kočevarske v vasi.

Jaz sem veliko znala, ampak sem pozabila. Veliko pozabila. Znala pa sem. Z otroki smo se igrali pa to. Tukaj nasproti je bila pa tudi slovenska družina pa smo se tudi veliko slovensko [pogovarjali], ne. Gotove stvari sem pa znala. Ko me je mama poslala k sosedom, ki so imeli trgovino, naj grem po eno, namesto štruco so rekli »cautle«, pa sem šla potem s tistim dinarčkom po en »cautle«. (Jožefa Škedelj v Moric 2018b)

V nekaterih primerih so spodbujali tudi rabo nemščine namesto kočevarske. V Bistrici, kjer je Jože preživel otroška leta, so v obdobju med vojnama živele tri kočevarske družine in deset slovenskih. Njegov oče je bil Kočevar, mati pa Slovenka:

Doma smo govorili samo slovensko. Tudi z očetom. Ko sva rezala trte, mi je rekel: »Znaš kaj, kočevsko to ni nič, ti se nauči nemško.« Vedno med delom mi je kočevarske besede prevajal v nemščino. Lažje sem govoril nemško kot kočevarsko.

Takrat sem znal tako kočevarsko kot nemško, vendar sem z leti pozabil, ker nobenega od teh jezikov nisem uporabljal. (Jože, prva generacija, OIK)

Jožetov primer kaže na to, da so bili v obdobju med vojnami nekateri Kočevarji mnenja, da je raba nemškega jezika bolj koristna kot raba kočevskega narečja, zato so začeli narečje opuščati: »Dovoliti otrokom, da se učijo in govorijo star jezik, se je namreč pogosto smatralo za oviro na poti, da postanejo uspešni posamezniki v zunanjem svetu.« (Hutter 2003)

Če so bile v Avstro-ogrski šole na Kočevskem nemške ali utrakvistične, je v novi jugoslovanski državi primat v šolstvu prevzela slovenščina. Zdi se, da je tedaj prej samoumevno (prostovoljno) večjezičnost, zamenjala prisilna, saj se Kočevarji spremembe uradnega oz. šolskega jezika spominjajo kot največje zgodovinske travme, ki je doletela njihovo skupnost (gl. tudi Thomasson 2010: 47). Znanje slovenščine je pri Kočevarjih, rojenih med vojnami, spodbujal šolski sistem. Justine iz Kitchenerja v Kanadi je dve leti hodila v šolo v Črmošnjicah:

Prvo leto je bil pouk samo v nemščini, drugo leto pa pol-pol. Ko smo se nato preselili na spodnjo Štajersko, smo imeli sosede, ki so bili Slovenci in so imeli otroke moje starosti. Tekoče sem govorila jugoslovanski ... [se popravi, op. a.] slovenski jezik. Ob ponovni preselitvi pa sem jezik seveda pozabila. Kadar slišim koga govoriti, lahko še vedno razumem nekaj besed. (Justine Sigmund v Moric 2018b)

Justine pa tudi večina drugih sogovornikov je po preselitvi slovenščino nehala uporabljati. Prav tako Rudolph, ki slovenskega jezika ni več uporabljal, odkar je prišel v ZDA: »Celo v Avstriji sem ga še govoril, po prihodu v ZDA pa sem slovenski jezik izgubil.« (Rudolph Kump v Moric 2018b)

O večkulturnosti ali večjezičnosti predvojne Kočevske pričajo tudi kočevarske ljudske pesmi, kar bo natančneje analizirano v poglavju *Kočevarske himne – vloga kočevarske pesmi od 19. stoletja do danes*.

Sklep

Odnose med Slovenci in Nemci na Kočevskem je zaznamovala širša politična situacija v Srednji Evropi na prelomu 19. in 20. stoletja. Čeprav so nemški in slovenski narodni aktivisti težili k temu, da bi območje pripadlo njihovi narodni oz. jezikovni kategoriji, je bila vsakodnevna realnost njegovih prebivalcev drugačna. V poglavju sem skušala osvetliti predvsem relacije med kočevarskim, nemškim in slovenskim jezikom na Kočevskem v času pred drugo svetovno vojno, ki hkrati tudi odstirajo pogled na začetne faze nacionalnih gibanj na Kočevskem. Ker so na Kočevskem poleg naštetih jezikov govorili tudi hrvaški in romski jezik, bi bilo v prihodnosti zanimivo preučiti tudi njuno rabo. Le tako bi dopolnili uvid v preteklo jezikovno podobo Kočevske. Kljub dejanski večjezičnosti je Kočevska še danes percipirana kot nekdanji »nemški jezikovni otok«. Omenjeni izraz ne upošteva večkulture narave tega območja, hkrati pa je odsev nacionalističnih predpostavk (in/ali ignorance) raziskovalcev, ki ga uporabljajo. Namerno ali nenamerno se namreč z njegovo rabo še naprej projicira enodimenzionalnost in nepopolno razumevanje relacij med Nemci in Slovenci na Kočevskem, zato bi bilo smiselno razmisliti o njegovem opuščanju – če že ne drugače, vsaj v znanstvenem vokabularju.

Viri in literatura:

- Almasy**, Karin in Eva Tropper. 2018. Štajer-mark: 1890–1920: *Der gemeinsamen Geschichte auf der Spur: Postkarten der historischen Untersteiermark = Štajer-mark: 1890–1920: Po sledih skupne preteklosti: Razglednice zgodovinske Spodnje Štajerske*. Laafeld: Artikel-VII-Kulturverein für Steiermark – Pavelhaus.
- Anderson**, Benedict. 2007. *Zamišljene skupnosti: O izvoru in širjenju nacionalizma. Nova, razširjena izdaja*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- Andoljšek**, B[ernard]. 1930. Boji za Drago. *Koledar Šolske družbe sv. Cirila in Metoda* 27: 54–62.
- Barth**, Fredrik. 1998. Introduction. V: Fredrik Barth (ur.), *Ethnic groups and boundaries: the social organization of culture difference*. Illinois: Waveland press, 9–38.
- Beg**, Ante. 1911. *Slovensko-nemška meja na Kočevskem / poročal na I. obrambnem tečaju meseca julija 1910 v Ljubljani Ante Beg*. Ljubljana: L. Schwentner.
- Cvirn**, Janez. 2002a. Nemško (avstrijsko) in slovensko zgodovinske o Nemcih na Slovenskem (1848–1941). V: Dušan Nečak (ur.), »Nemci« na Slovenskem 1941–1955. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 69–98.
- Cvirn**, Janez. 2002b. Nemci na Slovenskem (1848–1941). V: Dušan Nečak (ur.), »Nemci« na Slovenskem 1941–1955. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 99–144.
- Čuček**, Filip in Janez Cvirn. 2012a. Uvod. V: Jerneja Ferlež (ur.), *Nemci in Maribor: Stoletje preobratov 1846–1946*. Maribor: Umetniški kabinet Primož Premzl, 30–32.
- Dow**, James R. 2018. *Heinrich Himmler's cultural comissions: programmed plunder in Italy and Yugoslavia*. Madison, Winsconsin: The University of Winsconsin Press.
- Drnovšek**, Marjan. 2005. Izselsevanje Kočevarjev v Združene države Amerike. *Dve domovini* 21: 7–34.
- Drobesh**, Werner. 1992. Deutscher Schulverein: Njegova ideologija, notranja struktura in delovanje s posebnim ozirom na Slovenijo. *Zgodovinski časopis* 46 (2): 187–198.
- Falzon**, Mark-Anthony. 2009. Introduction. V: Mark-Anthony Falzon (ur.), *Multi-Sited Ethnography: Theory, Praxis and Locality in Contemporary Research*. Surrey and Burlington: Ashgate, 1–24.
- Ferenc**, Mitja. 2005. *Kočevska – pusta in prazna: Nemško jezikovno območje na Kočevskem po odselitvi Nemcev*. Ljubljana: Modrijan.
- Ferenc**, Mitja in Božo Repe. 2004. Nemška manjšina v Sloveniji med obema vojnama. V: Dušan Nečak idr. (ur.), *Slovensko-avstrijski odnosi v 20. stoletju*. Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete, 147–160.
- Ferenc**, Tone. 1968. *Nacistična raznarodovalna politika v Sloveniji v letih 1941–1945*. Maribor: Obzorja.
- Ferenc**, Tone. 2002. Nemci na Slovenskem med drugo svetovno vojno. V: Dušan Nečak (ur.), »Nemci« na Slovenskem 1941–1955. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 145–190.
- Florjančič**, Pavel in Marija Stanonik (ur.). 2004. *Kočevarska folklor v šegah, navadah, pravljicah, povedkah, legendah in drugih folklornih izročilih*. Ljubljana: Društvo Kočevarjev staroselcev in Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU.
- Földes**, Csaba. 2006. »Sprachinsel« – Paradigma auf dem Prüfstand: Konzept, Terminologie und Forschungsmethodologie. *Zeitschrift für deutsche Philologie* 3: 321–341.
- Grothe**, Hugo. 1931. *Die deutsche Sprachinsel Gottschee in Slowenien: ein Beitrag zur Deutschtumskunde des europäischen Südostens*. Münster: Aschendorffsche Verlagsbuchhandlung.

- Hauffen**, Adolf. 1895. *Die Deutsche Sprachinsel Gottschee. Geschichte und Mundart, Lebensverhältnisse, Sitten und Gebräuche, Sagen, Märchen und Lieder*. Graz: K. K. Universitäts-Buchdruckerei und Verlags-Buchhandlung »Styria«.
- Heinke**, M. Kalinke. 2015. Sprachinselforschung. V: *Online-Lexikon zur Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa*. Dostopano 15. 5. 2024, <https://ome-lexikon.uni-oldenburg.de/p32772>.
- Hobsbawm**, Eric J. 2007. *Nacije in nacionalizem po letu 1780: program, mit in resničnost*. Ljubljana: *cf.
- Hriber**, Franz. 1930. Die Vereinswesen in Gottschee. V: Josef Erker (ur.), *Jubiläums-Festbuch der Gottscheer 600-Jahresfeier: Aus Anlaß des 600-jährigen Bestandes des Gottscheer Landes*. Kočevje: Festausschuss der Gottscheer 600-Jahrfeier, 215–219.
- Hroch**, Miroslav. 2007. National Romanticizm. V: Balazs Trencsenyi and Michal Kopecek (ur.), *Discourses of Collective Identity in Central and Southeast Europe 1770–1945*. Budapest: Central European University Press, 4–18.
- Hutter**, Martha. 2003. What To Do About Our Old Language. V: *Winter Jahresbrief / Newsletter 2003, Gottscheer Relief Association*. New York: Gottscheer Relief Association.
- Jamnik**, Pavel in Anton Velušček. 2011. Arheološka in paleontološka jamska najdišča s širšega območja ribniške in struške doline ter Kočevske. V: Anton Velušček (ur.), *Spaha*. Ljubljana: Založba ZRC, 33–64.
- J. R.** [Josip Rus]. 1930. Nemški Schulverein in Slovenci na Kočevskem. *Koledar Šolske družbe sv. Cirila in Metoda* 27: 62–73.
- Judson**, Pieter M. 2004. Nationalizing rural landscapes in Cisleithania, 1880–1914. V: Nancy M. Wingfield (ur.), *Creating the other: Ethnic conflict and nationalism in Habsburg Central Europe; Austrian history, culture, and society* 5. New York in Oxford: Berghahn Books, 127–148.
- Judson**, Pieter M. 2006. *Guardians of the nation: activists on the language frontiers of imperial Austria*. Cambridge in Mass: Harvard University Press.
- Judson**, Pieter M. 2008. When Is a Diaspora Not a Diaspora? Rethinking Nation-Centered Narratives about Germans in Habsburg East Central Europe. V: Krista O'Donnell, Renate Bridenthal in Nancy Reagin (ur.), *The Heimat Abroad: The Boundaries of Germanness*. ZDA: The University of Michigan Press, 219–247.
- Komac**, Miran in Dean Zagorac. 2002. *Varstvo manjšin: Uvodna pojasnila & dokumenti*. Ljubljana: Društvo Amnesty International Slovenije in Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Kordiš**, Ivan in Irena Škufca. 1995. Šolstvo na Kočevskem nekoč in danes. Kočevje: Muzej Kočevje.
- Kosi**, Jernej. 2010. Je bil proces formiranja slovenskega naroda v 19. stoletju res zgolj končni nasledek tisočletne slovenske kontinuitete? *Zgodovinski časopis* 64 (1–2): 154–175.
- Lobe**, Bojana. 2006. Združevanje kvalitativnih in kvantitativnih metod – stara praksa v novi preobleki? *Družboslovne razprave* 22 (53): 55–73.
- Mantuani**, Josip. 1924–1925. Prazgodovinska gomila na Kočevskem. *Glasnik muzejskega društva za Slovenijo*: 9–16.
- Marcus**, George E. 1995. Ethnography in/of the World System: The Emergence of Multi-Sited Ethnography. *Annual Review of Anthropology* 24: 95–117.
- Melik**, Vasilij. 1992. Nemci in Slovenci (1815–1941). *Zgodovinski časopis* 46 (2): 171–174.

- Moric**, Anja. 2010. Ohranjanje kočevščine, narečja kočevskih Nemcev, v Sloveniji, Avstriji, Nemčiji, Kanadi in ZDA. *Razprave in gradivo* 61: 92–119.
- Moric**, Anja. 2011. The maintenance of Gottscheerisch, the dialect of Gottschee Germans in Slovenia, Austria, Germany, Canada and the USA. *Europa ethnica: Nationalitätenfragen: = questions ethniques: = problems of nationalities* 68 (1/2): 21–31.
- Moric**, Anja. 2018a. Territorial Identifications of the Gottschee Germans: diaspora - homeland relation. *Motus in verbo* 7 (1): 7–21.
- Moric**, Anja. 2018b. *Globoko v srcu jo čutimo = Deep in our hearts we feel it = Tief im Herzen fühlen wir sie*. Etnografski film. Stara Cerkev: Zavod Putscherle.
- Moric**, Anja. 2020. Gottscheer folk song: from a means of fostering national differentiation to a memory keeper in the diaspora. *Traditiones* 49 (2): 141–166.
- Moric**, Anja. 2021a. German »Linguistic Island« or a Linguistically Mixed Region?: Multilingual Practices in the Kočevska (Gottschee) Area. *Traditiones* 50 (2): 123–140.
- Moric**, Anja. 2021b. Spomeniki padlim v prvi svetovni vojni na Kočevskem v luči povojnih razmer. V: Jurij Fikfak in Božidar Jezernik (ur.), *Dediščina prve svetovne vojne: reprezentacije in reinterpretacije*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 87–114.
- Mosley**, Christopher (ur.). 2010. *Atlas of the World's Languages in Danger, 3rd edn*. Paris: UNESCO Publishing. Dostopano 15. 5. 2024, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000187026>.
- Nadškofijski arhiv Ljubljana**. Planina. Šk. 1. [= NŠAL].
- Otrin**, Blaž in Marija Čipić Rehar. 2015. *Jegličev dnevnik: znanstvenokritična izdaja*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.
- Petschauer**, Erich. 1984. »Das Jahrhundertbuch«: *Gottschee and its People Through the Centuries*. New York: Gottscheer Relief Association.
- Promitzer**, Christian. 2004. The South Slavs in the Austrian Imagination. V: Nancy M. Wingfield (ur.), *Creating the other: Ethnic conflict and nationalism in Habsburg Central Europe; Austrian history, culture, and society* 5. New York in Oxford: Berghahn Books, 183–215.
- Rus**, Jože. 1939. Jedro kočevskega vprašanja: zgodovina, sedanjost in bodočnost kočevskega gospodarstva in njegovih prirodnih in socialnih podlag. V: Janko Mačkovšek (ur.), *Kočevski zbornik: razprave o Kočevski in njenih ljudeh*. Ljubljana: Družba sv. Cirila in Metoda, 131–173.
- Simonič**, Ivan. 1939. Zgodovina kočevskega ozemlja. V: Janko Mačkovšek (ur.), *Kočevski zbornik: razprave o Kočevski in njenih ljudeh*. Ljubljana: Družba sv. Cirila in Metoda, 45–130.
- Simonič**, Ivan. 1971. Zgodovina mesta Kočevja in Kočevske. V: Herman Kotar, Marija Andeselič in Miha Briški (ur.), *500 let mesta Kočevje*. Kočevje: Skupščina občine Kočevje, 5–51.
- Schröer**, Karl Julius. 1869. *Ein Ausflug nach Gottschee. Beitrag der Erforschung der Gottscheer Mundart*. Wien: K. K. Hof. und Staatsdruckerei.
- Schröer**, Karl Julius. 1891. *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild: Kärnten und Krain*. Wien: k.k. Hof- und Staatsdruckerei, Alfred von Hölder.
- Schröer**, Karl Julius. 2018. Kočevje in Kočevarji. V: Monika Kropelj Telban in Ingrid Slavec Gradišnik (ur.), *Avstro-ogrška monarhija v besedi in podobi. Slovenci 2. Kranjska, Primorje*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 79–96.
- Thomason**, Bobbi. 2010. *Memories of Gottschee: A narrated history of fidelity and fragility*. CreateSpace Independent Publishing Platform.

- Tomšič**, Štefan in Fran Ivanc. 1887. *Kočevsko okrajno glavarstvo: zemljepisno-zgodovinski opis / s sodelovanjem nekaterih učiteljev kočevskega okraja spisala Št. Tomšič in Fr. Ivanc*. Kočevje: Okrajna učiteljska knjižnica, Ljubljana: Narodna tiskarna.
- Trdan**, Vanda. 1999. Življenje kočevskih Nemcev med 1850 in 1918. Magistrska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Turk**, Prvenka. 2007. Šole Dragarske doline. Boj proti nemštvu za slovensko šolo v Dragi. *Šolska kronika* 16 (1): 44–66.
- UNESCO Ad Hoc Expert Group on Endangered Languages. 2003. *Language Vitality and Endangerment. Document submitted to the International Expert Meeting on UNESCO Programme Safeguarding of Endangered Languages*. Dostopano 15. 5. 2024, <https://ich.unesco.org/doc/src/00120-EN.pdf>.
- Weber-Kellermann**, Ingeborg. 1959. Zur Frage der interethnischen Beziehungen in der »Sprachinselvolkskunde«. *Österreichische Zeitschrift für Volkskunde* XIII (62): 19–47.
- Zahra**, Tara. 2008. *Kidnapped souls: national indifference and the battle for children in the Bohemian Lands, 1900–1948*. Ithaca: Cornell University Press.

*Bið wrið ischt aüf dai scheinə Mâre.
Mâre, bog pomagaj!*

Anja Moric

Kočevarske himne – vloga kočevarske pesmi od 19. stoletja do danes

Uvod

Slovensko in nemško govoreči prebivalci so na Kočevskem sobivali 600 let – vse do preselitve večine Kočevarjev na območje tedanjega nemškega rajha v letih 1941/42. V času nacionalistične vneme v drugi polovici 19. stoletja se je lokalna identifikacija »Kočevar« ali nemško »Gottscheer« (ki je pomenila prebivalca Kočevske ne glede na jezik, ki ga je ta govoril) nacionalno obarvala. Postopno se je začela uveljavljati delitev na kočevske Nemce in kočevske Slovence. Odnose med »Nemci« in »Slovenci« je zaznamovalo iskanje razlik med skupnostma, ki je vplivalo na dojetje (skupne) kulturne dediščine. Dediščina večetničnega območja je postala orodje, s katerim so narodni aktivisti skušali vzbuditi nacionalna čustva v nacionalno neopredeljenem prebivalstvu.

Podobno je bilo tudi v drugih jezikovno mešanih regijah Avstro-Ogrske, kjer so si narodni aktivisti prizadevali za promocijo zelene jezikovne skupine z uporabo raznovrstnih (a podobnih) načinov poudarjanja kulturnih razlik (Judson 2018: 289–290). Ti so vključevali etnografske študije in zbiranje folklornega gradiva, popise prebivalstva, ustanavljanje šol in nacionalno naravnanih organizacij in združenj, angažma tiskanih medijev itd. Poleg naštetega so priročno »sredstvo za krepitev nacionalne identitete« postale tudi ljudske pesmi (Sweers 2005: 68).

Poglavje se posveča rabi kočevarske ljudske pesmi v procesih ustvarjanja identitete Kočevarjev v različnih družbenopolitičnih kontekstih od srede 19. stoletja do danes, s čimer želi prispevati k a) razjasnitvi procesa ustvarjanja nacionalnih identitet na Kočevskem, ki – kljub številnim zgodovinskim študijam – do danes ni bil raziskan, in b) ponuditi vpogled v sedanost Kočevarjev v diaspori ter rabo pesmi med njimi.

V prvem delu se študija primera osredotoča na vlogo kočevarske ljudske pesmi v procesih nacionalne diferenciacije na Kočevskem konec 19. in v začetku 20. stoletja, ko se je uveljavil pogled na kočevarsko identiteto kot nemško in ne lokalno ali regionalno (tj. vezano na območje Kočevske). Spremenjene (samo)identifikacije v skladu s spremembami političnih razmer v različnih obdobjih se odražajo tudi v prilagoditvah in interpretacijah kočevarskih ljudskih pesmi. Na podlagi analize zbirk ljudskih pesmi (Hauffen 1895; Meier 1930; Brednich in Suppan 1969, 1972, 1984; *Gottscheer Chore* 1980), časopisov (*Gottscheer Bote* (izhajal med 1904 in 1919); *Gottscheer Kalender* (izhajal med 1921 in 1941); *Gottscheer Zeitung* (izhajal med 1919 in 1941)) ter arhivskih virov iz Nadškofijskega arhiva v Ljubljani in arhiva Glasbenonarodopisnega inštituta ZRC SAZU, poglavje kritično reflektira načine, na katere so nacionalni aktivisti ljudsko pesem uporabljali za širjenje idej o nacionalni identiteti na Kočevskem. Študija se v drugem delu osredotoča na trenutne razmere. Na podlagi obsežne raziskave *Ohranjanje identitete Kočevarjev* (OIK), ki sem jo izvedla med Kočevarji, živečimi v ZDA, Kanadi, Avstriji, Nemčiji in Sloveniji, predstavljam pomen kočevarskih ljudskih pesmi za

identifikacijo današnjih Kočevarjev v diaspori. Vloga kočevarske ljudske pesmi se je namreč v novi družbeni realnosti, v kateri so se po drugi svetovni vojni znašli kočevarski izseljenci, spremenila. Njena osrednja nova naloga je ohranjanje spomina na »staro domovino« Kočevsko in izginjajoče kočevarsko narečje. Poglavlje hkrati nadaljuje in dopolnjuje poglavje *Nemški »jezikovni otok« ali mešano jezikovno območje?: večjezikovne prakse na Kočevskem*, in sicer v segmentu o medkulturnih stikih in sobivanju na Kočevskem pred drugo svetovno vojno, ki se še vedno odraža v petju in glasbi. Nenazadnje pa tudi s prevpraševanjem koncepta »nemških jezikovnih otokov« in opozarjanjem na vlogo znanosti pri razumevanju večkulturne stvarnosti jezikovno mešanih regij.

Vzgojanje »Nemcev« s pomočjo (ljudskih) pesmi – kočevarska himna *Straža na Kolpi*

Delovanju narodnih aktivistov – intelektualcev, ki so na prelomu 19. in 20. stoletja raziskovali »nemške jezikovne otoke«, smo v tej knjigi že namenili prostor.¹ Prav oni so na podlagi jezikovne podobnosti Kočevarjem pripisali nemško identiteto (glej npr. Kopitar in Woltersdorf 1812; Klun 1854; Schröer 1870; Hauffen 1895) in jih poimenovali »kočevski Nemci« oz. »Gottschee Deutschen« (Schroer leta 1869; Czoernig pa 1878). Zbrano ljudsko izročilo, vključno z ljudskimi pesmimi, ki so bile natisnjene kot samostojne publikacije ali v časopisih (prim. Anderson 2007: 67), je skupaj z ustanavljanjem nemških šol v dvojezičnih vaseh, ki jih je podpirala nemška organizacija Deutscher Schulverein (Nemško šolsko društvo) in drugimi aktivističnimi dejavnostmi, postalo osnova za porajajoči se nacionalizem na Kočevskem.

Ker se sredi 19. stoletja zeleno nemško bistvo še ni »prebudilo« oz. ga Kočevarji niso v zadostni meri prepoznali (glej Hauffen 1895: 165), ga je bilo treba nekoliko spodbuditi. Zbiranje in petje (ljudskih) pesmi sta postala zelo pomembna za širjenje narodne zavesti oz. identifikacij (prim. Pisk 2018) z nemštvom na Kočevskem. Zapis o tem najdemo pri Adolfu Hauffnu, ki je stanje glede narodnih identifikacij na Kočevskem v 19. stoletju oz. o tedanjem (ne)zavedanju nemškega porekla pri Kočevarjih zapisal: »Lokalpatriotizem je bil Kočevarjem še pred nekaj desetletji povsem tuj; deželani so se poprej komajda zavedali občutka pripadnosti nemškemu ljudstvu.« (Hauffen 1895: 165–166) Nadaljeval je z opažanjem o vlogi pesmi pri vzbujanju nacionalnih čustev:

Zdaj se je na srečo vse to spremenilo in odkar se je zdramil radostni ponos na svojo domovino in nemško poreklo, je postala potrebna tudi posebna domovinska pesem. V njihovi stari zakladnici ljudskih pesmi je odsotna vsaka lokalpatriotska poteza, toda pesem, ki jo je po vzoru nemške vojaške pesmi napisal profesor Obergföll, je to vrzel povsem zapolnila. (Prav tam)

Hauffen je govoril o pesmi *Wacht an der Kulpa* (Straža na Kolpi), ki jo je leta 1875 napisal profesor Josef Obergföll² (1853–1921) in je kmalu zatem postala kočevarska himna. Še več, pesem je bila tako priljubljena, da je »dejansko ponarodela. Pozna jo tudi najpreprostejši mož; povsod kjer Kočevarji veselega srca ali vedrega razpoloženja sedijo skupaj, doma ali v tujini, jo zapojejo« (nav. delo: 166).

1 V poglavjih *Nemški »jezikovni otok« ali mešano jezikovno območje?: večjezikovne prakse na Kočevskem in Pesemsko izročilo Kočevske: od posameznih zapisov pesmi do zbirke Adolfa Hauffna*.

2 Josef Obergföll se je rodil v Lienzu v Avstriji in študiral jezikoslovje v Innsbrucku. V Kočevje se je preselil leta 1875, tri leta po ustanovitvi nemške gimnazije. Bil je učitelj in šolski svetnik ter avtor več člankov o lokalni zgodovini (Braune 1922a: 17–19).

Da je bil namen pesmi vzpodbuditi kočevarsko narodno – ali boljše rečeno germansko – identiteto, je razvidno iz besedila:³

<p>Geslo / Wahlspruch:</p>	<p>Globoko spodaj iz venetske marke, od tam nam zveni vesela vest: nemško pleme, drzno in močno, podajte si roke v zvezo!</p> <p>1. Od izvira Rinže do obrežja Kolpe naj naša pesem zadoni; naj živi Kočevska, naj žive njeni nemški sinovi!</p> <p>2. Prastara je slava našega plemena kot hrasti iz naših gozdov; Bog te varji, nemška vojvodina, čvrsto stoj, ne popuščaj nikdar!</p> <p>3. Osmanska kri, francoska kri sta našo deželo obarvali, neomajen nemški pogum, mi smo podedovali.</p> <p>4. In če kak strahopetni sovražni palček bi nas blatil in sovražil, mi nemških šeg in nemške nravi ne bomo opustili.</p> <p>5. Zatorej, bratje, sklenite čvrsto zvezo za našo nemško stvar! Prisegamo z usti in roko, držati zvesto stražo!</p> <p>6. Dvignite se trumoma, zakličite, da zopet se razleže: »Živijo, avstrijski dvojni orel, živijo, Habsburžani!« naj zadoni.</p> <p>7. Zatorej, bratje, podajte roko v zvezo, do roba napolnite kozarce, naj zveni od ust do ust: »Naj živi Kočevska dežela!«</p>	<p>Tief unten aus der Wendenmark, da schalt uns frohe Kunde: ein deutscher Volkstamm, kühn und stark, reicht euch die Hand zum Bunde! Vom Rinsequell zum Kolpastrand soll unser Lied ertönen; Hoch lebe das Gottscheerland, hoch seinen deutschen Söhnen! Uralt ist unseres Stammes Ruhm, wie unserer Wälder Eichen; Gott schirm dich, deutsches Herzogthum, steh fest, magst nimmer weichen! Osmanenblut, Franzosenblut hat unser Land gefärbet, den unverdross'nen deutschen Muth, den haben wir ererbet. Ob auch manch feiger Feindeswicht uns lästern mag und hassen, wir werden deutsche Sitte nicht Und deutsche Art nicht lassen. Drum, Bruder, schließet fest den Bund für unsre deutsche Sache! Wir schwören es mit Hand und Mund, zu halten treue Wache! Erhebet euch in voller Schar, ruft, dass es wiederhalle: »hoch lebe Östreichs Doppelaar, hoch Habsburg!« es erschalle. Drum, Bruder, reicht die Hand zum Bund, die Glässer füllt zum Rande, lasst schallen es von Mund zu Mund: »Hoch dem Gottscheerlande!«</p>
--------------------------------	--	--

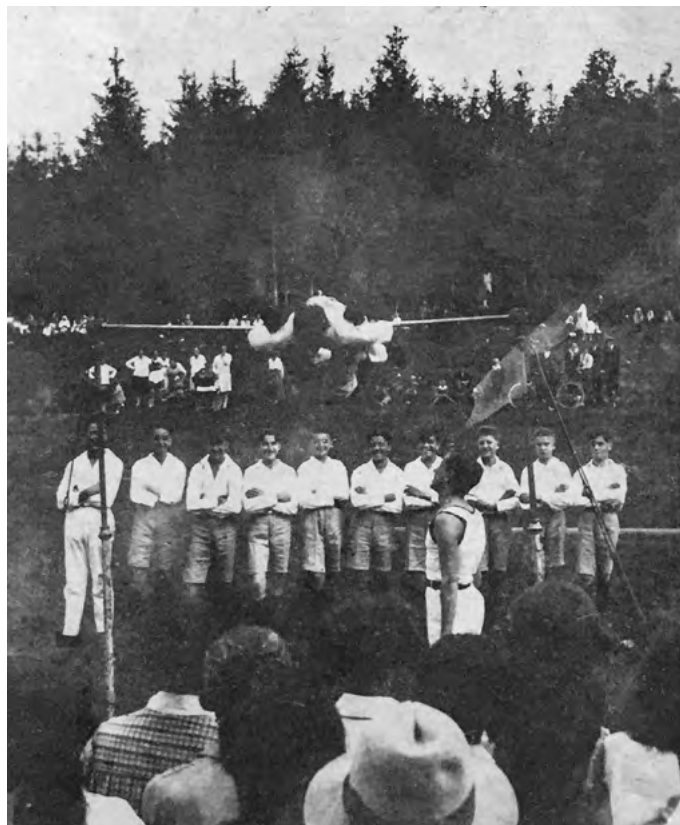
(Hauffen 1895: 166–167)

Pesem je bila napisana za javni razpis za izbor domoljubne pesmi. Njegov pobudnik je bil ravnatelj kočevske gimnazije Benedikt Knapp (1824–1904) iz Schwarzana

3 Po potrebi so pesmi dodajali nove kitice npr. v čast »velikemu kočevarskemu dobrotniku« Johannu Stampflu, svojo kitico pa so prepevali tudi kočevarski izseljenci v Ameriki. Tretjo kitico so prevzeli celo transilvanski Sasi in jo priredili tako, da so »francosko kri« v prvem verzu nadomestili z »madžarsko« (Hauffen 1895: 167).

Tirolskem v Avstriji. Želel je spodbuditi domoljubje Kočevarjev, saj je, tako kot Hauffen, opazil, da imajo »veliko dobrih lastnosti, vendar je navdušena zvestoba plemenu, kot jo poznamo na Tirolskem, pri njih le šibko prisotna« (Braune 1922b: 34). Prijavilo se je šest avtorjev, izbrana pa je bila Obergfölllova pesem (Braune 1922b: 35).

Napisana je po vzoru nemške pesmi *Die Wacht am Rhein* ali Straža na Renu, ki jo je leta 1840 napisal Max Schneckenburger. Leta 1870 je *Die Wacht am Rhein*⁴ postala priljubljena vojaška pesem (March Tappan 1914: 249) in se razširila po vseh nemško govorečih delih Avstro-Ogrske. Pesem je »tipičen primer nacionalistične glasbe, vsiljene od zgoraj navzdol« (Zăloagă 2017: 273). Sodi med tako imenovane *Rheinlieder*, ki so spodbujale nacionalna čustva do Nemčije v odnosu do njene politične nasprotnice Francije (Hopkins Porter 1977). Priljubljena je bila še v času prve svetovne vojne (Zăloagă 2017), tudi med Kočevarji. 30. julija 1914 so jo npr. zapeli na patriotskem srečanju, ki so ga organizirali Thurnovci⁵ in kočevski študenti; zapeli so tudi Kočevarsko himno (Gottscheer Bote 1914a: 116). Z obema pesmima so pospremili kočevarske mobilizirance ob odhodu v vojno (Gottscheer Bote 1914b: 116), peli pa so ju tudi kočevarski rezervisti (Gottscheer Bote 1914c: 121).

Nastop telovadnega društva Thurnverein v enem izmed kočevskih krajev leta 1926. Foto: Hans Gladitsch.

4 Pesem je zapisana v March Tappan 1914: 249.

5 Gimnastično gibanje Turnverein je leta 1811 v Berlinu ustanovil Prus Friedrich Ludwig Jahn. Cilj gibanja je bil strmoglaviti Napoleona in združiti Nemčijo. Do konca 19. stoletja se je razširilo po vsej Avstro-Ogrski. Z vadbo v kombinaciji z domoljubnimi govori in petjem tradicionalnih pesmi so ta gimnastična društva tudi »pomagala krepiti občutke nemške nacionalne solidarnosti znotraj gibanja in širiti nove ideološke tokove« (Cohen 2006: 144). Kočevski Gottscheer deutschen Turnverein je bil ustanovljen leta 1885 s podporo Laibacher deutschen Turnverein iz Ljubljane (Hriber 1930: 216). Podobne narodno aktivistične organizacije, imenovane Sokoli, so nastale v slovansko govorečih državah, začenši s Češko leta 1862 (glej Nolte 2005: 126).

Dvojezičnost v kočevarskih ljudskih pesmih

Zmaga Kumer, strokovnjakinja za kočevarsko ljudsko pesemsko izročilo, je zapisala, da se »ob etničnih mejah [...] vplivi vedno pretakajo v obe smeri in ni mogoče uspešno raziskovati enega izročila brez poznanja drugega.« (Kumer 1987: 253) Za četrto knjigo zbirke *Gottscheer Volkslieder*⁶ je pripravila obsežno primerjalno študijo. Izid knjige, ki bi vsebovala komentarje kočevarskih ljudskih pesmi in izsledke o medsebojnih vplivih kočevarskega in slovenskega izročila (Kumer 1987: 249), je bil načrtovan v osemdesetih letih 20. stoletja, a žal ni bil nikoli realiziran, tipkopis Kumrove pa se je medtem v Deutsches Volksliedarchiv v Freiburgu izgubil. Poleg Kumrove so tudi drugi jezikoslovci in raziskovalci kočevarskih ljudskih pesmi prepoznali podobnosti med slovenskim/slovanskim in kočevarskim izročilom (npr. Schroer 1891; Hauffen 1895; Marolt 1939; Seeman 1960; Ruch 1982; Tschinkel v Florjančič in Stanonik 2004; Golež Kaučič 2018). Gre bodisi za skupno snov (glej še Golež Kaučič v tej knjigi) ali pa za rabo slovenskih besed in besednih zvez (npr. Mare, Boh pomagaj!, Sinek Marko itd.). Za slednje bi lahko rekli, da so odsev večjezičnosti, ki se odraža celo v samem kočevarskem narečju oz. v množici slovenskih besed, ki jih le-to vsebuje (gl. npr. Hauffen 1895; Steska 1896; Tschinkel 1908; Koštial 1939: 328–331), in je kot tako priča o fluidnih medsosedskih odnosih na Kočevskem. Hauffen je kot eden prvih raziskovalcev »kočevskega nemškega jezikovnega otoka« na Kočevskem iskal »nemško dušo«, hkrati pa v svoji knjigi priznava tudi, da so se kulturne prvine iz slovenskih (oz. slovanskih) skupnosti prenesle v kočevarske (1895: 159–163). Objavil je tudi dvojezično pesem *Drei Mädchen (Tri dekllice)*, ki so jo peli v nemščini in slovenščini: v njej se izmenjujejo nemški in slovenski verzi. Ta pesem je redka priča (poleg podatkov iz časopisov, cerkvenih poročil in osebnih spominov⁷) o dejanski večjezičnosti (dela) kočevskega območja na prelomu 19. in 20. stoletja. Dvojezične ljudske pesmi so bile prisotne tudi na drugih mešanih jezikovnih območjih po Sloveniji (pa tudi v Avstriji), vendar se jih je večina izgubila zaradi selektivnosti zapisovalcev, ki so jih imeli za tuje in jih izključili iz nacionalnih zbirk ljudskih pesmi. Pesem *Tri dekllice* je bila v praktično enaki obliki prisotna tudi med koroškimi Slovenci⁸ (Kumer 1986: 223; Logar 2020) in v drugih večjezičnih regijah Avstro-Ogrske (John 2020). Najverjetneje so jo na Kočevsko prinesli kočevarski krošnjari ali drugi priseljenci, kar ovrača Hauffnovo tezo o zaprtosti Kočevske za kulturne vplive od drugod.

Tri dekllice

1. Na vrtu cveto tri rože,
tri lepe rožice.
To vendar niso rože,
so lepe dekllice.
2. Prva je Marianka,
ta druga Micinka,
tretja je brez imena,
je moja ljubica.

Drei Mädchen

- Es blühen drei Rosen im Garten,
tri lepe rožice. (Drei schöne Röschen)
- Es sind ja keine Rosen,
so lepe dekllice. (Es sind schöne Mädchen)
- Die eine heißt Marianka,
ta druga Micinka. (Die zweite Mariechen)
- Die dritte hat keinen Namen,
je moja ljubica. (Sie ist mein Liebchen)

6 Hvaležna sem Rolfu Brednichu, Jürgenju Dittmarju in njunim kolegom iz Albert-Ludwigs-Universität Freiburg, Zentrum für Populäre Kultur und Musik, za njihovo prijazno pomoč pri iskanju tipkopisa. Nepopolno različico hrani Nadškofijski arhiv Ljubljana (Arhiv Zmage Kumer, NŠAL 623, šk. 13).

7 Predstavili smo jih v poglavju *Nemški »jezikovni otok« ali mešano jezikovno območje?: večjezikovne prakse na Kočevskem* v tej knjigi.

8 V podobni obliki je bila zabeležena v Potočah/Potschach pri Brdu v Ziljski dolini v Avstriji (Kumer 1986: 223).

Kot je razvidno iz projekta *Volkslied in Österreich* (Ljudska pesem v Avstriji), so tako avstrijski kot slovenski raziskovalci na začetku 20. stoletja kočevarske ljudske pesmi že dojemali kot nemške in torej ne kot del slovenske kulture. Ko je cesarsko ministrstvo za kulturo in prosveto na Dunaju naročilo zbiranje avstrijskih ljudskih pesmi, so Kočevarji leta 1906 ustanovili svoj delovni odbor, ki je bil ločen od slovenskega. Odbor so sestavljali učenec Adolfa Hauffna, Hans Tschinkel (rojen v Svetlem Potoku na Kočevskem) – vodja, kočevski lekarnar Robert Braune (tajnik), Adolf Hauffen in Josef Obergföll (avtor kočevarske himne, glej zgoraj) kot predstavnik kranjske deželne vlade. Avgusta 1906 sta bila za dopisna člana odbora imenovana Wilhelm Tschinkel, šolski ravnatelj v Borovcu, in Josef Perz, šolski ravnatelj v Koprivniku (Kundegraber 1964: 144–145). Zbiranje so zaključili konec leta 1911, dve leti pozneje pa je delovni odbor začel priprave za tisk zbranega gradiva.⁹ To je bila prva zaključena zbirka v okviru projekta. Dve tretjini ljudskih pesmi sta bili zapisani v kočevarskem narečju, ostale pa v nemščini ali kot mešane različice (nav. delo: 146). Dokončanje in natis načrtovane izdaje izbranih kočevarskih pesmi je preprečil začetek prve svetovne vojne (Brednich 1969: 10); objava pa se je pred tem za več let zavlekla zaradi nesoglasij o tem, ali naj bodo pesmi natisnjene v kočevarskem narečju ali prevedene v nemščino (Kundegraber 1964: 146). V skladu s prakso, ki se je uveljavila v 19. stoletju, so nemreč ljudske pesmi v narečju razvrščali v nacionalne kategorije,¹⁰ tj. v širše zbirke ljudskih pesmi, kot so nemške, švedske ali poljske (Bohlman 2004: 27). Skupna praksa tako slovenskih kot nemških raziskovalcev je bila, da so bile zbrane pesmi zapisane v jeziku zbiralcev. Težnja je bila, da so bile pesmi v nemščini (zbrane na slovenskem ozemlju) izločene iz tiskanih izdaj zbirk slovenskih ljudskih pesmi, pesmi v slovenščini (zbrane npr. v Avstriji med koroškimi Slovenci) pa niso bile vključene v avstrijske zbirke (prim. Kumer 1986: 11). V prvih dveh desetletjih 20. stoletja so bile razmere na območjih znotraj Avstro-Ogrske, kjer je živel nemško govoreče prebivalstvo, takšne, da so avstrijski in nemški raziskovalci tam zbirali pesmi »nemških jezikovnih otokov«¹¹ kot dokaz nemštva in v njih iskali starogermanske prvine, slovenski zbiratelji pa so jih iz zbirk izpustili, ker so jih imeli za tujejezične. Kljub temu je bilo zabeleženih tudi nekaj dvojezičnih pesmi (kakršen je zgornji primer).

Če so prvi raziskovalci Kočevske, kot je Hauffen, prepoznavali vpliv slovenskega jezika in folklore na Kočevarje, so se po prvi svetovni vojni, ko je Kočevska postala del novoustanovljene Kraljevine Jugoslavije, stvari zapletle. Slovenski Nemci s svojim spremenjenim statusom niso bili zadovoljni. Podobno je bilo tudi v drugih novonastalih samostojnih nacionalnih državah,

kjer so pripadniki nekdanj vladajočih narodov postali narodne manjšine [...] Vendar še vedno niso bili pripravljeni sprejeti jezikovne enakopravnosti majhnih, a zdaj vladajočih narodov, na primer Čehov, Romunov, Srbov, Hrvatov itd., kar je na pragu druge svetovne vojne povzročilo potencialno eksplozivne razmere. (Hroch 1996: 39–40)

V obdobju med svetovnimima vojnama so se okrepila¹² tudi raziskovanja »nemških jezikovnih otokov«, ki so jih podpirali različni inštituti, kot sta Nemški inštitut za tujino

9 Zbrali so 550 pesmi, 120 otroških pesmi/izštevank in 120 ugank (Kundegraber 1964: 146).

10 Za več o tem, kako je habsburško cesarstvo prispevalo h krepitvi nacionalizmov s klasifikacijo jezikov, glej Stergar in Sheer 2018.

11 Ljudske pesmi s Kočevskega so proučevali nemški raziskovalci in so bile vključene npr. v nemško izdajo balad *Deutsche Volkslieder mit ihren Melodien*, št. 1, iz leta 1935 (Meier 1935). Za posredovane podatke o nemških zbirkah ljudskih pesmi se zahvaljujem Rolfu Brednichu.

12 V tridesetih letih 20. stoletja sta bila rezultat takšnih raziskav na Kočevskem na primer Grothejeva knjiga *Die Deutsche Sprachinsel Gottschee in Slowenien* (1931) in zvočni posnetki kočevarskih pesmi Gustava Adolfa Küppers-Sonnenberga (gl. Kunej 2018).

v Stuttgartu (Deutsche Ausland-Institut in Stuttgart) in Društvo za nemštvo v tujini (der Verein/Volksbund für das Deutschtum im Ausland). »Jezikovni otoki« v vzhodni in jugovzhodni Evropi so namreč »zaradi njihove številčnosti in raznolikosti, pa tudi zaradi vse večjega političnega pomena po cesiji ozemelj in posledičnih prizadevanjih za revizijo po prvi svetovni vojni« (Heinke 2015) zunanje-politično pridobili na pomenu.

Po prvi svetovni vojni in spremembi političnega sistema v novi jugoslovanski državi so se na Kočevskem okrepila prizadevanja za nacionalno (jezikovno) razlikovanje med »Nemci« in »Slovenci«. Petje je bilo bolj kot kdajkoli prej zaznamovano s politično noto in se je uporabljalo v politične namene – za demonstriranje nemške identitete Kočevarjev.

(Nekateri) kočevarski voditelji so v petju v slovenskem jeziku videli grožnjo nemškosti Kočevarjev. Kočevarskemu politiku in odvetniku dr. Hansu Arku (1888–1953) se je zdelo problematično, da so kočevarski fantje po vrnitvi s služenja vojaškega roka v jugoslovanski vojski v domačih vaseh prepevali slovenske pesmi. Zaradi tega »nevzdržnega stanja« (Arko b. d.), tj. dejstva, da naj bi slovanske pesmi izpodrivale nemške, je Arko leta 1922 dal pobudo za ustanovitev kočevarskega pevskega društva (Gottscheer Gesangverein).¹³ Pod pretvezo kulturne dejavnosti je društvo delovalo predvsem politično (prav tam). Z organizacijo številnih pevskih nastopov, ki so jih spremljala »pevska predavanja«, ki so bila v resnici politični govori, je društvo pomembno prispevalo h krepitvi nemškega značaja Kočevske. Hans Arko je v svojih spominih, verjetno iz leta 1941, organizaciji pripisal pomembno vlogo pri »zaščiti« Kočevarjev pred asimilacijo in celo njihovi odločitvi za preselitev: »Danes lahko z mirno vestjo rečem, da je društvo v celoti doseglo svoj namen in da v primeru, če to društvo ne bi bilo ustanovljeno, danes za preselitev ne bi bilo na voljo Kočevarjev.« (Prav tam)

Petje kočevarskih pesmi so spodbujali tudi tako, da so v tridesetih letih 20. stoletja stare pesmi v kočevarsščini in nemščini priredili za večglasno petje v kočevski cerkvi. Svojo posebnost so Kočevarji poudarjali tudi s pisanjem novih pesmi v kočevarskem narečju, ki so kmalu ponarodele. Leta 1939 je Engelbert Maurin, učitelj glasbe iz Spodnje Nemčije, triindvajset starih in novih kočevarskih pesmi priredil za večglasno petje in jih izdal v zborovski pesmarici (Rom 1980: 130).

Leta 1925, 40 let po njenem nastanku, so jugoslovanske oblasti prepovedale petje kočevarske himne *Straža na Kolpi*. Zanimivo je, da uradni razlog za prepoved ni bilo spodbujanje pripadnosti nemškemu narodu, pač pa sovražnost, ki jo je pesem izražala do prijatelja jugoslovanske države – francoskega naroda (Grothe 1931: 191). Posebej problematična naj bi bila tretja kitica (glej zgoraj) o francoski krvi, preliti v uporuh Kočevarjev proti Francozom v času Ilirskih provinc.

Nova himna in nove ljudske pesmi

Kmalu po prepovedi petja *Straže na Kolpi* je Josef Erker¹⁴ (1873–1939), duhovnik iz Mozlja (Erker 1926a: 14), napisal novo himno *Neue Gottscheer Hymne*.¹⁵ Nastala je na pobudo osrednjega kočevarskega časopisa *Gottscheer Zeitung*, da naj se napiše himna, ki bo nadomestila prepovedano in bo »sposobna zavzeto prebujati, negovati in

13 Prvo pevsko društvo Gottscheer deutsche Gesangverein je bilo v Kočevju ustanovljeno leta 1905, ko se je Sängerrige ločila od Gottscheer deutschen Turnverein. Organizacija je prenehala delovati med prvo svetovno vojno (Hriber 1930: 216–217). Leta 1922 je bilo v Kočevju neformalno ustanovljeno Kočevarsko pevsko društvo (Gottscheer Gesangverein). Uradno je bilo ustanovljeno leto pozneje, leta 1923.

14 Josef Erker je bil med letoma 1901 in 1939 duhovnik v Mozlju. V tedanjih publikacijah je redno objavljajl članke o lokalni zgodovini.

15 Erker v kočevarski ljudski pesmi poleg njene »nemškosti« opaža tudi njen moralni in verski vpliv na um in notranje življenje ljudi.

vzdrževati našo ljubezen do domovine, našo narodno zavest, naš občutek pripadnosti in našo očetnjavo« (Gottscheer Kalender 1926: 63). *Nova kočevarska himna* je bila objavljena v *Gottscheer Zeitung* in *Gottscheer Kalender* (1926: 14).

Nova kočevarska himna

Nova pesem, stara pesem.
To želimo danes peti:
smo pripadniki nemškega naroda,
visoko naj nam zazveni.

Prastar je kočevarski rod.
Da bi zgradili domovino,
skupina očetov je prišla
iz lepih nemških krajev.

Izkrčili so divjo zemljo
ter lovili volka in medvede.
Nemški pogum, močno roko
so morali vedno dokazovati.

V veri so trdno vztrajali
sredi številnih stisk;
pod Božjim varstvom očuvali
nemški značaj in šege.

Tako bilo je šeststo let,
pa naj bo zdaj drugače?
O, ne! Ljubi Bog, obvar'
nemška tla naše domovine!

Hočemo dobri Nemci biti
in ne Slovanov sovražiti.
Kočevsko, malo domovino,
moramo nemško ohraniti!

Bratje, dvignite nemško roko.
Priznajte nemško stvar,
ohranite kočevsko deželo
v zvesti, nemški straži!

Neue Gottscheer Hymne

Ein neues Lied, ein altes Lied.
Das wollen wir heut' singen:
Wir sind vom deutschen Volk ein Glied,
hoch soll's ans uns erklingen.

Uralt ist der Gottscheer Stamm.
Die Heimat sich zu bauen,
der Väter Schar gezogen kam
aus Deutschlands schönen Gauen.

Sie rodeten das wilde Land
und jagten Wolf und Bären.
Den deutschen Mut, die starke Hand
stets mußten sie bewähren.

Im Glauben fest beharrten sie
in vieler Drangsal Mitte;
von Gott beschützt, bewahrten sie
die deutsche Art und Sitte.

So war es durch sechshundert Jahr',
soll es nun anders werden?
O nein! Der liebe Gött bewahr'
deutsch unsrer Heimat Erden!

Wir wollen gute Deutsche sein
und keinen Slawen hassen.
Gottscheerland, die Heimat klein,
muß mann uns Deutsch belassen!

Ihr Brüder, hebt die deutsche Hand.
Bekannt die deutsche Sache,
bewahret das Gottscheer Land
in treuer, deutscher Wache!

(Erker 1926a: 14)

6. avgusta 1926 je okrajna uprava delovanje pevskega društva ukinila, ker se je 17 članov na Koroškem udeležilo proslave (Rom 1980: 130), ki je demonstrirala nemški značaj Kočevarjev. Toda nadzor in omejitve, ki so jih uvedle jugoslovanske oblasti, niso ustavile članov, ki so se odločili, da bodo še naprej izvajali politične manifestacije v tujini, letne izlete v kočevarske vasi in vse bolj učili pesmi v kočevarskem narečju (prav tam). Društvo je bilo prepovedano štiri mesece. Že 30. novembra je spet »z dvojno vne-mo« ohranjalo »nemško pesem« (Hriber 1930: 218).

Neue Gottscheer Hymne.*

Ein neues Lied, ein alles Lied,
Das wollen wir heut' singen:
Wir sind vom deutschen Volk ein Glied,
Hoch soll's aus uns erklingen.

Kraft ist der Gottscheer Stamm.
Die Heimat sich zu bauen,
Der Väter Schar gezogen kam
Aus Deutschlands schönen Gauen.

Sie rodelten das wilde Land
Und jagten Wolf und Bären.
Den deutschen Mut, die starke Hand
Stets mußten sie bewahren.

Im Glauben fest beharrten sie
In vieler Drangsal Mitte;
Von Gott beschützt, bewahrten sie
Die deutsche Art und Sitte.

So war es durch sechshundert Jahr',
Soll es nun anders werden?
O nein! Der liebe Gott bewahr'
Deutsch uns'rer Heimat Erden!

Wir wollen gute Deutsche sein
Und keinen Slaven hassen.
Gottscheerland, die Heimat klein,
Muß man uns deutsch belassen!

Ihr Brüder, hebt die deutsche Hand,
Bekenn die deutsche Sache,
Bewahret das Gottscheer Land
In freier, deutscher Wache!

* Die Gottscheer Hymne ist behördlich verboten und hat die „Gottscheer Zeitung“ deshalb die Anregung gegeben, eine neue Hymne zu schaffen, die geeignet ist, unsere Heimatliebe, unser Volksbewußtsein, unser Zusammengehörigkeits- und Vaterlandsgefühl kräftig zu wecken, zu nähren und zu erhalten. Diefem Rufe ist als erster ein Sanger aus Mojel gefolgt, der Herr Pfarrer Josef G r t e r.

Nova koevarska himna je bila objavljena v *Gottscheer Kalender* (1926a: 14).

France Marolt proti *Gottscheer Zeitung*: bitka za lastništvo kočevarskih ljudskih pesmi

Gustav Jungbauer (v Weber-Kellerman 1959: 21) je leta 1930 v metodoloških smernicah za raziskovanje nemških jezikovnih otokov razlikoval med »staro dediščino« (nem. Altgut), ki je bila prinešena iz izvirne domovine, »novo dediščino« (nem. Neugut), ki je nastala na območju »otoka« ali bila prevzeta od tamkajšnjih višjih slojev, in »izposojeno dediščino« (nem. Lehngut), prevzeto od sosednjih »jezikovnih otokov« ali »tujega etničnega okolja«. Še konec petdesetih let 20. stoletja so se raziskovalci najraje osredotočali na »staro dediščino« (prav tam). Nemška etnologinja Ingeborg Weber-Kellerman je v svojem kritičnem premisleku o raziskovanju »nemških jezikovnih otokov« opozorila na to, da so jih raziskovalci videli kot

zaprte, dobro definirane življenjske enote in kot dele nemškega narodnega telesa s posebno samobitnostjo [...] Toda tudi tu poleg veselja ob znanstvenem odkritju pogosto zaveje nacionalni ponos na pogumne rojake, ki so na svojem »jezikovnem otoku« (tj. sredi sovražnega morja) ohranili nemški slog in nemški pomen.

In ta občutek je bil negovan z besediščem »tujega etničnega okolja, ki je še vedno del železnega besednjaka vsakega folklorista, ki preučuje Nemce v tujini. (Weber-Kellermann 1959: 21)

Metodološkemu nacionalizmu (Wimmer in Glick-Schiller 2002) se niso izognili ne nemški ne slovenski znanstveniki. Medtem ko so nemški raziskovalci v kočevarskih pesmih iskali *Altgut* oziroma staronemške elemente (na primer njihov izvor v epu o Kudrun), so slovenski raziskovalci v njih iskali *Lehngut* oz. slovenski vpliv,¹⁶ zaradi česar je prišlo celo do pravnega spora med prvim ravnateljem Glasbenonarodopisnega inštituta¹⁷ Francetom Maroltom in osrednjim kočevarskim časopisom *Gottscheer Zeitung*.¹⁸ Leta 1937 je Družba svetega Cirila in Metoda objavila razpis za prispevke na temo Kočevske, da bi odgovorila na nemška pisanja o kočevskem »nemškem jezikovnem otoku«, ki so se zlasti okrepila po praznovanju 600-letnice Kočevske leta 1930. Rezultat projekta je bila leta 1939 izdalna publikacija z naslovom *Kočevski zbornik*, v kateri je bil objavljen tudi Maroltov obsežen prispevek z naslovom *Slovenske prvine v kočevski ljudski pesmi*. Študijo je v članku z naslovom *Eine klare Antwort. Beruhen die musikalischen Behandlungen in Kočevski zbornik wirklich auf fachmännischen Kenntnissen?* (Jasen odgovor. Ali slonijo glasbena izvajanja v *Kočevskem zborniku* na strokovnem znanju?) ostro kritiziral in zasmehoval Walter Hönigmann (10. februar 1940: 1–2). Maroltu je odrekel vsako muzikološko znanje in ga označil za diletanta. Povod za napad je bila Maroltova trditev, da so Kočevarji nekatere ljudske pesmi prevzeli od Slovencev. Zanimivo je, da je bil Hönigmann študent medicine, ki sam ni imel potrebnega znanja o ljudski pesmi in muzikologiji. Čeprav se je označil za zbiralca kočevarskih ljudskih pesmi namreč, kot je opozorila Zmaga Kumer (1991: 18), očitno ni poznal zbirke Wilhelma Tschinkla, nastale v okviru projekta *Volkslied in Österreich* (glej zgoraj), v kateri je le-ta marsikateri pesmi pripisal slovenski izvor ali nastanek pod slovenskim vplivom. Po drugi strani pa tudi Marolt zaradi lastne zagledanosti v slovenstvo in občutka ogroženosti le-tega (s strani Nemcev) »ni mogel ostati trezno, hladno presojojajoči znanstvenik,« ampak je »napadal kar počez germansko narodoslovje in nemškim narodopiscem očital«, da jim gre zgolj za prisvajanje narodnega blaga, kakor da njemu samemu to ne bi bilo pomembno (Kumer 1991: 17). Kakorkoli, spor je bil posledica političnih razmer in vpliva širjenja nacionalsocializma na Kočevskem na začetku druge svetovne vojne. Rezultiral je v Maroltovi tožbi (oz. tožbi Manjšinskega inštituta iz Ljubljane) proti avtorju članka in uredniku *Gottscheer Zeitung*, vendar zgodba zaradi preselitve Kočevarjev dve leti pozneje, leta 1941, ni doživela epiloga.

Nova-stara himna, nova domovina

Hitlerjeve in Mussolinijeve enote so 6. aprila 1941 napadle Jugoslavijo. V skladu s Hitlerjevimi smernicami za razdelitev jugoslovanskih ozemelj so kočevski in ljubljanski Nemci prišli pod italijansko oblast (Ferenc 2002: 145). 31. avgusta 1941 so s pogodbo določili, da se nemškim državljanom in *volksdeutscherjem*¹⁹ (tudi Kočevarjem)

16 Ena najstarejših pesmi *Primorka* (*Die Meererin*) pripoveduje zgodbo o ženski ob morju. Nemški raziskovalci so njen izvor iskali v epu o Kudrun (najprej Schröer, za njim drugi), slovenski pa so vlekli vzporednice s slovensko ljudsko pesmijo *Lepa Vida* (Marolt 1939).

17 Pred drugo svetovno vojno je bil znan kot Folklorni institut.

18 Leta 1919 je časopis *Gottscheer Zeitung* nadomestil svojega predhodnika *Gottscheer Bote*. *Gottscheer Zeitung* je izhajal dvakrat mesečno do preselitve v letih 1941/42. Junija 1955 ga je društvo *Gottscheer Landsmannschaft Klagenfurt* začelo ponovno izdajati.

19 Izraz je bil del nacistične terminologije in je označeval »etnične Nemce«, ki so živeli zunaj Nemčije, večinoma v državah južne in vzhodne Evrope.

omogoči preselitev v rajh. Kljub temu, da je sprva veliko Kočevarjev selitvi nasprotovalo (Frensing 2012), se je zaradi (nasilne) propagande, ki jo je širilo novo nacistično kočevarsko vodstvo, za preselitev odločilo kar 95 % prebivalstva. Kočevarski agitatorji so se pri promociji preselitve posluževali različnih prijemov. Staro kočevarsko himno so, v skladu z njihovimi novimi cilji, ponovno predrugačili:

Od izvira Rinže do obrežja Kolpe
v vetru dvignite zastave,
vračamo se domov v očetnjavo,
domovino naših prednikov.

Vom Rinsequell zum Kulpastrand
hebt in den Wind die Fahnen,
wir kehren heim ins Vaterland,
die Heimat unsrer Ahnen.

Nemci smo ostali kljub sovraštvu in težavam,
kljub trpkega hlapčevstva sramoti.
Vzhodne sile so pregnale
Srbe iz dežele.

Wir blieben deutsch trotz Haß und Not,
trotz bitterer Knechtschaft Schande.
Es trieb das Osteraufgebot
die Serben aus dem Lande.

V strumnem koraku udarec bobna
nam daje tempo, ko marširamo.
Kličemo v mladi dan:
»En narod, en rajh, en firer!«

Im Gleichschrittmarsch der Trommel Schlag
gibt Schritt uns beim Marschieren.
Wir rufen in den jungen Tag:
»Ein Volk, ein Reich, ein Führer!«

(Lampeter 1941: 1)

V obdobju med vojnama sta kočevarska časopisa *Gottscheer Zeitung* in *Gottscheer Kalender* redno objavljala lokalpatriotske vsebine, tudi pesmi, v katerih sta kot domovino opevala »Kočevsko deželico« (nem. Ländchen) in poudarjala pomembnost kočevarskega narečja. Po okupaciji Slovenije s strani nemških sil, ko je nacizem na Kočevskem dosegel vrhunec, pa je opazno

prizadevanje vodstva etnične skupine, da bi Kočevarjem reinterpreteriralo pojem doma [...] prišlo je do nenadnega prevrednotenja stare slike zgodovine, prejšnjega načina življenja in celo ideoloških temeljnih prepričanj nacionalsocialističnega razmišljanja etnične skupine (Frensing 1970).

Če je prva Kočevarska himna promovirala lokalpatriotizem, četudi ob hkratnem poudarjanju nemškega porekla Kočevarjev in je druga himna poudarjala prijateljstvo s sosednjimi narodi, je tretja prinesla preobrat. Vlogo domovine Kočevarjev namesto Kočevske zavzame Nemčija, pesem poziva k odstranitvi Srbov in združitvi Nemcev v eno deželo pod enim voditeljem: »En narod, en rajh, en firer!«

...aber erliegt

Classen Nummer 100, Line

Gottscheer Zeitung

Organ der Gottscheer Deutschen Volksgruppe
GOTTSCHER
am 17. Juli 1941

Nr. 29 38. Jahrgang

Wir wollen heim ins Reich!

Wenn aber einzelne Gottscheer Mütter und Säuglinge, die, ohne arbeiten zu müssen, den Ertrag der Mütter oder vom Mitleid der Heimat leben können, und weil für die Arbeit fehlen, nicht gerne ins Reich heimkehren wollen, so kann ich diese Einstellung in tiefer Verachtung nur eine genaue Schmeichelei nennen.

Wir haben nun das große Glück, in ein anderes Deutschland heimzukehren zu dürfen. Großbritanien ist heute das letzte Reich, welches uns so herzlich, hoch und aufrichtig, wie unsere Vorfahren es waren, die einmütig versprochen und gehalten haben, das deutsche Volk ins Reich nicht zu lassen, zu lassen! Aber nicht etwa darum, weil wir ja wenig mit unserer Heimat, dem Gottscheer Land, verbunden sind, weil wir es ja wenig lieben! Wir vermissen in uns die große Liebe zu unserer Heimat, den tiefen Glauben an Deutschland und haben uns ja, eine ebenso schöne Heimat innerhalb der Grenzen Deutschlands neu aufzubauen. Wir empfinden es als das größte Glück, Deutsche zu sein, und das noch in der Zeit, wo Deutschland das deutsche Volk für die kommenden Jahrzehnte kauft. Schreie fällt uns nur, daß wir nicht schon an den Grenzen mitkämpfen können, wo heute die Feindschlangen des kommunisten Jaktzinsens für das deutsche Volk errangen werden.

Eine Belohnung für das Reich sein und bleiben, das wollen wir nicht! Wir wollen mitbauen, mitarbeiten und mitkämpfen in Deutschland! Die die Ehe und Glück des deutschen Volkes in alle Zukunft!

Wir sind noch bei allen Feinden gekämpft.

Wenn Gottscheer, die irgendwo in der Welt leben und der Heimat alle Jahre einen Besuch — oder nicht einmal den — abhalten, heute aber den in der Heimat verbliebenen Volksgenossen von der Schönheit des Gottscheerlandes, von der Liebe zur Heimat erzählen und wenn, sei es gleich: Gottscheer kann nicht gehalten werden, damit sie eines tadellosen Lebens mit der Liebe der „großartigen Männer“ teilhaftig werden. Seit auch einmal die abgearbeiteten und hoch unterrichteten deutschen Menschen im Walden und in der Moßten, im Unter- und Hunkelnde an:

Wir, die aufwachsenden jungen Gottscheer, haben befohlen das kriegslose Deutschland, den unsere Volksgenossen in ihrer Abgeschiedenheit auf dem fernen Boden, zur Erhebung und „Tugend“ verurteilt, unangenehm durchzudrehen. Wir waren aber auch erstickt, alles — ganz selbstlos — zur Befreiung unserer Volksgenossen einzusetzen, wenn uns die Führer als vorzüglichen Polen anerkennen wollten. Wenn hat aber der Führer in diesem Moment einmal anders entschieden! Er sieht Großbritanien der Zukunft vor sich. Und in dieses deutsche Reich gehören auch wir!

Den fremden Gottscheern ist es doch auf göttliche Weise ergangen: „Die haben von „Nagel“ als „Strom“!

Aber nicht nur die neue Heimat ist es, die für die Heimkehr ins Reich spricht. Die Liebe zum Führer, der Gläubige an Deutschland und der Ehrfurcht des Volkes bestimmen unsere Handlung.

Wir jungen Nationalsozialisten sind stolz darauf, Deutsche zu sein, und wollen „Kämpfer“ für Führer und Volk sein und bleiben! Wer könnte es auch für sich und seine Nachkommen vorantreiben, nicht mehr dem Sowjetismus auf Erden anzugehören, von dem er kommt!

Sie sind ja „Kämpfer“ und werden gehören und wollen keine „Juden“ sein!

Wir wollen heim ins Reich!

Der Herausgeber:
Hilfende Kampfer.

Vom Wirtel zum Antritt
sollt in den Wind die Fahnen,
Wir hören kein ins Heeren,
Die Heimat unserer Ahnen.

Wir blicken deutsch ins He und He,
Krieg blüht starkhaftig Schande.
Es tritt das Ehrenhaftig
Die Herzen aus den Fäden.

In Deutschland, der Krone des Reiches
Gibt Schritt aus keine Markieren.
Wir stehen in den jungen Tag:
„Ein Volk, ein Reich, ein Führer“!

Časopis *Gottscheer Zeitung* je 17. julija 1941 (Lampeter 1941: 1)

Kočevarje pozival k preselitvi v nemški rajh tudi z objavo
v ta namen prilagojene stare kočevarske himne.

Od političnega sredstva do izraza nostalgije

Če je bila pred in med drugo svetovno vojno vloga kočevarske pesmi politična, je po vojni, ko so se Kočevarji razselili po vsem svetu, postala nostalgična. Kot v drugih izseljenskih skupnostih se množično ohranjanje folklornih tradicij tudi pri Kočevarjih v diaspori lahko izraža »v rednem petju ljudskih pesmi na oz. po vsakem množičnem srečanju priseljenske skupnosti« (Žitnik 2005: 111). Pesem je še danes zelo pomemben element kočevarske nesnovne kulturne dediščine, ki za mnoge Kočevarje predstavlja zadnji stik z njihovim izginjajočim narečjem, ki ga zaradi omejenih možnosti rabe Unescov atlas ogroženih jezikov sveta (*Unesco atlas of the world's languages in danger*) uvršča med kritično ogrožene jezike (Mosley 2010). V Sloveniji kočevarsko narečje govori le še nekaj posameznikov, medtem ko je število govorcev v ZDA in Avstriji nekoliko večje, vendar z umiranjem starejših generacij Kočevarjev njegova raba hitro upada (Moric 2010: 92–104). V vseh državah so aktivni kočevarski pevski zbori, katerih nastopi so praviloma zelo čustveni in nostalgični. »Petje povezuje ljudi z jezikom, zemljo, spomini. Je skoraj sveto.« (Martha, ZDA, OIK)

Pesem, ki jo je okoli leta 1904 (Petschauer 1984: 91) napisal Wilhelm Tschinkel (1876–1938), kočevarski izseljenec in zbiratelj kočevskega ljudskega izročila, je postala himna Kočevarjev v diaspori. Tema pesmi je domoljubna, brez (neposrednega) političnega nagiba.

Kočevarski fant

Imaš le eno mamo in enega očeta,
imaš le eno domovino, kočevarski fant.

Po svetu je veliko ljudi,
a kočevarski fant je rajše doma.

Kočevarski ljudje so vsi tako dobri,
vsi so kot bratje, vsi iste krvi.

Pravi Kočevar, naj bo reven ali bogat,
ljubi svojo domovino kot nebeško kraljestvo.

Bog, Oče v nebesih, molimo lepo,
naj naša domovina v miru živi!

Der gottscheerische Bub

Du hast nur eine Mutter, einen Vater dazu,
du hast nur eine Heimat, gottscheerischer Bub.

Draussen in der Welt gibt's Leute genug
doch lieber daheim ist der gottscheerische Bub.

Die Gottscheer Leute sind alle so gut,
sie sind alle wie Brüder, sie heben alle ein Blut.

Ein rechter Gottscheer, ob arm oder reich,
er liebt seine Heimat g'rad wie das Himmelreich.

Gott Vater im Himmel, wir bitten gar schön,
so lass uns die Heimat in Frieden bestehn.

(Gottscheer Chöre 1980: 64)

Zgoščenka s kočevarskimi ljudskimi pesmimi *Gottscheer Volkslieder*
v izvedbi kočevskega mešanega pevskega zbora iz New Yorka.

German-American Steuben Parade v New Yorku, ZDA, leta 1973.

Prvi z desne je Hermann Stampfel v kočevarski noši. Foto: John B. Gladitsch.

Pesem je ponarodela že pred drugo svetovno vojno. Opazila sem, da jo še vedno pojejo na kočevarskih kulturnih prireditvah v Avstriji, ZDA, Kanadi in Sloveniji. Največje srečanje Kočevarjev v ZDA, Gottscheer Volksfest v New Yorku, se vsako leto začne s petjem ameriške himne, ki ji sledi *Kočevarski fant*. Zbrana množica med petjem običajno stoji; zlasti starejšim ljudem pesem v oči priključuje solze.

Nastopi zborov, ki pojejo kočevarske pesmi, so del ritualnih praks Kočevarjev v diaspori, saj nobena (tradicionalna) prireditev ne mine brez njih. Poleg kočevarskih pojejo tudi nemške pesmi (npr. *O Tannenbaum*). Razlog je v tem, da se Kočevarji v diaspori poleg identifikacije s pokrajino Kočevsko identificirajo tudi kot Nemci ali Avstrijci, pri čemer sta slednji dve identifikaciji pojmovani kot širši splošni kategoriji njihove dediščine (gl. Thomason 2010: 27). Čeprav se identificirajo s Kočevsko, njihova identiteta ni povezana z ozemljem Republike Slovenije, opredeljenim z njenimi mejami (Moric 2018: 10). Pred drugo svetovno vojno, ko je kočevarska skupnost živela na Kočevskem, namreč Slovenija kot samostojna politična tvorba ni obstajala, zato z njo niso imeli neposrednih izkušenj. Po drugi strani pa identifikacijo s Slovenijo (kot državo naslednico Jugoslavije) preprečujejo tragični zgodovinski dogodki in travme, ki so vplivali na kolektivni spomin Kočevarjev (Moric 2016b: 189–202).

Na Kočevskem je petje kočevarskih pesmi po osamosvojitvi Slovenije leta 1991 obudila lokalna pevska skupina iz Kočevja Cantate Domino. Od leta 2023 pa na nastopih kočevarske ljudske pesmi pojejo tudi člani Folklorne skupine Društva Kočevarjev – staroselcev. Kočevarski pevski zbori iz Evrope in ZDA, kakor tudi slovenski pevski zbor Cantate Domino iz Kočevja, so do danes izdali več gramofonskih plošč in zgoščenk s starimi kočevarskimi pesmimi.

V New Yorku sta bila do nedavnega aktivna dva kočevarska glasbenika. Eden izmed njiju, Werner Sommer, je izdal zgoščenko nekoliko posodobljenih kočevarskih pesmi, ki jim je dodal glasbeno podlago, z naslovom *Gottscheer Volkslieder*. Na svoji spletni strani je zapisal, da je pesmi posnel v poklon svoji avstrijski dediščini in svoji na Kočevskem rojeni materi. Iz otroštva se spominja, kako so njegovi sorodniki po družinskih praznovanjih sedli za mizo in prepevali stare pesmi. Od nekdaj je čutil potrebo, da mora te pesmi posneti in jih tako iztrgati času pozabe (Sommer b. n. l.). Drugi avtor, leta 2024 preminuli Hermann Stampfel (druga generacija, ZDA, OIK) pa je bil edini, ki je poleg prepevanja starih pesmi tudi ustvarjal v kočevarščini. Zgoščenko pesmi v narečju je spisal in uglasbil sam. Za to se je odločil, ker je bila kočevarščina vedno pogovorni jezik njegove družine. Ko se je v sedemdesetih letih prvič zaljubil, se mu je zdelo naravno, da svoja čustva izrazi v kočevarskem narečju. Povedal je, da se je na ta način poklonil kočevarskemu jeziku.

Zdi se, da se ob pesmi in glasbi pozabijo celo tegobe in neprijetnosti iz preteklosti. V ZDA sem opazila, da nekateri starejši Kočevarji, ki pravijo, da ne govorijo slovensko, še vedno znajo peti slovenske ljudske pesmi, ki so se jih naučili v Sloveniji. Hilde iz New Yorka se jih je nekaj naučila pred drugo svetovno vojno na Kočevskem, nekaj pa celo po selitvi v New York med druženjem s sorodnikovo ženo, ki je bila Slovenka. Gustav iz Kalifornije se je slovenskih ljudskih pesmi naučil v Mariboru, kamor se je v letih 1941/42 preselila njegova družina. Slovenske ljudske pesmi lahko (občasno) slišimo na prireditvah, ki jih organizirajo kočevarske organizacije v Avstriji in ZDA. Leta 2015 je na prireditvi *Gottscheer Volksfest* v New Yorku narodnozabavni ansambel zaigral nekaj slovenskih melodij (samo instrumentalno) (npr. *Trzinka* in *Mi se imamo radi*), slovenske melodije pa je mogoče vsako leto slišati tudi na nedeljski zaključni prireditvi Kočevarskega kulturnega tedna (nem. *Gottscheer Kulturwoche*) v Celovcu. Po drugi strani pa tudi na Kočevskem še živijo Slovenci, ki znajo peti kočevarske pesmi.

Harmonikarji na kočevarskem pikniku *Gottscheer Volksfest* v New Yorku, 1973.

Foto: John B. Gladitsch.

To postavlja pod vprašaj splošno prepričanje, da so bili medsebojni odnosi med Slovenci in Nemci na Kočevskem pred drugo svetovno vojno zaznamovani z nenehno negativnostjo oz. da jih ni bilo, ali pa da so jih določala (zgolj) nacionalna nasprotja. Paradoksalno je bilo prav petje pesmi, ki so bile pogosto uporabljene za ustvarjanje etničnih ločnic, tisto, kar je (včasih) dejansko tudi povezovalo ljudi različnih jezikovnih ozadij med seboj.

Zaključek

Pričujoča študija primera kaže, da je narodnostna diferenciacija na Kočevskem potekala po podobnem principu kot v drugih jezikovno mešanih regijah Avstro-Ogrske (prim. Judson 2006). Zbiranje folklornega gradiva z namenom dokazovanja nemškosti mešanega jezikovnega kočevskega območja in javni pozivi za izbiro patriotskih ali pronemških pesmi so primeri pokroviteljskega aktivističnega odnosa izobražencev, zlasti učiteljev, raziskovalcev in študentov, ki so iz večjih mest monarhije (Dunaja, Prage, Gradca itd.) prihajali na Kočevsko. Ti z nemško idejo navdahnjeni intelektualci, ki so se čutili poklicane k obrambi nemštva in nemškega jezika pred tujimi (tj. slovanskimi) vplivi (prim. Drobesch 1992: 190), so pomagali koncept nacionalne identitete vsaditi v (večinoma podeželsko) lokalno kočevsko okolje.

Med procesom spodbujanja nemške zavesti so jim prav prišle tudi (ljudske) pesmi. Kot je razvidno iz analiziranih različic kočevarske himne, se je vloga kočevarske pesmi v različnih družbenopolitičnih okoliščinah spreminjala. Prva kočevarska himna (1875) je sočasno poudarjala nemški značaj Kočevarjev in spodbujala njihov lokalni patriotizem. Druga (1925) je v skladu s spremenjenim statusom nemško govoreče manjšine v Kraljevini Jugoslaviji pozivala k zvestobi nemštvu in hkrati pragmatično spodbujala prijateljstvo s sosednjimi narodi. Takrat so Kočevarji svojo nemško identiteto lahko gojili le skozi kulturne dejavnosti, s katerimi so sočasno izkazovali lojalnost jugoslovanski državi. Tretja, napisana pod vplivom nacizma (1941), pa je odkrito izražala sovraštvo do Srbov in Kočevarje nagovarjala k preselitvi v domovino njihovih »prednikov«: nemški rajh. S tem je bila pred tem opevana Kočevska postavljena v položaj začasne domovine – postala je korak na poti Kočevarjev k ponovni združitvi z nemško domovino.

Po drugi svetovni vojni je med Kočevarji v diaspori v ospredje stopila težnja po ohranjanju spomina na domovino Kočevsko, ki se med drugim izraža v najnovejši, današnji, kočevarski himni. Prvo mesto na piedestalu domovinskega spomina pripada Kočevski, medtem ko sta Nemčija in Avstrija sočasno razumljeni kot del širše kočevarske (germanske) identitete. Kočevarska pesem, ki je sestavni del identitete Kočevarjev (v diaspori), ima danes še eno zahtevno nalogo – ohranjati vez z izginjajočim kočevarskim narečjem.

Pri zbiranju in analizi kočevarskih ljudskih pesmi je zlasti v obdobju med svetovnima vojnama prihajalo do prilaščanja in enostranskih interpretacij (glej zgoraj opisani spor med Francetom Maroltom in časopisom *Gottscheer Zeitung*). Podoba predvojne Kočevske kot zaprtega »nemškega jezikovnega otoka,« ki so jo ustvarili z nemško idejo navdahnjeni raziskovalci, se je s pomočjo znanstvenih ved, zlasti lingvistike, zgodovinske in folkloristike, obdržala vse do danes. Vendar prav kočevarske pesmi s snovjo, ki je bila skupna oz. je prehajala od ene jezikovne skupnosti k drugi, kot tudi z večjezičnostjo, kakršno najdemo v pesmi *Tri deklice* (zapisana pred 1895), pričajo o jezikovni raznovrstnosti in večstoletnem sobivanju na Kočevskem kot tudi o pasteh in zankah znanstvenega raziskovanja.

Viri in literatura:

- Anderson, Benedict.** 2007. *Zamišljene skupnosti: O izvoru in širjenju nacionalizma.* Ljubljana: Studia humanitatis.
- Arko, Hans.** b. n. l. *Gedächtnisschrift, Dr. Hans Arko, Advokat in Gottschee, keine Datierung – wahrscheinlich Ende November 1941.* Dostopano 15. 5. 2024, <http://www.gottschee.de/Dateien/Dokumente/Web%20Deutsch/Arko/Gedaechtnisschrift.htm>.
- Bohlman, Philip V.** 2004. *The Music of European Nationalism: Cultural Identity and Modern History.* Santa Barbara: ABC-CLIO, Inc.
- Braune, Robert.** 1922a. Schulrat Josef Obergföll. *Gottscheer Kalender* 2: 17–19.
- Braune, Robert.** 1922b. Wie das Gottscheer Heimatlied entstand. *Gottscheer Kalender* 2: 34–38.
- Brednich, Rolf W.** in Wolfgang Suppan. 1969. *Gottscheer Volkslieder: Vol. I: Volksballaden.* Mainz: B. Schott's Söhne.
- Brednich, Rolf W.** in Wolfgang Suppan. 1972. *Gottscheer Volkslieder: Vol. II: Geistliche Lieder.* Mainz: B. Schott's Söhne.
- Brednich, Rolf W.** in Wolfgang Suppan. 1984. *Gottscheer Volkslieder: Vol. III: Weltliche Lieder, Volkstänze, Nachträge zu Band I.* Mainz: B. Schott's Söhne.
- Cohen, Gary B.** 2006. *The Politics of Ethnic Survival: Germans in Prague, 1861–1914.* West Lafayette, Indiana: Purdue University Press.
- Czoernig, Karl.** 1878. *Die Deutsche Sprachinsel Gottschee: Vortrag, gehalten in der Section Küstenland des Deutschen und Österreichischen Alpenvereins am 23. November 1878. Mit einer ethnographischen Karte.* Munich: b.i.
- Drobesh, Werner.** 1992. Deutscher Schulverein: Njegova ideologija, notranja struktura in delovanje s posebnim ozirom na Slovenijo. *Zgodovinski časopis* 46 (2): 187–198.
- Erker, Josef.** 1926. Neue Gottscheer Hymne. *Gottscheer Kalender* 6: 14.
- Ferenc, Tone.** 2002. Nemci na Slovenskem med drugo svetovno vojno. V: Dušan Nečak (ur.), »Nemci« na Slovenskem 1941–1955. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 145–190.
- Florjančič, Pavel** in Marija Stanonik (ur.). 2004. *Kočevarska folklor: V šegah, navadah, pravljicah, povedkah, legendah in drugih folklornih izročilih = Gottscheer Volkstum: In Sitte, Brauch, Märchen, Sagen, Legenden und anderen volkstümlichen Überlieferungen by Wilhelm Tschinkel.* Ljubljana: Založba ZRC, 229–280.
- Frensing, Hans Hermann.** 1970. *Die Umsiedlung der Gottscheer Deutschen: Das Ende einer südostdeutscher Volksgruppe.* Munich: Verlag R. Oldenbourg. <http://www.gottschee.de/Frames/Mainframe/Deutsch/Umsiedlung.htm>, 17. 5. 2024.
- Frensing, Hans Hermann.** 2012. Javno predavanje o preselitvi Kočevarjev. 25. 9., Kočevje: Pokrajinski muzej Kočevje.
- Golež Kaučič, Marjetka.** 2018. *Slovenska ljudska balada.* Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU
- Gottscheer Bote.** 1914a. Aus Stadt und Land. Gottschee. (Begeisterte patriotische Kundgebung.). *Gottscheer Bote* 11 (15), 4. 8.: 116.
- Gottscheer Bote.** 1914b. Allgemeine Mobilisierung - Rekrutenabschied. *Gottscheer Bote* 11 (15), 4. 8.: 116
- Gottscheer Bote.** 1914c. Laibach. (Unsere Reservisten). *Gottscheer Bote* 11 (15), 4. 8.: 121.
- Gottscheer Chöre.** 1980. *Gottscheer Liederheft: Herausgegeben von den Gottscheer Chören anlässlich der Gottscheer 650 – Jahrfeier in Ridgewood, New York, U.S.A.* New York: Gottscheer Chöre.

- Grothe**, Hugo. 1931. *Die deutsche Sprachinsel Gottschee in Slowenien: Ein Beitrag zur Deutschtumskunde des europäischen Südostens*. Münster: Aschendorffsche Verlagsbuchhandlung.
- Gottscheer Kalender**. 1926. Jahres-Rückschau. *Gottscheer Kalender* 6: 63.
- Hauffen**, Adolf. 1895. *Die Deutsche Sprachinsel Gottschee: Geschichte und Mundart, Lebensverhältnisse, Sitten und Gebräuche, Sagen, Märchen und Lieder*. Graz: K. K. Universitäts-Buchdruckerei und Verlags-Buchhandlung »Styria«.
- Heinke**, M. Kalinke. 2015. Sprachinselforschung. V: *Online-Lexikon zur Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa*. <https://ome-lexikon.uni-oldenburg.de/p32772>, 15. 5. 2024.
- Hopkins Porter**, Cecilia. 1977. The »Rheinlieder« Critics: A Case of Musical Nationalism. *The Musical Quarterly* 63: 74–98.
- Hönigmann**, Walter. 1940. Eine klare Antwort: Beruhen die musikalischen Behandlungen in Kočevski zbornik wirklich auf fachmännischen Kenntnissen? *Gottscheer Zeitung* 37 (5): 1–2.
- Hriber**, Franz. 1930. Die Vereinswesen in Gottschee. V: Josef Erker (ur.), *Jubiläum-Festbuch der Gottscheer 600-Jahresfeier: Aus Anlaß des 600-jährigen Bestandes des Gottscheer Landes*. Kočevje: Festausschuss der Gottscheer 600-Jahrfeier, 215–219.
- Hroch**, Miroslav. 1996. Nationalism and National Movements: Comparing the Past and the Present of Central and Eastern Europe. *Nations and Nationalism* 2 (1): 35–44.
- John**, Eckard. 2020. Dvojezične pesmi kot terensko raziskovanje. Neobjavljeno predavanje na posvetu *Večjezičnost v folklori/Multilinguality in Folklore*. Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU: Ljubljana 1.–2. 10. 2020, Prešernova dvorana SAZU.
- Judson**, Pieter M. 2006. *Guardians of the Nation: Activists on the Language Frontiers of Imperial Austria*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Judson**, Pieter M. 2018 (2016). *Habsburški imperij: Nova zgodovina*. Ljubljana: Sophia.
- Kopitar**, Jernej in Ernst Gabriel Woltersdorf. 1812. *Die Illyrischen Provinzen und ihre Einwohner*. Wien: In der Camesinaschen Buchhandlung.
- Klun**, Vincenc Fereri. 1854. Die Gottscheer. *Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit* 2 (3): 49–54.
- Koštial**, Ivan. 1939. O Kočevcih in kočevščini. V: Janko Mačkovšek (ur.), *Kočevski zbornik: razprave o Kočevski in njenih ljudeh*. Ljubljana: Družba sv. Cirila in Metoda, 321–334.
- Kumer**, Zmaga. 1986. *Slovenske ljudske pesmi Koroške: Vol. II: Ziljska dolina*. Trst: Založništvo tržaškega tiska; Klagenfurt: Drava.
- Kumer**, Zmaga. 1987. Lepá vodá Ljubljánčicá. *Traditiones* 16: 247–254.
- Kumer**, Zmaga. 1991. France Marolt (1891–1951) (Ob stoletnici rojstva slovenskega etnomuzikologa). *Traditiones* 20: 9–28.
- Kundegraber**, Maria. 1964. Das Schicksal der Gottscheer Volksliedsammlung (1906–1912). *Sonderdruck aus dem Jahrbuch des Österreichischen Volksliedwerkes* 13: 143–148.
- Kunej**, Drago. 2018. Posnetki slovenskih pesmi v berlinskem Phonogramm-Archivu kot primer Drugega. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 58 (1–2): 17–26.
- Lampeter**, Wilhelm. 1941. Wir wollen heim ins Reich! *Gottscheer Zeitung* 38 (29): 1. Dostopano 15. 7. 2024, <https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=goz&datum=19410717&seite=1&zoom=33>.

- Logar**, Engelbert. 2020. »Ein Mäderl früh aufstanden – je zgodaj v cerkev šla«: jezikovno mešane pesmi na avstrijskem Koroškem. Neobjavljeno predavanje na posvetu *Večjezičnost v folklori/Multilinguality in Folklore*. Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU: Ljubljana 1.–2. 10. 2020, Prešernova dvorana SAZU.
- Meier**, John. 1930. *Gottscheer Volkslieder mit Bildern und Weisen*. Berlin: W. de Gruyter.
- Meier**, John idr. 1935. *Deutsche Volkslieder mit ihren Melodien*. Berlin: W. de Gruyter.
- March Tappan**, Eva. 1914. *The World's Story: A History of the World in Story, Song and Art. Vol. 7: Germany, The Netherlands, and Switzerland*. Boston: Houghton Mifflin.
- Marolt**, France. 1939. Slovenske prvine v kočevski ljudski pesmi. V: Janko Mačkovšek (ur.), *Kočevski zbornik: Razprave o Kočevski in njenih ljudeh*. Ljubljana: Vodstvo Družbe sv. Cirila in Metoda, 175–320.
- Moric**, Anja. 2010. Ohranjanje kočevščine, narečja kočevskih Nemcev, v Sloveniji, Avstriji, Nemčiji, Kanadi in ZDA. *Razprave in gradivo – Inštitut za narodnostna vprašanja* 61: 92–119.
- Moric**, Anja. 2016b. *Slovenski Nemci v diaspori*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani.
- Moric**, Anja. 2018. Territorial Identifications of the Gottschee Germans: Diaspora – Homeland Relation. *Motus in verbo* 7 (1): 7–21.
- Moric**, Anja. 2020. Gottscheer Folk Song – From a Means of Fostering National Differentiation to a Memory Keeper in the Diaspora. *Traditiones* 49 (2):141–166.
- Mosley**, Christopher (ur.). 2010. *Atlas of the World's Languages in Danger, 3rd edn*. Paris: UNESCO Publishing. Dostopano 15. 5. 2024, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000187026>.
- Nolte**, Claire E. 2005. All for One! One for All! The Federation of Slavic Sokols and the Failure of Neo-Slavism. V: Pieter M. Judson in Marsha L. Rozenblit (ur.), *Constructing Nationalities in East Central Europe*. New York: Berghahn, 126–140.
- Nadžkofijski arhiv Ljubljana**. Arhiv Zmage Kumer, 623, šk. 13.
- Petschauer**, Erich. 1984. *Das Jahrhundertbuch: Gottschee and Its People through the Centuries*. New York: Gottscheer Relief Association.
- Pisk**, Marjeta. 2018. *Vi čuvarji ste obmejni: Pesemska ustvarjalnost Goriških brd v procesih nacionalizacije kulture*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Rom**, Konrad. 1980. Zur Gottscheer Vereinsgeschichte. V: Ludwig Kren (ur.), *650 Jahre Gottschee Festbuch 1980*. Klagenfurt: Gottscheer Landsmannschaft in Klagenfurt, 129–142.
- Ruch**, Martin. 1982. Die Gottschee als Volksliedlandschaft. *Jahrbuch für Volksliedforschung* 27/28: 175–185.
- Schröer**, Karl Julius. 1869. *Ein Ausflug nach Gottschee: Beitrag der Erforschung der Gottscheer Mundart*. Vienna: K. K. Hof- und Staatsdruckerei.
- Schröer**, Karl Julius. 1870. *Wörterbuch der Mundart von Gottschee von Karl Julius Schröer: Vol. I: Ausflug nach Gottschee; Vol. II: Weitere Mitteilungen über die Mundart von Gottschee*. Vienna: Hof-U. Staatsdruckerei.
- Schröer**, Karl Julius. 1891. *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild: Kärnten und Krain*. Vienna: K. K. Hof- und Staatsdruckerei, Alfred von Hölder.
- Seeman**, Erich. 1960. Die Deutsche Volksballade und das Slowenische Erzähl lied. V: Zmaga Kumer (ur.), *Rad kongresa folklorista Jugoslavije VI. Bled 1959*. Ljubljana: Savez udruženja folklorista Jugoslavije, 103–109.

- Sommer**, Werner. b. n. l. *About*. Dostopano 1. 7. 2015, <http://www.mkt.com/sommer-music/>.
- Stergar**, Rok in Tamara Sheer. 2018. Ethnic Boxes: The Unintended Consequences of Habsburg Bureaucratic Classification. *Nationalities Papers* 46 (4): 575–591.
- Steska**, Viktor. 1896. Kočevje. *Dom in svet* 9 (4): 116–282.
- Sweers**, Britta. 2005. The Power to Influence Minds: German Folk Music during the Nazi Era and After. V: Annie J. Randall (ur.), *Music, Power, and Politics*. New York: Routledge, 65–86.
- Thomason**, Bobbi. 2010. *Memories of Gottschee: A Narrated History of Fidelity and Fragility*. CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Tschinkel**, Hans. 1908. *Grammatik der Gottscheer Mundart*. Halle: M. Niemeyer.
- Weber-Kellermann**, Ingeborg. 1959. Zur Frage der interethnischen Beziehungen in der »Sprachinselvolkskunde«. *Österreichische Zeitschrift für Volkskunde* 13 (62): 19–47.
- Wimmer**, Andreas in Nina Glick Schiller. 2002. Methodological Nationalism and Beyond: Nation-State Building, Migration and the Social Sciences. *Global Networks* 2 (4): 301–334.
- Zăloagă**, Marian. 2017. The Musical Arsenal in the First World War: »Die Wacht am Rhein« in Transylvanian Saxons' Repertoire. V: Irina Vainovski-Mihai (ur.), *New Europe College Ștefan Odobleja Program Yearbook 2017–2018*. Bucharest: New Europe College, 271–297.
- Žitnik**, Janja. 2005. Kulturno življenje v izseljenstvu: Koncept kompleksne obravnave. *Dve domovini* 21: 105–124.

Biə wriə ischt aüf schean Andrle.

Es schpringət ünt tonzət ünt bischpəlt shò schean.

Marija Klobčar

»Liöbai shünə schain«, Ljubo sonce, sij – Pesmi Kočevarjev kot pričevanja o posebni zgodovinski izkušnji

Hauffnova zbirka v kontekstu zanimanja za pesemsko izročilo

Pesemski nabor, strnjen v monografiji Adolfa Hauffna, je bogato pričevanje o podobi pesemskega izročila in pesemskih praks Kočevarjev, zapisanih ob koncu 19. stoletja. Zanimivo je z vsebinskega stališča in s stališča poetike, izražene v pesmih, prav tako pa je dragoceno kot pričevanje o življenju, v katerem se je oplajalo in se ohranjalo. Delo je vredno posebne pozornosti tudi zaradi pogledov na pesemsko izročilo in zaradi interpretacij, ki jih izražajo.

Hauffnova knjiga, ki je tudi med Slovenci veljala za »najobsežnejši znanstveni donesek o Kočevcih« (Marolt 1939: 182), je izšla leta 1895, torej dve leti po odprtju kočevske železnice. Terenski zapisi so ujeli tisto podobo izročila, ki se še ni soočila z mimobežnostjo novega načina prometa in komuniciranja, ob tem pa je že čutili vpliv sodobnih narodnoidentitetnih procesov.

Narodnoidentitetna prizadevanja so vplivala tudi na izbor in predstavitev pesemskega izročila. Hauffnova zbirka je izšla v letu, ko je v Ljubljani v uredništvu Karla Štreklja izšel prvi zvezek obsežne zbirke *Slovenske narodne pesmi*. Sočasnost izida Hauffnove zbirke in začetka izhajanja znanstvene zbirke slovenskega ljudskega pesemskega izročila nakazuje moč, ki so jo usmerjevalci zbiranja prepoznavali v izročilu. Stopnjevanje nacionalizmov je namreč v drugi polovici 19. stoletja prav v ljudskopesemskem gradivu našlo močno oporo, saj so imele ljudske pesmi izjemno pomembno vlogo v procesih narodne identifikacije (prim. Pisk 2018: 43). Potrebo po identifikaciji je narekovala tudi upravna reorganizacija iz leta 1849, ki je dotlej enotno kočevsko naselitveno območje vključila v tri širše upravne enote (Kundegraber 1991: 83–84, 106).

Hauffen pa ni bil začetnik zanimanja za pesemsko izročilo Kočevarjev: pozornost do tega bogastva je nakazal že Karl Julius Schröer, ki je v svoje delo *Wörterbuch der Mundart von Gottschee* vključil nekaj pesmi s komentarji (Schröer 1869–1870). Izjemnost kočevskega izročila, v začetku tridesetih let 20. stoletja predstavljena z delom *Gottscheer Volkstum in Sitte, Brauch, Märchen, Sagen, Legenden und anderen volkstümlichen Überlieferungen* (Tschinkel 1931), je posebno pozornost doživela tudi po drugi svetovni vojni, in sicer tako na Slovenskem kot na Nemškem in tudi med hrvaškimi raziskovalci.

Temeljni izziv dosedanjih obravnav pesemskega izročila v kočevarskem narečju so bile podobnosti in razlike med tem izročilom in izročilom, zapisanim med Slovenci, delno pa tudi med Kajkavci. Medsebojna prepletanja so slovenski, nemški in hrvaški raziskovalci prepoznavali predvsem na podlagi motivov (Grafenauer 1943; Kumer 1962, 1964, 1967; Marolt 1939; Seeman 1960; Žganec 1952). Pri tem je šlo večinoma za pripovedne pesmi, od motiva greha in pokore do nekaterih svetniških legend, težišče primerjav pa se je usmerjalo na ljubezenske in družinske pripovedne pesmi. Največjo pozornost in največja

razhajanja je doživela zgodba o Lepi Vidi, kot so jo obravnavali slovenskih raziskovalci, oz. Kudrun, kot je ta lik znan in obravnavan v nemškem okolju.

Ob razhajanjih pogledov v teh raziskavah se pesemskemu izročilu, ohranjenem v kočevskem narečju, zato velja približati s stališča doslej neopažene specifičnosti, v kateri je poleg folklorističnega zelo pomemben tudi etnološki vidik obravnav: gre za prepoznavanje drobnih, a izjemno pomembnih pričevanj o gospodarjenju, družbeni strukturi, obredju in verovanju in za umestitev teh ugotovitev v ustrezen zgodovinski kontekst.

Pričujoča analiza¹ se torej ne usmerja le na določeno pesemsko skupino, prav tako se ne omejuje s Hauffnovo tipološko razvrstitvijo pesemskega gradiva: življenje, kulturo in zgodovinsko usodo Kočevarjev namreč prepozna v vseh pesemskih zvrsteh, zbranih v Hauffnovi zbirki. Ob tem upošteva dejstvo, da izbrana tipologija razkriva Hauffnovo razumevanje kočevskega izročila: Hauffen je namreč v ospredje postavil duhovne pesmi in legende (št. 1–43); osrednji del obsegajo pripovedne pesmi, predstavljene hkrati z ljubezenskimi (št. 44–101), delo pa zaokroža raznorodna skupina obrednih, šaljev in otroških pesmi (št. 102–168).

Pri Hauffnovem urejanju pesmi so se torej prepletali historični, vsebinski in funkcijski princip, v zadnjem delu zbirke pa se je v primeru otroških pesmi tema dvema pridružilo tudi razvrščanje pesmi glede na nosilce, v tem primeru otroke. Kot zgodovinsko najzgodnejše obdobje se zato skozi to razvrstitev kaže čas pokristjanjevanja, razviden iz duhovnih in legendnih pesmi, kot vsebinsko najpomembnejša pa je izpostavljena skupina pripovednih pesmi; ljubezenske pesmi so tej skupini pridružene zaradi pogostnosti motiva ljubezni v baladah. Obredne, šaljeve in otroške pesmi so predstavljene na zadnjem mestu. Uvrščanje obrednih pesmi v isti razdelek kot šaljeve in otroške poleg prepletanja treh principov kategorizacije, vsebinskega, funkcijskega in ločevanja glede na nosilce, kaže na vrednostno dojetje teh pesmi: obrednim pesmim Hauffen ni pripisoval družbene in duhovne veljave, ker ni poznal njihovih pomenov.

Delitev torej tipološko ni enoznačna, hkrati pa se znotraj določenih skupin najdejo pesmi, ki bi jih zaradi njihove večplastne sporočilnosti lahko uvrstili tudi drugam: *Pesem ob pletju prosa* (Hauffen št. 7) je na primer uvrščena med duhovne pesmi in legende, torej v prvo skupino, ob tem pa prinaša tudi pomembna sporočila o gospodarstvu, o delovni šegi, vključno z njenim duhovnim ozadjem, ter o delitvi dela oz. o družbenih razmerjih, s tem pa tudi o preteklosti Kočevarjev. Iz teh razlogov bodo v pričujoči analizi v ospredju vprašanja, povezana z doslej neopaženimi pomeni določenih pesmi, in družbeni konteksti, ki pripovedujejo o preteklosti kočevskih naseljencev.

Duhovna, časovna in mišljenjska obzorja kočevskega pesemskega izročila

Pesemski niz, uokvirjen v tri tematske skupine, navzven izraža jasen časovni lok: pesmi segajo od časa pokristjanjevanja do konca 19. stoletja, ko je – predvsem pri otroških pesmih – mogoče prepoznati tudi odmev šolanja v nemškem jeziku. Glede na to, da so bili predniki nosilcev tega izročila na Kočevsko naseljeni, pesmi kažejo materialne, družbene in duhovne razmere njihovega prvotnega okolja in tiste, ki so se oblikovale v okolju, kamor so se priselili, oz. so to okolje zaznamovale.

Hauffen je v zbirki najprej predstavil nabožne pesmi in legende, s čimer je nakazal njihovo dolgo umeščenost v izročilo, torej starost, hkrati pa tudi globoko vero Kočevarjev.

¹ Članek je nastal v okviru raziskovalnega programa Folkloristične in etnološke raziskave slovenske duhovne kulture (P6-0111) in temeljnega raziskovalnega projekta Teža preteklosti. Dediščina večkulturnega območja: primer Kočevske (J6-4612), ki ju sofinancira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

Opazal je pomen nabožnih pesmi v vsakdanjem življenju, kar nakazuje na primer molitev k Mariji ob začetku žetve (Hauffen 1895: 136), imenovana *Marijin klic* (Hauffen št. 8).

V več nabožnih pesmih je izraženo čaščenje Marije; izrisuje ga bogata metaforika, povezana z motivi narave, Marija pa je v njih priprošnjica grešnikov. Marija nastopa tudi v legendnih pesmih, njena vloga pomočnice v stiski pa se izkaže predvsem ob smrti ali po smrti. V življenju pa tudi Marija zastopa moralne norme: pomaga tistim, ki z gledno živijo in si pomoč zaslužijo, poplača usmiljene, kot na primer v pesmi *Marija in pohabljeni otroci* (Hauffen št. 14), odkloni pa pomoč skopuhu, ki dela le za denar. V tem je mogoče prepoznati vzporednice s slovenskim izročilom, ki so lahko nastale kot odziv na odmevne dogodke.

V kočevskih ljudskih pesmih pa se ljudje po pomoč ne obračajo le na Marijo, temveč tudi na Boga oz. na Jezusa: medtem ko vzklik »Bog pomagaj«, v kočevarskem izročilu dobesedno izražen kot »Mare, Bog pomagaj« (*Lepa Mare*, Hauffen št. 98), tudi v slovenskem okolju kaže na frazem, je vzklik »Jezus, pomagaj«, izražen v pesmi *Fantje* (Hauffen št. 15) za slovensko okolje zelo nenavaden. V pesmi fantje povabijo Marijo na ples pod lipo, ne vedoč, kdo je. Marija se jim razkrije in mladeniči ji izkažejo najglobljo čast in jo prosijo odpuščanja, saj so se s tem, ko so Marijo vabili na ples, močno pregrešili.

Pri tej pesmi pa ni zanimivo le, da se fantje, da bi se odkupili za prekršek proti Mariji, po pomoč obrnejo na Jezusa: prekršek proti Mariji se namreč navezuje na zelo oddaljeno izročilo, vezano na soočenje predkrščanskega in krščanskega sveta. V pesmi je prepoznavno predkrščansko obredje, povezano s plesom pod lipo:

Fantje (Hauffen št. 15)

1 Prav tam stoji lipica zelena, Jezus, pomagaj!	10 vzdignili bi bele roke,
Pod njo stoji okrogla miza, Jezus, pomagaj!	sneli bi visok klobuk!«
Okrog nje sedijo mladi fantje, Jezus, pomagaj!	Prepozna jo najmlajši fant.
In mimo gre mati Marija.	Padejo na kolena,
5 Tako govore mladi fantje:	snamejo visok klobuk:
»Ali prideš, devica, na naš ples?«	15 »Milostljiva, odpustite, mati Marija!«
»Ne pridem na vaš ples.	»Odpuščam vam še enkrat, Jezus, pomagaj!
Ko bi vi vedeli, kdo sem,	Pozabim vam nikoli več. Jezus, pomagaj!«
bi padli na kolena,	

Čas soočenja predkrščanskega in krščanskega sveta, na katerega se pesem nanaša, je bil čas prvotnega okolja Kočevarjev, po drugi strani pa gre za ples pod lipo, ki je bil na Koroškem ob soočenjih nemške in slovenske kulture razločevalni element Slovencev, hkrati s samo lipo kot obrednim prostorom (Klobčar 2022: 527–532, 542–549). Na videz gre torej za veliko časovno neskladje, ki ga nenavadna vloga Marije in Jezusa še poglobi, hkrati pa tudi za zanimive pomenske vzporednice, ki narekujejo nadaljnji razmislek.

Sledi oddaljenega časa pokristjanjevanja je čutiti tudi v nekaterih nabožnih pesmih, ki se povezujejo z apokrifnimi molitvami, znanimi kot *zlata očenaš*, na primer v pesmi o grehu in pokori (Hauffen št. 26). Nekatero nabožno pesmi imajo zelo pretanjeno simboliko, v kateri je mogoče prepoznati srednjeveško izražanje duhovnih občutij. To izraža že prva od romarskih pesmi (Hauffen št. 9/1); kot je ugotovil Hauffen, njen začetek »po božji pot gremo, | in božjo milost iščemo« spominja na začetek zelo razširjene romarske pesmi, ki izvira iz 12. stoletja (Hauffen 1895: 390). Pri tem preseneča beseda »rumarlain« v pomenu romarji.

Romarske pesmi, ki jih je Hauffen vključil v zbirko, kažejo torej starejše izročilo, hkrati pa so bile ob koncu 19. stoletja kot del pesemskih praks na romanjih še žive (Hauffen 1895: 390). Po drugi strani so prav romanja prinašala zgodnje stike z okoliškimi Slovenci: v času ribniškega naddiakonata (1363–1787), ki je med drugim upravljal in nadziral tudi kočevske župnije, so tudi iz teh župnij vsako leto 2. avgusta v procesijah z banderi prišli počastit farnega patrona. S Slovenci so se srečavali še ob obisku grajske kapele ob prazniku sv. Janeza Krstnika pa tudi pri Novi Štifti pri Ribnici in na Križni gori pri Ložu (Marolt 1939: 184).

V nekaterih nabožnih pesmih odzvanjajo legendni motivi, sicer pa te pesmi večinoma odsevajo estetsko dovršeno izražanje krščanskega razumevanjskega sveta. Ta pojmovni svet najjasneje odseva srednjeveška *Velikonočna pesmica* (Hauffen št. 43), s katero je Hauffen zaključil prvi razdelek zbirke.

Ta velikonočna pesem kaže zanimivo paralelo s slovenskim zapisom v *Stiškem rokopisu*, ki je nastal okoli leta 1440. Kot je razvidno iz primerjav med slovensko in kočevsko različico, prenosov med njima ni bilo: slovenska pesem, v *Stiškem rokopisu* zapisana le z eno kitico, ima pripev, ki se nanaša na *kyrie eleison*, kočevska pa *aleluja*. Stara velikonočna pesem *Kristus je vstal*, ki sicer najbrž izvira iz srede 12. stoletja, ima v kočevski različici enajst kitic. Na podlagi dejstva, da ni povsem prenesena v kočevsko narečje, je Hauffen sklepal, da je bila pozno sprejeta (1895: 402–403), jezikovna podoba pa lahko odseva tudi zgodnje funkcijsko razlikovanje med nemškim jezikom in narečjem v liturgiji v prvotnem okolju kočevskih naseljencev.

Da se pri obravnavi nabožnih in legendnih pesmi Hauffen ni naslanjal na čas njihovega nastanka, kaže uvrstitev pesmi *Sveti trije kralji* (Hauffen št. 42) pred *Velikonočno pesmico* (Hauffen št. 43). Trikraljevsko koledovanje, vezano na pevski nastop, sodi v 16. stoletje (Brednich 1969: 24–25); v kočevski trikraljevski pesmi, ki nakazuje možnost igranega koledniškega prizora, novejši čas nastanka pesmi dokazuje tudi raba nemškega jezika.

V okviru nabožnih in legendnih pesmi je torej mogoče opazovati časovni razpon, ki nakazuje zgodbo dveh geografskih okolij, okolja, iz katerega so Kočevarji izšli, in njihove nove domovine. Natančnejši časovni okvir teh pesmi je redko razpoznaven, iz njih pa ponekod odsevajo tudi življenjske razmere, s katerimi so nakazani razlogi za zatekanje k pomoči svetnikov. V legendni pesmi *O turški vojni* (Hauffen št. 29) na primer sveta Barbara nastopa kot zavetnica umirajočih, omemba Ogulina pa se povezuje z boji s Turki. Na bližino otomanskega cesarstva in nevarnost osvajalskih pohodov Turkov se navezujeta tudi zgodovinski pripovedni pesmi *O turškem carju* (Hauffen št. 73) in *Zekulo* (Hauffen št. 74, 74a); v slednji se ob tem kažejo prepletanja z izročilom ob sedanji slovensko-hrvaški meji (prim. Štrekelj 1895–1898: 299).

Časovno lažje določljive so vojaške pesmi, včasih pa celo ljubezenska pesem, če je povezana s služenjem vojaškega roka. Pesem *Zaljubljenca na Kranjskem* (Hauffen št. 91) na primer sodi v čas, ko so vojaki smeli na vojsko jemati tudi svoje žene in ljubice. Ta možnost je bila povezana z najemniško vojsko; v času splošne vojaške službe je oblast to možnost vedno bolj omejevala in v začetku 19. stoletja odpravila (prim. Kumer 1992: 59).

Ljubezenska tematika, povezana s služenjem vojaškega roka, torej nakazuje novejši čas, s tem pa potrjuje realnost okolja, na katerega se nanaša: v pesmih nastopajo dežela Kranjska (*Zaljubljenca na Kranjskem* (Hauffen št. 91), *Zaljubljenca na Kranjskem* (Hauffen št. 91 a)) in krajevne oznake, kot na primer »na oni strani Save« (*Vrelec mladosti* (Hauffen št. 88)). Izjemoma je mogoče čas nastanka pesmi določiti dokaj natančno: *Rekrutova pesem* (Hauffen št. 89) se nanaša na čas obveznega služenja vojaškega roka, torej čas po letu 1769, ko je bilo uvedeno prisilno novačenje, oz. po letu 1771, ko je cesarica Marija Terezija za vse polke določila naborne okraje (Švajncer 1992: 66).

Še bolj kot v služenju vojaškega roka in ljubezenskih čustvih, izraženih ob ločitvah in odhajanjih, pa novejši čas v Hauffnovi zbirki odzvanja v otroških pesmih. Za otroške so veljale tudi nekatere stare obredne pesmi, ki ljudem niso bile več razumljive, večinoma pa ta razdelek odseva novejši čas. Poudarjajo ga raba nemškega jezika, v katerem je čutiti vpliv cerkvenih institucij in šole, pa tudi društvenih dejavnosti, oprtih na vrednote nemškega izročila. V novejši čas sodijo še nekatere poučne pesmi, kot na primer *Vino in voda* (Hauffen št. 137) in *Lena Gretel* (Hauffen št. 138), ki so prav tako v nemškem jeziku. Narečnosti ni tudi v nemško-slovenski pesmi *Tri deklice* (Hauffen št. 141), ki je sicer v prepletu z nemščino znana tudi v srbski, madžarski, romunski in hrvaški različici (John 2020: 25–26); ta pesem je eno redkih pričevanj slovensko-nemške dvojezičnosti na Kočevskem (več Moric 2020: 150), sicer vidne tudi v otroški štirivrstičnici *Miza, Tisch* (Hauffen 1895: 161).

Med časom pokristjanjevanja in obdobjem opismenjevanja se nahaja obsežen niz ljubezenskih in družinskih pripovednih pesmi, ki izražajo prepletanja različnih geografskih in izkustvenih okolij in so v interpretacijah njihovega nastanka sprožale in še sprožajo velika razhajanja. V njih so vidna različna prehajanja izročila, ki so pomenila pomemben izziv ne le za nemške, temveč tudi za slovenske raziskovalce.

Prepletanja prostorov v kočevarskem pesemskem izročilu

Prepletanja in prehajanja med različnimi kulturnimi prostori so bila v analizah kočevskega izročila v okviru slovenskih folklorističnih raziskav ključnega pomena. V ospredju je bilo predvsem iskanje povezav, ki bi izrazile možni vpliv slovenskega izročila na izročilo Kočevarjev, bodisi da je šlo za drobne motive ali za interpretacijo pesemskih tipov (prim. Marolt 1939; Kumer 1962: 1964). Ne glede na sorazmerno zaprtost življenjskega prostora Kočevarjev je namreč prihajalo do prepletanj in prenosa pesmi z zanimivimi zgodbami, na kar je ob pesmi *Majerica* (Hauffen št. 101) opozoril že sam Hauffen (1895: 159), z raziskavo Franceta Marolta pa so se z ozadji teh sorodnosti začeli ukvarjati tudi slovenski raziskovalci (1939: 179–320; Kumer 2007: 456).²

Na vpliv slovenskega izročila bi na prvi pogled sklepali ob vključevanju slovenskih toponimov v določene pesmi. Posamični primeri pa pri tem sprožajo jasne pomisleke: v pesmi *Zvesta ljubezen* (Hauffen št. 55) na primer nastopa pojem »ribniška ravan«, hkrati pa je to pesem Hauffen označil z naslednjo obrazložitvijo: »Ker je bila pesem o zvesti ljubezni v Nemčiji znana že v 14. stoletju, so Kočevarji pesem št. 55 prav gotovo prinesli s seboj že ob doseljevanju.« (Hauffen 1895: 415)

2 Tem vprašanjem se v monografiji posveča prispevek o kočevarskih in slovenskih baladah, zato v to razpravo niso vključena.

V tej pesmi³ je poudarjen pomen lipa z okroglo mizo pod njo, ki nakazuje prostor pomembnega srečanja:

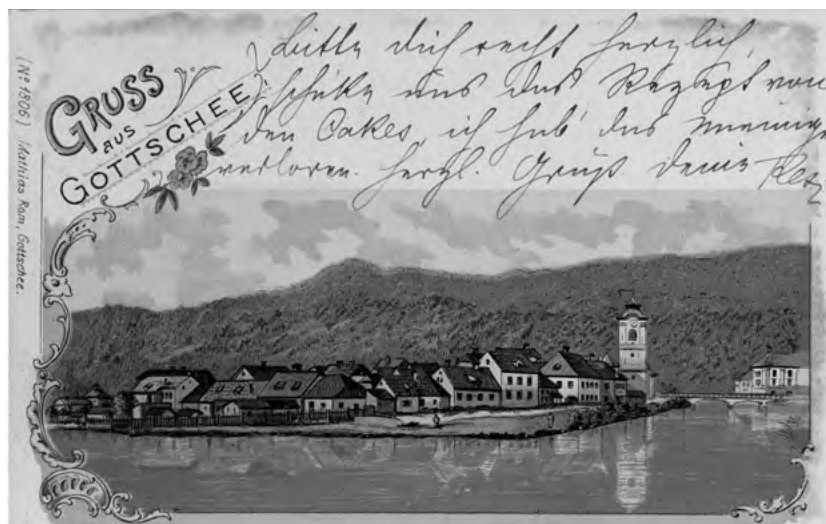
- 1 Tamle stoji lipica visoka,
gori na vrhu cveti lepo.
Pod njo stoji okrogla miza;
za njo sedita dva zaljubljenca.

V pogovoru o tem, kako bo dekle prepoznalo izid boja, v katerega odhaja njen fant, vstopi navedba slovenskega okolja:

- »Takrat se vzpni gor k lini visoki,
poglej na ribniško ravan:
če ugledala boš rdečo zastavo,
tedaj živ bom še.
15 Če ugledala boš črno zastavo,
tedaj mrtev bom že.«

Navedba, da se je dekle vzpelo »gor do line«, se navezuje na malo odprtino v zatrepu hiše, ki je imela pri Kočevjarjih poseben pomen (Hauffen 1895: 55, 137), omemba zastave ob vrnitvi z boja pa nakazuje višje družbeno okolje. Pri tem zbudi pozornost tudi kočevarska beseda »linle«, lina, podobna slovenski. Iskanje odgovora na vprašanje, ali gre v tem primeru za del prvotnega izročila Kočevjarjev in umestitev pesemske zgodbe v novo okolje ali za prevzem pesmi v novem okolju, narekuje nadaljnji premislek.

Zanesljivejšo presojo namreč ponujajo druge pesmi, v katerih je dogajanje umeščeno v slovensko okolje. V pesmi *Marjetica* (Hauffen št. 71) sta na primer v dogajanje vključena dva pomensko nezdržljiva prostora, Ljubljana in »turška dežela«, vendar se obe okolji glede na vsebino izključujeta. Nelogičnost prostora bi lahko kazala na to, da sta oznaki Ljubljana in »turška dežela« nadomestili starejše prostore prvotnega življenjskega okolja Kočevjarjev. V krajši različici te pesmi, naslovljeni z *Lepa Gretica* (Hauffen št. 71b), je ohranjena le povezava glavnega protagonista Elšpargarja z Ljubljano.

Kočevje na razglednici, odposlani leta 1899. Zbirka razglednic NUK: Kočevje (1898–1910).

3 Ker so pesmi v zborniku objavljene v celoti, zaradi omejitve prostora v prispevku nekatere navajam samo z odlomki.

Marjetica (Hauffen št. 71)

- 1 Kako zgodaj vstane Marjetica.
Zjutraj zarana vstane,
zelo lepo se opravi.
Gre tja na pot široko,
5 na pot široko, na strm breg,
na strm breg, v leščevje malo.
Sede na siv kamen,
peti začne, poje lepo:
»Ja, meni enakega v deželi ni,
10 edino mladi Elšpargar.
Pri ljubljanskem vodnjaku sedi,
srebro in zlato, to prešteva,
žlahtno sukno, to meri.«
Zapoje še drugikrat:
15 »Ja, meni enakega v deželi ni,
edino mladi Elšpargar.«
Zapoje še tretjikrat:
In to sliši Elšpargar.
Prebudi hlapce svoje:
20 »Tak osedlajte mi mojega žrebčka!«
Sede na svojega žrebčka,
odjezdi tja na strm breg,
na strm breg, v leščevje malo.
Zdaj tja je prišel Elšpargar:
25 »Marjetica, ti ljuba moja,
tak podaj mi svojo belo roko.«
»Ne dam ti svoje bele roke,
možje so goljufivi,
goljufivi, zapeljivi!«
30 Prosi jo še drugikrat:
»Tak podaj mi svojo belo roko!«
»Ne dam ti svoje bele roke,
- možje so goljufivi,
goljufivi, zapeljivi!«
35 Na tla spusti svoj bič:
»Bič mi podaj!«
Bič mu je podala.
Prijel jo je za belo roko,
zavihtel jo je na svojega žrebčka.
40 Odjezdi spet nazaj,
ja, nazaj v turško deželo.
Sedeta za okroglo mizo,
jesta in pijeta kratek čas.
On pošlje po muzikante:
45 »Živo, živo, vi muzikanti!«
Marjetica pa je zapela:
»Ja, meni enakega v deželi ni,
edino mladi Elšpargar!«
Prosi ga prvikrat:
50 »Nehaj, nehaj, ti Elšpargar,
razpadel je par koničastih čevljev!«
Prosi ga drugikrat:
»Nehaj, nehaj, ti Elšpargar,
strgal se je moj pasek!«
55 Prosi ga tretjikrat:
»Nehaj, nehaj, ti Elšpargar,
raztrgala se je moja nabrana obleka!«
In kakor to izgovori,
pade na tla in umre.

Prostorska nelogičnost je izražena s sintagmo, da je Elšpargar odjezdil »nazaj v turško deželo«; sodeč po dogajanju v pesmi, je namreč prišel iz Ljubljane. Tudi do te povezave je, tako kot v pesmi *Zvesta ljubezen* (Hauffen št. 55), verjetno prišlo zato, ker so bile prostorske oznake v baladi le izraz prilagoditve novemu okolju.

Nelogičnost je v pesmi *Marjetica* mogoče razbrati tudi iz primerjave prostorskega konteksta in časovnih okoliščin: medtem ko toponim Ljubljana dokazuje umeščenost pesmi na Kranjsko in s tem čas po prihodu Kočevarjev na slovensko ozemlje, omemba koničastih oz. kljunastih čevljev nakazuje čas pred preselitvijo naseljencev na Kočevsko: koničasti čevlji so bili kot *pigache* znani že v 12. stoletju, sprva v Angliji in Franciji, v 14. stoletju pa so postali priljubljeni tudi v drugih deželah, in sicer z oznakami *à poulaine* ali *crakowes*. Bili so izraziti znak prestiža, zaradi falične oblike pa so jih prepovedovali. (Knific 2020: 61–62) Prestiž izraža tudi družbeni status glavnega protagonista Elšpargarja: gre za trgovca z dragocenim suknom, ki ga družbeno označuje preštevanje srebra in zlata. Na njegovo družbeno moč ob tem opozarja najem muzikantov.

V pesmi je poudarjeno izrazito baladno vzdušje s tragičnim koncem. Takšno vzdušje zaznamuje tudi balado z naslovom *O hčerkici mladi* (Hauffen št. 69), v kateri se dekle odpravi na žegnanje v Novo mesto. Pesem ima zelo poudarjene mitološke prvine, ki so se povezovale z žegnanjem, sejmom, navedbo srednjega okna, ki je bilo pri Kočevarjih pomensko zelo poudarjeno (Hauffen 1895: 55, 137), in opis tragične smrti dekleta:

O hčerkici mladi (Hauffen št. 69)

<p>1 Mati vzgaja hčerkico.
Ta prebudi mater svojo:
»Le vstanite, le vstanite, mati ljuba moja,
pridite, kite mi spletite, pridite in me počesite.</p> <p>5 Grem tja na sejem lep!«
Brž je vstala mati njena,
kite ji splete lepo, lepo jo počese.
Zelo lepo se opravi
in se odpravi na sejem lep.</p> <p>10 In srečajo jo znanci trije,
znanci trije iz Novega mesta.
»Kaj si želiš, ljuba, s sejma lepega?«
»Le kupi, le kupi, prav kar želiš!«
Kupil ji je zlat prstanček.</p> <p>15 Koštal je točno sto goldinarjev,
za srednji prst je bil ravno pravi,
tako lepo in tako fajn ji je pristajal.
In na to pride drugi znanec:
»Kaj si želiš, ljuba, s sejma lepega?«</p> <p>20 »Le kupi, le kupi, prav kar želiš!«
Kupil ji je srebrn pas.
Koštal je točno dvesto goldinarjev,
tako lepo in tako fajn ji je pristajal.
In na to pride tretji znanec:
»Kaj si želiš, ljuba, s sejma lepega?«
»Le kupi, le kupi, prav kar želiš!«
Kupil ji je svileno obleko.
Koštal je točno tristo goldinarjev,
tako lepo in tako fajn ji je pristajala.</p> | <p>30 Takole rečejo znanci trije:
»V sredo ponoči bomo prišli
točno ob polnoči k tebi.«
Spet se je vrnila domov.
In prišla je sredina noč,</p> <p>35 tja prišli so znanci trije.
In pristopi prvi znanec;
tako strahotno potrka:
»Odpri, odpri, ti ljuba moja,
kupil sem ti prstanček iz zlata.</p> <p>40 Točno sto goldinarjev me je koštal;
tako fajn in tako lepo ti je pristajal!«
In pristopi drugi znanec:
»Odpri, odpri, ti ljuba moja,
kupil sem ti pas iz srebra.</p> <p>45 Točno dvesto goldinarjev me je koštal,
tako fajn in tako lepo ti je pristajal!«
In pristopi tretji znanec:
»Odpri, odpri, ti ljuba moja,
kupil sem ti obleko iz svile.</p> <p>50 Tristo goldinarjev me je koštal,
tako fajn in tako lepo ti je pristajala!«
Vrata so le enkrat potisnili;
ona je pobegnila na sredo hiše.
In ko so v izbo vstopili,</p> <p>55 odnesejo ven ljubo svojo,
ljubo svojo pri srednjem oknu
in jo precej raztrgajo v prah in pepel.</p> |
|---|--|

V pesmi se omemba kraja, kjer je bil sejem, Novega mesta, ne sklada z nekaterimi potezami same vsebine: dekle od fantov, treh znancev, z novomeškega žegna dobi zlat prstan, srebrn pas in svileno obleko, torej dobrine izrazitega prestiža, ki bi ga težko povezali s sejmom ob novomeškem cerkvenem žegnanju. Pesem zaznamujejo mitološki elementi s predkrščanskimi potezami. V tem pogledu ji je blizu balada *Edina dva sina* (Hauffen št. 67), pri kateri mitološki okvir nakazuje starost pesmi, hkrati pa sta sinova, ki ju je mati preklela, odletela »proti metliškim tlem«.

Te balade dokazujejo, da toponimi v kočevarskih pesmih večinoma ne pomenijo realnega oz. zanesljivega dogajalnega okolja, s tem pa postane nezanesljivo tudi na videz enostavno določanje izvora pesmi. Kot toponim največkrat nastopa Ljubljana, ki je vključena v različne pripovedne pesmi, od legendnih do ljubezenskih – *Kine* (Hauffen št. 28a), *Marjetica* (Hauffen št. 71) in *Lepa Gretica* (Hauffen št. 71b) ter *Mladi Hanž* (Hauffen št. 63, 64), za katero je Hauffen zapisal, da »ima slovansko poreklo« (Hauffen 1895: 420). Kot »Ljubljana bela« je omenjena tudi med obrednimi pesmimi, in sicer v pesmi *Lepi Andrej* (Hauffen št. 119).

V pesmi *Lepi Andrej* je dogajanje – tako kot v pesmi *Mladi Hanž* (Hauffen št. 95, 95a) – vnovič povezano s sejmom oz. žegnanjem, v ospredju pa je motiv plesa, ki se ponavlja za vsakim verzom. V uvodu sta predstavljena Andrejev pogovor z materjo in njegov odhod na žegnanje, osrednji del pa prinaša dialog med Andrejem in njegovo ljubo: Andrej jo namreč sprašuje, kaj naj ji prinese s sejma.

Lepi Andrej (Hauffen št. 119)

1. Kako zgodaj vstane lepi Andrej.
Kako zgodaj vstane lepi Andrej.
Skače in pleše in žvižga tako lepo.	12. Kaj bi, ljuba, rada s sejma imela,
bi rada, ljuba, nagubano srajčico?«
Skače itn.
2. : Le kako zjutraj zarana vstane, :
Skače itn.	13. »Ja, kaj mi bo nagubana srajčica,
ko pa je nositi ne smem?«
Skače itn.
3. : Prebudi mater svojo: :
Skače itn.	14. : »Ali bi rada, ljuba, pisanih trakcev?« :
Skače itn.
4. : »Le vstanite, le vstanite, mati ljuba moja. :
Skače itn.	15. »Ja, kaj mi bodo pisani trakci,
ko pa jih nositi ne smem?«
Skače itn.
5. Pojdite, skuhajte mi zajtrk lep,
zajtrk lep, zraven pa še južino.«
Skače itn.	16. : »Ali bi rada, ljuba, par špičastih čevljev?« :
Skače itn.
6. : Brž je vstala mati njegova. :
Skače itn.	17. »Ja, kaj mi bodo špičasti čevlji,
ko pa jih nositi ne smem?«
Skače itn.
7. Skuha mu zajtrk lep,
zajtrk lep, zraven pa še južino.
Skače itn.	18. »Ali bi rada, ljuba, zibelko belo,
zibelko belo in pregrinjalice na njej?«
Skače itn.
8. Gre tja na sejem lep,
na sejem lep, v Ljubljano belo.
Skače itn.	19. : »To si, Andrej, dobro zadel.« :
Skače itn.
9. : In sreča ga ljuba njegova: :
Skače itn.	20. : »Kaj bi rada, ljuba, s sejma imela? :
Skače itn.
10. : »Kam pa kam, lepi Andrej?« :
Skače itn.	21. »Bi rada, ljuba, košarico jajc,
košarico jajc iz Kukovega?«
Skače itn.
11. »Grem tja, na sejem lep,
na sejem lep, v Ljubljano belo.
Skače itn.	

22. |: »To si, Andrej, dobro zadel!« :|
Skače itn.
23. »Ali bi rada, ljuba, vedrce masti,
vedrce masti iz Komarne vasi?«
Skače itn.
24. |: »To si, Andrej, dobro zadel.« :|
Skače itn.
25. »Ali bi rada, ljuba, vedrce vina,
vedrce vina iz rodinskih vinogradov?«
Skače itn.
26. |: »To si, Andrej, dobro zadel!« :|
Skače itn.
27. »Ali bi rada, ljuba, tovor pšenice,
tovor pšenice iz Karlovca?«
Skače itn.
28. |: »To si, Andrej, dobro zadel!« :|
Skače itn.
29. |: »Ampak kdo bo vse to skup spravil!« :|
Skače itn.
30. |: »Kdor to hoče imeti, naj si gre sam iskat!« :|
Skače itn.
31. In šel je tja na sejem lep,
na sejem lep, v Ljubljano belo.
Skače in pleše in žvižga tako lepo.

Potek pesmi razkrije, da v njej ne gre le za žegnanje oz. sejem, hkrati pa tudi dobrine, ki jih Andrej navaja dekletu, kažejo zanimivo in zelo zgovorno nasprotje: z ljubljanskega sejma naj bi Andrej svoji ljubi prinesel nagubano srajčko, trakove, koničaste čevlje in belo zibelko s pregrinjalom, kar vse kaže na pripadnost najvišjemu družbenemu sloju oz. prestiž. V nadaljevanju pesem navaja nove kraje, povezane z življenjem Kočevarjev v novem okolju, iz njih pa naj bi prinesel vsakdanje dobrine: iz Kukovega košarico jajc, iz Komarne vasi vedro masti, iz Rodin vedrce vina, iz Karlovca pa voz pšenice.

Čeprav je pesem *Lepi Andrej* strukturno enotna, je vsebinsko dvodelna. Prvi del se nanaša na življenje pripadnikov višjega družbenega kroga, ki ga ne bi mogli povezati s stiki Kočevarjev z Ljubljano, drugi del pa se povezuje z vsakdanjim življenjem kočevskih naseljencev, ki so eksistenčni minimum lahko presegli le s krošnjarstvom. Ljubljana, ki zaznamuje prvi del pesmi, je torej nadomestila prvotni toponim iz časa med 12. in 14. stoletjem: tedaj so najvišjo modo zaznamovali koničasti čevlji, družbeni sloj, za katerega je bila ta moda značilna, pa so označevali tudi drugi znaki prestiža.

V pripovednih ali obrednih pesmih, vezanih predvsem na Ljubljano in Novo mesto, se torej dogajanje nanaša na neko drugo okolje, najpomembnejši dokaz za to pa je družbena realnost, ki je z vsakdanjim življenjem na Kočevskem ni mogoče povezati. Vprašanje je, ali gre v predstavljenih primerih za izjeme, ki nimajo širšega pomena, za pesmi, ki so jih prenašali potujoči pevci in v njih toponimi niso razločevalni, ali pa so v njih izražena ozadja, povezana s prvotnim družbenim okoljem kočevskih naseljencev. Iskanje odgovora na to vprašanje nas vodi v analizo družbenega okolja, ki ga označujejo pripovedne pesmi Kočevarjev.

Odsev plemiškega sveta v kočevarskih pripovednih pesmih

Plemiško okolje v kočevarskem pesemskem izročilu nakazujejo zgodbe, ki se nanašajo na odhajanja mož v vojsko ali na njihova vračanja. Motiv odhoda na vojsko oz. vrnitve moža ob vnovični poroki njegove žene zaznamuje vsebinsko sorodne pesmi *Berač*, *Na drugi poroki* in *Aleš gospod* (Hauffen št. 56, 57 in 58). Pri teh pesmih je Hauffen dokazoval izpričanost nemških predlog: skliceval se je na povezave z nemško balado *O plemiču iz Moringena*, ki je bila v nemškem okolju razširjena že v 14. stoletju (Hauffen 1895: 415–417).

Kot kaže pesem *Aleš gospod* (Hauffen št. 58), v kateri je zgodba najjasneje izražena, gre torej vnovič za plemiško okolje, in sicer za viteza, branilca dežele, in za družbene norme, ki so veljale med plemstvom: gospod Aleš mora iti na vojsko, pred odhodom pa

naroči ženi, da ga mora čakati sedem let, po sedmih letih pa se lahko poroči s komer koli, le »zlatarja mladega ne sme vzeti«. Žena te prepovedi ni upoštevala in se je pol leta po moževem odhodu poročila z mladim zlatarjem. Ko je minilo »sedem let in sedem dni«, se je gospod Aleš vrnil. Srečal je starega moža in ga vprašal, kako je v njegovi hiši. Ko je zvedel, da se je žena po njegovem odhodu poročila z zlatarjem, otroci pa so postali posli, se je žalosten vrnil »na veliko vojsko«.

Številne kočevarske pesmi torej zaznamuje življenje višjega družbenega sloja, včasih tudi z nekaterimi elementi vsakdanjosti družbenih skupin, ki so plemstvu to življenje omogočale. V pesmi *Dekle in plemičev sin* (Hauffen št. 78) se ob tem neposredno izrisujejo nekatere poteze, ki se od vsakdanjosti življenja Kočevarjev v novem okolju zelo razlikujejo:

Dekle in plemičev sin (Hauffen št. 78)

<p>1. : »Kdor me odpelje iz temnega gozda, :
ja, ja.</p> <p>2. Dala mu bom tri dni plesa, itn.
Tri dni plesa, tri noči spanja,
tri noči spanja in mojo lepo čast.«</p> <p>5 In to sliši lepi plemičev sin:
»Jaz te bom odpeljal iz temnega gozda.«
Odpelje jo iz temnega gozda:
»Le daj mi, le daj mi, kar si obljubila!«
»O ne, o ne, lepi plemičev sin!</p> <p>10 Tu naprej sekajo očetovi sekači.
Lahko naju slišijo, lahko naju vidijo.«
Odvede jo malce, malce naprej:
»Le daj mi, le daj mi, kar si obljubila!«
»O ne, o ne, lepi plemičev sin!</p> <p>15 Tu naprej kosijo očetovi kosci.
Lahko naju slišijo, lahko naju vidijo.«
Odvede jo malce, malce naprej:
»Le daj mi, le daj mi, kar si obljubila!«
»O ne, o ne, lepi plemičev sin!</p> | <p>20 »Tu naprej grabijo očetovi grabljiči.«
Lahko naju slišijo, lahko naju vidijo.«
Odvede jo malce, malce naprej:
»Le daj mi, le daj mi, kar si obljubila!«
»O ne, o ne, lepi plemičev sin!</p> <p>25 »Tu naprej kmetujejo očetovi kmetiči.
Lahko naju slišijo, lahko naju vidijo.«
Odvede jo k očetovemu vrtu.
Skoči prav čez ograjo,
prav čez ograjo, potem zavriska:</p> <p>30 »Tako še nihče ni pretental lepega plemičevega sina,
kakor sem jaz pretental lepega plemičevega sina!«
Ja, ja.</p> |
|--|--|

Iz pesmi je razvidno bogastvo okolja, iz katerega izhajata fant in dekle: fant je plemiški sin, bogat pa je tudi oče dekleta, ki se poigra z mladim plemičem. Pod seboj ima namreč številne gozdne in poljske delavce. Med gozdnimi delavci je delo diferencirano, kar je razvidno iz izraza sekači. Vse to kaže na moč gospostva, iz katerega dekle izhaja. Pesem pa ne izraža le pripadnosti glavnih protagonistov višjemu družbenemu sloju, temveč navaja tudi opravilo, ki je na Slovenskem potekalo drugače kot v kočevarski pesmi: v pesmi seno grabijo moški, ne ženske, kot je bila splošna navada na Slovenskem. Slovenščina zato izraza za moškega, ki grabi seno, sploh nima; pozna namreč samo izraz grabljice.

Še izraziteje je pripadnost najvišjemu družbenemu sloju izražena v obredni pesmi *Nevestino slovo* (Hauffen št. 106), s katero se je nevesta poslovila od domačih:

- 1 »Naj varje vas Bog, mati ljuba moja!
 Od vas moram lepo slovo jemati
 in vi od mene in jaz od vas!
 Tak pustite me, mati, k skrinji iti,
- 5 pozabila sem svoje pisane čevlje.«
 »Naj si pozabila, kar si hotela,
 k moji skrinji ne stopiš nikdar več.«
 »Tak pustite me, mati, k skrinji iti,
 pozabila sem svoje podvezice.
- 10 Letos so še moje podvezice,
 čez leto bodo trakovi zibelke.«
 »Naj si pozabila, kar si hotela,
 k moji skrinji ne stopiš nikdar več!«

S to odklonitvijo mati nevesti simbolično pove, da ima odslej novi dom (Hauffen 1895: 84), na to pa se navezuje tudi nevestin odgovor:

»Iti moram v tujo deželo,
 v tujo deželo, meni nepoznano.
 Ni pametno hoditi tja,
 tuja dežela, druga roka.«

Pesem zaokrožuje zaključna misel svatov:

Ko ga je zajahala, je ihtela!
 Ko je odjezdila, je zajuckala!

Pesem *Nevestino slovo* nakazuje pripadnost najvišjemu družbenemu sloju z navedbo dela nevestine oprave: pisani čevlji so namreč lahko samo čevlji iz brokata. Poudarjanje družbenega statusa potrjuje zaključek, saj nevesta odjaha na konju. Pomembno sporočilo pa prinaša tudi dvostišje, ki nakazuje odhod neveste v »tujo deželo«, torej stike, težko združljive z možnostmi sklepanja porok na Kočevskem (Hauffen 1895: 78–79):

Iti moram v tujo deželo,
 v tujo deželo, meni nepoznano.

V tej obredni pesmi je – tako kot v številnih kočevarskih pripovednih pesmih – močno zastopana tematika življenja v višjih družbenih krogih. To dejstvo ne bi zbujalo pozornosti, če bi se skladalo z življenjskimi razmerami Kočevarjev: na območju, kjer so živeli, razen gradu Fridrihštajn, ki ga je Friderik Celjski na strmi pečini nad Kočevjem med letoma 1422 in 1425 zgradil za svojo prepovedano zvezo z Veroniko Deseniško (Stopar 1986: 292–293), ter mestnega dvorca ni bilo niti enega plemiškega podeželskega posestva (Hauffen 1895: 41). Poljanski grad in grad Kostel sta bila izven območja kočevarskih vasi, zato okolje, v katerem so živeli kočevski naseljenci, ni omogočalo neposrednega opazovanja življenja grajske gospode. Tudi zgodba o prepovedani ljubezni med Veroniko Deseniško in Friderikom Celjskim ter njenem usodnem razpletu (Stopar 1986: 292–293) ni prišla v kočevarsko izročilo.

Kočevski naseljenci so namreč živeli v zelo zaprti skupnosti. Ženske niso hodile iz svojih ubožnih hribovskih vasi (Hauffen 1895: 137) oz. »nikoli niso zapustile svoje

odročne domovine« (Lackner-Kundegraber 1995: 81) in so »ohranjale ljudsko bogastvo, saj jih je neizmerno tolažilo v tesnobnih urah osamljenosti« (Hauffen 1895: 63). To je oteževalo tudi prenos pesmi: krošnjariji, ki so se srečevali z družbeno raznolikim okoljem, namreč niso bili prenašalci pesemskega izročila (Marolt 1939: 185). Tudi romanja, ki so se jih Kočevarji udeleževali, so spremljale nabožne in legendne, ne pa druge pripovedne pesmi.

Od kod torej pesmi iz plemiškega okolja, če so »stare pesmi« na Kočevskem ohranjale ženske, moški pa so peli le nove pesmi (Hauffen 1895: 137, 165)? Iskanje odgovora na to vprašanje nas vodi v vprašanje prvotnega okolja Kočevarjev oz. naselitve kočevskega območja.

Kočevarsko izročilo v razjasnjevanju vprašanj naselitve kočevskega območja

Adolf Hauffen se je zavedal, da so Slovenci določena naselja na Kočevskem ustanovili pred prihodom nemških priseljencev, saj je imelo več naselij slovenska imena (Hauffen 1895: 10). Razlog za naselitev nemških naseljencev je – podobno kot pred njim Schröer (1869–1870: 12) – videl v potrebi po tem, da bi »samoraslo področje skrčili in poselili«; zaradi zahtevnosti tega projekta so, kot je utemeljil, »moralo za to težavno delo poklicati pravo in najboljše kolonialno ljudstvo – Nemce« (Hauffen 1895: 10). Ob tem je podvomil v verodostojnost frankovsko-turingiške teorije o priselitvi Kočevarjev oz. v pričevalnost dokumenta o naselitvi družin turinških in frankovskih upornikov na kočevsko območje, ki ga je na podlagi Hrenovega prepisa objavil Valvasor v svojem polihistoričnem delu *Slava vojvodine Kranjske*:⁴ »Ta novica prihaja iz tretje roke in zato ni verodostojna v vseh podrobnostih.« (Hauffen 1895: 14)

Po tej interpretaciji naj bi bil torej vzrok za naselitev nemških naseljencev koriščenje naravnih virov kočevskega območja. Pri tem je potrebno upoštevati, da je bilo pred to naselitvijo kočevsko območje že delno naseljeno: poleg prvotne slovenske naselitve, izpričane v nekaterih toponimih (Hauffen 1895: 10), je bilo namreč v prvi polovici 14. stoletja deležno prve kolonizacije, naselitve podložnikov z ortenburških tirolskih in koroških posesti (Trdan 1937: 215). Grof Oton Ortenburški je v tridesetih letih 14. stoletja na Kočevskem polju naselil že toliko kolonistov, da si je v Mahovniku, najverjetneje današnjem Kočevju, dal zgraditi gosposki dvorec, na pristavi pa postaviti kapelo sv. Jerneja (Simonič 1939: 56).

Pri presoji kočevskega izročila pa je osrednje pozornosti deležna najpomembnejša priselitev, ki je prvim zametkom kolonizacije sledila v drugi polovici 14. stoletja. Hauffen je na podlagi dialekta in priimkov zagovarjal mnenje, da je glavnina naseljencev prišla z Bavarske, in sicer med letoma 1350 in 1380, velik del pa naj bi jih prišel tudi s Koroške in Tirolske (Hauffen 1895: 13–14).

Hauffnovo interpretacijo so pozneje nadgradile nove lingvistične študije, v katerih se je uveljavila teorija o priselitvi Kočevarjev z Vzhodne Tirolske in s Koroške: Eberhard Kranzmayer je namreč na podlagi besedišča in fonetičnih študij prišel do sklepa, da Kočevarji izhajajo s tirolsko-koroškega obmejnega območja, hkrati pa je njihovo ohranjanje nemškega jezika Korošcem postavljajal za zgled (Petschauer 1980: 39, 175). Njegova nekdanja študentka in asistentka Maria Hornung je skupaj z Walterjem Tschinklom s primerjalno raziskavo besedišča v Dolini Mele (Möllthal) ter v Lesni (Lesach) in v Pustriški dolini (Pustertal) to tezo dodatno utemeljila in svoje ugotovitve predstavila v delu *Mundartkunde Osttirols* (Hornung 1964: 145–149; Petschauer 1980: 70–75, 175).

Teorija o priselitvi družin frankovskih in turinških upornikov na Kočevsko je bila torej z jezikoslovnimi argumenti zavržena, pri čemer ni bila upoštevana možnost sorodnosti jezikovnih refleksov.⁵ Zavrnitev se je opirala tudi na argumentacijo, da bi bila hkratna priselitev večje skupine neizvedljiva; dopuščena je bila le možnost priselitve posameznikov s tega območja (Petschauer 1980: 40).

Interpretacija, ki kot prvotno domovino večine kočevskih naseljencev opredeljuje Zahodno Koroško oz. Ziljsko dolino in Vzhodno Tirolsko (Petschauer 1980: 27–42; Lackner-Kundegraber 1995: 76), temelji na prepričanju, da so naselitev vodili ekonomski cilji. Razlagi, da je bila naselitev najpomembnejšega vala prišlekov namenjena koriščenju skoraj neprehodnega, z bogatimi gozdovi poraslega območja, nasprotujejo ekonomska dejstva: na Kočevskem se v stoletjih po priselitvi novih naseljencev ne gozdarstvo ne poljedelstvo z živinorejo nista razvila v tolikšni meri, da bi ustvarjala presežke. Hauffen je poročal, da je »[i]zredna gozdna posest [...] pred približno stotimi leti prinašala še zelo nepomembne dohodke« (1895: 40). Na tem območju, za katerega je bilo značilno pomanjkanje vode (Šmitek 1981: 17), so bile tudi razmere za poljedelstvo izredno slabe: »Kočevski svet je večinoma malo rodovit, kraški, skalovit in malokje raven. Zato se pri njih poljedelstvo ni razvilo, in tudi živinoreja ne uspeva.« (Gruden 1910: 254) Ob gospodarski nepriljubljenosti je bilo to območje znano po velikih zvereh (Valvasor 1689a [1877]: 224–225).

Kljub poudarjanju ekonomskih razlogov za kolonizacijo kočevskega območja je tudi Hauffen jasno zabeležil izjemno težavne razmere za gospodarstvo, ob tem pa navedel zgodnje iskanje dodatnega zaslужka Kočevarjev: »Tudi vemo, da so že v petnajstem stoletju marljivo izdelovali platno in lesene izdelke vseh vrst ter svoje izdelke vozili s tovrstnimi konji. 23. oktobra 1492 jim je cesar Friderik IV.⁶ podelil izrecno pravico do krošnjarnjenja, ki je bila v letih 1571, 1596, 1774 in 1780 potrjena in razširjena z novimi ugodnostmi.« (Hauffen 1895: 38)

Iskanje zaslужka v krošnjarnstvu je imelo zaledje v domači obrti, ki je poleg deblovine znala izkoristiti tudi droben les grmovnih vrst (Jerbič Perko 2010: 49). Drobna domača obrt in krošnjarnstvo nasprotujeta prepričanju, da je bil temeljni vzrok za naselitev Kočevarjev gospodarski razvoj, temelječ na bogastvu kočevskih gozdov: če bi šlo le za kolonizacijo, namenjeno koriščenju naravnega bogastva, bi oblastniki poskrbeli tako za koriščenje lesa kot za njegovo prodajo. Kočevsko območje pa je imelo še ob koncu 18. stoletja zelo slabe prometne povezave za dostop do območij, pomembnih za prodajo njihovih izdelkov, torej do Ljubljane, Trsta ali Nemčije, kot so kočevski krošnjarnji imenovali področje severno od Kranjske (Hauffen 1895: 38): iz *Vojaške karte Notranje Avstrije*, narejene v času med 1784 in 1787, in iz dodatnih opisov je razvidno, da je bilo to območje še ob koncu 18. stoletja težko dostopno in nepriljubno, saj je bila cesta Ljubljana–Kočevje slaba in na nekaterih mestih neprevozna. Do visoko ležečih vasi so se tovrstni konji težko vzpenjali, zato so do njih vodile le pešpoti (Šmitek 1981: 16). Tudi Hauffen je ob opisu poti v Kočevje omenil del, ki so ga ljudje zaradi težavnosti poimenovali Pikel (1895: 2).

Zaradi pomanjkanja vode na obsežnih kraških planotah in težavne dostopnosti je bila še bolj otežena gradnja cest v kočevskih gozdovih, kar je oteževalo koriščenje gozda.

5 V dolini Mele (Möllthal) je v tridesetih letih 19. stoletja duhovnik Hohenauer v odzivu na Jarnikovo delo *Andeutungen über Kärntens Germanisierung* (1926) na podlagi nekaterih toponimov in priimkov namreč ugotavljal, da so vso dolino nekdaj naseljevali Slovenci (1835: 47–48); v skladu s tedanjim nemškimi poimenovanjem (prim. Schmidl 1840: 61) jih je imenoval »Wenden«. Skoraj pol stoletja pozneje je duhovnik in učitelj Mitterrutzner obravnaval Pustriško dolino, Pustertal; čeprav je bila ta dolina med Slovenci prvotno imenovana Bistriška, kar s poimenovanji Bustrusa in Bistrisa izpričujejo stare listine (Babnik 1883: 65), je Mitterrutzner ta pričevanja predstavil kot slovanske elemente v Pustriški dolini (1879). Razprava o slovenskih imenih in besedju iz Kalsa je na slovenske sledi na Vzhodnem Tirolskem opozorila v novejšem času (Pohl 2007: 304, 306, 308–317).

6 Krošnjarnski patent jim je podelil cesar Friderik III (Jerbič Perko 2010: 49), gl. op. ur. št 50 v tej knjigi.

Življenje na Kočevskem je poleg drugih težavnih okoliščin zaznamovala nevarnost napadov velikih zveri. Na napad medveda, ki ga je spodbudil lov, je opozorila tudi upodobitev v *Slavi vojvodine Kranjske* (Valvasor 1689a [1877]: 225).

Prve gozdne ceste so začeli graditi za potrebe oglarjenja in steklarne. V letih od 1833 do 1834 je bila zgrajena cesta iz Grčaric v Glažuto, največ gozdnih cest na Kočevskem pa je bilo zgrajenih v drugi polovici 19. stoletja; pobudnik je bil predvsem gozdar Ernst Faber, upravnik Auerspergove gozdne uprave (Kocjan 2010: 42).

Skrajno slabe prometne povezave v obdobju po prihodu naseljencev na Kočevsko in dejstvo, da so se morali prebivalci zateči h krošnjarjenju, se torej ne skladajo s predstavo o izključno ekonomskih razlogih za naselitev Kočevarjev na to območje. Tej predstavi nasprotuje tudi pesemsko izročilo, in sicer prav s pričevanji o prestižu iz plemiškega okolja.

Ob tem zato velja podrobneje osvetliti izročilo, ki se je ohranjalo med sosedi. To izročilo je Kočevarje označevalo kot upornike, zabeležil pa ga je celo sam Hauffen: zapisal je, da »med kočevarskimi slovenskimi sosedi še danes vlada mnenje, da naj bi bili tuji naseljenci v to neprijazno okolje poslani za kazen.« (1895: 14)

Sloves uporništva Kočevarjev se je torej nanašal na razlog za njihovo priselitev na Kočevsko in ne na to, da so leta 1515 sprožili kmečki upor (Tomšič in Ivanc 1887: 16). Kljub pričevalnosti tega izročila je Hauffen relativiziral Hrenov prepis dokumenta o naselitvi upornih Turingijcev in Frankov na kočevsko območje, ki ga je – prav tako z zadržki – objavil Valvasor. Hkrati je potrdil, da »je bila Kočevska naseljena v času vladavine Karla IV.«, in dopustil možnost, da so Ortenburžani preko posredništva cesarjevega zeta, vojvode Rudolfa, ki je bil pogosto na Kranjskem, prejeli naseljence (Hauffen 1895: 14).

V nasprotju s Hauffnom se je njegov predhodnik Schröer na Hrenovo pričevanje o naselitvi Kočevarjev v času Karla IV. naslonil s precejšnjo gotovostjo: Karel IV. je dal tristo premaganih frankovskih in turingijskih družin, ki bi bile zaradi upora sicer kaznovane, grofu Frideriku Ortenburškemu, lastniku bamberskega gospostva, in sicer na njegovo prošnjo, medtem ko je kočevsko območje pripadalo njegovemu bratu Otu. Jezikovne sorodnosti med Koroško in kočevarskim narečjem si je razlagal s tem, da je

verjetno nekaj izgnanih družin ostalo na Koroškem, z drugimi so naselili Kočevsko (Schröer 1869–1870: 18–19).

Pričevanje, da je cesar Karel IV. leta 1349 podaril Ortenburžanom tristo družin frankovsko-turinških upornikov, ki so jih nato naselili na Kočevskem, se je ob koncu 19. in v začetku 20. stoletja ohranjalo tudi v zgodovinopisju (več Skubic 1930b: 3–4). Slognelo je tako na ustnem izročilu kot na prepričanju o verodostojnosti zapisa škofa Tomaža Hrena. Tomaž Hren je namreč v škofjeloškem arhivu našel zapis iz leta 1509 o naselitvi Kočevarjev in si ga prepisal v svoj koledar: »Potem ko je Karel IV., rimski cesar in češki kralj, premagal Franke in Turingijce, je grofu Frideriku Ortenburškemu na njegovo prošnjo tristo mož, ki bi morali biti sicer zaradi izgredov in vstaje kaznovani (ob življenje), skupaj z ženami in otroki predal v služnost. Grof jih je poslal v gozdove, tja, kjer je Kočevje. Sčasoma so gozdove posekali in postavili sedem župnijskih cerkva.« (Valvasor 1689b [1877]: 194)

V slovenskem zgodovinopisju so se ohranili tudi razlogi za upor, v katerega naj bi se vključili nekateri Franki in Turingijci: »Prav takrat je bil cesar Karol IV. na Nemškem premagal svojega tekmeca Güntherja in njegove frankovsko-turinške zaveznike. Za kazen so ti kmečki uporniki izgubili svojo prostost in postali *cesarju*⁷ podložni. Ta je podaril 300 frankovskih in turinških kmetov z ženami in otroci grofu Frideriku Ortenburškemu, ki jih je poslal v gozdnate kraje svojega Ribniškega gospodstva (leta 1350).« (Gruden 1910: 253; prim. Simonič 1939: 57) Navedba, da je šlo za kmete, se je v zgodovinopisju pojavila šele v 20. stoletju (Elze 1900: 97), dejstvo, da so bili pred uporom svobodni kmetje (Skubic 1930b: 3–4), svobodnjaki, pa je poudarjalo njihov družbeni status pred uporom.

V ozadju je bil torej spor, vezan na izvolitev rimskega kralja,⁸ oz. upor proti nasilju protikandidata legalno izvoljenega kralja Güntherja (Dimitz 1874: 242). Schwarzenburško-Blankenburški grof Günther je bil za rimskega kralja izvoljen 30. januarja leta 1349, teden dni pozneje, 6. februarja, pa okronan. Njegov protikandidat Karel IV. je proti njemu na Renu zbral vojsko in z diplomatsko spretnostjo od njega odvrnil večino njegovih privržencev. Spoznanje brezizhodnosti položaja in huda bolezen sta Güntherja prisilila v premirje: v Eltvilski pogodbi z dne 26. maja 1349 se je v zameno za denarno odškodnino in obljubo amnestije za svoje privržence odrekel kraljevskemu položaju. Kmalu zatem je podlegel bolezni, pokopali pa so ga s kraljevimi častmi v navzočnosti Karla IV. Vesti o zastrupitvi s strani njegovih nasprotnikov ni bilo mogoče nedvoumno dokazati (Opitz 1966).

Günther se je torej v izgubljeni bitki s Karlom IV. v zameno za amnestijo svojih podpornikov odrekel kroni, njegovi premagani podporniki pa so za zmagovito stran veljali za upornike. Da so bili Kočevarji kaznovani za podporo legalno izvoljenemu kralju oz. da so bili Güntherjevi podporniki, kažejo sorodstvene in družbene povezave Friderika in Otona Ortenburškega, ki sta omogočila naselitev na Kočevsko, potek naseljevanja in skrb za prišleke (več Skubic 1930b: 3–4; 1976: 313–317). Prav prizadevanja za duhovno oskrbo, v katerih se je Oton Ortenburški oprl na oglejskega patriarha Ludovika II. della Torre (Elze 1900: 106), in posojila, ki jih je v letih 1358 in 1364 najel pri ljubljanskih Judih (Skubic 1930c: 6; Simonič 1939: 59), kažejo tudi na plemeniti nagib pri skrbi za udeležence premagane Güntherjeve vojske oz. za Güntherjeve podpornike in njihove družine.

Nasprotniki frankovsko-turingijske teorije o naselitvi Kočevarjev so ob tem opozarjali na dejstvo, da v registrih ukazov in odlokov iz obdobja vladavine Karla IV. ni cesarskega odloka o izpustitvi tristo upornikov ter njihovih žena in otrok (Petschauer 1980:

7 Razprta pisava, uporabljena v izvorniku, je v objavljenem citatu iz oblikovnih razlogov nadomeščena s poševnim tiskom.

8 Naziv se uporablja za vladarja Svetega rimskega cesarja, ki so ga izvolili volilni knezi, ni pa še bil v Rimu okronan za cesarja.

41). Pri tem ni bilo upoštevano, da je Karel IV. oblast prevzel z diplomatsko spretnostjo; ta je vključevala tudi obremenjujoča dejanja (Opitz 1966), ki jim dokumentiranje ne bi bilo v korist.

Zgodovinsko pričevanje o povezanosti Kočevarjev z usodo Güntherjeve vojske pojasnjuje tudi bogastvo kočevarskih pesmi iz plemiškega okolja: Güntherjevi vojaki so namreč morali pripadati višjemu družbenemu sloju oziroma niso bili podložniki, sicer ne bi bili del njegove vojske in ne bi mogli obvladati veččin vojskovanja. Plemenitost, poudarjena v pesmih, pa je narekovala tudi dejanja časti, vidna v podpori legalno izvoljenemu kralju.

Ohranjanje tradicije v obrednih pesmih in vprašanje vzporednic s slovenskim izročilom

Prestiž v kočevarskih pesmih torej izraža nasprotje med življenjskim okoljem, iz katerega so Kočevarji izšli, in razmerami v okolju priselitve. Nasprotje med življenjsko realnostjo Kočevarjev in izročilom, ohranjenim v pesmih, pa poleg družinskih in ljubezenskih pripovednih pesmi odsevajo tudi nekatere obredne pesmi. Pri tem gre za rituale, povezane s letnimi ali koledarskimi prazniki, za praznovanja, vezana na življenje posameznika, in za obredje, vezano na delovni proces.

Pri pesmih, povezanih z delovnimi šegami, so vidna nasprotja med vlogo, ki jo nakazujejo, in življenjskim okoljem Kočevarjev. Poljedelstvo je bilo na Kočevskem namreč postranskega pomena, saj so obdelovalne površine obsegale le petino celotnega območja, obdelovanje zemlje pa je zaradi slabe rodovitnosti tal zahtevalo veliko truda (Hauffen 1895: 36).

Čeprav so bili kmetje, z izjemo tistih, ki so obogateli s trgovino na tujem, zelo revni (Hauffen 1895: 37), v pesmih pogosto nastopa obilje, oprto na poljedelstvo. V pesmi *Bogati župan* (Hauffen št. 41) – župan je v kočevarščini *shūpon* – so pojem bogastva beli konji, belo proso, rdeči voli in rdeča pšenica.

<p>1 Kako zgodaj vstane bogati župan.
Zjutraj zarana vstane,
lepo se pokriža, lepo se umije,
zelo lepo se tudi opravi,</p> <p>5 gre po poti široki
in sreča ga strašna smrt.
»Kam pa kam, ti strašna smrt?«
»Iskat grem bogatega župana.«
»Prav ta, ki ga iščeš, prav ta sem jaz.«</p> | <p>10 »Pojdi domov, pojdi domov, moraš iti umret!«
»Raje ne, raje ne, ti strašna smrt,
le komu zapustil bom svoje bele šimlje,
svoje bele šimlje, svoje belo proso?
Komu zapustil bom svoje rdeče vole,
15 svoje rdeče vole, svojo rdečo pšenico?
Le kdo bo skrbel za mojo lepo ženo,
mojo lepo mlado ženo z majhnimi otroki?«
»Kdor jih bo hotel imeti, bo zanje poskrbel!«</p> |
|--|--|

Proso je bilo simbol bogastva: Hauffen je navedel reklo »ima veliko prosa«, v katerem je izraz proso pomenil denar (1895: 37), Schröer pa frazem »ima proso«, v pomenu »ima premoženje« (1869–1870: 112). Ker je bilo poljedelstvo na Kočevskem zaradi neugodnih razmer skromno (Hauffen 1895: 37), je vloga prosa v frazemih nenavadna.

Za kočevsko okolje je nenavadna tudi *Pesem ob pletju prosa* (Hauffen št. 7):

<p>Zbor:</p> <p>1. Prepelica petpedika letos na našem polju.
Bog, daj nam letos dobro leto,
v vinogradih in na poljih prosa.</p> <p>Kantor:</p> <p>Stopi tja gor na široko pot,
na široko pot, na ozko stezo.</p> <p>Zbor:</p> <p>2. Prepelica petpedika letos na našem polju.
Bog, daj nam letos dobro leto,
v vinogradih in na poljih prosa.</p> <p>Kantor:</p> <p>Na ozko stezo, na visoko goro,
na visoko goro, na rožni vrt.</p> <p>Zbor:</p> <p>3. Prepelica petpedika letos na našem polju.
Bog, daj nam letos dobro leto,
v vinogradih in na poljih prosa.</p> <p>Kantor:</p> <p>Kaj bo delala na rožnem vrtu?
trgala bo svetle rožice.</p> | <p>Zbor:</p> <p>4. Prepelica petpedika letos na našem polju.
Bog, daj nam letos dobro leto,
v vinogradih in na poljih prosa.</p> <p>Kantor:</p> <p>Svetle rože trga,
svetle venčke spleta.</p> <p>Zbor:</p> <p>5. Prepelica petpedika letos na našem polju.
Bog, daj nam letos dobro leto,
v vinogradih in na poljih prosa.</p> <p>Kantor:</p> <p>Kaj ji bodo venčki svetli?
Na sveti križ jih bo obesila.</p> <p>Zbor:</p> <p>6. Prepelica petpedika letos na našem polju.
Bog, daj nam letos dobro leto,
v vinogradih in na poljih prosa.</p> <p>Kantor:</p> <p>Kam bo s svetim križem?
Na Božjo pot lepo, v nebeško kraljestvo.</p> |
|---|--|

V tej obredni pesmi se izmenjujeta petje zbora in kantorja. Pele so jo ženske, v zboru, a enoglasno (Schröer 1869–1870: 110–112). Petje z izmenjavanjem posameznega glasu in skupine je slovenskemu okolju tuje, kar kaže na to, da je pesem na Kočevsko prinesena. To potrjuje tudi njena vsebina: iz pesmi je namreč razvidno, da sta imela za okolje, iz katerega izhaja, vinska trta in proso zelo velik pomen.

Medtem ko so Kočevarji proso v novem okolju še vedno gojili, vendar v manjšem obsegu, se je vinogradništvo začelo šele v 17. stoletju (Hauffen 1895: 37), a le v nekaterih okoljih, predvsem na Vrbovcu, v Šenberku, najrevnejši vasi v župniji Stari Log, in v Nemški Loki (Tomšič in Ivanc 1887: 77, 81–82, 92).⁹ Na Kočevskem so bili vinogradi znani po tem, da »dajejo le kislo vino« (nav. delo: 92).¹⁰ V nasprotju s tem Frankovska (Franconian Wine Country tourism 2024) in Turingija sodita med pomembna vinorodna območja; regija Saale-Unstrut je najsevernejše območje v Nemčiji, kjer pridobivajo kakovostno vino, in sicer že od leta 998 (German Wines Institute 2023). V pesmi gre torej za del izročila, ki so ga Kočevarji prinesli s seboj.

9 V 17. stoletju so se z vinogradništvom začeli ukvarjati tudi Kočevarji v belokranjski vasi Mavrlen (Hauffen 1895: 37), kamor so se naselili predvsem v 16. stoletju. To vinogradniško naselje je bilo pred prvo svetovno vojno znano po narodnostnih bojih med Slovenci in nemškim Schulvereinom (Trdan 1937: 124).

10 Vino slabe kakovosti je bilo pri okoličanih predmet posmeha, posebno vino iz Šenberka, ki so ga imenovali Dreimanderwein. Poimenovanje je nakazovalo, da »morajo baje 3 osebe prisotne biti, da ga eden nekoliko pod svojo streho spravi, in sicer pivec, največi trpin, drugi, da ga drži, in tretji, da vino vanj vliiva« (Tomšič in Ivanc 1887: 81). Po napadih trtne uši so Kočevarji vinogradništvo opustili (Hauffen 1895: 36). Kočevska tudi danes ne sodi med vinorodna območja (Naša super hrana 2023).

Med obredne pesmi, povezane z delovnimi šegami, sodi tudi pesem *Marijin klic* (št. 8):

Pšenica je obrodila, Marija!
S svojimi rdečezlatimi stebelci, Marija!
Rdečezlato je stebelce, Marija!
Rdečesrebrn je klas, Marija!

Hauffen je pesem uvrstil med nabožne (1895: 197), na drugem mestu pa je pojasnil, da gre za priprošnjo Mariji ob začetku žetve (nav. delo: 1895: 136). Pesem je torej ostanek delovnih šeg začetka žetve, ki so jih Kočevarji poznali v svojem prvotnem okolju. Beseda Marija v pesmi nastopa v zvalniški obliki, »Mario«.

Pri šegah življenjskega cikla so pojmi oz. besede, ki pojmovno oz. jezikovno odstopajo, vezani predvsem na pesmi ob poroki oz. svatbi. V *Godčevi pesmi ob gostiji* (Hauffen št. 107) nastopa beseda »štrašinar«, starešina:

1. Starešina je nož brusiti začel,
misli, da godec ne bo nič vedel.
Haš, haš, haš, gogrdač!	7. Starešina, dajte nam ovenčka stegno,
sicer dobi nevesta sunek.
Be, be, be, budl trč.
2. »Starešina, nekaj vam povem:
dajte godcu kurjo glavo.
Haš, haš, haš, gogrdač!	8. Dajte nam od ovenčka filo,
sicer peljemo nevesto na dile.
Be, be, be, budl trč.
3. Starešina, ne bodite tako fouš,
dajte godcu kurji vrat!
Haš, haš, haš, gogrdač!	9. Dal nam je sprednji del od riti,
po tem bomo lažje gagali.
Be, be, be, budl trč.
4. Starešina, ne bodite tako zelo tiho,
dajte nam tudi kaj od file!
Haš, haš, haš, gogrdač!	10. Enemu godcu je ime Matl,
rad bi še kaj od ovenčka priberačil.
Be, be, be, budl trč.
5. Starešina, vaša fila je tako zelo rumena.
Vaša žena danes ne bo manjkala.
Haš, haš, haš, gogrdač!	11. Drugemu godcu je ime Rok,
kmalu pojde za njim.
Be, be, be, budl trč.
6. Enemu godcu je ime Još,
dajte mu prsi kokošje!
Haš, haš, haš, gogrdač!	12. Starešina, zdaj je svatbe konec,
zdaj gremo v drugo hišo.«
Be, be, be, budl trč.

Godčeva pesem ob gostiji, na katero je bil pozoren že Schröer (1869–1870: 115–116), naj bi po Hauffnovem mnenju nastala po priselitvi na Kočevsko: uvrstil jo je med pesmi, ki naj bi nastale na jezikovnem otoku, predvsem zaradi izraza starešina (1895: 85), hkrati pa je ugotavljal, da so rime v pesmi (poleg pesmi št. 120) »kot take prepoznane le v kočevarskem narečju« (1895: 134).

Dejstvo, da gre pri svatbenih šegah za rituale, ki se navezujejo na ohranjanje rodu, mnenju o prevzemu v novem okolju nasprotuje. Za te šege je značilna velika trajnost, kar še posebej vključuje poimenovanje ključne osebe, kot je starešina, in svatbene pesmi. Tudi Hauffen je poudaril, da se »narodno življenje« na jezikovnih otokih »nepopustljivo oklepa starega podedovanega narodnega bogastva« (1895: 62). Pomen svatbenih šeg v kontekstu rodu je bil pri Kočevarjih razviden tudi iz ritualne vključitve spomina na

pokojne v samo svatbo: ob spominjanju rajnih sorodnikov so v zboru zapeli pesmi o trpljenju duš po smrti. Ta šega je bila ob koncu 19. stoletja v nekaterih kočevarskih vaseh še zelo živa (Hauffen 1895: 84).¹¹

Poimenovanja, vezana na temeljna obredja, se niso ohranjala le v pesmih, temveč tudi v frazemih: Hauffnov predhodnik Schröer je to opazoval v zvezi s terminom »ze kone gean«, v pomenu »iti v zakon«, in izgubljanjem teh pomenov (1869–1870: 112). Ob tem je ugotavljal, da slovenski jezik ne vpliva toliko na kočevarsko narečje kot nemščina na slovenščino, navedel pa je tudi, da nekateri svarijo pred prevelikim popuščanjem slovenskemu jeziku (nav. delo: 20).

Kot nakazuje beseda »štrašinar«, starešina, se ob kočevarskih obrednih pesmih kot pomemben izziv izrisuje prav vprašanje sorodnosti in razlik s slovenskim izročilom, ob tem pa tudi – ali predvsem – vprašanje vzrokov zanje. Na potrebo po interpretaciji vzrokov za te sorodnosti posebej opozarjajo pomeni besed, ki kažejo jezikovne sorodnosti. V okviru šeg življenjskega cikla poleg besede starešina pozornost zbuja beseda »grop«, grob, ohranjena v pesmi *Obsmrtnica* (Hauffen št. 36), med podobnostmi pa je tudi objokovanje pokojnika (Hauffen 1895: 88), ki ima zanimive vzporednice v starejšem izročilu nekaterih slovenskih pokrajin. Hauffen je navedel tudi pojem »kônə« kot poimenovanje cerkvenega poročnega obreda (1895: 79), torej besedo, ki jo je Schröer še srečal v frazemu.

Še večjo pozornost zaslužijo prvine obredja, vezanega na ključne letne ali koledarske šege. Nekatero od njih nakazujejo že posamezne družinske pripovedne pesmi, ki se navezujejo na višji družbeni sloj. Da je v pesmih ob letnih ali koledarskih šegah mogoče prepoznati še večje sorodnosti, ni naključje: te šege so imele namreč v skupnosti temeljni pomen, saj so izražale skrb za njeno blaginjo, trdoživost določenih predstav pa se ohranja tudi na pojmovni oz. jezikovni ravni. Najpomembnejše vzporednice s slovenskim izročilom nakazujeta praznovanje, povezano s plesom pod lipo, in kres.

V okviru letnih praznovanj je posebno poudarjeno praznovanje žegna, sejma, vezano na motiv lipe. Lipa z okroglo mizo in kamnitimi klopmi okrog nje (Hauffen 1895: 61), znana iz kočevarskih pripovednih pesmi, nastopa kot sveti, obredni prostor, povezan s plesom. Nakazuje pomen zbiranja, ki s posebnim ritualom združuje predvsem mladiino, pod njo pa se ob določenih priložnostih zbirajo očaki kot nosilci modrosti. Različne pomene zbiranja oz. plesa pod lipo v Hauffnovi zbirki izražajo pesmi *Fantje* (Hauffen št. 15), *Zvesta ljubezen* (Hauffen št. 55), *O zeleni lipi* (Hauffen št. 80a), *Lepi Andrej* (Hauffen št. 119) in pesem *Za mlade pobe in dekliče* (Hauffen št. 121).

Motiv lipe kot obrednega prostora, prostora posebnega plesa, med Slovenci na Zilji znanega kot visoki rej, je v nekaterih pesmih, kot na primer v pesmi *Fantje* (Hauffen št. 15), zelo neposredno izražen, vprašanje sorodnosti s tem motivom in vzrokov zanje pa nakazuje tudi pripovedna pesem *Ples* (Hauffen št. 72), ki je pravzaprav različica pesmi *Marjetica* (Hauffen št. 71). Sama lipa tu izrecno ni navedena, v ospredju pa je ples s plesalcem skrivnostnih moči. V pesmi zbujejo pozornost poudarjanje plemenitosti, torej pripadnosti najvišjemu družbenemu sloju, ki se navezuje na različne pojme, ples, odklanjanje plesalcev, usodnost plesa z neznancem in beseda knez, ki se v kočevarskem narečju imenuje *knesħə*. V pesmi namreč nastopa knez Jure, poimenovanje *knesħə*, podobno slovenskemu, pa nakazuje njegov visok družbeni status. Posebno vlogo imata pojem plemeniti, ki označuje dekletke – kot »plemenita Lenka«, in pridevnik žlahtni, uporabljen v zvezah žlahtni venček, žlahtna ruta in v zvezi »plemenita jopa«, ki se v kočevarsčini imenuje *jópə*.

Ples (Hauffen št. 72):

1. Kako zgodaj vstane lepa, plemenita Lenka,
lepa, plemenita Lenka!
2. »V vsej deželi mi enakega ni,
da z njim se naplesala bi.«
3. Oglasi se lepi knez Jure,
lepi knez Jure.
4. »Z menoj se naplesala boš, ti lepa, plemenita Lenka,
ti lepa, plemenita Lenka!«
5. Prvikrat sta se v krogu zavrtela,
sta se v krogu zavrtela,
6. na tla pade njen lepi, žlahtni venček,
njen lepi, žlahtni venček.
7. »Urno, no urno, ti lepa, plemenita Lenka,
ti lepa, plemenita Lenka!«
8. »Počasi, bolj počasi, ti lepi knez Jure,
ti lepi knez Jure!«
9. Drugikrat sta se v krogu zavrtela,
sta se v krogu zavrtela.
10. Na tla pade njena lepa, žlahtna ruta,
njena lepa, žlahtna ruta.
11. »Urno, no urno, ti lepa, plemenita Lenka,
ti lepa, plemenita Lenka!«
12. »Počasi, bolj počasi, ti lepi knez Jure,
ti lepi knez Jure!«
13. Tretjikrat sta se v krogu zavrtela,
sta se v krogu zavrtela.
14. Na tla pade njena lepa, žlahtna jopa,
njena lepa, žlahtna jopa.
15. »Urno, no urno, ti lepa, plemenita Lenka,
ti lepa, plemenita Lenka!«
16. »Počasi, bolj počasi, ti lepi knez Jure,
ti lepi knez Jure!«
17. Četrtnokrat sta se v krogu zavrtela,
sta se v krogu zavrtela.
18. Že bila je čisto bleda,
čisto bleda.
19. »Urno, urno, ti lepa, plemenita Lenka,
ti lepa, plemenita Lenka!«
20. »Počasi, bolj počasi, ti lepi knez Jure,
ti lepi knez Jure!«
21. Petikrat sta se v krogu zavrtela,
sta se v krogu zavrtela,
22. ona je že omedlela,
že omedlela.
23. »Urno, urno, ti lepa, plemenita Lenka,
ti lepa, plemenita Lenka!«

Pojav besede *knesħ* je bil v folkloristiki razumljen kot del prenosov iz hrvaškega jezika (več Žganec 1952), nastanek te pesmi in njena vsebina pa se ne skladata ne s časom ne z družbenim kontekstom stikov med Kočevarji in Hrvati. Povezanost pesmi *Ples* s pesmijo *Marjetica* (Hauffen št. 71), s tem pa tudi s pesmijo *Lepa Gretica* (Hauffen št. 71b), v kateri so kot znak prestiža navedeni koničasti čevlji, kaže na to, da je tudi ta pesem nastala pred preselitvijo Kočevarjev na Kočevsko. Zgodnji nastanek pesmi potrjujeta še njeno obredno ozadje oz. arhaičnost verovanja, povezanega s tem plesom. Iz teh razlogov bi bilo težko razumljivo, da bi lik, zaznamovan z mitološkimi prvinami, prevzet iz hrvaškega okolja.

Da v besedi »knež«*», navedeni v tej pesmi, ni mogoče iskati vpliva hrvaškega jezika, je razvidno tudi iz tega, da povezave med Kočevarji in Hrvati sodijo v poznejši čas, oz. iz vloge krošnjarstva pri prenašanju izročila. Kočevarji so dobili krošnjarski patent leta 1492 in so sprva trgovali s platnom in z izdelki domače obrti (Simonič 1939: 70), pozneje pa so to nadomestili z blagom, ki so ga uvažali z Reke in iz Bakra. Po Hauffnovem poročilu so Kočevarji kot krošnjarji hodili v Ljubljano, Trst in na Nemško, s čimer so označevali vse območje severno od Kranjske. Pri tem so bili posebej poudarjeni Gradec, Linz, Dunaj, Brno, Praga, Pešta, severna Češka, Saška oz. južnonemško območje. (Hauffen 1895: 38) Privlačne so bile namreč dežele z višjim družbenim standardom, ne okoliško prebivalstvo, ki ni imelo ustrezne kupne moči. Ob tem krošnjarji niso bili prenašalci*

pesemskega izročila (Marolt 1939: 185): »stare pesmi«, med katere sodi tudi pesem *Ples* (Hauffen št. 72), so na Kočevskem ohranjale ženske (Hauffen 1895: 137).

Kot je razvidno iz pesmi *Zekulo* (Hauffen št. 74, 74a), so stiki med Kočevarji in Hrvati nudili tudi prenos pesemskega izročila, vendar v drugačnem socialnem okolju. Kočevarji z obrobja kočevskega območja so hodili na Hrvaško kot gozdni delavci in popotni urarji, *vurmoharji*. Hrvatje so po kočevskih vaseh hodili prodajat lovorove liste (Tschinkel 1976: 27), med novim letom in praznikom sv. Treh kraljev pa so s Hrvaškega prihajali koledniki (nav. delo: 386).

Starost pesmi *Ples* (Hauffen št. 72) potrjuje tudi njena vsebinska povezanost s plesom pod lipo, ki je imel poseben obredni pomen. Na podlagi te pesmi se namreč izrisujejo zelo jasne primerjave z vlogo plesa z neznancem ob žegnanjih, ki je na Slovenskem močno izražena (več Klobčar 2022). Pripadnost višjemu družbenemu sloju, prepoznavno v pesmi, izražajo tudi nekatere druge pripovedne pesmi, povezane z žegnanji. Poimenovanje *kneshə* za dostojanstvenika pa – tako kot raba zvalnika – ob tem še jasneje odpira vprašanje, od kod te sorodnosti izvirajo.

Ta vprašanja odpirajo tudi pesmi, povezane s praznovanjem poletnega sončnega obrata. Pri tem gre tako na jezikovni kot na vsebinski ravni za zelo jasno dvojnost: poletni sončni obrat, kres, je v nekaterih kočevskih kresnih pesmih imenovan *kriās*, samo obredje pa označuje izraz *kriāsənt*. *Kresna pesem* (Hauffen št. 103) vsebuje erotične poudarke; to dokazuje, da pojmi, izpeljani iz besede *criās*, nastopajo v tistih kočevskih kresnih pesmih, ki vsebujejo sledi starejšega, predkrščanskega praznovanja:

Kresna pesem (Hauffen št. 103):

<p>1 Tam spredaj gori ogenj svetel,
ob njem kresuje lepa Mare.
In mimo pride mladi mož:
»Pusti me, Mare, k sebi na kres!«</p> <p>5 Tako kresujeta kratek čas,
kratek čas do polnoči,
do polnoči do svetlega dne.
Takle reče lepa Mare:
»Le vstani, le vstani, ti mladi mladenič!</p> | <p>10 Vsi ptički že pojo tako lepo.«
»Naj pojo, kakor hočejo.«
»Le vstani, le vstani, ti mladi mladenič,
vse rožice že cveto tako lepo.«
»Naj cveto, kakor hočejo.
15 Tvoje in moje so že odcvetele
prav danes sredi kresne noči!«</p> |
|--|--|

Nasprotovanje predkrščanskemu načinu praznovanja sončnega obrata je pesmi, ki so vsebovale erotične elemente, ohranjalo v zasebnosti, s tem pa se je ohranjala tudi beseda *criās*. To pesem so Kočevarji, tako kot sam pojem *criās*, torej prinesli s seboj, saj sega v čas pred pokristjanjenjem. Kresovanja so potekala znotraj kočevske skupnosti in potrjevala »popolno osamljenost kočevskega otoka napram vnanjemu svetu« (Marolt 1939: 185) tudi z zaznamovanostjo praznovanja kresa skozi ves mesec. To praznovanje je vključevalo tri kresne noči, *criāβnachtə*: kresove so tako prižigali na predvečer praznika svetega Vida in svetega Petra, torej 14. in 28. junija, ter na predvečer praznika svetega Janeza Krstnika, 23. junija (Hauffen 1895: 76).

V pesmi *Sončev obrat* (Hauffen št. 35), v katero je vključen sveti Janez Krstnik, je sončni obrat imenovan *Shüimitən*, ne *criās*. Pesem je torej pokristjanjena in kaže na to, da je hkrati s pokristjanjenjem skupnost sprejela tudi nemško poimenovanje. Pesem je bila hkrati izraz veselja ob vrnitvi mož z večmesečnih krošnjarskih poti: težo ločenosti je nadomestilo veselje ob težko pričakovanem snidenju, ki so ga žene izrazile z glasnimi vzkliki, ko so tekle več milj daleč svojim možem naproti (Hauffen 1895: 39).

<p>1 Prišel je sončev obrat,
ljubi sveti sončev obrat.
Janez, ti ljubi zlati mož,
ti si krstil Jezusa, sina!
O, ljubi lepi sončev obrat.</p> <p>5 Janez ga je krstil v reki Jordan,
sprejel ga je kot svojega svetega otroka,
od tam prihaja sončev obrat,
ljubi sveti sončev obrat.
Želel sem si še en sončev obrat,</p> | <p>10 ko mine sončev obrat,
ljubi lepi sončev obrat.
Naj te varje Bog, sončev obrat,
ljubi lepi sončev obrat!
Danes sem tu žito oplel,
15 jutri me tukaj več ne bo!
Ljubi lepi sončev obrat!</p> |
|---|--|

Pesem *Sončev obrat* je hkrati posebno pričevanje o pokristjanjenju: z vlogo Janeza Krstnika, ki je tudi v slovenskem izročilu zamenjal predkrščanskega Kresnika, namreč izraža sprejem prepričanja, da svetost sočnega obrata prihaja od Boga. Hauffen je pesem uvrstil med nabožne, ne med obredne.

Zanimivo družbeno ozadje kaže tudi pesem *Na kresni večer* (Hauffen št. 104). Govori namreč o pripravah na kresovanje oz. o samem poteku šeg, povezanih z njim. Ključna oseba, ki jo pesem nagovarja, je župan: župan razpolaga s fanti, ki bodo posekali mlaj, s sekiro, ki jo bodo uporabili, z voli, ki bodo mlaj pripeljali, z ognjem, s katerim bodo zakurili ples, in z dekleti, ki bodo ob tem pela.

Na kresni večer (Hauffen št. 104):

<p>1. »Hoj, župan, ljubi naš, Marija,
prav nocoj na kresni večer, Marija.</p> <p>2. Hoj, župan, ljubi naš, Marija,
tak dajte nam našega mladeniča, Marija.</p> <p>3. Mi gremo mlaj iskat!« Marija.
»Jaz ne dam vam svojega mladeniča, Marija.</p> <p>4. Strašno je utrujen, Marija,
je ravno iz gozda prišel.« Marija.</p> <p>5. »Če je strašno utrujen, Marija,
naj ga varje ljubi Bog!« Marija.</p> <p>6. »Hoj, župan, ljubi naš, Marija,
dajte nam vašo sekiro, Marija.</p> <p>7. Mi gremo mlaj posekat!« Marija.
»Jaz vam ne dam svoje sekire, Marija.</p> <p>8. Moja sekira je skrhana.« Marija.
»Hoj, župan, ljubi naš, Marija.</p> <p>9. Dajte nam vaše vole, Marija,
mi gremo mlaj peljat.« Marija.</p> <p>10. »Ne dam vam svojih volov, Marija,
strašno so utrujeni.« Marija.</p> | <p>11. »Če strašno so utrujeni, Marija,
naj jih varje ljubi Bog!« Marija.</p> <p>12. »Hoj, župan, ljubi naš, Marija,
tak dajte nam vaš ogenj, Marija.</p> <p>13. Mi gremo kurit kres!« Marija.
»Ne dam vam svojega ognja, Marija.</p> <p>14. Moje krave letos ne dajejo mleka.«
Marija.
»Hoj, župan, ljubi naš, Marija.</p> <p>15. Dajte nam vaši deklici, Marija,
kako jima je že ime: Marija.</p> <p>16. Lepa Mina, lepa Jera, Marija,
mi gremo pesmico zapet, Marija.</p> <p>17. Prav danes na kresni večer, Marija.
Prav danes na kresni večer!« Marija.</p> <p>18. »Ne dam vam svojih deklic, Marija,
strašno sta utrujeni.« Marija.</p> <p>19. »Če strašno sta utrujeni, Marija,
naj ju varje ljubi Bog!« Marija.</p> |
|--|---|

Beseda župan se tudi v tej pesmi pojavlja kot *shūpon*, besedo kres pa je zamenjal izraz *schūmitobmt*, večer sončnega obrata. Spremembo poimenovanja je mogoče pripisati pokristjanjenju: predkrščanske obrede, predvsem ob zimskem, pomladnem in poletnem sončnem prazniku, so namreč misijonarji v 8. in 9. stoletju prenesli na krščanske praznike. Zapovedi svetih očetov, prirejene na Moravskem, so prepovedovale le koledovanje »po poganski šegi« (Grafenauer 1973: 45). Pokristjanjenje je v tej kolednici razvidno iz obračanja na Marijo, ki zaključuje posamične verze.

Hauffen je obredne pesmi predstavil skupaj s šaljivimi in otroškimi, kar kaže na to, da jim ni pripisoval velike veljave. Obrednost so med drugim dopolnile nekatere otroške dvojezične izštevanke, ki so se poigravale z latinskim jezikom, vključno z zadnjo (Hauffen št. 168), ki se ob omembi belega kruha igrivo spominja tudi obilja.

S sporočilom blagostanja ji je blizu pesem, ki jo je Hauffen s številko 167 uvrstil pred njo. Ta pesem ni dvojezična, otroška pa je postala zato, ker se odrasli njenega pomena niso več zavedali:

Ljubo sonce, sij,
sred mosta maseljc vina stoji
in za groš kruha:
vino in kruh,
bede ni.

Pesem, ki je ob koncu 19. stoletja veljala za otroško, je najverjetneje sled darovanja, povezanega s kresom, oz. je bila del kresnega obredja. Ob kresu, ko je bila moč sonca največja, so ljudje soncu darovali vino in kruh, in sicer zato, da bi imeli teh dobrin tudi sami v izobilju. V pesmi pa je lahko ohranjena tudi sled prošnje za lepo vreme. Iz tega, da je pesem prišla med otroške, je razvidno, da že dolgo pred tem ni bila del obredja. Tako pesem kot beseda *masle*, ki tako kot slovenski maseljc označuje četrtinko, torej s tem pomenom že dolgo nista bili v uporabi.

Celo v starejših kočevarskih otroških pesmih je torej mogoče prepoznati sledi nekega drugega okolja in drugačnih razmer, kot so vladale na Kočevskem ob prelomu iz 19. v 20. stoletje. Slovenske besede v navedenih obrednih pesmih in nekatere druge povezave torej narekujejo vnovični razmislek o tem, na katerih mostovih so Kočevarji soncu darovali vino in kruh, preden so prišli na Kočevsko.

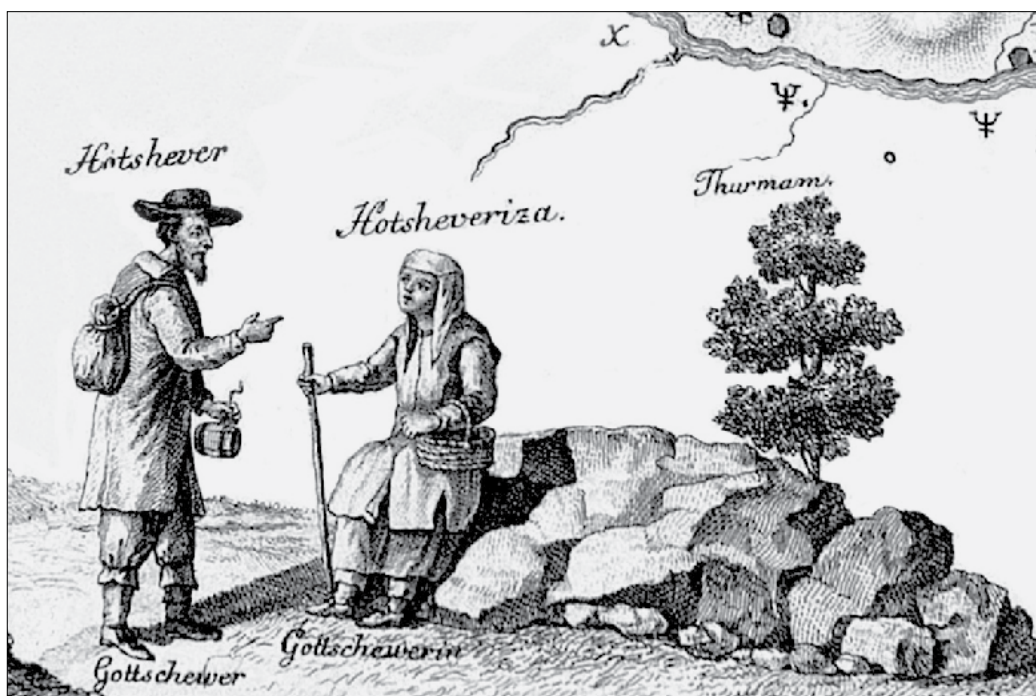
Slovenske besede v kočevarskih pesmih in vprašanje prvotne domovine Kočevarjev

Kočevarske besede, ki imajo v slovenskem jeziku vzporednice v besedah kres, župan, starešina in knez, odpirajo pomembno vprašanje povezav z okoljem, v katerem so kočevski naseljenci živeli po priselitvi, hkrati pa tudi vprašanje same preselitve. Valvasorjevo poročilo jezikovnih sorodnosti ne omenja, temveč poudarja, da ohranjajo »star jezik svojih prednikov«: starejši Kočevarji, ki niso hodili krošnjari, v slovenskem jeziku namreč niso znali prositi niti za kruh. Krošnjari so obvladali tudi »kranjski jezik«, vendar ga niso vnašali v svojo govorico (1689b [1877]: 195).

Več kot stoletje pozneje so bile leksikalne sorodnosti že opažene: nanje sta opozorila Balthasar Hacquet in Franz Sartori, ki je objavil Hacquejevo delo (Sartori 1809: 101–112). Na sorodne besede so bili pozorni tudi dialektologi, od Schröerja do Waltherja Tschinkla in sodobnih raziskovalcev. Tschinkel jih je označeval kot slovenske »izposojenke«, razlog za njihovo pojavljanje v kočevarskem narečju pa je videl po eni strani v vlogi srednjeveške kranjske nemščine oz. v prevzemanju iz nje, po drugi strani pa v možnosti,

da so kolonisti te besede prinesli iz svoje prvotne domovine (1973: XXIII). Ob ugotovitvah nemških dialektologov, da je izvor teh besed iskati v priselitvi kolonistov iz severozahodne Koroške in vzhodne Tirolske, je zanimiv predvsem poudarek o navzočnosti Slovencev v zgornji Dravski dolini v 14. stoletju, od koder bi se hkrati z Nemci lahko na Kočevsko priselili tudi Slovenci (Müller 2014: 34).

Prepričanju, da je bila za Kočevarje najpomembnejša priselitev z alpskega območja, nasprotuje pesemsko izročilo, in sicer ne le s poudarjanjem bogastva, ki so ga prebivalcem v prvotnem okolju nudile plodna zemlja in ugodne podnebne razmere, temveč tudi z odsotnostjo pesmi, ki bi označevale alpski gorski svet: že Hauffen je namreč opozoril na to, da Kočevarji planšarskih in lovskih pesmi ne poznajo, niti štirivrstičnih poskočnic (1895: 138), France Marolt pa je to opažanje podkrepil z odsotnostjo jodlarskih pesmi (1939: 185). Kočevarske besede, v katerih prepoznamo slovenski jezik, zato velja interpretirati z njihovo umeščenostjo v družbeni kontekst in z vnovično osvetlitvijo pričevanj o prihodu Kočevarjev v novo okolje, k temu razmisleku pa kaže pritegniti najstarejša jezikoslovna opažanja, vključno z oceno Balthasarja Hacqueta s konca 18. stoletja.

Bretonski raziskovalec Balthasar Hacquet je konec 18. stoletja opozoril na nekatere leksikalne in strukturne sorodnosti med kočevščino in slovenščino, ki pozneje niso bile več izpričane.

Kočevarski par, upodobljen na zemljevidu vodá v delu *Oryctographia Carniolica: Mappa Hydrographica Nationis Slavica* (1778).

Bretonski naravoslovec, kirurg in etnolog Balthasar Hacquet, ki je pisal o življenju v slovenskih deželah in je v svoje zapise vključil tudi sestavek o Kočevarjih (1801: 84–95), je že skoraj stoletje pred Hauffnom poročal o slovenskih besedah v kočevskem narečju. Kot prvi primer je navedel, da namesto »Bist du auf dem Berge gewesen?« oz. Si bil na gori/hribu, pravijo: »Bist na Hrible gewescht?« (nav. delo: 84), pri čemer je poudaril, da sta predlog in samostalnik slovenska, »wendisch«. Jezikovna prepletanja je razumel kot »kvarjenje s slovenščino« in svoja opažanja potrdil tudi z navedbo izraza »geweibelt«, oženjen, za označevanje poročenosti, ki ga nemščina ne pozna: omenil je, da Kočevarji to povedo po slovensko, »nach windischer Art«. Nakazal je tudi, da je

podobnih primerov več, na podlagi jezika pa je zaključil, da so Kočevarji že »napol Vendi«, torej napol Slovenci (prav tam).¹²

Hacquet je torej v kočevarskem narečju opazal slovenske prvine, za pojem slovenski pa je uporabljal besedi *wendisch* in *windisch*, ki sta bili v tem času med nemško govorečimi splošno v rabi. Hkrati je navedel, da so Kočevarji frankovskega izvora, v jeziku pa teh značilnosti ni našel (prav tam). Raba izraza *Wenden* oz. *wendisch* in *windisch* v tem času je razvidna iz slovenskih slovníc *Windische Sprachlehre* (Gutsman 1777) in *Slovenska grammatika oder Georg Sellenko's Wendische Sprachlehre* (Zagajšek in Jenko 1791), pol stoletja za Hacquetom pa je pojma *wendisch* in *windisch* zelo jasno opredelil slovaško-češki filolog, pesnik, slavist, literarni zgodovinar, zgodovinar in etnograf Pavol Jozef Šafařík oz. Šafařík: »Da nemško ljudstvo svoje sosede slovanskega plemena povsod, kjer meji nanje in ima z njimi stike, in sicer v Lužicah, na Pomorjanskem, na Štajerskem, na Koroškem in na Kranjskem, pa tudi na Ogrskem, še dandanašnji najraje imenuje Vendi, Vindi, ponekod pa Bendi, Bindy, njihov jezik pa wendische, windische, tudi bendische, bindische Sprache, je tako splošno znano, da tega niti dokazovati ni treba.« (Šafařík 1862: 103)¹³

Izraza *wendisch* in *windisch*, ki so ju na Slovenskem v začetku 19. stoletja še uporabljali,¹⁴ pa najdemo tudi v toponimih Turingije: na tem območju je dokumentiranih več kot trideset krajevnih imen, sestavljenih z *Wenden* ali *Winden* (Dušek 1983: 27). S tema izrazoma ali s prepoznavnimi končnicami slovanske naselitvene sledi ohranjajo tudi drugi toponimi, in sicer imena rek oz. vodá ter ledinska in pokrajinska imena (nav. delo: 26). Pomembne dokaze o slovanski naselitvi nudijo še arheološka pričevanja, in sicer keramika (nav. delo: 43–51) in skeletni grobovi z bogatim izborom grobnih pridatkov, kot so obročasti uhani in ogrlice iz karneola, ahata, kristala in stekla (Lübke 2014: 224), o njih pa pričajo tudi pisni dokumenti. Omembe v frankovsko-nemških dokumentih navzočnost Slovanov v Turingiji dokazujejo v približno šestdesetih krajih (Dušek 1983: 22); med njimi je tudi obnovitev carinske oprostite za nekatere *vendske* vasi v okolici Erfurta v *Bi-brabüchleinu* iz 13./14. stoletja (nav. delo: 24). Posebno pričevanje je še dokumentiranost t. i. *Windische Mark* na severozahodu Erfurta, izpričane leta 1627 (prav tam). Navzočnost Slovanov predvsem v vzhodni Turingiji dokazujejo tudi povedke (nav. delo: 5).

Razbiranje sledi omogočajo tudi značilnosti gospodarstva. Glavna gospodarska panoga Slovanov v Turingiji je bilo poljedelstvo (nav. delo: 68). Ibrahim ibn Jakub, ki je med drugim potoval tudi skozi Turingijo, je leta 973 o gospodarjenju slovanskega prebivalstva na tem območju poročal, da sejejo dvakrat letno, v visokem poletju in spomladi, njihov glavni pridelek pa je proso (nav. delo: 69).¹⁵

V 12. stoletju je prišlo do pojava nemške naselitve na vzhodu (Lübke 2014: 207), kar je tudi v Turingiji prineslo pomembne spremembe. Zgodovinski okvir za to je predstavljala visoko- in poznosrednjeveška kolonizacija, s katero so se z novimi tehničnimi in gospodarskimi metodami odpravile etnične in jezikovne meje, sama kolonizacija pa je imela integracijski učinek (nav. delo: 212).

12 V nasprotju z njim je Schröer ugotavljal, da je slovenski vpliv omejen na nekaj besed, kot so »ratze, »supan« (1869–1870: 25).

13 Iz dela, leta 1837 objavljenega v češkem, leta 1844 pa še v nemškem jeziku, je razvidno, da med Vende niso sodili Poljaki in Čehi, sicer pomembni pripadniki in promotorji slovanskega gibanja. Da v ta okvir tudi Hrvati niso spadali, je razvidno iz dela *Croaten und Wenden in Ungarn* (Čaplovič 1829), v katerem je razlikovanje med Hrvati in Vendi oz. Slovenci poudarjeno tudi v naslovu. Opis Slovencev v tem delu je za Čaploviča pripravil Jožef Košič.

14 Leta 1811 je Urban Jarnik v prvi številki kulturno-političnega glasila *Carinthia* v opombi k pesmi *Na Slovence* uporabil nemški etnonim »Slowenen« za Slovence, ki je »začel stopati na mesto tradicionalnega (Winden/Wenden)« (Domej 2012: 23).

15 Kot je poročal Hauffen, je bilo proso za Kočevarje simbol bogastva (1895: 37), nanj pa je v njihovem izročilu spominjala *Pesem ob pletju prosa* (št. 7).

Kolonizacija pa ni izbrisala vseh sledi: »Akulturacija, zaradi katere so nekoč pokrajine, poseljene s slovansko govorečimi ljudmi, postale ‚nemške‘, [...] nikakor ni pomenila popolnega izkoreninjenja stare kulture« (Lübke 2014: 209). Domneva se, da je pod nemško oblastjo prejšnja elita še naprej obstajala; po eni strani je bila nekoliko naklonjena novim institucijam, vključno z uradno zavezanostjo krščanstvu, ohranila pa je tudi elemente slovanske identitete in kulture (nav. delo: 224). Na vodilnih položajih so v pisnih virih pogosto izpričani »seniores«, »starešiny«, torej starešine (nav. delo: 214), v privilegirani sloj pa so sodili tudi »supani«, župani; ti so v začetku 13. stoletja izpričani tudi zahodno od reke Saale (Dušek 1983: 77–78).

Izpričanost pojma *shúpon* v kočevarskih pesmih *Bogati župan* (Hauffen št. 41) in *Na kresni večer* (Hauffen št. 104) ter besede starešina, *schtraschinar*, v *Godčevi pesmi ob gostiji* (Hauffen št. 107) tako kažeta na ohranjanje družbenih vlog, v Turingiji znanih z istimi poimenovanji kot na Slovenskem. Čeprav je bil tam »vendski jezik« v sodni praksi vedno bolj zapostavljen, v 13. stoletju pa na sodiščih ni bil več dovoljen (Lübke 2014: 231), so se elementi, ki so bili za nosilce tega jezika najpomembnejši, v jeziku vendarle ohranjali.

S tem si je mogoče razlagati tudi besede, ki jih najdemo v kočevarskih ljudskih pesmih in so podobne slovenskim. Poleg nekaterih vlog v tradicionalni družbi (župan, starešina, knez) in v družini (sin – *sinic* ali *shün* v pesmi št. 63a) označujejo elemente obredja (*crias*, *criasant* v pesmi št. 103, *grop* v pesmi št. 36), mitološke predstave (vila v pesmi št. 99, vrag v pesmi št. 53, in sicer v vzkliku »Hoi wraka«), ekspresivne izraze, na primer *wrschga*, brž, v pesmi o plesu z neznancem skrivnostnih moči (Hauffen št. 72), simbolno poudarjeni element bivalne kulture, kot je beseda *linle*, enaka slovenski (v pesmi št. 55).

Sorodna so poimenovanja, povezana s kačami; kača je v kočevarščini *catscha* (Hauffen 1895: 20), pojem kačji oklep, ohranjen v mitološko zelo poudarjeni pesmi št. 98, pa se imenuje *câtschnlatsch*, torej kačje hlače. Da Kočevarji besede kače niso prevzeli po naselitvi na Kočevsko, je razvidno iz izjemne razširjenosti in vsebinskega bogastva izročila, povezanega s kačami, saj o njih govori večina kočevarskih pravljic (97), kačji kamen, *catschnschtoin*, pa jim je služil za ozdravitev kačjih pikov (102). Med sorodnimi besedami, ki jih je opazil tudi sam Hauffen (31), so še nekateri pojmi iz kmečkega predmetnega sveta (*razle*, *pûrle*, kot v pesmi št. 130), čeprav so bile na Kočevskem race in gosi skoraj neznane (36), ali pojmi iz grajskega okolja, na primer *pisnuarbschiäch*, pisan čevelj v pesmi št. 106. Pridevnik *pisat* v pomenu »pisan« je ohranjen tudi kot oznaka za ladjo pri pesmi o Primorki (Hauffen št. 49) in v otroški pesmi o pisani ladjici (Hauffen št. 133).

Sorodnosti s slovenskim jezikom izražajo nekatera osebna imena, kot so Neža, Jure (Hauffen 1895: 31), Katrica, Jože, palatalizacija, predvsem v besedi *Jêschisch*, ki v pesmih prevladuje, in raba zvalnika: zvalnik *Mario* je na primer ohranjen v pesmi *Na kresni večer* (Hauffen št. 104), ki z vlogo župana pri kresovanju izraža izrazito arhaičnost, z dodajanjem Marijinega imena pa čas pokristjanjenja, ki prav tako sodi v čas pred priselitvijo.

Pomenljive so tudi sorodnosti v besedah *rumarlain* (Hauffen št. 9) in besedi *meschä* (Hauffen št. 32, 67), povezanih s pokristjanjenjem: kočevski naseljenci so namreč krščanstvo sprejeli pred prihodom na Kočevsko. Izjemoma je takšna podobnost ohranjena tudi v frazemu: besedna zveza »Bog pomagaj«, ki v pesmi *Lepa Mare* (Hauffen št. 98) nastopa v verzu, »Mare, Bog pomagaj«, se glasi enako kot slovenska, medtem ko se vzklik Jezus, pomagaj, ki nastopa v pesmi *Fantje* (Hauffen št. 15), v kočevarščini glasi »Jêschisch, hilf!«. Prva pesem se nanaša na mitološko snov v kačo zakletega mladeniča (v njej je omenjen tudi kačji oklep, *câtschnlatsch*, torej kačje hlače); besedna zveza »Mare, Bog pomagaj«, ki se ponavlja za posameznimi verzi, vsebinsko ni ključna in deluje kot folklorni obrazec, s tem pa je manj podvržena spremenljivosti. Obračanje po pomoč k Jezusu, navzoče

v pesmi, kjer fantje vabijo Marijo na ples (Hauffen št. 15), pa z besedama »Jêschisch, hilf!« najverjetneje kaže poznejšo dopolnitev, potrebno zaradi velikega greha, izraženega v pesmi, ali pa so se pomena teh besed ljudje bolj zavedali: neposredno na Jezusa so se namreč po pomoč obračali le izjemoma, ozaveščenosti pa je sledilo jezikovno prilagajanje. Podobnosti se kažejo tudi v primerjavi nekaterih drugih ravni obredja in verovanj, povezanih s pesmimi ali brez njih (Hauffen 1895: 62–82).

S temi prvinami in s sledmi pojmovnega sveta prvotnega okolja Kočevarjev se je pesem pokazala kot izjemna ohranjevalka arhaičnosti, na jezikovno arhaičnost v pesmih pa je opozoril tudi Hauffen (nav. delo: 134). V pesmih so ostale nekatere besede ali frazemi, ki se v vsakdanji govorici niso obdržali. Nekateri pojmi pa se niso ohranili le v pesmih: zaradi označevanja pomembnih družbenih vlog sta na primer v jeziku Kočevarjev ostala izraza »Suppan« (Tschinkel 1976: 360) in »Stareschiner« (nav. delo: 322), zaradi ritualnega pomena pa beseda »Kriəs«, vključno z izpeljankami (Tschinkel 1973: 257). Nekatero besede so se ohranile tudi v povezavi s pregovori. V nasprotju s tem se je kočevščina spreminjala ne glede na dialektalne razlike (Hauffen 1895: 31–32): če je Hacquet med Kočevarji še slišal vprašanje »Bist na Hrible gewescht?« (Hacquet 1801: 84), je Tschinkel za vprašanje Si bil na hribu?, »Bist du im Berg gewesen?«, torej za isti pomen, v kočevščini zabeležil »Pišt dü in pärgə gəbän?« (Tschinkel 1976: 37), Hauffen pa je za pojem hrib oz. gora pri Kočevarjih zabeležil besedo »park« (1895: 23). Primer navedene frazema kaže na strukturno in leksikalno oddaljitev od besed, sorodnih slovenščini, ne na prevzemanje v novem okolju.

Arhaičnost, ohranjena v pesmih, pa se je še bolj kot v posameznih pojmih izražala v pesemskih vsebinah. Ohranjale so se podobe temeljnega obredja, spomin na nekdanje gospodarjenje in vrednotenje bogastva, ki ga je nakazovalo proso, in simbol lipe z mizo in klopmi. V pripovednih pesmih pa je izrazito zastopano plemiško okolje s podobami prestiža, ki ga Kočevarji v svoji izoliranosti niso mogli prevzeti od svojih slovensko govorečih sosedov: prinesli so ga s seboj in ga v svoji izoliranosti ohranjali.

Prav prestiž v kočevskem pesemskem izročilu kaže na to, da je bil svet kočevskih naseljencev pred preselitvijo na Kočevsko močno zaznamovan z aristokratskim okoljem. Čeprav vsebina ljudskih pesmi bolj izraža izkušnjski svet ustvarjalcev besedil kot svet njihovih prenašalcev in ohranjevalcev, delež pesmi o ljudeh z višjim družbenim statusom v novem okolju kočevskih naseljencev opozarja na pomen, ki ga je imela nekdanja družba za priseljence v novih razmerah. Če bi namreč kočevski naseljenci svoj uspeh gradili na poslanstvu kolonizatorjev, bi namreč to odsevale tudi pesmi.

To kaže, da je bil model njihove naselitve povsem drugačen, kot je bil model nemške kolonizacije v visokem in poznem srednjem veku, ki je iz Zahodne Sclavinie pomagala ustvariti Germanio Slavico (Lübke 2014: 227): ta je namreč temeljila na vlogi lokatorjev, ki so z zahoda pripeljali strokovnjake za čiščenje gozdov in izsuševanje mokrišč, pa tudi druge nove naseljence (nav. delo: 228–229).

Pesemsko izročilo Kočevarjev, oprto na zgodovinska dejstva, se tako sklada s sporočilom dokumenta, ki ga je škof Tomaž Hren našel v škofjeloškem arhivu, torej v arhivu gospostva, ki je imelo opravka s priseljenimi podložniki Freisinških škofov. Tomaž Hren, ki so mu bili potomci kočevskih naseljencev zaupani v dušnopastirsko skrb in je poznal njihovo usodo, si je vsebino dokumenta prepisal v svoj osebni koledar. Prepis te listine je bil hkrati del njegovega širšega zanimanja za arhivske dokumente: pri jezuitih v Gradcu šolani Tomaž Hren namreč ni bil le ljubljanski škof, temveč je bil izobražen humanist, ki je pri ljubljanski stolnici snoval biblioteko in poleg škofijskega arhiva v Gornjem Gradu osnoval tudi škofijski arhiv v Ljubljani (Turk 2013).

Kočevje pred upravno reorganizacijo, ki je leta 1849 dotlej enotno kočevsko naseljitveno območje vključila v širše upravne enote. Grafični list iz zbirke *Malerische Ansichten aus Krain*, natisnjene med letoma 1842 in 1848 v Celovcu (Wagner in Schuller 1842–1848).

Usoda družbeno najbolj prepoznavne skupine Kočevjarjev se tako jasneje povezuje z izgonom Frankov in Turingijcev, ki so zvestobo Güntherju plačali z izgubo družbenega položaja, imetja ter osebne svobode z izgnanstvom. Dokument, ki ga je prepisal škof Tomaž Hren, pa je navajal, da je del naseljencev ostal na Koroškem. Verjetnost te navedbe nakazuje sorodstvene povezave Ortenburžanov: brat grofa Otona, tedanjega lastnika Ribnice in drugih ortenburških posestev na Dolenjskem, je bil grof Friderik Ortenburški, bamberški škofijski vicedom in lastnik ortenburškega gradu v Špitalu na Koroškem. Iz Bamberga je imel informacije o razmerah med cesarjem in Güntherjem, pa tudi o upornikih (Skubic 1930b: 3–4). Ob njegovi domnevni vlogi pri rešitvi upornikov, ki jih je izročil bratu Otonu (1930c: 6), je zelo verjetno, da je del teh upornikov ostal v Ziljski dolini, in sicer ne le zato, ker je bil sam lastnik gradu v Špitalu, ali zato, ker pot iz Turingije na Slovensko vodi skozi Ziljsko dolino: Ziljska dolina je namreč ob potresu 25. januarja leta 1348 utrpela veliko škodo in s tem tudi veliko izgubo prebivalstva (več Klobčar 2017: 147–151), zato je selitev ljudi s tega območja po potresu zelo težko verjetna.¹⁶

Verjetnost teh povezav potrjujejo nekatere pomenske sorodnosti med kočevarskim izročilom in izročilom Ziljanov: pomen lipe kot obrednega prostora, vezanega na praznovanje ziljskega žegna, in ritualno zaznamovan ples, prvotno imenovan *visoki rej*, aristokratski elementi pri svatbenih šegah, poudarjeni s sabljami, sledi viteških iger, ohranjene

16 Na problem depopulacije opozarja primer mesta Beljak. Kot najpomembnejša trgovska postaja med Benetkami in Podonavjem je bilo mesto že od leta 1007 v lasti bamberških škofov. Po potresu 1348 mu je škof Friderik bamberški pomagal ne le z davčnimi olajšavami in gradbenim materialom, temveč tudi z novačenjem naseljencev s Frankovskega in Bavarske (Aelschker in Palla 1887: 356).

v štehvanju (več Klobčar 2022), vloga sabelj pri trikraljovskem obredju (Zablatnik 1984: 53–60; Simetinger 2016: 268–270) ter tovorništvo, ki označujejo tradicionalno kulturo Slovencev na Zilji (več Klobčar 2022), imajo pomembne vzporednice v kočevarskem izročilu, razpoznavnem v njihovih pesmih in iskanju zaslužka. Ohranjenost vojaških simbolov v ziljskem obredju ob tem nakazuje jasnejšo povezavo z nekdanjo aristokracijo.

Na Kočevsko, ki je bilo v Ribniškem gospostvu, torej v lasti Otona Ortenburškega, naj bi izgnanci prišli v zgodnjem poletju leta 1350 (Skubic 1930c: 6). Ob prihodu v Ribnico so jim preskrbeli streho, hrano, orodje in drugo (prim. Elze 1900: 102). Priselitev je zahtevala hitro postavitve naselij, kar je v listini, izdani 1. maja leta 1363, ki prva navaja ime Kočevje, zabeležil tudi oglejski patriarh Ludovik della Torre: »Taki logi ali gozdovi so se izkrčili za poljedelstvo, v naselja pa se je sešla ne majhna množica ljudstva.« (Simonič 1971: 9)

Priselitev Kočevarjev je stoletja pozneje dobila različne interpretacije. Razlaga, da ime naselja izhaja iz besedne zveze Gottes See (božje jezero), ki je bila med nemškimi interpretacijami najvidnejša (Widmer 1930: 73–78), se je Slovincem zdela neustrežna, in sicer tako zaradi enakega poimenovanja vasi pri Črnomlju kot zaradi dejstva, da se je z imenom Kočevje uveljavila množinska oblika tega samostalnika, *collectivum* (Skubic 1930a: 3–4). Različna razumevanja pa so se uveljavila tudi med Slovenci. Ob interpretaciji, da je ime nastalo iz besede Hvojčevje, izpeljanke iz besede hvoja, torej hoja, jelka, smreka (Snoj 2009: 193), in povezovanju z ograjo iz kolov v prvi upodobitvi kočevskega grba (Skubic 1930a: 3–4), se ohranja tudi razlaga, da je ime Kočevje nastalo iz besede koč (Simonič 1971: 8; Skubic 1976: 314).

Kočevje se je razvilo na območju, bogatem z vodnimi viri (Lackner-Kundegraber 1995: 76); to dokazuje tudi povezava z naseljem Mahovnik, Mooswald (Simonič 1939: 56), ki opozarja na mokrišče, torej manj ugodne razmere za rast jelk, hoj. Razlaga, da je bilo poimenovanje vezano na hitro postavitve bivališč, koč, potrebnih za naselitev zelo velike skupine ljudi (Elze 1900: 102; Skubic 1976: 314), pa pojasnjuje, da je bila za poimenovanje razločevalna oblika naselja, v sili postavljenega za prišleke: beseda Kočevje pomeni množico koč, tako kot na primer množico vej označuje beseda vejevje, hkrati pa nakazuje tudi njihovo nenavadno zgoščenost.

V novem okolju so novi naseljenci dobili identiteto upornikov, pri čemer razlog njihovega upora za okoličane ni bil pomemben: vedeli so le, da so bili »v to neprijazno okolje poslani za kazen« (Hauffen 1895: 14). To identiteto sta krepila še njihovo sodelovanje v kmečkem uporu leta 1515 in upor proti Francozom v času Ilirskih provinc (Simonič 1939: 58; Lackner-Kundegraber 1995: 77). Slovenski sosede so Kočevarje kot upornike označevali še v času med obema vojnama: »Ako vprašaš Ribničana, ki je bil na Kočevskem, kje je bil, ti odgovori: ‚V puntarjih.‘« (Skubic 1930b: 3–4) Prav zato je razumljiv odziv Kočevarjev na ustvarjanje nove identitete, identitete izbrancev, ki jo je omogočalo prepričanje, da so bili v novo okolje poslani kot »najboljše kolonialno ljudstvo« (Hauffen 1895: 10).

Razumljiv pa je tudi odziv raziskovalcev, ki so na Kočevsko prihajali odkrivati izročilo kočevskega narečja in kulture, izročilo, ki je s presenetljivo ohranjenostjo razkrivalo jezikovno podobo iz 14. stoletja. Ganjenost ob teh srečanjih (prim. Brednich 1969: 24–25) sem razumela šele, ko sem leta 2022 v naselju Grossbrenbach v Turingiji zagledala relief iz peščenjaka iz leta 1579, ki prikazuje predstavnika dveh dotlej ločenih vasi, Windischenbrenbacha oz. Wendenbrenbacha in Brenbacha, ki pod enim klobukom kadita pipo (prim. Glück 2002: 57). Ob pogovoru z vaščani v gostilni, imenovani *Ratskeller*, na kateri je relief, sem spoznala, da še vedo za Wende in za dokumente, ki pričajo o njih. S podobami prostranih žitnih polj, na katerih so nekoč dvakrat letno želi proso, sem s tem lažje začutila bližino in razdalje, ki so oblikovale vidno in nevidno kočevarsko domovino, *Hoimöt*.

Viri in literatura:

- Aelschker**, Edmund in Josef Palla. 1887. *Heimatskunde des Herzogthums Kärnten*. Zum Gebrauche an der k.k. Lehrerbildungsanstalt in Klagenfurt und zum Selbstunterrichte. Klagenfurt: Ferd. v. Kleinmayr.
- Babnik**, Janko. 1883. *Sledovi slovenskega prava*. Ljubljana: Samozaložba.
- Brednich**, Rolf. 1969. Eine Reise nach Gottschee. *Blätter für Heimatkunde* 43: 21–29.
- Čaplovič**, Ján. 1829. *Croatien und Wenden in Ungern*. Pressburg: S. L. Weber.
- Dimitz**, August. 1874. *Geschichte Krains von der ältesten Zeit bis auf das Jahr 1813*. Mit besonderer Rücksicht auf Culturentwicklung. Ljubljana: Ig. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg.
- Domej**, Teodor. 2012. Raznolikost Koroške v času Ilirskih provinc. V: Barbara Šterbenc Svetina in Matija Godeša (ur.), *Zgodovinske dimenzije Ilirskih provinc*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 19–38.
- Dušek**, Sigrid. 1983. *Geschichte und Kultur der Slaven in Thüringen*. Weimar: Museum für Ur- und Frühgeschichte Thüringens.
- Elze**, Theodor. 1900. Die Abstammung der Gotschewer (Gottscheer*). (Sind die Gotschewer fränkischen oder bairischen Stammes?). *Mittheilungen des Musealvereines für Krain*, XIII (4–5): 93–132.
- Franconian Wine Country tourism**. 2024. *Franconian Wine Country*. Dostopano 17. 3. 2024, <https://www.franconian-wine-country.com/>.
- German Wines Institute**. 2023. *Wines of Germany*. Saale-Unstrut. Dostopano 3. 9. 2023, <https://germanwineusa.com/basics/german-wine-regions/saale-unstrut/>.
- Glück**, Helmut. 2002. *Deutsch als Fremdsprache in Europa vom Mittelalter bis zur Barockzeit*. Berlin, New York: Walter de Gruyter.
- Gutsman**, Ožbalt. 1777. *Windische Sprachlehre*. Klagenfurt: Ignaz Aloys Kleinmayer.
- Grafenauer**, Ivan. 1943. *Lepa Vida. Študija o izvoru, razvoju in razkroju narodne balade o Lepi Vidi*. Ljubljana: Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani, Filozofsko-filološko-historični razred, Dela IV.
- Grafenauer**, Ivan. 1973. *Kratka zgodovina starejšega slovenskega slovstva*. Ljubljana: Mohorjeva družba v Celju.
- Gruden**, Josip. 1910. *Zgodovina slovenskega naroda*. Celovec: Družba sv. Mohorja v Celovcu.
- Hacquet**, Balthasar. 1801. *Abbildung und Beschreibung der südwest- und östlichen Wenden, Illyrer und Slaven I/2*. Leipzig: Industrie-Comptoir.
- Hauffen**, Adolf. 1895. *Die deutsche Sprachinsel Gottschee. Geschichte und Mundart, Lebensverhältnisse, Sitten und Gebräuche, Sagen, Märchen und Lieder*. Graz: K. k. Universitäts-Buchdruckerei und Verlags-Buchhandlung »Styria«.
- Hohenauer**, Franz Lorenz. 1835. *Das Möllthal im Villacher-Kreise des Herzogthums Kärnten*. Klagenfurt: Johann Leon.
- Hornung**, Maria. 1964. *Mundartkunde Osttirols*. Graz, Wien, Köln: Böhlau.
- Jerbič Perko**, Vesna. 2010. Izkoriščanje gozda na Kočevskem do druge svetovne vojne. V: Vesna Jerbič Perko (ur.), *Živeti z gozdom. Gozdnogospodarsko območje Kočevje*. Kočevje: Pokrajinski muzej, 49–56.
- John**, Eckhard. 2020. Dvojezične pesmi kot področje raziskovanja. V: Marija Klobčar, Marjeta Pisk in Anja Serec Hodžar (ur.), *Mednarodni simpozij Večjezičnost v folklori: 1.–2. oktober 2020*. Ljubljana: Založba ZRC, 26–26.
- Klobčar**, Marija. 2017. Skrita pričevanja o potresu leta 1348 v slovenskih deželah. *Studia mythologica Slavica* 20: 145–177.

- Klobčar**, Marija. 2022. Simbolne reprezentacije ziljskega žegna, ziljske noše in vojvodskega prestola v spreminjanju kolektivnih identitet na avstrijskem Koroškem. V: Vanja Kočevar (ur.), *Kolektivne identitete skozi prizmo zgodovine dolgega trajanja*. Ljubljana: Založba ZRC, 519–554.
- Kocjan**, Bojan. 2010. Zgodovina gozdarstva na Kočevskem. V: Vesna Jerbič Perko (ur.), *Živeti z gozdom. Gozdnogospodarsko območje Kočevje*. Kočevje: Pokrajinski muzej, 41–47.
- Kordiš**, Ivan. 2021. *Kotschew – Gottschee – Kočevje. 550 let mestnih pravic*. Kočevje: Pokrajinski muzej.
- Knific**, Bojan. 2020. *Obutvena dediščina na Slovenskem: O škornjih, čevljih, coklah, opankah, copatah in drugih obuvalih*. Tržič: Tržiški muzej.
- Kumer**, Zmaga. 1962. Neznane vrednote: Kostelska pesem o Margareti. *Glasnik SED* 4 (4): 15.
- Kumer**, Zmaga. 1964. Das Gottscheer Volkslied vom warnenden Vogel und seine slovenische Vorlage. *Jahrbuch für Volksliedforschung* 9: 52–62.
- Kumer**, Zmaga. 1967. »Po polju pa rožce cvetejo ...« Prispevek k raziskovanju intretičnih vplivov v ljudski pesmi. *Muzikološki zbornik* 3: 113–121.
- Kumer**, Zmaga. 1992. *Oj ta vojaški boben. Slovenske ljudske pesmi o vojaščini in vojskovanju*. Celovec: Drava.
- Kumer**, Zmaga. 2007. Žena umori otroka moževe ljubice. V: Marjetka Golež Kaučič idr. (ur.), *Slovenske ljudske pesmi V*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Kundegraber**, Maria. 1991. Die deutsche Sprachinsel Gottschee im 19. Jahrhundert. *Etnolog, Nova vrsta* 1 (52): 82–120.
- Lackner-Kundegraber**, Marija. 1995. Etnografske posebnosti v nekdanjem Kočevskem nemškem jezikovnem otoku. *Kronika* 43 (3): 76–84.
- Lübke**, Christian. 2014. Von der Slavina zur Germania Slavica. Akkulturation und Transformation. V: Reinhard Härtel (ur.), *Akkulturation im Mittelalter*. Memmingen: Konstanzer Arbeitskreis für mittelalterliche Geschichte, 207–233.
- Marolt**, France. 1939. Slovenske prvine v kočevski ljudski pesmi. V: Ivan Simonič (ur.), *Kočevski zbornik. Razprave o Kočevski in njenih ljudeh*. Ljubljana: Vodstvo družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani, 179–320.
- Moric**, Anja. 2020. Gottscheer folk song: from a means of fostering national differentiation to a memory keeper in the diaspora. *Traditiones* 49 (2): 141–166.
- Mitterrutzner**, Johannes Chrysostomus. 1879. *Slavisches aus dem östlichen Pusterthale (Drau- und Isel-Gebiet) in Tirol*. Brixen: Kaiserl. königl. Gymnasium.
- Müller**, Jakob. 2014. *Kočevar ima samo eno domovino / Götscheabar hot lai oin Hoimöt*. Grosuplje: KD sv. Mihaela.
- Naša super hrana**. 2023. *Vinske regije in zaščitena vina v Sloveniji*. Republika Slovenija, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Dostopano 2. 9. 2023, <https://www.nasasuperhrana.si/clanek/vinske-regije-in-zascitena-vina-v-sloveniji/>.
- Opitz**, Gottfried. 1966. Günther, Graf von Schwarzburg-Blankenburg. V: *Neue Deutsche Biographie* 7. Dostopano 17. 3. 2024, <https://www.deutsche-biographie.de/pnd118698885.html#ndbcontent>.
- Petschauer**, Erich. 1980. *Das Jahrhundertbuch der Gottscheer*. Wien: Braumüller.
- Pisk**, Marjeta. 2018: *Vi čuvarji ste obmejni: Pesemska ustvarjalnost Goriških brd v procesih nacionalizacije kulture*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU (Folkloristika 8).
- Pohl**, Heinz-Dieter. 2007. Slowenische Namen und Wörter aus Kals in Osttirol. *Jezikoslovni zapiski* 13 (1–2): 303–320.

- Sartori**, Franz. 1809. *Länder- und Völker-Merkwürdigkeiten des österreichischen Kaiserthumes, Erster Theil*. Wien: Anton Doll.
- Schmidl**, Adolf Anton. 1940. *Das Kaiserthum Oesterreich, 1, Die Alpenländer*. Stuttgart: I. Scheible's.
- Schröer**, Karl Julius. 1869–1870. *Wörterbuch der Mundart von Gottschee. I. Ausflug nach Gottschee. II. Weitere Mitheilungen über die Mundart von Gottschee*. Wien: Hof- U. Staatsdruckerei.
- Seeman**, Erich. 1960. Die deutsche Volksballade und das slowenische Erzähl lied. *Rad kongresa folklorista Jugoslavije VI*, Bled 1959. Ljubljana: Savez Udruženja folklorista Jugoslavije.
- Simetinger**, Tomaž. 2016. Dreikönigssingen. V: Katja Sturm-Schnabl in Bojan-Ilija Schnabl (ur.), *Enzyklopädie der slowenischen Kulturgeschichte in Kärnten/Koroška. Von den Anfängen bis 1942, Band 1: A-I*. Wien, Köln, Weimar: Böhlau Verlag, 268–270.
- Simonič**, Ivan. 1939. Zgodovina kočevskega ozemlja. V: Ivan Simonič (ur.), *Kočevski zbornik. Razprave o Kočevski in njenih ljudeh*. Ljubljana: Vodstvo družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani, Ljubljana, 45–130.
- Simonič**, Ivan. 1971. Zgodovina mesta Kočevja in Kočevske. V: Kotar, Herman idr. (ur.), *500 let mesta Kočevje, 1471–1971*. Kočevje: Skupščina občine Kočevje, 5–51.
- Skubic**, Anton. 1930a. Kočevska šeststoletnica. *Slovenec* 173, 31. 7.: 3–4.
- Skubic**, Anton. 1930b. Kočevska šeststoletnica. *Slovenec* 174, 1. 8.: 3–4.
- Skubic**, Anton. 1930c. Kočevska šeststoletnica. *Slovenec* 175, 2. 8.: 6.
- Skubic**, Anton. 1976. *Zgodovina Ribnice in ribniške pokrajine*. Buenos Aires: Editorial Baraga.
- Snoj**, Marko. 2009. *Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen*. Ljubljana: Založba Modrijan in Založba ZRC.
- Stopar**, Ivan. 1986. *Gradovi na Slovenskem*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Šafařík**, Pavel Josef. 1862: Slovanské starožitnosti. V: Josef Jireček (ur.): *Pavla Jos. Šafaříka sebrané spisy, Díl 1*. Praha: Nákladem knéhkupce Bedřiha Tempského.
- Šmitek**, Zmago. 1981. *Občina Kočevje. Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja, 20. stoletje*. Ljubljana: Raziskovalna skupnost Slovenije, Skupščina občine Kočevje, Kulturna skupnost Kočevje.
- Štrekelj**, Karel. 1895–1898. *Slovenske narodne pesmi: Zvezek I*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Švajncer**, Janez J. 1992. *Vojna in vojaška zgodovina Slovencev*. Ljubljana: Prešernova družba.
- Tomšič**, Štefan in Franc Ivanc. 1887. *Kočevsko okrajno glavarstvo. Zemljepisno-zgodovinski opis*. Ljubljana: Okrajna učiteljska knjižnica v Kočevji.
- Trdan**, Franc. 1937. Srez Kočevje. V: Guido Zupan idr. (ur.), *Krajevni leksikon dravske banovine: krajevni repertorij z uradnimi, topografskimi, zemljepisnimi, zgodovinskimi, kulturnimi, gospodarskimi in tujskoprometnimi podatki vseh krajev dravske banovine*. Ljubljana: Uprava Krajevnega leksikona dravske banovine, 210–231.
- Tschinkel**, Wilhelm. 1931. *Gottscheer Volkstum in Sitte, Brauch, Märchen, Sagen, Legenden und anderen volkstümlichen Überlieferungen*. [S. l.]: Selbstverlag, Gottschee: J. Pavliček.
- Tschinkel**, Walter. 1973. *Wörterbuch der Gottscheer Mundart. Band I*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.

- Tschinkel**, Walter, 1976. *Wörterbuch der Gottscheer Mundart. Band II*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Turk**, Josip. 2013. Hren, Tomaž (1560–1630). V: *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU. Dostopano 16. 7. 2022, <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi238909/#slovenski-biografski-leksikon>.
- Valvasor**, Johann Weichard Freiherrn 1689b [1877]: *Die Ehre des Herzogthums Krain: Knjiga XI*. Rudolfswerth: J. Krajec.
- Valvasor**, Johann Weichard Freiherrn. 1689a [1877]: *Die Ehre des Herzogthums Krain: II*. Rudolfswerth: J. Krajec.
- Zablatnik**, Pavle. 1984. *Čar letnih časov v ljudskih šegah na Koroškem. Stare vere in navade na Koroškem*. Celovec: Mohorjeva založba.
- Zagajšek**, Mihael in Franc Jožef Jenko. 1791. *Slovennska grammatika oder Georg Sellenko's Wendische Sprachlehre*. Zilli: Fr. Jos. Jenko'schen Schriften.
- Žganec**, Vinko. 1952. *Narodne pripovedke Hrvatskog Zagorja*. Tekstovi. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Widmer**, Georg. 1930. Gottschee - Gottes See. V: Erker, Josef (ur.), *Jubiläums-Festbuch der Gottscheer 600-Jahresfeier: aus Anlaß des 600-jährigen Bestandes des Gottscheer Landes*. Gottschee: Festausschuss der Gottscheer 600-Jahrfeier, 73–78.

Slikovni viri:

- Hacquet**, Baltazar. 1778. *Oryctographia Carniolica, oder Physikalische Erdbeschreibung des Herzogthums Krain, Istrien, und zum Theil der benachbarten Länder*. Leipzig: Johann Gottlob Immanuel Breitkopf.
- Valvasor**, Johann Weichard Freiherrn. 1689a [1877]: *Die Ehre des Herzogthums Krain: II*. Rudolfswerth: J. Krajec.
- Wagner**, Joseph in Ludwig, Schuller. 1842-1848. Gottschee. *Malerische Ansichten aus Krain*. Celovec. (NUK, Kartografska in slikovna zbirka.) <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:IMG-QLYI3AXZ>, 17. 3. 2024.
- Zbirka razglednic NUK**. Kočevje (1898–1910). URN:NBN:SI:IMG-1MI52BOO, Dostopano 15. 7. 2024, <http://www.dlib.si>.

*Es hiət a müətr nain teachtrlain,
zan zéntən bâröt shi shbongrai gəbân.*

Marjetka Golež Kaučič

Kočevarske in slovenske balade – kulturno in jezikovno prežemanje

Uvod

Prispevek¹ se ukvarja s primerjalno vsebinsko analizo kočevarskih² in slovenskih balad, ki omogoča vpogled v medsebojno vplivanje dveh kultur na ozemlju, kjer so Kočevarji svojo tradicijo ohranjali, a se hkrati vanjo niso zapirali. Sprejemali so vplive drugih jezikovnih in ustvarjalnih tokov, ki so močno oblikovali ta t. i. »jezikovni otok«, ki – kot bo predstavljeno v nadaljevanju –, to pravzaprav ni bil, uporaba tega termina pa je povezana z razumevanjem jezikovne skupnosti kot etnične oz. narodne manjšine. Analiza pokaže, kako so se jezikovne prvine v pesmih med seboj prepletale; vsebina posameznih balad se je v kočevarski tradiciji kulturno spreminjala, a ohranjala izvorno vsebinsko jedro. Glede na to, da so bili Kočevarji tako ali drugače povezani s Slovenci, lahko domnevamo, da so od njih sprejeli tiste prvine, ki so jim bile blizu – tudi vsebine ljudskih balad. Npr. izvor *Desetnice* in *Lepe Vide* je slovenski, a sta se obe baladi močno zasedrili v kočevarskem izročilu, kar dokazujejo njune različice; zlasti je to videti pri *Lepi Vidi*, ki pri Hauffnu nastopa s šestimi variantami.

Mnogo verodostojneje od tega prispevka bi o Hauffnu in njegovi knjigi lahko spregovorila »izgubljena«³ sintetična študija Zmage Kumer o kočevarskih ljudskih pesmih, ki jo je napisala na prošnjo nemških kolegov iz Deutsches Volkslied Archiv (zdaj Zentrum für Populäre Kultur und Musik Univerze v Freiburgu). Verjetno je sledila tudi želji Franceta Marolta, ki je zapisal: »Ena težkih in odgovornih nalog naše etnografije bo povzeti Korytkovo zamisel kočevske monografije ter zbrati in dopolniti primerjalno prevažno folklorno gradivo naših sosedov, ki so ga romantično slepi prednamci prezrli« (1939: 180). A najdena je bila le ena stran in kljub poizvedovanju v tej instituciji in pri drugih nemških kolegih in kolegicah, ki so delovali v času, ko je Zmaga Kumer napisala razpravo, se študija ni našla. Tudi v njeni zapuščini kopije te študije v Sloveniji ni bilo mogoče najti, obstaja le seznam kočevarskih pesmi s slovenskimi in nemškimi vzporednicami in zelo kratkimi opisi ali opombami (gl. Kumer, NŠAL³).

Hauffnovo zbirko kočevarskih pesmi bomo poskusili analizirati s perspektive današnjega časa, s časovno distanco in toleranco, in ob tem, da imamo na voljo obsežno gradivo slovenskih ljudskih pesmi, ki Hauffnu, ko je pisal knjigo, ni bilo na voljo. Hauffen

-
- 1 Članek je nastal v okviru raziskovalnega programa Folkloristične in etnološke raziskave slovenske duhovne kulture (P6-0111) in temeljnega raziskovalnega projekta Teža preteklosti. Dediščina večkulturnega območja: primer Kočevske (J6-4612), ki ju sofinancira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.
 - 2 Uporabljam izraz »kočevarskih«, čeprav je bil ob analizi pesmi v nekaterih publikacijah uporabljen tudi izraz »kočevski«; nanaša se na pesmi, večinoma zapisane v kočevarskem narečju. Hauffen ljudske pesmi Kočevarjev imenuje »zaklad«, ki opredeljuje izjemno dediščino (1895: 130).
 - 3 Oznaka Kumer, NŠAL se nanaša na zapiske iz zapuščine Zmage Kumer v Nadškofijskem arhivu Ljubljana.

se je sicer opiral na nekatere zbirke slovenskih ljudskih pesmi (Vrazovo, Korytkovo, Janežičevo idr.), a je kljub temu le tu in tam priznal tekstovno in melodično sovplivanje slovenske ljudske in kočevarske pesmi. Menimo, da je želel dokazati, da vplivi drugih jezikov niso bili dovolj močni, da bi bistveno zamajali njegovo predpostavko o »izoliranosti«
ljudske pesmi Kočevarjev na »kočevarskem jezikovnem otoku«. Nemškost kočevarskih pesmi je poudarjal tudi v primerih, kjer so slovenski vplivi še posebno izraziti. Po njegovem mnenju je slovensko pesemsko izročilo le v manjši meri vplivalo na kočevarske pesmi, kljub temu, da so Kočevarji živeli sredi slovenskega družbenega, ozemeljskega in jezikovnega prostora.

Tako stališče je ostro kritiziral France Marolt v obsežni razpravi *Slovenske prvine v kočevski ljudski pesmi* (1939). Tudi Zmaga Kumer je menila, da gre za močan vpliv slovenske ljudske pesmi na kočevarsko. Ker je bila potomka Kočevarjev in je kočevarsko narečje tudi poznala, ji ne moremo očitati, da bi bila nacionalistično pristranska. O medsebojnih vplivih slovenskega in kočevarskega pesemskega izročila je med drugim pisala v razpravi *Kočevarska ljudska pesem o ptičici svarilki in njene slovenske predloge* (1964), ki je objavljena tudi v tej knjigi, in v njej primerjala pesem *Ptičica svarilka* s kočevarskimi različicami.

V prispevku želimo pretresti nekaj Hauffnovih trditev o značilnosti ljudske pesmi nasploh in kočevarskih še posebej. Seveda ne gre zanemariti dejstva, da je knjiga izšla leta 1895, istega leta kot prvi snopič monumentalne zbirke Karla Štreklja *Slovenske narodne pesmi I.*, v kateri pa je Štrekelj popolnoma prezrl kočevarsko ljudsko pesem in v zbirko vključil zgolj ljudsko pesemsko gradivo, ki ga je razumel kot »slovensko«. Hauffnovo delo je izšlo pred Štrekljevim, a je vendarle nenavadno, da Hauffen ne bi poznal vsaj dela Štrekljevega gradiva. S Štrekljem sta bila namreč kasneje, 1905/06, člana glavnega odbora za nabiranje in izdajo zbirke ljudskih pesmi celotnega avstrijskega prostora *Das Volkslied in Österreich* (Murko 1929: 9, 14). Hauffen je izhajal iz nemškega pesemskega izročila. Ker je bilo za 19. stoletje značilno poudarjanje nacionalne pripadnosti in je bila ljudska pesem eden izmed njenih pomembnih gradnikov, tolikšno poudarjanje nemškosti kočevarskega gradiva ni nenavadno.

Za kočevarsko ljudsko pesemsko izročilo velja, podobno kot za rezijansko (Golež Kaučič 2020), da je narečno in tudi ob petju ljudskih pesmi (glede na melodije) ne prehaja iz narečnosti v knjižno nemščino. Kljub temu, da Hauffen trdi, da gre za t. i. nemški jezikovni otok, pa pesmi ob analizah kažejo na to, da so se vsebine in oblike ljudskega pesništva izoblikovale ob različnih vplivih, tudi močnem vplivu slovenske ljudske pesmi. Razumljivo je, da je Hauffen to izročilo postavil v nemško jezikovno območje, a prav z analizo pesmi in intertekstualno ter jezikovno povezavo med kočevarskim in slovenskim izročilom ugotavljamo, da je bilo veliko medsebojnega prežemanja med slovenskim in kočevarskim. Seveda je nemško izročilo, ki so ga Kočevarji prinesli s seboj ob naselitvi v 14. stoletju in ob kasnejši stalni navzočnosti nemškega jezika in kulture tudi kasneje, močno osrediščeno v njihovih pesmih, toda slovenski elementi so vidni tako v besedišču kot v vsebinski strukturi. To je bistveno tudi za današnje analize, še posebno zato, ker so nekatere pesmi (npr. že omenjeni *Desetnica* in *Lepa Vida*), ki so prav gotovo slovenskega izvora, že ob kočevarskih nenehnikih stikih z nemškimi deželami pred in po drugi svetovni vojni z njimi odpotovale v Nemčijo in so sedaj del nemškega izročila. Treba je poudariti, da niso samo veliki narodi tisti, ki so izvor motivov, tem in oblik ljudskega pesništva, temveč je ljudsko izročilo lastno vsem nacionalnim tradicijam, vplivi pa niso zgolj enosmerni. Po poligenetski teoriji gre lahko tudi za sočasno nastajanje pesmi iz različnih snovnih izvorov (Stanonik 2008: 192), saj migracijska teorija o popotovanju snovi, tem, motivov včasih ni dovolj prepričljiva. Hauffen je poudarjal, da je bazen zgodb, motivov, verzni oblik in melodij kočevarskih ljudskih pesmi nemški: »[L]e malo je slovanskega

vpliva«, je menil (1895: 132), oz. je slovenski vpliv omenil le pri posameznih pesmih. Posebno trdovraten je bil glede tega, da naj bi se »na Kočevsko širil nemški vpliv« (prav tam) in da naj bi večina pesmi na Kočevsko prišla v 16. stoletju, česar z ničimer ne dokaže in slabo argumentira. Zgodovinska dejstva, ki jih navaja, so problematična, npr., da je bila Ljubljana v 16. stoletju nemška, prezre pa Trubarja, Dalmatina, Bohoriča in slovensko ljudsko pesemsko izročilo, ki je bilo v vseh obdobjih zelo živo in je bilo nedvomno poznano tudi Kočevarjem, saj niso bili izolirani od drugih, kar priznava sam Hauffen, ko trdi, da so Kočevarji (predvsem moški) veliko krošnjari in potovali. Nепreverjena je tudi njegova trditev, da se je še v alpskih deželah (tu omenja Koroško in Štajersko) ohranilo le malo starih balad. Posebnih dokazov ne navaja. Izrazi, npr. »stare ljudske pesmi«, so izrazito poljudni, ne navaja obdobja, v katerih naj bi nastale, in navaja tudi pesmi, ki naj bi nastale na kočevarskem »jezikovnem otoku«, ker zanje ni našel nemških vzporednic (nav. delo: 134). Toda prav te pesmi bi bilo treba tekstovno in kontekstualno analizirati, da bi lahko potrdili, da je njihov izvor res kočevarski. O skupini mlajših pesmi pa meni, da so v 19. stoletju prišle na »jezikovni otok« in se pojejo povsem ali na pol knjižno nemško (prav tam). Tudi v tem primeru ne navaja dokazov, govori o kočevarskem slogu, ki ga ne pojasni. Problematična je tudi njegova trditev, da je stara ljudska pesem Kočevarjev predvsem »praznična« (prav tam). Pesmi nato opisuje kot neke vrste poezijo, ki naj bi se pela »vzneseno« (prav tam), kar morda velja za umetno poezijo, za ljudsko pa ne. Ko Kočevarji v legendarnih baladah in nabožnih pesmih prosijo Marijo za pomoč (nav. delo: 136), je tu mogoča povezava s slovenskim izročilom, saj se v njih tudi priporočajo Mariji, ki je hkrati središčni religiozni lik Slovencev. Strogost Marije je podobna tako v kočevarskih kot v slovenskih pesmih, še posebno v baladi *Marija in mlinar* (Hauffen št. 14), ki korespondira s slovensko balado *Marija in brodnik* (SLP II/105). Temu, da pesmi pojejo predvsem ženske, bi lahko pritrdili, je pa to značilno za večino nacionalnih tradicij. Drži tudi, da je v pesmih tematizirana vsakdanja resničnost, okolje pa je predstavljeno tako, kot ga Kočevarji vidijo okoli sebe (Hauffen 1895: 137). Dejstvo, da med kočevarskimi pesmimi ni poskočnic in pesmi, kakršne so znane v alpskem prostoru, je povezano z geografijo prostora in s prejšnjo trditvijo, da je kočevska pesem povezana z (lokalno) stvarnostjo Kočevske. Hauffen sam s sabo prihaja v nasprotje, ko pravi, da so Kočevarji potovali in krošnjari in tako prinesli različne motive in teme v kočevsko pesem, nato pa napiše, da so »jezikovni otoki« v kulturnem življenju zelo zaprti (nav. delo: 139). In ko Turki ugrabljajo kočevarska dekleta, se izraz Turčija geografsko nanaša na območje današnje Bosne (nav. delo: 140). Da v pesmih opevajo predvsem vino in ne pivo, je prav gotovo povezano s slovenskimi sosedi in okolico, ki je bila vinorodna. To pa najbrž nima zveze z nemškimi pesmimi iz 15. in 16. stoletja (nav. delo: 140).

Za kočevarsko kot tudi za večino ljudskega pesništva velja, kar pravi Hauffen, da se pesmi večinoma širijo ustno in da pevke in pevci ob petju iz starih, znanih pesmi, prevzemajo obrazce, potujoče verze, kitice idr., npr. »Kako zjutraj zgodaj vstane«, »On (ona) zjutraj zarana vstane« – uvodni obrazec (nav. delo: 142). (Prim. »Pobič je zjutraj zgodaj vstal / in je ovčice na pašo gnal«, gl. Kumer 1996: 99, balada *Nevesta detomorilka*, SLP V/286). Verzni obrazec, ki navaja zgodnje vstajanje, ni lasten le Kočevarjem, temveč je značilen tudi za slovensko pesem. Da so obrazci del različnih nacionalnih tradicij, pravimo jim kar univerzalni ljudski obrazci ali formule, je jasno tudi, ko Hauffen meni, da imajo kočevarske pesmi značilne nemške uvode (nav. delo: 142–143), npr. »Tam stoji zelena lipa«, kar je značilno tudi za slovenske pesmi, npr. »Tam stoji stezica«, »Stoji tam gora Limbarska« idr. (Kumer 1996: 98–99). Zmaga Kumer navaja:

Zanimivo je, da poznajo podobne uvodne obrazce tudi drugi narodi. V nemškem izročilu velja *Wie früh ist auf* za značilnost kočevskih pesmi (narečno *Biā vriā ischt*

auf). Pojavlja se npr. v kočevsko-nemški varianti balade o mrtvaški kosti (Gott. Vladr.⁴ št. 4; prim. SLP [I] št. 39) ali v varianti balade o iztrganem srcu (Gott. Vladr. št. 8; prim SLP [I] št. 23⁵), v pripovedni o kukavici (Gott. Vladr. št. 4, 18). Ker je znano, da je slovenska ljudska pesem vsaj glede vsebine vplivala na kočevsko-nemško, ni nemogoče, da je tudi ta uvodni verz posledica medsebojnih vplivov. (1996: 100)

Obrazci, ki jih navaja Hauffen, so značilni za številne nacionalne tradicije, vsekakor pa imajo kočevarske pesmi tudi svoje posebnosti. V kočevarskih pesmih je verzni obrazec tudi slovanska antiteza, ki očitno ni samo slovanska, saj je poznana tudi pri drugih narodih (Kumer 1996: 110): »Od tam se vleče megla, | to ni megla, to so tvoji svatje« (Hauffen 1895: 150) in v slovenskih, npr. *Smrt neveste pred poroko*: Al je megličica ta od vodé | al je megličica ta od goré | [...] To pa nobena megličica ni! | Oj, sapa urnih turških konj je to« (SLP V/241/2). Tudi o motivih in frazah ter stvarnih opisih se Hauffen moti, ko meni, da gre le za prvine nemške ljudske pesmi, saj jih najdemo v različnih nacionalnih tradicijah, tudi v slovenski: npr. obrazec z vprašanjem in odgovorom: »Spiš ali bediš? | Ne spim, bedim« (1895: 151, št. 54 in 85) ali npr. v slovenskem izročilu: »Al si bolana, al si zaspana [...] Jaz nisem bolana, nisem zaspana« (Kumer 1996: 109).

Hauffnova navedba o metriki je zgrešena že pri njegovi trditvi, da je ritem ljudskih pesmi jambski. To ne drži, ker je večinoma trohejski, saj tudi sam poudarja, da je pesem péta, in potemtakem jamba ne more biti, še posebno, ker govori tudi o predtaktu (1895: 154). Moti se, ko zapiše, da so trohejski ritem slovenskih pesmi Kočevarji prevedli v jambski, saj so se pesmi pele. Kočevarske pesmi imajo tudi refren in prav pri refrenu se pogosto vidi slovenski vpliv (nav. delo: 156), npr. »Mare, Bog pomagaj«. Hauffen pravi, da kočevarske pesmi nimajo rime ne asonance, najde jo le pri posameznih pesmih, in trdi, da Kočevarji nerimanosti niso mogli dobiti od južnih Slovanov, ker naj bi bile vse njihove pesmi rimane (nav. delo: 158). Tudi v tej trditvi se moti, saj je bil rimani način verzificiranja v slovenskih ljudskih pesmih značilen za 19. stoletje, prej pa je zanje značilna odsotnost rime. Verjetneje je, da se je v kočevarskih pesmih ohranil starejši način verzifikacije brez rime, značilen za slovensko/slovansko okolico.

O pridevnikih Hauffen piše, da izhajajo iz nemške tradicije ali pa kar iz opisa resničnosti, npr. *rdeča pšenica* (s čimer je mišljeno zrnje) (nav. delo: 146); Kočevarji pa uporabljajo tudi izraz *pisat*, ki je vzet iz slovenščine, *pisan* (nav. delo: 147). Morda pevci oz. pevke (ali pa kasneje zapisovalci) niso dobro slišali izraza in so ga potem le prevzeli, kot npr. pri uspavanki, *prutaj, ninaj = tutaj, ninaj*. Tudi števila, ki so označena kot ljudska, so univerzalni element folklore, npr. 3, 7, in jih je najti pri različnih narodih, tako tudi pri Kočevarjih, in ni nujno, da izvirajo iz nemškega izročila. Predvsem pri pesmih, ki govore o služenju v vojski, je število lahko različno, odvisno od dolžine uradnega služenja v vojski in od časa, ko je pesem nastala (Kumer 1992; Golež Kaučič 2013).

Hauffen nato prizna, da nekaj kočevarskih balad (Hauffen št. 26, 45, 63, 65, 66, 74, 75, 77, 80, 90, 92, 96–101, 108, 121, 123) izvira iz južnoslovanskih, kamor prišteva tudi slovenske, in da naj bi bile nekatere »prosto prenešene iz slovenščine«, druge sorodne s hrvaškimi in srbskimi ljudskimi pesmimi (nav. delo: 159). Govori o južnoslovanskem značaju, ki pa ga ne definira (prav tam; prim. Marolt 1939: 183). Kočevska je vendarle del slovenskega poselitvenega prostora, zato ni nenavadno, da so se medsebojna prežemanja

4 Okrajšava Gott. Vladr. pomeni, da se pesem pod navedeno številko nahaja v zbirki *Gottscheer Volkslieder* (Brednich in Suppan 1969, 1972, 1984).

5 Okrajšava SLP z rimsko in nato arabsko številko pomeni, da je pesem v zbirki *Slovenske ljudske pesmi* (Kumer idr. 1970, 1981; Terseglav idr. 1992; Golež idr. 1998; Golež Kaučič idr. 2007), pri čemer se rimska številka nanaša na številko knjige, sledita pa ji številčni oznaki za tip pesmi in njeno različico.

dogajala tako v jeziku kot v navadah, šegah, obredih, kulturnih izmenjavah in tudi povezovanju med seboj (poročanje idr.). Slovenski/slovanski vplivi so bili popolnoma naravni tudi v ljudskem pesemskem izročilu in obratno: na slovensko izročilo so vplivali tudi Kočevarji in Nemci. Vplivi so bili torej dvosmerni. Hauffen je z dokazovanjem nemškosti kočevarskih pesmi najbrž želel pokazati superiornost nemškega izročila in jezika ter Kočevarje prikazati mnogo bolj navezane na nemški prostor, kot so konec 19. stoletja dejansko bili. Zdi se, da prav kočevarsko narečje kot vernakularni jezik (prim. Golež Kaučič 2020), ki je za njih predstavljal glavni jezik, kaže na njihovo povezanost z lokalnim; bili so Kočevarji in Kočevarice in ne kočevski Nemci in tudi ne drugih narodnosti. Narečje je bilo njihov glavni jezik, ne samo kot sporazumevalni, temveč tudi kot umetnostni jezik. Ponarečnjena uporaba lastnih imen kaže na to, da so Kočevarji izoblikovali lasten jezikovni svet, ki se je napajal tako iz nemškega kot iz slovenskega ter južnoslovanskega prostora. Na močno soobstajanje v dvojezičnem okolju nenazadnje kaže tudi raba slovenskih izrazov, besed, refrenov, vzklikov, delov molitev ter verznihih obrazcev. Večjezičnost ali vključevanje refrena v slovenščini Hauffen sicer prizna, le da ob navajanju verza »le vkup, le vkup, uboga gmajna«, tega označi kot slovenskega, kmete pa za vindišarje (1895: 161), kar je bila oznaka Slovencev v avstro-ogrski monarhiji in je kasneje dojeta kot pejorativna oz. ne priznava slovenskosti.

Seveda so Slovenci zaradi tega, ker so bili večino časa pod nemško nadvlado, uporabljali veliko nemških besed in fraz, a so jih popačili, poskočnice pa niso enake nemškim poskočnicam; oblika je k nam prišla iz nemškega prostora, vsebinsko pa so popolnoma izvirne, povezane s plesom in improvizatorične. Najzanimivejša ugotovitev pa je glede t. i. pesmi, ki so »prišle« iz Nemčije, ki naj ne bi imele značilnega »kočevarskega« sloga. Pevke naj bi te pesmi zapisovalcem pele v visoki nemščini, ker naj bi jih tako bolje razumeli, kar je problematično, saj so bile to t. i. ljudske pevke (nav. delo: 163).

Slovenske pesmi, ki so nanje vplivale, so Kočevarji seveda transformirali, odnosa iz njih ni bila popolnoma prevzeta, ampak so jo prilagodili, še posebno zato, ker je vstopila v narečje. Obrazci, tako uvodni kot končni, so lahko drugačni, vendar gre pravzaprav za veliko podobnosti. Tudi vsebine so spremenjene zaradi kulturnih razlik. Da se kočevarska pesem zaključuje drugače, je stvar kočevarske ustvarjalnosti in ne nemškega odseva. Hauffen pravi, da sta za petje značilna dvoglasje in ubrano večglasno petje. Podarja svečanost in harmonijo petja in razlikovanje od umetne pesmi. Melodijo vidi kot mnemotehnično sredstvo, ki omogoča, da se v spomin povrne celotna pesem, ki jo poje pevka ali pevec (nav. delo: 164–165). Umetno zloženo domoljubno pesem, ki je postala kočevarska himna, označi za ponarodelo pesem, saj navaja le nekaj sprememb v besedilu, ki so nastale ob prenosu pesmi med izseljenci v Ameriki in med Nemci v Transilvaniji (transilvanski Sasi), prenosa iz umetne poetike v ljudsko pa ne pojasni zadovoljivo (nav. delo: 166). Hauffen piše nato še o različnih jezikovnih in stilnih izrazih, časovnih določilih idr. Navaja tudi posebne motive, npr. motiv ozelenele palice, zacvetelega usahlega drevesa, hloda idr., kar obstaja tudi v slovenskem izročilu (npr. v baladi *Spokorjeni grešnik*; SLP III/152) in so od Slovencev prešli v kočevarsko izročilo in bili tudi zapisani med avstrijskimi Štajerci v slovenski soseščini (prim. prav tam III/152). Tudi o motivu rastlin, cvetlic, ki zrastejo po smrti nesrečnih zaljubljenecv, se Hauffen razpiše in poda kar nekaj primerov iz kočevarske, slovenske in drugih evropskih tradicij (1895: 169–181).

Hauffnova tridelna žanrska razvrstitev kočevskih ljudskih pesmi je povezana z vsebino pesmi. V prvi skupini skupaj razvršča nabožne pesmi in legende (nav. delo: 185). Slednje v slovenski folkloristiki uvrščamo med legendarne balade. Druga skupina so balade in ljubezenske pesmi, med njimi je spet kar nekaj ljubezenskih, ki bi lahko sodile k baladam. In tretja skupina so pesmi ob šegah in navadah ter šaljive in otroške pesmi.

Hauffen se je zelo natančno lotil analize teh pesmi in k vsaki napisal tudi bolj ali manj obsežen komentar, ki sicer želi biti objektivni, a ker je to konec 19. stoletja, se zdi, da je bila njegova objektivnost velikokrat na preizkušnji (1895: 387–455). Včasih je hotel na silo dokazati, da so Kočevarji večino pesmi že prinesli iz nemškega prostora in da je bilo slovenskih (slovanskih) vplivov zelo malo. Zato tudi uporablja koncept o »jezikovnem otoku«, izoliranem od zunanjih vplivov, ki pa jih je velikokrat moral priznati, a se oglašajo tudi izraziti nacionalistični toni. To ni čudno, saj je bila knjiga izdana konec 19. stoletja, podatki, ki jih je takrat dobil, in viri, iz katerih je črpal, so bili seveda omejeni. Ker imamo danes mnogo več virov in znanstvenih spoznanj o ljudski pesmi, njenih značilnostih, povezavah z literaturo in jezikovnih, oblikovnih in vsebinskih značilnostih evropskega, nemškega in slovenskega prostora, lahko velikokrat z gotovostjo trdimo, da so bili vplivi slovenskega izročila tako vsebinsko, jezikovno kot oblikovno zelo veliki in da so Kočevarji ob odhodu s slovenskega ozemlja s seboj v Nemčijo odnesli mnogo pesmi, ki so jih slišali prav tu, jih po svoje preoblikovali, a se še vedno pozna njihov izvor. Seveda vsaka tradicija tisto, kar prevzame, pregnete in prilagodi lastnemu izročilu. Kočevarske balade so spojile elemente slovenske ustvarjalnosti z lastnimi, vsebino pa prilagodile kočevarski stvarnosti. Še desetletja po drugi svetovni vojni je bila v nemškem prostoru tendenca, da bi slovenski izvor močno zmanjšali, a so morali priznati tudi slovenske vplive na nemško izročilo,⁶ o čemer so pisali uveljavljeni in tudi v nemškem prostoru upoštevanji slovenski raziskovalci, npr. France Marolt, Valens Vodusek, še posebno pa Zmaga Kumer.

Kočevarske in slovenske balade: intertekstualne primerjave

Pričujoča analiza se loteva izbora desetih kočevarskih balad, ki jih intertekstualno primerja s slovenskimi različicami in ugotavlja podobnosti ter razlike. Pri nekaterih gre za slovensko predlogo (prototekst) in kočevsko pologo (metatekst), nekatere pa so kočevska izpeljava kakega motiva (prim. Golež Kaučič 2003 in 2018).

Zanimalo nas bo, katere kočevarske balade imajo vzporednice v slovenskem baladnem izročilu. V razdelku nabožne pesmi in legende vidimo, da je že tretja pesem *Marija pod križem* (Hauffen št. 3) podobna legendarni baladi *Sejanje Jezusove krvi* (SLP II/96). Hauffen navaja »neko slovensko pesem«, ki tematizira motiv Kristusove krvi (Hauffen 1895: 388). Primerjava Kristusa s pšenico in vinsko trto je znana tudi širše v slovenskem izročilu. Kočevarske pesmi s slovenskimi vzporednicami ali slovenske s kočevarskimi metateksti so: *Mali zidarček* (Hauffen št. 12) in *Udarjena Marija na Ljubnem* (SLP II/181); *Sv. Barbara* (Hauffen št. 30) in *Sveta Barbara v stolp zazidana* (SLP II/136); *Bogati župan* (Hauffen št. 41) in *Mlinar in smrt* (SLP I/46); *Lepa Jera* (Hauffen št. 62) in *Smrt neveste pred poroko (Mlada Breda)* (SLP V/239, 240, 241 A in B); *Mladi Hanž* (Hauffen št. 63) in *Pridobitev ljubega/ljube z navidezno smrtjo* (SLP IV 203 A in B (*Mlada Zora* in *Zaljubljeni mladenič*)); *Edina dva sina* (Hauffen št. 67) in *Neubogljivi otroci ukleti v ptice* (SLP I/31); *Vitez* (Hauffen št. 70, 70a, 70b) in *Zapeljivi pevec – morilec deklet (Jelengar)* (SLP I/ 64 (prim. Marolt 1939: 256–268)); *O kraljevi hčeri* (Hauffen št. 77) in *Deklica vojak* (SLP I/7 in 8); *Veliki grešnik* (Hauffen št. 26) in *Spokorjeni grešnik* (SLP I/152 A; prim. Marolt 1939: 228–238); *Regina in Jezus* (Hauffen št. 27) in *Jezus slikar in*

6 Slovenski raziskovalci pa vedno priznajo/mo nemški izvor pesmi, ki je vstopila v slovensko ljudsko izročilo. Ljubezenska balada *Zavrnitev vasovalca* (Stoji, stoji Ljubljanca) ima svoj vsebinski izvor v nemški pesmi *Der schwatzhafte Junggeselle* (DVM 6/2/139). Znana je po vsem nemško govorečem ozemlju, med nemškimi izseljenci drugod po Evropi, na Nizozemskem, Danskem in Franciji. Od Slovanov jo pojejo samo Lužiški Srbi in Slovenci (gl. SLP IV/222, komentar na str. 541, 1998).

Regina (SLP II/99) in *Jesus vrtnar in ajdovska deklica* (SLP II/100); *Mrtvi ženin* (Hauffen št. 54) in *Mrtvec pride po ljubico* (SLPI/59 A); *Mladi pob* (Hauffen št. 59) in *Krojačeva pesem* (Hauffen št. 60) in *Bolna ljubica umre* (SLP IV/230) in *Smrt voznika ob mrtvi ljubici* (SLP IV/232); *Majerica*⁷ (Hauffen št. 101) in *Žena umori otroka moževe ljubice* (SLP IV/270 (prim. Marolt 1939: 248–255)); *Poštena mačeha* (Hauffen št. 126) in *Gospod Baroda* (SLP I/6), *Mrtva mati zagrozi mačehi* (SLP V/259), *Zapuščene sirote* (SLP V/261 A in B); *Ples* (Hauffen št. 72) in *Hudič odnese plesalko* (SLP I/25). Že samo ta nepopolni pregled dokazuje jezikovno, vsebinsko, motivno ter kulturno prepletanje kočevskih in slovenskih balad in brez analiz desetih balad presega število, ki ga je navedel Hauffen.

Analizirane pesmi razvrščamo tako, kot so v korpusu *Slovenske ljudske pesmi I–V*, in sicer od pravljicnih in bajeslovnih, legendarnih, ljubezenskih do družinskih in živalskih. Poleg *Primorke*, ki je izvor našla v slovenski *Lepi Vidi* in je ena najzanimivejših družinskih balad, se bomo osredotočili še na nekatere balade, ki so prav tako del obeh ljudskih kulturnih tokov, pa še niso bile obsežno analizirane.

1. *Lepa Mare* (Hauffen št. 98) in *Vida s kačo* (Marolt 1939: 219–222; SLP I/27/2); Brednich in Suppan 1969: 6, str. 41–44)

Slovenska predloga bajeslovno-pravljicne balade: prototekst *Dekle reši v kačo ukletega mladeniča* (SLP I/27/2):

1. Lepa Vida proso plela,
rano, rano pred zorjami.	9. vtrgaj si ti takšno šibo,
ki za leto dni je zrasla.«
2. Kak od konca plela proso,
stepeno je najšla roso:	10. Mlada Vida vtrga šibo,
ki za leto dni je zrasla.
3. »Da bi, Bog daj, mojo bilo,
kaj je nicoj tod hodilo!«	11. Ino s šiboj vujdre kačo,
kačo, kačo zaglavačo.
4. K drugem konci je perplela,
tam je najšla velko kačo.	12. Kak je lahko jo vujdrila,
z repa ključce joj je zbila.
5. Tam je najšla velko kačo,
velko kačo zaglavačo.	13. Ino kača se brž slilila,
no v kraljiča spremenila:
6. Kača mela devet repov,
devet repov, devet ključov.	14. »Hala, hala, mlada Vida,
kaj si želila, si dobila:
7. Mimo vlegla gladka steza,
po joj jaše mlad študentič:	15. »Bila prosta si divica,
zdaj pa svetla boš kraljica.«
8. »Hala, hala, mlada Vida,
vtrgaj si ti drobno šibo,	

Lepa Mare. Kočevska pologa ali metatekst (Hauffen št. 98):

1. *Biā wriā ischt aüf dai scheanā Mâre.*
Mâre, Bog pomagaj!
2. *Shi lēgət shi guār scheanai uən.*
Mâre, Bog pomagaj!
3. *Shi geanöt jätän aüf ir okr.*
Mâre, Bog pomagaj!
4. *Shō do schprichət scheanai Mâre:*
Mâre, Bog pomagaj!
5. *»S' ischt miār olā moarn dæer tåb ugækêrət.*
Mâre, Bog pomagaj!
6. *Bólt gót, æs bår main dar liəbə,*
Mâre, Bog pomagaj!
7. *Dar miār hot main tåb ugækêrət.«*
[...]
40. *Nim dū a hontzischtle, scheanai Mâre;*
Mâre, Bog pomagaj!
41. *»Pai dær kîrchən tūscht dū mich ins zischtle;*
Mâre, Bog pomagaj!
42. *Ünt prich dær aüsar a heshlain schislink.*
Mâre, Bog pomagaj!
43. *Ünt ben biār geabm ins petə bais,*
Mâre, Bog pomagaj!
44. *Shō shlüg dū drai wêrtə miār îbr də mitə,*
Mâre, Bog pomagaj!
45. *Ünt i brt æs shain a scheandr jünkhear!«*
Mâre, Bog pomagaj!
46. *Ünt ben shai hent kām in's petə bais,*
Mâre, Bog pomagaj!
47. *Shi shlügət drai wêrtə də shlongə îbr də mite,*
Mâre, Bog pomagaj!
48. *Shi ischt gəbân a scheandr jünkhear.*
Mâre, Bog pomagaj!

Slovenski prevod kočevarske variante v odlomku razkriva povezave med predlogo in pologo:

- Kako zgodaj vstane lepa Mare,
Mare, Bog pomagaj!
- Zelo lepo se opravi.
Mare, Bog pomagaj!
- Plet gre** na svoje polje.
Mare, Bog pomagaj!
- Takole reče lepa Mare:
Mare, Bog pomagaj!
- »Vsako jutro je **rosa osuta**.
Mare, Bog pomagaj!
- Bog daj, da je bil to moj ljubi,
Mare, Bog pomagaj!
- ki mi je roso strosil.«
[...]
- »Vzemi košarico, lepa Mare;
Mare, Bog pomagaj!
- pri cerkvi me boš dela v košarico;
Mare, Bog pomagaj!
- in **leskovo šibo si odlomi**.
Mare, Bog pomagaj!
- In ko bova šla v posteljo belo,
Mare, Bog pomagaj!
- me trikrat udari čez sredo,
Mare, Bog pomagaj!
- in postala bom lep mladenič!«
Mare, Bog pomagaj!
- In ko sta prišla v posteljo belo,
Mare, Bog pomagaj!
- je udarila** trikrat **kačo** čez sredo,
Mare, Bog pomagaj!
- postala je lep mladenič**.
Mare, Bog pomagaj!

Kočevarska balada sledi jedrnemu delu slovenske predloge, z njo je povezana tudi s slovenskim refrenom: »Mare, Bog pomagaj!« Razlikuje pa se v podrobnostih, saj v njej izvemo, da je bil mladenič začaran v kačo, ker ga je mati rodila in vrgla v votlo bukev (ta del bi lahko bil iz pesmi o detomorilki (SLP V/286) in lahko gre za kontaminacijo dveh balad, kar navaja tudi Hauffen (1895: 101–102 in Hauffen št. 79)), in da ga je kača celo dojila. Razvoj je drugačen in namesto kraljeviča nastopi vitez in Vida se spremeni v Mare. Pomembno je tudi, da je v kočevski pesmi ohranjena tudi še stara kočevarska

beseda za tesarsko ali drvarsko stojalo za žaganje drv, ki kaže tudi na jezikovno povezanost Kočevarjev in Slovencev: *žaglpam* (prim. še SLP I/27). Zmaga Kumer pa meni, da je morala imeti kočevska balada kakšen drug vir in ne prekmurske variante, kar nakazuje, da so bile balade znane tudi na drugih območjih Slovenije (prim. Kumer, NŠAL: 1, št. 6).

Hauffen navaja tudi odlomek Vrazovega zapisa in nemški prevod Anastasiusa Grüna (prim. opombo Hauffen 1895: 102), a ne napiše, da bi kočevska balada izšla iz slovenske. A ko govori o baladi *Hanž in kača* (Hauffen št. 65), zapiše tudi izraz *catschnschtoin – kačji štain – kačji kamen*. Besedo kača se je torej uporabljalo tudi v kočevščini, kar pomeni, da ne samo, da so nekatere kočevske balade imele predlogo v slovenskih, marveč je zelo veliko izrazov v pesmih slovenskih, vendar zapisanih drugače (Hauffen 1895: 102). Odpira tudi vprašanje kače kot varuhinje ognjišča, kar je pogosto v slovenskih ljudskih pravljicah (prim. Kropelj 2015: 419). Za Vrazom (SLP I/27/1–2) je pesem leta 1959 zapisal in zvočno posnel France Cigan (SLP I/27/3), zadnji zapis pa je bil posnet leta 1961 v Črenšovcih v Prekmurju (SLP I/27/5). Ta je bolj pristno ljudski kot Vrazov, za katerega je Valens Vodušek menil, da je izumetničen, kar pod vprašaj postavlja tudi pravilnost Kuhačevega zapisa melodije (prim. SLP I/27, opomba na str. 153; Vodušek 2003). Melodija, ki jo je zapisal Josef Perz (Svetli potok na Kočevskem, pred 1896), je po Maroltu »ritmično-metrična skaza« (Marolt 1939: 227) in je nima smisla objaviti, še posebno zato, ker gre za slovenski refren, ki je kar nekako pritaknjen, čeprav naj bi bil integralni del pesmi.

Kača je v slovenski folklori, posebno v ljudskih šegah in verovanjih ter rekih in pregovorih, močno navzoča, mnogo je tudi pripovedk, kjer je kača subjekt pripovedi v simbolnem in tudi realnem pomenu, tudi v baladnem izročilu najdemo kačo, predvsem v bajeslovnih in pravljicnih, legendarnih in družinskih baladah. Pogosto kačo zamenja zmaj, ker sta si simbolno in mitološko podobna. V kolektivni zavesti je kača dojeta tako pozitivno kot negativno, v bajeslovju in verovanjih je po mnenju Viskovića najbolj simbolno »obremenjena« (2009: 258), odnos človeka do nje je ambivalenten. V nekaterih kulturah je t. i. prvobitni simbol celostnosti sveta, je htonska sila mračnih instinktov, po Karlu Gustavu Jungu (1995) lik inferiorne psihe in mračnih nagonov, hkrati pa uranska sila obnove življenja, je simbol uroborosa, v svoji ikonografski podobi kroga, ko glava grize rep, predstavlja vesoljno skladnost in večno obnavljanje narave. Kača je tudi simbol nesmrtnosti, s tem pa so povezane legende in pripovedke o kačah in zmajih kot čuvarjih blaga, bogastva in modrosti. Slovani gojijo kult kače kot zaščitnice ognjišča in kot pojav duše pokojnika. Preplet negativnih in pozitivnih konotacij kače, svete živali, ki simbolizira prerod, plodnost, večno življenje in modrost, hkrati pa še sile zla, greh, prekletstvo, smrt in pogubo, je prav s temi diametralnimi pomeni močno zaznamoval človekov odnos do nje tudi v folklori in literaturi (Golež Kaučič 2018).

Balada *Dekle reši v kačo ukletega kraljeviča* je prototekst kočevske. Marolt (1939: 224–227) meni, da vsebuje mitološko izročilo. V njej dekle reši v kačo ukletega kraljeviča, in sicer tako, da ga udari s tremi šibami, ki morajo biti tri leta stare. Ob tem kača dobi človeško podobo kraljeviča in dekle, ki ga reši, postane kraljica. V baladi ni navedeno, zakaj je bil kraljevič spremenjen v kačo, domnevamo lahko, da je bil uklet. Morda gre za posvetitev ali iniciacijo, ki označuje prehod iz enega obdobja v drugo. »Te ga vujdre zs tretjoj šiboj / on postane do pet človek« (SLP I/27/1). Ker gre za pravljicno balado – Marolt (1939: 226) meni, da gre za bajeslovno, kočevska pa naj bi bila pravljicna –, je urok smiseln (Propp 2013: 164). V omenjeni baladi gre najverjetneje za kompleksno simboliko kače, ki predstavlja povezanost plodnosti in seksualnosti, ob levitvi simbolizira ponovno rojstvo ter izvor stvarjenja, hkrati pa naj bi bila generator univerzuma (več Golež Kaučič 2018).

2. *O goslačku* (Hauffen št. 96) in *Godec pred peklom* (SLP I/48/1)

To je pravzaprav prezrta pesem, ki ni uvrščena med bajeslovne balade, ker je ohranjeno samo jedro (prim. Golež Kaučič 2018: 107–122).

Odlomek pesmi *Godec pred peklom* SLP I/48/1 – slovenska predloga/prototekst:

[...]	30 njo prime za belo rokó,
Le idi ti na senjim lep,	no pelja z pekla žarečega.
si kupi žolte goslice	[...]
15 ino pred peklom zaigraj.	Nesrečni bodi, pekel ti,
Da boš igrâ mi note tri,	35 kaj boš zdaj mogâ prazen bit!
de tebe pitâ šatan vrag,	Kak hitro mati pregolči,
kaj bode ti za plačo dâ.	tak hitro pâ nazaj zleti.
[...]	[...]
Da igrâ je mi note tri,	
25 je pitâ njega šatan vrag,	
kaj bode mu za plačo dâ.	
On pa njemu odgovori,	
jak bo si plačo sam jemâ.	
On prime svojo matere,	

O goslačku. Kočevarska pologa/
metatekst (Hauffen št. 96):

Slovenski prevod:

1 <i>Es bar a bintschigəs gaigarle,</i>	Bil je drobcen goslaček,
<i>Es geanót ahin zən heltoarə,</i>	šel je tja do vrat pekla,
<i>Dört gaigət's shîbm gonzai juər,</i>	tam je goslal sedem celih let,
<i>Shîbm gonzai juər ûnt shîbm tûgə:</i>	sedem celih let in sedem dni:
5 »Nûə aîuwar, nûə aîuwar, nûə aîuwar,	»Le gor, le gor, le gor,
<i>Wuətr, mùətr ûnt shbeschtr main!«</i>	oče, mati in sestra moja!«
<i>Ûnt biə shai aîuwar hent kâm,</i>	In ko gor so prišli,
<i>Hont shai hint'rshi gəschâgət:</i>	so se nazaj ozrli:
<i>»Aú, biə ischt nûə a groasr ploz lâr,</i>	»Oj, kako velik prazen prostor je,
10 <i>Bú biər drai atin shaibm gəbân.«</i>	kjer smo bili prej mi trije.«
<i>Drzîrn tûət shi dos gaigarle.</i>	Razsrdi se goslaček,
<i>Ar gâbót dər shbeschtr a schtoas,</i>	sestro sune,
<i>As shi ischt gəwlôchn dər hel am pôdn.</i>	da je odletela na dno pekla.
<i>»Nûə pruət ûnt pren dù imr ûnt eabik,</i>	»Zdaj cvri se in gori na veke vekov,
15 <i>Ben dr's loid ischt gəbân ùm dan ploz.«</i>	če ti zaradi prostora žal je bilo.«

(Prim. Štrekelj št. 419; Kumer 1975: 456; SLP I/48, glej komentar, str. 282–283; Hauffen 1895: 328, 439–440, št. 96, str. 328 in 439–440.)

Godec pred peklom je slovenska ljudska balada, ki nadaljuje Orfejevo izročilo, a ga tudi močno transformira in dodaja pomene, ki odsevajo slovensko zgodovinsko resničnost in folklorno izročilo. Enaintrideset variant pesmi predstavlja različno oblikovanje zgodbene strukture in raznovrstnost subjektov, ki nastopajo v vlogi Orfeja.

Kakšen je bil prenos mita v vseh njegovih razsežnostih v slovensko ljudsko izročilo? V 31 variantah vidimo različne transformacije motiva. S kočevskimi lahko povežemo predvsem tiste, v katerih je junak godec, in seveda rezijanske variante. Kočevska balada je močno okrnjena in vsebuje le jedro balade: goslač igra pred vrati pekla in želi rešiti mater, očeta in sestro; hudič mu ugodí, a žal se sestra ozre nazaj in ugotovi, kako prazen je prostor, ki so ga zapustili, zato se godec razjezi in jo vrže nazaj. Hauffen v komentarju priznava, da so to balado Kočevarji prevzeli od Slovencev, in navaja Vrazov zapis, v katerem je godec zamenjan s Kraljem Matjažem (1895: 439–440). Ostale variante, ki jih Hauffen ni poznal, še posebno rezijanske, potrjujejo, da je vir za kočevsko slovenska balada (Zmaga Kumer v seznamu NŠAL (Kumer, NŠAL: 10. št. 125) navaja *Slovenske narodne pesmi* (Štrekelj št. 64–66, 419) in Kumer 1975: 456).

V tej pesmi se živi spustijo v svet mrtvih, v kraje teme, v htonično območje, predvsem zato, da rešijo svoje iz njega, tiste, ki zaradi svojih grehov trpijo, čeprav si vsi ne želijo rešitve. Pesem nadaljuje, a hkrati močno transformira antično Orfejevo izročilo, ki pa se je morda napajalo iz še starejšega substrata. Obisk podzemlja, kjer prebivajo duše umrlih, je pogosta sestavina herojskega mita, dotika se tako obnovitvenega obreda kot tudi obreda prehoda (inicijacije), npr. v pekel se spusti Gilgameš, Heraklej obiše vrt Hesperid, Odisej sprašuje sence v Hadu, pred pekel gre Kristus. Obisk podzemlja je velikokrat podoba za simbolično smrt ali pogled na usodno določenost sveta in posameznika (Golež Kaučič 2018; SLP I/ 48).

3. *Vandrajoči otrok* (Hauffen št. 99) in *Desetnica* (Marolt 1939: 239–247; SLP I/51/1)

Hauffen je zapisal, da je v »južnoslovanskem ljudskem pesništvu« to zelo razširjena pesem, in navedel Vraza in Korytka (Hauffen 1895: 332, 440–441; SLP I/ 51/1, 2). *Desetnica* je izvorno slovenska pesem; v obliki, kot jo še danes poznamo, ni razširjena v južnoslovanskem prostoru. Motiv desetega otroka je sicer razširjen po vsej Evropi, a v proznem izročilu. V srbskem izročilu je bila najdena pesem, ki ima podoben motiv kot slovenska desetnica, a je bolj izjemna kot pravilo: jedro je ukletev dekleta, v slovenskih pa gre za verovanje o deseti deklici, ki naj bi škodovala družini (Golež Kaučič 2018). Hauffen razlog za to, da mora desetnica od doma, išče v srbski pesmi, kjer naj bi mati hčerko začarala/preklela, ker ni bila fant (Hauffen 1895: 441, prim. Parry 1933–1935 št. PN108 iz leta 1934), v slednji celo reče, da je rodila vraga (Golež Kaučič 2018: 138–140). Mati obljubi dekletu zlim silam in umre od žalosti, ker jo dekletu, ko ponjo pridejo zle sile, prekolne. Bosanske, srbske in bolgarske pesmi s tem motivom se zelo razlikujejo od slovenske in kočevske, tako da je Hauffnova razlaga vzroka za odhod desetnice popolnoma neutemeljena. Gre tudi za drugačen družbeni in religiozni svet (prim. Marolt (1939: 245–246), ki se ne ujema s Hauffnovo razlago; SLP I, op. na str. 300).

Kočevarji so pesem s prvim verzom »Es hiæt a müætr nain teachtrlain« prevzeli od Slovencev, kajti pesem je pravzaprav samo v kočevsko narečje prenesena slovenska varianta, ki je bila zapisana leta 1937 v Koprivniku in bila objavljena v *Kočevskem zborniku* leta 1939 (Marolt 1939: 241–242) (prim. Brednich in Suppan 1969: 410–414; glej še Seemann v DVM 5/1, op. k št. 94, str. 58–6). Čeprav je Hauffen leta 1895 objavil varianto te pesmi, pa je ni datiral, zato je verjetno pesem, ki jo je zapisal Marolt, starejša od pesmi v Perzovem zapisu (Brednich in Suppan 1969: 411; Hauffen št. 99). Erich Seemann je

leta 1960 napisal študijo, posvečeno desetnici, v kateri je analiziral (tri) kočevarske balade s tem motivom, vendar je bil mnenja, da bi to izročilo lahko primerjali z izročilom o sedmem otroku istega spola, ki naj bi imel posebno moč vedeževanja ali zdravljenja oz. demonično moč (več glej v XI. poglavju). Seemann je tudi menil, da je pri desetem otroku šlo tudi za ekonomsko vprašanje in ne toliko za pravljичnost (Seemann 1960: 106; prim. DVM 5/1/94, str. 58–63). V navedenem DMV 5 je kot t. i. izvorna podlaga za kočevsko pesem objavljen le Maroltov zapis, Hauffen je zgolj omenjen, zapisa Hansa Tschinkla tam ni, je pa v zbirki *Gottscheer Volkslieder*, kot varianta c (Brednich in Suppan 1969: 413–414). Po Maroltu (1939: 239–247) so kočevarski kolonisti to pesem prevzeli od Slovencev, a je že razrušena in ima ohranjeno zgolj jedro, čeprav je kontekst desetništva popolnoma izginil. V Hauffnovi objavi pesmi (Hauffen št. 99) manjka prstan (iz pesmi razberemo, da naj bi v kruh zamesila listek, in je videti, kot da bi manjkal del s prstanom?). V Maroltovem zapisu (nav. delo: 411–412) najdemo izraz *vochiza* (izraz za pecivo/potica?), v Tschinklovem (nav. delo: 413–414) pa beremo, da deklica na pragu najde listek, nato navaja izraz *velik kruh*, v kruh naj dajo listek in ne prstana. V zapisu Hansa Tschinkla (prav tam) umreta mati in oče, v Maroltovem (1939: 241) in Hauffnovem (št. 99) pa ne.

Desetnica. Hinko Smrekar, 1907, grafika (Smrekar 1907).

Slovenska pesem o desetnici je ohranjena v 12 variantah in dveh vsebinskih skupinah ali obrazcih. Osnovna zgodba (v posameznih variantah se rahlo spreminja, npr. v varianti št. 6, ki je bila kot edina zvočno posneta (1957), je 12 žanjic in ne deset), pripoveduje o grajski gospe in gospodu (stari materi ali samo materi), ki ima(ta) devet hčera in prosi(ta) Boga še za eno, tokrat moško dete. To ponazarja odlomek iz prve zapisane variante iz Ribnice na Dolenjskem. Zapisal jo je Jožef Rudež pred letom 1819 (SLP I/51/1):

Slovenska predloga ali prototekst pesmi *Desetnica* (SLP I/51/1), odlomek:

Stoji, stoji (en) bejli grad,
 u bejlem gradu mlad gospod,
 (en) mlad gospod, mlada gospa.
 Imata devet gradov,
 5 (devet gradov), devet hčeri.
 Po bejlim gradu hodita,
 za bejle roke se vodita
 in lejpo Boga prosita,
 de bi jima Bog en porod dal,
 10 en porod sinka majhniga.
 Bog jima je (en) porod dal,
 eno hčerko majhino.
 Oj, smili se stokrat Bogu!
 Dejte bo moglo u desetino it,
 15 ta mlajša hčerka Nežica.
 [...]

Gospa rodi hčerko, in ko ta odraste, mora kot desetnica od doma. Mati tega ne želi, zato v kruh (v potico, pogačo idr.) zamesi prstan (prinese ga ptičica, bela žena, Marija) in poskuša storiti vse, da bi ta prstan dobila najstarejša in ne desetnica (Lenčica, Marjetica, Marjetka, Nežica, Marjančica). Usoda odloči drugače in desetnica mora v izgnanstvo. Po sedmih letih se vrne domov, ko se moži njena najstarejša sestra, vendar je ušive in razcapane lastna mati sprva ne prepozna, zato jo požene od doma. Ko pa se ji desetnica razkrije in ji pove, da se ne bo nikoli več vrnila, mati od pretresenosti umre. V varianti iz Frama (SLP I/5; Štrekelj št. 314) je na koncu skrivnostna napoved desetnice materi: »Tude ne boste videli moje smrti, | jaz pa pri vaši stala bom«, pojasniti jo je mogoče z ljudskim verovanjem, da je zadnja izmed desetih sester smrt. Desetnica torej ni navadna žrtev smrti, ampak ji je na drugem svetu celo namenjena služba pomočnice »beli ženi«, ki je pogost ljudski izraz za smrt. Iz te variante lahko tudi izluščimo njeno usodo, ki ni samo pregnanstvo, ampak celo žrtvovanje in smrt. V šesti varianti istega zapisovalca Oroslava Cafa pa je celo izrecno rečeno: »Kaj je le desetega, | vse mora v desetino iti«.

356 GNI 12.245

150 Marjetica

Stojajle stojaj beli grad
 V gradu stanuje gospon mlad
 On je zmiraj Boga prosiv
 Dab se mu mlad sinček rodio

2

Komaj to irgovori
 Že mlada hčerka se rodi
 Ime ji dal Marjetica
 Saj ti boš v desetino šla

3

Marjeta je gori krasila
 Devetga leta včakala
 Njena mati se jočejo
 Kadar ji kruha režejo

4

Marjeta je mater vpraša le
 Za kaj se takrat jočete
 Za kaj se vsakrat rjočete
 Kadar mi kruha režete

5

Za kaj b se jas ne jokala
 Saj ti boš v desetino šla
 Oh nej nej nej nej mamika
 Saj bode lera druga šla

6 357

Prileter je en pisan tič
 Vklunčku primese perstan zlat
 Mati delajte potico
 Za perstan notri demite

7

Katera perstan najidla bo
 Tiste bo serce žalostno
 Marjetka perstan najide zlat
 Ona bo v desetino šla

8

Srečno ostante oča vi
 Ker ste me gor izrejali
 Srečno ostante mamka vi
 Ker ste mi kruhek rekali

9

Srečno ostan devet sestric
 Sedaj s' ne bomo vidle več
 Srečno ostani beli grad
 Kdaj vidim te to radnohkrat

Rokopisni zapis balade o Marjetici. Zapisal Jožef Lešnik, 1908,
 Kebelj pri Oplotnici, Štajerska, Arhiv GNI [GNI O 3264].

Kočevarska pesem (Perzov zapis in objava Hauffen št. 99) je za primerjavo s slovensko zanimiva zato, ker je obdelava motiva zelo podobna in zares kaže, da je prišlo do prenosa v kočevarsko in nato v nemško izročilo. Lahko bi tudi rekli, da je ustvarjalnost Kočevarjev motiv po svoje preoblikovala in je to kočevarska pesem in ne plagiat slovenske. Res pa je, da je zelo zgoščena in se konča, še preden gre desetnica v desetino. Manjka tudi prstan oz. namesto prstana je listek. Primerjava variante slovenske balade s kočevarsko kaže, da bi pesem lahko izhajala iz Rudeževega zapisa iz Ribnice (SLP I/ 51/1, 2) ali pa iz zapisa Matevža Ravnikarja - Poženčana (SLP I/51/3). Hauffen navaja tri slovenske variante, in sicer Vrazovo in Korytkovo objavo Rudeževih zapisov (SLP 51/2, 3). V slovenskih variantah sta bodisi gospa in gospod ali pa le gospa, ki že imata devet hčera in si želita sina, v kočevarski pa je mati imela devet hčera in bila desetič noseča. Zaželela si je, da bi bil deseti otrok sin, a to se ni zgodilo. V slovenskih variantah prosi Boga za sina, v kočevski prosi noč in dan (SLP I/51/1, 2, 3; Štrekelj št. 310):

<p><i>Vandrajoči otrok. Kočevarski metatekst (Hauffen št. 99, odlomek):</i></p> <p>1 <i>Es hiæt a müatr nain teachrlain, Zan zéntan bârôt shi shbongrai gâbân. Shi patæt tok ûnt nocht, as æs a pæble bâr. Ben ûmar ischt kâmæn dæ zait ûnt bailæ,</i></p> <p>5 <i>Shi hot gæpoarn a diærnlæ, Shi hot 's lon tâfm Mogreatizle, Shi hot 's aüfgæzôchæn shîbm gonzaï juær. Wôn gôt ischt kâmæn a zedæle, As Mogreatizle müæs gean dæ barlt bôl ûb,</i></p> <p>10 <i>Dæ barlt bôl ûb, dæ barlt bôl aüs. [...]</i></p> <p>20 <i>Ahin do ziæchæt Mogreatizle Ûnt noch do schraiæt Molantschizle: »Shô kear di, Greatle, a wuært (einmal [en bart⁸]) hintrshich, Dæ müatr dain ischt gægûmachtæt!« »Shô shai shi gegûmachtæt in gôtisch nûm,</i></p> <p>25 <i>Lai hintrshich kear i mi nimærmear: [...]</i></p>	<p>Slovenski prevod kočevarskega metateksta:</p> <p>Imela je mati devet hčerkic, desetič je noseča bila. Noč in dan je prosila, da sina bi rodila. Ko je napočil čas, je rodila deklico, krstila jo je za Marjetico, vzgjajala jo je sedem celih let. Od Boga je prišel listek, da se Marjetica od sveta posloviti mora, prav od sveta, prav s sveta. [...] Proč gre Marjetica in za njo zakliče Magdalenica: »Tak ozri se, Gretica, še enkrat nazaj mati tvoja je omedlela!« »Potlej naj omedli v Božjem imenu, nazaj ne ozrem se nikoli več: [...]</p>
--	--

Imamo pa tudi zapis iz leta 1911, z Gorenjske, ki je v prvih dveh kiticah zelo podoben kočevarskemu v Hauffnovi objavi (SLP I/51/10):

1. Bila je ena stara mati,
mela je devet hčera,
ta desete še ni bile,
še ni bile, šele bo.
2. Noč in dan je Boga prosila,
da bi sina zibala,
vola božja je pa bila:
ta deseta je sestra bla.

V slovenskih variantah je imenovana Marjetica (nekje Alenčica ali Nežica) in v kočevarski Mogreatizle (izg. Mogrjeticle). V slovenskih variantah ob njenem dopolnjenem sedmem letu prileti ptička ali angel in prinese zlat prstan, v kočevarski pa dekleta najde listek, na katerem piše, da mora na pot. Marjetica v slovenskih variantah nato reče materi, naj ji speče povančico, popotnico⁹ (potica ali štruklji), v kočevarski pa želi velik hlebec ječmenovega

8 En bart, koroško za enkrat; prim. <https://fran.si/iskanje?View=2&Query=bart>.

9 Popotnica je tudi hostija, ki jo duhovnik prinese na smrt bolnemu, torej je pomen popotnica lahko tudi ta, da je dekleta namenjeno smrti.

kruha (v obeh naj bi mati nekam zamesila prstan ali listek in nato potico ali hlebec kruha razdelila na deset kosov).

Slovenska predloga, (SLP I/ 51/1)
odlomek:

»Specite mi povančico,
eno lohko popotnico!«
Mati ji speče povančico,
30 notri je dejla prsten zlat.
Še urejzala **deset kosov**,
vsaki hčerki kosec dala je,
desetnici je prsten peršel,
ta mlajši hčerki Nežici.

Vandrajoči otrok. Kočevarska
pologa (Hauffen št. 99, odlomek):

»Hoi, müatr, müatr, iær liæbai main,
Shò pochæt iær a zautle proat,
A zautle proat, a garschtain proat.
15 Shi zætoilæts schean in zêchæn toil.
'S ischt bîdr kâm in *Mogreatizlaisch toil*.

Slovenski prevod kočevarske pologe:

»Hoj, mati, mati, vi, ljuba moja,
tak, specite hlebec kruha,
hlebec kruha, ječmenovega kruha.
Razdelite ga na **deset delov**,
morda pa pride v **Magdaleničin del**.«

Desetnica v slovenski varianti dobi prstan v potici, v kočevarski pa v kruhu listek. Tako v slovenski kot v kočevarski baladi kličejo desetnico nazaj, v slovenski oče in mati omedlevata (ali o tem sploh ni besede), v kočevarski pa umreta. V slovenski gre dekle na pot in se vrne čez sedem let, vendar je ne spoznajo in jo spodijo, nato pa jo le spoznajo in mati ob tem spoznanju umre (SLP I/51/1):

Mati doli pade, **omedli**,
per ti pričī dušo pusti.

V kočevarski pa se z njeno potjo v desetino pesem konča, kličejo jo nazaj, ker je mati omedlela, a se za to ne zmeni.

»Tak **ozri se**, Gretica, še enkrat nazaj,
mati tvoja **je omedlela!**«
»Potlej naj omedli v Božjem imenu,
25 nazaj ne ozrem se nikoli več:
Jaz moram oditi s sveta,
prav s sveta, prav od sveta!«

»Shò **kear di**, *Greatle, a wuært hintrshich*,
Dæ müatr dain ischt gægumachtæt!«
»Shò shai shi gegumachtæt in gótisch nûm,
Lai hintrshich kear i mi nimærmear:
I müæs æs gean dæ barlt bôl ûb,
Dæ barlt bôl ûb, dæ barlt bôl aûs!«

Seemann se sprašuje, kako da v slovenskih variantah mati in oče ne umreta ob prvem slovesu, marveč mati umre ob drugem, ko se desetnica po sedmih letih vrne (Seemann 1960: 113). Možna razlaga je, da je mati pred prvim slovesom še upala, da bo dekle prišlo nazaj, ob drugem pa je ni prepoznala, jo zato še enkrat odgnala od doma in zaradi tega od žalosti umrla.

4. *O dveh kraljevih hčerah* (Hauffen št. 53) in *Gosli izdajo umor* (SLP I/ 52)

Slovenska različica:

Dw¹⁰e sestri^e sta se po blazi¹⁰ skr^egele.

Ta starš tu mlajš u srč^e ubodla je,

worgla ju je u no siwno jezero.

Peršu je ribič ribce l^oovit,

5 ujew je nu čudnu ribicu.

Z ročic je naredu l^ookiče,

s perstu je naredu šravbiče,¹¹

z lesčiču je naredu strunice,

ne bⁱeli grad je g^oosti šew.

10 On je zač^ew milo g^oosti,

an starši sestra milo jokati.

Znamenita angleško-škotska balada *The Twa (Two) Sisters* (Child 1965: 118, št. 10), zgodba o umoru, ki ga izda glasbilo, narejeno iz telesa umorjenega, je kot pesem ali prozno izročilo znana po vsej Evropi. Zanja David Atkinson (2002: 212) meni, da je po vseh novejših kriterijih ena izmed redkih pravih ljudskih balad. Po mnenju nekaterih raziskovalcev in raziskovalk je balada nastala v Skandinaviji in se od tam razširila v druge dežele. Slovenci imamo samo eno varianto, prav tako Kočevarji. To sta edini varianti iz Srednje Evrope. Po mnenju Zmage Kumer sta obe verjetno nastali samostojno po dveh domnevni različnih, zdaj izgubljenih nemških variantah (prim. komentar v SLP I/52, str. 301) V kočevarski varianti sta sestri kraljevi hčerki, v slovenski njun izvor ni poznan.

10 Zaradi premoženja.

11 Nemška popačenka, ki pomeni vijak.

O dveh kraljevih hčerah (Hauffen št. 53):

<p>1 <i>Dər kīnik hot gəhot zboi teachtrlain,</i> <i>Shai hont olə poidə barwarlain.</i> <i>Dai eltarə hot də pairischən,</i> <i>Dai jingarə hot də hearischən.</i></p> <p>5 <i>Bīə zoarnik bārót dai eltarə,</i> <i>Shai richtənt uən shneabaisai baschə,</i> <i>Shai geanótən baschən zan proitən mērə,</i> <i>Zan proitən mērə, zan tiəfm sheabə.</i> <i>Ashó do schprichet dai eltarə:</i></p> <p>10 »<i>Hoi shbeschtrle, shbeschtrle, dú liəbəs main,</i> <i>/.../«</i></p> <p>35 <i>Und dos drhearət dər kīnik jūnk,</i> <i>Ashó do schprichət dər kīnik jūnk:</i> <i>»Hoi wraka, tóchtr, buəs (was) hoschtú gətuən.«</i></p>	<p>Kralj je imel dve hčerkici, obe imata snubčke. Tastarejša ima kmečke, tamlajša ima gosposke. Kako jezna je bila starejša; pripravljata snežnobelo perilo, gresta prat ob široko morje, ob široko morje, ob globoko jezero. Takole reče tastarejša: »Hoj, sestrica, sestrica, ti ljuba moja, /.../« In to sliši kralj mlad, takole reče kralj mlad: »Hoj, vraga, hči, kaj si storila!«</p>
---	---

V verzu »*Trit har, trit har auf de grubm* (grauen = siv) *schtain*« bi lahko sivi kamen bil grobi kamen, saj je beseda *grubm* podobna slovenskemu pridevniku *grob*.

Hauffen zapiše, da se v osemintridasetem verzu pojavi beseda *wraka*, vražja, hudičevka, izpeljana iz slovenske besede »vrak« (1895: 263–264, 411–412). Ker očitno zapisovalc ni znal slovensko, je trditev napačna. Pravilno bi bilo: Hoj, vraga, hči. Slovenska beseda je »vraga« in ne »wraka«, je torej narobe zapisana in nato napačno prevedena v nemščino. Ne pomeni vražja, ampak kar vrag – hudič. Zmaga Kumer je zapisala, »da je ta slovenska balada ohranjena le kot fragment in da sta verjetno tako slovenska kot kočevarska nastali neodvisno ena od druge«, in pojasnila zмотo pri prevajanju (Kumer, NŠAL: 3–4, št. 33).

V kočevarski je izpeljava motiva obsežnejša, vemo, da je starejša sestra umorila mlajšo, ker je ta imela več snubcev kot sama. Torej gre za ljubosumje. V slovenski pa sta se skregali zaradi premoženja. V obeh nato starejša sestra mlajšo vrže v morje. V kočevarski utopljena sestra poziva godce naj iz njenih las naredijo strune, prste za vijake in naj o njeni usodi godejo/igrajo na gosli pred kraljevimi vrati. V slovenski pa je ribič lovil v morju in je naletel na čudno ribico, iz njenih rok je naredil lok, iz prstov vijake in iz las strune ter naredil gosli in začel igrati ter sporočati usodo utopljene sestre. V pesmi so vloženi verzi, ki so znani iz *Primorke* (Hauffen št. 44–49): »Kako jezna je bila starejša; | pripravljata snežnobelo perilo, | gresta prat ob široko morje, | ob široko morje, ob globoko jezero«. Lahko bi jih imenovali kar potujoči verzi.

Verjetno sta nastali samostojno, slovenska je zapisana v Logu pod Mangartom (1910) (prim. SLP I/52, str. 301). Trditev v komentarju v *Slovenskih ljudskih pesmi*, da naj bi nastali samostojno po dveh različnih, izgubljenih nemških variantah, se zdi malo verjetna, saj celo Hauffen meni, da ta balada v Nemčiji ni znana in navaja predvsem skandinavski baladni areal (Hauffen 1985: 411). Morda pa je zgodba pripotovala v obe izročili, ali le motiv, ki sta ga nato obe poetiki samostojno razvili, ali pa gre za popolnoma samostojno obdelavo bazične eksistencialije, kar ljubosumje ali zavist je. Je pa zanimivo, da ne v eni ne v drugi ni harfe kot instrumenta, ki je povsod v skandinavskih in angleško-škotskih različicah, v kočevski in slovenski so gosli, kar ju lahko povezuje (prim. Brednich in Suppan 1969: 109–110).

5. *Marija in mlinar* (Hauffen št. 13) in *Marija in brodnik* (SLP II/105)

Marija in brodnik je legendarna balada, ki govori o odnosu med brodnikom in sv. Marijo, ki si želi, da bi bila na svoji romarski poti prepeljana čez vodo (reko, morje). V slovenskih variantah imamo brodnika, ki Marije ne želi prepeljati zastonj, v kočevarskih pa brodnik postane mlinar, ki pa meni, da ima sreče dovolj in ne potrebuje še vse sreče tega sveta, ki mu jo obljublja Marija, če jo prepelje čez morje.

Že uvodni verzi prikazujejo vsaj dve razsežnosti Marijinega potovanja: potovanja zaradi tega, ker je njen dom očitno nezadosten, v nekaterih variantah gre na božjo pot, v drugih preprosto rajža, potuje drugam. V pesmi 39 (SLP II/105/39) se pritožuje nad brezbožnostjo ljudi, zato zapušča svoje duhovno domovanje: »Pri vas so hujš žene k možje. | Pred cerkvijo šentujete, | pred cerkvijo plentujete« (prim. SLP II/105/40). In ob tem sveta migrantka potrebuje pomoč, če hoče priti prek vode, zato prosi brodnika, naj jo prepelje čez vodo (morje, reko). V prvi različici je brodar/brodnik noče peljati, ker »hoče pri mladi ženi spat«, čeprav mu ponuja denar (stopnjuje od groša, prek sto belih kron do obljube večnega zveličanja), a tudi zadnje ga ne prepriča, zato se Marija razjezi in zažge hišo. Brodnik pa nato prosi za usmiljenje, saj ima »dete majceno« in Marija se ga usmili. V vseh naslednjih variantah pa gre za brodnikovo pohlepnost, ki ne vozi zastonj, ampak le za denar. V prvih osmih variantah Marija zažge hišo in večinoma se usmili brodnika, le v varianti št. 7 (SLP II/105/7) ni več usmiljena.

Slovenski prototekst (odlomek) pesmi *Marija in brodnik* (SLP II/105/4), kjer se Marija usmili brodarja:

[...]	13. Marija se vzihne in mi hre
oj le v siwno murje.
2. Marija je taku dolho šwa,
da je blizo morja peršwa.	14. Pred njo se voda razklanjava;
za njo se spet skl'epawa.
3. Hori je murnarja klicawa,
hori je murnarja klicawa:	15. Marija sred murja obstoji,
murnarjeva šiša že hori.
4. »Prepeli me tamej čr'ez
za skuzi buh, za božji won!«
[...]	16. Murnar pa vpije na pomuč,
murnar pa vpije na pomuč:
[...]
6. »Jaz ne vozim za skuzi buh,
za skuzi buh, za božji won.	24. Marija s kriwcam mahniwa,
murnarjeva šiša vhasniwa.
7. Jaz le vozim za sv'etle tolarje
in za zwate romene.«
[...]	

V kočevarski baladi gre Marija na dolgo pot, k širnemu morju. Ko pride do morja, prosi mlinarja, da naj jo odpelje preko. Prosi ga trikrat in mu obljubi tisočkratno srečo, ki jo mlinar odkloni, saj meni, da jo že ima. Marija je nato z Božjo pomočjo razdelila vodo in šla preko. Ko pa je prišla na sredo morja, jo je mlinar poklical, naj se vrne, saj mu je zagorela hiša in če jo pogasi, jo bo prepeljal čez morje. Marija odkloni, češ da ima mlinar dovolj sreče. Ta balada korespondira s slovensko predvsem s tremi motivnimi drobci – Marija gre na dolgo pot; prosi mlinarja (v slovenski pesmi brodarja), naj jo zastonj ali pa za dodelitev sreče prepelje čez vodo (morje, reko). Namesto brodarja je mlinar (kočevsko *mlinar*). Uvod in zaključek pesmi sta tako v slovenskih kot v kočevarski baladi podobna. Najzanimivejši

7398
7174

Marija in brodnik.
1936. *l. 11.*

(Iz Vinj na Gorenjskem.)

1. Ma - ri - ja se od nas kar
ná, Ma - ri - ja se od nas
kar - ná. 7-39. Ma - ri - ja, oj Ma
ri - ja, se - dn za - vo - sti!

2.
[Iz te dežele Vogarske,
Iz te dežele Vogarske.]

3.
V leto deževno štajersko,
V leto deževno štajersko.

4.
Toko je reku polje mrad, *Vinje*
Toko je reku polje mrad: *na G.*

5.
"Zakaj greš Marija od nas,
Zakaj greš Marija od nas?"

Odbor za nabiranje slovenskih narodnih pesmi.

Opomba. Pišite samo na prvo in tretjo stran!

7398

Al' ti ni vše' cerku citana,
Al' ti ni vše' cerku citana?

Al' ti ni dost' branh svetih masi,
Al' ti ni dost' branh svetih masi?"

8.
"Kaj je vše' cerku citana,
Kaj je vše' cerku citana."

9.
Tud' je dost' branh svetih masi,
Tud' je dost' branh svetih masi."

10.
Tukaj so pač hudi ljudje,
Tukaj so pač hudi ljudje.

11.
Se, huji' so žene, kot možje,
Se huji' so žene, kot možje!"

12.
Marija se vigne, inoj gre,
Marija se vigne, inoj gre.

13.
Kamer predelci je prava,
Kamer predelci je prava,

14.
Porta do groboviga jekera,
Porta do groboviga jekera.

15.
Brodnik pa pr voad sedi,
Brodnik pa pr voad sedi.

16.
Toko Marija govori,
Toko Marija govori:

17.
"Le kaj ti pra-om, brodnik ti,
Le kaj ti pra-om, brodnik ti."

Odbor za nabiranje slovenskih narodnih pesmi.

18.
Al' vo-zi ti za božji vón,
Al' vo-zi ti za božji vón.

19.
Al' vo-zi za dušo, sveti rej,
Al' vo-zi za dušo, sveti rej?"

20.
Jest na vo-zm za božji vón,
Jest na vo-zm za božji vón.

21.
Pa tud' ne za dušo, sveti rej,
Pa tud' ne za dušo, sveti rej.

22.
Jest vo-zm za drobne krajeerje,
Jest vo-zm za drobne krajeerje.

23.
In tud' za stare repanje,
In tud' za stare repanje!"

24.
Toko Marija govori,
Toko Marija govori:

25.
"Le movči, movči, brodnik ti,
Le movči, movči, brodnik ti!"

26.
Predn bo ura polnoči,
Predn bo ura polnoči,

27.
Boi klicav Marijo brodnik ti,
Boi klicav Marijo brodnik ti!"

28.
Marija stiva čez jizer svet kres,
Marija stiva čez jizer svet kres.

29.
Pa se preci v jizer spusti,
Pa se preci v jizer spusti:

Odbor za nabiranje slovenskih narodnih pesmi.

7398

Pa kraj' vode, do sred' noge,
Pa kraj' vode, do sred' noge.

31.
Na sred' pa do belh kolen,
Na sred' pa do belh kolen.

32.
Predn Marija čez jizer prava,
Predn Marija čez jizer prava,

33.
Brodnikova stiva v vognu je,
Brodnikova stiva v vognu je.

34.
Toko se brodnik govori,
Toko se brodnik govori:

35.
"Pomagej Boh, pomagej Boh,
Pomagej Boh, pomagej Boh,
Marija, oj Marija, sedn žavosti!"

36.
"Nej t' pomagajo do-bn krajeerje,
Nej t' pomagajo do-bn krajeerje."

37.
In tud' tud' stari repanji,
In tud' tud' stari repanji!"

38.
Marija stiva čez vogen svet kres,
Marija stiva čez vogen svet kres.

39.
Preci vs vogen pogani,
Preci vs vogen pogani.

1936. Zapisal (z melodijo vred) Franc Kramar
- Pela in narek. Statarina Zupancič.
- Zapisana 15. avgusta 1910.

Odbor za nabiranje slovenskih narodnih pesmi.

pa je motiv razdelitve morja (vode), ki prav gotovo izhaja iz *Stare zaveze* in so ga vpletli v balado, prav tako kot v slovenski baladi. Kočevarska varianta ima tudi ponavljajoči se refren »Hoj, Mario!« kot stalen vzklík na koncu vsake dvovrstičnice.

Marija in mlinar. Kočevarski metatekst
(Hauffen št. 13):

Prevod kočevarskega metateksta:

1. <i>Bie wriə ischt aüf dai müətr Maria.</i>
<i>Hoi Mario, hoi Mario!</i>
[...]	Kako zgodaj vstane mati Marija!
Hoj, Marija, hoj, Marija!
[...]
7. <i>»Oi milar, hoi milar, dü liəbr main,</i>
<i>Hoi Mario, hoi Mario!</i>	»Oj, mlinar, hoj mlinar, ti ljubi moj,
hoj, Marija, hoj, Marija!
8. <i>Shö wiər mi iəbrs proitə mēr!«</i>
<i>Hoi Mario, hoi Mario!</i>	pelji me čez široko morje!
Hoj, Marija, hoj, Marija!
9. <i>»I wiər ai 's et iəbrs proitə mēr.«</i>
<i>Hoi Mario, hoi Mario!</i>	»Ne bom vas peljal čez široko morje.«
Hoj, Marija, hoj, Marija!
10. <i>Shi pitət in dai ondrə huərt na,</i>
<i>Hoi Mario, hoi Mario!</i>	Prosi ga še drugikrat.
Hoj, Marija, hoj, Marija!
11. <i>Dai ondrə huərt, dai dritə huərt na:</i>
<i>Hoi Mario, hoi Mario!</i>	Še drugikrat, še tretjikrat:
Hoj, Marija, hoj, Marija!
12. <i>»I bil diər gābm wil taüshnt güətai glikə.«</i>
<i>Hoi Mario, hoi Mario!</i>
[...]	»Dala ti bom tisočkratno srečo.«
Hoj, Marija, hoj, Marija!
[...]
16. <i>Dos bosr schoidət shi schean wonanondr,</i>
<i>Hoi Mario, hoi Mario!</i>	voda se je lepo razprla,
hoj, Marija, itn.
17. <i>Woar iərdər wonondər, noch iərdər zənondr.</i>
<i>Hoi Mario, hoi Mario!</i>
[...]	pred njo razprla, za njo zaprla.
Hoj, Marija, itn.
[...]
21. <i>»Main häüsch ischt aus in oinəm waiər,</i>
<i>Hoi Mario, hoi Mario!</i>	»Moja hiša je vsa v ognju,
hoj, Marija, itn.
22. <i>I wiər ai iəbrs proitə mēr na!«</i>
<i>Hoi Mario, hoi Mario!</i>	peljal vas bom prek širokega morja!
Hoj, Marija, itn.
23. <i>»I kear mi et hinrschi jüngr milar,</i>
<i>Hoi Mario, hoi Mario!</i>	»Ne bom se vnila, mladi mlinar,
hoj, Marija, itn.
24. <i>Dü hoscht əs shaubm wil güətai glikə!«</i>
<i>Hoi Mario, hoi Mario!</i>	Ti imaš že dovolj dobre sreče!
Hoj, Marija, hoj, Marija!

Hauffen v opisu pesmi navaja slovensko ljudsko pesem *Mornar iz Koroške* (Štrekelj št. 523; SLP II/105/4), kjer mornar Marije čez morje noče prepeljati brez plačila (tolarji, zlati rumeni). Domnevno je morda prišlo do zamenjave mornar – brodar in ker je v tej varianti tudi motiv razdelitve morja ali vode na dva dela, je vpliv slovenske na kočevarsko zelo mogoč. Prav gotovo slovenska pesem ni le »vmesna pesem« med nemško in kočevarsko (Hauffen 1895: 201–203, št. 13; 391–392). Je pa konec v eni od slovenskih variant spravljlivejši, saj se Marija usmili mornarjevega otroka, ki leži v goreči hiši (prim.

Brednich in Suppan 1972: 65–71, kjer ta pesem ni uvrščena med balade, temveč med nabožne in legendarne pesmi; navedeni so še trije Tschinklovi zapisi (en iz Dolnje Brige leta 1906, dva pa iz Gornje Brige leta 1906 in 1938).

Pesem je poznana tudi v nemškem izročilu, zato bi lahko domnevali, da je vanj prišla prek kočevarske, na katero je morda vplivala prav slovenska različica, so jo pa Kočevarji po svoje preoblikovali. Slovenskih variant je kar 162, živost balade v slovenskem prostoru lahko razložimo s tem, da se je pela ob varovanju mrliča in je bila na Krasu osrednji del božične kolednice, torej je bila v funkciji še dolgo časa. Zadnji objavljen zvočni posnetek je iz leta 1970, a smo jih pozneje na terenu posneli še veliko. Kočevarska legendarna balada, ki jo Hauffen uvršča med legende in za katero meni, da je izšla iz prozne legende, je pravzaprav legendarna balada, saj vsebuje zelo razdelano zgodbo (1895: 391). Je pa res, da morda izvira iz tipičnih srednjeveških čudežnih legend in je morda razvoj pesmi šel tako v kočevarskem kot v slovenskem izročilu in navsezadnje v nemškem v različne smeri.

6. *O svetem Martinu* (Hauffen št. 19) in *Tlačanova voliča* (SLP III/190)

Slovenska balada *Tlačanova voliča* sodi med socialne pripovedne pesmi. Snov je srednjeveška, pesem pa tematizira socialno nasprotje med brezpravnim podložnikom tlačanom in vsemogočnim zemljiškim gospodom, ki odloča o imetju, bivanju in včasih celo o smrti podložnika. V njej glavni junak ni pripadnik fevdalcev, temveč tlačan oz. podložnik, tudi sv. Martin. Poleg kritike vladajočega razreda in fevdalnih razmerij med ljudmi in stanovi pa v baladi odkrivamo še t. i. hierarhijo in nasprotje vrst (vprašanje uporabe in zlorabe moči do šibkejšega, človeške ali živalske vrste), saj tlačan odloča o bivanju in smrti živali, ki jih ima v lasti, kljub temu da so v pesmi antropomorfizirane. Hauffen v svoji razlagi pesmi navaja, da naj bi ta pesem sodila med tiste s pravljlično vsebino in da je bila pozneje povezana s sv. Martinom. Meni, da pravljlična vsebina ni nikjer tematizirana (verjetno misli nemško pesemsko izročilo), zato pa navaja nekaj nemških pravljic s podobno vsebino, večina je Grimmovih. Zato lahko domnevamo, da je morda slovenska pesem lahko vplivala na kočevarsko, saj sta si zelo podobni, seveda se tudi razlikujeta, a jedro imata skupno.

Slovenska pesem (SLP III/190) ima tri pesemske variante, ki se razlikujejo v nekaterih podrobnostih in dolžini, jedro pesmi pa ostaja enako. Tlačan, ponekod sv. Martin, ima kravo, ki ji je ime Maverca, in ker že sedem let nima teličkov, jo hoče zaklati. Maverca mu zagotovi, da mu bo rodila (slovenski speciesistični izraz za to je *skotiti*, *striti*) čudežna volička, s srebrnimi podkvami, zlatimi rožički (zlatimi krempeljčki, srebrnimi rožički, zlato dlako), ki mu bosta zvesto služila, če jo bo le pustil pri življenju. V prvi varianti kmetova žena svoji botrici (šnofikarici – vohljački) izda to skrivnost, ki jo ta takoj pove valptu (biriču), v drugih pa valpet sam izve o izjemni pridobitvi, ki jo nato izda gospodu. Razvoj pripovedi se nato razlikuje od variante do variante, a večinoma kmetu gospod zaukaže, naj volička spijeta bajer vode in/ali morata pojesti svisli sena ali v enem dnevu zorati izjemno veliko njivo. Z božjo pomočjo se jima posreči, zato kmet (sv. Martin, Šmarten) obdrži volička, v eni od variant pa gospod ukaže volička zapreči, in sicer naj bi volička gospoda z vso družino zapeljala iz gore v dolino. Sv. Martin (kmet) izreče besede »naj bi se utrgal pregelj¹²«. To se res zgodi in »gospoda se po bregu valik« (primer pesmi SLP III/190/ 3).

Tako slovenska socialna balada s pravljimi in legendarnimi elementi kot kočevarska (Hauffen št. 19) sta si v mnogočem podobni. Pri obeh je krava (v kočevarski več krav) neplodna in zato se sv. Martin jezi. Krava (kravice) pa mu zagotovi/jo, da mu bo rodila dva (nekaj) volička, ki bosta imela zlate parklje in srebrne rožičke (v kočevarski pa je ravno obratno).

Tlačanova voliča (SLP III/190/1), odlomek:

»Hej, hej, hej, Maverca!
 Mi te hočmo **zaklati**,
 sosedom koline dati.«
 Maverca pa spregovori:
 5 »Nikar me ne zakólite!
 Bom še imela dva volička,
 na vrh bota imela gladko dlako,
 in pod trebuham ravno tako;
na srebrnih podkvah stojta,
 10 **zlate rožičke imata**.«
 [...]

O svetem Martinu (Hauffen št. 19), odlomek:

[...]	[...]
5 <i>Ar geanót pəsháchn shain an shbuərzən kiəlain,</i>	gre krmit svoje črne kravice,
<i>Shain an shbuərzən kiəlain kleadetolain.</i>	svoje črne kravice z deteljo.
<i>Ar pəshíchət in schón shīb m gonzai juər,</i>	Krmi jih že celih sedem let;
<i>Ashódre schprichət schain Martine:</i>	tako govori sveti Martin:
<i>»I pəshích ai schón shīb m gonzai juər,</i>	»Krmim vas že celih sedem let,
10 <i>Lai koinə wrichtə pringət iər miər.</i> «	prav nobenih sadov ne prinašate mi.«
<i>Ashódre schprachənt də shbuərzən kiəlain:</i>	Tako pravijo črne kravice:
<i>»O nisch, o nisch schain Martine,</i>	»O nič, o nič, sveti Martin,
<i>Ünd moarn in dai Zait brt iər wrichtlain win,</i>	in jutri ob tem času boste sadove našli,
<i>A puər roatai ekschlain mit güldain hearnlain,</i>	par rdečih voličev z zlatimi rožiči,
15 <i>Mit güldain hearnlain unt shilbrain klealain.</i> «	z zlatimi rožiči in srebrnimi kopitci. «
[...]	[...]

Za čudežne voliče je izvedela gospoda (fevdalna oblast) in jih hoče zase, če pa bi jih (kmet) Martin želel obdržati, mora izpolniti tri nemogoče naloge. V slovenskih variantah mora veliko njivo zorati v enem dnevu, voliča morata popiti bajer vode in pojesti za skedenj sena. V kočevski pa morajo zgraditi nov grad v enem dnevu, nato novo cerkev in jih peljati na Elijevo goro (je bil to romarski kraj na Spodnjem Logu na Kočevskem, kot meni Hauffen (1895: 394), ali pa je fiktivna gora, povezana s svetopisemskim Elijo?).¹³ Vse se zgodi z Božjo pomočjo. V slovenskih variantah se pesem zaključí tako, da Martin vpreže voliče, pelje gospodo na goro in se priporoči Bogu, da bi se utrgal pregelj, v kočevski pa naj bi Martin, ki tudi pelje gospodo na goro, tudi z Božjo pomočjo z motiko zadal udarec jarmu in gospoda bi nato poletela na dno pekla.

V pesmi lahko prepoznamo socialno hierarhijo in hierarhijo vrst, tematiziran pa je tudi odnos do drugega. Glede na to, da je bil ustvarjalec pesmi pripadnik kmečkega stanu, je logično, da v pesemskem izročilu (prim. SLP III/190, str. 346) gosposka ni bila pozitivno predstavljena. Naklonjenost ustvarjalca je prav gotovo na strani tlačana, kar kaže tudi obravnavana pesem. V njej odkrivamo sledi fevdalnega prava in srednjeveškega družbenega sistema. Fevdalizem je bil spremenljiv sistem premoženjskih upravičenj, ki je gospodom zemlje omogočal oblast nad obdelovalci zemlje. Po Vilfanu »je bil tlačan vključen v neke vrste pridvorni obrat z delovno silo nesvobodnjakov in zato velja obdelovalec podobno kot delovna živina pravno za orodje, za stvar. Njegov položaj se od klasičnega suženjstva razlikuje po pravici do lastne rodbine in po tem, da ga gospodar nima pravice ubiti« (1961: 77). Tudi položaj slovenskega kmeta v fevdalni dobi je bil podoben in pretežni del pesmi in pripovedi o socialnem življenju v srednjem veku se nanaša na položaj slovenskega kmeta v tlačanski dobi (Vilfan 1942: 9). Verjetno je, da stanovi, v katere je družba razčlenjena, veljajo ne le za same po sebi pomembne, temveč od Boga zapovedane. Zato je hierarhija socialnih plasti v pesmi popolnoma nespremenljiva, čeprav se vendarle lahko zazna nekakšen upor, vsaj pri tisti varianti, ko si sv. Martin zaželi, da bi se gospoda zvalila po bregu. A ta upor je povezan s transcendenco, saj brez nje ni mogoč (več v Golež Kaučič 2018: 181–195). Hauffen socialne note ni zaznal, zato je pesem uvrstil med legendarne in pravljicne (1895: 211–212, 394–395; prim. še Brednich in Suppan 1972: 117–179). Tudi tam je kot edina varianta navedena ta, ki jo je objavil Hauffen. Kumer v neobjavljenih zapiskih (Kumer, NŠAL: 13, št. 180) (namesto Martina je tam Anton, drugo je podobno kočevski varianti) navaja, da je »lokacija zapisa severno od Kočevja, zato so povezave možne« (prav tam).

7. *Lepa deklica* (Hauffen št. 50), *O lepi Primorki* (Hauffen št. 51), *Kate* (Hauffen št. 52) in *Brat ali ljubi* (SLP IV/220)

Hauffen za pesmi št. 50, 51 in 52 meni, da so povezane s *Primorko* (1895: 259–263), št. 50 naj bi se dobesedno ujemala z njo (nav. delo: 263–264), toda če vse tri pogledamo podrobneje, sodijo v vsebinski tip *Brat ali ljubi* in s *Primorko* nimajo ničesar skupnega, razen tega, da v 50. in 51. pesmi dekle pere ob morju (nav. delo 1895: 259–263, 410–411). V slovenskih pesmih moža nista mornarja, sta vojaka ali vandrovcia ali samo fanta, ki gresta po poti mimo dekleta.

Brat ali ljubi (SLP IV/220/1):

Micka je prala srajci dve
na sivem morju, na prodi.
Prijezdila sta vojaka dva,
pa ravno lepa obadva,
5 ko bi si vlastna brata bilá.
[...]	31 »Katerega rajši ti izgubiš?
Ali rajši izgubiš ljubega
ali svojega brateca?«
[...]
10 Onidva sta jo vprašala:
»Kakove srajce si pereš ti?«
»Edna je mojega ljubega,
druga je mojega brateca.«
[...]	»Če ljubega izgubim,
šče drugega dobim.
Če brata izgubim,
nikol nijednega več ne dobim.«
40 Potegnoj ljubi svetel meč,
odsekal je Micki glavo preč.
[...]

Kočevarske različice niso pripete na *Primorko* (*Lepo Vido*). Ni prav verjetno, da bi to, da je dekle perica in je dogajanje postavljeno na obalo, bil že zadosten argument, da bi jih povezali s *Primorko*, kot je trdil Hauffen (1895: 410). Seveda pa ne gre zanemariti dejstva, da so se lahko celi deli besedila, verzi, kitice selili, potovali iz pesmi v pesem v t. i. asociativnem procesu (Golež Kaučič 2001; Kumer 1996). Prav to dejstvo je lahko povzročilo, da se zdijo te tri pesmi vezane na *Primorko*.

Lepa deklica (Hauffen št. 50):

1. <i>Biā wriā ischt aūf scheans diārndle.</i>
<i>Es boikət in a baschə bais,</i>	Kako zgodaj vstane lepa deklica!
Namaka perilo belo,
2. <i>Es geanót baschən zan proitən mērə,</i>
<i>Zan proitən mērə, zan tiāfm sheaibə.</i>	prat gre ob široko morje,
ob široko morje, ob globoko jezero.
3. <i>Wōn baitən shīchāts a schefle schean,</i>
<i>Atin do shizənt zbean jūngə hearn:</i>	V dalji ugleda ladjico lepo,
v njej sedita dva mlada gospoda:
4. » <i>Gūət moarn, gūət moarn, scheans diārndle!</i> «
» <i>Schean donk, schean donk, iər jūngən hearn.</i> «	»Dobro jutro, dobro jutro, lepa deklica!«
»Lepa hvala, lepa hvala, mlada gospoda.
5. <i>Lai gūətə moarn hon i a beank.</i> «
» <i>Biā shō, biā shō, scheans diārndle?</i> «
[...]	Dobrih juter imam bolj malo.«
»Zakaj, le zakaj, lepa deklica?«
[...]

Ob vprašanju, koga ima rajši, ljubega ali brata, se vedno odloči za brata, tako v kočevarskih kot v slovenskih variantah.

8. » <i>Lai beldə hōshən baschəschd dū baisr,</i>
<i>Də prūədrsch də shain ódr liəbensch də shain?</i> «	»Čigave hlače pereš bolj belo,
od brata ali od ljubega?«
9. » <i>Biā bais, biā bais dan liəbm main,</i>
<i>Nóch, draimol baisr dan prūədr main.</i>	»Kakor belo, kakor belo mojemu ljubemu,
še trikrat bolj belo bratu mojemu.
10. <i>A prūədr kon ich et mear hūbm,</i>
<i>A liəbm kon ich dóch nóch hūbm!</i> «	Brata ne morem več dobiti,
ljubega lahko še vedno dobim!«

Podobnost s slovenskimi je velika, vendar gre pri kočevarskih variantah za samostojno izpeljavo motiva, sploh ob koncu, ko v nekaterih slovenskih variantah ljubček odseka dekletu glavo, ker je dala prednost bratu, v kočevarskih pa umor prepreči brat, ko fantu reče, da bo njegov svak.

12. »Holt aüf, holt aüf, shbügr liabr main,
Aus shbügræ shaibr ins hér gæritn,	»Nehaj, prenehaj, svak ljubi moj,
kot svaka sva v vojsko odjezdila,
13. Aus shbügre shaibr hintrshich kâm,
Ünt shbügræ babr eabik shain.	kot svaka sva nazaj prišla
in svaka večno ostaneva.«

Hauffen meni, da je pesem slovanskega izvora, kljub temu da gre za mednarodni motiv, ki ima v nacionalnih tradicijah različne izpeljave (SLP IV, str. 379). Poznanih slovenskih variant je nad 100, kar pomeni, da se je uspešno širila po vsem slovenskem ozemlju. Pri slovenskih variantah se vse do zadnje, posnete leta 1990, ohranja začetek balade: »Dekle je pralo srajčki dve«. Gre pravzaprav za verzni obrazec in nikakor za izpeljavo iz *Primorke*, saj je popolnoma samostojen vsebinski tip. Spet lahko rečemo, da je prišlo do slovenskega vpliva in nato samostojne vsebinske izpeljave. Samo vsebinsko jedro pa lahko razložimo še s pravnimi elementi, s pravnim sredstvom, ki se imenuje avunkulat, ko je za varstvo ženske, če je izgubila moža, in njene otroke poskrbel njegov brat (njen svak). Če je ženska izgubila moža, ni bila ona skrbnica otrok, pač pa njen brat ali stric, večinoma pa tudi moževa družina (npr. Štrekelj št. 341). Torej je institut zakona do neke mere ščitil žensko v njenih funkcijah v družini, ko pa je izgubila zaščitnika, je izgubila tudi vse pravice do otrok. Večinoma ni dedovala, v srednjem veku je prešla pod okrilje moškega sorodnika. Na »zakone« ni toliko vplivalo civilno pravo, bolj Cerkev in t. i. ljudsko pravo (Vilfan 1942, 1961). Zato se je včasih ženska, ki je izgubila moža in ni imela otrok, poročila z njegovim bratom, kot pravi *Levitik* oz. *Tretja Mojzesova knjiga*, »vzgoji semena za njegovega brata« (Herlihy 1995: 97). To je v nasprotju s pravili iz iste knjige, da je poroka med svakom in svakinjo nečista. Očitno je šlo za določene izjeme, ki so bile zato, da se je ohranjala dediščina ali nadaljevala reprodukcija rodovine. Zakaj je krvna vez tako pomembna tudi v družinskih odnosih v ljudski pesmi, govori že Tomaž Akvinski v delu *S. Thomas Aquinatis Scriptum Super Sententiis*, ki v maniri sholastike 13. stoletja poudarja, da je ljubezen do tistih, ki so z nami povezani s krvjo, naravna, stabilna in trajna, do tistih zunaj pa utemeljena s konvencijo in zato nestabilna in spreminjava (Aquinas 1956: 918–949; prim. Geiger 1952). Zato ni nenavadno, da se dekle v ljubezenski baladi *Brat ali ljubi*, ki pravi »Če brateca jaz izgubim, | nazaj ga več nikol ne dobim, | če pa jaz fantiča zgubim, | še lahko drugih pet dobim« (SLP IV/220/88), odloči za brata in ne za ljubega, saj po ljudsko »kri ni voda«. Iz pesmi odseva predvsem t. i. očetovskopravna ali patriarhalna družina, v kateri ima moč in oblast družinski poglavar in za katero je značilna stroga delitev na moška in ženska opravila. Če poskuša ženska to oblast porušiti, je to razlog za kazen ali tragični razplet balade (Golež Kaučič 2001).

8. *Zvesta ljubezen* (Hauffen št. 55, 55a) in *Zvestoba ljubice poplačana* (SLP IV/221)

Hauffen navaja dve varianti pesmi o zvestobi dekleta, ki zvesto čaka na ljubega različno število let (sedem, tri). Pesem je zelo razširjena po Evropi, v nemškem pesemskem izročilu pa je znana pod imenom *Die Liebesprobe* (Preizkušnja ljubezni). Hauffen meni, da gre za eno najstarejših in najbolj razširjenih nemških ljudskih pesmi. A zdi se, da sta se obe kočevarski varianti vsaj v nekaterih elementih naslonili na slovensko ljudsko pesem ali vsaj na ljudsko izročilo. Uvodni obrazec »Tam visoka lipa stoji« ali »Prav tam stoji lipa zelena«, »Stoji, stoji tam lipa« je zelo pogost v slovenskem izročilu, predstavlja sestajanje ter vasovanje pod lipo, kjer naj bi stala okrogla miza. Lipa je simbolno drevo skupnosti, v slovenskem izročilu pa središče zbiranja v različne namene, simbolizira sveti prostor (Šmitek 2004:). Morda sta se kočevarski varianti medbesedilno navezali s slovenskimi prav prek uvodnih obrazcev, ki so jih Kočevarji verjetno pogosto poslušali. Lipa kot središče slovenskega vaškega (tudi mestnega) življenja je splošna značilnost slovenskega izročila. Hauffen navaja, da je prav omemba okrogle mize pod lipo v kočevarski pesmi nekaj novega, vendar okrogle mize pod lipami na Slovenskem niso nič neobičajnega (1895: 266–268, 413–414; prim. SLP IV/221).

Slovenska balada *Zvestoba ljubice poplačana* (SLP IV/221/1):

Stoji mi, stoji poljece,
na polji stoji beli grad.

[...]

»Moj ljubi mi na vojski je,
na sedem let mi odlok je da.

15 Preteklo je že sedem let,
ljubega pa še ne nazaj.«

[...]

»Jaz pa mam zlati prstanj tvoj,

25 ki si mi, ljuba, dala ga,
da sva oba k zarokam šla!«

Slovenska ljubezenska balada *Zvesta deklica* ali *Zvestoba ljubice poplačana* (prim. SLP IV/221) je razdeljena na štiri podtipe. V vseh štirih njen ljubi kot neznanec (vojak, častnik, fant, mož) preizkuša dekle o njeni zvesti ljubezni, češ, naj postane njegova, saj je bil priča fantove smrti. Ko dekle vztraja, da bo ljubila le tistega, ki je od nje odšel, se ljubi razkrije. Po podrobnostih v nekaterih variantah lahko rečemo, da je splošno znana pesem poznosrednjeveškega izvora. Je pa srečen zaključek balade bolj izjema kot pravilo v baladni tradiciji.

Zvesta ljubezen (Hauffen št. 55):

1 *Dörtinə schteat oin lintle hoach,*

Drôbm an bipfəlain pliat shi schean.

Üntn do schteat oin schaublandr tisch;

Pai damon shizənt zboi liəbai.

Tamle stoji lipica visoka,

gori na vrhu cveti lepo.

Pod njo stoji okrogla miza;

za njo sedita dva zaljubljenca.

Zvesta ljubezen (Hauffen št. 55a):

2. <i>Ünt drüntr do ischt a schaiblaindr tisch</i>	In pod njo je okrogla miza,
! : <i>Ünt dron do shizənt zboi liəbai schean. :!</i>	! : in za njo sedita dva zaljubljenca lepa. :!

Prva različica kočevarske pesmi (Hauffen št. 55) ima motiv rdeče in črne zastave kot znak življenja ali smrti:

» <i>İbr shıbm juər ünt drai tügə,</i>	»Čez sedem let in tri dni,
10 <i>Demór kim i bıdar.</i>	tedaj se vrnem!
<i>Demór zıəch di aüchn in dos linle hoach,</i>	Takrat se vzpni gor k lini visoki,
<i>Schâg dü hin İbr Raifnizar pōdn:</i>	poglej na ribniško ravan:
<i>Shó brschtü shâchn a roatn wuən,</i>	če ugledala boš rdečo zastavo,
<i>Do brt i nóch am lâbm shain;</i>	tedaj živ bom še.
15 <i>Shó brschtü shâchn a shbuərzən wuən,</i>	Če ugledala boš črno zastavo,
<i>Do brt i schön gəschtoarbm shain.«</i>	tedaj mrtev bom že.«

Tega ni v slovenskih variantah, ki jih je več kot 140. V kočevarski baladi se pojavi ribniška ravan in dekle je morda na gradu ali pa na podstrešju hiše, da je gledalo skozi lino. S tem je bila balada postavljena v slovenski prostor. Slovenska in kočevarska sta drugačni v tem, da dekletu v slovenskih njen ljubi kot neznanec lažno sporoči, da je mrtev, v kočevarskih pa, da se ženi. V kočevarskih mu dekle zaželi srečo, v slovenskih pa nakaže, da mu bo ostala zvesta (Zmaga Kumer ugotavlja (Kumer, NŠAL: 6, št. 64), da je pesem *Die Liebesprobe* tematsko povezana z variantami Štrekelj št. 773–794, le da je v slovenskih omenjena poroka. Kot vzrok za preprečeno vrnitev se navaja smrt. Reakcija deklice je enaka: čestitke ali žalost). Razkritje je v kočevarskih variantah, pospremljeno z robcem, ki ga ljubi poda ljubici, ki se od sreče, da je to njen ljubi, razjoče, v slovenskih pa sledi obljuba zakona. Zvestoba ženske je močno poudarjena, nezvestoba pa vedno kaznovana.

9. *Primorka* (Hauffen št. 44 in 47), *Lepa Mare* (Hauffen št. 45), *O lepi Primorki* (Hauffen št. 46, 48 in 49) in *Lepa Vida* (SLP V/144)

Slovenski baladi, ki bi lahko bili prototeksta kočevarskim, sta Rudežev zapis, pred 1819, v Vrazovi objavi, z Vrazovimi in Prešernovimi popravki (prim. SLP V/1; Štrekelj št. 73, 74) in Korytkova objava (glej slovenski prevod Milka Matičetovega (2009: 24)). Ker pa govorimo o rezijanskih *Lepih Vidah*, ki so bile odkrite v šestdesetih letih 20. stoletja, je morda prav, da na tem mestu objavimo odlomek ene od njih iz kraja Liščica/Lischiazze v Reziji (Italija), ki sta jo posnela Valens Vodušek in Giorgio Nataletti 16. maja 1962 in je nedvomno tista, ki zagotavlja, da lahko trdimo, da je slovenska *Lepa Vida* v nekem arhetekstu predloga kočevarskim. Rezijansko narečje, ki sodi med slovenska narečja, je ohranjalo najbolj »arhaične« balade. Povezava s Kočevarji je tudi v tem, da so bili tako Kočevarji kot Rezijani krošnjarji in so popotovali po svetu in morda od tam prinesli različne snovi in motive, ki so se nato oblikovali v balade. Navajamo odlomek (SLP V/244/7):

<p>1. »Da lipa moja Wida,
ko baj ti nīsi lipa
takōj te parve lita?«</p> <p>2. »Kaku ja man bet lipa,
takōj te parve lita,
ko si zasjala wse te njīve,
wse te dō pod Morjeno.«
[...]</p> <p>4. »Lipaj ma stara Wida,
či twōj sīn ti jōčē.«
»O, gō, ka an mi jōčē.«</p> | <p>5. Da: »Pujdi sē w to barčo,
nu wzamī won te kōrēn
nu dēj ji ta zibili,
ka an ti vač ni jōčē.«</p> <p>6. Na jē šla ta-w to barčo.
na wzela won te kōrēn.
An jē zahnel to barčo
pu ti černjēli murjē,
pu ti zelēni murjē.
[...]</p> <p>19. »Hūdu ti bodi, memnor,
ka tī si me rizdēlil,
miha muža mladīha,
miha sinu maliha!«</p> |
|---|---|

Lepo Vido je obsežno analiziral že France Marolt (prim. DVM 1/4, str. 40–44) in se z njim lahko strinjamo, še posebno zato, ker so kasnejše raziskave *Lepe Vide* pokazale, da gre za izvorno slovensko balado in ne za slab odsev epa o Kudrun. Marolt je analiziral kočevsko *Primorko* in slovensko *Lepo Vido* z združitvijo analiz *Lepe Vide* in balade *Brat ali ljubi*, ki pa je poseben tip, zato bi jo moral obravnavati ločeno (prim. Marolt 1939: 296–298; SLP V/244). Naša analiza izhaja iz današnjega vedenja, ki bi ga težko primerjali z vedenjem tistega časa, zato je lažje ovreči nekatere Hauffnove trditve, kot je bilo to v Maroltovem času. Marolt namreč teze o *Primorki*, ki naj bi izvirala iz nemškega epa o Kudrun, ni mogel zadovoljivo zanikati, ker še ni poznal rezijanskih različic *Lepe Vide*. Iz sodobne literature z analizami *Kudrun* in *Primorke*, lahko povzamemo ugotovitev, da je izvor »Meererin« iz Kudrun sporen, in večina znanstvenikov zdaj meni, da je iz vzporednic verjetneje, da je avtor *Kudrun* pri sestavljanju druge polovice pesmi predelal tradicionalne ljudske prvine in jih vstavil v drugi del pesmi (prim. Millet 2008; Leinert 2015; glej še Walshe 1948; Walshe, Krstić in Javarek 1950). *Kudrun*¹⁴ kot ep se ni mogla razširjati med ljudmi, mogoče pa je, da so se drobci prenesli v ustno izročilo ali iz ustnega izročila v ep (Müller 2012: 317), vendar je izvor *Primorke* iz epa glede na današnja spoznanja zelo nezanesljiv. Ker smo našli kar nekaj variant *Lepe Vide* iz Rezije, kjer ep o Kudrun ni mogel biti znan, je to lahko dokaz, da je slovenska *Lepa Vida* vplivala na kočevarsko *Primorko* in ne nasprotno (gl. Golež Kaučič idr., ur. 2007: 86–89; Matičetov 2009: 24). Žal vedenje o slovenskem izvoru *Meererin/Primorke* še ni vstopilo v širši raziskovalni prostor kljub prizadevanju slovenskih raziskovalcev (predvsem Zmage Kumer) in nekaterih nemških kolegov in kolegic (Jürgen Dittmar, Otto Holzapfel, Leopold Kretzenbacher), ki so se strinjali ali bili vsaj naklonjeni misli, da je slovenska *Lepa Vida* vplivala na *Primorko* in so jo nato Kočevarji vpeljali v nemško ljudsko izročilo. Marolt

14 Res pa je, da lahko določena balada nastane iz odlomka epa. Npr. vir za nemško balado *Die Geburt im Walde*, ki je pri nas znana kot balada *Smrt matere na porodu* (SLP V/250 B), poznajo pa jo tudi na Danskem, Nizozemskem, Švedskem, Norveškem, v Franciji in Angliji, najdemo v odlomku *Epa o Wolfdietrichu*. Poudarjeno je bilo (SLP V, komentar na str. 122), da naj bi ortenburški kolonisti, ki so se naseljevali na Kočevskem, prinesli snov ali balado s seboj in naj bi jo od Kočevarjev nato prevzeli Kostelci. Ob primerjavi kostelske balade z nemško in kočevskimi vidimo, da je slovenska v vseh bistvenih značilnostih bolj podobna nemški kot kočevske. Verjetno so Kočevarji prvotno, s seboj prineseno besedilo, v novi domovini preoblikovali pod vplivom slovenskih sosedov, Slovenci pa so nemško balado poslovenili in po svoje poustvarili. Lahko pa je šlo le za občečloveško snov, ki se je v baladi uresničila v različnih nacionalnih tradicijah.

je z analizo vseh variant, tako kočevskih kot slovenskih, in še z navajanjem odlomkov iz epa o Kudrun že dal temelje za podkrepljeno tezo, da *Kudrun* ni mogla biti izvorni tekst za kočevske balade o Primorki. Zato njegovih spoznanj ne bomo ponavljali. Še posebno pomembno je, da je Marolt navedel tako Johna Meierja kot Huga Grotheja in Karla Juliusa Schröderja (ta je Kočevarje obiskal poleti leta 1867 in uporabil Grothejeve raziskave, Rudežev sestavek pa zelo okrnjeno), ki je najprej trdil, da bi lahko bila *Primorka* odsev neke povesti o Kudrun, ni pa navedel nobenega prepričljivega dokaza, in tudi Hauffen ni ponudil nobenega novega zgodovinskega dokaza, le poudaril je nemški izvor. Redkejši so bili tudi nasprotni dokazi in mnenje v nemškem prostoru, npr. razmišljanja nemškega jezikoslovca Ernsta Eduarda Martina, ki je že dvomil o izvoru *Primorke* iz epa o Kudrun, češ da o tem ni znanstvenih dokazov (prim. Marolt 1939: 182–183). Prepriča pa nas Maroltova trditev, da bi od *Kudrun*, če bi zares bila izvor *Primorke*, moral biti v kočevarskih baladah ohranjen vsaj bistveni zaplet, ustaljene besedne zveze in starogermanska imena, nordijski značaji, junaški dogodki in imena. Za razliko od Kudrun v kočevarski baladi *Primorka* le-ta ni kraljična, pač pa skromna ženska, ki ne pere na zasneženi morski obali, ne rešijo je plemiči, temveč jo ugrabi zamorec/za-morec, črni Lovre ali lepi Ivan, nakar postane gospodinja itd. (nav.delo: 308). Marolt je tudi dokazal, da lahko z analizo melodije pokažemo, da gre za »slovansko« osnovo kočevarske *Lepe Vide* in da balada o lepi Primorki in balada o lepi Mariji ne izvirata iz dveh različnih osnov – prva iz germanske, druga iz slovenske, kot je to trdil Hauffen (1895: 403). Nenavadno je, da bi se ime Kudrun pozabilo, saj so imena v ljudskih pesmih ponavadi ohranjena, primer je npr. Kralj Matjaž. Dogodki v *Kudrun* se razlikujejo od tistih v *Primorki*, prav tako je v *Kudrun* drugačen opis morja (zasnežena obala, ki je v *Primorki* ni), zato je povezanost z Jadranskim morjem (Hauffen navaja Kvarnerski zaliv in trgovanje Kočevarjev z Reko (1895: 404)) mnogo bolj logična. In tudi tu so povezave s slovensko *Lepo Vido* precej verjetnejše.

Lepa Vida. Hinko Smrekar, 1928, grafika, 29 x 23 cm,
Slikovna zbirka NUK (Smrekar 1928).

Če pogledamo vse slovenske variante *Lepe Vide*, tudi rezijanske, vidimo, da je *Lepa Vida* (v rezijanskih *Wida*, Marjanca, Lene) v vsebinskem jedru predloga vsem kočevskim baladam od 45. do 49. (Hauffen št. 45–49). Drugačna je le obdelava motiva v 44. varianti (Hauffen št. 44), kjer ni ugrabitve, zdi se, da Primorka prostovoljno vstopi v barko in da pozna oba mlada moža, še posebno, ko ji izročita prstan in vzame robček (Hauffen pa še tu navaja, da so tako Kočevarice kot Kranjice vzele robček (Hauffen 1895: 404)), ko naj bi se poslovile. Hauffen zaradi te izpeljave, ki nekako ni skladna z variantami od 45 do 49 (Hauffen št. 45–49), meni, da gre prav pri tej baladi za izpeljavo iz epa o Kudrun. Morda res ta varianta odstopa od drugih, a se zdi, da gre le za okrnjeno zgodbo ter nekaj elementov, ki se ne skladajo z drugimi variantami. Ne moremo pa izključiti, da varianta 44 (Hauffen št. 44) ne bi bila odsev kakšne balade, ki je morda izšla iz epa o Kudrun, ali pa gre pravzaprav za povsem drugo balado, ki z *Lepo Vido* nima nobene zveze ali pa, kot trdi Grafenauer, da se je motiv ugrabitve izgubil (1943: 36). Grafenauer je zapisal, da so »tudi kočevske nemške ljudske pesmi o Lepi Mare po soglasnem mnenju slovenskih in nemških znanstvenikov potekle iz Lepe Vide, pa so se zapletle vanje tudi poteze iz pesmi o dogovorjeni ‚otmici‘ iz kočevske *Scheane Merarin*, ki je prirejena po hrvaški, srbski in slovenski (belokrajnski) narodni pesmi o Primorki.« (nav. delo: 20)

Grafenauer je razširil svojo analizo s slovenske še na albanske, italijanske in druge variante, ki pa nekako ne podpirajo v celoti vsebinskega jedra *Lepe Vide*. Zato se vendarle zdi, da vse poznejše variante z vsebinskimi in formalnimi elementi kažejo na to, da je *Lepa Vida* vendarle prototekst *Primorki* (Hauffen št. 45–49), kar dokazujejo tudi rezijanske variante. V njih so tudi nekateri potujoči verzi, npr. v 46. varianti: »Tam boš moja lepa žena, / moja lepa žena, moja ključarica [gospodarica]« (Hauffen št. 46), ki so lahko iz drugih balad, npr. *Zarika in Sončice* (SLP V 272); zelo pogost v kočevskih baladah je tudi potujoči verz »vzpe se na lino visoko« (Hauffen št. 46). V št. 47 (Hauffen št. 47) je vstavljen del o sedmih pastirčkih, morda preoblikovani del iz *Neveste detomorilke* (SLP V/286). Ob pregledu vseh kočevskih variant (Hauffen št. 44–49) vidimo, kako jedro *Lepe Vide/Primorke* ostaja neokrnjeno, se pa spreminjajo okoliščine, vsebinsko se pesem razvija v različne smeri, dodane so vsebinske zastranitve. V varianti 46 (Hauffen št. 46) se ob njeni vrnitvi, po sedmih letih, pojavi nespoznani sin kot eden izmed šestih pastirčkov; v 47. varianti (Hauffen št. 47) se po sedmih letih, ko se Primorka vrne, pojavi sin, ki ga je zapustila, kot pastirček in ga vzame v barko ter odpluje. V 48. varianti (Hauffen št. 48), kjer je začetek enak kot v 44. varianti (Hauffen št. 44), so namesto enega moža kar trije. V 49. varianti (Hauffen št. 49) se besedilo osredinja na odnos z »ugrabiteljem« ali človekom, za katerega meni, da ji bo pomagal. Najbližje slovenski *Lepi Vidi* je 45. varianta, *Lepa Mare* (Hauffen št. 45), ki se sklada tudi z večino rezijanskih variant. Zanimivo pa je, da se nekatere kočevske variante končajo z vrnitvijo domov, česar osrednjeslovenske ne poznajo, saj vrnitve ni. Vendar to ni posebnost kočevskih, saj se v varianti iz Rezije (iz Osojan/Oseacco, zapisana 1962 (SLP V/244/8)) Marjanca vrne domov in najde otroka mrtvega, mož pa se jezi in reče: »Da nikoli več ne greš prat k morju« (Golež Kaučič idr., ur. 2007: 83, opomba k št. 8).

V pesmi o Primorki so motivni drobci, ki govore o tem, da naj bi bila Vida ali Primorka gospodinja ali kletarica/točajka tistemu, ki jo je odpeljal, vendar tega noče, torej hoče biti raje uboga dekla/svinjarica.

Primorka (Hauffen št. 47):

40 »Dört brschtú shain main kelnarin.
Mit dain baisn hentn shòlschtú dā pipn afdrân,
Mit dain kitl mainə schtiəgn ukearn.
Dört shòlschtú shain də shlistrúgarin!« | »Tam boš moja kletarica.
S svojimi belimi rokami boš pipe odpirala,
s svojim krilom moje stopnice pometala.
Tam boš ključarica!« |
|--|---|

O lepi Primorki (Hauffen št. 48):

19. »Dört brschtú shainən main scheanə wrâ,
Brscht shainən mainə shlistrúgarin.«	»Tam boš moja lepa gospa,
tam boš moja ključarica.«
20. »Dört brt ich shainən dai shaüdiərn dain.
Dai shbain zə wrasənrúgarin.«	»Tam bom svinjarica tvoja,
prašičem bom pomije nosila.«

Ti drobci so morda odsev tega, da ne želi ostati, da se hoče vrniti in da je raje dekla kot pa gospodarica nekemu, ki jo je ugrabil, jo zvijačno odpeljal od moža, sina, doma (Hauffen št. 47 in 48). Je morda tu izpadel »zamorec«, morda mož druge vere in zato Primorka nikakor ne želi biti njegova gospodarica, saj se zaveda, da to ni prostovoljna odločitev, da bo (je) v to prisiljena. Vidimo tudi obrazec, ki govori v nasprotjih oz. z nikalnicami ter z vprašanjem in odgovorom, ki je znan (Kumer 1996: 107) iz pesmi *Sestra zastrupi sestro* (SLP V/272/1): »Ali jo boš imel za ženo | al jo boš imel za kuharico?« | Jest je ne bom imel za ženo, | jo bom imel za kuharico« in v junaški ter zgodovinski baladi *Ribniški grof reši ugrabljeno dekle* (SLP I/4/1): »Ste hotli imeti me gospó, | naj bóm za vašo kuharcó!« [...] »Ste hotli me gospó imet, | za svinjarico, prosim, vzet.« V Hauffnovi 46. varianti je zvabitev na barko z žlahtnim korenem in zelišči za sina pa tudi dejstvo, da ima Primorka hudo taščo in sina, ki ji ne pusti spati. V tej varianti beremo tudi, da se ob vrnitvi domov Primorka razodene sedmemu pastirčku, ki ga zvabi v barko in mu ponuja žlahtnega korena in zelišč in nato kruha. V pesmi je tudi motivni drobec, ki govori o tem, da se bo vrnila k sinu le takrat, ko se bo suha češnja olistala. Ta je podoben motivnemu drobcu v *Spokorjenem grešniku* (SLP III/152A/5), varianta iz Bele krajine: »,[N]ašel boš suh lipov panj, | ki ni zelenel več sedem let; | kedar bo lipa zélena, | takrat boš ti grehov prost.« | Prošlo sedem dolgih let, | zelenéla lipka spet«, kar pomeni, da je to neke vrste potujoči verz ali tudi verzni obrazec. In čudežno se češnja olista in Primorka se lahko odpelje k svojemu sinu, ki se mu razkrije (Hauffen št. 47; prim. Grafenauer 1965). Še en motivni drobec, ki namiguje tudi na več različnih balad o sirotah, je, da ima otrok hudega očeta in hudo mačeho, pa tudi na to, kar je razvidno iz 46. variante (Hauffen št. 46), da ima Primorka hudo taščo. Če se to poveže, je ta motivni drobec smiselni. Varianta 48 (Hauffen št. 48) pa se začne kot 44. varianta, tako da se morda zdi, da je slednja zares okrnjena v delu, ko pride do ugrabitve, in je tudi ta varianta izšla iz slovenske *Lepe Vide*. V deveti kitici sta hudi mož in hudi sin (verjetno zahteven sin) in tukaj vidimo tri može in ne enega, ki jo premotijo, da gre z njimi, in nato jo eden od njih želi imeti za gospodinjo. Seveda tega noče, saj se želi vrniti in to šele takrat, ko naj bi se štor (deblo) olistal, kar se zgodi, saj prosi Boga. Tudi ta zapis se konča s tem, da se pastirčku razkrije kot njegova mati. Vrnitev domov in srečanje s sinom je nekaj, kar je zares drugačno od osrednjeslovenskih in rezijanskih variant. V 49. varianti (Hauffen št. 49) je jedro balade ohranjeno, konča pa se s tem, da se Primorka ne vrne domov, podobno kot v prvi slovenski varianti, kjer postane dovilja španskega kralja, kar pa je pravzaprav dodano pozneje in ni integralni del balade.

Ob analizi šestih variant balade o Lepi Vidi ali Primorki, ki jih lahko primerjamo z 11 slovenskimi variantami, kjer je bila zadnja zapisana leta 1965 na Dolenjskem, v bližini Kočevske, lahko ugotovimo, da bi bil prototekst *Primorki* neki skupni arhetekst *Lepe Vide*, hkrati pa, da so Kočevarji ustvarjalno preoblikovali motivno jedro *Lepe Vide*, jo prilagodili kontekstu in življenjskim okoliščinam, v katerih so živeli. Bližina slovenskega prostora je nedvomno vplivala na njihovo ustvarjalnost, zato se zdi teza, da je ep o Kudrun podlaga Primorki, zelo problematična. Je pa leta 1895 ta teza razumljiva, čeprav Hauffen ni bil povsem prepričan, da ima prav (1985: 245–258, 403–409).

Da pa lahko *Lepo Vido* raziskujemo tudi drugače, kaže analiza *Lepe Vide* v *Slovenskih ljudskih pesmih V* (Golež Kaučič idr., ur. 2007), ki jo Marija Klobčar predstavlja kot ženo in mater, ki je v konfliktu z družbenimi normami in lastnim intimnim življenjem, in s pomočjo Jungove teorije o arhetipih. Po njej v Lepi Vidi vidimo ženski arhetip (anima), ki je bil deležen nenehnih sprememb glede na realizacijo lepovidenskega motiva, ki je nato vplival na samo zgodbo in na podobo Lepe Vide. Lepa Vida je kot anima pravzaprav v vseh variantah arhetip matere, a tudi aktivne ženske, ki išče možnost, da bi z vstopom na barko vstopila v drugačno resničnost (Golež Kaučič 2018).

10. *Detomorilka* (Hauffen št. 79), *Lepa Mine* (Hauffen št. 80) in *Nevesta detomorilka* (SLP V/286)

Motiv nezakonske matere, ki umori ali zavrže svojega otroka in je za to kaznovana, je poznan v ljudskem pesemskem izročilu skoraj po vsej Evropi. Motiv so v pripovedno pesem – balado poleg Slovencev oblikovali tudi Hrvati, Čehi, Slovaki, Lužiški Srbi, Kašubi, Poljaki, Ukrajinci, Rusi, Litovci, Nemci, Italijani, Francozi, Španci, Angleži, Danci in Švedski. Danci, Švedski in Nemci imajo motiv detomorilke oblikovan tudi v pripovedko. Nemški raziskovalec John Meier je menil, da smo Slovenci prevzeli motiv iz nemškega izročila (balada *Rabenmutter*), vendar se zdi, da je nemška balada po nastanku mlajša, slovenska pa starejša, zato je nastala samostojno. Po Leopoldu Kretzenbacherju pripada osnova balade srednjeveški tematiki, ki je skupna last več narodov in so jo pozneje z različnimi motivi po svoje izoblikovali v današnjo podobo. Ivan Grafenauer postavlja začetek balade daleč v preteklost: v prvem delu balade dete nagovori pastirja z ujcem (stricem) in v tem bi utegnili biti sled avunkulata. Detomorilstvo nezakonske matere pa je kot pesemska pripovedna snov splošno človeška, časovno neomejena in nacionalno neopredeljena, zato so ta motiv prevzeli mnogi evropski narodi neodvisno drug od drugega, vendar je pri posameznih motivnih drobcih le šlo za medsebojno vplivanje.

Motiv je v slovenskem ljudskem izročilu uporabljen v štirih baladnih obrazcih. V prvem je nezakonska mati, ki premišljeno stori zločin, da bi se lahko omožila kot deviška nevesta. Ko se na poročni dan pojavi njeno zavrženo dete in jo obtoži zločina, se ne spokori, temveč za dokaz kliče na pomoč nadnaravne sile, da bi z njimi dokazala svojo nedolžnost. S tem se pogubi. Ta obrazec je obdelan prav v tem tipu. Druge tri smo združili pod naslednji tip o obsojeni detomorilki, saj gre povsod za lahkomišno dekle, ki se za svoj zločin pokori tako ali drugače. Najpogosteje se pokori v ječi ali pa ji krvnik odseka glavo, poznana sta še redka obrazca, in sicer obrazec, pri katerem detomorilka med plesom ljubemu prizna svoj zločin; v eni varianti ji ljubi odseka glavo, v drugi pa se konča srečno. V zadnjem obrazcu je detomorilka spokornica, ki išče odvezo za svoj zločin pri škofu ali papežu. Tudi v tem primeru se pesem konča z obglavljenjem.

Balada o nevesti detomorilki ima v vseh variantah podobno vsebinsko jedro, sestavljeno iz štirih delov: v prvem pastir pase čredo in najde ali sreča otroka (dete), v drugem mu otrok razodene, da je pastir njegov stric, njegova mati pa je pastirjeva sestra;

v tretjem gresta skupaj na poroko, kjer se moži detetova mati kot deviška nevesta in jo dete razkrinka; v četrtem delu sledi nevestina kazen in ponekod tudi pokora.

Na podlagi vseh variant in v primerjavi s primeri iz drugih nacionalnih tradicij lahko ugotovimo, da je tip neveste detomorilke razširjen pretežno po Srednji Evropi (med Slovenci, deloma Hrvati, Nemci in Lužiškimi Srbi), proti severu in vzhodu je med Slovani razširjen t. i. kontaminirani tip (motiv detomorilke v zvezi z balado o neposvečevanju nedelje in z uporabo motiva o kazni v peklju), npr. balada o *Duši v pekel zavrjnjeni*. Neslovanski narodi na zahodu, severu ter jugu Evrope pa so obdelali motiv detomorilke po različnih obrazcih, ki so deloma podobni tudi našim baladnim obrazcem. Obrazec besedila je skoraj povsod kombinacija osmerca in sedmerca (Golež Kaučič idr. 2007: 712; Golež Kaučič 2018).

Slovenska varianta *Nevesta detomorilka* (SLP V/286/1):

<p>Kozarčik kozice pase
v zelenim gojzdiki.
Lepo žvižga, lepo poje,
kar je zaslišal glas,
5 k je eno dete jokalo
v te bukvi zeleni.
Kozar je šal gledat
v to bukev zeleno,
še je notri našal dete,
10 eno dete mlado.
Dete pravi, govori:
»Vi ste pravi ujc moj.«
Kozar pravi, govori:
»Kako hočem biti ujc tvoj,
15 eno samo sestro imam,
pa še tista dans možitev ravna.«
Dete pravi, govori:
»Ona je mene v ledik stan imela,
pa me je v pelnice povila
20 ino v bukev položila.«
Kozar pravi, govori:
»Če je to tvoja mati,
tak pojdi, greva tje.«
Kadar dete je tje perpeljal,</p> | <p>25 tako kozar pravi, govori:
»Ktera je tvoja mati?«
Dete pravi, govori:
»Una je moja mati,
ki za mizo sedi,
30 ki zelen krancelj na glav drži.«
Nevesta pravi, govori:
»Če sim jez tvoja mati,
naj jih pride ko listja in trave,
naj vzamejo dušo in telo!«
35 Pa se eden pod oknam oglasi:
»Saj ti bom sam zadōsti!«
Še je v hišo prišal,
tako pravi, govori:
»Ženin, smem s tvojo nevesto
40 en raj storiti?«
Ženin pravi, govori:
»Žiher en raj storiš!«
Ko se prvič zaberni,
ji je z za nohti kri kapala.
45 K se drugič zaberni,
je prec vsa črna ratala.
K se tretjič zaberni,
doli pade, omedli.
In je vzel dušo in telo,
50 nesel jo je na dno pekla.</p> |
|---|--|

Detomorilka (Hauffen št. 79),
odlomek:

- 1 *Biə wriə ischt aúf dar autə mon.*
Ar schteanót schmoarónsch guər wriə aúf,
Ar ziəchət ahin am bāgə proit,
Am bāgə proit dūrch dan winschtrn baut.
- 5 *Drmārən tūət shis in dar hólən pūəchən:*
»Iər autr mon, iər liəbr main,
Shó trúgət mi ins hoachzaitshausch.
Də praút, dai shól main müətr shain!«
»Biə shól də praút dain müətr shain,
- 10 *Shi trúgət ainən griənən kronz?«*
»Ból drüntr úntr dan griənən kronz,
Hot shi drai knēblain gəpoarən.«

Slovenski prevod:

- Kako zgodaj vstane stari mož!
Zjutraj zarana vstane,
gre tja na pot široko,
na pot široko, skozi temen gozd.
- Oglasi se iz votle bukve:
»Vi, stari mož, vi, ljubi moj,
tak nesite me v hišo, kjer je svatba.
Nevesta, ta bi morala biti moja mati!«
»Kako bi nevesta tvoja mati bila,
ona nosi zelen krancl?«
»Prav pod zelenim kranclom
je tri fantiče rodila.«

Lepa Mina (Hauffen št. 80),
odlomek:

- 60 *»Hoi wuətr, hoi wuətr, iər liəbr main,*
Shó gābət mi hin an də shāgə bais,
An də shāgə bais, in də schüələ schean.
I brt əs learn a priəscharle.
Dai earschtə meschə i lēshən brt,
- 65 *I brt shə lēshən wrn wuətr main,*
Dai zboitə meschə i lēshən brt,
I brt shə lēshən wr də müətr main.
Dai dritə meschə i lēshən brt,
I brt shə lēshən wr dai gonzə wraintschoft.
- 70 *Lai wr main uənə koinai et,*
Lai bail shi main müətr wón haúshə 't gəjoit.«

Slovenski prevod:

- »Hoj, oče, hoj, oče, vi ljubi moj,
tak dajte me dovilji beli,
dovilji beli, v šolo lepo.
Izučil se bom za duhovnička.
Prvo mašo, ki jo bom bral,
bral bom za očeta svojega.
Drugo mašo, ki jo bom bral,
bral bom za mater svojo.
Tretjo mašo, ki jo bom bral,
bral bom za vse prijatelje.
Le za svojo staro mater nobene,
ker je moja mater zdoma spodila.«

Motiviko slovenske balade so verjetno prevzeli tudi Kočvarji. Podobnost motivnih obrazcev kaže, da je bil motiv eden, oblikovanje motiva v nacionalnih izročilih pa je bilo neodvisno. Prva kočevarska varianta je zelo blizu slovenski: namesto pastirja je stari mož, drugače pa gre za podoben razvoj motiva, tudi v slovenskih variantah je mati umorila dva otroka, ju vrgla v vodo, le enega je položila v votlo bukev ali pod bukovo klado. V kočevarski dete odnese v hišo, kjer je svatba, stari mož, v slovenskih večinoma stric (ujec). V vseh variantah, tako v slovenskih kot v kočevarskih, je nato nevestino zanikanje, da bi rodila, v vseh ima zeleni venec, ki izraža njeno nedolžnost. V slovenskih se venec spremeni oz. začne goreti. V kočevarski (Hauffen št. 79) in v prvi zapisani slovenski varianti pa detomorilko odnese hudič, satan. Druga kočevarska varianta (Hauffen št. 80) je zelo drugačna, saj gre za dvogovor med materjo in dekletom (Mino), ki materi potoži, da ji ni dobro, in ji mati trikrat svetuje, kaj naj naredi. Hčerka nato materi vendarle prizna, da je noseča in da je bila že devetkrat (prim. SLP V/186/5, kjer je detomorilka tudi pogubila devet otrok, desetega pa dala pod klado) in da je dva otroka skrila v drevo, druge pa

utopila. Dekle gre v gozd, rodi in umre, v njenem naročju pa je sin. Pesem se konča s tem, da naj bi sin študiral za mašnika in z mašami rešil pred pogubljenjem njo, očeta, prijatelje, le babice ne. Prav ta konec se večkrat pojavlja tudi v slovenskih baladah, npr. v baladi *Neubogljivi otroci ukleti v ptice*: sinova, ki ju je mati uklela v ptice, lahko reši le hči, ki naj bi rodila sina, ta pa naj bi se izšolal za mašnika (SLP I/31; SLP V/186/6; gl. živalsko balado *Kos pove lovcu tri ljubice* (Štrekelj št. 943–947)¹⁵).

Hauffen navaja, da je slovenska balada o nevesti detomorilki nastala že kmalu po nemški pesmi, in sicer je ohranila del, ko dekle pleše s hudičem (1895: 308–311, 434–435). To seveda ne drži, saj je slovenska balada o nevesti detomorilki samostojna slovenska balada, ki ima 188 variant, razširjena je po vsej Sloveniji in zgolj v dveh variantah se hudič zavrti z nevesto, v vseh drugih pa tega več ni. Zato je ta del morda tudi nekakšen obrazec, kjer se dogajanje trikratno stopnjuje (Kumer 1996: 110). Ta del je tudi zelo podoben delu pesmi *Hudič odnese plesalko* (SLP I/25), kjer se hudič zavrti s plesalko in jo odnese v pekel (Golež Kaučič 2018).

11. *Ogleno črn kos* (Hauffen št. 81) in *Kos pove lovcu tri ljubice* (gl. Štrekelj št. 943–947)

Ob analizi variant pesmi *Kos pove lovcu tri ljubice* (Štrekelj št. 943–947), med katerimi sta poleg petih slovenskih variant tudi dve kočevarski, Kumrova meni, da lahko govorimo o vplivu slovenskega ljudskega pesemskega izročila (prim. Hauffen 1895: 313, 435–436), čeprav je kos v nemškem izročilu ženskega spola, v slovenskem pa moškega. V kočevarski pesmi je govor o njegovih treh ljubicah kot pri slovenskem kosu. To je mogoče razložiti le s tem, da pesem ne bi mogla nastati brez slovenskega vpliva (Kumer 1964: 55; Kumer, NŠAL: 2, št. 19).

V slovenski pesmi *Kos pove lovcu tri ljubice* (Štrekelj št. 943–945) kos v izogib smrti pove lovcu o treh gradovih, kjer so tri ljubice s tremi sinovi. Pesem ne pove jasno, ali so tri ljubice kosove, ali pa zanje ve in jih hoče predstaviti lovcu v zameno za življenje. V tej pesmi gre za poimenovanje ljubic s človeškimi imeni (ena je Rezika, druga Ančica), poimenovanje omogoča personifikacijo in antropomorfizacijo. V varianti št. 947 (Štrekelj št. 785–786), kjer govori o devetih deželah, ki jih ima črni kos (ne poimenuje ga z imenom, pač pa z vrstnim nazivom), so te dežele javorova, brezova, jelševa idr. V vsaki ima tri gradove, v vsakem tri ljubice, s katerimi ima tri sinove. V baladi so ljudska števila, pravljичnost, posebljenje in hkrati realnost. Gre za človeški svet prenesen v ptičjo realnost.

Slovenski prototekst, odlomki:

Kos pove lovcu tri ljubice – konec (Štrekelj št. 943):

»Spervoj sem na vanjk'ši spâ,

z drugoj v mehkoj postelci,

z Micikoj pa v praproti:

20 v praproti najbolje sem spa.«

Kos pove lovcu tri ljubice (Štrekelj št. 946):

Ljepo poje črni kos,
njega špeha jager mlad.
Za njim šuta jager mlad,
kaj bi njega streljâ rad.
»Ne strelaj me, jager mlad,
da jas imam grade tri,
da jas imam grade tri,
v vsakšem gradi ljube tri:
vsaka ma sineke tri,
vsaki sinek suknje tri.«

Pesem o črnem kosu je v kočevarski varianti verjetno kontaminacija dveh balad. Npr. v slovenski baladi *Neubogljivi otroci ukleti v ptice* (SLP I/31/1), je kitica:

[...]

50 »Ko boste imela hčeriko,
hčerka bo jimela sinika,
tistga sinka boste v šolo dali.
Kadar bo on novo mašo bral,
tistikrat bova midva rešena.«

V eni od različic *Neveste detomorilke* (SLP V/286/6) najdemo:

»Dere bom jaz mešnik,
30 tej bom rešiâ materé,
ljubo mojo materé
od trpljenja večnega.«

Ogleno črn kos. Kočevarski
metatekst (Hauffen št. 81):

15 »*Shai brnt as shainan drai schüärlain,*
Drai schüärlain, drai shtodentlain jünk.
Dai earschtâ meschâ shai lêshn brnt,
Shai brnt shâ lêshn wrn wuâtr îr.
Dai zboitâ meschâ shai lêshn brnt,
Shai brnt shâ lêshn wr dâ müâtr îr.
20 *Dai dritâ meschâ shai lêshn brnt,*
Shai brnt shâ lêshn wr dai gonzâ wraintschoft.«

Slovenski prevod:

»Postali bodo trije šolarčki,
trije šolarčki, trije študentki mladi.
Prvo mašo, ki jo bodo brali,
brali bodo za očeta svojega.
Drugo mašo, ki jo bodo brali,
brali bodo za mater svojo.
Tretjo mašo, ki jo bodo brali,
brali bodo za vse prijatelje.«

V kočevarski pesmi ni lovca (lovcev), temveč je stari mož in očitno manjka del, kjer kos v zameno, da naj bi ga ne streljali, pove o gradovih, v katerih ima tri ljubice in vse tri imajo sinove, ki so izobraženi, ljubice pa znajo ljubiti. To se je v kočevarski varianti izgubilo, zadnji del pesmi, kjer naj bi v kočevarski sinovi treh ljubic postali mašniki in bi nato brali maše za očeta, mater in prijatelje, pa je morda dodan. Očitno gre za kontaminacijo z verzi iz drugih balad (*Neubogljivi otroci ukleti v ptice* in *Nevesta detomorilka*) ali pa za potujočo kitico, ki jo je pevec asociativno pritaknil na konec pesmi. Hauffen meni, da kos tu nastopi le kot simbol, in navaja tri slovenske variante, ki so lahko prototekst kočevarski pesmi (1895: 435–436). V Štrekljevi zbirki so zgolj zapisi, ki ne vsebujejo treh sinov, bodočih mašnikov, temveč kos lovca v izogib streljanju pove o treh ljubicah, le varianta iz Varaždina (ni slovenska) se konča s tem, da bodo ljubice imele tri sinove, ki bodo znali ljubiti in pisati (prim. Štrekelj št. 944). Zato je očitno, da je kočevarska varianta o črnem kosu zares neke vrste kontaminacija različnih balad, kjer pa gre tudi za potujoče obrazce ali verze.

Sklep

Dragocenost Hauffnove zbirke kočevarskih pesmi je v tem, da danes, po več kot stoletju, lahko vidimo, kakšno izjemno bogastvo prinaša zbrano in analizirano gradivo kočevarskih pesmi. Kljub včasih bolj ali manj izraziti nacionalistični in pokroviteljski drži, ki jo je v spremnih besedilih izražal Hauffen, imamo možnost, da vidimo, kako raznovrstno je kočevarsko ljudsko pesemsko izročilo v motivih, temah, snoveh, metriki, narečju in smo tako priča jezikovnim ter kulturnim prepletanjem med ljudmi območja, ki so ga naselili Kočevarji in ki je bilo mnogo bolj povezano z vsemi območji, kjer so živeli Slovenci in širše, Hrvati, Srbi in drugi narodi. Močno jezikovno in kulturno prepletanje pa je bilo nedvomno s Slovenci, z njihovim pesemskim izročilom, šegami, navadami, kulturnimi značilnostmi in praksami. Zato kočevarske pesmi pričajo, da jezikovnih otokov ni, ni nemških jezikovnih otokov, je le skupina ljudi, ki je prišla iz nemško govorečega okolja, imela svoje vernakularno narečje, ki je postalo njen temeljni jezikovni način za sporazumevanje in ustvarjanje. Kočevarsko narečje pa ni bilo zaprto, vplivi slovenskega jezika so nedvoumni, kot tudi vplivi pesmi kot odnosnic ali zgolj virov za njihovo lastno ustvarjanje. Po drugi strani pa so nedvomno tudi kočevarske pesmi prehajale v slovenski pesemski in jezikovni prostor. Nihče jim ne odreka posebne identitete, ki je lahko nemška (v jezikovnem in/ali nacionalnem smislu), lahko pa le kočevarska (lokalna/prostorsko determinirana). Teza o zaprtem »jezikovnem otoku« ne vzdrži, saj jezikovno in kulturno prežemanje na Kočevskem odsevajo tudi konec 19. stoletja zbrane kočevarske ljudske pesmi. Seveda so glede na jezikovno sorodnost del nemškega izročila, a so tudi del slovenske kulture, tako kot so rezijanske pesmi del slovenskega izročila in hkrati del italijanske kulture. Nenazadnje pa so tudi del univerzalnega folklornega izročila, ki z vsebinami in oblikami sega prek vseh jezikovnih in kulturnih meja.

Viri in literatura:

- Atkinson**, David. 2002. *The English Traditional Ballad: Theory, Method and Practice*. Aldershot, Burlington: Ashgate Publishing Limited.
- Aquinas**, Thomas (santo). 1956. *S. Thomae Aquinatis scriptum super sententiis Magistri Petri Lombardi. Tomus III distinctiones I - XXI. Recognovit atque iterum edidit Maria Fabianus Moos*. Paris: Lethielleux.
- Brednich**, Rolf Wilhelm. 1976. *Deutsche Volkslieder mit ihren Melodien. 6. Teil. 2. Hälfte*. Freiburg, Breisgau: Verlag des Deutschen Volksliedarchivs. [= DVM 6/2/...]
- Brednich**, Rolf Wilhelm in Wolfgang Suppan (ur.). 1969. *Gottscheer Volkslieder, Band I, Volksballaden*. Mainz: B. Schott's Söhne.
- Brednich**, Rolf Wilhelm in Wolfgang Suppan (ur.). 1972. *Gottscheer Volkslieder, Band II, Geistliche Lieder*. Mainz: B. Schott's Söhne.
- Brednich**, Rolf Wilhelm in Wolfgang Suppan (ur.). 1984. *Gottscheer Volkslieder, Band III, Weltliche Lieder. Volkstänze. Nachträge zu Band I*. Mainz: B. Schott's Söhne.
- Child**, Francis James. 1965. *The English and Scottish Popular Ballads. In five volumes. Volume I*. New York: Dover Publications, Inc.
- Deutschen Volksliedarchiv**. 1965. *Deutsche Volkslieder mit ihren Melodien. 5. Teil. 1. Hälfte*. Freiburg, Breisgau: Verlag des Deutschen Volksliedarchivs. [= DVM 5/1/...]
- Geiger**, Louis-B. 1952. *Le Problème de L'amour chez saint Thomas d'Aquin*. Institut d'Etudes médiévales: Montreal.
- Golež**, Marjetka idr., ur. 1998. *Slovenske ljudske pesmi IV*. Ljubljana: Slovenska matica. [= SLP IV/.../...]
- Golež Kaučič** idr., ur. 2007. *Slovenske ljudske pesmi V*. Ljubljana: Slovenska matica; Založba ZRC, ZRC SAZU. [= SLP V/.../...]
- Golež Kaučič**, Marjetka. 2001. Odsev pravnega položaja in življenjskih razmer žensk v slovenskih ljudskih družinskih baladah: poskus zasnove orisa ženske kot subjekta pesmi v povezavi z nosilko pesmi. *Etnolog* 11 (62): 157–175.
- Golež Kaučič**, Marjetka. 2003. *Ljudsko in umetno. Dva obraza ustvarjalnosti*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Golež Kaučič**, Marjetka. 2013. »Fantje se zbirajo.« *Vojna in vojaki v slovenski ljudski pesmi*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Golež Kaučič**, Marjetka. 2018. *Slovenska ljudska balada*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Golež Kaučič**, Marjetka. 2020. Singing the other: singing in two languages and code-switching/stitching. *Tautosakos darbai* 59: 100–119.
- Grafenauer**, Ivan. 1943. *Lepa Vida. Študija o izvoru, razvoju in razkroju narodne balade o Lepi Vidi*. Dela 4, XXI. Ljubljana: Akademija Znanosti in Umetnosti v Ljubljani. Filozofsko-filološko-historični razred.
- Grafenauer**, Ivan. 1965. *Spokorjeni grešnik. Študija o izvoru, razvoju in razkroju slovensko-hrvaško-vzhodnoalpske ljudske pesmi*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Hauffen**, Adolf. 1895. *Die deutsche Sprachinsel Gottschee: Geschichte und Mundart, Lebensverhältnisse, Sitten und Gebräuche, Sagen, Märchen und Lieder*. Graz: K. k. Universitäts-Buchdruckerei in Verlags-Buchhandlung Styria.
- Herlihy**, David. 1995. *Women, Family and Society in Medieval Europe*. Providence – Oxford: Berghahn Books.

- Jung**, Karl Gustav. 1995. *Arhetipi, kolektivno nezavedno in sinhroniciteta*. Ljubljana: Katedra.
- Klobčar**, Marija. 2007. Zvijučna ugrabitev mlade matere ali Lepa Vida. V: Marjetka Golež Kaučič idr. (ur.). *Slovenske ljudske pesmi V*. Ljubljana: Slovenska matica, Založba ZRC, ZRC SAZU, 87–88.
- Kropej Telban**, Monika. 2015. *Tipni indeks slovenskih ljudskih pravljic. Živalske pravljice in basni*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Kumer**, Zmaga. 1964. Das Gottscher Volkslied vom warenden Vogel und seine slowenische Vorlage. *Jahrbuch für Volksliedforschung, 9. Jahrgang Festschrift zum 75. Geburtstag von Erich Seemann*. Berlin, Boston: De Gruyter, 52–62.
- Kumer**, Zmaga idr. (ur.). 1970. *Slovenske ljudske pesmi I*. Ljubljana: Slovenska matica. [= SLP I/.../...]
- Kumer**, Zmaga. 1975. *Pesem slovenske dežele*. Maribor: Založba Obzorja.
- Kumer**, Zmaga idr. (ur.). 1981. *Slovenske ljudske pesmi II*. Ljubljana: Slovenska matica. [= SLP II/.../...]
- Kumer**, Zmaga, 1992. *Oj, ta vojaški boben. Slovenske ljudske pesmi o vojaščini in vojskovanju*. Celovec: Založba Drava.
- Kumer**, Zmaga. 1996. *Vloga, zgradba, slog slovenske ljudske pesmi*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU.
- Kumer**, Zmaga. *Zapiski iz zapuščine Zmage Kumer v Nadškofijskem arhivu Ljubljana*, NŠAL 623, Šk. 13, str. 1–18. [= Kumer, NŠAL]
- Lienert**, Elisabeth. 2015. *Mittelhochdeutsche Heldenepik*. Berlin: Erich Schmidt.
- Meier**, John. 1935. *Deutsche Volkslieder mit ihren Melodien. 1. Teil*. Berlin, Leipzig: Walter de Gruyter & Co. [= DVM 1/.../...]
- Millet**, Victor. 2008. *Germanische Heldendichtung im Mittelalter*. Berlin, New York: de Gruyter.
- Marolt**, France. 1939. Slovenske prvine v kočevski ljudski pesmi. V: Janko Mačkovšek (ur.), *Kočevski zbornik. Razprave o Kočevski in njenih ljudeh*. Ljubljana: Družba sv. Cirila in Metoda, 174–334.
- Matičeto**, Milko. 2009. Lepa Mare – kočevsko-nemška sestra slovenske »Vide«. *Delo, Književni listi* 51 (155), 8. 7.: 24.
- Müller**, Jan-Dirk. 2012. Medieval German Literature: Literacy, Orality and Seemi-Orality. V: Karl Reichl (ur.), *Medieval Oral Literature*. Berlin, Boston: Walter de Gruyter GmbH & Co. KG., 295–334.
- Murko**, Matija. 1929. Velika zbirka slovenskih narodnih pesmi z melodijami. *Etnolog* 3: 5–54.
- Parry**, Milman. 1933–1935. Milman Parry Collection of Oral Literature. Dostopano 20. 4. 2024, <https://curiosity.lib.harvard.edu/milman-parry-collection-of-oral-literature>.
- Propp Jakovlevič**, Vladimir. 2013. *Zgodovinske korenine čarobne pravljice*. Ljubljana: Založba ZRC, Inštitut za slovensko narodopisje.
- Seemann**, Erich. 1960. »Die Zehnte Tochter«. Eine Studie zu einer Gottscheer Ballade. V: Wayland D. Hand in Gustave O. Arlt (ur.), *Humaniora. Essays in Literature. Folklore. Bibliography*. New York: J. J. Augustin, 102–114.
- Stanonik**, Marija, 2008. *Interdisciplinarnost slovstvene folklore*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Šmitek**, Zmago. 2004. *Mitološko izročilo Slovencev. Svetinje preteklosti*. Ljubljana: Študentska založba.
- Štrekelj**, Karel. 1895–1898. *Slovenske narodne pesmi I: Pesmi pripovedne vsebine*. Ljubljana: Slovenska matica. [= Štrekelj št. ...]

- Štrekelj**, Karel. 1900–1903. *Slovenske narodne pesmi II: Pesmi zaljubljene*. Ljubljana: Slovenska matica. [= Štrekelj št. ...]
- Štrekelj**, Karel. 1904–1907. *Slovenske narodne pesmi III: Pesmi za posebne prilike. Pesmi pobožne*. Ljubljana: Slovenska matica. [= Štrekelj št. ...]
- Štrekelj**, Karel in Joža Glonar (ur.). 1908–1923. *Slovenske narodne pesmi IV: Pesmi stanovske. Šaljive in zbadljive*. Ljubljana: Slovenska matica. [= Štrekelj št. ...]
- Terseglav**, Marko idr., (ur.) 1992. *Slovenske ljudske pesmi III*. Ljubljana: Slovenska matica. [= SLP III/.../...]
- Terseglav**, Marko. 2006. Univerzalno in nacionalno v ljudski spontani ustvarjalnosti. V: Alenka Goljevšček in Ljuba Lenče (ur.), *Sedi k meni, povem ti eno pravljico. Za ohranjanje slovenskega izročila. Zbornik prvega simpozija pravljicarjev. Priročnik pripovedovanja pravljic I*. Maribor: Mariborska knjižnica, 49–60.
- Vilfan**, Sergij. 1942. Pravni motivi v slovenskih narodnih pripovedkah in pripovednih pesmih. *Etnolog XVI*: 3–29.
- Vilfan**, Sergij. 1961. *Pravna zgodovina Slovencev*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Visković**, Nikola. 2009. *Kulturna zoologija*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Vodušek**, Valens. 2003. *Etnomuzikološki članki in razprave*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Walshe**, M. O'C. 1948. Kudrun in the Balkans? *The Slavonic and East European Review* 26 (67): 484–493.
- Walshe**, M. O'C., Branislav Krstić in Vera Javarek. 1950. The Kudrun Story in the Balkans. *The Slavonic and East European Review* 28 (71): 451–465.

Slikovni viri:

- Marija in brodnik*. GNI OSNP 7398. Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU.
- Marjetica*. GNI OSNP 3264. Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU.
- Smrekar**, Hinko. 1907. Desetnica. *Slovan: mesečnik za književnost, umetnost in prosveto* 5 (12): 351. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-WXC3GQC5>
- Smrekar**, Hinko. 1928. *Lepa Vida*. Slikovna zbirka NUK. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:IMG-0OH5GNIQ>

*Ahontre schteat a lintle griæn.
Üntn is shmuæl und ôbm is proit,
in drüntr ischt a schaiblachr tisch.*

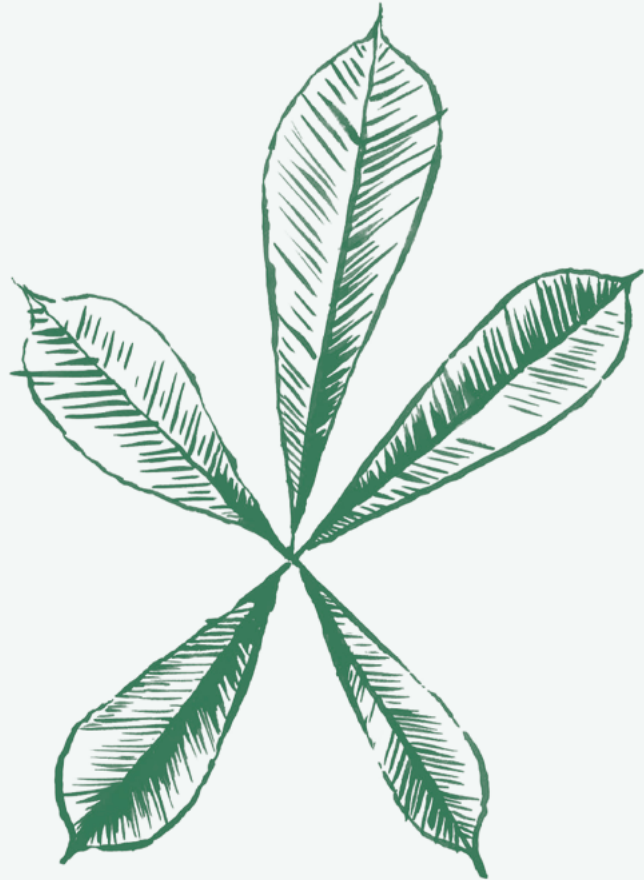
Zmaga Kumer
**Kočevarska ljudska pesem o ptičici svarilki
in njene slovenske predloge**

ZRC SAZU nima pravice do objave tega članka (str. 559–567)
v spletni različici knjige Pesemsko izročilo Kočevske.

Zmaga Kumer (desno) in Marija Šuštar med terenskim delom v Loškem Potoku.
Arhiv Glasbenonarodopisnega inštituta ZRC SAZU.

*Ringa, ringa, raia,
shain biər inshr draia,*

Saša Babič

Folklorni obrazci v delu Adolfa Hauffna *Nemški jezikovni otok na Kočevskem*

Folklorni obrazci so del slovstvene folklore, kamor uvrščamo najkrajše žanre: od pozdravov, pregovorov do ugank. Precej kočevarskih folklornih obrazcev najdemo v Tschinklovi zbirki kočevarske folklore, ki je izšla leta 1931¹ (npr. 87 pregovorov, vremenski pregovori oz. paremije so navedeni v posebnem razdelku in jih je več kot 40, 182 frazemov, 54 besednih iger, 124 ugank, 90 zbadljivk za prebivalce različnih okoliških krajev, navede nekaj psovok in zmerljivk ter 27 izštevank z variantami). V Hauffnovi zbirki, objavljeni 1895, nastali pred Tschinklovo, je tovrstnega gradiva manj; navedene so izštevank, uganke in nekaj vremenskih napotil oz. vremenskih paremij. Razlog za to je verjetno večplasten: od prioritete glede posameznih žanrov do metode zbiranja in dostopnosti gradiva.

Izštevank in ugank so običajno uvrščene v otroško slovstveno folkloro, kamor bi uvrstili tudi primere iz Hauffnove zbirke, vendar pa je pomembno pripomniti, da so bile izštevank in uganke pogosto tudi del repertoarja odraslih, predvsem v šaljive, zabavljive, kratkočasne namene. Ne glede na to je treba poudariti, da prek analize razumevanja sveta otroka, njegovih ubeseditvev in ubeseditvenih vzorcev lahko pridobimo vpogled v širše razumevanje kulture, družbe (Briggs 1992; Turk Niskač 2020: 25) in detajlov vsakdanjika, ki se na prvi pogled zdijo nepomembni ali mimobežni. V zbirki izštevank in ugank sicer niso številčno bogate, pa vendar jih je dovolj, da pokažejo na košček vsakdanjika, ki so ga Kočevarji živeli: na navade, na predmete, na njihovo povezanost s slovenskim okoljem, hkrati pa gre pri teh žanrih tudi za družbene vidike, ostanke ritualov, jezikovne in meddružbene stike, kar ponuja širšo sliko od starostno omejenega vidika. Poleg teh nam vpogled v vsakdanjik omogočajo tudi vremenske paremije, tj. tiste enote, ki so veljale za vremenska pravila, napoved letine ter uvere. Vse gradivo folklornih obrazcev v tej zbirki pomembno dopolnjuje celotno kočevarsko zbirko slovstvene folklore.

Vremenske paremije

Vremenske paremije v emični perspektivi pogosto označijo kot vremenske pregovore, v strokovni literaturi so bili poimenovani tudi kot koledarski pregovori, napotila ipd. (več v Babič 2015). Gre za enote, ki oponašajo strukturo pregovora (ritem, rima), vendar pa so neprenesenega pomena in povezane s točno določenim časom ali dogodkom. Vremenske paremije so zelo konkretne v napovedih, npr. *Če je na gregorjevo (12. marca) sončno, bo leto toplo, polno prosa in vina*, včasih so tudi del verovanjskega sistema, npr. *Ko se mačka čisti, mora biti človek pozoren, v katero smer se obrne. Če se obrne*

1 V slovenskem prevodu je knjiga izšla leta 2004, gl. Florjančič in Stanonik 2004.

proti jugu, prihaja Jauk (jug – južni veter) (Hauffen 1895: 129). Vremenski pregovori so sad stoletnega opazovanja narave, tako obnašanja živali (npr. oglašanje žabe pome ni lepo vreme, večerno petelinje kikirikanje napoveduje obilen dež) (prav tam) kot tudi vremenskih pojavov, npr. *Marčevski sneg je kmetov gnoj* ali pa *Moker april in mrzel maj povečata kmetu hubo* [kmetijo] *in seno* (Florjančič in Stanonik 2004: 197), zato so predstavljali avtoriteto in pravilo v letnem ciklu, bili so usmerjevalci dela in ravnanj v vsakdanu. Te enote so značilne predvsem za koledarje, poimenovane so tudi »koledarski pregovori« (Šabec 2007: 269), zato ne preseneča, da jih največ najdemo prav tam, precej pa jih vsebuje Tschinklova *Kočevarska folklor v šegah, navadah, pravljičah, povedkah, legendah in drugih folklornih izročilih* (Florjančič in Stanonik 2004). Pri teh je Tschinkel izpostavil njihovo pomembno vlogo pri kmetu in jih, kot pred njim že Hauffen (1895: 129), poimenoval celo »vremenska pravila« (Florjančič in Stanonik 2004: 197): odvisnost kmeta od vremenskih razmer je bila neizmerna.

Izštevanke

Izštevanke so folklorni obrazci, ki jih najpogosteje srečamo v otroški slovstveni folklori. Njihova funkcija je po navadi izštevanje ob začetku igre oz. izbira tistega, ki bo imel vodilno vlogo v naslednji igri ali pa bo izločen iz nabora igralcev (npr. skrivanje, lovljenje ali druge skupinske otroške igre, ki vsebujejo delitev igralcev). Neredko pa so izštevanke tudi v funkciji t. i. rimanic, ki jih otroci recitirajo v zabavo ali zgolj kot jezikovno igro.

Izvor izštevank so v 19. stoletju povezovali z žrtvenimi obredi, in sicer naj bi služile za izbor žrtev (Tucker 2019: 175). Tako naj bi bile izštevanke »čarobne forme, ki se v času, ko so opravljale primarno funkcijo, zaradi obrednega pomena niso smele spreminjati. A to prvotno funkcijo so izgubile, prenašanje od ust do ust pa je omogočalo dokaj svobodno spreminjanje teksta« (Knific 2006: 38). V 20. stoletju so folkloristi prepoznali pomen in smisel izštevank v družbeni dinamiki otrok in diskurzu igre (Tucker 2019: 175). Za izštevanke je značilno ohranjanje poudarka na ritmu in rimi, npr. »**Enze, tenze**, tiche, tache, **na, a**, pearle, puff« (Hauffen št. 164), kar ima prednost pred smiselnostjo besedila, zato so izštevanke pogosto polne besedišča brez vsebine, hkrati pa je očitno jezikovno prepletanje in mešanje, sploh na območjih, ki so jezikovno raznovrstnejša (obmejna območja, jezikovno-kulturno mešana območja) (gl. Pisk in Šrimpf Vendramin 2021). Prav jezikovno prepletanje kaže na odraz kulturnih raznolikosti; kočevarščina je bila sicer posebna jezikovna mešanica, tj. srednjeveška nemščina s primesmi slovenščine, vendar pa v teh izštevankah prepoznamo poleg kočevarščine in posameznih slovenskih izrazov tudi izraze, ki povsem možno temeljijo npr. na italijanskem jeziku (»hopsa di gia, gia go« (Hauffen št. 160)), precej bolj verjetno pa je, da gre pri teh zapisih tudi zgolj za napačen Hauffnov zapis zveze »hopsa di drija, drija dro«. Preplet različnih jezikov ravno tako služi predvsem za vzdrževanje ritma in rime, s čimer so izštevanke ohranile relativno stabilnost besedilne strukture. Stalna struktura v izštevanki je pomembna tudi zaradi priklica besedila, saj se otroci, še posebej predšolski, zanašajo na to stalnost, ki jim pomaga pri zapomnitvi besedila (Rubin idr. 1997: 421; Pisk in Šrimpf Vendramin 2021) oz. gre za stalnost ritma, rime in ponavljanja, ki pomagajo otrokom usvajati nove besede, besedne zveze, strukturo, kljub vsemu pa otroci ta besedila prilagajajo, tako da dodajajo ponovitve, nove besede ipd. (Goldstein 1971; Tucker 2019; Pisk in Šrimpf Vendramin 2021). Vsekakor je precejšnji del besedišča iz tujih jezikov izgubil prvotno obliko in pomen in je lahko v celoti nerazumljiv, otroci pa ga verjetno tudi izhodiščno niso razumeli, temveč so besede preoblikovali in prepletali prav na podlagi melodičnih in ritmičnih zakonitosti.

Čeprav v izštevankah vsebina ni v ospredju, lahko iz nabora besedišča sklepamo tudi o vsakdanjiku: namreč etnolingvistični vpogled v te kratke žanre pokaže drobce, ki povedo o predmetih, šegah in vidikih določene zaokrožene družbe. Ne preseneča, da se ta nabor pa tudi sama struktura izštevank ne razlikujeta prav veliko od slovenskih izštevank. Glede na skupni življenjski prostor je moč pričakovati več podobnosti kot razlik. Tako izštevance omenjajo:

- živali: pes, ovca, konj, miš, zajec, ptica, polž, raca, krava, mačka;
- (kulturne) rastline: pšenica, trava, roža, bezeg, breskev, goba;
- naravne pojave: sonce, dež, grič, blato;
- materialno dediščino: denar – tolar, naprstnik, torba, kladivo, hlače, krilo, pernica, vodnjak, nit, klop, vrv, puška, sablja, sod, gumb, les;
- prostore: hiša, kamra, šola;
- dejavnosti: mlinar, predica, lovec, policija;
- kulinarčne elemente: vino, kruh;
- od poimenovanih mest v tej zbirki najdemo le Berlin.

Iz nabora je razvidno, da gre večinsko za elemente iz ruralnega sveta, tako živalskega in rastlinskega kot tudi predmetnega. To je izrazito sploh ob omembah elementov, kot je npr. svinjski gnoj, kmečke delovne živali, kar kaže na obkrožujoče okolje, ki se od-tisne tudi v takšne najkrajše folklorne žanre. Elementi so bili del njihovega vsakdanjika in samoumevnosti, pogostega izražanja v komunikaciji, verjetno tudi v sami pojavnosti.

Uganke

Uganke so žanr, ki je dvodelen: sestavljen je iz vprašanja oz. opisa in odgovora, kar predstavlja dialoško strukturo, ki poteka med zastavljalcem uganke in uganjevalcem. Ta struktura pomeni tudi tekmovalni odnos med njima, če uganjevalec ugane odgovor na uganko, zmaga, če ne ugane odgovora, zmaga zastavljalec uganke. Vprašanje oz. opis v uganki je pogosto eliptičen ali celo metaforičen: opis je podan tako, da zavaja ali z izpuščanjem podatkov ali pa s prenesenimi pomeni, pogosto s posebitvami (Babič 2021). Iz nabora opisov in odgovorov je moč sklepati tudi o življenju določene družbe, npr. na ozemlju Slovenije je veliko ugank z odgovori, povezanimi s trtami in vinom, kar kaže na vinogradniško deželo. Tako je tudi pri kočevskih ugankah – tudi pri njih so uganke s tega semantičnega polja, kar priča o njihovi vinogradniški dejavnosti, ki je bila prisotna predvsem pred koncem 19. stoletja. Uganke, ki jih najdemo v Hauffnovi zbirki na strani 128, namreč dobro nakažejo na gojenje kulturnih rastlin (trta, lan, pšenica, stročnice), rejo živali (petelin, konj, tele, krava ipd.), opazovanje divjih živali (ptice, zajec, ribe ipd.), predmetni svet (sito, oblačila in obutev), naravne pojave (barvni spekter, vremenski pojavi, geografske značilnosti) ipd. Strukturno opis v uganki pogosto vzpostavlja stalen ritem in rimo, kar da vtis umetniškosti besedila. Odgovor je navadno beseda ali besedna zveza, vendar pa ta ni več del poetičnosti v opisu, temveč je neposredni odgovor z dobesednim pomenom.

Tako strukturno kot tematsko so kočevske podobne slovenskim folklornim ugankam; pričakovano obsegajo podobni predmetni in naravni svet, kar kaže na to, da je slovstvena folklor odraz okolja. Tako najdemo prav podobne uganke tako v kočevskem govoru kot v slovenščini, npr. kočevarska v slovenskem prevodu: *Bela njiva, črno posejana, možakar moder, ki v sejanju je dober. – Papir, pisava, pisar.* In slovenska: *Bela njiva, črno seme, moder mož seje. – Pisanje* (Hauffen 1895: 128).

Podobne uganke najdemo tudi za gojene kulturne rastline (trta, oreh ipd.), kar je pač odraz ne le vpliva okolja na družbo, temveč družbenega prepletanja. V Hauffnovi zbirki ni veliko ugank, le šest, in verjetno je te zapisal le sproti, veliko več, tj. 124 jih je najti v Tschinklovi zbirki kočevarske folklorne (Florjančič in Stanonik 2004). Hauffen pri ugankah izpostavi, da uganke »namenoma zvenijo dvoumno, vendar imajo povsem nedolžno rešitev«, kar nakazuje na rabo ugank med odraslimi. Primerov pa ne navaja z namigom, da so vsem znani. Hauffen (1895: 128–129) je uvrstil in izpostavil v zbirko uganke, ki v odgovorih tematizirajo pisanje, vinsko trto, mlin, lan, oreh; vse te odgovore je najti v slovenskih folklornih ugankah pa tudi sami opisi so pogosto podobni.

Tschinklova zbirka pa ponudi še več takih ugank, nekatere celo enake. To kaže predvsem na skupni življenjski prostor in s tem podoben predmetni, naravni in družbeni svet, pa tudi svetovni nazor in način ubesedenja sveta.

Čeprav današnji vidik prisoja uganke otroškemu svetu, je pomembno poudariti, da so folklorne uganke repertoar vseh starostnih skupin in ne le del otroške slovstvene folklorne. Z ugankami namreč niso le poučevali, temveč so jih uporabljali tudi v zabavo.

Kletvice/evfemizmi

Kletvice so veljale za *umazano govorico*, ki so jo preganjali tudi v raznih zapisih že od začetka pisanih dokumentov na Slovenskem. Ker so veljale (in še veljajo) za »grobe, nespodobne, žaljive besedne zveze, ki po obliki in vsebini pripadajo tabuizirani leksiki spolnosti, nespodobnosti in blasfemije« (Baš 2004: 213), so bile pogosto zamenjane z »nadomestno leksiko«, ki je po ritmu, melodiji, celo glasovni izvedbi spominjala na kletvice, vendar pa to niso bile. Gre za t. i. evfemizme, ki so bili javno bolj razširjeni in se jih je pogosteje slišalo. Zbiralci folklornega gradiva so se v 19. stoletju zapisovanju kletvic izogibali ali pa so celo poudarjali, da so »ljudje po naravi zmerni, vrli in pobožni, kar se kaže tudi v načinu izražanja. Le redko se spozabijo in uporabljajo surove psovke« (Florjančič in Stanonik 2004: 201). Se pa najde kakšen zapis evfemizmov; kot pri drugih so tudi pri kočevarskih evfemizmih uporabljena imena živali in neživih predmetov, pri čemer pa so le-ta morala biti še vedno nazorna.

Tako najdemo pri Hauffnu (1895: 129) zapis štirih evfemizmov, kjer npr. hudiča zamenjajo nagi/goli in volkovi (*tawshnt nokintə* [= tisoč] nagih), *tawshnt belwə* ([= tisoč] volkov) ali pa izpostavljajo veličino sramote v kar mitološkem številu sedmih far (torej, daleč naokoli: *'S ischt a schontə* (= to je) sramota) in *ol shïbm pforən* [= v vseh sedmih farah]).

Sklep

Hauffnova zbirka folklornih obrazcev je precej skromna, vendar se je Hauffen pri zbiranju osredinil na pesništvo; temu sta posvečeni kar dve tretjini njegove knjige. Osredinjenost na pesništvo niti ne preseneča, saj je bila tudi slovenska zbirateljska vnema v 19. stoletju v splošnem zelo, če ne celo najbolj, naklonjena pesništvu, drugo gradivo, sploh krajši žanri, pa so bili zapisani sproti. Manko pri drugih žanrih je nato zapolnil Wilhelm Tschinkel (Florjančič in Stanonik 2004), ki navaja precej enot folklornih obrazcev, njegova zbirka pa je bogata z različnim tovrstnim gradivom. Zato ne gre govoriti o skromnosti navedenih enot v Hauffnovi zbirki, temveč o pomenu Hauffnove zbirke pri začetku zbiranja kočevarskega folklornega gradiva in vzpodbudi drugim zbiralcem k bogatenju zbirke tudi s folklornimi obrazci.

Viri in literatura:

- Babič**, Saša. 2015. *Beseda ni konj: estetska struktura slovenskih folklornih obrazcev*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Babič**, Saša. 2021. *Uganke na Slovenskem*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Baš**, Angelos. 2004. *Slovenski etnološki leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Briggs**, Jean L. 1992. Mazers of meaning: How a child and a culture create each other. *New directions for child development* 58: 25–49.
- Florjančič**, Alojzij Pavel in Marija Stanonik. 2004. *Tschinkel, Wilhelm. Kočevarska folklor: V šegah, navadah, pravljicah, povedkah, legendah in drugih folklornih izročilih*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Goldstein**, Kenneth S. 1971. Strategy in Counting-Out: An Ethnographic Folklore Field Study. V: Elliott M. Avedon in Brian Sutton-Smith (ur.), *The Study of Games*. New York: John Wiley and Sons, 167–171.
- Hauffen**, Adolf. 1895. Die Deutsche Sprachinsel Gottschee. Geschichte und Mundart, Lebensverhältnisse, Sitten und Gebräuche, Sagen, Märchen und Lieder. Graz: K.K. Universitäts-Buchdruckerei und Verlags-Buchhandlung »Styria«.
- Knific**, Bojan. 2006. Izštevanke in zbadljivke. *Folklorik* 5: 38–42.
- Pisk**, Marjeta in Katarina Šrimpf Vendramin. 2021. Večjezične kratke folklorne oblike: primeri iz Goriških brd. *Studia Mythologica Slavica* 24: 161–178.
- Rubin**, David C., Violeta Ciobanu in William Langston. 1997. Children's memory for counting-out rhymes: A cross-language comparison. *Psychonomic Bulletin & Review* 4: 421–424.
- Šabec**, Nada. 2007. Weather Proverbs in Slovene and English. V: Erika Kržišnik in Wolfgang Eismann (ur.), *Frazeologija v jezikoslovju in drugih vedah*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, 267–275.
- Tucker**, Elizabeth. 2019. American Folk Poetry. V: Simon J. Bronner (ur.), *The Oxford Handbook of American Folklore and Folklife Studies*. New York: Oxford University Press, 176–189.
- Turk Niskač**, Barbara. 2021. *O igri in delu: antropologija zgodnjega otroštva*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

*Shò pəhiət ai gót, müətr liəbai main!
I müəs wòn ai schean urlop nâm,
ünt iər wòn miər ünt i wòn ai!*

Helena Ložar-Podlogar

Tradicionalna svatba na Kočevskem.

Kritični pretres virov^[248]

Kočevsko je bilo jezikovno mešano ozemlje. Prvič se v listinah omenja v 13. stoletju skupaj s čušperškim oz. z ribniškim gospostvom, vendar še brez omembe posameznih krajev. Ti so omenjeni šele v 14. stoletju. Že pred prihodom nemških kolonistov so se Slovenci naseljevali na obronkih kočevskih gozdov. Prve skupine naseljencev so bile jezikovno mešane; verjetno so to bile skupine naseljencev s posestev Ortenburžanov na Kranjskem. Po zgodovinarju Erichu Petschauerju (1980: 35–41) je bil drugi naselitveni val okoli leta 1336, ko je oglejski patriarh Bertrand gradove Ortnek, Poljane in Kostel potrdil v fevd Otonu Ortenburškemu in njegovim dedičem. Oton je začel na Kočevsko naseljevati koroške, verjetno pa tudi tirolske Nemce, ko je začel graditi svojo pristavo, »villo« v Mahovniku z veliko kmetijo, ki so jo obdelovali pridvorni hlapci (prav tam). Vsi oblastniki, cerkveni in posvetni, pa so po ukazu Karla Velikega morali naseliti na tako posestvo razen hlapcev tudi najmanj trideset rokodelcev in obrtnikov (Podlogar 1908: 6). Nemški naseljenci so močno preplavili slovenska naselja na Kočevskem polju, kar kaže tudi poimenovanje vrhov okoli Kočevja s koroško-nemškimi imeni (Nock, Windischdorfer Nock, Kofler Nock itd.). Leta 1339 je že omenjeno prvo nemško krajevno ime (Moswald – slovensko Mahovnik), in sicer v listini z dne 1. septembra 1339, ko je oglejski patriarh dovolil namestiti kaplana v kapeli sv. Jerneja v Mahovniku. Naseljevanje se je nadaljevalo še v naslednjem stoletju, naselja so se množila, ljudje pa se zaradi slabo rodovitnih kraških tal niso mogli preživljati. Leta 1492 jim je cesar Friderik III. podelil privilegij krošnjarjenja z doma narejenimi lesenimi izdelki in domačim platnom. Prav krošnjarstvo je svojevrstno vplivalo na spremembe v načinu življenja. Prebivalstvo je narasčalo, doseglo vrh v 19. stoletju in se konec stoletja začelo množično izseljevati v Ameriko. Nekateri so se čez leta vrnili in si s prihranki začeli izboljševati življenjski standard.

Krošnjarstvo pa je tudi vzrok, da so se mnoge šege spremenile, starosvetne pa opustile in pozabile. Možje so se vračali domov z novimi spoznanji. Začeli so se sramovati starih šeg, ki so jih podedovali od prednikov iz stare domovine, in jih opuščati ter s tem pozabljali tudi stare pesmi in pripovedke. Nasprotno njim pa so žene, ki so bile vedno doma, ostale bolj nazadnjaške in prav njim se moramo zahvaliti, da se je marsikaj ohranilo (predvsem pesmi in pripovedke), saj jim je bilo izročilo kot »neizmerno tolažilo v tesnobnih urah osamljenosti« (Hauffen 1895: 63). Šege zahtevajo sodelovanje celotne skupnosti, tudi mož, morajo biti tudi kar se da v ospredju dogajanja, da se ne pozabijo. In ker nekateri možje niso več tako sodelovali, je razumljivo, da se ravno na Kočevskem niso v taki meri in z vsemi posebnostmi ohranile in da so se prepletale s slovenskimi, ki pa so s svoje strani vsebovale tudi vrsto s Štajerske in Koroške prevzetih

[248] Besedilo je uredniško urejena različica članka, ki ga je avtorica objavila v reviji *Traditiones* (Ložar-Podlogar 1993). Op. ur.

elementov. Vendar tudi na Kočevskem ni bilo povsod enako; medtem, ko so na severnem delu jezikovnega otoka bile skoraj povsem pozabljene, pa so se v zaledju in na spodnjem Kočevskem bolj ohranile.

Šegam Kočevcev, ki »govore vsi nemški ...« **Valvasor** (1689: 299–301) v svojem delu *Slava Vojvodine Kranjske* namenja zelo malo prostora; nekaj pove o praznih verah, le z enim stavkom omenja navade pri pogrebu. Posebnosti svatbenih šeg pa se zanj začnejo šele potem, ko pride nevesta na ženinov dom.

Kadar imajo poroko in je sedaj na tem, da že peljejo nevesto k ženinu domov in tudi že sedi na konju, ji podajo četrtinko vina. Z njim nazdravi ženinu. Potem, ko pa je naredila požirek, vrže vrč skupaj z vinom nazaj in nato odjaha. Kolikor pa gre peš na dom svojega ženina, stori prav tako. Ko potem pride v ženinovo hišo, ji ženinova mati da požirek iz vrča in vrže vanj zlat dukat. (Valvasor 1689: 301)

Potem Valvasor opisuje, kaj vse se dogaja, ko gresta mladoporočenca spat. Naveda je namreč bila, da

sezuje ženin nevesti čevlje in nogavice. In od njenih las vsak razplete po eno spleteno kito: kolikor je ženin prej gotov z razpletanjem kakor ona, pravijo, da bo najprej dobila sina; če pa je ona prej razpletla kito kot on, da naj bi prvokrat imela hčer. (1689: 301)

Naj omenimo že na tem mestu, da nam Valvasor posreduje tu svoj opis dogodkov malo drugače, kakor ga povzemajo drugi avtorji (razen seveda tistih, ki Valvasorja dobesedno prepisujejo). Tako npr. pozneje ne beremo več, da nevesta, ko naredi požirek vina (sedeč na konju), vrže vrč čez ramo nazaj (tj. vnic) na tla, da se razbije. Druga zanimivost pa je v tem, da pri Valvasorju ne razpleta nevestinih kit samo ženin, ampak razpletata z nevesto vsak eno. Iz tega, kdo bo kito prvi razpletel, prerokujejo, kakšnega spola bo prvorojeni otrok. Prerokovanja na ta večer pa še ni konec.

Zatem se ženin še sam sleče in vrže čevlje čez glavo. Če jih potem zjutraj najdejo obrnjene k steni, pravijo, da bo mož prvi umrl; če pa stojijo obrnjeni k postelji, naj bi ženo preživel. (Valvasor 1689: 301)

Valvasor sicer sam komentira, da to nekateri počno iz dolgega časa in »Vexation« (lat. *vexatio* = nadloga, stiska, nevolja, jeza, nagajanje – verjetno drži to zadnje), in vendar si nekateri prav gotovo ob tem tudi »nekaj praznovernega domišljajo«. Drugo jutro so nevesto že zelo zgodaj godci spremili k vodi, kjer so ji izročili vrč vina in tri kose kruha. Naredila je »požirek« in v vsak kos kruha »ugriznila«, vse ostalo pa je vrgla v vodo. S tem darovanjem vodi Valvasor tudi konča svoj prikaz ženitovanjskih šeg Kočevjarjev.

Tudi Balthasar **Hacquet** v svojem delu *Abbildung und Beschreibung ...* omenja svatbene navade pri Kočevjarjih (1801–1808: 89), vendar ne pove kaj več kot Valvasor. Kočevjarje imenuje Gothscheer ali Hotshevarie (nav. delo: 84) in jih označi kot nemško ljudstvo (»stari Goti«), ki ni več docela svoj narod, ampak so že napol Slovenci, njih jezik pa je »s slovenskega pokvarjen« in je »staronemško-vindišarski«. Kot primer navaja, kako Kočevjar v svojem jeziku vpraša fanta, ali se je poročil: reče »hast gewei-belt«, torej po slovenskem »oženiti se« (prav tam). Po načinu življenja naj bi bili podobni Dolenjcem, torej preprosti, le da »niso tako vdani vinu«, praznoverje jih ne muči

preveč (verujejo pa v odganjanje nevihte z zvonjenjem in zažiganjem blagoslovljenega sena, verujejo tudi v čarovnice in imajo svoj »Blocksberg«, ki mu Slovenci pravijo Klek) (nav. delo: 89). Pri ženitovanjskih šegah se malo razlikujejo od Dolenjcev. Tu Hacquet, verjetno po Valvasorju, zopet poudarja kot posebnost prihod ženina po nevesto, »jaha-joč na konjih« (prav tam), omenja pitje vina in razbiti vrč, odhod na ženinov dom ali pa naravnost v cerkev k poročnemu blagoslovu. Potem pripravijo »skromno kosilo« (prav tam) – torej gostijo, na kateri tudi plešejo, seveda če so dovolj premožni. Ko gresta mladoporočenca spat, poznajo Kočevarji tudi posebne šege, ki jih že omenja Valvasor, Hacquet pa opozarja, da še niso čisto pozabljene, omenja sezuvanje čevljev, nogavic itd. in hudomušno pripominja, da verjetno ni nikjer takega, ki svoje »lepe Helene« na prvo poročno noč ne bi želel sam sleči (prav tam). Razpletanje nevestinih kit naj bi po njem bilo v navadi še v nekaterih vaseh, vendar z gotovostjo tega ne more potrditi. Pač pa je še živa navada, da vržejo v spalnico ženinov čevljev vnic in iz položaja čevlja prerokujejo, kdo od obeh bo prej umrl; če je s konico čevljev obrnjen proti steni, bo najprej umrl mož, če pa kaže smer postelje, pa žena (prav tam).

Dobesedno je Hacqueta komaj leto pozneje prepisal Franz **Sartori** (1809: 108–110) za svoje delo *Länder- und Völker-Merkwürdigkeiten*.

Hacquetova knjiga pa ni doživela le veliko ponatisov in prepisov, ampak tudi prevodov in priredb, celo prevod iz francoščine nazaj v nemščino, pri čemer je prihajalo tudi do nedoslednosti in celo nasprotij. O njeni usodi je obsežno pisal Vilko **Novak** v razpravi *Balthasar Hacquet in slovenska ljudska kultura* (1974: 17–68), zato se ob tem ne bi zadrževala. Omenila bi samo eno svojo ugotovitev, ki zadeva tudi Kočevarje in v omenjeni razpravi, razumljivo, ni posebej izpostavljena. Hacquet dobesedno pravi: »Tudi na romanja Kočevarji *ne dajo* veliko in tudi do svojih farjev nimajo posebnega spoštovanja.« Nasprotno pa beremo v t. i. Schusterjevi nemški priredbi *Illyrien und Dalmatien ...* »Kočevarji [...] po Hacquetovi trditvi romanja in podobno *ohranjajo*« (1816: 101–114).

Kočevarje omenja tudi A. **Schmidl** v svojem delu *Illyrien*, kjer obravnava tudi »karakter, šege in navade«. »Posebne šege«, med katerimi so na prvem mestu seveda poročne šege, so pri Slovencih zelo številne, »pri Nemcih nimajo nobenih posebej omembe vrednih« (1840: 70–80). Tudi Schmidl se zadovolji z že velikokrat omenjenim Valvasorjevim opisom prihoda ženina po nevesto.

Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit prinaša prispevek V.[inka] F.[eri] **Kluna**, *Die Gottscheer* (1854). »Kočevarji so po načinu življenja in izobraževanja v marsičem podobni svojim slovanskim sosedom, od katerih so prevzeli številne šege«, čeprav se radi izogibajo mešanim porokam, trdi avtor v stolpcu 52 (nav. delo). Pravi pa, da med svatbenimi šegami najbolj izstopajo tiste pred nevestino hišo. Ko namreč pride ženin na čelu svatovskega spreveda po nevesto, ta stopi predenj z vrčem vina in mu ponudi piti. Potem pije tudi sama in ko je vrč prazen, ga razbijejo. Svatje se uvrstijo v spreved proti cerkvi, po obredu pa na ženinov dom (Klun 1854).

O šegah in navadah Kočevarjev poroča tudi takratni evangeličanski župnik v Ljubljani, zgodovinar Theodor **Elze**. Več kot drugi poročevalci pove tudi o ženitovanjskih navadah (1861: 25–30). Poroke so bile po tem poročilu navadno ob ponedeljkih. Pred tem, navadno na četrtek, včasih pa šele na predvečer poroke, so dekleta (prijateljice neveste) in samski fantje na nevestinem domu slavili »kranclvečer«

in pomagali spletati venčke. Nevesta in družice so nosile na glavi krone iz umetnih rož, steklenih perl in posute z bleščicami. Elze opozarja, da ta naglavni nakit spominja na južnonemški naglavni okras neveste – »Schapele«, staronemško schappel, schappil, tudi na slovensko »šapel«. Ta nakit je bil zelo dragocen in je že v prvi polovici 19. stoletja počasi začel izginjati. Zanimiva je Elzejeva ugotovitev: »Revnejše [neveste] si, tako *kot slovenske*, na naglavno ruto prišijejo venčke, zlato in cenen nakit.« Na dan poroke pride ženin s svojim spremstvom (konec 18. stoletja še na konjih, kakor Elze citira Valvasorja) pred nevestino hišo. Nevesta ženinu ponudi piti iz lončene posode in ko jo izpraznita, jo vržeta na tla, da se razbije. Sprevod se nato odpravi v cerkev k blagoslovu in od tu na ženinov dom, kjer imajo gostijo, pri kateri ima glavno besedo »starašiner«. Elze poudarja, da je to ime prevzeto od Slovencev in odgovarja nemškemu »der Brautführer, der Festmeister, Hochzeitsmeister«. Godci (»Geiger«) zaigrajo, svatje plešejo in pojejo. Elze tu opozarja na primerjavo opisa ženitovanjskih šeg Slovencev – »der krainischen Slaven« – kakor jih imenuje Anastasius Grün v delu *Volkslieder aus Krain* (1850) in na pesem iz 14. stoletja, ki jo omenja Laßberg¹ (Elze 1861: 25).

Nato v dialektu, v opombi pa tudi v knjižnem nemškem jeziku (nav. delo: 26–27) navaja pesem, ki jo pojo med gostijo² – tedaj, ko starešina reže petelina. Svatje ga pozivajo, naj da godcem, ki so slabi, petelinji vrat, muzikantu Jobstu petelinja prsa, zopet drugim rebra itd. Pesem pojo v presledkih, vse dokler traja gostija »in gredo godci v drugo hišo« (prav tam).

Preden se gostija konča, vzame starešina zgoraj izdolben hlebec kruha ali pogačo (»schartel«), zatakne vanj šopek in govori: »Einen Baum will ich pflanzen, dazu brauche ich: Erde, Dünger, einen Pfahl u.s.w.« – (torej: posaditi želim drevo, za to pa potrebujem zemljo, gnojilo in kol). S tem je pozval povabljene, naj darujejo denar za mladoporočenca. Svatje se vrstijo drug za drugim in v kolač zatikajo denar. Pri tem zopet pojo posebno pesem, v kateri po vrsti kličejo k darovanju, najprej seveda ženinovega očeta, ki ga bodo raje imeli, čim več bo dal.

Pridi sem! Pridi sem!	<i>Lei har, nar lei har!</i>	Her doch! Nur her doch!
Ženinov oče!	<i>Brautigonsh vuter!</i>	Bräutigams Vater!
Sani sani sani sani dej –	<i>Sani sani sani dei –</i>	Sani sani sani deh –
kdor nima ničesar, naj gre!	<i>Ber nisch hât, dar fleuh!</i>	Wer nichts hat, der geh!
To ga ne bo motilo,	<i>Ar bert shih et verdrießen,</i>	Es wird ihn nicht verdrießen,
ustrelil bo tolar!	<i>Ar bert a thular schießen!</i>	er wird ein'n Thaler schießen!
Sani sani sani dej –	<i>Sani sani sani dei –</i>	Sani sani sani deh –
kdor nima ničesar, naj gre!	<i>Ber nisch hât, der fleuh!</i>	wer nichts hat, der geh!
Več bo dal,	<i>Bie mehr ar bert gaben,</i>	Je mehr er wird geben,
raje ga bomo videli!	<i>Bie lieber shahen baber!</i>	je lieber wir's sehen werden!
Sani sani sani dej –	<i>Sani sani sani dei –</i>	Sani sani sani deh –
kdor nima ničesar, naj gre!	<i>Ber nisch hât, der fleuh!</i>	Wer nichts hat, der geh!
Ima še en kriv prst	<i>Ar hât noch a puklaz negele,</i>	Er hat noch ein bucklich Näglein (Glas?), ^[249]
Daj mi piti!	<i>Gait mer zu trinken!</i>	Gebt mir zu trinken!
Sani sani sani dej –	<i>Sani sani sani dei –</i>	Sani sani sani deh –
kdor nima ničesar, naj gre!	<i>Ber nisch hât, der fleuh!</i>	Wer nichts hat, der geh!

(Elze 1861: 28)

1 Laßberg 1846: 397.

2 Geigerlied während des Hochzeit-Schmauses (Elze 1861: 26).

[249] »Ar hât noch a puklaz negele« v dobesednem prevodu pomeni »Ima kriv prst«. Op. ur.

Tako so se po vrsti obračali na vse goste; vedno na enak način in z istim refrenom so poklicali ženino mater, ženinove brate in sestre, druge sorodnike, tete (»mumen«), strice (»vettern«), botre (»tötl«), botrce (»toten«) in končno vse prijatelje in znance. Elze navaja eno izmed variant te pesmi, opozarja pa, da se v različnih krajih različno poje in se besedilo prilagaja (pozneje bomo spoznali še druge variante), npr.

Semkaj, le semkaj, ženinov oče!	<i>Zuhar, nar zuhar, Brautigonsh vuter!</i>	Herzu nur herzu, bräutigams Vater!
Dajte jim, kar lahko,	<i>Gait in'n schenken bäs ier möget,</i>	Gebt ihn'n schenken, was ihr könnet,
Bog vam bo tisočkrat povrnil.	<i>Gott berd 'sh tausendmal ershtatten.</i>	gott wird's tausendmal erstatten.

(Elze 1861: 29)

In ko je bila gostija končana in darovi zbrani, sta se mladoporočenca pripravila na odhod. Nevesta je še enkrat hotela odpreti domačo omaro (pesem pravi, da naj bi v njej pozabila podvezice), vendar ji je mati to zabranila, tako da je v solzah zapustila domačo hišo (Elze 1861: 29).

Tu pa nam nenadoma postane jasno, da je Elze v tem svojem poročanju nedosleden ali pa se je nehote zmotil; na začetku opisa namreč pravi, da gredo svatje po obredu v cerkvi na *ženinov dom* (»Nato se sprevod odpravi v cerkev k blagoslovu, od tam pa v ženino hišo. Tam se pripravi poročna pojedina.« (1861: 26)), kar se zdi čudno, saj so gostije (vsaj slovenske) po pravilu najprej na nevestinem domu. V nadaljevanju se izkaže, da je temu tudi na Kočevskem bilo tako: po obedovanju, pitju in zbiranju daril nevestin oče zapusti hišo in pospremi mladoporočenca do njenega doma (nav. delo: 29).

Mladoporočenca so svatje spremili na njun novi dom. Pred odhodom pa so zapeli še pesem slovesa.

»Naj varje vas Bog, mati ljuba moja!	<i>»Sho behüt eu Gott, mueter liebei mǎin,</i>	»So behüt euch Gott, liebe Mutter mein,
Vidim vas danes in nikdar več.	<i>i shiech eu häint un nimmer mehr.</i>	ich seh' euch heut und nimmer mehr.
Tak pustite me, mati, k skrinji iti, pozabila sem svoje podvezice.«	<i>Sho lut mich, mueter, in kautar (kāshte) gean, i hon vergassen mǎine shtrumpfpantlein.«</i>	»So laßt mich, Mutter, in den Schrank noch gehn, ich habe vergessen meine Strumpfbändlein.«
»K moji skrinji ne stopiš nikdar več!«	<i>»In mǎin'n kautar biersht du nimmermehr,</i>	»In meinen Schrank wirst du nimmer mehr,
Dobila si, kar ti pripada.« –	<i>Thu hāsht bekam, bās dier isht gegean.« –</i>	du hast bekommen, was dir zukommt.« –
»Letos so še moje podvezice, čez leto bodo trakovi zibelke.«	<i>»Heuer shint shai mǎine shtrumpfpantlein, in'sh juhr berndt shai mǎine biegenpantlein.«</i>	»Heuer sind sie meine Strumpfbändlein, auf's Jahr werden sie meine Wiegenbändlein.«
Ko ga je zajahala, je ihtela!	<i>Shi isht aufgeschassen, shi hāt geschnupfazet,</i>	Sie ist ausgesessen, sie hat geschluchzet,
Ko je odjezdila, je zajuckala!	<i>shi isht ahin geritten, shi hāt gejuchazet.</i>	sie ist hinweg geritten, sie hat gejuchzet.

(Elze 1861: 29–30)

Svatovski sprevod se je peš ali na konjih odpravil proti novemu domu mladoporočencev. Med potjo skozi vas so nekoč delili kruh, vendar je ta navada že sredi prejšnjega stoletja počasi zamirala (Elze 1861: 30).

Ženinov dom pa je bil ob prihodu neveste zaprt. Med nevesto (verjetno je Elze mislil njene svate ali enega izmed njenih zastopnikov, npr. starešino) in enim izmed fantov, ki je zastopal ženinove domače, so se začela pogajanja za vstop. Šele po nekaj zahtevanih obljubah je nevesta smela stopiti v ženinovo hišo. Preden sta šla mlada spat, so nevesti razpletli kite, ji sezuli čevlje in nogavice, pred zakonsko posteljo je ženin vrgel vnic svoj čevelj in po njegovi legi so »ugotavljali«, kdo od mladoporočencev bo prej umrl; če leži čevelj s konico proti steni spalnice, pomeni, da bo smrt poklicala najprej ženina, če pa leži s konico proti zakonski postelji, bo prej umrla nevesta. Avtor opozarja, da poznajo to vraževerno šego tudi v okolici Nürnberga (prav tam).

Iz leta 1864 imamo kratko poročilo o ženitovanju izpod peresa Petra von **Radicsa** (1864a; 1864b), ki je sam potoval po Kočevskem in zapisal vse, kar je doživljal in kar so mu pripovedovali. In ko je nekoč nanesel pogovor na ženitovanje, je izrabil priložnost »dobiti nazoren opis prevladujočih šeg« (1864b: 224). Hči gostitelja mu je pripovedovala, da so poroke na Kočevskem navadno bile na »mantag« (Montag – ponedeljek), »pfinshtag« (Donnerstag – četrtek) ali »shuntag« (Sonntag – nedelja). Večer pred tem so se zbrale nevestine prijateljice in samski »buebn« pri nevesti, kjer so spletale vence (prav tam). Dekleta so pri tem pela:

Den Kranz kannst du noch binden,
Jungfer wirst du nimmermehr.

(Radics 1864b: 224)

Ob tej pesmi, ki pravi, da dekle ta večer sicer lahko še spleta venec, devica pa poslej ne bo več, je začela nevesta jokati in se je zaprla v kamro. Fantje so jo skušali pregovoriti, da bi prišla iz skrivališča, da se bodo malo poveselili in zaplesali, skozi ključavnico so ji prigovarjali in vsak ji je očital, zakaj ne bo poročila njega; končno se jim je le pridružila, v spravo vsakemu podala roko in ostala med njimi, čeprav ni plesala. To predpraznovanje se je opolnoči končalo in nevesta je s svojo materjo odšla pod drevo na križišču, kjer sta molili in kjer je nevesta tudi izrazila tri prošnje (Radics 1864b: 224). Radics ne pove, katere.

Na poročno jutro so prijatelji spremili ženina do nevestine hiše. (Ob tem pripovedovanju se je v pogovor vključila pripovedovalkina stara mati, poudarila, da so nekoč, pred petdesetimi, šestdesetimi leti, jahali – in se spomnila »kako je dolgi Jörgl s ‚konjiča‘ padel« (Radics 1864b: 224)). Radics je tu zabeležil zanimivo podrobnost: stara mati naj bi po njegovem hotela naprej opisovati svojo ohcet, vnukinja pa jo je prekinila in sama nadaljevala, da je nevesta

s krono iz bleščic in umetnega cvetja, »šapeljem«, na beli, s pisanimi trakovi bogato okrašeni ruti in »peschle« (šopkom rož) v desnici (prav tam)

ponudila ženinu piti vino »v lončeni posodi«; ko sta vrč izpraznila, so ga razbili. Potem je svatovski spreved odšel v cerkev in po obredu na nevestin dom, kjer je bila že pripravljena svatovska gostija, na kateri je imel glavno besedo »staraschiner« (nemško: Brautführer, frankovsko: Hochzeiter). Godci, »geigar«, so igrali, svatje plesali in peli. Prva pesem, ki so jo zapeli, je navadno bila »Geigerlied«, s katero so pozvali starešino, kot »Speisemeister«, naj že vendar da godcem jesti. Ko so odpeli in ko so godci potešili svojo lakoto, je začel starešina hoditi okoli svatov z izdolbeno pogačo (šartljem), v katero je za mladoporočenca pobiral denar. Pri tem je pel »geshteketliet«, kar je Radics prevedel z »Geschenklied« (Radics 1864b: 225) (lahko pa bi besedo izpeljeval tudi iz

»stecken« = zatikati). V refrenu je poklical k darovanju »bräutigamsmueter, schwestern, muemen, vettern, (Oheime), toten, teten« (prav tam), znance in vse dobre prijatelje. Po darovanju se je svatovski spreved odpravil na novi dom mladoporočencev. Pred odhodom se je nevesta poslovila od svoje matere in skušala še enkrat odpreti omaro, vendar ji mati tega ni dovolila, nakar je nevesta začela močno jokati (»fleanschen«), svatje pa so zapeli »das Brautlied«, to je pesem slovesa, in se v sprevedu vriskajoč oddaljevali od nevestine hiše. Med potjo so mimoidočim metali kruh, vendar, po Radicsu, ta naveda zamira »zaradi težkih wčasov« (prav tam). Pred ženinovo hišo se je med nevesto in starešino razvil živahen dvogovor in šele potem, ko je nevestina stran obljubila določeno vsoto denarja, so ji dovolili vstopiti v hišo (prav tam). (Mar je tu mišljena nevestina dota? O njej dosedanji avtorji in poročevalci niso še nič povedali.) Šele ko je nevesta stopila v ženinovo hišo, je postala žena. Pripovedovalka je tu obmolnila, pripoved pa je (Radics skuša ustvariti napetost) nadaljeval »ein behäbiger Vierziger« – krstni boter:

Pred spanjem nevesti razvežejo z živobarvnimi trakovi umetelno prepletene kite, ji sezujejo čevlje in nogavice; pred poročno posteljo ženin vrže enega od čevljev v znic čez glavo; če je konica padlega čevlja obrnjena proti steni, to pomeni, da bo ženin prvi umrl, če je obrnjena proti postelji, pa nevesta (prav tam)

(in ponovno, kot že nekajkrat v besedilu, je pri tem Radics pomislil na frankovske šege).

Kot kaplan je na Kočevskem tri leta služboval Leopold **Gorenjec - Podgoričan**.³ Opazoval je navade in šege tamkajšnjih prebivalcev in časopisom pošiljal kratke prispevke. *Kako Kočevarji snubijo in ženitujejo* je uredništvo *Kresa* objavilo šele po njegovi zgodnji smrti, leta 1886. Šege, ki jih opisuje Gorenjec (1886: 177–179) ob snubljenju, poznamo sicer na sam poročni dan, ko pridejo svatje pred nevestino hišo in jo najdejo zaklenjeno. Avtor opozori, da »tako snubijo, ki snubé še po starem običaju« in da »najnovejši čas pa, žalibože, ne snubé več tako modro in priprosto!« (nav. delo: 178) Ko so starši sinu izbrali nevesto, ali pa si jo je izbral sam, so določili dan, ko bodo šli snubit. Na ta dan je povabil ženinov oče kuma in kumo in bližnje sosede domov in se ... »gosté in veselé radi pozno v noč – in brijó burke« (nav. delo: 177). Ko se je ženinovi materi zdelo, da imajo že dovolj pijače, jih je opozorila, da je čas, da gredo. Pokropila jih je z blagoslovljeno vodo, »da bi srečna bila snubitev« (prav tam) in jih prosila, naj ji v hišo pripeljejo dobro, pridno in pošteno snaho. Pred odhodom pa so morali snubci vedno piti le šentjanževca, »Bog varuj, da bi pozabili to! Kočevar je sploh ves zaljubljen v ta napoj« (prav tam). V nevestini hiši so sicer vedeli, da bodo prišli snubci, vendar je bila ob prihodu hiša pusta, kakor da vsi spiyo. Snubci so trkali in klicali in končno se je oglasil gospodar in vprašal, kaj bi radi. Popotni so, ki so zakasnili in bi radi prenočili. Gospodar je obljubil, da »če so dobri, verni ljudje in če imajo popotne liste, da jim hoté dati prenočišča« (prav tam). Po pogovoru v hiši »prižgó brž trske, svečo ali kar imajo in razsvetlé hišo« (nav. delo: 178). Eden izmed snubcev je potem v hiši povedal, da »imajo med seboj mladega pajdaša, ki si išče tovarišico, a ta je baje njih hči« (nav. delo: 178). Gospodar se je začudil in vprašal ženo, če kaj ve o tem (»Hoi, Mingl, höršt du, vois di mander velt?« (nav. delo: 178)), ona pa se je izgovarjala, da je hčerka še premlada, da naj počaka še kakšno leto, sicer pa naj oče odloči. Hči je medtem skrita

poslušala pregovarjanje med očetom, materjo in snubci, ki so jo začeli iskati po hiši. Ko je ne najdejo, se glasno odločijo, da bodo šli k sosedu, ki ima tudi lepo hčer. Tedaj šele se je nevesta oglasila »Mander, do bin i do!« (Možje, tu sem tu!) (nav. delo: 178). Sedli so za mizo in se začeli pogovarjati o »uzajemnem venu« (prav tam) in ko so se končno dogovorili, je dal ženin nevesti tolar, nevesta pa njemu robec – to je bila zastava ali ara. V hiši je postalo živahno, na mizo so nosili jedi in pijačo ter se gostili pozno v jutro. Gorenjec obžaluje, da takega preprostega snubljenja ni več in očita, da je po novem vse

v neki zapravljivi bliščobi, vse prenapeto. Mladi Kočevar, mladi košar je zadolžen, pa mora biti, ko snubi, v dragi obleki, odičen z dragoceno žeparico, rok okovanih z dragimi prstani in sicer obogačen, da se še bolj zadolži s svojo ženitvijo, vzlasti z mnogodnevni svatovanjem, ki je nekdaj le malo časa trajalo (prav tam)

in še pripominja, da »take objestne ženitve hudo zatirajo uboge Kočevarje dandanes« (prav tam).

Pred obredom v cerkvi je bila na nevestinem domu gostija. Ženinovi svatje so pripeljali godce, »ki pridno citrajo in igrajo na velike in male gosli« (prav tam). Svate so gostili, kolikor so mogli in »zelja in prosene kaše Bog varuj, da ne bi dobili na mizo« (prav tam). Pred odhodom v cerkev je nevesta jokala, saj bi »rada ostala domá in deklíčevala«, ženin pa je bil resen, saj se je bal, da se bo premislila (nav. delo: 178–179) (menda se je tudi to že dogodilo). Nevestina mati je deverju izročila »poln sveženj na kose narezanega kruha«, ki so ga na poti v cerkev metali »mladim in starim spremnikom, ki se hlastno pulijo zánj, včasi celó stepó« (nav. delo: 179). Gorenjec je tudi opisal obleko ženina in neveste. Nekoč je ženin imel na glavi klobuk z velikimi krajci, »na telu pa rokovač iz belega surovega sukna (loden) in platnene hlače« (prav tam). Ogrnjen je bil s plaščem. Zanimivo je, da so si plašč izposojali drug od drugega, da je »romal od ženina do ženina« in je zato bil skoraj brez »vsakojake barve«, tako da so se včasih šalili, da ga bo treba »obesiti v dimnik h klobasam, da bode vsaj črn« (prav tam). Tudi nevestina črna ženitovanjska jopica je romala od neveste do neveste. Nevesta pa je na glavi nosila poročni okras – »krono iz cvetek odičeno in trakovi jej raz glavo visé po plečih« (prav tam). Po poročnem obredu so zopet odšli na nevestin dom, kjer so jim postregli najprej kruh in vino, ženinu in nevesti pa nekoč odredili poseben prostor za mizo, kjer sta morala ves dan molče sedeti. Medtem so svatje v spremstvu godcev odšli vsak na svoj dom iskat »kruha in mesa in drugih jestvin« (prav tam). Ko so se zopet zbrali pri nevesti, se je začela prava gostija. Vaški otroci pa so sedeli pod mizo in »ščipali, šegotali in opominjali, naj se spomnijo i njih« (prav tam). Te šege so se ohranile tudi v poznejši čas, le ženinu in nevesti je bilo poslej dovoljeno, da sta se lahko med gostijo pogovarjala in zabavala. Pred odhodom na ženinov dom je moral vsak od svatov plesati z nevesto in tako dokazati, da nevesta ni »hroma, niti sicer bolna, temveč da je zdrava, čvrsta« (prav tam). Na ženinovem domu dalje ženitujejo pogosto kar osem dni. »Tako abotno dolgotrajno svatovanje pokvari marsikoga, tako da potlej dolgo časa čuti svoj pir,« obsoja Gorenjec (prav tam) za sklep svojega poročanja.

Tik pred koncem stoletja, leta 1895, je v Gradcu kot tretji zvezek serije *Quellen und Forschungen zur Geschichte, Literatur und Sprache Österreichs und seiner Kronländer* izšlo delo Adolfa **Hauffna** *Nemški jezikovni otok na Kočevskem. Zgodovina in narečje, življenjske razmere, šege in navade, pripovedke, pravljice in pesmi*. Avtor se naslanja na poročanja Valvasorja (1689) in Hacqueta (1801–1808), saj naj bi se, posebno v odročnejših dolinah, še vse do konca prejšnjega stoletja ohranilo mnogo šeg in »vse ženitovanjske pesmi« (Hauffen 1895: 78).

V Valvasorjevem in Hacquetovem času naj bi se bili na Kočevskem poročali zelo mladi, dekleta s trinajstim oz. štirinajstim letom, fantje pa z osemnajstim, delno menda tudi zato, da so bili oproščeni vojaščine. V 19. stoletju naj bi se ta meja premaknila navzgor – poročali naj bi se bili med dvajsetim in štiriindvajsetim letom. Kot drugod so se pri premožnejših kmetih o poroki zedinili starši med seboj potem, ko so pretehtali premoženjske razmere, tisti pa, ki niso imeli premoženja, so se poročili iz ljubezni – fant je poročil deklo, s katero je že dalj časa živel »v intimnem odnosu« (prav tam). Bogati kmetje so potem, ko so izvedeli za kakšno pridno deklo primerne socialnega statusa, za prvo poizvedovanje na dekletov dom poslali kakšno starejšo žensko, lahko tudi beračico, da bi skrivaj poizvedela, ali se splača priti snubit. Pravo slovesno snubljenje se je začelo šele potem, ko so nevestini starši že načelno privolili. Snubilo je pet moških, ki so jim rekli »barwaré«, »barwarlain«. Dekle se je skrilo na podstrešju in skozi lino opazovalo snubce, ki so jo morali poiskati. Ko so se zedinili o doti, sta si mlada podala roki in se poljubila; fant je dekletu podaril tolar, ona pa njemu ovratno ruto, »hidrle«. To je že veljalo kot zaroka, ki jo je z vriskom skozi okno nekdo od snubcev naznanil sosedom. Poroka, »hoachzait«, je sledila že nekaj tednov za tem, navadno v poletnih mesecih, ko so tudi možje že bili doma. Cerkevna poroka, »kone«, je bila navadno na nedeljo, ponedeljek ali torek. Na četrtek pred tem, včasih pa le večer pred poroko, so k nevesti prišle prijateljice, da bi ji pomagale spletati poročne venčke (»kranzlain pintn«) in šopke (»peschlain«), ki so veljali kot povabilo na poroko. Ob spletanju so prepevali staro pesem, ki opeva in objokuje izgubo devištva. Take pesmi so splošno znane tudi drugod.

Na poročno jutro je prišel ženin s svojim spremstvom pred nevestino hišo. Prvotno je bil oblečen v staro nošo, platnene hlače, visoke škornje, pozneje že v frak in cilinder z rdečim trakom, proti koncu 19. stoletja pa je že nosil mestno obleko in si za gumbnico zataknil šopek. Poleg ženina je bil glavna oseba na porokah starešina – »starachinar«. Hauffen v opombi (1895: 80) poudarja, da je tudi pri nekaterih drugih nemških ohcetih, npr. severnomadžarskih in šlezjskih, imel tisti, ki je na svatbah skrbel za zabavo, slovansko ime »druschman«, »truschbe«. Starešina je imel nalogo, da je vabil svate, navadno na četrtek pred poroko. Vse priprave na gostijo so bile njegova dolžnost, na gostiji sami je imel prvo besedo. Navadno je za starešino ženin izbral izkušenega sorodnika ali tudi dobrega prijatelja. Prepoznavni znak za starešino je bila črna, žametna čepica.

Ženinovi svatje so našli nevestino hišo zaklenjeno. Starešina je pred vrati zaklical, naj pošljejo ven nevesto (»gabət insch aüšar inshr dai scheanə praüt«). Nevestin oče je takoj privolil in jim pred vrata poslal nevestino teto – »wierarin«. Z njo je moral ženin trikrat na cesti pred hišo zaplesati. Potem je starešina ponovno zahteval nevesto, nevestin oče pa je poslal ven družico z vencem iz testa (»toigain page«) na glavi. Z njo je moral zaplesati ženinov brat ali eden izmed prijateljev. Končno je prišla na prag nevesta, oblečena v domačo, iz belega platna narejeno in bogato izvezeno nošo, čeznjo pa je imela črno »jopo«, ki so jo nosile na porokah, in so jih imele le premožnejše neveste, med tem ko so si jo morale revnejše izposoditi. Nevesta je imela na glavi venec, bogato okrašen s perlami, zlatom in v kito (»rugl«) spletenimi rdečimi trakovi. Seveda so smela venec nositi le dekleta, ki so bila še nedolžna. V žepu pa je imela nevesta skrit sukanec, denar in žitna zrna, da ji v življenju ne bi nikoli primanjkovalo lanu in denarja in da bi ji polje dobro rodilo. Nevesta je ženinu izročila vrč vina, iz katerega je on naredil požirek, ponudil piti še nevesti, nato pa je vrgel vrč na tla, da se je razbil. Potem sta zaplesala.

Svatje so se uvrstili v spreved, kot prvi vedno godci, muzikantje, okoli spreveda pa sta poskakovala in zganjala šale dva šaljivca (»pojacl«), oblečena v pisane obleke z rdečima zastavama v rokah, včasih na konjih, zopet drugič peš. Če je deklo v vasi bilo nepriljubljeno, so ji fantje takrat, ko je kot nevesta stopala v sprevedu proti cerkvi, ob poti na drevo obesili slamnato žensko. Včasih so ženinu nevesto ugrabili in jo je moral na

kakršen koli način, navadno s plačilom določene vsote, dobiti nazaj. Po Hauffnu je o resničnem ropu neveste poročal že Valvasor, vendar po navedeni opombi v delu ni mogoče identificirati besedila. Prav tako se Hauffen sklicuje na ljudem še vedno znano povedko iz Gotenice, ki mu jo je povedal učitelj Petschauer iz Gotenice in na katero se opira zgodba o čudoviti monštranci, za katere izvir nihče ne ve. V Gotenici št. 25 naj bi v začetku 16. stoletja živelo prelepo dekle. O njeni lepoti je šel glas po deželi vse do Jadranskega morja, prihajali so snubci, dekle pa si je izbralo mladeniča iz ugledne ljubljanske družine. Zaroko naj bi slavili pri dekletovih sorodnikih v Kočevski Reki. V gozdu blizu Kočevske Reke je sprevod napadel eden izmed zavrnjenih snubcev, ki je prišel prav od morja, ugrabil lepo Elscho, jo odpeljal na Reko in od tu po daljnem morju na tuje. Nekaj let pozneje je duhovnik v cerkvi našel odprt tabernakelj in v njem čudovito monštranco z letnico 1517 – po tem so sklepali na darovalko. Enako zgodbo opeva tudi kočevarska pesem *Lepa Mare* in slovenska varianta pesmi o Lepi Vidi (Hauffen 1895: 81).

Potem ko je Adolf Hauffen izdal knjigo *Nemški jezikovni otok na Kočevskem*, so mu ljudje z vseh koncev Kočevske začeli pošiljati svoje pripombe, predvsem pa dodatno gradivo. Opozarjali so ga na stvari, ki jih sicer noben raziskovalec ne bi sam opazil. Hauffen je nekaj teh pripomb, predvsem pesmi, objavil v *Zeitschrift für österreichische Volkskunde* (1896: 326–338). Od ženitovanjskih šeg pa preseneča podatek, da naj bi bilo še sredi 19. stoletja v okolici Kočevske Reke v navadi, da so ob svatovski mizi na ženinovem domu postavili slamnato lutko, ki naj bi jo nevesta po poroki zagrabila in vrgla skozi okno. Lutka naj bi po zatrdilu informatorja (Hauffen ne navaja imena) predstavljala ženinovo mater, torej taščo, šega pa naj bi nakazovala, da tašča odtlej nima več glavne besede v hiši. To je doslej povsem nova in osamljena prvina, ki sem jo zasledila v literaturi o ženitovanjskih šegah nasploh. Poznana pa je šega v zvezi z »lažno nevesto«, ki jo tudi kot slamnato lutko vržejo skozi okno, vendar je razlaga šege in njen pomen povsem drugačen. Hauffen sicer na drugem mestu (1895: 81) omenja slamnato lutko, ki naj bi jo za šalo ali morda v posmeh obesili pred hišo na drevo, vendar, kakor beremo pozneje pri Richardu Wolfram, ta ni našel več potrdila za to šego. Pri Slovencih pa je taka navada bila za pusta, ko so fantje na drevo pred hišo dekleta, ki se je »celo leto možilo in se vendar ni omožilo«, v posmeh obesili slamnatega moža. Morda je Hauffen svojega informatorja napačno razumel. Toliko bolj lahko verjamemo v napako, ker v nadaljevanju govori, da so tako lutko v diru vozili na sprednjem sedežu voza, muzikanti pa so tekli za vozom, da bi lutko razcefrali, kar tudi spominja na slovenske pustne šege (obešanje slamnate lutke, sežiganje, cefranje, metanje v vodo idr.).

Šele v tridesetih letih 20. stoletja je izšlo podobno monografsko delo o Kočevarjih. V samozaložbi ga je leta 1931 na Koroškem izdal Wilhelm **Tschinkel**.^[250] Pri opisu svatbe Tschinkel (v Florjančič in Stanonik 2004: 38–39) najprej obsežno in dobesedno navaja po Hauffnu dogodke pred nevestino hišo na poročno jutro, vendar je pri tem dele besedil, ki so pri Hauffnu v kočevarskem dialektu, prestavil v knjižno nemščino. Nadaljuje z nevestino molitvijo pod drevesom na dan poroke pred sončnim vzhodom in z nekaterimi obrednimi dejanji, kar naj bi nevesti v zakonu in gospodarstvu prineslo srečo. Tako so npr. skledo s kakršno koli jedjo postavili v čisto svinjsko korito in nevesta je na poročno jutro morala zaužiti iz nje nekaj žlic, da ji bodo svinje dobro uspevale in da v času svoje nosečnosti ne bi bila preveč izbirična. Na Planini je skrita prežala pri

[250] Tschinkel, Wilhelm. 1931. *Gottscheer Volkstum in Sitte, Brauch, Märchen, Sagen, Legenden und anderen volkstümlichen Überlieferungen*. Rosegg: Selbstverlag. Knjiga je bila leta 2004 prevedena v slovenščino, zato se v nadaljevanju sklicujemo na ta prevod (Florjančič in Stanonik 2004). Op. ur.

oknu, da bi ženina prej zagledala kot on njo in bi ga tako preživela. Pogledala pa ga je skozi prstan, da bi imela lažji porod. Posebnost je, da pred poroko zaročenca nista smela jesti mesa, ker bi se sicer morala bati nesreče pri živini (nav. delo: 39). Na poti k poroki je morala nevesta pri sebi imeti nekaj blagoslovljenega, v čevlju pa denar, da ji ga nikoli ne bi manjkalo, ponekod pa tudi žitno zrnje, ki ga bo po poroki potresla po hlevu, da bi s tem živino ubranila pred nesrečo. Srečna bo, če bo stopila v cerkev z desno nogo, dalj kot ženin bo živela, če na njeni strani oltarja sveče lepše gorijo. Teta (vodilja, »Brautführerin«) je morala med poročnim obredom stati tako blizu za mladoporočencema, da nihče ne vidi med obema skozi – tako se pozneje tudi »zlobni jeziki« ne bodo mogli vtikati v njuno življenje. Avtor nadaljuje svoje poročanje s sprejemom neveste na novem domu, kjer jo na pragu pričaka ženinova mati s kozarcem vina. Nevesta je izpila vino in vrgla v kozarec denar (navadno en tolar), na Planini pa je tašča pričakala mlado na hišnem pragu z vrčem vina in hlebom. Nevesta je iz kozarca odpila le malo vina, ostalo je spila mati, nevesta pa je vrgla v kozarec tolar kot darilo tašči, nato pa vzela vrč z vinom in hleb kruha, ju odnesla v sobo in položila na mizo, tašča pa jo je med tem blagosloвила, rekoč »Naj ti Bog da srečo in blagoslov pri vsem, česar se boš lotila« (prav tam).^[251] Na Toplem vrhu sta nevesto dva fanta prenesla čez prag novega doma, kar naj bi ji prineslo srečo. Posebno navado pa so imeli v vasi Ovčjak, da so vaška dekleta nevesti med darovanjem (»Barfn« = Werfen) na mizo položila snop lanu (»Raischtn«). Če je mlada hotela imeti pri hiši glavno besedo, je šla na prvo poročno noč pred ženinom v posteljo. Ponekod so verovali, da ga bo tako tudi preživela (prav tam).

Kočevarji pa so poznali tudi različna »čaranja« in prerokovanja o ljubezni; če je pri metju prosa deklet naletelo na snop, v katerega je nekdo zasadil palico, bo poročilo vdovca, iz goreče vžigalice so prerokovali, v kateri smeri je iskati ženina, bela koruza je pomenila poroko, o zvestobi je vse povedal pajek, ki je odvezto jajčece zopet sprejel nazaj (prav tam). Dekle pa si je lahko tudi pričaralo fantovo ljubezen: zeleno žabo je moralo odnesti na mravljišče in jo tam pustiti toliko časa, da so jo mravlje objedle, potem pa je morala žabje krake fantu obesiti za suknjič. V hiši, nad katero je na Jurjevo (ko naj bi se ptički ženili) letel ptičji par, bo kmalu poroka. Poročil se bo tudi tisti, ki na novoletni dan pred cerkovnikom stopi v cerkev in potem tudi prvi pride domov. Če pa se je po novem letu prvi poročil vdovec, bodo vsa dekleta v tistem kraju za eno leto »obsedela« (nav. delo: 40).

Šrango omenja v kratkem opisu svatovskega sprevoda Johann **Röthel** (1937: 40–41). Vaški fantje so na vaški meji postavili zaporo in ženin je moral po dolgotrajnem pogajanju plačati odkupnino za nevesto. Ob vhodu v ženinovo vas so jih pozdravili strelji iz možnarjev, mladi pa so svatom ponudili vino in pivo. »Po stari navadi« (nav. delo: 40) pa so pred hišo nevesto ugrabili in ženin jo je moral ponovno odkupiti. Po Röthlu so k poročnemu obredu v cerkev šli iz ženinove hiše, kamor naj bi se najprej napolnil svatovski sprevod (prav tam), kar pa je dokaj neprepričljivo. Gostijo so imeli v gostilni, kjer so plesali in peli kočevarske pesmi »pa tudi alpske pesmi se pojejo z navdušenjem« (prav tam). Avtor poudarja, da niso pozabili na stare šege snemanja nevestinega venca in darovanja nevesti (nav. delo: 41), vendar teh šeg ne opisuje in s tem končuje svoj prispevek.

Richard **Wolfram**, ki je tik pred preselitvijo Kočevarjev potoval po teh krajih, je nameraval ugotoviti, kaj je od tistega, kar sta opisovala v svojih delih Hauffen in Tschinkel, še živega vsaj v spominu in kaj je utonilo v pozabo. Prvo, na kar je opozoril, pa je

[251] V izv. »Gott gebe dir Glück und Segen in allem, was du beginnen wirst.« Op. ur.

bilo, da oba avtorja nista zbirala in upoštevala gradiva v vseh krajih Kočevske, saj je ugotovil mnogo razlik med posameznimi kočevskimi pokrajinami. Sam si je izbral sedem krajev v različnih predelih, razposlal vprašalnice učiteljem in ugotovil, da so bile njegove domneve pravilne. Vojna in preselitev Kočevarjev je njegovo delo prekinila in Wolfram ga je lahko nadaljeval šele po vojni v begunskih taboriščih in pozneje na »Kočevarskih dnevih«, ki jih vsako leto organizirajo na gradu Hrastovec pri Celovcu.

Wolframovi prispevki (1974: 244–271; 1977: 7–60) o Kočevarjih so skoraj dosledno razdeljeni na dva dela: jedro tvori predstavitev neke šege iz celotnega »jezikovnega otoka«, pri čemer je najprej podal dobesedni opis, kakor mu ga je posredoval informator, in s tem dobil sliko o tem, kaj je komu najbolj ostalo v spominu. Temu je dodal obravnavo posameznega motiva šege iz različnih krajev dežele. V drugem delu je potem delal primerjave z bližnjimi in bolj oddaljenimi sosedi. Pozneje je zbrano gradivo in svoja spoznanja izdal v knjigi (1980), v kateri je predstavil ženitovanjske šege v treh med seboj oddaljenih krajih: na severnem delu jezikovnega otoka v Polomu, v sredini v Kočevski Reki in na zahodu v Podpreski. Če na hitro pregledamo njegovo, pred preselitvijo Kočevarjev zbrano gradivo in skušamo izluščiti tiste spremembe, ki jih je napovedoval, opazimo, da razlike le niso tako opazne, predvsem pa določena trditev ne more biti tako dokončna, saj je sam hotel ugotoviti predvsem tisto, kar je ostalo v spominu ljudi (nav. delo: 9), torej obstaja možnost, da je informator na kaj pozabil. Wolfram je izpostavil nekaj motivov: snubljenje in priprava na poroko, deklščina, pred in po poročnem obredu, gostija in na novem domu (nav. delo: 102–135). *Snubijo* po predhodni napovedi oče, sin in snubec, ki je navadno ženinov boter in je vez med očetoma. Značilnost so »oirschnitten«, v jajcu ocvrt kruh, s katerimi so postregli takoj, ko so se o vsem dogovorili in poklicali k mizi tudi nevesto (nav. delo: 109). Avtor pa poudarja, da are (»drangeld«) v Polomu niso poznali (nav. delo: 102). Nevesta v času oklicev (slišala je lahko le enega) ni smela biti več sama, ampak jo je povsod spremljala »Gaschuldbraut« (iz: Schuldbraut = poročna priča, Pallarin, po naše vodilja, teta, ki je navadno bila botra), predvsem pa ponoči ni smela iz hiše (nav. delo: 110). V Polomu sta na svatbo vabili dve družici in dva druga, v Podpreski ženin in nevesta z »gaschuldbraut« oz. »gaschuldbräutigam« vsak svoje svate (nav. delo: 106), v Kočevski Reki pa so imeli posebnega vabovca, ki sta ga spremljala »starašiner« in harmonikar. Na večer pred poroko je bila *deklščina* (»Kranzbinden«, »Kranzlaishpintn«) (nav. delo: 112). V nevestinem imenu sta na deklščino vabili dve njeni prijateljici. To je bila zanju častna naloga. Tista dekleta, ki so vedela, da bodo povabljeni, so skušale izvedeti, kdaj bosta prišli vabiteljici, kajti nikakor niso tedaj smele biti zdoma. Dekleta so nevesti spletala vence in dokler ni bil narejen, se nevesta ni smela prikazati. Poleg normalnega venčka, naglavnega okrasa, so spletale tudi poseben majhen, zeleni venček. Prav v tem malem venčku pa je bilo bistvo šege. Nevesta ga je nosila dodatno k svojemu poročnemu vencu oz. naglavnemu okrasu, pa naj bo to t. i. »krona« ali pozneje venček iz mirte in šlajer, ki kažeta že vpliv mestnega okolja in imata korenine v šegah južnih dežel (nav. delo: 112). Tudi za ženina so dekleta spletla tak majhen venček, le da je bil nevestin rdeče povezan in okrogel, ženinov pa »odprt«, torej ne zaključen, in povezan z zeleno nitjo. Barva bi lahko pomenila simbol ljubezni ali pa obrambno sredstvo, nit pa ni smela biti nikjer zavozljana, da bi nevesta imela lažji porod (nav. delo: 113). Ta venček sta ponekod nosila skrit, nevesta pod naglavnim okrasom, ženin pa pod šopkom na reverju, menda zaradi zlega pogleda, ki bi jima lahko škodoval (prav tam). V Kočevski Reki je veljalo, da če so dekleta imela težave pri spletanju venčka, nevesta gotovo ni bila več nedolžna. Mali venček so ji prijateljice prinesle na krožniku, si ga podajale iz rok v roke, vsaka ga je poljubila, nevesta je morala zaplesati z drugom, ženin z družico, nakar so nevesti venček posadili na glavo in z ženinom sta se poslovala. Na mizi je ves čas bil krožnik z gobeljnikom (»Steinkraut«) (nav. delo: 103).

Zapitek je tu moral plačati ženin. Drugače pa je bilo v Kočevski Reki, kjer so nevestini starši morali prispevati kruh, pecivo, vino in žganje. Dekleta so tudi fantom morala narediti šopke »peschle« (nav. delo: 104).

Pri vožnji bale dan pred poroko niso poznali nobenih posebnih šeg, avtor le poudarja, da je v Polomu ženin moral dati delati posteljo, nevesta pa je preskrbela vse, kar je spadalo k postelji. Na *dan poroke* je morala nevesta paziti, da je prej zagledala ženo kot on njo, da bi imela »komando nad njim« ali, kakor so rekli v Podpreski, da bi otroci bili podobni ženinu. Vrata nevestine hiše so bila zaklenjena, ko je prišel ženin, po dolgotrajnem trkanju in pregovarjanju so nevestini domači vrgli skozi vrata slamnato lutko, potem so poslali na prag še staro žensko in družico, preden se je pojavila nevesta. V Podpreski so jo svatje obstopili v krogu, mati pa je šla trikrat okoli nje v obratni smeri urinega kazalca in jo pokropila. V Kočevski Reki sta si ženin in nevesta napila s prepletenimi rokami. V Polomu pa domači pred ženinom niso zaprli vrat, pač pa je bilo v navadi, da je drug nevesto prenesel čez domači prag, da bi lažje pozabila dom; če je ta podatek verodostojen, je to povsem nov element, ki je zapisan o ženitovanju nasploh, pa tudi povsem nova, predvsem pa poenostavljena razlaga te šege. Posebnost v Polomu pa tudi po Wolframu, ki je šego dokumentiral še v dvanajstih drugih krajih, je, da so fantje prišli po nevesto z »zastavo«, to sta od 2 do 4, celo 6 m visoki, med seboj povezani smreki, med katerima je bil napis »Bog blagoslovi novoporočenca« (nav. delo: 103). Na prečko so bile v treh vrstah pripete rute, od vsake hiše po ena, vrhove smrek pa so krasili pisani trakovi. To zastavo sta nosila dva smešno oblečena fanta: srajca jima je visela iz hlač, spodnjice sta imela oblečene čez vrhnje hlače. Fanta z zastavo sta bila tudi prva v svatovskem sprevodu, za njima je stopala nevesta z drugom, nato ženin z družico, sledili so starši neveste, »Wiererin« in »Wierer« (teta in starešina). Ta »zastava« je pravzaprav predstavljala nekakšen prenosljiv vhod in so jo ponekod držali nad mladoporočencema in bi lahko bila tudi drugačna oblika »nevestinega neba« (Brauthimmel), ki ga poznajo mnogi evropski narodi (npr. Skandinavci). Tako kakor dežnik, ki ga je ponekod drug držal nad nevesto, ko je sprevod stopal po polju, naj bi tudi ta »zastava« obranila polje pred neurjem in točo (prav tam).

Vaški fantje so pot zaprli z drogom, ovitim z venci, le, če se je nevesta možila v drugo vas. Pri poroki je morala nevesta imeti pri sebi nekaj blagoslovljenega, v čevlju denar, ponekod pa tudi žitno zrno, vse to z namenom, da ji ničesar v zakonskem življenju ne bi primanjkovalo. Med poročnim obredom, ki so ga imenovali »Khöne«, so morali fantje z zastavo čakati pred cerkvenimi vrati in so potem mladoporočenca spremili tja, kjer je bila gostija (prav tam); če se je nevesta primožila na ženinov dom, je bila gostija na njenem, če se je priženil fant, pa na njegovem domu. Na poti domov pa so se ustavljali v gostilnah in v vsaki spili nekaj litrov vina. Tu so se nekateri tako dolgo zadržali, da so jih družice, druga in muzikant morali iskati in zbirati skupaj z vseh koncev in krajev, kar je lahko prav dolgo trajalo. V spominu Kočevarjev je bil tudi »rop neveste«: če so jo ukradli pred poroko, so jo morali iskati in odkupiti njeni svatje, če po poroki, pa ženinovi. Zanimivo je poročilo iz Poloma: nevesto so stare ženske ugrabile takoj po poročnem obredu. Ženin je moral ostati povsem miren, iskati so jo morali njegovi svatje. Od časa do časa so mu pripeljali katero izmed žensk, ki jo je zavrnil, starešina (»Wierer«) pa ji je moral plačati, da so se je znebili (nav. delo: 104). Tako smo spoznali tu novo obliko »lažne neveste« oz. združitev dveh prvin v novo. V Polomu so šele po poroki svatom zaprli vrata in jih niso spustili v hišo. Po dolgotrajnem trkanju in predstavljanju so le odprli in ponudili vino, nevesto pa je moral drug prenesti čez prag. Na novem domu je nevesto sprejela ženinova mati s hlebom kruha, v katerega je bilo »zabodeno« posebno pecivo – testeni ptički, in z vinom, v katerega so dali sladkor, ga pomešali z vilicami in nevesta ga je pila skupaj z materjo, očetom in ženinom. Potem je

nevesta mater prosila, naj jo sprejme in ima rada kakor svojega sina. Ponekod je bilo tudi v navadi, da so nevesti na pragu novega doma izročili kuhalnico ali kak drug kuhinjski predmet, npr. pinjo (»Schloiko«). *Gostijo* je začel starešina z molitvijo. Starešina je imel sploh glavno besedo pa tudi nekaj posebnih nalog. Tako je moral razrezati meso, ki so ga prinesli na tnalu, in ga razdeliti (včasih se je s kom pošalil in mu na krožnik naložil samo kosti), delil je kruh, še posebej je moral mladoporočencema razrezati meso. Poročevalci pa se najbolj natančno spominjajo jedi, ki so jih pripravljali za svatovsko gostijo: prva rihta je vedno bila goveja juha z rezanci, nato svinjska, telečja ali ovčja pečenka. Posebnost so v kmečki peči pečeni jančki, napolnjeni s 60–80 jajci in slanino. Cele so po polnoči položili na mizo, da so izgledali kakor živi, največjega pa so položili na pladenj in eden izmed maskirancev (preoblečene poročne priče) ga je na glavi prinesel v sobo, se postavil pred ženina in starešino in se začel pogajati za ceno. Pladnja z jančkom ni smel dati z glave vse dotlej, dokler se niso pogodili, kar pa je včasih trajalo zelo dolgo. Prav tako so opolnoči prišle na mizo kočevarske »powolitzen«, ki niso smele manjkati na nobeni gostiji. Otroci so med kosilom bili pod mizo in so drezali v svate, da so jim dali kaj jesti. Na gostijo pa so prišli tudi nepovabljeni gostje, tudi maskirani, ki so ženinu in nevesti prinesli »dojenčka« – lutko, zavito v toliko cunj, da so jih tudi po celo uro odmotavali. *Plesali* so svatje že takoj po prvi rihti: prvi ples sta plesala »Schuldbraut« in ženin, potem ženin in nevesta, potem vsak z vsemi sorodniki. V Kočevski Reki pa je pri velikih porokah bila navada, da sta prvi ples plesala samo ženin in nevesta, potem pa so fantje in možje nevesto, dekleta in žene pa ženina za ples postavili »na dražbo«. Denar od dražbe so dobili godci, ki so potem napovedali le zbiranje prispevkov za kuharico, ki naj bi se opekla. Pobirala pa je kuharica sama v zajemalko.

Na gostijah so se spomnili tudi mrtvih: starešina je imel nagovor (»Totenrede«), ki je zvenel kakor molitev: prednike, ki so nekoč živeli pod to streho, je prosil za pomoč in srečo, nakar so zapeli pesem za »uboge duše«. Okoli treh zjutraj pa so svate s pesmijo »züa, lei züa« (le sem, le sem) pozvali k darovanju za nevesto, kar so imenovali »barfm« (iz werfen – vreči, metati) (nav. delo: 104). V Kočevski Reki je starešina svate opozoril, da morata mlada začeti prav na začetku, zato naj jima pomagajo in naj vsak daruje »eno opeko«. Pred ženinom in nevesto je na mizi bil s prtom pokrit krožnik. Vsakega so poklicali s pesmijo, starešina je odkril krožnik in poklicani je nanj položil denar. Darovanje je trajalo toliko časa, dokler niso »alle züa gashüngen hent« (dokler ni vsak bil pozvan s pesmijo) (nav. delo: 106). Ponekod so denar zatikali tudi v kruh. Posebno darovanje je predstavil informator iz Podpreske: najprej je darove pobiral ženin, ki so ga spremljali muzikant, eden, ki je nosil krožnik, in drugi, ki je nosil vino in kozarec s koščkom sladkorja ter vilicami, s katerimi je premešal sladkor v vino. Hodili so od svata do svata, vsakemu nekaj zaigrali in ponudili piti, poklicani pa je daroval na krožnik denar. Potem je vino ponujala od svata do svata nevesta in dobila glavna darila (kuhinjsko posodo, rjuhe, steklenino itd. pa tudi denar), ki so jih polagali v košare. Ko so ji vsi darovali, je sedla pod »bohkov kot«, botra in muzikant pa sta ji zapela »jetzt ist es aus mit der ledigen Zeit« (nav. delo: 108). Poročevalec je poudaril, da so to pesem peli v slovenščini (prav tam), kar da slutiti, da Kočevarji svoje pesmi ob snemanju nevestinega venca niso imeli, morda pa so celo šego samo prevzeli od svojih sosedov. Botra je nevesti snela venček in »šlajer« (prav tam), pod katerim je nekoč nosila še en majhen venček – nevestino krono – ki so ga spravili in ji ga ob smrti položili v krsto. V Kočevski Reki pa je družica vzela nevesti venec z glave. Opolnoči je nevesta sedla na stol sredi sobe, pred njo je nekdo držal ogledalo, na desno in levo od nje sta stali deklici, katerima je družica izročila venec in šlajer. Venec so shranili in če je nevesti umrl otrok, so ga položili v njegovo krsto, sicer pa so ga pozneje odnesli v najbližjo kapelico k Mariji (nav. delo: 106).

Nevesta osem dni po poroki ni smela v domačo hišo, po osmih dneh pa so imeli »ponovitev« in glavni svatje so ponovno prišli na malo »svatbo« (nav. delo: 106, 108).

Časopis *Gottscheer Zeitung* (Celovec) je v letih 1967 in 1968 objavil več prispevkov o ženitovanjskih navadah Kočevarjev, kakor se jih je spominjala gospa **Pe**. Po prvem prispevku o snubljenju (*Gottscheer Zeitung* 1967a: 3) so si bralci želeli še več podobnih in uredništvo je želji ugodilo (*Gottscheer Zeitung* 1967b: 4, 1967c: 4, 1968a: 3, 1968b: 1).

Rek »Heiraten übers Land, die Paten über die Wand« (v kočevarskem dialektu: »Hairotn ibrs Lont, Gevatterlaite ibr de Bont«) ali po naše »ženiti daleč, botriti blizu« poznamo tudi Slovenci. Mladi so se srečevali ob semnjih, na žegnanjih (»Kirtokh«), morda tudi na božji poti (»Göttschbakh«), se ogledovali, niso pa se bliže spoznali. Tako se tudi mlada dva, ki naj bi se poročila, nekoč skoraj nista poznala in so se o vsem dogovorili starši med seboj ali s pomočjo posredovanja vsem znane ženske, ki so ji rekli »Hübschre« in je menda bila doma iz Male Gore ali iz Kleč, je pa veliko potovala okoli in bila o vseh razmerah dobro poučena.

Snubit (»barvn«) je šel fant s svojim stricem, botrom in še dvema sosedoma, navadno na nedeljo popoldne. Splošna navada je bila povsod, tako tudi pri Kočevarjih, da snubci niso takoj prišli z besedo na dan, ampak so se predstavljali kot kupci živine, zato so najprej pogledali v hlev, se pogovarjali o kupčiji in še o marsičem drugem, le vzroka prihodu niso povedali. Seveda so dekletovi domači bili dobro poučeni in so dobro vedeli tudi o gospodarskih razmerah na dekletovem domu. Končno je stric prišel z besedo na dan in če so privolili v snubitev, so poklicali tudi dekle. Tedaj šele so prišli na vrsto dogovori o dekletovi doti, kajti držali so se reka: »Was man erheiratet, braucht man nicht zu erschwitzen« – torej, kar se lahko priženi, ni treba pridobiti z znojem (z delom). Nevesta, ki je za doto dobila 200 goldinarjev, je v drugi polovici 19. stoletja veljala za premožno in ugledno, ob prehodu stoletja je bilo celo nekaj nevest, ki je v zakon prineslo tudi do 1000 goldinarjev. Ko so določili doto, so snubce pogostili. Nekako po pravilu so pogostili s klobasami in »šnitami«, poleg pa so pili vino (pozimi kuhano vino). Preden so se poslovili, so še določili, kdaj bo dekle prišlo s svojimi starši pogledat fantovo posestvo in določili so tudi dan poroke (navadno ponedeljek). V vasi pa se je hitro razvedelo, da so prišli snubci in kam so šli. Nestrpno so čakali znamenje, da je bilo snubljenje uspešno in ko se je začelo kaditi iz dimnika, so vedeli, da imajo v vasi nevesto.

Svatba je bila navadno praznovanje cele vasi. Priprave so trajale že tedne prej in pomagali so vsi vaščani: treba je bilo povabiti svate, naprositi družice in druge (»Nochtratare« = iz nachtreten), nevesti je bilo treba pripraviti obleko in nakit, okrasiti kočijo (»Parütsch«). Na Kočevskem so slavili skoraj vse poroke o pustu. Večer pred poroko se je vsa mladina zbrala na nevestinem domu na »kranclvečer« (»Kranzlaischpint«), da bi se nevesta po stari šegi s pesmijo in plesom poslovila od samskega stanu. Pesem »Hot haint Jüingfrau Kranzlain gepünt« je bila pesem slovesa.

Fantje so postavili dva mlaja (»Taschlain«): pred nevestino hišo z napisom Bog, blagoslovi mladoporočenca, pred ženino pa z napisom Veliko sreče mladoporočencema.

V ponedeljek popoldne, na dan poroke, so se sorodniki in sosedje zbrali na nevestinem domu. Botri so imeli posebno čast: krstna ali birmanska botra je prevzela nalogo vodilje (»Virarin – Führerin, v okolici Kočevske Reke imenovana tudi »prlarin«, tj. teta, mati), botri so bili priče. Vodilja je ves čas pred poroko nevesti stala ob strani, ji svetovala pri nakupih in jo zadnji dve nedelji pred poroko spremljala k obhajilni mizi. Medtem ko sta se dve družici z venčki na glavi in šopki v rokah in dva druga (»Nochtratare«) in seveda muzikant, kar je tudi bila stara šega, s kočijo odpeljali po ženina, so na nevestinem domu oblačili nevesto. Poročevalka pravi, da je nevesta imela dolgo belo obleko, okrašeno z bordurami in čipkami, na glavi pa venček iz mirte in dolg bel šlajer.

Posebnost pa je še drugi venček, ki je pritrjen na glavnega in ga je nevesti spletla najboljša prijateljica iz drobnega zelenja (majaron, rožmarin), povezanega z rdečim trakom. Ta venček naj bi bil simbol čistosti in zvestobe, rdeč trak pa naj nevesti prinese srečo. Mati ji je še pred slovesom v čevelj vtaknila novc, da ji denarja ne bi nikoli manjkalo. »Virarin« je potem, ko se je v kamri objela in poljubila z nevesto, to odpeljala v hišo, kjer so že čakali vsi sorodniki in pričakovali ženina. Nevesta je morala paziti, da ga je prva zagledala. Kadar je ženin moral do nevestine hiše skozi več vasi, je moral tudi skozi več zaprek, kajti vaški fantje so mu čez pot potegnili vrv ali drog. »Vrschperrn« pa je bila tudi sicer stara šega, ki jo poznajo takorekoč po vsej Evropi in se je tudi pri nas ohranila vse do današnjih dni. Sicer je v navadi, da fantje zaprejo pot svatovskemu sprevodu in ne samo ženinu in morda se tu na poročevalko ni povsem zanesti. Pravijo, da se prav lahko in poceni do žene ne sme priti, zato so vaški fantje za nevesto postavili določeno ceno kot odkupnino, svatje pa so jo skušali znižati. Šele po dolgem šaljivem pregovarjanju in po nekaj kozarcih vina so šrangovci dobili dogovorjeno vsoto denarja in so odstranili oviro. Toda pot do neveste še ni bila prosta; tudi vrata nevestine hiše so bila zaklenjena. Po močnem trkanju in klicanju se je nekdo iz hiše oglasil in ko je ženinov starešina povedal, da so prišli po nevesto, so jim najprej ven vrgli slamnato lutko, nato so na prag poslali staro žensko in šele ko je ženin obljubil, da bo dober mož, so mu odprli. Obe družici sta ga spremili v hišo. Ženin, oblečen v črno obleko, na prsih šopek iz mirte, pod njim pa z rdečim trakom (za razliko od prejšnjih poročevalcev in zapisovalcev) povezan venček, je najprej pozdravil nevesto, potem pa še njene starše, brate in sestre. Prišel je čas slovesa in odhoda v cerkev. Nevesta je pokleknila in dobila materin blagoslov: mati jo je pokropila z blagoslovljeno vodo in jo pokrižala »Moj otrok, Bog gospod naj bo s teboj! Dobro se razumita med seboj, imejta drug z drugim potrpljenje, pomagajta si in ne pozabita na Boga! Naj gre z vama moj blagoslov v imenu Boga, v imenu Jezusa«. Svatje so se odpravili na pot proti cerkvi pa tudi vse »mlado in staro« iz vasi, da so lahko bili pozorni na razna znamenja, ki naj bi bila usodna za mlada (npr. kako gorijo sveče). Gospa Pe tudi omenja posebnost pri izmenjavi prstanov: vsakdo je namreč moral pravočasno, preden mu je partner potisnil prstan do členka, prst skrčiti in si ga potem sam pomakniti do konca prsta, to pa zato, da bi bila oba v zakonu enakopravna. Po tem so šli svatje okoli oltarja in darovali denar, ki pa ga je potem dobil mežnar.

Gostija je bila navadno na nevestinem domu, zato so otroci takoj po obredu pohiteli tja in se skrili pod mizo. To je bil predvsem privilegij revnejših otrok. Navada je bila, da so med gostijo drezali v svate, da so jim dali kaj jesti. Imenovali so jih »Züpfarlain« (iz Brautzupfer). Pri prvi »rihti« – juhi – so bili še tiho, pri drugi »Pratlain« pa si je kakšno dekletce že upalo rahlo pocukati nevesto za obleko, ki ji je potem skrivaj dala košček mesa, sčasoma pa cukanje svatov ni imelo ne konca ne kraja, posebno ko so na mizo prinesli »pobollitzn« (potice), dokler niso svatje otrokom dali pod mizo nekaj krajcarjev.

Ne le otroci, tudi večji fantje iz vasi, ki na gostijo niso bili povabljeni, so se lahko priplazili pod mizo, vlekli goste za hlačnice in krila in bili deležni nekaj dobrot.

Posebnost kočevarskih gostij pa je bila, da praviloma niso pripravljali svinjskega mesa. Navadno so zaklali teleta in perutnino. Prav tako ni bilo tort, zato pa več drugih sladic. Jedi so na mizo nosili postopoma; najprej govejo juho z rezanci in »mit gelben Schterndlain« (mastni »cinki«), kajti v juhi so se kuhale tudi mastne kokoši. Sledi pražen krompir, goveje meso in čebulna omaka. Brez te na Kočevskem ni minila nobena gostija, saj pravijo, da čebulna omaka sodi na gostijo tako kot »Amen k Očenašu«. Ko so potolažili prvo lakoto, so začeli posegati po kozarcih in nazdravljali ženinu in nevesti in drug drugemu. Razpoloženje se je stopnjevalo, pesmi so si sledile druga za drugo.

Čez nekaj časa so prinesli na mizo telečjo pečenko z zeleno solato in rdečo peso, tretja rihta je bila pečena kokoš z rižem in krompirjevo solato, nato še ocvrta kokoš

s kislim zeljem in prav na koncu češpljev kompot, kar je pomenilo konec svatbe. Seveda pa so ves čas bili na mizi zvrhani krožniki belega kruha (»Schartlproat«), visoko naložene »štraube« (»Pfonzaitlain«), debelo posute s sladkorjem, da so izgledale kakor snežna gora in krofi, vrhunec pa so bile »pobolitzen«, ki so jih pekli v velikih železnih posodah, znotraj emajliranih ali v pekaču iz gline.

Prvi, častni ples je plesala nevesta mirno in dostojanstveno s pričo, šele potem z ženinom. Sicer pa so na gostijah plesali izmenično valček, polko in štajeriš, ki mu pravijo »Figurentanz«.

Častni gost na svatbi je bil tudi župnik, ki je imel kratek nagovor, vendar se je zgodaj poslovil.

Poročnih daril mladoporočenci nekoč niso dobivali, pač pa so vsi svatje prispevali za gostijo v denarju. Priča je prinesel na mizo v sredini izdolben šartelj (po končani gostiji so ga menda dali živini), pokrit s krušnim pokrovom (pozneje so vzeli kar krožnik ali skledo namesto šarklja). S pesmijo so vsakega pozvali k darovanju (barfn):

»Zuhar, lai zuhar, Praitigonsch Vutr ...« (ali »Praut ihr Vutr ...« itd.)
(Le sem, le sem, ženinov oče ... / nevestin oče.)

Pesem so ponavljali toliko časa, dokler niso vsi »vrgli« (»barfn«) ali v šartelj, kolač zatakneli (»schtekn«) svojega predpisanega prispevka. Marsikateri šaljivec je v začetku daroval le majhno vsoto denarja in jih tako prisilil, da so mu dalj časa peli. Tako so prišli na vrsto prav vsi in nekateri, posebno botri, strici in tete, so se posebno izkazali. Darovati pa ni bilo treba družici, drugu, župniku in mežnarju, ker so bili častni člani. Ko je pesem utihnila, pa se je na pragu pojavila ženska z veliko zajemalko in zaklicala, da je kuharici zgorel predpasnik in si mora kupiti novega. Svate je prosila, naj darujejo za kuharico.

Opolnoči je ena izmed družic nevesti ob pesmi slovesa (Le joči, moja hčerka, v mojo shrambo ne boš več stopila) snela venec z glave. Ženin jo je takoj za tem odpeljal na plesišče, da bi jo razvedril in plesali so vse do jutranjih ur, ko je prišel čas slovesa od domače hiše. Svatje so se začeli razhajati, vsak s polno ruto (»Hüdr«) dobrot, ki so jih z gostije nesli tistim, ki so ostali donna. Ljudje so si potem, ko so bili siti, znali dobro pomagati: vsak povabljeni par je s sabo prinesel velik bel prtč, kamor je spravil tisto, kar ni mogel pojesti. Ob odhodu so jim domači pridali še »pobolitzen«, kajti tudi otroci doma morajo biti deležni svatovske gostije.

Nekaj svatov pa je, po stari šegi, bilo dolžnih nevesto spremiti na novi dom. Avtorica opisuje nevestino slovo od domače hiše in pri tem, verjetno namenoma, našteje vso notranjo opremo, od katere naj bi se nevesta poslavljal »z očmi« (velika miza s snežnobelo javorovo ploščo, v katero so vrezani križci, predalnik, nad njim podoba Marije, omara za obleko, kmečka peč v kotu in klop okoli nje, bogkov kot).

Nevesta se je odpeljala na novi dom v lepo okrašeni kočiji (»Parütsch«), ob kateri so jahali fantje, pred sprevodom pa so vozili njeno balo – vse, kar bo potrebovala v novem gospodinjstvu: dve omari (kredenca in ena omara za obleko – »Kasten«), dvojna postelja, na njej slamarica iz domačega grobega lanenega platna in napolnjena z ličkanjcm, čez njo prevleka, napolnjena z ovsenico, blazine, napolnjene s perjem, in pisana odeja. Ponos neveste so bili laneni prtji in brisače (»Birschhüdern«), ki jih je sama stkala. K bali je sodila tudi obleka, predvsem krilo s prišitim telovnikom (»Leiblrück« ali kočevsko »midrlatn Kittl«), ki je veljalo kot vsakdanja obleka in noša (»Trachtenkleid«) za praznike – plisirano krilo, jopa, ovratnik s pisanimi trakovi in širok, ročno tkan rdeč pas. Na voz so naložili tudi razno orodje: trlico za lan, srp, koso, mernike, rešeta in sita, posode za mleko, pinjo in pripravo za posnemanje

mleka, metrgo, različne kuhalnice, lesene žlice itn. Prav zgoraj so na voz naložili še kolovrat in zibelko, za voz pa privezali kravo, ki jo je bogata nevesta tudi dobila za balo. Fantje pa so pred ženino vasio sprevedu zaprli pot in ženin je moral plačati, preden je lahko zapeljal na domače dvorišče. Vrata hiše pa so bila zaklenjena in nevesta si je morala po stari šegi izprositi vstop (»inpatn«). Končno ji je oče simbolično izročil hišni ključ, mati pa jo je povabila v hišo. Čez hišni prag jo je prenesel ženin, pri tem pa se je morala z nogo dotakniti prašičjega korita, da bi imela pri svinjah srečo. Gostija se je nadaljevala na ženinovem domu, plesali so in peli, dokler ni prišel čas snemanja nevestinega venca (»ungékreanét«). Svatje so peli posebno pesem, ženin ali njegov oče (v različnih krajih različno) pa je nevesti vzel venec in šlajer z glave. S tem je bila svatba končana. Svoje poročne obleke nevesta ni smela sleči čez glavo, ampak jo je morala spustiti k nogam. Tako naj bi se ubranila težkih porodov. Prav tako ni smela sedem tednov domov, da je ne bi mučilo domotožje.

Johann **Schemitsch**, po rodu Kočevar, po drugi svetovni vojni učitelj na Koroškem (v okolici Beljaka), je pri založbi Carinthia izdal svojo »dvojezično« (v kočevarskem dialektu in v knjižni nemščini) knjižico o kočevarskih šegah (v knjižni nemščini: *So ist es Brauch*), v kateri kratko povzema tudi vedenje o ženitovanjskih šegah na Kočevskem (1975: 31–35), opiše snubljenje, balo, slovo od samskega stanu, govori o mlajih, šrangih, pojedini in jedeh, ki so v navadi in seveda o šegi »werfen« tj. zbiranju denarja za nevesto in o otrocih, ki pod mizo drezajo svate. Na koncu prida še pesem neznanega avtorja, ki v verzih opisuje takorekoč celoten potek ženitovanja.

Vse to, kar je bilo povedano do sedaj, smo o poročnih šegah na Kočevskem lahko spoznali iz starih virov, ki smo jih Slovenci doslej zanemarjali in našim bralcem še niso bili predstavljeni (razen morda Hauffna, ki ga je (deloma tudi kritično) uporabljal France Marolt (1939)). Kaj pa je še ostalo v spominu današnjih prebivalcev Kočevske, bom, sicer kratko, dodala v naslednjih vrsticah. Za zbrane podatke dolgujem zahvalo gospodu Petru **Šobarju** iz Kočevja in informatorjem, predvsem Mariji **Ožbolt**, roj. 1896,⁴ in Francu **Ožboltu**, roj. 1921.⁵ Oba sta se spominjala šeg iz časa med obema vojnama in sta menila, da so se ohranile iz obdobja pred prvo svetovno vojno. Ker pa je ostalo na Kočevskem le 5 % starega predvojnega prebivalstva, so to območje naselili ljudje iz drugih slovenskih in jugoslovanskih pokrajin. Prišli so Prekmurci, Štajerci, Dolenjci, Primorci, Gorenjci, Hrvatje in Bosanci, vsak pa je prinesel nekaj svojih navad. Prav tako je čutili tudi vpliv meje: ob Kolpi in Čabranki se šege prepletajo s hrvaškimi (npr. poznajo »klapate«, ki so pred ohcetjo vse, kar ni bilo zaklenjeno in jim je prišlo pod roke, odnesle ohcetni – prvina, ki sicer na Kočevskem ni poznana), v Poljanski dolini je na šege vplivala Bela krajina, v Strugah pa Suha krajina. Ker pa je bilo kočevsko prebivalstvo v preteklosti najbolj povezano z Ribniško dolino, so seveda šege tudi s temi zelo podobne.

Na vasi so peli Nemci in Slovenci, vendar so rekli, da so Slovenci boljši, »saj so peli bolj čustveno, medtem ko so Nemci preveč kričali.«⁶ Fant, ki je plačal fantovščino (pet štefanov vina), je lahko šel ponoči vasovat, če pa se je pregrešil, so ga natepli in nagnali. Včasih so v fantovščino (Nemci pa v »puršenreht«) sprejeli tudi fanta, mlajšega kot 16 let, če je bil izredno dober pevec ali pa muzikant. Tudi fant iz druge vasi, ki je bil

4 Marija Ožbolt, roj. Benčina, ki je iz Šegove vasi v Loškem potoku prišla leta 1906 v Črni potok pri Kočevju in se je leta 1920 poročila s Francem Ožboltom iz Gornjih Žagarjev (zaselek vasi Laknarji pri Čabru).

5 Franc Ožbolt, sin Marije, roj. 1921 v Kočarjih pri Mozlju, je po materi podedoval izreden spomin in odlično pozna življenje na Kočevskem.

6 Peter Šobar. Odgovori na vprašalnico: Anketa o šegah in verovanju »življenjskega cikla«.

z domačimi v dobrih odnosih in je dal za pijačo, je imel dovoljenje za vasovanje. Če pa tega dovoljenja ni imel, je moral hoditi skrivaj in paziti, da ga domači niso dobili, sicer bi se mu lahko marsikaj dogodilo. Vasovali so navadno ob sobotah in nedeljah, ob petkih, v adventnem in postnem času pa je bil post »tako pri jedeh kot v ljubezni«, kakor so rekli. Če se dekle fantu ni odzvalo, je moral oditi. Marsikdo tega ni mogel kar tako preboleti in je organiziral fante, da so dekletu pred hišna vrata postavili slamnatega moža ali pa »mužler« (krajnik), ki so ga pokrili s steljo. Ko so zjutraj odprli vrata, je »mož« padel v vežo (slamnatega moža omenja Hauffen v drugačni, verjetno napačno razumljeni zvezi). V Črnem potoku pa so se starejši ljudje še spominjali, da je fant dekcle tudi »ukradel« – odnesel jo je v gmajno in potem se je morala z njim poročiti, ker ni dobila nobenega drugega več.

Na Kočevskem so sklepali zakone pred prvo vojno šele po poizvedovanju o premoženju, nacionalnosti in veri. Posebno razlika v nacionalnosti je bila lahko velika ovira. Preden so šli snubit, so poslali nekoga, da je skrivoma poizvedel, ali se sploh splača priti. Navadno je to bila kakšna klepetava ženska, beračica, ki je dobro poznala širšo okolico. Pri kočevskih Nemcih je v hišo prišla z rjuho in se pri peči nanjo vsedla – tako naj bi sedela na svojem. Začela je razgovor o snubitvi in če so se načelno strinjali, je gospodar ustrelil s puško (v starih časih z možnarjem). Tako so v vasi vedeli, da bo ohcet. Če strela ni bilo, je ženska vzela rjuho in odšla. Ponekod so poleg ženske za snubača najeli mešetarja, ki so mu za to plačali in rekli, da gre »kožuh služiti«. To šego poznajo Slovenci in Nemci. Šele pozneje, navadno na nedeljo, sta uradno prišla snubit oče in sin, praznično oblečena s šopki rožmarina za klobukom. Prišla naj bi po kupčiji, kupiti sta želela kobilu ali telico, govorila sta o vremenu, o letini. Dobrodošlim snubcem so dekletovi domači postregli s šunko, krofi, flancati in pijačo, če pa je bil sprejem hladen in zadržan, je bil to znak, naj raje odidejo. Dekle, ki je v kamri skrito prisluškovalo, so poklicali šele, ko so se dogovorili o doti, ki je bila v denarju in v zemlji, v bali in živini. Fanta je morala vzeti, četudi ji ni bil po volji. V navadi je tudi bilo, da je ženin dal aro glede na premoženje. Potem je šla nevesta s starši, brati in sestrami na ogled. »Pismo delat« so šli, preden so bili oklicani, preden so ju »s kanceljna vrgli«. Po oklicih je ženin podaril nevesti »šmarno petico«, da bi ji prinesla srečo, kar pri Nemcih ni bilo v navadi. Oklice je nevesta ponekod lahko slišala, drugod zopet ne. Imeti pa je morala ob vsakem oklicu drugo obleko in sploh se je po obleki morala razlikovati od drugih deklet. (Nemške neveste so lahko slišale le svoj prvi oklic.) Niti ženin niti nevesta (tega so se držali tako Slovenci kot Nemci) pa v času oklicev nista smela ponoči iz hiše, ker so se bali, da bi jima kdo škodoval – da ju »ne bi vodile coprnice«. Da ju ne bi coprnice zagovorile, so hodili tudi »na sito gledat in metat«. Ljudje so vedeli za zgodbo, da se je nekoč zaročenec pozno ponoči vračal od neveste. Ta ga je svarila pred zlimi duhovi in mu dala na pot blagoslovljeno svečo. Sredi poti je nenadoma zaslišal čudne glasove, kakor da bi vsa narava oživila. Prestrašil se je, se pokrižal in prižgal blagoslovljeno svečo, nakar so glasovi utihnil.

Po oklicih sta bila mlada dva zaročena. Izmenjala sta si prstana »z bunkicami«, ki ga je nevesta nosila na prstancu leve roke, po poroki pa ga je dala na desno roko, ker je na levi nosila poročnega.

Na poroko so pred tretjim oklicem dopoldne vabili ožje sorodstvo, pred poroko pa sta zaročenca hodila po vasi in vabila vsak svoje svate – šla sta »na ohcet vabit«. Če so imeli posebnega vabovca, je to bil navadno le eden, ki je moral biti šaljivec, pri bogatih pa ga je spremljal harmonikar. Vabovec je s sabo nosil steklenico kisa, ki ga je ponujal kot vino. Po vasi je hodil peš, v oddaljene vasi pa se je peljal z vozom. Vabilo je bilo treba sprejeti, sicer bi bila sramota. Povabljeni so potem nosili darila in svoje prispevke za gostijo. Tistemu, kar so prinesli pred poroko, so rekli, da so »v jabolko dali«, na sami gostiji pa so darovali »na krancelj«. V Gotenici pa so rekli, da svatje ne bi prišli,

če jih ne bi povabila ženin in nevesta osebno. Sicer pa je tudi to pri Nemcih kaj različno: v Grčarskih Ravnah in Borovcu je vabil poseben vabovec, v Polomu dve družici in dva druga, v Kočevski Reki priča, v samih Grčaricah pa celo starši neveste.

V soboto pred poroko sta se fant in dekle poslavljala od svojih prijateljev in prijateljic. Večer pri dekletu se je imenoval »krancelpint«, »krancelšpintel«, ker so na njem dekleta spletale venčke za nevesto in povabljene, pri fantu pa je to bil »bašid« (iz Abschied = slovo), ki ga je s prijatelji preživel v gostilni.

Podatki o tem, kdaj so vozili nevestino balo, so zelo različni: po Wolframovih podatkih so jo v Polomu in v Maverlenu vozili dan pred, v Gotenici pa šele dan po poroki, na okrašenem lojtrnem vozu. V Gotenici so trdili, da so Slovenci balo vozili celo na sam dan poroke in sicer na okrašenem vozu v svatovskem sprevodu do cerkve. Medtem ko je bil v njej obred, so z balo nadaljevali pot proti novemu domu. Novejši podatki pa nam zatrjujejo, da so Slovenci vozili balo dva dni pred poroko, navadno popoldne, Nemci pa menda šele po poroki in to zvečer ali celo ponoči in še pokrili so jo, da se ni videlo, kaj vozijo.

Za novi stan je morala imeti nevesta 12 rjuh, vse ostalo pa na pare: obleko, perilo, čevlje. Z balo pa je v novi dom prinesla tudi skrinjo, posteljo, zibko, omare in kuhinjsko orodje (burklje, škafe). Med balo pa ni smelo biti dežnika, kar so različno razlagali: da ne bo toče, da bo dobra letina, da mož ne bo pijanec. Za vožnjo bale so naprosili balarje, ki so se zbrali na ženinovem domu, kjer so jim najprej postregli, nato so zaplesali in se dobre volje v diru odpravili na pot. Na nevestinem domu so začeli balo nakladati na voz. Ne le tisto, kar je bilo pripravljeno, ampak vse, kar jim je prišlo pod roke, najrajši pa so ukradli petelina. Pri bogatih nevestah je bilo seveda več voz: na prvega so naložili pohištvo, na drugega pa vse ostalo, od posteljnine, orodja in kuhinjske posode. Tudi skrinja, polna žita, ni smela manjkati, prav tako ne kolovrat in zibka. Na zadnji voz so na vrhu dali hlebec kruha – »peto kolo« – ki so ga fantje dolgo iskali po shrambi, v kašči in drugod. Končno so ga našli zakopanega v skrinji med žitom; za zadnji voz pa so privezali z rožami in venci okrašeno kravo. Nevestina mati ali teta je balo blagoslovila. Na novi dom pa bale ni spremila nevesta sama, ampak njena sestra ali prijateljica. Na poti domov so balarji zavili v gostilno, nekaj pa jih je vedno zunaj pazilo, da jim kdo pri vozeh ne bi kakšne ušpičil, ker bi to bila za fante velika sramota.

Vaški fantje so balo šrangali: z žrdjo so zaprli pot in našemljeni pričakali sprevod. Iz debele knjige so brali šaljive pogoje za odkupnino in ženin je moral balo plačati. Za ceno so se sicer dolgo pogajali, fantje so končno popustili in plačati je moral od 5 do 20 tuplerjev vina, odvisno pač od vrednosti bale.

Poroke so bile v starih časih (to nam potrjujejo nemški in slovenski viri) navadno ob ponedeljkih, pozneje pa ob nedeljah ali sredah, izogibali pa so se torka in petka, ki naj bi bila nesrečna dneva. Prav torek kot nesrečni dan in sreda kot možni dan za poroko pa sta v nasprotju z verovanjem na nemškem ozemlju. Torej so se tu Nemci prilagodili slovenskim navadam. Poroke pa so »v starih dobrih časih« trajale več dni, najmanj pa tri (v Borovcu in Svetlem Potoku) ali celo osem (Dolga vas, Livold).

Poročno jutro se je nekoč začelo za nevesto zelo zgodaj – še preden je sonce vžšlo. Prav ta prehod med nočjo in dnevom je v ljudskem verovanju imel pomembno vlogo, ustvarjal je neko napetost, ki se je pogosto odražala v šegah po vsej Evropi. To je čas, ko nečesa »ni več« in drugega »še ni«, čas negotovosti, odprt za vse možnosti, dokler ne posije prvi sončni žarek. Napetost tega vmesnega časa, prehoda iz enega stanja v drugega, povzroči, da si človek zastavlja različna vprašanja, ugiba o svoji usodi in prihodnosti, to je čas prerokovanj. Nevesta naj bi ga preživela sama, v tišini, zato je šla pred sončnim vzhodom v sadovnjak in pod enim izmed dreves molila – le tako se ji bo izpolnila skrita želja. Rekli so celo, da mora drevo objeti, da pride z njim v tesen stik.

Drevo naj bo zeleno, zimzeleno, drugod zopet naj bo to jablana, da bo zakon rodoviten (tako so rekli v Črmošnjicah) ali da bodo otroci zdravi (Stari Log). Pozneje so se te starosvetne šege zabrisale in je nevesta hodila zjutraj molit v bližnjo kapelico.

Ko se je že povsem zdanilo, so se počasi začeli zbirati svatje: nevestini na njenem, ženinovi pa na njegovem domu.

Z nevestinega doma so po stari šegi poslali dve družici in dva druga po ženina. Takrat, ko so bile poti še zelo slabe, so jahali, pozneje pa so se voziti na okrašenem vozu. Ženina pa so na poti čakale zapreke, zapore, šrange (»Vrschperrn«). Na Kočevskem so nekoč poznali več šrang: govorili smo že o šranganju bale (to so poznali samo Slovenci), sedaj so tudi ženinu zaprli pot, in če je šel skozi več vasi, je bilo tudi šrang več. Tako so na nevestinem domu morali dolgo čakati. (Pozneje bomo govorili še o šranganju svatovskega sprevoda oz. neveste.)

Ko je ženin končno prišel pred nevestino hišo, je bilo tam vse zaklenjeno in tiho. Po dolgotrajnem trkanju, klicanju in potem pregovarjanju z nevestinimi svati, so le-ti končno malo odprli vrata in vrgli ven slamnato lutko kot prvo »lažno nevesto«. Potem so se na pragu pojavljale še druge »nadomestne postavice« – stare ženske, kuharice, družice. Končno je starešina le pripeljal pravo nevesto. Po stari navadi je bila nekoč nevesta oblečena v kočevsko nošo, iz finega, belega platna, bogato izvezena. Bila je srajčnega kroja, z osmimi všitki, po dolgen in počez nagubana. Na glavi je nosila drobno izvezeno ruto (»Brauttüchlein«), zavezano nazaj. Med poročnim obredom so nekoč (po Hauffnu) neveste nosile le črno jopo, vendar so svojo imele le bogate neveste, revnejše so si jo morale izposoditi. Sprva je tudi ženin nosil kočevsko nošo, pozneje pa kar temno obleko, na levi strani prsi pa je imel pripet šopek iz mirte, pod njim pa še z rdečo (po drugih virih pa zeleno) nitjo prevezan mali zelen venček. Med pomembna obredna dejanja ob prihodu neveste na prag je sodilo tudi pitje šentjanževca, ki sta ga mlada dva pila tako, da sta bila z rokami ujeta (kakor pri pitju bratovščine). Potem je ženin vrgel nevestin kozarec v loku čez streho, in če se je razbil, je to pomenilo srečo. Te šege Slovenci ne poznajo, Nemcem pa je ta met pomenil blagoslovljen obrambni lok, ki se pojavlja tudi pri drugih šegah. Pri Nemcih je nekoč bila tudi navada, da je stara ženska z metlo tekala okoli ženina in neveste in pometala, s čimer naj bi odganjala zle duhove. Stare ženske, ki je zavita v rjuho skakala pred svatovskim sprevodom, se je spomnila tudi Ožboltova mati. To naj bi se dogajalo v Mozlju, vendar je pripovedovalka to razlagala tako, da je ženska hotela škodovati nevesti, kajti na poti v cerkev niso smeli srečati stare ženske (tudi pogreba ne), in poštena starka se je sama umaknila, če je videla, da bo srečala svatovski sprevod.

Starši so potem oba blagoslovili: na tla so razgrnili belo rjuho, nanjo sta ženin in nevesta pokleknili, nevesta je prosila starše odpuščanja in se zahvalila za njuno ljubezen, mati pa je oba poškopila z blagoslovljeno vodo in ju pokrižala. Mnogo starosvetnih šeg je ostalo v spominu kočevskih Nemcev prav po blagoslovu staršev. Spominjajo se, da so se vsi svatje postavili v krog, mati pa je šla trikrat okoli njih in vse pokropila z blagoslovljeno vodo. Hodila pa je v nasprotni smeri urinega kazalca. Prav to pa je stara apotropejska prvina, ki naj bi odvrnila od mladih in od vseh svatov zle duhove.

V cerkev je nevesta morala vzeti različne blagoslovljene stvari: Ožboltova mati se je spomnila le »šmarne petice«, ki jo je dobila od ženina. Veljala je starih 5 kron. Šmarni petici so ljudje pripisovali velik pomen in magično moč za srečo v zakonskem življenju. Če je ne bi imela s seboj, bi si zakon razdrila, zato so domači, če so opazili, da jo je pozabila, tekli za njo. Tudi Nemci so verovali, da mora nevesta imeti denar v čevlju (da ji ga ne bi nikoli manjkalo), za oltarjem ga mora nekaj spustiti na tla, pri sebi je morala imeti tudi žitno zrnje (da ji ne bi manjkalo kruha), ki ga je po poroki za srečo nesla živini v hlev, vsekakor pa je morala imeti pri sebi kaj blagoslovljenega, da se bo lahko ubranila

coprnic. Čarno dejanje je tudi bilo, če je v cerkvi skrivaj spustila na tla jabolko tako, da se je skotalilo nazaj (za lahek porod).

Na čelu svatovskega sprevoda na poti v cerkev so nosili svatovsko zastavo. Omenili smo že dvojno, sestavljeno iz dveh visokih smrek, povezanih z lato z napisom, ki jo je Wolfram dokumentiral v več kočevskih krajih in je predstavljala nekakšen prenosljiv vhod. Take zastave Slovenci niso poznali, poznali pa so rdečo zastavo, ki jo je zastavnik nekoč nosil na čelu sprevoda. V Zapudju pa so nosili še smrečico. Med potjo so otrokom delili pecivo.

Svatovskemu sprevodu so oboji zaprli pot, Nemci in Slovenci. Vaški fantje, ki so se našemili (eden je bil vedno oblečen v duhovnika), so čez pot potegnili šrango in dostojanstveno pričakali svatovski sprevod. Ženinu so prebrali pismo, v katerem je bila za nevesto postavljena visoka cena, ko pa so se končno zedinili za nižjo, so mladima napisali za srečen zakon.

Pri poročnem obredu sta mlada morala stati tesno drug ob drugem, da ne bi kaj prišlo med njiju. Splošno je bilo znano, da je nevesta morala poklekniti na rob ženinevega plašča, ali mu pred oltarjem stopiti na prste, da bo imela glavno besedo v zakonu. Pri izmenjavi prstanov sta oba prst malo zvila, da prstan ni šel gladko nanj, da bi bila enakopravna. Tudi misel na potomstvo se je odražala v mnogih dejanjih prvega dne: že zjutraj pri molitvi ob drevesu, potem ob pogledu na vzhajajoče sonce, ko je zapuščala domačo hišo in je pogledala v nebo (otroci bodo imeli lepe oči), ni smela pogledati ženina, ampak samo njegov šopek. Otroci bodo lepi tudi, če bo ob vstopu v cerkev gledala naravnost v oltar.

Po obredu je navadno bil ofer okoli oltarja, potem pa so zapustili cerkev in na pragu metali med otroke kruh, pozneje pa kar denar in sladkarije. Obranovič Anton, ki je do vojne živel v Štalcarjih, se je še spominjal, da so »v starih časih za nevesto nosili jerbasa s kruhom, ki ga je potem nevesta prijela, ko je šla iz cerkve, in kruh metala otrokom in odraslim«.

Takoj ko je zapustila cerkev, pa je nevesta bila v nevarnosti. Ponekod so jo celo ukradli in ženinovi svatje so jo morali odkupiti (če so jo ukradli pred poroko, kar se je tudi zgodilo, so jo morali odkupiti njeni domači). Še pogosteje pa so nevesto ukradli šele po prvem plesu.

Svatovska gostija je bila navadno na domu neveste, le če se je ženin priženil, je bila na njegovem domu.

Povabljeni so morali iti iskat z muziko, vsakega posebej, kar je trajalo uro ali dve. Če je bila gostija na nevestinem domu, so sedeli gostje ženina v hiši za mizo, njeni pa zunaj ali v drugi sobi, na ženinovem domu pa je bilo ravno obratno. Mrzle jedi so bile ves čas gostije na mizi, tople pa so nosile kuharice. Obvezna jed je bila govodina s praženim krompirjem in čebulno omako, telečja pečenka (svinjine Nemci niso jedli), pečena kokoš z rižem, zadnja jed pa je bila obara (ajmoht). Od sladic so poznali Nemci »pfonzaitlein« (flancati – štraube, posute s sladkorjem in so jim rekli tudi snežne kepe), kočevske »pobolitzen«, Slovenci pa ribniške krofe (krofi z rožički), potice, povance (štrudel – pečen po kmečko). Posebnost na kočevarskih ohceti pa je včasih bilo celo, polnjeno pečeno jagnje, vanj so bile zatakne palice, na njih pa krofi in flancati. Okoli vratu so mu zavezali rdečo pentljo. V sobo ga je prinesel na glavi na velikem pekaču maskiranec ob koncu gostije in ga ponujal v odkup. Starešina ga je po pogajanju odkupil in ga razrezal, kar pa ga je ostalo, so dobili povabljeni za domov.

Med posameznimi rihtami so svatje peli (*Tam so pinka ponkali, na Mojzesovi ohceti, v Kani Galileji, Abraham ima sedem sinov, sedem sinov Abraham, Breze reže za metlé, Vleci, vleci dreto, tolci, tolci klin* – to je bila šušarska pesem), šli so se tudi igre (npr. »na mesec gledat«, Kapucirer je kapco zgubil, kdor jo je našel, naj jo da nazaj itd.)

in plesali. Ples pa ni bil le zabava, ampak je imel tudi drugačno vlogo; to velja predvsem za prvi ples neveste. (Včasih nevesta pred polnočjo ni smela plesati.) Otvoritveni ples je imel dve obliki: mladoporočenca sta plesala skupaj najprej solo valček ali pa so prvi ples neveste licitirali (»... sedaj bomo videli, če je nevesta krevljasta ali ima ravne noge«) – prodali so ga najboljšemu ponudniku in s tem zbrali kar veliko denarja, ki so ga dobili godci. Pri tem plesu je plesal najprej »kupec plesa« z nevesto, družina z ženinom in šele potem mladoporočenca skupaj. Včasih so prodajali tudi ples z ženinom. Po prvem plesu pleše potem nevesta z vsemi svati. Navadno so plesali polke in valčke pa tudi šaljive plese, npr. »kovtre šivat« (tudi Nemci ga poznajo), ples z litrom na glavi, šli so se »Abrahama«.

Darovanje nevesti (pri Nemcih »Barfen«, »Werfen«, »Schtekn«) spremlja pesem, s katero vsakega posebej pokličejo po imenu, da v pogačo daruje svoj dar. Slovenci pravijo temu »na krancelj darovat«, »v jabolko dati« in pri tem pojejo: Dajte, dajte, darovajte, kdor kaj more iz dobre volje«, pri Nemcih: »Züa, lei züa« = Herbei, herbei ... Starejša oblika darovanja pri enih in drugih je bila, da so denar polagali v kruh – v vdolbino na sredini. Potem so ga stresli v prt, kruh pa razdelili – vsakemu kos ali pa so ga dali živini. Pozneje so darovali kar na pokrit krožnik. Darovanje je vodil starešina in ga je uvedel z nagovorom, da bi mlada rada posadila drevo, si postavila dom itd. Darovanje pa je lahko bilo tudi zabavno, posebno če je kdo dal premajhno vsoto in so mu potem zapeli, da ima krive prste. Tudi za godca so naredili »šenkngo«, ki je ni sam pobiral, ampak je to namesto njega delal šaljivec, ki so mu rekli »flosar«. »Šenk za kuhavnco« pa je pobiral v kuharico preoblečen moški.

Opolnoči je ženin v kamri nevesti snel venček z glave in jo skušal pokriti s klobukom.

Po končani gostiji na nevestinem domu so svatje spremili nevesto na njen novi dom. Tam pa se je dogajalo še poslednje pomembno dejanje – sprejem neveste s strani ženinove matere, pri Nemcih so temu rekli »Inpatn« (= Hineinbitten), in sprejem v nov življenjski stan. Če se je nevesta pripeljala od daleč, je takoj, ko je voz ustavil pred vrati, vrgla pred hišo blazino in šele potem stopila z voza. Pri Nemcih so bila vrata ženinove hiše zaprta. Zopet se je ponovila šega, ki smo jo spoznali že na nevestinem domu. Ko je prišla na prag mati, jo je nevesta prosila: »Mati, sprejmite me kot svojega otroka. Tako kot ljubite svojega sina, ljubite tudi mene.« Hišne ključke naj bi ji izročil oče, mati pa jo je objela in poljubila, nato pa ji je napila s kozarcem vina, v katerega je vrgla novc. Tudi nevesta je pila iz istega kozarca. S tem obrednim pitjem sta potrdili novo zvezo. Kot znak, da bo nova gospodinja, so ji izročili tudi kakšen gospodinjski predmet. Slovenska mati pa je nevesto pričakala s hlebcom kruha, soljo in vinom. Izročila pa ji je kuhalnico, ne pa ključev, ker bi to pomenilo, da ona ne bo več gospodinja. V svoj novi dom pa nevesta ni smela stopiti na navaden način. Hišni prag je že kot meja med notranjostjo in zunanostjo od nekdanj imel velik pomen, posebno globoka pa je njegova vloga v tem, da je po ljudskem verovanju, tako kot ognjišče, bil sedež duhov, kar izvira že iz prazgodovinskih šeg, ko so mrtve pokopavali pod hišni prag in se jih ni smelo motiti. Pri Nemcih govorijo podatki za to, da je v večini primerov nevesto čez prag prenesel drug (tu in tam tudi, ko zapušča domačo hišo), pri Slovencih jo je prenesel ženin (rek: Notri sem te prinesel, ven ne greš več), če pa je niso prinesli, je morala prag prestopiti z levo nogo. Slovenska nevesta je mater in vse v ženinovi hiši obdarila, potem pa je šla v kuhinjo molit. Nemška poročila tudi pravijo, da so nevesti sneli venček šele na novem domu opolnoči, potem pa se je gostija nadaljevala, vendar v manjšem obsegu.

Prvi teden na novem domu je bil za nevesto »zlati teden«. Prvi dan ni smela pometati in tudi k ognjišču ni smela, sicer bi jo v hiši »imeli za deklo«. Osem dni se tudi ni smela vrniti v domačo hišo, ker bi sicer ob vsaki priliki »domov bežala«. Po osmih

dneh, na nedeljo po poroki, pa so ji njeni starši doma pripraviti »malo gostijo« (»Hintergeschta«), kjer so pojedli še vse tisto, kar je ostalo od poroke.

Kaj lahko končno povemo o razlikah med slovensko in nemško svatbo na Kočevskem? Prav velikih razlik nismo mogli ugotoviti. Ko Anton Mailly (1930) piše o Kočevski, navaja, da so šege kočevskih Nemcev podobne slovenskim in »tako na splošno tudi vraže in prazne vere«. Temu mnenju se nekaj let pozneje pridružuje tudi Niko Županič:

Običaji [...] kažejo, kako malo je v njih starega germanskega elementa, koliko pa so Kočevarji sprejeli od okoliških Slovencev. [...] Na Kočevskem je torej razmera malo svojstvenih kočevskih običajev, ker so [...] Kočevarji sprejeli od okoliških Slovencev skoraj vse njihove šege, običaje in verovanja [...] Le redki so običaji, ki bi jim med slovenskimi ne našli odgovarjajočih. (1937: 5)

Če pa poznamo šege alpskih narodov, se temu ne moremo čuditi. Ne toliko državne meje in pripadnost določenemu narodu, ampak bolj pokrajinska celota in enaka verodržavna izpoved so vzroki, ki tudi v šegah prebivalstvo ločujejo ali povezujejo.

Vidnejše razlike pa se kažejo le v noši, jeziku in morda pesmih.

Viri in literatura:

- Elze**, Theodor. 1861. *Gotschee und die Gotschewer. Eine Skize. Separat Abdruck aus dem Jahreshefte des Vereines des krain. Landes-Museums*. Laibach: Ign. Kleinmayr und F. Bamberg.
- Florjančič**, Alojzij Pavel in Marija Stanonik. 2004. *Kočevarska folklor: v šegah, navadah, pravljicah, povedkah, legendah in drugih folklornih izročilih = Gotscheer Volkstum: in Sitte, Brauch, Märchen, Sagen, Legenden und anderen volkstümlichen Überlieferungen / Wilhelm Tschinkel*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Gorenjec - Podgoričan**, Leop.[old]. 1886. *Kres. Poučen in znanstven list* VI (2): 177–179.
- Gottscheer Zeitung**. 1967a. Als das »Hübschrle« noch Ehen sliftete. Brautschau und -werbung einst im Gottscheer Land. *Gottscheer Zeitung*, april: 3.
- Gottscheer Zeitung**. 1967b. Pai Jonkaisch ischt Hoachzait! *Gottscheer Zeitung*, avgust: 3.
- Gottscheer Zeitung**. 1967c. Pai Jonkaisch ischt Hoachzait! *Gottscheer Zeitung*, oktober: 4.
- Gottscheer Zeitung**. 1968a. Zühar, ali zühar... *Gottscheer Zeitung*, februar: 3.
- Gottscheer Zeitung**. 1968b. Scheanai baißai Taübe. *Gottscheer Zeitung*, julij: 1.
- Grün**, Anastasius. 1850. *Volkslieder aus Krain*. Leipzig: Weidmann'sche Buchhandlung.
- Hacquet**, Balthasar. 1801–1808. *Abbildung und Beschreibung der südwest und östlichen Wenden, Illyrer und Slaven, deren geographischer Ausbreitung von dem adriatischen Meere bis an den Ponto, deren Sitten, Gebräuche, Handthierung, Gewerbe, Religion u.s.w. nach einer zehnjährigen Reise und vierzigjährigem Aufenthalte in jenen Gegenden*. Leipzig: Industrie - Comptoir.
- Hacquet**, Balthasar. 1816. *Illyrien und Dalmatien, oder Sitten, Gebräuche und Trachten der Illyrier und Dalmatier, und ihrer Nachbarn. Aus dem französischen nach Hacquet, Fortis und Cassas verfaßten Werke des Herrn Breton, überetzt*

- von Janus Pannonius. Mit 36 Kupfern, theils nach Hacquets Werke, theils neuen Originalzeichnungen. Pešta: Hartleben.
- Hauffen**, Adolf. 1895. *Die deutsche Sprachinsel Gottschee. Geschichte und Mundart, Lebensverhältnisse, Sitten und Gebräuche, Sagen, Märchen und Lieder*. Graz: K.K. Universitäts-Buchdruckerei und Verlags-Buchhandlung »Styria«.
- Hauffen**, Adolf. 1896. Zur Gottscheer Volkskunde. *Zeitschrift für österreichische Volkskunde, Jahrgang 1. 1895*. Wien und Prag: 326–338.
- Klun**, V.[inko] F.[ereri] Die Gottscheer. *Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit. Organ des Germanischen Museums. Neue Folge* 2 (3), stolpci 49–54.
- Laßberg**, Joseph von. 1846. *Lieder-Saal, das ist: Sammlung altdeutscher Gedichte, aus ungedruckten Quellen. 3. Band*. St. Gallen und Konstanz.
- Ložar-Podlogar**, Helena. 1993. Tradicionalna svatba na Kočevskem. *Traditiones* 22: 69–96.
- Mailly**, Anton. 1930. Das Gottscheerlandl. *Tagespost*. Graz, 7. 6.
- Marolt**, France. 1939. Slovenske prvine v kočevski ljudski pesmi. V: Janko Mačkovšek (ur.), *Kočevski zbornik. Razprave o Kočevski in njenih ljudeh*. Ljubljana: Družba sv. Cirila in Metoda, 174–334.
- Novak**, Vilko. 1974. Balthasar Hacquet in slovenska ljudska kultura. *Traditiones* 3: 17–68.
- Petschauer**, Erich. 1980. *Das Jahrhundertbuch der Gottscheer*. Wien: Wilhelm Braumüller.
- Podlogar**, Leopold. 1908. Zgodovinske drobtine iz velikolaškega okraja. *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko* 18 (1): 1–11.
- Radics**, Peter v. 1864a. Die altdeutsche Colonie Gotschee in Krain. *Oesterreichische Revue* 2 (3): 210–221.
- Radics**, Peter v. 1864b. Die altdeutsche Colonie Gotschee in Krain. *Oesterreichische Revue* 2 (4): 220–231.
- Röthel**, Johann. 1937. *Gottscheer Heimatbilder. 3. Buch*. Graz: Grazer Druckerei Knaus.
- Sartori**, Franz. 1809. *Länder- und Völker-Merkwürdigkeiten des österreichischen Kaiserthumes*. Wien: Anton Doll.
- Schemitsch**, Johann. 1975. *Shö is Prach. Bräuche in Gottschee*. Klagenfurt: Verlag Carinthia.
- Schmidl**, Adolf. 1840. *Das Kaiserthum Oesterreich. Bechrieben von A. A. Schmidl. Erster Band: Die Alpenländer. Das Königreich Illyrien*. Stuttgart: J. Scheible's Buchhandlung.
- Valvasor**, Johann Weichard Freiherrn von. 1689. Die Ehre des Herzogthums Krain von Laibach - Nürnberg. Band II., Buch 6., Von der Gottscheer Sprache und Sitten, 299–301.
- Wolfram**, Richard. 1974. Lebensanfang und Lebensabschluß im Brauchtum der Gottschee. *Jahrbuch für ostdeutsche Volkskunde* 17: 244–271.
- Wolfram**, Richard. 1977. Die Hochzeitsbräuche in der Gottschee. *Jahrbuch für ostdeutsche Volkskunde* 20: 7–60.
- Wolfram**, Richard. 1980. *Brauchtum und Volksglaube in der Gottschee*. Wien: Österreichisches Museum für Volkskunde.
- Županič**, Niko. 1937. Okrog novega leta na Kočevskem. *Jutro* 3. 1.: 5.

STVARNO IN IMENSKO KAZALO

A

ajda, ajdov 45, 87
 ajdovska deklica 73, 341, 522
 Amerika 47, 109, 349, 392, 461, 521, 575
 Arko, Hans 465
 Auersperg 24, 25, 34, 47, 79, 379, 383,
 386, 423, 448, 449, 495
 Auerspergov grad 24, 34, 47, 79
 Avstrijski viri in raziskave 394, 423
 avstro-ogrska monarhija 7, 46–49, 417,
 421, 432, 442–443, 445, 453, 459,
 462–464, 521

B

bala 587, 591–594
 balada 93, 94, 102, 105, 111, 345, 348,
 350, 354, 360, 366, 464, 517, 519,
 520, 522–524, 533, 547, 548, 553,
 554, 562
 beda 290, 329, 504
 bedeti 101, 102, 198, 199, 254, 520
 Bela krajina 26, 29, 548, 592
 bela žena 73, 220, 379, 529
 Beli Kamen 32
 Belokranjci, belokranjski 54, 498, 547
 Beograd 561
 berač, beračica 67, 79, 89, 95, 202, 235,
 337, 340, 353, 363, 402, 490, 583, 593
 beračiti, priberačiti 89, 235, 284, 499
 binkošti 65, 112
 Borovec 29, 392, 404, 431, 432, 464, 593,
 594
 božič 56, 59, 60–62, 72, 89,
 božična darila 449
 božične pesmi 62, 71, 106, 562
 božični večer 61, 62
 božično drevo 60
 brod, brodar, brodnik 165, 342, 519, 535,
 536, 537, 557
 brižinski škofje 29–31, 42
 Brocken 72, 395
 Butalci 83, 429

C

Cantate Domino 472
 Caprivi 45
 Celje 450
 Celjski grofje 24, 32, 33
 Celjski, Friderik 80, 492
 cigan, cigani 86, 87

coprnica 60, 72, 73, 597, 595
 cvetna nedelja 64
 Czörnig, Freiherr von 18, 282, 460

Č

časopis, časopisje 588, 371, 417, 419, 432,
 433, 444, 446, 449, 450, 459, 460,
 463, 465, 468–470, 474, 581
 čarovnica 60, 62, 64, 72, 73, 76, 78, 86,
 90, 96, 577
 čarovništvo 80, 412
 četrtkov možic 73
 Črmošnjice 29, 30, 43, 321, 451, 453, 594
 Črnomelj 25, 29

D

dan Janeza Evangelista 61, 64
 dan Svetih treh kraljev 60, 63
 dediščina 8, 17, 220, 431, 459, 467, 470,
 472, 473, 482, 517, 542, 571
 dedovanje, dedovati, podedovati 59, 74,
 108, 109, 461, 499, 542, 575, 592
 Detomorilka 55, 93, 246, 365, 366, 403,
 519, 524, 547, 549, 550–554
 Deutscher Schulverein, Nemško šolsko
 društvo 48, 49, 424, 444, 446–449,
 460, 498
 Deutsches Volksliedarchiv 423, 432–434,
 463, 560
 divja jaga 60
 Dolga jama pri Koblarjih, Koblarska jama
 424, 425
 Dolenji Lazi 25
 Dolenja vas 49
 domača obrt/industrija 48, 494
 domoljubje, domoljuben 414, 462, 471
 domoljubne pesmi 461, 521
 Draga 25, 49, 379, 392, 447–449
 Družba sv. Cirila in Metoda,
 Cirilmetodova družba 433, 444, 446,
 449, 468
 Dunaj, dunajski 38, 46, 48, 50, 108, 378,
 394, 411, 419, 421–424, 430–432,
 444, 446, 464, 474, 501, 561
 Dvanajsteronočje 61, 63
 dvojezičen, dvojezoičnost 444, 445, 449,
 460, 463, 464, 485, 504, 521, 592
 dvojezične izštevanki 504
 dvojezične pesmi 463, 464, 504

E

Eliapark, Elijeva gora 147, 338, 540
 Elze, Theodor 7, 18, 28, 30, 59, 77, 80,
 122, 129, 258, 319, 320, 382, 420,
 421, 424, 496, 510, 577–580
 Erker, Josef 433, 465, 466
 etnografija jezikovnih otokov,
 Sprachinselvolskunde 411, 413, 414,
 418, 443
 etnologija 7, 8, 422
 evfemizem 8, 91, 572

F

folklorni obrazec 429, 432, 507, 508, 569,
 570, 572
 Francozi, francoski 25, 33, 38, 41, 79, 88,
 106, 108, 113, 117, 361, 363, 461,
 465, 510, 549
 Frankovska, frankovski, starofrankovski
 80, 83, 105, 112, 334, 335, 351, 358,
 373, 376, 425, 426, 441, 493–498,
 506, 509, 580, 581
 Fridrihštajn 25, 33, 34, 80, 492

G

Gače 29
 gimnazija, gimnazijski 18, 48, 49, 422–
 424, 432, 446–448, 450, 460, 461, 581
 godec 68, 70, 99, 283, 284, 499, 534, 576,
 578, 580, 582, 583, 588, 596, 597
 golob, golobica 60, 69, 94, 111, 117, 162,
 164, 217, 285, 287, 338, 340–342,
 361, 403,
 golobčki iz testa 60
 Gorenji Lazi 25
 gorski duhovi 73
 Gotenica, monštranca v Gotenici 17, 29,
 30, 68, 72, 81, 142, 212, 214, 232,
 240, 250, 264, 268, 337, 349, 424,
 584, 593, 594
 Gottscheer Kalender 221, 432, 433, 459,
 466, 467, 469
 Gottscheer Volksfest 472, 473
 Gottscheer deutsche Gesangverein 465
 Gottscheer Zeitung 433, 459, 465–470,
 474, 588, 589, 607
 gozdarstvo 47, 48, 494
 gozdne žene 73, 76
 Gregorjeva gora, Goriapark 149
 gregorjevo 91, 569

grešnik 157, 158, 172, 177, 340, 521, 522,
 560

Grešna duša 167, 342

Grimm, Jakob in Wilhelm 32, 60, 62, 65,
 66, 72–77, 79, 81, 82, 90, 94, 99, 102,
 110, 112, 113, 116, 117, 119, 336,
 338, 350, 353, 354, 358, 359, 361,
 362, 366, 369, 370, 372, 374, 375,
 377, 538

grof Günther 426, 496, 497, 509

Grün, Anastasius 65, 70, 78, 89, 101, 106,
 346, 356, 364, 367, 368, 525, 578

H

Hacquet, Balthasar 7, 53, 67, 417, 426,
 504–506, 508, 576, 577, 582, 583
 Hanika, Josef 415, 432
 himna, Kočevarska himna 108, 432, 433,
 453, 459, 460, 462, 464–472, 474, 521
 Hinterland 25, 30, 42, 43, 45, 52, 53, 59,
 107, 368, 397, 407, 426, 429
 Hönigmann, Walter 433, 468
 Hren, Tomaž 31, 425, 441, 493, 495, 496,
 508, 509
 hudič, hudičevka, vrag 55, 61, 66, 72, 74,
 110, 117, 198, 320, 336, 338, 358,
 359, 361, 362, 365, 366, 374, 403,
 507, 523, 526, 527, 534, 551, 552,
 560, 572

I

identiteta 8, 418, 443, 445, 450, 459, 460,
 461, 465, 472, 474, 481, 507, 510, 554
 industrija, industrijski 47–50, 52, 428
 ivanje 65
 izseljevanje 33
 izseljevanje v Ameriko 47, 575
 izštevanka 8, 107, 464, 504, 569–571

J

Janezov žegen 61, 62, 70, 71
 Janežič 98, 101, 102, 106, 117, 119, 336,
 340–342, 356, 518
 Jasnica 25
 Jeglič, Anton Bonaventura 445, 447, 448,
 451
 jezikovni otok 7, 8, 17–19, 24–28, 32, 34,
 41, 43, 46, 47, 49, 50, 54, 57, 59, 66,
 72, 80, 84, 92–94, 96–98, 106, 108,
 337, 339, 345, 348, 353, 357, 371,

- 379, 392, 397, 402, 404, 405, 407,
411, 413–415, 418–425, 430, 433,
434, 441–446, 453, 460, 463–465,
467, 468, 474, 499, 502, 517–519,
522, 554, 569, 576, 582, 584, 586
- Jungbauer, Gustav 411, 413–415
- K**
- kača, kačji 35, 38, 42, 63, 76–80, 90, 96,
215, 216, 245, 271, 272, 297, 338,
340, 357, 370, 373, 507, 523–525, 540
- kamen, kamenje 25, 37, 39, 42, 45, 76, 79,
99, 154, 175, 197, 199, 200, 229, 230,
254, 296, 360, 373, 389, 487, 534,
- kamen sreče, kačji kamen, sigelstein,
shidlschtoin, catschschtoin 76, 77,
79, 507, 525,
- kamenjati, kamenjanje 339
- Karel IV. 31, 426, 495–497
- Karel Veliki 113
- Karlovec 90, 96, 99, 214, 254, 255, 299,
357, 490
- Kirielejson, kyrie eleison 309, 310, 484
- Klek 72, 577
- kletvice, kletve 218, 572,
- Klun, Vincenc Fereri
- kmečka hiša 54, 55, 57, 95, 122, 177, 312,
407, 419, 420, 424, 428, 460, 577
- Knežja Lipa 80
- Kobe, Jurij/Istinič 420
- Koblarji 25, 424, 425
- Kočevje, mesto 17, 24, 25, 28–34, 39, 44,
46–49, 58, 72, 77, 79, 80, 85, 301,
317, 329, 392, 407, 421, 423–426,
432, 442, 444, 446, 447, 449–451,
460, 465, 472, 492–494, 496, 509,
510, 540, 575, 592
- kočvarščina, kočvarsko narečje 10,
11, 17, 18, 24, 28, 31, 32, 35, 38–43,
64, 92, 94, 104, 107, 122, 159, 198,
319, 344, 350, 368, 375, 379, 381,
397, 402, 403, 418–422, 425, 426,
429–432, 441, 443, 444, 448–453,
460, 463–466, 469, 470, 473, 474,
481, 482, 484, 496, 497, 499, 500,
504–506, 508, 510, 517, 518, 521,
525, 527, 554, 570, 582
- Kočevska Reka 25, 29, 31, 40, 81, 107,
192, 297, 301, 322, 339, 349, 392,
397, 404, 429, 432, 584, 586–589, 593
- Kočevski rog 25
- Kočevski zbornik 431, 433, 468, 527
- koline, svinjski praznik 66, 539
- kolonizacija 30, 426, 441, 493, 494,
506–508
- Kolpa 25, 26, 29, 30, 85, 108, 392, 460,
461, 465, 469, 540, 592,
- koničasti čevlji 231, 487, 490, 501
- Koprivnik, koprivniška dolina 28, 30, 40,
45, 61, 73, 79, 96, 107, 242, 329, 364,
407, 429, 433, 434, 464, 527, 581
- Kopitar, Jernej 418, 419, 460
- Korytko, Emil 113, 117, 343, 346, 355,
356, 363–365, 368–370, 374, 376,
379, 419, 444, 517, 518, 527, 530,
544, 592,
- kos 251, 263, 264, 366–368, 552–554, 562
- Kostel 29–31, 49, 420, 492, 545, 575
- kostnica 58, 160, 341
- kozolec 35, 57
- Kraljevina Jugoslavija 464, 474
- Kraljevina SHS 442
- Kranjska, kranjski 10, 24, 26–34, 39, 41,
42, 44–48, 54, 58, 60, 61, 64, 66, 72–
76, 79, 83, 84, 93, 96, 106, 163, 260,
261, 267, 268, 337, 339, 340, 359,
363, 367, 368, 375, 379, 411, 412,
414, 419–421, 424, 428, 432, 464,
484, 485, 487, 493–495, 498, 501,
504, 506, 575, 576
- kres, kresovati, kresovanje 33, 38, 42, 65,
100, 278, 280, 379, 420, 426, 500,
502–504, 507, 608
- kresna pesem 65, 96, 278, 371, 502
- Kresnik 503
- kresni večer, kresna noč 279, 280, 503,
507
- krojač, Krojačeva pesmica 48, 85, 89, 99,
206, 207, 354, 355, 358, 401, 522
- krošnjar, krošnjarstvo 17, 33, 46–48, 51,
65, 74, 93, 96, 109, 392, 423, 426,
430, 431, 463, 490, 493–495, 501,
502, 504, 519, 544, 567, 575
- krst, krstiti 65, 66, 169, 242, 273, 337,
363, 503, 531
- krsta, rakev 71, 80, 170, 407, 588,
- krstne šege 66
- krstni boter 66, 581, 589,
- Krstnik, Janez 65, 169, 484, 502, 503
- krstno ime 42, 73, 318, 407

- Kuhn, Walter 85, 86, 90, 113, 361, 413
 Kudrun, ep/pesnitev/saga o Kudrun 93,
 98, 345, 346, 350, 354, 407, 421, 422,
 468, 482, 545–547, 549
 Kumer, Zmaga 8, 422, 429, 434, 435, 463,
 464, 468, 481, 484, 485, 517–520,
 522, 525–527, 533, 534, 540, 541,
 544, 545, 548, 552, 559, 609
 Küppers-Sonnenberg, Gustav Adolf 433,
 464
- L**
 lan, lanen 26, 45, 52–54, 67, 91, 349, 571,
 572, 591
 Land 25, 42, 426
 Ledena jama 27
 legend(ar)na pesem, legenda 94, 95, 97,
 102, 104, 113, 118, 333, 336, 337–
 342, 353, 357–359, 374, 397, 429,
 481–484, 489, 519, 521–523, 525,
 535, 538, 540, 560, 562
 Lehmann, Emil 413, 414
 lepa Mare 78, 106, 182, 183, 270–272,
 278, 346–350, 434, 463, 483, 502,
 507, 520, 523–525, 544, 547, 584
 Lepa Vida 78, 81, 346, 347, 468, 482, 517,
 518, 523, 541, 544–549, 584
 lina 42, 55, 56, 67, 95, 96, 134, 164, 183,
 185, 200, 209, 226, 239, 272, 352,
 381, 405, 428, 486, 544, 547, 583
 lipa, lipov 52, 58, 72, 80, 84, 89, 98, 99,
 112, 114, 117, 118, 140, 152, 163,
 200, 201, 249, 255, 301, 336, 339,
 352, 366, 374, 428, 483, 486, 500,
 502, 519, 543, 545, 548, 561–563, 567
 Lisičja jama 424
 Ljubljana, Ljubljančan, ljubljanski 24, 27,
 30, 31, 34, 41, 42, 45, 46, 54, 60, 61,
 72, 81, 93, 96, 99, 106, 161, 230, 232,
 266, 298, 299, 351, 362, 363, 367,
 369, 373, 377, 411, 419, 422, 424,
 433, 434, 441, 447, 459, 462, 463,
 468, 481, 486, 487, 489, 490, 494,
 496, 501, 508, 517, 519, 522, 535,
 560, 577, 584
 lokalna/regionalna identiteta 445, 459,
 472, 554
 lovec 29, 74, 79, 80, 97, 116, 226, 228,
 229, 252, 325, 358, 360, 362, 366,
 367, 402, 552–554, 571
- Ložine 25, 29, 392,
 Luther, Martin 64, 107, 113, 115
- M**
 majerica 275, 276, 370, 405, 485, 523, 561
 Mala Gora 29
 manjšina 413, 420, 433, 442–444, 446,
 447, 464, 468, 474, 517
 Marolt, France 7, 78, 271, 421, 430, 432–
 434, 463, 467, 468, 474, 481, 484,
 485, 493, 502, 505, 517, 518, 520,
 522, 523, 525, 527, 528, 545, 546, 592
 Martinovo, martinovanje 66, 338
 Meier, John 433, 459, 464, 546, 549
 mejnik, mejni kamen 25
 Mestni vrh 25
 metodološki nacionalizem 7, 468
 metrika 93, 94, 103, 104, 350, 414, 520,
 554
 Minnesang 394
 mlinar 74, 97, 137, 138, 221, 321, 336,
 343, 358, 359, 401, 519, 522, 535,
 537, 571
 mlinarica 93, 98, 219–221, 358, 359, 401
 moderne pesmi 92, 361, 369, 373, 379,
 430
 Moser, Karl Ludwig 424
 mrliške tožbe, naricanje 71
- N**
 nabožne pesmi 104–106, 115, 333, 337,
 429, 482–484, 493, 499, 503, 519,
 521, 522, 538
 nacionalna/narodnostna diferenciacija,
 narodno razlikovanje 418, 441–445,
 456, 459, 474, 484, 506
 naraščajoče pesmi 107, 375, 376
 narodna/nacionalna identiteta 8, 418, 459,
 461, 474, 481, 554
 narodna noša, ljudska noša 51–54, 96,
 428, 591
 narodni aktivisti 433, 443–447, 449, 450,
 453, 459, 460, 462, 474
 narodopisje 18, 397, 411, 412, 414, 419,
 422, 429, 432, 468
 nemška identiteta 460, 465, 474
 Nemška vas 49
 nemški jezik, nemščina 11, 29, 40, 42, 43,
 73, 76, 94, 95, 98, 99, 104, 107, 111,
 115, 118, 159, 258, 264, 356, 374,

- 375, 377, 411, 418, 419, 421, 422,
426, 429, 430, 432, 441, 445, 446,
448–453, 463–465, 485, 500, 504,
505, 518, 521, 534, 560–562, 570,
577, 584, 592
- nerimanost 93, 102, 104, 430, 520
- Niederland 264, 369
- novo leto 62, 278, 502, 585
- O**
- obed, obedovanje 37, 67, 69, 579
- Obergföll, Josef 18, 28, 35, 40, 59, 108,
424, 446, 447, 460, 462, 464
- obred, obredni, obredje 61, 62, 64, 66–68,
70, 482, 483, 485, 497, 500–502, 504,
507–510, 520, 527, 570, 577, 579,
580, 582, 584–587, 590, 594–597
- obredne pesmi 64, 71, 482, 483, 485, 489–
492, 497–504
- Ogulin 72, 96, 111, 162, 163, 242, 341,
364, 484
- Ohranjanje identitete Kočevarjev 443,
450, 459
- okrogla miza 57, 58, 140, 200, 201, 231,
240, 250, 301, 352, 428, 483, 486,
487, 500, 543, 544, 562
- Ortenburški grofje, Ortenburžani,
ortenburški 24, 29–32, 426, 441, 493,
495, 496, 509, 545, 575
- Ortenburški, Friderik 31, 32, 426, 496, 509
- Ortenburški, Oton 29, 30, 31, 496, 509,
510, 575
- Ostermann, Georg 379
- otroške pesmi 106, 107, 277, 322, 329,
371, 377, 429, 482, 485, 504, 521
- P**
- pastirji 29, 45, 52, 62, 186, 189, 191, 320,
338, 341, 348–350, 365, 377, 547–
549, 551
- pepelnična sreda 64
- plemstvo, plemiški 45, 47, 93, 354, 363,
425, 490–493, 495, 497, 508
- ples, plesati 63, 66–68, 70, 72, 95, 104,
107, 112, 116, 140, 233, 244, 285,
297, 299, 323, 335, 336, 342, 343,
356, 357, 362, 365, 366, 374, 376,
432, 483, 489, 490, 491, 500–503,
507–519, 521, 523, 549, 552, 561,
577, 578, 580, 582, 583, 585, 586,
588, 589, 591, 592, 594, 596
- plug 45, 52, 60, 148, 149, 153, 242, 338,
339, 380
- pobolica 45, 292, 314, 590, 591, 596
- pokristjanjevanje 482, 484, 485, 502–504,
507
- Poljane 29, 30, 31, 34, 40, 49, 73, 79, 379,
492, 575
- poljedelstvo 30, 45, 46, 59, 66, 426, 494,
497, 506, 510
- polšji možic 74
- porod 68, 529, 545, 585, 586, 592, 595
- poroka 44, 54, 67–69, 74, 75, 78, 94, 115,
117, 143, 156, 195, 201, 203, 265,
272, 295, 305, 340, 351, 353–356,
369, 370, 373, 375, 407, 419, 420,
490, 492, 499, 520, 522, 542, 544,
550, 576–578, 580, 583–589, 593–597
- poskočnice 96, 104, 106, 113, 119, 365,
372, 430, 505, 519, 521
- povedke, pripovedke 7, 59, 68, 73, 76, 77,
79–81, 95, 102, 105, 107, 112, 113,
117, 118, 336, 338, 353–359, 361,
362, 365, 366, 369, 372, 374, 379,
397, 412, 418, 421, 422, 429, 432,
444, 506, 525, 549, 570, 575, 582, 584
- pozavčini 67, 379
- pravljice, pravljichen 7, 32, 74, 76–78, 95,
102, 105, 114, 116, 119, 333, 336–
338, 350–354, 358–362, 364, 370,
372, 375, 377, 405, 412, 418, 422,
432, 507, 523, 525, 528, 538–540,
552, 570, 582
- pravni običaji 74, 407
- prazgodovinske najdbe 424, 425, 441
- pregovori 62, 63, 508, 525, 569, 570
- preklinjati 153, 358
- preselitev Kočevarjev 442, 465, 469, 586
- prestiz 426, 487, 488, 490, 495, 497, 501,
508
- Primorka 55, 93, 97, 98, 102, 104, 107,
108, 113, 180, 181, 184, 187–192,
194, 345, 346, 348–350, 362, 407,
421, 468, 507, 523, 534, 540–542,
544–549
- proso 45, 91, 96, 99, 131, 175, 214, 263,
264, 316, 334, 357, 368, 482, 497,
498, 506, 508, 510, 523, 569, 585
- pšenica 24, 45, 71, 73, 82, 96, 99, 126,
127, 132, 149, 150, 151, 175, 186,

- 187, 214, 239, 240, 263, 264, 290,
294, 299, 316, 324, 333, 334, 338,
339, 357, 368, 490, 497, 499, 520,
522, 571
ptičica svarilka 8, 422, 518, 559, 560–562,
567
Ptuj 450
pust 63, 373
- R**
Radics, Peter von 74, 90, 212, 349, 421,
580, 581
ravbarji 102, 166, 219, 220, 221, 358, 359,
361
Reka 81, 345
Rezija, rezijanski 422, 518, 527, 544, 545,
547, 548, 554
Rheinlieder 462
Ribnica 24, 25, 29–31, 33, 48, 80, 81, 84,
96, 111, 341, 419, 426, 429, 484, 509,
510, 529, 530
Ribničani 24, 42, 83, 84, 317, 376, 510
Ribnik 29
rima, rimati se 62, 68, 93, 102, 104, 105,
107, 361, 363, 367, 372, 377, 430,
520, 569, 570
Rimsko 80
Rinža 25, 26, 32, 33, 85, 108, 461, 469
Rodine 73, 96, 290, 291, 299, 371, 392,
490
Rogati Hrib 72, 83, 84, 429
romarske pesmi 66, 133, 335, 484
Röthel, Johann 585
Rudež, Jožef 122, 276, 370, 371, 418, 419,
424, 425, 444, 529, 530, 544, 546
rudnik 96
- S**
Schilda 83–89
Schildburgerji 25, 83–90, 429
Schröer, Karl Julius 18, 28, 30, 32, 35,
39–41, 45, 59–61, 63, 67, 70, 71, 73,
76–78, 122, 125, 127–130, 132, 146,
154, 155, 159, 164, 169, 173, 174,
181, 191, 194, 199, 201, 202, 212,
217, 226, 231, 254, 255, 260, 265,
276, 281, 282, 284, 285, 291, 295,
308, 313, 318, 321, 346, 350, 352,
358, 375, 377, 381, 421, 424, 427,
431, 441, 443, 444, 460, 463, 468,
481, 493, 495–500, 504, 506, 546
sedmina 71
sedmograški Sasi 29, 59, 62, 70, 71, 83,
92, 97, 104, 105, 109, 111, 341, 461,
521
sedmograško 58, 65, 85–87, 102, 119,
338, 356, 376, 405
sejem 213, 222, 298, 299, 358, 421, 488–
490, 500
Semič 96, 291, 371, 420
Shiplink 60
Slovani 28, 54, 70, 72, 73, 86, 96, 104,
105, 348, 351, 354, 356, 369, 374,
419, 420, 426, 430, 446, 466, 506,
520, 522, 525, 550
slovanizacija 419–421
slovanska identiteta 507
Slovenci 7, 24, 29, 30, 32, 42, 44, 54, 55,
57, 59, 60, 68, 71–77, 84, 105, 106,
343, 347, 352, 356, 369, 392, 419,
420, 424, 428, 429, 433, 441–443,
445–450, 452, 453, 459, 463–465,
468, 473, 474, 481, 483, 484, 493,
494, 498, 500, 505, 506, 510, 517,
519, 521, 522, 525, 527, 528, 533,
545, 549, 550, 554, 561, 575–578,
584, 589, 592–598
Slovenska vas 25, 29
solinka 90
solsticij, sončni obrat 60, 169, 502–504
sovražnik, sovrag 134, 141, 335, 337
Splošno nemško šolsko društvo, Deutscher
Schulverein 48, 49, 444, 446, 460
Stampfel, Hermann 472, 473
Stampfl, Johann 48–50, 109, 461
Stara Cerkev 25, 40, 96, 107, 199, 226,
321, 329, 363, 424, 429, 451
starešina 67, 68, 70, 283, 284, 426, 499,
500, 504, 507, 508, 578, 580, 581,
583, 587, 588, 590, 595–597
Straža na Kolpi 460, 465
Straža na Renu 462
Südmark 49, 444, 446, 448
Sveti trije kralji 60, 63, 175, 344, 484, 502
- Š**
Šafárik, Pavol Jozef 506
šaljive pesmi 70, 376, 482, 560
šaljive zgodbe/pripovedi, anekdote 74, 83,
84, 86, 365, 397, 429

šentjanževci 61, 70, 581, 595
 škrat 42, 73, 74, 77,
 Šmitek, Zmago 7, 494, 543
 Šola za lesno industrijo 48
 šranga, šrangati 68 70, 585, 590, 592, 594,
 595
 štefanovo 61
 štehvanje 510

T

tabori, utrdbe 33, 58
 teadin 73
 Tecki, vojvoda 24, 31
 Terseglav, Marko 430, 520
 Thurn, Jurij 33
 Thurnovci, Turnverein 462, 465
 Topli Vrh 29, 585
 toponimi 424, 485, 487, 489, 490, 493,
 494, 506
 Trboveljska premogokopna družba 48
 Tri deklice 322, 377, 463, 474, 485
 Tschinkel, Hans 17, 35, 41, 59, 76, 238,
 242, 282, 284, 285, 287, 303, 318,
 329, 363, 423, 424, 426, 429–432,
 463, 464, 528, 538
 Tschinkel, Wilhelm 7, 76, 397, 430, 432,
 433, 441, 463, 464, 468, 471, 481,
 560, 561, 569, 570, 572, 584, 585
 Tschinkel, Walter 45, 57, 63, 76, 153, 256,
 298, 214, 431, 493, 502, 504, 505, 508
 Turingija, Turingi 31, 83, 351, 426, 441,
 493, 495–498, 506, 507, 509, 509
 Turki, turški 27, 33, 58, 79, 96, 101, 162,
 163, 231, 235–239, 241, 242, 341,
 348, 355, 362–364, 484, 486, 487,
 508, 519, 520, 561
 Turn 80, 81

U

uganke 8, 90, 91, 464, 569, 571, 572
 Unterland 25, 38, 42, 43, 59, 107, 181,
 345, 397, 426, 429
 upor, upornik 31, 33, 425, 426, 441, 465,
 493–497, 509, 510, 540

V

Valvasor, Janez Vajkard 28, 31, 53, 59,
 velikani 73, 338
 velika noč, velikonočni 64, 65, 112, 115,
 176, 333, 344, 407, 484

veliki teden 64
 venec, venček 67, 68, 71,
 Vendi 105, 341, 352, 426, 506
 Veronika Deseniška 33, 80, 492
 vinogradništvo 45, 371, 498, 571
 vitez 95, 98, 99, 114, 224, 225–229, 239,
 272, 338, 340, 354, 355, 358, 360,
 362, 490, 522, 525, 561
 vojaške pesmi 96, 108, 460, 462, 484, 560
 vojaški rok, služenje 67, 102, 351, 346,
 465, 484, 485
 Volkslied in Österreich 48, 423, 432, 464,
 468, 518
 Vraz, Stanko 78, 98, 101, 102, 106, 117,
 333, 346, 349, 352, 354–357, 363,
 364, 366–370, 374, 375, 518, 525,
 527, 530, 544
 vraževerje 59, 580, 597
 vremenske paremije 8, 569
 vulgarne in prešuštniške pesmi 430

W

Weber-Kellermann, Ingeborg 7, 422, 442,
 445, 467, 468
 Wolfram, Richard 431, 584–587, 593, 595
 Wolsegger, Peter 18, 28, 30, 40, 424, 446,
 448

Z

zaklad 60, 202, 254, 517
 zlati očenaš 484

Ž

žeganje, žegen 66, 87, 96, 211, 213, 222,
 235, 314, 488–500, 502, 509
 železnica 48, 423, 424, 481
 ženitovanje, ženitovanjski 8, 67, 70, 421,
 576–578, 580, 582, 584, 586–588, 592
 žetev, žetven 66, 94, 337, 483, 499
 žganje 45, 586
 župan 47, 65, 84–87, 89, 90, 174, 279,
 280, 343, 426, 447, 497, 503, 504,
 507, 522

Summary

As with the sources on Slovenians written in the 19th and early 20th centuries, when the territory of the Republic of Slovenia was administratively part of the Austro-Hungarian Monarchy, ethnographic works on the Kočevje (i.e. Gottschee) region and the Gottscheers published in German (e.g. Hacquet, Elze, Hauffen, etc.) have (until recently) been practically overlooked. The reasons for this lie primarily in the development of Slovene ethnology and its focus in different periods (Kropej Telban and Slavec Gradišnik 2016: 7–8) as well as in methodological nationalism, which placed the national, i.e. what was understood as »Slovene«, at the forefront of research interest, which is why the »German-speaking« Kočevje region was not a subject of serious interest for Slovenian ethnologists and folklorists until a few decades ago. With the exception of Wilhelm Tschinkel's book *Gottscheer Volkstum* (1931), which was published in Slovenian translation in 2004 (Florjančič and Stanonik 2004), and a booklet with translated excerpts from individual ethnographic and fictional texts *Kočevar ima samo eno domovino* (Gottscheer Has Only One Homeland) (Müller 2014), no German-language studies on the Kočevje region have therefore been translated into Slovenian. This lack of research, as well as the availability of ethnographic sources in Slovenian prompted the creation of this work.

The volume *Pesemsko izročilo Kočevske* (The folk song tradition of the Kočevje region) contains a Slovenian translation of Adolf Hauffen's monograph *Die deutsche Sprachinsel Gottschee. Geschichte und Mundart, Lebensverhältnisse, Sitten und Gebräuche, Sagen, Märchen und Lieder*, which was published in 1895, an article by the same author (1896) in which he published additional songs and information he received after the publication of his book, and nine scholarly-critical studies that shed light on the content and historical circumstances of the creation of Hauffen's work, thus placing the folk song tradition of the wider Kočevje region in a broader context.

Hauffen's book *Die deutsche Sprachinsel Gottschee* (German linguistic island Gottschee) is the first systematic ethnographic study of the Kočevje region and the first comprehensive collection of Gottscheer folk songs. It was published in German and remained untranslated into Slovenian for 129 years until its publication in this scholarly-critical edition. This was partly because its importance for the historical ethnological research of the Kočevje region as well as Slovenia was not recognised, and partly because there was no interest among experts to tackle this extremely demanding and time-consuming project. **The publication of this volume puts the ethnographic and folkloristic characteristics of the Kočevje region on the map of Slovenian ethnology and folklore and enables further research and comparative studies.** This is also important because the resettlement of almost all of the inhabitants of the Kočevje region (the so-called Gottschee Germans) in 1941/42, which led to the virtual disappearance of the cultural heritage of the area, made access to other sources on the way of life in the Kočevje area in the pre-war period increasingly difficult.

A similar project, in which an entire collection of folk songs would be translated from any foreign language into Slovene, has not yet been carried out in Slovenia, so it has not been possible to draw on the work of its predecessors. The task was made more difficult by the fact that there are hardly any speakers of Gottscheerish left in Slovenia who could actively participate in the translation process. It was particularly difficult to translate dialect terms that refer to cultural and ethnological features, e.g. parts of buildings

and descriptions of dwellings, customs, costumes, beliefs, etc. The inconsistent spelling of the Gottscheer dialect by different authors made the search for terms in Gottscheer dialect dictionaries very time-consuming. Similarly, the checking of geographical names written in German or Gottscheer, especially the names of some micro-locations (hills, places) whose Gottscheer names are no longer in use or have been replaced by Slovenian ones, was carried out. The basic guideline we followed in translating the Gottscheer folk songs into Slovene was to enable the understanding of the texts and to provide a basis for further research (semantic and structural comparison and analysis) of both the Gottscheer folk song tradition and the Gottscheer dialect, while at the same time preserving them for future generations. The »literalness« of the Slovenian translations may make them sound unnatural in places, but we have tried to preserve their original form and content as much as possible by deciding not to rewrite the songs, literarize them, adapt them to melodies or try to align them with related songs in Slovenian.

The book *Die deutsche Sprachinsel Gottschee* was published as the third volume of the series *Sources and Research on the History, Literature and Language of Austria and its Crown Lands* by the Leo Society of Graz. Adolf Hauffen dedicated the book, printed by the Styria publishing house, to Prince Karl Auersperg, Duke of Gottschee. Already, from the **preface**, dated November 1894, it can be seen that he perceived his work in the Kočevje region as a personal mission, i.e. to record and preserve the ancient Gottscheer tradition, which was increasingly threatened by external influences. He expressed concern that the arrival of the railway in Kočevje region in 1893 would expose the hitherto »isolated« language and customs of the Gottscheer people to foreign influences. Hauffen visited Kočevje three times and his research was facilitated by the fact that his brother, Josef Hauffen, served as a district judge there for two years. In preparing the historical and ethnographic outline, he drew on existing literature and historical studies, as well as on information provided by the district governor, Ludwig Thomann Edlen von Montalmar; the parish priest, Anton Kreiner from Polom; and Kočevje grammar school professors. He was assisted in his fieldwork by local teachers. He also included in the collection the folk songs recorded by his predecessors Schröer, Elze, Klun and Rudesch. The foreword is followed by eight chapters. In the **first**, Hauffen described the geographical location and karst features of the Kočevje landscape, including a number of details pertaining to the locality, such as the names of geographical areas of the Kočevje region, some local toponyms and dialectal names for e.g. karst phenomena, which are no longer in use today. In the **second chapter** on the history of the Kočevje area and the origins of the Gottscheer people, in which he gives a brief overview ranging from the medieval settlement onwards, he mainly relied on the articles of Professor Josef Obergföll and the Gymnasium Director Peter Wolsegger, who were active in the Kočevje area, but overlooked the writings of Slovene historians, e.g. Janez Parapat (1874). Among the fallacies worth pointing out is Hauffen's claim, which goes hand in hand with his romantic view of »German language islands«, that the Kočevje area was uninhabited before the arrival of the German colonists, with the exception of a few places on the outskirts. As for the origins of the Gottscheers, he considered them to be mainly Bavarian. Bishop Hren's account of the punitive settlement of three hundred families from Franconia and Thuringia did not seem plausible to him, although he also noted »that there is still an opinion among the Slovene neighbours of Gottscheers that the foreign settlers were sent to this hostile environment as a punishment« (Hauffen 1895: 14). In interpreting the name Kočevje, he followed Rudesch's (1823) assumption that it had its origin in the Slovene word »koče«. He concluded the chapter with a brief historical overview, mentioning the Ottoman invasions, the revolt of the Kočevje peasants and the noble families of Kočevje. Hauffen devotes a rather lengthy **third chapter** to the Gottscheer dialect. Following Weinhold and in line

with his understanding of the origin of the Gottscheers, he described Gottscheer dialect as “Bavarian with Slovene influences”, but at the same time he considered that »the influence of Slovene is not significant and does not change the distinctly Upper Germanic basic character of the dialect« (Hauffen 1895: 19). The influence of Slovene is said to be most pronounced in the area of Črmošnjice (Mosche), and that of German in the area of the town of Kočevje and its surroundings, or in the villages to the north (Land). He noticed that there were some differences within the dialect between the different parts of the province (Land, Hinterland, Unterland, Waldviertel and Mosche). Hauffen adapted the phonetic notation of Gottscheerish to the dialect subgroup Unterland – the area south of Kočevje, from the village of Mozelj towards the Croatian border. **Chapter 4** is devoted to the living and economic conditions in the Kočevje area. It begins with a generalised description of the physical characteristics of the Gottscheer people and a sometimes stereotyped or idealised portrayal of their personality traits, such as industriousness, diligence, seriousness, calmness, modesty, grace, etc. From an ethnological point of view, the short, sometimes sparse but nevertheless telling, descriptions of the way of life in the Kočevje area, ranging from diet, agriculture, peddling, administrative divisions, to handicrafts and education, etc., are interesting. In **chapter 5**, Hauffen brings together descriptions of the clothing customs and building features of the Kočevje region. In describing the clothing customs, he relies mainly on the descriptions by Valvasor and Hacquet and attributes them to the influence of the Slovenian surroundings. The chapter is then devoted to the building features, the interior furnishings of the dwellings, the rural economy and the form of settlements. He assigns the rural houses, which were mostly barns, to the Upper German architectural style, which he also found to be widespread elsewhere in Carniola. He also emphasises the building elements that appear in the Gottscheer folk songs, namely the “lina” (a small opening in the gable) and the central window on the façade. **Chapter 6** is devoted to a description of various customs, folk beliefs and customary law, and **chapter 7** to the folk narrative tradition. The most extensive chapter, **chapter 8**, is devoted to Gottscheer folk songs. It continues into the main part of the monograph – a collection of 168 songs, followed by an extensive comparative analysis of the collected material, which concludes the book. Hauffen has divided the Gottscheer folk songs into four groups, namely those that the Gottscheers are said to have brought with them from their original homeland in the Middle Ages (in his opinion, these are the most numerous and take up two thirds of his collection), songs that were written after immigration to the Kočevje area, songs that were adopted by the neighbouring Slovenes and Croats, and songs that arrived in the Kočevje region from other countries in more recent times. Thematically, the songs are divided into devotional songs, legendary songs, ballads, love songs, songs about customs and traditions as well as humorous songs and children’s songs. The collectors wrote them down mainly from the singing of women, mostly in the Gottscheer dialect, but also in German. In his comparative analysis of the folk songs, Hauffen drew on the German folk song tradition, but he also took into account other literature and sources available at the time and compared the collected songs with those in other collections accessible to him. He found it difficult to compare Gottscheer folk songs (and tales) with Slovenian ones, because at the time he wrote his work, the latter had not yet been collected in an integral collection, but had only been made available individually in various publications. Although he attributed a greater influence on the Gottscheer tradition to the German environment than to the Slovenian tradition, he also recognised the influence of the latter. His phonetic notation is based on the German orthography, which has been preserved in the Slovene translation of his study. The orthography of the dialect words would be more comfortable for the Slovenian reader and the links between the Gottscheer language and Slovenian would be more clearly visible.

Furthermore, and especially in chapter 8, Hauffen, who otherwise usually strives for objectivity, idealises his object of study. It is likely that his collectors, in their efforts to preserve the »authentic«, did not record the »modern« songs that were popular in Austria and Germany in the 19th century and were also present in the Kočevje region, or that Hauffen himself later excluded them from the analysis (see Ruch 1982: 181). These are not to be found in Hauffen's collection, nor are songs that could evoke any kind of moral judgement, i.e. erotic or obscene and »bawdy« songs. However, as early as 7 years after the publication of Hauffen's book, Hans Tschinkel collected vulgar and adulterous folk songs in the Kočevje area as part of a large Austrian collecting campaign (see Ruch 1982: 182). He also collected several quatrains, which Hauffen claimed did not exist in the Kočevje region.

Hauffen's study did not succeed in covering the entire Kočevje region geographically. His collectors recorded most of the folk songs included in his study in the Unterland, less in the Hinterland, and bypassed other parts of the Kočevje area. Hauffen supplemented the collected material a year after the publication of his book, after receiving comments and new songs, especially from the Hinterland. He published eight of the songs he subsequently received in an article entitled *Zur Gottscheer Volkskunde* (Hauffen 1896), which is published in translation in this book – immediately after Hauffen's monograph.

Since almost 13 decades have passed since the publication of the original, some of the concepts and methods used by Hauffen, which were an integral part of the time in which his book was written (e.g. the »language island«), had to be reconsidered. The chapters in the scholarly-critical section of this edition are devoted to this topic. **The studies focus on the collection of Gottscheer folk songs, which formed the core of Hauffen's monograph, but also offer broader critical reflections.**

In the chapter *Adolf Hauffen in njegova »etnografija jezikovnih otokov«* (Adolf Hauffen and his »Ethnography of Linguistic Islands«), Petr Lozoviuk places Hauffen's research or »ethnography of linguistic islands« in a broader historical context. During his lifetime, Adolf Hauffen was primarily interested in philologically based ethnography, with oral traditions such as folk tales, fairy tales and, in particular, German folk songs at the centre of his work. The work plan for ethnography conceived by Hauffen at Prague University included not only linguistic research on dialects, but also studies on folk art, drama, law, music and books, as well as customs, folk medicine and community. Hauffen was also the author of a series of partial studies on the history of the German and in particular the German-Czech ethnographic tradition. The linguistic and ethnographic interest in ethnic enclaves in Hauffen's time was based on the axiomatic belief that one could clearly observe and study archaic social and cultural phenomena in their condensed form based on the example of a »linguistic island« (Jungbauer 1930b: 21). The German-speaking minorities were seen as an example of the original German way of life, which was little or not at all affected by the effects of industrialization and urbanisation, and the researchers regarded the locations of the German-speaking colonists and their descendants as »cultural preserves«. For this reason, the disappearing forms of old traditions, usually described as being aspects of rather remote, rural communities, were seen as suitable subjects for ethnographic research. This perspective is also present in Hauffen's monograph. Lozoviuk points to the contribution of the field research described above, which today represents a rich source of data for ethnologists and folklorists, but also to the shortcomings of »applied ethnography« and its susceptibility to becoming an instrument for achieving political goals. The »ethnography of linguistic islands« has been politically instrumentalized several times, for example in the work of Hauffen's fellow Sudeten German, Emil Lehmann. Lozoviuk emphasises the importance of Hauffen's work in the Kočevje region and beyond for the development of ethnology in the Czech Republic. The work that Hauffen

began in the Kočevje region served as a model for the research that he continued in what is now known as German Bohemia. Among other things, he edited the collection of publications *Beiträge zur deutsch-böhmischen Volkskunde* there until 1918 and also influenced the work of other folklorists, such as Josef Hanike (1900–1963).

In three chapters, **Anja Moric** continues the critical reflection on the concept of »German linguistic islands«, focusing on the Kočevje region. The chapter *Pesemsko izročilo Kočevske: od posameznih zapisov pesmi do zbirke Adolfa Hauffna* (The folk song tradition of the Kočevje region: from individual song recordings to Adolf Hauffen's collection) presents the role of intellectuals in spreading the perception of the Kočevje region as a »German« province, which was linked to the spread of national ideas in the Austro-Hungarian Monarchy. By 1895, when Hauffen published his book, the understanding or equation of national identity with the use of language (in the Kočevje region) had become fairly well established. Historical, linguistic and folkloristic research on the Kočevje area flourished at the end of the 19th century with the development of so-called ethnography of linguistic islands or *Sprachinselvolkskunde*. A turning point in the study of folk songs in the Kočevje region was the collection by Adolf Hauffen, published in the book *Die deutsche Sprachinsel Gottschee. Geschichte und Mundart, Lebensverhältnisse, Sitten und Gebräuche, Sagen, Märchen und Lieder*. Before publication of Hauffen's book, individual Gottscheer songs appeared only sporadically in various publications, in which the authors usually also recorded their observations and opinions about the Gottscheers and their way of life. Anja Moric first systematically presents the collection and understanding of Gottscheer folk songs by intellectuals who noticed the Gottscheer folk song tradition before Hauffen, and then analyses his monograph by pointing out some of its shortcomings and contributions. Among the shortcomings is Hauffen's disregard for certain facts that negated some of his beliefs. For example, in the historical part of the study, he does not mention the prehistoric archaeological findings that prove the settlement of the Kočevje area in prehistoric times and which were already known when he wrote his book. He also avoids material that he considers not original or folk(ish) enough. Among his achievements, however, is the fact that Hauffen was a pioneer of ethnography in the Kočevje region - both in terms of the scope of his research and the methods he used.

In the chapter *Nemški »jezikovni otok« ali mešano jezikovno območje?: več-jezikovne prakse na Kočevskem* (German »linguistic island« or mixed linguistic area?: multilingual practices in the Kočevje region), **Anja Moric** uses examples to show that the linguistic and national image of the Kočevje area has not been homogenous in different historical periods. In this context, she reflects on the appropriateness of the term »German linguistic island«. For 600 years – from the 14th century until 1941, when the majority of the population was resettled to the German Reich as a result of an agreement between Nazi Germany and Fascist Italy – the Kočevje area was a interesting mixed linguistic region. The main language and special feature of this area was the Gottscheer dialect, the so-called Gottscheerish, which preserved the characteristics of medieval German and internalized some elements of the Slovene language. Although German, Slovene, Croatian and even Romani were spoken in the Kočevje region alongside Gottscheer dialect, the area is still perceived today as a former »German linguistic island«. Since the term does not take into account the actual multilingual and multicultural nature of the area and reflects the nationalist assumptions of the authors who use it, Moric suggests that it should be reconsidered. Using examples of linguistic practices in the Kočevje area before the Second World War, she shows the hitherto neglected multilingual image of the Kočevje area. She places the early phase of the national movement and the beginning of the division into »Germans« and »Slovenes« in the Kočevje area in a wider historical context – at a time when other multilingual provinces of the Austro-Hungarian Monarchy

were also striving for the dominance of national languages in public life. By presenting data from historical and archival sources, Moric problematizes the singular understanding of relations between speakers of different languages, which were primarily determined by the national ideas imposed from above by national activists and their organizations and consolidated by the changes in political borders after the First World War. Examples of multilingualism (in schools and churches) in various places in the Kočevje area at the turn of the 19th and 20th centuries are presented here. Multilingual and multicultural intermingling in the Kočevje area in the period before the Second World War is also illustrated by the results of a survey conducted by the author among Gottscheers in Slovenia, Austria, Germany, the USA and Canada.

Anja Moric continues these considerations in the chapter *Kočevarske himne – vloga kočevarske pesmi od 19. stoletja do danes* (Gottscheer Anthems – the role of Gottscheer songs from the 19th century to the present day), in which she analyses the use of Gottscheer folk songs in the process of forming national identities in the Kočevje region. Based on an analysis of Gottscheer folk song collections and archival sources, she critically reflects on the process of nationalisation of Gottscheer folk songs from the 19th century until the resettlement of the Gottscheers in 1941/42. She shows how the song became an instrument of national activists in the 1870s, especially of scholars from Austro-Hungarian cities, to stir up loyalty to Germanness in the »endangered« Kočevje »linguistic island«. At that time, new pro-German songs were created, modelled on the nationalist German songs that had spread among the people over the years. The changing role of the Gottscheer song in different political and social contexts is illustrated by an analysis of four versions of the Gottscheer anthems. The first anthem (1875) simultaneously emphasised the German character of the Gottscheers and promoted their local patriotism. The second (1925), which corresponded to the changed status of the German-speaking minority in Yugoslavia, called for loyalty to Germanness and at the same time pragmatically promoted friendship with neighbouring nations. The third anthem, written under the influence of National Socialism (1941), openly expressed hatred of the Serbs and reconceptualized the concept of homeland by calling on the Gottscheers to move to the German Reich. In the second part of the chapter, Moric draws on her research among Gottscheers in Slovenia, Austria, Germany, the USA and Canada to show how the role of Gottscheer folk songs changed with the new social reality in which Gottscheer emigrants found themselves after the Second World War. The tendency to preserve the memory of the homeland of the Kočevje region, which is expressed, among other things, in the last, present-day Gottscheer anthem, has come to the fore. The Gottscheer song, which is an integral part of the identity of the Gottscheers (in the diaspora), has another challenging task today – to maintain the connection with the vanishing Gottscheer dialect. The chapter also touches on the misappropriation and one-sided interpretations that occurred in the collection and analysis of Gottscheer folk songs, especially in the years before the Second World War (and led to a dispute between France Marolt and the Gottscheer Zeitung). The pre-war image of the Kočevje area as a closed »German linguistic island«, created by researchers inspired by the German idea, has been preserved to this day in the sciences, especially in linguistics, historiography and folklore. The chapter points out that the Gottscheer folk songs in particular, with their material that was passed on from one linguistic community to another, as well as their multilingualism, as can be found in the song »The Three Girls«, bear witness to the linguistic diversity and centuries of coexistence in the Kočevje area, but also to the pitfalls and snares of scholarly research.

In the chapter »*Liəbai shünə schain*«, *Ljubo sonce, sij – Pesmi Kočevarjev kot pričevanja o posebni zgodovinski izkušnji* (»*Liəbai shünə schain*«, *Ljubo sonce, sij* – Gottscheer songs as testimonies of a specific historical experience), **Marija Klobčar**

reflects on the spiritual, temporal and thought dimensions of the Gottscheer folk song tradition. She explores a part of the Gottscheer tradition that has not been recognised in previous discussions between Slovenian and German researchers as a space of creativity passing between the two communities. Some of the narrative and, above all, ritual, devotional and children's songs of the Gottscheers, which show the influence of one side and the other, offered neither questions nor answers. The starting point of Klobčar's study were therefore the song texts themselves, and the main tool was their comparative analysis in a historical context. The study is primarily based on phenomena that could not be explained within the framework of the previous understanding of the Gottscheer tradition. The author paid particular attention to individual forms of expression that are almost identical to the Slovenian ones, which can be found in some narrative songs, but above all in the ritual songs, in which the greatest commitment to tradition is expressed, and in mythology. Another peculiarity was the reflection of the prosperity and characteristics of the aristocratic world in the narrative songs, which could not be explained by the environment into which the Gottscheers had immigrated in the 1330s. These characteristics, which have so far gone unnoticed in the Slovenian discussion, do not correspond to the current interpretation of the origin of the Gottscheers from South Tyrol (Italy) and Eastern Carinthia (Austria). The chapter sheds light on them and substantiates them with historical evidence that has so far received little attention or been completely ignored. The author's re-examination of some contextual elements of Gottscheer folk songs leads her to reconsider the origin of the Gottscheers from Franconia and Thuringia (present-day Germany) – a theory that (some) scholars had previously rejected, albeit without convincing arguments. Klobčar places the "Franconian-Thuringian theory" in a historical context, namely that of the conflict that took place in the 14th century following the election of Count Günther as Holy Roman Emperor. His opponent, Charles IV, organised an uprising against the legally elected Günther, and the defeated Günther ceded the throne to his opponent in exchange for a pardon for his supporters, who were later sent to the Kočevje (Gottschee) area as punishment. Klobčar also bases her assumption that the Gottscheers originated from Thuringia on some Slovene expressions that appear in Gottscheer folk songs (e.g. knez, kres, župan, starešina). She believes that they originate from Thuringia, which was also inhabited by the so-called Wends or Slavs at the time of the conflict described above.

In her chapter *Kočevarske in slovenske balade – kulturno in jezikovno prežemanje* (Gottscheer and Slovenian Ballads – Cultural and Linguistic Permeation), **Marjetka Golež Kaučič** deals with a comparative content analysis of Gottscheer and Slovenian ballads, in which the author analyses eleven ballads from Hauffen's collection and compares them with their Slovenian counterparts. The analysis shows how the two cultures interacted in an area in which the Gottscheers preserved their traditions, but at the same time did not close themselves off from them. They were open to the influences of other linguistic and creative currents which strongly influenced this so-called »linguistic island«, which, as the author's analysis shows, was not closed to the influences of neighbouring cultures. Golež Kaučič, through analyses of the folk song material, notes how the linguistic elements in the songs were intertwined; the content of individual ballads was culturally modified in the Gottscheer tradition, but retained the original thematic core. She suggests that the Gottscheers adopted those elements that were close to them into their vernacular repertoire, which also applies to the themes of the folk ballads. Golež Kaučič points out how diverse the Gottscheer folk song tradition is in terms of motifs, themes, materials, metrics and dialect and that in this tradition we are witnessing a linguistic and cultural intertwining between the people of the area settled by the Gottscheers. This was much more closely connected with the areas where Slovenes and other peoples lived, as the ballads

prove. Not only does the thesis of the isolation of a linguistic community not apply, but the folk tradition of the Gottscheers is also part of a universal tradition the content and forms of which transcend linguistic and cultural boundaries.

The linguistic and cultural interpenetration of the two traditions is also the subject of the essay *Kočevarska ljudska pesem o ptičici svarilki in njene slovenske predloge* (The Gottscheer Folk Song about the Bird of Warning and Its Slovene Sources), written by **Zmaga Kumer**, which illustrates the transition between speakers of different languages using the example of the song *O mladih pobih in dekličih* (Of Young Lads and Wenches). This Gottscheer folk song is also known in many versions in the Slovenian folk tradition as *Ptičica svarilka* (The little bird of warning). As Hauffen has already recognised, the treatment of the basic motif is identical in the Gottscheer and Slovenian songs. Hauffen assumed that the Slovenian song was derived from the German one because the motifs of the lost wreath and the bird of warning frequently occur in the German folk song tradition. However, Tschinkel later believed that the Gottscheer song Of Young Lads and Wenches had come to the Kočevje area through the mediation of Slovenians. By analysing the Slovene and Gottscheer versions, Kumer tries to find out how the Gottscheers adopted and transformed the song of their Slavic neighbours. According to the author, the Gottscheers often heard the song, as it was preserved in Slovenia after the Second World War, which testifies to its popularity in the past. Since it is a song that is not tied to a specific occasion, but can be sung at any time and in any company, it is possible that it came to the Kočevje area by various routes, not least with the Gottscheer or Slovene peddlers. Since certain parts of the song are consistent with verses from some Slovenian versions from the parts of Dolenjska region, north of the Kočevje, it would be natural to conclude that this is where the stronger influence on the song originated. Despite the general close affinity between the Slovenian and Gottscheer versions, Kumer points out that the Gottscheer version is not a rendition of the Slovenian version, but rather the Germans from the Kočevje region have, as it were, rendered the Slovenian text in their own words. The fact that the Gottscheer versions were created at different times, albeit in places not far apart, proves that the immigrant song had settled permanently in the new environment and been transformed into a genuinely felt Gottscheer folk song.

In the chapter *Folklorni obrazci v delu Adolfa Hauffna Nemški jezikovni otok na Kočevskem* (Folklore Forms in Adolf Hauffen's The German Language Island of Gottschee) **Saša Babič** analyses the shortest folklore genres (weather pemsias, expletives, riddles and euphemisms) that Hauffen recorded in the Kočevje region. Several Gottscheer folklore forms can be found in Wilhelm Tschinkel's collection of Gottscheer folklore, which was published in 1931. Hauffen's collection, published in 1895, which predates Tschinkel's, contains less material of this kind; it contains counting rhymes, riddles and a few weather pointers or weather pemsias. The reasons for this are probably manifold and range from the priorities of the individual genres to the method of collection and accessibility of the material. Counting rhymes and riddles are usually classified under children's folklore, where we would also include examples collected by Hauffen, but it is important to note that these were often part of the adult repertoire, especially for humorous, entertaining, leisure purposes. The collection is not rich in the number of counting rhymes and riddles, but there are enough of them to show a part of the everyday life of the Gottscheers: their habits, objects and their connection with the Slovenian environment, but at the same time, these genres are also about social aspects, remnants of rituals, linguistic and inter-societal contacts, which offers a broader picture than the age-restricted perspective. We can also gain an insight into everyday life through the weather pemsias, i.e. the units used for weather rules, harvest forecasts and storms. Hauffen's collection of folklore formulas is rather modest, but he concentrated on the folk song tradition, which

makes up two-thirds of his book. The focus on folk songs is not surprising, as Slovenian collecting zeal in the 19th century generally speaking, was also very, if not mostly, in favour of the songs, and other material, especially shorter genres, was recorded on a less methodical basis. The gap in the other genres was then filled by Wilhelm Tschinkel (1931). Babič therefore points out that it is not the scarcity of the listed items in the Hauffen's collection that should be discussed, but rather its importance as the beginning of the collection of Gottscheer folklore material, and encourages other collectors to also enrich their collections with folklore forms as well.

The article *Tradicionalna svatba na Kočevskem. Kritični pretres virov* (The traditional wedding in the Kočevje region. Critical reflection on sources) by **Helena Ložar-Podlogar** provides a concise overview of the sources on wedding traditions in the Kočevje region, which Hauffen also dealt with at some length. In order to identify possible differences and similarities between Gottscheer and Slovenian wedding customs, Ložar-Podlogar also included her own research as comparative material. She analysed Valvasor's work *The Glory of the Duchy of Carniola*, as well as several other authors (Hacquet, Sartori, Schmidl and Klun) who almost entirely rely on Valvasor. She then presents works by other authors who deal with wedding customs in the Kočevje region, starting with the former Protestant pastor in Ljubljana, the historian Theodor Elze. Peter von Radics travelled to the Kočevje region and, in conversations with the locals, also learned about the wedding customs, which he presented in an essay in the *Österreichische Revue*. The description of Gottscheer wedding customs *How Gottscheers woo and marry* by Leopold Gorenjc-Podgoričan, a chaplain in Kočevje, was printed in *Kres* after his death (1886). This was followed by descriptions of wedding customs by Adolf Hauffen (in this book) and Wilhelm Tschinkel (1931). Shortly before the resettlement of the Gottscheers from the Kočevje region in 1941/42, the Austrian Germanist Richard Wolfram carried out ethnological research among them. After the Second World War, he continued his work among the Gottscheers in Austrian refugee camps and published his findings in the book *Brauchtum und Volksglaube in der Gottschee* (1980). In the 1960s the *Gottscheer Zeitung* published several descriptions of wedding customs written by Ms. Pe, and in 1975 Karl Schemitsch published a bilingual work *Shö is Prach – Bräuche in Gottschee*. At the end of her article, Ložar-Podlogar presents the remaining memories of the inhabitants of the Kočevje region in the 1980s and 1990s. She draws on her own research and a survey conducted at the Institute of Slovenian Ethnography ZRC SAZU. Comparisons are also made with the Slovenian environment and it is pointed out that knowing the customs of Alpine peoples, it is possible to see that it is not so much the national borders and belonging to a particular nation that are important, but rather the unity of the landscape and belonging to the same religion that divides or unites people in terms of customs.

Of course, this volume cannot be complete in terms of a comprehensive analysis of the broad field opened up by Adolf Hauffen's study. In particular, there is still a lot of research space open for the study of the Gottscheer dialect, customs, architecture and way of life. The study will achieve its purpose if it stimulates the interest of researchers from various scientific disciplines in these and similar topics and facilitates the cultural revival of the Gottscheer folk song tradition by (folk) singers.

j

ô

a

K

Û

š

m

ł

ı

S knjigo *Pesemsko izročilo Kočevske* je skoraj 130 let po izidu etnografske študije in zbirke kočevarskih pesmi Adolfa Hauffna zakladnica pesemskega izročila območja širše Kočevske, zapisana večinoma v kočevarskem narečju, dostopna tudi v slovenskem jeziku. Poleg prevoda knjige *Nemški jezikovni otok na Kočevskem. Zgodovina in narečje, življenjske razmere, šege in navade, pripovedke, pravljice in pesmi* delo vsebuje tudi devet znanstvenokritičnih študij sedmih avtorjev, ki kočevarsko pesemsko izročilo obravnavajo iz etnološkega, folklorističnega in zgodovinskega vidika. Knjiga je hkrati prvi prevod celotne pesemske zbirke iz kateregakoli tujega jezika v slovenščino.

Dr. Daša Ličen

Knjiga *Pesemsko izročilo Kočevske* se umešča na presečišče etnologije, zgodovine in folkloristike in bralstvu ponuja povsem nov vpogled v slabo poznan del zgodovine območja današnje Slovenije – Kočevsko. Uspešno poseže onkraj ustaljenih narativov o medvedih, Nemcih in bolečih spominih na drugo svetovno vojno, saj pokaže, da je Kočevska, skupaj s svojimi nekdanjimi in sedanjimi prebivalkami in prebivalci, še veliko več. [...] Posebno svežino knjigi in raziskovalnemu polju, v katerega se umešča, zagotavljata dve lastnosti. Prvič, *Pesemsko izročilo Kočevske* bralstvu daje občutek, da čas teče. Ne sloni na desetletja prevladujočem etnološkem »nekoč«, čeprav obravnava prav v takem duhu spisana etnografska besedila. Z drugimi besedami, zgodovino vidi kot polno sprememb, ne pa kot enolično in nespremenljivo obdobje. Drugič, knjiga uspešno kontekstualizira Kočevsko tudi v prostorskem smislu. Nekdanja habsburška monarhija oziroma Srednja Evropa kot taka je vseskozi poudarjena kot širši dom Kočevarjev in Kočevark. Avtorice in avtorji obravnavane skupnosti ne razumejo kot izolirane, povsem odmaknjene enote, kot otoka, temveč podčrtujejo njeno izpostavljenost vplivom sosednjih skupnosti, a tudi širše Evrope. Na ta način knjiga uspešno presega dosedanje narative, ki Kočevsko razumejo zgolj skozi prizmo nacionalnih nasprotij, kar zamegljuje vpogled v druge zanimivejše in pomembnejše dinamike Kočevske in njenega prebivalstva.

Dr. Marjeta Pisk

Znanstvenokritična izdaja dela *Nemški jezikovni otok na Kočevskem. Zgodovina in narečje, življenjske razmere, šege in navade, pripovedke, pravljice in pesmi* Adolfa Hauffna zvesto sledi izvorniku iz leta 1895, a ga daleč presega. Ne prinaša le poglobljenega vpogleda v etnološko in folkloristično podobo zaradi zgodovinskih okoliščin danes maloštevilčne kočevarske skupnosti, pač pa gre za prvi prevod celotne zbirke ljudskih pesmi iz tujega jezika v slovenščino. Izdaja pronicljivo presega časovno zamejenost izvornika in ga umešča v širše področje raziskav tako folkloristike in etnologije kot tudi sodobnih prevpraševanj t. i. »težavne« dediščine. V monografiji se živoplastno razpira paleta podob, dolgo zastrtih zaradi jezikovnih pregrad in zaradi metodološkega nacionalizma, ki je prežemal raziskovalne strategije v preteklih dveh stoletjih. Kočevarska pesemska tradicija ni prikazana zgolj kot dokaz etničnosti in s tem razločevanja od okolja, pač pa je opremljena z devetimi študijami in prvotno konceptualiziran »jezikovni otok« umešča v širšo Kočevsko, posredno pa v celotno avstro-ogrsko monarhijo. Ljudska pesemska tradicija se izrisuje v svoji procesualnosti in dinamičnem ohranjanju: v njej se prepletajo sledi iz prvotnega okolja naseljencev, prvine, prevzete iz stikov s slovensko govorečimi prebivalci, in odsevi daljnih poti, ki so jih prehodili kočevarski krošnjariji.

